תרומת הדשן

[illegible]

ווארשא

[illegible]

СЕФЕРЪ ТЕРУМАТЪ ГАДЕШЕНЪ

[illegible]

ВАРШАВА [illegible]

חנוך העניך
ליטמאנאוויץ

ליטמאנאוויץ

ספר

תרומת הדשן

היברו ויסדו

חד מרבוואתא קמאי דפקיעי שמייהו, הגאון הנורא

רבינו ישראל זלה"ה

אשר שמו נודע בשערים ומכונה בין האשכנזים בשם רבי איסרלאן.
תלמיד רבינו עוזר משלעזיא תלמיד תלמידו של מהר"מ מרוטנבורק ז"ל.

רבינו הבית יוסף בתשובותיו לאה"ע סי' ט' הפליג לעשות יקר וכבוד לרבינו מהרי"א ז"ל בעל תה"ד וכתב שהרא"ם תופס דבריו כמרגליות עיי"ש. ורבינו מהרשד"ם בתשובותיו לאה"ע סי' קנ"ה וקנ"ז ובחו"מ סי' קכ"ג כתב שמורו הגדול רבינו יוסף טאיטאצק ז"ל היה מחשיב דברי מהרי"א כדברי הרא"ש ז"ל. עכ"ל.

ז"ל הגאון מו' מלאכי הכהן בספרו הבהיר יד מלאכי הרב בעל תה"ד הוא עצמו סידר שאלותיו ולא ששאלוהו אחרים כן כתבו הש"ך ביו"ד סי' קנ"ו והט"ז שם סי' שכ"ח והרב בתי כהונה עיי"ש. וז"ל הגאון חיד"א ז"ל הרב כמהרי"א חיבר שו"ת תרומת הדשן ואינם הלכה למעשה רק הרב עצמו עלה ונסתפ"ק ופתח בתשובה כ"כ הש"ך ביו"ד סי' קצ"ו והבית שמואל באה"ע סי' ק"ל ובעל שער אפרים בתשובותיו סי' מ"ב וכו'. עוד כתב וז"ל וידענו מפי השמועה מהרב החסיד בנו של הרב שער אפרים שהיה לו להרב תרומת הדשן קבלה מעשיות ובעת צרה וצוקה הפליא לעשות והציל לישראל בחכמתו עכ"ל. ז"ע.

חלק ראשון

שאלות ותשובות.

נדפסו ראשונה בווינציאה שנת [רע"ט] לפ"ק ושנית ג"כ שם שנת [ש"ו] לפ"ק ושלישית בפיורדא שנת [תקל"ח] לפ"ק ורביעית בסדילקאוו שנת [תקצ"ה] לפ"ק. ואף מפני דפוסים האחרונים אשר לא נאמרו בהם כלל כי טוב נעדרו ג"כ מגיהותם ואין להבינם כלל ורבים מתאווים ומשתוקקים להנות מזיו אורו. ע"כ נדפס כעת מחדש ביתר שאת מהראשונים אות באות מאותם שנדפסו שנת (רע"ט) ושנת (ש"ו) אשר מה שחסר זה גילה זה. ועוד בתקונים רבים ובהסרת השיבושים אשר עלו בכל הדפסות עד היום והכל בעין פקוחה מאוד

ע"י הר"ר אהרן וואלדען נ"י.

ווארשא

שנת הריםי את הדשן, וטובה לכם-קחו לפ"ק
בדפוס הרבנו מו"ה נתן שריפטגיסער נ"י

Сѳферъ Теруматъ Гадешенъ
Т. Е.
Хороненіе праха
ВАРШАВА 1882

ur0147 08873

jst
a/0300

jst 1
a 0633

Дозволено Цензурою
ВАРШАВА 4 Марта 1882 года

Univ.- und Landesbibliothek Düsseldorf

uv 1559

Въ Типографіи Н. Шрифтгисера Налевки № 18

111 4 882 01

דיני קריאת שמע

א טעם למה אנו נוהגין להתפלל ערבית כ"כ זמן רב קודם ל"ה .
ב אם רשאי לענות מודים עם הציבור באמצע פרשה של ק"ש או באמצע הברכה :
ג המתפלל פסוקי דזמרה או ברכות של ק"ש והצבור קורין שמע אם צריך להפסיק ולקרות פסוק ראשון של ק"ש עם הציבור :

דיני תפלה ונ"כ ודיני קריאת התורה ואפטרתא

ד מי ששהה להתפלל תפלת מנחה בע"ש עד לאחר שענו הקהל ברכו היאך יתפלל תפלת מנחה :
ה ההולך להסתפר עם ב"ח לפני שיים ועבר זמן תפלת מנחה אי חשיב אונס כה"ג ויתפלל ערבית שתים או לאו :
ו מי שהוא בדרך והגיע שעת המנחה והוא קרוב למלון בעיר בלי יושב יהודי אם טוב שיתפלל בשדה או להמתין עד המלון :
ז האוכלים סעודת חתן וכלה ובאמצע הסעודה הגיע שעת המנחה אם פטורים הם מתפילת המנחה :
ח אם יחיד רשאי לומר י"ג מדות :
ט הקורא הלל בר"ח אם צריך לחתום בברכת יהללוך :
י כובעים שהם קלועים מקש אם חשיב כיסוי הראש לענין תפלה והזכרת השם וכן אי מהני הנחת ידו על הראש :
יא הרוצה להתפלל תפלת י"ח בשעה שהש"ץ מתפלל איך יתנהג :
יב העומד בין גאול' לתפילה אם רשאי לענות קדושה או ברכו ואיש"ר :
יג אם הש"ץ צריך לפסוע ג' פסיעות לאחוריו קודם שיתחיל עושה שלום או אם יאמר בתוך פסיעותיו :
יד מי שהתפלל ערבית או מנחה בשבת ושכח שהוא שבת והיה בדעתו להתפלל אתה חונן ותכף שאמר תיבת אתה נזכר שהוא שבת וצ"ל אתה קדשת או אתה אחד אם יכול לצרף תיבת אתה לתפילת שבת או אם צ"ל ברכת אתה חונן עד גמירא כמי שמתחיל בשבת בשאר ברכות דחול :
טו התחילו להתפלל ביו"ד ואחר הקדושה הלכו להם מקצתם אם רשאים לגמור תפלתם ולהתפלל סדר קדושה וקדיש :
טז טעם למה אין אנו נזהרין כשאדם רוצה להתעטש בשעת תפלתו להרחיק ד"א ולומר רבון כמו שסדרו חכמי התלמוד :
יז אם רשאי לקחת תפילה או מחזור בידו בשעה שהוא מתפלל להתפלל בהן אי דמיא לתפילין דאסור או לאו :
יח אם רשאי אדם לילך מבהכ"נ כשהתפלל עד ב"ש לעשות צרכיו ואח"כ יחזור לבהכ"נ להתפלל :
יט כשחל ר"ח אב בשבת במה אי מפטירין הפטרה דר"ח או שמעו :
כ טעם על מה שנהגו לדלג מנביא לנביא ולהפטיר כשחל חנוכה בחנוכה או בד' פרשיות בשני הפטרות :
כא מומר היאך קורין לבנו לס"ת :
כב באיזה פרשה אמרו דאין משיירין בה פחות מג"פ . אי ר"ל פרשה פתוחה או אפי' בסתומה :
כג אם חייב אדם לומר פרשיו' י"ט וד' פרשיות שנים מקרא וא' תרגום:
כד טעם למנהג בני אוסטרייך שנהגו שהקהל אומרים פרשת השירה ועשרת הדברות מחומשים שלהן ואין הש"ץ חוזר וקורא אותה בס"ת :
כה כהן שיש לו מום בידיו כמה זמן יהיה בעיר ויקרא דש בעירו שיוכל לישא כפיו :
כו אם רשאין הכהנים בדוכן לעשו' בכל פסוק ופסוק ניגון בפני עצמו :
כז הרואה חלום ואומר רבון העולמים בשעת עליית הכהנים לדוכן צריך לדקדק לאומרו ממש בסוף כל פסוק או לא :
כח יחיד צריך לכוון רגליו בשעה שאומר קדושה עם הש"ץ :

דיני ברכות

כט קונפי"ט הנעשה מפירות האילן אם מברכין עליו שהכל או בפ"ה:
ל מי שרוצה לשתות יין מבושל בתוך הסעודה ואוכל מיני תרגימא היאך יברך ברכה ראשונה וברכה אחרונה :
לא מי שרוצה לשתות שלא בתוך הסעודה ורצונו לאכול קודם דבר שממתיק לו השתייה אם צריך לברך על אותו הדבר שאוכל :
לב בעל הבית שדעתו לאכול כל הסעודה פת של נכרי' שהיא נקיה ומונח על השלחן ג"כ פת של ישראל שאינ' נקי' על איז' מהן יבצע :
לג מי שבירך שהחיינו על הענבים אם צריך לחזור ולברך שהחיינו על התירוש וכן בגודגדניות ואמרעלי"ן :
לד ברכות הטוב והמטיב דמברכין על שינוי היין מתי מברך אותו :
לה הרואה לבנה בחדושה בימי החול ואינו רוצה לקדשה עד מוצ"ש אי שפיר הוי למעבד הכי :
לו עני המתקן לו חלוק חדש אם צריך לברך שהחיינו :
לז אם ספק לא' או שכח לילה אחת לספור העומר היאך יעשה בשאר הלילות עם הברכה :
לח מי ששכח על הניסים בבה"מ ונזכר בבונה ירושלים אם צריך לחזור לברכת הודאה :
לט בחורים הטועים תקנה שלא לדבר בברכת המזון אי רשאים לתקנו רק עד אחר בונה ירושלים שהוא סוף ברכה דאורייתא :

דיני תלמוד תורה

מ תלמיד הרוצה לצאת ממדינתו כדי ללמוד לפני רב אחד בוטח בו שיזכה ללמוד הימנו ואביו מוחה בו שלא ילך. הישמע לאביו :
מא אם מותר לילך לבית המרחץ או לבה"כ מתוך הלכ' שאינה פסוק' :
מב הא דאמרינן שתה רביעית יין אל יורה אם הוא שייך ג"כ ביינות שלנו :
מג תלמיד הרואה את רבו שרוצה לאכול דבר האסור מדרבנן אם צריך למחות בידו :

דיני ציצית ותפילין ומזוזה וס"ת

מד איך מצייצין טלית של משי :
מה היאך מתקנין טלית קטן אם בבית הצואר חציו מלפניו וחציו מלאחריו או אם תולה אותו ברצועה מלפניו והיאך יעשה הברכה על טלית קטן :
מו אם רשאין לתפור במשי סביב הנקב שתוחבין בו הציציות :
מז רצועות של תפילין שנפסקה איך נוהגין לתופרה ובאיזה חוטין תופרין אותה :
מח אם מותר להעביר קולמוס על אותיות שבתפילין שנמחקו קצת כדי שלא ימחקו לגמרי :
מט תפילין שנתקנו בקשר להיח כמנהג בני אוסטרייך ואחד רוצה לתקנה ולהפוך הקשר כמנהג בני ריינו"ס אם יש קפידא בהנחת הפרשיות בבתים :
נ תפירה של ס"ת שנקרעה רובה ומחוברת עדיין בה' או בו' תפירות אם היא כשירה :
נא ס"ת שנתפרה במשי אם היא כשירה :
נב היאך נותנין ראש המזוזה נגד פני הפתח או נגד חוץ :

דיני שבת

נג היאך מערבין בשבת השלפי"ן ושאר מיני עטול:
נד איסור שנתערב בהיתר מותר לשער בשבת אם יש ששים בהיתר נגד האיסור :
נה אם מותר בשבת לטבול במלח כמה חתיכות צנון ולהניחם לאוכלן אחר כן זו אחר זו :
נו מי שאינו יכול ללעוס יפה בשיניו אם יכול לחתוך הבשר דק דק בשבת כדי שיאכלנו אח"כ :
נז חתיכות דגים או בשר המונחים בקערה ורוצה לאכול מקצתם ולהניח מקצתם איך יברור אותם :
נח דליקה שנפלה בשבת אם שרי בר ישראל לכבות הדליק' בזמנינו :
נט אם רשאין לנטול החלון בשבת כדי שלא יכבה הרוח את הנר :
ס כשמברכין ספירה בלילי שבת ויו"ט בבה"כ מברכין וסופרין קודם קידוש שמקדש הש"ץ על היין או לאחריו :
סא אם מותר לספר שמועות בשבת מענייני השרים ומלחמותיהם :
סב אם מותר להקיש באגודל ואמה שבאצבעותיו לשחק בו לתינוק :
סג אם מותר בשבת לרמוז באויר באצבעותיו כעין אותיות :

הכין

סד סכין שנתחב מע"ש בכותל של עץ או בדף שאינו מחובר אם מותר להוציאו משם בשבת :
סה אם רשאי לפתוח ולסתור התנור הטרוק בטיט כדי להוציא החמין:
סו אם מותר בשבת להניח שפחה נכרית החמין על התנור בבית החורף בבוקר קודם שמחממת את התנור :
סז מי שיש לו בתיבתו שקין עם מעות אם מותר להניח עליהם מנורות או שאר חפצים של כסף וגוי יקח מעליהם :
סח אם מותר בשבת להסיר הפרוכת שלפני אה"ק ולפרוס אחר במקומו:
סט מי ששכח מעות במתג המערון שקורין קפיא"ן ליפפיל אם שרי לטלטל הקפ"א ועוד המעות בליפפיל :
ע אם יש חשש איסור לטלטל תפילין בשבת או ביו"ט :
עא ספסל ארוך שנשמט אחד מרגליו אי שרי לטלטלו ולהניחו באותו צד שנשמט על ספסל אחר :
עב שבות שמקילין בו בשבת במקום מצוה אם יש להקל נמי בו משום כבוד אורחים :

דיני עירוב ותחומין

עג הכשר מבוי שנפלה בשבת אם מותר לטלטל באותו מבוי באותו שבת:
עד טעם וישוב על המנהג שנוהגין לעשות הלחיים מסיד מחוי :
עה פרדס גדול יותר מבית סאתים מוקף חומה אבל לא הוקף לדירה אם יש למצוא היתר בקלות לטלטל בתוכו :
עו הדר יחידי בעיר ובא יהודי אחר דרך אקראי לשם ונתאכסן בבית נכרי בשבת אם אוסר ע' הבעה"ב לטלטל בעיר באותו שבת :
עז מי שיש לו פרדס יפה חוץ לתחום וחפץ ללכת שם ביו"ט ע"י עירוב כדי לטייל אי חשיב כה"ג לדבר מצוה :

דיני יו"ט וחוה"מ

עח דורון שהובא לישראל ביו"ט ויש בו חשש לידה או מחובר אם מותר ביו"ט שני לישראל אחר :
עט כלים שקונים מן הנכרי ביו"ט שלאחר השבת והנכרי מסל"ת שנולדו זה ב' או ג' ימים אם יש לסמוך עליו להתיר הכלים :
פ מי שקנה בשר שחוט בערב יו"ט אם מותר למולחו ביו"ט :
פא פתילה שלא הודלקה בע"ש ונדלקה בשבת וכבתה אם מותר להדליקה ביו"ט שאחר השבת :
פב מת ביו"ט ראשון ואשתהי איך עושים עם קבורתו וטהרתו :
פג נכרי שהביא דורון לישראל ביו"ט מרחוק חוץ מי"ב מיל ואין בו חשש לידה ומחובר אם מותר לאכלו ביו"ט שני הוא או אחר :
פד בשר שנשחט ביו"ט אם מותר לנקרו ביו"ט :
פה ציבור שרצו לשלוח אחר רב או ש"ץ אם שרי לכתוב בחוה"מ כדי שיבא אחר המועד :
פז אם מותר לתפוש הסמטע דרך שינוי בידו ולתפור בחוה"מ :
פח אם מותר לכבס בחוה"מ סדינים קטנים שמלפפין בו התינוק :

דיני סוכה לולב ואתרוג

פט אם מותר לסכך סוכה על קורות הבית הקבועין במסמרים :
צ אם מותר להשים סולמות למעלה על הסוכה כדי לסכך עליהם :
צא אם מותר לחבר כלונסאות הסוכה במסמרות של ברזל או לקושרם בדבר שמקבל טומאה :
צב מי שצר לו המקום בסוכה שכשרוצה ליישן בתוכה לא יוכל לפשוט את רגליו אי מיקרי כה"ג מצטער או לאו :
צג אם כבו הנרות בסוכה בליל שבת ויש לו נר בבית אם מותר לצאת מן הסוכה ולאכול בבית במקום הנר :
צד קטן שאין לו אב ואין צריך לאמו אם הוא חייב בסוכה :
צה ירדו גשמים בליל שני דסוכות אם צריך לאכול תוך הסוכה :
צו האיך אנו נוהגין בדין נחלקו התיומות בלולב :
צז איך נוהגין בניענוע הלולב :
צח כשמקיפין הבימה עם הלולב באיזה צד ראוי לפנות ולהקיף :
צט אתרוגים שיש להם נקבים הנעשים בשעת גידולן באילן מחמת הקוצים אם הם כשרים :
ק המברך בחוה"מ בלולב ואתרוג חבירו בלא רשותו אם יוצא י"ח :

דיני חנוכה ופורים

קא אכסניא שהוא גוי אם רשאי להדליק נר חנוכה בברכה :
קב בע"ש כשמדליקין נ"ח מבע"י וכבתה קודם קבלת שבת אם זקוק לה לחזור ולהדליק :
קג נ"ח שנתערב בב' שמשים אם שרי להשתמש בכולן ע"י ביטול ברוב :
קד נרות חנוכה של בהכ"נ אם מדליקין אותן בין מזרח למערב או צפון ודרום :
קה אם רשאין להדליק נ"ח בפמוטות של נחושת שלנו :
קו באיזה צד מתחילין להדליק הנרות אם בנר שהוא לצד ימינו או לצד שמאלו :
קז הרוצה להדליק נר של חול מנר של מצוה כדי להדליק בו נר מצוה אחרת ויש לחוש שיכבנה הרוח קודם שיגיע להדליק הנר של מצוה אי שרי כה"ג :
קח היישובים שאין להם מנין בעירם והולכים לבא אל הקהילות בפורים אם חייבים להקדים ביאתם כדי שיהיו בקהל גם בקריאת פרשת זכור :
קט מי שהוא אנוס קצת אם רשאי לשמוע מקרא מגילה בי"ג מבע"י :
קי טעם על המנהג שנוהגין לעשות רוב סעודת פורים בלילה :
קיא מי ששולח לרעהו בפורים כלים או שאר תחבולות אם יוצא בו ידי משלוח מנות :
קיב אם מותר בפורים לתפור או לצייר לצורך פורים :

דיני פסח

קיג אם רשאין להשהות בפסח מיני קטניות שנפל עליהם מים וקרוב לודאי שנתחמצו :
קיד הנוהגים לברור החטים לפסח איך יבררו אותן :
קטו כששואבים מים למצות אם צריך ליזהר שלא להוליכן מגולים מן הנהר אל הבית :
קטז כשמכבסים השקים לצורך קמח של פסח אם צריכין להסיר התפירות והטלאים :
קיז אם צריכין ליזהר שלשים יום לפני הפסח שלא לטוות שום דבר בבצק כמו קרמים לפני החלונות :
קיח אם רשאים להוליך על הסוס שק הקמח בלי שישים דבר תחתיו :
קיט איזה מיני מרקחת שמותרין להשהות בפסח :
קכ אם מותר לתת לנכרי חמצו קודם הפסח אע"פ שיודע בודאי שהנכרי יחזיר לו משלם לאחר הפסח :
קכא ד' שעות שאוכלין חמץ בע"פ מתי מתחילין למנות :
קכב אם שרי ללוש העיסה תחת הרקיע סמוך לערב אצל הכותל ממש בצד מערב דליכא למימר דשמש לשם :
קכג אם השהה הבצק מעט בלי מתעסקין וחזרו והתעסקו בו ואח"כ השהה מעט עד שנצטרף השהיות יחד יותר ממיל אם יצטרפו השהיות או לאו :
קכד אם לשה העיסה רכה מאד אם מותר להוסיף קמח בעיסה :
קכה אם מותר להאכיל מצות לקטן בע"פ :
קכו ע"פ שחל להיו' בשבת אם מתענין הבכורי' או באיזה יום מתענין :
קכז מלח שנפלה בתנור בשעת אפייה מה דינה :
קכח האיך נוהגין בפסח בדין נותן טעם לפגם :
קכט דיו שהוא מבושל בשכר שעורים אם מותר לכתוב בו בפסח :
קל מדוכה של נחושת האיך מכשירים אותו לפסח :
קלא כשמגעילין הכלים אם צריכין המים להעלות רתיחה תמיד כל שעת ההגעלה :
קלב אם מותר להגעיל לצורך פסח כלי כסף המצויירים שקורין בל"א גיבלעכ"מולט :
קלג מה שנוהגין מקצת בע"ה להניח בשעת בדיקת חמץ ב' או ג' חתיכות חמץ במקומות מיוחדים וכשהבודק מוצא אותם מפסיק מלבדוק וסומך על שטאטאו החדרים מקודם אי שפיר עבדי או לאו :
קלד נוסח ביטול חמץ :
קלה המוצא חמץ בפסח ביו"ט ורוצה לבערו אם מותר ליגע בו :
קלו איטר יד ימינו באיזה צד יעשה ההסיבה בליל פסח :

קלז אם יצאו בע"פ מבהכ"נ מבע"י אם רשאין לקדש ולעשות הסדר קודם הלילה:

קלח בעל הבית הסועד אצל ת"ח מופלג בדורו אם בעי הסיבה כיון שלא למד ממנו דבר:

קלט כזית מצה ומרור אם צריך לבולעו בב"א כשהוא מרוסק:

דיני ר"ה ושופר

קם מי שכבר יצא בתקיעת שופר ורוצה אח"כ לתקוע לחולה איזהו עדיף לברך הברכה התוקע או החולה:

קמא דיני עשיית השברים:

קמב אם יש לעשות בנשימה אחת שברים ותרועה:

קמג היכן מקומו בר"ה בתפלת המוספין מה שאומרים מלבד עולת החודש:

קמד אם שכח זכרינו או מי כמוך או וכתוב וזכר קודם שעקר רגליו אם צריך לחזור:

קמה כשחל ר"ה בחול אם יאמר בתפלה ובקידוש זכרון תרועה או יום תרועה:

דין יוה"כ וט"ב ושאר תעניות

קמו מי הם הצריכים להשלים התעניות בי' ימי תשובה:

קמז אם רשאים הגדולים להאכיל הקטנים בידים ביוה"כ:

קמח אשה שילדה בז' בתשרי אם מותר להאכילה ביוה"כ אפי' לא אמרה צריכה אני:

קמט אם מותר לעמוד ביוה"כ על כרים וכסתות המחופין בעור:

קנ אם מותר לרחוץ בצונן מר"ח אב עד ט"ב:

קנא אם צריך לחלוץ המנעלים בסעודה המפסקת:

קנב אם רשאין העבריות לכבס בגדים לנכריות בשבוע שחל ט"ב בתוכה:

קנג אם שרי לחלוב הפרות בט"ב

קנד בני אדם שמתענין ג' ימים רצופים ומתחילין במוצאי שבת איך יעשו עם ההבדלה:

קנה נער כחוש וקטן מאד והוא בן י"ג שנה ויום אחד אבל אין נראין בו שערות אם חייב להתענות ביוה"כ:

קנו מי ששכח בי"ז בתמוז ואכל יותר מכזית אם צריך להתענות יום אחר:

קנז חתן שמתענה ביום חופתו אם יתפלל עננו קודם שישתה הכוסות תחת החופה:

קנח מי שרגיל להדיח פיו בכל בקר אם שרי למעבד הכי ביום תעניתו:

דיני שחיטה וטריפה ובשר בחלב ושאר איסורי מאכלות

קנט בשר מלוח ששהה במלח שיעור מליחה ואח"כ שמו עליו בשר מלוח אחר שנמלח לפני זמן רב ואח"כ נמצא מבשר האחרון חתיכה אחת נבילה ואין ס' בכל הבשר לבטלו אם יש צד היתר להתירן:

קס בשר ששהה ג"י בלי מליחה אם מותר לבשלו אחר הצלייה:

קסא עופות שנשברו כל צלעותן מפני שמנונית אם יש לחוש לטריפות:

קסב בשר מלוח שלא הודח אחר מליחתו אם מותר לחותכו בסכין:

קסג סירכא היוצאת מן הדקים והסרך לדופן ואין ריעותא בדקים אם יש לחוש לטרפות:

קסד עוף או בהמה שנשבר רגלו למעלה מן הארכובה וחזר ונתרפא מה דינו:

קסה מחט התחובה בקורקבן ובמעט ניקב כל הקורקבן אך לא כולו ממש מה דינו:

קסו דיני תולעת שנמצא בראש הבהמה ופני התולעת כלפי חוץ:

קסז מה שנוהגין להשהות הבשר במלח שעה אחת:

קסח טעם מה שנוהגין להחריך הרגלים בלי מליחה ובתרנגולת להסיר נוצתה נוהגים בו אסור:

קסט דין בשר' שנצלה אחר מליחה בלי הדחה:

קע בשר ששהה ג' ימים בלי מליחה ונתערבה בחתיכות אחרות אי נתבטלה ברוב או אם צריכים לצלות כולם:

קעא חיטים שיש בהן תולעים אם יש תקנה להם כדי לטוחנן ולאכול הפת:

קעב דין גודגדניות שנתבשלו ונמצא תולעים במקצתן ואין ס' בנותרים לבטלם:

קעג אם מותר למלוח בשר על דף שאינו מונח במדרון:

קעד דין דגים מלוחים טמאים שמונחים אצל הטהורים וכן היבשים:

קעה חתיכה נבילה הראויה להתכבד שנתערבה בחתיכות כשרות והאכילו אחת מהן בשוגג לבן ברית אם האחרות מותרות:

קעו נר חלב שנטף על הכלי אם צריך הגעלה:

קעז בהמה שנשחטה ונמצאו לה י"ב צלעות גדולות בכל צד אי הוי טריפה או לאו:

קעח דוב שהוא קצת בן תרבות שקפץ על השור ואין ידוע אם קפץ עליו דרך שחוק או כדי לדרוס אם השור מותר לשחטו או למכרו חי לנכרים:

קעט ראש כבש טריפה ואינו נודע מאיזה כבש הוא והקיפוהו לגוזר אחד מהם ומכוון יפה הנסמך על זה:

קפ נשבר הגף סמוך לגוף כמה שיעורו לטרוף:

קפא חלב רותח זוצל מקדירה של חלב ונמשך הזחילה על הכירה עד שנוגע בקדירה של בשר שעל הכירה אי חשיב הני קילוח עדיין רותח:

קפב כחל לאחר שחתכו וצלאוהו אם מותר להניחה ע"ג דף של בשר אם אם נוהגים לעשותו בפשטיד"א:

קפג תחב כף של חלב בקדרה של בשר ב"פ אם צריך ב"פ ס':

קפד השוחט לעצמו הרבה עופות ואמר אין רצוני לטרוח ולבדוק הסכין בין כל עוף ועוף רק אחר שנגמרתי לשחוט כולם אבדוק הסכין כי בטוח אני שלא אמצאנו פגום ואם אמצאנו פגום אטריף את כולם אם רשאי לעשות כן לכתחלה:

קפה השוחט אווזים ונמצא אחר השחיטה קנה רך של גמי תחוב לארכו של וושט ושחט הקנה והוושט אי שחיטתו כשרה או לאו:

קפו טבח אומן השוחט בסכין שקלקל בדבר שמן התורה היתר גמור רק שאנו מחמירים בו בחומרא יתירא אם הטבח חייב לשלם:

קפז השוחט תרנגולת ולרוב חדוד הסכין חותך כל הראש בבת אחת אם צריך לכסות הדם:

דיני ח"ה וחדש וכלאי הכרם

קפח עיסה שנתחמצה כל צרכה שאם לא ימסרו לאפותה תתקלקל העיסה ובעלת העיסה אינה בבית וקודם שתחזור לביתה תתקלקל העיסה אם המשרתת בבית רשאה להפריש חלה בלי רשותה:

קפט אשה שלשה ב' עיסות אחת עם כרכום וא' בלא כרכום אם יכולה לצרפה ע"י נשיכה כדי לטול מהן חלה כי אין שיעור חלה בכל אחת מהן:

קצ הלש בקמח של נכרים איך יעשה עם החלה:

קצא יש שנים קרים וא"א לעובדי אדמה לזרוע שעורים ושבולת שועל קודם יום הנף העומר אם יש לחוש אותה שנה שלא לאכול הזרעים ושלא לשתות השכר הנעשה בשעורים:

קצב איך פודין בזה"ז כרם רבעי ונט"ר:

קצג כשמבריכין הגפנים בכל שנה אמאי אין חוששין משום ערלה:

קצד אם מותר לזרוע ירקות בין הגפנים:

דיני יין נסך

רא חבית שהיה בו יי"נ ועומדת ריקנית כמה ימי' ואח"כ שמו יין בתוכ' לא הכשירוה מקודם ושהה היין בתוכה מעל"ע אם היין מותר:

רב יהודי שיש חביות בבית הנכרי חתום כהלכתו ואח"כ בא הנכרי אל היהודי ואומר היין שלך מטפטף ואחר ב' ימים הלך וראה שלא היה מטפטף עוד כי הנכרי תיקן החבית בסידוק המגופים עד שנסתם ונפלא אם יש לחוש לנסך כה"ג:

רג נכרים שהלכו לפני גיגית של יין וטבל א' אצבעו ביין. ולחשו הנכרים יחד ושמחו ומלאו פיהם שחוק שניכר ממעשיהם שעשו להכעיס

להכעים אבל הם אומרים כי לנסות היין טעמו אם יש לחוש לנסך כה"ג:

רד נכרי הנוגע ביין שבחבית ע"י ניצוק והיין כשר באותו שנה ביוקר ובדוחק יש לצבור יין כשר לשתות כל השנה אם יש להתיר ניצוק כה"ג:

רה ישראל שהניח חבית יין בבית הנכרי בע"ח וחתם החבית ואח"כ כשחזר הישראל מצא החותמות רובן מקולקלי' אם יש לחוש לניסוך:

רו השולח גבינות ע"י נכרי בשק חתום לעיר אחרת והיהודי עצמו הלך אח"כ לאותו העיר שנשתלחו הגבינות שם ומצא החותם מקולקל והיה ניכר שהשק נפתח ומנה הגבינות ומצא מנינם שלם וגם הכיר בט"ע מקצת הגבינות, המשובחות שבהן אם יש לחוש באותם המותרים שלא הכיר שמא החליפם:

דיני נשים וסבלונות וקדושין

רז מי ששלח סבלונות אחר השדוכין אי חיישינן לקדושין:

רח קטנה שיש לה אב בארץ מרחקים והשיאוה קרוביה והבעל לא בא עליה עדיין והלך ממנה עד שגדלה ואח"כ בא האב והיה ממאן בקדושין הללו וגם הבת ממאנת בו אם מועיל המיאון:

רט א' שהוליך עמו בתולה אחת מעיר לעיר ונתעברה ואמרה שממנו נתעברה ואומרה שנדר לה לישאנה והיא מכחישה בב"ד ואח"כ היא רוצה להנשא לבעל אם יש לחוש שמא קדשה הראשון בביאה:

רי א' שכר חגורה להתקשט בה ואח"כ אמר לבתולה אחת התרצי לקדש לי בשכר שאני מלוה ליכי החגורה שתלך בה במחולות ואמרה הן והלוה לה החגורה בפני עדים והלכה בה במחולות אם יש בו חשש קדושין:

ריא למה אנו מוחים בכמה אנשים הנושאים נשים שמתו לה ב' אנשי':

ריב ראובן בא לב"ד ואמר אני ושמעון היינו בבית וקרא לוי לבתולה ואמר בואי אלי והתקדשי לי בד' זהובים אלו ואמרה הן ונתן לה הד' זהובים והלכה לה וקרא לוי אחריה להחזיר לו הזהובים כי לשחוק בה נתכוין ולא רצתה להחזירם ושמעון אמר ג"כ שהיה הכל דרך שחוק וכן אמר לוי וגם הבתולה אם יש חשש קדושין:

ריג המשיא בתו קטנה מי מקבל הקדושין:

ריד אם בן בנה של דינה מותר באשת יעקב:

רטו מי שנשא אשה בארץ מולדתו ואחר ג' או ד"ש היה נראה לו שלא יוכל לחיות את עצמו במדינה זו ורצונו ללכת אל עיר אחרת להחיות ולהתפרנס את נפשו אם יכול לכוף את אשתו לצאת עמו:

רטז אחד נשא מינקת חבירו אחר כ"ד חודש ושבב חדש העיבור לאחר מכן אם צריכים להפרישו ממנה:

ריז אשה מינקת שמת בעלה אם יש לה דין לתבוע כתובה תוך כ"ד חדשים קודם שהיא ראויה להנשא:

ריח מי ששמע שאשתו מקללת את אביו ואמו אם רשאי להכותה כדי שלא תעשה עוד:

דיני חליצה ויבום

ריט אם המשומדת פוטרת צרתה מן היבום:

רכ דין יבמה שיש לה ב' יבמין והיבמה אינה רוצה לא לחלוץ ולא ליבם ולא לחלוק בנכסים אלא רצונה לישב עגונה וגם נכלל בזה אם האחד יחלוץ ויקח חצי הנכסים אם צריך לחלק אותם הנכסים עם שאר אחיו עוד נכלל בזה אם יש ליבמה נכסים יתר על כתובה איך יתנהגו בו:

רכא אם יכול לקבוע מקום בשחרית כדי לחלוץ בערב או אם דוקא הקביעות מערבית לשחרית:

רכב אשה שמת בעלה בלי זרע קיימא וסברה שגם אחי בעלה מת ונתקדשה לאחר ואח"כ בא אחיו לחלוץ לה ונשאת למקדש אם מותרת לשבת תחתיו:

רכג אם יבמה זקוקה למשומד שהיה משומד בשעה שנשאת לאחיו אבל היה עדיין קטן:

רכד הזקוקה לב' יבמין ומת א' מהן קודם שחלצה אם צריכה להמתין ג"ח ממיתת היבם האחד קודם שתחלוץ לשני:

רכה יבמה שחלצה לאחד מן האחים ואח"כ נמצא שעדיין קטנה היא אם צריכה אח"כ לחזור על כל האחים:

רכו מי הם הקרובים הכשרים לישב בחליצה הן מן הב' דיינים הן השנים שמוסיפין על השלשה:

רכז אם רשאים לחלוץ בע"ש:

דיני גיטין

רכח עד שבא לחתום בגט וכשרצה לכתוב יעקב טעה וכתב ש' במקום ע' והזהירוהו שטעה קודם שכתב הקו"ף ומחק רגל השמאלית של ש' עד שנעשה ע' וגמר חתימתו אם יש להכשיר הגט בדיעבד:

רכט בגט אירוסה הכ' אנת אנתתי ולא ארוסתי אם הגט כשר:

רל גט שנכתב בו ש' וע' שהיודין שבתוכה אינם נוגעין וכן י' שאחורי הל' ושל הא' אינם נוגעין אבל הם כל כך סמוכין שהתינוק קורא אותן בריות בלי שום גמגום אם הגט כשר:

רלא באותן מדינות שמזכירין ח' כמו כ' רפויה האיך כותבין בגט הכנויים כגון מי"כל יכ"נע אם כותבים בכ' או בח':

רלב טעם וישוב איך אנו כותבין בגטין כמה דברים שלא נהגו הקדמונים ואמאי אין בו משום הוצאת לעז על גטין הראשונים:

רלג כשכותבין גט בנימן אם יש לכותבו מלא או חסר וכן מבאר הרבה שמות דוגמתו:

רלד מי שנשתנה שמו מחמת חולי אם כותבים בגט אנא יעקב משה או יעקב דמתקרי משה:

רלה אם לכתוב בגט כינוי שהוא על צורת גופו כמו שמעון פוי"ך אבל אין קורין אותו פויך בלי השם דשמעון:

רלו אם נכתב גט ויודין שבשין אינם נוגעין:

רלז האיך עושין במשומד ששולח גט להוליך לאשתו:

רלח שליח להולכה שאינו מכיר שהיא אשת המגרש ואין עדים שיעידו ע"ז אם יוכל לסמוך על נשים או קרובים שיעידו עלי':

דיני עדות אשה ויחודה

רלט יהודים ששמעו מנכרי אחד מסל"ת ששמע מנכרי א' שנהרג יהודי בזה הכפר ונתן בו סימנים לפי תומו והסי' היו ביהודה שנאבד אם אשתו מותרת להנשא ע"פ עדות זה:

רמ עוד דיני עדות אשה בנכרי מסל"ת:

רמא דיני נשים הנמלטין מהגזירה ת"ח וט"ת אם מותרות הן לבעליהן ולכהונה:

רמב אשת ישראל רגילה ללכת יחידית אל הכפרים ללון שם בין הנכרים ולפעמים נתפסת מחמת חובות שחייבת לנכרים אם אסורה היא לבעלה או אם נקראת עוברת על דת:

רמג מי שגירש את אשתו ונשאת לחבירו ודר אצלו בעיר קטנה ואין יהודים דרים שם רק אלו הב' אם מותר המגרש ליכנס לבית חבירו:

רמד אם קנא הבעל לאשתו שלא תסתייד עם פלוני אם יש לחוש אח"כ ליחוד כשנתייחדה עם זה אפי' אם בעלה בעיר:

דיני נדה וטבילה ומקוה

רמה אשה שלא שמשה זמן רב וראתה דם צריכה להמתין ללבוש לבנים כאשה ששמשה מקרוב:

רמו אשה שהרגישה כאלו נפתח מקורה להוציא דם ובדקה עצמה ומצאה על העד דבר לבן ולא לבן ממש אם יש לטהרה:

רמז אשה שלעולם אינה רואה דם בפחות מי"ד אחר טבילתה ואח"כ ראתה לפעמים בט"ו בי"ו בכ' בכ"א אי חשבינן לה כאין לה וסת:

רמח אם יכולה אשה ללבוש לבנים אחר שהתפללו הקהל ערבית ועוד היום גדול:

רמט אשה שמצאה כתם פחות מכגריס תוך ג"י הראשונים אם יש לתלות בדם מאכולת:

רן אם מותר לחבק ולנשק את אשתו בעונה הסמוכה לוסתה:

רנא אם מותר לישב עם אשתו נדה על העגלה ללכת מעיר לעיר:

רנב נדה שהיתה חולה אם בעלה רשאי לשמשה בחוליה:

רנג בחור נשא בתולה ושכב אצלה כמה לילות ולא בא עליה ואח"כ פירסה נדה אם צריכה עוד שמירה להתייחד עמה:

טעם

רנד טעה וישוב על מה שנוהגים נשים שלנו לטבול בנהרות בכל השנה :
רנה אם מותרת יולדת לטבול אחר לידה בליל שבת :
רנו עוד ממש בדבר הנ"ל :
רנז אם מותר להניח לקטן להטביל כלים חדשים הנלקחים מנכרים :
רנח האיך מנקין המקוה ואם צריך כלים נקובים לנקותה :

דיני נט"י

רנט מי שלא נטל ידיו ונגע בידו במים כשרים אם נפסלו המים לנט"י :
רס מים ששתו מהם תרנגולים אם כשרים לנט"י :
רסא כלי שנקב כמוציא משקה אבל לא ככונס משקה אם כשר לנט"י :

דיני פו"ר

רסב מי שהיה לו בן ובת ומתו שניהם והניח כל אחד מהן בן אם קיים הזקן מצות פו"ר בזה :
רסג מי שקיים פו"ר ונתאלמן ולא רצה לישא אשה מקום יראת קטטה בביתו אם יפה עושה :

דיני מילה

רסד קטן שנימול ואינו נראה רק ראש המילה כמו עד שליש והרבה ממשפחתו שדרכה כך עד בני י"ג שנה אז הם כאלו נימולים אם חייבין לתקן מילת הקטנים :
רסה אבי הבן שלא מל רק פ"א אם רשאי למול את בנו בשבת היכא דאיכא אומן מוהל אחר :
רסו מילה בפורים אם מלין קודם קריאת מגילה או אחריה :

דיני פדיון הבן ופדיון בכור בהמה

רסז בת כהן פנויה שנתעברה ואמרה מפלוני יהודי נתעברה והוא אומר לא כי אלא מנכרי נתעברה כשהבן נתגדל אם חייב לפדות א"ע :
רסח אם לברך בסעודת פדיון הבן שהשמחה במעונו :
רסט אם אפשר לעשות שום תקנה לפדות בכור אדם בשבת כשחל יום ל"א בשבת :
רע ישראל שיש לו פרה מעוברת בבית נכרי האיך מקנה אותה לנכרי שתפטור מבכורה :
רעא ישראל קנה פרה חולבת ומעוברת מנכרי והנכרי א"ל הזהרו בבהמה סמוכה ללידתה שלא תקרבו אליה כי דרכה לבעוט באותו זמן אם יש לסמוך ע"ז שכבר ילדה בהיות הנכרי ולפוטרה מהבכורה :

דיני הקדש ונדרים ותקנות

רעב אשה שהקדישה כ"מ שלה אם בעלה יוכל ליהנות מפירותיהן או כי תמות אם יורש אותם :
רעג אם יש צד היתר מה שנהנין מן הבימה ומפות ומעילים של ס"ת :
רעד אדם שעשה עבירה שראוי לנדותו עליה והרב שבעיר נידה אותו אבל הקהל הרגישו שנידהו מחמת שנאה שהי"ל עליו בלא"ה אם יש ממש בנידויו :
רעה מי שנדר להתענות ב' ה' כל השנה ורצה ללוות יום א' מהן ולפרוע ביום אחר אי שרי או לא :
רעו הכה שנידה לא' כדין וגזר המושל בקנס שלא להחזיק הנדוי אם חייבים הקהל להכנס בספק סכנת הקנס להחזיק הנדוי :
רעז מי שחלה בנו ונדר שלא לשתות יין עד שיהיה הבן בר מצוה והבריא בנו מחולי זה ואחר שנה או שנתיים מת מחולי אחר קודם שהיה בר מצוה אם האב מותר ביין תיכף אחר פטירת בנו או צריך להמתין עד הזמן שהיה ראוי להיות ב"מ או יאסר לעולם שלא יהיה לעולם ב"מ :
רעח המתענה ב' דר"ה תענית חלום היאך יתנהג אח"כ אם צריך להתענות יום ב' לבד או גם יום א' או כלל לא :
רעט אשה שנדרה נדר שיש בו ע"נ וקיים לה בעלה אם החכם יכול להתירו :
רפ קהל שגזרו תענית בשביל קהל אחר שהיה בצרה ואחר חצות היום נודע להם שנפטרו מהצרה אתמול קודם קריאת התענית אם צריכים להשלים התענית או לאו :
רפא קהל שעשו תקנה שלא לעשות עוד חילוף מטבע שיצא עליו שם דפסול ואמר א' שכחתי שיש לי מטבע הזה שקניתי קודם התקנה אם רשאי למוכרה :
רפב קהל שעשו תקנה בקנס לצדקה לכל מי שיעבור הן איש הן אשה ועברה התקנה אשה שיש לה בעל אם בעלה חייב לשלם בעדה :

דיני ט"ב ואבילות והשחתת זקן

רפג כהן שמת לו מת בשבת מהמתים שמצוה לטמא לו אם מותר הוא להיות באהל ביום השבת :
רפד אחד משרי המושל רצה לרעות סוסים שלו על בה"ק אם הקהל מחוייבים ליתן שוחד כדי למחות בידו :
רפה כהן שהוגד לו שמת באהל והוא ערום אם מותר לו להשהות באהל עד שילבש מקצת בגדים :
רפו אם מוזהרים על קרחת ושריטה כשאין המת לפניו :
רפז האיך נוהגין כשמת לו מת בע"ש ואותו שבת הוא ערב הרגל אם רוחץ בע"ש :
רפח מת לו מת בחה"מ אם צריך לקרוע במועד או אחר המועד :
רפט משרתת שאירע לה אבל אם מותרת לעשות צרכי אדוניה :
רצ אם אבל מותר לצאת בלילה אחר שהלכה רגל מן השוק :
רצא קרובים שנוהגים במקצת אבילות כמה יהיה קרוב וכמה צריך להראות אבילות :
רצב מי שמת לו מת בר"ח ניסן אם רשאי לפסוק אבלתו לשנה אחרת בכ"ט באדר אי אמרינן מקצת היום ככולו :
רצג המתענים ואומרים קדיש יום פטירת אביו ואמו אי מתענים יום המיתה או יום הקבורה :
רצד אם מתענים בשנה מעוברת תענית יא"צ באדר א' או בשני :
רצה אם יש נדנוד איסור לגלח פאת הזקן במספריים :

דיני שעטנז וכלאים ודיני סירוס

רצו מי שיש לו זפי"ן עשוים מפשתן אם מותר לחבר בה בתי זרועות מצמר עם קרסים שקורין קיפ"ל :
רצז אם להחמיר שלא לחבר עורות חיה ובהמה תחת בגדי צמר מאחר שהן תפורין זו לזו בחוטי פשתן :
רצח נכרי המוליך עגלה דכלאים בשור וחמור ופגע בו בדרך אם יכול לדבר עמו מעסקיו בקול רם :
רצט אם מותר לישראל למכור לנכרי תרנגולים אע"פ שיודע בודאי שהנכרי קונה אותם לסרסם :

דיני ריבית ושמיטה

ש אחד נשא אשה ושניהם רכים בשנים וקרוביהם רוצים להתעסק בשלהם קרוב לשכר ורחוק להפסד אם רשאים לעשות כן :
שא ראובן יש לו ש"ח על נכרי ובקש משמעון שיקנה ממנו חצי החוב ומכאן ואילך ישלם לו הריבית מן הנכרי לפי הערך ורוצה להיות לו ערב ג"כ בעד הקרן אי שרי למעבד הכי :
שב איך למצוא היתר להלוות לחבירו מעות שיתן לו מהן ריווח ויהיה ג"כ בטוח מן הקרן :
שג מי שיש לו שט"ח מנכרי בריבית ואמר לאחד תן לי חצי המעות ויעלה לך כל הריבית כ"ז שלא אחזיר לך מעותיך האיך יעשו שיהא בהיתר :
רש שט"ח שעברה עליו שמיטה אם יכול המלוה לכופו לשלם בערכאות מאחר שכתוב בשטר שיכול לכופו בין בד"י בין בדיני האומות :

דיני תובע ונתבע ודיני שטרות והרשאה ופקדון

שה אם יכולין לעכב הפקדון של ראובן בעיר אחרת שיש בה ב"ד כשאומר ראובן שרוצה לדון בעירו ולא בעיר הפקדון :
שו אחד שתובעין ממנו ממון אם מותר לחפש עצות ודחיות שיעשה עמו פשרה :
שז מי שהוציא ש"ר על אחד וגרם לו בזה היזק ואח"כ נשמע שהוא שקר מה דינו ואם ישלם לו מה שהזיקו :

שח ראובן שלח מעות לשמעון ביד לוי לקנות לו חפץ ואח"כ בא ראובן ותבע משמעון החפץ ואמר שמעון במעמד לוי שמעולם לא נתן לו לוי בשם ראובן כלום ולוי אמר שנתן לו על מי מוטל השבועה:

שט יהודי נותן חגורת כסף לאומן נכרי לתקנה והלך הנכרי אל יהודי אחר וא"ל תן לי משכונותי שאצלך ותלוה לי עוד וחגורה זה לך למשכון ואח"כ ברח הנכרי אם חייב זה להחזיר החגורה או לא:

שי אם רשותו של אדם קונה סחורה שבאה לביתו לענין שאין אחר רשאי לקנותה:

שיא ראובן שחלק כל נכסיו עם שמעון ולוי והעמידו קנס לצדקה על המעכב ואח"כ נתחרט ראובן ובקש משמעון שימחול לו וכן עשה שמעון ולוי א"ר למחול והקהל תובעין קנס הצדקה אם יש זכות ללוי או לקהל:

שיב אם הבעל יכול לטעון בעד אשתו בנכסי מלוג שלה כשאין לו ההנאה ממנה:

שיג מי שהרשה את חבירו ליקח מעותיו וקיבל קנין סודר על זה והלך זה ונטל המעות ואח"כ בא לחזור מה דינו:

שיד ראובן נתן י' זהובים לשמעון להוליכם לעיר אחרת ולוי נתן לו ו' זהובים ולשמעון עצמו היה כ' זהובים ואמר הריני מניח זהובים שלכם בכיסי עם זהובים שלי ונאבדו לו ד' זהובים על מי ההפסד ואיך מעריכין ההפסד:

שטו אחד הראה לגנב מחתרת שיוכל לגנוב משם ממון חבירו והלך הגנב וגנב דרך אותו המחתרת אם חייב המראה לשלם:

שטז אחד היה לו סוס שעומד להשכיר בא חבירו לקחת את הסוס ואמר שרוצה לרכוב עליו לצורך חוב א' שהוא נפסד בודאי אם לא ילך ואמרה לו אשת המשכיר אל תקחהו כי גם בעלי צריך לרכוב בעד חובו השיב זה אם יפסיד בעליך חובו אני אשלם לו כל החוב וגם שכר הסוס אמן ולקח הסוס בלי רשות ונאנס הסוס בדרך אם חייב לשלם הסוס כיון שלא ברשות לקחו:

שיז אחד האוכל עם חמיו ב"ש יותר מאשר קצב לו ולא מחה בו חמיו לאמר אל תוסף אכול עמי וכשאכל עמו הוא ואשתו ב' שנים תבעו חמיו לשלם המזונות וזה אמר שלא נתת ג"כ לחתנך הראשון מזונות יותר ממה שקבלת לו אם חייב לפרוע המזונות לחמיו:

שיח באיזה אופן יש אונאה בשכירת אדם ובהמה:

שיט כובסת נתנה לאחד בגד חבירו ואח"כ בא חבירו ותבעו אם צריך להחזיר לו בגדו ולהפסיד את שלו כי לא קבל מן הכובסת רק מנין בגדיו:

שכ אחד אמר לחבירו אני רוצה למצוא לך מרגליות לקנות וקיבל קנין סודר ע"ז והיה סבור למוצאם ביד א' ולא מצאם ושוב לא יכול למוצאם כ"א בטורח גדול אם יכול לחזור מקנין סודר שקיבל:

שכא אחד נתן שטר לחתנו על נדוניית בתו ומתה הבת ואח"כ בקש החתן מחמיו שישאל לו ספרים ללמוד בהן וכן עשה ואחר כך תבע מחמיו שטרו השיב חמיו כבר מתה בתי והחתן רוצה לעכב הספרים אם הדין עמו.

שכב ראובן מכר לשמעון בשר איל תחת בשר כרים אם יכול שמעון לחזור מהמקח או יככה לו רק מה שהוא בזול יותר מבשר כרים:

שכג ראובן שכר אחד שילך בעדו למדינה פלונית והלך ראובן מחוץ לעיר והשליח אמר לשנים הנני מודיעכם שאיני רוצה לעכב שליחות ראובן אך מ"מ לרצוני שיתן לי ג"כ ההוצאות על הדרך ואף כי לא התניתי בפירוש עמו מ"מ המנהג כן הוא. והלך לדרכו ובבואו לא רצה ראובן ליתן ההוצאות הדין עם מי:

שכד ראובן המציא חוב לשמעון ונטל שכרו ע"ז לאח"ז נפל קלקול בחוב שיצטרך טרחא גדולה לתקנו ואמר שמעון לראובן מחויב אתה לעשות הטרחא כי קבלת שכרך ושמעון אינו רוצה הדין עם מי:

שכה ראובן תובע את שמעון שיפרע לו חובו ובקש ממנו שמעון לתת לו זמן ועשה כן וכשהגיע הזמן לא רצה לפרוע ובא לב"ד וחייבוהו לשלם אם מתנין לו עוד זמן ל' יום לפרוע:

שכו מי שנתן לחבירו כ"י לתת לו איזה דבר וכתב שנשבע ש"ד על ככה ואח"כ טוען שלא נשבע רק שכתב כך והתובע מודה לו מה דינו:

שכז ראובן נתחייב שבועה לשמעון והפכה ראובן ואמר לשמעון תשבע אתה. וכשבא שמעון לישבע אז רצה ראובן לגלגל עליו שבועות אחרות אם יכול לגלגל בכה"ג או לאו:

שכח ראובן שאל משמעון כלי זיין ללכת עם הנכרי נגד השולאים מחוץ לעיר ונפלו בני העיר ביד השולאים ולקחו הכלי זיין מראובן אם חייב לשלם:

שכט שכיר שחלתה לו אשתו ומתוך כך לא גמר מלאכתו אי חשיב אונס בכה"ג. ובכלל זה תמצא ג"כ שאר דיני שכיר:

של ראובן מת בלא יורשים ולא נודע לו שום יורש ואשתו תפסה הנכסים בכתובתה ולא הגיעו לפי פרעון הכתובה ואח"כ מתה האשה ובא אחד להביא כתבים שהוא יורש של בעלה ורצה לזכות בנכסים מחמת שהאשה לא נשבעה על כתובתה ויורשי האשה רוצים לזכות בנכסים הדין עם מי:

שלא שטר נכרי שכתב בו איך שהנכרי משעבד א"ע לישראל זה ולכל הבאים מכחו אם יכול להקנותו לישראל אחר בחליפין בלי מסירה:

שלב רב שקיים שטר יחידי אם מהני הקיום:

שלג באיזה מקום נקרא שמירה מעולה לפקדון או איזה דבר נקרא פשיעה כשמניח ב"א נכריים ללכת בחדרו:

שלד ראובן תובע את שמעון ואמר שפשע בפקדון שלו וע"א מעיד כדבריו ושמעון מביא ג"כ ע"א שלא פשע אם פטור שמעון משבועה:

שלה איש אשר בידו פקדון וטוען שהמפקיד צריך להוציא לצרכו סך זהובים וזה מודה לו שצ"כ אבל אמר לא הוצאתי כ"כ אם נאמן הנפקד בשבועה:

דיני מצרנות וחלוקת בתים וחזקת קרקעות

שלו שנים שהיו שותפין בבית שיש בו דין חלוקה והאחד חפץ לחלוק והשני אמר שבדעתו למכור חלקו ואם יחלק לא יקח אותו שום אדם אם יכולין לכופו לחלוק:

שלז כותל שהיה בין ראובן ושמעון ובצד הא' אבנים גדולות ואמר א' רצוני לקנותו כי בצד ביתי הם הדין עמו או לאו:

שלח בית שמצריו מצד א' במצר שמעון ומצד אחד מצר נכרי בא יהודי א' וקנה אותו ובא שמעון ורצה לדחות אותו מכח מצרנות והקונה אמר אחרי שמצ"א הוא במיצר הנכרי אין לו דין מצרנות הדין עם מי:

שלט מנהג במדינה שכל יהודי המחזיק במשפט קרקעות של ב"ח נכרי אח"כ יוכל היהודי למכור אותו אבל הב"ח יש לו כח לגבות אותה והיהודי רוצה למוכרם לאחר אם יכולה האשה למחות בו מדין שעבוד כתובתה:

שמ אחד קנה בית ובא המצרן וסלקו וזה טוען כיון שאין לי בית דירה אין לך דינא דבר מצרא הדין עם מי:

דיני מסים ושאר גביות

שמא שר שיש לו ב' עיירות וכל א' נותנים מס בפ"ע ועשירי העיר עקרו דירתם מעיר אחת וקבעו עצמם בעיר אחרת והשר תבע מס גדול מכל עיר בפ"ע ולאחר הטלת המס אמר השר מס שתבעתי בעיר הזאת הם יתנו מבלתי העשירים שקבעו דירתם לכאן והעשירים יתנו עם הקהל שדרו שם מקדם ונתן רשות לב' הקהלות לדון כד"י האיך ידונו בהם:

שמב האיך נותנים מסים וממה מחויבים לתת ומי המחויבים וכל דיני מסים:

שמג רוב הקהל הסכימו שישבע כל א' על הודאתו ומקצת בעלי כיסין ממאנים ואומרים לעשות שומא כמנהגם ואפי' אם יתחייבו לישבע אין רוצים לפרוע כ"ד ודבר כי דואגים להיזקות מתוך כך אלא רוצים לשער ולהעריך כל ממונם בסכום א' ע"פ שבועה הדין עם מי:

שמד צבור שהוטל עליהם מס והסכימו לברור ה' אנשים להעריך כ"א וא' ויש בקהל ב' אחים עשירים ורוצים שיהיו מאותן ה' אנשים אם הדין עמהם:

יתר המפתחות מכאן תמצא בסוף המפתחות של חלק שני מאפס מקום פה.

שאלה א ברוב הקהילות נוהגין בימים ארוכים בימי הקיץ לקרות ק"ש של ערבית ולהתפלל תפלת ערבית ג' או ד' שעות לפני צאת הכוכבים אם יש בזה ישוב או טעם למנהג זה כי גם הרבה ת"ח עם ההמון עם במנהג זה:

תשובה דאין בידינו כלל למצוא ישוב וטעם למה שנהגו להקדים כ"כ זמן גדול ג' או ד' שעות דהא דכתב ר"ת דמפלג המנחה ואילך חשוב לילה כר"י ויוצאין מאז ידי ק"ש ותפלה של ערבית. וכתב המרדכי והגה"ה במיימון ולאבי"ה כתב דדברי ר"ת עיקר הם והבא להחמיר ע"ע ולהמתין עד כדברי שאר הגאונים מחזי כיוהרא ונקרא הדיוט אם לא הורגל בשאר פרישות מ"מ זמן זה אינו אלא שעה ורביע קודם צ"ה אבל מנין לנו להקדים כ"כ. ובימי חורפי ראיתי בתוס' בברכות בפ"ק דיש רוצין לומר דבימי הקיץ שהימים מאריכין אנן מחשבינן שעות הלילות לשעות קטנות ושעות היום לשעות גדולות בדרך זה שלעולם יעלו י"ב שעות ללילה וי"ב שעות ליום וכן הועתק לי תשובה מאחד מהגדולים שהשיב ג"כ לחשוב היום לעולם רק לי"ב שעות אפי' לימים ארוכים לענין פלג המנחה ובתוס' כיצד מעברין מדקדק בזה לענין התקופה היאך מחשבין השעות ליום ולילה בימים ארוכים וקצרים ע"ש. ולפי חילוק זה היה ליישב אם באנו להקדים יותר משעה ורביע לפי אורך הימים כגון באמצע הקיץ שהיום מאריך בית ארצות כמו י"ח שעות מעלות השחר עד צאת הכוכבים ונמצא כל שעה יתירה שליש מלבד וא"כ משעה ורביע תעשה ב' שעות פחות שמינית השעה בינונים ועכ"ז לא ייסכנו אפילו ב' שעות קודם הלילה כ"ש שלשה או ארבעה ע"כ נראה דאין ליישב כלל בטעם ובסברת התלמוד אלא יש לומר שהמנהג נשתרבב על ידי תשות כח שירדה לעולם ורוב ההמון תאבים ורעבים לאכול בעוד יום גדול בימים ארוכים. ואם היו אוכלים קודם מנחה היו שוהים באכילה ובשתיה ולא יבאו כלל לבית הכנסת ומהאי טעמא אסרו כמה גאונים אפילו סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה וא"כ לא הוי שפיר דמי כלל לסעוד תמיד קודם תפלת המנחה ומתוך כך לא היה כח לת"ח לפרוש ההמון עם מלהתפלל תפילת ערבית ולקרות את שמע בעוד היום גדול וכה"ג אשכחן אפילו בדורות הראשונים בימי רב האי גאון כדאיתא באשירי ריש ברכות ובימי ריב"א כדאיתא בהגה"ה במיימון בהלכות תפלה שהיו הצבור מתפללין וקורין את שמע בערבית בזמן שהיה נראה לאלו הגאונים שלא היתה תפלה וק"ש בזמנה. ואעפ"כ לא הוי מצי לעכבינהו. גם שמעתי בישיבה מפי אחד מהגדולים ששמע וקבל כי בימי הקדמונים בקרימ"ש התפללו ערבית וקראו את שמע בע"ש בעוד היום גדול כל כך שהיה רב העיר שהיה מהגדולים הקדמונים הוא וכל טובי הקהל עמו הלכו לטייל אחר אכילה של סעודת שבת על שפת הנהר דונא"י והיו חוזרין לבתיהם קודם הלילה גם נמצא כתוב בשם אחד מהגדולים שהורה להתפלל ערבית ולקרות את שמע בעוד היום גדול מאוד לצורך סעודת נשואין מכל הלין משמע דמקדם היה בקל להורות לקולא בדבר זה וא"כ כיון דהתוספות בריש ברכות כתבו דעבדינן תרי קולא דסתרי אהדדי בתפלה משא"כ בכל מקום ובק"ש נמי אליבא דרש"י נפקינן בק"ש שעל מטתינו נראה דאפילו ת"ח אם הוא בצבור שמקדימין להתפלל ולקרות את שמע בימים הארוכים אם אין יכול להפרישם אין צריך להפרישם מהם אלא מתפלל וקורא עמהם ויוצא בזה. אבל אם הורגל בשאר פרישות יתפלל ויקרא בזמן שתקנו חכמים לפי כל הדיעות. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה ב הקורא ק"ש והגיע ש"ץ למודים כשהוא באמצע פרק או באמצע ברכה יכול לענות מודים עם הקהל או ישחה בלי עניה ולא יפסיק בק"ש וברכותיה:

תשובה יראה דיש ראיה דיכול להפסיק ולענות מודים דבפ' מי שמתו אמרינן אמר רב הונא הנכנס לבהכ"נ ומצא צבור מתפללין אם יכול לגמור תפלתו קודם שיגיע ש"ץ למודים יתפלל ואם לאו אל יתפלל א"כ חזינן דקפיד תלמודא כלי האי שצריך לאחר תפלתו בשביל עניית מודים ולא אמרינן דיתפלל וישחה בלא עניה באמצע הברכה כמ"ש התוס' והאשירי בשם רבינו אל שהיה רגיל לעשות כך כשהיה מתפלל והגיע ש"ץ למודים ומסקינן התוספות והאשירי דלכתחילה אין להתחיל ולהתפלל על סמך שישחה באמצע הברכה בלי עניה כדמוכח בגמרא כדלעיל אלמא דעניית מודים חשיב דבר שבקדושה והוי ליה כמו עניית אמן דהאל הקדוש ושומע תפלה דכתב בסמ"ק שעונים אמן בכל מקום בק"ש וברכותיה ולא אשכחן בהדיא דוכתא דהנך אמן עדיפא משאר אמן אלא בהא דמייתי אשירי בירושלמי פ' מי שמתו הנכנס לבהכ"נ ומצא צבור מתפללין אם יכול לגמור תפילתו קודם שיגיע ש"ץ לענות אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל באיזה אמן תרין אמוראים חד פתר ליה באמן דהאל הקדוש וחד פתר ליה בש"ת ולא פליגי כאן בחול כאן בשבת דבשבת ליכא ש"ת פתרינן בהאל הקדוש. ונראה דמהאי דייק בסמ"ק דכיון דעדיפא הני אמן שצריך לאחר תפלתו כדי לענות א"כ יכול להפסיק בהו בק"ש וה"ה עניית מודים כדפרישית ואע"פ דרש"י פי' וכן התוספות דהטעם דמודים הוא שלא נראה ככופר במי שהצבור משתחוים לו וא"כ תסגי בשחייה להודיה מ"מ כיון דהוכחנו דלכתחילה אסור לסמוך אשחייה להודיה אלא בעי עניה הוי ליה כעניית אמן דהאל הקדוש וש"ת. והא דכתב אשירי היכא דבעי למסמך גאולה לתפלה יכול לכתחילה להתחיל ולסמוך אשחייה באמצע ברכה לחוד י"ל דמסמך גאולה לתפלה חמיר טפי מהפסקה דבק"ש וברכותיה דשרו רבנן להשיב בהו מפני הכבוד ואין לך עניית מפני הכבוד גדול מזה ולא דמי למסמך גאולה לתפלה דהתם אסור לענות קדיש וקדושה כדאיתא בתוספות ובמרדכי פ"ק דברכות ובתשובות אחרים הארכתי בהני מילי בתוספות ומרדכי:

שאלה ג המתפלל בבהכ"נ ועומד בפסוקי דזמרה או בברכות של ק"ש והצבור קורין את שמע צריך הוא לקרות פסוק ראשון עם הצבור אם לאו:

תשובה יראה אם הוא עומד בברכות של ק"ש אין לו להפסיק כלל ולומר פסוק ראשון דהא כתב האשירי פ' מי שמתו בשם הלכות גדולות מי שבא לבהכ"נ ומצא צבור קורין את שמע קורא פסוק ראשון עמהם היינו כשהוא בטל מכלום כדמשמע מתוך לשונו אבל כשהוא עוסק בשאר דברי ברכות ושבח לא א"כ אין לו להפסיק בלא צורך וה"נ גופיה דייקי לה מהא דקאמר הגמ' שלא יהו כל העולם עסוקין והוא יושב ובטל אלמא דאין קפידא אלא ביושב ובטל ומי שעוסק בברכות של ק"ש עצמו פשיטא דלא בטל הוא אלא אפילו אם עסק בשאר דברי שיר ושבח לא מקרי בטל הוא כדכתבו הגאון הא דקאמר תלמודא דאסור לישב בתוך ד"א של תפלה דהכ"מ כשהוא יושב ובטל אבל אם הוא עוסק בק"ש וברכותיה וכה"ג בשאר דברי שיר ושבח שפיר דמי ולכך היה נראה דאפי' בין ב"ש לישתבח אין לו להפסיק כדי לקרות פסוק ראשון עם הצבור משום דאינו יושב ובטל אינו חייב לקרות וא"כ למה יפסיק דהא כתב בהגה"ה במיימון בשם הגאון ורב אלפס דאסור לאשתעויי בין ברוך שאמר לישתבח. אמנם נראה דאין ראיה דאדרבה אין קפידא אם יפסוק לכבוד שמים לקבל עליו עומ"ש עם הצבור דהא שכתבו הגאונים דאסור לאישתעויי הלשון משמע דוקא דברי בטלים או דבר צרכיו אבל לא דבר של קדושה ולא דמי למפסיק בק"ש וברכותיה דהתם אפי' לענות קדושה ויה"ר נוטה דעת קצת הגאונים לאסור כדאיתא באשירי בפ"ק דברכות מ"מ ראיתי בנ"א מן המדקדקים כשהיו עומדים בק"ש וברכותיה שהיו עוצמים עיניהם והיו מנגנים בתיבה אחת או שתים שהיו אומרים בלא"ה באותו פעם בניגון הצבור בפסוק ראשון כדי שיהא נראה כאלו קורא עמהן:

דיני תפלה

שאלה ד מי ששהה להתפלל מנחה בע"ש עד לאחר שענו הקהל ברכו אבל עדיין הוא זמן מנחה היאך יתפלל תפלת מנחה זו:

תשובה יראה דיש חילוק בדבר כמו שאבאר. אחד מגדולים מצא בתשובות ישנות דמי ששהה להתפלל מנחה בע"ש בדרך זה שלא יתפלל מנחה באותו בהכ"נ שענו הצבור ושלוחם מתפללים הואיל והצבור קדשו היום לא יעשנה חול אלא ילך

חוץ לבהכ"נ ויתפלל שם מנחה של חול עכ"ל וכן היה רגיל להורות וכן הורו ג"כ תלמידיו שהיה מהגדולים אחריו ונראה שצריך להתיישב בהאי דכתב במרדכי בפ"ב דשבת וז"ל מי שבהם להתפלל וכבר ענה עם הקהל ברכו הואיל ועשהו קודם לא יעשנה חול אלא יתפלל שתים של שבת ע"כ, משמע דלית ליה תקנה מדמצריך להתפלל שתים של שבת. וי"ל דלא פליגי דיפה דקדק בלשונו וכתב שכבר ענה עם הקהל ברכו דודקא בכה"ג דהוא עצמו עשהו קודם בעניית ברכו תו לית ליה תקנה אבל אם לא ענה עמהם כגון שלא היה בבהכ"נ יכול לעשותו חול שלא בפניהם וק"ל. ונ"ל שאם יבא אחד לבהכ"נ סמוך לברכו לא ימתין להתפלל מנחה עד לאחר ברכו בשביל עניית ברכו כמו שצריך לעשות בשאר ימים דכיון דשעה עוברת היא לתפלת המנחה אם יענה ברכו כדפי' אין להקפיד בכה"ג אם לא יענה ברכו והכי איתא להדיא בסמ"ק במצות תפלה אעניית מודים עם הצבור ונראה דה"ה דעניית ברכו ואע"פ שלא יוכל לגמור חצי תפלת המנחה קודם ברכו ונמצא מתפלל מקצת תפלת חול באותו בהכ"נ שבו הצבור ושלוחם שענו כבר ברכו וקדשו היום מ"מ הואיל והתחיל בהיתר אין נראה דיש קפידא כולי האי ואע"ג דפ' ע"פ גבי ההיא דאגריפס פריך סוף סוף מאי רבותא דהא מטא זמן איסור פירשב"ם דהיכא דידוע שאינו יכול לגמור בהיתר הוי כהתחיל באיסור ונדון דידן נראה דאין לדמות להתם דלאו איסור והיתר שייך ביה:

שאלה ה עירונים או פקידים שלחו אחריו או שהלך מעצמו אליהם מחמת חוב שיש לו על ארמאים והאריכו עמו בדברי ויכוח ופשרות ולא היה יכול ליפטר מהם אא"כ בא לידי הפסד באותו חוב ונזקק לשהות עמהן עד שעבר זמן תפלת המנחה יכול כה"ג להתפלל ערבית שתים או לאו:

תשובה יראה דשפיר דמי להתפלל ערבית שתים אע"ג דכתבו רברבתא הזיד ולא התפלל תפלה א' בזמנה שוב אין לו תשלומין דמעוות לא יוכל לתקון הוא נראה דכה"ג לאו מזיד מיקרי ודמי לאונס והכי משמע ר"פ אלו מגלחין אבד אבידה מהו מי אמרינן כיון דצריך לבקש אחריה אונס הוא כו' אלמא כל היכא שמבטל המצוה לצורך ממונו שלא יבא לידי הפסד מיקרי אונס ואמרינן נמי בפ"ק דברכות הזהרו בת"ח ששכח תלמודו מחמת אונס פירש"י שהוא חולי או נטרד בטורח דוחק מזונות ומרדכי בפ"ק דשבת כתב בשם ר"ת אההיא דאין מפליגין בספינה דמחלק הספר בין הולך לדבר מצוה ובין הולך לדבר הרשות דלא מיקרי דבר הרשות אלא הולך לטייל אבל הולך לסחורה כדי להרויח מזונות חשיב לדבר מצוה מכל הני משמע דלא מזיד מיקרי בכ"ד אע"ג דיש לחלק דלענין תפלה שהיא עבודת קונו אין לו לחוש להפסד ממונו דאפילו גבי ת"ת אמרינן זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד ואמרינן נמי בפרקי אבות הוי מחשב שכר מצוה כנגד הפסדה א"כ דלאו שפיר עבד מ"מ לאו מזיד איקרי והוי כמו טועה או שוגג להתפלל דאית ליה נמי תשלומין. ובפרק תפלת השחר נמי אמרינן אבוה דשמואל ולוי הוה קא אזלי באורחא הוו מקדמין ומצלי ופירש"י שהיו מתפללין קודם עמוד השחר ולכאורה משמע דבדרך הרשות הוו קא אזלי לאורכיהם והוו מתפללין אפי' לכתחלה תפילה שלא בזמנה ולפי התוספות התם נמי דמפרשי שהיו מתפללין אחר ע"ה קודם הנץ החמה מ"מ עיקר זמן תפלה אינה אלא לאחר הנץ החמה ואפ"ה היו מבטלין עיקר הזמן בשביל עסקיהן אפי' לכתחלה א"כ י"ל דבדיעבד לא איקרי פושע ומזיד אם מעביר כל הזמן בשביל הפסד ממון ואשירי כתב התם רבינו חננאל פסק כאבוה דשמואל ולוי ואע"ג דהלכות גדולות פסקו דלא כוותיה אפשר היינו מטעם אחר משום מסמך גאולה לתפלה ותו דאשירי כתב דמסתברא כר"ת:

שאלה ו מי שהוא בדרך והיום מעריב שהוא עת לתפלת המנחה והרי הוא קרוב למלון לעיר שכולה נכרים שיוכל להגיע שם בעוד היום גדול שפיר טפי שימתין להתפלל עד כי יבא למלון או יתפלל בשדה ג"כ מעומד כגון שיוכל להסתלק מן הדרך:

תשובה יראה דאם יוכל להסתלק מן הדרכים כל כך מקרוב הדבר לגמרי שלא יבאו עוברי דרכים ויפסיקוהו שפיר טפי להתפלל בדרך ממה שיתפלל במלון בעיר שכלו נכרים מפני שבעיר הרבה גילולים ובתי טומאה יש בה וכמעט שאין מלון שהוא בית נכרי שלא תמצא בה הרבה גילולים מצוירים או חקוקים בכותל גם לפעמים תועבות ופסילים ודרשו רבותינו מקרא זה כצאתי את העיר לא רצה להתפלל בתוך כרך מצרים לפי שהיתה מלאה גילולים ואמרינן נמי בפ' מפנין דר' יהושע כשרצה לילך למטרוניתא חלץ תפיליו ונתנם לתלמידיו ואמר להם אח"כ שעשה בשביל שלא יכנסו דברי קדושה למקום טומאה. אמנם אם אין בירור שלא יפסיקוהו עוברי דרכים בשדה וגם שאפשר לו למצא חדר או קרן זוית במלון שיוכל להתפלל שם בלב פנוי ולא יבלבלוהו בני הבית בדרך זה שפיר טפי להתפלל במלון כדאמרינן בפ"ק דברכות דרבי יוסי נכנס לחורבה להתפלל ולא רצה להתפלל בדרך שלא יפסיקוהו עוברי דרכים אע"פ דמסיק התם שאין נכנסין לחורבה ואף כי האידנא כל תפלות שלנו הן בעיירות המליאות תועבות וגילולים. הנלע"ד כתבתי:

שאלה ז האוכלים בסעודת חתן וכלה בשבת קודם המנחה שהיא עיקר שמחת סעודות חתן וכלה באלו הארצות והשעה עוברת לתפלת המנחה פטורין הן מן התפלה בשביל שמחת חתן וכלה או לאו:

תשובה יראה דהך מילתא תליא בפלוגתא דרברבתא בפ"ב דסוכה גבי חתן ושושביניו וכל בני החופה פטורין מן התפלה ומן התפילין וחייבין בק"ש משום רבי שילא אמרינן חתן פטור וכולן חייבין ופרש"י פטורין מן התפלה דבעי כוונה ומן התפילין משום דשייך שכרות וקלות ראש וחייבין בק"ש דמצות כוונה אינו אלא בפסוק ראשון משום רבי שילא אמרו חתן פטור מק"ש דטריד ושאר בני החופה חייבין ולית להו להני תנאי העוסק במצוה פטור מן המצוה ע"כ ואשירי כתב התם דאית להו להני תנאי העוסק במצוה פטור מן המצוה ואפ"ה חייבין בק"ש משום דהקל יכול לכוין בפסוק אחד לרבנן אפילו החתן ולרבי שילא החתן אי אפשר לו לכוין דעתו כלל ומודה רבי שילא דבני החופה אין חייבין רק בק"ש אבל לא בתפילין ותפלה ולאו משום דעוסקי במצוה הן דא"כ גם מק"ש יפטרו אלא ודאי לא עוסקין במצוה מיקרי ואפ"ה פטורין מתפלה ותפילין מטעם דפרש"י דלעיל אדרבנן ופסק אשירי כר' שילא דלאו עוסקים במצות איהון כדמוכח בס' אשירי. והשתא נראה לדברי אשירי האידנא דבלאו הכי אנן לא מכוונין בתפלה כולי האי היו בני החופה חייבין בתפילה דלאו עוסקין במצוה איהון. אבל לרש"י דתלי טעמא דהני תנאי משום דסברי דעוסק במצוה אינו פטור מן המצוה ולעולם עוסקין במצות איהון אבל לא קי"ל הכי כדמוכח בכמה דוכתין בתלמוד בההיא דשומר אבידה בפרוטה דרב יוסף וא"כ לדידן היו פטורין כעין שאילתינו אתפילת המנחה וכן זכורני בימי חורפי בחתונה אחת בת ת"ח מופלג וזקן והוא וכמה תלמידי חכמים אחרים היו מסובין באותה סעודה והגיע שעת המנחה בסוף זמנה ואכלו וסעדו לפניהם ולא התפללו רק אחד עמד להתפלל על הפתח והאחרים תמהו עליו קצת וכשהגיע הדברים לפני אחד מהגדולים שלא היה שם אמר אלו הייתי שם הייתי סומך בפשיטות אהא דתניא פ' הישן דלעיל דשושבינין ובני החופה פטורין מן התפלה ודומה לי שלא ירד לחלק כמו שדקדקתי לעיל. הנלע"ד כתבתי:

שאלה ח שלש עשרה מדות רשאי יחיד לאומרן או לאו:

תשובה יראה דיש ליחיד לאומרן ואע"ג דכתב בא"ז במסכת תענית דאין ליחיד לאומרו ובמנהגים נמי נמצא דעות שונות בזה אמנם ראיתי בתשובה אחת מהגדולים כתב ידו שהורה ליחיד לאומרו וכתב דהואיל ומנהגים קב ונקי תופסין עיקר לאומרו יש לנהוג אחריהם*:

ונראה דשפיר דמי ליחיד האומרן שיאמר אותו בניגון ובטעמים כאלו היה קורא אותן בתורה ותו אין קפידא אפילו אי לא נתקן ביחיד משום דהוי כתינוקות הקוראין פסוקים שבתורה וכן ראיתי כתוב באחד מן החבורים בענין קדושה שביוצר אור ושבסדר קדושה

(הג"ה והכי נמי משמע פרק המוכר הספינה דפריך בבכורים מכדי מקרא ניהו פסוקים ליקרי ופירשב"ם כיון דפסוקים הן בתורה ליהוי כקורא בתורה ומ"מ אם קורא שלא לצורך ומשני משום דמיחזי כשיקרא או משום גזירה ע"ש בפי'

קודשה שיש ליחיד לאומרן בניגון ובטעמים ותו אין קפידא אפי' למ"ד דאין היחיד אומר אותן הואיל ופסוקים של תורה הם :

בשב"ס דהני טעמי לא שייכי בנדון דידן ע"כ) :

שאלה ט הקורא הלל בראש חדש צריך לחתום ביהללוך או לאו :

תשובה יראה דלפום ריהטא היה נראה שלא לחתום דתנן פ' לולב הגזול מקום שנהגו לברך אחריו יברך אלמא אפילו בימים שגומרין את ההלל אינו אלא מנהג לברך אחריו וא"כ בר"ח דקריאת הלל גופא אינו אלא מנהגא סברא לומר שעל מנהג אינו ראוי לחתום בו בברכה. ור"ת דפסק שמברכין אהלל דר"ח י"ל דלא פסק אלא אברכה שלפני הלל דקאמר התם אביי אמתני' דלעיל ל"ש אלא לאחריו תליא במנהגא אבל לפניו מצוה לברך וכיון דמצוה היא ולאו מנהגא בר"ח נמי מצוה לברך הואיל ואין כאן רק חד מנהגא דהיינו הקריאה משא"כ בברכה של אחריו דמנהג הוא בר"ח. אמנם באשירי פ"ב דברכות כתב ר"ת מייתי ראיה מדאסרו חכמים להפסיק בו אלמא דצריך לברך עליו תחלה וסוף. וכ"כ בא"ז הגדול וכתב נמי דמה"ט אסרו חכמים לאשתעויי בפסוקי דזמרה משום דתקנו ברכה לפניהם דהיינו ברוך שאמר וברכה לאחריהם דהיינו ישתבח משמע הא לא"ה לא הוי אסור לדבר אלמא ע"כ צריך לברך על הלל דר"ח נמי לבסוף. ותו כי דייקינן ביה איכא למימר איפכא מסתברא דברכה שלפניו אומר וצונו לקרא את הלל והיכן צונו לא מדברי תורה ולא מד"ס אלא מנהגא אלא צריכא למימר דאמנהגא נמי מברכינן כדמפרש ר"ת והביא ראיה מיו"ט שני דלדידן אינו אלא מנהג אבותינו בידינו ואפ"ה מברכינן בו אתקיעת שופר ואכילת מצה דמברכין ביו"ט שני עלייהו וצונו וכ"ש בכה"ג בברכה שלאחר הלל אין מזכיר בה וצונו ואינו אלא דברי הלול ושבח שנוכל לחתום בו אפי' אמילתא דמנהג לפי פי' ר"ת הסבר מברכין על הלל לפניו בראש חדש ובחוה"מ ופסח ומסתמא ה"ה יום שמיני דפסח דבסתמא כתב ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל מברכין והלל יום שמיני דפסח מנהג הוא דאפי' בשביעי דפסח אינו אלא מנהג ולא חובה ויום שמיני אינו אלא מנהג אבותינו ובלא מנהג הוא חול גמור :

שאלה י מרגלא בפומייהו דאינשי שאותן כובעים שהן קלועין מקש לא חשיבי כיסוי לראש להתפלל בהן או להזכיר הברכה בהם כשאין הראש מכוסה אלא באותו כובע. יש ליזהר מזה או לאו :

תשובה יראה דאין דין להקפיד בדבר הזה וכן שמעתי מאדם אחד שגדול אחד נשאל על זה והורה דאין קפידא בדבר וטעמא ורא"ה לא הגיד לדבריו. ונראה להביא ראיה מהא דאיתא פרק המדיר לגבי גילוי ראש דאשה יש לה סמך מן התורה דמוזהר עלה ואפ"ה קאמר התם דמדאורייתא בקלתה על ראשה שריא ואפילו ברה"ר ומהלך לחצר דרך מבוי ואפי' משום דת יהודית לית לה בה הא קמן דאפי' הל דאינו דומה כלל לכיסוי הבגד שהרי הוא חלול בכמה מקומות לפי שאינן קלועין יפה וכ"ש כובעין של קש הוא קלוע מהודק ומסודק היטב ודומה לכיסוי של בגד ואע"ג דאו הכי יש חילוק בין גילוי הראש דהתם להכא דאמרינן התם דבחצר האשה אינה צריכה שום כיסוי וגילוי הראש לענין ברכה קפידא אפי' בבית י"ל דודאי איסור גילוי הראש דהתם אינו אלא משום פריצות דגברי והיינו דלא שכיחא רבים כגון בחצר אין קפידא אבל איסור גילוי ראש דהכא משום קלות ראש כלפי שכינה דמדבר עם מקום ב"ה שלא באימה וביראה ואין לחלק בין בית לרשות הרבים דמלא כל הארץ כבודו מ"מ ילפינן מגילוי הראש דהתם האי כדינא והאי כדינא ואפי' עטיפה קרי ליה לכיסוי ראש דאשה כדאיתא פרק בתרא דעירובין עטיפה כאבל ופרש"י משום דאינו יוצא בפרועת ראש. ועוד היה נראה להביא ראיה מפ' כל כתבי דתניא התם הרי שהיה שם כתוב על בשרו ונזדמן לו טבילה של מצוה כורך עליו גמי ומסיק דהטעם הוא מפני דאסור לעמוד לפני השם ערום ולכך כורך עליו גמי לכסותו אלמא דגמי מהני לכיסוי וה"ה קש דמ"ש אך דקשה לן עלה דע"כ כיסוי דהתם סגי לן בכל דהו עפי מכיסוי דלענין ברכה בהזכרת השם דפריך התם ותינח ידים עלויה דהם ולמה לי גמי ומשני משום דלמא מיפתלי ושקיל ליה לידיה הא לאו

הכי הני בכיסוי היד. ולענין ברכה העתיק אחד מהגדולים מתשובת א"ז דלא מהני אם משימין ידים על גילוי הראש לברך כך אם לא יכסנו בבגד והביא ראיה מהא דעבד ר"ת כשהיה רוחץ בחמין והיה שוהה היה מתכסה בבגד כנגד לבו שלא יהא לבו רואה את הערוה משמע דוקא בבגד ולא בידים. אמנם י"ל דהא דלגבי כיסוי הראש מהני מה שהניח ידו עליו ולגבי הזכרת הברכה לא מהני כיסוי הידים לאו משום דלאו כיסוי חשיב מהאי אלא היינו טעמא דלא מהני שמניח ידיו על ראשו או אם יהא חוצץ בהן כנגד לבו משום דהראש והלב והיד חד גוף אינן ואין הגוף יכול לכסות את עצמו משא"כ לגבי כיסוי השם שהיד אינה באה לכסות הגוף אלא לכסות השם שאינו מן הגוף ומ"מ שמעינן מהתם דכיסוי נמי חשיב כיסוי וה"ה כיסוי קש :

שאלה יא בפ' מי שמתו אמרינן דאין להתחיל ולהתפלל אא"כ יודע שיוכל לגמור קודם שיגיע ש"ץ לקדושה או למודים ובאשירי מייתי מן הירושלמי דאין להתחיל ולהתפלל ג"כ אא"כ יודע שיוכל לגמור קודם שיגיע ש"ץ לחתום בהאל הקדוש וכן בש"ת כדי שיוכל לענות אמן על אותה הברכות וכ"כ הרמב"ן וכן אשירי דיוכל להתחיל ולהתפלל עם ש"ץ מתחלת י"ח ולומר עמו מלה במלה כל הקדושה כמו שש"ץ אומר וכן במודים יכוין שיגיע עם הש"ץ למודים ויכרע עמו וש"ד. והשתא נהי דקדושה ומודים מתוקנים היאך מתוקן אמן דהאל הקדוש אם הוא מתחיל עם הש"ץ ואומר עמו הקדושה כמעט א"א לו שיגמור כל י"ח קודם שיחתום ש"ץ האל הקדוש וכן לענין אמן דש"ת א"א לו לענות אמן אם מכוון שיגיע עם הש"ץ למודים :

תשובה יראה דשאלה זו צריכה דקדוק ואני שאלתי בימי חורפי מאחד מהגדולים והשיב לי על הקדושה שיכוון שיאמר ג"כ לדור ודור עם הש"ץ ותו לא בעי לענות אמן כמו ש"ץ עצמו. ועוד תירץ הא דמודים איירי בשבת או בי"ט דליכא ש"ת. אפס המדקדק באשירי נראה דמשמע ליה פירכא הסך שנויה אמנם נראה להביא ראיה לסברא קמייתא מהא דכתב הא"ח דאביו הרא"ש היה נוהג כשהיה מתפלל עם הצבור היה ממהר לגמור הברכה בחתימתה קודם שהיה גומר ש"ץ כדי לענות אמן אחר ברכת ש"ץ אבל אם היה גומר עם הש"ץ לא היה רשאי לענות אמן כמו שאמרו חכמים העונה אמן אחר ברכותיו הרי זה מגונה הא קמן אע"ג דאינו עונה אלא אחר ש"ץ הואיל וגם הוא חותם אותה ברכה חשוב עונה אמן אחר ברכותיו. וה"ה והיא הסברא בנ"ד וחשוב כאילו הוא עצמו חותם בהאל הקדוש ובש"ת ותו לא צריך לענות ואדרבה הוא מגונה אם עונה. והרא"ש דהוי ממהר לגמור קודם הש"ץ ולא כיון לגמור עמו ותו לא צריך לענות י"ל דניחא ליה לענות ג"כ הואיל ואפשר הוא ליה בלא טורח. אבל למטריח ליה להמתין בתפילת י"ח עד דגמיר ש"ץ לא מטרחינן ליה :

שאלה יב העומד בין גאולה לתפלה יענה יהא שמיה רבה או קדושה או ברכו או לאו :

תשובה יראה דהך שאלה לפום ריהטא דחיבורי הגאונים א"ל פנים דבהדיא איתא בתוס' ובמרדכי פ"ב דברכות וז"ל נראה שמותר לענות קדיש וקדושה באמצע ק"ש דאין לך מפני הכבוד גדול מזה אבל באמצע י"ח אסור כדמשמע לקמן בפ' א"ע דבין גאולה לתפלה אין לענות כ"ש בתפלה עצמה עכ"ל הא קמן בהדיא דאין לענות. אמנם שמעתי מאחד מהגדולים דדברים הללו מאד מגומגמים ואין לסמוך עליהם משום דדייקינן ובדקינן בכולה פירקא דאין עומדין לא הלכה לא רמז ולא רמיזא מזה. ותו דמה היו צריכין להביא ראיה שאין לענות באמצע התפלה מכ"ש דבין גאולה לתפלה הא תלמוד ערוך הוא בהדיא פרק מ"ש דאסור להפסיק בתפלה כדי לענות קדושה וקדיש ואומר אחד מהגדולים הוה דאדרבא יש לדקדק מדברי סמ"ק דשרי לענות בין גאולה לתפלה דכתב דבכל תפילות מיושב יענה קדיש וקדושה וברכו ובין גאולה לתפלה עדיין תפלה מיושב היא דא"צ לעמוד אלא כשמתחיל י"ח ונראה דאין לסמוך כ"כ על דקדוק זה דאיכא למימרא בין גאולה לתפלה אינו בכלל תפלה דמיושב דהא אינו מתפלל כלום אלא שותק וצריך ליזהר שלא ישיח כדי שתתקבל התפלה דמעומד

וא"כ אפי' המתיקה הוי בכלל תפלה דמעומד. אמנם אמת דדברי התוס' ומרדכי דלעיל מגומגמים מאד כדפי' ומ"מ אין קשה לסתור דבריהם משום הכי. דאולי יבא מורה לדק ויתרץ. ואף כי אשירי כתב דמהר"ם לא הסכים דשרי לעמוד אפי' בק"ש ובברכותיה והכי נמי דאנו לא נהגינן כוותיה בהא אלא כשאר הגאונים שהתירו מ"מ הכי דלא נוסיף עליה בין גאולה לתפילה:

שאלה יג ש"ץ כשמסיים הקדיש בעושה שלום צריך לפסוע בתחילה ג' פסיעות לאחוריו ואח"כ יתחיל בעושה שלום או אומר עושה שלום בשעת שהוא פוסע:

תשובה יראה דפוסע מקודם ג' פסיעות ואח"כ מתחיל בעושה שלום דגרסינן ביומא פ' הוציאו לו את הכף ובהלכה ובאשירי פ' אין עומדין מייתי לה אמר ר' אלכסנדרי אמר ריב"ל המתפלל צריך שיפסיע ג' פסיעות לאחוריו ואח"כ יתן שלום ואם לא עשה כן ראוי לו שלא התפלל ומשום שמעיה אמרו צריך לתת שלום לימין תחילה ואח"כ לשמאל ע"כ הרי כתב להדיא דיפסע תחלה ואח"כ יתן שלום. וא"ת דהא איירי ביחיד המתפלל והיינו י"ח ברכות אבל הש"ץ כשמסיים הקדיש אומר לך דאין דינו כך הא ליתא דבמרדכי ס"פ א"ע כתב משום ראבי"ה דטעו והנו אותן שאומרים שלום בשמאלי ושלום בימיני אלא כשהוא אומר עושה שלום במרומיו משתחוה לשמאלו וכשהוא אומר הוא יעשה שלום עלינו משתחוה לימינו וכו' עד ונדע דמה כשהנה סוף י"ח ברכות מסוף קדיש של תפילות ע"כ. הא קמן דיליף אדרבה סוף י"ח מסוף הקדיש. וכן הדעת נוטה דחד ענינא הימנו דש"ץ אינו פוסע לאחוריו לאחר תפלתו שמתפלל בקול רם אלא ממתין הוא עד סוף הקדיש שלם שתקנו חכמים לש"ץ אחר כל תפילה אלא שמפסיקים בקריאת ס"ת וסדר קדושה והלל ואבינו מלכנו וכה"ג כולהו לסדר התפלה באין וקדיש לאחריהם חוזר עיקר של התפלה די"ח ולפי שרובה דש"ץ חזינן דלא זהירים בה גם יחידים אחר תפילתם כולם פותחים בעושה שלום קודם שיפסעו לאחוריהם. הנלע"ד כתבתי:

שאלה יד הא דאמרינן פ' מי שמתו אמר רב נחמן כי הוינא בי רבה בר אבוה מיבעיא ליה הני בני בי רב דטעו ומתחילין תפלה של חול בשבת מהו שיגמור א"ל גומר כל אותו ברכה כו'. ויש להסתפק היכא דהתחיל לומר אתה חונן ומיד כשאמר תיבת אתה נזכר קודם שאמר חונן מיקרי כה"ג התפלה דתפלת חול דלמא הוי אתה דקאמר נחשבת להתחלת אתה קדשת או דאתה אחד דתפלת שבת הן. וא"כ אפי' כי קאי בישמח משה א"צ לגמור אותה ברכה אלא הוי כמו שטעה בין תפילת שבת זו לתפילת שבת אחרת דודאי פוסק הוא באמצע התפילה ומתחיל באחרת או הוי כמו שטעה והתחיל בתפילה של חול:

תשובה יראה דדין זה מחולק לפי כוונת המתפלל בין היכא שיודע שהוא שבת אלא שנכשל בלשונו ובהרגילו והתחיל בלא כוונה תפלת חול ובין היכא שטעה וסבר שהוא חול ובכוונה התחיל תפלת חול דהיכא דסבור שהוא חול והתחיל אדעתא דחול אפי' אי קאי באתה קדשת או באתה אחד נראה דמיקרי התחיל בשל חול וגומר אותה ברכ' אפי' לא אמר רק תיבת אתה ולא יותר וראיה מהא דכתבו א"ז וא"ח בשם ראבי"ה דהמברך על הספירה וסבר דקאי בד' ובירך אדעתא דד' והוא קאי בה' לא יצא אפי' סיים בה' כיון שהברכה בירך אדעתא דד' הא קמן דאע"ג דמתוך לשונו לא משמע לא ד' ולא ה' שברכה שוה היא לשניהם אעפ"כ הואיל והעיקר תליא בברכה כוונה מוציאתו ממילתא דה"ה דהתחלת התיבה אתה אע"פ שתיבה זאת הוי נמי התחלה דתפילת של שבת מ"מ כוונה מוציאתו משל שבת לחול. ואע"ג דכתב הראב"ד באשירי ספק דברכות לא מצינו שתהא הברכה נפסד בחסרון הכוונה לא סמכינן עליה דאשירי מסיק עלה דודאי כשאין שום כוונה כלל אינו נפסד. אבל כשמתכוון לדבר אחר שהוא טעות כוונה כזו מפסדת וכן הוא מוכח שם מפרש"י אבל אי לא בכוונה התחיל תיבת אתה דידע היה שבת הוא ולישני דאיתקיל ליה לפי הרגילו כה"ג לא מיקרי כוונה לדבר טעות וא"כ אפילו בישמח משה שאינה פותחת באתה מ"מ חשבינן ליה כטעה בתפלה של שבת בין זו לזו דתיבת אתה נמי התחלה דתפלת שבת היא ואע"ג דהרגיל של חול גורם הטעות מ"מ לא מיקרי בשביל כך התחלה דתפלת חול כיון דידע דשבת הוא וכעין זה איתא במרדכי פ"ק דברכות דהיכא דידע דיו"ט הוא ונתקל בלשונו ופתח בשל שבת א"צ לחזור לראש הברכה אלא חוזר בתוך כדי דיבור ומתחיל בשל יו"ט אלמא כה"ג לאו טעות מיקרי:

שאלה טו שהתחילו להתפלל בעשרה בשחרית ולאחר קדושה הלכו מקצתם להם רשאים הנשארים שוב לגמור כל התפילה אפילו סדר קדושה והקדיש שאח"כ או לאו וכן בערבית מוצאי שבת יש להסתפק בזה:

תשובה יראה דרשאי לגמור סדר קדושה וקדיש אח"כ כי הא דמייתי אשירי ומרדכי פ"ג דמגילה מן הירושלמי דפורסים על שמע ותפלה לפני התיבה וקה"ת ומפטיר בנביא אע"ג דתני בכולהו אין פוחתין מכן בפחות מעשרה מ"מ אם התחיל בי' גומרין ועל כולן אומר הוא ועוזבי השם וגו'. ונראה דסדר קדושה וקדיש שאח"כ מיקרי גמר תפלת י"ח ולכך אין אומר ש"ץ קדיש שלם עד אחר סדר הקדושה ואותו קדיש שלם חוזר אתפלת י"ח שהרי אומר תתקבל ועל פסוקים ודברי תורה אין אומרין תתקבל וא"כ זהו גמר התפלה וכן שמעתי שאחד מהגדולים הורה כך שאם התחילו התפילה בי' רשאין לגמור סדר קדושה וקדיש שאח"כ שלא בי' וטעמא לא הוגד לי. אמנם נראה שאם התחילו בשחרית לומר קדיש וברכו ויוצר בי' והלכו מקצתם וכן בערבית כה"ג אין להתפלל שוב י"ח לפני התיבה ושיאמר ש"ץ קדושה וקדיש שאח"כ או בערבית של מוצ"ש סדר קדושה וקדיש שאח"כ דק"ש וברכותיה לחוד ותפילה לחוד ולא שייך כאן התחילו גומרים דהתפלה והקדושה אינו גמר של ק"ש וברכותיה דתפלה אינה נגררת אחר ק"ש דאשכחן בכמה מילי דחמירי תפלה מק"ש אע"ג דצריך לסמוך גאולה לתפלה היינו משום דאדרבה ק"ש וברכותיה הכשר דתפלה הן מ"מ לא אתחלתא דתפלה הן דפתי מלות איכון וק"ל. וכן נראה נמי דאם התחילו בתפלה בי' ביום הכניסה וקודם קריאת התורה הלכו מקצתם אין קוראים בתורה פחות מי' וכה"ג לא אמרינן הואיל והתחילו בקדיש שלם עד לאחר קה"ת וא"כ הכל סדר התפילה דקריאת התורה בצבור חשיבא מילתא בפני עצמה דהא קמן במנחה קורין קודם התפילה ולא דמי לסדר קדושה דמעניין תפלה ושבת הוא י"ל דבתר תפילה גרירא ואין ראיה לגמרי מהמתנת קדיש שלם דהא קמן יום תפילת מוספים אומרים קדיש שלם מיד אחר תפילת שחרית מפני שיש בלאו הכי קדיש שלם לאחר תפילת המוספין שחוזר וקאי נ"כ על סדר קדושה וקריאת התורה:

שאלה טז הא דאמרינן פ' מי שמתו היה עומד בתפלה ובקש להתעטש מרחיק ד' אמות ומתעטש וממתין עד שיכלה הרוח. ויאמר רבון העולמים כו' והנה לא ראינו בזמנינו אפילו מן המדקדקים במעשיהם שנהגו לעשות כך ואע"פ שכמעט א"א הוא שלא אירע להם ושלא נצטרכו לכך שאם היה עושים כך צריכים לעקור רגליהם בתפלה ולחזור וזה היה נראה לרבים וזה לא ראינו מה טעם בדבר יש:

תשובה יראה דאין למצוא טעם מבואר בדבר שלא לנהוג כראוי דפסק תלמודא בהדיא וכן המחברים מייתי לה לפסק הלכה ולא חלקו כלום בדבר. ובשמועת ארעי שמעתי שגדול אחד היה בזמנינו ונראה ממנו שעשה כך ומאחד מהגדולים שמעתי כשהוצרך לכך היה מאנס עצמו שלא להוציא רוח עד גמר התפלה וקשה לי בגוונא מהא דאמרינן פ' אלו הן הנזקין ובאשירי מייתי לה פ' מ"ש המשהה נקביו עובר משום בל תשקצו. אמנם מדברי רמב"ם מוכח בהדיא דשרי כה"ג דכתב וז"ל בקש להוציא רוח מלמטה ונצטער הרבה ואינו יכול להעמיד את עצמו מהלך ד"א וממתין עד שיכלה הרוח ואומר רבון העולמים כו'. הא קמן בהדיא שאם יכול להעמיד את עצמו שפיר עבד ואפשר הטעם הוא דלא חיישינן לבל תשקצו משום דלא מיקרי משוקץ אלא כשמשהה לגדולים או לקטנים אבל לנפחים בעלמא לא גזרו ואסרו. אבל מ"מ מי שאינו יכול להעמיד את עצמו לא ידעינן שפיר לך היתר שלא ירחיק ד"א אלא מטעם דהיה מבזה ומתבייש בדבר מפני הציבור שירגישו בדבר וכ"ש

אם הוא ש"ץ שיתבזה ויתבייש ביותר דאמרינן בשילהי המוציא יין הנכנס לסעודת קבע יבדוק עצמו קודם י' פעמים. ופירש"י דגנאי יהא לו אם יצטרך לילך לצרכיו מתוך הסעודה וכ"ש העומד בתפלה וכ"ש ש"ץ שיהיה לו גנאי גדול ולביזוי שירגישו רבים שאין גופו נקי בעמדו לפני המלך ב"ה וגדול כבוד הבריות ונראה דה"ל נמי טעמא דרבנן השוהה דשמא לא נתקן אלא במרחק ממעמדו שאז נודע ונראה גנותו וכלימתו כדמשמע קצת הנוסח ולפי טעם זה הוא דחייבו חכמים להרחיק ד"א ושמר רבון כו' איירי דוקא במתפלל ביחיד דליכא התם ביזוי וזילותא. וקצת יש נמי להוכיח דמשום זילותא וביזוי כה"ג לא חיישינן לאיסור דרבנן מהא דפרק ב"מ רבא אנסיה ליה בעידנים בע"כ פי' התלמידים שהיה להם עת קבוע לפניו אנסוהו שהשהה נקביו ואמרינן נמי בפ' הבע"י דכמה סבי איעקר מפירקיה דר"ה ע"י ששהו נקביהם לקטנים ומסתמא לא היו תוקפים ומחזיקים כרבא וכהנהו סבי להשהות אלא מחמת כיסופא וזילותא למיזל לצורכיהן מקמיה דרבינו לא חשו לאיסור בל תשקצו וה"ה בנדון דידן. ומ"מ קשה הדבר מאד לבדות חלוקים מן הדעת שאינם אפי' רמוזים בתלמוד ופסק הגאונים מהך מילתא :

שאלה יז הא דאיתא פ' מי שמתו ת"ר לא יאחז אדם תפילין בידו וס"ת בזרועו ויתפלל ופרש"י משום דלבו דואג שמא יפלו מידו ולא יכוון ויש להסתפק אם צריך ליזהר נמי שלא יאחז מחזור או תפלה בידו להתפלל בהן כמו בר"ה וביוה"כ שרוב בני אדם אין מתפללים מבחוץ או אין צריך ליזהר בכה"ג :

תשובה יראה דאין צריך ליזהר ושפיר דמי למיעבד הכי ולא דמי להך דאסר בברייתא דלעיל כמו שפרש"ם וגם נמי דלדידן מחזורים ותפילות וכל הספרים שלנו דין כתבי הקודש יש להן לענין הצלה מפני הדליקה בשבת כדאיתא באשירי ומרדכי ר"פ כל כתבי. ונראה דה"ה לענין בזיון כדמוכח פ' במה אשה דקמיעות וכרכות אין מצילין בשבת מפני הדליקה ואפ"ה בעי גניזה שלא יתבזו. וכיון דדין כתבי קדש יש להם אם יפלו לארץ חשיב בזיון כדמוכח פ"ב דעירובין גבי היה קורא בספר על האסקופה וכדפרש"י שם לאו דוקא ס"ת או תפילין אלא שאר ספרים נמי שהיו בימיהם היו צריכין לחוש שלא יפלו ויתבזו ולפ"ז איכא למימר שלבו דואג על הספר שבידו שלא יפול לארץ ולא יוכל לכוון מ"מ נראה דשרי כיון דאינו אוחז המחזור או התפילה אלא רק כדי להתפלל בדיוק ולא ידלג שום אות לכ"מ שלבו דואג עליו כמו גבי אוחז תפילין בידו או ס"ת בזרועו דהתם אינו תופסו רק לשמירה ולא לעשות בהו מצוה עכשיו. וכה"ג מחלק בתלמוד פ' לולב הגזול אמר אבא בר מרימר לרב אשי אבא הוי מצלי ביה פי' כשהלולב היה בידו היה מתפלל מיתיבי לא יאחז אדם תפילין בידו כו'. ואמר שמואל סכין מעות וקערה ככר וכיוצא בהן התם לאו מצוה היא וטריד הכא מצוה ולא טריד. ופירש"י לאו מצוה לאחוז נינהו והויין עליו למשא ולכך טרוד בשמירתו אבל הכא נטילתו ולקיחתו מצוה ומתוך שחביב עליו אין משאם ושמירתם כבד עליו ולא טריד ע"כ. ונראה דבנדון דידן הואיל ותפסם לשם תפלה עצמה כדי להתפלל בעיון ובדיוק יפה אין משאם כבד עליו ולא טריד :

שאלה יח המשכים ואומר ברכות ושבחות עד ברוך שאמר וחוזר לביתו ועשה צרכיו ותפליו שפיר קעביד או לאו :

תשובה יראה דלא שפיר קעביד דגרסינן פ' היה קורא אסור לאדם שיעשה חפציו קודם שיתפלל והתם תפלה המוזכרת בתלמוד הוא תפלת שמ"ע וא"כ לא יועיל מה שאמר ברכות ותשבחות כבר בבהכ"נ דאתפילת שמונה עשרה שנקבעו עיקר לעבודת המקום ב"ה וחמירי טפי לכמה מילי אפי' מק"ש קפיד תלמודא להקדים אותה לעשיית חפציו והכי מוכח ע"כ מהא דגרסינן כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל כאלו עשאו במה כו' מיתיבי רב ששת ובין הפרקים שואל מפני הכבוד תרגמא רבי אבא במשכים לפתחו והשתא אי לא קפדינן אלא שיאמר ברכות ותושבחות קודם עשיית חפציו א"כ מה פריך מהא דשואל בין הפרקים דהתם ע"כ כבר אמר לכל הפחות ברכת יוצר אור. והיינו ברכות ותושבחות טובא אעפ"כ דוקא תפלת שמ"ע קפדינן כדמשמע הלשון עד שיתפלל והיינו תפלה סתם שבתלמוד והך הנותן שלום לחבירו ועושה חפציו מילתא חדא אינון דגרסינן נמי התם אבא דקאמר כאלו עשהו במה קאמרת א"ל אסור קאמינא וכדרב אידי בר אבין דא"ר אידי בר אבין א"ר יצחק בר אשי אסור לאדם שיעשה צרכיו קודם שיתפלל ע"כ. הא קמן דמילתא חדא אינון אמנם ראיתי רבים המדקדקים שהיו נמנעים ללכת לצרכיהם בשחרית עד שהיו נכנסין בתחלה לבהכ"נ ואומר ברכות ותושבחות ואח"כ היו הולכין לצרכיהם אנה ואנה. והנראה לעניות דעתי לפום דינא דתלמודא כתבתי :

שאלה יט ר"ח חדש אב שחל להיות בשבת היאך המנהג להפטיר שמעו או השמים כסאי :

תשובה יראה דבכ"מ שיש מנהג ידוע היאך שהוא אין לשנותו כלל דבהך מילתא איכא פלוגתא דרבוותא קמאי ובתראי וא"כ נהרא ונהרא ופשטיה אבל במקום שאין מנהג ידוע נראה דיש להפטיר השמים כסאי כמו שאבאר דבפ' בני העיר גרסינן ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי דהיינו הפטרה דחזון ישעיה וכתבו התוספות פ' כל שעה דאנו מניחין תלמוד שלנו וסומכין על פסיקתא ומפטירין השמים כסאי וצריכין אנו לבאר דברי התוספות דפסיקתא לא כתב להפטיר השמים אלא שכתב דאנו מפטירין סימן דש"ח אלא כך רוצים לומר התוספות כיון דלפי פסיקתא צריכין להפטיר לעולם חזון ישעיה בשבת הסמוך לתשעה באב לכך בר"ח אב שחל להיות בשבת הואיל ולא נוכל להפטיר חזון שיש בה מענין ר"ח חדשיכם ומועדיכם צריכים להפטיר השמים כדי להזכיר דר"ח ובענין זה הזכיר מהר"ם ומסיק הם נמי ומפטירין השמים. אמנם בסמ"ג וכן באשירי ומרדכי פ' בני העיר כתוב בלשון זה שאנו סומכין על פסיקתא ומפטירין שמעו בסימן דש"ח. ובא"ז נמי משמע דאין מפטירין השמים כסאי מדאיצטריך למכתב תרי או תלת טעמים על ר"ח אלול שחל להיות בשבת שאנו מפטירין השמים והנהו טעמי לא שייכי הכא. והנה אחד מהגדולים כתב במנהגים שלו שיש לו להפטיר שמעו כדברי סמ"ג ואשירי ומרדכי וכדמשמע בא"ז אמנם נחלק עליו אחד מהגדולים חבירו והעיד שכבר היה מעשה בווי"נא ששאלו לגדול אחד שהיה מנהיג שם בפרק הזה מה להפטיר ואמר בתחלה להפטיר שמעו כדאיתא בפסקי הגאונים דלעיל ואמר לו אחד מתלמידיו שהתוס' פ' כל שעה כתבו להפטיר השמים וחזר בו ואמר הואיל ומימי התוס' אנו שותים יש לנו לנהוג אחריהם ועל פי הך עובדא הנהיג אחד מהגדולים דלעיל להפטיר השמים כדברי התוספות ונראה דהכי עיקר. ואע"ג דשמעתי דבתוספתא בני העיר נמצא דיש להפטיר שמעו לא ידענא אי תוספות דפ"ק הן או תוספות דשאר גאונים ומימי דתוספות מש"ך שקצרם מהר"א מע"ך אנו שותים ותו דחזינן דמהר"ם דמבתראי הוי כתב נמי הכי וכן מסיק בהגה"ה במיימון דנוהגין להפטיר השמים. ועוד נראה כיון דפליגי בהך מילתא רבוותא קמאי ובתראי יש להכריע מטעם אחר ולית לן למנקט כלל אחרינא דאמרינן בכל דוכתא תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם והזכרה דר"ח תדיר טפי מהזכרת פורענות דתשעה באב והכי נמצא ברוב פסקי הגאונים דאי לאו דסבירא לן פרסומי ניסא עדיף היינו מפטירין בשל ר"ח בראש חדש טבת שחל להיות בשבת דחנוכה משום דתדיר קודם. והנראה לע"ד כתבתי :

שאלה כ הא דאמרינן פ' הקורא את המגלה עומד דאין מדלגין במפטיר מנביא לנביא א"כ מה ראו לנהוג באוסטר"יך ובשאר מקומות כשאירע חנוכה בארבעה פרשיות או בחנוכה שצריכים להפטיר בד' פרשיות או בחנוכה לפי הסדר כתובין בתלמוד אעפ"כ מפטירין ג"כ בהפטרת החג מקצתם עד ישיש עליך אלהיך ואע"ג דהפטרות דפרשיות ודחנוכה אינם בנביא דהפטרת החג ולא קפדינן לדלג מנביא לנביא :

תשובה יראה דאין ליישב יפה לפי כל הפירושים אמנם שמעתי שקדמוני אוסטר"יך היו מיישבים המנהג משום דבמרדכי בשם ראבי"ה יש מפרש הטעם דאין מדלגין בתורה ובנביאים היינו משום כבוד צבור כדי שלא יעמדו בשתיקה בשעת שגוללים

מפרשה זו לפרשה אחרת והאי קפידא לא שייכי אלא בימיהם שהיו כל הספרים כתובין כגליון ספר תורה שלנו והיו צריכין לשהות בגלילה. אבל לדידן שהספרים שלנו כתובין בקונטריסין ויוכל לסמן שימצא מהר איזה הפטרה שירצה אין חשש בדילוג מנביא לנביא ופי' ראבי"ה והוכיח מן התלמוד דאין מדלגין ואין גוללין ספר תורה בצבור הדא מלתא היא וטעמא דאין מדלגין משום דאין גוללין בצבור משום שלא יעמדו בשתיקה וכתב דמש"ה נהגינן במקומות שאין להם אלא ס"ת אחת שגוללין ומדלגין מפרשה לפרשה ביו"ט ובשבתות של ר"ח ושל פרשיות דדווקא בחד נביא חיישינן לכבוד צבור שלא יעמדו בשתיקה אבל בין נביא לנביא לא קפדינן וא"כ בנדון דידן נמי יש לחלק כמו שבארתי. אמנם רש"י פירש טעמא דאין מדלגין משום טירוף דעת ולכך בנביא אחד מדלגין משום דאין הוראה יוצאה כ"כ מדברי הנביאים לא קפדינן אטירוף דעת מועט אבל מנביא לנביא דאיכא טירוף יותר מדאי קפדינן ולפי טעם זה אין לחלק כדלעיל אבל מ"מ אי הוה בנביא אחד אלא שהוא יותר בכדי שיפסוק התורגמן מספיק טעם זה דהאי קפידא גופיה פירש"י דאינו אלא משום כבוד צבור. וי"ל נמי דלדידן כיון דלא נהגינן לתרגום בצבור לא חיישינן לטירוף דעת והאי דקאמר תלמודא אין מדלגין היינו דווקא במקומות שהיו נוהגין לתרגם דגם בימיהם היה מקומות שלא היו מתרגמים ואין זה דוחק לאוקמי בהכי דהא יהיב תלמודא שיעורא במתרגמים דקאמר אין מדלגין אלא בכדי שיפסוק התורגמן אלמא איירי במקומות שמתרגם והשתא מנהג דלעיל במקום שאין שם ס"ת אלא אחת דמדלגין אין לייתב לפי' רש"י אלא כמו שחלקתי והוא מנהג קדמונים שנוהגים בכל הארצות מ"מ אומר אני מנהג דלעיל בהפטרות היכא דנהוג נהוג והיכא דלא נהוג לא לנהוג כן מתחלה:

שאלה כא מומר שעודנו עומד ברשעו או שנפגר ברשעו היאך קורין לבנו לעלות לתורה:

תשובה יראה דיקראו בשם אבי אביו כמו אביאסף בן יצהר וכן מצאתי אחר כך בספר החסידים. ומאחד מהגדולים שמעתי שרבו אחד מהגדולים השיב לו שיקראוהו בנו בשמו לבד. ואין נראה דהוה ליה כאלו שיקראוהו בשינוי מאחרים ושפיר דמי לקרות אביאסף בר יצהר כדכתיב הידעתם את לבן בן נחור ומפיבשת בן שאול ירד וגו'. הנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה כב הא דפסיק תלמודא דאין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים ואין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים אי יש לומר בפרשה פתוחה דווקא או אף סתומות וגם אם מסיים בפרשה עצמה שהיא פתוחה אלא שיש ג"כ פתוחה לאחריה בפחות משלשה פסוקים אם יש קפידא או לא:

תשובה יראה דאין חילוק בענין זה בין פרשה פתוחה לסתומה דתלמודא קרי להו לתרוייהו בכמה דוכתין פרשה זו כו וה"ל סתמא קאמר אין מתחילין בפרשה וכן הביא לי ראיה אחד מהגדולים מפסק הגאונים דאין חילוק ונראה להביא ראייה מבוררת מן התלמוד דפ' הקורא את המגילה מעומד אתיא בעי מיניה רב ששת מרב פרשת ר"ח קרינן כו' עד וביום השבת דהוו תרי ובראשי חדשיכם דהוו חמשה היכי ליעבד ניקרי תרי מהא חד מהא אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים ניקרי תרי מהא ותלתא מהא פשו להו תרי ואין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים פי' פשו להו מקמי ובחדש הראשון בארבעה עשר יום לחדש פסח וגו' והיא פרשה ובחדש הראשון סתומה היא וקפיד תלמודא אלמא אין חלוק ומאותו סוגיא יש נמי להוכיח דהיכא דמסיים בפרשה עצמה דאין קפידא דאי משייר בפחות מג' מקמי פרשה אחרת דקאמר התם ופרשת צו דאיהי תמניא פסוקים היכי קרינן ומסיק דאי קרי להו לתרי כל חד ארבעה פסוקים שפיר דמי ואע"ג דהשני היה צריך לקרות עד וביום השבת ומסיים שם ואז משייר פחות משלשה מקמי ובראשי חדשיכם שהיא פרשה פתוחה ושם מסיים אין קפידא לפי הטעם המפורש בתלמוד מפני מה אין מתחילין או משיירין פחות משלשה יתיישב שפיר דאין קפידא היכא דמסיים בפרשה עצמה:

שאלה כג הא דאמרינן לעולם ישלים אדם פרשיות עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום מי מחייב נמי להשלים בכל יו"ט פרשיות שקורין שחרית ומוסף. ובשבתות של ארבע פרשיות ג"כ אותן הפרשיות שמוסיפין לקרות או לאו:

תשובה יראה שלא נהגו להשלימו ואין בידי טעם וראיה כל כך ואין לדקדק מפרש"י דפי' ישלים אדם פרשיותיו של כל שבת ושבת משמע דווקא מה שקורין בכל שבתות השנה דאיכא למימר אורחא דמילתא נקט וה"ה מה שקורין ביו"ט דלאו כי רוכלא הוא. אמנם נראה קצת ראייה מהא דכתב בהגה"ה במיימוני בשם רבינו שמחה ז"ל וז"ל אע"פ שעיקר מצוה כל פרשה ופרשה עם הצבור אם לא עשה כן ישלים כולם בשמיני עצרת שבו גומרים הצבור ובלבד שלא יקדים ולא יאחר יום אחד מן הצבור ע"כ. מהכא נראה מדקבע היום שבו גומרים הצבור חמשה חומשי תורה בכל שנה משמע דעיקר חיוב דאצריכו רבנן להשלים פרשיות עם הצבור היינו כדי שכל אחד מישראל יקרא לעצמו כל התורה מראש ועד סוף בכל שנה כמו שעושין הצבור מש"ה צריך לסיים ממש באותו היום שמסיימין בו הצבור דאע"פ שלא קרא כל השנה עמהן אחר גמר מצות אזלינן בכולה דוכתא. וכן משמע מלשון הרמב"ן דטעמא הכי הוא דכתב וז"ל דאע"פ שכל אדם שומע כל התורה בכל שנה בצבור חייב לקרותו לעצמו בכל שבוע ושבוע סדר של אותו שבת וכיון דטעמא דהשלמה הכי הוא נראה דלא אצריכו רבנן אלא שישלים פרשיות של כל התורה רק פעם אחד בשנה וא"כ לא צריכין להשלים פרשיות של יו"ט ושל ארבע פרשיות ומוספין אחרים דהשלימו כל אחת בשבתו. אמנם נראה הדברים דלפי פירוש רבינו חננאל דפליג על רבינו שמחה כדאיתא בהגה"ה התם ולא מפרש ההיא דרב ביבי בר אביי בפרשיות דכולה שתא בהך סברא פליגי דלההיא גירסא ופי' אין טעם השלמה בשביל שיסיים התורה בכל שנה כדפרש"י אלא אפשר כדי שיהא רגיל במה שהצבור קורין וא"כ היה צריך להשלים פרשיות של יו"ט ומוספין לפי טעם זה ומ"מ אפי' אי הכי הוא מתיישב המנהג לדעת אינך גאונים וקרוב בעיני שלא נהגו רבותינו להשלים:

שאלה כד מה שנהגו באוסטרייך וכן במקצת מדינות שפרשת שירת הים ועשרת הדברות בשבתות שחלו אותן הסדרות וכן בשביעי של פסח וביום ראשון דשבועות כשמגיע ש"ץ לקרות אותן פרשיות אינו קורא אלא מתחיל אותן והקהל קורין אותן בנגונים שלהן והש"ץ מסיים בס"ת רק פסוק האחרון בקול רם יש ליישב מנהג זה או לאו:

תשובה יראה דיש ליישב בטורח ולא ברווחא דמילתא כלל. ונראה דסמכינן אהא דכתב א"ז וז"ל דכיון דנפתח ס"ת אסור לספר אפי' בדבר הלכה ודווקא בקול רם אבל בלחש שרי אם יש עשרה ששומעין קס"ת ולקרות שנים מקרא ואחד תרגום בעת קריאת התורה שרי לכ"ע עכ"ל ופירש בהגה"ה במיימון הטעם דשרי משום דבאותו ענין קעסיק והשתא שמעינן מינה היכא דעסיק באותו ענין אין צריך לשמוע קס"ת אפילו ליכא עשרה ששומעין קס"ת כך משמע בא"ז הגדול דהא דכתב ולקרות שנים מקרא ואחד תרגום שרי לכ"ע קאי אהאי דכתב לעיל מיהא דברי הגאונים דחד מצריך בלחש וחד מצריך דליכא עשרה שומעין וקאמרינן עלה דשנים מקרא ואחד תרגום שרי לכ"ע אלמא אפי' אי ליכא עשרה שומעין והא דבעינן בלחש היינו משום שלא יבטל אחרים משמיעה ובנדון דידן דכל הקהל קורין ולא שומעין אין קפידא בקול רם הואיל ובאותו ענין קעסקי משום חבוב הפרשיות רוצים לקרות כל אחד בעצמו והש"ץ קורא אותן מ"מ נפקי בקריאתם אפי' לא שמעי לה דבסתמא דמילתא איכא אחד או שנים אלא הש"ץ ששומעין קריאתו ואע"פ דאינך לא שומעין די בכך דכל הפחות מעשרה חד הוא. אבל אין ליישב המנהג דמשום דבלאו הכי פרשיות קורין שבעה בתורה שהן חובת היום ואותם שקורין מהנך פרשיות קורין לו ג"כ ג' פסוקים קודם שיגיע לפרשה זו ובהא נפקינן אפילו אי לא הוה קרינן הנך פרשיות כלל דהא ליתא דבהגה"ה במיימון כתב שאם קרא ודלג פסוק אחד אם הוא במנחה בשבת או בשני וחמישי א"צ לחזור אם קוראין י' פסוקים בלא הדילוג אבל בשבת אם דילג פסוק אחד חוזר וקורא אותו אפי' לאחר שהפטיר והתפלל מוסף הא

קטן דאפילו פסוק אחד מעכב בשבת כ"ש פרשה כולה ואע"פ שישנתי המנהג מ"מ נכון למי שמדקדק במעשיו שיעמוד אצל השליח צבור ויקרא עמו אותן פרשיות מס"ת ואם אינו יודע לקרות ישמע קריאת ש"צ אך בשביעי של פסח וביום ראשון דשבועות אין קפידא כ"כ הואיל וקראו כבר הפרשיות בשבתות שלפני והוי כמו מנחה דשבת ובשני ובחמישי וק"ל :

שאלה כה הא דאמרינן פ"ב דמגלה כהן שיש לו מומין בעיניו או בידיו לא ישא את כפיו ואם דש בעירו מותר איזה שיעור יש בדבר שנקרא דש בעירו :

תשובה יראה דאם שהה בעיר ל' יום נקרא דש בעירו דלכל מידי דתלוי בהרגל סגי בל' יום כדאשכחן גבי הזכרת משיב הרוח ומוריד הגשם דאמרינן בירושלמי דכל ל' יום בחזקת מה שהוא למוד בתחלה אבל לאחר ל' יום כבר הוא מורגל לומר מה שהתחיל מחדש אלמא דסגי בל' יום להרגיל לשונו ה"ה להרגיל ראות העין וה"נ אשכחן בכמה מילי דצריכי שיהוי וזמן וקבעו להן חכמים ל' יום. ואין לומר מלשון התלמוד יש להוכיח דבעינן יב"ח מדקאמר אם היה דש בעירו ולא קאמר אם היה דש בעיר כדקתני בתר הכי אם אנשי רוב העיר מלאכתן בכך מותר משמע דלהכי קאמר בעירו לאשמועינן דבעינן יב"ח כדאיתא פ"ק דב"ב די"ל דלא אתיא לדקדק הכי אלא אתא לאשמועינן דדוקא בעירו מהני דש כל ל' יום אבל אם הלך באקראי לעיר אחרת ושהה שם ל' יום לא מהני דבעירו [דש] כיון דדר התם או אתא למידר התם רגילי אינשי דשקלי וטרו בהדיה ודשו ביה בני מתא משא"כ בעיר אחרת ומ"מ נראה דלאו דוקא דאתי למידר התם שיהא אחד מבני מתא אלא אפילו אתי להתם כדי להיות שם מלמד תינוקות או סופר או משרת שנה או חצי שנה חשיב נמי דש בעירו בל' יום דבהכ"ג נמי בני מתא רגילי ושקלי וטרו בהדי' :

שאלה כו כהנים שמנגנים ברכת כהנים כשעולין לדוכן שרי להו לנגן שנים או שלשה נגונים כגון בכל פסוק ופסוק או בכל תיבה ניגון אחר או לא :

תשובה יראה דלא כשר למיעבד הכי ואע"ג דמהג לנגן ברכת כהנים בנעימה והכהנים היודעים להנעים הניגון בברכתו הרי הן משובחים וה"נ משמע בתלמוד שיש להנעים הניגונים דקאמרינן בפ"ב דקידושין ושמעתי שהיה מבליעו בנעימות עם אחיו הכהנים מ"מ אין לנגן רק ניגון אחד מתחילה ועד סוף משום דאיכא למיחש לטירוף דעת דטובא חשו רבנן לטירוף דעת הכהנים בברכתן כדתנן בפ' אין עומדין ולא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף ע"כ ופירש רש"י שלא תיטרף דעתו ויטעה לפי שהוא צריך בברכה שנייה לומר לפני הכהנים כל תיבה ותיבה ובענותו אמן לא יוכל לכוין מהר ולהתחיל ברכה שנייה ויטעה נ"ל דהולה לומר ויטעה הכהנים דבטעות דידיה לא הוי נפקין מיניה דבימי תלמוד לא הוה מנוסח התפלה כדאיתא במס' מגלה בשם מהר"ם וא"כ הואיל וחיישינן לטירוף דעת דמקרא משום טעות דהכהנים כש"כ חיישינן לטירוף דעת הכהנים גופייהו והדבר ידוע שאפילו המנגנים הבקיאים בהרגלים לצאת מניגון לניגון בתכף צריכין לכוין ולדקדק יפה להשמיע קול שוה ומיושר וע"י טירדא זו תיטרף דעתם שלא ידעו איזה פסוק או תיבה יתחילו ואין נראה כלל לומר כיון דהמקרא קורא לפניהם לא יטעו דאם תיטרף דעתם ישכחו ג"כ קריאת המקרא :

שאלה כז הא דאמרינן פ' הרואה בברכות האי מאן דחזי חלמא דליקום קמי כהנים ולומר רבון העולמים כו' וכתב בהגה"ה במיימון שמהר"ם היה רגיל לומר בשעה שהכהנים מסיימין הברכה בסוף כל פסוק ופסוק ויש להסתפק אי צריך לדקדק שיאמר ממש בסוף בשעה שמאריכין בכ"ף דוישמרך ויחנך או א"צ לדקדק כולי האי :

תשובה יראה דיש לדקדק דיאמר ממש בסוף בשעה שמאריכין מדאמרינן בפ' ואלו נאמרים בשעה שהכהנים מברכין מה הן אומרים ברכו ה' מלאכיו כו' א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל האומרן בגבולין אינו אלא טועה א"ר חנינא בר פפא תדע דבמקדש נמי לא בעי למימרינהו כלום יש עבד שרבו מברך לו ואינו מסביר לו פנים. הא קמן דאין ראוי הוא לומר אפי' מילי דשבח והודייה בשעת ברה"כ אלא דחכמים התירו לומר בקשה זו דרבון העולמים ומ"מ צריך לדקדק שיאמר לאחר שסיימו הברכה ושוב לא יהא נראה כמי שאינו מסביר פנים שהרי כבר סיימו הברכה. ומה שמאריכין בכ"ף לנגן אינו אלא תוספת ואע"ג דבסוף פסוק שלישי דהיינו תיבת שלום א"א לסמוך עד שיסיימו התיבה שהרי מאריכין בניגון קודם שיגמרו המ"ם דשלום מה בכך מאי דאפשר לתקן ולמעבד כהלכה נעביד וא"ת כיון דחשיב האי דמאריכין כך כלאחר סיום הברכה א"כ לא תועיל הבקשה דרבון העולמים דמשמע הא דקאמר תלמודא ליקום קמי כהנים רוצה לומר בשעה שהן מברכין. י"ל דלענין זה לא חשיב עדיין סיום ברכה ומקרי שפיר בשעה שהן מברכין לענין זה. וכה"ג אשכחן בפ"ב דברכות תניא (ספקו' בן יוסף) [סומכוס] אומר כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו אמר ר' אחא בר יעקב ובדל"ת פירוש רש"י ובדל"ת יאריך ולא כחי"ת דכל כמה דאמר אחד בלא דל"ת לא משתמע מידי ומה בצע בהארכתו דקא אמר אבל בדל"ת יאריך אלמא דכל כמה דלא גמר התיבה לא משתמע וחשיב יוצא מידי יחוד מלכות שמים וכשגמר התיבה כולה ומאריך בסוף הברכה מיקרי עדיין קבלת מלכות שמים דאל"כ מה בצע בהארכת הדל"ת. ה"נ אע"ג דאין לומר שבח ובקשה אחרת בעוד שהכהנים לא סיימו התיבה של הברכה מ"מ לאחר שגמרו התיבה ומאריכין רק בניגון ההברה באחרונה מסתמא אין קפידא בו בהסברת פנים. ואע"פ שכל זמן שמאריכין בניגון חשיב עדיין שעת ברכה לענין שמועיל הבקשה דרבון העולמים כמו שמועלת הארכה בדל"ת לענין קבלת מלכות שמים אע"פ שכבר נגמרה התיבה :

שאלה כח יש ליחיד לכוין רגליו בשעה שאומר קדושה עם השליח צבור בתפלה :

תשובה יראה דשפיר דמי למיעבד הכי דכיון דאמרינן נקדש את שמך כשם שמקדישין אותו בשמי מרום ובשמים מקדשין ברגל ישרה כדכתיב ורגליהם רגל ישרה יש לנו להתדמות להם בכל היכולת ואין בזה משום יוהרא והדיוטות אלא במדה ישרה :

דיני ברכות

שאלה כט לטווירג"א שעושין מגודגניות שקורין ווייכשיל"ן שמבשלין אותן עד שהן נימוחין לגמרי ומערבין בהן תבלין ודבש יש לברך עליהן שהכל נהיה בדברו או בפה"ע :

תשובה יראה לפום השמועות דצריך לברך עליו בפה"ע כמו סומלתא דאתיא מבי הנדוואי דמברך עליו בפה"ע כדאיתא בגמ' ופרש"י לטווירג"א וכן בברכות מהר"ם כתב בשמים שקורין גימא"ן וויל"ן נראה לברך בפה"א כמו הומלתא ע"כ. הא קמן דאע"ג דהפרי נשחק ונימוח דק דק אכתי במלתא קאי. אמנם כי דייקינן בפירוש רש"י בההיא דטרימא מאי מברכין עליו ופירש רש"י שם כ"ד הכתוש מעט ואינו מרוסק היינו טרימא ופשיט התם מהא דתמרים של תרומה מותר לעשותן טרימא אלמא בהכ"ג במילתייהו קיימי התמרים ומברכין עליו בפה"ע וכן דקדק באשירי קטן בההיא דטרימא דכתב וז"ל תמרים ועבדינהו טרימא פי' מרוסקין מעט מברכין עליהן בפה"ע. משמע דאי הוה מרוסקין הרבה מברכין עליהן שהנ"ב משום דלאו במילתייהו קיימי וא"כ כ"ש לטווירג"א של ווייכסלי"ן שהן נימוקין לגמרי וגם מעורבים בשמים ודבש דנפקי ממילתייהו. וההיא דסומלתא פרש"י פ"ב דיומא שמפטמים בשמים כתושים בדבש וא"כ היינו ההיא דבשמים שחוקים דכתב מהר"ם וי"ל דהטעם משום דאורחייהו בהכי לכתוש ולשחוק כל הבשמים מש"ה חשיבן קיימי במילתייהו משא"כ בדבר אחר שאין דרכו להיות תדיר מעוך ומרוסק ואע"פ שאין אלו החילוקים ברורים לי מ"מ לא יצאו אלא ספק בדבר ופסקו רבותא דכל היכא דאיכא ספיקא בברכה ראשונה מברך שהנ"ב שעל הכל שאמר שהכל נהיה בדברו יצא :

שאלה ל יין מבושל פלוגתא דרבוותא היא אי מברכין לאחריו ברכה מעין ג' או בנ"ר וכן ברכה ראשונה פליגי אי מברכין בפה"ג או שהנ"ב והיה תאב אחד לשתותו שלא בתוך הסעודה וברכה ראשונה לא היה צריך לנדד היאך יצא ידי כולם

דמהר"ם כתב בברכותיו דהיכא דאיכא ספיקא היאך יברך מברך שהכ"נ דעל הכל שאמר שנ"ב יצא. אלא בברכה אחרונה דלית לן בה ברכה שיצא בה בדיעבד על כל דבר וא"כ צריך לצדד היאך לצאת ידי כולם ורוצה לאכול בילים ותאנים או ענבים ולשתות ג"כ יין מבושל. וכה"ג צריך הוא לעולם לברך בנ"ר לאחר הבילים ובאותה הברכה יוצא ג"כ על היין מבושל אם הוא כדברי הגאונים דסבירא להו דלאו יין מיקרי אלא כמו שכר ודבש ועוד צריך לברך ברכה מעין ג' לאחר התאנים או ענבים ובאותו ברכה יכלול ג"כ על הגפן ועל פרי הגפן כדי לצאת ג"כ אי יין מבושל אם הוא כדברי הגאונים דס"ל דיין גמור הוא וכתבו הגאונים דיכול לכלול בברכה מעין ג' על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל העץ וכה"ג. נפיק ממ"נ ואין כאן תוספות ברכה שם ומלכות מחמת הספק שפיר דמי למיעבד כה"ג או לאו:

תשובה יראה דיין מבושל אין צריך כ"כ לדקדק לצאת בו ידי כולם דהתוס' פ' כיצד מברכים ופ' המוכר ובהגה"ה במיימוני בשם ראבי"ה וכל רבותינו האחרונים מהר"ם בהלכות ברכות שלו ומרדכי ואשירי כולם מסקי דיין גמור הוא דמשתני לעילוי בבישולא אע"ג דרש"י ושאר גאונים דכתבו דמשתני לגריעותא הוא ולכך לא חשיב יין ואין מברכין לפניו בפה"ג ולא לאחריו מעין ג' דדברי התוספות ומסכימיהם נכוחים וברורים בהא דהאיך ראיה דמייתי מירושלמי דערבי פסחים ודמסכת שקלים דיוצאין ידי ד' כוסות ביין מבושל ובהך ד' כוסות אית בהו כוס של קידוש ושל ברכהמ"ז דבעי יין א"כ ע"כ יין חשיב ולית נגר ובר נגר דפרקינה להך ראייה. אמנם אם היה בא להחמיר ולצדד כדי לצאת ידי כולם למעבד כדמבואר בשאלה לעיל נראה דלא שפיר דמי למיעבד הכי שיכלול על הספק שום נוסח אחרת בברכה דמעין ג' אע"פ שאינו מוסיף שם ומלכות וראייה מהא דמייתי התוס' ורוב המחברים מירושלמי דברכות ר' ירמיה לא אכל סולתא דמן יומיה משום דהוי מסופק בברכה אחרונה אי מברכין לאחריו מעין ג' על האדמה ועל פרי האדמה וכתוב בהל' ברכה ממהר"ם ובהגה"ה במיימון דמה שלא אכל בתוך הסעודה והיה פוטר בברכת המזון ש"מ דהוה סבר כרב ששת דדברים הבאין שלא מחמת סעודה צריכין ברכה לפניהם ולאחריהם ואין ברכת המזון פוטרתן והשתא עדיין תקשה אמאי לא אכלה מן יומין אי הוה בעי הוה אכיל ליה עם בילים ותאנים והוה פוטרתן ממ"נ כדפרשינן לעיל אע"כ אין כוללים בברכה דמעין ג' שום ספק כגון זה שהיה צריך לומר על העץ ועל פרי העץ בשביל התאנים ולכלול בה על האדמה ועל פרי האדמה מחמת ספק דסולת וה"ה בנ"ד אין כוללין בה מספק. ואין נראה לחלק דספק דהתם אי סבירא לן דאין מברכין על האדמה וע"פ האדמה על הסלת והיינו ע"כ משום דחכמים לא תיקנו מטבע זו על האדמה. ועל פ"ה משום דלא שייכא אלא אאוכל סולת או כוסס חיטין והך אכילה לא חביבא וא"כ הך מטבע זו לא אשכחן בשום דוכתא ולכך אין כוללים אותו אבל מטבע דאשכחן בעלמא כגון על הגפן ועל פ"ה לעולם נימא דכיילינן לה דאמאי נחלק כ"כ במילתא דלית בה טעמא דמה טעם לא נכלל בו כל ספיקות מה בכך אם אנו מוסיפין דברים אחרים בברכה. מאחר שאין מוסיפים בברכה שם ומלכות וכיון דמילתא בלא טעמא הוא לא מחלקינן בהו בסברות המבודים מן הלב:

שאלה לא מי שרוצה לשתות יין בשחרית או בצהרים לאחר השינה וקשה לו לשתות אליבא דריקנא ומביאין לו מאכל מתובל או חריף וכה"ג שהוא ממתיק השתייה צריך לברך על אותו מאכל או לאו:

תשובה הך מילתא לכאורה דמי ממש להא דאמרינן פ' כיצד מברכין מברך על הצנון ופוטר את הזית. ופרש"י התם דצנון הוא עיקר אכילתו ואינו אוכל הזית אלא כדי למתק מרירתו של צנון ולכך פוטרו כדתנן התם כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפילה והכי מפרש ליה התם בגמרא ואיתא התם באשירי בהדיא פירקא בענין דברים הבאים בתוך הסעודה דהך מילתא דצנון וזית לא איירי שאוכלים ביחד אלא אפי' בזה אחר זה. וא"כ היינו ממש כענין שאלתינו דכיון דמאכל אינו בא אלא רק להמתיק השתייה מברך על השתייה ופוטר את המאכל ויש לחלק דהתם העיקר נאכל קודם ומברך עליו ובזה נפטר הטפל. אבל בנ"ד הטפל נאכל קודם ואיך יתכן שיפטרנו העיקר אח"כ בברכתו למפרע וכבר היה נהנה בלא ברכה. אמנם מצאתי הועתק מתשובה א"ז אותם שאוכלים גרעיני גודגדניות כדי למתק השתייה אינו מברך עליהן בפה"ע כמו שמברכין על כל גרעיני פירות האילן אלא מברך עליהן שהכל הואיל והן באין רק למתק השתייה עכ"ל ונראה משמע דבנ"ד נמי מברך על המאכל שהכל אפילו אם ברכתו בענין אחר אבל אינו פטור לגמרי מחמת ברכת השתייה שהיא עיקר וצריך לחלק בין ההיא דצנון וזית כמו שחלקתי אבל אין נראה לחלק משום דגבי צנון וזית תרוייהו מידי אכילה נינהו ואתיא ברכת אכילה העיקר ופוטר ברכת אכילה הטפל אבל לא אמרינן דתיתי ברכת שתייה אפילו שהוא עיקר לפטור ברכת אכילה אפי' אם האכילה טפילה לשתייה דהא פריך תלמודא א"ה יין נמי כפטרי פת ולא מחלקינן הכי ואין לומר דודאי אכילה פוטר שתייה אבל לא שתייה אכילה דמ"מ הכי נמי דקי"ל שתייה בכלל אכילה ולא אכילה בכלל שתייה כדאיתא פ"ג דשבועות מ"מ לענין נ"ד אין לחלק הכי דהא קמן דברכת העיקר פוטרת ברכת הטפל אע"פ שאין הברכות שוות כלל. אע"כ היינו טעמא דלא תקנו חכמים לברך על שום אכילה או שתייה אם באין הן לטפילה:

שאלה לב בעל הבית שאינו אוכל מפת של נכרים והביאו על השולחן פת נכרים נקייה ופת כשר שאינה נקייה ואין דעתו לאכול כל הסעודה רק פת של נכרים כי אינו רגיל בפת כשר שאינו נקייה אבל בני ביתו אוכלים מפת שאינו נקייה שהוא כשר כשהוא בא לבצוע יבצע על הפת נקייה או על הפת כשר וצריך להסיר פת הנקייה של נכרים כמו שלום כשר מקולי או לאו:

תשובה יראה אעפ"י שנהגו רבותינו כמו שלום כשר מקולי מ"מ כה"ג צריך לבצוע על פת נקייה של נכרים הואיל והוא הבוצע ואין דעתו לאכול אלא מאותו פת ולא מן הכשר דהא דאמרינן המוקדם בפסוק קודם וכן החשוב או החביב קודם היכא דרוצה לאכול משניהם אז אזלינן בתר מוקדם או חשוב או חביב אבל אם אינו רוצה לאכול אלא מאחד לא מחוייב לאכול מן המוקדם או חשוב או חביב כדי להקדימו אפי' שהוא לפניו כך נראה מתוך הסברא והדעת מכרעת ואין נראה דצריך להסיר ואע"ג דבני ביתו רוצים לאכול מפת כשר והוא בוצע עליהם מ"מ הוא עיקר ואזלינן בתריה הואיל ופסק ירושלמי דעל איזה מהן שירצה יברך אפילו היכא דבעי למיכל מתרוייהו. ולא קשה לן אסברותא דלעיל מהא דאמרינן פ' כיצד מברכין רב חסדא ורב המנונא הוו יתבי אייתי לקמייהו תמרי ותאיני כו' ומאי קשה הוו ליה דילמא לא הוי בעי למיכל מתאינים ולכך בירך אתמרי י"ל דלבתר דאכל התאינים הקשו לו. והא דכתב במרדכי פ' אין מעמידין מדברי ראבי"ה שאם היה מסיב על שולחן ישראל האוכל פת של נכרים והבעה"ב נזהר מפת של נכרים כיון דמצוה מוטלת עליו לבצוע יבצע מן היפה ורמיא מן הירושלמי פת נקייה טמאה ופת קיבר טהורה על איזה מהן שירצה יברך. וכיון דבוצע לבצוע סופר לכל הסעודה הואת זכר לדבר הואיל והותר לצרכהו הותר נמי לקרויו כו' ע"כ הא קמן אע"ג דבעה"ב אינו רגיל לאכול מן החביב ואין בדעתו לאכול הימנו אפ"ה מצוה להקדימו. יש לחלק שפיר דכל ברכת הנהנין תליא בחביבות דעל חביבות הנאתו הוא מברך ומשבח ולכך במילתא דראבי"ה נהי נמי דבעה"ב נזהר מפת של נכרים אינו זה בשביל שאינו חביב לו אלא מניח משום פרישות. ולכך היכא דמצי למצוא עילה שיאכל בהיתר ולא יפסיד לפרישות כגון הכא שמחבב בו המצות שרי ליה רבנן והא דמייתי ראיה מן הירושלמי דקאמר פת נקייה טמאה פת קיבר טהורה על איזה מהן שירצה יברך משמע ליה אפילו אי פרוש הוא שלא לאכול חולין טמאים אפ"ה יברך על הטמאה אם ירצה משום חבוב המצוה ויאכל ממנה. וה"ה לגבי פת ש"נ ולאו דווקא נקט ראבי"ה אם היה מסיב על השולחן ישראל האוכל פת ש"נ דבלא דידיה נמי שרי אלא נקט הכי דלא תימא מי המביא פת ש"נ על השולחן הואיל והבעה"ב נזהר ממנו אבל לעולם כל שאינו רוצה לאכול מן המוקדם או החשוב או החביב מפני שאינו חפץ בו אינו נראה כלל שיתחייב

לברך עליו לאכול ממנו כדי להקדימו:

שאלה לג אכל ענבים חדשים קודם הבציר ובירך עליהם שהחיינו. כשישתה אח"כ תירוש צריך לברך שנית או לאו:

תשובה יראה דצריך לברך שנית. וכן שמעתי מאחד מהגדולים שהורה כענין זה כגון שהיה אוכל ובירך כבר על הגודגדניות שקורים קירש"ן מוזר ומברך זמן על אותו שקורין ווייכסל"ן או אמרעל"ן ובים אחרות שקורין הכל קירש"ן אלא דהללו קורין קירש"ן אדומים ואלו שחורים ואפ"ה היה נראה לו לברך דחשבינהו להו לתרי מיני לענין ברכת זמן. וכן מצאתי בהגהה כהוראה זו בספר חסידים ומייתי ראיה מפלוגתא דר"א ור"י בתאנים שחורות ובתאנים לבנות תרי מיני לענין הלכות תרומה וה"ה לענין ברכת זמן דגודגדניות. ואח"כ ה"ה נמי לענין ענבים ותירוש דנמי תרי מיני חשיבי וקי"ל כרבנן דאמרינן בפר שמא פ' בתרא דע"ז ותמרא הדתא בענבי תרי מיני הם. וא"ת נהי נמי דתרי מיני חשובין לענין ביטול מ"מ אין סברא שיברך עליהם תרי זמני משום דהתירוש אינו בא אלא מן הענבים ולא דמי לגודגדניות דהתם גופים מחולקים הן וחלוקים נמי בשמן. נראה להביא ראיה דאין סברא לחלק מהא דתנן פ' השוכר את הפועלים היה עושה עמו בתאנים לא יאכל עמו בענבים ואמרינן בגמרא א"כ אמר רבה בר בר חנה פועלים עד שלא הלכו שתי וערב בגת אוכלין ענבים ואין שותין יין משהלכו ש"ו בגת אוכלין ענבים ושותין יין ופרש"י דקודם שהלכו ש"ו עדיין לא נקרא שם יין על מה שבגת ומלאכתן אין מלאכתן אלא בענבים ולכך אין שותין מן היין משום דהוי כעושה ליה במין זה ואוכל במין אחר הא קמן דהתם נמי היין אינו בא אלא מן הענבים וכו"ל שפר ממה שאתה נותן לכליו על בעה"ב שהרי באותן ענבים עצמן שהיין בא מהן הן עושין ואוכלין אפ"ה אין שותין יין משום דחשיבי תרי מיני וה"ה לענין ברכת שהחיינו:

שאלה לד ברכת הטוב והמטיב שאנו מברכין על היין האיך מנהג הוא לברך אי בעינן דוקא שהאחרון משובח שבח ניכר מן הראשון או אפילו מעט יותר או דילמא לגמרי כראשון או אפילו אם הוא גרוע ממנו:

תשובה יראה דפלוגתא דרבוותא בברכות לא מברכים מספק כלל אא"כ ידענא דנהוג עלמא לברך ובהך מלתא איכא פלוגתא דרבוותא ה"ג ורשב"ם וא"ז פסקו דאין לברך הטוב והמטיב אא"כ האחרון משובח מן הראשון והתוספות והרמב"ם כתבו אפי' אם האחרון גרוע מן הראשון שעל רבוי היינות הוא מברך. וכתוב במרדכי דלדעת ר"ת צריך רק שלא יהא גרוע יותר מדאי מן הראשון אבל אביו כתב שאם הוא משובח או רק שאינו יודע שאינו גרוע מן הראשון בהא מברך אבל אם יודע שהוא גרוע אינו מברך והשתא מתוך הני פלוגתא אין לברך אא"כ שהוא משובח מן הראשון ובאושטריי"ך היו נוהגים שלא לברך אלא על היינות שהיו מופלגים לשבח לא ידעתי מאין הרגילו דלכל הפירושים אם שתה כבר יין בינוני ושתה אח"כ משובח הימנו בידוע וניכר צריך הוא לברך אעפ"י שאינו משובח בהפלגה. גם היו נוהגים שאפילו ביינות המופלגים אם שתה ממנו תוך ל' יום לא היו מברכין ולמנהג זה יש סמך דמצאתי הועתק מתשובת הר"ח א"ז ז"ל א"ל שאמר תלמיד של רבינו שמחה שאם שתה מזה יין תוך ל' יום אינו מברך הטוב והמטיב וליתא עכ"ל. ואע"ג דכתב וליתא מ"מ אפשר דהנו המנהיגים הקדמונים שבאותה מדינה נהגו כאותו תלמיד והיה נראה דמהך סברא יש ג"כ לתת טעם להאי מנהג שלא היו מברכין רק על המופלגים דכיון דאין מברכין אלא מל' יום לל' יום אלמא בחידוש תליא מילתא כהאי דהרואה את חבירו לאחר שלשים מברך שהחיינו והם פי' דדוקא בחבירו שהוא חביב עליו ושמח בראייתו ובני אושטריי"ך מתוך שהיה להם רוב מיני יינות לכמה בעלי בתים יש שהיו בוחרים בחזקים ויש בקלים ויש בדקים וצלולים ויש במתוקים לא היתה הסכמה ברורה להם כלל שהאחרון משובח מן הראשון אלא במופלגים שהכל מודים בו ועליו יש לברך והטיב שמחה לשותיהן לפי שסבור לו שהוא משובח לכל אדם והוי טוב לדידיה ומטיב לאחריני ואע"פ שאינו טעם מספיק לגמרי כדי ליישב המנהג בלאו:

שאלה לה הרואה לבנה בחדושה בימי החול ואומר נמתין לברך על חדושה עד למו"ש יפה הם עושין או לאו:

תשובה יראה דיש לחלק בדבר היכא דליל מוצאי שבת הבא בקרוב אינו לילות הרבה בחודש כגון ז' או ח' בחדש שאפילו אם יהא מעונן במוצ"ש וב' וג' או ד' לילות אחריו עדיין יש זמן לברך עד סוף ליל ט"ו הכ"נ יפה להמתין עד מו"ש דכתב א"ז דאין מברכין על הירח אלא במו"ש כשהן מבושמין ובכלים נאים אבל אם ליל מו"ש הבא יהא לילות הרבה בחודש שאם יהיה מעונן בו וב' וג' או ד' לילות אחריו יעבור זמן הברכה הכ"נ אין להמתין עד מו"ש דכל היכא דהוי הוא להסתפק שתעבור המצוה אין משהין אותה אפילו כדי לעשותה יותר מן המובחר וראיה מהא דגרסינן פ' החולץ איתמר ביאת קטן וחליצת גדול רבי יוחנן ורשב"ל חד אמר ביאת קטן עדיפא משום דמצוה ביבום וחד אמר חליצת גדול עדיפא משום דמצוה בגדול ופריך עלה ממתניתין היה בקטן עד שיגדיל אין שומעים לו אלא אומרים לו עליך מצוה או חלוץ או יבם והוי ס"ד דאמרינן ביאת קטן עדיפא ניגטר דילמא מייבם ומשני כל שיהוי מצוה לא משהינן ואידך מ"ד פריך נמי ממתניתין דתנן היה בגדול עד שיבא ממד"ה אין שומעין לו והוי ס"ד חליצת גדול עדיפא ניגטר לגדול דילמא אתי וחליץ ומשני נמי הכי כל שיהוי מצוה כו' אלמא דלא משהינן מצוה כדי לעשותו מן המובחר כי התם דלחד מ"ד ביאת קטן עדיף ולחד בגדול עדיפא ואפ"ה לא משהינן לה. ומ"מ מוכח התם דדוקא בדאיכא להסתפק שתעבור המצוה אז לא משהינן לה אבל בשאין לאוי להסתפק לא ותדע דהאי נקט היה ובגדול עד שיבא ממדינת הים ליתני עד שיבא ממדינה למדינה בארץ ישראל דלא משהינן אלא דוקא נקט בקטן עד שיגדיל ובגדול עד שיבא ממדה"י לא משהינן משום דשמא ימות הקטן והגדול לא יבא לעולם ממד"ה ותעבור המצוה לכך לא משהינן אבל ממדינה למדינה דקרוב הדבר שיבא משהינן וה"ה בנ"ד. ולפי זה הא דכתב בהגה"ה במיימוני דנהג מו"ה כשהיה מקדים לברך בחול כדי שלא יעבור זמן שהוא עד ט"ו בחודש היה לובש הבגד מטובה שהיה לו ע"כ אין ר"ל שבמוצ"ש היה ודאי עובר זמן אלא ר"ל דהוי להסתפק שיעבור כדבארתי לעיל והנראה לע"ד כתבתי:

שאלה לו בחורי עניים או שאר עניים כמותם כשמתקנים להם חלוקות חדשות צריכין לברך ברכת שהחיינו. או לאו:

תשובה יראה דאין צריך לברך ברכת שהחיינו דכל המחברים כתבו בסתם דברי ר"י דאין מברכים על כלים חדשים אא"כ חשובין קצת אבל חלוק ואנפילאות וכיוצא בהם לא. ואע"ג דאיירי פ' הרואה מחלק דהכל לפי מה שהוא אדם דיש עני שהוא משמח יותר בחלוק חדש יותר מן העשיר בכלים חשובים ומייתי ראיה על זה מפ' הנודר מן המבושל במסכת נדרים ע"ש ונראה להביא ראיה ג"כ לדבריו מהא דאמרינן פ' אע"פ דהמשרה את אשתו על ידי שליש דקתני נותן לה מנעלים ממועד למועד וקאמר עלה בגמ' דמלתא אגב אורחיה קמ"ל דליתבינהו להו בג' מועדים כי היכי דניחוי לה שמחה בגוויהו אלמא חשיב לה תלמודא שמחה במנעלים לעני שבישראל דאיירי ביה התם ועיקר ברכת שהחיינו במידי דשמחה תליא מילתא כדמוכח בהא דהרואה את חבירו אחר לשלשים יום מברך שהחיינו וכתבו הגהות דדוקא שהוא חביב עליו ושמח בראייתו. אמנם נראה אחרי דשאר המחברים כתבו דברי ר"י לפסק הלכה בסתם ולא מפליג בין עשיר לעני ואפי' בכלים חשובים כתבו התוס' פ' התכלת וז"ל התוס' בברכות תניא העושה ציצית לעצמו מברך שהחיינו ובפ' הרואה אמרינן דאכלים חדשים מברך שהחיינו ורב שרירא גאון כתב דלא נהיגי עלה דמסקינן בשלהי פ' בכל מערבים דאין מברכין שהחיינו אלא בדבר הבא מזמן לזמן ע"כ. ואע"ג דנראה דלא קבילה לן כלל בהא כרב שרירא גאון דהא כל המחברים מייתי מסוגיא דפ' הרואה לפסק הלכה ובהגה"ה במיימון בהלכות קידוש והבדלה כתב דמהר"ם היה מכוין בכל יכולתו שיהיה לו מלבוש חדש בליל ב' דראש השנה בשביל ברכת שהחיינו כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא דרבוותא דפליגי אי מברכין זמן בליל ב' דר"ה אלמא דלא הוי מידי לאסוקי דרב שרירא גאון דאל"כ הכי לא הוי מפיק

נפשיה מפלגינן מ"מ יוכל לחלק בין כלים חשובים קצת כגון מלבושים של בגד צמר ובין כלים שאינם חשובים כלל כגון חלוקים ומנעלים וכה"ג כמו שמחלק בסמ"ג במצות פדיון הבן דאינו בא אלא לפרקים מועטים ולכך דמיא לדבר הבא מזמן לזמן ומברכין עליהם שהחיינו לאפוקי מצות מילה דשכיחי טפי ולכך אין מברכים שהחיינו וגבי כלים חשובים נמי איכא למימר דהוי כדבר הבא מזמן לזמן דהתם בני אדם לפרקים מועטים מתחדשים להם כלים חשובים ואפי' לרב שרירא נמי סבר דמברכים כה"ג וכן פדיון הבן דפסיק תלמודא בהדיא בסוף מס' פסחים דמברכים שהחיינו. אבל לעולם בחלוקות ואנפליאות ומנעלים וכה"ג כלים שרגילים להם בני אדם להתחדש להם לא ברירא לן דליתא לרב שרירא גאון הואיל ויש סברא לנטות להכא ולהכא ואפי' בחורים עניים לא יברכו על חלוקים דהממעיט בברכות לא הפסיד:

שאלה לז אם ספק לאחד אם ספר לילה אחת או לאו האיך יעשה מכאן ואילך יספור בברכה או לאו:

תשובה יראה דיספור בברכה מכאן ולהלאה ולא מבעיא אם נזכר ספיקתו ביום ההוא שאז ודאי צריך לספור ביום בלא ברכה מתוך הספק ושוב יספור בשאר הלילות בברכה והכי נהגינן אפילו בודאי שכח בלילה לספור וסופר ביום בלא ברכה סופר שוב בברכה דמיקרי שפיר תמימות הואיל ולא דילג יום אחד לגמרי אלא אפילו אם לא נזכר הספק עד לילה השנייה אעפ"כ סופר בברכה מתוך הספק ואע"ג דבודאי שכח יום אחד כו' נהגינן כבה"ג דכתב שכח יום אחד שוב אינו סופר פי' בברכה דבלא ברכה מ"מ ודלא כתוס' במנחות פ' ר' ישמעאל דכתבו דאין נראה ולא יתכן פסק הלכות גדולות ודלא כאשירי נמי דכתב שילהי פסחים בשם ר"י דכל לילה מצוה בפני עצמה ואם לא ספר באחת מצוה לספר באחרות מ"מ אע"ג דלא נהגינן כוותייהו בודאי לא ספר כבה"ג בספק מצינו למיסמך עלייהו דמצאתי בספר א"ז הגדול דראבי"ה סבר דספירה בזמן הזה דאורייתא ופסק מתוך כך דהבעיות דלא איפשיטא בתלמודא אזלינן בה לחומרא לגבי ספירה וצריך לחזור ולספור כמו גבי ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר משום דאורייתא היא כל זה כתב ראבי"ה. וא"כ בנ"ד נמי מצוה הוא לספור מתוך הספק שלא סיפר הלילה שעבר ואע"ג דהתוס' במנחות ואשירי בשם ר"י דלעיל פליגי בהדיא בהא וסבירא להו דספירה בזמן הזה אינו אלא מדרבנן זכר למקדש הא איכא נמי סבירא דכל לילה מצוה בפני עצמה. וא"כ שפיר סופר בברכה ומי מזקיקי דבהא ניזול בתרייהו ולא בהא ולדקדק כולי האי מאחר דכתבו הגאונים דהזכרת השם בברכה לבטלה אינו אלא מדרבנן:

דיני ברכת המזון

שאלה לח שכח על הניסים בברכת המזון ולא נזכר עד שחתם בברכת הודאה. אבל עדיין לא חתם בבונה ירושלים חוזר הוא בשביל על הניסים או לאו:

תשובה יראה דאינו חוזר אפי' בכה"ג וכ"ש אם כבר חתם גם בבונה ירושלים ואע"ג דכתב במרדכי פ' במה מדליקין וכן בהג"ה במיימון בשם ראבי"ה דמייתי מירושלמי דאם שכח יעלה ויבא בברכת המזון בר"ח אינו חוזר אבל בשבת ופורים וחנוכה שא"א לו בלא אכילה חוזר ואע"ג דתלמוד דידן מסיק דהזכרה בבהמ"ז חנוכה ופורים רשות הוא ולא חובה כיון דנהוג עלמא להזכיר וגם בירך אדעתא דהזכרה שוויה עליה כחובה וחוזר כדפסיק בה"ג כעין זה על תפלת ערבית ע"כ מ"מ כמדומה לי שרבים לא היו תופסים דברי ראבי"ה הללו עיקר אלא כמו שכ' הרמב"ם בהדיא דאין מחזירין וכן כ' א"ז וכן בטור א"ח ושמעתי מיישבין הירושלמי דר"ל בשבת דחנוכה ופורים ואשמועינן הואיל דלא סגי דלא אכל פת בשביל השבת חוזר נמי בשל חנוכה ופורים דיום שנתחייב באכילה הוא והשתא נמי יש לספק דהא איתא במרדכי בההיא פירקא וכן בפרק ג' שאכלו דסברי מקצת הגאונים שאם שכח של ר"ח בבהמ"ז בשבת אינו חוזר משום דחיוב האכילה היינו בשביל ר"ח וא"כ קשה לדידהו הירושלמי דלעיל דע"כ לית להו הא סברא או ר"ל כמו שכתבתי בין כך ובין כך דברי ראבי"ה נדחים דאיהו סבר אפי' בחול בחנוכה ופורים חוזר כדמייתי ראייה מהגמ' והא לית לן למימר דהנהו דברי ראבי"ה ליכא למיזל בתרייהו דסמך ראייתו אפסק דה"ג וכתב בהג"ה במיימוני דלא קי"ל כהאי פסק דה"ג ואף כי קצת הם דברי תמוהים לפום הפשט עיקר דבתפלה מסיק תלמודא דחובה להזכיר של חנוכה ופורים ואעפ"כ אמרינן התם דאין מחזירין אותו ובהמ"ז מסיק דרשות הוא להזכיר ואיך יתכן שיהא חוזר בה טפי מבתפלה וכיון דהכי הוא אפי' כשנזכר קודם חתימת בונה ירושלים אינו חוזר ואע"ג דפסק ר"ת דאפי' בדבר שאמרו חכמים אין מחזירים אותו אם נזכר קודם שעקר רגליו חוזר וכתב בסמ"ק דיש לפסוק כפסק ר"ת וכדעבד עובדא הכי וכן כתבו התוס' שילהי פ' תפלת השחר ממש דעמא דבר בהא כר"ת ובבהמ"ז נמי כל זמן שלא סיים ג' ברכות הוי כלא עקר רגליו כדמוכח באשירי פ' ג' שאכלו לענין ר"ח אלא שלא התחיל בהטוב והמטיב כו' מ"מ לא דמי לפסק ר"ת דהתם לא קאי אלא אהנהו דחייבו חכמים להזכיר בתפלה והני נמי דאמרו דאין מחזירין אם שכח סבר ר"ת דהך לישנא דאין מחזירים משמע דוקא לאחר שעקר רגליו דאז מיקרי חזרה ולאידך טעמא נמי דמפרש סברת ר"ת דהכי פירש דאין מחזירים אותן אין חובה להחזירו אבל אם ירצה יחזור הני טעמי לא שייכי אלא במילי דמפרש תלמודא עלייהו ואם לא אמר אין מחזירים אותו דיכול לומר לא פטרוהו חכמים אלא אמידי דמיקרי חזרה ולאידך טעמא מחובה אבל הזכרת חנוכה ופורים בבהמ"ז דלא חייבו חכמים אפי' לכתחילה להזכיר ולא אמרו עליו האי לישנא דהא לא אמר אין מחזירים אותו דיכול לומר אין מחזירים לאחר שעקר רגליו אבל קודם שעקר רגליו מחזירים וכן לאידך טעמא י"ל דר"ת מודה בכך מילתא דאין רשאי לחזור ולברך ברכה לבטלה:

שאלה לט בחורים בני בי רב היו רגילים לדבר בשעת בהמ"ז ועשו תקנה בקנס שלא ידברו כדי שיכוונו לשמוע הברכה ויש שרצו שלא לתקן עד לאחר בונה ירושלים שהיא סוף ברכה דאורייתא שפיר דמי הכי או לאו:

תשובה יראה דלאו שפיר דמי הכי דראוי לתקן עד לאחר ברכה רביעית דהיינו עד שיתחיל הרחמן וכן שמעתי מאחד מרבותא שהקפיד על שתקנו רק עד אחר בונה ירושלים והביא ראייה מפ' שלשה שאכלו רב עני לה לאמן דבונה ירושלים בלחישותא כי היכי דלא ליזלזלו ביה רבנן ונראה כ"ש אם יתקנו שלא לדבר רק עד אחר בונה ירושלים יבינו הכל דמכאן ואילך לא קפידא אם לא יכוונו לשמוע משום דהיא דרבנן ויזלזלו בברכה רביעית ואע"ג דבכל דוכתא אשכחן דעבדינן גדרא טפי לדאורייתא מלדרבנן מ"מ כיון דאשכחן הכא דקפיד תלמודא כה"ג אנו נמי נקפיד. הנראה לע"ד כתבתי:

דיני ת"ת ומורא רבו ואיסור הוראה

שאלה מ תלמיד רוצה לצאת ממדינתו ללמוד תורה לפני רב אחד שהוא בוטח שיראה סימן ברכה לפניו ויזכה בתלמוד ללמוד סימנו ואביו מוחה בו בתוקף וא"ל בני אם תלך לאותה מדינה שהרב שם תצערני עד מאוד כי אדאג עליך תמיד ח"ו פן תהא נתפס או יעלילו עליך כמו שרגילים באותו מדינה. מה יעשה תלמיד ישמע לאביו או ילך כחפצו ללמוד תורה:

תשובה יראה דאין צריך לשמוע כה"ג לאביו וראייה מהא דאמרינן פ' מי שהוציאוהו כהס שמטמא בח"ל כך מטמא בבית הקברות ומוקי ליה התם בבית הפרס דרבנן ומטמא לישא אשה וללמוד תורה אמר ר' יודא אימתי בזמן שאינו מוצא בארץ ללמוד אבל מוצא בא"י ללמוד לא ר' יוסי אומר אפי' מוצא ללמוד הולך לח"ל לפי שלא מן כל אדם זוכה ללמוד ומעשה בו' ופסק התם רבי יוחנן כר' יוסי ומוכח באשירי פ"ב דכתובות דלאו דוקא לטמאות בח"ל אלא ה"ה בבית הפרס דרבנן נמי שרי בשביל ת"ת ואלו בפ"ק דקדושין אמרינן רב אסי הוה בעי למיזל לקראת אביו מא"י לחוצה לארץ ושאל לרבי יוחנן אי שרי אי אסור א"ל רבי יוחנן לא ידענא אלמא לצאת לח"ל אע"פ שמוצא ללמוד תורה במקומו

עדיף מכיבוד אב ואם שהרי יעקב אבינו לא נענש על כיבוד אב ואם כל אותם שנים שלמד תורה בבית עבר וכיון דקי"ל כר' יוסי דלא מן הכל אדם זוכה ללמוד א"כ הכל בכלל ת"ת הוא ואין נראה לחלק בין כיבוד אב ואם בין מה שאביו מיחה בידו ושמצערו במה שעובר על מצותיו דהא תרווייהו מצות עשה הוא דינהו כבודו ומוראו. ועוד דאמרינן בפ"ק דיבמות יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר יכול ישמע לו ת"ל איש אמו ואביו תיראו וגו' ונראה דלאו דווקא טומאה דאורייתא אלא אפי' טומאה בבית הפרס דרבנן דליכא נמי לאו דלא תסור כי היכי דלא מפליג תלמודא התם בין לאוין דשבת דחמירי ובין שאר לאוין דלא חמירי והיינו טעמא הואיל ואמרה תורה כולכם חייבין בכבודי כלומר מוראי למעלה ממוראיכם א"כ כל האי סוגיא אפי' קלים הם דוחים כיבוד אב ואם ומוראו דבכל איסורים אפי' דרבנן איכא מורא שמים אם פורש מהן. ולענין לצאת לח"ל לפני רב שזוכה ממנו ללמוד תורה שרינן לעיל טומאה דרבנן אלמא עדיף ממורא דאב ואם:

שאלה מא

הא דתניא בפ' אין עומדין דאין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה ופרש"י שאינו צריכה עיון כדי שלא יהרהר בה בתפלה וא"כ לפי זה צריך נמי ליזהר שלא ליכנס לבית המרחץ ולבהכ"ס מתוך הלכה שאינה פסוקה שלא יהרהר בד"ת באותן מקומות כדאמר בכמה דוכתין בתלמוד דאסור להרהר שם בד"ת או שמא יש לחלק:

תשובה יראה דיש לחלק וכן מצאתי כתוב דקמאי נמי יהוו מספקי בהך מילתא וכתב שם הכותב דיש ראייה להתיר מהא דאיתא פ"ק דקידושין גבי בר קפרא ורבי שמעון דפריך תלמודא והאמר רבי יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ובית הכסא ודחי דילמא לאונסו שאני ופרש"י פעמים שהיה טרוד ומעיין בשמועתו לפני כניסתו ועל כורחו הוא שמעיין וגורס בה בבית המרחץ עכ"ל. הרי מוכח בהדיא מדברי רש"י דהרי דאל"כ לא הוי לאונסו דפשע בתחילת כניסתו לבית המרחץ וגם נראה מתוך הסברא דיש לחלק דודאי לעמוד ולהתפלל מתוך הלכה שאינה פסוקה אסור משום דא"א לו לכוין יפה מ"מ כו' דודאי הרהורי הלכה ידחיקוהו למעיין בה וא"כ ע"כ יהא לבו טרוד אם עיין הוא בהלכה לא יוכל לכוין תפלה ואם יכריח מחשבה לבו לסלק עיון ההלכה ההיא גופה טירדא היא לו שצריך להסיר מלבו מה שהוא חפץ לחשוב בו ויפסיד ע"י כך כוונת התפלה ועל טירדא מועטת הקפידו הראשונים לענין תפלה כדאמר פ' הדר הבא מן הדרך לא יתפלל תוך ג' ימים שמואל לא הוי מצלי בביתא דהוי ביה שיכרא אבל בבית המרחץ ליכא למימר דלא גזרינן שמא יהרהר שם כיון דידע דעבירה היא יש בו כח להכריח את לבו שלא יהרהר שם ואם היה לו טורח וטירדא על זה יהא כן וק"ל. ותו יש לחלק דדוקא גבי תפלה חיישינן פן יהרהר בה בד"ת משום דתרווייהו דברים של קודש הם אבל לא חיישינן שיהרהר במקום הטינופת כגון בבית המרחץ ובבה"כ בד"ת דהוי גנאי וזלזול לדברי תורה שהוא בא לעסוק בה ודמי קצת להא דאמרינן פ"ק דפסחים הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל קאכיל מיניה בתמיה אמנם הדבר ידוע הוא שקשה מאד להסיר מלבו בהרהורי התורה אפי' במקום הטינופת מי שלבו נבהל ונהוט לעיין בפלפול הלכה ואף כי אמרינן פ' מי שמת אמר רב הונא ת"ח אסור לעמוד במבואות המטונפות מפני שא"א לו בלא הרהור תורה אלמא דחיישינן להכי וצ"ע:

דין איסור הוראה

שאלה מב

הא דאמרינן שתה רביעית יין אל יורה אי נוהג דין זה אף ביינות שלנו או לאו:

תשובה יראה דלפי משמעות התלמוד היה נראה דיש לחלק בין יינות שלנו ליינות שלהם שהיו חזקים הרבה ומשכרין דהא פ' הדר מחלק תלמודא בין יין ליין. דקאמר שאני יין דאיטלקי דמשכר טפי וכיון דמחלקינן לחומרא איכא למימר דה"ה לקולא ביינות שלנו דלא משכרי כולי האי והכי מחלקות הגאונים בין יינות שלנו לשלהם לענין מזיגת כוס של ברכה וכן מהרי"ח פ' המוכר פירות מספקא ליה אי אמרינן ביינות שלנו דדרי אחדתא ואי מזיג ליה כך אי מברכים עליהן בפה"ג או לאו אך קשה לי דא"כ סמ"ג וסמ"ק ואשירי דכתבו פסק זה דשתה רביעית יין אל יורה בסתם ולא חלקו ביינות והוי לא כתבוהו לצורך זמנינו וארצותינו שאין בהם יינות חזקים כ"כ ואפשר דמש"ה לא חלקו לפי שלא ידעו שיעור בדבר ביינות שלנו דהא פשיטא דאם ישתה ממנו הרבה דמשכר ליה ולפי שלא ידעו לתת שיעור בדבר כמה ישתה ויהיה אסור להורות סתמו דבריהם אבל לעולם י"ל דברביעית שהוא דבר מועט אין לאסור ביינות שלנו. מ"מ נראה דצריך ליזהר מאד בדבר דמשמע בפ' אמרו לו דכל מידי דלאו זיל קרי בי רב הוא כגון שרץ טמא וצפרדע טהור שתויי יין אסורין להורות בו וא"כ אפי' נטל"פ ובטל בס' דכתבו דמותר להורות בהן לפני רבו שתויי יין אסורים בהן דהא לאו זיל קרי בי רב הוא וכ"כ הרמב"ם בספר עבודה דאסור להורות בשכרות אלא בדבר שהצדוקים מודים בו והכא ודאי דצדוקים לא מודים בהו וצ"ע בפ' אמרו לו. אמנם כתבו התוס' משאל"ך סוף פ' היו בודקין בסנהדרין דשתויי יין מותרים לדון דיני ממונות ע"ש. הנראה לע"ד כתבתי:

דין מורא רבו

שאלה מג

תלמיד הרואה את רבו שרוצה לאכול דבר האסור מדרבנן צריך למחות בידו או לאו:

תשובה יראה דיש לחלק בדבר כמו שאבאר שמעתי אחד מרבוותא דיש לדקדק דא"צ למחות מהא דאמרינן פ"ק דחולין דר' זירא ורב אסי מייתי לקמייהו ביצים המצומקים ביין ר' זירא לא אכל רבי אסי אכל הקשה רבי זירא לר' אסי בתר הכי ולא חייש מר לתערובת דמאי אמר ליה לאו אדעתאי ואמאי לא הקשה לו קודם שאכל אלמא דאין צריך למחות ולהודיע. ונ"ל די"ל דדוקא כה"ג שגם התלמיד אין ברור לו האיסור כי היכא דתערובת דמאי דהא מסיק התם ופשט להתיר אבל אם ברור לו האיסור אפי' מדרבנן יודיענו ויפרישנו והכי מוכח מלשון רש"י דפי' התם משום דלאו בעינייהו הוה הדמאי לא חשו למילתא מדנקט רש"י חשו משמע דתרוייהו רבי זירא ורבי אסי והא רבי זירא חש ולא אכל אלא ע"כ ר"ל דלא חש למחות ביד רבי אסי הא אי הוה בעינים היה מוחה ואע"ג דאפי' דמאי בעינים לא אסור אלא מדרבנן ואמאי דמסיק התם מדקדק ר' זירא דע"כ לא גזרו על תערובת דמאי מדמסתייע מילתא לרב אסי דאכל תערובת דמאי דהשתא בהמתן של צדיקים כו'. א"כ יכול לומר דהשתא נמי סמיך ר' זירא בתחילה שלא מיחה בר' אסי מתוך הספק. ולפי זה אין לנו ראייה מכאן שא"צ למחות אפי' בספק שאידנא בדורות שלנו דאפי' על דורות חכמי התלמוד איתא בתוס' התם באותה שיטה. ומייתי מב"ר דר' ירמיה שדר לר' זירא כלכלה דפירי וקאמר התם דבין דין ובין דין איתאכל פרי בטבלייהו ומהך עובדא קאמר במס' שקלים דאמר ר' זירא אם הראשונים כבני מלאכים אנו כבני חמורים ולא כחמורו דר' פנחס בן יאיר ע"כ אלמא דאפי' בימי ר' זירא אירע תקלה לצדיקים כש"כ אנו בדורותינו יתמי דיתמי. ועוד הוכיחו שם התוס' וכן בפ"ק דשבת ובגיטין דדוקא במידי דאכילה אמרינן אין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים על ידם אבל שאר איסורים אע"פ שהוא עושה האיסור בידו כמו רבי ישמעאל שקרא והטה אפשר שיארע תקלה בזאת לצדיקים וא"כ אם היה רואה לרבו שרוצה לעשות האיסור במידי דלאו ע"י אכילה צריך להפרישו אפי' אם היו נדמים דורותינו לדורות הראשונים לפי מאי דכתבינן לעיל דרבי זירא סמך אהא דהשתא בהמתן של צדיקים כו' ולכך לא מיחה בר' אסי אבל אין נראה להביא ראייה דבכל איסור דרבנן א"צ להפרישו מספק מהא דאמר פ' הדר מילתא דרבנן עבדינן עובדא והדר שאילנא ופרש"י אם טועה תלמיד שרבו פוסק היתר על איסור דרבנן ויש להקשות עליו יניח לעשות המעשה ע"פ רבו ואח"כ יקשה לו וכן מוכח בספר התרומה הא קמן להדיא דכל היכא דאין ברור לתלמיד האיסור דרבנן הוא לא יכנס במעשה רבו עד לאחר מעשה. מ"מ אין נראה ראייה מכאן לנ"ד דשאני התם שבא הרב להורות הלכה למעשה

ומסתמא מתיישב שפיר. להורות כדת ואע"פ שנראה לתלמיד לסתור ולהקשות צריך לשתוק עד לאחר מעשה ויחשוב ויאמר אולי יש לו תירוץ ויטוב על קושייתו ולא יכנס במעשה רבו אבל לשלם אם רואה את רבו ששולח את ידו לאכול דבר שנראה לתלמיד שיש לחוש בו לאסור צ"ל לשתוק דאדרבה יחשוב דלאו אדעתא דרבו ואישתלי הוא. ותדע דיש לחלק הכי דבפ"ק דחולין גבי בית שאון פריך תלמודא ודילמא רבי מאיר אישתלי ואמאי התיר בית שאון ע"פ עדות זאת. והשתא אינו שייך אחד שר"מ הורה הלכה למעשה לאכול בבית שאן בלא מעשר. פשיטא שהיה רבי סומך בדין על אותו עדות ולא הוי פריך עלה מידי ומ"מ אחרי שמצינו ראייה בשני מקומות בהא דפ' הדר ובההוא דרבי זירא ורב אסי ואע"ג דדחינן להו בתרי גווני לא ראו זה כראי זה לא שייך לדקדק כולי האי. הנראה לפע"ד כתבתי:

דיני ציצית ותפילין ומזוזה וס"ת

שאלה מד טלית של משי צריך ציציתו דוקא במינו בציצית של משי או פוטרים בו אף ציצית של צמר:

תשובה יראה דנהגו לפטור אף בשל צמר ואע"ג דכתב בהגה"ה במיימון דמהר"ם פסק דהא דאמרינן צמר ופשתים פוטרים בין במינו בין שלא במינו היינו דווקא יחדיו ולכך יש לעשות לטלית של משי דווקא ציצית של משי וכן מצאתי בגמ' בהדיא פ"ק דיבמות בשיטת עליה דהכי פסק מהר"ם והאריך שם מ"מ ראיתי שהשיב אחד מהגדולים בתשובה אחת דלא נהיגי עלמא הכי האידנא אלא כהרמב"ם דמתיר בהדיא וכן נראה דהכי הוא מנהג שהרי ראיתי בכל הקהילות שהיו באוסטרי"ך שהיה בבתי כנסיות טליתות של משי שקנום מן הקופה של ציבור ויש מן היחידים שהתנדבו שהיו מיוחדים לאורחים ולא היו מצויצים במינם כלל רק בצמר וקטיילי ונפקי כמה גדולים ולא אמרו ולא מידי וגם ראיתי חד מרבוותא דהוי ליה טלית של משי מצוייצים בג' ציציות של משי ואחד של צמר ול"ע אי שפיר דמי בהכ"ג דלא הכנף מין כנף הוא וגם לא גדילים תעשה לך מהם אינה לגמרי והרוצה לעשות ציצית של משי יזהר שלא יקח החוטים כמו שהם טווים ושזורין מן החנות של נכרים דבעינן טווי ושזור ע"י ישראל לשמה אלא יקח לשון של משי מן החנות וע"י ישראל ויטוה וישזור משום דראיתי לא זהירי בהכי כתבתי להזכיר:

שאלה מה טלית קטן היאך מתקנים אותו אם כבית הצואר שהוא תלוי הטלית מלפניו ותלוי מלאחוריו או אם תולים כל הטלית ברצועה בצוארו מאחוריו. וגם האיך יעשה בברכה טלית קטן כשלובשו בכל בקר:

תשובה יראה דצריכים אנו לדקדק ולעשות כדי לצאת ידי כל הדיעות כמו שאבאר. אחד מן הגדולים העתיק מתשובת הר"ח א"ז דכתב וז"ל מהר"ם הורה לברך על ט"ק שיש לו בית הצואר ולובשים אותו ואמר מורי שיש לברך להתלבש ואבא מורי כתב דהחלוקים צ"ל לתפור שלא יהיו בם ד' כנפים דלא מחייב דרך לבישה אלא דרך עיטוף מדמברכינן להתעטף מטעם זה אמר דאין יוצאין י"ח כשעושין בית הצואר כמו לסרבל או לחלוק דדרך לבישה היא ולא עיטוף עכ"ל. ומכח דא"ז ראיתי כמה ת"ח נהגו לתלות ט"ק ברצועה בצואר ומונח כל הטלית מאחוריהם למעלה בכתפיים רק ב' ציציות העליונות נכפלו לפניהם על החזה ולדעתם בדרך זה חשיב עיטוף ולא לבוש אבל אחד מהגדולים שהיה זהיר מאד במצות ציצית וכן תלמידיו הגדולים אחריו וכן כמה ת"ח אחריו נהגו בטלית שיש לו בית צואר אמנם לא ידענו שפיר אם ברכו להתלבש בציצית או על מצות ציצית ונראה דלתלות הטלית ברצועה כמבואר לעיל לאו שפיר דמי דבאותו דרך נמי לאו עיטוף מיקרי דעיטוף בכל דוכתין משמע עטיפת הראש ובימיהם היו רגילים בכסות שמכסה הראש והגוף כדאמר טלית שהקטן מתכסה בו ראשו ורובו וגדול יוצא בו עראי חייב בציצית ולכך תיקנו לברך להתעטף בציצית אבל כסות שאינו מכסה הראש לעולם אין לברך עליו להתעטף ולדידן דכל כסות שלנו רק לכסות הגוף אין נראה כלל שיפטור בה מציצית דעיטוף לא כתיבה ולא רמיזה באורייתא ומ"מ לא נפלוג אדברי א"ז קאתינא אלא נראה דבעינן למעבד בדרך דנפקינן ביה גם ידי א"ז והמנהג בטלית שיש לו בית הצואר יעשנו קצת גדול שיוכל לכסות ראשו ורובו מאחוריו בשעת ברכה יעטפנו על ראשו ויפשילנו לאחוריו ויעמוד כך מעוטף לפחות כדי הילוך ד' אמות. ואח"כ ימשכנו מעל ראשו לפניו שיהא נתלה בצוארו בבית הצואר של הטלית וכה"ג מברך שפיר להתעטף שהרי נתעטף בו ואם הוא רוצה להפשיטנו לגמרי לאחר שעשה או שהלך בו ד' אמות הוא רשאי. וא"ת לפי דעת א"ז אין שום מצוה במה שהוא לבוש בציצית כשהוא בצוארו י"ל דאין קפידא כ"כ רק על תחילת חיוב המצוה ולא על שיהוי המצוה וראייה קצת מסמ"ק דכתב דתקיעה בעינן מעומד וכן ציצית בעינן מעומד דתרוויהו ילפינן מספירת העומר ובתקיעה קפדינן אעמידה אפילו לאחר הברכה ובציצית לא קפדינן בעמידה אלא בשעת ברכה בתחילת העיטוף וע"כ היינו טעמא דבציצית תחילת העיטוף ושהוא עומד כך מעוטף כמו הילוך ד' אמות זהו גוף המצוה ומכאן ואילך אינו אלא שיהוי המצוה ולא קפדינן כ"כ בעמידה אבל בתקיעה כולו גוף המצוה היא סוף התקיעה כתחילתה וה"נ לא קפדינן אעיטוף בציצית אלא בתחילתו וטעם יפה הוא שהרי ציצית לאו חובת הגוף הוא אלא שאנו מכניסין עצמינו לחיוב לעשות בגד שיש לו ד' כנפים ובעיטוף המיעוט נפקינן בה י"ח ומה שמוסיפין בו כל היום היינו כדי להסתכל תדיר בציצית כדכתיב וראיתם אותו וזכרתם. עוד העתיק אחד מן הגדולים מתשובת הר"ח א"ז וז"ל אם שח בין טלית קטן לטלית גדול הוי הפסק וצריך לחזור ולברך ומהר"ם שלא הלך בקטנים לבהכ"נ אלא כשחזר לבית בירך עליו נראה טעמו לפי שלפעמים לא היה צריך להסיח בין הטליתים וגם לא היה רשאי להסיח את עצמו בלא צורך לחייב את עצמו בברכה כיון שיכול לפטור בברכה אחת ואז היה מסתפק אם יברך על הגדול הילכך היה ממתין אחר התפלה עד שהיה צריך להסיח עכ"ל. ובאשירי כתוב וז"ל מכאן יש ראייה דאדם שלבוש טלית קטן שהוא נושא כל היום וכשהוא מתפלל מתעטף בטלית גדול צריך לברך דחייב אדם לעשות ציצית לכל בגדיו שלו שיש לו ד' כנפים וכל חד מצוה באנפי נפשיה היא אבל אם מתעטף בזה אחר זה בלי הפסק מברך ברכה אחת על שניהן עכ"ל. והשתא אם באנו לעשות כדברי מהר"ם ואשירי צריכים למימר דהא דכתב אשירי בזה אחר זה בלי הפסק לאו דווקא אלא ר"ל בלי היסח הדעת כדכתב מהר"ם והיה נראה לומר דדוקא בעודו לבוש בטלית אחת אינו חייב לברך על השני אא"כ הסיח דעתו בין זה לזה אבל פושט את זה ורוצה ללבוש אחר מתחייב אפי' לא הסיח דעתו. אמנם לשון הר"ח דלעיל לא משמע הכי דכתב היה ממתין עד אחר התפלה עד שהיה צריך להסיח משמע דאם לא היה מסיח אע"ג דמסתמא כבר פשט הטלית הגדול ביציאתו מבית הכנסת ואפ"ה אי לא הסיח לא הוה אמרינן דכיון דפשט טלית הראשון אזלא לה ברכה דידה ולא מפטרה בה בטלית שני אלמא בהיסח הדעת תליא מילתא אמנם באיזה דבר הוא חשוב היסח הדעת אפרש בתלמוד תורה. הנלענ"ד:

שאלה מו רבים נהגו לתפור סביב הנקב שהציצית תחוב בו בחוטי משי כדי שלא יתרחב הנקב ויצא הציצית ממקומו למעלה או למטה יש קפידא בדבר או לאו:

תשובה יראה דאין קפידא בדבר משום תוך שלש לא יתפור בין לפרש"י בין לפי' רב עמרם דפי' אבל דתוך שלש לא יתפור לפי' רב עמרם דפירש הטעם משום דפחות משלש לאו בגד הוא ואפי' אי תפריה כמאן דפסיק דמי ולא רמינן ביה ציצית הכי כתב אשירי אליבא דרב עמרם ונראה דהשתא טעמא לא שייך אלא דווקא היכא שנקרעה הטלית חתיכה קטנה תלויה ומחובר בה במועט ורוצה לחזור ולתופרה בטלית וכה"ג לא רמינן ציצית באותה חתיכה משום דכמאן דפסיק דמי וציצית המוטל שם לא פטרה לטלית אבל כגון דידן שהטלית שלם ואינה תופרה אלא לחזק הנקב לא שייך האי טעמא מידי וק"ל. ולפרש"י נמי דפי' דמש"ה לא יתפור תוך שלשה דחיישינן דילמא שייר מידי מחוט התפירה ויניחנו ויוסיף עליו עוד בגבם חוטין לעשות ציצית ואיכא תעשה ולא מן העשוי אבל תוך ג' לא מקום ציצית הוא וכתב אשירי עליה

לפי זה טלית של צמר מותר לתפור האידנא דאין דרך לתפור בחוטין של צמר אלא בשאר מינים שהלכה ראויים לציצית ע"כ. וא"כ בנ"ד נמי שתופר הטלית של צמר במשי דאינו ראוי לציצית בשל צמר נמי שרי ואע"ג דבסג"ס במיימון כתב בשם מהר"ם דאין לתפור פסקי המעיל תחת הכנף חוץ שלש אלא כל התפירות יהיו חוץ לשלש או חוץ מלא קשר אגודל דהיינו חוץ למקום ציצית יש לומר דמהר"ם איירי בטלית של משי ותופר פסקי המעיל במשי. דהוא התפירה ממין הטלית ואיכא למיחש שמא יצרפנו עם שאר חוטין הציצית ולכאורה מוכח דטעמא דרב עמרם לית ליה למהר"ם דא"כ לא היה מחלק כדלעיל בין תוך מלא קשר לחוצה לו ואף כי כתב בהדיא פרש"י שם בסג"ס מדברי מור"ם ע"ש ואף אם היה סובר פירש רב עמרם מ"מ הס"ג שאינו נקרע ליכא למיחש כדפרישית לעיל ובתוס' פ' התכלת משמע להדיא דאית להו פי' רב עמרם ועוד היה נראה דאפי' אם תופר טלית של משי בחוטין של משי אלא שצבועין החוטין אדום או ירוק אין להקפיד בהס"ג שתופר סביב הנקב לחזק דס"ל ליכא למיחש שיצרפנו עם החוטין הואיל ולא נהגינן כלל האידנא בשום מקום רק בציציות שהן לבנים ולא צבועים ואפי' בט"ק שהוא ממיני צבעים לא ראיתי מימי אחד שהיה מטיל רק בציצית לבן ולא צבוע ואע"ג דאין קפידא בצבע כלל מ"מ הואיל ולא נהגו כן נראה דליכא למיגזר ביה שמא יצרפנו עם החוטין. הנלע"ד:

דיני תפילין

שאלה מז רצועה של תפילין של יד שנפסק ולא נשתייר בה כדי לקשר בזרוע וגם שתגיע עדיין לאצבע לכרכה ולכורכה שם שרי לקשור או לתפור בגידין את הנפסק או לא:

תשובה יראה דהא מילתא אשתכח בהדיא בפסקי הגאונים אלא דיש מהן שחלק בענין זה ולשונו אין מבואר כל הצורך כמו שאבאר. בפ' הקומץ רבה גרסינן אביי הוה יתיב קמיה דרב יוסף אפסיק ליה רצועה של תפילין א"ל מהו למקטריה א"ל וקשרתם קשירה תמה א"ל רב אחא בריה דרב יוסף מהו למתפרינהו ועיילו לתפירה לגיו א"ל פוק חזי מאי עמא דבר ופרש"י להחמיר ורבינו תם פי' דעמא דבר הוא להקל ופסק בספר התרומה וכן הרמב"ם ואשירי בשם תשובת גאון ורש"י ותוס' וסמ"ג ורא"ש באשירי בשם שמועה רבה כתבו כרבינו תם ועיילה לתפירה לגיו כדפרש"י שלא תראה התפירה ויהא נראה כמו שלימה נראה דר"ל שיתפור מלגיו ולא מלבר ובסג"ס במיימון בשם רא"ש פי' שהופך מקום התפירה בתוך המעברתא כדי שלא תהא נראית כלל והירושלמי דמייתי התוספות והחיבורים לסייע לר"ת דשרי לתפור רצועות בגידין לא כתב מידי מעיילות תפירות לגיו מ"מ נראה הואיל ובתלמוד דידן איתא אין לדחות לה משום דלא פי' בירושלמי ובאשירי כתב ויראה דמיירי שנפסק הרצועה המקפת הראש והזרוע והרצועה דהתם בעי קשירה תמה שלא יהא שני קשרים אבל הרצועה התלויה למטה לא שייך קשירה שנאמר וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך דווקא על היד ועל הראש הוא דכתיב קשירה למעוטי קשירה שאינה תמה אבל הרצועות התלויות לא שייך לאסור בהם קשירה ותפירה דהא בעי רב דימי למימר דאם לא נשתייר ברצועה אלא כל שהוא חוץ לקשר כשירה עכ"ל ולשון זה מגומגם לי קצת דמשמע הכי והכי מדקאמר אבל ברצועות התלויות למטה לא שייך לאסור בהן קשירה ותפירה משמע אבל הכרוך סביב היד מן הקיבורת עד האצבע כדכתב הרמב"ם שצריך לכרוך ג' פעמים סביב לאצבע וא"כ קושר הרצועה שם א"כ הואיל ושייך קשירה שייך נמי לאסור משום קשירה תמה ומשמע נמי איפכא מדבריו מדכתיב וקשרתם לאות על ידיך והיו לטוטפות כו' משמע דוקא במקום שצריך קרא קשירה קפדינן אקשירה תמה וקרא ודאי לא קאי אלא ארצועה מקפת גובה הזרוע דהיינו הקיבורת כדדרשינן לך לאות על ידך ולא לאחרים לאות דהיינו קיבורת וכן הא דהוכח אשירי מרב דימי דאין לאסור קשירה ותפירה ברצועה התלויה לפי הערו"ך רב דימי ואמוראי דפליגי עליה קיימא על רצועת היד הנכרכת מן הקיבורת עד האצבע כדמוכח בפסקי הגאונים. אמנם בס' התרומה כ' והאריך בביאור אורך הרצועה ורבנו ומסיק וז"ל הילכך יש להחמיר ולתלות הרצועות של ראש לפניו ויהיו ארוכות של ימין עד הטיבור ושל שמאל עד החזה ורצועת של יד לאחר קשירה בזרוע שתהא ארוכה עד אצבע האמצעי ויכרוך אותה סביב שלש פעמים ורוחב הרצועה כאורכה דשעורה נפסקה הרצועה ולא נשאר בה כשיעור שפירשתי למעלה ליכא תקנה בקשירה כדאמרינן בהקומץ רבה אביי הוה יתיב קמי דרב יוסף איפסיק ליה רצועה של תפילין כו' ומייתי עלה פלוגתא דרש"י ור"ת ומסיק כרש"י. והנה משמע בהדיא מתוך דבריו דאיסור קשירה ותפירה קאי נמי ארצועה שנשתיירה חוץ לקשירה בראש וביד כל שיעור שאורך שפירשו הגאונים ברצועת ש"י ורא"ש דהיינו דלא כאשירי דלעיל אפס נראה דאין לאסור ברצועה של יד באורך השיעור שמן הקיבורת עד אצבע האמצעי וכפי מה שיוכל לכרוך ג' פעמים סביב האצבע אלא אם היה פושט הרצועה מן הקיבורת עד האצבע בלא כריכה סביב הזרוע אבל כל יתרון האורך שהוא בשביל שכורך הרצועה כמה פעמים סביב הזרוע כמו שרגילים העולם באותה יתרון אין להקפיד אקשירה ותפירה כלל דאינו מן הצורך וכן הוריתי כמה פעמים להתיר ולא מלאני לבי להתיר אפילו בתוך השיעור. אמנם התרתי מן השיעור ולחוץ לקשרו כדעת האשירי הואיל ור"ת שרי ואפי' בתוך הקשר דהא דפסק תלמודא למיעל לתפירה קצת ליחסר בדבר כפירוש רא"ש בסג"ס במיימון לעיל דה"א למיעל תפירה שחוץ לקשר תוך המעברתא ולפרש"י נמי קצת לתפור אפי' מלגיו שלא תהא התפירה נראית מאד מלבר ע"כ אין להקל:

שאלה מח אותיות ותיבות בתפילין שנמחקו קצת אבל עדיין רישומן ניכר ורוצה להעביר עליהם קולמוס לפי שחושש שמא ימחקו עוד יותר שלא יהא רישומן ניכר שרי למיעבד הכי או לאו:

תשובה יראה דאם רישומן ניכר כל כך דיוכל תינוק דלא חכים ולא טפש לקרות יפה הס"ג שרי להעביר קולמוס על הכתב להשיבו ולחדשו כדי שלא ימחק יותר דכיון דעכשיו הכתב כשר הוא ומה שיוסיף עליו אינו אלא שישמרו שלא יתקלקלו הס"ג לא חשיב כתיבה שלא כסדרן. ואע"ג דכתב הראשון לא יהא נראה כלל מפני כתב האחרון מ"מ הואיל וכתב האחרון אינו מתקן עתה כלום שהרי עכשיו כשר הוא כתב הראשון והס"ג מוכח בתוספות פ"ב דגיטין כתב דיו על גבי דיו דלא חשיב כתב העליון כתב אא"כ היה מתקן התחתון כגון נמלא לשמה וכס"ג והכי נמי איתא בתוספות פ' הבונה ובגליון פ"ב דגיטין כתב לחד שינויא דאפי' כשהוא מתקן כתב התחתון לעשותה לשמה מ"מ לא חשיב כתב העליון כתב אלא לענין זה שעושהו לשמה ובנ"ד שאינו מתקן כלום אלא שמשמר כתב הראשון ודאי לא חשיב כתב לענין להחשיבו לכתב שלא כסדרן ונראה דעדיף טפי ממאי דשרי בסג"ס במיימון בשם מהר"ם דהיכא דהיו"ד שבתוך השי"ן ועיינין ושל האלפי"ן ורגלי התו"ין אינן נוגעין בגוף האות מייתינן תינוק דלא חכים ולא טיפש ואי מצי קרי לאות כהלכתו יכול לתקנה אח"כ ולא חשיב שלא כסדרן ואע"ג דכ"ז דלא מתקן פסולין התפילין וכ"ש בנ"ד דכשרה עכשיו בלא תיקון ואפילו לדברי אשירי דכתב בה' ס"ת דאם נדבק רגל השמאלי שבה"א ובקו"ף אל הגג בתפילין ומזוזות א"א לתקן משום דהוי שלא כסדרן נראה דלא דמי לנידון זה דהתם כשנדבק הרגל לא שרי לתקן ע"י מחיקה לחודה שיפרידם מנגיעה דהס"ג הוי חק תוכות ממש ואפילו בס"ת דלא קפדינן אכסדרן פסולה אלא אם בא לתקן צריך לכל הפחות למחוק כל הרגל ויחזור ויכתבה וכס"ג ודאי הוי כתיבה שלא כסדרן ואפילו את"ל דאשירי קאי נמי אהא דכתב בתר הכי דצריכים היודי"ן שעל האלפי"ן והשיני"ן להיות דבוקין ורוצה לומר דבהכי נמי א"א לתקן בתפילין ופליגי אדמהר"ם דלעיל מ"מ יוכל לומר דבנידון דידן מודה הואיל ועתה הכתב כשר וכל מה שכותב ומוסיף עליו אינו אלא כדי לשומרו אין קפידא בדבר*). הנראה לעניות דעתי כתבתי:

הגה"ה

*) נ"ע בפ' המגיע בפלוגתא דרב נחמן ורב ששת בעולם סימני טומאה אחת משלש ר"נ סבר אהני מעשיו ור"ש סבר השתא מיהא ליכא טומאה. ופס"ג פוסק כרב ששת באיסורי וכרב נחמן בדיני כדאיתא פרק בכל מערבין. ע"כ.

שאלה מט בני רינו"ס ואגפיה"ן נוהגין בתפילין של יד לתקן אותן בקשר שלה שכשמניחין אותן בזרוע המעברתה שבה הרצועה עוברת מונחת לצד הכתף והקציצה לצד היד ובני אוסטריי"ך ואגפיהן נוהגין לתקן איפכא שהקציצה מונחת לצד הכתף והמעברתה לצד היד ואם היו אלו רוצים לשנות תפילין של אלו בקשר עד שתתהפך להם הקציצה כמנהגם שפיר למיעבד הכי או לאו :

תשובה יראה דאין קפידא בדבר כולי האי ואע"ג דשמעתי דאחד מהגדולים הקפיד בדבר ונתן טעם משום דצריכים להניח הפרשיות תוך הבית בתפילין של יד בענין זה שתהא תחלת הפרשיות פונה כנגד הלב כשהן מונחין בזרוע. וי"א שתהא פתיחת הפרשיות כלפי היד והטעם משום דתפילין נגללין מסופן לתחלתן וצריכין שתהא תחלת הפרשיות מונחין נגד הלב או י"א כנגד הקורא וכה"ג הא דקאמר תלמודא לענין תפילין ש"ר שצריכין להיות מונחין כסדרן כנגד הקורא קפדינן בהו שראשי הפרשיות מונחים כך בבתים שיהו פונים כלפי חוץ נגד הקורא אם היה בא לפותחו ולקרות בהם יהיו מונחים לפניו כהלכתן וכה"ג יש קפידא נמי בש"י וא"כ ע"כ בני רינו"ס צריכין להניח הפרשיות בבית ש"י בענין אחר ממה שמניחים בני אוסטריי"ך שהרי הקציצה מניחים אלו לצד אחר ולכך אם יבא אלו ליקח תפילין של אלו לעשות כמנהגם ויהפכו הקציצה ונמצא פתיחה וראש הפרשיות יהפכו ג"כ ויהיו מונחים שלא כהלכתן. אמנם נראה דאפי' אם הוה קפדינן בהכי בתחלת הנתינה בבתים להפוך ראש הפרשיות כלפי חוץ או כלפי הלב מ"מ היכא שכבר נתקנו ונתפרו התפילין אין מעכב. ואפי' את"ל שמעכבין בתפילין של ראש שאני התם דקאמר תלמודא בהדיא דצריך להניחו כסדר כנגד הקורא כדאמר התם פ' הקמ"ץ כאן מימין הקורא כאן מימין המניח והקורא קורא כסדרן אלמא דקפדינן אבל בשל יד משמע בתלמודא אדרבה דלא קפדינן כלל אקריאה דדריש תלמודא לך לאות ולא לאחרים לאות ובשל ראש דרשינן וראו כל עמי הארץ כי שם יי' נקרא עליך אלו תפילין שבראש ואת"ל עדיין בש"י בעינן פתיחת פרשיות כנגד הלב דהיינו נמי בכלל לך לאות נראה דלענין קריאה שייך להקפיד וכנגד הקורא אבל בשומה שכנגד הלב לא שייך להקפיד בפתיחת הפרשיות שהלב אינו קורא בראייתה ובפתיחתא אלא בהבנתו דידיה ופתוח ובכלל הכל אחד (בין) מ"מ אם יצא הדבר מפי אחד מהגדולים איני מפליג דבריו כלל. הנראה לע"ד כתבתי :

דין ס"ת

שאלה נ ס"ת שנקרעה תפירה שבין יריעה ליריעה רוב התפירה אבל עדיין מחוברת בה' או ו' תפירות כשר הדבר או לאו :

תשובה יראה דלכאורה היה נראה דפסולה מהא דאמר במגילה הטיל בה ג' חוטין גידין כשרה דהואיל ונקראת איגרת ג"כ הרי בג' חוטין ובלבד שיהא משולשין ואפי' היו משולשין בס"ת לא מהני כדמוכח להדיא התם הא קמן דס"ת שנקרע דווקא בעינן כל התפירה בגידים ולא משאר חוטים כלל והיה נראה ה"ה אם לא תפרה כלל רק במקום משולשין בס"ת פסול דמ"ל תפרה בפשתן בין המשולשין מ"ל לא תפרה כלל בינייהו ואדרבא מלינו אויר פסול בסוכה בג' והכא פסול בארבעה וכן מלאהו בקרובים השער כשר כדאיתא פ' גט פשוט. וכן מהא דמצריך תלמודא שיור מקום התפירה משמע קצת דהוי שפיר למיתפרה מראש ועד סוף. אמנם נראה דהכל לומר דודאי בתחלה בעינן הכי אבל אם כבר תפרה כולה כהלכתה ואח"כ נקרע כדלעיל נראה להביא ראייה קצת דשרי לקרות בה מדאמרינן פ' הניזקין ס"ת שחסרה אפילו יריעה אחת אין קורין בה ופי' אשירי בהלכות ס"ת מימרא זו דר"ל שחיבר כל היריעה של ס"ת ותפרה יחד ונשאר יריעה שלא חיבר עמהם אע"פ שמונחת כאן אסור לקרות בה עד שיהיו כולן מחוברים יחד ע"כ משמע קצת דבדיעבד שכבר היו מחוברים כהלכתה ועדיין מחוברים משמע בענין זה שאותה תפירות ה' או ו' של קיימא הן דכה"ג הוא חשיב תפירה לענין שבת ושעטנז שרי לקרות בה דלא אסר תלמודא אלא היכא דמעיקרא חסירה היריעה ואינה מחוברת. הנראה לע"ד כתבתי :

שאלה נא ס"ת אשר יריעותיה תפורות זו לזו במשי כשירה או פסולה :

תשובה יראה דפשיטא דאינה כשירה היא וכ"כ הרמב"ם בהדיא ובספר התרומה כתב אע"פ שרגילות הוא לתפור ס"ת שנקרע במשי מ"מ הא דאמרינן ותופרה בגידין קאי אתפירה דיריעות זו לזו לומר דיריעות זו לזו לא שרי לתפור אלא בגידין אמנם ראיתי במקצת חבורות שהיה להם ס"ת תפורה במשי וקראו בהן ואפשר ע"י הדחק שלא היה שם יודע לתקן הגידין ובתחלת תיקונו נתפרו כך במשי. וכה"ג יש לסמוך אהא דכתב אשירי בסוף הלכות ס"ת בשם הגאונים דס"ת שאין הקלפים שלה מעובדים לשמה משום דלא היה שם עבדן לעבדן לשמה וכתב דאע"פ דסבירא לן דאינו מעובד לשמה פסול מ"מ יכולים לקרות באותו ס"ת בצבור משום עת לעשות לה' הפרו תורתך ומייתי ראייה מר' יוחנן ור"ל דהוו מעייני בספר דאגדתא בשבת אמנם משמע נמי התם להדיא דהא אפשר לתקן אח"כ דצריכים לתקן וה"ה בכ"ד אם ימצאו להם גידין ודאי יתקנו אותה עד שלא יקראו בה. הנראה לע"ד כתבתי :

דיני מזוזה

שאלה נב המזוזות נוהגים להניח במזוזות הפתח באלכסון כדי לקיים פרש"י ופר"ת לאיזה צד מטין הראש של מזוזה דהיינו שיטה עליונה לצד פני הפתח. או לצד חוץ לצד רה"ר :

תשובה יראה דמטים ראש לצד המזוזה לצד פנים והכי מוכח בהדיא דיורה דעה כתב דלר"ת דפי' דצריך להניח המזוזה מושכבת אורכה לרוחב מזוזות הבית צריך שתהא שיטה העליונה לצד הדלת ושיטה התחתונה לצד ר"ה וכן כתבו התוס' פ' הקומץ רבה בהדיא אההיא דירושלמי דמצריך שתהא שמע של מזוזה רואה את אויר הפתח וכתבו דלפר"ת צריך להניח כדלעיל ולהפך שמע לצד האויר הפתח א"כ הואיל ואתינן לצאת ידי פר"ת צריכים להטות הראש לצד פנים ונראה הטעם דבדרך זה מונחת פתוח כנגד הקורא. אבל איפכא לא הוי כנגד הקורא דרך ביאתו כדדרשינן ביתך ביאתך וצריך להניח נגד הקורא דרך ביאתו. ואפי' לרש"י שמניחה זקופה מ"מ כנגד הקורא היא כשהוא נכנס באויר הפתח שהרי שמע הפוך לצד אויר הפתח כדאיתא בירושלמי דלעיל וא"צ להפוך פניו רק קצת לצדו אבל אם היה מטה ראשה כלפי חוץ הקורא צריך להחזיר פניו ממש לאחוריו ומשום דחזינן כמה מזוזות ת"ח גדולים שהיו מניחין ראשיהם נוטים כלפי חוץ כתבתי הנראה לע"ד :

הלכות שבת

שאלה נג שלה"ן או שאר מיני טיבול שלא ניתן בהן משקה מערב שבת שרי לתת בהן משקה או לאו :

תשובה יראה דדבר זה צריך דקדוק יפה כמו שאבאר בפ' תולין גרסינן חרדל שלשו מע"ש למחר ממחו בין ביד בין בכלי ובלבד שלא יטרוף וכתב בספר התרומה ובספר המצות הגדול והקטן בשם ר"י דאיירי כגון שנתן המשקה מבעוד יום כדמוכח מירושלמי דמחייב היכא דיהיב בשבת משקין בשומין כתושים וה"ה חרדל דאין לחלק והטעם משום דקיי"ל כרבי גבי רבי יוסי ברבי יודא דהכא נתינת מים או שאר משקין זהו גיבולן ולכך כי יהיב משקה מבעוד יום כבר מגובל הוא בחול ומאי דערביתו בשבת אין קפידא רק שלא יטרוף אבל אי יהיב משקה בשבת אנתינת משקה הוא דמחייב ולא מהני מידי אי ממחו אח"כ דרך שינוי אבל רב אלפס ואשירי פסקו פ"ב דשבת כר' יוסי בר' יהודה דנתינת משקה לא חשיב גיבול ושרי לתת משקה בתחלה בשבת ולערבו אח"כ בדרך שינוי כגון באצבעו או בכלי עצמו לנערו וכה"ג כתב בהדיא

בא"ז דשום ושלמ"ן וחרוסת שכתשו מבעוד יום ולא נתן בהן יין נותן בהן יין או חומץ בשבת ומערבן באצבעו ובפ' המצניע נמי' שבת אמרינן קיימא שרי ופי' רב אלפס ור"י וסמ"ג דעפר מותר לגובלו משום דלאו בר גיבול הוא אבל שתות' פ"ק דשבת הוכיחו בסוכה גמורה דאדרבה מילי דלאו בר גיבול הוא שייך ביה טפי נתינת מים זהו גיבולו ע"כ מדברי הגאונים. והשתא נראה דלכל מיני טיבולים ושלמ"ן שרגילים עתה לעשות ע"י גיבול משקים אפי' הם דברים שאינם בני גיבול לפי ספר התרומה והמצות בשם ר"י וכמו שהוכיחו התוספות דלעיל אי לא יהיב משקה מבעוד יום אסור ליתן בהן בשבת ונראה דאפילו אם נתן בהן מעט משקה כמו שרגילים לתת מעט טיפים דלא מהני מידי כמו שכתבתי לעיל דנתינת משקה מבע"י מהני משום דהו חשיב מגובל בחול והדבר ידוע דבמעט טיפים לא חשיב מגובל. ונראה למצוא היתר לכ"ע אפילו אי לא יהיב כלל משקה מבעוד יום כגון שעשה הבלילה רכה והכי איתא בפ"ב דשבת גבי שתיתא דבלילה רכה לא חשיבא לישה וגיבול והיינו אפי' אליבא דרבי כדמוכח התם וקאמר נמי התם דצריך אליבא דרבי לעשות שינוי בנתינת משקים כגון שיתן המאכל תחילה בכלי ואח"כ המשקה וזה הוה שינוי לדידהו ונראה דאף לדידן אע"ג דבחול אין לנו מנהג קבוע איזה מהן ליתן מתחילה מ"מ הגי לן בהך שינוי דמפרש תלמודא ובדרך זה שרי לכ"ע לתת המשקה בשלמ"ן ובכל מיני טיבולין אפילו לא והיה בהו שום משקה מבע"י דאית לן למימר לכולה רבותא דלעיל דאסרו לא אסרו רק בבלילה עבה דאיהי חשיב לישה וגיבול אבל בלילה רכה לא. ונראה דבלילה עבה הואיל וחשיבה לישה גמורה אין חילוק בין נותן המשקה תחילה או אחריו למ"ד דנתינת משקה זהו גיבולו כדמשמע פ"ק דשבת דקאמר אחד נותן קמח ואחד נותן לתוכו המים האחרון חייב מדלא קאמר הנותן מים חייב אלמא כי מייתיה האחרון הוא חייב ומו דאי דווקא קאמר כשהאחרון הוא נותן את המים א"כ הוי איפכא משתיתא דהתם בנתינת משקה תחילה היינו אורחיה א"כ בשלמ"ן ובמיני טיבולין היאך נדע אורחייהו אי עבדינן בהו בלילה עבה דלחשיב שינוי להתיר אליבא דרבי אי לא יהיב בהו משקה מבע"י. ועוד נראה אפילו בבלילה רכה צריך אח"כ לערב בכלי עצמו או באצבעו דאליבא דמ"ד דנתינת מים לא חשיב גיבול א"כ לא מהני דעביד שינוי בנתינת המאכל בתחלה דהכי לא עביד מלאכה עד שיגבל ובעינן שינוי בגיבול:

שאלה נד איסור שנתערב בהיתר בשבת או בער"ש ולא נודע לו עד בשבת ושאלו לחכם וצריך החכם לשער אם יש ששים לבטל האיסור שרי לשער בדעת ולמראה עיניו ולהתיר בשבת או לאו:

תשובה יראה דבהס"ג שרי למיעבד אע"ג דלכאורה היה נראה להביא ראייה לאיסור מהא דתנן פ' נוטל במס' שבת רי"א אף מעלין את המדומע ופרש"י האי תרומה שנפלה למאה של חולין דקי"ל דעולה מותר להעלותה בשבת ויהיו החולין מותרין ולא אמר מתקן הוא ופריך עלה בגמרא והא מתקן הוא ופרש"י שמביא לידי היתר וגזור ביה אטו תיקון שעל ידי מלאכה ומסיק ר"י סבר כרשב"א דסבר נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר ופריך עליה והא מפליג פליגי דתניא ר"י אומר אף את המדומע במאה והרשב"א נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר ומשני דר"י עדיפא מרשב"א ופרש"י טעמא דרשב"א כיון דאיפשר לו לקיים עונג שבת ליתן עיניו בצד זה ולאכול בצד אחר אין מעלין ור"י עדיפא ומקיל טפי וסבור כיון דיכול ליתן עיניו בצד זה ומתחיל לאכול אין תיקון בהעלתו ע"כ מן הסוגיא שם מפרש"י. ובפי' משניות דרבינו שמשון בפ' ה' דמס' תרומה מצאתי וז"ל פי' הקונטרוס פ' הלוקח בהמה במס' בכורות העלה לשון ביטול ולא לשון הרמה מדקתני בר' אליעזר תירום ובדרבנן תעלה והא דתנן בפ"ב דערלה דתרומה ותרומת מעשר עולין בק"א וצריך להרים היא משום הפסד כהן הוא ואי יהיב דמי שפיר דמי ותדע דתני סיפא ערלה וכלאי הכרם א"צ להרים ואפ"ה תניא בהו לשון עליה דתנן מי שהיה לו חבילי תלתן של כלאי הכרם וקתני התם יעלו עכ"ל הקונטרוס והדין עמו שפי' הטעם משום הפסד כהן כדמפרש נמי בירושלמי משום גזל השבט. ומיהו אע"ג דעיקר תקנה לכך מסתברא דאינו יכול לשער בדמים דע"כ לא פליגי ר"א ורבנן בפ' נוטל ובפ"ק דתמורה במדומע אחר שהורם דר"א סבר מדומע כתרומה ודאי ורבנן לפי חשבון אבל ודאי דקדושת תרומה יש בה עכ"ל ר"ש בפירוש משניות וז"ל אשירי פרק גה"נ איסור שנתבטל בהיתר אפי' מדרבנן ואח"כ נתוסף עליו איסור אחר ומיעוט כדתנן פ"ה דתרומות סאה של תרומה שנפלה למאה של חולין ולא הספיק להגביה עד שנפלה אחרת ה"ז אסור ורבי שמעון מתיר. ואף ר"ש שמתיר לטעמיה דאית ליה כל העומד להרים כמורם דמי וכבר נסתלק הראשון אבל בשאר איסורין דלא בעי הרמה מצטרפין יחד לאיסור ולל"מ דטעמא דרבנן גבי תרומה משום דבעי הרמה הילכך לא נתבטל הראשון הא ליתא דההרמה אינה אלא מפני גזל השבט אבל אינה אוסרת את המדומע הילכך אין חילוק בין מדומע לשאר איסורין עכ"ל והשתא לדברי רש"י ואשירי הללו דסברי דההרמה אינה אוסרת את המדומע ואי בעי יהיב דמי לכהן א"כ מאי פריך פ' נוטל והא קא מתקן מאי תיקון יש בהעלתו כיון דלא צריך למעבד מעשה במידי אלא שמשער ומאמד בדעתו אם יש כאן ק"א ושוב שרי לאוכלו אע"כ השיעור והאומד שבו מביא לידי היתר חשיב תיקון וגזרינן ביה משום תיקון על ידי מעשה ואין לתמוה על גזירה כה"ג דכעין זה אמרינן בפ' אין צדין דאסור לראות מומי בכור ביו"ט ולהתירו. ופי' רש"י שם משום דדמי למתקן ודן את הדין דאסור ביו"ט משום שבת וראיית הבכור והתרתו כמי לאו מידי קא עביד אלא שמחשב ומעריך הדבר בדעתו. ולהכי פריך שפיר והא קמתקן ומסיק דסבר כרשב"א דאומר נותן עיניו וכו' וכיון דאפשר לתקן בלי ביטול לא חשיב מתקן כלל ורשב"א פליג על ר"י בזה וסבר דאפי' המחשבה והאומד אסור הואיל ואפשר לעונג שבת על ידי נותן עיניו כו' וכ"מ בין ר"י לרשב"א דלרבי יודא אוכל מכל הכרי אם ירצה יאכלו כולן ויפלה דמים ולרשב"א אינו אוכל אלא מצד אחד ומשייר צד אחר אע"פ שיודע שגם ק"א אינו רשאי לומר בפי' שהוא בטל. ולפ"ז נראה בשאר איסורין דלא שייך בהו ההוא צד דנותן עיניו כו' דדוקא גבי דימוע שייך לומר הכי משום דתרומה גופיה נעלת באומד ובמחשבה כדילפינן מן ונחשב לכם תרומתכם אבל בשאר איסורין ודאי לא שייך וא"כ אסור לשערו כדי לבטלו בשבת. אמנם לשון רש"י בפ' נוטל במתני' לא משמע כלל דסבר דהאי מעלין לשון בטול הוא אלא לשון הרמה מדפירש מותר להעלותן מכן דאי לשון ביטול לא היה נופל לומר מכן ואיכא למימר דמשום הכי פריך תלמודא והא קא מתקן כיון דבעי למעבד מעשה והיא דראיית הבכור יש לייסב כמו שפירש רש"י פ' אין צדין ומחלק התם בין ראיית מומי הבכור ובין ראיית בהמה שחוטה לבדוק מטריפה הפרי ביו"ט ע"ש וגם המדקדק תתיישב הסוגיא דפ' נוטל שפיר טפי אי בעינן להרים והא דפרש"י בפ' הלוקח בהמה דאי יהיב דמי לכהן שפיר דמי צריכין לומר דמ"מ כל כמה דלא מפריש מיניה או דלא יהיב דמי לכהן אסור לאכול מן המדומע משום דחשו רבנן להפסיד כהן דלמא מישתלי ישראל ולא יהיב ליה מידי דממון שאין לו תובעין הוא וכה"ג ממש אמרינן בפ' הזהב דחיישינן לפשיעותא ואסור לאכול מן הפדוי כל זמן שלא נתן החומש אע"ג דאין החומש מעכב ורבינו שמשון פליג וסבר דאפי' צד קדושה יש בו ולא מפטר בדמים דאחמור רבנן טפי משום גזל השבט והא נמי דכתב האשירי דאין אוסר את המדומע כולה לומר כמי כרש"י דאי בעי יהיב דמי וכיון דמצי לפטר בדמי וא"צ להרים מקרי שפיר אינו אוסר אע"ג דאסור לאכול מן המדומע עד דיהיב דמי מ"מ דמי לשאר איסורין הואיל וכל התערובת הכא מותר כמו בשאר איסורין. ולפ"ז יתיישב קצת מאי דאשירי לא בעי לחלק אליבא דרבנן משום הרמה בין תרומה לשאר איסורין ואליבא דר"ש מחלק בה והיינו טעמא משום דלר"ש תליא מילתא בהא דכל העומד להרים כמורם דמי וכאן נמי הואיל ואסור לאכול מן המדומע קודם דיהיב דמי ודאי עומד להרים דהשתא דמילתא הוא דלא יהיב דמי דהא צריך ליתן דמי חולין שהרי אין קודש בהמורם אליבא דרש"י ואשירי וכן ימצא לקחת חולין בשוק אבל אליבא דרבנן אין חילוק בשביל ההרמה לאסור טפי הואיל ואין בה קדושה וק"ל ובסמ"ג נמי משמע דצריך להרים או למיהב דמי קודם שיאכל כל המדומע דכתב וז"ל מעלה הוא בתרומה שצריך להרים אחד מפני

גזל השבת משא"כ בשאר איסורין עכ"ל ועו"כ ר"ל ומענה היא מצד איסור דאי רוצה לומר משום גזל גבי שאר איסורין אשכחן נמי מעלה זאת דכתב א"ז וז"ל שילהי עבודה זרה נבילה שנתערבה ובטילה ברוב אם היא של ישראל אחר צריך לתת לו דמי ובדרשות הר"ה א"ז מצאתי וז"ל ומים ושוף לא קיי"ל כר"ע דאמר דאורייתא ואם נתערבו בחגב כיון דאין העיקר דאורייתא מותר לבטלו ברוב ובשבת אסור לבטל האיסור דאין לך תיקון גדול מזו כמו שאסור להטביל כלי בשבת דמתקן עכ"ל הכא נמי משמע דוקא ביטול ע"י מעשה אסור דקאי אדלעיל מיניה דכתב דהרי לבטל לכתחלה ברוב כגון להוסיף עליו מים והכי כתב בהגה"ה במיימון בשם רבינו שמחה שאסור להוסיף מים על מי חלב שנתבשל בהן בשר כדי לבטל כיון דאין השורש דאורייתא אמנם נראה דלא נפ"מ לדידן בהך פיסקא דהאן לא נהגינן לבטל שום איסור אפי' דרבנן לכתחלה והכי כתב אשירי פ"ק דביצה דאין מרבין על האיסור לכתחלה אלא דוקא גבי עצים שנשרו מן הדקל ביו"ט משום דמיקלי קלי איסורא ואע"ג דמבטלינן בידים ביו"ט ולעיל הוכחנו דביטול אסור בידים בשבת או ביו"ט והכי הוא כמתקן היכא דמיקלי קלי לא חשיב תיקון כלל :

שאלה נה מהו לטבול כמה חתיכות צנון במלח בשבת ולהניח לפניו כדי לאכול זו אחר זו בלי שיהוי כ"כ :

תשובה יראה דשרי בענין זה שיטבול כל החתיכות אחת אחת לבדה ולהניחם יחד לפניו כדי לאכלן מיד זו אחר זו והכי משמע לשון רש"י פ' שמונה שרצים ולשון ספר התרומה דעיקר קפידא שמלח שתים או שלש ביחד והא דקאמר רש"י אבל מטבילין בשעת אכילה דמשמע דלא שרי להטבילו אלא דוקא בשעת שבא לאכול החתיכה י"ל דרוצה לומר בשעת אכילה לאפוקי אם היה רוצה לשהות זמן ארוך כגון מתחילת הסעודה לאחר גמר הסעודה דהיינו כעין כבושי דבני מערבא כדאיתא התם אבל כדי לאכלו מיד זו אחר זו אין קפידא וכן כתב בא"ז וז"ל מותר לטבול הצנון במלח להניח שעה קטנה בשבת והיינו ר"ל דוקא חתיכה אחת דהא כתב סמ"ג וסמ"ק וז"ל צנון אסור למלוח כדי להשהותו במלח יותר מחתיכה אחת אבל לטבול פעם אחת שרי כרב נחמן משמע דבחתיכה אחת אין קפידא כלל אפי' לשהות טובא. וגדולה מזו הורה אחד מהגדולים ואמר הא דאמר רב נחמן מימלח לא מלחינן אבל טיבולי ודאי מטבילינן פי' מימלח לא מלחינן כגון לתת הרבה חתיכות צנון בקערה ולפזר עלייהו מלח ולזורקו ולנערו כדרך שעושין לדגים במליחתם. וכה"ג דוקא דמי לעיבוד ולא בענין אחר ולפי דעתו בדרך טיבול בכל ענין שרי אבל אין נראה להקל כולי האי דבסמ"ג משמע דמפרש תלמודא כדלעיל ולא כפי זה וכן מלשון רש"י לא משמע דמפרש הא דר"נ הכי. לכך אין נראה להתיר אלא כדפרישית :

שאלה נו מי שאינו יכול ללעוס יפה בשיניו ויש לפניו בשר שאינו רך כגון צלי שהוא קשה ללעוס שרי ליה לחתוך הבשר בשבת דק דק בסכין ולאוכלו אח"כ או לאו :

תשובה יראה דשרי כה"ג ואין לאסור מפני שהוא טוחן כמו מאן דפרים סילקא וסלית סילתא דפ' כלל גדול וגבי הא דמאן דעביד סילתא פרש"י דמחתך עצים דקים חייב משום טוחן די"ל גבי אוכלין לא שייך טחינה אלא מידי דאורחיה לטחון כגון טחינת חיטין או שעורין וכה"ג אבל שאר אוכלין לא וכ"כ התוס' הא דלעיל האי מאן דפרים סילקא חייב משום טוחן דוקא בסילקא שייך טחינה אבל בשאר אוכלין שרי ואפילו כתב בשם רבינו חננאל פי' אחר אפרים סילקא ולא מפרש בסילקא שהוא ירק כמו שפירש רש"י והתוספות וכתב אפרש"י דתמיהה היא דדבר שהוא אוכל ומפרר אותו דק דק שיהא שייך בו טחינה. והרמב"ם כתב דאין טחינה בפירות ומכל לומר כ"ש שאר אוכלין אמנם בהגה"ה שם כתב בשם ר"א"ם דאסור לפרר פירות לפירורים דקים וכתב עוד שם במרדכי דמותר לפרר לחם משום דנטחן כבר ולא מצינו טוחן אחר טוחן משמע אי לאו האי טעמא הוי שייך טחינה בלחם ואע"ג דאוכל הוא ובא"ז כתב נמי דיש טחינה בפירות ואין לפררם מ"מ נראה ואיכא למימר דבבשר מבושל או צלי דבכ"ע מודו דשרי ולא דמי לעצים ופירות ולחם דאינהו כולי גידולן מן הארץ ויש במינן טחינה כגון תבואה וקטנית דעיקר טחינה שייך בהו אבל בשר דאין גידולו מן הארץ י"ל דבאוכל כזה לכ"ע לא שייך בהו טחינה והכי מצינו לענין מלאכת מעמר דקאמר אביי בפ' כלל גדול אין מעמר אלא בגידולי קרקע אע"ג דרבא פליג עליה התם י"ל דלענין טחינת אוכלין דבלא"ה לא שייך בהו טחינה כולי האי מודה ליה לחלק משום גדולי קרקע דכיון דכתבו התוספות בהדיא דבאוכלין לא שייך טחינה וכן כתב אשירי דהוי תמיה איך שייך טחינה באוכלין אין להתיר דבריהם מדברי שאר הגאונים אא"כ מצינו שנחלקו עליהם בהדיא אבל כל כמה שנוכל לחלק לומר דבהך מילתא מודו אלו לאלו אמרינן הכי אמנם אין נראה להתיר מהאי טעמא לחתוך בשר חי דק דק לצורך עופות להאכילן דהואיל ואין הבשר רך ראוי לאכילה אלא לכוס אותו דלאו כאורחיה איכא למימר דהא דהתירו התוס' לטחון אוכלין היינו משום דא"ל טחינה דלי בעי אכול ליה כמו שהוא שלם והיה לועסו בין שיניו אבל הכי לא שייך האי טעמא לא ומ"מ א"כ מי שאינו יכול ללעוס אפי' בבשר מבושל או צלי יהא אסור הא ליתא דאזלינן בתר רובא דעלמא דחזי להו ללעוס לכך לא שייכי בהו טחינה אפי' למי שאינו יכול ללעוס אבל בשר חי דלא חזי לשום אדם ואע"ג דחזי לכלבים ולשאר חיות לאו להכי קיימי רק לעופות משום חשיבותו ולכך אין להתיר ותו דיש לנו ליגע ביה משום איסור שווייה אוכל לבהמה ומשום מטרח באוכלין לבהמה כהיא דפ' מי שהחשיך ול"ע :

שאלה נז חתיכות דגים מונחים על לוח אחד או בקערה מפורדות זו מזו כמו שרגילין להניח כך ובשבת שבא לאכול מהן רוצה לאכול מקצתן ולשייר מקצתן לסעודה אחרת היאך יברור אגב מאלו שלא יבא לידי איסור בורר :

תשובה יראה דלא צריך לדקדק כ"כ בדבר כמו שאבאר לקמן אע"ג דאחד מהגדולים היה מחמיר לברור דווקא אותו שהיה רוצה לאכול עתה ואותן שהיה רוצה לשייר עד סעודה אחרת היה מניחים על השלחן ולאייתו מהא דכתב אשירי פ' כלל גדול ת"ר היו לפניו שני מיני אוכלין בורר ואוכל כו'. ומסיים דבורר ואוכל לאלתר ומניח לאלתר פירש ר"ת ז"ל שיעור מה שמסיב לאותה סעודה על השולחן ודוקא אוכל מתוך פסולת אבל פסולת מתוך אוכל אסור והבורר שני מיני אוכלין אותו שרוצה לאכול עתה מיקרי אוכל ואידך מיקרי פסולת ע"כ מוכח דבכל"ד חשיב ברירה. אמנם נראה דאפי' לפי זה לא חשיב ברירה אלא דווקא בשני מינים ולא במין אחד כלל דודאי דווקא נקט התנא וכן כל המחברים שני מיני אוכלין והכי איתא במרדכי פ' אלו טריפות גבי נפלה לאור דכל היכא דמצינו למימר דליסגי דמתניתין דווקא הוא לא אמרינן לאו דווקא הוא אפי' להחמיר ע"ש מ"מ שני מיני דגים לאו מין אחד מיקרי דהא פסיק בא"ז במס' עבודה זרה דמיני דגים חלוקים בשמן מיקרי מין בשאינו מינו לענין ביטול כ"ש להאי מילתא. אמנם נראה דמאד היה כנגד סברת הלב דשני מינים שניכרים בהפרדתם חתיכות גדולות שמונחים יחד דיהא ברירה שייכא בהו דלשון המרדכי פ' כלל גדול לא משמע הכי דכתב הילכך יזהר אדם משני מיני פירות שנתערבו כו' משמע דווקא כשהם מעורבים ואינם ניכרים אבל בכה"ג אע"ג דאין כל מין ומין מסודר בפני עצמו מ"מ לא מיקרי מעורב אפס הואיל וכו' בסמ"ג דהבורר פסולת מתוך האוכל ואפי' בורר לאלתר חייב חטאת אין לחלק ולהקל בלא ראיה ברורה ולא להתיר אלא שיקח משני המינים להשהותן לסעודה אחרת אם לא ירצה לברור אותן שיאכל עתה ונראה דבכה"ג לא חשיב בורר הואיל ובורר משני המינים הוה כאלו בורר ממין אחד ואע"ג דאין לדקדק זה ממאי דנקט שני מינים דאיכא למימר דלא אתי לאפוקי אלא היכא דליכא אלא מין אחד אבל לעולם בדאיכא תרי מיני לקמיה אפי' יברור משניהם חשיב ברירה. אמנם מלשון אשירי דלעיל משמע קצת דלא חשיב ברירה כה"ג כשהוא בורר שני המינים דכ' אותן שרוצה לאכול עתה מיקרי אוכל ואידך מיקרי פסולת מדלא כ' מה שרוצה לאכול עתה משמע דקאי על המין ורוצה לומר אותו המין שרוצה לאכול עתה ומשום דצריך לברור מין ממין נקט הכי וק"ל :

שאלה נח דליקה שנפלה בשבת שרי לבר ישראל בזמן הזה לכבות הדליקה או לאו :

תשובה יראה דיש חילוק בדבר כמו שאבאר. כתב בהגה"ה

באשירי בשם א"ז פ' מי שהוציאוהו וז"ל בזמן הזה אפי' באו על עסקי ממון מחללים עליהם את השבת וכן מותר לכבות את הדליקה בשבת בזמן הזה מפני שאנו דרים בין הנכרים ושוללים והורגים ולא גרע מעיר הסמוכה לספר ע"כ. ובאור זרוע בהל' שבת כתב וז"ל ואפי' בספק סכנה גדולי ישראל מכבים את הדליקה ואע"פ שאפשר לכבות ע"י נכרי ומצאתי שאחד מהגדולים העתיק מדרשות הר"מ א"ז וז"ל בדליקה שיש סכנה פן יבא לשפוך דם שונאי ישראל אל יאמר לנכרי לכבות אלא מצוה לכבות בעצמו ואחד מהגדולים דרש ברבים שמותר לכבות את הדליקה בשבת בזמן הזה ואומר שבשביל כך דרש ברבים שלא יהא נקרא שופך בנפשות כדאמר בכה"ג הנשאל הרי זה מגונה לפי שהיה לו להודיע הדבר לרבים כדאיתא בהגה"ה במיימון. ושמעתי מגמגמים להחמיר מסברת לבם ולומר דווקא כשנפלה הדליקה תחלה בביתו של ישראל איכא סכנה כי משפט הנכרים כך היה כי ימצאו אותו שיצאה הדליקה מביתו משליכין אותו לתוך האש והכי משמע במרדכי פ' השואל שדרך הנכרים כך וא"כ ע"י כך יש סכנה לשאר ישראל כדרכם לומר כל ישראל ערבים זה בזה וכה"ג שרי לכבות אבל אם יצא תחלה בביתו של נכרי ליכא למיחש לכך וליכא סכנה דעינינו רואות דכמה עיירות גדולות שיצאו בהן דליקות גדולות ולא הזיקו לישראל בגופן כלל ואפי' ניזוק לא נשמע בזמן שלא יצא הדליקה בבית ישראל(*). אמנם נראה דמלשון הגה"ה באשירי לא משמע הכי לחלק מדתלי הטעם מפני שהם שוללים והורגים ולא גרע מעיר הסמוכה לספר משמע ע"י חטיפת הממון יבא לידי הריגה והכא נמי איכא למיחש אף אם יצא תחילה הדליקה בביתו של נכרי שלעולם רגילים לשלול ולחטוף כאשר הדליקה מתגברת אפי' אי חזינן עיירות שלא נשמע בהן שום יראה בכה"ג אין לסמוך ע"ז כיון דלפעמים מועטים איכא למיחש דקי"ל בפ"ב דיומא דאין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב וה"נ איתא בתוס' פ' יוצא דופן דמחללים שבת על הגוסס אע"ג דרוב גוססים למיתה ומייתי ראייה מפ"ב דיומא דלעיל. אמנם נראה דיש לתת לב לפי הענין לפי ראות עיני חכמי העיר כגון אם יש שופטים ושלטונים בעיר מבטיחים להציל את ישראל וכה"ג אם נראה שאין סכנה כלל לא יחללו את השבת כלל ולשון הר"מ דלעיל משמע דזימנין איכא דליכא סכנה מדכתב בשיש סכנה פן יבואו לשפוך דם משמע קצת דבסתמא לא דיינין להכי:

הגה"ה

*) וע"ע במיימון בהלכות שבת ובאשירי פ"ב דיומא ובפרש"י ובתוס' משמע נמי הכא דמשני כאן באותה חצר כאן בחצר אחרת ועיין בגמ' פ"ק דכתובות בשילהי פירקא. ע"כ.

שאלה נט בליל שבת כשהחלון פתוח כנגד הנר שרי לסוגרו כדי שלא יכבה הרוח את הנר או לאו:

תשובה יראה דשרי ואע"ג דשמעתי מחמירים בדבר וכן מחמירים נמי שלא לסגור פי התנור בעוד שהגחלים בו לוחשות ונותנים טעם לדבריהם דע"י סגירת פי התנור או החלון דרך הרוח להיות מפיח דרך החור וע"י כך מבעיר את הגחלים או את הנר שהוכחשה אורה כי בענין זה דומה קצת למפוח יותר מאשר היה הרוח מנשב לה להדיא. והנה מצאתי תשובת מהר"ש שהעתיק אחד מהגדולים דשרי לסגור החלון כדי שלא יכבה הרוח את הנר והיה נראה להביא ראייה לאסור מהא דגרסינן פ' כל כתבי נר שאחורי הדלת מותר לפתוח ולנעול כדרכו לייט עליה רב נחמן משום דהוי פסיק רישיה ופרש"י שם הטעם משום דהרוח מכבה את הנר והשתא בשלמא לפתוח אסור משום דשמא יכבה אלא לנעול אמאי וכתב דלייט עלה לא קאי אלא על פותח כדרכו אכתי תקשה תנא גופיה מה חידוש אתא לאשמועינן דנועל כדרכה אע"כ מטעם דלעיל דבנעילה נמי איכא חשש שמבעיר את הנר. אמנם מצאתי אח"כ דהתוס' שם מקשה אפרש"י אמאי נקט לנעול אלמא דלא ס"ל טעמא דידן. ולפרש"י נמי יוכל לומר דלאורחא דמילתא נקט לנעול ולא משום דאיכא קפידא בנעילה וכן נ"ל ע"כ דהא קאמר התם מותר לפתוח ולנעול כדרכו ואי כבתה והשתא אי הוי חשש הבערה בנעילה טפי הול"מ אם הובערה הובערה דהוי חידוש טפי דלא חיישינן אם הובערה אע"ג דמלאכה הצריכה לגופיה היא משא"כ באם כבתה דהוי כיבוי שאינו כדי לעשות פחמים מלאכה שאינה צריכה לגופה היא ופטור עליה ר"ש. וכ"ת תקשה נמי הא לפרש"י התם דמפרש דהטעם הוא משום דע"י פתיחה או נעילה מנשבא את הנר ומרחיק את השמן מן הנר והוי מכבה או מקרבו אליו והוי מבעיר ואיידי שהנר תקועה בדלת וא"כ איכא נמי חשש הבערה ואמאי לא נקט ואם הובערה הובערה. אלא צריכה לומר כיון דמ"מ הכיבוי קרוב טפי לפסיק רישיה אשמועינן ביה דלא חיישינן וא"כ לפרש"י נמי נימא הכי. מ"מ הואיל והוכחנו דע"כ הכיבוי קרוב לפסיק רישיה מן ההבערה א"כ יוכל לומר דרב מודה לתנא דנעילה שרי משום דלא פסיק רישיה הוא ולא לייט אלא אפותח משום דהוי פסיק רישיה. הנלע"ד כתבתי:

שאלה ס כשמברכים ספירה בליל שבת או בליל יום טוב בבהכ"נ מברכים וסופרין קודם הקידוש שמקדש ש"ץ על היין או לאחריו:

תשובה יראה דמברכין וסופרין לאחר הקידוש ואע"ג דנהגו במו"ש ויו"ט לברך ולספור קודם הבדלה התם היינו טעמא משום דאפוקי יומא מאחרינן ליה כדאמרינן בפ' ע"פ ולהכי נמי כתב במנהגים דמדליקים נר חנוכה בבה"כ קודם הבדלה כדי לאחורי אפוקי יומא ולכך מס"ע גופיה סופרים אחר הקידוש כדי להקדים עיולי יומא כדאיתא התם פ' ע"פ אפוקי יומא מאחרינן ליה עיולי יומא מקדמינן ליה ואע"ג דמילתא דפשיטא היא כמו שביארתי מ"מ כתבתי משום דחזינן דלא נהגו הכי*):

הגה"ה

*) אמנם כשחל יו"ט האחרון של פסח במו"ש כגון שחל פסח ביום א' דאז אומר על הכוס ביו"ט אחרון יקנה"ז ומקדשין ומבדילין בפעם אחת א"כ יש לספור קודם שמברכין על הכוס בבהכ"נ דיש לומר ההבדלה היותר שגבל ול"ל דאדרבה דיש להקדים הקידוש של יו"ט ולכך יספרו לאח"כ דרשב"ם פי' פרק ע"פ דלכך קי"ל כרבא יקנה"ז משום דלאו מבדיל עליו כניסא מיחזי עליו קדושת שבת כמשוי אלמא זהו עיקר הטעם ולא משום' הקדמת הקדוש ולכך לענין ספירה נמי אזלינן בתר האי טעמא ותו דלדידן יו"ט שני אינו אלא מנהג אבותינו בידינו ולא עדיף קידוש דידיה מהבדלת שבת. ע"כ.

שאלה סא מה שנוהגים רוב בני אדם אף המדקדקים במעשיהם להתעסק ביום השבת לאחר יציאת בהכ"נ ולספר שמועות מעניני מלכים ושרים וערך המלחמות וכה"ג יש חשש איסור בדבר או לאו:

תשובה יראה דצריך לדקדק בדבר דהתוס' וכן האשירי כתבו בפ' אלו קשרים דאסור להרבות בשיחה בטילה בשבת כדמוכח בעובדא דאימא דרשב"י כדאיתא בויק"ר דהוי לר"ש אימא סיבתא דהוי משתעי הגי א"ל אימא שבתא הוא ושתקה משמע דאין כ"כ לדבר בשבת כמו בחול ובירושלמי אמרינן בדוחק וטורח התירו בשאלת שלום בשבת עכ"ל הא קמן להדיא דאסור להרבות דברים כמו בחול וכש"כ יותר מבחול. אמנם אם אותם בני אדם מתענגים בכך כשמדברים ומספרים שמועות מהמלכים ושרים ומלחמותיהם וכה"ג כדרך הרבה בני אדם שמתאוים לכך נראה דודאי שרי דהכי"ג כ' בסמ"ק דבחורים המתענגים במרוצתם ובקפיצתם מותר וכן לראות כל דבר שמתענגים בו לראות ע"כ. הא חזינן דאע"ג דדרשו חכמים וכבדתו מעשות דרכיך שלא יהא הלוכך של שבת כהלוכך של חול פי' שלא ירוץ ויקפוץ ואעפ"כ אם עושה להתענג ולאות נפשו שרי ה"ה לענין שיחה יתירה דנפקא לן נמי מהאי קרא ממצא חפצך ודבר דבר כמו שפירשו התוספות והאשירי דלעיל. אמנם ראיתי הרבה פעמים שמקצת מאותם בני אדם המתאספים לספר שמועות הללו אינם מתענגים בריבוי שמועות הללו אלא עושים כן לרצון חבריהם הנאספים עמהן בכה"ג נראה דיש חשש איסור לאותן שאין מתענגים:

שאלה סב מה שרגילים להקיש באגודל ובאמה שבאצבעותיו לשחק בו לתינוק שרי לאיעבד הכי או לאו:

תשובה יראה דשרי ואע"ג דתנן פ"ב דביצה דאין מספקין ואין מטפחין בשבת ויו"ט מ"מ נראה להביא ראייה להתיר בכה"ג מהא דתנן פ"ק דיומא בקש להתנמנם פרחי כהונה מקישים לפניו באצבע צרדה כדי להפיג שינתו והכאה הקשה הוי כה"ג כדמוכח התם. ואין לומר דהיינו טעמא משום דאין שבות במקדש דא"כ הו"ל תלמודא לאקשויי עלה דשרי מהאי טעמא כדמסיק בפ' אמר להם הממונה הכי אצרוך גחלים בחמים ונהי דרש"י לא גרס לה התם דמפירושו משמע שאין שבות במקדש

התוספות ואיירי גרסי להו ולדידהו יש לראיה מגלה מסיק הכי הקשת דאצבע לרדה מ"מ דאפי' במגילה נמי הכי :

שאלה סג מי שצריך לרמוז באצבעו ולהוליכו באויר כמין כתיבת האותיות שרי למיעבד הכי בשבת או לאו :

תשובה יראה דיש להוכיח דשרי אמנם אחד מהגדולים אמר שקבל מרבותיו לאסור ולא פרשו לו הטעם. ואמר הוא הטעם לאיסור מפני שמאמן את ידיו בכך שיתרגלו במשיכת הציור כתיבת האותיות וה"ק תלמודא פ' הבונה דסברי רבה ורב יוסף דחיובא דמכה בפטיש הוא משום דמאמן את ידיו וקשה דהא מסיק עלה התם אלא מעתה חזי אומנא וגמר ה"נ דמחייב ומסיק התם אביי ורבא שנויי אחריתי וי"ל דודאי טעמא דמאמן את ידו לא מהני דמה"ט יתחייב חטאת אבל מ"מ שבות דרבנן הוא ולא תקשה. א"א מעתה יהא אסור למיחזי אומנות ולגמור דיש לחלק בשבות דרבנן בין היכא דקעבד מעשה ובין היכא דלא קעביד מעשה מה שאין לחלק בדאורייתא וק"ל. אמנם נראה להביא ראיה בפשיטות מהא דא"ז דשרי אפילו לכתחילה דכתב וז"ל צריך ליזהר שלא יכתוב אדם בשבת במשקין על השולחן וגם שלא יצייר באצבעו כמו אותיות בשבת באפר גגוב או במשקין עכ"ל. הא קמן דווקא בעפר גגוב או במשקין שרישומו ניכר לפי שעה כה"ג אסור לכתחילה אבל באויר שאין רישומו ניכר א"צ ליזהר דאל"כ משקים ואפי' גגוב למה ליה למינקט תיפוק ליה משום משיכת ידו לפי ציור האותיות אבל אין להביא ראיה ממתני' גופיה פ' הבונה דתנן התם הכותב במשקים ובמי פירות ובאבק דרכים פטור והיינו פטור אבל אסור ככל פטורים דשבת הא באויר אפי' איסור ליכא דפשיטא. דיש לדחות דלעולם באויר נמי אסור ואשמועינן דאפי' בהכי פטור מחטאת :

שאלה סד סכין שתחוב בכותל של עץ מבעוד יום או תקעו בספסל או בדף שאינם מחוברים שרי להוציא הסכין בשבת או לא :

תשובה יראה דהיכא דתקעו הוא בכותל שהוא מחובר יש לחוש לאסור את הוציאו משום דתנן בהבונה הקודח כל שהוא חייב ומפרש התם תלמודא אליבא דרב דקי"ל כוותיה באיסורי דקודח חייב משום בונה וחייב קודם שהתמלאה הנקב כדאיתא התם בגמ' ופרש"י וא"כ בהוצאת הסכין היכא דתקוע קצת בחוזק כמעט פסיק רישיה הוא שלא יוסיף בנקב והוי ליה קודח כ"ש. ואין נראה להביא ראיה להתיר מהא דכתב במרדכי פ' חבית שאם היה סכין תקוע בחבית מותר להוציאו ולהכניסו שהרי אינו מתכוין להוסיף ומייתי ראיה מפ' במה טומנין הא היכא דביני אורבי דלא ושלפא שרי וי"ל דכיון דחבית כלי הוא ואין בניין וסתירה בכלים בדבר שאין בו חיזוק ואומנות לכ"ע ולהכי אין בו משום קודח אפי' אי הוי אי אפשר שלא יוסיף בנקב. וא"ת דמחייב משום דמתקן פיתחא הא מסקינן התם פ' חבית דבר תורה דכל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא לא שמיה פיתחא הוא אלא דחכמים גזרו בכל פתחים ונקבים גזירה משום לולין דתרנגולים דאינהו עשוים להכניס ולהוציא כדאיתא התם ולהכי קא מכוין להוסיף איסור אבל באין מתכוין מצי לומר אפי' אי פסיק רישיה הוא שרי דבאיסור דרבנן יש לחלק בין מתכוין גמור לפסיק רישיה כדאיתא בתשובת מהר"ם במרדכי פ' הזורק. אמנם נראה דהאי סכין התקוע בחבית איירי שהוציאוהו והכניסוהו כבר בחול ולא פסיק רישיה הוא שיוסיף בנקב מדמייתי עלה ראיה מפ' במה טומנין מהסיכא דביני אורבי דלא ושלפא כו' והסיכא ע"כ איירי דלאו פסיק רישיה הוא שירחיב הגומא דר"י פי' פ' כירה דלהכי בעינא דלא ושלפא כדי שלא יזיז עפר ממקומו ומשום מוקצה ומ"מ ע"כ מודה הוא דאי הוי פסיק רישיה להרחיב את הגומא הוי אסור דעושה גומות ואינו צריך לעפרה חייב מדאורייתא משום בניין כדאיתא בהדיא פ"ק דביצה גבי דקר נעוץ. וא"ת אי איירי הסכין התקוע בחבית דלאו פסיק רישיה הוא א"כ מאי קמ"ל פשיטא דבכל דבר שאינו מתכוון אפי' במלאכה דאורייתא שרי דקי"ל כר"ש. וי"ל דאצטריך לאשמועינן דלא גזרו דילמא אתי לכוין שיוסיף בנקב הואיל וידעינן דניחא ליה בהרחבת הנקב כדאשכחן דגזרינן דילמא אתי לאשווי גומות פ' הבונה ופ"ב דעירובין גבי נשים המשחקות באגוזים דפרש"י דהכא כולהו גזרות דילמא אתי לאשווי גומות במתכוין כדאיתא במרדכי ריש פ' הבונה ובסוף פ' חולין והוא מייתי ראיה מדלא ושלפא דלא גזרינן התם דילמא ירחיב הגומא במתכוין כדי שיוכל להכניס הסכין בקל. ומשמע שהוכחנו דהסכין התקוע בחבית איירי בלאו פסיק רישיה הוא מתיישב אפילו בחבית גדולה שמחזקת יותר ממ' סאה דכתב א"ז הכא דמתיז ראשו בסייף דחבית גדולה כזאת שייך בה בנין כמו בקרקע ואי הוי פסיק רישיה חייב משום קודח כמו בתקוע בכותל כדמפרש לעיל אבל בכלים דביני אורבי אין נראה לחייבו משום קודח אפילו אי לא דלא ושלפא דהתם אינה אלא שמפריד אורבי מהדדי שהרי אינו גוף אחד ולא שייך בה קודח אבל משום הרחבת גומא שייך בה ולכך נקט ר"י הכי לישנא ולא נקט קודח וכיון דכבר נהגו העולם לאסור. ולהוציא הסכין התקוע בכותל ואשכחינן ביה טעמא כדפרש"י יש לנו לקיים המנהג אפי' הוא לקולא כ"ש לחומרא אבל אם תקוע הסכין בדבר תלוש בספסל וכה"ג לא ידעינן כלל טעם וסברא לאסור. והמחמיר בדבר מפריז הוא על מדותיו :

שאלה סה תנורים שלנו שמטמינים בהן את החמין לשבת שהן מחוברים לקרקע בבנין וסותמים את פיהן בדף ושורקים אותה בטיט ועפר שרי לסתור אותה סתימת הדף בשבת כדי להוציא החמין או לאו :

תשובה יראה דיש להתיר הדבר ע"י שינוי קצת או לומר לקטן שיסתור אי ליכא נכרי ואפי' לגדול כי יסתור כי אורחיה נראה דאין כאן חשש איסור ואע"ג דאין להביא ראיה מהא דאיתא במרדכי פ' במה טומנין הא דקאמר זו אינו חיבור כלומר מגופת חבית להנטל עומדת ומכאן מותר לסתור סתימת התנור שסתמו מע"ש ודומה להא דאמרינן פ' חבית דשרי למברז חבית בבורטיא משום דמכוון להוציא ולא למיעבד פיתחא עכ"ל דהתם איירי בכלי דומיא דמגופת חבית ומברז חביתא והכי מוקי נמי בא"ז הסיפא דשובר את החבית לאכול ממנה גרוגרות ואיירי בחבית שאינה מחזקת מ' סאה דהוי כלי ואין סתירה בכלים. וא"כ איכא למימר בתנורים שלנו מחוברים בבנין כ"ש דאסור והכי נמי דלא מכוין למיעבד פתחא מ"מ פסיק רישיה הוא לענין סתירת בנין דהא תני במס' ביצה פ' המביא חותמות שבקרקע מתיר אבל אינו מפקיע וחותך וע"כ בחותמות גריעי קאמר דאי בחיבור יפה אפי' חותמות שבכלים נמי לא הוו שרו כדפרשו להו התם הכי פי' באשירי ומרדכי ומסקנת התוס' בשם ר"י פ' בכל מערבין. ומיהו כתב א"ז התם והכא איתא שם בפרש"י דלא שייכא סתירה דאורייתא אפי' באהל וקרקע היכא דאינו עושה אלא פתחא בעלמא אלא דמחזי כסותר מדרבנן ומתוך כך אית לן למימר דוקא חותמות שבקרקע אע"ג דגריעי אינון מ"מ נעשו לחיבור ולסתימה זמן מה שהוא ולכך שייך בהו סתירה מדרבנן דמיחזי כסותר אבל פריקת התנור דלא נעשו כלל לקיים רק לשמור החום לפי שעה ולהסתר למחר קיומה שרי אפילו לכתחילה ומה שפרש"י התם הלכך שרי להתיר חותמת שבקרקע משום דלא הוי קשר של קיימא שעשוי להתיר תדיר נראה דר"ל הקשר שסוגרים בו מתירים אותו בשבת לפתוח וחוזר וקושר בשבת לנעול אבל הדלת לעולם קבוע שם לאיזה זמן ואל תתמה אם נחלק בין אם בא לסתור לאיזה זמן דה"נ מחלקינן אפילו מדאורייתא לענין קשר של קיימא בג' חלוקים כדמבואר יפה בתלמוד ובפסקי הגאונים וכ"ש לענין דרבנן. ונראה נמי דהמרדכי שרי הכי לסתור סתימה התנור מסתמא לבני דורו כתב ומשמע כפרש"י בכמה דוכתי בתלמוד וכן בפסקי הגאונים דבימיהם היו התנורים כמו התנורים שלנו מחוברים בבנין והכי כתבו ובאלו הילך היו התנורים של חכמי התלמוד שהן תלושים כמו קדרות גדולות מדובקות וטוחות מבחוץ בטפילת חומר וטיט משמע דאותם שהיו בימיהם היו כמו שלנו וכ"ש בימי המרדכי שהיה באשכנז ומקרוב יותר :

שאלה סו יש בני אדם שאין להם תנורים מיוחדים לאפות בהן ולהטמין בהן החמין ומטמינים באותו תנור שבבית החורף ולמחרת בשבת כאתה השפחה ומוציאה את החמין

הוא

טלו מן התנור ומושיבות ע"ג התנור ומכסים בבית החורף ולא מגלה את הפה בתוך התנור כדי לחמם בית החורף וע"י כך נרתחים החמין שע"ג התנור לכל הרבה שרי למעבד הכי או לאו :

תשובה יראה דאם לא נתקררו החמין כל כך בשעה שהוציאום אותם מן התנור והבעירה האש בתנור דוגמת מאכל בן דרוסאי או ודאי שרי והכי איתא בהדיא בסמ"ג ובמרדכי וכה"ג במיימוני דרגילים בחופות לכסות החמין בכסתים ולמחר באין עבדים נכרים ומחממים אותם אם לא יתקררו כ"כ דוגמת מאכל בן דרוסאי שרי עכ"ל וא"ל דבחופה יש משום שמחת חתן וכלה מקילינן אפי' דבא"ז כתב וז"ל כשמתקרר הגלגל"ע ושפחה מחממתם מותר ובמדינה דלא שכיחי רבנן ראוי לאסור עכ"ל הא קמן דבלא תופס נמי שרי היכא דשכיחי רבנן. אמנם משמע דווקא אם לא נתקררו אבל אם נתקררו לא שרי ונראה דבנ"ד יש להתיר אפי' נתקררו לגמרי דהא העבד או השפחה מתכוין לחמם הבית ולכך היכא דנתקרר לגמרי אסור אבל הכא עיקר כוונת השפחה לדבר היתר לחמם בית החורף דשרו רבנן בה אמירה לנכרי משום דהכל חולים הם אצל הצינה והכי נמי דהחמין נרתחים ע"י כך מאליהם בודאי וע"ד כן היא מושיבתם על התנור מ"מ בשעה שהיא מושיבתו על התנור אין שום אש בתנור והבערה שהיא מבערת אח"כ עיקר כוונה היא לבית החורף ואף כי פסיק רישיה הוא לענין החמין מ"מ יש חילוק בשבות דרבנן בין. מתכוין גמור ללא מתכוין דפסיק רישיה והכי אשכחן בתשובת מהר"ם במרדכי פ' הזורק במס' שבת אההיא דגבי בית הכסא שע"ג חפירה שסביב העיר. אמנם נראה דאין להתיר כלל לישראל או לבת ישראל שיושיבו הן החמין ע"ג התנור. והשפחה מבערת אח"כ התנור דהוי כאחד נותן את הקדירה ואחד הצית את האור דהראשון פטור אבל אסור וכן משמע מדברי הרמב"ם דכתב וז"ל אחד שופת את הקדירה ואחד נתן את המים ואחד הצית את האור ואחד הגיס בה שניהם אחרונים לבד חייבים משום מבשל מדאיצטריך לאשמועינן דהראשונים אינם חייבים משמע קצת דאבל אסורים הן לעשות כן*) . ויש לדמותו להא דכתב במרדכי פ"ק דשבת דנותנים מזונות לפני הנכרים בחצר דאם יודע בודאי שיוליכו הנכרי אסור לתת לפניו וכן משמע התם בתוס' ובאשירי בריש המסכתא וא"כ ה"נ בנ"ד כיון דיודע דהשפחה מבערת את התנור בוודאי הוא כנותן ע"מ לבשלו ואב מלאכה היא כמו הוצאה ולכך צריך לה להניחה השפחה שתושיבם היא החמין על התנור קודם שהיא מבערת אותו ובענין זה יש פנים להתירו כדפרישית :

הגה"ה

*) והכי נמי תנן פ' המביא כדי יין שהאחרון חייב וכולן פטורין וכל פטורי שבת פטור אבל אסור והא דצריך השופת הקדרה אפי' קעביד אקדרה ריקנא קאי כדפרש"י התם אבל קדירה מליאה מבשיל היכא דשופת הקדרה הוי כמו נתן את המים בקדרה. ע"כ.

שאלה סז כיסין שיש בהן מעות מונחים בתיבה שרי להניח עליהם מנורות או שאר חפצים שאינם מוקצים וכן ליקח מעליהם או לאו :

תשובה יראה דשרי והכי מוכח בפ' כיצד משתתפין דמוקי ליה התם בבור מליאה פירות של טבל דמוקצה הן כדמפ' התם. ואפ"ה שרי לבני מרפסת להשתמש ע"ג הפירות שבתוך הבור כדמוכח התם ובענין זה מצאתי שהעתיק אחד מהגדולים משום ר"ש דמותר ליגע במעמד שלפני ארון הקודש אפילו בשעת שהנרות דולקות עליו דאע"פ שהוא תשמיש מוקצה אין אסור ליגע במוקצה רק שלא יטלטל ע"כ. ולפי"ז צריך להתיישב שפיר בהא דמייתי אשירי פ"ק דביצה הירושלמי דכופין כלי על ביצה שנולדה ביו"ט כדי שלא תשבר וצריך ליזהר שלא יגע הכלי בביצה ואמאי הא שרי ליגע במוקצה אפילו בידים ודוחק לומר כיון דביצה דבר המתגלגל הוא אם היה הכלי נוגע בה א"א היה שלא יזיזה ממקומה עיין במרדכי פ' במ"ט דמחלק כה"ג לענין קנים משום דמתנענעים אלא נראה לחלק דהתם כיון דהנחת הכלי על הביצה היא לצורך הביצה הוי דבר המוקצה ולכך אסור ליגע בו אבל בנ"ד וכן ההוא דמייתי ראיה מינייהו כולהו הנחה והשתמשות אינו אלא לצורך דבר שאינו מוקצה ולכך אפילו אי נגע ע"י הנחה במוקצה שרי והכי חילקו התוספות פ' כירה בשם ר"י לענין טלטול מן הצד שמיה טלטול או לאו וכן הוא שם באשירי ובמרדכי ע"ש :

שאלה סח פרוכת שלפני ארון הקודש שרי להסירו בשבת ולפרוס אחר במקומו או לאו :

תשובה יראה דהיתר גמור הוא וכן שמעתי שיש מקומות שעושין כן ביוה"כ לתפלת נעילה מסירים הראשון ופורסים אחר שכולו לבן במקומו וראיה מהא דגרסינן בפ' תולין ובפ' המוצא תפילין אמר רב משום רבי חייא וילון מותר לנטותו ולפרקו בשבת ופרש"י פ' תולין דהוא מסך שכנגד הפתח דהיינו כמו פרוכת ואע"ג דמסיים רש"י דמותר לנטותו ולפרקו לפי שאינו אוהל כמי שעשוי כעין גג וא"כ נוכל לומר דרש"י לטעמיה דס"ל דאין איסור עשיית אוהל עראי בשבת אלא בגג ולא במחיצה כדאיתא באשירי פ' כל הכלים ובתוספות פ' מי שהוציאוהו אבל לפר"ת דסבר דבמחיצות נמי איכא איסור עשיית אוהל עראי היכא למימר דנטיה ופריקת פרוכת יהא אסור הא ליתא דר"ת מודה דכל היכא דאין המחיצה באה להתיר כגון גבי דופן סוכה ופריסת סדין ע"ג העמודים פ' כיצד משתתפים אין איסור עשיית אוהל עראי במחיצה וגבי פרוכת לא בא המחיצה להתיר מידי. אך בפ' המוצא תפילין פרש"י וילון כנגד הפתח לצניעותא מותר לנטותו דלאו אהל קעביד דלאו קביע התם אלא דרכו ליגלל ולהסתלק כדלת בעלמא עכ"ל משמע דאיירי בוילון שנוטין אותו לפרקים כשרוצים לעשות מילי דצניעות אבל אינו תלוי תדיר שם. ולפ"ז הפרוכת שתולין שם תדיר שייך ביה עשיית אוהל לפי זה ומ"מ נראה לחלק יפה דודאי וילון התלוי תדיר לפני הפתח שייך ביה עשיית אהל לפי שהוא כמו דלת בעלמא אבל הפרוכת שלפני הארון שבבה"כ יש דלת לארון והפרוכת אינו תלוי שם אלא לצניעות אע"ג דתלוי שם בקביעות אין קפידא. אפס העולם חוששין לאסור הדבר וגם חזן הכנסת אחד הגיד לי שאחד מן הגדולים לא רצה להתיר אני מושך ידי להתיר :

שאלה סט אחד שכח מעות במתג המטרון שקורין קפי"ן ליפפי"ל שרי לטלטל הקפ"א בעוד המעות בליפפי"ל או לאו :

תשובה יראה דשרי כה"ג לטלטל ולהשים על הראש וראיה מהא דמייתי תלמודא פ' כירה מתני' דמוכני שלה בזמן שהיא נשמטת כו'. ואין גוררין אותה בשבת בזמן שיש עליה מעות ומפרשינן שם בשם ר"י דכשהיא נשמטת כלי בפני עצמה היא אבל כשאינה נשמטת מותר לגוררה אע"פ שיש עליה מעות כיון שאין המעות על השידה שהיא עיקר הכלי ע"כ אלמא דבתר עיקר אזלינן ה"נ בקפ"ן ליפפי"ל ודאי הקפ"א עיקר הכלי ומותר לטלטל הליפפי"ל כיון שאין המעות על עיקר הכלי דגרירה וטלטול חדא היא. הנראה לעניות דעתי כתבתי :

שאלה ע מה שנמנעים ליגע ולטלטל התפילין בשבת וביו"ט יש חשש איסור בדבר או לאו :

תשובה יראה דהיתר גמור הוא לטלטל תפילין בשבת וביו"ט אם יש שום צורך בדבר ומנה שלימה היא בפ"ק דביצה משלחין תפילין ביו"ט וקאמרינן התם דאע"ג דאין נאותין מהן ביו"ט משלחין אותן אלמא דמותר לטלטלן דאל"כ היאך משלחין אותן. הנראה לע"ד כתבתי :

שאלה עא ספסל ארוך שנשמט אחת מרגליו שרי לטלטלו ולהניחו בראשו באותו צד שנשמט הרגל על ספסל אחר או לאו :

תשובה יראה דיש להסתפק בדבר וכן ראיתי כתוב על שם אחד מהגדולים שאסור. והביא ראיה מפ' תולין כירה שנשמטה מירכותיה אסור לטלטל גזירה שמא יתקע והיינו הך ממש. אמנם היה נראה לחלק דהתם לא מצי להושיבה בלא היכך נפלה ולכך גזרינן אבל כאן אפשר להניח על ספסל אחר ולא גזרינן דלמא יתקע. אך מדמחלק בתחלה התם בין אחת לשתים משמע נמי דאחת אכתי חזי על ידי סמיכה ואפ"ה מסקינן לאיסור והמחמיר תבא עליו ברכה וכן ראוי הוא להחמיר. הנלענ"ד :

שאלה עב יש שבות שמקילין בו במקום מצוה יש להקל באותו שבות ג"כ במקום כבוד אורחים או לאו

תשובה יראה דאם באו לו אורחים לביתו יש להקל לכבודם ולצרכם כמו לצורך שאר מצוה כדאמרינן בהדיא פ' מפנין גדול הכנסת אורחים ממצות בית המדרש והתם נמי אשבות דשבת קאי. אמנם אם זימן אורחים לסעוד סעודה בביתו אבל לא נתארחו אצלו כה"ג אין לנו ראיה להקל דהתם אאורחים שבאו מן הדרך לביתו קאי ואפשר דמכל מקום אין להקל:

דיני עירובין ותחומין

שאלה עג הכשר מבוי שנפלה בשבת ואותה העיר מוקף חומה ישבה ולבסוף הוקף כההם עיירות שרי לטלטל בתוכו מבוי בתוכו שבת או לאו:

תשובה יראה דיש להתיר כמו שאבאר קבלתי מאחד מהגדולים הורה כך להתיר הלכה למעשה ונתן טעם לדבר דכה"ג אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה כיון שהכשר המבוי קיים בשעה שקדש היום אע"ג דכתוב בא"ז ובהגה"ה באשירי פ' קמא מייתי מבוי שנטלה קורותיו או לחייו לא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה הואיל וליתנהו למחיצות ומייתי ראיה על זה מפרש"י אמר הגדול בהא דהיא מיירי בעיר שאינה מוקפת חומה דהתם ודאי ליתנהו למחיצות. אבל עיר דמוקפת חומה דהוה מחיצה רה"י גמור ע"י הקף חומה חשיב שפיר איתנהו כיון דעדיין אף לאחר שנטל הכשר המבואות רה"י גמורה הוא והכי מחלק בהדיא בתוספות ובאשירי פ"ק גבי כותל בין שתי חצירות שנפל דחשיב איתנהו למחיצות הואיל ומחיצות החיצונות קיימי שעל ידו נעשית החצירות רה"י וה"ה בכ"ד. ושמעתי מאחד מהגדולים אחר לא רצה להסכים להתיר זה וכן עוד אחד מהגדולים היה סובר להחמיר מהא דאמרינן פ"ב דירושלים כרמלית היתה אף קודם שנפרץ בה פרצות אע"פ דהיתה מוקפת חומה ודלתותיה ננעלות בלילה וא"כ חזינן מוקף חומה לא משמע רה"י. וס"ל מסיק רבי אפרים מרעגנשבור"ג במרדכי פ' מי שהוציאוהו דאין שום עיר שמותר לטלטל בה בתורת רה"י ונראה דדברי המתיר עיקר הם דרש"י פי' פ"ק דנעילת דלתות הוי עשוי ליה לירושלים כחצר שלא עירבו וכ"ז שלא עירבו הוי כרמלית ולא מחייבין והכי אמרינן פ"ב דירושלים היתה כחצר של רבים שלא עירבו בה והא דקאמרינן נמי דכרמלית היתה רוצה לומר דין כרמלית דאסור לטלטל בה מדרבנן וליסנא דתלמודא נקט דפריך פ"ב ורבנן אמר להו רבי מאיר רה"ר ומסדרי איכא כרמלית בתמיהה. ותלמודא גופה נראה דנקט הכי משום דלגבי רה"ר שייך למינקט כרמלית ותו דלעיל מיניה בההוא פירקא בעי תלמודא אמתניתין דכי האי כרמלית מאי אביי אמר היא היא רבא אמר היא גופיה גזירה כו' ואהאי סברא נמי פריך הכא כדפרש"י ע"ש ותדע דרש"י סבר דלאו דוקא כרמלית היא דהא פ' מי שהוציאוהו גבי הנהו דכרי דאתו למכרכה דעיר מוקפת חומה או שיש לו מחיצות חשיבה רה"י כדיל והכל וסתמא קאמר ולא מפליג בין נקטי בה רבים ובין אין בה רבים. ועוד נראה ראייה גמורה מהא לינהג שאיכא בכ"ד דהתוספות ואשירי ומרדכי בשם ר"י כתבו בפ' הדר ישראל אחד הדר בכרך שמוקף חומה שהוא מותר לטלטל בכל העיר הואיל ודלתות ננעלות בלילה ומור"ם הוסיף אפי' אין דלתות ננעלות בלילה שרי דכיון דיש לה מחיצות הוי לה כחצר של רבים דלא פליג רבנן בין חצר גדולה לקטנה ע"ש והכי נהגו עלמא היתר פשוט. וא"כ שמעינן דעיר המוקף מחיצות לאו כרמלית היא אלא כחצירות שלא עירבו דאי כרמלית היא מאי מועיל הך טעמא דדירת נכרי אינה אוסרה מפני שהיא כדירת בהמה הא בכל כרמלית אסור לטלטל אפי' אי ליכא מאן דאסר וכיון דלענין הך מלתא משוין לעיר כחצר גדולה דרה"י גמורה היא אמאי לא נהוי אוקן ג"כ רה"י לענין שבת הואיל והותרה הותרה כיון דאיתנהו למחיצות. אמנם נראה שאם הענין כך שעושין הכשר מבוי לצורך שעה כגון לחופה ולברית מילה ואז רגילין הוא כמה פעמים שקרוב לודאי שהנכרים עוברים ההכשר בלחוש הלילה מחמת שלא הורגלו בו אם הענין כך הוא לא אמרינן שבת הואיל ועומד הוא לסתור והכי איתא בהדיא במרדכי פ' הדר ובתוספות ובאשירי נמי מוכח הוא דאפי' לענין עירוב אם עומד הוא להתבטל לא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה וכ"ש לענין מחיצות דלא אמרינן הכי דעדיין מחיצות החיצונות קיימות מ"מ גבי עירוב דלא נפלה שום מחיצה הוי עדיף טפי. ועוד נראה אם כשנמצא שהכשר המבוי נשבר וספק הוא אם נשבר מבע"י מבעוד יום או לאחר שקדש היום אפ"ה שרי דמוקמינן ליה אחזקתו והשתא הוא דנשבר דקי"ל כחמשה זקנים דסברי כה"ג ספק עירוב כשר כדאיתא במרדכי פ' בכל מערבין והטעם משום דמוקמינן ליה אחזקתו והשתא נשבר כדמוכח התם בגמרא ומסיק שם במרדכי דלגבי עירוב חצירות אפילו ליכא חזקה כשר בספק ואין נראה לחלק בזה בין עירוב למחיצות דהא מ"מ תרוייהו דרבנן נינהו ותלמודא לא מחלק הכא בין רבנן לדרבנן לענין חזקה אלא היכא דלאו דרבנן יש לו עיקר מן התורה ולאידך אין לו עיקר בלא"ה מדמה לכולהו דרבנן אהדדי לענין שמועיל חזקה ובפ' כילד משתתפין פסק אשירי בשם רשב"ם דכוחו בכרמלית גזור רבנן אבל כוחו בחצר שאינה מעורבת לא גזור א"כ לדעת אחד מהגדולים דמתיר לעיל דמשום עיר המוקפת מחיצות לחצר שאינה מעורבת שרי לשפוך מים בצנור שבחצר אע"פ שמקלח מן החצר לחוץ למקום שאינו מעורב דכוחו בחצר שאינו מעורב לא גזור. הנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה עד מה שנוהגין בכל המקומות לעשות הלחיים מסיד מהוי כעובי ולא כלום ובמרדכי משום מהר"ם משמע דבעי כעובי אצבע:

תשובה יראה דאין למחות ולבטל מנהג זה. שהכשר נתפשט בכל המקומות וכן שמעתי מאחד מהגדולים שפ"א בא חד מרבוותא לגיאוס"ע ורצה לשנות הלחיים שהיו שם מקדם ולעשות כעובי אצבע על פי המרדכי ולא רצו המנהיגים שהיו בעיר להניחו לעשות כדי שלא להוציא לעז על הראשונים כי יאמרו הכל שחללו שבת בהוצאה והכנסה וטלטול. ונראה דהמדקדק בדברי מור"ם יתבאר לו דהא דכתב דבעינן כעובי אצבע מוכח דלא קאי אלא אמבוי שתקנוהו רק בלחי דהתם בעי שיעור לעובי הלחי משום דהא דתנן לחיים רוחבם ועוביין כל שהו מפרש בגמ' כמה כל שהו תני בר קפרא אפילו כחוט השערה הא פחות מחוט השערה לא מהני דהכי אמרינן פ' אלו עוברין ופ' העור והרוטב דקאמרינן התם אבל לאחוריו אפי' מיל אינו חוזר וקאמרינן עלה ומיהו מיל אינו חוזר הא פחות ממיל חוזר וכן בפ' אלו טריפות. אבל מקמן אפילו כטרפא דאסא טריפה וכתב שם במרדכי דפחות מטרפא דאסא כשר אפילו אם הכשר המבוי בצורת הפתח דלא מפרש תלמודא שיעורא אלא קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גבם איכא למימר דכמשהו סגי. וכן משמע לשון מהר"ם דכתב דסיד מהוי כעובי אצבע חזק טפי מחוט השערה משמע דדוקא אענין לחי קאי ולא אצורת הפתח ואע"ג דבתחילת התשובה הזכיר ג"כ צורת הפתח אפשר דהשואל ודאי שאל והמה ג"כ על צורת הפתח אבל מהר"ם שהשיב מעובי אצבע לא קאי אלא אתורת לחי וצורת פתח לא איצטריך ליה לישב דבעובי כל דהו סגי. ותדע דלא קאי אלא אמבוי שהכשירו בלחי או בקורה ולאו אצורת הפתח דהא מסיים בה שהקורה על גבה יש בה לקבל אריח וקורה ובצורת הפתח פסק שם במרדכי בהדיא דצורת הפתח סגי בקנה עליון בכל דהו אע"כ קאי אתורת לחי וקורה אעפ"כ צורך הוא ליישב מה רוצה לומר מ"מ מתיישב הוא למדקדק אין להאריך בזה. וכ"ת היאך יועיל מיהו הסיד בכל שהוא בצורת הפתח הא בעינן שתהא בריאה להעמיד בה דלת של קש י"ל דע"י הכותל שהסיד עשוי ומחוי בה חשבינן להו בריאה. כדחקתי קצת כדי ליישב המנהג ברוב מקומות שאין נוהגין לעשות הכשר כל המבואות רק בצורת הפתח ולא בלחי וקורה אפילו בפחות מעשר וכן נראה נכון וראוי כיון דרוב עיירות שלנו מוקפין חומה כישב ולבסוף הוקף וא"כ כל העיר הרי הוא כחצר של רבים שאינה מעורבת כמו שבארתי יפה בתשובה אחרת. וא"כ הבא לתקן המבואות שבתוכה צריך לתקנם כדרך שמתקנין ומכשירין כשבאין לחלוק חצר אחת לשלשה ולארבע בתים אם היו בחצר שבילים קטנים בין בית לבית הסי' צריך לתקן צורת הפתח או ב' פסין תמשוין כדאיתא בהגה"ה במיימון בשם מהר"ם. אמנם חמיר אהרינא קא חזינן בכך תיקן

דמחוי הסיד העשוי בכותל דזימנין טובא אתי לידי תקלה כי הכלבים וד"א רגילים להתחכך בכותלים ומוחקין מן הכתלים כל מחוי הסיד למטה סמוך לארץ יותר משלשה טפחים מן הקרקע ולמעלה ותו לא חזי לא לנוי ולא לצורת הפתח דהוי מחיצה שהגדיים בוקעין בה ולא מסקי אינשי אדעתייהו ומטלטלי באיסור :

שאלה עה פרדס גדול יותר מבית סאתים מוקף חומה של אבנים אבל לא הוקף לדירה ומבקשים לטלטל בו בשבת וצריכים לעשות בו שיהא מוקף לדירה בישב ולבסוף הוקף ולכך לא מהני אם יבנו בית דירה לאחר שהוקף והיו צריכין לפרוץ החומה ולחזור ולבנותה וזה קשה להם יש שום תקנה קלה לדבר או לאו :

תשובה יראה דיש למצוא תקנה קלה לדבר אם החומה כענין זה כמו שאבאר ומ"מ אותה תקנה לא אליבא דכ"ע הוא בפ"ב בעירובין אמרינן דקרפף שלא הוקף לדירה פורץ בה ביותר מי' אמות וגודר ובונה אותה פירצה לשם דירה וקריין ביה הוקף לדירה בהכי וא"כ אם החומה אינה גבוה רק י"ט טפחים יש כאן תקנה שיעשה בית דירה בפרדס ואח"כ ישפוך עפר אצל החומה מבחוץ ומבפנים יותר מי' אמות לאורך החומה ברוחב ד' טפחים לפחות ובגובה פחות מי' טפחים מעט ונמצא החומה שלמעלה מן העפר ג"כ פחות מי' טפחים ולא החומה נחשבת כפרצה כנגד כל אותה העפר לאורך שהרי יש דריסת הרגל מקרקע העולם על עפר הנשפך שהוא פחות מגובה עשרה . ומהחומה נמי יש דריסת הרגל שגם הוא פחות מי' וכל פחות מגובה עשרה לא מחיצה איקרי וכפתוח וכפרוץ דמי והכי איתא ומוכח בכמה דוכתין במס' עירובין ויניח כך העפר אצל החומה שבת אחת לפחות ואח"כ יפנה כל העפר שם ונמצא שהמחיצה חזרה למקומה והרי מחיצה זו נעשית לאחר שנעשה בו בית דירה וחשיב שפיר מוקף לדירה בכה"ג ואע"ג דמחיצה זו נעשית מאליה ע"י שפינה משם מה בכך הא מסקינן התם בפ"ב גבי נגעלו מחיצות כשהחומות דמחיצה הנעשית מאליה אע"ג דלגבי נכסי הגר לא מהני לגבי שבת בכה"ג מהני . אכן הוא קשה בגוה דהך שנשפך אצל החומה עתיד לפנותו הוא. ע"כ דאל"כ לא הועיל כלום בתקנתא ובפ' חלון ופ"ק דסוכה אמרינן בהדיא דעפר דעתיד לפנותו לא הוי מיעוט לענין מחיצה ודוקא תבן ובטלו ועפר סתם הוי מיעוט . אמנם בהך ביטול פליגי רבוותא פ"ק דסוכה דכ' שם אשירי ומרדכי דראבי"ה ור"ח סברי בעינן שיבטל בפיו לעולם ולר"י פי' שם דלא בעינן אלא שיבטל בפיו לכל ז' ימי החג ומסיק אשירי כר"י ומייתי ראיה ממיעוט דהותל ותבן דפ' חלון דלא הוי התם אלא ביטול לאותו שבת דקאמר התם דבר הניטל בשבת אינו ממעט ודבר שא"נ ממעט . ומסתברא לדעת ר"ח וראבי"ה דבעי ביטול לעולם ודאי לא מצינן למיעבד תקנה דילן דפרישנא לעיל אבל לר"י ואשירי דקאי כוותיה מהניא תקנה דילן דהא ע"כ מבטלו לשבת אחת דאין העפר ניטל בשבת וכה"ג איתא התם פ' חלון גבי תבן שמלאו בארנקי שיש בו מעות הוי מיעוט דמשום איסור שבת צריך לבטלו שם והיה נראה לחלק אפי' לר"ח וראבי"ה מהניא תקנה דילן דהא דבעי אינהו ביטול לעולם היינו לענין מחיצה דסוכה דאורייתא אבל טלטול שבת מדרבנן מודו דמסתמא לא פליגי אההיא דפ' חלון דמהני ביטול לאותו שבת כמו דבר שאינו ניטל אמנם בתוס' פרק חלון בההיא סוגיא מוכח דלא מחלקין הכי וע"ש דמקשינן מרשויות שבת דאורייתא ומטומאת אהל דאורייתא ואין נראה לחלק בנ"ד דלא תיסגי משום דעיקר תקנתו ע"מ לפנותו הוא דמה בכך ארנקי נמי ודאי עתיד ליטלה משם ומה לי אם מכוין כדי לפנותו או אם עתיד ודאי לפנותו :

שאלה עו ראובן הדר בעיר שמוקפת חומה יחידי ושמעון עובר דרך אותו העיר עם בני ביתו ויש לו כעס עם ראובן שאינו רוצה ליכנס לביתו ונכנס בשבת לביתו של נכרים מותר שמעון להכניס ולהוציא ולטלטל באותו העיר או לאו :

תשובה יראה דצריך דקדוק יפה בדבר כמו שאבאר אחד מהגדולים העתיק משם מרדכי ר"פ הדר כמדומה לי שהוא במרדכי דבני רינוס וז"ל חצירו של נכרים דהיינו כדירה של בהמה וישראל שמתארח שם מותר להכניס ולהוציא ואם יש שם ישראל אחר אסור לישראל האורח להוציא מבית לחצר אבל אותו ישראל מותר ואין הישראל האורח אוסר עליו עכ"ל. והשתא לפי פסק זה בנ"ד היה הישראל שנכנס בביתו של נכרי אסור להוציא ולהכניס ולטלטל באותו העיר דהא דשרינן לישראל בעיר שמוקפת חומה יחידי לטלטל בכל העיר היינו מטעם דחשבינן כל העיר כחצר גדולה ובחצר קי"ל דישראל הדר בחצר יחידי ובה כמה נכרים שרי לטלטל בכל החצר בלי שום תיקון ודוקא שני ישראלים דרים עם הנכרי אוסר הנכרי עליהם כדמפרש טעמא בפ' הדר דגזרו רבנן שמא ילמוד הישראל ממעשיו של נכרי ובישראל אחד לא גזרו משום דלא שכיחי דדייר הנכרי יחידי א"כ הישראל הדר שם אוסר על המתארח שם בכה"ג אע"ג דהאי רה"י גמורה היא לכ"ע כ"ש ישראל הדר בעיר המוקפת חומה עם הנכרים דאיכא מרבוותא במרדכי פ' מי שהוציאוהו דלא חשיב רה"י גמורה שאוסר בה על המתארח ושובת באותו העיר . אמנם במרדכי דבני אושטרי"ך לא נמצא פסק זה כלל ואי לא דמסתפינא ה"א דפסק תמוה מאוד הוא דנראה דשפיר מוכח בתלמודא דאין בעה"ב אוסר על האורח כלל אפי' אם מתארח בבית אחר דתנן בעל לבן רשותו שלכן מותר לו ולכן ומפרש בגמרא משום דהוי כאורח גבייהו ואע"פ דהתם אינו מתארח בביתם אלא מפני שבטל רשותו חשיב כאורח ומותר הוא עצמו בשלהם ואינהו לא אסרי עליה משום דהוי כאורח לגבייהו כ"ש אורח ממש דלא הו"ל כח דירה מעולם בחצר שאין בעה"ב אוסר עליו . ותדע דכ"ש הוא דגבי ביטול רשות דחמשה שבטלו רשותן לאחד אינם מותרים לא בשלו ולא בשלהם ומפרש טעמא משום דחמשה לגבי חד לא הוי אורחים ואלו חמשה שנתארחו ממש אצל כאחד ודאי כולהו שרי לטלטל בביתו ובחצירו כדמוכח התם גבי ה' חבורות ששבתו בטרקלין שכתבו שם תוספות ושאר חכמים דהא יש לאחד סופרים ומלמדים בביתו אפילו אם חלוקים הם בפתן גם יש לכל אחד חדר בפני עצמו לישן שם א"צ לערב ומפרש התם טעמא ולא איצטריך לההוא טעמא אלא משום דהנהו סופרים או מלמדים אינם דרך אכסנאי אלא דרך קבע יותר מל' יום אבל אם היו באין רק דרך אכסנאי אע"ג דהוו חמשה או עשרה פשיטא דהוו אפי' כולהו כאורחים ואין בזה ספק והכי יש לחלק ולומר דודאי בעה"ב אינו אוסר על האורח אפי' אם האורח בבית אחר בפני עצמו והנ"מ היכא דליכא תרי ישראל דאסרי אהדדי אבל בנ"ד ובההיא פסק דמרדכי דלעיל דאיתנהו נכרים דדיירי בדירת קבע אע"ג דרבנן שויוהו דירתם כדירת בהמה מ"מ היכא דדיירי בהדייהו תרי ישראלים דשכיחי דדיירי משום גזירה שמא ילמוד ממעשיו של נכרי אסרי רבנן דדירתו חשוב דירה וא"כ י"ל ה"נ איכא למיגזר על הישראל והאורח שיאסר עליו הנכרי דלא ליתי לדור בתדירות עם הנכרי בחצר וילמוד ממעשיו הסרי לא חיים לע"ד הואיל וישראל אחר נ"כ שרוי בקבע בחצר אבל ישראל הדר בקבע אין לגזור עליו דאיהו ודאי חיים לע"ד שאינו בוטח על האורח מפני שאינו קבוע לשם נראה להוכיח אפי' בכה"ג אין לאסור על האורח מההיא דלחמן בר ריסתקא דאמר אביי זילו בטילו רשותייכו גבי חד והו"ל במקום נכרי יחיד ופרש"י אע"ג דאינהו אסורים להוציא מחציריהם לתוך המבוי כדתנן נתנו לו רשותם הוא מותר והם אסורים עכ"ל ובלשון הזה מייתי תוס' והגהות . והשתא אי ס"ד דכשיש ישראל שרוי עם הנכרי אוסר על הישראל האורח א"כ מה צריך רש"י לאהויי ראיה דאינהו אסורים מדתנן נתנו לו רשותם הוא מותר והם אסורים ומפרש טעמא בגמ' משום דאינהו לגבי חד לא הוי אורחים הא אפי' אי הוה אמרינן דהוו אורחים מ"מ אסורים משום דאותו שנעשה יחיד אצל הנכרי אוסר עליהם שהרי הוא קבוע עם הנכרי והם נעשו אורחים ותיפוק לי' מה"ט אינהו אסורים אע"כ מהא טעמא לא הוי אסורין . אמנם קשה לסתור פסק ערוך הנמצא בחבור מדקדוק גאונים אך מ"מ גם לאסור תמוה הוא מאד ובענין כ"ד אין להורות להתיר בפשיטות וגם אין למחות ביד הנוהגים היתר באין ולא ורפיא בידים . הנלע"ד כתבתי :

שאלה עז הא דפסקו הגאונים שאסור לערב ע"ת אלא לדבר מצוה אם יש לישראל פרדס יפה חוץ לתחום והיה חפץ לילך שם ביו"ט ע"י עירוב כדי לטייל ולשחוק שם לשמח ביו"ט

ביו"ט ע"י עירוב חשיב כה"ג לדבר מצוה או לאו:

תשובה יראה דהרי לערב כה"ג דהולך ביו"ט לטייל חשיב לדבר מצוה והכי איתא באשירי ובהגה"ה במיימון בשם ר"ת דמוליכין הקטן ביו"ט אם אביו רוצה ללכת לטייל בשמחת יו"ט ולא יוכל להניח הקטן יחידי בבית וחשיב כך הוצאה לצורך יו"ט כמו קטן למולו וס"ת לקרות בו ותו נראה דבכל דהו חשיב דבר מצוה לערב בשבילו דהרמב"ן כ' דאם רוצה לערב כדי להקביל פני רבו או חבירו הבא מן הדרך שרי ואלו לעבור במים עד צוארו ביוה"כ כתב הרמב"ם דההולך להקביל פני רבו או פני אביו או פני מי שגדול ממנו שרי וחבירו לא נקט התם וה"ה באשירי בשם הרי"ץ גאון דדוקא ת"ח שגדול ממנו בחכמה שרי לעבור כדי להקביל פניו אבל השוה לו לא. אפס אין נראה להביא ראיה מהתם דהתם שרי להעביר אפי' כדי לשמור פירותיו דאינו דבר מצוה כלל ומ"מ הא חזינן דלהקביל פני חבירו לאו מידי חשיב ולענין עירוב שרי אלמא אזלינן בה לקולא:

דיני יום טוב וחול המועד

שאלה עח דורון ששולח לישראל שיש בה חשש מחובר או לידה ביו"ט ראשון שרי לישראל אחר ביו"ט שני או לאו:

תשובה יראה דבסתמא דמלתא אין להתיר דאשירי וסמ"ק פליגי בה והורה אחד מהגדולים כדברי סמ"ק. אמנם אם יש בדבר צורך כגון שזימן אורחים נכבדים וקנייה להו כך דורון נראה דיש לסמוך אדברי האשירי דכתב אפי' לפר"י שרי לישראל אחר משום דליכא למיגזר בכה"ג ולכך נראה להתיר הואיל ולפר"י שרי אפי' לאותו ישראל שהובא בשבילו וכעין זה שרי בסמ"ק בדבר הבא מחוץ לתחום. ביו"ט שני אם הובא בראשון אפי' לפי מה דס"ל כפר"י הואיל ולפר"י שרי דבר של לידה או מחובר ונראה קצת דהואיל דידן עדיף מההוא הואיל דהתם ל"ל הואיל ור"י לא גזר אפילו בלידה ומחובר מסתמא ר"י לא מפליג כולי האי דגזרינן אפילו במחוץ לתחום שהוא איסור דרבנן והשתא ליכא למימר דלמא ר"י סבר דבדרבנן נמי גזרינן כדאשכחן בכמה דוכתא דלפעמים עבדינן לרבנן חיזוק טפי אבל בהואיל דידן אמרינן שפיר כיון דר"י לא גזר אפילו לאותו ישראל מסתמא ר"י לא מפליג כ"כ ליגזור לישראל אחר דלא ידע לי' לנכרי דמצי למימר לו' שהביאה בשבילו. ולפי מאי דכתיבנא בסתמא דמלתא דאסרינן אפילו לישראל אחר כדברי סמ"ק א"כ אם הובאו דגים ביו"ט ראשון שחל להיות בה' א"א לאכול מהן אפילו בשבת שאחר יו"ט ואע"פ שכתב אשירי שם בשם רבינו יחיאל דאפי' לפר"י שרי בשבת שאחריו אע"ג דלא שהתה עדיין בכדי שיעשו בשעת התירם כדבעי לפר"י מ"מ כולי האי לא מחמרינן לאסור מראשון לשני וגם בשבת שאחריו שרי דנראה דכל זה בפירות שנלקטו מן המחובר דחזו לשבת למיכלינהו חיין אבל דגים דצריכים בישול ובשבת אסור לבשלו וביו"ט שני נמי א"א לבשלו משום דמוקצים הן ואסורין אפילו לישראל אחר והכי משמע מדברי אשירי דכתב דבר הבא מחוץ לתחום שרי לטלטל משום דשרי לישראל אחר משמע הא לאו הכי אסור. הנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה עט קנו ביצים מן הנכרי ביו"ט שחל להיות אחר השבת והנכרי היה מסיח לפ"ת שנולדו קודם ב' או ג' ימים יש לסמוך על דבריו ולהתיר הביצים לאוכלן באותו היום או לאו:

תשובה יראה דלא צריכן להו ולא סמכינן אדבריו של נכרי כה"ג אפילו במסיח לפי תומו דחיישינן דלמא נולדו ביו"ט והוי אסורים דאורייתא הואיל ואחר השבת הוא מטעם הכנה והכי פסק רב אלפס בריש ביצה דקי"ל כרבה דסבר ביצה אסורה מדאורייתא ביו"ט אחר השבת משום הכנה ובאיסור דאורייתא לא סמכינן אנכרי מסל"ת כדקאמר רב אשי בהדיא פ' הגוזל דאין מסל"ת כשר אלא בעדות אשה ובשבויים דאקילו בה רבנן. ובשאר מילי דרבנן ולא באיסורי דאורייתא. ובסמ"ק בהלכות גירושין אייתי דברי רב אשי לפסק הלכה והא דכתב במרדכי בריש ביצה דנכרי מסל"ת נאמן על הביצים שנולדו קודם יו"ט שהרי אינו משביח מקחו דיותר טובים אותם שנולדו היום משנולדו אמש י"ל דהכא איירי ביו"ט דעלמא שאינו לאחר השבת דבדידיה ביצה שנולדה היום אינה אסורה אלא גזירה דרבנן כדאיתא בהדיא בגמרא ולכך סומכים אדברי נכרי מסל"ת אבל לעולם ביו"ט שאחר השבת דאיכא חששא דאורייתא לא סמכינן עליה. וא"ת הא דאמרינן פ' גיד הנשה דמין בשאינו מינו אמרו רבנן לטעום קפילא ופרש"י דסמכינן עליה קפילא דנכרי מסל"ת דאין מודיעים לו שצריכים לטעום אותו בשביל איסור והיתר ואי קאמר דאינו טועם בו האיסור שרינן התבשיל וכ"כ א"ז בשם ע"ז בהדיא ואע"ג דלפר"ת טעם כעיקר דאורייתא במין בשאינו מינו י"ל דקפילא שאני דאומנתו בכך ולא מרע חזקתו ולא חיישינן דלמא משקר או לא דייק והכי איתא בהדיא בטור יו"ד דמסקנת הרא"ש דבעינן תרתי קפילא אומן והוא מסל"ת ודלא כרשב"א דסבר דכל חד מהני מסל"ת אפי' אינו קפילא וקפילא אפי' מודיעין לו שצריכים לטעימתו בשביל איסור והיתר משום דאומן לא מרע חזקתיה סמכינן עליו וא"ת הקשה לדידי אמאי מהני מסל"ת אפי' אינו אומן י"ל דסבר כרש"י דטעם כעיקר דרבנן ולכך סמכינן עליו מסל"ת אפי' אינו אומן אבל היכא דאיכא ספיקא דאורייתא לא. אמנם נראה דאם חל יו"ט ראשון בשבת וביום א' דהשתא הוי יו"ט שני יו"ט שלאחר השבת אפ"ה סמכינן אנכרי מסל"ת משום דלדידן דבקיאין בקביעותא דירחא אינו אלא מדרבנן אע"פ שלענין נכרי שהביא דורון לישראל דבר שיש בו חשש לידה או מחובר דאסרי לה עד מוצאי יו"ט בכדי שיעשו הואיל ונעשה בו איסור דאורייתא משא"כ בדבר הבא מחוץ לתחום ולהאי אסור אע"ג דבלאו דאורייתא תליא מלתא מ"מ אסרינן לה ביו"ט שני כמו בראשון אפילו לדידן דבקיאין בקביעא דירחא י"ל שאני התם דאותה גזירה לא שייכא אלא לענין איסור יו"ט ומש"ה לא מפלגינן בין ראשון לשני כמו שלא חלקו חכמים בשום איסור אלא אסרו בשני כמו בראשון בר מלגבי מת. אבל איסור דלא נסמך אנכרי מסל"ת לא לגבי יו"ט איתמר אלא כללא הוא בכל התורה היכא דהאיסור מן התורה לא סמכינן עליה ולפיכך בראשון דהוי דאורייתא אסור ובשני דלדידן אינו אלא מדרבנן שרי ונראה נמי דכ"ש ב' ימים דר"ה דקי"ל נמי נולדה בזה אסור בזה אם הנכרי מסל"ת סמכינן עלייהו דהכא ליכא הכנה מן התורה כל עיקר:

שאלה פ בני אדם הקונים בשר ושוחטים מערב יו"ט ואין מולחים אותו אלא ביו"ט שפיר דמי או לא:

תשובה יראה דלכאורה אסור הוא דהכי כתוב בהדיא במרדכי פ"ק דביצה לאסור בשם רבינו אפרים אמנם אחד מהגדולים קבל מרבותיו דלא נהגינן בהכי כמרדכי דהדבר ידוע שהבשר שוהה במלח מפיג טעמו. מיהו נראה שיש להשיב על קבלה זו מהא דאיתא באשירי בהגה"ה פ"ק דביצה מהא דרב אדא מלח גרמא גרמא משום פסידא שלא יסריח הבשר שהתירו הערמה זו משמע אדרבה כשהבשר שוהה בלא מלח איכא פסידא טפי ויש לתרץ קצת דהכא איירי ביום ראשון או ביום שני והוא ע"ש דאי לא מלח ליה האידנא מסריח עד יום ג' אבל מ"מ מעיו"ט ליו"ט לא מסריח ואדרבה משבח טפי מפני כי' מולחו ושוהה במליחה ובכל דהו מחלקין לענין מליחת בשר ביו"ט משום דאין עבוד באוכלין כדכתב באשירי הא דמולח אדם כמה חתיכות אע"פ שא"צ אלא לאחד א"כ יש לסמוך אקבלה דלעיל. אמנם מספקינא בדגים שקרעו אותם מעיו"ט אי שרי למולחם ביו"ט דדילמא משום דהמליחה מעלה טפי לדגים מלבשר אסור דאמרינן פ' מפנין בשר תפל מותר לטלטל דחזי למיכל ודג תפל אסור לטלטלו דלא חזי למיכל אבל דג מלוח מותר לטלטלו דחזי נמי למיכל חי וכיון דמועלת בהן המליחה א"כ שייך בהו עיבוד טפי כדאמרינן פ' ח' שרצים אמר רב נחמן מרים הוא מלחיה פוגלא אמינא אפסדה ליה כו' וא"כ יש להחמיר בדגים טפי אך אדרבה נראה לעינים שיש מיני דגים שבשרם רך שמתקלקלים בשהייה מועטת במלח ובודאי מפיגים טעמן טפי מבשר ואינהו ודאי שרי ויש ג"כ מיני דגים שאדרבה אם שוהין במלח משביחים ואינהו ודאי צריך למולחן מעיו"ט:

שאלה פא פתילה שלא הודלקה וכבתה קודם שבת ודלקה בשבת וכבתה ועדיין היא ארוכה שאפשר להדליק בלדה השני שרי להדליק ביו"ט שאחר שבת באותו נר השני או לאו:

תשובה יראה דצריך לדקדק יפה בדבר דמרדכי בריש ביצה כתב דפתילה כה"ג אסור להדליק ביו"ט מטעם הכנה שמקום שכבתה נוחה היא וטוב יותר להדליק משהייתה כבר וא"כ היה שבת מכין ליו"ט וכן כתב שם אשירי מטעם הכנה וכתב עוד במרדכי בשם ראבי"ה דאפי' לטלטל אסור כמו ביצה והשתא משמע בהדיא מן המרדכי דלעיל דדוקא במקום שהודלקה וכבית שם טובה יותר להדליקה אבל באידך גיסא לא הוכנה. והא דאסר לה ראבי"ה לטלטל אע"ג דחזי להדליק בה באידך גיסא צ"ל דאיירי כגון שהיא קצרה שאינה ראויה להדליק בה באידך גיסא אמנם נראה דאע"ג דלא חשיבי הכנה באידך גיסא מ"מ אסור להדליק בה שם דכיון דהכנה דאורייתא היא כדאיתא להדיא בגמרא א"כ גזרינן דילמא אתי למיעבד באידך גיסא ודמי להא דאמרינן פ"ק דחולין דבמגל יד לא ישחוט לכתחלה משום דילמא אתי למיעבד באידך גיסא כיון דאיסור הכנה דאורייתא היא צריך למיגזר בה כמו בשחיטה אפס לכאורה יש להוכיח דהכנה זו דפתילה לאו דאורייתא היא. והא דמייתי במרדכי מן הירושלמי דחכמי הדור דמוה להכנה צ"ל דלאו לגמרי דאיסור דאורייתא אלא דמעין הכנה היא ומדרבנן ואין זה דוחק לומר הכי שהרי כתב במרדכי בשם ר"י תלמוד דידן לא חשיב ליה הכנה כל עיקר הואיל וגוף הפתילה איתא בעולם וא"כ סברא לומר דירושלמי נמי לא חשיב הכנה מדאורייתא*).

הגה"ה
וכיון דליתא אלא מדרבנן לא גזרינן דילמא אתי למיעבד באידך גיסא כדמוכח פ' המביא כדי יין גבי קרדום שיש לו זכרות וקתות ע"ש ע"כ.

והכי מוכח באשירי שם דמפרש ח"ל סילקך בשבת ויו"ט ובשני י"ט של ר"ה אסור להדליק בליל י"ט שני הפתילות שכבו בראשון אם לא שנדלקו וכבו בחול דהשתא הוכנו מעיו"ט וכן הלפידים שכבו בראשון אם לא שירבה עליהם עצים אחרים ויבטלם עכ"ל מדכתב דמצו לבטלו בעצים אחרים ע"כ סבר דלא אסירי הלפידים מדאורייתא דאיסור שהוא מן התורה לא שרי לבטל כדאיתא התם בהדיא בגמרא ואשירי נמי מייתי לה ולפידים ופתילה הכל חדא היא. וי"ל דאשירי לא קאי דמאי דכתב שאם לא שירבה אלא אשני י"ט של ר"ה דהתם ודאי לאו דאורייתא היא דמן התורה אין יו"ט אלא יום אחד א"נ קאי איו"ט ושבת ואיירי ביו"ט שני שלאחר השבת והלשון משמע קצת הכי דכתב להדליק בליל יו"ט שני ואילו שבת ויו"ט לא הזכיר התם כי היכי דלא ניהוי עלה שריותא דביטול ול"ע (בסימן) [בס'] אשירי ולפי מה שאמרנו שאסור להדליק באידך גיסא א"כ אסור לטלטל כדכתב ראבי"ה והיה נראה אפי' היא מונחת בפי הנר דצריך הוא למקומה להניח אחרת תחתיה ואע"ג דקי"ל דכל כלי אע"פ שהוא מוקצה לטלטל מ"מ לצורך גופו ומקומו מותר גבי פתילה לא שרי דלאו כלי הוא כדמשמע לשון הספר דפ' במה מדליקין דקאמר הכי עקיצה הקיפול מועיל ומי קמדליק בעץ בעלמא קמדליק אלמא דחשיב כעץ בעלמא ולא בתורת כלי כדמוכח התם אמנם בתוס' פ' כירה דקאמר הנח לנר ופתילה איתא להדיא דפתילה שלימה חשיב כלי ודוקא שברי פתילה מיקרי גרודות ולא כלי וכן משמע בכמה דוכתי בגמרא דיש בפתילות משום תיקון מנא משמע קצת דכלי היא ומ"מ י"ל דהך פתילה חשיב כדחייה בידים מיו"ט שלאחר השבת מטעם הכנה וכיון דלא קי"ל כר' שמעון בדחייה בידים ע"כ אפילו לצורך גופו ומקומו אסור דהוי מחמת גלל אפי' ר"ש מודה בכלי שמלאכתו לאיסור דאסור מחמת גלל כדאיתא שילהי פ' במה מדליקין ובהגה"ה באשירי פ' כירה ול"ע במרדכי פ' כירה דלא כתב כמו התוס' והגה"ה באשירי:

שאלה פב מת ביו"ט ראשון ואשתהי משבת שלפניו או ע"י אונס ואין רוצים לקברו בו ביום שרי לישראל אחר להוציא חוץ לכרמלית כדי לקוברו למחר או לאו ואם קוברין אותו בו ביום ע"י עממין היאך עושין עם טהרתן:

תשובה יראה דחלוקים דקבורת מת ביו"ט צריכים דקדוק יפה היאך לנהוג בכן כי רבוותא פליגי טובא כמו שאבאר גרסינן פ"ק דביצה אמר רבא מת ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממין מת ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל ואפילו ביו"ט שני של ר"ה משא"כ בביצה אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דאישתהי אבל לא אישתהי משהינן ליה רב אשי אמר אע"ג דלא אישתהי לא משהינן ליה מת ביו"ט שני כחול שוייה רבנן אפילו למיגז ליה גלימא אפילו למיגז ליה אסא ע"כ. והנה הרבה גאונים קדמונים שאלתות דרב אחאי ובמרדכי פ' חולין וה"ג ואשירי פ"ק דביצה ויתר גאונים פסקו דלא קברינן ביו"ט ראשון אפי' ע"י עממין אא"כ מישתהי משבת שלפניו או שהיה צריך לשהות בשביל שבת שלאחריו או דאישתהי משום אונס או טורח לבור ואפי' לא אישתהי אלא שרואין בו שלא יוכל לשהות מחמת חום ונפוח כה"ג חשיב כמו אישתהי כך כתב בא"ז והיינו כמר זוטרא דלעיל וס"ל להנהו גאוני דמר זוטרא קאי אכל מילתא דרבא ואיו"ט שני ע"י ישראל ואיו"ט ראשון ע"י עממין רב אשי דפליג לא פליג אלא איו"ט שני דאל"כ הוה הלכה כרב אשי א"כ דסבירא להו כמר זוטרא וכן פסק בא"ז דאפילו ביו"ט שני לא יתעסקו בו ישראל אא"כ אישתהי והיינו דלא כרב אשי והסמ"ג מייתי דברי רב אשי לפסק הלכה בסתם אכל מילתא דרבא וכן כתב הרמב"ם בסתם כדברי רבא ורב אשי ולא חלק מידי בין אישתהי ללא אישתהי ובהגה"ה שם כתב עלה דדעת הרמב"ם כדברי הסמ"ג וכן כתב אשירי דקי"ל אפי' לא אשתהי וכ"כ במרדכי פ' חולין דנהגו לקוברו ע"י עממין אפילו מת בו ביום ומטהרין אותו ע"י עממין מפני שצריך הדין משום כבוד ואתי לידי ביזוי בלשון הזה כתב וכתב עוד שם בשם הרמב"ן דהיכא דאישתהי ורוצים לקוברו ע"י עממין דאין עממין עושים רק עשיית הארון ותכריכין אבל ישראל ילבישוהו ויוליכוהו וישימוהו בקבר דהכא שרי אפילו לישראל מכח מתוך שהותרה כו' וכ"כ בהגה"ה במיימוני משום שמחות מהר"ם ומהשתא נבאר שאלתינו ונראה דהיכא דרוצים לקוברו בו ביום קוברו ע"י עממין אפילו לא אישתהי כמו שפסקו הגאונים דבתראי הוו וכדכתב מרדכי דנהגו כן והלבישה וההוצאה שרי אפילו ע"י ישראל ואע"ג דכתב בא"ח והרמב"ם אסר סמכינן אדרבינו יואל ואשירי דמסיק כוותיה ושרי אע"ג דאינהו איירי באישתהי היינו משום דסבירא להו כרמב"ן ולרבינו יואל דלא שרי קבורה ביו"ט ראשון כל עיקר אלא באישתהי אבל לענין לבישה והוצאה אין חילוק דסברא דמתוך שייכא בלא אישתהי כמו באשתהי וא"כ לדידהו דשרינן לקבורה בדלא אישתהי הוצאה ולבישה נמי שרי. אמנם היכא דאין רוצים לקוברו בו ביום אלא שרוצים להוציא מן הבית לבית הקברות כדי לקוברו למחר ומוציאין אותו היום בשביל עגמת נפש או משום הכנים אין נראה דשרי וכן כתב בהדיא באשירי פ"ק דמועד קטן מפרש"י דאפילו ביו"ט שני אם אין רוצים לקוברו בו ביום לא שרי לעשות בו שום איסור מלאכה רק טילטול בעלמא ודבר שאין בו טורח ואפילו ע"י נכרי אסור מדלא מסיק רק טילטול הא הוצאה אסור אפילו לכרמלית כמו מלאכה דרבנן נקראת ואע"ג דמשמע דלכבסו למת ולגזוז שערו נמי שרי מ"מ הוצאה הוא מלאכה טפי דגזיזת שער של מת אינו מלאכה כלל (ובסימן) [ובס'] אשירי כתב בסתמא דכל מלאכה אסור בר מטילטול ע"ש באשירי. וא"ת דשרי הוצאה אפילו כה"ג מכח מתוך י"ל דכיון דאינו מניחו לקוברו ביו"ט לא חשיב אפילו קצת צורך היום. ואנן בעינן צורך היום קצת לטעמא דמתוך ובענין הטהרה דכתב המרדכי דעושין ע"י עממין מצאתי תשובה נכרים דכתוב בה דישראל מטהרים אותו וכן מצאתי כתוב על שם אחד מהגדולים וכן הדעת נוטה דמה שכתב מרדכי דצריך הדין מפני כבוד אדרבה יש לחוש טפי לכבוד זה לטהרו ע"י ישראל בידים או בקש וע"ג עוד דליכא למיחש לסחיטה וכיבוס מתעסק ע"י נכרים בהדין דמרדכי גופיה כתב שם בפ' חולין בתשובה ר"ב דאפילו בהוצאה מבית לכרמלית למת ע"י ישראל ולא ע"י נכרים כש"כ לטהרתו אם יגעו בו הנכרים שמאים כוזבים לכל דבריהם. ולענין מת ביו"ט שני בין לא אישתהי רבינו תם מחמיר לעשות ע"י ישראל משום טעמים דחברין כדאיתא בגמ' דביצה ומשום דאין אנו בני תורה כדשלח להו לוי לבני בבל בפ' חולין וכמה גאונים הסכימו לר"ת להחמיר ור"י פסק לקולא וכן הרמב"ם והסמ"ג דלעיל וכן רב אלפס לא הביא רק דברי רבא ומר זוטרא ורב אשי עליהם כהויתם בלא חלוק וכן מסיק אשירי. ובא"ז כתב דריב"א התחיל בעצמו לאסור בקבר ביו"ט שני ותפרו תלמידיו אחריו

וכתב אשירי דנהגו באשכנז ביו"ט שני שעושים ע"י נכרים עשיית הקבר והארון והתכריכים כל מלאכות שהן דאורייתא אבל כל מה שהוא רק איסור דרבנן עושין ע"י ישראל. ונראה היינו בדאיתא נכרים אבל אי לא אפשר ע"י נכרים כגון ביום אידם וכה"ג עושין הכל ע"י ישראל ונראה דאפי' בי"ט של ר"ה יש לעשות כן כדפסק רב אשי בי"ט שני כחול שוויוה רבנן לענין מת וקאי אמילתא דרבא דלעיל דאפי' יו"ט שני של ר"ה שרי גבי מת משא"כ בביצה. ואע"ג דנמצא כתוב על אחד מהגדולים דלא נהגו כן ביו"ט שני של ר"ה אין נראה דכיון דחכמים מילי חלוק יו"ט שני של ר"ה מיו"ט שני דגליות וכן לגבי מת פסק תלמודא להדיא דאין חילוק וכתב על מה שאין כן בביצה ר"ל כל דדמי לביצה ואין לנו לעשות פרצה ומנהג לשבור דברי התלמוד ואי שרינן יו"ט שני של גליות שרינן נמי ביו"ט שני של ר"ה. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה פג

נכרי שהביא דורון לישראל ביו"ט חוץ לי"ב מיל והוא דבר שאין בו משום מחובר או לידה אם אעפ"כ יש להחמיר בו כמו במחובר ולידה הואיל וכתבו רוב הגאונים דתחומין די"ב מילין דאורייתא הן:

תשובה

יראה דאין להחמיר כמו במחובר ולידה כמו שאבאר וכבר נשאלה שאלה זו מחד מרבוותא והשיב כיון דנהגינן כר"י וה"ג דמפרשים הטעם מאי דאסרו חכמים דורון שהביא נכרי לישראל היינו משום גזירה שמא יאמר לנכרי להביא לו מן המחובר או דבר הנולד ויעשה איסור דאורייתא בשבילו והאי טעמא לא שייכא כל כך בתחומין די"ב מיל דלא שכיח שיאמר לנכרי להביא לו אוכל או משקה כל כך מרחוק. ונראה להביא קצת ראיה דלא אסרו חכמים כה"ג מהא דאמרינן פ' בכל מערבין הביא ליפתא דאתו למחוזא כו' עד מאי אמרת מחוץ לתחום אתאי. הכא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר כ"ש הכא דאדעתא דנכרי קא אתי והשתא אמאי לא הוה חייש דילמא חוץ לתחום לי"ב מילין קאתי דלשון הגמרא משמע דלא הוה ידע מהיכן קאתי ואי מחוץ לי"ב מילין קאתי דינו כמחובר לאסור מ"מ אפילו לישראל אחר כדאיתא בסמ"ק דכתב דדבר שמינו במחובר שהובא לישראל ביו"ט ראשון אסור אפילו לישראל אחר ביו"ט שני של גליות אע"ג דליכא משום מוקצה דנולדה בזה מותר לזה אע"כ אפילו אתאי מחוץ לי"ב מילין לא מחמרינן ליה והוא כמו במחובר ולידה אע"ג דרמב"ם וסמ"ג וא"ז ומרדכי בשם רבינו יואל פ"ק דעירובין כולהו סברי תחומין י"ב מילין דאורייתא נינהו ויש לדחות ראיה זו דמש"ה לא הוי חייש בהוא ליפתא דעל האמת סמך דבשביל נכרים קאתי והכא בשביל נכרי ודאי שרי אפילו לישראל אפילו במחובר ולידה היכא דליכא מוקצה כמו ביו"ט ראשון ליו"ט שני ובחוץ לתחום אפילו די"ב מילין לא שייך מוקצה כלל וכ"ש הכא דאדעתא דנכרי קאתי דנאמר תלמודא לא קאי אלא אתחום תחומין והלשון משמע דידע ודאי דמחוץ להתם תחומין אתי מדלא קאמר מאי קאמרת דילמא מחוץ לתחום כו'. ותו דבמרדכי פ' אין צדין בראשו כתב בשם ראבי"ה ספק תחומין שרי לגמרי משום דלג"מ בה אוקמינן אחזקתן כמו גבי ספק מוכן. ומהשתא סברא היה נראה נמי לדחות ראייה דלעיל דלהכי לא הוה חייש דילמא מחוץ לתחום די"ב מילין אתאי דליכא בה חזקה כמו גבי ספק לידה ומחובר דאיכא לאוקמה בה אחזקתה ולימא דהיום נולד והיום נתלש אמנם באשירי פ' אין צדין מוכח היכא דאיכא נמי הם לאיסור דאורייתא חיישינן לספק אפילו אי ליכא חזקה דכתב דדרך הרביה ופלטיה מבוש דלא שכיחא לא חיישינן להו הא אי הוה שכיחי חיישינן אע"ג דבדידהו נמי ליכא חזקה. אמנם נראה לחלק ולהתיר מטעם אחר דאין להחמיר בבא מחוץ לתחום די"ב מילין אפי' למאן דסבר דאורייתא היא כמו במחובר ולידה כדמסיק במרדכי שילהי פ"ק דעירובין הביאה דבכל מערבין בשמעתא דנתגלגל מחוץ לתחום דמפני הכי שאני טומאה הואיל ויש לה עיקר מן התורה אבל תחומין דרבנן ומפרש במרדכי דאע"ג דתחומין נמי יש להן עיקר מן התורה די"ב מילין מ"מ אינה מפורש בתורה ולכך מקילינן בהו טפי מבטומאה אפי' טומאה דרבנן הואיל ועיקר טומאה מפורש בתורה ומהאי טעמא י"ל נמי דדוקא באיסור מחובר ולידה החמירו חכמים לאסור אם עשאו נכרי בשביל ישראל דאיסור מפורש בתורה בכל מלאכה לא יעשה בה אבל באיסור תחומין אפי' די"ב מילין הואיל ואינם מפורשים בתורה לא החמירו ואע"ג דבמרדכי פ' לולב וערבה משמע דאדרבה ערבה הואיל ואינה מפורש בתורה דוחין הקביעות בשבילו כדי לפרסם שהיא מן התורה ומשום לולב ושופר לא דחינן לפי שהן מפורשין בתורה דלגבי מלות עשה הקבוע בכל שנה שאני דהתם שייכי טעמיה דפירסום וק"ל:

שאלה פד

בשר שנשחט מעיו"ט שרי לנקר אותו ביו"ט או לאו:

תשובה

יראה דצריך להתיישב בדבר דהגה"ה במיימון בשם ראבי"ה כתב דמותר לנקר בשר ביו"ט אפי' נשחט מעיו"ט ואין בו משום בורר אוכל מתוך אוכל משום דא"א לאכול בענין אחר ע"כ נראה דר"ל דמשום דא"א לאכול בענין אחר מש"ה לא חשיב ברירה. וכן העתיק אחד מהגדולים בשם מרדכי דבניקור בשר לא שייך ברירה וכמדומה דבמרדכי דבני ריינו"ס העתיקו דבמרדכי דבני אושטריי"ך ליתא ויש לתמוה על ההיא סברא דהגה"ה במיימון כתב משום דא"א לאכול בענין אחר לא חשיב ברירה מההיא דפ' תולין דבין הגיתות מותר לתת יין עכור במשמרת לתוך המשמרת משום דבלא"ה משתתי הכי. וכן דקדק ר"י משום דמותר להגן משקין של שקדים משום דמשתתי מקודם הכי כדאיתא בסמ"ג במלות שבת אלמא אדרבה משום דאפשר בלא הך ברירה מש"ה ליכא משום ברירה גם בההיא הגה"ה מסיק דראבי"ה מייתי ראיה דשרי לנקר אע"ג דנשחט מעיו"ט מהא דשרי רב לטפויי מלח ביו"ט מהיום הגילופת מעיו"ט ואנן פסקינן בשם רוב הגאונים דלא ס"ל הכי ובהגה"ה באשירי גבי הא דמלח גרמי מוכח דריב"א סבר דבניקור בשר שייך ברירה מדלא התיר אלא משום פסידא הלא"ה אסור ועי"כ מטעם ברירה והא דשרי משום פסידא היינו בשוחט ביו"ט דא"א מקמי הכי. אבל שחט מעיו"ט דאין הניקור מפיג טעמו ואדרבה משביח טפי כדמוכח מדברי ריב"א לכך נראה דיש לנקר ע"י שינוי כמו בקופיץ או בקורדום דבסמ"ג כתוב אפילו מלאכה גמורה שהיא לצורך אוכל נפש אם אפשר לעשות מעיו"ט מותר לעשות ע"י שינוי כמו דיכת מלח ואע"ג דאשירי ומרדכי פ' אין צדין כתבו דתחלת הרקדה אסורה ביו"ט אפילו ע"י שינוי. וה"נ מוכח בסמ"ג התם גבי דיכת המלח לפי סברת הרמב"ם שכתב הטעם דאסרו חכמים מלאכה שאפשר לעשות מעיו"ט כדי שלא ימתינו לעשות כל אלו מלאכות ביו"ט ונמצא בטל משמחת יו"ט וא"כ יש לחלק דהרקדה היא מלאכה שרגילין לעשות הרבה בבת אחת. ושייך למגזר בה דילמא אתי לאימנועי משמחת יו"ט משא"כ בדיכת מלח או בניקור בשר אמנם לפי הר"ר נתנאל דמרדכי ריש ביצה דהכל דמקרא ילפינן לאסור כל אומן מלאכות דקודם ליסה צריך להתיישב בדבר מ"מ יש לחלק וצ"ע:

שאלה פה

צבור המבקשים לשלוח אחר מנהיג או אחר ש"ץ לשוכרו על זמן לאחר מועד וצריכין לכתוב בשביל זה בחול המועד שרי למכתב לצורך בלא שינוי או לאו:

תשובה

יראה דלא שרי והכי מוכח בהדיא מא"ז דכתב אין מגיהין אפי' אות אחת בספר העזרה פי' כשמוציאין בעזר' לקרות בו ואפילו לצורך רבים ע"כ אלמא דאפילו לצרכי רבים אין כותבין במועד. וכן כתב אשירי פ"ק דמו"ק כלל גלורכי רבים דכל דבר שהוא מעשה הדיוט מותר לעשות במועד לצרכי רבים אפילו בלא שינוי אפילו שלא לצורך המועד ואפילו כיוונו מלאכתן במועד מטעם קדרה דבי בותפי כו' ואי לא עבדינא כאידנא מפסדי ולא מתעבד כלל. אבל דבר שהוא מעשה אומן אם אינו לצורך המועד אסור לצורך הרבים אא"כ יכול לשנות במלאכה ע"כ והשתא כתיבה שאסרו חכמים חשיבה מלאכת אומן כדמוכח מן המיימון שכתב מה שהתירו חכמים לכתוב שאילת שלום וחשבונות משום דאין אדם מקפיד על כתיבתו והרי הן כמעשה הדיוט משמע שאסרו חכמים משום דמעשה אומן הוא והא דשרינן לכתוב גיטי נשים ושיחרורי עבדים ושטרי חליצה ומיאונים אגרת שלום כו' נ"ל דהוי בכלל מעשה ב"ד. לפי שעה וספר העזרה י"ל דלא הוה צריך לקרות בו במועד וכ"כ במיימון בהדיא דכתב תפילין ומזוזות ולהגיה בספר העזרה דאסור משום דלאו לצורך המועד הוא משמע דגיטי נשים ואינך דשרי משום דלצורך המועד הן. ואע"פ שראיתי מן אחד מהגדולים שכתב בעצמו במועד בלא

שינוי בענין שאלתינו ממש וכתב הכותב הטעם ממש משום דצרכי רבים נכתבין בלא שינוי ואע״פ שהענין ההוא לא היה אלא לצורך אחר המועד אגב הנראה לע״ד כתבתי:

שאלה פו מי שהמיר דתו ובא ליטהר במועד שרי לגלחו כדי לטובלו ולהכניסו לדת אמת או לאו:

תשובה יראה דשרי דכיון דנהגינן לגלח בעלי תשובה כהאי עפ״י דברי ר׳ משה הדרשן כדפירש״י בפ׳ בהעלותך שנתן טעם להתגלח הלוים לפי שהיו כפרה על בכורי ישראל שחטאו בע״ז וע״ז קרוי מת ומת איתקש למצורע והמצורע טעון תגלחת וא״כ דמי נמי להנך פ׳ אלו מגלחין הנזיר והמצורע והעולה מטומאתו לטהרתו מותרין לגלח במועד ותניא עלה בגמ׳ דנזיר ומצורע אפי׳ היה להן פנאי לגלח קודם המועד מותרין לגלח במועד כדי שלא ישהו קרבניהם ובעלי תשובה נמי נראה להתיר כדי שלא ישהו כמה מצות שהרי אין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה עד שיגלח ויטבול ואע״ג דוודאי אינו מעכב מ״מ מנהג אבותינו תורה היא וכדאמרינן אברא ודחיקן גילוח דרבנן מקמיה. ותו דאשירי פסק כלישנא בתרא דקטן שנולד אפי׳ קודם המועד דשרי לגלח במועד משום דגזירת חכמים שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול לא שייכי בקטן. ונראה דהכא נמי כה״ג לא שייכי הגזירה כולי האי:

שאלה פז בחול המועד שאסור לתפור כדרכו אם יתפוס המחט בשינוי באצבעותיו שרי לתפור כי האי גוונא או לאו:

תשובה יראה דלא שרי ואע״ג דהעתיק אחד מהגדולים מדרשות הר״ח א״ז שמהר״ר אליעזר כתב לו בחול המועד וכשבא אצלו שאל שילך כתב בחול המועד והשיב לו תפס הקולמוס בין אגודל ואצבע כמו בכל מקום ונראה לומר דמתוך כך השינה בשעת הכתיבה ואינו רושם בתיקונה שכתיבה מותר אף על פי שלמסתכל נראה שכתב כדין עכ״ל. מכאן היה משמע להתיר ולתפור נ״כ בכה״ג. אמנם י״ל דאין לדמות מלאכת תפירה למלאכת כתיבה דמלאכת חייטין חשיבי טפי מלאכת אומן ממלאכת לבלרין דשכיחי טפי דידעי לה בני אדם כדאמרינן פ״ק דחולין ת״ח צריך שילמוד כתב חשיבה שכיחא ולכך מקילינן בה להתיר בה בשינוי מיעוט אבל מלאכת חייטין דלא שכיחי בכל״א חשיבי מלאכת אומן ולא שרינן לה ע״י שינוי כזה ואע״ג דמשמע פ״ק דחולין דכתיבה לא שכיחי דקאמר בתר הכי ואידך הני שכיחי כדפרש״י התם לפירוש רבינו תם לא איתפרש הכי ולפירש״י נמי י״ל איפך שכיחי טפי משום דבקי בהו מנעוריו אבל כתב צריך ללמוד לא שכיח היא. ועוד נראה מדאיצטריך לפרושי במתניתין היאך ישנה האומן בתפירתו כדקתני האומן מכליב משמע דווקא בשינוי כה״ג שניכר בתפירה עצמה שרי ולא בענין אחר. ובסברא מועטת מחלקינן בין המלאכות בחול המועד וכדאמרינן פ״ב דמו״ק דהלכות מועד עקורות הן ואין ללמוד זו מזו:

שאלה פח הסדינים הקטנים שמלפפות בהן התינוקות שרי לכבסן במועד שנים או שלשה יחד או לאו:

תשובה יראה דשרי אע״ג דכתב מהר״ש בהלכות שמחות דאין לכבס בגדי קטנים אלא אחת אחת וכ״כ בהגה״ה במיימון נראה דרוצה לומר דווקא אלוקותיהן ומטפחותיהן אע״ג דאית להו שרי דמטנפי. אבל הני סדינים קטנים דלא סגי לתינוק באחת מהן אלא צריכין בכל פעם שלשה או ארבעה לכרוך בהן התינוק שרי לכבס שלשה או ארבעה בפעם אחת ותו דהכא סדינים איכא רבותא לתינוק מהאי טעמא מתיר במרדכי בשם רבי יודא בפ״ב דביצה לרחוץ את התינוק ביו״ט משום דכל מידי דאית ביה רבותא לתינוק לא גזרו ביה רבנן. וכיבוס בחול המועד אינו אלא גזירה אע״ג דכתבו החבורים מן הירושלמי דבגדי קטנים מותר לכבס משום דדמיין למי שאין לו אלא חלוק אחד לפי שהן מטנפין את בגדיהם תמיד וכמי שאין לו אלא חלוק אחד כתב בסמ״ק דבעינן אזורו מוכיח עליו שלא״ה אסור לכבס נראה דבגדי קטנים לא בעי שום מוכיח דניכרים הם וידוע דשל קטנים הם וה״ה סדינים קטנים:

דיני סוכה ולולב ואתרוג

שאלה פט הא דילפינן פ״ק דסוכה מקרא מחובר פסול לסכך אי הוה תלוש ולבסוף חברו כגון קורות הבתים המחוברים במסמרים לכותלי הבית פסולין נמי או לאו:

תשובה יראה דכשר הוא וכן מוכיחות ההלכות פ״ק דסוכה גבי מפקפק או נוטל אחת בנתיים דלא פסול מחובר כה״ג והא דמחובר מעיקרו או נטוע ולבסוף קצרים. אע״ג דלענין שחיטה כתב אשירי דדינו כמחובר משום דבעיא היא בפ״ק דחולין ולא איפשיטא ליה י״ל כיון דלענין ע״ז הוי כתלוש וכן לענין הכשר זרעים לחד תנא לענין סוכה נמי הוי כתלוש. הנלע״ד כתבתי:

שאלה צ סוכה שרצו להשים למעלה סולם או כדי להניח הסכך על גביהן כשר הדבר או לאו:

תשובה יראה דשרי אפי׳ לסכך כל הסוכה בסולמות שלנו דאין סכך פסול אע״ג דכלי הוא מ״מ לא מקבל טומאה דכלי עץ שאין לו בית קיבול אינו מקבל טומאה. וא״ת מ״מ טמא מדרס ומוכח שילהי פ״ק דסוכה דאפי׳ פשוטי כלי עץ אם ראויין הן למדרס אין מסככין בהן הואיל וטמאין טומאת מדרס והסולמות נמי ראויין למדרס דעולין ויורדין בהן י״ל דמ״מ לא מטמאו מדרס והכי איתא בתוס׳ פ׳ בכל מערבין ובתוס׳ פ׳ המוכר את הבית ובפ׳ הקומץ רבה דתניא בתו״כ סולם וקולב אע״ג דעולים ויורדים בהן אינן מטמאין מדרס ומפרש הטעם משום דאין עשוים להנאת מדרס אלא כדי לעלות ולירד בהן והכי איתא פ׳ הקומץ בתוס׳ ומפרשים התוספו׳ בב״ב ובעירובין לחד פירושא דאפילו לטומאה דרבנן ליכא בסולם וקולב ולפר״י התם היינו יכולים לומר דאית ליה דיש טומאה מדרבנן ומ״מ נראה דאפי׳ אי נמי דסבר הכי ר״י מ״מ יכול לומר דאפ״ה שרי לסכך בו הואיל ומדאורייתא לית לי׳ שום טומאה בעולם*). ולא דמי למטלניות דפחותים מג׳ על ג׳ דכתבו התוס׳ פ׳ במה מדליקין בשיטה שלם על שלם שאין מסככין בהן דהתם כדפי׳ טעמא הואיל ובאות מבגד גדול שהיה ראוי לקבל טומאה מדאורייתא ולא דמו נמי לאניצי פשתן דכתבו תוס׳ בססיא שיטה בסופה דאין מסככין בהן דהתם נמי כדפי׳ הואיל וקרובים הן להוי דפסול מדאורייתא אבל כגון סולם דאפי׳ אי מטמא מדרס מדרבנן הואיל ולא אשכחן דמקבל טומאה מדרבנן דפסול לסכך בו ליכא נמי למיגזר בגופו אטו דאורייתא דאינו בא מן המקבל מדאורייתא וגם איננו קרוב לקבל מדאורייתא שרי לסכך בו ואף כי המדקדק בתוס׳ ב״ב ובעירובין לא מוכח לו כלל במידי דר״י או שום שנויים חילוקים אהא דסולם וקולב טהורים אפילו מדרבנן כמדומה שמצא כתוב שאחד מהגדולים דרש דאין לסכך בסולם ואגב הנראה לע״ד כתבתי:

הגה״ה

*) וכ״כ במרדכי סוף פ״ק דסוכה דמחצלת של גמי ושל שיפה מסככינן בו משום דאין מחצלת מקבלין טומאה אלא מדרבנן ע״ש בגמרא. ע״כ.

שאלה צא מהו לחבר כלונסות הסוכה במסמרות של ברזל או לקושרם בבלאות מפני שהן מקבלים טומאה יש קפידא בהכי או לאו:

תשובה יראה דאין קפידא בדבר ואע״ג דאיתא בפ׳ הישן הא דתנן הסומך סוכתו בכרעי המטה כשירה רי״א אם אינו יכול לעמוד בפני עצמה פסולה וקאמר עלה בגמ׳ מ״ט דר״י חד אמר מפני שאין לה קבע וחד אמר מפני שמעמיד בדבר המקבל טומאה וא״כ נמי ל״ד מעמידין בדבר המקבל טומאה. וכתב אשירי התם דמוכח מדברי רב אלפס דסבר הלכה כר״י מ״מ הא פסק אשירי נמי דטעמא דקבע עיקר ולא טעמא דעמידה בדבר המקבל טומאה ונראה דמוכח נמי מדברי רב אלפס דסבר דטעמא דמקבל טומאה לאו עיקר הוא מדלא מייתי בפסקיו ההיא פלוגתא והוה נפקותא גדולה בדבר דעביד תלמודא איכא בינייהו נעץ ד׳ שפודין של ברזל וסיכך עליהן דלמ״ד משום קבע כשר ולאידך פסול אלא ע״כ סבר דטעמא דמקבל טומאה ליתא וטעמא דקבע עיקר ופירוש דקבע היינו משום דאין מן המטה עד הגג עשרה. ולפי טעם זה אין חילוק בדברי רבי יודא לפי דאין הפסול אלא משום דאין מן המטה עד הגג עשרה וא״כ דווקא בכרעי

המטה פסול ולא בנטע ד' שפודין לכך לא הביא רב אלפס רק דברי רבי יודא בכרעי המטה דווקא וק"ל ואין קשי' מ"ש כ"ד מהא דתניא בתוספתא סוכה שפרס עליה סדין מפני הנשר פסולה וכפר"ת ור"י וכן בתשובת הגאונים הטעם משום דפריס הסדין לדעת כן שאם יפול העלין הנה חמתה מרובה מצלתה והסדין יחזיק העלין התלושים שלא יפלו ולכך פסולה מיד משעת פריסות הסדין שהרי הסדין נעשה להחזיק הסכך ומקבל טומאה הוא הא קמן הכא דבדבר המקבל טומאה מחזיקה פסולה. וי"ל דשאני התם דהסדין נמי עושה צל ואע"ג דבלא צילתה מרובה מחמתה כיון שאותו הצל גופיה הסדין מחזיקתה שלא יהא פחות מחמתה חשיב שהסדין עושה רוב הצל אבל בנידון דידן דלא קעביד הצל מידי בשביל המעמיד לחודא לא מיפסל:

שאלה צב מי שאין לו המקום בסוכה לישן בענין זה שאינו יכול לישן בפישוט גופו ורגליו מיקרי כה"ג מצטער או לאו:

תשובה יראה דלא מיפטר בשינה מסוכה מפני מצטער זה ונראה לראיה לזה מהא דקי"ל דשיעור סוכה לפחות הוא ז' טפחים ושיעור גופו של הסתם בני אדם הן ג' אמות שהוא י"ח טפחים כדאיתא פ' מי שהוציאוהו ובפ' המגיע גבי המוליך מטה למעלה מי' הוכיחו התוס' דגופו של אדם בלא ראשו הוי י"ח טפחים וכן משמע התם מפרש"י וא"כ אפי' כשמתחשב ז' על ז' באלכסון הוי ליה י' טפחים פחות חומש ובעינן נמי באכילה ובין בשינה דלהוי ראשו ורובו בסוכה וראשו ורובו של אדם הוי טפי מי' טפחים לפי חשבון דלעיל והילך שיערו חכמים שיעור סוכה שלא יוכל לישן בה בראשו ורובו ואע"ג דהוי ראוייה לאכילה הא כתב רא"ש במרדכי פ' הישן דסוכה שאינה ראויה לשינה אפי' שראויה לאכילה ולשתייה אינו יוצא בה י"ח כלל אע"כ אורחיה הוא לפעמים לישן בכפיפת גופו ואיבריו ולא מיקרי מצטער בהכי:

שאלה צג בליל שבת בחג הסוכות כבו לו הנרות ויש לו נר בביתו שרי לצאת מן הסוכה כדי לאכול בביתו במקום הנר או לאו:

תשובה יראה דהדעת נוטה דשרי והכי משמע פ' ער"פ דקאמר התם רב הונא קדש ובעי למיטעם מידי אתעקר ליה שרגא עיילי ליה למאני לבית גנונא דרבה בריה והוה שרגא אלמא רגילתא הוא לצאת מדירה לדירה בשביל הנר וכתב מרדכי פ' הישן בשם רא"ש דמי שאין בקי ישער הצער שאם היה יוצא מביתו בשביל צער כיוצא בזה חשיב צער ומיפטר בה ממצות סוכה והרי הוכחנו לעיל דמשום כיבוי הנר אורחיה דמילתא לצאת מדירה לדירה וא"כ חשיב צער. ותו משמע התם בערבי פסחים דלאו אורחיה למיכל בלא נר דקאמר טעימו מידי דילמא אדאזילנא מתעקר לכו שרגא וכ"כ התוספות וכן האשירי שם דלמא הקפיד על הקידוש ולא הקפיד על הסעודה משום דיכולים היו לקיים ג' הסעודות למחר אלמא סבירא להו דלאו אורחיה הוא לאכול בלא נר דאל"כ מאי קשה להו מן הסעודה יכולין היו לאכול בלא נר והכי מפרש שם בגמ' ונראה דיתכן נמי דמרדכי מודה דיש צער לאכול בלא נר מ"מ נפיק ידי ג' סעודות אבל ידי קדוש לא נפיק אלא במקום הנר כך סבר מרדכי בהדיא ודלא כרשב"ם ותוס' ואשירי שם דכולהו לא מפרשים כדמפרש מרדכי ופ' במה מדליקין פרש"י נמי דאין סעודה חובה בלא נר ומייתי ראייה מפ"ב דיומא וכן בשמעתא קמייתא דברכות תניא מעשה שהעני אוכל פתו במלח ופרש"י שהעני אין לו נר לסעוד ולכך אוכל קודם שתחשך אלמא אפילו עני קפיד מכל הני מוכח דיש קפידא טובא לאכול סעודת קבע בלא נר. ונראה נמי דאפי' יש לחבירו נר בסוכתו אין אומרים לזה לך הבא סעודתך לסוכת חבירך ואכול שם לאור הנר דהא נמי חשיב צער משום דאין ערב לאדם אלא בשלו והכי איתא במרדכי ובהגה"ה במיימון מן הירושלמי ואע"ג דאין מפנין במועד מחצר לחצר מחצר חבירו לחצר שלו מפנין אפילו מן כיפה לכיעור משום דאין יפה לאדם אלא בשלו אפס יש לחלק בראייה אם אפשר לו בלי טורח גמור לבא לסוכת חבירו ולאכול שם אין לו להקל:

שאלה צד קטן שאין לו אב והוא צריך לאמו מחייב במצות סוכה לאכול ולישן בה או לאו:

תשובה יראה דצריך להתיישב בדבר כמו שאמר בתוספות שלהי פ"ב דיומא מקשה אהא דתנן מחנכים את הקטנים לשעות והא קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו והשתא הוכי מחנכי אפרושי מבעיא ותירץ ר"י דחינוך קטנים ליתא אלא באב אבל באדם אחר לא ולכך אין מצווין להפרישו ומקשים מההיא דפ"ק דסוכה דהילני המלכה ישבה עם ז' בניה בסוכה אלמא אי ליכא אב שייך נמי חינוך ומתרצי דשמא היה להם אב דמחנכם לכך ואפילו לא היה להם אב היתה מחנכתן למצוה בעלמא עכ"ל התוס' לפי שינוי דר"י וכן כתב בהגה"ה במיימוני בהלכות י"ד כתב בשם ר"י דחינוך קטנים ליתא אלא באב והשתא לדעת ר"י קטן דלית ליה אב ואם טורח לו לישן בסוכה אין להזקיקו לכך כדמוכח מההיא דהילני המלכה כדמוקים לה ר"י ומוכח נמי מדברי ר"י שהאב חייב להפריש בנו שהגיע לחינוך מן האיסור וכ"כ התוספות פ' כל כתבי וכן פסק הרמב"ם בסוף הלכות אסור מאכלות ובשם הר' אליעזר כתוב בתוספות שאין דלעיל דחינוך דווקא במצות עשה חייב לחנכו ובמצות לא תעשה לא ולהכי אין ב"ד מצווין להפרישו וה"ה האב ולפי תירוץ זה אין לפטור קטנים שאין להם אב ממצות עשה דסוכה. ואין להקשות מסברת הר' אליעזר אהא דכתב הרמב"ם בהלכו' ברכות שלו איפכא בקטן דאסור מצות עשה ספינן ליה לקטן בידים כההוא דטעימא קודם קידוש ודווקא איסור לאו לא ספינן ליה בידים דיש ליישב שפיר דודאי איסור לאו חמיר מאיסור עשה כדאיתא בהדיא פ"ק דיבמות בשמעתא דעליה וכדמוכח נמי פ"ב דיומא מ"מ לא שייך חינוך אלא במצות עשה שצריך אזהרה טפי מאיסור לאו שהוא שב ואל תעשה אמנם שינוי דר"י נראה קצת דוחק מההיא דהילני המלכה דלכאורה מוכח התם דלאו למצוה בעלמא היתה מחנכתן וגם משמע דלא הוה להו אב ותו דבריש פ' כיצד משתתפין מקשים התוס' התם היאך מערבים בשביל הקטן למ"ד אין מערבין אלא לדבר מצוה ומתרצים דבקטן נמי איכא מצוה כדי לחנכו והספר מוקי לה התם בקטן דליכא לאבוהי במתא אלמא איתא לחינוך אפילו שלא באב. ואין נראה לחלק בין היכא דאית ליה אב וליתא גבי' ובין לית ליה אב כלל דמ"מ הא מהא לענין זה ותוספות דלעיל בשינוי דר"י קאמר ושמא היה להם אב שמא קאמר אלמא דווקא האב עצמו צריך לחנך ולכך אין להקל בפשיטות כלל:

שאלה צה ירדו גשמים בליל שני דסוכות חייב לאכול כזית בסוכה או לאו:

תשובה יראה שאם ירדו גשמים כ"כ עד זמן שינה שא"א לו לאכול סוכה בלא מצטער אין לו לאכול כלום בסוכה כמו שאמר בסמ"ק כתב בשם רבי יודא דלילה ראשונה חייב לאכול בסוכה כזית אפי' ירדו גשמים וכן אשירי כתב משום דילפינן ט"ו ט"ו מחג המצות מה להלן לילה ראשונה חובה מכאן ואילך רשות אף כאן כו' ע"כ הא איירי אפילו ירדו גשמים דאי בלא ירדו מכאן ואילך נמי חובה בי"ט בשחרית דחייב לאכול פת משום כבוד יו"ט וא"כ ממילא יתחייב לאכול בסוכה אע"כ בירדו גשמים איירי וכה"ג ליכא חובה רק בלילה ראשונה עוד כתב סמ"ק מדילפינן מג"ש דמצה והתם א"א לפטור מאכילת מצה בלילה ראשונה בשום ענין ה"ה אכילה בסוכה. כתוב באלפס פ"ב שאכלו וכתב בשם רבינו יודא בענין אחר ליישב הסוגיא דמכאן ואילך רשות דאיירי בירדו גשמים ואכלו סעודת יו"ט בביתו ופסקו גשמים וכה"ג לילה ראשונה חובה וצריך לחזור ולאכול כזית בסוכה אבל מכאן ואילך אפילו ביו"ט שחרית כה"ג רשות ע"כ. ולפי שינוי זה אם ירדו גשמים כל הלילה כל זמן האכילה אינו חייב לאכול כלום בסוכה במצטער דליכא הוכחה לזה כלל מההיא דמכאן ואילך רשות דמתרצו שפיר כדלעיל אמנם לפי טעם שני דבסמ"ק אמרינן דומיא דמצה לגמרי שאינם יכולים לפטור בשום ענין א"כ לעולם מחייב אפי' לא פסקו גשמים. ובסמ"ג וא"ז מוכיחים אדרבה מההיא דמכאן ואילך רשות דאין חובה לאכול פת ביו"ט ולא בעי לאוקמיה בירדו גשמים בשום צדדין דלעיל דאל"כ מנ"ל להוכיח ומתוך כך נראה לדידן דבקיאין בקביעא דירחא ויום ראשון עיקר הוא אם ירדו גשמים לילה שנייה כל זמן האכילה

נוכל

יכול לסמוך על ההיא דתוס' באלפס דמוקים לה בירדו גשמים ופסקו משמע בפשיטות אבל לא פסקו לא וכ"ש דסמ"ג וא"ז לא ה"ל כלל וכה"ג כתב במרדכי פ' כל שעה בחטה שנמצאת בתרנגולת ביו"ט אחרון דוקא הואיל והוא רק מדרבנן לדידן סמכינן אגאונים המתירים וכן אנו נוהגין כמו שכתב אחד מהגדולים שמכשירים פסולים באתרוג ולולב ביו"ט שני דסוכות משא"כ מכשירים בראשון לגמרי לענין פסולים דלא נהגינן הכי. ונראה נמי דלפי' אם באנו להחמיר לאכול כזית בסוכה כה"ג בליל שני יעשה הקדוש בביתו ויאכל כל צרכו ושוב יאכל כזית בסוכה והוי שפיר דומיא דמצה כדאמרינן בפסחים הדוחקין והאיסקריטין אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה אבל ביו"ט ראשון לאו שפיר דמי כולי האי למיעבד הכי משום דהיה דחוק לברך זמן פעמים חד אקידוש ויו"ט ואידך אאכילת סוכה אא"כ בכזית שאוכל בה ושמא אפילו בכה"ג אין להרבות בברכות אבל ביו"ט שני דלא צריך זמן אסוכה כלל כי היכי דנהיגינן דלא מברכינן זמן אלולב ביו"ט שני וכן כתבו מקצת רבותא דיש לברך בליל שני זמן קודם סוכה והכי דלא נהגינן הכי היינו מטעם דראבי"ה דכתב יקנה"ז יוכיח דזמן נמי לא קאי אהבדלה ואפ"ה אומרים אותו לבסוף אבל כ"ע מודו דזמן לא קאי אסוכה בליל שני וא"כ שפיר למיעבד קידוש בבית במקום עונג כדפי' רשב"ם בפ' ערבי פסחים וקראת לשבת עונג במקום עונג שם תהא קריאה:

שאלה צו נחלקו התיומות דלולב רבו בו פתרונים היאך אנו נוהגים בו:

תשובה יראה דיש לנהוג כפי' אחד דר"י כמו שכתב בסמ"ק דעלה האמצעית שדרכו להיות כפול כשאר עלין נחלקת לשנים זהו נחלקו התיומות ולא מיקרי נחלקת אא"כ נחלקת עד למטה מן העלין ובא"ז הוסיף להקל דבעי נחלקה השדראות ג"כ עד העלין שלמטה הימנה והיינו נחלקה התיומות לפר"י וכתב עלה ר"י וא"ז דעל פר"י אני סומך הלכה למעשה ולשון סמ"ק נמי משמע להכשיר כפר"י וכן ראיתי אחד מהגדולים שהיה נוהג להכשיר לולבין שהיו הדוקים בעלה האמצעית בראשיהן ברוחב אצבע ויותר. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה צז הא דתנן מנענע בהודו תחלה וסוף ויש פי' אחר דמפרש דה"ל תחילת הפסוק וסוף הפסוק וכן בסמ"ק דיש להחמיר ג"כ כאותו פירוש נהגינן הכי או לאו:

תשובה יראה דלא נהגינן להחמיר בהכי וכן לא ראיתי גדולים שהיו מנענעים הכי ואע"ג דבההיא בעיא דא"ר זירא הלא חד והלא חד כתב אשירי בשם תוס' ור"ח דאע"ג דניענוע אינו אלא מדרבנן אפ"ה משום חביבה מצוה אזלינן לחומרא בההיא בעיא דלא איפשיטא וא"כ הוי לן נמי להחמיר לפי כל הפירושים. אפשר משום דהך הפירוש לא פרש"י כן וכן א"ז ואשירי ומרדכי כולם דחו ליה וכתבו דלא נהירא להו ולכך לא חיישינן לה מ"מ נהגינן לחלק הניענוע מל"ו כוחות בכל הפסוק מקצתן בתחלה בהודו כי טוב ומקצתן בכל"ח והכי שפיר דמי וליכא מאן דפליג ואפשר דאותו פי' דלעיל סבר כראבי"ה דניענוע דל"ו כוחות אינו אלא ניענוע בעלמא כי היכי דלא תיקשי עליה קושיא משום דאיך שייך לנענע ב' פעמים בפסוק אחד ומסתמא דוקא ניענוע גמורים לא שייכים בפסוק אחד אבל לנענע מעט בכל תיבה למה לא יהא שייך ואם נאמר הכי א"כ אנן שמחלקין הניענוע בכל הפסוק נפקינן נמי ידי אותו פי' וק"ל. ועוד נראה דבהודו שבסוף המזמור שכופלים אותו צריך לנענע ניענוע גמור ל"ו כוחות כבראשונה כשכופל אותו ג"כ וראייה מאנא ה' הושיעה נא דאינו ג"כ אלא פסוק אחד ואפ"ה מנהג פשוט לנענע בכל פעם ניענוע גמור:

שאלה צח נהג הסוכות כשמקיפים את הבימה עם הד' מינים שבלולב נוהגים להסב מדרום לצפון כל אותם שיושבים במזרח בצד הה"ל והא כל הפונות לא יהו אלא דרך ימין ודרום הוא צד ימין לכל הפונה למזרח:

תשובה יראה דטעם יפה בדבר במה שמקיפים הבימה היינו כשס"ת על הבימה והוי במקום מזבח דכל הסבוב צריכים להפוך פניהם קודם שילכו להקיף כלפי ס"ת שעל המגדל והה"ל שבהן ג"כ וא"כ כשכלם פונים פניהם (קודם שילכו להקיף) כלפי ס"ת היושבים בכל הרוחות מאז ההליכה מדרום לצפון וממזרח למערב היא דרך ימין וכ"ש לאותן שיושבין בצפון ובמערב וק"ל הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה צט אתרוגים שיש להם נקבים גדולים שנראה בהם חסרון אלא שאותם נקבים נעשים בעודן באילן בשעת גידולן ע"י קוצים יש להכשירן למצוה או לאו:

תשובה יראה דנהגו בפשיטות להכשיר ואע"ג דכתב בסמ"ק דנהגו פסול בחסרון כ"ש הך חסרון דמתחילת ברייתו הוא לא פסלי ונראה קצת סמך מזה מן התלמוד פ' לולב הגזול דמוקי ההיא דגדלו בדפים ועשאו כברייתא כשר דעבדינהו דפי דפי ואין חסרון גדול מן הספרים דאיכא בין דפי ואפ"ה הואיל דמתחילת ברייתא כך הוא שרי וכשר. עוד נראה ראייה מהא דמדמה תלמוד בהם פסולי אתרוג לטריפת הבהמות דקאמר אי נקלף תייגתא פי' תייגתא גבי טרפות הגלודה טריפה אי נסדק תייגתא פי' כגון נסדק הגרגרת ולא נשאר אפילו חוליא אחת למעלה ולמטה ואי ניקבה תייגתא פי' ניקב הקרום של מוח כך פי' רש"י אבל אשירי פי' דניקב תייגתא בפנים אחרים ואגב כתב דמדמין פסולי האתרוג לטרפות וכן כתב בהגה"ה במיימון דכי היכי דגבי טרפות אם נשתייר בגלודה כשירה ה"ה גבי אתרוג אם לא נקלף כולו כשר ולא כפרש"י הא חזינן דלפסול ולהכשיר מדמינן לטריפה וגבי טרפות כתבו התוס' אילו טריפות דריאה שנראה חסירה שיש בה קמט וסדק אם עולה בנפיחה ועור ובשר קיים כשירה והיינו כה"ד שחסרון של האתרוג הנעשה לו בשעת גידולו עורו ובשרו קיים כשירה אבל לכל מה שיחסר לו לאחר שנתלש. א"נ שישא עורו וגופו קיים וק"ל ואע"ג דהא חסרה כאונה אחת אפילו מתחילת ברייתא טריפה התם משום דבהמה חסירה אבר אחת כי כל בהמה נחלקה לכמה איברים אבל אתרוג שאין בו איברים והכל גולם אחד אין חסרון מעור ובשר קיים פוסל בו. אפס אין להכשיר מטעם זה אותם חזזין שקורין פלא"ע מא"ל שבאים מן העלים ובאילן משום דשכיחים ורגילים נבא באתרוגים כי היכי דמכשרין לגבי יותרת דביני וביני הואיל וכל הני חווי ברייתא הכי אית להו. וכן אותם העליונה שדרכה להתפלל לא מטרפינן דנראה דלא מדמינן ופסולים משום דסוף האתרוג לירקב בשביל כך כגון נקלף וניקב וחסר דהיינו מעין טריפות דמטרפי נמי משום דסופו למות אבל פסול דחזזית באתרוג מטעם הדר איפסל כך כתב אשירי ואין לחלק בזה משום דמתחילת ברייתו קדסים דאינו מהודר מעיקרו נמי לאו הדר מיקרי וק"ל. אמנם העולם נוהגים בפשיטות להכשיר אותו פלא"ע מא"ל ואפי' שהן מורגשים במשמוש יד ואפשר דסמכינן אהא דכתב אשירי חזזית דפסול היינו חבורות שמורגשים במשמוש היד וכתב אח"כ בשם הראב"ד דחזזית איכא ממראה האתרוג כשר והני פלא"ע מא"ל שכיחי ורגילי חשיבי מראה האתרוג ולא מיקרי אינו הדור משום כך ול"ע:

שאלה ק אחד רוצה לילך לדרך בחוה"מ בסוכות ובא בהשכמה לבהכ"נ לברך את הלולב ולא מצא לולב ואתרוג של צבור אבל לולבים ואתרוגים של חביריו מצא יכול ליטלם ולברך עליהם או לאו:

תשובה יראה דשפיר דמי לברך על אחד של היחידים כיון דקיי"ל בשאר ימים בר מיום ראשון יוצאים בשאולה אפי' לכתחלה וא"ת כך שאילה לא מדעת הוא ורב אלפס פסק פ' המפקיד דשואל שלא מדעת נקרא גזלן וא"כ גזול הוא ולא שאול וכתב א"ז וסמ"ג בשם ר"א וכן באשירי וכן בסמ"ק ויש אומרים דגזול פסול אף בשאר ימים. מ"מ נראה דכה"ג ניחא ליה לאיניש למיעבד מצוה בממוניה וכעין זה כתב באשירי פ' כל הבשר דנהגו להתעטף בטלית של חבירו אפילו שלא מדעתו וסמכינן אהא דניחא ליה לאיניש לקיימא מצוה בממוניה ואם מצאה מקופלת יחזור ויכפלה דבענין אחר לא ניחא ליה עכ"ל. הא קמן דכל היכא דהלין הדברים דלא מחסר ממונא דחבריה כל עיקר בהשתמשו בו אמרינן לא קפיד וניחא ליה לקיימא ביה מצוה ובנטילת אתרוג ולולב רק לברך ברכת הלולב ולנענע כהלכתה הדעת טעם דליכא שום קפידא

וניחא ליה כמו בטלה ולא דמי להא דאמרינן בפ' אלו מציאות מצא ספרים לא ילמוד בהן ולא אמרינן ניחא ליה לאיניש דמאני ספרים דמטשטשים ומתקלקלים כשלומדים בהם וא"ת שמא קאמר לא ילמוד בהם ואפילו מעט י"ל דכיון דאין שיעור לתלמוד קפסיק וקאמר הכא משא"כ בעטיפת טלית ובנטילת האתרוג והלולב דגבול יש להו וק"ל. ואין להביא ראייה אכ"ד מפסק ראבי"ה במרדכי פ' אלו מציאות שכתב דכל מאן דמכוין למצוה לא מיקרי גזלן אפילו שלא מדעת דהתם קאי אגברא גופא דלא מיפסל בהכי לשבועה אבל מ"מ דבר הגזול מיקרי ולא נפיק בהו :

דיני חנוכה ופורים

שאלה קא אכסנאי שהוא נשוי רשאי הוא להדליק בברכה חוץ לביתו או לאו :

תשובה יראה דצריך לדקדק בדבר אחד מהגדולים הורה ונהג דרשאי להדליק בברכה ואמר אע"ג דאמרינן בגמרא דכיון דנסיבנא אמינא השתא ודאי לא צריכנא היינו דלא מחייב אבל אי בעי מצי להדליק ולא הוי ברכה לבטלה דהוי נמי בכלל המהדרין ועוד איכא למיחש דילמא מיפתלי אינשי ביתיה ולא מידלק עילויה . ואמר שכן אירע לו פעם אחת דאיהו לא אדלק משום דהוה סומך עלה ואיהי נמי לא אדלקה משום דסבורה היתה דהוא ידליק עליה במקום שהוא ונחלק עליו אחד מהגדולים תלמידו ואמר דהואיל ולא צריך ופטור מן הדבר א"כ היה נקרא הדיוט אם יעשה וכ"ש דהוי ברכה לבטלה כיון דלא אשכחן מהדרין זה בתלמוד ע"כ דבריהם ונראה דאותו טעם שאמר אחד מהגדולים הראשונים דאיכא למיחש דילמא מיפתלי אינשי ביתיה ואמר שכך אירע לו פעם אחת אין טעם זה מספיק כלל דלא חזינן בהכי כללות שבתלמוד דסמכי אאינשי ביתיה אפי' אאיסור כרת כההיא דפ' כל היד דבעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה והטעם משום דאסור לעמוד בימי טומאתה . ולא אמרינן דילמא טעות אירע לה והכא ה"נ אם הוא יודע באשתו שהיא יודעת דין זה שהאשה צריכה להדליק בגו ביתה לפי שהמצוה מוטלת על מי שהוא בתוך הבית או אפי' אם אינה יודעת אבל בני ביתה יודעים דין זה או שבניה יש לסמוך עליהם אפילו אם אירע פעם אחת טעות לא חיישינן משום הכי לזימנא אחריתי כי ההיא דפ' אין מעמידין גבי חבית של נכרי למירמא ביה שיכרא קאמר ואפ"ה לא חש למילתיה אמר אקראי בעלמא הוא ובתשובת מהר"ם במרדכי פ' כל הבשר כתב ואין זה כמוסיף על התלמוד וכמוסף שהוא גורע דהא חזינן בתלמודא גופיה בהא מילתא במלא בר חמרא כו' משמע דדווקא משום דאשכחן בתלמודא דכל חד מצי לאחמירי אנפשיה מ"מ לא חשיב כמוסיף הלא"ה הוי כמוסיף שהוא גורע ואע"ג דמלא פעם אחת נגיהה בין שיניו כדאיתא התם בתשובתם מ"מ לא הוי חייש לאחמורי בשביל זה כ"ש ליכנס בספק ברכה לבטלה . אמנם מטעם מהדרין אפשר ויתכן שפיר דמי להדליק בברכה כה"ג דכי היכא דיש הידור בנר לכל אחד ואחד בבית אחד ה"נ יש הידור בנר לאיש ונר לאשתו בשני מקומות והתנא לא פסיקא ליה למיתני כך מהדרין דלא שכיחא כולי האי וכיון דאשכחן בתלמוד מהדרין ומהדרין מן המהדרין אין זה כמוסיף על התלמוד שהוא גורע :

שאלה קב הא דקיימא לן בנר חנוכה כבתה אין זקוק לה אם כבתה בע"ש קודם קבלת שבת שהרי צריכה לדלוק מבעוד יום זקוק לה כה"ג או לאו :

תשובה יראה דאין זקוק לה אפילו כה"ג ואע"ג דכתב במרדכי בהא דמצות נר חנוכה מסוף שקיעת החמה ואילך והיינו לאחר הכוכבים ולא קודם מהיה דשרגא בטיהרא מאי אהני ליה וא"ל עיקר מצות נר חנוכה אינה בשעת הדלקה מבעוד יום אלא בשיהוי הדלקה שלאחר השקיעה היא קיום המצוה ולכך היינו יכולין לומר דאם כבתה קודם התחלת קיום המצוה זקוק לה . אמנם מדמברכינן מבעוד יום אקב"ו להדליק נר חנוכה ואע"ג דאכתי ליכא מצוה ע"כ היינו טעמא דמשום דה"א בענין אחר חשיבא הכשר מצוה כדפירשו התוספות הכשר מצוה כיבוד אב ואם בשמעתא דעליה גריס יבמות שחוט לי בשל לי אכתי ליכא מצוה עד אחר זמן שמאכילו לאביו ואפ"ה בעי למימר התם דלידחי ל"ת שיש בו כרת הא קמן דחשיב קיום העשה בהכשר מצוה כמו במצוה עצמה ולכך מברכינן עליה והכי נמי אי כבתה אין זקוק לה שהרי כבר הותחלה המצוה בהכשר . ונראה להביא ראיה לזה מדשרי רב התם להדליק בחנוכה בין בחול בין בשבת בפתילות ושמנים דאסרו חכמים להדליק בשבת דעלמא ומפרש הטעם משום דקסבר אסור להשתמש לאורה וכבתה אין זקוק לה פי' דאי הוה סבר כבתה זקוק לה לא הוה שרי להדליק באותם פתילות ושמנים שאסרו חכמים להדליק בשבת לפי שאינם נמשכין אחר האור דחיישינן דילמא כבתה והוא יזקוק לה ודילמא פשע ולא מדלק בה והכי סבר רב הונא התם דאסור להדליק באותם פתילות ושמנים משום דקסבר כבתה זקוק לה . והשתא ע"כ יש להוכיח דאפי' בכ"ד כשכבתה אין זקוק לה אמאי שרי רב להדליק בשבת בחנוכה באותם פתילות ושמנים . ליחוש דילמא כבתה אחר קבלת שבת שהיא צריכה להיות קודם בה"ש וכל זמן משך בין השמשות אכתי ליכא קיום מצוה לדעת מרדכי דלעיל ואיהו לא מצי להדליק משקבל שבת כ"ש בין השמשות ומלא בטל מן המצוה ועפי איכא למיגזר בהכי דודאי לא מצי להדליקה ממאי דגזרינן דילמא פשע ולא מדליק לה והכי איתא בתוספות דגזרינן דילמא כבתה בשבת ולא מצי מדליקה . ואין נראה ולחלק ולומר דמה שחשו חכמים דילמא כבתה ולא אתי לחזור ולהדליקה דווקא כשיש לחוש לכיבוי כל זמן משך שיעור הדלקה דנר חנוכה אבל בכ"ד דליכא למיחש למילתא אלא במשך בין השמשות קודם חשיכה דאי כבתה לאחר חשיכה קי"ל דאין זקוק לה ולא נפיק מיניה מידי דדוחק הוא מאד לחלק הכי דהא כמה שיעורין משך הדלקה חצי שעה כדכתב הרמב"ם ושיעור בין השמשות לפר"ת והתוספות ואשירי פ' במה מדליקין היינו שלשה חלקי מיל דהוו קרוב לרביע שעה כמו שהוכחתי בתשובה אחרת דמהלך אדם בינוני ביום בינוני שהוא י"ב שעות הולך עשר פרסאות ואי חיישינן דילמא כבתה בחצי שעה אמאי לא ניחוש ברביעי שעה :

שאלה קג בני אדם הדליקו בבית אחד ונתערבה נר חנוכה אחת בין שתי נרות של שמן וכולן מונחים ודולקין ולא ידעינן איזה מן הנרות נר חנוכה . הרי ע"י ביטול ברוב ומותר ליהנות משלשתן או לאו :

תשובה יראה דלא בטיל אע"ג דקי"ל דכל איסורין מן התורה בדברי יבש חד בתרי בטל ומותר בכל התערובות כולן. הכא הוי דבר שבמנין שהרי מדליקין אותו במנין כל לילה ודבר שבמנין אפילו שהוא איסור מדרבנן לא בטיל כדפסק בספר התרומה אההיא דליטרא קציעות . וכ"ת לא מיקרי דבר שבמנין אלא דבר שמודדין אותו בשוק במנין ולא במשקל ובאומד והכי נמי הוא דבר חשיב ולכך לא בטל אבל הני נרות נהי נמי דמדליקין אותן במנין מ"מ אם היו נמכרים מן החנות ממקום שמוכרין רוב דברים במשקל כמו בארץ לועז היו נמכרין במשקל לצורך תשמיש ולהכי לא הוו מדברים החשובים ובטל ברוב . והדלקה במנין זהו מטעם חובת המצוה שכך מצותו נראה לומר אעפ"כ הואיל ונתערבו לאחר שהודלקו למצוה והשתא הן דברים שבמנין במלתייהו אע"ג דלענין חול וכה"ג לא הוי דבר שבמנין מיקרי שפיר דבר שבמנין וכסברא זו אשכחן אפילו לקולא בתוספות ובאשירי פ' גיד הנשה וכן בתוספות פ' הערל דמקשה אהא דאמרינן חתיכה הראויה להתכבד לא בטלה וא"ת אמאי חתיכת חטאת טמאה שנתערבה בחתיכות חטאת עשורות בטילה ומתרצינן דהאי חתיכת קדשים דלא מיקרי ראויה להתכבד הואיל ואינה ראויה אלא לכהנים והם אינם מחזיקין טובה זה לזה דכתיב ולכל בני אהרן תהיה ורגילין היו לאכול זה עם זה אע"פ שהיו חולקים במשמרות כדי שלא יבאו הקדשים לידי נותר . הא חזינן הכא דאע"ג דחתיכת חול וכה"ג הוי ראויה להתכבד האי דחטאת הואיל ובמילתייהו כמו שכן עתה לא חשיבי דאין להתכבד אזלינן בתר קולא ולכ"ש איפכא לחומרא וק"ל :

שאלה קד הנרות של חנוכה של בהכ"נ האיך מסדרין אותן בין מזרח למערב או בין צפון לדרום :

תשובה יראה דהך מילתא תליא בפלוגתא דתנאי והגאונים נמי מחולקים בההיא פלוגתא במנחות פ' שתי הלחם פליגי בה רבי ורבי אלעזר בן שמעון במנורה שבמקדש רבי סבר ממזרח למערב היו מונחין וראב"ש סבר מצפון לדרום היו מונחים נהיה נראה דהלכה כרבי מחבירו וכן פרש"י בפי' חומש אליביה. אמנם רמב"ם וסמ"ג כתבו דמצפון לדרום היו מונחין והשתא היה נראה הואיל וכתב סמ"ק שאנו מדליקין בבהכ"נ לצד דרום זכר למנורה אם צריכין נמי לסדר הנרות כמו שהיו מסודרים במנורה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. ברוב מקומות שראיתי היו מסודרים בין מזרח למערב בווינ"א קרימ"ש ניאוש"טט אך במרפור"ק נהגין להסדרם בין צפון לדרום ונהרא נהרא ופשטא דכל חד היכא תנא וגאון דסבר כוותיה אמנם אם הייתי במקום שאין מנהג הייתי מנהיג כמו שראיתי ברוב מקומות וכרבי מחבירו :

שאלה קה פמוטות של נחשת העשויין קנים קנים יוצאין סביבות בעיגול שרי להדליק בהן בחנוכה או לא :

תשובה יראה דשרי ולא דמי כלל לקערה שהקיפוה פתילות הרבה דלא כפה קערה על פיה דאמרינן עשאה כמדורה ואפי' לאחד אינו עולה. דהכא שהקנים מובדלים במחילה אלא שפתוחין למעלה לא חשיב כמדורה כה"ג וכ"ש לדעת בעל העיטור באורח חיים דמתיר אפילו בקערה אם הרחיקו זה מזה שתי אצבעות משום דמיכרא מילתא והקנים בפמוטות מרוחקים טפי משתי אצבעות. ותו דאמרינן התם פ' במה מדליקין דאדם חשוב לאו דרך להשתמש בנר המדורה כדפרש"י שם ואי פמוטות חשיב כמדורה הא אין לך אדם חשוב האידנא שאינו משתמש לשבת לאור הפמוטות :

שאלה קו המדליק מליל ראשון דחנוכה ואילך באיזה צד מתחיל להדליק בנר שהוא כנגד צד ימינו או בנר שהוא כנגד צד שמאלו :

תשובה יראה דבדבר זה יש חילוק בני ריינו"ס ואגפיה מתחילין להדליק בנר שהוא כנגד צד שמאל וגם נמצא כתוב בשם מהר"ם שהיה מדליק בנר שמאל ופונה דרך ימין משום כל פינות שאתה פונה אינו אלא דרך ימין ובני אוסטרייי"ך ואגפיהן מתחילין לצד ימין ומדליקין כדרך שאנו בני בריה כותבין דאפשר חשיב נמי כה"ג פונה דרך ימין ואף אם אינו פונה דרך ימין כה"ג נראה ליישב המנהג דמשום דהאידנא ברוב מקומות ורובא דרובא דעלמא אפילו ת"ח אין להם המזוזות בבתי חורף שבהן מדליקין א"כ צריכין להדליקן בימין הנכנס בצד הפתח הסמוך לפתח אף לדידן דמדליקין בפנים כדאיתא במרדכי וא"כ אותו נר שהוא כנגד ימינו הוא הסמוך לפתח לעולם וכן צריך להתחיל שהוא עיקר המצות דבדידיה לחוד הוי סגי אי לא הוי בעיא למיהוי מן המהדרין אבל מהר"ם מזוזה היה לו בפתחו וא"כ היה צריך להדליק בשמאל הנכנס וא"כ נר הסמוך לפתח לעולם כנגד שמאלו. וא"ת א"כ מה צריך לטעם דכל פינות כו' תיפוק ליה משום האי טעמא י"ל דר"מ אם היו הנרות מסודרים מצד הפתח לצד צפון שכנגד הפתח כמו אם הפתח במזרח והנרות מסודרים ממזרח למערב שאז צריך להפוך פניו לדרום ולהתחיל בנר שסמוך לפתח ולא יהפוך פניו לצפון ויתחיל באותו הנר משום דכל הפינות כו' וק"ל למדקדק :

שאלה קז רצה להדליק נר של חול מנר של מצוה כדי להדליק בה נר מצוה אחרת אבל יש לחוש שיתכבה ברוח קודם שיגיע לאותו נר מצוה שרוצה להדליק שרי כה"ג או לאו :

תשובה יראה דלא שרינן אפילו למ"ד מדליקין מנר לנר על ידי קינסא מ"מ מודה דהיכא שיש לחוש דשמא לא אתי לכלל מצוה האחרת דאסור כדאמרינן פ' במה מדליקין שמא לא יכוין משקלותיו וקמפיק להו לחולין ע"ש וכדפירש רש"י. הנראה לעניות דעתי כתבתי :

שאלה קח בני הישובים שאין להם מנין בעיר ורוצים ללכת אל הקהילות הסמוכות להם לימי הפורים כדי לשמוע מקרא מגילה בציבור צריכין ליזהר שיקדימו ביאתם גם לשבת פרשת זכור שהוא סמוך לפורים או לאו :

תשובה יראה דאדרבה צריך טפי שישמע קריאת פרשת זכור בצבור ממקרא מגילה אע"ג דמקרא מגילה עדיפא וכל מצות נדחים מפניה מ"מ לדעת רוב הפוסקים נקראת היא ביחיד אבל קריאת פרשת זכור כתב האשירי פ' שלשה שאכלו דעשה דאורייתא הוא לקרותה בעשרה ודומה ל"ת דלעולם בהם תעבודו דהכי שיחרר רבי אליעזר עבדו כדי להשלימו לעשרה ע"ש פ' שלשה שאכלו באשירי ובתוס' של"ץ שכתבו דאין שום קריאה מדאורייתא רק פרשת זכור ובתוס' הקצרות מברכות פ' שני פירש דפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקרותן מן התורה וכן בסמ"ק חלק למצות עשה זכור אשר עשה וזה שאנו קורין פרשת זכור קודם פורים. וא"כ צריך ליזהר יותר שישמע קריאת פרשת זכור בעשרה ממקרא מגילה בזמנה אלא שהעולם לא זהירי בהכי :

שאלה קט מי שהוא אנוס קצת שלא יכול לילך לבהכ"נ לקריאת מגילה וצריך להמתין עד לאחר שקראו הקהל ואז ימצא לו אחד שיקרא לו וזה קשה עליו לישב כל כך בתענית שרי ליה לשמוע קריאתה מבעוד יום בי"ג בתענית אסתר או לאו :

תשובה יראה דיכול לשמוע קריאתה ויוצא בה מבעוד יום לאחר תפלת ערבית מפלג המנחה ואילך דהיינו שעה ורביע קודם הלילה דפסק רבינו תם בריש ברכות דקי"ל דמזמן ההוא ואילך חשיבא לילה לענין ק"ש ואע"ג דהקפיד התם רחמנא להדיא אזמן שכיבה ובההוא זימנא לאו זמן שכיבה הוא מ"מ נפיק מידי ק"ש משום דחשיב לילה כ"ש לענין קריאת מגילה דליכא קפידא במידי אי חשבינן ההוא זימנא ללילה שהיא קריאה בזמנה בי"ד אע"ג דכמה גדולים פליגי ארבינו תם התם בריש ברכות הא כתב במרדכי התם בשם ראבי"ה שהמנהג כוותיה דר"ת והמחמיר כדברי שאר גאונים נקרא הדיוט אם לא הורגל בשאר פרישות אבל אין נראה לו להתיר למי דקשה לו להמתין כדלעיל שיטעום מעט קודם קריאת מגילה וימתין טוב עד שיבא לו הקורא כדאמרינן פ"ק דברכות לא יאמר אדם אוכל קימעא ואשתה קימעא ואח"כ אקרא ק"ש ואתפלל כו' עד כל העובר על ד"ח חייב מיתה ונראה דכ"ש לענין קריאת מגילה דחיישינן שמא תחטיפנו שינה ויבטל מקריאתה שהרי יש בה נס טובא וגם קריאתה חובה טפי שהרי כל המצות נדחות מפניה :

שאלה קי בהרבה מקומות נהגו בעלי בתים וגם ת"ח לעשות עיקר סעודת פורים בערב והולכין לבהכ"נ ומתפללין מנחה ולא ערבית וחוזרין לבתיהן ומתחילין בסעודה ביום ונמשכין בה עד הלילה ורוב הסעודה היא בלילה יש טעם למנהג או לאו :

תשובה יראה דיש למצוא טעם וסמך קצת למנהג זה מצאתי הועתק תשובה אחת וז"ל. שמעתי מהר"ר טוביה בשם ריב"א שכל מאכל שלוקחים הבחורים זה מזה אפילו שלא ברצון משום שמחת פורים משעת קריאת המגילה עד לילה סעודת פורים שהן שני לילות ויום אחד אין בהם משום גניבה ולא משום גזילה ואין להזמינו לבית דין ואין חוששין עליו והלבד שלא יעשו שלא כהוגן על פי שבעה טובי העיר עכ"ל מתשובה זו. משמע להדיא דלילה שנייה עיקר היא לסעודת פורים ועדיין לריב"א גופיה תקשה מהאי טעמא דהא ודאי לילה שנייה ליל ט"ו והיאך יוצאין בה ידי סעודת יום י"ד לדידן דבני עיירות אנו שהרי קורין רק בי"ד וכתב רמב"ם דדוקא י"ד לבני עיירות ולבני הכרכים ט"ו במשתה ושמחה אע"ג דלענין הספד ותענית שוין זה בזה. ונראה טעם לדבר משום דבארבעה עשר שחרית צריך שיהוי בקריאת מגילה ואח"כ הוא טרוד וטורח במנות ומתנות לאביונים ואין פנאי לאכול בסעודה בשמחה ובתענוג ולכך קבעוה קדמונינו מקצתה בערב ולהתחיל מבעוד יום ג"כ קודם תפילת ערבית כדי לקיים מצות הסעודה ביום שהוא עיקר ונמשך ביה מאז בפנאי ובתענוג עד הלילה ובלילה עצמה וחשיב הכל סעודה אחת ואשכחן כה"ג דמבטלין סעודת מצוה בשביל מצות אחרות בפרק אותו ואת בנו מפרש התוספות אמאי לא חשיב התנא יו"ט של סוכות בארבעה פרקים בשנה שרגילין בסעודה גדולה כדמוכח התם משום דטרידי במצות סוכה ולולב באותו ערב יו"ט לא היו רגילין להרבות בסעודה אף כי ישבתי מנהג זה מ"מ

רבותי ואני אחריהם נהגינן עיקר הסעודה בשחרית כמדומה שכן נהגו כרימו"ם:

שאלה קיא בני אדם השולחים לחביריהם בפורים חלוקים וסדינים וכה"ג יוצאים ידי משלוח מנות או לאו:

תשובה יראה דאין יוצאים בכך דנראה טעם דמשלוח מנות הוא כדי שיהא לכל אחד די וספק לקיים הסעודה כדינא כמשמע בגמ' פ"ק דאביי בר אבין ורב חנינא בר אבין הוו מחלפים סעודתייהו בהדדי ונפקי בהכי משלוח מנות אלמא דטעמא משום סעודה היא. ותו נראה דלא אשכחן בשום מקום דמיקרי מנות אלא מידי דמיכלי או דמשתי וכן דקדק הרמב"ם בלשונו שכתב וחייב לשלוח שתי מנות של בשר או שתי מיני תבשיל או שתי מיני דאוכלים ונראה דשתייה בכלל אכילה ובמתנות לאביונים כתב מעות או מיני מאכלים אלמא דגבי משלוח מנות הכל דווקא מידי דמיכלי:

שאלה קיב מה שנוהגים לעשות כמה מלאכות בפורים בתפירה וציורים וכמה מיני מלאכות לצורך שמחת פורים יפה הן עושין או לאו:

תשובה יראה דשפיר דמי והכי מוכח בפ"ק דמשני לעולם נהוג איסור מלאכה אפילו באתרא דרבי אלא הכי נטיעות של שמחה נטע אלמא נטיעה אע"ג דמלאכה גמורה היא לגבי שמחה מותרת וכ"ש ל"ד אפי' אח"ל מאתרוותא דנהוג שלא לעשות מלאכה בפורים אך קשה לי דבאשירי פ"ב דמגילה אייתי ירושלמי אהא דתנן היה כותב ודורשה הדא אמרה דפורים מותר בעשיית מלאכה פי' מדשרי לכתוב המגילה והשתא לפי סברתי דלעיל היכא מוכח דשרי במלאכה דילמא משום דמלאכת שמחה היא לא אסור כלל דודאי כתיבת המגילה שהוא עיקר מצות פורים עדיפי חשיבי מלאכת שמחה ממלאכה שעושין לשמחת תכשיטים. מיהא נראה דלא בעי לאורוחי אלא שלא קבלו עליהם יו"ט ממש כדאיתא התם בגמ' דאי הוה יו"ט ממש ודאי היה אסור לכתוב:

דיני פסח

שאלה קיג תבואה של מיני קטנית שאינה מחמשת המינים שנפל עליה מים וקרוב לודאי הוא שנתחמצה שרי להשהות בפסח או לאו:

תשובה יראה דשרי וכן השיב לי אחד מהגדולים בתשובה אחת וכתב טעם לדבריו משום דרבינו יחיאל וחביריו מתירין אפי' באכילה אינהו אכלי ואנן לא נהגינן וכן דרש נמי אחד מהגדולים חבירו דמותר להשהות אותו חרדל שמערבין אותו בתירוש מבושל ונותנים בו אגסים ואע"ג דבסמ"ק אסר החרדל באכילה כמו שאר מיני קטנית וכה"ג שהוא מעורב ונכבש בתירוש ודאי נתחמץ דה"א שלא נתערב בו מעט מים ולא מחמירין לכ"ע ואפ"ה התיר להשהות הואיל ואינו מה' המינים הבאים לידי חימוץ ולא חיישינן למראית העין פן יטעו מדגן זה לדגן ה' מינים או איכא למיחש דילמא איערב בהנהו קטנית מה' המינים דכל הני חששות לא חיישינן אלא לאסור באכילה אבל לא להשהות. ונראה נ"כ דמותר ליהנות באותו תבואה בפסח כגון ע"י הדלקה משמן זרע ושומשמין וזרע קנבוס אע"פ שרגילים שלותתים אותם זרעונים במים קודם שעושים מהם שמנים וא"כ קרוב לודאי שנתחמצו אפ"ה שרי דאיסור הנאה נמי אינה אלא בלאו כמו השעה שאה כדמוכח בתוס' פ' כל שעה. ונראה לסייע ראייה להתיר בהנאה מהא דפ' אלו עוברין דשאור דרבי מאיר לרבי יודא נותנו לפני כלבו ופי' שם בתוס' דמ"מ אסור באכילה אלמא דבכל מידי דבודאי אינו חמץ אלא דומה לחמץ לא אסרינן ליה אלא באכילה ולא בהנאה אע"ג דעובדא מחמרינן באיסור הנאה דהא קי"ל דגזירה במשהו בפסח אוסר אפי' בהנאה כדכתב רב אלפס ואשירי פ' בתרא דע"ז וכן משמע במרדכי פ' כל שעה ואלו חמץ לפני זמנו לר' יודא דאסור בלאו וכדפסיק אשירי כותיה ואפ"ה אינו אוסר במשהו אפילו באכילה וכן המסקנא בסמ"ק דאפי' לר' יודא אינו במשהו עד הלילה אע"כ לא מפלגינן איסור הנאה מאיסור אכילה ואפשר הטעם הוא משום דבחד לאו נאמר אכילה והנאה לא יאכל חמץ לדברי חזקיה וכן לדברי רבי אבהו כדאיתא ליה וכתב בסמ"ק במצות אסור חדש שבכל התורה איסור אכיל' ואיסור הנאה נחשבין בלאו אחד אע"פ שחלקו הכתוב בב' לאוין*). אמנם נראה דמ"מ יש לנו לדמות כ"ד להא דשיאור דרבי מאיר לרבי יודא דהתם ליתא ביה כלל דררא דחמץ דמלה מעלייתא היא אלא דדמי לחמץ לכך לא אסרינן לה אלא באכילה. ובנ"ד נמי דליתא ביה דררא דחמץ דקים לן דאין בא לידי חימוץ אלא ה' מינים אלא דאסרינן להו דמידי דמדגן אינון ואתי לאיחלופי בדגן דה' המינים ומש"ה די לנו דאסורי' באכיל' אבל איסור חמץ במשהו דיש כאן חמץ גמור אלא שנתבטל הואיל והחמירו לאסור במשהו לענין אכילה ה"ה דהחמירו לענין הנאה. אך כמדומה שהעולם נהגו איסור להדליק בשמנים שנעשו ממיני קטנית בפסח אפס נראה אם כמלא גרגיר של מיני קטנית בקדירה או בתבשיל לא מחמרינן כלל לאסור התבשיל אפי' באכילה דגזירה דאיסור משהו ליתא אלא בתבואה דה' מינים. הנראה לע"ד כתבתי:

הגה"ה

וכעין זה איתא בתוס' פ' השוכר את הפועלים גבי הא דישראל שאמר לנכרי חסום פרתי ודוש בה דמבעיא ליה אי מחייב באמירה לנכרי באיסור לאו כמו באיסור סקילה ומקשה ממועד דאסור באמירה לנכרי אע"ג דאינו בסקילה כשבת ומשני שבת ויו"ט חדא מילתא אינון ונגזרינן יו"ט אטו שבת. ע"כ:

שאלה קיד נוהגים בכמה מקומות שרוב בני אדם בוררים החיטים לצורך המצות לפסח אבל לא בדיוק כלל אך מרקדין אותו היטב ובודקים ובוררים בעיונא בעלמא מידי גדולה בשעה אחת או בשתים יש טעם למנהג זה או לאו:

תשובה יראה דיש טעם וסעד לדבר למנהג הזה. דכתב בסמ"ק שנוהגים בהרבה מקומות לברור החיטים מאותם הנישוכים מאכילת עכברים וכתב עוד שאם נמלאו חטים בתוך הכרי שלמחו מלחלוחית הארץ שקורין גירמי"ר שאינם בטלים אפי' נטחן קודם הפסח כיון שהוא יבש יהיב טעמא בשעת אפייה בערב פסח בששים בפסח במשהו ע"כ ובטור א"ח כתב דשפיר מתבטל קודם הפסח ולא חשיב מבטל איסור לכתחלה כיון שאינו מכוין לבטלו ע"כ. ומסתמא נראה אע"ג דאין מדקדקים כ"כ בבירה מ"מ מנהג של טעם הוא דסמכינן אסמ"ג דכתב במצות חלב דקמח בקמח מתערב יפה דמיקרי עירוב לח בלח כמו שהוכיחו בהוכחה גמורה ממס' מנחות וכן משמע פ' אלו עוברים גבי שתי קופות והיינו כדברי א"ח ובלא מנהג פשוט להתיר מה שיתבטל קודם הפסח ולא אמרינן דחוזר וניעור בפסח מ"מ צריך לברור בעיונא בעלמא כדי לראות שאין בתוך הכלי כ"כ הרבה יותר מא' בששים שיתבטל וגם הבירה מוכחת שאין מתכוין לבטלה ולא הוי כמבטל איסור לכתחילה:

שאלה קטו בערב ארבעה עשר כששואבין המים ללוש בהן מצות או ביומא אוחרן כששואבים אותם המים יש להקפיד שלא להוליכם מגולים מן הנהר עד לביתו או לאו:

תשובה יראה דמנהג הוא לכסותם והיינו משום זהירות יתירה שלא יפול לתוכו שום דבר המחמץ אותם וכה"ג אבל אין נראה להצריך לכסותם מהאי טעמא דכתב בסמ"ק וסמ"ג דאין להוליך המים תחת הרקיע ביום המעונן אא"כ מכסה אותם במפה דהתם איירי שמוליכין אותו אל התנור כדכתב סמ"ג בהדיא והיינו טעמא דהא מוליכין מגולים תחת החמה או ביומא דעיבא דכולה שימשא הוא הוו ניטלי החמה זורחים במים ומתחממן אבל בשעה שממלאים אותו בערב מן הנהר כיון דצריכין לשהות ביני כוכבי ושמשי כדכתיב בהגה"ה ליכא למיחש למידי שהרי כבר שקעה החמה קודם וליכא למיגזר כלל:

שאלה קטז השקים שנותנים בהן קמח כל השנה וכשבאים לעשות בהן קמח לפסח ומכבסים אותם היטב מקודם צריכים להתיר קודם הכיבוס כל התפירות שבהן בקצוות או אם מעולים הן או לא צריכין להתיר:

תשובה יראה דצריכין להתיר וכן הנהיג אחד מהגדולים והביא ראיי' מפ' בתרא דע"ז דקאמר התם ודיקולא מייתן ולאו אית בהן קטירא שרי להו דמה שבתוך הקשרים אינו מתיישן ומתנגב וה"ה שאינו מתכבס יפה מה שבתוך התפירות ונראה דראייה זו היתה לדמות כדאתי ליה במרדכי פ' כל שעה שאינו ראייה מהם

שלא יפלוט בהגעלה מה שתחת הטלאה משום דיין נסך צלול הוא אותן שהקיטרי והעפר עב ואינו נכנס תוך הקשרים ולכך קאמר דהרי לכן אבל מי הגעלה ג"כ צלולין ונכנסין תוך הטלאים וחילוק זה יכול לומר ג"כ אנ"ד דמי הכביסה ג"כ צלולים ונכנסים יפה בתוך התפירות והסדקים. אמנם נראה להביא ראייה מפ' דם הנדה דקאמר התם א"נ דאיתהפכא בסיטרא אי אמרת חזקתו מתכבס סיטרא לא אתכבס ופרש"י הם סיטרי צידי הבגד שיש שם קמטים ותפירות הא קמן שבתוך הקמטים והתפירות אינו מתכבס. ותו דבנדון דידן הדבר ידוע דכשהקמח נוגע במים מיד נכרך ונילוש ונדבק בבגד וקשה להעביר כולו וחמץ במשהו כשיתערב בפסח:

שאלה קיז העולם רגילים הכפריים לדבק או לטוח איזה דבר בבצק כגון קרעים לפני החלונות וחורים שלא לעשות זה תוך ל' יום שלפני הפסח יש להחמיר בו או לאו:

תשובה יראה דאין להקל בפשיטא כלל בדבר אלא יש לעשות כמו שאפרש. ואע"ג ששמעתי שדרש אחד מהגדולים ברבים דליכא למיחש למילתא והביא ראייה ממה דכתב רמב"ם ואשירי ומרדכי והביא דבריו לפסק הלכה בגדים שכבסו בחלב חטה וכן ניירות שדבקו בחמץ מותר לקיימם בפסח לפי שאין צורת החמץ קיימא ולא חילקו כלום בין דבקו סמוך לפסח או מופלג כמו שחלקו ספר התרומה והגה"ה במיימון ומרדכי גבי עיסה בשולי החבית ולדבק הנסרים שאם נתן תוך כ' חדשים אסור משום שהעיסה עדיין רכה ויהבה טעמא ביין ובסמ"ק כתב דדוקא נתן תוך ל' יום אסור ומהא דסמ"ק ליתי ג"כ להביא ראייה אנדון דידן דהרי לקיים כל בצק שדבקו בו אפילו דבקו תוך ל' יום דאל"כ מאי איריא משום דיהבה טעמא תיפוק ליה דאסור לקיים הבצק אבל יש לדחות דהכא יכול לתקן לטוחו בטיט מבחוץ ואפ"ה יהבה טעמא ביין ולכך נראה דיש להחמיר בנ"ד אם בא לדבק תוך ל' יום ידבק בבצק שבלילתו רכה מאד ויכנים כל הבצק בין הדבקים שלא יבצבץ לחוץ ואיכא למימר דהכ"ג שרי הרמב"ם דווקא דהאי אין צורת החמץ עומדת והמחמיר לטוחו בטיט מבחוץ תע"ב:

שאלה קיח כשמוליכים השקים שיש בהן הקמח למצות מן הרחיים שרי להניחו על גבי הסוס או שאסור להוליכו כך או לאו:

תשובה יראה דאסור אא"כ יש אוכף או עור עב כה"ג על גבי הבהמה תחת השק מפני שהקמח מתחמם בגוף הבהמה כשמונח על גבה ובמרדכי פ' אלו עוברין מייתי ירושלמי דאסור להניח השקים אלו על אלו כדי שלא יתחממו ויחמיצו וראייה דגוף הבהמה מחמם מהא דתניא פ' כל היד רוכבי גמלים רובן רשעים ופרש"י מפני שאיבריהם מתחממים בגוף הגמלים ומולידים זרע ואין לומר דהתם מחמם בקל משום דנוגע אבר בבשר בעלי חיים וזה גורם הירהור וחימום דהא מחלק התם בין רוכבי גמלים לרוכבי חמורים הא דמיכף הא דלא מיכף ופרש"י דרוכב על האוכף אינו מתחמם לפי שעבן קשה ואינו מתחמם ע"כ. ש"מ דטעמא משום חימום מדלא קאמר ורוכב על האוכף אינו נוגע ומרגיש בבשר בעלי חיים וכיון דקאמר רובן רשעים ואמר אביי נמי התם רוכבי גמלים אסורים לאכול בתרומה משום דחימום ברור הוא יש ללמוד מהא להחמיר ג"כ לענין קמח של מצות ותו דרגילות שהבהמות מזיעות תחת כובד המשא ולא ברירא לן אי זיעת בהמה מכשירה ומחמצת דכמה מיני זיעות מייתי אשירי פ' כל שעה וזיעת בהמה לא מייתי ואע"ג דלפי הסברא דמי לזיעת אדם דאינו מכשיר ואינו מחמיץ מ"מ אין להקל במילתא דלא פשיטא:

שאלה קיט מיני מרקחת העשוין מבלילת צוק"ר ודבש ומתפין בבלילה זו מיני קטנית וגרעינים וגם עושין מהן כמין חרלות קטנות וכמין חתיכות קטנות שרי להשהותם בפסח או לאו:

תשובה יראה דיש לחוש לאסור וכן שמעתי שאחד מהגדולים הורה לאיסור וגם אחד מהגדולים אחריו שמעתי שהיה מחלק בדבר לאסור רק אותן שעשוי כמין חרלות וחתיכות משום שיש להם תואר לחם. קצת ואתי לאיחלופי ונראה דיש לחוש לכולהו שמא נזדייפו בקמח שעירבו במקום הצוק"ר ואם נתערבו בו קמח ודאי סולת נקיים נתערבה בהן דדמי טפי לצוק"ר ואנו מחזיקים הסולת לחמץ גמור מפני שלותתים את החטים במים קודם הטחינה ונכרים ודאי אינם זהירים בלתיתה דידהו ואפילו לגבי יין נסך דמקילין בהו טובא אסרינן לשתות עם הנכרי כל משקה שהוא יוקר מן היין משום חשש שמא עירב בו יין כדי להרויח וה"נ הצוק"ר יוקר הוא מן הסולת וכן שמעתי מן הבקיאין ומכירים באותם מינים שנמצאו הרקחים לזייף דברים הללו אמנם כמדומה לי דלא נהגין עלמא לאסור וראוי להורות לתת לנכרי מחוץ לבית במתנה גמורה ויחזור ויזכה בהן לאחר הפסח:

שאלה קכ מי שיש בידו ענייני חמץ סמוך לפסח וקשה עליו לבערם ורוצה לתתם לנכרי חוץ לבית במתנה גמורה ואותו הנכרי הישראל מכירו ויודע בו שלא יגע בהן כלל אלא ישמרם לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתנם לו שרי כה"ג או לאו:

תשובה יראה דהרי רק שיתנם לו במתנה גמורה בלי שום תנאי או שימכרם לו מכירה גמורה בדבר מועט וראייה מפ"ב דגיטין דפריך והא בעיא ספר מקנה וליכא. ופרש"י ע"כ אפילו בדבר שאין בדעתו של נותן שיעכבנו המקבל אלא יחזירנו לו בודאי איקרי שפיר מתנה ומסיק התם דאפילו אשה ידעה לאקנויי בכה"ג ולא אמרינן דלא מקנה אלא לשאלה בעלמא וצריך גט אשה ע"י מתנה כה"ג התם ואע"ג דאי לא הוי מתנה לא הוי גט ולא חיישינן לחומרא דאשת איש וה"ה לגבי חמץ. ואין לחלק דשאני התם לגבי גט דמהני ביה מתנה ע"מ להחזיר מהני נמי מתנה כה"ג אבל לגבי חמץ דלא מהני ע"מ להחזיר משום חומרא דחמץ כדאיתא בהגה"ה במיימון בהלכות שבת לא מהני נמי מתנה כה"ג. וכיון דהך חומרא גופא דע"מ להחזיר ע"כ חומרא יתירה לגבי חמץ דמסקינן פ"ק דקידושין דבכל דבר מע"מ להחזיר שמיה מתנה בר מקידושי אשה משום דאשה לא מקנייה בחליפין וא"כ די בחומרא זו לעניין חמץ ולא להוסיף עליה לדמות מילתא אחריתי:

שאלה קכא הא דקי"ל כר' יודא אוכלים כל ארבע ולא יותר בשבת הציבור שהוא מאריך בנגוניו שבסוף ארבע עדיין כמו ג' שעות עד חצות עד אימת שרי לאכול חמץ עד ב' שעות קודם חצות לעולם או נימא דכי שלימא להו ד' שעות מתחילת היום לעולם אסור באכילת חמץ:

תשובה יראה מתוך ההלכה דלעולם שרי לאכול עד ב' שעות קודם חצות. ואע"ג דמסיק רבא דטעמא דרבי יודא גזירה משום יום המעונן וארבע זמן סעודה לכל היא ולכך שינוי יכול לומר דלעולם אפילו בימים הארוכים זמן סעודה היא בארבע מתחילת היום לאחר ד' שלים ליה זמן סעודה ויש כאן לגזור משום יום המעונן מ"מ הואיל ולשינויא קמא דאדם טועה ב' שעות אין לאסור לעולם רק ב' שעות קודם חצות כדמוכח התם אע"ג דמסיק בשינויא אחרינא אגופא דגזירה דאיכא אלא ב' שעות קודם חצות לא סדר. וכעין זה דקדק ר"ת בתוס' פ' החולץ ובפ' אע"פ מתרי שינויי דתלמודא דגרושה ומינקת אסור להינשא והא דקתני ר' יודא אוכלים כל ארבע משמע דלא תלינן בקודם חצות היינו משום דבימים בינונים לעולם בסוף שעה ד' היינו ב' שעות קודם חצות וק"ל והמיקל לא הפסיד:

שאלה קכב הא דאמרינן פ' כל שעה דאשה לא תלוש בשימשא משום חמימות החמה וכתב בסמ"ק דאפי' ביום המעונן אסור ללוש תחת הרקיע משום דיומא דעיבא כוליה שימשא הוא ויש להסתפק אם לשה ממש בערב שהחמה עומדת בשיפולי של רקיע במערב והיא לשה בכותלי הבית מאחורים גבוהים לצד מערב מי שרי בכה"ג תחת הרקיע או לאו:

תשובה יראה דיש לחוש ביום המעונן דרש"י פ' אמר להם הממונ' פי' הכי יומא דעיבא כוליה שימשא הוא לפי שהחמה מתפשטת ויוצאה בכל מקום לפי שהעבים עומדים כנגד חלונה וא"כ י"ל שיוצא אפי' שלא במקום מעמדה ברוח אחרת ונראה דלפי מה שנהגו ליזהר שלא ללוש תחת חלון פתוח אפי' אם החלון פתוח למזרח והיא לשה אחר חצות שכבר סיבבה החמה לדרום יש לחוש מטעם דלעיל ואפי' ביום שאינו מעונן דזימנין דמתקשרים העבים ולאו אדעתיה:

הא

שאלה קכג הא דקיי"ל דאם שהה הבצק בלא מתעסקים כשיעור הילוך מיל חשבינן ליה כחמץ ואם לא שהה כשיעור הזה בפעם אחת אלא פעמים ומתעסק היה בינתיים וכשנצטרפו השהיות בו קודם שיאפה הוי כשיעור מיל מי אסרינן לבצק משום חמוץ כה"ג או לאו*) .

הגה"ה

*) ושיעור מיל רביעית שעה וחלק עשרים מן השעה לפי חשבון מהלך אדם בינוני עשר פרסאות ביום שהוא י"ב שעות כדאיתא פ' מי שהיה טמא. ע"כ:

תשובה יראה דצריך להחמיר בדבר כמו שאבאר. נמצא כתוב על שם אחד מהגדולים דיש לאסור ור"ל דמסתמא אין נעשה הכל חמץ במשהו האחרון אלא מתחמץ על יד על יד ואין הפסק שבין שהייה לשהייה מבטל מה שכבר התחיל להתחמץ ואחד מהגדולים השיב לי בתשובה דאין נראה לו להחמיר והביא ראייה מהא דאיתא פ' כל שעה דגן שנפל לתוכו דלף אפי' כל היום כולו אינו בא לידי חימוץ משמע שיש בצירוף השהיות בין טיפה לטיפה כשיעור וחד מרבוותא השיב לי שיש לחלק בדבר דאם הפסק בין שהייה לשהייה עסק גמור הוא כגון בעיטת הידים בבצק וכגון הרידוד שמרדדים את המצות בעץ עגול כה"ג אין השהיות מצטרפים דעסק כזה יכול לבטל מה שכבר התחיל להתחמץ אבל עסק אחר מועט אע"פ שיש בו כח לעכב שלא יתחיל להתחמץ כל זמן שמתעסקים בו כדמוכח מקיטוף דהיינו עסק גדול ואפ"ה מעכב החמוץ כדאיתא בהדיה פ' אלו עוברין אמנם כ"כ אין בו כח לבטל מה שהותחלו כבר להתחמץ וכן נראה לחלק. ונראייה מהא דאמר רב פפא אסכוא דגן שנפל לתוכו דלף והוא דעביד טיף טיף לבדי טיף טיף ופרש"י שהדלף יורד זה לאח' זה ואין שהות בנתיים ומכדות הדלף אין מניחו להחמיץ והשתא אי בעלמא סבירא לן דשהיות מצטרפות מאי קמ"ל רב פפא פשיטא דבעי טיף טיף דאל"ה אלא שהיה שהות בין טיפה לטיפה כיון דכל היום כולו נפל הוו השהיות מצטרפות ואפשר היינו דעת אחד מהגדולים דלעיל דמייתי נמי ראייה מהכא אלא שקצר בלשונו. ואין לומר דהוא גופא אתא רב פפא לאשמועינן דשהיות מצטרפות דא"כ אמתני' דאלו עוברין דקתני התם שלש נשים עוסקות בבצק כו' ותנא עלה כל זמן שעוסקות בבצק אינו בא לידי חימוץ והכא הוי ליה לרב פפא לאסוקיה למילתא דבעינן עסוקים רצופין בלי שהייה כדי שלא יצטרפו ותו הוי שמעינן הכא מילתא דבעינן טיף טיף דהא טיף טיף עסק מועט הוא אע"כ בעלמא שהיות לא מצטרפות בעסק גמור ודווקא הכא בעינן טיף לבדי טיף בלי שהות דאי לאו הכי הוו השהיות מצטרפות כיון דהטיף טיף בטול מעוט הוא הא קמן דיש לחלק בין עסק גמור לעסק מועט לכך נראה שהנקור שמנקרין המצות אע"ג דיש לחשבן לעסק לענין זה לבד יחשב שכל זמן שעוסקים בו כך אינו בא לידי חימוץ וכה"ג כתב הרמב"ם התרנגולים כל זמן שמנקרים במורסן שלשו במים אינו בא לידי חימוץ ונראה דה"ה בניקור מ"מ לא חשיב עסק כל כך לבטל השהיות:

שאלה קכד כשלשין עיסה בפסח למצות ולפעמים מוסיפים המים בקמח יותר מן הראוי שרי להוסיף הא ג"כ קמח לתוך הלישה כדי שתהא העיסה כראוי או לאו:

תשובה יראה דלא שפיר דמי אע"פ שמצאתי כתוב על שם אחד מהגדולים שהורה דיותר טוב להוסיף קמח כשאירע כך ממה שהולכים ושואלים למנהיג היאך יעשה כלשון זה הורה ונראה דגם מלשון זה משמע דלאו שפיר דמי אלא דהא גרע טפי שהולכים למנהיג ואפשר בתוך כך תחמץ העיסה וגם שמעתי מאחד מהגדולים נתן טעם לאיסור לפי שהקמח שמוסיפים אינו נילוש ונבלל יפה ונשאר מעט בעין בתוך העיסה ואפי' לאחר אפייה עודנו בעין ושמא לא נאפה אותו קמח יפה ויש לחוש שמא יפול במרק בקערה ויתחמץ. ונראה דדי בסברא זו ליישב המנהג שנהגו העולם ליזהר ואם היה אפשר בלי שהות העיסה טוב ללוש עוד עיסה אחרת קטנה מגיבול קשה ויבש תמיד לפי הערך ויערוב אותו עם העיסה המלוחלחת שניתוסף בו מים ויקבלו זו מזו וזו מזו לחלוחית ויבישות עד שיגיעו שניהם למדה בינונית:

שאלה קכה קטן בע"פ שרי להאכילו מצות או לאו:

תשובה יראה דאם לא הגיע הקטן לכלל דעת כ"כ שיודע ומבין מה שמספרים לו מניסים ונפלאות ביציאת מצרים שרי להאכילו. ואע"פ דאסרו חכמים לגדול אכילת מצה בע"פ מזמן איסור חמץ ואילך. וקי"ל דלא ספינן בידים איסור לקטן הא מוכח מהר"ם בהלכות ברכות שלו דהכ"מ כאיסור לאו אבל ביטול מצות עשה ספינן ליה ובזה ייתב המנהג שנהגו להטעים התינוקות מן הקידוש בב"ה ועיין שם והרי כ"ד נמי אין האיסור אלא משום ביטול ופגם המצות. אך קשה קצת חילוק דמהר"ם דבפ' חרש בגמ' פריך למ"ד מצווין להפריש מכהן קטן באוכל תרומה טמאה ומאי דפריך התם ליכא אלא איסור עשה כדפרש"י התם בהדיא דאתיא ובשעריך תאכלנו לזה ולא לאחר ויש לחלק בין איסור הבא מכלל עשה ובין ביטול פגם מצות עשה. אמנם אם הגיע הקטן שיוכל להבין כדלעיל נראה דאין להאכילו מצה דדרשינן והגדת לבנך כו' ובעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך ואם ימלא הבן כבר כריסו מן המצות היאך שייך לומר בעבור זה כיון דאין המצה חידוש לו לקטן:

שאלה קכו ערב פסח שחל להיות בשבת מתענין הבכורות או לאו ואם מתענין באיזה יום מתענין:

תשובה יראה דמתענין ביום חמישי שלפני השבת וכן ראיתי בימי חורפי בספר רוקח וכן שמעתי דחד מרבוותא רצה להוכיח דלא מתענין כלל מהא דמייתי מרדכי פ' מקום שנהגו דפליגי אמוראי בירושלמי איתא דרבי לא אכל בערב פסח. חד סבר משום דבוכרא הוא וחד סבר דהוה מתענה משום דאיסטניס הוה והשתא אי סבירא לן דלמ"ד משום בוכרא מתענין צריכין להתענות אף כשחל בשבת לפני השבת. א"כ אמאי פליגי אמוראי משום מאי התענה רבי תפשוט להו מהיכא דחל בשבת אם התענה ביום שלפניו דודאי בשבת אין מתענין. א"כ ודאי משום בוכרא התענה בכל שנה דאי משום איסטניס מה היה מועיל לו התענית שלפני ע"פ שלא יהא איסטניס מלאכול מצה בליל פסח באכילת תאוה ואם לא התענה רבי לפני השבת תיפשוט איפכא דע"כ לאו משום בוכרא התענה בכל שנה אע"כ גם למ"ד משום בוכרא סבירא דאין מתענין כלל כשחל ע"פ בשבת ותו ליכא למיפשט מידי. ונראה לדחות דאיכא למימר דלא ידעי אמוראי היאך עביד בשבת ואין זה דוחק דכה"ג אשכחן פ' אלו דברים בבני בתירה שהיו נשיאים ונתעלמה מהן כשחל ע"פ בשבת אם קרבן פסח דוחה שבת או לאו והיאך שכחו מה עשו בשנים הראשונים אע"כ בשנים מרובות לא חל להם ע"פ בשבת ונשתכח מהן הדבר אע"פ שהיתה מילתא דלזכור כו' כ"ש שיכול לומר מילתא דיחידאי דנשתכח גם בימיו לא חל כ"כ בשנים מרובות:

שאלה קכז מצה שנתכפלה בתנור באפייתה מה תורתה:

תשובה יראה דיש לחלק בדבר דאם הוא בתוך הפסח אסרינן לכל המצות כולן אפילו אם אינם דבוקים רק כל שהו דחמץ בפסח במשהו וכן כתב אחד מהגדולים ונראה דטעמו היה משום דחיישינן שמא לא היה חום האש יכול לשלוט בין הדביקות בכח לאפות מיד ואדהכי נתחמצה שם בתנור. וכה"ג אמרינן בפ' כל שעה לא ליתלוש איניש כו' לא סליק להו דיקלא דמיא מארבע רוחותיו אלמא בעינן שישלוט חום האש וחימום האור בכל צד ובמקום שהוא דבוק א"א לשלוט שם מהר אך בע"פ אם הדביקות כל כך מועט שיש במצה ס' כנגד מקום הדבק פורסין מקום הדבק ושאר המצה מותרין דחמץ בע"פ בששים. וכן כתב אחד מהגדולים דלעיל:

שאלה קכח נותן טעם לפגם בתוך הפסח יש לנהוג בו היתר או איסור:

תשובה יראה דבכל מקום שאין מנהג ידוע שיש להורות דהמקיל לא הפסיד והמחמיר תבא עליו ברכה וכעין זה כתב בטור אורח חיים דמהר"ם היה מקיל בזה לאחרים ולעצמו היה מחמיר והיה רגיל לומר לשואלים פלוגתא דרבוותא היא ורבים נמנעים מאליהם וקבלתי שבווינ"א ובקרימ"ש היה המנהג מקדם להתיר ובניאושטט"ט היה המנהג לאסור וגדול אחד נסתפק במקום שנהגו לאסור היכא דהוא משהו וגם נטל"פ אי אסרינן אפ"ה דליכא

למיגז

למימר דאפילו גאונים האוסרים מודים בהכי וחילוק זה איתא בהדיא בתוס' פ' כל שעה דקאמר דאע"ג דאין מבטלין איסור לכתחילה היכא דהוא לפנים גם משהו מבטלין. ונראה להוכיח קצת דלענין נ"ד אין לחלק דכתב במרדכי פ' כל שעה בשם ראבי"ה דחיטין שנפלו לבור לדברי רבותינו המתירים נטל"פ שרי ולכאורה מוכח התם דמשהו הוא שלא היו החיטין ס' נגד מי הבור ואפ"ה קאמר דדווקא לדברי המתירין נטל"פ שרי משמע אבל לא לדברי האוסרין:

שאלה קכט דיו שהוא מבושל בשכר שעורים ובשמני הדיו כגון שחיקת עפצים ויטריאו"ל שאנו קורין גלי"ץ שטיי"ן שרי לכתוב בו בפסח או לאו:

תשובה יראה דשרי לכתוב בו וראיה מהא דגרסינן פ' כל שעה וכדרבא דאמר רבא חרכו קודם זמנו מותר בהנאה לאחר זמנו וכתב אשירי והוא שנפסל מלאכול לכלב כגון פת שעיפשה ויש שרוצים לומר דאפילו באכילה שרי דעפרא בעלמא הוא. ולא מסתברא אע"ג דבטלה דעת האוכלו אצל כל אדם מ"מ כיון דאיהו קאכיל ליה אסור וכ"כ הרב הברצלונ"י וק"ל ע"כ. וכעין זה כתב הרמב"ם דבר שנתערב בו חמץ אע"פ שאינו מאכל אדם כלל כגון התריא"ק וכיוצא בהן אע"פ שמותר לקיימו אסור לאוכלו עד לאחר פסח אע"פ שאין בו מן החמץ אלא כל שהו ע"כ. ונראה דדיו המבושל בשמנים דלעיל שהן מרים יותר מראש ולענה ודאי נפסל משתיית כלב קודם הפסח והוי כחרכו קודם זמנו דמותר בהנאה לאחר זמנו ואע"ג דכתבו תוס' פ' אין מעמידין בשם ר"י דדיו המבושל ביי"נ למאן דפסק דסתם יינם אסור בהנאה לא שרי לכתוב באותו דיו ואפי' רבינו תם דפסק סתם יינם מותר בהנאה הכא לא התיר משום דלפעמים נותן הקולמוס בפיו בעוד שיש עליו דיו והוא נעשה מיין של נכרים ע"כ וא"כ לפ"ז יש לנו להחמיר נ"כ בדיו של שכר בפסח מהאי טעמא דהא מסיק אשירי וכן בשם הרב הברצלונ"י דאסור באכילה וכן משמע מדברי הרמב"ם דלעיל. וי"ל דלא צריכין להחמיר בנ"ד דנראה דהא דאסרי גאונים דלעיל חמץ שחרכו קודם זמנו באכילה היינו משום דכיון דמחשבינן ובעי למיכליה לא אפסיל לדידיה מאכילת אדם וכ"ש מאכילת כלב. וכן משמע בפשיטות לשון אשירי לעיל. אבל במה שנותן הקולמוס בפיו כדי להחזיקה ואגב זה טועם מן הדיו בלא כוונה לא מחשבינן בהא מידי וק"ל הוא דדיו של יי"נ אסור אפילו בכה"ג בלא מחשבינן ולמ"ד סתם יינם אסור בהנאה לא שרי אפילו לכתוב בו אפילו אי נימא דאיירי ר"י בדיו שנפסל משתיית כלב. בנ"ד מ"מ לא דמי דהתם היי"נ כבר חל עליו האיסור בעוד שהיה ראוי לשתייה ותו לא פקע מיניה איסור שתייה ואיסור הנאה למאן דאסר בהנאה והכי נמי דאפשר דמדאורייתא פקע כה"ג כדאמרינן פ' בתרא דבילה דאמר רב חסדא אפשר לנבילה שתיעשה שחוטה כלומר שתהא מוסרחת ותהא מותרת. מאי כשהיתה מכל מקום מדרבנן לא פקע.

הגה"ה מ"מ שמעינן מיניה דהא מ"מ דיו המבושל בשכר חשוב נפסל מלאכול לכלב דאל"כ היה אסור להשהותו. דהא שכר שעורין שותין באשכנ"ז חמץ גמור הוא ולא על ידי תערובת וחייבין עליו כרת כך כתבו התוספות פכ"ש בריש פסחים ואשירי פ' אלו עוברין. וגבי חמץ גמור קאי הא תרומה שעיפשה ועדיין ראוי היא לכלב נשרפת עם הטמאה בפסח. ע"כ:

ותדע דהא לא קאמר רבא חרכו לאחר זמנו דמותר בהנאה אלא דווקא קודם זמנו משום דתו לא חל עליו האיסור וה"ד נמי לא חל עליה האיסור אבל דיו דיי"נ הוי כחרכו לאחר זמן ואחד מהגדולים העתיק בשם רא"ש דיו המבושל בשכר מותר להשהותו בפסח ע"כ אין להוכיח מזה לאסור לכתוב בו מדלא כתב להתיר רק השהה דרמב"ם דלעיל כתב נמי על התריא"ק ואע"ג דמסתמא שרי ליה בהנאה דגרע טפי מפת שעיפשה הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה קל מדוכה של נחשת שנשתמשו בה כל השנה היאך מכשירין אותו לצורך פסח:

תשובה יראה דהרבה צריך לדקדק כמו שאבאר רש"י אוסר את המדוכה בהגעלה ובספר מצות גדול כתב דרבינו תם ורבינו שמשון ב"ר יונה אסרו נ"כ וכתב באשירי דרבינו שמריה ור' אברהם גדולי שפייר"א אסרו ג"כ וכן פסק רש"י וכתב במרדכי בשם גדול אחד וי"ל דהוא ריב"א הלוי שראה הלכה למעשה לעינים באגן אחד שהיה מיוחד לקיבה שהיה מולח בו הקיבה ומן המלח היה מעמיד החלב לעשות גבינות ולקח האגן והדיחו והגעילו וגם אח"כ חלב לתוכו נתקבץ החלב בתוכו בלי שום דבר המעמיד ואמר לתלמידיו ראו שאין הגעלה מועלת לבית חרוסה. אמנם כתב מרדכי ואשירי בשם ר"י דמתיר בהגעלה ובשם ר"ת דמתיר נמי במדוכה של נכרים בהגעלה ואינו אוסר אלא מחמץ למצה. וכתב באשירי דרבי אליעזר מגרמייז"א וראבי"ה והרי"ץ גאות כולם מתירין אפילו לצורך הפסח וכתב עלה וכן עמא דבר ומנהג אוסטרי"ך היה לאסור בהגעלה לצורך פסח. אבל מדוכות של נכרים לצורך שאר ימות השנה לא ידעינן בה מנהג ונראה דרבותינו המתירין בהגעלה מסתמא לא מכחישין בהאי עובדא דגדול אחד דהוי נראה לעינים אבל מיישבין אותו דלא נתקבץ מחמת נתינת טעם אלא מחמת כח וחוזק של מי הקיבה ובעיא זו מפורש בתוספות פ' גיד הנשה הסוגיא מתניתא פ' כל הבשר המעמיד בעור הקיבה אם יש בו בנותן טעם אסורה. וכן קאמר תלמודא בפ' גיד הנשה אמאי אם אין בה בנ"ט כי יש בה כדי להחמיץ מאי הוי כיון דאפשר לה להעמיד ולהחמיץ אפילו בלא יהיב טעם. והיינו מחמת כח וחוזק דבר כדאיתא בהגה"ה באשירי שלהי גיד הנשה ונהגו באוסטרי"ך להכשיר המדוכה בפסח על ידי מילוי גומרים גחלים לוחשות ומדבקין חוט של פשתן בחוץ סביב המדוכה ומפיחין בגחלים עד שישרף החוט שעל גופו מבחוץ. וכדרך זה חשיב כמו ליבון ואחד מהגדולים קורא תגר גם על זה ואמר דהכשר זה היינו אותו הכשר דכתב ספר מצות קטן במצות יו"ט גבי ליבון הטרפא שרגילין העולם לנסות ע"י קש ומשמע התם דדווקא מהגעלה לא גרע אותו ליבון אבל למחשביה כליבון לא. ועוד נתן טעם אחר לאסור ע"י מילוי גומרי משום דהרבה פעמים נשברה המדוכה כדרך זה וא"כ איכא למימר דילמא חייס עליה דפקע ולא מכשיר ליה כהלכתו והכי קאמר תלמודא גבי קדירות בפסח דלא מכשירינן להו במילוי גומרי משום האי חששא דילמא חייס עלה דפקע ופירש רש"י משום דחייס עלה חיישינן דלמא יורה היתר לעצמו ולא ימלאנו גומרי אלא יסיק מבחוץ. ואשירי מפרש הטעם משום דחיישינן דילמא חייס עלה ולא עביד ליה היסק שפיר ולהני תרי טעמי איכא נמי למיחש במדוכה. אמנם נראה דאין לדמות הכשר דמילוי גומרי להסיק הכשר דרגילין לנסות ע"י קש דהא קמן דמילוי גומרין קאמר תלמודא דהוה מועיל אפילו לכלי חרס דאינו יוצא מידי דופיו לעולם ע"י הגעלה אי לאו טעם דחייס עלה דילמא פקעי. ותו דאין להחמיר כי הא מההיא דסמ"ק דהא בהגה"ה במיימון בשם ה"ר אביגדור כ"ץ כתב דאותו הכשר שרגיל לנסות ע"י קש חשיב כמו ליבון והאי חששא דחייס עלה דפקע נראה נמי דליכא במדוכה דאורח חיים כתב בהדיא להתיר קדירות של מתכת במילוי גומרי. ונראה טעמא משום דלא חיישינן דלא חייס עלייהו הואיל ומתכת הן. ונראה דה"ה מדוכה שהרי ע"כ היא מנחשת. ואין לחלק דודאי קדרות של מתכת הוי סגי לה בהגעלה ליכא למיחש דילמא חייס עלה ולא מלבן לה אפילו כדי הגעלה דהוי האי לא חייס. אבל מדוכה דלא סגי לה בליבון כדי הגעלה ובעינן טפי ליבון מתוך דחייס לא מלבן לה שפיר. דכיון דמצרכת לה למיעבד סימנים ע"י חוט לדבק בדופנו לחוץ ליכא למיחש למידי הואיל ולא אשכחן חששא דחייס עלה אלא בכלי חרס כדמחלק או"ח א"כ שפיר יש לחלק משום סימנים דמנפח ביה כדפרישית וכ"ש לפי פירוש רש"י דמפרש דחיישינן שיורה היתר לעצמו ולא ימלאנו גומרי. וכיון דבכלי מתכות לא חייס בתחילה לא יבא להורות היתר לעצמו וק"ל. אמנם בסמ"ק מחמירינן טובא בהכשר דהמדוכה ואינו רוצה להתיר אפילו על ידי שמקלפין אותן בכלי אומנות ומגעילין את המדוכה אח"כ ואע"ג דבהגה"ה במיימון ובמרדכי פ' בתרא דע"ז בשם ריב"א חשיב הכשר זה ליבון. ולכן אם אפשר בקל לתת המדוכה בתנור בוער שתלבן יפה מבפנים ומבחוץ עד שיהא ניצוצות נתזין מהם יעשה אכן אם יראה שבירת' ימלאנה גומרי כדלעיל. ומההיא דסמ"ק יש להחמיר שלא להכשיר מחמץ למצה עד המרדה לקלפו בכלי אומנות וגם להגעיל אח"כ כדברי ריב"א דלעיל דכתב בהגה"ה במיימון דאותו הכשר חשיב

תשמישו על ידי האור דהא אפי' במדוכה דהרבה גאונים מתירין בהגעלה לחודי' אסר סמ"ק בהגהה זה וכ"ש הא וצריך עיון בסמ"ג גבי סכין של נכרים דכתב גם דהשחזה ברחיים מועיל כמו ליבון משמע אפילו אם לא יגעיל אח"כ :

שאלה קלא כשמגעילין כלים צריכין ליזהר שיהיו מי הגעלה מעלין רתיחה תמיד כל שעת ההגעלה או לאו :

תשובה יראה דצריכין ליזהר ואי לא נזהר הפסיד והכי כתב בהדיא בסמ"ק במאכלות בשר בחלב דהגעלה אינו מועלת אלא דווקא ברותחין שמעלה רתיחה אבל היד סולדת בהם לא מהני וכן כ' אשירי פ' כל שעה שצריך ליזהר בהגעלת כלי חמץ שלא ינוחו המים מרתיחתן . אע"ג דבמרדכי פ' בתרא דע"ז מייתי מתוספות רבינו אלחנן דהיורה כשמסלקין אותו מן האור ופסיק רתיחתה אכתי עדיין כלי ראשון לענין הגעלה וגדולה מזו התיר שם . וכן באשירי פ' אין מעמידין בשם ר"י להגעיל בכלי שאבו בו מן הרותחין נראה דכל הנהו הגעלות לא קיימי אלא אכלי י"נ דתשמישו בצונן וסגי להו בהגעלה גרידא והכי מחלק אשירי שם וכן פ' כירה על פסק ר"ת בהגעלת השבת ונוכל נמי לחלק לדידן הכי לענין הגעלה לרתיחה ולומר דכלי שתשמישו בחמין לא סגי להו בין כלי חמץ בין שאר איסורין רק ברותחין שמעלין רתיחה כדמסיק לעיל . לפ"ז הא דכתב במרדכי פ' כל שעה אין רשאין להגעיל כלים הרבה יחד בסל וא"כ מי שיש לו להגעיל הרבה כלים צריך להגעיל זה אחר זה . ורגילות הוא כשמכניסין כלי אחד נייחי המים מרתיחתן לכך צריך להמתין בכל כלי עד ישובו המים ויעלו רתיחה :

שאלה קלב כלי כסף שמצויירים שקורים בלשונינו גשמע"לצט ובאלום אחרות גב"לעכט מאל"ט יש מצויירים מבפנים ויש על ידות או על כיסוי הכלים שרי להגעילן לצורך פסח או לאו :

תשובה יראה דאם הציור מבפנים ודאי אסור להגעיל לצורך פסח וכן דרש גדול אחד לפני כמה שנים ברבים והנו כמה גדולים אחריו לאסור והטעם כי הציור הזה לא נעשה כלל כי אם ע"י היתוך זכוכית כך שמעתי מן האומנים . וכתב סמ"ג שנהגו שלא להשתמש בכלי זכוכית ישן בפסח משום דתלמודא מדמה לה לכלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם וכן כתב במרדכי פ' אין מעמידין בשם רבינו יואל אע"ג דתשמישו על ידי צונן מ"מ לפעמים שורין בהן פתיתין וכבשים בתוכו והוי כמבושל . ואע"ג דראבי"ה מתיר שם משום דכלי זכוכית שיע הוא ולא בלע כדאמרינן גבי לב נראה דלא סמכינן עליה דהתם פ' כיצד צולין מפרש בשם ר"ת הסוגיא שינוייא שאני לב דשיע דחויא בעלמא הוא ואינו נאמר במסקנא כן וכן הסכים באלו אגדות ולא כראבי"ה . אמנם אם הציור רק על הבית יד או למעלה על הכסוי מבחוץ כולי האי לא מחמרינן כיון דליכא למיחש כלל שנשתמש שם בשריית פתיתים וכן ראיתי רברבתא דמורים הלכה למעשה דראבי"ה במרדכי פ' כל שעה מצריך הגעלה לכלי כסף משום דלפעמים מרתיחים בהן יין ובשמים בחמין וא"כ אי סבירא לן דכלי מתכת אם חם מקצתה חם כולה מוליך נמי בליעתה בכולו לא הוי מהני מה שלא נשתמש שם מבחוץ מ"מ בלע לה שבחוץ ע"י הרתחה שמבפנים דבהגה"ה במיימוני בסוף הלכות פסח כתב נמי הכי דברי ראבי"ה ומסיק דאם ברור לנו שלא נשתמש בו בחמין סגי בהדחה והכי נראה לנו דברור לו שבכלי כסף חשובים כאלו שהן מזוקקים ומצויירים לא שכיחי כלל שמרתיחין בהן אלא הלא ואת"ל איכא למיחש שאירע כך או שמא הרתיחו בכלי אחר ועירו מאותו כלי הכותח לתוך כלי כסף וקי"ל עירוי ככלי ראשון לאוסרה מ"מ אין להחמיר דבסמ"ג כתב במאכלות בשר בחלב אע"ג דאמרינן בכלי מתכת חם מקצתו חם כולו לא אמרינן דהוליך בליעתה בכולו וכן כתב בשערי דורא וקבלתי דהכי נוהגין בבשר וחלב לקולא או לשאר אסורים ודלא כגאונים המחמירים ובסמ"ג במצות חמץ כתב עוד דבכל איסורים שבתורה חוץ מבקדשים בשל במקצת כלי אין צריך הגעלה אלא במקום בליעתה ומייתי תלמודא בהדיא הכי ואכלי נחושת קאי שאותם היו מגעילים לקדשים ושרין בשאר איסורים . וא"ה דאין ראייה מזה דאיכא למימר דהיינו טעמא דמהני בכלי נחושת הגעלה במקום בליעתה משום דאמרינן כבולעו כך פולטו דהתם בלע ע"י אש ובקדשים גזירת הכתוב הוא דלא מהני ובכ"ד ליכא למימר הכי דאי בלע הציור שוב אינו פולט דבכלי חרס הוא . הא ליתא דבתשובת מהר"ם במרדכי פ' גיד הנשה מוכח בהדיא דר"י סבר הא דאיתא בתלמודא פ' דם חטאת דמס' זבחים דדווקא קדשים בשל במקצת כלי טעון הגעלה בכל הכלי ולא בשאר איסורים ואין הטעם משום כבולעו כך פולטו אלא משום דמעיקרא לא בלעי בכל הכלי וע"ע בתוס' פרק דם חטאת :

שאלה קלג הרבה בני אדם נוהגים לטאטא ולכבד כל חדרי ביתם ב' או ג' ימים קודם י"ד ובאור י"ד מניחים להם ג' או ד' פתיתין במקצת חדרים וכשבודקים ומוצאים אלו הפתיתים שהניחו להם בני ביתם מפסיקים שוב לבדוק שפיר דמי או לאו :

תשובה יראה דמילתא דפשיטא הוא דלא יאות אינון עבדי דבגמרא פ"ק דפסחים כתב בהדיא דאם כבדו וטאטאו הבית קודם לכן אפ"ה צריך לחזור ולבדוק אלמא דהכיבוד לחוד לא סגי . ואע"ג דמסיק התם משום שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה ואיכא למימר דהיכא דעביד בדיקה כ"ש באור י"ד די בכך אחר הכיבוד דמסתמא לא תחלוק בין בדיקה לבדיקה מ"מ כתב נמי התם טעם אחר דהכיבוד לחוד לא סגי משום דילמא מישתכח בגומא וא"כ במה יצאו החדרים מחובת בדיקה . ואף כי אין להקל במצוה זו דאחמור בה רבנן טובא וצריך לבדוק בדיקה גמורה לחורין ולסדקין בכל חדרי הבית שמכניסים בהן חמץ :

שאלה קלד הא דנמצא כתוב בשם מהר"ם שצריך לומר בנוסח הביטול כל חמירא וחמיעא משום דחמירא תרגום דשאור וחמיעא תרגום דחמץ צריך לנהוג הכי או לאו :

תשובה יראה דלא צריך לנהוג הכי דאין סברא לשבש כל המחזורים שכתב בהן נוסח הביטול ולא כתב אלא כל חמירא לחוד וכן רש"י ואלפס ואשירי שכתבו נוסח הביטול פ"ק דפסחים לא כתבו אלא כל חמירא לחוד וכן רבינו יוסף ט"ע בסדרו וסמ"ק לא דקדק עליו בזה כמו שדקדק עליו כאן ובהגה דירושלמי דכתב עליו דלא דקדק ויראה דלשון תלמודא בבלי לכלול כל חמץ ושאור בלשון חמירא וראייה מפ"ק דקאמר אמתני' דריש מסכתא דבודקים את החמץ על המשכיר לבדוק דחמירא דידיה הוא וקאמר נמי התם בדוכתא אחריתא בעירו חמירא דבני חילא וכן בפ"ק פוקו מייתי לן חמירא דבני חילא ודוחק גדול הוא לומר דבכל הני איירי דווקא בשאור וכמדומה לי דלא אשכחן בכל התלמוד לשון חמיע בשום דבר אם לא בפעולה כגון דמחמע ליה או כי היכי דליתמעי וכה"ג שרוצה לומר התלמוד שנתחמץ נקוט בלשון תרגום לשון מחמע אבל שם דחמץ לא אשכחן דמפיק ליה בלשון דחמירא . וא"ת דמהר"ם נקט תלמודא החמץ בלשון חמירא דרוב חמץ על ידי שאור נתחמץ וקרי ליה על שם השאור אבל אכתי נתחמץ מאליו אינו כלל בלשון חמירא לכך צריך לומר בביטול כל חמיע כדי לכלול גם הנתחמץ מאליו . הא ליתא דהתם פ' כל שעה היכיתו מפרש כל המנחות באות מצה דחמץ שנתחמץ ע"י שאור קרי טפי חמץ בלשון עברי מהנתחמץ מאליו וא"כ איך יתכן דבלשון התלמוד יהא בספק אחרי דתרגום דחמץ חמיע הוא לא לדחות דברי מהר"ם באתי אלא כדי ליישב המנהג ונוסחאות הקדמונים :

שאלה קלה מצא חמץ בפסח בביתו ורוצה לבער ולשורפו שרי ליגע בו או לאו :

תשובה יראה דשרי ליגע וליטלו בידו כדי לבערו ואע"ג דכתב במיימוני בשם רבי שמחה גבי של נכרי הסמוך לגגו של ישראל ומצא ישראל חמץ בגגו דוחפו בקנה פירוש משום דבדילין מיניה אסור ליגע בו דילמא אתי למיכל מיניה שאני התם דאין הישראל בא לבערו אלא לדוחפו מרשותו שהרי אינו שלו ואינו חייב לבערו אי חיישינן דילמא אתי למיכל אבל כאן שהוא שלו ואם רוצה לבערו לא חיישינן דילמא אתי למיכל מיניה כדקאמר פ"ק דפסחים הוא עצמו מחזיר עליו לשורפו מיכל קאכל מיניה בתמיה :

שאלה קלו איטר יד ימינו מאיזה יד מיסב בלילי פסחים :

תשובה יראה דהיסב בשמאל כל אדם דאשירי כתב דיש חלוק לפי הפירושים דלהך גאונים דמפרשי הטעם דהסבה בימין איכא סכנה משום דצריך לאכול בימינו ולפ"ז איטר היסב בשמאל דידיה דהיינו ימין דעלמא אבל ר"י ע"ש ורשב"ם דמפרשין הא דקאמר תלמודא שמא יקדים קנה לוושט ויבא לידי סכנה קאי נמי אהסיבת ימין ולפ"ז איטר אינו חלוק משאר בני אדם כל זה כתב אשירי ולא הכריע. ונראה דשבקינן טעמא דצריך לאכול בימין מקמי טעמא דשמא יקדים משום דאית ביה סכנה וחמירא סכנתא מאיסורא כדאיתא פ"ק דחולין ואע"ג דלאידך גאונים ליתא הכא למיחש לסכנה והאי טעמא דשמא יקדים לא קאי אהסיבת ימין מ"מ בפלוגתא דרבוותא אמרינן ספק נפשות להקל כדאיתא בהדיא באשירי פ' בתרא דיומא ושולט בשתי ידיו נראה דפשיטא הוא לכ"ע דהיסב בשמאל דטעמא דשמא יקדים איתא ואידך טעמא ליתא הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה קלז בע"פ כשיוצאים מבהכ"נ בערבית עדיין יום הוא שרי לקדש על הכוס ולהתחיל הסדר מבעוד יום או לאו:

תשובה יראה דלא שרי למיעבד הכי דהתוס' ומרדכי ואשירי ריש ע"פ כתבו בשם הר"י דאורלינ"ש דאין מצות מצה ומרור אלא בלילה ממש וא"כ אע"ג דקודם שיסיים ההגדה ויגיע לאכול מצה ומרור יהיה לילה ממש מ"מ כוס של קידוש שהוא אחד מד' כוסות גם אכילת שאר ירקות ויתר שינוי דעבדינן כדי שישאלו התינוקות וכ"ש ההגדה עצמה בעי נמי דליהוי בשעה שראוי לאכול מצה ומרור דכל הני אמצות מצה ומרור שייכי וגמרינן ודרשינן והגדת לבנך כו' בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך ר"ל בשעה שראוי לאכול מצה ומרור דהא מבעוד יום נמי היה יכול להניח לפניו וא"כ ע"כ אין לומר ההגדה קודם הלילה ממש והשינוי נמי אין כאן דרך כדי שישאל הבן ויגיד לו האב וקידוש נמי הואיל וכוסו בכלל ד' כוסות מן הרמוזים בלשון גאולה במצה שהיא זכר לחירות א"כ כולהו צריכין שיהא לילה ממש:

שאלה קלח בעל הבית הסועד בלילי פסחים אצל ת"ח מופלג בדורו. בעי הסיבה הואיל ולא למד כלום לפניו או לאו:

תשובה יראה דלא בעי הסיבה וכן מצאתי בפרשת סדר אלפי הרוחות הר' שמואל מפליי"ז וכתב הטעם דהא דתלמיד פטור בהסיבה לפני רבו משום דמורא רבך כמורא שמים כדאיתא פ' אע"פ ופרשב"ם שם דילפינן לה מאת ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח א"כ כל ת"ח בכלל. וכן מצאתי בתוס' פ' שור שנגח ד' וה' דתלמיד חכם מופלג בכלל זה אפילו לא למד כלום לפניו דהא מחוייב במורא דאת ה' אלהיך תירא ואית לו תורת רבו לעניין דרש דהא קרא את ה' אלהיך תירא וכ"ש אם הת"ח נחשב לגדול הדור דחשיב לכל מילי כרבו אפי' לא למד כלום מלפניו והכי אמרינן פ' אין עומדין במס' ברכות דהא קאמר עלי הכהן לשמואל הגביה אתה מורה הלכה בפני רבך ומקשו שם התוס' והא לא למד כלום לפניו ומתרצין דגדול הדור היה וגם בא ללמוד לפניו נראה דתרי שינויי נינהו דלא שייכי אהדדי לצרף לחד שינוי'. הא קמן דחשיב כרבו מובהק מדקאמר דהיה חייב מיתה על הוראתו בפניו:

שאלה קלט כזית של מצה ושל מרור צריך לבולעו בבת אחת או לאו:

תשובה יראה דמצוה מן המובחר לבלוע כל הכזית כשהוא מרוסק בבת אחת והכי מוכח ממרדכי פרק ע"פ דכתב הא דקאמר כורכו בבת אחת ואוכלו פי' היה נוטל כזית מצה וכזית מרור וכזית חרוסת וא"ת היאך מחזיק בית הבליעה כולי האי דהא כזית היינו חצי ביצה וי"ל דהוא דווקא כשמאכל שלם אבל כשהוא מרוסק מחזיק טפי וכשהוא מגיע לבית הבליעה מרוסק הוא ולכך מחזיק כולי האי ע"כ. מכאן מוכיח דאין לבולעו הזית של מצה מעט מעט דאל"כ לא הוי קשה מידי דשפיר יוכל להכניס כל ג' הזיתים לפיהו ולכוס אותו ביחד ולבולעו ביחד מעט מעט אע"כ מצוה לבולעו בבת אחת לכלל כ"ש לדידן זית אחד של מצה או של מרור. ואע"ג דרש"י פירשי פ' גיד הנשה פי' דא"א לבלוע זית כלו כאחת. התוס' סתרו אותו שם בהוכחות גמורות:

דיני תקיעות וראש השנה

שאלה קמ חולה שאינו יכול לבא לבהכ"נ בר"ה וחבירו תוקע לו לאחר שכבר יצא עם ש"צ בבהכ"נ מי יברך לשמוע קול שופר החולה או התוקע בעצמו:

תשובה יראה דמן הדין יש לברך החולה בעצמו דכיון דעיקר המצו' בשמיעה כדמוכח מהתוקע לתוך הבור ומש"ה תקנו לברך לשמוע קול שופר ולא על תקיעת שופר כדאיתא באשירי פ"ב דר"ה וא"כ כיון דאיהו נמי שומע כמו התוקע ואיהו דמחוייב לשמוע ולא חבירו התוקע שהרי כבר יצא אמאי לא יברך בעצמו ולא דמי לשומעים מש"צ דלא מברכין אלא מניחים לש"צ לברך עליהם דהתם ש"צ גופיה מחויב לשמוע וכיון דאיהו דתקע שפיר טפי דאיהו מברך ונפקי כולהו בברכתו דאין להרבות בברכות דלא צריכין וכן כתב אשירי פ' בתרא שגם על השומעים הן חייבים בני הקהל לברך אלא דנפקי בברכת התוקע שמברך בשליחותן וכ"כ בהגהה בהלכות מילה. אבל בנ"ד דשליח לאו בר חיובא הוא רק החולה ומצות השמיעה היא בגוף החולה כמו בגוף התוקע א"כ למה לא יברך אותו שהוא מחוייב בדבר ואע"פ שזה מכשיר לו השמיעה מ"מ הרי הוא כמו שקושר תפילין לחבירו בראשו בזרועו דמסתמא לא יברך רק המניח כך נראה מן הדין אלא שאין נוהגים כך:

שאלה קמא בגניחות של שברים צריך ליזהר בכל מקום שהוא זקוק לשברים שלא יאריך בגניחה אחת כשיעור שלש יבבות או לאו:

תשובה יראה דאין צריך ליזהר בשום מקום שלא להאריך כשיעור שלש יבבות אבל כשיעור ג' גניחות יש ליזהר וגם בזה יש חלוקים כמו שאבאר במרדכי ובהגה"ה באשירי משום מהרי"ח כתב דנראה לו שאין צריך ליזהר בשברים שלא יאריך כשיעור ג' יבבות משום דשברים אין תוקעים אלא משום בשביל דשמא קש"ק אמת הוא ולא קר"ק וא"כ שיעור תרועות כג' גניחות ולא כג' יבבות וכן אם קשר"ק אמת שיעור תרועה כג' גניחות וג' יבבות לא מיקרי תקיעה ולא יצא מכל שבר ע"כ ואע"ג דשאר רבותינו לא כתבו הכי נראה דדברי מהר"ח דברים של טעם הם ואין להשיב עליהן. אמנם נראה במקומות שנהגו מנהג של ר"ת לתקוע בכל הסדרים קשר"ק וטעמא דידיה משום דבקשר"ק יוצאים ממ"נ דאית ביה קש"ק וקר"ק ולהפסיק לא חיישינן כיון שיוצא בכך ידי כל הספיקות בישיבה וא"כ צריך ליזהר אפילו לדעת מהרי"ח שלא יאריך בשברים כשיעור ג' גניחות בשבר אחד אע"ג דבקשר"ק קאי. משום דשמא קש"ק אמת הוא ושיעור תרועה ותקיעה כג' גניחות ואם האריך ביה הוה ליה תקיעה ולא שברים וליכא למימר דנפיק ממ"נ וק"ל:

שאלה קמב שברים ותרועה יש לעשות בנשימה אחת או לאו:

תשובה יראה דהך מילתא אין הכרע דבהך מילתא פליגי בה רבוותא ר"ת כתב שברים ותרועה אין לעשותם בנשימה אחת דגנוחי וילולי בנשימה אחת לא עבדי אינשי וכן כתב במרדכי וה"ג באשירי בשם מהר"ם דאין לעשותם בנשימה אחת ובאשירי כתב אע"ג דלא עבדי אינשי בנשימה אחת מ"מ הואיל ותרווייהו במקום תרועה קיימי צריך לעשותם בנשימה אחת ואין להפסיק בהו כמ"ש ר"ת אג' שברים דצריך לעשות בנשימה אחת. ונראה דהמדקדק בדבריהם יתבאר לו דלמר לא נפיק בהא ולמר לא נפיק בהא אם עשה אפילו בדיעבד אע"ג דמייתי ראיה אשירי מן הירושלמי דאם עשאן כולן בנפיחה אחת יצא פי' אם עשה תקיעה תרועה ותקיעה דהיינו תרועה דקרא דצריכה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה לא תקשה מהא לר"ת דאיכא לאוקמי בקש"ק או בקר"ק דבדידהו אין קפידא דליכא למימר בהו לא עבדי אינשי הכי דמ"מ תרועה ותקיעה תרי מילי נינהו אבל שברים ותרועה תרווייהו במקום תרועה קיימי משום דילפינן תרועה מאימא דסיסרא ומספקא לן דילמא עבדי גנוחי וילולי ובחד נשימה לא עבדי אינשי ולא הוי תרועה. ונראה להביא ראיה לצאת ידי חובתו אליבא דכולהו במקום שתוקעים שלשה קולות בסדרים כגון בניאושטט"ט נקל הדבר שיתקע בנשימה אחת שברים ותרועה

ובסדרים בב' נשימות או איפכא ובמקום שנהגו לתקוע רק קשר"ק לכל סדר כגון ברוב אוסטרי"ך ואגפיה צריך שיתקע בשיבה ש"ת בנשימה אחת ובסדרים בב' נשימות אבל איפכא לא דכיון דטעמא דר"ת שהנהיג לתקוע קשר"ק לכל סדר משום דאית ביה נמי קר"ק וקש"ק ונפק ממ"נ ולהפסיק לא חיישינן וא"כ אי עביד שברים תרועה בנשימה אחת דילמא קר"ק אמת הוא ושברים לאו כלום הוא ואי הוה מתחיל בשברים באותה נשימה של תרועה לא חשיבא תרועה כלל כה"ג דבשלטי פ"ק דחולין חשיב כה"ג תוקע ולא מריע כשהוא מריע מתוך תקיעה באותה נשימה. ובמקום שנהגו לתקוע בסדרים קשר"ק קר"ק כמנהג רוב אשכנז אין נקל כל כך לצאת ידי כולם מ"מ יתקע על שני דרכים בשיבה ובסדרים כדלעיל כיון דאותו מנהג משום דשמא קי"ל כמ"ד אחת מדברי תורה ושתים מדברי סופרים ולכך תוקעים בענין דסתרן אהדדי ולפי זה בכ"ד נמי נפיק ידי חובתה מן התורה לכ"ע וק"ל. ועוד נראה דבכל זמן שיתקע ש"ת בנשימה אחת יזהר שלא יתקע כמו שרגילין תוקעים לתקוע ש"ת בכח אחד בלתי שום הפסק דבכה"ג לא מיקרי בנשימה אחד אלא יפסיק מעט רק שלא יעשה נשימה בנתים כך מפרש רש"י שלטי פ"ק דחולין:

שאלה קמג מלבד עולת החודש שאנו אומרים במוסף דר"ה היכן מקומו בתפלה קודם ומנחתם ונסכיהם או לאחר ומנחתם:

תשובה יראה דלפי משמעות החבורים הא"ז פרק בכל מערבים וכן במנהגים דיש לאומרו קודם ומנחתם אמנם אחד מהגדולים הי' רגיל לאומרו לאחר ומנחתם ונראה דא"ז ומנהגים לא אתו לאודויי לן סדר הנוסח היאך לאומרו אלא אתו לאורות לנו הזכרת הפסוקים ועניין המוספים בר"ה ואפשר אע"ג דנקטו בסדר הזה ליכא קפידא להו אי אמרינן איפכא רק שיזכיר הכל וא"כ נראה דשפיר טפי לומר מלבד עולת החודש אחר ומנחת' ונסכיהם כו' דאי אמרו קודם א"כ כשמסיים באותו הפסוק ועולת התמיד ומנחתה ונסכיהם כו' הרי הזכיר שני תמידים כהלכתן כדפרש"י בפ' תומם א"כ אם יזכיר אח"כ ושני תמידים כהלכתם הזכרה שלא לצורך הוא אבל כשיאמר תחלה ומנחתם אע"פ שמסיים בה ושני תמידים כהלכתן אין קפידא אם שוב יזכיר ועולת התמיד ומנחתה ונסכיהם דקרא ככתיבתו הוא מזכיר ואין ראוי לדלג מקראה אבל ומנחתם ונסכיהם נוסח חכמים הוא ואין ראוי לכפול בה דבריהם:

שאלה קמד שכח זכרנו ומי כמוך או וכתוב ובספר קודם שעקר רגליו חוזר או לאו:

תשובה יראה אע"ג דכל הגאונים כתבו דחוזר בזכרנו ואיך ב"ל ומי כמוך אפילו עקר רגליו אין לנהוג הכי אלא כדפסק מהר"ם באשירי דאינו חוזר הואיל ולא הוזכר נוסח זו בתלמוד ואפילו בלא עקר רגליו. אע"ג דכתבו רבוותא דר"י ראה את ר"ת שחזר אחר מודים כדבר שאמרו חכמים אם לא אמר אין מחזירים אותו וי"ל דווקא כשעקר רגליו כה"ג שייך לומר לשון חזרה אבל לא עקר רגליו לא מיקרי חזרה וכתב בסמ"ג דיש לעשות כר"ת בזה וכן התוס' שילהי פרק תפלת השחר דעמא דבר נהגו כר"ת מ"מ נראה דאפי' ר"ת לא סבר הכי אלא באותם דברים המוזכרים בתלמוד לאומרו כגון על הניסים בתפלת חנוכה ופורים ויעלה ויבא בערבית דר"ח ואע"פ שאמרו חכמים עלייהו אם לא אמר אין מחזירים אותו מפרש ר"ת דר"ל כשעקר רגליו אבל כל כמה דלא עקר רגליו מחויב הוא לומר כמו שתקנו חכמים אבל זכרינו ואינך דאינם מוזכרים כלל לאומרו ואינו מטבע חכמי התלמוד ולכך סבר מהר"ם ואשירי דאינו חוזר בהו למיעבד ברכה לבטלה בשביל הזכרה מניין לנו לחלק בין עקר ללא עקר הא לא קאמר עלה לשון חזרה בשום מקום בתלמוד ובהיגיון זה כתב ג"כ בתשובה אחרת על שטעה על הניסים בחנוכה ובפורים בברכת המזון שהארכתי שם יותר:

שאלה קמה ר"ה כשחל להיות בחול ברוב הספרים יש לומר בקדושה ובתפלה זכרון תרועה מקרא קודש או יום תרועה מקרא קודש:

תשובה יראה דיש קצת לחלק בדבר אשירי כתב בשלהי ר"ה דיש לומר יום תרועה כשחל בחול וכן כתב בהגה"ה במיימון דכך איתא במס' סופרים וא"כ כתב שכן הוא מנהג אשכנז. אמנם אחד מהגדולים קבל מרבותיו שיש לומר לעולם זכרון תרועה מ"ק דהכי כתב קרא אבל מקרא קודש גבי יום תרועה לא כתיב נראה דלשון הרמב"ם משמע נמי קצת הכי דכתב בנוסח הקדוש של ר"ה בשבת זכרון תרועה וא"ת דר"ל בשבת אין דרכו לכתוב בשבת על המיעוט דרוב השנים חלים בחול ובא"ח נמי כתב בשם רב האי גאון בשבת הנוסח זכרון תרועה אח"כ מצאתי בגליון אחד במיימון לא ידענא מאן הוא כתב דודאי בקדוש י"ל זכרון תרועה משום דבלילה מקדשים ולילה לאו זמן תרועה הוא כמו שבת ומיישבו בזה דברי רב האי גאון והרמב"ם אבל מ"מ בהגה"ה במיימוני כתב בהדיא אפילו על הקדוש יום תרועה בחול. מ"מ נראה דדי בסברא ובחלוק זה לפרש ולומר בקדוש ובתפלת ערבית זכרון תרועה אפי' בחול משום דלאו זמן תרועה הוא ואע"ג דלא דמי לשבת דהכא הוא יומא זמן תרועה הוא למחר ואשכחנא בפ"ק דתענית דקאמר רב הונא דמי שקבל עליו תענית למחר מתפלל בלילה שלפניו בערבית תפלת תענית אע"פ שאוכל ושותה כל הלילה מ"מ לפשר בין הדיעות טוב הוא לחלק כך:

דיני יום כיפור וט' באב ותעניות

שאלה קמו עשרת ימי תשובה שמתענים בהן צריך להשלים בהן התענית עד הלילה או לאו:

תשובה יראה שיש לחלק בדבר בא"ז ובמרדכי כתב במס' תענית דעשי"ת דאין רגילות לקבל בהו התענית בתפלה ורק לצערא בעלמא קבל עליה אין צריך להשלים תעניתו עד הלילה ודייק מאנשי משמר שהיו מתענין ולא היו משלימין וקאמר בגמרא משום דלצערא בעלמא קבלו עלייהו וכן נהג ראב"ן בעשי"ת שמיד אחר יציאתו מבהכ"נ היה אוכל ע"כ. ונראה דהני טעמא תרתי בעיא שאין רגילות לקבלה בתפלה וגם משום דלצערא בעלמא קבל עלה כדמפרש במרדכי תרווייהו ואפשר בא"ז נמי מפרשי תרווייהו וא"כ יש לחלק דדווקא אותן הרגילין להתענות כל ימי התשובה דאינהו לא צריכין לקבלה בתפלה דמקובלין ועומדין מכח מנהגם. ואפילו אותם שרגילין להתענות כולם חוץ מיום אחד כדי שלא יהא עליהם כנדר שאם יראה להם אונס שלא יוכלו להתענות שלא יצטרכו להתרה היינו נמי כמו מתענין כולם. אבל המתענין רק ב' או ג' ימים בהו נראה דצריכין לקבלה בתפלה בלילה מקודם. וא"כ לא מהני טעמא דלצערא קבלו עליהם לחוד. עוד נראה דאותן שרגילין להתענות בכל שנה מי"ז בתמוז עד ט"ב אע"ג דמסתמא ג"כ אין צריכים לקבלה בתפלה מ"מ צריכין להשלים עד הלילה דהתם ליכא למימר דלצערא בעלמא הוא קבל עלייהו דאדרבה דמי לארבעה תעניות י"ז וט' וג' וי' שמתענין בהן על החורבן והנהו שלשה שבועות נמי רמוזים הם כדאי להתענות בהם על החורבן. ולא דמי לאנשי משמר ולעשי"ת דאותן תעניות לצערא בעלמא דעל העתיד כדי לקבל התפלה ויקרע גזר דינם ובאנשי משמרות כדי שיתקבלו הקרבנות ברצון:

שאלה קמז התינוקות האוכלים ושותים ביוה"כ שרי לגדול להאכילן בידים או לאו:

תשובה יראה דשרי ואין צריך כל כך לדקדק בדבר כי נהגו כל העם היתר ואע"ג דדרש אחד מהגדולים בשם גאון אחד דשפיר דמי וטוב ליזהר דמאן דלית ליה עליה ועלייתא דאכלי ביוה"כ שיכין להזדמן להם מאכלם שיאכלו הם בעצמם כדי שלא יצטרכו הגדולים ליגע במאכל ולהושיט להן ומשום דבאכילת יוה"כ ליכא כרת ולא בדילי מיניה וליכא למיגזר כמו חמץ דילמא אתי למיכל מיניה מ"מ אין נראה להחמיר הואיל ומנהג פשוט שלא ליזהר. ויש ליישב דלא דמי לחמץ כמו שמצאתי חילוק בתשובת הר"מ א"ז שכתב דמי שמתענה מותר להתעסק במאכלות ובמשקים ואין כאן משום לך לך אמרינן לנזירא סחור סחור לכרמי וכו' דהאי נזיר דמותר בכל עניני מאכל ומשקה בר מיין ופרי הגפן חיישינן דילמא מישתלי אבל המתענה דאסור בכל מיני מאכל ומשקה אסח דעתיה

מינייהו ולא אתי למשתלויי ע"כ. מהאי סברא יש לחלק ג"כ שפיר בין חמץ לאכילת יוה"כ דחמץ הוא לכל העולם. כמו לעיל היין וק"ל. אבל אין לדחות ראיי' דלא חיישינן וגזרינן ביוה"כ מהא דפ' בתרא דיומא דתני מנשה תנא מדיחה אשה ידה אחת במים ונותנת פת לתינוק כו'. אלמא לא גזרינן. וי"ל דהתם איירי בתינוק קטן דא"א לו לעצמו ליקח הפת ולכך התירו כמו שהתירו ההדחה במים אע"ג דאסור להושיט אפילו אצבע אחת מ"מ בטליא ובעלייתא דאפשר ע"י עצמו מצי מי למימר דלא שרי אלא מסברא דלעיל יש לחלק ולהתיר כמו שהוא מנהג :

שאלה קמח אשה שילדה בשביעי בתשרי שרי להאכילה ביום הכיפורים אפילו לא אמרה צריכה אני או לאו :

תשובה יראה דאין להאכילה בכה"ג אם לא אמרה צריכה אני דגרסינן בפ' מפנין חיה שלשה שבעה ושלשים תוך שלשה בין אמרה צריכה אני בין לא אמרה צריכה אני מחללין משלשה עד שבעה אמרה לא צריכה אני אין מחללין הא סתמא מחללין כו' התם קאי על חילול שבת ונראה דה"ה בשיעורין הללו לענין ביטול עינוי יוה"כ יש לחלק ג"כ בין תוך ג' לאחר ג' ונראה דתוך שלשה לא חשיב להו מעת לעת כענין שאילתינו ילדה שבעה בתשרי בערב שיאכלה ביוה"כ בחצות היום דעדיין תוך שלשה הוא מעל"ע אלא הנך שלשה חשבינן לפי סדר הימים ומיד כשנכנס יום רביעי ללידתה מיקרי לאחר שלשה. ואע"ג דאשירי פ' מרובה כתב לפי פירוש דה"ג סבירא להו שרי אמירה לנכרי אפי' במלאכה דאורייתא לצורך מילה ומוכיחין עלה מההוא עובדא דפ' הלל דההוא ינוקא דאשתפך חמימי ותירץ אשירי ההוא קושיא דבעי מעל"ע בתוס' פ"ק דגיטין לא רצו לתרץ הכי וכתבו דדוחק הוא לומר דבעינן מעל"ע. וא"ת ונימא דכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא בספק נפשות להקל והכי פסיק תלמודא בפ' מפנין בפלוגתא דמר זוטרא ורב אשי וכן פסק אשירי במס' יומא בפלוגתא דרבוותא כיון דאשירי לא כתב דבעינן מעל"ע אלא כדי ליישב הלכות גדולות דלעיל והא פליגי רב אלפס ור"י כדאיתא באשירי פ' ר"א דמילה וכתב מהר"ם במרדכי פ' נערה דנוהגין לפסוק כרב אלפס בדבר שלא נחלקו עליו התוס' וכ"ש היכא שהתוס' שוין לו והתם הוא נמי לאפוקי ממונא מן המוחזק ואע"ג דקי"ל ספק ממונא לקולא למוחזק וכיון דליתא לה"ג נתרועע היסוד של פסק האשירי דבעינן מעל"ע. ואף כי אשירי גופיה תירץ ההיא דה"ג בענין אחר פ' המילה ואע"ג דפ' הערל מסיק דיום הבראתו של תינוק בעינן מעל"ע. אלמא מידי דהבראת הגוף חשבינן מעל"ע. י"ל דיש חילוק בין חולי הגוף מחמת הלידה ובין חולי הגוף דעלמא :

שאלה קמט כרים וכסתות של עור מותר לעמוד עליהם ביוה"כ או לאו :

תשובה יראה דהמקיל לצורך לא הפסיד והמחמיר תבא עליו ברכה. במרדכי כתב וז"ל ומוליכות כרים וכסתות לבהכ"נ לעמוד עליהם לפי שיש בני אדם שיש להם כאב רגלים ויש שצינה קשה עליהם שהרי אע"פ שנאסר להם נעילת הסנדל רבה כרך סודרא אכרעיה ונפיק ורב יהודה אומר סנדל של שעם וכ"ש כרים דשרי עכ"ל. מדקאמר כ"ש כרים דשרי משמע הואיל ורכין הן טובא כ"ש דשרי אבל אינו רוצה לומר כיון דאינם כרוכים סביב הרגל אלא שכף רגליהם עומדים עליהם חשיב כ"ש דשרי דא"כ הול"ל כ"ש על גב כרים דשרי. והשתא הואיל ולא שרי לעמוד על גבי כרים אלא משום דרכים אינון וכדמייתי ראיה מרבה דכרך סודרא אכרעיה א"כ כרים של עור דלא אשכחן כמותו דשרי למיכרך אכרעיה אסור נמי לעמוד עליהם אפילו הן מאד רך יראה דלא חילקו חכמים דבפ' מצות חליצה משני כאן באנפיליא של בגד כאן באנפיליא של עור והתם אנפיליא רך הוא דומיא של בגד וכן קורדיקאות מפרש רש"י התם מנעלים רכים. אמנם איכא דלא דייק כולי האי בלישנים ורוצה לומר כ"ש כרים שרי לעמוד עליהם וקיצר בלשונו ונוכל לומר דלא אסר בשל עור אלא כשהוא רך ונטול ברגלו וראיה קצת דכתב א"ז וז"ל ונראה דמותר לצאת במנעל קרוע ושיעור הקריעה איני יודע. ומסתמא איירי רגלה לומר קרוע למטה בכף הרגל אלא קרוע למעלה וכיון דשרי מנעל קרוע כ"ש לעמוד על גב כלי עור דשרי :

שאלה קן מר"ח אב עד התענית שרי לרחוץ בצונן כגון בנהרא או לאו :

תשובה יראה דלכאורה משמע דאסור דהכי מסיק פ"ק דתענית כל שהוא משום אבל בין בחמין בין בצונן אסור וכל הני שממעטים מר"ח עד התענית משום אבל הוא כדתנן פ' החולץ שאני בין אבילת חדשה לאבילת ישנה דהיינו מר"ח עד התענית כדמוכח בא"ז ובמרדכי דנהגו אסור ברחיצה. וא"כ לכל הפחות רוצה לומר בחמין וי"ל דכל רחיצה קאמרי. וכן משמע קצת לשון המרדכי דכתב אהא דאמר כל מצות הנוהגים באבל נוהגים בט"ב ואסור ברחיצה מיהו נהגו שלא לרחוץ מר"ח אב ע"כ. והשתא אי רוצה לומר דנהגו דווקא שלא לרחוץ בחמין מאי מיהו דקאמר שפיר נקט תלמודא דווקא ט' באב דאסור ברחיצה אף בצונן כמו שנהגו הכל אלא ע"כ מנהג אבותינו נמי דאסור ברחיצה אף בצונן ולכך קאמר שפיר במרדכי ומיהו אהא דמשמע תלמודא דדוקא בט' באב אסור ברחיצה. אע"ג דלשון הרמב"ם משמע דדוקא בחמין נהגו איסור דכתב שנהגו הכל שלא לכנס למרחץ בשבת זו. מ"מ נראה דכיון דא"ז ומרדכי פליגי עליה בהא דאינהו סברי דנהגו מר"ח ואילך ואיהו לא כתב אלא בשבת זו ה"נ נימא דבהא נמי פליגי דנהגו אפילו בצונן ולהכי נקיט אינהו שלא לרחוץ ולא נקטו שלא לכנס במרחץ כהרמב"ם. אמנם כמדומה לי שראיתי בימי חורפי רוחצים בנהרות מר"ח ואילך ולא מיחו בידם והמחמיר תבא עליו ברכה :

שאלה קנא בסעודה המפסקת צריך לחלוץ מנעליו או לא :

תשובה יראה דא"צ ואע"ג דאחד מן הגדולים כתב דצריך וכן נהג הוא בעצמו ונתן טעם לדבר דכיון דבעי ישיבת קרקע לא אשכחן ישיבת קרקע בלא חליצת הסנדל מ"מ שאר גדולים לא נהגו הכי ונראין דבריהם משום דלפי הענין נראה דהא דבעי סעודה זו ישיבת קרקע לא מטעם אבילות דהא אכתי לא חייל תשעה באב אלא דבעי סעודת עניים ושפלים ומש"ה אסרינן שני תבשילין ובשר ויין ולכך בעי נמי ישיבת קרקע. דהכא נימא נמי שאין חשובה כדאמר בכמה דוכתין לחשיבת הסעודה מיסב ואוכל ולדידן דלא נהגינן לעולם בהסיבה אין שפלות הסעודה ניכר אלא בישוב ע"ג קרקע אבל חליצת מנעל לא שייכי מידי לסעודה לאחשובי או לגרועי. ועוד נראה דהאי סעודה דמיא לסעודת אנינות דמקמי אבילות היא והכי משמע לשון הספר כרבי יודא בר אילעאי דקאמר והיה יושב בין התנור לכירים ודומה לו כאלו מתו מוטל לפניו והיינו אנינות וגבי אנינות תניא אינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין והיינו ממש כמו סעודה המפסקת לדידן וכלאו הכי לא רגילינן בהסיבה כדלעיל אבל חליצת מנעל אינה צריך באונן כדאיתא בהדיא בתוס' פ"ק דכתובות ומוכח התם משום דמקילינן באנינות טפי מבאבילות להכי לא צריך חליצת הסנדל. ותו דהמדקדק בדברי רבותינו שכתבו סדר היום דתשעה באב משמע דלא הוזכרה כלום חליצת מנעלים עד תפילת ערבית :

שאלה קנב נשים המכבסים לעניים ולאלמנות שרי להו לכבס בשבת של תשעה באב להיות בתוכה או לאו :

תשובה יראה דמתוך הסברא נראה להתיר שהרי אין איסור כיבוס בשבת זו משום דאסור מלאכה אלא שאסרו חכמים לספר ולכבס כדי למעט בשמחה ולהראות האבילות וזה לא שייך בכיבוס בגדי האלמנות. ונראה ג"כ לסייע ראיה מהא דפסק מהר"ם בהלכות שמחות שלו דאסר לכבס בגדי קטנים בשבת. והביא ראיה מדבטלי קצרי דבי רב משמע לגמרי. ועוד הא אמרינן תינוקות דבית רבן בטלים בתשעה באב משום פקודי ה' ישרים משמחי לב ע"כ משמע דווקא בגדי קטנים דשייך בהו נמי אבילות אי משום חינוך או משום עגמת נפש כדאמרינן קורעין לקטן משום עגמת נפש. והא דיהיב מהר"ם נמי טעמא מדאמרינן תינוקות

דנים

דיש להן בעלים וכל הני סברות לא שייכי באלמנות וק"ל. ומהא דבטלי קלי דבי רב אין להביא ראייה לאסור מדבטלי לגמרי ולא כבסו אפילו לאלמנות כדמייתי מינה ראייה אבגדי קטנים וי"ל דבטלו ודאי לגמרי דלא הוו שכיחי אלמנות ביניהם שהיו ישראל עושים להם מלאכה כמו שמחלקים רבותא בענין למסור בהמה גסה לנכרי האידנא ובמרדכי פ' חולין מייתי מכמה הוכחין בתלמוד דלא הוו שכיחי נכרים ביניהם אמנם סובר אני להחמיר משום דלאו מוכח וניכר הוא דבגדי אלמנות הן ואיכא למיחש למראית העין וכעין זה אמרינן פ' איזהו נשך במרדכי מן התוס' דנכרי שאמר לישראל הילך שכרך וסלוק מעותי בריבית מותר אבל אסיר משום מראית העין ולא שרי התם אא"כ מינהו סנטר או אפוטרופוס דאז מפורסם הדבר דהממון של נכרי הוא. משמע דאם היה בהמה בעל חנות לרבים אסור משום מראית העין וא"כ בנ"ד נמי אם היתה כובסת לרבים לגוים וערלים לא מהני ולא דמי לבגדי קטנים דלא אסרי להו משום מראית העין דהתם ניכר הוא לכל דבגדי קטנים הם. אמנם נראה דאותה מלאכה שעושין הנשים לצעיפים קודם הכביסה במוללין הקלות אין לאסור בשבת זו כל עיקר בצעיפים אלמנות דאפילו בצעיפים ישראליות אינה אלא חומרא יתירה דלא דמי כלל לתיקון השפי לבגדים חדשים. וגם הנשים הטוות חוטין כדי לתפור בהן בגדים ומחייתם ממלאכה זו נראה דשרי לטוות בשבת זו דהך נמי לא דמי לתיקון השפי שהוא בתחילת אריגת הבגדים ואיכא שמחה בדבר משא"כ בחוטי התפירה:

שאלה קנג בט' באב שרי לחלב הפרות ושאר בהמות או צריך לעשות על ידי נכרים:

תשובה יראה לכאורה משמע דשרי דהא בחוה"מ דאיכא איסור בעשיית מלאכה לר"ת ור"י מדרבנן ולמקצת הגאונים מדאורייתא אפ"ה היתר פשוט דחולבין הבהמות בעצמן וא"כ כ"ש בט' באב דאינו אלא מנהג כדתנן פ' מקום שנהגו מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב כו'. ותנן נמי מקום שנהגו לעשות בי"ד כו' משמע קלא דדין אחד הוא למלאכת ט' באב וי"ד קיל טפי מחוה"מ כדאיתא התם. אמנם נראה דיש לחלק דבחוה"מ איסור מלאכה משום שביתה הוא שהרי רבנן כל מלאכת הדיוט ושאינו של טורח וכן מה שהוא לצורך שמחת המועד אבל מניעת מלאכה בט' באב משום ענוי הוא כדאיתא פ' בתרא דתענית רשב"ג אומר לעולם יעשה אדם עצמו כת"ח כדי שיתענה ופרש"י שם כדי שיתענה כלומר עינוי הוא להם שהן בטלים ממלאכה ולפי טעם זה י"ל דכל מלאכה בין של טורח או לאו וגם מלאכת הדיוט אם יש בה עינוי קצת שמשתקע בה אין לעשותה בט' באב מפני שעי"כ מתבטל בעינוי לאפוקי הדלקת הנרות או לקשור או להתיר שאין בה עינוי ודאי פשוט להתיר בט' באב וכן מלאכות שהתירו חכמים לשמחת המועד ודאי אין לעשותם בט' באב כדפסקו הגאונים דאסור לאבל לעשות בימי אבלו מלאכה שהתירו חכמים לצורך שמחת מועד ואיכא למימר דה"ה ט' באב. ובמרדכי בסוף מס' תענית כתב בשם ראבי"ה דהאידנא נהגו שלא לעשות מלאכה בט' באב כר' עקיבא דאמר כל העושה בט' באב אפילו עושה ביוה"כ אמנם מאד תמהתי על הני מילי דראבי"ה דבכל הספרים שנמצאו בידינו לא מיירי רבי עקיבא במידי דמלאכה אלא קאמר כל האוכל ושותה בט' באב כו' דרשב"ג קאמר התם כל העושה מלאכה בט' באב אינו רואה סימן ברכה לעולם ולבתר הכי כתב רב אלפס ואשירי בתוליכם. ועוד תמהני על הא דלעיל דקאמר יעשה עצמו כת"ח כדי שיתענו פי' עינוי הוא להם שהם בטלים ממלאכה ומטעם זה חלקנו בין מלאכה דחול המועד ובין מלאכה דט' באב דפ"ק דתענית פריך בשלמא כולהו תענוג הוא ולכך אסירו בתענית צבור שגוזרים על הגשמים אלא מלאכה אמאי נאסרי צער הוא לו אלמא דבטילת מלאכה אדרבה תענוג הוא לו ולא עינוי והא דכתבו רבותא דאין לשחוט ולהכין עד אחר חצות (וכן היה) נראה דאין הטעם משום איסור מלאכה אלא משום דכשהם עוסקים בתיקון המאכל מבטלין העינוי דודקא אחר חצות כשהיום מעריב שואף הוא לאכול ואיכא אדרבה עגמת נפש כשמתעסק במאכל הכי פירש רש"י פ' ואילו קשרים*). אמנם מצאתי תשובה בשם ראבי"ה וז"ל ט' באב אנו במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה הילך אבותינו הקדושים השוו מדותיהם בט' באב וביוה"כ דאין לשחוט ולהכין לסעודת הלילה עד לאחר חצות כמו ביוה"כ דשרי בקניבת הירק מן המנחה ולמעלה ע"כ. מכאן משמע משום איסור מלאכה דנהגו בה וכן משמע ממרדכי דלעיל מדברי ראבי"ה ולכך לבי מהסס להתיר משום דכתב אבותינו הקדושים השוו מדותיהם כו' וטוב להחמיר אם אפשר ע"י נכרים:

הגה"ה
אמנם מצאתי בפירוש אחד ממסכת תענית פרש"י פירוש אחר אההיא דלעולם יעשה אדם עצמו כת"ח כדי שיתענה. ע"כ:

שאלה קנד בני אדם שמתענים ג' ימים לילה ויום רצופים מתחילים במוצאי שבת היאך יעשו בהבדלה על הכוס הואיל ואין יכולין לשתות בליל מוצ"ש:

תשובה יראה דיש דרכים בדבר בג' פנים מ"מ חד מחוור טפי מאידך כמו שאפרש בעזה"י. פ' בתרא דתענית כתב אשירי בשם ה"ג היכא דאיקלע ט' באב במוצ"ש אי שרי להבדיל על הכוס מבעוד יום כדקי"ל מתפלל אדם של מוצ"ש בשבת ואומר הבדלה על הכוס ומסיק שם בהגה"ה דלא שרי משום דכיון דמבדיל קבל ט' באב עלויה כדרבי דאמר אי בדילנא אסור ליה למישתיה דאי חייב ליה בעינוי כיון דהוייה חול בהבדלה הילכך לא מבדיל עד דנפיק חד בשבתא ואע"ג דאמר מר מבדיל והולך כל היום כו' וטפי לא הנ"מ היכא דהוי שרי ליה למיכל אבל היכא דהוי אסור ליה למיכל חד בשבתא מבדיל לאורתא דהדין בשבתא ע"כ. מהני מילי דה"ג נראה ללמוד הדרכים לשני הפנים האחד בנ"ד יכול להבדיל מבעוד יום והיא טעמא דכתב ה"ג בתשעה באב לאיסור לא שייך הכא דל"ל כיון דמבדיל א"כ הוייה חול ואיתסר ליה למישתי משום דהכא נכנסו לו ג' לילות וימים שקבל עליו להתענות דהאי לגבי ט' באב שהיום קבוע הוא להתענות מגזירת חכמים וקי"ל בפ' מקום שנהגו דבה"ש שלו אסור לכך הואיל ומבדיל והוייה חול חל עליו ע"כ חובת התענית אבל בנ"ד דמנפשיה קבל עליו לא שייך למימר דע"כ חל עליו ואי משום חובת הנדר הא קי"ל דנדרים הולך אחר לשון בני אדם ובלשון בני אדם לאו לילה מיקרי ההבדלה וק"ל. ועל דרך השני היינו שיבדיל בסוף יום ג' בתחילת ליל ד' כדשרי ליה למיכל ולמשתי אע"ג דכתב א"ז הגדול דלמ"ד עד רביעי היינו עד ולא עד בכלל וכן משמע מן הספר דמדמה לה להא דר' זירא לענין גיטין דהדיקן אע"ג בשבוע לבתר שבתא ודה"ו לקמיה שבתא וכ"כ בסמ"ג ודלא כרמב"ם דכתב עד סוף רביעי מ"מ נראה דבנ"ד שרי לאבדולי אפילו ברביעי כיון דלא הוי שרי למיכל קודם כההיא דה"ג דכתבו לעיל דאליבא דמ"ד מבדיל והולך כל היום כולו ותו לא אעפ"כ היכא דלא הוי ליה שרי למיכל ולמשתי מבדיל אפילו בשני ה"ה לכך מ"ד ברביעי דאין נראה לחלק דהאי למ"ד כל היום ותו לא מ"מ אי מבדיל בשני אינו מופלג כ"כ שהרי איכא מ"ד דסבר עד רביעי אבל ברביעי דמופלג טפי וליכא מ"ד דסבירא הכי איכא למימר דלא מהני טעמא דלא הוי אפשר מקודם דמה בכך אי איכא מר דסבר עד רביעי מ"מ איהו לא סבר הכי וסבר דמיום ראשון עבר זמן הבדלה ואפ"ה שרי היכא דלא אפשר מקודם וה"ה למ"ד עד רביעי בדרך זה. ונראה להביא ראייה קצת דאין לחלק מהא דאיתא בתוס' פ' ע"פ דפסקו הלכה כמ"ד עד רביעי ומייתי ראייה ממאי דרגילין להבדיל בליל ב' כשחל ט' באב במוצ"ש והשתא אי הוי סברא לומר היכא דלא אפשר עבדינן כאידך מ"ד א"כ לא הוי ראייה כלל דקי"ל כמ"ד עד רביעי ואין סברא שיחלקו ה"ג ותוס' בהא אי סמכינן אאידך מ"ד היכא דלא אפשר או לא אע"כ ה"ג סבר דבין לחד מ"ד בין לאידך ההיתר שנתנו חכמים לזמן הבדלה כל חד כדאית ליה היינו דווקא כדאפשר לו מקודם והכא פליגי התוס' וסברי כיון דעבר זמנו בטיל מצותו בין אפשר בין לא אפשר ולכך מייתי ראייה מט' באב דהלכה כמ"ד עד רביעי אמנם הואיל והוכחנו דהתוס' פליגי אסברת ה"ג א"כ לא מחוור הדרך הזה כ"כ. לכך נראה המחוור שבכל הדרכים שאם יש אצלו מי שמבדיל במוצ"ש יכוין לצאת עמו בברכה ויענה אמן ושוב יוצא

שפיר אפילו שאינו טועם ואע"ג דלא חזי למשתי כדאיתא בהדיא בגמ' פ' בכל מערבין לענין קדוש דיוה"כ דאי לאו הוי חיישינן בינוקא דילמא אתי למיסרך הוינן מקדשין על הכוס ויהבינן לינוקא למישתי והוו נפקין י"ח קדוש ואע"ג דאנו לא שתינו ולא חזינן למישתי וכן כתב בהגה"ה לעיל לענין הבדלה בליל ט' באב דהוי שפיר דמי לאבדולים למיתב לינוקא למישתי אי לא משום דאתי למסרך וכן כתב אשירי פ' מי שמתו לענין אונן במוצ"ש דאי לאו דאסור הוא לענות אמן אפי' אחר ברכה היינו מבדילים לפניו כדי לענות אמן לצאת עמהן ואע"ג דאיהו נמי לא חזי למישתי יין נפיק בטעימת חבירו וה"ה בנ"ד דנפיק בהדי אחריני. אמנם כמדומה לי שנהגו העם להבדיל במוצאי יום ג' סמוך לחשיכה ממש ושותין כוס ההבדלה משחשיכה וראיתי מאחד מהגדולים שהיה קורא תגר על זה מטעם דעד רביעי ולא רביעי בכלל וה"א למעלה ולעיל כתבנו דלפי ה"נ הי' ליישב מנהג זה:

שאלה קנה נער אחד כחוש וקטן באיבריו ובגופו והוא בן י"ג שנה ויום אחד אבל אין שום שערות נראים בו כל עיקר חייב להתענות ביוה"כ או לאו:

תשובה יראה אע"ג דרמב"ם ורב אלפס ויתר הגאונים פסקו כרב הונא וכרב נחמן בר יצחק דסבירא להו השלמה מדרבנן נראה דבנער כחוש ודך מלינו לסמוך על דברי ה"ג ותוס' פ' נערה דפסקו כרבי יוחנן דהשלמה דרבנן ליכא אלא סימן שערות מ"מ בנ"ד נראה דחייב להשלים מטעם ספק דאורייתא והכי פסק ראב"ן בפ' יוצא דופן בקטנה שהגיעה לכלל שנותיה ולא הביאה סימנים אם בעל לאחר זמן חוששים שמא נשרו ולא תמאן. וה"נ ספק איסור כרת הוא וחוששין שמא נשרו הואיל והגיע לכלל שנותיו דאין נראה כלל לחלק בין קטן לקטנה בענין זה וכל שכן לדעת ספר התרומה שכתב בגמ' בלא שערות סגי לו שמא אחת בגבו ואחת בכריסו סגי ומי יכול להבחין כל זה ורמב"ם דכתב קטן בן י"ג שנים ולא הביא שתי שערות משלים מדברי סופרים איהו כתב הפסק לזמן חכמי התלמוד שהיו בקיאים בבדיקה כגון דאשלימו ליה לקטן י"ג שנה ביוה"כ ובדקינן ליה כולי יומא דלא אתי שערות דכה"ג ליכא למיחש שמא נשרו ולכך עדיין כקטן בן י"ב שנה הוא ומשלים מדברי סופרים כדסבירא ליה לרמב"ם דהשלמה מדרבנן אית לן ואין דוחק להעמיד דבריו בהכי דרגילות הוא וכמה מקומות בתוס' פסקי' למה שהיה בימי חכמי התלמוד:

שאלה קנו אחד שכח ואכל יותר מכזית בי"ז בתמוז היאך עושה מתענה יום אחר בשביל זה או לאו:

תשובה יראה דאין מתענה יום אחר ואין להפריז המדה בזה ואע"ג דנוהגים המדקדקים שמתענים תענית יום זה כגון שאמר הריני בתענית למחר ואעפ"כ מתענה יום אחר אע"פ שאין צריכים כדכתב בא"ז דאם לא ירצה ללות ישלים ויפטר ואם רצה ילוונו ויפרענו ואינו צריך להשלים מ"מ מחמירים המדקדקין למיעבד תרווייהו משלימים מפני קבלת יום זה ופורעים לקיים תענית שלם וכ"ה באשירי פ"ק דתענית דירושלמי דלוה אדם תעניתו ופורע אי מתיישב שפיר פסק דא"ז דלעיל אמנם בתענית צבור קבוע מגזירת חכמים וחובה להתענות אם שכח ואכל צריך להשלים ע"כ דמי שאכל שום וריחו נודף אינו אוכל עוד שום ויצא ריחו נודף יותר שהרי יום זה אסור באכילה מדרבנן ואין צריך לפרוע אחר תחתיו דדוקא יום זה חובה ולא אחר ואי אפשר לתקן את אשר עוות אם לא שרוצה להתענות לכפרה על עונתו ושגגתו. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה קנז חתן שמתענה ביום חופתו וכמו שאנו רגילים לעשות החופה קודם תפלת המנחה בע"ש היאך יעשה בשתייתו מן הכוסות של ברכת אירוסין ונישואין קודם שהתפלל עננו:

תשובה יראה דראוי הוא שיתפלל מנחה קודם שיכנס לחופה ויתפלל עננו דקי"ל מתענים לשעות ומתפלל תפלת תענית ואע"ג דרבו בו פתרונים בכמה גוונים מ"מ בהאי גוונא נהגינן אבל לשתות קודם תפלת תענית נראה דלאו שפיר דמי ואע"ג דבפ' במה מדליקין מייתי רש"י ותוספות דפעמים שאדם מתפלל תפלת תענית ואוכל ושותה כמו ליל כניסת התענית שמתפלל בערב תפלת תענית ואוכל ושותה אח"כ כל הלילה אלמא אין קפידא בהכי. י"ל דשאני התם דמתענה למחר יום שלם ועליו אומר עננו ביום צום תעניתינו כלומר ביום תענית של מחר דלילה ויום אחד הוא אבל בנ"ד דאינו מתענה יום שלם כלל הוי כמו שקרן בתפלתו הואיל ושתה כבר ואע"ג דאיכא חד גוונא דפי' הגאונים בהדיא דמתענים לשעות דדמיא קצת לנ"ד כדאיתא בא"ז פ"ק דע"ז מ"מ יש חילוק גדול בינייהו. והנראה לע"ד כתבתי:

שאלה קנח מי שדרכו לעולם לרחוץ את פיו בשחרית שרי נמי למיעבד הכי ביום תעניתו או לאו:

תשובה יראה דבתענית צבור לא כשר למיעבד הכי ביום תעניתו אבל בתענית יחיד שרי וכן קבלתי מאחד מהגדולים הורה כך ודקדק מהא דאמרינן פ"ב דברכות דהסברי בתענית טועם ואין בכך כלום ועד כמה עד רביעית ופר"ח שם דוקא שחוזר ופולט ואפ"ה דוקא עד רביעית אבל טפי מרביעית חייב הנאה אע"ג דפולט ורצה אחד מהגדולים דלעיל בתחילה לומר דמה שאדם מזיק מים בכף ידו כדי להכניסו לפיו לרוחצו בציר הוא מרביעית ולכך שרי שהרי פלטן וחוזר מטעם זה והתיר מטעם אחר ואפי' הוה יותר מרביעית דדוקא הרוצה לטעום אסור ביותר מרביעית דכיון דמתכוין לטעום מיתהני מיניה אע"ג דפולט. אבל המתכוין לרחוץ פיו לא מיתהני ליה אפי' יותר מרביעית אם חוזר ופולטן ונראה דמ"מ דוקא בתענית יחיד אבל לא בתענית צבור דההיא גופיה דטועם עד כדי רביעית כתבו התוס' גם דלא איירי אלא בתענית יחיד. עוד היה נראה לחלק מטעם אחר דדוקא תבשיל ושאר משקים לא שרי אלא עד רביעית משום דטפי מרביעית אית ליה הנאה אפילו אי פליט אבל מים אפילו ביותר מרביעית לא חשיב מיתהני כיון דפליט וכה"ג מחלקין התוס' הכא דמאן דמנקתים אומצא ושותה מים אין צריך לברך ואי שתה שאר משקין צריך לברך משום דלעולם אית ליה הנאה מינייהו והכי נמי איכא למימר בנ"ד הנראה לע"ד כתבתי:

דיני שחיטה וטריפה ובשר בחלב ושאר אסורי מאכלות

שאלה קנט בסעודת ברית מילה מלחו בשר הרבה מבקר ומלאן בכלי מנוקב אחד ומלחו ג"כ בכלי אחר אווזות ואחר ששהו הכל שיעור מליחה ויותר כמו חצי יום לקחו [האווזות] המלוחות ושמו אותן על הבשר המלוח והפכו כל הבשר עם האווזות מלמעלה למטה ומלמטה למעלה עד שנגעו הכל זה בזה ונמצא אח"כ באווזה אחת טריפה היתה ואין ס' בכל הבשר אפילו כנגד אווזה אחת יש שום צד להתיר בכה"ג או לאו:

תשובה יראה דבכה"ג לעת הצורך לסעודת מצוה המקיל לא הפסיד כמו שאבאר התוס' פ' כל הבשר וכן אשירי הם כתבו לחד פירושא דהא דקי"ל דמליח הרי הוא כרותח היינו בזמן שיעור מליחה אבל לאחר זמן שיעור מליחה הבר כבר פסק כחו של מלח ואינו חשוב עוד כרותח וכן כתב בסמ"ג הך פירושא וכתב עלה דטעם הגון הוא דבהך טעמא מתרצינן מה שאנו מתירין הרבה פעמים שנמצא ציר בגומות בין חתיכה לאחר ששהה שיעור מליחה ופלט כל הדם והציר והמלח שהוא מלא דם מתמחה בתוכו ציר שבגומות ונעשה דם לצלל ונבלע בבשר ואמאי לא אסרינן אלא משום דפלט כבר המלח והדם בשיעור המליחה לכך פסק ותשש כחו ואפילו מתמחה אינו חשוב כרותח ויבלע בבשר ומקשינן עלה מההוא יונה דנפלה לכדא דכותחא דשרי תלמודא משום דכותח לא היה נמלח כל הצורך הא אם לא היה נאכל מחמת מלחו היה אסור אע"ג דכותח היה נמלח מימים רבים אלמא אפילו לאחר זמן שיעור מליחה מלוח הרי הוא כרותח ומתרצינן דשאני התם דכותח לא פסק כחו שהרי לא פלט כלום ולכך אי הוי מלוח כל צרכו הוי חשובה כרותח לעולם ע"כ סיגנון תוס' והסמ"ג ואשירי לחד פירו' ובמרדכי בשם ראבי"ה כתב נמי דהא דאמרינן מלוח הרי הוא כרותח זהו דוקא בעוד המלח בכחו אבל לאחר שנתמלאה מן הדם משך לחוץ פסק כחו והויא ליה כצונן ולכך הורגלו להניח הבשר

בכלי שחילה וטוב לשפוך המים עליו והממיר לחם במים שחילה מנהג בשר הוא ע"כ . מכל הני מילי נראה דיש להזהיר בכ"ד דלוני לומר כל הבשר שנגעו בלוחות לאחר ששהו הלוחות והבשר כשיעור מליחה משום דהוי כלוגן הנוגע בלוגן דלא בעי רק הדחה . ואין לומר כלל דמה שכתבו הגאונים דלא חשיב כרותח לאחר שיעור מליחה היינו דוקא המלח עצמו לפי שפולט את הדם משם כמו ולחיתו אבל התיכה עצמה שנמלחה כל הצורך נימא דנעשית רותח כ"כ שאין רתיחתו פוסקת כל זמן שהיא לחה מחמת מליחתו והכי מוכח מדברי הגאונים אחרים אי לא נימא דפליגי הגאונים אהדדי דכתב בספר התרומה ובשערי דור"א דבשר או גבינה מלוח חשובין רותח כל זמן שהוא לח עד שתייבש ובא"ז פי' יותר וכתב דאפי' יש זמן מרובה קצת שנמלח ועדיין היא לח ויש לחלוחית המלח והציר שעליו יש לאוסרו כרותח עד שיהא יבש וניכר לעינים שאין בו לחלוחית ע"כ . הא קמן דכתב דהתיכה הנמלח בחזקת רתיחה טפי משיעור מליחה אך ע"כ אין לחלק בין המלח לחתיכה וצריכה לומר דהני גאונים לא סבירא להו ההוא שינויא ותוס' וסמ"ג ואשירי לעיל דאל"ת הכי מאי מקשה לעיל הגאון אשינויי דידהו מההוא יונה שנפלה לכדא דכמכא ומאי קושיא התם השתא הוה גוף התיכה שנמלח ולכך אי הוה מלוח כל הצורך הוה חשיב כרותח אפילו לאחר ימים רבים אע"כ אין לחלק . ותו דע"כ הני גאונים לא סבירא להו דגוף התיכה חשוב כרותח אפילו לאחר שיעור מליחה דאל"כ איך הוא מתורץ מה שאנו מתירים כשנמלא ציר בגומות בין שרי חתיכה לחתיכה שנתמחה המלח באותו ציר והא אפי' אם אותו מיהוי לא חשיב כרותח מה בכך לא יהא אלא כלוגן מ"מ הבשר המלוח אם יחשוב כרותח בולעת הוא דבר לא שמיעא אלא כדאיתא בהדיא בשערי דור"א דאם היה הנוזל מלוח כל צרכו אפי' לא היה הרותח מלוח הוי אסור מכח טעמא אע"כ צריכין לומר דלהך שינוי גם גוף התיכה שנמלח לא חשיב כרותח לאחר שיעור מליחה ולכך נראה דאין למחות ביד המיקל בהפ"ג לצורך סעודת מצוה ובדאיכא נ"כ הפסד מרובה כל"ד . ואע"ג דסמ"ג כתב וכן התוס' דאין להקל מטעם זה שהבל נהגו הטעם לאסור נראה דלא קאי אלא אבשר שנמלח בתוך הציר לאחר ששהה שיעור מליחה בכלי אחד כהסיא מטעם שאירע בביתו של רש"י וכן דקדק סמ"ג בהדיא בלשונו שבתחילה הביא ראיה להתיר בההוא מטעם של רש"י ממה שאנו מתירין ציר בגומות ולהניח הבשר בקערה להדיחה קודם שנותנים המים לתוכו והטעם הוא משום דלא חשיב כרותח אלא כשיעור מליחה ומסיק עלה וז"ל ואעפ"כ אין להקל בבשר שנמלא בציר שהבשר נהגו הטעם לאסור מדפרש לכתוב בשר שנמלא בציר משמע בפשיטות דדוקא בהיא נהגו הטעם לאסור ואפשר הטעם משום דנראה כשיעור אחר שנמלא כ"כ ציר מרובה מוכח מילתא שלא פלט הבשר כל צרכו אבל בעלמא לעולם סמכינן אאותו טעם כגון שכתבתי כדלעיל אפס אי קשה לן הא קשה לן דלהסמ"ג גופיה כתב וז"ל ובשר וגבינה שנוגעים זה בזה כשהן לחים אם שניהם מלוחים ואינם יבשים שניהם אסורים משמע בפשיטות אפי' לאחר שיעור מליחה איירי מדלא מסיק אלא שהן יבשים הא קמן דסמ"ג גופיה לא ס"ל דאותו טעם הגון לכך אין נראה כלל להקל בענין זה אלא לצורך גדול כדפרישית דקשה נ"כ מאד לשבר דברי א"ז דכתב בהדיא דחשיב כרותח אפילו יש זמן מרובה קצת שנמלח :

שאלה קס בשר ששהה ג' ימים מעת לעת בלא מליחה שרי לצלותו ומותר לבשלו אחר הצלי או לאו :

תשובה יראה דאסור לבשלו אח"כ וכן קבלתי מרבותי שכך כתב הר"ח א"ז ונראה דמשמע נמי הכי משום תשובת הרא"ש ז"ל ורבי מאיר ז"ל שהתירו לצלי ואף אם לא יצא הדם לחוץ הוי דם האיברים שלא פירש ומותר אבל לבשלו בקדירה אסור אע"פ שאינו פולט ע"י מליחה דמו לתוך הקדירה עכ"ל תשובת הרא"ש מדלאמר דהא דשרי ע"י צלייה היינו משום דאפילו אם לא יפלוט הוי דם האיברים שלא פירש משמע בפשיטות דלא ברירא ליה שיפלוט הדם ע"י צלייה וא"כ אם יתבשל כ"ש שמא יפלוט אחר רתיחת המים בבישול מה שלא פלט ע"י צלייה דאפשר הבשול פועל יותר מהצלייה שהמים הרותחים מרככין הדם שנתקשה בשהייתו ג' ימים ויפלוט ויצא טפי מע"י צלייה ואע"פ דמצאתי בהעתק אחד מהגדולים בשם גדול אחד דשרי לבשל אחר צלייה וכן שמעתי שנוהגים כך במקצת ארצות ואני מה שקבלתי כתבתי :

שאלה קסא הלעיטו יונים עד שנעשו שמנים מאד ומחמת רוב שומנם השליכו נוצותיהם כולם עד שנעשו ערומים בכל גופם לגמרי יש לחוש לטרפות משום הכי או לאו :

תשובה יראה דאין כאן בית מיחוש דהא דתנן פ' אלו טריפות ר' יודא אומר נטילת הנוצה פסול נראה דלאו אליבא דהילכתא הלכה דתלמודא מייתי עובדא דרשב"א שעשה מעשה והוכיח לעינים להוציא מדבריו של רבי יודא וכן בכל פסקי הגאונים לא כתבו ולא מנו טרפות זה כלל אך בא"ז כתב וז"ל נמרטו כנפים דהיינו נוצה גדולה שעל גופה כשירה ר' יודא אומר אם נטלה הנוצה הדקה היא הסמוכה לבשר שאין לה קנים פסול עכ"ל . והשתא מדאייתי דברי ר' יודא ומפרש מה היא הנוצה משמע דס"ל כוותיה ותו משמע קצת הכי מדכתב נמרטו כנפים כשירה הא בנוצה פסולה . מ"מ נראה דאפילו לדברי רבי יודא בנ"ד כשר הוא כיון דהך נטילת הנוצה מחמת רוב שומנו אירע אית לן למימר דבמידי דמשתבחא בה לא מיטרפא וכעין זה אומר בתלמודא אהסיא עובדא דרבי שמעון בן חלפתא דאפי' למ"ד טריפה יולדת ומשבחת במידי דמטרפה בה לא משבחה וה"ה איפכא ויכל לומר דרבי יודא לא פסל אלא כשנמרטה הנוצה דווקא דומיא דנמרטו כנפים דמכשיר ת"ק והא דנקט איהו נטלה הנוצה ולא נקט נמרטה משום דאין דרכו למרוט מפני שאין לה קנים ומפני קוטנה ור"ל נטלה דומיא דנמרטה כגון ע"י נשיכת עופות אחרים או בידי אדם או כה"ג או מחמת חולי אבל בכה"ג מחמת שומנו לא . הנה חלקתי באיסור טריפות דאורייתא בלי ראייה ברורה משום דסמכינן אהא דלא אשכחן להאי טרפות בכל פסקי הגאונים ואף בא"ז דלעיל ליתא נמי בהדיא :

שאלה קסב בשר מלוח שלא הודח אחר מליחתו שרי לחותכו בסכין או לאו :

תשובה יראה דשרי ואע"ג דכתבו הגאונים דאסור לחתוך הסכין בבשר הצלי קודם גמר צלייתו וכתב הסמ"ג הטעם משום דלפעמים מקום החתוך מלא דם כיון דלא נגמר צלייתו ואם יש גומא בסכין נכנס שם הדם רותח וגם מלי למסרך ואפי' אם אין גומות מ"מ אסור כמו סכין ששחט בה ע"כ . מ"מ נראה דבבשר מלוח שרי דאם אין גומות בסכין ודאי שרי דאין מליחה לעץ וכן למתכת ולא דמי לרותח דמחמת חמימות דמסגיא אם דם בעין אף בעץ ומתכת ואפילו אית גומות בסכין דהיכי כלי שאינו מנוקב שנכנס בו דם מלוח מ"מ בנ"ד שאין כאן דם בעין אלא מה שנבלע במלח אינו נכנס בסכין כלל שאינו יוצא מן המלח ואדרבה המלח מושך הדם אליו כדאיתא בתוס' ובאשירי פ' כל הבשר . וגם נראה לעינים כשחותכין הבשר מלוח בסכין אגב דוחקא דסכינא והולכה והובאה נופל המלח מעל הבשר לארץ ואינו נכנס בגומות הסכין כלל במקצת טופסי ד'ורס דיעה מצאתי שכתב לאסור אבל במדוייקים ישנים ליתא הא :

שאלה קסג סירכא נמצאת יוצאת מן הדקים והסרכה לדופן או למקום אחר ובדקו המעים מבפנים ולא מצאו שום ריעותא יש לחוש משום טרפות או לאו :

תשובה יראה דהדבר נוטה לאיסור ולא מבעיא לרש"י וחביריו דסבירא להו דאין סירכא בלא נקב וכל סירכא בקרום שעלה מחמת מכה אינו קרום ואינו מגין וסותם בריאה ובכל מקום שהנקב פוסל שם כדפרש"י שם בהדיא גבי קרום שעלה מחמת מכה בוושט וא"כ ה"נ הסירכא מוכח שניקבו הדקין וטריפה היא . וכעין זה מצאתי אח"כ מועתק כמדומה לי שהוא ממרדכי בני ריינו"ס וז"ל יש לשאול לפי אותם שאומרים אין סירכא בלא נקב אם סירכא נמשכת מן הכרס או מהמעים דטחול וכה"ג אם יש לחוש לנקב או דילמא דווקא בריאה שמובלעת כל מיני משקה עכ"ל . ונראה דאפילו לפי' ר"י והרמב"ם דסבירא להו דיש סירכא בלא נקב ולא מטרפינן הסירכא אלא משום דסופה להתפרק ותנקב וכיון דסופו לינקב טריפה ולפי טעם זה היה לחלק ולהתיר ונימא דדווקא

דדווקא

דדוקא לגבי ריאה שקרומים רכים ודקים ודאי אמרינן דסופו לינקב אבל בשאר אבר אע"פ שנקובתו במשהו הואיל ועורו חזק ועוד דילמא אין סופו לינקב וי"ל נמי אדרבה לאסור דדוקא סירכא דריאה סוברים ר"י והרמב"ם דבא בלא נקב כדכתבו התוס' טעם ובסמ"ג והגה"ה במיימון כתבו עוד יותר דלפי שהריאה שואבת כל מיני משקים היא לחה מבחוץ ונדבק בה קרום ונעשה סירכא ע"י כך אפילו בלא נקב ולפי זה בשאר איברים דליכא למימר הכי אית לן למימר דודאי ע"י נקב בא דאל"כ לא היה אפשר להיות נדבקת מבחוץ ואין נראה נמי לדקדק אדרבה מדברי רש"י דדוקא בריאה פסולה הסירכא שהרי כתב בהדיא דלפי שהריאה שואבת כל מיני משקים נעשים המשקים עב בתוכה ויוצא מעט מעט דרך נקב עד שנעשים הסירכא משמע לפום ריהטא דדוקא משום האי טעמא תלינן הסירכא בנקב. אמנם י"ל דאורחא דמילתא אמר רש"י ופירש לפי שהסירכות מצויין יותר הרבה בריאה מבשאר אברים קאמר טעמא עלה ומוכח נ"כ מלתו טעם דע"כ אין סירכא בלי נקב מדמצויות הן יותר בריאה וטעמא דר"י משום דלחה מבחוץ לא ס"ל דאפשר הכי דגם בני מעיים והטחול וכן הלב וכבד לחין הן בבהמה ובחיים מחוץ וא"כ כיון דיש לנטות הסברות לכאן ולכאן לית לן למיזל לקולא בספק טריפה דמחמירינן בהו טובא. וכ"ש להוכיח קצת מן המרדכי דבכל האיברים שהנקב מטריף בו סירכא נמי מטריפה ביה דכתב בשם גאונים דטרפשא דכבדא שנקבה נקב מפולש טריפה אבל אם נסרכה כשירה ומקשה רבינו ברוך עליה ממה נפשך אי סבירא להו דדינה כריאה למה ליה מפולש אפילו נסרכה נמי יהא טריפה ועמד בקושיא והשתא מאי קשיא ליה אפילו נסרכה נמי דילמא לעולם דינה כריאה להטריפה בנקב במשהו מ"מ בסירכא לא מטרפא מהאי טעמא דלעיל שהרי שואבת כל מיני משקים או משום דקרומית דריאה רכין ודקין הן מבא"כ בטרפשא דכבדא אע"כ סבירא להו דלכל מקום שהנקב מטריף. סירכא נמי מטרפת וטרפשא דכבדא לפי דברי הגאונים טעמא אחרינא אית ביה כדמפרש בתר הכי במרדכי וכן בהגה"ה באשירי שם דניקבה הטרפשא דטריפה איכא משום טרפשא עצמה אלא משום דליכא הוכחה דסופו של הכבד כולו ליטל כדאמר גבי הוריקה כבדה כנגד בני מעיים ולכך י"ל דדוקא בנקב מפולש קים לן הכי שיתנטל הכבד ולא באינה מפולש וכ"ש שלא ע"י סירכא אבל בכל מקום בכל אבר שמטעם עצמה הנקב מטריף בו ה"ה ע"י סירכא טריפה. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה קסד בהמה או עוף שנמצא רגלה שהיה שבור למעלה מן הארכובה שלא במקום צומת הגידים אבל חזר העצם ונקשר ונתרפא יפה יש להורות בה לאיסור או להתיר:

תשובה יראה אע"ג דהוראה זו נמצא בהדיא בפסקי הגאונים צ"ע מה להורות בו כמו שאבאר בסמ"ק כתב וז"ל ואם בא לפנינו בהמה או עוף שהבר נשבר רגליו למעלה מן הארכובה ונתרפא שקורין רייז"ל בלעז כשירה דבידוע שלא יצא העצם לחוץ כך כתב הר"ר אברהם ז"ל ובדרך זה במרדכי כתב בשם רבינו תם ורבינו עזריאל ובסמ"ג כתב שר"י כתב שבא מעשה לפני רבינו תם והורה להתיר אבל בא"ז כתב שמעשה היה באווזא שנשבר העצם למעלה מן הארכובה בסמוך לה ולא יצא לחוץ וחזר השבר ונתרפא יפה והשיב ר"י שאם אין קלקול בבשר שלמעלה ולמטה מן השבר אלא שוה הוא לשאר בשר ואפילו אם לא בדקו השבר אלא דומה מבחוץ שנתרפא יפה היה דומה קצת שמותר אלא לפי שלא היה קבלה בידו לא רצה להורות לא לאיסור ולא להיתר ע"כ. ובאשירי כתב ענין זה בפנים הללו שאם נשבר העצם במקום צומת הגידין וחזר ונתרפא ונקשר יפה יש פנים לאסור או להתיר ור"י לא היה רוצה לומר בה לא לאיסור ולא להיתר כי אמר שמעשה אירע בצרפת לפני רבינו תם ולא ידע מה הורה בו ובמדומה לו שאלו יצא הדבר לאיסור היה נשמע בעיר וכו' שמואל מאיי"ברא אמר שאם לא נשתנה מראית הבשר שעל הקשר ודאי נתרפא יפה אבל אם נשתנה יש לחוש ורבינו שמשון כתב שאם אירע הדבר בערבי שבתות שא"א לבקש אחרים היה מתיר ולא בענין אחר ומסיק אשירי מאחר שהדבר מפוקפק בשני הגדולים נכון להחמיר ע"כ בפ' בהמה המקשה. והשתא נראה דאף דאשירי אין להחמיר בנ"ד דלית לן למימר דפליגי אדסמ"ק ובמרדכי בשם רבינו תם ורבינו עזריאל וכן בסמ"ג כתב בשם ר"י דר"ת הורה להתיר בלי ספיקא אע"כ אשירי איירי שנשבר במקום צומת הגידין כדכתב בהדיא והם ודאי יש לחוש טפי אעפ"י שחזר העצם ונתקשר ונתרפא יפה וגם מראית הבשר לא נשתנה מ"מ יש לחוש לפסיקת הגידין שבהן תולה הטרפות ואפשר דגריעותא דגידין אינו מזיק לעצם שלא יתרפא ויעלה ארוכה או שישתנה הבשר דגידין ובשר ועצם תלת מילי נינהו ואינה הוכחה גמורה לגידין אם נמצא העצם והבשר יפה אבל נשבר למעלה מצומת הגידין דאיירי ביה סמ"ק ואינך דלעיל הטרפות תולה רק בשבירת העצם וביציאתה לחוץ שאין עור ובשר חופין רוב השבירה אית לן למימר דכ"ע מודים אי חזינן דנקשר ונתרפא יפה ודאי יש הוכחה דלא יצא לחוץ דאם יצא ואירע קלקול בעצם גופה לא היה חוזר ונתרפא וק"ל. אמנם בהגה"ה דא"ז דלעיל משמע קצת דר"י לא רצה להתיר בכל מקום שנשבר דהא לא מידכר מידי מנטילת ומפסיקת הגידין מ"מ כי דייקינן בדבריו ע"כ איירי נמי דווקא במקום צומת הגידין דהא קאמרינן למעלה מן הארכובה בסמוך לה והיינו במקום הגידין כדמפרש בגמרא עד היכן צומת הגידין מן הארכובה ולמעלה וקאמרינן נמי דבעובדא דהוי באווזא אווזא שלא יצא העצם לחוץ וא"כ כיון דליכא לספוקי שיצא לחוץ אי לא הוי במקום צומת הגידין אין בו טרפות דבהדיא תניא בגמרא. והכי נמי מייתי לה התוספות דנשבר העצם למעלה מן הארכובה ויצא לחוץ דווקא הוא טריפה אבל במקום צומת הגידין אפי' לא יצא לחוץ אלא שנפסקו הגידין טריפה. לכך נראה שיש להורות אם נשבר ונתרפא כדלעיל למעלה שלא במקום צומת הגידין אבל במקום צומת הגידין יש להחמיר כדמסיק אשירי:

שאלה קסה מחט שנמצאת תחובה בקורקבן מבפנים וניקב הכיס. וגם הבשר עברה כולה כמעט רק מיעוט בשר נשאר כנגד המחט אינו עב כל כך משום ריעותא אינו נראה בבשר הקורקבן מבחוץ מי חיישינן כה"ג שמא ניקב כולו וטריפה או לאו:

תשובה יראה דאין לחוש להטריפו ולא מבעיא לפירוש ר"ת דפירש דמחט שנמצא בעובי בית הכוסות מצד אחד כשירה ולאו דוקא בית הכוסות אלא אפי' בהמסס שדופנו דק אם תחובה המחט בו ולא עברה כל הדופן כשירה ולא חיישינן שמא הבריא אלא אפילו לפרש"י דפירש שם דבהמסס אפי' מצד אחד טריפה ופירש הטעם משום דחיישינן שמא הבריא הואיל ודופנו דק חזר ונסתם וחזרה המחט לאחוריה ונראה דיש להחמיר בהמסס כרש"י דבהגה"ה באשירי פ' המדיר איתא דר"י סובר כרש"י ולא כר"ת וכן בא"ז לא אייתי אלא פרש"י ותו דבשל תורה הלך אחר המחמיר וכ"ש טריפות מחמירין בהו טובא. אמנם בנ"ד אפי' לפרש"י שרי דהא כתבו התוס' וכן נמצא בשאר החיבורים שמעשה בא לפני ר"י במחט שנמצא בקורקבן וניקב הכיס וגם כל בשר הקורקבן רק שהיה השומן סותמו למעלה והכשיר וסתמו כתבו ולא פירש שהיה השומן עב או דק על פי המחט אע"ג דר"י סבר דחיישינן שמא הבריא בדופן דק כרש"י ועוד הא דתניא בברייתא בעובי בית הכוסות משני צדדין טריפה פירש שנראית המחט משני צדדין ואיתא התם בתוס' דאין בזה שום חידוש. וא"כ אמאי לא אשמועינן רבותא לפרש"י דאפילו אם לא נראית משני צדדין רק שנקבה כל כך שאין כנגד פיה רק בשר דק שהוא טריפה אע"כ כל שהוא בבשר עב אפילו עבר המחט רוב עוביו ולא נשאר רק מעט בשר ודק כנגד פי המחט אין לנו למיחש שהוא הבריא דאמאי נימא שהבריא בשלמא בדבר שדופנו דק איכא למיחש שמא הבריא משום דאין דרך המחט לינקב וליכנס רק מעט קצת לאורכו ובדופן דק בדבר מועט שפשט תעבור הדופן. אבל בדופן עב שיש לפניה ליכנס ולעבור הרבה ועדיין לא העבור את כל הדופן לית לן למימר שמא הבריא ונראה קצת לדקדק דהכי הוא דקתני בברייתא בעובי (בית) הכוסות ומצד אחד כשירה משני צדדין טריפה פירש מצד אחד שאין המחט נראית רק בצד אחד משני צדדים שנראית משני צדדין טריפה ולא תני בה אגב

איידי והכא נימא דלהכי תני לה דדוקא משום דלדידה לגמרי טריפה אבל אם ניקבה עד שלא נשאר על פיה רק בשר דק כשירה ולא חיישינן שמא הבריא דהא לר"ת אפי' בהמסס לא חיישינן שמא הבריא מסברת לבו מכוון נימא דבברייתא אתא לאשמועינן הא אע"כ בדוחק עב מילתא דפשיטא היא דלא חיישינן שמא הבריא לכ"ע ולא הוי צריך לאשמועינן:

דיני איסור והיתר

שאלה קסו תולעת שנמצא בראש הבהמה לאחר שחיטה בחוטם סמוך למוח אבל חוץ לקדירה של מוח ופני התולעת כלפי חוץ יש לחוש להטריף או לאו:

תשובה יראה דאין להחמיר בדבר אי לא חזינן שום ריעותא בקרומא דמוח וגם לא שום רושם דהא אפילו כשנמצא התולעת על המוח ממש ולא חזינן שום רושם ולא ריעותא בקרום כתב בא"ז וכן במרדכי משום רבינו הגדול דכשירה אלא דאיהו לא קפיד רק בקרום התחתון והא"ז כתב דטוב להחמיר כפירוש ה"ג דמטריפין מאחד מהקרומים אבל בהא דלא חזינן רושם וריעותא ליכא מאן דפליג אלא דמ"מ אנן לא בקיאין בבדיקת רושם וריעותא נהגינן להטריף והיינו בנמצא בקדירה של מוח משום דחיישינן הואיל וכבר הגיע לשם שמא ניקב אחד מהקרומים שהם דקים מאד אבל היכא דנמצא בחוץ לקדירה תלינן דלא הגיע למוח מעולם. ואע"ג דקבלתי דגדול אחד היה מחמיר כשנמצא פני התולעת כלפי חוץ משום דמוכח מילתא ונראין הדברים שהיה כבר על המוח ובקש לצאת. וקבלתי נמי דאחד מהגדולים אחריני לא רצה להחמיר מטעם זה ואמר דלא מוכח מילתא דאימר נתהפך התולעת כדרך השרצים בעלי חיים וכ"כ דתלינן לקולא כה"ג ולאייה במחט שנמצא בעובי בית הכוסות לא מחלקינן בין קופא לגו ובין קופא לבר דמוכח מילתא דמגו אתא ותלינן דאוכלין ומשקין דחקוה ס"ס בעובדא דידן דנקטינן בחזקת היתר עומדת עד שיודע לך במה נטרפה ואפילו את"ל דהוי מ"מ קא הוכחה שהיה מן המוח מ"מ יש להכשיר מטעם ס"ס דשמא נתהפך ולא הגיע לעולם על המוח ואת"ל הגיע על המוח שמא לא ניקב הקרום דאפילו רובא דרבנן לא מהני במקום ס"ס כדאיתא בתוס' פ"ק דכתובות בשמעתא דפתח פתוח:

שאלה קסז מרגלא בפומיה דאינשי שצריך הבשר לשהות במלח שעה אחת יש שום סמך או ראייה על זה:

תשובה יראה דאין צריך כל כך סמך או ראייה לשיעור זה די"ל שנהגו העולם כדברי א"ז ושערי דורא דכתבו דשיעור מליחה כשיעור צליית אותה חתיכה שעומד לפי גדלה ועוביה והואיל ואין שיעור זה שוה בכל החתיכות קבעו העולם להם שיעור מוגבל ותפסו שעה לשיעור זה כדאשכחן בכה"ג שתפסה התלמוד שיעור שעה בלא טעמא בפ"ק דפסחים יהבו ליה רבנן שעה אחת ללקט עליה אע"ג דיש לוקט ברביעית שעה ויש צריך יותר משעה מ"מ תפסו חכמים שיעורה בשעה לפי שהוא חלק מבורר בשיעורי לילה ויום וכן נוכל לומר בנ"ד. אמנם נראה לרווחא דמילתא להביא סמך לנ"ד מן התלמוד מהא דאמרינן בפסחים פרק תמיד נשחט דבע"פ שחל להיות בע"ש דאיכא צליית הפסח בלא דחיית שבת ומוקמינן לה אדיניה בשש ופי' שעה אחת ומתלה הקדימו התמיד כדי שיהא שהות לצלות הפסח מבעוד יום אלמא אפילו גוף שלם כמו הפסח סגי בשעה אחת לצלייתו ולכך סוברים העולם שאין לך חתיכה גדולה ועבה שלא יהא די בשעה אחת בצלייתו מכ"ש דגוף שלם דפסח ושיעור מליחה נמי יותר מסתייה שיעור דצלייה אכן נראה בשעת הדחק כגון לכבוד שבת ולכבוד אורחים יש לסמוך אדברי הרמב"ם דכתב. בהדיא דשיעור מליחה היא כמהלך מיל דהיינו חלק שלישית שעה פחות חלק ל' מן השעה כמו שהוכחנו ממהלך אדם בינוני עשר פרסאות ביום בינוני שהוא י"ב שעות. ומרדכי כתב נמי בשם ראבי"ה דמצא בשם רש"י דשיעור מליחה היינו מיל כתב דלא נהירא ליה שיעור צלייה משום דצלייה תליא בגודל האש:

[illegible]

שאלה קסח מה שלא נהגו בגבולינו להטמין התרנגולת ברמץ כדי להסיר הנוצה ואע"ג דהגאונים התירו בהדיא וברגלים אין מחמירין אלא חורכין אותן ברמץ בלי מליחה ככל מה טעם יש בדבריהם הללו:

תשובה יראה דיש לחלק בפיר בין תרנגולת לרגלים דבתרנגולים איכא למיחש שמא לא יפתחנו להוציא בני מעיים מתוכה מפני שיחוש שרמץ ואפר יכנסו לתוכה וילכלכו אותן ואם יטמין אותן שלימים ודאי אסור הוא מחמת הכבד שהיא בתוכה דקיי"ל כבדא עילוי בישרא לכתחילה אסור אפי' בצלייה גמורה כ"ש כה"ג שהוא טמון בתוכה שאין הדם יכול להיות פולט לאחר שנבלע ולא למיפרק שרוקי כי הסכוכן מצאתי אח"כ תשובה המיימון דלספר קודשה מתשובת רבינו שמשון דלענין מליגת התרנגולת במים רותחין דיש לחוש לדם הכבד שבתוכה אבל לגבי רגלים ליכא האי חששא כל עיקר דהא נהגו ליזהר בתרנגולת מלהטמין מחמת איסור ולא משום נקיות נראה דטעמא דלעיל מספיק הוא:

שאלה קסט בשר ששהה כשיעור מליחה ולא הודח אחר כך ונצלה מה אידון ביה:

תשובה יראה דצריך לדקדק בדבר דכתב בטור יורה דעה וז"ל כתב הרשב"א רצה למלוח לצלי ולאכלו בלא הדחה עושה ולא לחוש לדם שעל המלח שהאש שואבו ומוצא המלח לבלוע הדם במה דברים אמורים כשמולחו וצולאו מיד אבל אם שהה במלחו המלח בולע הדם ואסור לפיכך מדיח יפה קודם ע"כ. מלשון זה משמע דאסור אפי' בדיעבד וכפ' הפשוט איתא בפסקי מהרי"ח דבשר לצלי בעי הדחה אחרונה וכן מוכח התם מן התוספות שלנו מסוגיא דתוכך בשר מבית השחיטה כו'. אמנם הגה"ה ישנה נמצאת בשערי דורא ממהר"י עלוש"ן דאין לחוש אם לא הודח אחר מליחה לענין צלייה משום דהאור שורפו אך י"ל דאיירי שלא שהה במליחה דהכי קאי התם. אפס במרדכי פ' כל הבשר בפסק לפנת פענח מוכח דאם שהה הבשר כשיעור מליחה ולא הודח אח"כ ועשה ממנו מולייתא דסמידא וצלו אותה בשר דשרי ונראה דכ"ש אם צלאו בלא מולייתא. וכן משמע קצת בספר התרומה דכתב דאין מניחין כלי תחת הבשר בשעת צלייתו לקבל השמנונית הנוטף אא"כ הודח הבשר הדחה אחרונה משמע דבלא הנחת כלי תחתיו לא בעי הדחה אחרונה לצלי ולכך נראה דלכתחילה ודאי צריך ליזהר למעבד הדחה אחרונה לצלי ובסמ"ג נמי משמע דבעי הדחה אחרונה לצלי אבל אם אירע בדיעבד אין נראה לאסור הצלי דאין מבורר כלל בכל דברי המחמירין דלעיל דאסרו אף בדיעבד ואף כי יש לסמוך בדיעבד אדברי המתירין בכה"ג:

שאלה קע בשר ששהה שלשה ימים בלא מליחה ונתערבה אותה חתיכה בחתיכות אחרות בטילה היא ברוב לענין שיהיו כולן מותרות לבשל או צריכים לאוכלו כולו בצלי:

תשובה יראה דבטילה היא דהרי כולה לבשל וכן מצאתי בשם גדול דברי משום דאין שייך כאן דבר שיש לו מתירין כך מצאתי ולא פירש טעם בדבר ונראה דהיינו דלא מיקרי דשיל"מ בצלייה משום דבצלייה לא נאסרו מעולם ולבשל עדיין הוא אסור ולא שייך לומר דשיל"מ אלא היכא שיש היתר לאותו צד שנאסר כבר ואע"ג דרב אלפס וראבי"ה פליגי בהך סברא כדאיתא במרדכי פ' גיד הנשה אהסיא פת דנאפה עם הצלי דרב אלפס חשיב ליה דשיל"מ הואיל ויכול לאוכלו עם בשר ולראבי"ה לא חשיב דשיל"מ משום דלבשר לא נאסר מעולם ולכותח עדיין הוא אסור וכתב מהר"ם דנהגו לפסוק כרב אלפס בדבר שלא נחלקו עליו התוס' מ"מ נראה דדברי ראבי"ה כאן עיקר הוא מהא דפ' הערל דקאמר רב אשי היפא היינו טעמא משום דהוי ליה דשיל"מ ולכך אין התרומה בטילה ויכול הכהן לאוכלה וקאמר תלמודא הא דרב אשי בדותא היא דממ"נ לאי לכהן מישרא שרי אי לישראל מיסר קאסיר פי' לכהן הוא שרי אפי' בלא ביטול ולישראל עדיין הוא אסור היינו ממש כסברת ראבי"ה ואע"ג דאפשר הוא דיש לחלק מ"מ נראה דכיון דטעמא משום דשיל"מ והיא אינו אלא מדרבנן לא דייקינן כולי האי להחמיר ונראה נמי דאפילו היתה חתיכה הראויה להתכבד אפ"ה בטילה כיון דאינה אסורה מחמת עצמה אלא מחמת הדם הבלוע בה אע"ג דבכולי' משערין דלא ידעי כמה דם נפיק מיניה מ"מ חשיבות החתיכה אינה מחמת הדם אלא מחמת גוף הבשר שהוא היתר והכי מחלקינן בהדיא לענין שאר איסורין:

שלם

שאלה קעא

חיטים שהתליעו ושטחום לפני השמש ויצאו מהם הרבה תולעים ואח"כ טחנו מהן הרבה חיטים לפנים שהיו שלמים מבחוץ ומלאו תולעים בהרבה מהן יש תקנה לאותו כרי של חיטים לטוחנן כדי לאכול ממנו בפסח או לאו :

תשובה יראה דאין לנו תקנה מבוררת אבל יש תקנה לסמוך עליה בשעת הדחק כגון שבררו את כל הכרי יפה מכל החיטים הנקובים מחמת התולעים דבהכי ליכא למיחש שמא עדיין איכא התולעים בהן שפירשו כבר לאויר העולם ומה"ט דהכי כתב ראב"ן וכן ראבי"ה בשם רבינו יואל דחיישינן הכי בפירות וכן בקטניות פולין ועדשים מסתמא ה"ה בחיטים דמ"מ ואע"ג דאיכא כמה גאונים דכתבו להתיר ולא חיישו בהכי מ"מ בשל תורה הלך אחר המחמיר וכ"ת שמחמירים נמי לא כתבו דחיישינן אלא היכא דנמלאו תולעים בפנינו אבל לחוש כולי האי שמא יש מתולעים ועוד השתא שמא אותם התולעים כבר פירשו מהן וחזרו נימא דלא חיישינן כ"כ . י"ל הואיל ואיכא ריעותא לפנינו שהרי ראינו הרבה תולעים מהן על פני השמש וגם אח"כ מלאו בהן תולעים הך השתא דאין בהן מתולעים כמאן דליתא הוא ולא מיקרי השתא אלא כמו ספק הרגיל דמוציא מידי ודאי ואדרבה היה נראה להחמיר דאפי' על ידי ברירה לא נתיר דקשה הדבר מאוד לברור כרי גדול בדקדוק אלא ששמעתי דמקילים בדבר ותולים ההיתר בחד מרבוותא שהתיר בכה"ג מטעם שאין דרך כלל שיטחנו התולעים כי כאשר שופכים החיטים בתוך האפרכסת כל תולעים שיש נקב לפניהם שיכולים לצאת רוחשים ובורחים לחוץ דרך דופני האפרכסת מפני קול ונדנוד הריחיים וכן אומרים כל הנכרים הטוחנים שאפי' אם יפלו זבובים או יתושים על אבן הריחיים אינם טוחנים כלל אלא ממנו רוחשים חיין ונראין דאף את"ל דאין דבר זה ברור מ"מ אין להחמיר שאף אם יטחנו התולעים בעלים בשפים בתוך הקמח ואין זה מבטל איסור לכתחלה כיון דספק הוא אם יתערב שום איסור כלל וגם אינו מכוין לבטל וכה"ג כתב א"ח בהלכות פסח כדמבואר לעיל בתשובה על ברירת חיטים לפסח אפס נראה שצריך לרקד הקמח לאור היום כדי לראות יפה אם נפלו בקמח תולעים שמתו מהבל ואבק הקמח בריחיים :

שאלה קעד

גודגדניות שקורין ווייכסלי"ן שנתבשלו הרבה יחד ונמצא תולעים במקצתם ואין ה' בנותרים . וגם ברוטב לבטלם כל אותם שנמצאו בהן תולעים יש להם היתר או לאו :

תשובה יראה דדבר זה צריך דקדוק בשערי דור"א וכן במרדכי בשם הראבי"ה כתב וז"ל ואם נתבשלו הרבה פירות ביחד ונמצא תולעים באחת מהן אי הפרי שבו התולעת כ"כ גדול שיש בו ס' לבטל טעם התולעת אז גם אותו פירי מותר אלא שקולף מעט סביב התולעת ואוכל השאר וכ"ש שאר הפירות שנתבשלו עמו ואם הפרי קטן שאין בו ס' אז צריך ס' בשאר פירות ורוטב לבטל כל הפרי שבו התולעת עכ"ל . הרי כתב בהדיא שיש פירות שאין בהן ס' לבטל טעם התולעת שנמצא בו אבל בתשובת הרא"ש כתב שמהר"ם שיער שאין לך שום פרי שלא יהא בו ס' כנגד התולעת שנמצא ואני קבלתי מאחד מהגדולים שקבל גם הוא מרבותיו הגדולים שאותם תפוחים הנמצאים בתחלת הקיץ וקורין אותם באושטרי"ך תפוחים הגרייס אם נמצא תולעת באחד מהם אין אומרים שבודאי יש כאן ס' כנגד התולעים דדוקא בתפוחים גסים וכן שאר פירות הגסים שמכוין אשיעורא דמהר"ם דלעיל וכמדומה שכן ראיתי לחלק בספר המצות בקוצר בארוך ואחד מהגדולים כתב שנראה לו שאפילו בגודגדניות יש לסמוך אשיעור דמהר"ם ואיהו ע"כ סבר שאין לחלק בין פירות גסים ובין שאינם גסים שהרי כתב שאין לך שום פירי שלא יהא בו ס' כנגד התולעת שבו ואין לתמוה על הדבר ואע"פ שעינינו רואות לפעמים התולעת גדול בפירי קטן דשמא מה שהוא נותן טעם מגבר התולעת דבר מועט הוא דלוב גופו סרוח ופגום ובאוש מעיקרא הוא כל זה כתב אחד מהגדולים אך אתמהה לפי זה היאך ידע מהר"ם לשער זה אם לא היה מקובל רב מפי רב עד חכמי התלמוד מה שהוא נותן טעם או מה שהוא סרוח מעיקרא בתולעת ואף כי לשון הרא"ש דלעיל משמע דמהר"ם מדעתו שיער לכך נראה לנהוג כמו שקבלתי דדוקא בפירות גסין . הנראה לע"ד כתבתי :

שאלה קעג

דף פשוט שאינו גומה במדרון שרי למלוח עליו או לאו :

תשובה יראה דיש לחלק בדבר כמו שאבאר מצאתי במקצת טופסים דהגה"ה במיימון דף פשוט מותר למלוח עליו ספר התרומה והמצות אמנם ביש טופסים שלא מצאתי הגה"ה זו כל עיקר ואחד מן הגדולים העתיק הגה"ה זו וכתב בהלכות מליחה והדחה ובא"ז כתב המולח על גבי דף שאינו מדרון אסור ובספר המצות בדקתי ולא מצאתי אלא לשונו כך מה שנוהגין העולם למלוח על גבי קערה כפויה ואין הקערה נאסרת מפני שנסרך הדם ונופל ואם יש גומא בקערה ודאי נאסר עכ"ל מזה אפשר לדקדק דשרי למלוח ע"ג דף פשוט דנראה דר"ל דשרי למלוח על שולי הקערה דאי על שיפוע שלה פשיטא דשריק ונפל אך למדקדק שם אין נראה לו דיוק דאיכא למימר לעולם מיירי על גב שיפוע שלה ואפ"ה אצטריך לאשמועינן דאינו נאסרת כיון דשריק ונפיל וכדי דלא למיטעי דברים סותרים אלו את אלו נראה לחלק ולומר דההיא דא"ז איירי בדף שלא הוחלק ברהיטני וכה"ג הואיל ואינו גומה במדרון וגם אינו חלק אפילו מים אינם יכולים לזוב ממנו מיד וכן כתב באשירי כלל שכל דבר ששופך עליו מים והמים יוצאים לחוץ ממנו מולחים עליו וביורה דיעה הוסיף לבאר דבעינן שיצא המים מיד אבל אם הדף חלק אז נראה שאם שופכים עליו מים קצת בשפע זבין ויוצאים מיד לחוץ ובהכי איירי הגה"ה דבמיימון לעיל . הנלע"ד כתבתי :

שאלה קעד

דגים מלוחים טמאים מונחים ומוכרים אצל הרינג"ש בעריבה אחת כשמוכרים אותם בשוק או דגים טמאים יבשים שמונחים בחבית אצל טהורים היבשים מותר לישראל לקנות מהן כה"ג או לאו :

תשובה יראה דצורך הוא לדקדק בדבר בשערי דור"א כתב דציר דגים אינו אלא מדרבנן ולכך קונים דגים מלוחים מן הנכרים משום דספק הוא אם נמלחו עם הטמאים וספיקא דרבנן לקולא אמנם תבא מאירה לפלוני אשר רואה בעיניו דגים טמאים וטהורים שרוים יחד וקונים מהם לכתחלה ועליו הכתוב אומר ופושעים יכשלו בם ע"כ . ובא"ז כתב נכרים המוכרים דגים מלוחים כל זמן שאין אנו רואין ביניהם דגים טמאים הרי הן מותרים ועוד דאחזוקי איסורא לא מחזקינן אפי' היכא דאיכא לברר ע"כ . ואשירי כתב נמי דציר דגים אינו אלא מדרבנן ועל זה סמכינן כשמביאים בקרון אחד או בחבית אחד דגים טמאים וטהורים דמותרים דספיקא דרבנן הוא שמא לא נמלחו בתחלה ביחד ואחר שפלטו כל צירן עירבן ע"כ . ובסמ"ק כתב די"מ דגם ציר דגים היכא דאיכא שמונית אסור מן התורה ובמרדכי פ' אין מעמידין כתב דהרינג"ש ומקלי"ש אין דגים טמאים נמלחים עמהם . אמנם במרדכי פ' כל הבשר כתב דמותרים הן משום ספיקא דרבנן ע"כ דברי הגאונים . ועתה נבאר שאילן הני דמהגא הוא בשערי דור"א כדמשמע בא"ז שאם אנו רואים בתוך החבית דגים טמאין וטהורים לאו דוקא בתוך החבית אלא אפי' הן מונחים ביחד על שולחן החנות שמוכרים אותם שם אינו קונים מאותם דגים כלל ולא תלינן לומר כאשירי שכתב דשמא לאחר שפלטה כל צירן עירבן יחד אמנם אין אנו צריכים לחשוש ולפשפש בתוך דגים אם יש ביניהם דגים טמאין כדכתב בהדיא בא"ז דאחזוקי איסורא לא מחזקינן אפילו היכא דאיכא לברר והשטריינג"ש אם אנו רואים דגים טמאים מונחים אצלם נראה דאין בהן שום מיחוש בכל ארצותינו דודאי הוא שלא נמלחו הטמאים עמהם כי מביאות אותם בחביות מיוחדות ממרחקים ובודאי לאחר ימים רבים ממליחתם הניחו אילו אצלם והיא דמרדכי פרק כל הבשר דלעיל אפשר איירי במקומות הקרובים ללידת הערינ"ג אבל במדינתינו רגילין הוא שדגים טמאים שקורין אלין שורין ומניחים עם השטרינג"ש בעריבה במי צרייה ואותם מי צרייה עזין הן מחמת מלח וציר הדגים וכה"ג נמנעים מלקנות מהן מפני שאוסרים אותם מחמת ציר הטמאין דמה שכבוש בתוך הציר חשיב כמבושל . וכתב במרדכי פ' כל הבשר דצריך ליזהר כשמדיחים הבשר לאחר מליחה שיתן מים הרבה בכלי עד שיהו המים ראויין לשתייה מפני הציר שנתערב בהן משמע הא לאו הכי

חשיבי כל המים כמו ציר לאסור והיי נמי דכתב בהדיא בפירקין בהגה״ה באשירי בשם ר״י מים שנטף בהן ציר וקלטו טעם הציר הרבה אין חשובין כרותח בשביל כך הואיל והציר מעורב במים הרבה וכן כתב בסמ״ג ונראה דהכי קי״ל מ״מ שריית ההעריג״ג עיינו רואות דעזין וחזקות הן מפליטין ומבליעין בודאי ובדגים יבשים שמניחים עם הטמאים בחבית אחד שהעולם נזהרים לקנות מהן אכן אי לאו דמיסתפינא היה נראה להתיר כי שמעתי שרגילות הוא כשאוליס הדגים לרוב קורעים כל אחד מיד ומולחים אותו בפני עצמו וזורקין אותו על הארץ על פני השמש זה אחר זה שטוחים ומפוזרים קצת זה מזה כדי שישלוט חום השמש בכל אחד על פני כלו ויתייבש יפה ולאחר שנתייבשו מאספים אותם ומניחים יחד ולפי זה לא קלטו כלום זה מזה שהרי לא הונחו יחד רק לאחר היבישות והוה לא חשיב כרותח אפס אחרי דכתב סמ״ק דציר דגים דאורייתא היכא דאיכא שמנונית דאולי מש״ה לא מקילין ומ״מ אי אשכחן מדינא דלא נהגו להחמיר בדגים יבשים לקנות בהש״ג אין למחות בידם.

הנלע״ד כתבתי:

שאלה קעה חתיכה הראויה להתכבד של נבילה או טריפה שנתערבה בחתיכות אחרות כשרות שאינה בטילה והאכילו חתיכה אחת לבן ברית בשוגג מן התערובת מי שרי האחרות או לאו:

תשובה יראה דשרי האחרות והכי איתא בספר יורה דעה בדברים שאינם בטלים מחמת חשיבותם שנתערבו באחרים ונאכל אחד או נפל לים בענין שהוא נאבד מן העולם הותרו כל האחרות שאנו אומרים ותולין דהאיסור הלך לו ודווקא לאכול האחרים שנים שנים ביחד דממ״נ איכא חד דהיתרא או שיאכלום שני בני אדם. הש״ג דווקא שרי וכתב עוד בשם ר״י דדוקא אם נפל מעצמו אבל הפיל אפי׳ בשוגג לא מהניא משום דקנסינן שוגג אטו מזיד ונראה דאפילו לדברי ר״י אם האכילו בשוגג לבן ברית שרי האחרות ולא קנסינן הכא שוגג אטו מזיד דדוקא הפילה בשוגג שייך לקנוס שוגג אטו מזיד שאם נתיר לו שהפילה בשוגג מטעם דתלינן האיסור שנפל אתי לאקולי ולומר הואיל וסברה הוא לתלות שנפל האיסור א״כ אפילו אחד במזיד ומסתמא נמי יפול האיסור. אבל אחד שהאכיל בשוגג ודאי לא שייך לקנוס אטו מזיד כלומר שיאכיל אחת מהן במזיד כדי להתיר האחרות ולתלות דהאיסור יהא נאכל א״כ לפי דעתו זאת יאכיל הוא האיסור בודאי לבן ברית ודוקא האכיל לבן ברית בשוגג שרי אבל האכיל בשוגג לבהמה לכלב ולנכרי קנסינן אטו מזיד שמא יאכיל להם מזיד דליכא להו איסור והוי כמו הפילה בשוגג וק״ל. ובא״ז פ׳ גיד הנשה כתב דהרי כשנפלה מעצמו לים הגדול או לאור ונשרף שנאבד מן העולם אבל ליקח בידים ולהפילה לאבוד מן העולם לא ע״כ והצריך לאכול שנים שנים או שני בני אדם מזה לא כתב כלום. אבל הא דלא נקט נאכל נראה דהיינו בכלל נפל לאור ונשרף דהיינו הך אם נאכל בשוגג ולפי סברתי דלעיל איכא למימר דכל שכן נאכל על ידי בני ברית שרינן שהרי אפילו האכיל שרי דליכא למיגזר דילמא אתי למיעבד בידים אבל אין נראה סברת דכל נאכל אסור ואפי׳ על ידי ב״ב ואפי׳ בשוגג משום דנעשה איסור ונאכל דלעיל איירי דווקא על ידי נכרי כלב דמנין לנו לחלק הש״ג. הנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה קעו נר שהוא דולק מחלב מהותך וקערה או כף מונח תחת הנר ונפלה טיפה מפי הנר בשעה שהוא דולק בקערה או בכף צריכין הגעלה או הני בגרידה בעלמא:

תשובה יראה דיש לחוש ולהצריך הגעלה הש״ג ואע״ג דמצאתי הועתק בשם תשובת מהר״ש שאם נפלה טיפה רותח על סכין או כלי אחד שהוא צונן א״צ רק לגרר במקום שנפלה הטיפה הואיל ופסקה הטיפה כשנפלה עליו והא דאמרינן עירוי ככלי ראשון היינו דווקא כשנפלה בקלוח אבל בהש״ג לא ע״כ. מהכא הוי משמע דהכ״ד נמי הוי סגי בגרידה אמנם נראה לחלק דהתם איירי בחלב רותח שנרתח בקדירה אלא האם אבל נדון דידן חשיב רותח על ידי האור. והכי מוכח בתוס׳ פ׳ קמא דחולין ובאשירי פ״ב דע״ז דכתבו בשם הרמב״ם דסכינים של נכרים צריכין ליבון מפני שרגילין לתקן בהם נר הדולק בו חלב. אלמא חשיב הש״ג רותח ותשמישו על ידי האור דרותח הוא טפי מרותח דכלי ראשון והא קמן דהך סגי בהגעלה והך בעי ליבון וא״כ לענין נדון דידן נמי יש לחלק ולומר דהכי נמי דמתקררת הטיפה כשפסקה מכלי ראשון וסגי בגרידה אבל טפה שנפלה מרותח על ידי האור דרתח טפי אינה מתקררת כל כך בנפילתה ופסקה שלא תחשב כרותח דכלי ראשון אלא דיינין לה דלכל הפחות עדיין הוא רותח כעירוי דמכלי ראשון דבעי הגעלה. אכן נראה דאותן נרות שמתקנין על ידי שהחלב קרשו וכרוך סביב הפתילה כמו שעושין פתילה של שעוה אם אותו נר דולק ונופלת טיפה על הכלי אין צריך רק גרידה שהרי ידוע ומורגש לנו שהטיפה רותחת שנופלת מכלי ראשון על בשר האדם שריפתו הרבה יותר מטיפה הנופלת מנר של חלב שסביב הפתילה והטעם הוא שהחלב הכרוך סביב הפתילה ברתיחה מועטת נמחה הוא שנופל ומטפטף ממנו. הנראה לע״ד כתבתי:

שאלה קעז בהמה שנשחטה ונמצאו לה שתים עשרה צלעות גדולות שיש בהן מוח מצד אחד. ובמנין זה נמצאו גם כן מצד השני חשיבא הוא טריפה בכך או לאו:

תשובה יראה דהא בהמה כשירה היא ואע״ג דסתם בהמות אין להם רק י״א צלעות גדולים שיש בהן מוח מצד אחד וכן מצד השני כדבעי למימר לקמן. מ״מ טבחים בקיאים הגידו לי שלפעמים נמצאו להם בהמות מקצתם היה להם צלע אחת יתירה בכל צד ולא שמעו פוצה פה ומצפצף לאסור הבהמה כולה רק מקצת בני אדם נמנעים מלאכול צלע היתרה מפני שקרובה היא לחלב הכליות. אמנם צריך דקדוק בתלמוד על זה דתנן פ׳ אילו טריפות נשתבר רוב צלעותיה ומייתי עלה בגמרא ת״ר אילו הן רוב צלעותיהן שש מכאן ושש מכאן או אחת עשרה מכאן ואחת מכאן וא״ר יוחנן ובצלעות גדולים שיש בהן מוח. אלמא דאורחא דבהמה דמהויא להם כמנין הזה ואמרינן נמי התם שאם נתעקר צלע אחת מעיקר בוכנא והסיתא טריפה ולענין חוליא מייתי נמי התם כמה חסרות בשדרה פי׳ שלא תטמא באהל ב״ש אומר שתי חוליות וב״ה אומר חוליא אחת ובגולגלת ב״ש אומר כמלא מקדח וב״ה אומר כדי שינטל מן החי וימות ואמר שמואל וכן לטריפה ולב״ה אם נחסר חוליא אחת ואפילו בחוליות קטנות טריפה דבשילהי אילו טריפות הכי מסיק בהדיא התם בתלמוד. וא״כ הואיל וטריפה היא בחסרון חוליא ואפי׳ בצלע אחת היכא דנמצא ב׳ צלעות וחוליא אחת יתירה כל יתר כנטול דמי והוי כאלו נטול ב׳ צלעות וחוליא אחת והכי פרש״י גבי בעלת ה׳ רגלים דכל יתור כנטול דמי והוי כאילו חסר לה רגל אחד ואין לה אלא ג׳ רגלים וכ״כ במרדכי דקבלה כך הוא לפרש כל יתור כנטול דמי בהש״ג ובחוליא נמי יש מניין קבלה שהן לעולם י״ח גדולים וקטנים כדתנן במס׳ אהלות. אמנם נראה כי דייקינן שפיר אשכחן דהאי טריפות דחסרות צלעים וחוליות לא פסלי אלא כשהיה לה צלע ונתעקרה או חוליא ונתעקרה והש״ג מיירי לענין אהלות דלאחר שמת נחסר החוליא מן השדרה ואין נראה כלל שאם היה אדם שנברא רק בי״ז חוליות שלא תטמאה שדרתו באהל אם לא נחסר ממנו כלום אלא ודאי לא איירי אלא כשהיה שם מניין החוליות ונחסרו והא דקאמר שמואל וכן לטריפה וה״ה לענין עקירה לא מיירי אלא בנעקרה מבריאתה אבל אם חסרים בתחילת בריאתה לאו טריפה היא וכ״ש יתיר דלא פסול והכי מוכח בהדיא מדברי הרמב״ם שכתב ומנה במנין כל אבר ואבר והטריפות שבו ומנה רק ב׳ איברים שאם נחסרו בתחלת בריאתה שהן טריפה והן אונות הריאה והרגלים אבל הכבד וצומת הגידים ולחי העליון אפי׳ שאם נטלו ביד או ע״י חולי טריפה אם [לא] נבראו בתחילתם לא פסלו וכתב שזה החילוק יש בין חסירה לנטילה שכל אבר שנאמר בו אם חסר טריפה אפילו אם נבראו מתחילתם חסירה טריפה וכל אבר שנאמר בו נטולה טריפה היינו דווקא שהיה אבר כאן וניטל אבל אם היה חסר מתחילת בריאתה לא ואח״כ כשמנה ע׳ מיני טריפות פרט את כל אבר ואבר שניקב במקצתו פוסל בו וכתב עלה שאם אותו אבר נברא בבהמה חסר או שנברא בשנים טריפה ומנה הנקב

והחסר וסימן באבר אחד לג' טריפות בכל אחד ואחד ובצלע ובחוליא לא מנה אלא נעקרה צלע ונעקרה חוליא כל אחת רק לטרפות אחד ותו לא כדמנה בכבד ובגומת הגידין ובלחי העליון דלא מנה נמי בכל אחד רק בחדא הא קמן דחסר ויתיר בתחלת ברייתו לא פסלי בחסרון צלע או בחוליא ואי תקשה לך כיון דנקט הרמב"ם כללא דכל אבר שנאמר בו חסירה טריפה היינו אפי' אם חסירה מתחלה וא"כ גבי חוליא נמי תנן כמה חסירה לטריפה וכן בשדרה ועלה קאמר שמואל לא קשה מידי חדא דהא הוכחנו לעיל מתוך סברא דהכא חסרון התם היינו שנחסרה השדרה לאחר מיכן ולא מתחלת ברייתו וכדמשמע בחסרון גולגלת דכייל בהדיא דקתני הם כדי שיטול מן החי וימות. ותו דמסיק פ' אלו טריפות דההיא דב"ש וב"ה לענין טומאה איתמר אלא דשמואל הוי גמיר דלענין טריפה נמי הכי סבירא להו ואיכא למימר דכללא דרמב"ם לא קאי אלא במה שנאמר בו חסר או נטול לענין טריפה גופה. הנלע"ד:

שאלה קעח הדוב שקפץ על השור של ישראל וראו בני אדם ורמו ביה קלא וחזר וקפץ עליו ואף בשעה שרכן עליו לא שמע כלל שצעק לא השור ולא הדוב כלום ואין ידוע אם דרך שחוק קפץ עליו כי היה לו הרבות קלא עם בני אדם כי היו רגילים לשחוק בו מרחוק כשהיה קשור בשלשלאות או שמא היתה דעתו לדרוס ואם עשה ודלם מותר השור לשוחטו לאכילה או אם מותר לכל הפחות למוכרו לנכרים מי או לאו:

תשובה יראה דלכתחלה צריכין לבאר הלכות הדריסה במילי החיות ואח"כ נבאר שאילתינו רב אלפס והרמב"ם פסקו דאין דריסה בבהמה גסה אלא לארי בלבד וגם בהגה"ה מיימון וגם ר"י פסק כן ובספר התרומה פסק דיש דריסה לזאב אפילו בבהמה גסה ובסמ"ג כתב דברי כולן ולא הכריע ע"כ ובאשירי מסיק כרב אלפס והרמב"ם וכתב עוד דאין דריסה לחיה שהיא מן הזאב ולמעלה רק הארי והזאב בלבד והדוב אע"פ שהוא גדול מ"מ אינו דורס וגם אין לו צפרנים לדרוס וגם הנמר אע"פ שהוא עז טמא אינו דורס ובא"ז כתב לספק כל חיה שהיא מן הזאב ולמעלה כגון האריות ונמרים דובים ודכוותייהו כשדורסים בהמה גסה וחיה גסה כ"ש דקה ועופות טריפה ודריסת הזאב בדקה אבל לא בגסה והשתא לענין שאילתינו בדריסת הדוב בשור דהיינו בהמה גסה לדעת א"ז יש דריסה ולדעת אשירי אין דריסה ולדעת סה"ת אינו מוכיח מאי ס"ל בדריסת הדוב ואע"ג דפסק דזאב יש לו דריסה אפילו בבהמה גסה איכא למימר דווקא זאב דאיכא מ"ד בגמרא דסבר הכי ופסק כוותיה אבל בדוב נוכל לומר דסבר כאשירי דאע"ג דהוא גדול אינו דורס דאין לו צפרנים. אמנם מדברי רמב"ם משמע קצת דלא כאשירי דכתב וז"ל אין דריסה לבהמה גסה אלא מן הארי בלבד ובבהמה דקה מן הזאב ולמעלה משמע דכל שהוא למעלה מן הזאב יש לו דריסה בבהמה דקה והיינו דלא כאשירי דמשמע בפשיטות מדבריו דאין דריסה כלל לא לזאב ולא לשום חיה שהוא מן הזאב ולמעלה רק הזאב והארי וא"כ כ"ש דבעל הוראה יש להלוך אחר המחמיר והיינו א"ז דכתב בהדיא יש דריסה לדוב אפי' בבהמה גסה ומדברי רב אלפס ורבינו יצחק נמי לא מוכח דסבר דדוב לא דרסה בבהמה גסה דאינהו לא איירי אלא בהא דפליגי אמוראי אזאב אי דריס בבהמה גסה או לא והא פסקו דהלכה כמ"ד לא דריס אבל בחיה שהיא מן הזאב ולמעלה יכולים לסבור כמו הא"ז דאיהו נמי פסק דזאב דווקא בדקה ואפ"ה סבר דדוביה דורסים אפי' בבהמה גסה. אמנם בנ"ד היה נראה להקל מטעם אחר אפילו נאמר דודאי יש דריסה לדוב בבהמה גסה דכיון דחזינן דשתקו תרווייהו הדוב והשור ע"כ דרך שחוק קפץ עליו דהכי אמרינן בתלמוד על ושתק ויתיב בינייהו אימור שלמא שוו ולא חיישינן לדרוסה אלא היכא דאיהו שתק ואינהו קלוהו אפס נראה לומר דהאי טעמא דאימור שלמא שוו לא אמרינן אלא היכא דלא חזינן דנגע בהו אלא דעל ויתיב בינייהו ושתיק איהו ואינהו אמרינן דמדשתקי אינהו לא נגעתו מידי דשלמא שוו והרגישו בו דדרך תרבות על גבייהו אבל היכא דחזינא דקפץ עליה כדרך הדורסים והטורפים לא תלינן דדרך שחוק ותרבות עשה מדשתק השור ואדרבה אומר מחמת רוב ביעתותא שתק השור וסברא גדולה הניכרת אמת היא זאת ולכך נראה דאין להכשיר השור לשוחטו לאכילה בכה"ג כלל אך למוכרו לנכרים נראה דשרי בכה"ג אע"פ דבפ' כל שעה בהדיא אמרנא דעבעס בחיפשא אסר רבא לזבוני לנכרי שמא יחזור וימכרנה לישראל הכא לא גזרי דאיכא תרי שמא חד שמא לא ימכרנה לישראל ואת"ל שימכרנה לישראל שמא קי"ל כאשירי דפסק דדוב אין לו דריסה בבהמה גסה וכה"ג איתא במרדכי בהדיא בשם א"ז פ' כל שעה על החיטים שנשרו במים ולא נתבקעו דפליגי בהו מר עוקבא ושמואל ויש פוסקים כמר עוקבא ויש פוסקים כשמואל וכתב א"ז דשרי למכרו לנכרים דשמא לא ימכרם לישראל ואת"ל שימכרם לישראל שמא הלכה כשמואל דשרי לגמרי ונראה דטעמא דא"ז דר"ל כיון דאיכא פלוגתא בדבר אי שרי לגמרי אי אסור ואיסור מכירה לנכרים אפי' אסור הפשוט לכל אינו אלא גזירה דרבנן שמא ימכרם לישראל ובדרבנן הלך אחר המיקל אע"ג דעיקר הפלוגתא בשל תורה היא מ"מ לענין מכירת הנכרים דהוי פלוגתא בשל סופרים ואזלינן בתר המקיל ולא דמי להא דכתב במרדכי פ' השוחט דהשוחט את העוף וחתך מעט עד שיצא מעט דם והגביה הסכין יזהר שלא יגמור שחיטתו משום דשמא שחט מעט מן הוושט אע"ג דהקנה רוב פעמים למעלה כו' עד ימכור העוף לנכרי שימיתנו לפניו אבל לא בע"א שמא יחזור הנכרי וימכרנו לישראל והתם נמי תרי שמא ניהו שמא לא ימכרנו לישראל ואת"ל ימכרנה הנכרי לישראל אכתי שמא לא חתך כבר בושט כלום ולא הוי העוף טריפה מעולם דהכא תרי שמא ודאי גזרו בספיקא דאורייתא או אפילו על דבר שאיסורו מן התורה אינו אלא מדרבנן כגון פת של ישראל שאפאה נכרי שלא למכור גזירה שמא ימכרנה לישראל אבל בדבר דאית ביה פלוגתא דאמוראי או דרבוותא לעולם אמרינן לענין מכירת נכרים דמדרבנן היא הלך אחר המיקל דלא דמיא ספיקא דפלוגתא לספיקא דבגוף המעשה וק"ל. וצ"ע בהרבה מקומות בתלמוד בענין זה:

שאלה קעט ראש של כבש אחד נמצא טריפה ולא נודע מאיזה כבש הוא והקיפו הראש לגבי צוארו של אחד מן הכבשים ונמצא החתיכות דומים ומכוונים יפה יש לסמוך על זה להתיר האחרים או לאו:

תשובה יראה דיש לסמוך על דמיון החתיכות אפילו באיסור דאורייתא וראייה מבוררת מפ"ב דע"ז גבי חתיכת דג דמספקינן בהו דשמא מדג טמא הוא קאמר תרגמא רב פפא כשהחתיכות שוות אי הכי מאי למימרא מ"ד דילמא איתרמי קמ"ל והתם נמי איסור דאורייתא הוא וסמכינן על תיאום החתיכות כשהוא שוה. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה קפ נשבר הגף סמוך לגוף כמה שיעורו לטרוף בכך:

תשובה יראה דאם רחוק השבר מן הגוף כרוחב גודל בצמצום כשר וכן קבלתי שיעור זה מחד מרבוותא ונראה דאין להקפיד אם השיעור בצמצום משום דיש גאונים דמכשירין לגמרי בנשבר ולא אסרו אלא בנשמט הגף כדאמר תלמודא שמוטת גף בעוף טריפה ובין כך ובין כך לעולם צריך לעיין בצלעות מבפנים אם נצרר שם הדם או לאו כדאיתא בה"ג במיימון. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה קפא קדירה מליאה חלב רותח שפותה אצל האש על הכירה ומחמת הרתיחה יצא החלב למעלה מאוגני הכלי והיה חם ונמשך בקילוח בלי הפסק דרך דופני הקדירה ע"ג הכירה עד שהגיע אצל בשר שהיה ג"כ על גבי הכירה מי חשבינן האי קילוח עדיין כעירוי מכלי ראשון ונאסר הבשר או נימא כיון דנח ע"ג הכירה נתקרר ולא היה רותח:

תשובה יראה דחשיב כה"ג כעירוי מכלי ראשון אם היתה היד סולדת בחלב במקום שנגע בבשר ולא אמרינן שנתקרר ע"ג הכירה וראייה מדאמרינן פ' כירה א"ר יוסי בר רב דימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ כו' עד טול בכלי שני והן פי' רש"י להפשיר בו שמן באמבטי שנאספו שם מים מחמי טבריא,

טבריא שהיתה בריכה עשויה בקרקע ואסר לו להניח הפך בתוך האמבטי בשבת משום דהך אמבטי שהחמין נמשכין לה מן המעיין חשיב לה ככלי ראשון שנרתחו בו אע"פ שהעבירו מעל האש מבשל כל זה מפרש רש"י התם. הא קמן דאע"ג דנמשכו הרותחים ע"ג קרקע כמו הני חמי טבריא שהיו נמשכין דרך קרקע חשיבי עדיין ככלי ראשון. וא"ת שאני חמי טבריא שאין בטבע שלהן שקרקע מקררתן שהרי כל רתיחתן עולה ונובע מן הקרקע ולא דמי לחמי האור מטעם זה נראה דאין לחלק דהא אמרינן התם בהדיא סוגיא אמר רב חסדא המבשל בחמי טבריא בשבת חייב דהא מעשה דרבי לאחר גזירה הוי וא"ל טול בכלי שני ותן פי' כיון דלאחר גזירה שגזרו עלה רחילה כחמי האור הוא א"כ בחמי טבריא רתח ואפ"ה הולך לכלי שני דאי הוי ראשון הוי מבשל והשתא מדמוכח משום דמעשה דרבי לאחר גזירה הוי משמע דאי הוי קודם גזירה הוי מצי לאוקמי בחמי האור ואע"ג דבהדיא קאמר התם ובקשתי להניח לו פך שמן באמבטי ואמר לי טול בכלי שני ותן וע"כ הנהו חמין שהן באמבטי לא נרתחו בתוך האמבטי אלא נמשכו לתוכה מן היורה ע"ג קרקע כי כן דרך האמבטי להיות כדמוכח מתוך פרש"י דאל"כ מי הזקיקו לפרש שנמשכו מים מן המעיין לתוך האמבטי נימא דאמבטי היתה ממש על נקבי הנביעה של חמי טבריא מתוקנים כמו בריכה אע"כ לא מיקרי אמבטי אלא הנמשך לה מים ממקום אחר שרותחו שם א"כ חזינן אע"ג דהוי בעי לאוקמי בחמי האור ונמשכין ע"ג קרקע חשיב כרותחים דכלי ראשון מדקאמר טול בכלי שני כדפרישית אף את"ל דהראייה קצת דחוקה מ"מ הדעת נוטה בנ"ד אם נראה לנו שהיתה היד סולדת בחלב במקום שנגע בבשר הואיל והיה הקילוח נזל והולך מתוך הרתיחה העומדת אצל האש כל טיפה וטיפה אחרונה אינה מנחת את הראשונה שלפניה להתקרר שהרי פירשו התוספות פ' כירה דהא דיד סולדת בו בכלי שני אינו מבשל היינו משום דאינו עומד אצל האש מחזיק חומו והולך ומתקרר משמע דאם עוד היה כח האש שולט שם אינו מתקרר. הנלע"ד:

שאלה קפב כחל לאחר שקרעוהו שתי וערב וחתכוהו לחתיכות קטנות וצלו אותו שרי מהו להניח על לוח של בשר או לא ואם יש מנהג שלא לעשותן כלל בפשטיד"א ואולאי:

תשובה יראה דלפי משמעות כל הגאונים אין שום קפידא בכה"ג להניח על לוח של בשר וכ"ש לחותכו בסכין של בשר שהרי כתבו כל הגאונים דבקרעו שתי וערב וטחו בכותל מותר לחותכו בסכין של בשר אף כשהוא רותח לאחר צלייה ואפילו סמ"ק דמחמיר טובא בבישול כחל בקדירה בלא בשר מ"מ כתב דפשט היתר לחותכו בסכין של בשר ונראה דקריעה שאנו עושין שחותכין כמה חתיכות ש"ו לאורך ורוחב על פני כולו וחותכין אותו אח"כ לחתיכות קטנות ושופדין אותו בשפוד כה"ג. עדיף טפי משתי וערב וטחו בכותל דנקט תלמודא כי ע"י רוב החתיכות כל הגומות שהחלב כנוס בהן נפתחות ונחתכות וכיון דשרי לחותכו בסכין בשר נראה דה"ה דשרי לאנוחי על לוח של בשר ואין לומר דאיכא למיגזר דילמא אתי לאנוחי בשר על הלוח עם הכחל רותח ובלע מיניה כמו בבישול נראה דכולי האי לא גזרינן דהא דמחמרינן טפי מבכחל לבשלו עם בשר מבלא בשר אע"ג דבשר הכחל בשר גמור הוא היינו משום דאין הטעם של חלב משתנה מכמה שהיה הכחל בתחילה דבשר הכחל נמי טעמו כטעם של החלב הוא ולא אתי למשרי בשר בחלב גמור דחלב שחוטה אינה אסורה אלא משום גזירה דרבנן ולכך עם בשר אחר משתנה טעם החלב שבכחל מחמת הבשר אחר החמירו טפי כן מפרשין התוספות לפי פירוש רבינו תם ולרש"י נמי חמיר עם בשר דבישול מבלא בשר מהאי טעמא וכיון דהכי הוא טפי איכא למיגזר בבישול בקדירה משום דהטעם משתנה בהרגש על ידי בישול. אבל בנגיעה בעלמא ע"ג הלוח אפילו כשהוא רותח נהי נמי דמדאורייתא מבליע כמו בישול מ"מ אין הטעם משונה ומורגש ולא אתי למישרי בשר בחלב כדכתבינן לעיל לענין בשר הכחל עצמו וכן נוהגין רוב העולם להניחם אחר צלייה על הלוחות שהן מתוקנות להניח עליהם בשר צלי ולהביא על השלחן הלוחים אך נמצא כתוב על שם אחד מהגדולים שהיה נזהר להניחו על הלוחים גם לחותכו בסכין של בשר כשהוא רותח. ונראה דחומרא יתירא היא כי התוספות כתבו דמנהג הכל הוא מי שנמנע מלחותכו בסכין של בשר אפילו כשהוא רותח כיון דקרעו שתי וערב וטחו בכותל דהא שרי לכתחילה בשפוד אחד תותי בישרא כ"ש הכא דכבר כתבינן דחתיכה שלנו שאנו עושים לכחל כדפי' לעיל עדיפא מקריעת ש"ו וטחו בכותל דמפרש בתלמוד לכך נראה דאין למחות כלל ביד הנוהגים היתר לחותכו בסכין של בשר. וגם מנהג הוא ברוב בני אדם שחותכין הכחל כדפרישית לעיל לענין צלייה ועושין אותו בפשטיד"א ואע"ג דבכה"ג דמיא טובא לבשול דהנהו תשובות שאנו גוזרין בבישול הקדירה משום שמא יבשלנו עם הבשר ואידך נמי לפי ס"ד דסמ"ק דיש לחוש שמא יבשל אח"כ בשר בקדירה ה"נ איכא למיחש בפשטיד"א שמא ישים בשר גמור שומן עם הכחל בפשטי"ע כי כן רגילות הוא לשום כמה מיני בשר בפשטיד"א וכן נשאלתי כמה פעמים מן הנשים ועמי הארצות אם היתר הוא להניח בשר שומן עם הכחל בפשטיד"א וג"כ רגילות עתה במדינותינו שאופין פשטיד"א במחבת שקורין בעקי"ן וא"כ יש לחוש ג"כ שיאפה אח"כ באותו מחבת פשטיד"א של בשר ובשערי דורא נמי נקט להו כחדא בשול הכחל בקדירה ולעשות פשטיד"א משמע דדין אחד להם אמנם אחד מהגדולים דקדק מתשובה ישנה דמנהג הוא לאכול הכחל כל כך בפשטיד"א כמו בצלי וכן ראיתיו שהיה נמנע בעצמו לאכול הכחל בפשטיד"א ונראה את תלמידיו שהיו אוכלין אותו פשטיד"א לפניו ולא היה מוחה בכלם והיה מחזיק המניעה לחומרא יתירא מ"מ נראה דאין להקל כלל לאפות במחבת וגם שלא לאפותה עם פשטיד"א של בשר תוך תנור אחד אם לא בפי התנור:

דיני בשר בחלב

שאלה קפג תחב כף של חלב בקדירה של בשר שתי פעמים קודם ששאל לחכם צריך שתי פעמים ששים כנגד הכף או לאו:

תשובה יראה דלכאורה שאלה זו לא צריכה רבה דבהדיא איתא בסמ"ק ובהגה"ה דצריך שתי פעמים ששים וכ"כ ביורה דיעה בשם רבינו פרץ והיינו הגהה דסמ"ק ומ"מ כי דייקינן שפיר צריכה רבה וניחזי אנן פ' כל הבשר גרסינן כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב אמר רב בשר אסור וחלב מותר ואמר עלה ואי אמרת אפשר לסוחטו אסור חלב נבילה הוא כו' ואיתא שם בתוספות דכתב ר"י דאפילו אמאי דמשני גדי אסרה תורה ולא חלב מ"מ היה לנו לאסור החלב שנבלע בחתיכה משום שקבלה טעם מן הבשר שנאסר וא"כ החלב נעשה נבילה כמו שאר היתר שקבל טעם מן האיסור ובעינן ששים לבטל כנגד כל אותו החלב ע"כ מהכא רצה אחד מן הגדולים לאיתויי ראיה לדברי סמ"ק דלעיל להצריך שתי פעמים ששים אפי' בכף של שאר איסורים משום דחיישינן שמא לא פלט הכף מתחילה כל הבלוע בתוכו מן האיסור ונשאר בתוכו חלקים ונכנס בתוכו מן ההיתר שבקדירה נ"ט חלקים ונאסרו בתוך הכף ונעשו הכל נבילה כדכתב ר"י לעיל מה שבולע בתוך החתיכה וצריך עוד ששים כנגד זה שנתחדשה בכף מתחיבה ראשונה שפולט תוך הקדירה בתחיבה שנייה וכ"ש אם הכף של החלב נתחב בקדירה של בשר שתי פעמים דיש לחוש טפי דהוי ממש איסור חדש בכף ובתחילה לא פלט רק טעם חלב ועכשיו בתחיבה שנייה פולט טעם בב"ח שכנוס בו ע"י בליעתו מן הקדירה בראשונה וכדפרישית לעיל. אמנם לא חזינא לרבנן קשישאי דהוי דייקי לדרוש בשואלי הוראה אם נתחב הכף פעם אחת או שתים אלא היו מצריכין בששים בסתם ומתוך כך קרוב בעיני שאפי' הוו ידעי בודאי שנתחב שתי פעמים לא היו מצריכין יותר מששים ומפני שדומה לי שלא נהגו להקפיד ולהחמיר דקדקתי למצוא ראיות להיתר כדי ליישב קדמונים ונראה דסמכינן אהא דכתב במרדכי סוף פ' גיד הנשה בשם ראב"ן בהדיא עובדא דאירע במגנצ"א בקדירה שהיתה שפותה אצל האש וניתז עליה חלב וכתב ראב"ן דאין לומר דהחלב הנבלע יוצא ונותן טעם ברוטב הנבלע בקדירה ונאסר אותו רוטב וחוזר אותו הרוטב ונותן טעם בקדירה ואוסר הכל

מטעם מין במינו הא לא אמרינן אלא ברוטב שבקדירה בתוך והרוטב הנבלע הכל אחד כן לבטל החלב והביא ראיה לזו דלא מחלקינן לגו מעירוי שלשה ימים דלגי יין נסך ומקדירה שבשל בשר לא יבשל בה חלב כו' ובשערי דורא כתב נמי הנהו דברי ראב"ן אהנהו עובדא דאירע במגנצ"א ומסיק שם בוודאי בראיות וטעם אחר דאיסור הבולע אינו אוסר היתר הבלוע כמו טומאה בלועה דאינה מטמאה טהורה בלועה והשתא בנ"ד נמי יש להתיר מהני תרי טעמי דאם נאמר שהתיר מבחוץ (אינו) מצטרף עם מה שהכף בולע מן הקדירה א"כ לא יאסר כלל מה שהכף בולע דאין החלב או הבשר איסור הנבלע כבר בכף לאסור את מה שבקדירה שהרי יש כאן ששים כנגד כל הכף. וא"ת שאני נ"ד מההיא דהראב"ן דהתם ודאי מה שבקדירה ושבדופני הקדירה חשיב הכל אחד דנגעי ומחברי אהדדי אבל כאן יש לחוש שלאחר שהוציא הכף מן הקדירה בעודו חם פלטו ובלעו מהדדי מה שבתוכו והכא לא מצטרף מה שבקדירה לבטל. י"ל דלאחר שהוציאו הכף מן הרותחים כל הנבלע בתוכו חשיב כמו בכלי שני ולא פלט ולא בלע וכ"ש לטעמא דבלוע אין אוסר בלוע דלא נאסר כל עיקר ומן התוספות דלעיל אין להוכיח דלית לן הני טעמי דיש לחלק שפיר בין חלב לרוטב הנבלע בכלי ובין הנבלע בחתיכת בשר דלא חשיב בלוע כ"כ כשנבלע בחתיכת בשר משום דתרווייהו מיני אוכלין נינהו ובתרווייהו אית ביה טעמא ולא מיקרי בלוע אלא מעורב ולאידך טעמא נמי אין מה שבחוץ ומה שבחתיכה הכל אחד דאדרבה הוא וחתיכה הכל אחד הואיל ומין אוכלין הן תרווייהו לא צריכן לה למה שבחוץ משא"כ הנבלע בכלי. וע"כ צריכין לחלק הכי דאי לאו הכי תקשה לראב"ן הא דלעיל דמקשה תלמודא ואי אמרת אפשר לסוחטו אסור חלב נבילה הוא פי' מה שנבלע בבשר הכחוש והא לראב"ן אין מצטרפין החלב שביורה לחלב נבילה ולא נעשה נבילה דאין הכחוש בשר לאסור כל החלב אע"כ צריך לחלק בין הנבלע באוכל ובין מה שנבלע בכלי וההיא דסמ"ק ורבינו תם דלעיל ע"כ טעמא משום דקאי אכף של חלב שנתחב בקדירה של בשר פעמים ולא נודע בנתיים וחשיב ליה כתרי איסורי שבתחלה פולט הכף רק החלב ואח"כ בתחיבה שנייה פולט בשר בחלב כדפרשינן לעיל והוי איסור חדש ובתרי איסורי רוצה לומר שני כזית אסור שנפלו שתי פעמים זה אחר זה לקדירה ולא נודע בנתיים בעינן שני פעמים ששים כדאיתא במרדכי פ' הגוזל קמא דאי תימא סבר רבינו תם דאפילו מחמת כזית אחד בעי שני פעמים ששים הואיל ונתחב שני פעמים קודם שנודע הוי מילתא בלא טעמא ואין שום ראייה לזה ממס' תרומה דמייתי מיניה ראייה ברורה פ' הגוזל לעיל וביורה דיעה נמי גופיה כתב וכן במרדכי פ' גיד הנשה דהיכא דידוע לנו שהאיסור שבכף לא משערינן אלא כנגד אותו איסור שידוע לנו ולא כנגד כל הכף וא"כ מאיזה טעם נלך שני פעמים ששים אלא משום שנתחדש בו איסור אחר על ידי בליעתו והשתא כתבינן לעיל מה שדקדקתי. והנראה לעניות דעתי כתבתי:

דיני שחיטה

שאלה קפד אחד שחט לעצמו לצורך סעודה גדולה הרבה אווזות ותרנגולין וטורח עליו לבדוק הסכין בין כל אחת ואחת ואמר בטוח אני שלא אמצא הסכין פגום לא אבדוק רק אחר שחיטה אחרונה אם תמצא פגום יטרפו הכל אין הפסד רק לעצמי מצי למיעבד הכי או לאו:

תשובה יראה להורה משמע לשון התלמוד דצריך בדיקה בין כל חד וחד. אפילו אם רוצה ליכנס בספק הפסד אין רשאי דקאמר תלמודא בפ"ק דשחיטת חולין רב הונא מצריך בדיקה בין כל חדא וחדא וקאמר עלה כמאן כרב הונא ולמיפסל בקמייתא לא כרב חסדא ולאכשורי בתרייתא וה"פ תלמודא בעי הבדיקה שהצריך רב הונא בין שחיטה לשחיטה היינו כרב הונא שאם נמצא פגום מפסל הראשונה ודמי לא כרב חסדא. כלומר הראשון לעולם כשירה דלא חיישינן דבעור נפגמה אלא חיישינן דילמא במפרקת הראשון נפגמה ולכך בדקינן אחר שחיטה קמייתא כדי להכשיר בתרייתא כמו שצריכין לעולם לבדוק קודם כל שחיטה ופריך עליה א"ה דכך בדיקה משום דקודם שחיטה תיבעי ביקור חכם כדין כל בדיקה דקודם שחיטה. ומשני דלא אמרינן להראות לחכם אלא משום כבודו ופרש"י וכיון דמשום כבודו היא הני בתחילת השחיטה ופסק רש"י דמסקנא היא דהצריכה בדיקה משום קמייתא כרב הונא דפסקינן התם הילכתא כוותיה ע"כ שיטת התלמוד ופרש"י. והשתא נראה דאי הוי מסקנא כדדמי תלמודא דהצריך בדיקה כרב חסדא א"כ ודאי לא יוכל ליפטר מהני בדיקות דבין כל חדא וחדא אפי' אם ירצה ליכנס בספק הפסד כי היכי דלא הוי שרי לשחוט לכתחילה בלא בדיקת הסכין על סמך שיבדוק לאחר השחיטה דחיישינן דילמא מישתלי ולא יבדוק לאחר השחיטה והויא שחיטה פסולה אפי' דיעבד כדפסק אשירי בהדיא ולפי מאי דס"ד השתא דצריך בדיקה לאכשורי בתרייתא משמע נמי דאי לא בדק בנתיים ולא בדק נמי בסוף פסולה בדיעבד דאל"כ לא הוי פריך מידי תיבעי ביקור חכם ליפטר דלא בעי ביקור חכם אע"כ דבלא בדיקה פסולים אפי' בדיעבד וכיון דבדיעבד פסול חיישינן דילמא מישתלי כדאיתא בתוס' לגבי משומד דאוכל נבילות לתיאבון דלא שרי למסור לו לשחוט בלא בדיקת הסכין על סמך שיבדקו הסכין אחריו ובן מוכח באשירי גבי בודקים אותו אי מומחה הוא אי לאו דאם הוי שחיטתו פסולה בדיעבד בלא בדיקה לא הוי שרי להניחו לשחוט על סמך שיבדקוהו אחר השחיטה דחיישינן דילמא מישתלי. והכי נמי דמסקנא היא דרב הונא מצריך בדיקה כרב הונא מ"מ דוחק לומר דלרב הונא דמחמיר דחיישינן טפי מרב חסדא דלא צריכין לבדוק אחר שחיטה קמייתא להכשיר בתרייתא משום דלא חשו חכמים דילמא איפגם הסכין בשחיטה קמייתא ואי הוי סבר רב הונא כר' חסדא אמרינן דחשו חכמים להכי. וכ"ת אדרבה מוכח דהשעיין והדחיין פליגי בהאי חששא דהשעיין אין נראה לו סברא דחשו חכמים להם להצריך בדיקה בין כל חדא וחדא כמו שאר בדיקה דלפני שחיטה ותדע מדפריך ליה לדחיין אי הכי תיבעי ביקור חכם משמע דלדידיה לא קשה הך כלל משום דאיהו סבר דאין הבדיקה כלל משום דלפני השחיטה אלא משום לאחר שחיטה להוציא הראשונה מן הספק ופסק רש"י דהמסקנא סלקא כדעת השעיין וא"כ לא סבירא ליה דחשו חכמים דילמא איפגם הסכין בשחיטה קמייתא ולהצריך בשביל כך בדיקה לאכשורי בתרייתא. י"ל דלעולם גם השעיין סבר דיש להצריך בדיקה משום דיש לחוש דילמא איפגם בשחיטה קמייתא במפרקת אלא דסבר דצריך נמי לבדוק משום קמייתא להוציא מן הספק כרב הונא דסבר דחיישינן שמא בעור נפגם וכיון דבדיקה אינה משום לפני שחיטה לחודיה אלא גם משום לאחר שחיטה לא קשה ליה כלל תיבעי ביקור חכם. דלא דמי לתחילת שחיטה דהתם הבדיקה אינה אלא משום להכשיר לכתחילה ולכך בעי ביקור חכם ותו דליכא דתלמודא משמע דאין לפטור מבדיקות הללו כלל מדקאמר רב הונא מצריך בדיקותא ולא קאמר עדיף אי ליכא בדיקה בין כל חדא וחדא כדקאמר התם לעיל מיניה רב יוסף עדיף עד תליסר מיותא. אמנם דע"כ נראה דהך דיוקא דדייקינן לעיל מדפריך תיבעי ביקור חכם שמעינן דאם לא בדק בין כל חדא וחדא ולא בדק גם באחרונה דשחיטה פסולה היא ע"כ הא ליתא לפי המסקנא דהא כתב אשירי בהדיא משמיה דנפשיה ומשם בעל המאור דהשתא כשירה א"כ נוכל לומר דאפי' לדעת הדחיין נמי לא פסלה שחיטה אי לא בדק בנתיים ולא בסוף אי הסבירנן הא לדוחק דנחמיר טפי לפי מאי דמוקמינן דהצריך בדיקה כרב חסדא ממאי דמוקמינן דמצריך בדיקה כרב הונא ול"ל דאפ"ה פריך ותיבעי ביקור חכם הואיל והבדיקה היא כדי להכשיר שחיטה דלהבא הוא דינה כשאר בדיקה דלפני שחיטה ואכתי י"ל דהכי דבדיעבד לא פסלינן מ"מ מדנקט מצריך בדיקותא שמעינן לכתחילה מיהא חשו חכמים שמא איפגם בשחיטה קמייתא וצריך לבדוק להכשיר בתרייתא ואפילו אי סבר כרב הונא ולא הצריך בדיקה אלא משום קמייתא מ"מ נימא דליסנא דתלמודא דווקא דקאמר מצריך בדיקותא לשון חובה והטעם כדי להוציא את הראשונות מספק שמא יאכלו מהן קודם בדיקת אחרונה ושלא תפול ספק בכמה שחיטות וזימנין אתי לידי קלקול. אכן נראה דאדרבה איכא לדקדק מליסנא דתלמודא אם ירצה ליכנס בספק הפסד רשאי מדקאמר כמאן כרב הונא ולמיפסל קמייתא ולא נקט ולאכשורי

קמייתא כדנקט במילתא דרב חסדא אי הוי סבירא לן דהלכה כרב כהנא לעולם בדיקה וחובה היא כדי להוציא השחוטות מידי ספק אע"כ להכי נקט למיפלג לאשמועינן דלפי דמוקי כרב הונא אין הבדיקה חובה כדי להכשיר אלא רק י"ל דרב כהנא הצריך בדיקה בין כל חדא וחדא כלומר שאם לא בדק פסולה אפילו שחיטה קמייתא אבל אם ירצה ליכנס בספק רשאי שלא הצריכו חכמים אלא הזהירו שלא יזדמן לו הפסד שתפסל שחיטה ראשונה :

הגה"ה וכה"ג אשכחן בתוספות בשמעתא קמייתא דגיטין דהא דהתקין ר"ג שיהא העדים חותמים על הגט לא שיהיה צריך לעשות כן אלא תיקן ולימד לעשות כן כדי שלא יצטרכו לעידי מסירה וה"נ נראה לשון מצריך בדיקותא רק כלומר הצריך ולימד לעשות כך כדי שלא יבואו לידי הפסד ואין לומר דהתירא טעם קאמר ולכך צריך בדיקה שאם לא בדק היו כולן אסורות ויש לחוש פן יאכל מהם כבר כדפרישית לעיל דאין דרך הגאונים לסתום דבריהם . ע"כ :

וליכא למימר דלהכי לא נקט ולאשמועי קמייתא משום דרוצה לאשמועינן דאפילו היכא דשחט הרבה בהמות ולא בדק בנתיים גם בסוף כגון שנאבד הסכין אפ"ה כשירות כולן כדפסק אירי בהדיא ולהכי נקט ולמיפסל קמייתא כלומר אם ימצא הסכין פגום כולן פסולות אבל אם לא ימצא שום פסול כגון שנאבד לא חיישינן לפסול הא ליתא דאי להכא אתי דנקט ולמיפסל קמייתא א"כ אמאי כתב אירי פסק זה מסברא ודימה למקום אחר כדאיתא שם הו"ל להוכיח אותו מלשון התלמוד אע"כ לא אתי לאשמעינן אלא כדפרישית ול"ת מי מזקיקי לדקדוקים קלושים הללו י"ל מפסק הגאונים משמע דאין חובה בבדיקות הללו דכתב רב אלפס וז"ל קי"ל כרב הונא בדלא שבר הילכך צריכה בדיקה בין כל חדא וחדא דאי לא בדק ונמצא הסכין פגומה כולן אסורות אפי' קמייתא כרב הונא ע"כ וכ"כ הרמב"ם ופסק כרב הונא וכתב עלה וז"ל לפיכך השוחט בהמות הרבה ועופות הרבה צריך לבדוק בין כל אחת ואחת שאם לא בדק ובדק באחרונה ונמצא הסכין פגום הכל ספק נבילה אפילו הראשונה עכ"ל . מדקאמרו הגאונים דאי לא בדק ושאם לא בדק משמע שפיר שאין הבדיקה חובה אלא הבדיקות הן שאם נמצא הסכין פגומה יצאו הראשונות מידי ספק דאי תימא הבדיקות חובה הן משום דחיישינן שמא איפגם הסכין בשחיטה קמייתא וזמנין דאתי לידי קלקול הכי הוי לן לרב אלפס ורמב"ם למימר צריך לבדוק בין כל אחד ואחד ואם לא בדק כו' ובלשון הזה משמע שפיר דהבדיקה חובה הן ואם לא עשאן פסל אפי' דיעבד ומדקאמר דאי ושאם משמע דהבדיקה אינה אלא משום הציא חששא וק"ל :

שאלה קפה שחט אווזא אחת ומצא אחר שחיטה קנה של גמי רך ועגול תחוב אורכו לאורך הוושט ושחטה הקנה כהוא עם הוושט יפה גם הסכין נמצא יפה כשירה השחיטה או לאו :

תשובה יראה דאין להכשיר שחיטה זו כלל משום דקי"ל שהייה השוף במשהו כמו שחיטה שהרי אם מצא חצי קנה פגום והוסיף עליו כל שהו כשר וכל"ד א"א בלא שהייה משהו שהרי בשעה שחתך הגמי הפסיק בשחיטת הסימן ואע"ג שכל זמן שעסק בשחיטה הולך והביא עד שגמר מ"מ איקרי שהייה כה"ג וראייה פשוטה מהא דפרק השוחט שהה במיעוט הסימנים מהו ורבו הפתרונים אך בעיא ופירוש שהוא עיקר פירש הר' אושעיא הלוי דבעי כגון ששחט בהמה בסכין רע וכשחתך רוב סימן הראשון מצריך הוא בחתיכת מיעוט הסימן כשיעור שהייה קודם שמתחיל לחתוך בסימן השני אי אמרינן דמה שהוא שוהה בחתיכת מיעוט סימן הראשון הוי כאילו שוהה בחתיכת יד או רגל דבהמה שמכוין לשחיטה או לא אמרינן הכי והלכה כתיקו . הא קמן אע"ג דעוסק כל זמן בשחיטה ומוליך ומביא אם שוהה בחתיכה שאין תורת שחיטה הוי שהייה וה"ה בחתיכת גמי דאפילו מגוף הבהמה אינו וא"ת מאן לימא לן דשהה בחתיכת גמי דילמא לעולם חתך הוושט והגמי בבת אחת ושוה בשוה ממש וא"כ לא פסק חתיכת הסכין אפי' רגע אחת מן הסימן . נראה דע"כ אין לומר הכי שהרי הסימן הוא מתוח בשעת שחיטה והגמי אינו מתוח כי אינו מחובר אל הלחי והגוף והדבר ידוע שכל דבר רך שפוגע בו חידוד הסכין אם הוא מתוח נחתך מהר יותר משאם לא היה מתוח ולכך הואיל והגמי ג"כ רך הוא ואינו מתוח ע"כ חידוד הסכין שהה לחותכו יותר מבחתיכת הסימן ונמצא שלא נחתכו שוה בשוה ממש . הנראה לע"ד כתבתי :

שאלה קפו טבח אומן שהוא שוחט בשכר וקלקל השחיטה בדבר שאין אנו מחמירים בו רק בשביל החומרא יתירה כגון שהייה כל דהו בבהמה וכמו שאנו מחמירים כמה וכמה חומרות בהלכות שחיטות דמדאורייתא היתר גמור הן חייב הטבח לשלם כה"ג או לאו :

תשובה יראה דכל חומרא כה"ג שהיא מפורש בהדיא בהלכות שחיטות שביד הטבחים שלומדים מהן הלכות שחיטה הטבחים שבגבולינו אם קלקל בכן חייב לשלם שהרי ידע בהם נעשה קלקול זה היאסר השחיטה והיה לו ליזהר בכה"ג והכי מוכח פ' הגוזל קמא מן התוספות בהדיא מוגרמת דאתי לקמיה דרב בטבעת הגדולה היתה ולפי שבעל הבהמה היה עם הארץ לכך החמיר עליו כדי שלא יבא להקל בשאר טבעות ולהכי קרי ליה התם ספק גזלה ולא ודאי גזלה אם היה מחוייב הטבח משום דאותו טבח היה לו לאסוקי אדעתיה שיחמירו כיון ששחט לע"ה ע"כ פירש ר"ת. והשתא הא חזי דמשום דהוי ליה לאסוקי אדעתיה חומרא רחוקה דמחמירים דווקא לע"ה הוי חזי לחייבו כל שכן חומרא המפורש וברירא לן דודאי מחייבים משום דהוי ליה לאסוקי אדעתיה והא דפטרי' רב לטבח לפי האמת נראה בפשיטות משום דלא הוי ברירא ליה כלל דהו"ל לאסוקי אדעתיה חומרא רחוקה כזאת שאינה אלא לע"ה ואע"ג דרש"י ור"י מפרשין התם דבשאר טבעות הוי מעשה ורב הוי מסופק אי קי"ל כרבי יוסי בשאר טבעות אי לאו ולכך אסרה מספק לחומרא ופטר אפ"ה את הטבח מספק דשמא כשירה היא הא קמן דלא מחייבים אפילו בספיקא דאורייתא ואמאי פטור נימא דהוי לאסוקי אדעתיה דיאסרו לו מספק . י"ל דלא ברירא נמי כך הוי ליה לאסוקי אדעתיה דבימי רב היו הרבה מורים להתיר בשאר טבעות דהכא אמוראי פליגי ביה כדאיתא פ"ק דחולין ואמרינן נמי רבי זירא אכל מוגרמת דרב ושמואל ושמא היה סובר הטבח שיתיר לו רב ג"כ . וכן הביא דכתב כה"ג באשירי התם בשם מהרי"ח היכא דנעשה ספק נבילה אע"ג דאסור באכילה לא מחייבינן לטבח לשלם ע"כ משמע דכתב פסק זה אפילו לדידן דבכל ספיקות אסרינן י"ל נמי דאיירי בספיקא דלא הוי ליה לטבח להסתפק בה כדאשכחן כמה ספיקות שאינם מבוארות בהלכות הטבחים אבל היכא דמבואר לו האיסור אע"פ שאינה אלא חומרא בעלמא הואיל והו"ל לאסוקי אדעתיה שיאסר שחיטתו חייב לשלם דבהך סברא לא פליגי אר"ם כלל אלא אפשר דהא נראה להם דוחק דהו"ל לאסוקי אדעתיה שיחמיר לע"ה וק"ל :

שאלה קפז השוחט תרנגולת מחמת רוב חידוד הסכין הותך המפרקת עם הסימנים בבת אחת חייב לכסות או לאו :

תשובה יראה דמילתא דפשיטא היא דחייב לכסות בכה"ג ואע"ג דמחמירין לפסול שחיטה בכה"ג בחד ליפנא דלא ליתווי ניסרא פי' שלא יחתוך כל המפרקת לשנים . אפילו בהולכה והובאה חומרא יתירה היא לפסול בלא מתכוין כדמייתי שם במרדכי ותוספות ומהר"ם נמי מפרש פרש"י דר"ל שלא יצטרך לחתוך כל המפרקת לשנים אבל אינו ר"ל שאם חתכו לשנים תהא פסולה . וכן מוכח מן התוס' שם שמביאים פי' רש"י הכי דאל"כ לא הוי מקשה עליו מידי דאמאי איצטריך קרא להכי דפסול השחיטה ודאי איצטריך וא"כ כיון שאינן אלא חומרא בעלמא פשיטא דלא דחיק מצות כיסוי דאורייתא מטעם דילמא מאן דחזי ליה דמחייבא לה בכיסוי אתי למימר שחיטה מעלייתא היא ואתי למיכל מיניה כדאמר פ' כיסוי גבי שחיטת חש"ו דפטרינן לה מכיסוי משאי טעמא דהתם מוכח בתוס' דהטעם הוא משום דרוב מעשיהם מקולקלים ואי אתי למיכל מיניה הוה כדאוכל נבילה גמורה משא"כ בנ"ד דמן הדין כשירה היא אלא שאנו מחמירים לאוסרו באכילה אבל מ"מ מצות כיסוי לא דחינן בשביל כך דליחוש דילמא אתי למיכל מיניה . וכן נראה נמי דאפילו בספק גמור של פסול שחיטה כגון בדק סכינו ונמצא אחר שחיטה פגום דקי"ל כרב הונא דחיישינן שמא בעור נפגמה וספק נבילה היא והכי כתב הרמב"ם בהדיא אפ"ה חייב בכיסוי ודוקא בחש"ו דרוב מעשיהם מקולקלים פטרינן לה מכיסוי משום דילמא אתי למימר שחיטה מעלייתא היא אבל

בספק הוה להכא ולהכא נראה דלא גזרינן ופטרינן וראייה מדקאמר פ"ק דביצה דכוי אם שוחטין אותו בחול מכסין את דמו ולא גזרינן דאי מחייבת לה כיסוי אתי למימר חיה מעליא היא ואתי להתיר חלב שלה משום דמימר אמרי אינשי רבנן מספקא להו ולכך מחייבים לה בכיסוי ה"נ מימר אמרי רבנן מספקא להו אי לאו שחיטה היא ולכך לחומרא מחייבים לה בכיסוי. ואע"ג דיש לחלק קצת בין חששא דדילמא אתי למימר שחיטה מעלייתא היא ובין חששא דדילמא אתי להתיר חלבו דהתם בעי נמי סימני חיה בקרנים וטלפים מ"מ הואיל ולא אשכחן ההיא חששא דדילמא אתי למימר שחיטה מעלייתא היא אלא גבי חש"ו והתם רוב מעשיהם מקולקלים כדפרישית לא גמרינן מיניה לספיקי אחריני :

דיני חלה וחדש וכלאי הכרם ונטע רבעי

שאלה קפח אשה בעלת הבית לשה לה משרתת שלה עיסה והלכה לחוץ קודם שהפרישה חלה וקודם שחזרה נחמצה העיסה כל צרכה שאם תשהה עוד שלא תאפה תתקלקל העיסה ובשביל כך רוצה המשרתת להפריש החלה בלי רשות בעלת הבית שרי למיעבד הכי או לאו :

תשובה יראה דשפיר דמי למיעבד הכי דכיון דמתקלקלת העיסה זכות הוא לה לבעלת הבית וזכין לאדם שלא בפניו וקי"ל זכייה מטעם שליחות איתרבי ולענין תרומה רבינן שליחות מאתם גם אתם וה"נ המשרתת נעשה שלוחה אפי' שלא מדעתה מטעם דזכות הוא לה ואפי' אם אין כאן אלא חשש קילקול העיסה אמרינן דזכות הוא לה כיון דרגילות הוא לפעמים שבעלת הבית נותנת רשות למשרתת להפריש חלה אפילו בפניה וכן יש לה כח לעשות שליח כדאיתא ביבמות פ' יש מותרות לימד על שולחת בת ישראל שנותנת רשות לתרום תרומת מעשר ויליף לה מדכתב אתם וביתכם ומקיש ביתכם לאתם ונרא' נמי דה"ה לענין תרומה גדולה וחלה.

הגה"ה. ואע"ג דפ"ק דחולין אמרינן דהאומר לשלוחו צא ותרום לי ושמע איניש אחרינא ואזל ותרם אין תרומתו תרומה דהוי ליה תורם שלא מדעת אלמא אע"ג דידע האי בעידנא דתרם דניחא ליה לבעה"ב לתרום שהרי אמר לשלוחו לתרום מ"מ הואיל ולדידיה לא עבד שליח לא מהני וי"ל דדוקא התם לא מהני משום דאיכא למימר דדעת דבעל הבית דשלוחו דוקא יתרום משום דידע ומכיר באיזה מדה רגיל בעה"ב לתרום בעין יפה או רע או בינוני וכן אם דרכו לומר לכך אלא יפות או איפכא אבל בהפרשת חלה בזמן הזה דהכל שוין בו ליטול בכזית ולשורפה אין לומר כלל שום קפידא מי יפריש ויתרום ותו דליכא למימר מטעם שום לחוש לקלקול העיסה ליכא קפידא כלל וכן לענין גט איכא למימר היכא דידעינן דזכות הוא לה וניחא לה בגירושין לא הוי קפידא כלל מי יקבל הגט במקומה. ע"כ:

וכן כתב בהדיא בא"ז דלכתחילה האשה עושה שליח להפריש חלה בלא בעלה ולענין גט נמי מרבינן שליח לאשה ולאיש כדילפינן ושלח ושלחה וביבמות פ' האשה שלום בעי תלמודא המזכה גט לאשתו במקום יבום או במקום קטטה מהו ומוכח בהדיא התם דאי הוה זכות לה היה מועיל משום דזכין לאדם שלא בפניו אע"ג דבעינן ונתן בידה או ביד שלוחה היכא דזכות הוא לה נעשה המקבל שלוחה אף שלא מדעתה וה"ה לענין הפרשת חלה ואי ק"ל הא דתניא בפ"ב דב"מ כיצד התורם שלא מדעת תרומתו תרומה כו' עד הרי שמצאו ואמר ליה כלך אצל ב"ה לא שוייה שליח לא משום דבעי שלוחכם דומיא דאתם מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם אלמא אע"ג דידעינן בתר הכי דניחא ליה במה שתרם אפ"ה לא הוי שליח כיון דמעיקרא לא לדעת הוי. לא דמי כלל דהתם בשעה שנעשה שליח לא ידעינן כלל דניחא ליה אלא דאח"כ שמעינן מיניה או דחזינן מיניה דניחא ליה ובעינן למימר דלמפרע הוי שפיר שליח הא לא מהני משום דבעינן למידע בשעה שנעשה שליח דזכות הוא וניחא ליה וכה"ג הוי דומיא דאתם דאנן סהדי אי הוי הכא הוה ניחא ליה אבל היכא דבשעה שנעשה שליחות לא ידעי לן לא הוי דומיא דאתם:

שאלה קפט אשה לשה שתי עיסות באחת עירבה כרכום ובאחת לא עירבה בה ואין בזו ולא בזו שיעור חלה יש לצרפם ע"י נשיכה כדי ליטול מהן חלה או לאו :

תשובה יראה דלכאורה היה לדקדק מתוך דברי הגאונים דיש לצרפם ע"י נשיכה כדי לחייבם בחלה (כני') [כנראה] בתוס' פ"ק דנדה וסמ"ג ובספר התרומה והמרדכי ואשירי בהלכות חלה ובמרדכי פ' אלו עוברין מתרץ ההיא דפרק כשם דאמר רבי אליעזר נוטל מן הטהורה על הטמאה כיצד עושה עיסה כו' עד ונותן פחות מכביצה באמצע כדי ליטול מן המוקף אלמא דצירוף סל לא מהני אלא בעינן נושך בצק המחברן ובפ' אלו עוברין סבר ר' אליעזר דמהני צירוף סל ומתרצי דהא דלא מהני צירוף סל גבי עיסה טמאה וטהורה משום דהוי דבר המקפיד על תערובתו ומייתי ראייה מירושלמי דקאמר התם דבר המקפיד על תערובתו אין הכלי מצרף והשתא מוכח מהך שינויא דווקא כלי אינו מצרף דבר המקפיד על תערובתו אבל חיבור ע"י נגיעה וכ"ש נשיכה מהני. אמנם (בסימן) [בס'] אשירי וביורה דיעה כתב בהדיא דדבר המקפיד על תערובתו לא מהני לא נגיעה ולא נשיכה אפילו בלשה אחת וכן מוכח מדברי אשירי בהלכות חלה וכן מצאתי בפי' משניות דרבינו שמשון במס' חלה פ"ד ונראה לחלק דודאי היכא דבתרווייהו יש שיעור חלה אע"ג דמקפיד על תערובתו מהני נשיכה או אפי' נגיעה כדי לפטור מאחת את חברתה דחשיב שפיר מן המוקף בהכי ובהא איירי ההיא דעיסה טמאה וטהורה דבתרווייהו יש שיעור חלה אבל הא דאמרינן לעיל דלא מהני נשיכה בדבר המקפיד על תערובתו איירי שאין בכל אחת שיעור חלה ובאין לצרפם כדי לחייבם בחלה כה"ג לא מהני נשיכה דהואיל ומקפיד על תערובתו אין לנו בידינו לעשות ולהחשיבם כעיסה אחת לחייבו בחלה. איך תימא לפי סברא זו דהתוס' פ"ק דנדה והא"ש במרדכי פ' אלו עוברין ורבינו שמשון בפ' משניות לשינויא קמא דידיה מיישבין ההיא דרבי אליעזר בפ' אלו עוברין אההיא דפ' כשם ממש איפכא מסברא זו וקאמר דר"א דסבר דצירוף סל לא מהני היינו דווקא היכא דבא לפטור אחת מחבירתה ובתרווייהו שיעור חלה אבל כל היכא דאין בכל אחת שיעור חלה מהני צירוף סל לחייבו בחלה והסי נמי דאינהו לא מחלקין בין מקפיד על תערובתו בין אינו מקפיד מ"מ דוחק לומר דסברא הפוכה ונראה דאין סברא הפוכה אלא הא ודאי סברי דאין סברא לחלק בין מקפיד לאינו מקפיד אבל מודו דהא יש לחלק או ודאי הסברא היא דקיל טפי צירוף הכלי לענין שיחשב מן המוקף מלצרפו לחיוב חלה לעשות העיסה אחת כדפרישית אבל לפי מאי דלא מחלקים בין מקפיד לשאינו מקפיד סברא היא לומר אדרבה לענין לפטור אחת מחבירתה דקולא היא אמרינן דלא מהני צירוף סל אבל היכא דאין בכל אחת שיעור חלה והוי מן הדין שיהיו פטורות אמרינן לפוטרה דמהני צירוף סל כדי לחייבה בחלה ומסתברא בנ"ד דודאי מקפיד על תערובתן הוא דאין הכרכום מספיק בחוזקא וטעמא לשתי העיסות ורוב הדיעות סברי דיש לחלק ובדבר המקפיד אפי' לשה אחת לא מהני אפי' נשיכה כדפרישית לעיל אין לצרפן אפילו לחומרא ואפילו בנשיכה כדי לחייבם דהוי ברכה לבטלה ונשיכה שאמרו כתב בפירוש משניות דהיינו שמדבק כ"כ כשיפרדו יתלשו אחת מחבירתה מעט ונפקא מינה אם בא לפטור אחת מחבירתה דכתבו התוס' פ"ק דנדה דשמא בעי נשיכה לא סגי בנגיעה אמנם אם נילושה כבר כל העיסה שיעור חלה ביחד ואח"כ נתחלק או נאפה ושכחו כבר ליטול ממנה חלה כה"ג ודאי מהני צירוף סל לכ"ע בחלת ח"ל הכי איתא בתוס' פ"ק דנדה. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה קצ לאחר הפסח הרגילים ללוש בתנור של נכרים היאך נוטל החלה שלא יפרישו מן הפטור :

תשובה יראה דלכך עיסה שנילושה בתנור של נכרים הרבה תקנות יש בדבר והמה מפורשים בדברי רבותינו המחברים. אשירי מסיק בהלכות חלה דיכול להפריש מיניה ולא חיישינן דילמא איתרמי לידי דשל נכרים וקמפריש מן הפטור על החיוב דקי"ל יש בילה בדבר לח וכ"כ בסמ"ק דחומרא יתירה היא הא דנוהגים להפריש ממקום אחר אמנם במרדכי בהלכות א"י וחלה כתב בשם מהר"ם דאין להפריש כה"ג מיניה וביה משום דקי"ל דאין בילה אלא ביין ושמן בלבד ומצריך להפריש חלה גדולה יותר ממה שהיתה עיסה של נכרי שנתערבה והשתא ממ"נ יש באותה חלה מעיסה של ישראל וכן כתב בדרשות הר"ם א"ז והרא"ש כתב בתשובה שיעשה עיסה קטנה ויניח אותה על העיסה גדולה ויפריש מן העיסה הקטנה שהיא ודאי של

חיוב אע"ג דשאור לטעמים עבידא לא בטילה העיסה לגבי השאור ע"כ. ואע"ג דאשירי כתב לעיל דיכול להפריש מיניה וביה נראה די"ל דבשאור מודה הרא"ש דאין בילה והיא דכתב בספרו בהלכות חלה לא איירי בשאור אך בסמ"ק כתב בהדיא אשאור דיש בילה מ"מ נראה דודאי דיש להחמיר ולעשות באחד מן הדרכים דלעיל אמנם לא ידענא כלל היאך לתקן מכאן והלאה שלא יצטרך לעולם לעשות תקנות הללו שהרי רגילין הנשים ליקח מעט בצק מן העיסה הגדולה ומשהין אותו בצק לשאור להחמיץ בו עיסה אחרת ונוטלת אותו בצק מן העיסה קודם הפרשת חלה כדי שיהא אותו בצק מן החיוב ולא מן הפטור שאם היו נוטלין לאחר הפרשה היתה כל העיסה פטורה ונמצא שאור זה ג"כ של פטור והוי כמו שאור של נכרים דצריך תקנה והשתא בנ"ד אף אם יטעו קודם הפרשה איכא למיחש דילמא איתרמי לידיה אותו שאור של נכרים שנתערבו ולא ניטלה ממנו והיא של פטור וכשמחמיץ משאור. זה שנעשה מבצק זה יתערב ג"כ בעיסה האחרת וכשבא להפריש חלה מאותו עיסה איכא למיחש ג"כ דילמא איתרמי אותו בצק שניטל כבר מעיסה ראשונה והיא של פטור אפס י"ל דכולי האי לא חיישינן דתתרמי תרי זימנין ממש אותה של נכרי. הנראה לעניות דעתי כתבתי:

דיני חדש

שאלה קצא יש שנים נמלאו בזמנינו שהשלג והקרח שוהה על פני הארץ סמוך לימי פסח ואי אפשר אפי' למיעוטים דעובדי אדמה לזרוע השעורים ושבולת שועל קודם יום הנף העומר יש לחוש באותו שנה שלא לאכול אותה זרעים ושלא לשתות השכר שעושין מהן משום איסור חדש או לאו:

תשובה יראה דבכה"ג כל ירא שמים יחוש לעצמו אבל למחות בהמון העם לאו שפיר דמי וכן מצאתי שהעתיק אחד מהגדולים מתשובת הרא"ש וז"ל מה ששותין שכר המכינן ארובה שנזרעו קודם לעומר ועוד דאיכא שעורים של אשתקד והנה זו נתתי על לבי כי מיעוטא דמשוטא לא יכלו לזרוע קודם לעומר ולא אסרתי דמוטב שיהו שוגגים ואל יהו מזידים וכן ראיתי בכה"ג רבים נוהגים איסור אבל לא הורו הלכה למעשה ע"כ. ואע"ג דאשירי מפרש וכן רב אלפס וסמ"ג פסקו דחדש דאורייתא בזמן הזה ואפ"ה כתב אשירי דאין להורות לאיסור ובא"ז הגדול ראיתי דכתב דמדרבנן. היא אכן נדחק מאד ליישב לפי שהעולם אין נזהרין בדבר ונראה דהיכא דאיתרמי שנה כה"ג שהשלג והקרח כה"ג הוה עד סמוך לימי פסח דבעו שיזרעו כדי שיושרש קודם יום הנף היינו ג' ימים כדמוכח בהדיא פ' מקום שנהגו גבי הא דתניא המנכש בשלפים עבר כו' וגם אם הוא כה"ג שבכל הסביבות שמהם מביאים תבואה הוי השלג והקרח כמו במדינה זו וכמו שהמדינה רוב שתייתם שכר שאז קשה להפרישם בכה"ג אין להורות לאיסור דמוטב יהיו שוגגין כו' כי לא ישמעו כלל הואיל ורוב שתייתם אינם עושים אלא משעורים וכיוצא בהם שנזרעו סמוך ליום הנף אבל אם רוב שתיית המדינה יין ואינם צריכין לשעורים ולשבולת שועל רק לפעמים למאכל ובשאר תבואה שאינם מה' המינים אין חדש נוהגים בו ולכן ליש דוחק דאיסורא במידי להפרישם מאיסור חדש היכא דליכא אלא חדא ספיקא שמא של אשתקד שמא של שנה זו מלוה למחות בהמון העם ולהורות להם לאיסור דספק ספיקא אין כאן דלימא ספק של אשתקד ואת"ל של שנה זו שמא תבואה זו מן המיעוט שנזרעו קודם יום הנף ומופלג מיום הנף דכיון דמיעוטא הוא לא עבדינן מיניה ספק ספיקא דמיעוטא לגבי רובא כמאן דליתא כדאיתא בהדיא בתוס' בשמעתא דפתח פתוח פ"ק דכתובות. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה קצב נטע רבעי וכרם רבעי מה משפטו והיאך יפדה אותו בזמן הזה:

תשובה יראה דבכרם רבעי צריך לנהוג בו בחוצה לארץ וכן כתבו התוספות פ' כילד מברכין. וכן מסיק אשירי וכן סמ"ק דלא כרמב"ם שכתב דאפילו כרם רבעי אין נוהג בסוריא וכ"ש בחו"ל אבל נטע רבעי דהיינו שאר כל אילנות כתבו התוספות וסמ"ג וסמ"ק בשם ר"י דאינו בחו"ל משום דקי"ל כל המקיל בארץ הלכה כמותו בחו"ל וחד קאמר כרם רבעי דוקא. אך בתוס' בריש מסכתא דקדושין איתא דיש מפרשים דאפילו מאן דתנא כרם רבעי מודה דנטע רבעי נוהג וחייב לפדותו מדרבנן לפיכך חייב אפילו בחו"ל מדרבנן וכן מצאתי שהעתיק אחד מהגדולים בשם גדול דמידות חסידות לפדות נטעי רבעי בזמן הזה בשוה עכ"ל נראה קצת דעיקר מה שבא להשמיענו היינו לפדות בשוה ואפשר לא דק במאי דכתב נטע רבעי דלא אתי לאשמועינן הא אלא רוצה לומר מה שחייבין לפדות מידת חסידות לפדות בשוה וכעין זה מוכח קצת בהגה"ה באשירי פ"ב דראש השנה דנקט נמי נטע רבעי לפי פי' ר"י ור"י ואי לא סבר דנוהג בחוצה לארץ והכי משמע בסמ"ג במצות מעשר שני דכתב וז"ל מידת חסידות לפדות מעשר שני בשוה שלא בזמן הבית כמו בזמן הבית כו'. ונראה דמזה דקדק אותו גדול ג"כ אנטע רבעי משום דילפינן בתלמוד קדש ממעשר שני. אמנם נראה לחלק דהיא דמעשר שני בארץ ושלא בזמן הבית והכא חמור טפי מנטע רבעי בחו"ל בזמן הזה כדמחלקינן בכמה דוכתא הכי לענין חלה ותרומה וכן ראיתי מורה הלכה למעשה לפדות כרם רבעי על שוה פרוטה כגון ממלה ווינט"ר שהיא יותר מפרוטה ולשוחקה ולהטילה לנהר. והכי כתב סמ"ג במצות ערלה בשם ר"י דכתב אחרי דשאלתות דרב אחאי שהיו קדמונים ובהלכות גדולות מייתי ראייה בכמה מקומות מדבריהם וכתבו דיש לחלל שוה מנה על פרוטה ראוי לסמוך על דבריהם ע"כ וכן אשירי וסמ"ק כתבו הכי וכן משמע בפשיטות מא"ז וכן בהגה"ה באשירי בשם מהרי"ח פ"ב דראש השנה. וגם בנטע רבעי יש לסמוך אכל הני מחברים דלעיל דסברי דלא נהגו בחוצה לארץ וכתבו עוד בסמ"ג וסמ"ק וכן אשירי פ' כילד מברכין דאין פודין במחובר אלא לאחר שיתלשו הפירות וביאר בסמ"ג הטעם משום דילפינן ממעשר שני וז"ל התוספות פ' מרובה איתא כל המתלקט משמע דחל פדיון במחובר לקרקע. ותימא דבתוספתא משמע דאין חילול במחובר דתניא כרם רבעי כו' עד הכל מודים שאין פודין במחובר לקרקע וכל טעמייהו משום דילפינן קודש ממעשר וי"ל דהתם לא הוי טעמא אלא משום דמחובר אין דמיו ידועין ולכך אין פודין אפילו על פי שלשה ע"כ משמע דהתוספות סברי במסקנא דלא ילפינן ליה ממעשר אלא משום דאין דמיו ידועים ומחללין במחובר מ"מ נראה כיון דסמ"ג וסמ"ק ואשירי כתבו בפשיטות דאין פודין במחובר אין לזוז מדבריהם:

דיני כלאי הכרם

שאלה קצג רגילות באשכנז בעובדי כרמים שמבריכים הגפנים בכל שנה וא"כ אמאי אין חוששין משום ערלה:

תשובה יראה דיש לחלק בין הברכה להברכה כדאשכחן בפסקי הגאונים בסמ"ג ואשירי כתב דר"י גמגם ג"כ בדבר זה ותירץ ר"י דבכרמים של נכרים יש להתיר אע"ג דקי"ל דערלה נוהגת בשל נכרים מ"מ קי"ל דספק ערלה בא"י אסור בסוריא מותר א"כ שרי לשתות היין הבא מכרמי הנכרים דבכולהו איכא לספוקי שמא אינה משל הברכה. אמנם כתב עוד סמ"ג בשם ריב"א שחקר בעובדי אדמה ואמרו שרוב הכרמים מוברכין הן וכמו עשר ידות מן הברכה נגד חלק אחד שאינו מוברך והכ"ג לאו ספיקא היא אבל הגידו לי ג"כ שאינן מבריכין בענין זה שנוטלין ראש במקום אחד ולאחר שהשרישו חותכין הגפן באמצע לשנים ונעשו שתי גפנים. והכ"ג היינו צריכין למנות שני ערלה משעה שנפסקה אלא כך דרכה להבריך דרך הגפן להיות לו ד' או ה' ענפים נוטלין הגפן וכופפין אותו ומניחין אותו בחריץ בקרקע ושופכין עפר על פני כל החריץ ואין מניחין מגולה רק ראשי ענפים והם נעשים כל ענף גפן בפני עצמו והכ"ג לא מיקרי הברכה כיון שכל הגפנים הילדות מחוברים בגפן הזקנים ומשום דכיסה בעפר לא גרע כלל וכן הוא הדרך עדיין בכל גבולינו

שמבריכין רק בדרך זה ולכך אין חוששין לאיסור ערלה אפי' בכרם של ישראל ואע"ג דכמה פעמים תוך שנה או שתי שנים קוצץ הגפן שעל ידם מחוברים גפנים הילדות אל הזקנים נרקבות ונפסקות הזקנים . וכן לפעמים מפסיקין אותן השודדים בכרם בעבודתם במרא וחצינא מ"מ אין זה אלא ספיקא . וכבר ביארנו דספיקא ערלה בחו"ל שרי ואשירי כתב עוד טעם להתיר משום דראב"י סבר במס' סוטה פ' משוח מלחמה דדוקא נוטע חוזר ממערכי המלחמה אבל לא מבריך ומרכיב משום דלאו בכלל נוטע וא"כ ה"ה לענין ערלה דלאו בכלל איסור של נטיעה ואע"ג דלא קי"ל כראב"י מ"מ בחו"ל עבדינן כותיה כדפסק ר"י לענין כרם רבעי דכל המקיל בארץ הלכה כמותו בחו"ל ע"כ . ובמרדכי פ' קמא דראש השנה משמע נמי דסבר דהלכה כמותו לענין ערלה ולכך נראה דכל היכא דאיכא רק ספיקא בהברכה יש להתיר ולסמוך אדברי אשירי ומרדכי דלעיל . הנראה לע"ד כתבתי :

שאלה קצד יש היתר לכתחילה לזרוע ירקות בגנות שהרבה גפנים נטועין בהן או לאו :

תשובה יראה דנהגו העולם שלא ליזהר וכן כתב באשירי דעמא דבר הכי ואע"ג דנמצאו לנו דעות רבות דסבירא להו דהא דקי"ל כרבי יאשיה דאינו חייב עד שיזרע חיטים ושעורים וחרצנים במפולת יד היינו דוקא לענין מלקות אבל איסורא איכא ואית דסבירא להו דמ"מ הירק אסור באכילה נראה דסמכו העולם על האשירי בהלכות כלאים דמייתי דברי טולה ומייתי בהוכחה גמורה דבחו"ל שרי לכתחילה לזרוע בין הגפנים וגם מותרין באכילה דפי' דברי הרמב"ם דכתב דהירק אסור באכילה רוצה לומר אם רואה ירק זרוע בכרם וספק אם נזרע עם הכלן במפולת יד אסור לאוכלו אם רואהו לוקט מהם משמע אבל אי ידעינן שלא נזרע במפולת יד מודה דשרי ונראה דהאידנא בארצותינו לעולם שרי דלא שכיח כל עיקר לזרוע חרצנים . ובסמ"ק כתב וכן בהגה"ה באשירי פ' לא יחפור דאסור לזרוע סמוך לגפנים מטעם הרכבה משום דשרשי הזרע נכנסים בגפן שהיא רכה תחת העפר והוי הרכבה דאפילו רבי יאשיה מודה דלענין הרכבה אפילו חד מינא אסור ולא בעינן נמי במפולת יד ובאשירי מסיק ומוכיח בהדיא מתלמוד דאע"ג דכלאי הכרם לא אסרי בחו"ל אלא מדרבנן לכ"ע הרכבת האילן אסור מדאורייתא אפילו בחו"ל וא"כ אע"ג דכתב אשירי בהוכחה דאין לחוש להרכבה בענין זה היינו דוקא אם אין הזרע נכנס רק בשרשי הגפן אבל בזמורה שהבריכה בקרקע אסור וכרמים שלנו רובם מוברכים כן ואף הואיל ואיסור דאורייתא הוא אית לן למיחש וצריך ליזהר שיהא העפר יותר מג' טפחים בין הזרעים ובין שרשי הגפנים אבל באיסור כלאים דבחו"ל מד"ס הוא הולכים אחר המיקל :

דין הרחקת ע"ג ויין נסך ושאר איסורין

שאלה קצו יש מקומות שנוהגין רשעי האומות שלא יעבור בן ברית בהן ואשר ימצא דתו להומתו על נפשו רשאי בן ברית להשתנות להתדמות בגדיו לנכרי ללכת בגלוי ראש כמו הנכרים כדי שלא יכירוהו או לאו :

תשובה יראה דצריך לדקדק בדבר בספר חסידים מצאתי וז"ל מי שצריך ללכת בדרך יכין מלבוש כתותי קנבוס או משי שלא יהא שעטנז שיהא מזומן לו כשיצא לדרך ע"כ וקאי אדלעיל מיניה דאחד רצה ללבוש בגדים להתדמות כהן לנכרי מדכתב יכין לו מלבוש משמע דאפילו שלא במקום סכנה שרי עוד שם בספר חסידים וז"ל עת לעשות לה' הפרו תורתך אע"פ שאמרה תורה לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה אם צרו אויבים של העיר או אם הולכין בדרך אם יראו שהן נשים ישכבון תלבשנה במלבושי אנשים ואף בחרב כדי שיהיו סבורים שהן אנשים וכן אם אין עמהם אלא עשרה אנשים תחגורנה חרב כדי שיהיו סבורים שהן מן האנשים ויינצלו מפניהם ומייתי מעשה באשה יפה מאוד שהלכה עם בעלה בדרך ועשתה משער חבירתה זקן ושמו בפניה והיו סבורים שהיא איש וניצלה וכן הבחורים שאין להם זקן ילבשו בגדי נשים להנצל או לבוש נכרי להטעות אויבים כמו ר' מאיר שהכניס אצבעו האחד בדבר האיסור והאצבע אחר הכניס בפיו עכ"ל . עובדא דר"מ בפ"ק דע"ז גבי ברתי' דרבי חנינא בן תרדיון שאלו האויבים לתפוש את רבי מאיר וברח ונזדמן אל תבשיל של נבילה וטבל אצבעו האחד ומצץ השני אמרו האויבים חס ושלום רבי מאיר שיאכל דבר האיסור ודאי אחרינא הוא וניצל שלא רדפו אחריו יותר לפי דעת ספר חסידים מוכח מהא דרבי מאיר דאפי' להתדמות לנכרי בדבר איסור גמור כהאי דנבילה שריא ונראה דאפילו בשעת השמד שרי כה"ג והא דאסור לשנות אפילו ערקתא דמסאנא היינו דוקא כשמכירים בו שהוא יהודי ורוצים לכופו שישנה מדתו מנהג יהודים חייב למסור את עצמו שלא יחלל השם אבל כשמשנה את עצמו כנכרי כדי שלא יכירוהו שהוא יהודי ליכא חילול ולא מידי . אמנם נראה דאין ראייה מהא' דרבי מאיר דאיכא למימר דסברי הנכרים דישראל חשוד לאכול נבילות הוא ולהכי אמרו ח"ו שזהו ר"מ ולא אמרו ח"ו שזה יהודי ול"ע באשירי פ"ב דע"ז מהא דמייתי בירושלמי יכולה אשה להטמין א"ע ולומר נכרית היא ומפרש אשירי שם דאין ר"ל דמותר לה לומר הכי ע"ש ובפ' הגזול כתב אשירי הא דתניא לא ילבוש אדם כלאים אפי' י' בגדים זה ע"ג זה כדי להבריח בהן את המכס ופי' אשירי לפי שאין נותנים מכס מאותם שהוא לבוש אבל אין לפרש דלפי שהוא לבוש כלאים יסברו שהוא נכרי ולא יטלו ממנו מכס דהא ודאי אסור לפי שנראה ככופר בשביל להבריח המכס ע"כ . מכאן משמע דאסור להתדמות לנכרי כדי שלא יכירוהו ולאו דוקא ללבוש כלאים אלא אפי' בגדים העשויים מב' או מג' לבושים או שהן עשויין כאילן ותתיכות בטולישן ובקלגות כמו שרגילים הנכרים בהן וללכת בכל העיר בגילוי הראש כל אלו הצורות סוברים הנכרים באמלא שהוא אסור גמור לבר ישראל כמו כלאים בבגדים והטועה אותו נראה ככופר כמו בגדים של שעטנז . אמנם י"ל דדוקא כדי להבריח המכס אסור אבל בשביל סכנה כהאי דס' חסידים וכמו שאלותינו שרי אמנם בכ"ד כדמבואר בשאלתינו צ"ע אי שכיח סכנה הואיל ומתחילה מכניס א"ע לכך לעבור דרך אותו מדינה ולא דמי לעובדא דרבי מאיר ולההוא דס' חסידים שבא הסכנה עליו שלא ברצונו ועוד יש לחוש בכ"ד אולי יכירוהו לאחר שעבר מפניהם וידעו שנתדמה לנכרי בשביל שלא יכירוהו ונמצא חילול השם למפרע כמו ערקתא דמסאנא דלא חלקנו לעיל אלא משום דהנכרים אינם יודעים שהוא משנה מן הדת . וא"ת אם יכירוהו לאחר שעבר לפניהם יאמר להם נכרי אני דהכי סבר ר' בון בירושלמי ובא"ז פ"ב דע"ז מייתי לה דמותר לומר נכרי אני מיראת מות וי"ל דלמא קי"ל כר' חגא דפליג אר' בון ואסר כדאיתא התם בא"ז ולכך צריך לדקדק יפה בדברים הללו שלא יצא נראה כמודה בע"ז שכל המודה בה כאלו כופר בכל התורה כולה . הנראה לע"ד כתבתי :

שאלה ר נכרי רצה למשכן לישראל כותלי חזירים וללוות עליהם בריבית שרי להלוות בדרך זה או לאו :

תשובה יראה דאסור לישראל להלוות בענין זה כדתנן במס' שביעית זה הכלל כל דבר שאיסורו מדברי תורה אסור לעשות בו סחורה ותנן נמי התם ופ' כל שעה מייתי לה הצייד שנזדמן לו עופות או דגים טמאים מותר למוכרן אבל לכתחלה אסור ודרש התם מקרא דאסור לכתחילה הא קמן דאסור להרויח בדבר שהוא אסור מן התורה דבר שעומד לאכילה ואת"ל דיש לחלק מאחר דהאי דרשה דפ' כל שעה אינה אלא אסמכתא כדאיתא התם בגליון דתוספות . י"ל דוקא סחורה אסמכוה אקרא משום דהאיסור בא בקניין לרשותו של ישראל אבל במשכון דקי"ל ישראל מנכרי לא קני משכון איכא למימר דלא אסרו אמנם בהגה"ה במיימון משמע דאסור דכתב שאם נכנס ישראל בתוכו דברים שאסורים מותרים למוכרן משום דדמו לצייד שנזדמן לו משמע דוקא היכא דנכנס כבר ומסיס צריך לגבות כדי להציל מידם אבל לכתחילה אסור להלוות אמנם איכא למימר דאין לחלק הכי משום דשמא להלוות עליו לכתחילה שרי טפי דילמא לא אתי ברשותו בידי מכירה וכהא סברא פליגי ר"ת ורשב"ם בפ"ק דבכורות באשירי לענין לעשות שותפות עם הנכרי דלר"ת דדוקא לכתחילה אסור לעשות עמו שותפות שמא יתחייב לו שבועה ויעבור ישראל באזהרה לא ישמע על פיך

אבל אם כבר נתחייב לו שבועה מותר לקבלו ממנו מפני שהיא כמציל מידם ורשב"ם סבר דאסור לקבלה ממנו וכתב במרדכי ר"פ הניזקין דסבר רשב"ם מדאסר תלמודא שותפות לכתחלה משום שמא יתחייב לו שבועה מכ"ש הוא דאסור לקבלה ומסתמא לכ"ד לדעת רשב"ם אין ראיה מההיא דהגה"ה במיימון דאיכא למימר אדרבה להלוות עליו בתחלה שרי טפי כדפרישנא אבל לדעת ר"ת הסברא הוא איפכא ובפי' מהגהות דרבינו שמשון במס' שביעית מצאתי דמפרש בירושלמי דחכמים הכרי התם בברייתא דווקא בצייד שאומנתו בכך והמלכים נוטלים מהן מס בשביל אומנתו. שרו להו רבנן אם נזדמנו להו דברים טמאים למוכרן אבל למי שאינו צייד לא התירו ונראה דאף לפי סברא זו שרי בנ"ד דהמלכים נוטלין עיקר המסים בשביל הלוואות ברבית אך מ"מ נראה דמכוער הדבר הוא לישראל להלוות אכתלי דחזירי אבל חלב משמע בהדיא מדברי מהר"ם דמותר לקנותן ולמוכרן לכתחילה אפי' אם עומד לאכילה ולא לתקן ממנו נרות להדלקה אבל בתוס' פ' מרובה לא שרי אם עומד לאכילה וע"ש. הנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה רא חבית שהיה בו יין נסך כמה ימים והורק ממנה ועמדה בכך ריקם יותר מתקופה ושכחו ונתן לתוכו יין קודם שהכשירוה ושהה היין בתוכה יותר ממעת לעת יש לאסור אותו יין או לאו:

תשובה יראה דיין זה אסור הואיל ושהה בחבית מעת לעת וכמ"כ יותר ואפי' אם לא שהה רק לפי שעה יש לנטות לאיסור כמו שאבאר. באשירי פ' אין מעמידין כתב שאלוהו כמה ישהה היין בנוד של נכרים ותאסור והשיב דדקדק מפרש"י דצריך שיעמוד בתוכה מעל"ע דאין דבר הנבלע בדופני הכלי נפלט בלוגו בלי רתיחה אלא מעל"ע ואפי' את"ל דאסור אפי' לפי שעה משום גזירה היכא דמכניסו לקיום כי היכא דגזור רבנן בכלי של ישראל שמכניסים בו יין לקיום אם נתן בו נכרי יין נסך אפילו לפי שעה אסרוהו רבנן לכלי משום גזירה היכא דמשהה בתוכו טובא פרש"י לא משמע הכי ואפי' נאמר כך מ"מ נוד לא מכניס לקיום הוא וליכא למיגזר ע"כ. ובטור יורה דיעה כתב בשם אביו הרא"ש דאדרבה הבין לשון פרש"י דאסור אפילו לפי שעה אם הוא כלי שמכניסין בו יין לקיום משום גזירה דלעיל והשתא לפי זה היה אסור בנ"ד אפילו לפי שעה דחבית ודאי מכניסו בו לקיום ודוחק קצת לחלק בין כלי נכרים ובין כלי ישראל שבלע יין נסך אמנם אם שהה בחבית מעל"ע בהא לית דין להתיר ואם נפשך לומר דכיון דעמדה החבית ריקם מעל"ע ויותר הרבה חשוב מה שבדפניו פגום והוה נט"ל כבר מצאתי בתשובת הרא"ש דלגבי כלי יין נסך לא מהני שריותא דאינו בני יומא והטעם דאנו מכירים ומרגישים שהחבית שהיה בו יין משובח לפני כמה ימים כשנותנין לתוכו יין אחר משביח הוא מחמת טעם הראשון ואע"ג דכתב א"ז פרק אין מעמידין דחבית שהיה בו שכר ונתנו בו יין לאחר הפסח אם אינו בת יומא שרי משום דנט"ל ול"כ א"כ דמשקין הנבלע בכלי ולן בו לילה שלם ונפלט פגום הוא ע"כ צריכין אנו לחלק בין יין לשאר משקין שהרי באמת הוא כמו שכתב הרא"ש בתשובתו שהיין משביח כשהוא מונח בחבית שהיה בו יין טוב אפילו עומד החבית כבר ריקם ימים רבים ותו דסתמא קתני נודות של נכרים וקנקניהם ויין של ישראל כנוס בתוכם אסורים בהנאה כו' ולא מחלק מידי דאיירי דווקא בבני יומן ואע"ג דקי"ל בעלמא דסתם כלי נכרים אינו בני יומן ונהי דהכא גבי כלי משקה אפשר דלא שייך ההוא טעמא דמפרש באשירי פ' אין מעמידין ובהגה"ה במיימון מ"מ הוה ליה לפרושי דהכא איירי בבני יומא וכן ל"ע פ' בתרא דע"ז גבי הכשר הגת והכלים דמשמע התם דלא בעי בני יומא למכשר. הנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה רב ישראל אחד הניח חבית יין ברשות הנכרי חתום כהלכתו ולאחר שנים או ג' ימים בא הנכרי אל הישראל ואמר לו היין שלך מטפטף הוא מאד מן החבית שלך יהודי שם לתקן הדבר והישראל נתעצל קצת והלך לשם לאחר יום או יומים והנה היהודי לשם ומצא עריבה גדולה מליאה יין תחת החבית אבל היין היה נעצר בחבית מלטפטף ואמר לו הנכרי היין היה מטפטף מאד ולא יכולתי להמתין עד ביאתך ותיקנתי הדבר ע"י הדוק המגרופים עד שנסתם ונעצר יש לחוש כה"ג לנייסוך או לאו:

תשובה יראה דאין כאן להחמיר ואע"ג דמוכח באשירי פ' רבי ישמעאל ובהגה"ה לשם בענין הנכרי המהדק השעורות בסדקים בחבית המטפטף שאם כיון הנכרי ליגע ביין דרך הסדקים המטפטפים דיש בו משום יין נסך דכל מאי דשרי התם היינו משום דחשיבה מעשה לביאתה ואין דרך נסך בכך ואפילו לדברי ראבי"ה דכתב שם בהגה"ה משמע דיש מחמירים בדיעבד אם נגע הנכרי ביין היוצא מן הסדק ומפרש במרדכי הטעם משום דנצוק ההולך לאסור הוא משמע שאם היה מוצץ בפיו מן הסדק הוא אסור משום יין נסך וא"כ בנ"ד נמי אם היה אמת בדברי הנכרי שטיפטף היין מאד איכא למיגזר שמא מצץ בפיו מן הסדק מ"מ נראה דאין סומכין על דבריו של נכרי לאסור ואיכא למימר שמא לא היה מטפטף כל עיקר ועשה לו סיבה כדי להחשיב את עצמו אל הישראל כדי לקבל שכר תיקונו וידע שלא ישלח הישראל לשם בנהילה ויאמר אז שהוא תיקן והכי פסק בשערי דורא דאין סומכין על דבריו של נכרי לאסור ולא להיתר ומייתי ראייה מנכרי שהביא פירות לשוק בפ' בתרא דיבמות ואע"ג דאשירי כתב בפ' אלו מגלחין בשם ראבי"ה דלא קי"ל כרשב"ג אלא כרבי דפליג עליה וסבר דסומכים על דבריו של נכרי להחמיר הא איכא מהר"ח דפליג עליה ומחלק דרבי לא סבר דסומכים על דבריו של נכרי אלא משום דהפירות שלו הן ולכך סומכין עליו כדאיתא התם באשירי. ורבינו שמשון כתב בתוס' וכן במרדכי פ' רבי ישמעאל דאפי' ישראל בכה"ג שאין היין בידו לא מהימן לאסור וכ"ש נכרי והתם נמי שהנכרי הסביר דבריו והיו ניכרים דברי אמת ואפ"ה לא סמכינן עליה ובנ"ד נמי אע"פ שהיין היה מונח ברשות הנכרי לא חשיב כלל בידו הואיל והיה חתום לדעת הישראל ואי משום דאשכח הישראל עריבה מלא יין תחת החבית נימא דהא מוכח מלתא דאמת בדברי הנכרי הא נמי מוכח בההיא תשובת רשב"א דלעיל דלא חיישינן לה דהתם נמי הוי אומדנות והוכחות שהשפחה משכה היין מן החבית ואפ"ה התיר ומייתי ראייה מההיא דתינוק שנמצא בצד בית הקברות ושושנים בידו כו' ובנ"ד נראה דדמי טפי להאי דתינוק מעובדא דהתם ע"ש. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה רג נכרים הלכו לפני גיגית של ישראל מלאה תירוש ולחשו זה עם זה ואח"כ טבל אחד מהן את אצבעו בתוך התירוש ומץ ממנו בפיו והלכו להם והיו פיהם מלא שחוק ביחד והיהודים רצו אחריהם ואמרו להם מדוע קלקלתם לנו היין השיבו לא ידענו שיתקלקל היין לכם ולטעום היין היתה כוונת הנוגע והרגישו היהודים באומדנא דדעתייהו מתוך הלחישה והשחוק שעשו כבר שכוונתם היה לנסך לקלקל לישראל היין חמרא שרי כה"ג או לאו:

תשובה יראה דחמרא שרי וראייה מהא דכתב בהגה"ה באשירי ובשם תשובת מה"ז ז"ל ודווקא כשלא נתכוון ליגע הנכרי ביין להכעיס לישראל אבל אי חזינן לדעתיה שכיון להכעיס ולהפסידו בכה"ג לא גזור רבנן ושרי אפי' בשתייה וכבר היה מעשה כה"ג והיה שם זקן אחד שנהרג לסוף על קדוש השם ולקח מן היין ושתה בפני הנכרי כדי להודיעו שאין ממש במעשיו ולא יעשה כן עוד ע"כ. ופסק זה איתא נמי בס' א"ז במס' ע"ז אלא שקצר קצת ונראה לדקדק מדכתיב אבל אי חזינא לדעתיה שכיון להכעיס משמע בפשיטות דלא בעי שיאמר בהדיא שכיון להכעיס ולקלקל אלא אפילו אי ליכא רק אומדנא והדברים נראים מוכחים כמו עובדא דידן שרי. וגם מהא דמסיק בתשובה דלעיל ששתה הזקן מן היין בפני הנכרי כדי שלא יעשה עוד נראה דבנ"ד יש להתיר טפי מאותו מעשה שהרי הנכרי בדרך ערמה קעביד ולא בהדיא במזיד ואיכא למיחש טפי שיעשה כן עוד מפני שאם יתבעהו לדין יתכן לומר בלא כוונה עשיתי מה שלא

יוצא

יוכל לתרץ כשעשה במזיד ובכוונה לקלקל ובכה"ג אשכחן דאתגור רבנן במערים טפי מבמזיד מהאי טעמא דמערים שכיחא טפי. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה רד נכרי נגע ביין שבחבית ע"י גלוק ובאותו העיר רגילים למכור היינות לנכרים מעט בזול מאשר היו מוכרים לישראל אבל באותו שנה היין יוקר ואין להם יין כשר ברווחא ובדוחק יש לאותו לבור יין לשתות כל אותה השנה. יש להתיר גלוק כה"ג או לאו:

תשובה יראה דלכאורה היה נראה להביא ראיה דלא שרינן כה"ג ואע"ג דכתב אשירי בשם מהר"ם. וכן כתב במרדכי דנהגינן בהפסד מרובה כר"ת דכתב גלוק אינו חיבור ובהפסד מועט כר"י דפסק דגלוק חבור ולאיתי בתשובת אחד מן הגדולים שכתב בשם רבו אחד מן הגדולים דכל מה שהוא בחבית הן גדולה הן קטנה חשיב הפסד מרובה לאפוקי אם שהוא בכד או בקנקן מ"מ נראה לסוגיה דבכ"ד אפילו חבית גדולה חשיב הפסד מועט הואיל ואפשר למכור לנכרים כמו שהוא רגילות ואע"פ שצריך לזלזל קצת במכירה ולא"ה מהא דאמר בפ' הניזקין ובפ' הגזל בתרא דמדמע חולין בתרומה חשיב הפסד מועט משום דעדיין ראוי למכור לכהנים אע"פ שצריך לזלזל במכירתו ולא מפליג בין רב למעט. ול"ת בכ"ד הואיל ואיכא דוחקא דלצורכא לשתות יש להתיר כמו בהפסד מרובה נראה להביא ראיה דלא אמרינן הכי דבפ"ק דנדה איתא דר' אליעזר הסיב לחכמים מריבה אחת בבית תור שעברו עליה ג' עונות ואמרו דיין שעתה ואמרו לו חכמים אין שעת הדחק ראיה מאי שעת הדחק איכא דאמרי שני בצורת הוה איכא דאמרי אפיה טהרות הוו ופרש"י שני בצורת והוה הפסד מרובה כלומר ולכך אפי' מעט טהרות הוא הפסד מרובה אבל לא כלה רש"י לפרש שני בצורת הוו והוי דוחקא לאוכלי טהרות אע"כ לא שרינן משום הכי אלא משום הפסד הקילו דהתורה חסה על ממונם של ישראל. אמנם אפשר דביין נסך דאקילו ביה רבוותא בזמן הזה בכמה דוכתי לא דייקינן כולי האי להחמיר ותו דלא שייך הכא כ"כ למחשבי' הפסד מועט משום דאפשר למכור לנכרים ומש"ה נחמיר לשוויה יין נסך חומרא דאתי לידי קולא היא דכמה רבוותא אסרו למכור יין האסור במגע נכרי לנכרים. הנראה לע"ד כתבתי:

דיני חותם מקולקל

שאלה רה ישראל היה מעשר יינו של נכרי בעל חובו והניח ברשותו חתום בטיט במגופה ובברזא ואח"כ לאחר השבוע בא הישראל עם עגלה להוליך היין לביתו ומצא החותמות רובן מקולקלים יש לחוש כה"ג לניסוך או לאו:

תשובה יראה דיש לחלק בדבר כמו שאבאר. בס' התרומה כתב דאפילו לרבי אליעזר דשרי במפתח או חותם ולא חיישינן לזיופא מודה הוא דאם מצא אח"כ המפתח נשבר או החותם מקולקל הכל אסור ובמס' טהרות פ"ח תנן המניח את הבית פתוח ומצאו נעול טהור נעול ומצאו פתוח רבי מטמא וחכמים מטהרין שהיו גנבים שפתחו ונמלכו והלכו להם וכיון שחכמים מטהרים גבי טהרות שלא נכנסו הגנבים וטמאוהו אע"פ ששברו המפתח וכ"ש ביין נסך דטהרות חמירי מיניה כדאיתא פ"ב דע"ז שפחה טהרותיו טהורות יין נסך מבעיא וי"ל דהתם איירי בחבר יוצא ונכנס וקמ"ל דאע"פ ששברו המפתח מרתתי ליכנס וכן משמע לישנא דנמלכו והלכו להם ע"כ. ובדרך זה כתב בסמ"ג אלא שלא הצריך כ"כ אך מייתי עוד משנה אחרת ומתרץ עלה נמי דאיירי ביוצא ונכנס ובסמ"ק כתב וז"ל והיכא כשנתקלקל החותם יש מדמין אותו לטהרות דאמרינן המניח כלי בחנות העוליירין ונעל והתם אע"פ שפתח פתוח והחותם מקולקל הכלים טהורות והחותמות שאמרו אפי' בטיט אפי' קסם וכן י"ל כ"ש ביין נסך עכ"ל. ובזה הלשון איתא נמי במרדכי פ' אין מעמידין ובמרדכי פ' רבי ישמעאל מתשובת רבינו שמשון כתב להתיר בנתקלקל החותם והביא ראייה מהסיפא דכלים בחנות העוליירין וכתב דתוספתא היא במס' טהרות ומקיים בהסיפא תוספתא דה"ס ביין נסך והשתא לכאורה משמע דהיא דספר התרומה והסמ"ג פליגי אהא דמרדכי וסמ"ק אבל כי דייקינן ודאי איכא למימר דלא פליגי ונראה דהא אדרבה דחוק אי פליגי והכא מייתי ממתני' ממס' טהרות והכא מייתי מתוס' ולא מדברים מידי ממתניתין אלא ודאי איירי בתרי גווני ולא פליגי דספר התרומה והמרדכי היכא איירי בנתקלקל בענין זה דמוכח ונילך דע"י אדם בכוונה נעשה בכה"ג לא שרינן אלא ביוצא ונכנס דכיון דשלחו הגנבים ידם לקלקל ולשבר חיישינן ודאי דנגעו אא"כ יוצא ונכנס דמרתתי מקמיה ולהכי נקטה מתניתין בלשון זה שהיו גנבים ונמלכו והלכו להם משום דאיירי בכה"ג דמוכח מילתא דע"י גנבים בכוונה נעשה אבל היכא דלא מוכח מילתא דע"י אדם בכוונה נעשה אלא י"ל דע"י הריסה או ע"י טילטול או ע"י בהמות או תינוקות שלא בכוונה נתקלקל יוכל לומר דלא בעינן כה"ג יוצא ונכנס ואמרינן שלא בא לשם אדם מעולם ליגע ולנסך ובהכי איירי בתוספתא בחנות העוליירין וכן במרדכי וסמ"ק ולא פליגי אהדדי במידי דכ"ע מודו דהיכא דיוכל לתלות הקלקול בשאר בריות או שלא בכוונה תלינן. ואע"ג דלכאורה משמע דפליגי נראה עיקר כמו שחלקתי. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה רו אחד שולח גבינות חתומים בשק ממקום למקום ע"י נכרי והלך גם הוא למקום ההוא ובהביא הנכרי השק עם הגבינות ראה היהודי שהיה החותם נשבר ומקולקל לגמרי והיה ניכר בוודאי שהיה נפתח השק ושאלו לנכרי מדוע עשה ככה והשיב שעבדיו שהוליכו העגלה עשו כך אבל לא לקחו כלום ואומר שימנו אותם וימצאו מספרם שלם וכן עשו ומצאו מספרם וגם היהודי הכיר מקצתם הטובים והשמנים שבהן בטביעת עין שהן שלו אבל מקצתם לא יוכל להכיר כי לא נתן בהם בתחילה טביעת העין כ"כ. יש לחוש באותם שלא הכיר שמא החליף בגבינות של נכרים או לאו:

תשובה יראה דאי לאו דהוי מכיר מקצתם שהן היו הטובים והשמנים בהן פשיטא דהיינו חוששין באותם שאינו מכיר שהרי כתבו המחברים בשם ר"י שהתיר גבינות שהיו חתומים בדפוס של עץ והחותם ביד נכרי ושכחו הדפוס ביד נכרי שהיה לחוש פן עשה הנכרי ג"כ גבינות אחרות וחתם אותם עם הדפוס והחליפם בשל ישראל והתירם ר"י משום דהנכרי ירא להחליף ולזייף עם הדפוס פן לא יכוין ממש בחותמו כמו שרגיל הישראל לחתום ובסמ"ג כתב טעם אחר משום דהגבינות שעשו מקרוב היו לחין יותר משמע דווקא מהני טעמי שרי הא לאו הכי ודאי חיישינן לחלופי אפי' בדיעבד וכ"ש בנ"ד דאיכא שום חשש לפנינו שהרי הנכרים שלחו יד בהן ששברו החותם ופתחו השק אבל כיון דניכרין יפה בטביעת עין השמנים והטובים שבהן לא החליפו יש להתיר כולן דסברא פשוטה היא לומר אם היו מחליפים הטובים והשמנים היו מחליפים ואין לחוש שמא לא נמצא להן גבינות אחרות כדוגמות המשובחות והיה ירא פן יכיר הישראל בחילוף אבל דוגמת הגרועות נמצא להן מגבינות אחרות דכולי האי לא דייקינן ולא חיישינן בכה"ג ולאיה מהא דאיתא במרדכי פ' ר"י דנכנסו גנבים במרתף של ישראל של יין והיו חביות וגם כוסים פתוחים מליאות יין והתיר היין שבחבית משום דלא חיישינן שמא נסכו מהן לפי שהכוסות היו מזומנים לפניהם והשתא אמאי לא חיישינן דילמא נסכו מן החביות לפי שלבו לעצום אם ימצא טוב יותר מן היין שבכוסות אלא ודאי לא תלינן אלא בדבר הפשוט והשוה וכי היכי דהתם המזומן לפניהם הוא השוה ה"נ בנדון דידן המובחר השוה להחליף ואע"ג דכתב אשירי פ' גיד הנשה וז"ל וכן ראיתי רבותי שהיו מתירים בשר יבש שנשתלח מעיר לעיר ונתקלקל החותם וכל החתיכות שהיה ניכר בהן חתיכת יד ישראל כגון נטילת חוט דיד ונטילת חוט דמזה התירם ע"כ משמע דווקא אותם חתיכות ולא אחרות התירם ואע"ג דהתם הוא החתיכה המובחרת לא אמרינן אם איתא דאחלופי המובחרת היו מחליפים דשאני חשובות בדבר מדא דהתם איסור נבילה דאורייתא והכא איסור גבינה אינה אלא מדרבנן וקיל טפי אפי' יותר מסתם יינם דבעי חותם בתוך חותם וגבינה שרי בחותם אחד ועוד דשאני התם דהוה ניכרת בנטילה

הטוב והיה ירא להחליף פן יכיר הישראל ולכך החליף האחרות אע"ג דהוו גריעי אבל בנ"ד דלא הוי שום היכר בהטמונות טפי מבאחריני לעולם אמרינן מדלא הוחלפו הנהו לא הוחלפו נמי אחריני :

דיני סבלונות וקידושין ונישואין ומינקת חבירו ומכה אשתו

שאלה רז ראובן שדך לו את לאה וקבלו קנין סודר שיכנסו זה לזה ואח"כ שלח לה סבלונות. אי חיישינן כה"ג לקידושין או לא :

תשובה יראה דבתחילה צריכין לבאר משפט הסבלונות אימת חיישינן להו משום קידושין אי לאו ובתר הכי נבאר משפט שאילתינו בפ' האיש מקדש גרסינן איתמר רב אמר חוששין לסבלונות ופרש"י מי ששדך אשה ושולח לה סבלונות בעדים חוששין שמא קידושין הן ואם נתקדשה לאחר צריכה גט מן הראשון. ודקדקו שם התוספות וכן שאר המחברים מפירש"י דסבר דהך חששא דסבלונות משום דחיישינן שמא עכשיו קידשה ע"י סבלונות הללו. אבל התוס' מסברת עצמן וכן אשירי מפר"ח וכן משמע במרדכי בשם ראבי"ה ויתר גאונים דחששא היא מטעם דחיישינן הואיל ושלח סבלונות שמא קדשה כבר על ידי עדים והלכו להם למדינת הים וכתב אשירי דהיכא משמעות בתלמוד כדפרש"י וכן נמי כפר"ח ובמרדכי כתב דיש לפרש דווקא כשאמר קדשתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים והיא טוענת ואע"ג דאמרינן לקמן דאינו נאמן כה"ג לאוסרה היכא דשלח סבלונות חיישינן ע"כ ומסיק תלמודא באתרא דרובא מקדשי והדר מסבלי חיישינן ולגירסת רבינו חננאל אפי' מיעוט מקדשי והדר מסבלי חיישינן למיעוט כמו גבי גוסס ומים שאין להם סוף דחיישינן למיעוט משום חומרא דאשת איש וכתב במרדכי מתשובת מהר"ם דהאידנא חיישינן לסבלונות אע"ג דמסקינן דלא חיישינן אלא באתרא דרובא מקדשי והדר מסבלי מ"מ מי יכנים ראשו לידע מנהג העיר ותו דר"ח גורס דחיישינן למיעוט ע"כ ורב אלפס והרמב"ם נמי סבירי דחיישינן למיעוטא. ובתשובה דא"ז כתב הגיה רבינו שמחה ז"ל זכורני שמורי ריב"א ז"ל שידך בתו לבן אחיו בסבור שהיה פקחת ונמצא בספק ולא רצה לכונסה והצריכה מורי רבינו יודא גט מפני הסבלונות ששלח לה עכ"ל ומספר א"ז גדול הועתק לי אותה תשובה דרבינו שמחה באורך וכתב בה דאפילו לפרש"י לא בעי עדים בשולח סבלונות אי הוה באתרא דרובא מקדשי והדר מסבלי משום דהך סברא דשלוח סבלונות חששא גרועה כחזקה שאינה פוסקת שהיא באה מכח הרוב כמו כחזקה אין עדים חתומים על השטר אא"כ נעשה גדול וכן חזקה אין אדם פורע בתוך זמנו וחזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות דכל הני חזקות באים מן הרוב כלומר רוב בני אדם אין עושין אלא בענין זה אפילו בדיני נפשות סמכינן אחזקה כה"ג וחזקה הפוסקת כגון אשה זו בחזקת פנויה עומדת או בחזקת אשת איש עומדת והכי נמי אית לן למימר דכל השולח סבלונות אחר שידוכין הואיל וכן דרך היתומים ודאי בתורת קידושין שלח ואנן סהדי דאלו קדשה בפניהו ולא בעי עדים על הקידושין ואע"ג דבעלמא אפילו פי' להדיא לשם קידושין בלא עדים לא מהני אפילו שניהם מודים שאני התם דליכא למימר דאנן סהדי אבל הכא איכא למימר אנן סהדי ומהני שפיר. ותו מסיק בההיא תשובה דעובדא הוי באתרא דמסבלי והדר מקדשי ששלח אחד סבלונות והודו הגאונים הר"ר אברהם והר"י הלבן אם יש עדים ששלחם חוששין והר"ר יצחק והר"ר אליעזר ממיץ הודו אע"ג דליכא עדים חוששין כדמסיק בכתובות רקדו בפניה הוו עדות הכא נמי באותו מלכות הוי רגילות לעשות קנין ונותנין טבעות ומוליכין מנעלים לה ולקרובים ואין לך עדות גדולה מזה על הסבלונות ע"כ וקצרתי. ועוד העתיק אחד מהגדולים מתשובת הר"ח א"ז ז"ל ונראה דסבלונות יש לחוש אפילו קבלה אשה אחרת דדילמא שליחה שויתה כיון שכבר קבלה קנין על הקנס וכ"ש אם קבל אביה דיש לחוש לפרש"י והא דאמרינן אין דבר שבערוה פחות משנים ע"כ בשעת חיילת הקדושין לא בעינן שנים וראייה מפ' האומר עכ"ל.

עוד העתיק מתשובת הרא"ש בדרך הזאת דמסבלי והדר מקדשי אין בסבלונות משום קדושין ואי יצא קול שהיא ארוסה מחמת הסבלונות לאו קול הוא להצריכה גט כי כן דרך הנשים לומר עכ"ל. ובטור אבן העזר כתב פרש"י חוששין לסבלונות שמא שדכה תחילה ואח"כ שלח לה סבלונות בעדים חיישינן שמא לשם קידושין שלחם וצריכה גט. ורבינו חננאל פירש חוששין לסבלונות היינו משום שמא קדשה כבר בפני עדים והלכו להם למדינת הים ולפי זה אפילו לא שלחם בעדים חוששין להם ונגלה קול גם כן מזה שאם יש עדים שלא קדשה אחר השידוכין אין חוששין באלו הסבלונות משום קדושין ולפרש"י חוששין וטוב להחמיר כשני הפי' וכן היא מסקנת א"א ז"ל עכ"ל אלו הן דברי המחברים והגאונים שמצאתי בענין הסבלונות. והנני מבאר הכללות היוצאים מדבריהם לרש"י פי' טעם חשש הסבלונות משום דשמא עכשיו קדשה בהני סבלונות וכתב אבן העזר דלפי זה צריך שישלחם בעדים ורש"י פירש נמי הכי מי ששידך אשה ושלח לה סבלונות בעדים משמע דווקא בעדים. והא דכתב רבינו שמחה לעיל דאפילו לפרש"י לא בעי עדים נראה ליישב ולומר דודאי בעינן עדים בשעת שהמשלח שולח סבלונות אבל בשעה שנותנין הסבלונות להאשה סבר רבינו שמחה דלא בעי עדים התם ויכול לומר דהאבן העזר נמי מודה בזה דרש"י גופיה נמי לא פי' אלא בשולח סבלונות בעדים וכיון דשולח בעדים אנן סהדי דלשם קידושין שלח ובודאי השליח עשה שליחותו ונתנם לה כאשר צוה המשלח. והכי הני דהוי שפיר עדות של שנים בדבר ערוה כדאמרינן פ' האומר דלבית הלל הן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה ואע"ג דהביאה היא הקדושין והמקדש אשה בביאה והעדים אינם רואים הביאה הואיל ורואין דברים שמוכיחים ודאי לידי ביאה חשוב עדות וה"ה שלוח סבלונות כדמפרשינן. ולזה כיון לעיל בתשובת הר"ח א"ז דכתב דבשעת חיילת הקידושין לא בעינן שנים וראייה מפ' האומר כך היא השיטה לפירש"י אבל לפר"ח לא בעינן עדים אפילו בשעת שלוח הסבלונות אלא רק שניהם מודים ששלחו סבלונות הוו כשניהם מודים שקדשה בפני שנים והלכו למדה"י דהוו מקודשת ודאי כדאמרינן פ' האומר והר"י והר"א ממי"ץ דלעיל הוסיפו עוד להחמיר דאפילו לפרש"י לא בעינן עדים בשולח הסבלונות היכן דמנהג הוא לעשות קניין אחר השידוכין ולשלוח טבעות ומנעלים דהוי אנן סהדי דודאי שלח לשם קידושין והוו עדות כמו רקדו בפניה וחשיב שפיר עדות שנים בדבר ערוה דהא גבי רקדו בפניה מפקינן ממונא אהאי סהדותא ולא ילפינן דבעי שנים בדבר ערוה אלא ממון. עוד נראה לי ראיה דלפר"ח אפילו לא קבלה המשודכת הסבלונות בידיה אלא הניחם לקבלה קטנה אחת שאינה ראויה להיות שליח כדאיתא בהדיא פ' האומר בגיטין דאין קטנה נעשית שליח לזכות לאחרים אפ"ה חיישינן דכיון דהטעם הוא משום דחיישינן שמא קדשה כבר אפילו אם לא קבלתו היא נמי שלוח סבלונות מגלה לן דקדשה כבר הואיל ובאתרא דמקדשי והדר מסבלי הוא ואין לומר דגילתה היא דלא איתקדשה מדלא קבלתה בעצמה דודאי איכא למימר דמחמת ביסופה היא דעבדי הכי כי כן דרך הנשים וליתא הכי גילוי מילתא מידי. אמנם מנהג בגבולינו שכלות מונעות מלקבל סבלונות בידיהם בזמן שמוליכין אותו להם ביום שהחתן קודם החופה או ביום שלפניו ואומרים שבשביל חשש קדושין נמנעו ובמה שכתבתי אינו מספיק דאין כאן גילוי מילתא שפיר אע"פ שכולם נוהגים מ"מ אין כאן הוכחה דאימור כולהו מחמת ביסופא עבדי ואע"ג דכתב לעיל בתשובת הר"ח א"ז דחוששין לסבלונות אפילו קבלתו אשה אחרת דדילמא שליחה שויתה משמע דווקא משום דחיישינן דילמא שויתה שליח הא לאו הכי לא הוינו כפרש"י דסבר דהסבלונות גופיה קידושין הן בעינן שתקבל היא או שלוחה אבל דהסבלונות מוכיחין שקדשה כבר לא בעינן וק"ל. ונראה דפר"ח עיקר הוא דרב אלפס פסק נמי הכי וכן התוספות מקושיין שבידי על שתי פנים בתרוייהו מסקינן כפר"ח וגם מדברי ראבי"ה במרדכי משמע דסבר כפר"ח ואע"ג דרבינו שמחה וחביריו שקלו וטרו אליבא דרש"י מ"מ נראה דרבו המסכימים לפר"ח לכך אית לן לדקדק אליביה. הנה נראה דאף לפר"ח אם יאמר השולח סבלונות

שפי'

אפי' בשבועה וכן המשודכת שלא קדשו כבר כלל לא מהימנינן ודווקא עדים מהני כדכתב באבן העזר דלפר"ת אי איכא עדים שלא קדשה כבר מהני משמע דאינהו גופייהו לא מהימני וכן נראה דכיון דפסקו רבנן למילתיה דחיישינן באתרי דמקדשי והדר מכנסי שמא קדשה כבר לא מהימן נגד מאי דקים להו לרבנן וכה"ג כתב בא"ז במס' יבמות גבי בועל שפחתו. דכל מקום שהכריעו חכמים את דעתו שלכך נתכוין אינו נאמן לומר לא נתכוונתי לכך ותו כיון דמנהג העיר דמקדשי והדר מכנסי א"כ לא מהימנינן ליה שלא קדשה כבר ואפ"ה הוא מכנס והיינו תמורת המנהג והטוען תמורת המנהג אפי' בממון אינו נאמן הכי פסק א"ז פ' הפועלים ומרדכי הגה"ה פ' המקבל בשם ר"ח בשערי דרב האי גאון*) :

אמנם היה נראה אי לאו תשובת רבינו שמחה דלעיל דכתב דהשתא דשלוח סבלונות חזקה שאינה פנויה היא כמו חזקה דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ה"א דאין להחמיר בה כולי האי ולומר דפסקו רבנן למילתיה לגמרי אלא ה"א דחששא בעלמא היא וכן כתב אשירי בהדיא בלשונו לפרש"י דחשש קידושין איכא ולא אשכחן דפר"ת חולק עליו בהא ולשון התלמוד נמי משמע הכי דקאמר באתרי דמקדשי והדר מכנסי חיישינן וכולה שמעתא קאמר חוששין ואין חוששין. תו נראה דאין כאן אלא חששא ולא חזקה גמורה דפ' המדיר אמרינן אמר רב יוסף בר אבא א"ר אמי המקדש בפחות משוה פרוטה ובעל צריכה הימנו גט בהך הוא דלא טעי פי' אין אדם טועה דקידושין פחות משוה פרוטה מהני ובעל אח"כ לשם קדושין ואילו בפ"ב דקדושין תנן המקדש שתי נשים בפרוטה אחת או אשה אחת בפחות משוה פרוטה אע"פ ששלח סבלונות אח"כ אינה מקודשת שע"מ קדושין הראשונים שלח ע"כ ותקשה אמאי אמרינן שע"מ הקידושין שלח הא אמרינן פ' המדיר ליכא מאן דטעי דקידושין בשוה פרוטה מהני אע"כ היינו טעמא דהתם בהמדיר קאי אבעל אחר הקידושין וקים להו לרבנן דחזקה גמורה היא דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ולכך תקנו לחומרא ואמרינן דמסתמא לא טעי וידע דקידושין קמאי פחות משוה פרוטה לאו כלום איתנהו ובעל השתא לשם קידושין אבל לגבי שלח סבלונות דבלא"ה אינו אלא חששא בעלמא תלינן לקולא ואמרינן דילמא טעה ושלח ע"מ קדושין הראשונים ואי לאו דלשון אשירי דלעיל מסייעני לא מלאני לבי להביא ראיה לסתור דברי הגאון עכשיו יש לנו לומר דברי האשירי עיקר הן וכדמשמע נמי לשון התלמוד כדפירשתי לעיל ואי הוה הכי דסבלונות אינו אלא חששא בעלמא היה נראה לצדד בהא לקולא כמו שאבאר ונוכל לומר דהא דכתב מהר"מ ומחמיר טובא דחיישינן למיעוט ולא רצה להכניס ראשו ולידע מנהג מקום היינו דווקא בדרא דיליה דהוו רגילים שמקדשים לפעמים קודם הנישואין זמן מרובה כמו שרגילים בימי חכמי התלמוד והכי מוכח בכמה תשובות במרדכי דכתב כמה עובדא הוו בההוא דרא שהיו מקדשין קודם הנישואין ולכך אין לידע בבירור מנהג המקום אי נהגי דמקדשי והדר מכנסי או איפכא אבל עתה בדורותינו בכל גבולינו וכמדומה לי שכן הוא בכל ארץ אשכנ"ז שאין אחד ממאה דמקדש קודם אלא דווקא בשעת הנישואין והחופה והיה גנאי לקדש מקודם ולא עבדו הכי אלא הנהו דמקדשי ברמאות שלא בידיעת הקרובים או ע"י שום אונס כה"ג וא"כ הואיל ולא מקדשי כלל אלא בשעת נישואין ולאחר נישואין לא שייך כלל שלוח הסבלונות דכל מאי דיהיב לה בתר נישואין לאו סבלונות מיקרי תדע דבכל דוכתא תלמודא נקטיה לסבלונות בלשון שלוח והיינו משום שעדיין אינה אצלו ברשותו אבל לאחר נישואין שאצלו היא לא שייך לומר לשון שלוח ולפי זה איתברר לן דהאידנא מכנסי והדר מקדשי דכל הסבלונות לא משדרי להו אלא קודם הכנסת החופה וקודם החופה לא מקדשין האידנא ואפי' איכא אחד או שנים דמקדש מקודם מ"מ אפילו לפר"ת דגרים חיישינן למיעוטא מצי לומר דלמיעוטא דלא שכיח כזה לא חיישינן כדמשני תלמודא בר"פ בנות כותים לרבי מאיר דסבר דחיישינן למיעוטא בכל מקום למיעוטא דלא שכיחא כזה לא חיישינן. ומעתה נבאר נ"ד והיה נראה לומר דאע"ג דלא ברירא לי להקל בפשיטות מהאי טעמא דפרישית דבזמנינו דלא שכיח כלל לקדש מקודם שעת הנישואין איתברר לן דבכל מקומינו אתרי דמכנסי והדר מקדשי איכא מ"מ נ"ד דהכא קבעו קניין סודר ואח"כ שלח סבלונות היה סברא לומר דאין כאן בית מיחוש לכ"ע דאמרינן דסבר דקניין סודר מהני שתהא נקנית לו ע"י כך כדמהני לקנות בו בית או שדה ועל דעת אותם קידושין שלח סבלונות כדתנן בפ"ב במקדש בפחות מש"פ דאיתיהבו לעיל וקנין חליפין עדיף טפי מקנין פחות מש"פ כדמוכח בריש קידושין דלא מפיק ליה בקניין חליפין באשה אלא משום דחליפין איתנייהו בפחות משוה פרוטה ואשה בפחות מש"פ לא מקניא נפשה אמנם יש לחלק שפיר ונימא דאע"ג דבתלמודא עדיף ליה קניין חליפין מקניין פחות מש"פ מ"מ לא כ"ע דיני גמירי ולרובא דעלמא פשיטא טפי דלא מהני חליפים באשה מפחות מש"פ ומשום דרוב קידושין על ידי כסף או ש"כ והמון לא ידעי ובקיאי בשיעורים דבעינן ש"פ אבל קנין חליפין לא חזו איניש כלל וליכא דטעי בה. והכי מתרץ תלמודא התם בהדיא אהא מתניתין דקתני בה תלת מילין: ב' נשים בפרוטה ואחת בפחות מש"פ וכן קטן שקידש ועביד צריכותא אי תני פחות מש"פ ה"א התם הוא דטעי משום דלא קים להו לאינשי בין פרוטה לפחות משוה פרוטה אבל קטן שקידש אימא דכ"ע ידעי דאין קידושי קטן כלום קמ"ל. ונראה לומר דכל היכא דתנא תרי או תלת מילי ותלמודא קעביד צריכותא עלייהו אלמא דסבר תנא דלא ילף חד מחבריה אי איכא לאפלוגי בינייהו וא"כ נוכל לומר דקניין חליפין קים להו לאינשי טפי דלא מהני לענין קידושין מכל הני דתנן גבי שלח סבלונות ולא אמר כלל דע"מ קידושין הראשונים שלח. ותו נראה בפשיטות דלא דמי נ"ד להנהו דתנן התם נהי דפחות מש"פ הוא או קטן שקדש מ"מ לשם קידושין בהדיא קאתי אבל בנ"ד שלא הזכירו לשם קידושין אלא קבלו קניין סודר שינשאו יחד קרוב הדבר שלא עלה על דעתם מעולם שיגמרו הקידושין על ידי חליפין אלא קנו זה מזה שלא יחזרו בהן כמו שעושים כמה פעמים שקונין זה מזה על ידי סודר דברים שאין הקנין נתפס עליהן וכן כתב במיימון סוף פ"ה דהלכות מכירה דנוהגין בהרבה מקומות לעשות קניין בסודר דברים שאין לקניין טעם בהן כמו המבטל עבדו או המגרש אשתו או עשה שליח או מוסר מודעה בכל אלו א"ל כלום לקנין אלא עושים אותה כדי להודיע שמה שאמר וקבל עליו לעשות אינו בדרך שחוק והיתול לפיכך אם אמר בלא קניין שגמר בכל לבו לעשות דבר זה אין צריך יותר כלל ע"כ ולפי זה אין לומר כלל שעל דעת הקידושין הראשונים שלח דלא הוו קידושין מעולם ואי חיישינן בעלמא לסבלונות ה"נ חיישינן להו :

דיני קידושין

שאלה רח ראובן מתה אשתו והניחה לו בת קטנה בת עשר שנים ובקש ראובן להרחיק נדוד והניח הבת אצל שמעון חותנו או קרובו והשיאה שמעון הבת לפלוני אחד בחור בעודה קטנה וראובן האב היה בפעם ההיא בארץ מרחקים והבחור הכניס הבת הקטנה אבל לא בא עליה ולא שהה. אלא רק ימים מועטים עד שהלך לו סובב ולא חזר. אחר תוך ג' שנים בתוך כך בא האב אל בתו לאחר שנתגדלה וכששמע בקידושין ונישואי בתו נוח וממאן בקידושין ונישואין ואומר חלילה שתינשא בתי לבחור זה וכעס מאד עם שמעון והבחור בא ג"כ ותבע את אשתו ומיאנה גם היא וגם אביה בו ובעטו בו ואמרו כי לא היה קידושין מעולם יש לחוש לקידושין כה"ג או לאו :

תשובה יראה דכן מילתא צריכה דיוקא שפיר בפסקי הגאונים כמו שאבאר בפ' האיש מקדש אמרינן דרב ושמואל אית להו קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה צריכה גט שמא נתרצה האב וצריכה מיאון שמא לא נתרצה האב ומסיק בתר

---

*) הועתק לי תשובה א"ז גדול וכתב דלפי' ר"ת אם אומר שלא קידש כבר מהימן ולא חיישינן להנהו סבלונות אבל לפרש"י אפי' אמר שלא שלחם לשם קדושין לא מהימן והקשה לנפשיה מההיא דיבמות גבי בועל שפחתו דבכל מקום שהכריעו חכמים את דעתו שלכך נתכוון אינו נאמן לומר לא נתכוונתי וחלק מאוד בדקות דברש"י יש לומר הכי אבל לא לפי' רבינו הגדול. ע"כ :

הכי דרבינא לא סבר להא דרב ושמואל אלא ס"ל דאפי' מיאון אינה צריכה ואין כאן משום קידושין כלל ופסקו כל הגאונים והמחברים כרבינא ופר"ח ופרש"י כתבו דרבינא אית ליה דאין חוששין אפילו שדכו אמנם כתבו התוספות וסמ"ג ואשירי בשם ה"ג ז"ל קטנה דאית לה אב במדה"י ואינסבה אימא ואישלגא הדא מילתא קמיה דרבנן ואמור רבנן דשפיר עבדה אימא דנישואין תקנו לקטנה אי איתא לאב מקדשי קדושי תורה אי ליתא לאב מינסבי בתיקון רבנן ולכי גדלה קידושין דידה וכי אתי אב לא צריך לקדשה עכ"ל וכתב סמ"ג על זה דרבינו יצחק פליג אה"ג ומוכח מסוגית התלמוד דאפילו כה"ג לא צריכה מיאון וכן כתב אשירי בשם התוספות. ועוד כתב אשירי ז"ל כתב בשאלתות הא דאמרינן דיכול אביה ואמה לקדשה הנ"מ היכא דשכיב אב אבל כי איתא לאב לכאורה משמע דפליג אה"ג דדוקא אי שכיב אב אבל הלך למדה"י לא ויש ליישב דה"ה הלך למדה"י ובלא הלך איירי ע"כ. והנה יש בידי תוספות משני פנים בקדושין וכתב בתרווייהו דפסק בשאלתות דקטנה שהלך אביה למדה"י שיכולה היא להתקדש כמו יתומה דתקנו לה רבנן קידושין ומהר"ח בתוס' שחבר על ההלכות כתב נמי הכי בשם השאלתות ובאשירי לא משמע כלשונו דהכי סברי השאלתות ואפשר דאשירי לא היה בידו שיטת אילו התוספות מקידושין שהיו בידי ומ"מ גם הוא מסיק דהשאלתות יכולין לסבור כמו ה"ג וא"כ אע"ג דכתבו דהתוספות דהיינו ר"י והסמ"ק פליג אה"ג מי יכניס ראשו להקל כנגדה דכל דבריהם דברי קבלה הם וכל שכן אי גם השאלתות סברי כוותייהו דהוי קדמא טובא ולפ"ז נ"ד דהאב הרחיק נדוד למרחקים הוי כמו הלך למדה"י ויכולה הבת להתקדש מדרבנן על ידי עצמה ואין לחלק דדוקא בדאינסיבה אמה אמרינן דתקינו רבנן קידושין אבל בלא אמה ואחיה לא משום דשמא יקפלו עליה בני אדם שאינם מהוגנים והנה אין בה דעת להבחין בין טוב לרע ולשון סמ"ג משמע הכי דכתב ואינסיבה אימא י"ל דלאו דוקא ואורחא דמילתא נקטו דאין דרך קטנה להינשא מעצמה דכיון דכתבו התוס' לעיל בשם השאלתות שיכולה היא להתקדש כמו יתומה ממש ויתומה ממש מתקדשת מדרבנן על ידי עצמה כדפרש"י פ' האיש מקדש ביתומה בחיי האב דמקדשה איהי נפשה וצריכה מיאון. ונראה נמי דאיכא למימר אדרבה דטפי מתקדשת על ידי עצמה היכא דלית לה אם מעל ידי האם דטעמא מאי תקנו רבנן לקטנה נישואין כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר כדאיתא במס' יבמות פ' חרש והיכא דלית לה אם דמשמרתה איכא למיחש טפי למנהג הפקר ועוד נראה בנ"ד כיון דהניחה האב אצל קרובו ואוהבו ה"ל כיתומים שהמנו אצל בעל הבית שמעשר ומתקן את פירותיהן כדאיתא פ' הניזקין והוא יכול לפקח על טובתה שלא תימסר למנוול ומוכה שחין כמו אחיה ואמה ולא גרוע בשום מקום דיש כח לאחיה ולאמה לקדש הקטנה יותר משאר קרובים ועל כן הא דאמרינן בכל דוכתא והשיאוה אחיה ואמה אינו אלא אורחא דמלתא ותו דאיכא למיחש בנ"ד לקלא דקמי נישואין וא"כ דהוי קול ושוכבו עמו דכ"ע ידעי דאין מעשה קטנה כלום בחיי אביה י"ל דיסברו האב נתן כח ורשות לקרובו זה להשיאה למי שירצה והוי כמו שלוחו ויאמר דע"כ כך היו הדברים דאל"כ לא הוי שמעון מליף כולי האי למסור בת של אחרים לקידושין זכר לדבר הא דאמרינן פ' חזקת הבתים לא חליף איניש למינזר דיקלא דלאו דיליה ועוד הואיל שגדלה הבת קודם שבא האב ומיאן ולוות וקודם שמיאנה היה יש לחוש אותו רווק שמא בלגעא בא אליה ובא עליה בגדלותה לשם קידושין ואע"ג שלא ראה אותה שום אדם באותו מקום ובאותה מדינה מ"מ אשכחן דחיישינן כה"ג אפי' לקולא כדכתב אשירי פ' י' יוחסין בשם ה"ג דאשה שהלך בעלה למדינת הים וילדה לאחר י"ב חדש לא חיישינן לממזרות דתלינן שמא בליגעא בא עליה ובעל ונתעברה ממנו אמנם יש לחלק דבנ"ד היינו מצריכין לומר דבא בליגעא ונתייחד עמה בעדים ובעל דבלא עדים אפי' בעל לא הוי קידושין כלל והיכא למימר אם איתא דבא וידעי עדים בביאתו קלא הוי למילתא אבל ההיא די' יוחסין לא צריכין למימר דידע איניש חד בביאתו ולכך אמרינן שמא בלגעא בא ובעל:

שאלה רט פלוני אחד הולך עמו בתולה אחת מעיר לעיר ואומר שהיא עניה ורוצה להוליכה אל קרוביה אחר כך נודע שמעוברת היא וכריסה בין שיניה ואמרה לכל שממנו נתעברה וכן יש רגלים לדבר באומדנות ניכרות והוא מכחישה ואמר שלא פעל עמה עגל ונתן קצת אמתלא לדבר שאין נכנסין לחזים לאחר זמן רבה לוקח בתולה להכנסה וקראו מקצת יודעי ספר תגר על הנישואין בלא גט מאותו פלוני דנתעברה מיניה כי אמרה שכבר כמה פעמים הבטיחה לישאנה לכך איכא למימר שמא קידשה בביאה ולאותו פלוני יש לו אשה אחרת יש כאן בית מיחוש או לאו:

תשובה יראה דדברים הללו צריכין דקדוק היטב בתלמוד ובפסקי הגאונים בפ' הזורק בגיטין תנן המגרש את אשתו ולנה עמה בפונדק ב"ש אומרים אין צריכה הימנו גט שני וב"ה אומרים צריכה הימנו גט שני ומודים בנתגרשה מן האירוסין שאינה צריכה הימנו גט שני מפני שאין לבו גס בה ומסיק תלמודא התם דמתניתין איירי בשלא ראוה שנבעלה ופליגי דב"ש סברי לא אמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה וב"ה אמרי הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה אבל כשראוה שנבעלה בין מן האירוסין ובין מן הנשואין לכ"ע צריכה הימנו גט שני דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ור' יוחנן סבר התם כר' שמעון בן אלעזר דכ"ע לא אמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה ופליגי בראוה שנבעלה דב"ש סברי אדם עושה בעילתו בעילת זנות וב"ה סברי אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אע"ג דביבמות פ' בית שמאי קאמר ב"ש דאין ממאנין אלא ארוסות ולא נשואות ומפרש רבה ורב יוסף טעמא דב"ש משום דאין אעבב"ז והכי נשואה אינה יכולה למאן דלאו אדעתא דהכי נסבה איכא למימר דהתם כיון שראוה דקדשה והאי אינו רוצה לבעול בע"ז אבל היכא שלא ראינו הקידושין סברי דבעילתו ב"ז וב"ה סברי דלעולם אין אעבב"ז אע"ג דאיתא התם דאפילו נשואה ממאנת משום דכיון דעל ידי קידושין ונישואין בא עליה לא חשיב ליה בעילת זנות כדאמר התם עכ"ל. וז"ל התוספות פ' בית שמאי לפי שאין עבב"ז קשה לרבי יודא דאמרינן בגיטין פ' הזורק גבי המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק דאמרי ב"ש אינה צריכה הימנו גט ומפרש טעמא בגמרא דסברי אדם עושה בב"ז ואין לחוש שקידש בביאה זו הלא בא עליה שלא קידושין ותירץ כיון דגרשה ונתייחד עמה גלי בדעתו דלאדעתא דבעילת זנות היא אבל הכא שהיה מתחלה דרך נישואין ובעלמא שאין הוכחה אין לנו לומר שיעשה בב"ז עכ"ל. ואשירי פ' הזורק כתב הכא דאמרי א"א עבב"ז מסתברא דדוקא בגרושתו מן האירוסין דכיון שכבר היתה ארוסתו אימור נתרצה על הגירושין וחזר ובעל לשם קידושין אבל אם ראו עדים שבעל אשה בעלמא אין חוששין לקידושין דהא אמר רבי אלעזר פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה ולא אמרינן שבעל לשם קידושין ולא מפליג בין בעל בפני עדים בין בעל שלא בפני עדים וכן נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו ולא חיישינן שמא בעל לשם קידושין והיא אשת אביו וכן כתב הרמב"ם ז"ל עכ"ל. וז"ל הרמב"ם פרק י' דהלכות גירושין והורו מקצת הגאונים שכל אשה שנבעל לפני עדים צריכה גט מחזקה א"א עבב"ז והגדילו והוסיפו בדבר זה עד שהורו שמי שיש לו בן משפחתו חוששין לו ולא התירוה אשתו שמא שחרר שפחתו ואח"כ בא עליה ויש שהורו שבודאי הוא שחזקה א"א עבב"ז. וכל אלו הדברים רחוקים הם בעיני מאד מדרכי הוראה ואין ראוי לסמוך עליהם שלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגרשה בלבד או במקדש על תנאי כו' עד אבל בשאר נשים הרי זו זונה ובחזקת שבעל לשם זנות עד שיפרש שהוא בועל לשם קידושין ואם נשפחה או נכרית שאין בה קידושין שאין חוששין לה כלל והרי הבן בחזקת נכרי או עבד עד שיודע לך בודאי שנשתחררה או עד שנתגיירה עכ"ל. ורב אלפס כתב פ"ב דיבמות אהא דתנן ובנו הוא לכל דבר חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית קאמרו רבותא הכ"מ שפחה דאחריני אבל שפחה דידיה לא דא"א עבב"ז והכי אתמר משמיה דרב נטרונאי דחייב עלה משום בתו והזיקן לגאון אחד דמספקא ליה ומתוך דבריו נקיטינן לחומרא ואולנא ולא מתייבמת ואם קדם הולד אבא צריכה גט מספק ואסור הוא בבת ישראל וגם בשפחה ע"כ דבריו בקוצר. וכתב עליה אשירי רואה אני את דברי רב נטרונאי דאמרינן ודאי שיחררה מעיקרא דאל"כ לא הוי

עביד איסור לבעול שפחה ולא מפלגינן בין בא עליה דרך אישות ובין בא עליה דרך זנות והרמב"ם לא נראה לו דברי הגאון ואין דבריו נראין ע"כ קצרתי. ובא"ז בריש מס' יבמות כתוב בשם ר"ח ורב אלפס דאם הוליד משפחתו בנו הוא דאין אדם עושה בעילתו ב"ז וכתב בתר הכי דהכי עבדינן כרב אלפס ואפילו אמר אח"כ ב"ז בעלתי לא מהימן דכל מקום שהכריעו חכמים לכך נתכוין אינו נאמן לומר לא נתכוונתי לכך עכ"ל וכתב במרדכי פ' האומר בקידושין פסק רבינו ברוך הבא על הפנויה ולאו עדים מבחוץ צריכה הימנו גט משום דא"א עבב"ז ואם בא אח"כ אחר וקידשה צריכה הימנו גט והמיימוני פליג ע"כ הרי אלו דברי הגאונים אשר מצאתי בכך עניינא. ומסתמא נראה שאילתינו הרמב"ם והאשירי שוה בזה דאדם הבא על הפנויה אפילו בפני עדים בדרך זנות אין חוששין בכלום לקידושין כדמבואר לעיל אבל הבא על שפחתו פליגי בסברות הפוכות הרמב"ם סבר דכ"ע הוא דליכא למיחש בשפחתו לבעילת קידושין כדמוכח בהדיא בדבריו ונראה טעמו בזה דבשלמא גבי פנויה ישראלית היה לחוש שמא בעל לשם קידושין משום דאינו מחוסר שום מעשה אחר דבכך יכול לבעול לשם קידושין כמו לשם זנות אבל לגבי שפחתו אי נימא דלאו לזנות בעל צריכה למימר דשחררה כבר והמא לא הוי ליה עדות לזה ולא הוי מצי לאוקומי אנפשיה ואשירי סבר אדרבה שפחתו דבדידיה לחוד תליא מלתא וגם לא צריכן למימר דבא עליה לשם קידושין אך כיון דאמרינן שחררה ושוב הוליד ממנה בן בנו הוא לכל דבר לכך אמרינן ודאי שחררה כדי שלא יבעול בה בעילת זנות דכל בעילת שפחתו בעילת זנות היא מן התורה כדילפינן מן לא יהיה קדש אבל בפנויה בשלמא דבעינן למימר ודאי בעל לשם קידושין כדי שלא תהא בב"ז הא איכא למימר דשמא היא לא נתרצה בהיות לו לאשה או הוא אינו חפץ בה לישאנה אלא שיצרם תקפם לזנות יחד ומן התורה אינה אסורה לזנות עם הפנויה והשתא לדעת אשירי נוכל לומר דר"ח ורב אלפס וחביריהם דחיישי בשפחתו גבי פנויה מודה דלא חיישינן לקידושין כדסבר אשירי גופיה שיש לחלק אבל לדעת הרמב"ם כיון דהנהו גאונים חיישי בשפחתו כל שכן חיישי בפנויה כדפרישנא אך כתיבנא לעיל דהרמב"ם ואשירי שוו בפנויה דלא חיישינן בה לקידושין ונראה להוכיח מן התוס' בדוכתא פרין דלעיל דלא סבירא להו כמו הרמב"ם ואשירי דבפ' ב"ש קאמרי בהדיא דדווקא גבי המגרש את אשתו כו' דאיכא הוכחה דלשם זנות נתכוון לא חיישי ב"ש לקידושין אבל היכא דליכא הוכחה חיישי והיינו ממש איפכא מסברת אשירי והרמב"ם דכתבו דבהמגרש את אשתו איכא למיחש טפי לקידושין מבאשה דעלמא ואע"ג דב"ש פליג אב"ה בהמגרש את אשתו מ"מ לא אשכחן דסברות הפוכות מדב"ש וק"ל. והתוס' פ' הזורק נמי קאמרי דב"ה דסברי דלעולם א"א עבב"ז אפילו בפנויה דעלמא מדקאמרי לעולם וה"נ סבר רבינו ברוך במרדכי פ' האומר ולפי סברת הרמב"ם ר"ח ורב אלפס וא"ז סברי נמי הכי מב"ש דשפחה כדברירנא לעיל וא"כ הוה קשה מאד להקל ולסמוך אדברי הרמב"ם ואשירי נגד כל הני לכך נראה דאין לך יפה להתיר בכ"ד וכה"ג אלא משום דלא בעל בפני עדים והרמב"ם והאשירי ור"ב כולהו כתבו ונקטו בהדיא בעל בפני עדים דבלא עדים אפילו שניהם מודים אין כאן חשש קידושין ולכך בכ"ד אפילו היה מודה לה שממנו נתעברה אם לא הוו עידי ביאה אין חוששין לקידושין וכ"ת מטעם א"א עבב"ז נימא ודאי בעל בפני עדים דאל"כ הוי ב"ז אפי' בעל לשם קידושין שלא בפני עדים י"ל דלא כ"ע דייני גמירי והרבה סוברים כיון ששניהם מודים עדיפי מעדים וכיון דמכווני לקידושין לא חשיב כלל בעילת זנות וכה"ג אשכחן פ' המדיר דהמקדש במלוה ובעל אין חוששין לקידושין משום דסבור הוא דקדושין קמאי דמלוה מהני ועל דעת קידושין הראשונים הוא בעל ופרש"י התם משום דאין הכל בקיאין בהלכות קידושין סליק דעתה בקידושי קמאי ואיכא למ"ד התם דבקדושין פחות משוה פרוטה נמי טעו ביה אינשי וא"כ נוכל לומר דכ"ש קידושין בלא עדים ושניהם מודים דטעו בה והו נראה למימר דכל היכא דעמדי האיש והאשה מאינשי ובאו לנהוג דעת הבריות שלא יסברו כלל שהן משמשין ביחד כבכ"ד שהיה ההוא פלוני נתן אמתלאות למה שהוליכה עמו והיה מסתיר מעשיו בכל המקומות כל כה"ג לא חיישינן שהמציא לו עדים לביאתו דחייש דילמא מפקא קלא ובלאו הכי דבר שאינו מצוי הוא שיבעול בפני עדים אפילו אם רואין מבחוץ דביחוד לחוד לא הוי אפילו באלמנה מן האירוסין וכ"ש באשה דעלמא דאין לבו גס בה לגמרי. ולפי זה מתורץ נמי הא דאיתא בפ' נושאין על האנוסה דת"ר אנס אשה מותר ליקח בתה ורמינהי הנטען מן האשה אסור באמה ובבתה ובאחותה כו' והשתא קשה תקשה דמאי איריא משום אונס ותפוק ליה דאיכא למיחש בנטען שמא קדשה בביאה הואיל וחשוד הוא עמה נימא דלא עבב"ז ובעל לשם קידושין והמציא לו עדים לכך אלא ע"כ כיון דמטמר מאינשי בעילתו דבר שאינו מצוי כלל שימציא לו עדים לבעילתו וא"כ מסקינן דאפי' כריסה בין שיניה ושניהם מודים אח"כ שנתעברה מפלוני זה לא חיישינן לקידושין הואיל ומטמרי מתחילה וגם ליכא עדים שבעל בפניהם וכ"ש בכ"ד שהוא מכחש בדבר ואומר שלא בא עליה מעולם דמצינו למימר דשמא מנכרי נתעברה דאין לו תורת קידושין או אחד מפריצי בני ברית דלא שייך לומר דא"א עבב"ז הואיל ובלא"ה פרוץ הוא בזנות וחשוד אגילוף וכה"ג איתא פ' כל הנשבעין דקאמר אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן ודקדק רב אלפס דדוקא אם אינו מוחזק ומפורסם בגניבה אבל אם מוחזק ומפורסם בגניבה אמרינן גנבים הן וכ"כ התוס' בשם הרוקח הא דאמרי עביד איניש דגזיז ולא עביד דדווקא בסתם בני אדם אמרי הכי אבל במוחזק לכך לא וה"ה לענין ב"ז וכן היה מעשה שבא לפני במומר שבא בגיותו עם הגלח בת ישראל שהמירה ג"כ והיו יחד כמו ב' או ג' שנים ולבסוף חזרה היא לדת האמת וקדשה אחר והתרתי לו משום דודאי היא והמומר לא נתכוונו בהזדווגם יחד בגיותם לשם קידושין כדת משה וישראל אלא לייחד בעלמא כדי שתהא מצויה לו בכל עת ולא לאחר לכך בא עמה אל הגלח לזווגם ואמרתי דהכא לא שייך כלל למימר א"א עבב"ז היכא דיצא מן הכלל בכל עבירות שבתורה ואף כי אותו המומר היה פרוץ בניאוף גם כשהיה ביהדות והבאתי ראייה מפ' כל הנשבעין דלעיל. וכ"ל נמי לדקדק הכי מסמ"ג דכתב הא דמקדש בפחות משו"פ ובעל אח"כ דמקודשת היא משום דחזקה היא שאין אדם מישראל הכשרים עבב"ז מדנקט הכשרים משמע הפרוצים לא וחוזרני לנ"ד תחילת שאילתא דאמרינן בירושלמי אם הלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג והנה ראינו כמה מעשים שנתעברו הפנויות בנות ישראל ותלו העיבור בפלוני או בפלוני והיה קלא דגלים לדבר ולא שמענו אוסרים ולא לינשא לאחר מטעם חשש קידושין אע"ג דשויה לנפשיה חתיכה דאיסורא אי הוי חיישינן לקדושין שהרי אמרה לפלוני נבעלתי עוד י"ל לך להתיר משום דהאיש נשוי הוא כבר ואם היה מקדש זו שבעל היה פוגע בחרם רבינו גרשום ז"ל וכה"ג נוכל לומר דאין לחוש שבעל לשם קדושין כדי שלא תהא בב"ז ואדרבה ב"ז עדיפא לענין חרם רבינו גרשום ומאן לימר לן דהאי איסורא חמירא ליה דילמא האי חמירא ליה דהך בעילת זנות נמי לאו איסור חמור הוא וא"ל דחמור הוא מ"מ אשכחן לפעמים דאיסור קל חמירא לאינשי מאיסור חמור כדאמרינן פ' הניזקין באתרים דרבי יודא חמירא להו שביעית טפי מחלול שבת כדמוכח התם אע"ג דיש לחלק בהך סברא מ"מ נראה דבסברא כל דהו דחיקן לכך מוקם א"א עבב"ז כה"ג בכ"ד דיפה כתב הרמב"ם שהדבר רחוק מן הדעת והלב מהסס לומר על איש ואשה שנתפתו ליצרם ונכנסו לחדר לבעול שיבעול לשם קדושין ועתה בדורותינו אינו מצוי כלל:

שאלה רי ראובן שכר חגורה משמעון עבור ב' דינרין שיחגור אותו ויתקשט בה בימי החתונה במחולות וכאשר הלך במחולות החגורה היתה על מתניו בקשה ממנו בתולה אחת שישאילנה שתלך גם היא בה במחולות ב' או ג' פעמים והשיב לה אם תרצה להתקדש לי בה אשאילנה לך ותלך במחולות והשיבה הן ומסרה לה בפני עדים לשם כך יש כאן חשש קדושין או לאו:

תשובה יראה דדבר זה צריך לדקדק דפ' הזהב אמרינן בעי רבי זירא יש אונאה לשכירות או אין אונאה לשכירות ומסיק יש אונאה משום דלא כתיב וכי תמכרו ממכר לעולם אלא תמכרו ממכר ושכירות ליומי ממכר הוא וכתבו שם התוס' דדוקא לגבי אונאה ריבוייא קרא אבל בעלמא שכירות לא ממכר ליומי חשיב

ליה והביאו ראייה מפ"ק דע"ז ולא לבית דירה אמרו וגם מהא דתניא ישראל ששכר פרה לכהן לא יאכילנה כרשיני תרומה וא"כ הואיל ואין החגורה קנויה לו לא מצי לקדש בו דבעי קידושין משלו. אמנם מצאתי שהעתיק אחד מהגדולים בשם מהרי"ח ז"ל וז"ל. אדם שקדש אשה בבית ונתרע והביא עדים שהבית שכור היה והשיבו רבותינו דלא הוו קידושין כיון שסבורה היתה שהבית היה שלו לגמרי עכ"ל משמע בפשיטות דאלו ידעה ששכור היתה מקודשת והיינו טעמא ע"כ משום דשכירות קניא אפי' בעלמא והכי משמע נמי במרדכי פ' הזהב בהגהה דלעיל דלא מפלגינן בין אונאה לשאר מילי לענין שכירות דיומי ממכר הוא דמייתי ראייה מאונאה אשאר מילי ע"ש וכן באשירי פרק שור שנגח את הפרה משמע דבשאר מילי נמי אמרינן שכירות ליומי ממכר הוא לענין אם השכיר ביתו אינו יכול לאוסרו על חבירו אמנם יש לדחות ראיה משם ע"ש. וא"ת הכי נמי דהחגורה היתה קנויה לו כל ימי שכירות מ"מ הא לא נתנה לה לגמרי אלא על מנת שתלך בה שנים או שלשה פעמים במחולות ותחזירנה לו והו"ל כמו מתנה על מנת להחזיר דלא שמיה מתנה לענין קידושין הואיל דאין האשה נקנית בחליפין כדאיתא בהדיא בגמרא פ' קמא דקידושין. וי"ל דהכא יש מתנה גמורה אותה הנאה שהיא מתקשטת בה במחולות. והיא הנאה חשיב ליה טפי מפרוטה דפרוטה דבר מועט הוא לפי שיעור מטבעות שלנו היכא מגעת כלל לחצי מחלה ווי"נער והיא הנאה נתן לה לגמרי ובהנאה בעלמא נתקדשה האשה כדתניא הרי את מקודשת על מנת שאדבר עליך לשלטון אם יש בהנאה הנאה שוה פרוטה הרי היא מקודשת וכה"ג כתב אשירי פ' קמא לענין טבעת שאולה שהיא שאולה עד זמן ידוע ונתנה לו רשות להשאילה למחר קדש בה אשה והודיעה שהיא שאולה בידו ואמר לה שהוא מקדש אותה בהנאה שתתקשט בה עד זמן שאילתו שמין אם יש בהנאה הנאה שוה פרוטה הרי היא מקודשת ע"כ. וא"ת הא כתב דצריך להודיע לה שהיא שאולה בידו ובנ"ד לא הודיע לה מידי י"ל כיון דלא ביקשה ממנו רק שישאילנה לה שתלך בהם במחולות שנים או שלשה פעמים לא הוה צריך להודיעה שהיא שאולה דבלאו הכי נמי לא נתרצית להתקדש בשביל שתהא החגורה שלה אלא בשביל הנאת הקשוט דהא דכתב אשירי דצריך להודיע לה שהיא שאולה היינו לאפוקי שאינו שלו שלא תהא סבורה שנותן לחנופין וק"ל. והא דכתב אשירי ונתנו לו רשות להשאילה לאחר כו' היה נראה לומר דאין דעת האשירי שאם לא נתנו לו רשות להשאילו שאינה מקודשת אפילו בדיעבד דהא איהו גופיה פסק פ' המפקיד בשם רב אלפס אע"ג דאמרינן בגיטין אין השואל רשאי להשאיל ואין השוכר רשאי להשכיר היינו לכתחלה אבל אם עשה לא מיקרי גזלן בהכי הואיל ומסרה לבן דעת וכיון דלא מיקרי גזלן בהכי הואיל ומסרה לבן דעת א"כ הרי קידשה באותה הנאת קישוט שיש לה בה שלך שכרה ואשירי דנקט זה הלשון שנתנו לו רשות רוצה לומר דבענין זה שרי אפילו לכתחילה לקדש בה וקאי אתחלת דבריו התם דכתב שראה באשכנז שהיו רגילין לקדש בטבעת שאולה דקדק למצוא רגלים לדבר אמאי הוי נהוג הכי לכתחילה. אמנם בפסקי מהרי"ח פ' קמא דקידושין מצאתי השואל חפץ וקדש בו נראה דאינה מקודשת שלו וצריכין להחזיר א"כ לאו מידי יהיב לה מיהו אם קדשה בהנאה שתשמש בה כל זמן שאילתה צ"ע אם מקודשת דקיי"ל אין השואל כו' ע"כ משמע דמספקא אפילו בדיעבד מטעם דאין רשאי להשאיל. ומהאי טעמא דהכא דמקודשת היא בהנאת קישוט א"כ לפ"ז אפילו לדברי תוספות דשכירות לא קניא דרק לענין אונאה אתרבי מ"מ בנ"ד הואיל ולא נתנו לה רק להתקשט בה והיא לא קבלה רק על דעת כן כי איכא שוה פרוטה בההיא הנאה מקודשת אך תמהתי הרבה מדברי אשירי דלעיל מתחילת דבריו כמו שהעתקתי לעיל דאם קידש בטבעת שאולה והודיעה לה שאינה מקודשת אלא בהנאת קישוט כל ימי שאילתה דמקודשת אם יש שוה פרוטה בהאי הנאה והאריך אחר כך וחילק בכמה גווני בדין טבעת שאולה ובסוף דבריו כתב כללא דמילתא על כל החילוקים דלעיל והך גוונא דאם קדש בהנאת קישוט לא הזכיר בהך כללי גם בסימני אשירי בההיא דוכתא כתב והזכיר כל החלוקים וגווני דכתב אשירי גדול והך גוונא לא כתב והזכיר ונראין הדברים דלאו אליבא דהילכתא כתב אשירי בתחילה להך גוונא ואפשר הוא דמספקא ליה אך המדקדק בדברי אשירי ימצא לו דבלא שום גמגום כתב בתחילה דקידושין גמורין הן אם קדשה בהנאת קישוט אם יש בה שוה פרוטה וקשה הדבר לסתור דבריו הראשונים מדלא נקטינהו בכללא בתראה ולכל הפחות ספק קידושין יש כאן להצריך גט*):

הגה"ה בטור אבן העזר כתב להדיא בכה"ג מקודשת בלי ספק. ע"כ:

שאלה ריא לאיש כמה תלמידי חכמים גדולים ואנשי מעשה הגונים דלא הוו קפדי לישא אשה שמתו לה שני אנשים ואין מוחה בידם או קורא תגר עליהם יש סמך לקולא זו או לאו:

תשובה יראה דלאו שפיר עבדי דלא קפדי וכן אמרו רבותינו דיש להקפיד והוו תמיהים טובא ממקצת תלמידי חכמים דלא הוו קפדי דהא אשירי בכתובות פ' נערה כתב דכופין אותו להוציא דחמירא סכנתא מאיסורא וכי היכי דבית דין חייבין להפרישו מאיסורא הכא נמי מסכנתא וכתב עוד בשם ה"ר משה מנרבונ"א דאין לה כתובה מפני משום דאסורה לאינסובי לשלישי ולא קרינן בה כשתינשא לאחר תטלי כו' אלמא דסבר דאיסור גמור הוא גם הרמב"ם כתב אשה שמתו לה שני אנשים לשלישי לא תנשא ואם נשאת לא תצא ואפילו לא נתקדשה יכנוס ע"כ משמע דאסור לכתחילה לעבור אמנם בא"ז כתב בתשובה וז"ל הא דקבעינן הלכתא כרבי לשלישי לא תינשא לא לאוסרה ולא לודאי חששא אלא לספק חששא עכ"ל. וכמדומה דדייק הוא לאפוקי תלמודא מפשטיה דבהדיא תניא בפ' הבא על יבמתו לשלישי לא תינשא אההיא עובדא דאביי דסמך אדרבי יצחק ועבד עובדא בנפשיה ואע"ג דאיהו אמר סומכא לאו בר סמכא הוא כדאיתא התם ואי הוי איסורא או אפילו ודאי חששא לא סמך עליה כלל אע"כ אינו אלא ספק חששא ולהכי הוי קיל ליה למסמך עליה*):

הגה"ה כמו שכתבתי כך מצאתי בהדיא בתשובת א"ז הגדול דמסך דאביי דייק דאינו אלא ספק חששא ומסיק התם עליה באותה תשובה וז"ל ועוד דמעטים בכל יום שאנו רואים שנשאת לשלישי ומצליחין ימים ומולידים בנים ובנות. ע"כ:

אמנם מסך דא"ז לא ברירא לי שפיר אי דווקא קאמר הא דקבעינן הלכתא כרבי דלשלישי לא תנשא אינו אלא ספק סכנה משום דהא לרשב"ג לשלישי שרי לגמרי אבל לרביעי לכ"ע אסור דילמא הכי הוא או נימא דלא שנא אליבא דרבי בין שלישי לרביעי מ"מ אפשר דהכי מילי דא"ז הכי עלמא ולא חיישינן לספק חששא כמו שאין אנו נזהרין מכמה מילי דאסירו רבנן עלייהו משום חשש סכנה משום שומר פתאים ה' וגם נראה מתוך שאנו מתי מעט וצריכין אנו לישא מאחר נמצאו דשו בה רבים ושומר פתאים ה' וכה"ג אמרינן בפ' מפנין לענין הקזת דם בשני דקאי מאדים ול"ע אי שייך למימר האי טעמא שומר פתאים לתלמיד חכם שהוא יודע ומכיר ונזכר למופלא בדורו ואפילו באינים דעלמא קשה הדבר לצדד כל כך להתיר הואיל ואיכא חשש סכנה כדאמר פ' אין מעמידין פרוקא לסכנה בחמיה. אבל נראה דנזקקין אנן לדקדק משום עיגונא דנשים ילדות דאיתרע בהו כי הך מילתא אם יהיו אסורות להנשא היה לחוש שמא חס ושלום תצאנה לתרבות רעה ורב אשי סבר מזל גרם וקאמר דאיכא בינייהו דנפל מדיקלא ומת דלרב אשי אסירה ומטעם (דמקום) [דמעיין] גורם מותרת דלאו (מקום) [מעיין] דידה קטליה ופסק בסה"ת כמיימון כרב אשי ובספר חסידים משמע דסבירא לן (דמקום) [דמעיין] גורם. אמנם משמע נמי דקיי"ל כרשב"ג דלרביעי לא תינשא וכתב עוד דבר תמוה דלחמישי אינו מזיק ולכך נראה דליכא למיסמך עליה ושמעתי במקצת מדינות בודים סברות מלבם לחלק להיכא דמת בשינוי אויר בדבר או אם נהרג ונספה בגזירה עם הצבור כה"ג לא שייך לומר מזל גורם דמכת מדינה היא וקצת יש ראייה לדבריהם מפ' המקבל דמכת מדינה לא תלינן במזלא דגברא ע"ש:

שאלה ריב ראובן בא לבית דין וספר להן ואמר אני ושמעון היינו בבית לוי ביחד ולוי עמנו וגם בתולה אחת עמנו ואמר לוי ביאי התקדשי לי באלו הארבעה זהובים הללו

שאתן לך ואמרה הן ונתן לה הארבעה זהובים והלכה לדרכה וקרא עליה להחזיר ואמר שלשחוק הה נתכוון ולא רצתה להחזיר לו ובכן הלכתי מכן ושאלו בית דין גם אחרי שמעון לשמוע דבריו ואמר אמת הייתי במעמד עם ראובן אצל לוי והבתולה כשנתן לה הארבעה זהובים אבל הכל היה דרך שחוק ובדיחותא ולא הזכיר שום קידושין כלל ושאלו בית דין ג"כ את לוי והבתולה ואמרו כדברי שמעון יש כאן חשש קידושין או לאו:

תשובה יראה דאין כאן בית מיחוש מכמה טעמים כמו שאבאר חדא כיון דהאיש והאשה מכחישין בכך סהדא דמעיד בקידושין ועד אחד בהכחשה לא מהימן אפילו היכא דליכא סהדא אחריתא דמכחיש ליה אלא דהאשה לבד מכחישתו לא מהימן והכי איתא בפ' האומר בקידושין גבי אשה ושני אנשים וחבילה עמהם כו' אלא לאו בעד אחד ותיסברא עד אחד בהכחשה מי מהימן ופרש"י אלא לאו בעד אחד ושמע מינה אפילו אינה מודה לו בקידושין מהימן ומסיק ותיסברא עד אחד בהכחשה מי מהימן והא אין עד אחד קם באיש אלא לשבועה והכא לא שייכי שבועה הא קמן דאין עד אחד נאמן בהכחשה ואע"ג דאחד מן הגדולים השיב על ראייה זו דשאני התם דעדות מוכחשת היא דכל חדא מהנהו שני אנשים אית ליה חד סהדא דנתקדשה לו וא"כ ודאי חד מינייהו שקורי משקר ולכך לא מהימן דלשון רש"י לא משמע הכי כלל וק"ל אמאי בפ' שני דכתובות משמע דעד אחד מהימן בהכחשה האשה דקאמר התם פרגמא בעד אחד אומר נתקדשה ועד אחד אומר לא נתקדשה תרווייהו בפנויה קא מסהדי והאי דאמר נתקדשה הוי ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים משמע הא לאו הכי צריכה גט על פי עד אחד ואפילו אם נשאת תצא כדאיתא התם וע"כ איירי התם במכחישתו דאי היא מודה לעד אחד האומר נתקדשה אמאי לא תצא דשוויא נפשה חתיכה דאיסורא וכן יש להוכיח מן התוספות שם. ויש לדחות דלא איירי לא במכחשתו ולא במודה אלא שגם היא מסופקת באיזה ענין שהוא אם נעשו קדושין אי לא נעשו שום קידושין כל עיקר ובדרך זה לא איתרע חזקתו כהסיא דספק קרוב לה דכיון דודאי זרקו לה קדושין אמרינן דאיתרע חזקתו ונ"ע התם בתוס' והמדקדק יתיישב לו דלא מוכח ומשמע דעד אחד נאמן כשהיא מכחישתו ואף כי קשה מאד לסתור תלמוד ערוך לפנינו בפרק האומר מדקדוקים אחרים אמנם נראה אי לאו היה טעמא דמשום הכחשה לא מהימן מטעם דהמקדש בעד אחד אין חוששין לקידושין לא הוי לן למישרי והכא בעובדא דידן לא היה רק ראובן ושמעון אצל המעשה ושמעון העיד שלא הוזכרו שום קידושין כלל ואין כאן אלא עדות ראובן והיינו מקדש בעד אחד מכמה טעמים אין להתיר חדא דסמ"ג וכן רא"ש במרדכי והגה"ה במיימון מזכיר ג"כ גדול אחד הולי סבירא להו המקדש בעד אחד חוששין לקידושין ואפי' לדברי הגאונים דפסקו אין חוששין היינו במקום דלא הוו רק חד סהדא אצל הקידושין ולא יותר כלל בכה"ג אין חוששין משום גזרת כתוב הוא דילפינן דבר דבר מממון דאין לך דבר שבערוה פחות משנים ואין קידושין וגירושין גומרים אלא על פי שנים עדים. ותדע דהא אפילו שניהם מודים אינה מקודשת אם לא שיאמרו נתקדשה בפני שנים והלכו להם למדה"י. אבל אם אמרה שנעשה לגמרי בלא עדים לא מיתסרו אפילו לחומרא כדאיתא בהדיא פר' האומר וא"כ עובדא דידן דהוו תרתי סהדי אצל המעשה והאחד מעיד שנעשה קידושין בפניו ובפני חבירו ואע"ג דחבירו מכחישו מ"מ לפי דבריו של זה הרי הן קידושין גמורים אם האמת כדבריו שחבירו משקר והכ"נ כ"ע מודו דחוששין וראייה מאחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה דודאי חוששין כדאמרינן בכמה דוכתי. אמנם י"ל דהתם איירי בענין זה דכמה סהדי הוו התם והלכו להם למדינת הים רק אלו השנים לפנינו ונחלקו זה אומר כל העדים שהלכו לאו שהיו קרוב לה וזה אומר קרוב לו אבל בעובדא דידן שלא היו רק השנים עדים והאחד מכחיש איכא למימר דלעולם אין חוששין*).

וכן השיב לי אחד מהגדולים דלעיל דכיון דראובן אינו יכול לקיים עדותו אלא בראיות שמעון דהסהדותים ולאיות דידה לחודיה לאו כלום הוא וא"כ הואיל ושמעון מכחיש לא מהני. ודמיא להא דכתב אשירי פ' הניזקין ומרדכי פ' האשה רבה בביאורי י"ד חלוקים דלאמנות דעד אחד דהם אמר עד אחד טבל שלי מתוקן אמרו לו היאך אומר אמרתי לפלוני לתקנו והלכו ושאלו לאותו פלוני ואמר לא תקנתיו הרי זה בחזקת טבל אע"ג דבכל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים כיון שזה מודה שלא תיקנה הוא אלא אמר לזה לתקנו והוא אמר לא תקנתיו הרי זה טבל גמור ע"כ הא קמן דכיון שזה תולה הדבר בחבירו וחבירו מכחיש לו ואמר שלא אמר לו מעולם לתקן מהימנינן לזה שהעדות תלה בו. והכ"נ אמרינן פ' המדיר פלוני חכם טיהר לי את הכתם ואזל ושייל ואישתכח שיקרא והכ"נ איתא נמי התם פלוני כהן תיקן לי את הכרי ואזל ושייל ואשתכח שיקרא. ונראה דמהכא דייקי הגאונים בי"ד חלוקים דהתולה תיקונו בחבירו וחבירו מכחיש לו חבירו נאמן ולא הוא אמנם באשירי מייתי הירושלמי דכל הנהו אישתכח שיקרא איירי בעדים דווקא שהכחישוהו אבל החכם או הכהן לא מהימני כנגדה להכחישה. וכתב אשירי דהכי מסתברא דאין להפקיע ממון כתובתה בעד אחד אלמא אע"פ שהיא תולה תיקונה בחכם וכהן לא מהימני כנגדה כדי לאפוקי ממון מחזקתה ומ"מ שפיר דייקי רבנן לענין טבל בי"ד חלוקים דהתם אדרבה מעמיד טבל על חזקתו והרי הוא עדיין טבל גמור הואיל והוא מודה שלא תיקנה אלא שאמר לחבירו לתקנו וא"כ בכ"ד נמי איכא למימר נחמיר משום חומרא דא"א להאמין לע"א שהוא וחבירו לאו ושמע בקדושין ולא מיחוש בהאי אי חבירו שהוא תולה בו מכחיש כיון דלאו סברא ברורה זאת כדמוכח מן הירושלמי דלעיל אמנם כי דייקי בתוספ' בפ"ב דכתובות לא צריכין בעובדא דידן לכל הני טעמי אהא דקאמרינן עד אחד אומר נתקדשה ועד אחד אומר לא נתקדשה תרווייהו בפנויה קא מסהדי כו' ומקשה אמאי לא תנשא לכתחילה דמוקמי אחזקת פנויה ומתרצי דאיירי שאנו יודעים שזרק לה הקידושין אלא דלא ידעינן אי הוי קרוב לה אי נמי איירי בנרות דולקות ומטות מוצעות כו' והכ"נ איתרע חזקה ובעובדא דידן ליתנהו הני לדין ולכך מוקמינן אחזקת פנויה ולא הארכתי אלא כדי לבאר חלוקים שיש בהן נפקותא במקום אחר:

שאלה ריג

מי שמשיא בתו קטנה היאך נוהגים אם הוא מקבל בעצמו הקידושין תחת החופה או אם די בכך שעומד אצלה ואומר לה לקבל קידושים:

תשובה יראה דשפיר דמי שהקטנה בעצמה מקבלת קידושים והאב יעמוד אצלה ויחזיק בידה לקבל הקידושין במלותו ובמאמרו. וכן כתבו התוס' וסמ"ג ואשירי ומרדכי בשם ר"י וכן הרמב"ן דקיי"ל כהא דאמר רבה אמר רב נחמן אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קדושיך מדרבי יוסי ב"ר יודא וכתב ר"י דאפילו רבנן דפליגי אדרבי יוסי ב"ר יודא נמי סבירא להו דשפיר דמי לא נקט רבי יוסי אלא משום דיש לדקדק דין זה מדבריו אבל מדברי רבנן אין לדקדק כך אבל מלי למסבר הכי שפיר ואע"ג דבמרדכי כתב בשם רא"ם דלא קיי"ל כרבה אמר רב נחמן משום דסמך דבריו אדרבי יוסי ב"ר יודא וקיי"ל כרבנן ומסיק רא"ם דכל הבא לקדש את בתו הקטנה יקבל הקידושין בעצמו וכתב עלה רבינו ברוך דהמחמיר כדברי רא"ם לא הפסיד וכן העתיק אחד מהגדולים מהמרדכי בשם ר"ם דהכי נמי שיקבל הוא בעצמו הקידושין. ונראה דבמרדכי דבני רינו"ס הועתק דבמרדכי דבני אושטריי"ך ליתא כל עיקר הא בשם ר"ם ומצאתי אדרבה תשובת מהר"ם וז"ל נראה לי דמותר לאדם לקדש בתו קטנה ואע"ג דאמרינן אסור לקדש בתו קטנה וכו' הנ"מ כשהוא בעצמו מקבל קידושין אבל נתן לה רשות לקבל קידושים והיא מקבלתם מותר וכן עשיתי בבתי קטנה אמרתי לה בתי קבלי קדושיך אם את רוצה עכ"ל ושלום מאיר ב"ר ברוך סי'. משמע מכאן בפשיטות דלא הוה חש להחמיר שלא תקבל היא הקידושין דאל"כ פשוק ליה לאסור מהאי טעמא. עוד נראה דכל הנהו דברי הגאונים דלעיל לא איירי אלא היכי דנותן האב רשות לבתו קטנה לקבל קדושין שלא בפניו לפי דעתה ורצונה והכי משמע לשון הגמרא דעלה פסקו הגאונים דאומר אדם לבתו קטנה צאי

---

*) הגה"ה בתשובת מהר"ם שבמיימוני תשובה כלשונה דשייכי לספר נשים הילך הא דאחד אומר קרוב לה בענין אחר. ע"כ:

לאי וקבלי קידושין אבל כשעומד על גבה ותופש בידה לקבל הקידושין הוי כאלו הוא קבל בעצמו ואע"ג דאין המקדש אומר הרי בכך מקודשת אלא הרי את מקודשת אין קפידא דרוצה לומר הרי את מקודשת לי מכח אביך :

שאלה ריד יוסף בן שמעון ושמעון הוא בנה של לאה בת יעקב ונשא יעקב הזקן אשה וילדה ומת ויוסף בן בנה של בתו חפץ לישאנה חשיב לגבי' שניה או לאו :

תשובה יראה דכשנייה היא חשיבה לו ולא מבעיא לדעת ראבי"ה בהגה"ה במיימון דפסק דלא כזעירי בפרק שני דיבמות דמוסיף אף אשת אבי אם אמו דיש לה הפסק אלא דקיי"ל דאין לה הפסק ואם כן הכא בכ"ד פשיטא שהוא אסור בה ולא עדיפא מאשת אבי אם אמו אלא אפי' לפי דעת הרמב"ם והסמ"ג וא"ז ושארי דפסקו כולהו כזעירי י"ל דהכ"מ באשת אבי אם אמו משום דהתם לא שכיחי דאזיל לגבייהו כדמפרש תלמודא הטעם אליבא דזעירי דקורבא דאב שכיחי הוא דאזיל לגבייהו וקורבא דאם לא שכיחי דאזיל לגבייהו ובכ"ד כיון דלגבי דידיה קורבה דאב הוא ואע"ג דלגבי אב קורבא דאם הוא מ"מ שכיחי טפי דאזיל לגבייהו מלקורבא דהיא לאם דיליה וק"ל. ואין להקשות א"כ אמאי לא חשיב טפי דאין לבן הפסק די"ל דבכלל אשת אבי אב היא דהך נמי קורבא דאב הוא כדפרישית :

שאלה רטו ראובן נשא את לאה במדינת מולדתו ובדעתו היה להשתקע שם ולאחר שלשה או ארבעה שנים ירד מנכסיו קצת ומבקש מאשתו שתלך עמו למדינה אחרת לגור שם באומר שלא יוכל להחיות ולהתפרנס במדינה זו לפי נכסיו שנתמעטו וכן הוא האמת ומשיבה לאה אין רצוני לצאת מארץ מולדתי ממקום שנשאה שם ואע"פ שיש לדאג שמא תחסר מזונות ופרנסה ותסבול דוחק רוצה לצפות על ישועת השם. היוכל ראובן לכופה לצאת עמו ממקומה או לאו :

תשובה יראה שהדין עם הבעל ויכול לכוף את אשתו ולצאת כה"ג אם הדבר נראה לעינים שלא יוכל להתפרנס כאן ויש לדאג שיהיו מחסרים מזונות ופרנסה ויצטרכו לסבול דוחק ואע"ג דשוים כל הגאונים דפליגי בכפיית הבעל והאשה דבלא אמתלא אינו יכול לכופה לצאת ממדינה שנשאה כדמבואר יפה באשירי ובמרדכי פ' בתרא דכתובות לפי המשנה והתוספות והירושלמי מ"מ על ידי אמתלא ברורה כזאת דבר פשוט הוא דיכול לכופה דטעמא מאי אמר רבנן דלא יכול להוציא מארץ מולדתה וכה"ג משום דהיא בעלייתו של בעל ולא בירידתו ולחיים נתנה ולא לצער אין לך ירידה גדולה מזה שהוא בדוחק מזונות כדכתיב כי על זה נחרם מעוני ואע"פ שאמרים שרוצה לצפות על ישועת השם ית' זכרו שימלא להם רווחים אין זו טענה דאיזו מנוס גדולה מתלמוד תורה אעפ"כ אמרו חכמים ז"ל כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה ולא הבטיחונו חכמים שימטיר לו לחם מן השמים. ומה שטוענת נמי שאינה חוששת על הדוחק והחסירות ותפילה יותר להוציא מאשר תצא ממדינתו נראה דלאו בתר שבוש דעתה אזלינן דבטלה דעתה ולא אזלינן אלא בתר אורחא דמילתא והתם בני אדם לאו דעתייהו הכי וראי' מהא דאיתא פ' אעפ"י חמר ונעשה גמל מאי אמר ליה רוצה אשה בקב ותפלות מעשר קבין פרישות . ופרש"י נשאת לו כשהיה חמר ובא לעשות גמל שלא ברשות הרווחה ניחא לה כדי שיתעשר או עונה ניחא לה ופשיט דרוצה בקב כו'. ומקשו התוספות שם מהא דלעיל התם גבי עבודת המלך דמוכח וכן פירש רש"י עלה דהרווחה ניחא לה טפי מעונה ומתרצין דשאני עבודת המלך דנפיש רווחא טובא ולכך ניחא לה והשתא מהכא יש להוכיח כל הא דלעיל דשמעינן מיניה דלאו בתר דעתה דייקינן מדקבעיא אי הרווחה ניחא לה או עונה ניחא לה נקרא לאשה ונשאלה את פיה . ותו דרש"י פירש בהדיא דשלא ברשות איירי אלא על כרחיך אי הוי אורחא כהמא נמי דהוי ניחא להו בהרווחה טפי מבעונה כהיא הרווחא דעבודת המלך לא מהגינן בדעתה כדמוכח בשינוי' דתוס'. וא"כ הואיל ואורחא דמילתא ובשביל הרווחא של עבודת המלך מוחלה על העונה דצערא דגופא היא כל שכן דאורחא דמילתא היא דבשביל דוחק ומוסר מזונות ופרנסה מוחלת היא על יציאתו ממקום מולדתה דגדולה צער עניות מחלאת הטוחר וכיון דהתם נשים מוחלין. כה"ג אין את יכולה לומר אין רצוני למחול משום דמצי למימר אדעתא דסתמא דמילתא נשאתיך :

דיני מינקת חבירו

שאלה ריו ראובן נשא מינקת חבירו לאחר כ"ד חדש וחשב גם חדש העיבור לאחד מהן ונודע הדבר אל החכם המנהיג בגבולו צריך הוא להפרישם בגט עד לאחר כ"ד חדש או אין צריך להפרישו עד אחר כ"ד חדש או אין צריך להפרישו כלל :

תשובה יראה דאין צריך להפרישו דבדיעבד כה"ג שרי וכן קבלתי מרבותי דמעשה כזה אירע כבר באוסטרייך באחד מן התלמידים ורבה גדול אחד שהיה מנהיג בגבולו להפרישו כדמסיק תלמודא פ' החולץ דהנושא מעוברת חבירו או מינקת חבירו יוציא בגט ולכשיגיע זמנו יכנוס וכתב שם במרדכי בשם מהר"ם דכ"ד חדשים מלאים בעינן ואם השנה מעוברת היא נתעברה לתינוק ואחד מהגדולים שהיה ג"כ באותו הגבול התיר לאותו תלמיד לעמוד עם אשתו שנשא בדיעבד מהא דכתב הגה"ה במיימון פ"א דהלכות גירושין דמדנקט תלמודא כ"ד חדשים לתינוק ולא נקט שתי שנים ש"מ דבשנה מעוברת די נמי בכ"ד חדשים והיינו דלא כדברי מור"ם ובדיעבד סמך על המקיל ואחד מהגדולים הקשה מילי דמהר"ם אהדדי דהכא לא דייק מהר"ם מדנקט כ"ד חדשים ולא נקט ב' שנים ובהלכות שמחות שלו דייק הכי מדנקט י"ב חדשים על אביו ואמו ולא נקט שנה אם נתעברה שנה די נמי בי"ב חדשים וכן המנהג כדברי מור"ם בהא לכתחילה ולגבי כ"ד דתינוק נמי המנהג לאסור לכתחילה. ואני בימי חורפי מצאתי בתשובת ישנות מהא דתנן פ' מי שאחזו כמה היא מניקתו שתי שנים ר' יהודה אומר י"ח חדשים ופרש"י לשם דר' יהודה ות"ק דיליה דהיינו ר"מ פליגי באותו מעשה בהיא פלוגתא דפליגי בברייתא פ' אע"פ דרבי מאיר סבר מיניקה אסורה ליארס ולינשא עד לאחר כ"ד חודש ור' יהודה סבר לאחר י"ח חדש ומהכא דייק באותה תשובה מדנקט תנא בברייתא כ"ד חודש ותנא דמתני' דפ' מי שאחזו שתי שנים הואיל ופלוגתא חדא היא אלמא שתי הלשונות לתורה נקטו להו הא דנקט שתי שנים אתי לאפוקי חודש העיבור דלא חשבינן לה למניין כ"ד חדשים אלא שתי שנים מיום ליום בעינן ונקט נמי כ"ד חדשים דשתי שנים הוה נמי מצינן לפרושי לפי מניין שנות העולם ולהשלים כשיגיע ר"ה כדאשכחן בכמה דוכתי די"ל יום אחד בשנה אחר ר"ה חשיב שנה ע"כ הסיגנון בתשובה. והראיתי התשובה לאחד מן הגדולים ואמר יישר ובהכי מתרצינן מילי דמור"ם שפיר לענין אביו לא אשכחן תנא דנקט להו בלשון שנה אלא בכל דוכתא נקט בלשון י"ב חדש אמנם הא דכתב מור"ם דחדשים מלאים בעינן ר"ל מר"ח ניסן ר"י לפרט עד רי"ב לפרט י"ב בניסן שהרי בהתם השנים החדשים כסדרן אחד מלא ואחד חסר ונמלא בב' שנים י"ב חדשים חסירים ובעינן י"ב ימים למלאותן ונראה בתשובה דלעיל מוכח דלא סבירא לן הכי שהרי חשבון זה אינו לא בכלל ב' שנים ולא בכלל כ"ד חדש דשנה בכל דוכתא מנינן לה מיום ליום ולא יותר כדמוכח פ"ק דר"ה בכמה דוכתי דמנינן לה בפחות כגון היכא דמנינן לשנות העולם כדלעיל אבל יותר מיום ליום לא אשכחן וכ"ת דבכלל כ"ד חדשים הוא ונימא דר"ל התם חדש היינו שלשים יום הא ליתא דהא התוספות דייקי בהכי בריש המדיר ולחד שינויא התם חדש דקרא הוא שלשים יום אבל בדרבנן לא הוי אלא חסר ולחד שינויא אפי' ברבנן הוי שלשים יום בהתם אלא א"כ מוכח דהוא חסר והשתא לשינויא קמא דבדרבנן הוי חסר לא אתי שפיר דתנא דברייתא נקט כ"ד חדשים כדי לאשמועינן מלאים הואיל ובדרבנן לא הוי אלא חסר ושתי שנים דמתני' נמי משמע חסרים ואפי' לשינויא בתרא דסבר דבדרבנן נמי התם חדש שלשים יום אא"כ מוכח דחסר הוא נראה דהכא מוכח דלא בעינן מלאים ממתניתין דפ' מי שאחזו כדלעיל. ואין לומר אדרבה מש"ה נקט תנא תרי לישני לאשמועינן דהא דמתני' דפ' מי שאחזו נקט ב' שנים לאשמועינן שנת העיבור

ובברייתא נקט כ"ד חדש לאשמועינן דבעינן כולם מלאים דא"כ אמאי לא תירץ הכי בתשובה דלעיל אע"כ לא תרצינן הכי משום דהוו סתרן אהדדי דלעולם לא יגיעו שתי שנים שהן מיום ליום למניין כ"ד חודש מלאים דלא מצינו כלל בכל השנים שהן כולן מלאים אבל לפי מאי דפירשן בתשובה לאו סתרן הוא דבשנה פשוטה שתי שנים וכ"ד חדש חדא מלתא היא אי לא משוינן כולם מלאים אלא כסדרן. *)

הג"הה

*) בתשובת מהר"ש מצאתי וז"ל כבר עשאו קמאי דקמאי רבוה וקבעו משמרות בזה ויחד שלא תמוש דמינקת שמת בעלה דקי"ל דצריכה להמתין כ"ד חדשים חדשי הלבנה כסדרן אחד מלא ואחד חסר מהיא דהמדיר ומפ"ק דסנהדרין אין ראייה דהתם חודש הוי חסר דשאני התם דהוי מוכח מילתא דחסר הוא דאל"כ היינו ת"ק ומההיא דפרק המדיר דצריך ואימא שלשים יום כדכתיב חדש ימים ובפרק החולץ ירח ימים שלשים יום אין ראייה דהתם חודש שלשים יום דאיכא למימר לשון תורה לחוד לשון חכמים לחוד כו' וזאת התשובה מצאתי בימי חורפי המבואר לעיל גם מצאתי ג"כ דדייק ממשנה פ' מי שאחזו דנקט בה שתי שנים ובברייתא דפ' אע"פ נקט כ"ד חדש דתרוייהו לחומרא כדמבואר לעיל ומסיק לבסוף וז"ל ואי לא מסתפינא מחבירי לחלוק על רבוותא נמי כהא דעבידי ביה עובדא הייתי אומר דכ"ד חדשים שלמים בעינן להחמיר והביא ראייה מג' חדשים של הבחנה וכן מ' חדשים של הריון כולם שלמים דרע"א יום היינו שלימים אלמא שהם חדשים המוזכרים בלשון רבות אבל תולדות האדם שלמים הם היה נראה להחמיר אלמלא שאין לנו ראייה ברורה לזה. ע"כ;

אפס הוא קשה לסתור דברי מהר"ש המפורשים מהני דקדוקים אלא דדמי לי שלא נהגו להצריך אפילו לכתחלה יותר מב' שנים מיום ליום ואי הוי מנהגא הכי; הוי סמך די מתשובה דלעיל כמו שביארתי. ומיהו לההוא עובדא דלעיל דהוה באושטריי"ך שקבלתי מרבותי לא דכירנא שפיר אם רצה הגדול להצריכה להפריש בגט ואי הוה הכי א"כ צריך להתיישב בההוא תשובה מא"ז דכתב שם וז"ל וכן נראה הא דממתינן לגרש היינו דווקא שקידש או כנס במזיד אבל אם שגג שהיה סבור שאינה מניקה או עם הארץ שאינו יודע שמינקת חבירו אסורה התם לא שמתינן ליה לגרש ואיכא תקנה בהפרשה בלא גט ועוד נראה כי במסקנא לא קנסינן להוציא בגט אלא בנשא אבל אם קדש די בהפרשה בעלמא עכ"ל. והשתא אותו למדן מסתמא היה מזיד לעבור על דברי מרדכי בשם מור"ם אלא דלא ידע ליה וא"כ היה די בהפרשה בלא גט לדעת א"ז דלעיל אפי' תוך כ"ד חדש ממש אמנם נראה דאין להתיר שוגג בכה"ג אלא דווקא שוגג דודאי לא ידע שהיא מניקה או אם הוא עם הארץ כ"כ שאינו יודע כלל מן האיסור כה"ג חשיב כשוגג לגמרי והכי אשכחן פ' הגוזל קמא דקמבעיא ליה אי קנסינן בשוגג או לאו וקאמר ת"ש כו' עד מאי לאו בע"כ דלא ידע אלמא קנסינן בשוגג הא קמן דע"ה היינו שוגג ולא אמרינן הוה ליה למגמר אבל מאן דידע שפיר דמניקה אסורה אלא שטועה במעט וסברא כההיא דחדש העיבור שהוא חילוק שראוי להסתפק בו מבחוץ ודאי לאו שוגג מיקרי לענין זה דלא צריך להפרישה בגט. ונראה ראייה לדבר מהא דאמר פ' החולץ דקמבעיא לי' אי עבדינן תקנתא לכהן שנשא מניקה או לאו ולעכב גם הוא להוציאה בגט ומסיק דלא עבדינן תקנתא משום דלית לן תנא כלל למיסמך עלויה משמע אי הוה לן תנא דסבר דלא בעי גט אפילו אי לאו הילכתא כוותיה לענין כהן הוה סמכינן עלוויה והשתא היכי דמי אי במזיד גמור דידע דאסרו רבנן ועבר ונשא אמאי עבדינן ליה תקנתא וכי עבדינן תקנתא לעבריין לפסוק לו דלא כהלכתא אדרבה הוי לן לקונסו אפילו בדבר המותר וההיא דמת ביום שלשים דמסיק אם אשת כהן איהי חולצת מסתמא נמי לא איירי במזיד דידע דהילכתא היא דצריכה חליצה ועבר ונשא ואי איירי בשוגג גמור א"כ תקשה ההיא דא"ז דאפילו לישראל לא מצריכינן ליה לגרש בגט אלא ע"כ איירי בשוגג כה"ג שטעה בדבר הלכה בדבר שראוי להסתפק בו כדפרישית ועלה מסקינן דצריך להפרישה בגט כיון דליכא מאן דשרי בכה"ג והא דשרי בעובדא דלעיל אפי' באשת ישראל משום דהיא הגה"ה במיימון ובתלמוד מסיק דדווקא באשת כהן סמכינן אחד מ"ד היינו משום דלאו הלכה פסוקה היא דאזלינן בתר דעת מהר"ש בחדש העיבור וסברי דדי לנו להחמיר כוותיה לכתחלה והאי דכתיבנא לעיל בשם א"ז היכא דקדש ולא כנס לא צריך להוציא בגט נראה נמי דלא קי"ל הכי דהתוספות פ' החולץ בשם שאלתות דרב אחאי דכל דבריהם דברי קבלה הן פליגי אהא ואיפשר דמשום הכי נמי לא מקילינן כאידך דא"ז אם נשא בשוגג להתיר לו בהפרשה בעלמא *).

הג"הה

*) אפי' באשת כהן צריך לדקדק היטב בתשובה המיימון מה שהשיב מהר"ם למהר"ר יעקב קרקוב אי מהני אחד מ"ד ע"ש. ע"כ:

שאלה ריז אשה שמת בעלה והיא מניקה שצריכה להמתין עד שיהא הולד כ"ד חדש ובאתה מיד לגבות כתובתה מגבינן לה קודם שהיא ראויה להנשא או לאו:

תשובה יראה דמגבינן לה אפילו את"ל דטעמא דחינא ליתא בכה"ג מ"מ נזקקין מטעם דמפסיד מזונות כדאיתא פ' שום היתומים. וכאלפס ובאשירי פ' אלמנה ניזונית מייתא ליה דפליגי רב יהודה משום רב אסי ורבי יוחנן דרב אסי סבר דווקא לשטר שיש בו ריבית נזקקים לנכסי יתומים אבל לא לאשה משום מזוני דרבנן תקינו להו מעשה ידיה וליכא פסידא ליתמי ורבי יוחנן סבר אף לאשה משום מזוני משום דזימנין דלא מספיק ומפסדי ליתמי וקי"ל כרבי יוחנן ואע"ג דמסיק התם דטעמא דרבי יוחנן משום חינא מגבינן להו נראה דלא אתי לאפוקי היכא דאיכא הפסד מזונות אלא אתי לאוסופי טעמא דחינא משום גרושה דלית לה מזוני והכי הוא נראה לפום ריהטא דמרדכי פ"ק דב"מ אין נזקקין מן היתומים אלא לשטר שיש בו ריבית או לכתובת אשה משום מזוני וכן מוכח קצת מלשון רב אלפס ואשירי דמייתי ומפרשי במאי פליגי בטעמא דמזוני אי חיישינן לפסידא משום זימנין דלא ספקה ואין דרכו להאריך ולאיתויי מילי דלא קיימי אליבא דהילכתא וכן מוכח מלשון הרמב"ם שכתב שאם קפצה ונשאת אין נזקקים לה שהרי נשואה ואין לה מזונות הא קמן דסבר דטעמא דמזונות נמי אית לן. עוד נראה דאפילו לטעמא דחינא י"ל דנזקקים בכ"ד דהכי נמי דעדיין לא הגיע זמנה לינשא מ"מ ע"י שתהא נפרעת מכתובתה ויצא הקול שיש לה ממון יהא לה קופצים לשדך אליה ושימתינו עד הגיע זמנה ולא תקדמנה אחרת וכ"ש לפרש"י דפ' אלמנה גבי הא דמוכרת שלא בב"ד דטעמא נמי משום חינא הוא כדאיתא התם ופרש"י כדי שיהא חן לאנשים בעיני הנשים וינשאו להם ולפי טעם זה אין חילוק אם עדיין אינה ראויה לינשא אמנם בתוספות התם מפרש חד פירוש אהא דקאמר גרושה נפיש חן דידה משום דצריכה חן יותר שהיא בזויה מאלמנה משמע כפירוש הרמב"ם דטעמא דחינא כדי שיהא לה כלום לינשא בו:

שאלה ריח מי ששמע אשתו מקללת ומזלזלת באביו ואמו והוכיחה בדברים על זה כמה פעמים ולא הועיל שרי להכותה כדי לייסרה שלא תעשה או לאו:

תשובה יראה דבכה"ג שרי ואע"ג דכתב במרדכי פ' המדיר בתשובת רבינו שמחה דהמכה את אשתו עובר בלאו דפן יוסיף והחמיר מאד בדבר כדאיתא התם מ"מ לאפרושי מאיסור חמור כזה ודאי שרי וראייה מהא דאיתא פרק המניח דנרצע שכלו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת ולא יצא וחבל בו פטור ומוקי לה רב נחמן בריבי יצחק כשמסרו לו שפחה כנענית וחבל בו כדי לאפרושי מאיסורא דמפילא לחירות אסור ופרש"י דרשאי לחבל בו דאין עושה דינא לנפשיה רק לשמים. הא קמן כל מי שהוא תחת ידו של אדם ורואה בו שעושה דבר עבירה רשאי להכותו ולייסרו כדי להפרישו מן העבירה ואין צריך להביאו לב"ד שיפרישוהו המה בכחם בגזירותם דאל"כ גבי נרצע אמאי רשאי לחבול בו יביאנו לב"ד.

הנראה לע"ד כתבתי:

דיני חליצה ויבום

שאלה ריט ראובן היה נשוי ללאה ונשתמדה ונשאת לנכרי והלך ראובן ונשא את רחל ולא גירש את המומרת כמו שנוהגין בארץ רינו"ס ואגפיה ומת ראובן בלא בנים פטורה רחל מזיקותה מחמת המשומדת או לאו:

תשובה יראה דצריך להתיישב היטב בדבר וכבר שמעתי דחד מרבוותא רצה בכה"ג להתיר אפילו בלא חליצה מטעם צרת סוטה דהך מומרת הואיל ונשאת לנכרי והוי כטמאה לבעלה

ומסקינן פ"ק דיבמות דצרת סוטה אסורה ולאו דווקא אסורה אלא פטורה היא לגמרי כצרת ערוה הכי פסק רב אלפס וכן הרמב"ם וא"ז וכן מסיק אשירי וגם מן התוס' התם משמע דס"ל דהכי הלכתא וכך איתא הכא נמי צרת סוטה היא שהרי בעלה ראובן לא גירש את המומרת מעולם ובשמדותה לא פקעי קידושין מראובן כל עיקר דהכי אמרינן בגמרא דמומר שקידש אפי' אחר שמדותו קידושיו קידושין כ"ש קידושין שמקודם והכא ליכא מאן דפליג. אמנם בגליון בפ"ק דיבמות איתא דנראה לו וכן היה נראה למהר"ם דצרת סוטה בעי חליצה ובאשירי נמי מייתי דפסק הראב"ד דחולצת ונראה די"ל דבכה"ג יש להצריכה חליצה אפילו לרב אלפס וחביריו משום דלא ברירא לן כלל שזינתה בשמידתה עם שום בר ישראל רק עם נכרי א"כ לא מיקרי סוטה לדברי ר"ת שכתבו התו' ואשירי פ"ק דכתובות משמו שהתיר הלכה למעשה בבת ישראל שנשתמדה וניסאת לנכרי ואח"כ נתגייר וחזרה עמו והתירה לו משום דלא אמרינן דאסורה לו מטעם אחד לבעל ואחד לבועל דביאתו כביאת בהמה וא"כ בנ"ד נמי לא מהוי לה צרת סוטה דאין זנות לבהמה ולא פטרה צרה ואע"ג דריב"ם חולק על ר"ת התם ומייתי ראיות ברורות דלים נגר דפרקינהו דאסורה היא לבעלה על ידי ביאת נכרי מ"מ הואיל ור"ת עבד אפי' להקל אית לן לכל הפחות להחמיר כדבריו בחומר יבמה לשוק דלכאורה משמע מן התוס' ואשירי דר"ת לא מחלק בין בועל לבעל וסבר דלבועל אינה אסורה ע"י ביאת נכרי אמנם נראה דהיה דוחק גדול לומר דר"ת לא הרגיש בכל אותן ראיות המפורשות במתני' ובתלמוד דאסורה היא לבעלה ע"י ביאת נכרי ומפי אית לן למימר דמודה ר"ת דאסורה לבעלה ואע"ג דחשיבה כביאת בהמה הכ"מ לענין איסור דבועל משום דלגבי נכרי לא שייך איסור כמו לגבי בהמה אבל מ"מ הואיל וביאת אדם היא אוסרת לבעלה דישראל הוא ושייך איסור לגביה. ותו דאפילו אי נימא דר"ת לא מחלק מ"מ כיון דלא אשכחן דעביד עובדא אלא לגבי דבועל ובגליון ובתו' ובאשירי מפרשים טעמים כוחים דיש להתיר עובדא דר"ת ולא מטעמיה א"כ לא נחוש לדבריו לגבי דבעל נגד כ"כ הרבה גאונים שפליגו דבריו אבל אינו נראה כלל לפטור צרת המומר מחליצה מהא דכתב במרדכי פרק החולץ בשם רבינו הגדול אברהם מרעגנשפור"ק על יבמה שנפלה לפני מומר דתימא הוא אי בעי אפילו חליצה מהנו דבמקום ערוה קיימי דקנאים פוגעים בנבעלת לארמאי ע"כ. א"כ ל"ד נמי אם היה היבם בועל המומרת קנאים פוגעין בו דעיקר הך מימרא איתמר אבועל ארמית א"כ במקום ערוה קיימי ותיפטר צרתה ודאי לא סמכינן עלה דהך להא מילתא להתירה שהרי כתב במרדכי התם דרש"י חולק על זה ומצריך חליצה מן המומר גם מהר"ם מחמיר התם כרש"י. ואע"ג דמייתי ראייה לדברי הגאונים שמתירים אינו מטעם משום דבמקום ערוה קיימי אלא מטעם דאדעתא דהכי לא נתקדשה והאי טעמא לא שייך בנ"ד וק"ל. והא דכתב בא"ז בשם רב נחשון גאון ובשם ספר בשר על גבי גחלים ותשובת הגאון דיבמה שנפלה לפני מומר שהיה מומר בשעה שקדשה בעלה פטורה מן החליצה ויבום ולפר"ח אפילו נשתמד אחר קידושי אחיו רק שהיה מומר בשעת שמת אחיו פטורה היא לגמרי. ובא"ז גדול הצריך לפרש דבריהם בכמה טעמים וכתבתים בתשובה אחת מ"מ המדקדק בכל אותן הטעמים ימצא לו דלא שייך אפי' חד מן כולהו לגבי יבמה מומרת לפטור צרתה ואף כי הטעמים קצת מגומגמים הם כמבואר שם. ותו נראה לחלק בנ"ד דאפי' אי הוי אמרינן דמומרת במקום ערוה קיימי מ"מ לא פטרה צרתה ונראה דדמיא ליבמה נדה בשעת נפילתה ליבום דערוה גמורה היא ואפ"ה לא פטרה צרתה ואפי' היא גופה שרי להתייבם אח"כ כשתיטהר ומפרשים התוס' הטעם במתני' דריש יבמות באחד שיווי משום דל"ד נדה לאחות אשה ושאר עריות משום דהתם האיסור עומד על היבם טפי מבאים אחר אבל הנדה לכ"ע אף לבעלה אסורה עד שתטהר ונראה דה"ה והוא הסברא ממש במומרת דלכל בר ישראל וכ"ש בעלה אסור לבא עליה בשמדותה וכ"ש ביבם מומר נמי אמאי אמרינן דבמקום ערוה קיימי הא לא דמיא לערוה דאסור המומר נמי קאי אכל הגוים שבעולם כמו על היבמה לא קשה מידי דיבם מומר אי חשבתו לביאתו כמו ביאת ערוה א"כ לא צריכין למילף לה דאסור לה להתייבם מאחות אשה דרבה דהלכתא כוותיה מסיק דערוה גופה לא צריכה קרא דאין עשה דוחה כו' וה"נ אין עשה דוחה איסור ביאת מומר ומאי נ"מ אי לא דמי לאחות אשה ולשאר עריות אבל מומרת לפטור צרתה על כרחך צריכה למילף לה מאחות אשה דפטרה צרה דלא כתיבה אלא גבי אחות אשה ולכך בעינן דווקא דומיא דאחות אשה. מסקנא דמילתא אין לפטור צרת המומר בלא חליצה לא מטעם דחשיבה כערוה כדפרישית ולא מטעם דצרת סוטה היא דאפילו אם נפליג דברי ר"ת לעיל דלא חשיב לה לסוטה דאורייתא מ"מ הואיל וכתב בגליון דנראה לו ולמהר"ם להצריך חליצה אפילו לצרת סוטה דאורייתא וגם הראב"ד סבר כן אין להקל נגד דבריהם אע"ג דרב אלפס ותוס' שוין בדבר דפטורים לגמרי וכתב מהר"ח בתשובה דנוהגים לפסוק כרב אלפס בדבר שהתוס' שוין לו בהא ע"כ מהר"ם גופיה סבר דליתא להאי כללא הכא דהא איהו גופיה פליג עלייהו ומסתמא ידע דעת שניהם:

שאלה רב ראובן מת בלא בנים ונפלה אשתו לפני שמעון ולוי ויהודה אחיו בא שמעון לחלוץ לה ולחלק עמה הנכסים כתקנת הקהילות היבם היבמה אין רצוני לחלוץ ולא ליבם אבל כך ענוה היבם שמעון כוונתיך בזה כדי שלא תצטרך לחלוק עמי הנכסים השיבה היבמה יפה כן שכוונתי כך הוא ובאו לוי ויהודה ואמרו לשמעון אם תחלוץ לה ותחליק עמה נכסים מלקך תחליק עמנו ואע"פ שגדול אחין אתה. עוד אמרו היבמים ליבמה שמענו שיש לך נכסים מרובים מכתובתיך ואותם נכסים שלנו הן מקודם והכתובה תחלוק עמנו והיא אומרת אם אחלוץ מאחד מכם אחלוק עמכם כל הנכסים הן רב הן מעט מה משפט הדברים הללו:

תשובה יראה דדברים הללו צריכים ביאור יפה ודקדוק היטב בעיקר תקנות הקהילות מה ראו על ככה לתקן שיחלקו היבם והיבמה בנכסים לאחר חליצה ולדקדק ג"כ בתלמוד ובפסקי הגאונים מה היה הדין מתן ממון הלכה חוץ מן התקנה הן בממון הן בכפייה לחלוץ או לייבם. פ' החולץ במרדכי כתב בשם מהר"ם שבאו לפניו לב"ד היבם והיבמה ודחה אותם שיאלו מהגדולים במלכות מה תקנת הקהילות בין היבם והיבמה ונראה שהשוו כולם בזה שלאחר שיחלצו לה היבמים שיחלקו הנכסים חציה לה וחציה ליבמין ומסיק דאם אינה רוצה לחלוץ לא גרועה ממורדת ויהבינן לה הנדוניא שהכניסה לבעל ותו לא וכל שאר נכסי המת יהבינן ליבמים כדין מורדת כמו שכתב רב אלפס פ' אע"פ דין מורדת ואם נתרצה לחלוץ חולצין לה וינתן לה כל חצי הממון כתקנת הקהילות וינכה לה מחלקה כל מה שהפסידה בפשיטותא בין בחיי בעלה בין לאחר מיתת בעלה ובשבועה ומאותה פ' ליטרא הליי"ם שהיה לחלוק בין אחיו ואחיותיו לא ינכו לה מחלקה כלום בשביל אותה מתנה דכתובה ליגבית ממתנת ש"מ ע"כ. ולפי ההלכה חוץ מתקנת הקהילות מוכח מכמה דוכתין דהיכא דחלץ לה גובה כתובתה מעלה מנכסי המת כשאר אלמנה ומותר הנכסים יקח האב אם עודנו קיים שהוא קודם לכל ואי ליתא לאב חולקים כל האחים מותר הנכסים בשוה ואין לחולץ זכות בהן יותר משאר אחיו בכלום הכי איתא בהדיא פ' החולץ ואפי' היכא דהוי בעי ליבומי אלא שהיבמה לא היתה חפיצה ומצדו לא נחסר אפ"ה לא שקיל מידי טפי מן האחין הכי משמע פ' האשה שנפלו מהאי דנפלה ליה יבמה בפומבדיתא וכדפירש"י התם ובתשובה דא"ז חולק לענין גביית כתובתה וז"ל עכשיו שגזר הגאון על שתי נשים ופשטה הגזירה והיה היבם ברצון מיבם אלא שהוא אנוס בתקנתא דרבנן סובר אני שאין לה כתובה אפילו חלה עכ"ל ובמרדכי פ' החולץ כתב בתשובת הר"ר אביגדור כ"ץ שקבל מרבינו שמחה שאם יש ליבם אשה כופין אותו לחלוץ מכח חרם רבינו גרשון מאור הגולה. ובסמ"ק כתב דהיכא דאין אנו יכולים להטעותו שיחלוץ אומרים לו אם לא תשמע לעצתינו לחלוץ נשים חרם בינינו להבדילך עד שתחלוץ ואם יש לו אשה אחרת מנדין אותו בהדיא וכתב עוד אם אין ליבמה כל בבית כופין אותו לחלוץ ואם עשירה היא נוהגים לעשות פשרה עם הממון ע"כ ובא"ז כתב במס' יבמות וז"ל כתב ר"י דהלכה דבזמן הזה אם היבם נשוי ואינו יכול לייבם מתקנת רבינו גרשון ז"ל ואומר איני

רוצה לחלוץ עד שתתן לי כך וכך אין מניחין אותו לדחוק אותה לשום דבר אלא כופין אותו ויחלוץ לה משמע מפרש"י ז"ל דדוקא היכא שנתנה אמתלא לדבריה שקלה כתובתה וכן פירש ריב"ם ז"ל עכ"ל. ולענין חליצה וייבום איזה מהן קודם ואימת כופין אותו או אין כופין או מוחים בידה הגאונים כתבו אם שניהם רוצים אין מוחים בידם ואין כופים לחלוץ ואם היבם רוצה לייבם והיבמה אינה רוצה להתייבם מחמת שנותנת אמתלא לדבריה אי מצינו לאטעוייא ליה מטעינן לי' ואי לא מצינן כופין בשוטים לחלוץ לפסק רש"י ולר"י אין כופין כלל לחלוץ אפילו על ידי אמתלא ולפי' ר"ת בזמן הזה במקום שידוע לנו שמתכוין למצוה כמו שיודעים בודאי שאינו מתכוין לא לשם נוי ולא לשם אישות אין כופין לחלוץ אבל היכא דלא ברירה לנו שמתכוין למצוה כופין במילי ומרחיקין אותו מן היבום דקיי"ל כאבא שאול דמצות חליצה קודמת גם לפי זה אי תבע ליבם לא כפינן ליה אלא מטעינן ליה אם אינה חפיצה אבל אם אין רוצה לא לחלוץ ולא לייבם נראה דכופין כך כתבו התוספות בשם ר"י פרק אע"פ ומסיק הפסק בהגה"ה באשירי בשם מהרי"ח דדוקא בבאה מחמת טענה דבעיא חוטרא לידה ומרה לקבורה כייפינן ליה לייבם או לחלוץ ונראה דלפי תקנת הגאונים כופין לחלוץ אבל מספקא לן לענין כתובה אם יש לה דין כמו אשה אחרת. ומלישנא דר"י משמע דכל זמן שלא חלצה אין לה כתובה ואם מתה יש לה שני יורשים ע"כ ובמרדכי פ' החולץ כתב מספר אבי"ה אם היא תובעת לחלוץ והוא רוצה לייבם אע"ג דמצות יבום קודמת תיקנו רבנן סבוראי לתת ליבם מה שיש לה מנכסי בעלה ונכסי דעיילה לבעלה דידה ניהו כדי שיתרצה לחלוץ ותקנה זו כדי שלא תלאנה בנות ישראל לתרבות רעה. והשתא מתוך דברים הללו שכתבו פסקי הגאונים יתבארו שאילותיו ובתחלה נבאר יסוד הטעם מהתקנות מהקהילות מפני מה תקנו שיחלקו היבם והיבמה הנכסים לאחר חליצה. ונראה דעיקר הטעם הוא מפני שראו כמה פעמים שבאו הנשים לידי עיגון משום דזימנין טובא שהוא חפץ לייבם והיא אינו רוצה משום דסניא ליה או משום דלא ניחא לה באישות וזוטא דיליה חשו חכמי הדור שעל ידי כך תבא לידי עיגון דאין בידינו לכופה אפילו על ידי אמתלא כדפסק ר"י לעיל. וזמנין נמי שאין בדעתו לייבם ואמר שיכלה לייבם כי יודע שהיא לא תחפוץ ועל ידי כך הוא רוצה לדחוק עבור ממון ומתוך כך תבא לידי עיגון ע"י המחלוקת. וזה הטעם משמע בהדיא במרדכי דאייתינן לעיל דתקנו רבנן סבוראי לתת ליבם מה שבידה כדי שלא תלאנה בנות ישראל לתרבות רעה פירוש על ידי עיגון. וכן משמע קצת במרדכי פ"ב דיבמות שכתב שמעשה בכל יום שמעגנין את יבמתו עד שיתפשרו ועדיין צריך טעם למה תקנו הקהילות לחלק ושינוי תקנת רבנן סבוראי כדמבואר לעיל י"ל דרבנן סבוראי סברי דמצות יבום קודם לכך יהבינן לה כל דין מורדת דמהדר לבעל כל מה שיש לה משלו ושקלא היא מה דעיילה ליה אבל לדידן דקיימינן לפסק ר"ח ור"ת שפסקו שמצות חליצה קודמת ולדידהו אין כותבין איגרת מורדת על שומרת יבם כדמבואר בתוספות ובפסקי הגאונים וא"כ לית לה דין מורדת ומדינא תשקול כל כתובתה אם תחלוץ אלא שבשביל העיגון תקנו הקהילות לחלוק עמו הממון. עוד נוכל לומר טעם אחר דכאן דקיימינן לפסק ר"ח ור"ת וכתב ר"ת דכל היכא דאינה חפיצה להתייבם מרחיקין את הייבום במילי וכתב נמי בסמ"ק דלעיל דמשימין חרם ביניהם להבדילו וכתב דאם היא עשירה נהגינן לעשות פשרה מן הממון מהאי טעמא נמי תקנו הקהילות בחצי כסף כדי שלא יתבע היבם מחמת חימוד ממון ובזה אנו מרחיקין הייבום. ומהשתא יתבאר שאילותיו. השאלה הראשונה דהיכא שהיא רוצה לשבת עגונה ואינה רוצה לא לייבם ולא לחלוץ והיבם חפץ לחלוץ כתקנות הקהילות דין זה תלוי על שני דרכים האחד אם אינה חפיצה בחליצה מפני שהיא בושה בדבר כי נתגנה לה לגנאי או משום דסניא ליה וקשה עליה להיות שפלה ונכנעת לו דהכ"ג הדין מפורש במרדכי בשם מור"ם כדלעיל דהיכא דמורדת אית לה ויהבינן לה נדונייתה מה שהכניסה לו הכל כדמבואר לעיל ובמרדכי פ' אע"פ שם מבואר עוד יותר היכא דמורדת אבל אי ידעינן בהאי איתתא לפי אומדנא דדעתינו דמה שהיא ממאנת לחלוץ אינה מפני הבושה וההכנעה אלא בשביל הממון שצריכה לחלוק עמו אומרת שאינה רוצה לחלוץ כגון שהיא בת שנים. קצת שאינה חוששת על העיגון כל כך וניחא לה למשקל נדונייתה שהכניסה לו ממה שתחלק עמו נראה דהכ"ג יהבינן ליבם כל נכסי המת והיא תשב ותתעגן אם רוצה בכך דכיון דליכא דמורדת אית לה ובדינא דמורדת כתב במרדכי פ' אע"פ מתשובת מור"ם דכל היכא דאמרה מאיס עלי והדברים מוכיחים דאינו כן אלא מחמת ממון או שיש לה כעס עם בעלה או מחמת אביה ואמה הקרובים דמרגלים קטטה ואלפוס שמקרא לומר מאיס עלי הכ"ג יהבינן כולו לבעל בין מה שהכניסה היא ולית לה מזונות וא"כ לגבי יבמה נמי כיון דתבע הוא לחלוץ מזקין לו וכתבינן עליה איגרת מרד משום דכל כמה דאגידא ביה לא יהבינן ליה אחריתי ונראה דלאו דוקא פנוי משום דלא יהבינן ליה אחריתי אלא אפי' נשוי נמי אית ליה האי טענה דכל כמה דאגידא ביה אפילו איתתא דידיה מרגלא ביה קטטה ודילמא אימרדא ביה וכן משמע בהדיא בספר המיימון. והא דלעיל כתב בשם מהרי"ח דמשמע ליה מלשון ר"י דכל זמן שלא חלצה אין לה כתובה וא"כ אי לית לה נכסי מלוג כל נכסים דיבם ניהו ול"ע אי פליג ר"י אמהר"ם בהא דכתב דיהבינן לה מה שהכניסה היכא דלא בעי לחלוץ. והשאלה השנייה דרוצין האחין הקטנים לחלוק עם הגדול החולץ במה שנפל לחלקו נראה דאין הדין עמהם כיון דבהדיא לעיל דעיקר תקנת הקהילות לא היתה אלא בשביל שלא תתעגן והואיל ומצוה היא בגדול להתייבם וכן לחלוץ וצריכה היא לאסדורי אבתריה למצוה וכשהיא מפייסה אותו שיחלוץ לה תו ליכא למיחש לעיגון. ואע"ג דשאר האחים נמי מצו פטרו לה בדיעבד מ"מ כיון דהגדול קודם למצוה וגם אם לא רצו כולם בתחלה לא לייבם ולא לחלוץ כייפינן ליה לגדול לחלוץ כדמשמע סוגיית התלמוד פ' החולץ העיגון תולה בו טפי מבאחריני. וא"ת כיון דקיי"ל דביאת קטן עדיף מחליצת גדול כדפסק (סימן) [ס'] אפירי וא"כ אכתי אתי לידי עיגון דהקטן יתבע לייבום ואיהו קודם במצוה מהגדול בחליצתו והיא אינה חפיצה כלל ביבום ומיעגנה על ידי כך ולכך היה לנו לתקן שיחלקו כל האחים בממון המגיע לחולץ כדי שיתרצו כולם בחליצה. וי"ל דנהי דביאת קטן עדיפא היינו היכא דהיא נ"כ חפיצה היתה ביבום אבל היכא דהיא אינה רוצה להתייבם וגדול אין נמי חפץ בחליצה. ולא מבעיא לפירוש ר"ת ולפירוש ר"ת דקיי"ל דמצות חליצה קודמת דמצוה אפילו לכתחילה לחלוץ לגדול ולא להתייבם לקטן אלא אפילו לדעת הגאונים שכתבו דמצות ייבום קודמת וכותבין עליה אגרת מרד אי לא חפיצה להתייבם הואיל וגדול האחין נמי חפץ בחליצה אין לכופה אפילו למצוה להתייבם מן הקטן ומצא שלא תתעגן כלל כשהיא מפייסת רק הגדול לחלוץ כפי מה שפי' לעיל דתקנת הקהילות נמי היתה בשביל שיפרסק מהיבום כי היכי דלא ליתי לייבום על ידי חימוד ממון ואותו חשש אינו אלא היכא דאין כאן אלא התובע ליבם הכ"ג חיישינן הואיל ולא תוכל להפטר לשוק קודם שתתעגן אפילו זמן מועט תתייבם לו אבל היכא שיש לפניה הרוצה לפוטרה לכל ספחות בדיעבד לא חיישינן להכי. ולפי מה שכתב בא"ז בתשובה דהיכא דהיבם נשוי ואנוס הוא בתקנת דרבנן שלא יוכל ליבמה אין לה כתובה אפילו חלצה א"כ היכא דהקטן נשוי והגדול פנוי וכשיחלוץ הגדול צריך לחלוק עמה ואם היה הקטן חולץ לא היה לה כתובה דמצי למימר לה בדלון הייתי מייבם אלא דאניסנא בתקנתא דרבנן והיה לנו לומר דלא מצי הגדול להפקיע זכותו של קטן דאית ליה טפי מיניה. מיהו נראה לומר דהיינו דא"ז לא איירי אלא דתרוייהו הוה ניחא להו ביבום כהא דכתב לעיל מן התוספות וז"ל היכא דשניהם רוצים להתייבם ואומרים אנו מתכוונים לשם מצוה אין מפרידין אותן לרבינו תם ע"כ בהכ"ג שהיבם היה מזומן ולא שביק ליה אלא משום תקנתא דרבנן מיקרי אנוס ולית לה כתובה אפילו חלצה אבל היכא דהיא אינה חפיצה להתייבם וקיי"ל דלא כייפינן לה ובלא תקנתא דרבנן נמי היה צריך לחלוץ או לעגנה ואם היה חולץ לה בלי פשרה היתה נוטלת כל כתובתה לאחר חליצה מדינא אלא שהקהילות תקנו שיחלקו הממון כדי שלא תבא לידי עיגון ולענין זה שאחין הנשואין והפנויין שוין הן וקצת משמע הכי

כמו שחלקתי בהא דכתב א"ז לעיל גבי ר"י הלכה דבזמן הזה אם היבם נשוי ואינו יכול לייבם מפני תקנת רבינו גרשון כו' וצ"ע. והשליחי דדעת היבמה לחלוק בנכסים הן רב הן מעט נראה אם הנכסים מרובים כל כך שאפילו חצייה הן יותר מכתובתה בהא לית דין ולית דיין שתחלוק בכל הנכסים דא"כ היתה נשכרת מאילו ולא היתה זקוקה כלל שאז לא היתה נוטלת רק כתובתה ועכשיו תטול יותר וכה"ג אפילו כתקנת דפרסאי לא הוה אלא היכא דאין הנכסים מרובים כל כך אלא הן בענין זה שאליין מגיעין לפחות מכדי כתובתה או ממש כשיעור כתובתה ולא יותר וכה"ג אפשר לומר שתקנו הקהלות לחלוק כממון לעולם הואיל ואינה נשכרת ולפעמים כשאין הנכסים אלא כדי כתובתה או פחות היא נפסדת איכא למימר לא חלקו בתקנתה ויחלוקו לעולם עד שיהיו הנכסים יותר מכדי כתובתה. אבל נראה דמוכח קצת מתשובת מור"ם דלעיל דהיבמין נוטלין כל המותר על הכתובה כראם ואח"כ חולקין עמה שיעור כתובתה שכתב בתחלה שחולקין בתקנת הקהלות וכתב שאם יש לה נכסי מלוג מה דינה אבל חקר מור"ם שלא היו לה נכסי מלוג כך כתב. וכתב עוד וז"ל ומאותן ששים ליטרא הליי"ט שצוה לחלק לאחיו ולאחותיו לא יכנו לה כלום מחלקה דכתובה נגבית ממתנת שכיב מרע כו' כאן לא פירש מור"ם שום חילוק בדין זה אם הנכסים היו מרובין או מועטין ואפילו את"ל שחקר מור"ם וידע שלא היו הנכסים רק כדי שיעור כתובה מ"מ היה לנו לפרש חילוק הדין כדפירש דין נכסי מלוג אע"כ סבירא ליה דאין כאן חילוק והשתא אי אמרת בשלמא דלעולם אין חולקין עם היבמים אלא שיעור הכתובה שפיר קאמר דלא יכנו לה כלום מחלקה מחמת מתנת שכיב מרע ממה נפשך דאם הנכסים מרובים מכדי כתובתה בעלי הלוואה נוטלין מן המותר כדין כל לוואה הנגבית מן הירושה ואם אין בנכסים רק שיעור כתובה נמצא אם לא היתה צריכה לחלוק עם היבם בעלי הלוואה לא היו נוטלין כלום דכתובה קודמת למתנת שכיב מרע. ולכך לא יכנו לה כלום מחלקה אלא אי אמרת דלעולם חולקים בנכסים אע"כ שאלו הנכסים היו מרובין על הכתובה אבל אם הם בכדי כתובתה או פחות נוטלת אותה א"כ משכחת לה שהוא צריכה לגבות מחלקה ג"כ בשביל מתנת שכיב מרע. כגון אם כתובתה ארבע מאות והנכסים שמונה מאות או פחות והוא ציוה במתנת שכיב מרע מאה דהשתא בעל הלוואה נוטל מן הדין מתנתו שהרי יש כאן הרבה מותר על הכתובה וישארו עוד שבע מאות ואותן חולקין היבמה והיבם נמצא נפסדת במתנת שכיב מרע חמישית שאלו לא יהיו בעל הלוואה היתה נוטלת ארבע מאות חצייה של שמונה מאות כשיעור כתובתה אע"כ לעולם אינה חולקת אלא שיעור כתובתה ולכך אינה צריכה לעולם לגבות מחלקה בשביל מתנת שכיב מרע דמשיעור כתובה אין נוטל בעל הלוואה כדפרישית והמותר על הכתובה בלאו הכי לית לה חלק בו. והא דכתב סמ"ק אם עשירה היא נהגינן לעשות פשרה מן הממון. רוצה לומר אם היתה עשירה שכתובתה מרובה ולאפוקי אם לא היה כל בבית דכתיב לעיל מיניה. אמנם בני ריינו"ס נוהגין עכשיו שהיבמה יש ברירה בידה וצריכין לחלוק עמה כל הנכסים או יתנו לה כתובתה משלם והיינו על דרך שכתבתי שלעולם חולקת היא עד כדי כתובתה לא ידעתי אם מקובלים הם שתקנת הקהילות הקדמונים כך היא או אם מקרוב חדשו להם סדר זה:

שאלה רכא הא דכתוב בהגה"ה במיימון דאבי"ה ראה את אביו שקבע מקום לחליצה בערב שלפני חליצה אי קאמר דווקא מערב לשחרית שלאחריו או נימא הוא הדין משחרית לערב באותו יום עצמו נמי מהני:

תשובה יראה דיש לנו לומר דוקא הוא מערב יום שלפני החליצה. ואע"ג דנמצא כתוב על שם אחד מהגדולים דהוא הדין משחרית לערב נמי מהני אין נראה דבפ' קמא דסנהדרין תנינן אין מעברין את השנה אלא במזומנים לה. פירש רש"י במזומנים שזימנם הנשיא לכך מבערב מדפירש רש"י בערב ולא פירש שזימנם היום הנשיא לכך מתי שזימנם משמע לכל מידי דבעי הזמנה והכנה. וכה"ג למידי דבעי ב"ד בעינן מערב ולא באותו היום וה"ה קביעת מקום לחליצה. ואפי' את"ל דלא מצינו למימר מהתם מ"מ אמאי נעביד דברי הגאון לאו דווקא כיון דאשכחן בעלמא הזמנות דבעיא מערב ולא באותו היום דאין הלשון משמע כלל דנקט רש"י ערב למעוטי שחרית דקודם יום שמעברין. משום דמיפלג טפי אבל באותו יום עצמו כל מאי דקריב טפי שפיר דמי דא"כ הל"ל מערב יום שלפניו וקל להבין. מ"מ נראה דאע"ג דנקט ראבי"ה האי לישנא איהו לא אתי לאפוקי מופלג מלפניו אלא לאפוקי סמוך כדמשמע התם קצת דקאי על זה הפנים וא"כ אם רוצים לחלוץ באחד בשבת נראה דלא שרי לקבוע מקום בשבת בערב משום דמיחזי כמתקן ובונה הואיל ומכשירות למצוה. וכה"ג אשכחן כמה וכמה גזירות בהלכות שבת ויוכלו לקבוע בערב שבת ולא חיישינן אם הוא מופלג טפי מערב אחד דאפילו אי חיישינן בעלמא הכי דבשבת לא אפשר לא חשוב מופלג:

שאלה רכב אשה אחת מת בעלה והיתה סבורה שגם אחי בעלה מת כי כן יצא הקול ואם היה חי היתה זקוקה לו ונתקדשה לאחד מן השוק. ולאחר שנתקדשה בא היבם ממדינת הים וחלץ לה ונשאת מהו למקדש שריא למיתב תותיה או לאו:

תשובה יראה דיש להתיר ולאוסרה לבעלה דכה"ג לאו שוגגת מיקרי דכיון דידעה שיש לה יבם לא הוי לה למסמך אקול בעלמא שמת שאפילו ע"א ביבמה לעלמא מספקא תלמודא פ' האשה אי מהני אע"ג דהאמן במת בעליך ומסיק אפילו דלא מהני והוי נמי דרב אלפס ויתר רבוותא פסקו דנאמן עד אחד ביבמה מ"מ בקול בעלמא ליכא מאן דאסיק אדעתיה דלא מוקמינן ליה בחזקת שהוא קיים. וא"כ אפילו לר"ת שפסק פ' האשה רבה דיבמה שנתקדשה לאחר מן השוק קודם שנתגלה אי לא בעי יבמה ליבמה וחלץ לה א"כ שרינן למקדש דקידושין לא קנסוה אפי' באשת איש כל שכן ביבמה נוכל לומר דדוקא שנתקדשה בשוגג כגון שלא ידעה שהיה לו אח אבל בכה"ג לאו שוגגת מיקרי כדפרישית וכל החבורים שכתבו דברי ר"ת שפסקו הלכה למעשה כתבו המעשה בענין זה שלא ידעה היבמה שהיה לה יבם כשנישאת ואשירי משמע דדוקא כה"ג התיר הלכה למעשה ואע"ג דמשמע מתוך דאייתו שכתב ויליף לה מקל וחומר מאשת איש דלא קנסוה כשנתקדשה משום דלא עבדה איסורא ונראה דאיה דבאשת איש אפילו במזיד לא קנסוה דהא לא עבדה איסורא. מ"מ י"ל דלא פסיק הלכה אלא בשוגג והיא מדכתבו החבורים בתחלת דבריו ואיותיו וכתב עלה דהכי עבד עובדא באשה שלא ידעה שהיה ליבם משמע דסבירא להו דוקא בכה"ג התיר הלכה למעשה ותו אפי' אם נאמר דהתיר אפילו במזיד הואיל וה"ג ור"ח פליגי עלה במזיד כדמפרש באשירי ואשירי נמי דמסיק כוותייהו לית לן להקל ולהתיר אליבא דרבינו תם לחוד. וא"ת אדרבה נימא דבכ"ד כ"ע מודו אע"ג דכמזיד דמי שרי דע"כ לא אסרינן התם אלא היכא דנודע הספק קודם שנשאת ובעודה ארוסה נשאל לחכם תו לא שרי לה להנשא ואסורה למקדש אבל היכא שכבר נשאת להמקדש לאחר חליצה בלא שאלת חכם ולפי שהיה סבור שאין בו איסור ושוב נודע הדבר לחכם אית לן למימר דלא מפקינן מיניה אפילו אין לה בנים עדיין דבכמה דוכתי מפליגין בתלמודא בין נשאת שלא תצא ובין שלא תנשא. אמנם נראה לדקדק מלשון ה"ג דאסרו אפילו בדיעבד ואם נשאת תצא וכן פירש ר"ח מסכים לדברי ה"ג וכתב בזה הלשון אם נשאת תצא מהמקדש כדאיתא התם באשירי אלמא מאן דאסרי למקדש לישאנה וצריך להוציא בגט קרינן ליה תצא וה"ה בנישאת וא"כ הא דמפלגינן בכל דוכתא בין נישאת ללא נשאת היינו דלא נתקדשה גם כן אבל נתקדשה והיינו צריכין לה גט היינו תצא. ועדיין נוכל לומר דמהאי טעמא עדיף נישאת דמספקא דיעבד הוא אבל לא נישאת אנו צריכין להתיר לה להינשא לכתחלה דודאי בקדושין להודיה ליכא איסורא דהא משמע מלשון ה"ג דבהאי איסורא אין לחלק בין לכתחלה ודיעבד דכתבו הכי שומרת יבם שנתקדשה נותן לה גט ושריא ליבם אבל למקדש אסור עולמית מדנקט עולמית משמע דאין תקנה לדבר אפילו דיעבד והכי איתא פרק חרש ביבמות דיקא נמי דגבי דידה

הויא לא יצא וגבי דידיה הויא לא יצא עולמית מ"מ הא דאורייתא כלומר ואין תקנה לדבר ולכך נקט עולמית לגבי דידה דרבנן ויש תיקון אם עבר וגרש כדאיתא התם בתוס' ובאשירי ובמרדכי פ' המקבל מן הירושלמי דלמ"ד משום טובר וגרש שמותר וכן בפ' מי שאחזו דייקי בכמה גוונים מדנקט עולמית מ"מ לדיוק גמור הוא. וה"ג קדמוניות הן ויש לדקדק מדבריהם כמו מדברי התלמוד אך י"ל דהתם נמי לא דייק אלא משום דבריתא גבי דידה לא נקט עולמית ובסיפא גבי דידיה נקט עולמית וכן משמע לשון רש"י פ' מי שאחזו מ"מ ראיה יש מדנקט לישנא יתירתא אסורה עולמית דאין לנו לחלק מלבנו ולומר דיש חילוק בין נישאת ללא נישאת אחרי דפר"ח נמי משמע הכי מדנקט תלא מן המקדש :

שאלה רכג

יבמה שנפלה לפני יבם אחד והיבם ההוא נאנס בקטנותו ונטמא בין הנכרים ונתגדל בין הנכרים עד שנעשה גדול בשנים ואעפ"כ לא חזר לדת האמת ובשעת נישואי אחיו לזאת היבמה היה עדיין קטן בין הנכרים אבל בשעת מיתת אחיו נעשה כבר גדול זקוקה היא לו או לאו :

תשובה יראה דבתחלה צריכין לבאר דין היבמה שנפלה לפני יבם שנשתמד במזיד ועדיין הוא ברשעו בשעת מיתה וגם היה כן בשעת נישואין או אם עומד ברשעו באחד מהם בשעת נישואין או בשעת מיתה ומאז נבאר שאלתנו בא"ז כתב וז"ל רב נחשון גאון ז"ל וספר בשר על גבי גחלים ותשובות רבות פסקו דיבם שהיה מומר בשעת קידושין אחיו ועדיין כשמת הוא עומד בשמדותו אינו זוקק את אשת אחיו לייבום ופטורה לשוק בלא חליצה אפי' חזר לאחר מיתת אחיו לא משגחינן ביה ולפר"ת אפילו היה יהודי בשעת נישואי אחיו אם היה מומר בשעת מיתת אחיו אינו לא חולץ ולא מייבם עכ"ל ובא"ז הגדול כתב דברי הגאונים מאד באורך והלשון גם הראיות מגומגמים קצת וכנראה לי תורף הדברים אכתוב מה שחלק מה דהוי מומר בשעת קידושי אחיו כתב הטעם על זה דסברי הני גאונים דנישואין הראשונים הן מפילין וכיון דהוי יהודי בההוא שעתא חייל עליה זיקה ותו לא פקע בשמדותו אבל כשהיה גם בשעת קידושין מומר אינו זוקק משום דהתורה אמרה כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם יבמה יבא עליה מי קאמר יבמה אפילו מומר והא כתיב דרכיה דרכי נועם אלא מקים ישיבת אחים להדדי ומה מת אחד ביהדות אף יבמה יבא עליה ביהדות וכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש וקיימי רבנן ומתקני מילתא דאתי נמי לידי תקלה וכ"ת לא יבא עליה ולא תפטר בלא חליצה כי היכי דאמרינן בהדיא בגמרא דאי הדר גר לסורו ישראל מומר קרינן ליה ואי קידש קידושיו קידושין אלמא כישראל חשבינן ליה לא דמי דהתם בידיה הוא דקעבד מומר מעשה ואיסור כרת הוא אבל הכא ממילא הוא ואיסור לאו ואיכא למיחש לעיגון ע"כ תורף הדברים בדרך קצרה . וכתב שם דהך מילתא נשאל לגבי ישיבה דמתא מחסיא והשיבו כדכתיבנא דאינו זוקק אם היה מומר בשעת קידושין משום דנישואין הראשונים מפילים ולא הצריכו ראיות יותר אבל הגאונים שאחריו כתבו בתשובותיהם הנהו טעמא דכתיבנא לעיל וכתבו ג"כ שסמכו על הראשונים שהן כדי לסמוך עליהן כי מהם תצא תורה לכל ישראל ומסיק א"ז הגדול דלפר"ת דפסק מיתה מפלת אפילו היה יהודי בשעת נשואין ואח"כ נשתמד והיה מומר בשעת מיתה פטורה מן החליצה . וכתב עוד א"ז שנראה לו שאם היה מומר בשעת נישואין וחזר בתשובה קודם מיתת אחיו כיון שהיתה לפני ישיבה אחת בשעת מיתה וקי"ל מיתה מפלת הוי ליה כמו שנולד לאחר נישואין של אחיו וזוקק לייבום ואפשר דרבי נחשון וספר בשר על גבי גחלים מודים ג"כ בכה"ג היכא דחזר בתשובה קודם מיתה ע"כ ומרדכי פ' החולץ כתב דמצא בתשובת הגאונים דיבמה שנפלה לפני המומר ואין כאן אח אחר פטורה מן החליצה ויבום ולא כתבו שום ראיה לדבריהם . מצאתי בשם רבי אברהם מרעגנשפור"ק דיבמה שנפלה לפני יבם מומר דתימא הוא אי בעי אפילו חליצה דבמקום ערוה קיימי משום דהנבעלת לנכרי קנאים פוגעין בה וכתב רש"י בתשובה אחת דאין לסמוך עלה ואע"פ שחטא ישראל הוא לכל דבר ודבר וקידושיו קידושין גם לחלוץ גם לייבם ומהר"ם הביא ראיה לדברי תשובת הגאונים מהא דאמרינן פ' הגוזל קמא מעתה יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חליצה ומשני משום טב למיתב טן דו אבל מומר דאנן סהדי דלא ניחא לה שיעבירנה על דת א"כ תפקא בלא חליצה מהאי טעמא ושאלו למהר"ם על יבמה שהיו לה שני יבמים האחד הגדול מומר ולא היה כאן הקטן יהודי והלך למהר"ם אם יוכל המומר לפוטרה והשיב דאזלינן הכא לחומרא והכא לחומרא ע"כ. הנה ביארנו דעת הגאונים אשר נמצאו לי דבריהם על ספר מעתה אבאר דעת הגדולים שהיו בימינו אחד מהגדולים השיב לחד מרבותא והספק נשאלה לידי דהיה נראה לו לסמוך על דברי א"ז בשם גאונים קדמונים והא דכתב רש"י וחולק על הגאונים ראה ליישב ומילק בדברי רש"י להשוות לדברי הגאון וגם היה נראה לו דהא דמייתי רש"י ראיה מקידושיו קידושין גם הגאונים מייתי לה ומתרצי לה כדמבואר לעיל א"כ דבריהם עיקר ועוד היה נראה לו כיון דא"ז דרגיל בכל מקום לאסוקי הילכתא כרש"י וכאן מוכיח מדבריו בספרו דסבירא לן הלכה למעשה כדכתבו הגאונים א"כ בריר לו דדברי רש"י אינם עיקר כאן וגם כי הר"ר אברהם כתב דתימא הוא אי בעי חליצה כדלעיל. והא דכתב רמב"ם מי שיש לו אח מכל מקום בין הוא ממזר או עובד ע"ז זוקק את אשתו לייבום תירץ א' מהגדולים דלעיל דמיירי שנעשה עובד ע"ז אחר נישואי אחיו וס"ל נישואין מפילים כדברי הגאונים ע"כ דבריו וטעמיו. עוד מצאתי הועתק בשם גדול אחד שחולק בראיות רש"י וכתב נהי דלענין קדושין כישראל הוא וכן לכל שאר דברים כה"ג דלאו תליין באחוה אבל ייבום דתלייה רחמנא באחוה ומומר לאו אחיו של ישראל הוא והכי איתא בהדיא בסמ"ג בשם ר"ת במצות לתת צדקה דמהאי טעמא יכול להלוות למומר בריבית. דלאו אחיך מיקרי וכן אינו מצוה להחיותו דכתיב וחי אחיך עמך והאי לאו אחיך הוא. ורוצה לומר אותו גדול דה"ה לענין ייבום ואחד מהגדולים השיב בתשובה דלית לן לאסוקי אדעתא להקל מדברי רש"י שהרי מהר"ם אע"פ שהביא ראיה לדברי הגאונים כתב דעבדינן הכא והכא לחומרא ותו דהתוס' סוף פ' הגוזל קמא כתב דהא דפריך התם תיפוק בלא חליצה היינו דוקא כשנפלה מן האירוסין אבל מן הנישואין לא משני טעמא דאדעתא דהכי לא קדשה דמשום חיבת נשואין וביאה גמורה ומקנה נפשה לגמרי בלא תנאי ועל דברי רבי אברהם השיב דכל ימיו תמה על דבריו דמשוי לביאת נכרי כמו ערוה דתוס' פ' קמא דיבמות כתבו בחד שיטה דמדאורייתא אינו ממזר אלא מדרבנן כיון דבצינעא ביאת היתר היא וכ"ש אם היה האח בתחלה בשמדותו נאנס בקטנותו ובעודו בקטנותו בין האומות נתקדשה יבמתו לאחיו דודאי זקוקה היא אפי' לא"ז בשם הגאון דהוי כמו נתקדשה בעודו יהודי ואח"כ נשתמד דכל מעשה קטן עד שיהא בן י"ג שנה ויום א' לא חשיב לה וכהסגנון הזה השיב לי בתשובה וכן נראה לי כדבריו דכיון דמסיק רש"י בתשובתו דליכא למיסמך כלל אדברי הגאון כדאיתא בתשובת המיימוני מי יוכל לתקן את אשר עותו הרי מייאש אנו שוטין וכן העתיק אחד מהגדולים דבעל העיטור פסק כרש"י והר"ר ידידיה משפירא עשה כן הלכה למעשה ומש"כ אחד מהגדולים המתירים דלעיל דא"ז רגיל בכל מקום לפסוק כרש"י וכאן פסק דלאו כוותיה אלמא ברירא הוא ליה דאין דבריו כאן עיקר אין נראה הוכחה כלל דרש"י כתב דבריו אלו בתשובה ולא בפירושיו ושמא הא"ז לא ידע מתשובה זו ואי שמע הוי הדר לפסוק כרש"י כמו שרגיל בכל מקום. ומה שחלק המתיר דלעיל בדברי רש"י לא ראיתי לבאר דמוכח מתשובת רש"י שבמיימון שאין חילוק לרש"י כלל דבכל ענין שהיה מומר בין בתחלה בין בסוף לעולם זקוקה היא לו ותו נראה דקשה היא מאד להבין דברי הגאונים שחלקו בין היכא דהוי מומר בשעת נישואין ובין דהוי יהודי באותו שעה דהיינו טעמא משום דסבירא להו נישואין מפילים אע"ג דאין מטילין את האחיות כ"ש אלא יתום קטן מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך וקי"ל טובא הלא דרבא סבר פ"ק דיבמות מיתה מפלת דמשני מתניתין דפ"ק וד' אחין דתרווייהו סבירא

מיתה מפלת הו ואל"ל ז קתני וכדרבא קי"ל נגד רבי ירמיה דמשני הכא וכן פסק אבידי והו אפילו אי קי"ל נישואים מפילים מ"מ אין לחלק לפי סברת הגאונים דמשווי ליה למומר כערוה שהרי סוברים דפטורה מחליצה כמו מיבום א"כ אפילו נשתמד אחר הנישואין הוי ערוה ומפקיע זיקה כמו הא דתנן בהדיא פ' ד' אחין ב' אחין נשואין ב' אחיות ואחד נשוי נכרית מת אחד מבעלי אחיות וכנסה נשוי נכרית ומת ונפלו שתיהן לפני האח הנשאר כשם שאחות אשה פטורה כך צרתה פטורה הא קמן דאע"פ שהנכרית היתה נשואה כבר יחידית קודם שכנסה בעל אשת אחיו ונישואין דנכרית היו מפילים אותה דהא לרבי ירמיה תנא דד' אחין סבר נישואים מפילים אפ"ה כי אתיא ערוה לגביה מפקיע לה זיקתה והיינו טעמא דלא אמרינן נישואין מפילים אלא לענין זה שאם היתה שעה אחת צרת ערוה בשעת מיתה ונראה הטעם כיון דבלא"ה כל יבמה איכא עלה איסור אשת אח אלא דרחמנא שרי' והכי איכא עלה שעה אחת פטור מכח ערוה שוב אין לה להתיר להכי מהכי טעמא ואינה ראויה שעה אחת בשעת נפילה והרי היא כאשת אח שיש לה בנים אבל הכי לא מהני דנישואים מפילים להזקיקה בשביל כך דשוב לא תפטר דאין מזקיקים אותה בטעם כל דהו הואיל וכלאו הכי רכיב עלה איסור אשת אח והכי איתא בתוס' פ' ד' אחין דהא דנשואין מפילים אפילו למאן דאית ליה אינם מפילים לגמרי כמו מיתה מפלת וא"כ לגבי מומר נמי אם מחשבינן זיקתה לכלום מדאורייתא לפטור יבמתו אפילו מן החליצה והיינו כמו פטור ערוה אפילו נשתמד אחר נישואין ידחה טעם דנישואין מפילין ואע"ג דהא"ז הגדול מדברי הגאון כתב טעמא דהא דקידושין דמומר הוי קידושין היינו טעמא משום דהנביא הכריז על ישראל והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים וגו' לכך קידושיו קידושין וכן זוקק את אשת אחיו אם נשתמד אחר קידושין מהאי טעמא. ונראה לבאר דעת הגאונים כיון דקי"ל נישואין מפילים אם היה יהודי בשעת נישואין חייל עליו הזיקה והתורה לא נתנה לו כח לפרוק עול מעליו שכבר נתחייב בו אבל אי הוי מיתה מפלת א"כ כשנשתמד עדיין לא נתחייב בה וצריך לומר כדלעיל משום דע"י מעשה הן באין דומה כבא לפרוק עול אם לא יועילו קידושין שלו כמו של נכרי הרי עושה את עצמו בידים כנכרי וכל אילו הטעמים קצת זרים הם לקבלם ולסמוך עליהם לקולא נגד דעת רש"י דמימיו אנו שותים ונגד דעת מהר"ם דבתראי הוי וידע דעת כולם ואזל הכא והכא לחומרא וגם מה שחלקו הגאונים משום דבקידושין איכא צד כרת וביבום ליכא אלא לאו ק"ל מהא דפריך פ"ב דיבמות מכדי האי דאורייתא והאי דאורייתא מ"ל לאו ומ"ל כרת אמנם בכל זה אינני בא להפליג דברי הגאונים אשר מהן יצא הוראה לכל ישראל אלא לבנות על יסוד רש"י ומהר"ם ויתר גאונים שהזכרתי לעיל ומה שהפליג הגדול שהבאתי לעיל את דברי רש"י משום דגבי ייבום תלייא באחוה ולכך שאני מקידושין והביא ראייה מדברי רא"ם בסמ"ג דחילק הכי בין קידושין לגיטין ובין רבית ולדקה דכתיב בהו אחוה ולכך ליתניא במומר נראה דאין ראיה מזה לחלק הכי ג"כ לעניין יבום דהתם שפיר אית לחלק משום אחוה דכתיב גבי רבית וצדקה לאו באחים גמורים איירי אלא כלומר כל ישראל שהם אחים בתורה ובמצות. ותדע דאנו מוזהרים לענין רבית וצדקה על הגר הבא מאלף עממין כמו על ישראל הבא מזרע יעקב וכיון דהכי הוא מומר שכפר בעיקר ויצא מן הכלל פורק ממנו אחוה זאת אין אנו מוזהרים לרחם עוד עליו ולהחיותו. אבל אחוה דכתיב גבי זיקה ויבום אינו ר"ל אחיו בתורה ומצות אלא אחיו מעצמו ובשרו שנולדו מאיש אחד ומומר נמי אעפ"י שנשתמד לא פסקה תולדותיו והלא הוא ואחיו המת נולדו מאיש אחד דעשו נמי ישראל מומר היה כדאיתא פ"ק דקידושין ואעפ"כ משכחת דהתורה קראתו אח ליעקב בכמה דוכתי והיינו משום דבני איש אחד היו ומה שכתב המרדכי בשם הרבי אברהם דמשום דקנאין פוגעין בו חשיב כערוה ז"ל הטעם כיון דרשאי הקנאי ליטול את נפשו הוי כמו ערוה שחייבין עליו מיתת ב"ד ולכך פטרוהו מן החליצה ויבום אתמהא א"כ יהא הוולד ממזר והא קי"ל אפי' מנכרי גמור הוולד כשר אלמא לא מדמינן להו לעריות בכל דיניהם וה"ה לענין פטור יבום וחליצה והכי תלא מילי וולד ממזר ופטורי חליצה ויבום וקדושין תופסים בהדדי כדמוכח במס' יבמות בכמה דוכתא ומסתפא נבאר תחילת שאילתינו אם קדשה ונשאה בעוד שהיה אחיו עדיין בקוטנו בין האומות ואח"כ בשעת מיתתו נתגדל כבר ולא חזר לדברי הגאונים רב נחשון וחביריו ודאי זקוקה היא לו דכיון דסבירא להו דנישואין דראשונים מפילים זה היה קטן בשעת נישואין ואנוס גמור הוא והכי הוא ישראל ממש לכל דבריו ואע"פ שלאח"כ עמד ברשעו אפילו בגדלותו מ"מ הוי כמו שנשתמד אחר הקידושין דזקוקה היא לדברי הגאונים הללו כדלעיל. אך לפר"ת דסבר מיתה מפלת היתה פטורה כדמבואר וכבר כתיבנא דאפילו דהיכא דהוא מומר גמור בשעת קידושין ומיתה אין לפקפק מדברי רש"י ומהר"ם לפוטרה מחליצה וכ"ש בהס"ג ויש נוהגים להתנות בהס"ג בשעת קידושין שלא תיזקק ליבם אם תפול לפניו וצ"ע בדבר דבמרדכי פ' הפועלים מייתי ירושלמי דמתנה על מה שכתב בתורה תנאו בטל כמו אם מתי לא תיזקק ליבום אמנם בתלמוד דידן לא משמע הכי מדפריך פ' הגוזל אלא מעתה יבמה שנפלה למוכה שחין תיפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה וכו'. ומינייה מייתי מור"ם ראייה לדברי הגאונים כדלעיל ואין לחלק משום דהתם הוי אנן סהדי ולא צריכה להתנות אבל המתנה בפירוש לעקור דבר מן התורה לעולם לא מהני תנאו דבתשובה במיימון נמי איתא הא דמייתי מור"ם מדברי הגאונים מפ' הגוזל ומסיים התם דהוי כמו שהתנה בפירוש שלא תזקק לו משמע דתנאי בפירוש מהני לגמרי מ"מ גילוי דעת הוא דאין בדעתו לחול היקה שתתייבם מחמת חיבת הנישואין כמו שמחלקים התוספות דדווקא מן האירוסין אמרינן דאדעתא דהכי לא נתקדשה ולא מן הנישואין והאידנא רגילין לעשות קידושין ונישואין יחד בשעת חופה וכיון דבההיא שעתא מתנה אנישואין נמי מתנה ועיין פ' המגרש בגמ' ובתוס' פ' אע"פ דהתם מפרש כמה חלוקים במתנה על מה שכתב בתורה:

שאלה רכד אשה שהיתה זקוקה לב' יבמין ראובן ושמעון ומת ראובן. צריכה להמתין ג' חדשים ממיתת ראובן קודם שתחלוץ לשמעון או לאו:

תשובה ירא"ה לפום ריהטא היה נראה דצריכה להמתין. אבל כי דייקינן שפיר יראה דלא צריכה כלל בפ' החולץ א"ר יבמה שחלצו לה אחים תוך שלשה חדשים צריכה להמתין ג' חדשים פי' ממיתת הבעל חלצה לה לאחר ג' חדשים ממיתת הבעל אינה צריכה להמתין כלום וכתבו התוס' בשם ר"ת דדווקא שחלצו לה דהחליצה מוכחת שלא בא עליה כדאמרינן גבי ממאנת שהמיאון מוכחא שהיא קטנה אבל מת היבם לאחר ג' חדשים צריכה להמתין ג' חדשים ממיתת היבם דיותר קרובה היבמה לביאה מארוסה דגזרינן בה אטו נשואה ואע"ג דאמרינן גזירה ממנו אשתו לא גזירה ממנו היינו לענין למוקמי אנפשה אבל לעניין שמא ישא אחותה כו' איכא למימר יבמתו קרובה לביאה טפי ואיתא התם בגיליון עלה וז"ל אבל לענין לגזור אטו נשואה איכא למיגזר בשומרת יבם טפי דקרובה לביאה עכ"ל והשתא היה נראה לפום ריהטא דלאו דווקא מת היבם ואין שם אלא הוא דצריכה להמתין ג' חדשים להנשא לשוק הלא אפי' היו שם ב' יבמין ומת האחד בכ"ד לא שרינן להו להתייבם תוך ג' חדשים ממיתת היבם האחד כיון דקרובה היא לביאה כדפסק ר"ת א"כ איכא למיחש שמא מעוברת היא מן היבם שמת ואסורה להתייבם לזה א"כ אפי' לא חיישינן שמא מעוברת היא מן היבם שמת מ"מ גזרו בה אטו נשואה לבעלה כדגזרינן בארוסה אטו נשואה אע"ג דלא חיישינן בה דילמא מעוברת היא וכיון דאסורה היא להתייבם אסורה לחלוץ דהכי תנן פ' החולץ היבמה לא תתייבם ולא תחלוץ עד שיהיו לה ג' חדשים ופריך תלמודא בשלמא לא תתייבם שמא מעוברת היא וקא פגע באיסור אשת אח אלא תחלוץ מנ"מ ומסיק משום דכל שעולה לייבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה לייבום אינו עולה לחליצה אמנם כי דייקי בה שפיר אין נראה לדמות נדון זה לפסק דר"ת וגם אין לגזור שמא מעוברת היא דהא דפסק ר"ת דיבמה אסורה להנשא תוך ג' חדשים ממיתת היבם התם היבם לגבי יבמתו

חשיב לה כבעלה לגבי אחר מן השוק דהא רמיא קמיה בזיקה ויכול ליבמה בעל כורחה ודמי לנשואה לאחר מיתת בעלה דזיקה ככנוסה דמיא אבל ליגזור מיבם זה ליבם אחר ולשוייה כנוסה ביבם זה לגבי אחיו שהוא יבם כמותו לא שייך כלל למימר הכי דמאי חזית שיהא כנוסה של זה אדרבה נימא דהיא כנוסה של זה ואפי' אם היה זה שהוא גדול אחין מ"מ אינו אלא למצוה דהא אם קדם קטן ובא עליה קנאה לכל דבר ולהכי לא דמי כלל לנשואה לאחר מיתת בעלה שהיא אסורה ליגשא לעלמא וליכא למיגזר בה כמו בארוסה דארוסה נמי דאסורה להנשא לעלמא משום דעומדת היתה לביאת הארוס טפי מלעלמא ושייך למגזר בה אטו נשואה. וא"ת נהי נמי דלא דמי לנשואה כמו שביארנו מ"מ נימא דלגזור משום היא גופא דכיון דכתב ר"ת שהיא קרובה לביאה טפי מארוסה ייחוש שמא מעוברת היא מן היבם האחד ואם תתייבם מן השני יש כאן חשש תרי איסורי חדא דפוגע באיסור אשת אח כיון דבא עליה ראשון קנאה לאשה ופטרה מן הייבום ועוד דאי מעוברת היא לא מצינו למידע של מי הזרע אם תתייבם בתוך ג' חדשים ומצא אח נושא אחותו ושאר חששות דמפרש תלמודא התם וי"ל דלא איסק אדעתיה דסבר ר"ת דחיישינן בה משום לתא דידה דא"כ אמאי מזכיר דגזרו בה כמו בארוסה אטו נשואה הא איכא למיגזר בה משום היא גופה ולשון התוס' שכתבו לענין שמא ישא אחותה איכא למיגזר בה אל יטעך דהא פירשו הגליון בהדיא דר"ל דלענין לגזור אטו נשואה והתוס' סוף הנזירה נקטו דנשואה גופה היינו משום שמא ישא אחותו והכי אשכחן בהדיא וכמה דוכתי דהגליונות הקצרים מפרשים סתימת התוספות וכיון דלא חיישינן בהיא גופא דילמא מיעברה מיבם מתייבם נמי דלא תקשה אמאי לא תחסר לחלוץ תוך ג' לאחר מיתת היבם משום טעם דאתה מצריכה כרוז לכנוסה אי משתכח דמעוברת היא כדאמרינן התם הא טעמא ומאי ג"כ במסקנא עיבורה לאחר מיתת בעלה אלא ע"כ דווקא בנשואה גמורה חיישינן דילמא מעוברת היא ונמצא אתה מצריכה כרוז אבל ליבמה וארוסה ליכא למיחש עלה אלא דגזרינן בהו אטו נשואה משום דטעמא דכרוז חששא בעלמא היא ולא גזרינן בה הני אטו הני והכי איתא התם בהדיא בתוספות בארוסה לרבי יוחנן:

שאלה רכה יבמה אחת חלצה ולא דקדקו הדיינים יפה בשנותיה ובסימני נערות ולאחר חליצה נמצא שקטנה עדיין היתה וכשגדלה חזרה לחלוץ פעם שנית צריכה לחזור על כל האחין או לאו:

תשובה יראה דאפי' לפי דעת הגאונים דפסקו כרב חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחים הכא אין צריכה לחזור ואע"ג דקלישה לה זיקתה שהרי חלצה פעם אחת מ"מ אינה צריכה חיזור דפ' מצות חליצה תנן קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה פסולה. ומקשים התוספות אמאי תנא קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל כיון דתנא חליצתה פסולה. ועוד דלא תני הכי גבי קטן ומתרצים דאי לא הוי הכי יתור לשון ס"ד דחליצה פסולה היא מדרבנן דהא דמקשינן אשה לאיש אינו דאורייתא ולהכי תנא יתור לשון לאשמועינן דחליצת קטנה אינה כלום כמו של קטן מיהו בירושלמי גרסינן בסדר המשנה תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה כשירה משמע הא דמקיש רבי מאיר אשה לאיש אינו אלא מדרבנן עכ"ל והשתא מ"מ אי לגירסתינו דגרסינן פסולה שמעינן מיתור לשון דחליצת קטנה אינה כלום מדאורייתא כמו של קטן ובקטן ובאנפליא קי"ל דאין פוסלתה על האחים והה"נ אינה צריכה חיזור כדפסק בא"ז דהיכא דטעם בחליצה שאינה חליצה כלל הה"נ לא איקליש זיקה ואינה צריכה חיזור ואפי' לפרש"י דמחמיר בחיזור ופי' כל היכא דאינה יכולה ליבם מיקרי חליצה פסולה וצריכה לחזור הכא כיון דאינה פוסלה על האחין א"כ שרי ליבם ואינה צריכה לחזר ואי לגרסת הירושלמי דאיקרי חליצה מדאורייתא אלא מדרבנן פסולה וא"כ איקלישה זיקה וצריכה לחזר מ"מ כיון דתניא דאם לא חלצה חליצה כשירה אלא שלכתחילה צריכה לחלוץ משתגדיל בכי האי לא מחמרינן עלה לחזר על כל האחין הואיל וחליצה קמייתא כשירה היא בדיעבד ולא אשכחן חיזור הכ"ג לשום דעת גאון ואין צריך ראיה. אמנם הרמב"ם כתב קטנה שחלצה לגדול חליצתה פסולה וכתב חמ"ו שחלצו וכן החולץ למי שהוא פטור מן החליצה אינו כלום וכתב אח"כ שכל מקום שנא' בחבורו לא עשה ולא כלום מותרת להתייבם ולכהן ומותר בקרובותיה ובכל מקום שנאמר חליצה פסולה אסור בקרובותיה ואסורה על האחין ולכהן ע"כ הרי משמע בהדיא מתוך דבריו דאיהו גריס חליצה פסולה במתני' דלגירסת הירושלמי אינה פסולה אלא שלכתחילה תחלוץ משתגדיל ואעפ"כ לא ירד הרמב"ם לדקדק מיתור הלשון דאין החליצה כלום כמו של קטן כמו שדקדקו התוס' ולפי דבריו היתה צריכה לחזור על כל האחין הואיל ופסולה היא על האחין ואי קלישה לה זיקה כדפרישית לעיל מ"מ נראה כיון דאיתנהו רברבי דפסקו דלא קי"ל כרב דשום חליצה צריכה חיזור ולעיל הוכחנו דלדברי התוס' בכ"ד אינה צריכה חיזור אפילו לרב והמרדכי כתב דרב אלפס גורס כגירסת הירושלמי דחליצה קטנה כשירה בדיעבד סמכינן אהני כולי ולא מצריכנא לחזר משום דעת הרמב"ם לחודיה כיון דעיקר של חיזור לכ"ע אינו אלא משל סופרים והלך אחר המיקל וכל שכן בכי האי גוונא:

שאלה רכו השנים שמוסיפין על השלשה דיינים המבוררים לחליצה יש קפידא באותם שנים שלא יהיו קרובים או פסולים או אם צריכים גם הם למקבע דוכתא לחליצה או לאו. ובהשלשה נמי יש להסתפק אם קפדינן בהן בקורבה דלא פסול לדינא כגון הנשואין שתי בנות אחין או שתי בנות אחיות או אשה ובת אחותה:

תשובה יראה דיש לחוש בודאי בהני שנים שמוסיפין למלויי בהו חמשה שלא יהו קרובים או פסולים אע"ג דכתב בא"ז בהדיא דאין קפידא בשנים דמוספין אם אינם כשרים לחליצה בהגה"ה במיימון לא כתב הכי אלא כתב וצריך לדקדק בהני חמשה שיהיו כשרים לדין ובהגה"ה שנייה כתב וראיתי שהשלשה היו נמשכין מן השנים המצטרפין להיכרא וכן שאר הבאים למחזי דלפעמים הם קרובים ולכך יושבין מרחוק כו' הא קמן דבשאר הבאים מצריך ליישב מרחוק משום חשש קורבה והשנים המוסיפין מצריכין רק שיהיו נמשכין להיכרא אבל משום קורבה לא חייש משום דודאי צריכין שיהו ג"כ כשרים. ובספר התרומה כתב וז"ל הילכך צריך חמשה מבוררים לפרסומי מילתא ושלא יהיו קרובים זה לזה ונראה דהרבה יש לתמוה על דברי א"ז דפרק מצות חליצה גרסינן אמר רב שמואל בר יהודה הוה קאימנא קמי דרב יודא ואמר ליה תא הס לזירוא דקנה למלויי ביה חמשה אמר ליה תניא בב"ד של ישראל ולא בב"ד של גרים ואנא גר אנא כו' הרי מוכחא בהדיא דגר שפסול לחליצה פסול אפילו לשנים הנוספים והוא הדין שאר פסולין דמ"ש ואדרבה כ"ש הוא דהא דמוסיפין שנים לפרסומי מילתא היינו משום שיעידו שהיא חלוצה ופסולה לכהן ושרי לשוק ומצד זה היה להכשיר גר טפי מאחר קרוב או פסול דגר כשר הוא לעדות וא"כ הואיל וגר פסול לשנים הנוספים כ"ש שאר פסולין. והא דכתבו רמב"ם וסמ"ג שנים הנוספים אפילו אם הם עמי הארץ כשרים אינו רוצה לומר עם הארץ כי האי שהן פסולים לעדות כדאמרינן בחגיגה כמאן מקבלינן האידנא הסהדותא מעמי הארץ כו' משמע דעמי הארצים פסולים הן וא"כ כל שכן פסולין לדין כדתנן פ' בא סימן כל הכשר לדון כשר להעיד אלא רוצה לומר אפילו הן עמי הארץ כלומר שאינן יודעין להקרות כלום כדבעיא בהשלשה אבל מ"מ אינם חשודים בשום עבירה דהכ"ג כשרין הן לעדות כדאיתא במרדכי פ' אלו טוערין. וא"ת אי בעינן בהני שנים שיהיו כשרין לדין א"כ למה צריכין להיות נמשכין מן השלשה כדלעיל ואמאי צריכא היכרא הואיל וצריכין להיות כשרים כמו השלשה לא קשה מידי דעבדינן היכרא דלא ניטעי דצריך חמשה כמו שהיה סבור רבי יודא מקמיה דהדר ואתי למשרי חליצה בשלשה לכהן וק"ל. אמנם נראה דבהשלשה יש להקפיד שלא להושיב קרוב בכה"ג כגון שהוא ואחר מהדיינים או החולץ והחלוצה נשואין שתי בנות אחין או בנות אחיות אע"ג דפסקו הגאונים פ' זה בורר דכשרים הן לעדות הא כתב שם במרדכי דאין מורין כן לכתחילה משום יחד דחיישינן לב"ד טועין שיסברו שפסולין

הן הא קטן דאפילו לגבי ממון חיישינן לטעות כל שכן לגבי איסור אשה בהני שנים הנוספין אין נראה להקפיד אם הם קרובים בענין זה ואע"ג דכדירנא לעיל דבעינן שיהיו כשרים אינו משום לתא דידהו דהא ע"כ לאו דיינים אינון אלא הטעם הוא משום גזירה דהשלשה או משום חשש איחלופי ולתרי חששי לא חיישינן ואפילו לפרש"י דסבר הטעם משום עדות כדי שיעידו אלו השנים דחליצה היא וא"כ היה לחוש שמא יסברו דאלו השנים פסולין הן מחמת קורבה מ"מ אין לחוש כיון דמדינא כשרין הן ואין הדבר צריכה עדות גמור רק פירסום בעלמא דהא איכא השלשה דיינין שיכולין להעיד ולכך אין לחוש כל כך בהני שנים מפני הטועים וק"ל. ועוד נראה דהני שנים לא צריכין למקבע דוכתא והני בהשלשה דהא תלמודא יליף למקבע דוכתא מועלתה יבמתו השערה אל הזקנים ומסיים ההוא קרא ואמרה מאן יבמי כו' דהיינו הקריאה שמקרים ליבמה וכתיבנא לעיל דהני שנים לא בעינן בהו דידעי להו להקרות וא"כ לא קאי עלייהו ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים ואין צריך להאריך בזה דהדעת נוטה דלא צריכא למקבע דוכתא:

שאלה רכז יש קפידא לחלוץ בערב שבת או לאו:

תשובה יראה דלית קפידא הדא משום דשמעתי דאחד מהגדולים היה נזהר מלסדר נתינת הגט בערב שבת ונסתפקא טעמו היה משום דעל ידי דטריד בצרכי שבת שמא לא ידקדק בכל דבר ודבר כראוי והאי טעמא איתא נמי בחליצה אמנם אי משום הא לחודיה לא הוי אלא זהירות יתירות מן הסברא ולא משום ראייה מן התלמוד אפי' לגבי גט וכל שכן בחליצה דבגט יש ליזהר יותר כדאמרינן בפ"ק דקידושין דכל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהן ואלו חליצה לא אידכר תלמודא אבל נראה דיש להקפיד מצד איסורא דכתב אבירי במס' סנהדרין פ' אחד דיני ממונות מן הירושלמי דאסור לדון מדרבנן בע"ש אפילו דיני ממונות וחליצה נמי דין הוא דלהכי פסולה בלילה ובקרובים ואע"ג דבסמ"ק במצוה לפסוק הדין כתב נמי דאסור לדון בע"ש מדרבנן מ"מ כתב דעתה נהגינן לדון בע"ש מפני ביטול תלמוד תורה של מלמדין ואפשר דהיינו דווקא לענין ממון מכשרינן דאיתיהיב למחילה והפקר ב"ד הפקר והוי כקבלו עלייהו קרובים או פסולים אבל לענין חליצה דאיסורא היא לא מהני הני טעמא דהא אי בעי החולץ והחולצת להכשיר קרובים פשיטא דלא מהני וה"ה בערב שבת ואע"ג דמשום הצורך נהגו העולם להכשיר אין נראה לחלק משום זה:

דיני גיטין

שאלה רכח ראובן בן יעקב בא לחתום בגט אשה וכשרצה לכתוב יעקב טעה וכתב שי"ן במקום העי"ן של יעקב והזהירוהו שטעה קודם שכתב הקו"ף של יעקב אז מחק ראש השמאלית של השי"ן עד שנעשה העי"ן וגמר חתימתו ראובן בן יעקב עד ונתן אותו גט לאשה לגרושין יש להכשירו בדיעבד או לאו:

תשובה יראה דיש פנים הרבה להכשיר בדיעבד וקרוב לענין זה הוה עובדא בדידי שבא לידי גט שסדרו אחד מחבירי וכאשר רצה העד לחתום כתב שמעון כהלכתו והיה צריך לכתוב עוד בן משה עד וטעה ורצה לדלג בן ולכתוב משה ומשך בקולמוס כזה כ ורצה להשלים המ"ם ונעורו בו כשהרגישו את טעותו ונבהל ושמט קולמסו והדביק כמין רגוש בגורם דלעיל עד שנעשה כזה ס והמתין עד שנתייבש וגרר הרגוש עד שנעשה כבתחילה והיה קודם כמין נו"ן ואז הוסיף באותו צורה ונעשה בי"ת גמורה וגמר חתימתו בן משה עד והכשרתי הגט ההוא בדיעבד כי כבר ניתן וגם המגרש היה מומר וכן הגט קלא על ידי עישוי והיה ניראה אולי לא היה חוזר ונותן אחר ונתתי כמה פנים להתיר ונחלק עלי חד מרבוותא ושלחתי לכל מופלגי הדור והסכימו כולם על ידי גם החולק חזר בו. ותורף הראיות והתשובות שיש בהן ממשות אגלה פעמים בקוצר פעמים באריכה בשמעתא קמייתא דגיטין אמרינן לעולם רבי אלעזר היא וכי לא בעי רבי אלעזר חתימה לשמה היכא דליכא עדים כלל אבל היכא דאיכא עדים בעי דאמר ר' אבא מודה רבי אלעזר במזוייף מתוכו שהוא פסול עכ"ל הגמרא וז"ל התוספות תימא לר"י מה ענין שלא לשמה במזוייף מתוכו בשלמא כשחותמין בו קרובין או פסולין התם כדין מפסל דילמא אתא למיסמך עלייהו ולמימסר באנפייהו ואע"פ שהדבר אמת אין לעשותו אלא בעדות כדמוכח פ' ארבע אחין אבל הכא שהעדים כשרים אלא שחתמו שלא לשמה מה תקלה יש בדבר אם נסמוך עלייהו והא לקמן שרי בשמות מובהקים משום דליכא למיחש לתקלה וליכא למימר דאי שרינן בחתימה שלא לשמה יבא להכשיר זמנין דיחתמו תחילה ויכתבו גט על גבי חתימתם והתם ליכא עדות כלל דא"כ גם בשאר שטרות היה לנו להצריך חתימה לשמה מזה הטעם וי"ל דמ"מ איכא למיגזר חתימה אטו כתיבה דאם לא יעשו חתימה לשמה גם כתיבה לא יעשו לשמה עכ"ל התוספות. והשתא נראה דלכאורה בי היכי דפסלינן בחתימה שלא לשמה גזירה משום כתיבה אפילו לרבי אלעזר ה"ה פסול דחק תוכות או שאר פסולין מדאורייתא אע"ג דלא שייך למימר בהו דהוי מזוייף מתוכו אפ"ה פסלינן להו אפילו ר"א דקיי"ל כוותיה משום גזירה אטו כתיבה וכתב בספר התרומה ובסמ"ג וביותר המורים בשם ר"י שאם נפלה טיפת דיו בתוך הבי"ת ונעשה פ"א או בתוך הדל"ת ונעשה ה"א או מ"ם פתוחה שנדבק חרטום השמאלית למשך התחתון ונעשית סתומה וכה"ג אין תקנה לגרור הטיפה או הדביקות דהוי חק תוכות ואפילו להעביר קולמוס על האות אח"כ אינו מועיל לשוויה אות ע"כ. ולשון אבירי כך הוא שאם נפלה טיפה דיו לתוך האות ואינה ניכרת אות אין להעביר הדיו ולתקן האות דהוי חק תוכות ובהגה"ה בסמ"ג כתוב דנהגו העולם לפסול תוכות כה"ג והשתא שאילתנו הוי ממש חק תוכות לדברי ר"י דלעיל ובעובדא דידן דכתבינן לעיל איכא לאסתפק טובא אם הוי חק תוכות כלל כדבעינן למימר קמן ורציתי לחלק מתרי טעמי ההגאונים להדיא דשאני פסול דשלא לשמה משאר פסולין למגזר בהו בחתימה אטו כתיבה טעם האחד דשלא לשמה שכיחי טפי משאר פסולין כדאיתא בהדיא בתוספות בריש גיטין ואמרינן בכל דוכתא מילתא דשכיח גזרו ביה רבנן תו איכא התם בתוס' דר"ת מפרש לפי שאין בקיאין לשמה כלומר שאין חוששין בדרשה לשמה וא"כ נראה נמי דמש"ה שייך למגזר ביה טפי כדאשכחן נמי בכמה דוכתא דמידי דמזלזלו ביה גזרו ביה רבנן טפי כדי לעשות חיזוק לתורה. ועוד חלקו קצת רבוותא בכמה גווני וכולהו חלוקין שחלקו יש להקשות כמו שהקשה עלי החולק עלי בתחילה ואם יש לחלק בין פסול לשמה לשאר פסולין מאי מקשו התוס' בריש גיטין למה נקט לשמה טפי משאר פסולין כמו מחובר ושינה שמו ושמה וכו' יתרץ דווקא בשביל חששא ולשמה תקנו משום דשכיח או משום דאין עיקר דרשא או מטעם שאר חלוקים סבר רבי אלעזר דפסול בחתימה אבל בשאר פסולין לא פסל רבי אלעזר בחתימה ולא היה צריך לומר בפני נכתב אי לאו משום דלשמה ועוד מקשו התוס' בהאי שמעתא מ"ש דמודה ר' מאיר לפי ס"ד דבעינן כתיבה לשמה מדרבנן אפילו בדיעבד טפי ממחובר ומאי קושיא שאני לשמה ממחובר כמו שחלקתי לעיל אע"כ אין חילוק ואפילו שחלקתי לו יפה כל זה לפי שיטת משא ומתן של פלפול וכן הסכימו כמה רבוותא אסברא דידי מ"מ אין לבי אמר לי לסמוך עלייהו לפסק הלכה ואף כי חד מרבוותא חלק אדרבה איפכא דפסול דחק תוכות אית לן למיגזר ביה טפי מבשלא לשמה משום דמיכרא שמחיקה קצת משא"כ בשלא לשמה ע"כ לא היה נראה להקל בלא ראיה ברורה. עוד הבאתי ראייה דע"כ לא בכל פסולי גזר רבי אלעזר חתימה אטו כתיבה דגבי גט העולה בערכאות של נכרים פריך תלמודא והא לאו בני כריתות נינהו ומשני יליף רבי שמעון לשיטתו של רבי אלעזר דסבר עידי מסירה כרתי ופריך והא מודה רבי אלעזר במזוייף מתוכו שהוא פסול ומשני בשמות מובהקים דליכא למיחש בהו דילמא אתי למיסמך עלייהו ע"כ. והשתא אי בכל פסולין גזרינן חתימה אטו כתיבה מה מועיל שמות מובהקין נהי

נמי דליכא למיחש דילמא אתי למימסר באנפייהו משום דכ"ע ידעי דנכרים פסולים הם לעדות ובודאי יודעין דלאו אעידי מסירה סמכינן . מ"מ נגזור חתימה אטו כתיבה מטעם איסור אחר שאם נתיר שיחתום נכרי בגט אתי נמי לאכשורי שיכתוב הנכרי גט והוי פסול מדאורייתא משום דבעינן שליחות בכתיבה לר"א לחד פירוש דר"י כדאיתא בתוספות ובאשירי בפ"ב והרמב"ם נמי סבר כהאי פירושא והשיב לי חד מרבוותא אהוכחה זו דלדידי נמי אקשה דהא מודינא דפסול לשמה ודאי גזרינן חתימה אטו כתיבה כדאיתא בהדיא בתוספות א"כ קשה מה מועיל שמות מובהקין אכתי איכא חותמין לשמה דאמרינן פ"ב נכרי אדעתיה דנפשיה קעבד ופסל לכתיבה. מהאי טעמא אפילו בישראל עומד על גביו . אמנם נראה דלא קשה לדידי כלל דיכילנא למימר כיון דשמות מובהקים הם וידעי דנכרים נינהו לא טעינן בהו לאכשורינהו לכתיבה מדמכשרינן להו לחתימה דכ"ע ידעי לרבי אלעזר כתיבה לשמה דאורייתא וחתימה דרבנן והך סברא דנכרי אדעתיה דנפשיה קעביד לא פסול ודאי הוא אלא חששא כדפרש"י בפ"ב חיישינן אפי' אם יאמר שהוא כותב לשמה גמר בלבו לשם אחר והך חששא בכתיבה דאורייתא חיישינן לה בחתימה דרבנן לא חיישינן לה אבל אם נכרים פסולין לכתיבה משום דבעינן שליחות כפי' בתרא דר"י שפיר שייך למיגזר חתימה אטו כתיבה אפי' אי ידעינן דנכרים נינהו דילמא אם כשרים נכרים לעדות אע"ג דלכל עדות הגט בעינן דווקא הני דבני כריתות הן אפי' לפירוש קמא דר"י כדאיתא בהדיא בתוס' פ' שני דרבי מאיר סבר וכתב דקרא היינו וחתם כל שכן דנכשיר אותה כתיבה אפילו לר"א דהא לפירושו קמא דר"י לא בעי ר"א בני כריתות לכתיבה והך פסול דבני כריתות פסול ודאי הוא ולא מחמת ספק ואידך מרבוותא השיב לי ורצה להוכיח אדרבה דע"כ בכל הפסולין גזר רבי אלעזר חתימה אטו כתיבה . דאמרינן בפ' שני דרבי יוחנן אסר לעדים שאינם יודעים לחתום לכתוב לפניהם בסיקרא שיחתמו עליו בדיו משום דכתבו לגט בסיקרא כשר אלמא כתב הוא וא"כ לחומרא אמרינן דכתב עליון אינו כתב וכן פריך תלמודא אשמואל דסבר דרושמים לפניהם באבר וחותמים והתני ר' חייא כתבו באבר כשר אלמא כתב הוא והשתא אי מכשרינן חק תוכות בחתימה ואע"ג דממעטינן נמי מוכתב ולא מחק ה"ה כתב עליון לאו כתב הוא הו"ל כשר בחתימה אליבא דר"א דאמר עידי מסירה כרתי דהא רבי יוחנן ור' שמעון פסקו בפ"ב כרבי אלעזר ונראה דלא קשה כלל דהאי נימא דכתב עליון אינו כתב כדמסיק התם רבי יוחנן שאם היה כותב הכי בשבת אין מניחים לו להביא קרבן דשמא חולין לעזרה הן וא"כ אין לך מזוייף מתוכו גדול מזה שהרי הוא ממש כמו ראובן שחותם את שמעון דאין כאן עדות כלל ולא דמי כלל לחק תוכות דהתם ליכא שיקרא בעדות כלל אלא דאיכא למיגזר בה משום כתיבה והא לא גזרינא אלא בשלא לשמה כדפרישית אמנם נראה דקשה לסמוך להקל ולהכשיר אהכי שינויי דשנינן ע"כ נראה להתיר ולהכשיר מצד אחר ולהביא ראייה ומעט ברור לדבר וכבר כתבתי ג"כ אעובדא דידן ונראה לומר הא דמדמי תלמודא חתימה שלא לשמה למזוייף מתוכו אליבא דרבי אלעזר היינו דווקא למאי דמשני מתניתין דרים גיטין אתי כר"א אבל לשינויי דרב אשי דמוקי מתניתא כרבי יודא לא צריכא לומר כלל דפסול לר"א מזוייף מתוכו אלא היכא דאיכא למיחש דאתי למסמך עלייהו כדמקשו התוס' לעיל ונראה דהיינו דדוחקיה לרב אשי לאוקמי דלא כהילכתא משום דלא ה"ל למימר דשלא לשמה פסול כמזוייף מתוכו . ותו נראה דאפי' לשינויא קמא דמוקי מתניתין כר' אלעזר ומחמת שלא לשמה ומזוייף מתוכו לאו אליבא דהילכתא סליק משום דהאי שינויא לא צריכין אלא לרבה דסבר דטעמא לפי שאין בקיאים לשמה אבל לרבא דסבר דטעמא לפי שאין עדים מצויין לא צריכא מידי לאוקמי מתני' משום דוחקא דאתא ככ"ע ובפני נחתם משום קיום ובפני נכתב משום איחלופי כקיום שטרות דעלמא . ותדע דהכי הוא דאליבא דהילכתא לא מדמינן שלא לשמה למזוייף מתוכו שהרי כתב הרמב"ם בפ' ג' דגירושין וז"ל סופר שכתב גט לשמו ולשמה כהלכתה וחתמו עדים שלא לשמה הואיל ומסרה בעדים כשר לפי שאין העדים חותמים על הגט אלא מפני תיקון העולם יש מי שאומרים שאם חתמו עדים שלא לשמה הואיל והוא מזוייף מתוכו הרי גט בטל וכן יש מי שאומרים שאם אחד מעדיו פסול או שהיה בו עד אחד בלבד אע"פ שנמסר בעדים הרי זה בטל ואין נראה לי דבר זה אלא נראה כמזוייף ולא כמזוייף ודאי הואיל ונמסר בעדים כשרים הרי זה פסול מדבריהם עכ"ל . והשתא לדעת הרמב"ם שחתמו שלא לשמה כשר היאך יפלוג אתלמוד מפורש בהדיא אפילו לרבי אלעזר אלא ע"כ סבר דהך שינויי לאו אליבא דהילכתא סליק כדפרישית אך תימה דבטור אבן העזר כתב וז"ל אפי' נכתב לשמה אם לא חתמו לשמה פסול כתב הרמב"ם י"א שהוא בטל לגמרי מפני שהוא כמזוייף וכ"ל כיון שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם שאין מזוייף ממש הואיל ונמסר בפני עדים כשרים הוי גט פסול מדבריהם עכ"ל מכאן מוכח בהדיא דצריך להיות כתוב בספרי הרמב"ם פסול במקום כשר . וכן מצאתי בשני טופסים דהרמב"ם ואע"ג דמוכח דלכאורה מתוך לשונו הגירסא אתי לאשמועינן דהא כתב הואיל ומסרו בעדים א"כ כתב נמי לפי שאין העדים חותמים על הגט כו' מ"מ יוכל ליישב הלשון דאיהו כתב נמי בספרו וז"ל כל מקום שנאמר בזה החבור הגט בטל או אינה מגורשת הגט בטל מן התורה ועדיין היא אשת איש אם נשאת תצא כו' עד וכל מקום שנאמר בחבור זה הרי זה פסול אינו פסול אלא מדבריהם ונפסלה בו מן הכהונה ולכתחילה לא תינשא ואם נשאת לא תצא כו' עכ"ל וא"כ מצינן למימר דהכי קאמר לעיל הואיל ומסרה בעדים פסול כלומר אינו אלא פסול ולא בטל לגמרי לפי שאין העדים חותמים כו' והשתא נפל שפיר עלה דכתב יש מי שאמר הרי זה גט בטל כלומר בטל אפילו מן התורה ואין נ"ל דבר זה ואי הוה לעיל כתב כשר אין אלו הלשונות נופלים שפיר כ"כ וק"ל . אכן כולהו רבוותא השקלי וטרו בהדאי בהך מילתא דהרמב"ם מתוך דבריהם היה מוכח שהיה כתוב במיימון שלהם כשר כאשר הוא ברוב הספרים שבגבולינו ובא"ז כתב וז"ל קי"ל כרבי אלעזר דגט שאין עדים חתומים עליו כלל כשר ותנשא בו לכתחילה אבל חתומים עליו עדים פסולים או בחתמו שלא לשמה פסול ומודה ר"א דעידי חתימה כרתי אפי' בלא עידי מסירה ע"כ ובא"ז גדול מפרש דשלא לשמה פסול מדאורייתא בחתימה והטעם אע"ג דלית ליה לר"א וכתב דקרא אכתיבה קאי ולא אחתימה היינו דווקא היכא דליכא עדים כלל אבל היכא דאיכא עדים קסבר דשלא לשמה אכולה מילתא דכתיבי בגט קאי ע"כ ויש לתמוה הרבה על זה דאי בעי ר"א חתימה לשמה מן התורה א"כ היאך מכשיר ר"א שחותמים נכרים אפילו בשמות מובהקים מה מועיל הא אמרינן בפ"ב דנכרי אדעתיה דנפשיה קעביד ושמא גמר בלבו לשם אחר. ומלא פסול הגט מן התורה ואם באנו לפרש דברי א"ז דר"ל היכא דליכא עידי מסירה כלל בה כדכתב נמי התם דמודה ר"א דעידי חתימה כרתי אפילו בלא עידי מסירה וכיון דאינהו עבדי כריתות א"כ וכתב דקרא קאי נמי עלייהו אבל היכא דאיכא עידי מסירה ועידי חתימה לא אתיא אלא מפני תיקון העולם ודאי אין שום פסול מן התורה שייך בהו ולפי זה אפשר לנו לומר דסבר א"ז היכא דאיכא בחתימה שלא לשמה אפי' פסול דרבנן ליכא כדברירנא לעיל דלפי המסקנא לא קרינא ביה מזוייף מתוכו וכן משמע קצת בסמ"ג דלא מהני מזוייף מתוכו לר"א אלא בעדים פסולים ושלא לשמה לא הזכיר אמנם במרדכי פ' המגרש בתשובת הר' אביגדור כ"ץ למהרי"ח משמע לכאורה דפסקינא חתימה שלא לשמה פסול לר"א מדרבנן ע"כ אין נראה כלל לצדד להתיר שום פסול דאורייתא בחתימה אפי' לר"א אם לא שנפלה כבר בגט בכה"ג ואגב בעובדא דידי לרווחא דמילתא הבאתי כל הני ראיות דלעיל דלפי הנראה לא הוי חק תוכות בעובדא דידי כמו שאבאר וכבר לעיל כתבתי דלאחר שהיתה הצלועה נמחקת נעשה הצורה קרוב כמו נו"ן כפופה ועדיין היה צריך לכתוב ולהוסיף עליו משך כדי לעשות ב' וכל חק תוכות שכתבו הגאונים בכה"ג על ידי מחיקה לא כתבו אלא דווקא שעל ידי המחיקה לבדה ניתקן האות מקלקולו. אבל היכא שעדיין צריך

לכתוב ולהוסיף על המחיקה לשווייה אות בכה"ג לא נפסל משום חק תוכות וכן השיב לי חד מרבוותא והביא ראיה מלשון הרא"ש ביורה דיעה שכתב מ"ם פתוחה שנדבקה פתיחתה והסתמה אינו מועיל לגרור וליפתח דכיון שאינו עושה מעשה בגוף האות שנצטרה אלא גורר הסתימה ובזה נעשה האות הוי לה כחק תוכות ע"כ משמע בהדיא דווקא בכה"ג דמחיקה לבדה משוי אות בלתי תוספת כתיבה זה נקרא חק תוכות ולא בענין אחר. ועוד דקדק בסמ"ג בהלכות גיטין דדווקא אם שם האות נגמר ונעשה על ידי המחיקה נקרא חק תוכות אבל יש לדחות אותו ראייה וסמ"ק שכתוב דקודם שנגמר האות ונפלה עליה טיפת דיו מיקרי טפי חק תוכות משנפלה אחר שנגמר כבר האות לכאורה פליגי אסברותיו דכיון שלא נגמר האות א"כ צריך לכתוב ולהוסיף אחר הגרירה ואפ"ה קרי חק תוכות אמנם י"ל דאיירי כגון שנפלה טיפה במקום רגל של אלף או חי"ת ומחק מן הטיפה בכל צידיה עד שנעשה הרגל כתיקונו ובדרך זה נגמר האות ע"י מחיקה וגרירה לבדה. עוד מטעם אחר ברור הכשרתי עובדא דידי ומאותו טעם יש להכשיר גם כן כמו שאלתינו פ' המגרש תנן וה"נ מסיק תלמודא התם שאם חתם ראובן עד ולא חתם בן יעקב או אם חתם בן יעקב עד ולא חתם ראובן כשר ולפי' התוספות נקיי הדעת דירושלים כלומר שהיו מקצרים בלשונם היו חותמים כך ולא פלוני בן פלוני א"כ בעובדא דידן ובענין שאלתינו הואיל ושם עד עצמו וכן עד נכתב כהלכתא אם אירע פסול בתיבת בן או בתיבת שם אביו אין קפידא הואיל וכשר גמור הוא בפלוני עד לחודיה ומלה בן פלוני שלא לצורך נכתב ואין חסרון ושינוי פוסל בו כדבעינן למימר לקמן וליכא למימר דאפי' פלוני עד לחודיה לא כתב כאן משום דמפסיק בינייהו בן פלוני והוא נכתבה בפסול הא ליתא דבפ' המגרש פריך אמאי גיטין זה בלא זה וליתכשר הא בראובן והא בבן יעקב עד ופרכי התוספות אהך פירכא דהיאך יתכשר הגט בראובן לחוד הא תנן פלוני עד כשר אבל פלוני בלא עד לא ומתרצים דפשיטא ליה דעד דכתב ליה בתריה דבן יעקב קאי נמי אראובן דכתב לעיל והוי כאילו כתב להדיא ראובן עד ונראה למילף כדון דידן מכ"ש מהתם ומה התם דהוי לן לאוקמי שפיר האי עד רק הגט בתרא לכשירו בבן יעקב עד דבן פלוני בלא עד נמי אינו כשר אפ"ה מחלקינא להאי עד אשני גיטין להכשירם כל שכן בנ"ד דלא צריכנא כלל לחלק האי עד אלא דמקדימין ליה למיקם אשם העד עצמו ואין נראה כלל לאפוכי סברא ויימא דכיון דלא מצי למיקם אמאי דסמיך ליה דהיינו בן פלוני דכתב בטעות א"כ לא מוקמינן ליה בדילוג דאדרבה אשכחן בכ"מ במקראות ובמשניות דכל היכא דמוכרח הענין דלא קאי אשלפניו ניחא טפי לאוקמי אשלפני פניו מהיכא דמליכא לאוקמי שפיר אשלפניו דתו לא מוקמינן ליה אשלפני פניו וק"ל וכיון דהכי הוא דבן פלוני נכתב שלא לצורך אין חסרון ושינוי פוסל בו. וראייה ברורה לדבר מהא דכתבו המחברים בשם ר"י שהתיר הלכה למעשה הגט שטעו בו מקום הלידה ונתן טעם זה לדבר דהואיל ולא צריכא ליה למכתב כמו שהוכיח התם אין טעותו פוסל בו וכ"ש בנ"ד דאין כאן טעות אלא שלא נכתבה כהלכתא דלא מפסל בהכי הואיל ולא צריכין ליה למיכתב ולא דמו לעדים שחתמו שלא לשמה דפסילא אפילו אליבא דר"א אע"ג דלדידיה לא צריכא לחתימת העדים כלל דשאני התם דהכי נמי דלא צריכא להו מדאורייתא מ"מ חכמי התלמוד הזקיקו להם מפני תיקון העולם אבל מקום הלידה וכן שם הכינוי דלא אשכחן דאצרכוהו רבנן כלל אלא שאחרונים הנהיגו משום מעשה שני יוסף בן שמעון לשנות שמייהו אין חסרון וטעות פסול בו והכי מחלק בהדיא במרדכי פרק המגרש בתשובה הר"א כ"ץ וכ"ד נמי דחכמי התלמוד לא הזקיקו בכלום שיחתמו העדים יותר מפלוני עד או בן פלוני עד ולפי התוספות דלעיל נקיי הדעת לא היו חותמים אלא כך הוא הדין והיא הסברא שאין חסרון וטעות פסול במה שאין צריך לכתוב. אמנם נראה לחלק שפיר דאיכא למימר דלא דמי לשינוי מקום הלידה או שם הכינוי דהתם איננו לא אתי כלל לידי צריכות משום תיקון חכמי התלמוד ואינו כלל מטבע חכמים שהזקיקו בגיטין אבל בן פלוני החתימה מטבע חכמים היא היכא דלא חתם כבר פלוני וה"נ נמי דהיכא דחתם כבר פלוני תו לא צריכים לבן פלוני מ"מ נימא איפכא דבן פלוני הוא עיקר ופלוני הוא התוספת דהא כל כמה דלא חתם עדיין עד בן פלוני לחוד לאו כלום היא ומאי חזית דמשוי לפלוני עיקר טפי מבן פלוני וכיון דלית לן ברירא לתפוס אחת מהן הפסול והטעות פוסלים בתרווייהו דסמיכן בה החתימה אהא כמו אהא וא"כ אין ראייה ממקום הלידה ושם הכינוי כדפרישית אפס נראה דודאי אי הוי חתימת העדים דאורייתא כמו לרבי מאיר היה ראוי לחלק כה"ג אבל אנו דקי"ל כר"א דאין העדים חותמים כו' אין לדקדק ולחלק כולי האי ואף כי כמה רבוותא הסכימו לי אהך ראייה ולא חלקו כמו שחלקתי:

שאלה רכט

בגט ארוסה כתב הסופר אנתתי ולא כתב ארוסתי יש קפידא בדבר או לאו:

תשובה

יראה דאין לכתוב כלל אלא ארוסתי ואע"ג דמוכח כמה קראי בהדיא דארוסה קריא ליה אשתו ותרגומא דאשתי איתתי דהיינו אנתתי וה"נ אשכחן כמה דוכתא בתלמוד דתני אשתו על ארוסתו מ"מ נראה דיש להוכיח דלכל הפחות לכתחילה צריך לכתוב ארוסתי דווקא דבפ' כל הגט אמרינן דצריך להניח הסופר מקום הזמן בגט של ארוסה משום גזירה שמא יאמרו גטה קודם לבנה ומקשו שם התוס' דמה קפידא איכא אי יכתוב הסופר הזמן דהא ליכא למיחש שיגרש בגט זה אחר הנישואין שהעדים לא יחתמו לו מפני שהם רואין שהוא מוקדם ואחר הנישואין פסול המוקדם משום פירי ומתרצי מהם ר"ת דכיון דרואין העדים שכתב בגט ארוסתי יחתמו אחר הנישואין דיסברו שעדיין ארוסה היא ע"כ מהכא מוכח בפשיטות דרגילות הוא לעולם לכתוב ארוסתי מדנקטו להו התוספות בפשיטות ואכתי איכא למימר דהכי נמי דרגילות הוא הכי מ"מ נוכל לומר אי כתב אנתתי נמי שפיר דמי והתם גזרינן משום דשמא יכתוב כמו שרגילים לכתוב. אמנם נראה דע"כ יש קפידא לכתוב אנתתי דהספר מדקדק התם מכח קפסיק ותני דאיירי נמי בגט ארוסה וא"כ אית ליה נמי לדקדק דאמאי פסיק ותני דצריך להניח מקום הזמן הא איכא זמנין דלא צריך כגון אם כתב אנתתי בגט דלא צריך להניח מקום הזמן ותו אמאי שנו חכמים מידי דאית ליה טירחא לסופר שיניח עתה מקום הזמן ולכותבו לפעם אחרת אם אפשר בלי שום טירחא שיכתוב אנתתי אלא ע"כ יש קפידא לכתוב הכי לכל הפחות לכתחילה:

שאלה רל

תי"ן ועי"ן שבגט אם היודין שבתוכה אינם נוגעות בהן וכן מה שאחורי הלמ"ד והיו"ד שעל האל"ף אם אין נוגעים בהם אבל הם סמוכים כ"כ שהתינוק קורא האות בלי גמגום יש קפידא כה"ג או לאו:

תשובה

יראה דלכאורה מוכח מדברי הגאונים דיש קפידא בכה"ג אפי' לעכב שהרי כתב בא"ז הגדול וז"ל וצריך לכתוב כתיבה גסה ולא משיע"א ואפילו קוצין של יו"ד מעכבין בגט ע"כ ובהגה"ה גדולה במיימון בהלכות תפילין כתב וז"ל והנה מורי רבינו שי' פסל לי תפילין שהיו של אבא מרי ז"ל רק בשביל מקצת היודין שעל האלפין ומקצת היודי"ן שבתוך השיני"ן ומקצת רגלי התוי"ן לא היו נוגעים בגוף האות וכתב דלא גרע מקוצו של יוד דאמרינן פרק הקומץ דמעכב דבעינן כתיבה תמה ושלימה ולא פסוקה ושבורה כדאמר וכתבתם בכתיבה תמה והדע שעל מקצתה שאינה תמות וממוכרות תמהו חכמים והוצרכו לדורשו ע"כ הרי כתב בהדיא דבנ"ד לא גרע מקוצו של יו"ד וקוצו של יו"ד פוסל א"ז בגט. ואין לומר אדרבה מדלא פוסל מהר"ם אלא משום דכתב וכתבתם כתיבה תמה ולא שבורה ופסוקה וגבי גט לא בעי כתיבה תמה כדמייתי בתוס' ובאשירי ובמרדכי פ"ב דגיטין דמסוטה טעמא מכשירים בגט אינו מוקף גויל אע"ג דבתפילין ומזוזות פסול ואפי' לדברי ספר התרומה דפוסל בגט אינו מוקף גויל לא פסיל ליה משום דבעי כתיבה תמה אלא משום דלא איקרי אות דלא ידעינן היכן האות כלה כדמפרש התם בהדיא משא"כ בנ"ד דניכר האות אפילו לתינוק כדפרישית. די"ל דמהר"ם תרי טעמא קאמר וכך ר"ל חדא דלא

גרע מקומו של יו"ד ובעינן לכתוב האותיות כמו שנתנו לנו מסיני כל האותיות מחוברים גוף אחד חוץ מן הה"א והקוף דלדרשא איתא כדאיתא פ' הקומץ רבה ובפ' הבונה ועוד אפילו אי הוה קוצו של יו"ד לא מעכב הכא מעכב בתפילין משום דבעי כתיבה תמה ולא שבורה ופסוקה ולפי זה בגט נהי דמשום כתיבה תמה לא מעכב מ"מ תיפוק ליה מטעם דאמרן דבעי לכתוב האותיות כמו שנמסרו לנו מסיני והכי משמע באשירי דכתב בסוף גיטין בסדר כתיבת הגט וז"ל ויזהר שירחיק רגל הה"א דלמסך דלא לשתמע כי חוכא ובכל רגלי הה"א צריך להרחיק כדאיתא פ' הקומץ מ"ט תליא לכרעיה דה"א אלא בה"א דלמסך צריך להזהר יותר ע"כ נראה דר"ל יזהר שירחיקוה יותר . והשתא נראה להוכיח דע"כ סבר אשירי דפסול בדיעבד אם הדביק רגל דהאר הה"א דאי לאו הכי מאי צריך לפרש דצריך להרחיק יותר בה"א דלמסך נימא דלעולם אינו צריך אלא כשאר ה"א ואפ"ה שפיר מזכיר תלמודא עליה משום דפסול לה"א אפילו בדיעבד אי אתי בעל ומערער אפילו לרב האי גאון ובעל העיטור כדאיתא באשירי אע"כ אם אין הספר רוצה לומר שירחיק יותר אלא רוצה לומר שלא ידביקנו לגמרי תיפוק ליה דפסול בדיעבד בלא טעם דחוכא כיון דהוכחנו דפסול ומעכבה אם הדביק אותה שדרכה להיות נפרדים ה"ה אם הפריד אותה שדינה להיות דבוקים וגוף אחד אכן בתוס' פ' המגרש אהך מלתא משמע איפכא דכתב שם וז"ל ולורכי לוי"ו כו' שמא אין צריך להאריך אלא כלומר שלא יעשנה קצרה שיהא נראית יו"ד וכן רגל הה"א דלמסך מן הגג שמא אין צריך להרחיק אלא שלא יתחבר בגגה ושמא צריך להאריך הוי"ו ולהרחיק רגל הה"א שלא יטעו העולם בזה ונהגו להאריך ולהרחיק מיהו ודאי אין הגט פסול אם לא האריך וכן בלמסך אם לא הרחיק יותר מדאי עכ"ל. והשתא לפי מאי דקאמר מעיקרא דר"ל תלמודא בה"א דלמסך רק שלא יתחבר בגגה מאי איריא הך ה"א כולהו נמי בעי הכי אי סבירא לן דהדביק הנפרדים פסול ומעכב אע"כ אין קפידא לכל הפחות לעכב וגם כמדומה לי שלא נהגו לפסול כלל בקוצו של יו"ד אם חסירים הן בגט ואע"ג דכתב בהדיא בא"ז דמעכב אפשר דר"ל קוצו של יו"ד כדפרש"י פ' הקומץ דהוא רגל ימינית של יו"ד וה"נ מייתי א"ז בהלכות תפילין פרש"י ג"כ לפסק הלכה כמו אידך פירושא ואע"ג דכתב הכא סתמא נראה דסמך אמאי דכתב כבר שלא יכתוב משי"ט ובמשי"ט אין האותיות לגמרי כצורתם והילכתן אלא כעין נקודות ומקלות כתב עלה דאפי' קוצו של יו"ד לפרש"י מעכב ואע"ג דהוא עדיף ממשי"ט אפ"ה מעכב משום דאינו אות אלא כמו נקודה בעלמא אבל קוצו של יו"ד לפר"ת היינו הכפיפה לצד שמאל נוכל לומר דלכ"ע לא מעכב בגט אלא בתפילין וא"כ הויא דהמהר"ם בהלכות תפילין דכתב לא גרע מקומו של יו"ד מחסר כפי שם האות משאם לא עשאם גוף אחד אמנם הואיל ונמצאו ראויות לכאן ולכאן נוכל להחמיר וליזהר אפי' בדיעבד לבו נוקפו משום דטעות בגט מביא לידי פסול ממזרות ואף כי האשירי כתב בהלכות ס"ת שאם לא הדביק אילו היודין באותיותיהן כשנתנו צורת האות אלמא דפסל ולא מטעם דבעינן כתיבה תמה ולא שבורה וא"כ בגט נמי יש קפידא מה"ט כדלעיל :

שאלה רלא

בארץ אוסטרייך וביתר מלכות שמזכירין חי"ת כמו כ"ף רפויה היאך כותבים בגט מקצת כנויים כגון מיכ"ל יככ"ע יוכ"ל וכה"ג וכן בשמות העיירות והנהרות אם יש בעניין זה שיצטרך לכתוב בחי"ת או בכ"ף מה כותבים כ"ף או חי"ת :

תשובה יראה דלכתחילה כותבים תיבות הללו בכ"ף גם באוסטרייך וכיוצא בה ואע"ג דאם היו כותבים בחי"ת היתה נקראות להם התיבה כהלכתא במרוצה יותר מכ"ף לפי שצריכים לקרות הכ"ף רפויה ולא דגושה ובחי"ת אין חילוק ונראה כמו דמהאי טעמא כל תיבות שהן בלשון אשכנז דצריך לכתוב טי"ת או תי"ו כותבים טי"ת משום דבתי"ו איכא למימר רפויה הוא והשתא קריאתה מ"מ בין חי"ת לכ"ף הואיל ובני רינוס ושאר מדינות כמותן שמזכירין החי"ת כמו ה"א לא היתה התיבה נקראת כלל כהילכתה יש לכתוב בכ"ף כדי שתהא נקראת לכ"ע ולא דמי לטי"ת ותי"ו דהתם אין בו טעות להפוך לשום אדם . ואע"ג דכתב במרדכי בפ' המגרש בתשובת ריצב"א כתב על הגט שבא מארץ הגר וכו' משמע שם בהדיא דהיכא דמוכח מתוך הגט שנכתב במקום פלוני אם נכתב הנהר או העיר בלשון של אותו המקום כשר ואין קפידא אם בשאר מדינות או מקומות אין הלשון הזה מובן להם וא"כ היכא דמוכח דבאוסטרייך וכיוצא בה נכתב הגט מה היה לחוש אם לא נקרא יפה לבני מדינות אחרות . י"ל בודאי דיעבד שפיר דמי אבל לכתחילה טוב לכתוב שיהא נקרא יפה לכל ואין להקפיד אם לא נקרא במרוצה לבני המדינה דמ"מ מכיר הוא דכמה כפי"ן רפויין מצינו ואין לדקדק במיכ"ל לכותבו בחי"ת משום שעיקר השם שבא משם בחי"ת הוא יחיאל ע"כ הא ליתא הך סברא דהא רבים בבני רינוס ואנפיה הנקראים בעיקר השם יחיאל ובכינוי מיכ"ל ולדידהו ע"כ אין הכינוי מדוקדק מעיקר השם אלא ודאי י"ל דכינוי כה"ג ע"י נכרים נתחדש בתחילה והם אין מדקדקים כלל וא"כ לבני אוסטרייך נמי נימא הכי ואם אחד נקרא יחיאל שמכונה מיכל כמו שרגילים כך בני אוסטרייך ואנפיה נראה דאין צריך לכותבו כלל דהוי כמו יצחק אקין לפורס פורס דכתב במרדכי דאין זה כינוי רק קיצור השם אבל כינוי מיכל ליחיאל לא בבירה כלל דחשיב קיצור ולא כינוי דאין הכינוי קרוב לעיקר השם בהזכרתו כמו אקין ליצחק פורס לנפורס וכיוצא בהן אבל איכל קרוב הוא ליחיאל לפי לשון בני אוסטרייך שרגילין בכמה מקומות לקרות בראש התיבה יו"ד בשבא כמו בחירוק . ומה שכותבים בעיר ניאושט"ט נהר קירפך בכ"ף ולא בחי"ת אין להוכיח כלל דאף באוסטרייך אין כותבין בכה"ג חי"ת דהתם כ"ף פשוטה נקראה במרוצה כמו חי"ת ועוד אדרבה בחי"ת יש לטעות יותר מבכ"ף הואיל והוא בסוף התיבה אפשר לקרות קרפ"ח כמו לקפח שוקיו ולכך אין לכתוב חי"ת בסוף התיבה כלל אפילו לבני אוסטרייך והא נמי דאסיקנא לעיל דבין טי"ת ותי"ו כותבים לעולם טי"ת מפני שהתי"ו רפויה לפעמים אין להקשות עלה ממה שהיו כותבין קרימ"ס ולא היו כותבים קרימ"ש מפני הטעות כי השי"ן לפעמים בימין י"ל שמא גם אותה העיר מקדם הייתה נקרא בשי"ן בימין או קרוב לסברת שי"ן בימין וע"כ צריכא לומר שנשתנה שמה קצת שבני עכשיו נקראת היא בפי כל אדם קרימ"ז וא"ת היינו טעמא שהזכרתם בסמ"ך והזיי"ן קרובה להתחלף שמדקדק בלשון בני אוסטרייך בני כפרים ימצא לו שגם הזיין והשי"ן בימין קרובים להתחלף להם לפי עבות לשון אשכנ"ז פיש להם. הנראה לעניות דעתי כתבתי :

שאלה רלב

הא דקאמר תלמודא פ"ק דגיטין וכ"ת אעביד לחומרא א"כ אתה מוציא לעז על גיטין הראשונים א"כ השתא היכי נהגו האחרונים כמה חומרות בגיטין שלא נהגו בהן הראשונים וכן עוד היום אנו מחמירין בכמה מילי בגיטין שלא נהגו בהן רבותינו שהיו לפנינו :

תשובה יראה דדברים הללו צריכים לימוד רב דאימתי שייך לומר במלתא אתה מוציא לעז ואימת לא אמרי הכי דהא ע"כ כללא הוא דילפינן מינה מסוגיא דפ"ק דגיטין דהא דייק מיניה התם במרדכי דאין לזיין האותיות של שעטנ"ז ג"ץ בגיטין מטעם דא"כ אתה מוציא לעז והיה נראה לחלק דכל היכא דמילתא דפשיטא הוא להתיר ובא אחד להחמיר ולעשות זהירות יתירתא כה"ג אמרינן לא תעביד דא"כ אתה מוציא לעז אבל היכא דאיכא ספיקא ולדין שמן הדין ראוי להחמיר מוטב יותר לעשות כדת וכתורה לגמרי ויחוש לגיטין שלפנינו שלא יצא בהן ספק משניחוש ללעז גיטין הראשונים והכי אמרינן פ' המגרש דאתקין רבה בגיטין מן יומא דנן ולעלם ומפרש התם מן יומא דנן לאפוקי מדר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ופרש"י התם אע"ג דקי"ל כר' יוסי מ"מ תקן כך כדי שיהא בהיתר גמור ושלא יוציא שום לעז על בת ישראל וכה"ג נמי פי' הא דתיקון ולעלם לאפוקי מדבעי רבא מדרב נחמן אלמא אפי' האמוראים החמירו שלא לצורך ולא חשו ללעז גיטין הראשונים דמשמע דקודם רבה לא היו כותבים מן יומא דנן ולעלם והיינו משום דהוא חייש ללעז שלפניו משום דרבנן פליגי עליה דרבי יוסי חש רבה פן יוציאו

לעז ולימרו דהילכתא כרבים וכן הא דאיתא בתוספות ובמרדכי פ' כל הגט דתיקן ר"ת לכתוב בגט והרי את מותרת לכל אדם אע"ג דבטופס הקדמונים לא הוי כתב כדאיתא התם לא הוי חייש ר"ת ללעז הראשונים והחמיר שלא לצורך שהרי כתבו תוס' ומרדכי התם דבטופסים הקדמונים נמי מאריכין בכמה לשונות בגט שהן כוללין כמו והרי את מותרת לכל אדם מ"מ הואיל ומשמע בכמה דוכתא בתלמוד דצריך לכתוב והרי את כו' חש ר"ת פן יוציאו לעז אם לא יכתבו הכי ולא אשגח על לעז גיטין הראשונים וא"כ צריכים לחלק בההיא דגיטין דלעיל דאין לעמוד על כל אות ואות משום לעז גיטין הראשונים וכן הא דזיון אותיות דשעטנ"ז ג"ץ דדייקינן מיניה אע"ג דהתם נמי איכא צדדים וסברות להחמיר אלא דהתם אי אתיא להחמיר ולומר דצריך לעמוד על כל אות ואות א"כ הגיטין הראשונים שלא עמדו על כל אות ואות היו פסולים לגמרי ונשתנה בהן מטבע חכמים לגמרי דהוו גרע טפי מלא אמר כלל בפני נכתב שהרי העיד שקר שנכתב בפניו דהיינו כל הגט כמו שאנו סוברים להחמיר שכך תיקנו חכמים והוא לא ראה רק שיטה אחת וכן אותיות דשעטנ"ז ג"ץ אם נחמיר לזיינם א"כ סוברים אנו דלא מיקרו אותיות בלא זיון וא"כ כל גיטין הראשונים שלא זיינו אותם פסולים לגמרי היו כי לא היה כתב כלל וכמו שנרשם בגט מוטעה ומשובש מכל צדדין דמי אבל הא דמן יומא דנן וכן והרי את מותרת אפילו לפי מה שסוברים להחמיר הגטין שלא היו כותבים כך לא היו פסולים בפשיטות אלא שהיה לדקדק לעז בהן כל כה"ג לא חיישינן ללעז גיטין הראשונים אי איכא סברא וטעם להחמיר אבל למיעבד זהירות וחומרות יתירות שלא נהגו הראשונים אפי' בכה"ג לא עבדינן. ומההיא דפרש"י אמן יומא דנן לאפוקי מדר' יוסי ואע"ג דהילכתא כר' יוסי מ"מ תיקן רבא כדי שיהא בהיתר גמור ושלא יצא שום לעז על נשואי בנות ישראל נראה לתרץ נמי הא דנהיגי עתה לטרוח הרבה לפעמים ע"י יגיעה מרובה להחתים עדים בגיטין אע"ג דפסק תלמודא בכמה דוכתא בגיטין דהלכה כרבי אלעזר דאמר עידי מסירה כרתי וגט שאין עליו חתומים עדים כלל כשר לגרש בו ואין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם והאידנא ליכא תיקון העולם בעידי חתימה שהרי כל המגרשים קורעים הגיטים מיד אחר נתינתם וגונזים אותם לעולם ומימינו לא שמענו שבאתה אשה לב"ד וגט בידה לטעון בו או לגבות בו כתובתה וא"כ טורח עידי חתימי למה לדידן אלא משום דכמה סתמא מתניות וברייתות דקא סברי כרבי מאיר דסבר עח"כ וגט שלא היו עדים חתומים בו הוי כמו חספא בעלמא מפקינן נפשין מכל פלוגתא כדי שיהא בהיתר גמור ושלא להוציא לעז כלל על נישואי בנות ישראל*):

הגה"ה

*) בפ' יש נוחלין פירש רשב"ם וכן במרדכי שם דרב אלפס ויתר גאונים סבירא להו דלאו האמת רבא סבר בגיטין דלא כרבי יוסי ולכך תיקן מן יומא דנן ולא משום שלא יצא לעז על נישואי בנות ישראל כדפרישית. ע"כ:

שאלה רלג

מי ששמו בנימן ובא לכתוב לו גט כותבין בנימין מלא או חסר וכן יש להסתפק גם בשאר שמות כגון שמריה או שמריהו או חזקיה או חזקיהו או יחזקיה או יחזקיהו וכן יוחנן או יהוחנן אליה או אליהו מתתיה או מתתיהו גם בירחים כסליו ואייר אם כותבין כסליו מלא או חסר אייר בשני יודי"ן או חסר:

תשובה יראה דבנימן יש לכתבו חסר יוד בתרא וכן נמצא כתוב על שם אחד מהגדולים שאמר שכל הגיטין שראה שהיה כתוב בהן בנימן נכתב חסר ונראה דכן הוא לפום הלכה דאמרינן בפ' אלו נאמרין במס' סוטה שהחמשים אותיות של שנים עשר שבטים היו כתובות על האפוד עשרים וחמשה על זה ועשרים וחמשה על זה ופריך תלמודא הני חמשים בצר חדא הוין. ומשני אמר רבי יצחק הוסיפו אות אחת דכתיב עדות ביהוסף שמו רנב"י אומר כל התורה כולה בנימן חסר וכאן מלא משום דכתיב על האבן השני כתולדותם וכתיב ואביו קרא לו בנימין פי' כתולדותם משמע שיכתבו כמו שנכתבו בתחלת תולדתם הא קמן דלפי מאן דפריך בתחלה דבצר חדא הוין וגם לשינויא דרבי יצחק דינו של בנימין לכתוב חסר ולשינויא דרבי נחמן נמי אי לא דפריש קרא כתולדותם היה נכתב חסר וא"כ לגבי גיטין לבתר כל התורה אזלינן וגבי אפוד מסתמא טעמא יש בדבר ובאולי כדי להשלים הני"ן אותיות אך אתמהה דבמסורת דידן יש, דבתורה יש שבע עשרה בנימין מלאים ובנביאים עוד יותר וצ"ל דכל התורה כלומר רוב התורה דרובו ככולו ואי לא הוי כתב כתולדותם היה נכתב אחר הרוב*).

הגה"ה

*) ובסמ"ג כתב במקום בגדי כהונה דרבינו שלמה פירש דבנימין כתוב מלא באבני האפוד להשלים נ' אותיות והפייטן פי' דיהוסף היה כתוב באבני האפוד להשלי' ומסיים סמ"ג דפלוגתא דאמוראי היא בפ' אלו נאמרין. ע"כ.

עוד נראה להביא ראיה מן הפייטן רבי בנימין הגדול שיסד האופנים בלולי אש ומימות ומרומי רום חתם שמו ומצאתי אחר כך שאחד מהגדולים הביא גם כן ראייה זו מן הפייט. ובשם שמריה נראה דאין לכתוב שמריהו כלל רק שמריה כי לא שמענו מימינו שאחד נקרא לעלות ולקרות בתורה או שחתם את עצמו בשם שמריהו ועוד דבספר עזרא נמצאים שמות משני אנשים שנקראו שמריה ושם שמריהו לא נמצא אלא במקום אחד בדברי הימים וסברא הוא דבתר רובא שדינן היכא דלא ברירא לן ואין לומר הואיל והנהו תרי שמות דשמריה בספר עזרא היו מאותן שהושיבו נשים נכריות ולא ניחא להו לאינשי לאסוקי בשמייהו כדאיתא ביומא פ' אמר להם הממונה דמ"מ בעלי תשובה היו על השמאל כדמפרשים הקראי התם ורגילות הוא נמי לקרות הבנים על פי הבודקים בספרים איזה שם נמצא לו ראשון וא"כ הוי להו תרי לגבי חד וזיל בתר רובא. ובשם חזקיה נראה דכל היכא דמספקא לן לא נכתב אלא חזקיה אם לא שידוע לנו כגון מהרי"ח שמוחזק בחבורים היה שמו חזקיהו וכן כל זרע לבני משפחתו שנקראו על שמו אבל בסתמא לא אע"ג דבכל ספר דברי הימים לא נכתב אלא חזקיהו ובספר מלכים ובספר ישעיה כתוב ברוב מקומות חזקיהו. אמנם בספר מלכים בתחילת מלכותו כתב חזקיה וכן בספר משלי כתב אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהודה ובספר תרי עשר ובספר עזרא נמצא ג"כ שמות של אחרים חזקיה ובתלמוד נמי אשכחן יהודה וחזקיה בני רבי חייא אמר אביי משמיה דרבי חזקיה ומסתמא האמוראים היו נקראין על שמות הראשונים וכיון דתפסו האחרונים רק שם חזקיה אנו נמי נתפס אותם בסתמא דמילתא ואף את"ל דהתלמוד קיצר הלשון יהא כן מ"מ הוי ליה כחניכתם דכשר כדאיתא בתוספות ובאשירי פ' השולח דלכולה שינוי דהתם חניכה כה"ג הרי לכתחילה וא"כ אפי' מי שנקרא יחזקיהו או חזקיהו אם כותבים אותו חזקיה לא הפסיד דהוי כחניכתו אבל איפכא הוי הפסד וק"ל. אמנם בשם אליהו נראה דכל היכא דמספקא לן נכתב אליהו ולא אליה דרובן כתובים כך אליהו ולא כתיב אליה רק בה' מקומות ודרשו רז"ל דיעקב אבינו נכתב בחמשה מקומות מלא וי"ו לפי שלקח משכון משמו של אליה שיבשר את בניו והכי פירש רש"י בפ' בחוקותי אלמא דעיקר השם הוא אליהו וא"ת והלא כתיב בדברי הימים ויערשיה ואליה וזכריה בני ירוחם ואיתא בתוס' פ' המקבל שנמצא בתשובת גאון שיש בסדר אליהו רבה שאמר לחכמי ישראל שהוא מזרעה של רחל אמרו לו תן לנו סי' לדבריך אמר להן כך כתוב ביחסו של בנימין ויערשיה ואליה וזכריה בני ירוחם הא קמן דביחוסו מזכירו בשם אליה מ"מ מי שקורא את בנו על שם הנביא הזה ז"ל תפס השם המבואר וביחוסו אינו מבואר דאליהו הוא אלא ע"פ תשובת הגאון ורוב בני אדם לא ידעי בהכי אע"ג דנמצא ג"כ אנשים אחרים בדברי הימים ששמם אליה היה מ"מ סתמא דמילתא שהאחרונים כולם או רובם לא נקראו אלא על שם אליהו הנביא ז"ל. ובשם מתתיהו נראה דבסתמא דמילתא שאין ידוע היאך עולה לקרות בתורה יש לכתוב מתתיהו ואע"ג דהשם מתתיה הוי גברא חד בעזרא וחד בדברי הימים מ"מ במעשה דחנוכה שהוא שגור בפי כל ומזכירין אותו בכל שנה ח' ימים מתתיהו בן יוחנן כהן גדול סברא לומר שעל

אותו שם נקראו הבנים וסברא רחבה הוא דיש לתלות שמות האחרונים שנקראו על שמות הראשונים דווקא בהנהו דידעי ושכיחי לאינשי להזכירם. ובשם יהונתן דקדקתי בספר שמואל ביהונתן בן שאול דמאז שכרת הברית עם דוד נכתב בכל מקום יהונתן ומקודם לכן נכתב ברוב מקומות יונתן ובספר דברי הימים מצאתי גם שמות אנשים אחרים אחד יונתן ואחד יהונתן ויונתן בן שאול נכתב שם ביחוסו יהונתן וכשכתב שם נפילתו במלחמה כתב יונתן והיה נראה לדקדק מן השמות שנמצאים בתלמוד יונתן בן עוזיאל ר' יונתן בר פלוגתא דרבי יאשיה ורבי יונתן רבו של רבי שמואל בר נחמני בכולהו לא אשכחן בשום ספר משנה או גמרא שכתב רק יונתן וא"ת התלמוד קיצר הלשון יהי כן מ"מ הוי ליה חניכה כדבעינא לעיל לכן נראה לכתוב מן הספק יונתן אם לא ידוע שהשם את שמו יהונתן או עלה בו לקרות בתורה דבהא תליא מילתא בכל ספיקות שמות דאין לנו אלא שם שהוא מחזיק לעצמו כדאיתא באשירי פ' השולח וכל מה שדקדקנו לעיל בכמה דקדוקים אין צריך אלא היכא דלא ידעינן היאך התם הוא או עלה לקרות בתורה כגון בגיטי הלוים או בגיטי האשה או שהוא עצמו מסופק בשמו. ובשם דוד אין נראה כלל שום ספיקא אם כותבין דוד מלא או כותבין חסר כיון שהוא כתב בכל ספר תהלים בכל מקום דוד בלא יו"ד ואע"ג דבספר דברי הימים יותר ממאה פעמים כתיב דויד מלא מ"מ כיון דכל ספר תהלים לא נכתב אפילו פעם אחת מלא אלא כולם בלא יו"ד ואמרינן בפ' קמא דב"ב דוד כתב ספרו פי' הוא עצמו כתב ספר תהלים וכיון שהוא עצמו כתב שמו כך היאך נכתוב אנו בע"א והנהו דספר דה"י אפשר לשום דרשה נכתבו כך. אמנם אם יסתפק לאחד בשם מן השמות שלא יוכל לברר בדעתו היאך יכתוב אפשר לו לצאת ידי כל חובתו כגון שיכתוב שני גיטין אחד בצורת שם זה ואחד בצורת שם זה כגון אם מסופק שמו גרשום או גרשון וכן עשה אדם גדול בזמנינו ונתן שני גיטין ביד האשה בבת אחת או בזה אחר זה ואז היא מגורשת ממ"נ וכה"ג תנן פ' המגרש שנים ששלחו שני גיטין שוין ונתערבו נותן שניהם לזו ושניהם לזו ואע"ג דמסיק עלה בגמרא אמר רבי ירמיה הא דלא כרבי אלעזר דאמר עידי מסירה כרתי דאי כרבי אלעזר הא לא ידעי עדים אי בהאי מגרשה אי בהאי מגרשה. ופרש"י דאין כאן נתינה מבוררת וכיון דסבר עידי מסירה כרתי ע"כ לשמה אוכתב ונתן קאי וא"כ אנן דקיי"ל הלכה כרבי אלעזר דאמר עידי מסירה כרתי צריכין למימר דלית הילכתא כהאי מתניתין הא ליתא דאביי מסיק התם דאתי שפיר כרבי אלעזר דנהי דכתיבה לשמה בעי נתינה לשמה לא בעי. ושינויא דאביי עיקר הוא כדמוכח מאשירי התם דמייתי המשנה זו לפסק הלכה ואע"ג דס"ל כרבי אלעזר והיינו כשינויי דאביי. ונראה דל"ד שני גיטין שנכתבו משום ספק השמות אפילו לרבי ירמיה כשר הדבר לגרש בשניהם אפילו לרבי אלעזר ולא דמיא להאי דשנים ששלחו גיטין דלעיל דהתם גט זה נכתב שלא לשם גירושין איש ואשה הללו וכן גט השני לא נכתב לשם גירושין איש ואשה השני כה"ג לא הוי נתינה מבוררת כשיתנו שניהם. אבל ל"ד דשני הגטין נכתבו לשם גירושין איש ואשה זו אלא שמתוך הספק הוזקקו לשניהם חשיב שפיר נתינה מבוררת כשיתנו שניהם והכי מחלק בריש כל הגט לענין כתיבה לשמה ע"ש וכן דל"ד עדיף טפי מכל הנהו יתר על כן דמפרש התם דדריש וכתב לה לא אתי לאפוקי אלא שלא לשמה ולא שנכתב בטעות וקל להבין. ובירח אייר קבלתי דכבר הוי עובדא שכתב גדול אחד אייר בחד יו"ד ונחלק עליו גדול אחד בווינא דהוי קשיש מיניה וע"י כך נתקבצו הגדולים ושאר הלומדים יחד לווינ"א ונפקא מסקנא מבינייהו דלכתחילה יש לכתוב בשני יודי"ן ובדיעבד יש להכשיר אם נכתב בחד יו"ד ונראה דודאי דינו לכתוב בשני יודי"ן כי כך מצאתי בתרגום מגילת אסתר וגם בתרגום אחד בספר מלכים. וכן הסברא נותנת דלא ולמד מעניני חדש שלפניו ניסן ושאחריו סיון כולם שוין בנקודת חורי"ק וקמ"ץ ומה ניסן וסיון אות האמצעי רפויה ולכך הוא מלא יו"ד ומסתמא אף אייר כן ואע"ג דאדרבה העולם מדגשים היו"ד בזכרה אייר אין ראיה מזה שהרי מדגשים נמי הסמ"ך בזכרה ניסן. ואע"ג דודאי רפא הוא כדנמצא במגילת אסתר וכן סיון לכך נראה דאפי' אם נותן הגט בחד יו"ד ובו ביום נודע הטעות דיש לכתוב וליתן אחר בשני יודי"ן וכה"ג לא הוי לעז כל כך לבית דין והוא עובדא דלעיל כבר עברו כמה ימים אחר הנתינה ויצא שם מגורשת על האשה ואי הוי בעי למיהדר וליתן גט אחר הוי זילותא לבית דין לכך הכשיר בדיעבד כן נראה. ובירח כסליו נסתפקו הראשונים אם יש לכתוב כסלו חסר יו"ד כי כך כתוב בתרי עשר בזכריה ובספר עזרא. וכתב במסורת שם תרין חסר או אם יש לכתוב מלא יו"ד כי כן הוא בתרגום יונתן בהאי דלעיל בזכריה לפי שרוב נוסח הגט הוא לשון תרגום לכך אית לן למיזל בתר תרגום טפי מבתר העברי ואני בדקתי בשלשה תרגומים דתרי עשר ומצאתי באחד מהם כסלו חסר כמו בעברי. אמנם נראה דודאי מלא הוא בתרגום כי נמצא מעין גזירה זאת בספר איוב שלו הייתי ואין שלו בשני שהן חסרין בעברית ובתרגום שם מלאים שליו וכן השליו שבספר תורה פר' בשלח ופ' בהעלותך חסירין הן ובתרגום אונקלוס הן מלאין שליו הא קמן דדרך התרגום לתרגם בכה"ג החסר מלא מ"מ כל זה ספיקא דחוקה היא ולית לן למיזל בתר התרגום משום דרוב נוסח הגט לשון תרגום הוא דאדרבה נוסח הזמן בגט אנן כותבים בלשון עברי כמו בשני ימים לירח ניסן ואין כותבין בתרי יומין לירחא דניסן דכה"ג מתורגם הוא. אבל לירח לשון עברי הוא כמו בירח האיתנים בחג במלכים. ויש מפטפטים שלא לכתוב כסלו חסר דלא לשתמע כסלו. כמו יקוט כסלו באיוב שהוא לשון בטחון ומחשבה והוא אתי למטעי דהכי קאמר לירח שמחשבו עליו לגרש בו ודברי הבאי הם דא"כ בכסליו מלא נמי איכא למטעי דלא לשתמע כסליו מלאו נקלה דספר תהלים וכיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אית לן למיזל בתר העברי שהוא עיקר ומדוקדק לנו יותר מן התרגום וכל שכן הכא דמסורת מעידה שהוא חסר ואע"פ ששמעתי שהקדמונים היו נשמטין לכתוב גט בכסליו בשביל ספיקא זו. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה רלד

מי שנשתנה שמו *מחמת חולי כמו יעקב אחר משה היאך כותבין בגט אלא יעקב משה או יעקב דמתקרי משה:

תשובה יראה דכותבין בגט דמתקרי משה והכי משמע בסמ"ק דכתב ואדם שנשתנה שמו מחמת חולי אע"פ שקורים אותו תדיר בשם הראשון מ"מ שם השני הוא עיקר וכותבין אותו קודם ע"כ. האי כותבין אותו קודם משמע לפום ריהטא דכותבין יעקב משה משום דהכי נופל שפיר לשון קודם כלומר זה אחר זה אך כי דייקינן התם מוכח דקודם ר"ל עיקר וממילא יהא קודם דלעיל מינה כתב אדם שיש לו שני שמות חלוקים ואחד מהם הוא עיקר יכתוב העיקר קודם אני פלוני דמתקרי פלוני וכן אשה דמתקרי הא קמן דר"ל קודם לעיקר והכי אשכחן נמי בגמרא פ' השולח אתא בר הדיא דמתקרי איא מרי ובמרדכי מרים דמתקרי שרה אמנם אם בא לחתום בגט ודאי די בזה שיחתום יעקב משה בן פלוני עד ואין צריך כלל לחתום דמתקרי וכן ראיתי גדול אחד מן הזקנים חתם את עצמו בדייסקי חיים אליהו בן פלוני וקרוב בעיני שראיתי גם בתשובת הקדמונים שיש מן הגאונים שהיו להם שני שמות חתמו את עצמם בתשובה כיוצא בזה וטעם יפה לחלק בין כתיבה בגט לחתימה דבחתימה אם לא הזכיר שמו כלל אלא שחתם בן פלוני עד כשר כדתנן בהדיא בהמגרש וה"נ לא נהגו לחתום בשם כינוי אפילו אם יש לו חניכה ידועה ורגילה והיינו טעמא דפריש שמות העדים בגיטין אינו אלא מפני תיקון העולם אפילו לרבי מאיר דאמר עידי חתימה כרתי כדאיתא בהדיא פ' השולח והיינו משום דהעדים ניכרים ע"י כתב ידן בלא פירוש שמותן משא"כ בהזכרת שם האיש בגט דכתב סופר הוא וק"ל ומדומה לי שנהגו באוסטרייך אפי' בכתיבת שם האיש בגט היו כותבין יעקב משה ולא דמתקרי כלל ואפשר משום דהמנהג במדינה ההיא שעולים כך לקרות בתורה יעקב משה עמוד יעקב משה בן פלוני כתבו ג"כ כדרך זה בגט כדמשמע באשירי פרק השולח דאזלינן בכתיבת השמות

בגיטין בתר עלייתו לקרות בתורה מכל מקום נראה עיקר כדכתיבנא לעיל:

שאלה רלה אחד נקרא ראובן רייזפ"ו או שמעון פטוי"ך שהכינוי על ידי צורת גופו או אם הכינוי מצורת גופו אבל סתם בני אדם לא קורין לו כלל בכינוי לבד אלא לעולם מזכירין שם המובהק עם הכינוי צריך למכתב כינויים הללו בגיטין או לאו:

תשובה יראה דצריך להתיישב בדבר ובתחלה אבאר מה שנראה לי בתלמוד מעין חלוקים הללו פרק אלו טריפות גרסינן הני כובשייתי ואולייני כשרים לגבי מזבח והן הן תורי של רחבה פירוש כובשני בלשון ארמי תורים ופריך תלמודא עלה מיתבי אזוב ולא אזוב יון ולא אזוב כוחלת אזוב ולא כל אזוב שיש לו שם לווי ופרש"י שם דהמקשן סבר דאוליי"י שם לווי ולא שם מקומו ופריק אביי שנשתנה שמו קודם מתן תורה ובאתה, תורה והקפידה עליו כו' רבא אומר כובשני באתרייהו כובשני סתמא קרי להו ובפ"ק דסוכה גרים נמי האי מרירתא דאגמא אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ופריך נמי הכא עליה מאזוב ולא אזוב יון כו' ופריק אביי כדלעיל רבא אמר הא מרירתא דאגמא משום דשכיחי באגמא ובפ"ק דבכורות תניא אבל אתה אוכל מה שעוף טמא משריץ וזהו דבש דבורים יכול שאני מרבה אף דבש גיזין וצירעים אמרת לא ומה ראית מרבה אני דבש דבורים שאין להם שם לווי ומוציא אני דבש גיזין וצירעי שיש להם שם לווי ובפ"ק דנדה איתא תנא שלש בתולות הן בתולת אדם בתולת קרקע בתולת שקמה ופריך ולחשב נמי בתולת דמים ופריק רב נחמן כי קתני מידי דלית ליה שם לווי מידי דאית ליה שם לווי לא קתני ופרש"י שם בתולת דמים לאו סתמא בתולה איקרי דסתם בתולת אדם היינו בתולת בתולים וכן בתולת קרקע ובתולת שקמה לא בעי שם לווי. מכל הלין נראה לדקדק דשם לווי מקרי אע"פ שאין מזכירין אותו לבד רק עם שם המובהק והרי דאזוב כוחלית ואזוב רומי לא היו קורין כוחלי' ורומי לבד וכן דבש גיזין וצירעין לא היו קורים גיזין וצרעין לבד וכן אינך ותלמודא קרי להו שם לווי וחניכה דבגיטין נמי היינו פירש שם לווי דפ' המגרש פרש"י חניכתו היינו שם לווי של כל המשפחה אמנם נראה דיש לדחות ראייה מכל הני דהא דאיזוב רומי ודבש גיזין וצירעין ואינך מיפסלו משום שם לווי זהו משום דסתם אזוב קורין לו בסתם בלי שם לווי וכן דבש דבורים אין קורין לו דבש דבורים וכן לפי ס"ד דמקשן מכובשני סתם תורין היו קורין לו כובשני בלי שם לווי וכן סתם מרור לכך הנהו שאין קורין להו בסתם חשיבי שמות דלווי דע"כ טפלים הן לגבי אינך שהרי להנהו קורין בסתם ולדידהו בלווי ולכך י"ל כל מה שהזכירה תורה אזוב ומרור ותורים ודבש ר"ל במה שנקרא כך סתם בלי לווי דזהו עיקר המין. ובנ"ד לא תלי' בהכי מידי ולא שייך לומר כאן טפל לגבי עיקר דאין ראובן זה ולראובן אחר מין אחר דהן הן ויכול לומר לעולם דהואיל ומזכירין תדיר שם המובהק עם הכינוי לא חניכה מיקרי לענין גיטין דטעמא מאי כותבין החניכה בגט כדי להכיר שזהו פלוני המגרש שלא יסברו שזה ראובן שכתוב בגט אין זה המגרש כי רבים שקורים לו בחניכה אינם יודעים ששמו ראובן וא"כ כל היכא שקורין תדירא שם המובהק עם הכינוי ליכא למיחש להכי. אפס בהא מספקא לי דהרבה פעמים מצוי בחניכה כה"ג דהיהודים מזכירין שם המובהק עם החניכה אבל רוב הנכרים מזכירין לקרותו בחניכה לבדו ובאשירי פ' השולח משמע בהדיא דתליא מילתא נמי בקריאת הנכרים דכתב וז"ל והעולם נהגו כה"ג לפי שנהגו הנכרים באשכנ"ז שקוראין ליהודים בחניכה הקרובים ללשון עברי ואין ראוי לכתוב על אותה חניכה דמיתקרי לכך נהגו לכתוב וכל שום וחניכה דאית ליה במלת זאת כוללת הכל עכ"ל לכך נראה דבכל כה"ג או חניכת המשפחה כגון שטוי"ש באכ"ז אפי' במקומות שלא נהגו לכתוב וכל שום וחניכה בכה"ג יכתבו וכל שום וחניכה כדכתב אשירי לעיל במלת זאת כוללת הכל וכ"כ בסמ"ק על גט המשומד שטוב הדבר לכתוב וכל שום וחניכה כדי לכלול שם דגיות עם שם היהדות ואע"ג דמסיק התם דבגט של ישראל כבר אין לכתוב וכל שום וחניכה כפר"ת ס"ס כ"ד ומכ"ש דבגט משומד כתבו כל החבורים בפשיטות דחלילה להזכיר שם דגיות כלל משם וישראל ואפ"ה טוב הדבר לכוללו וכ"ש כ"ד:

שאלה רלו שי"ן וטי"ן שבגט אם היודין שבתוכן אין נוגעין בהן וכן היו"ד שעל גבי האל"ף וכן היו"ד שבאחורי הדל"ת אם אין נוגעים אבל כתובים הן כל כך בדבוק שהתינוק קורא האות יפה יש לפסול הגט בכה"ג או להכשירו:

תשובה יראה דלכאורה מוכח מתוך דברי הגאונים דיש לפסול אפילו בדיעבד דכתב בהגה"ה שבמיימון בהלכות תפילין וז"ל והנה מורי רבינו שי' פסל לי תפילין של אבא מורי ז"ל רק בשביל מקצת היודין שעל האלפי"ן ומקצת יודי"ן שבתוך השיני"ן ומקצת רגלי התוי"ן לא היו נוגעים בגוף האות וכתב לי דלא גרע מקוצו של יו"ד דאמרינן פרק הקומץ דמעכב ובעינן כתיבה תמה ושלימה ולא שבורה ופסוקה כדאמרינן וכתבתם כתיבה תמה ושלימה ותדע שעל מקצתם שאינם תמות תמהו חכמים והוצרכו לדורשו ע"כ. ובא"ז כתב לענין גיטין וז"ל וצריך לכתוב כתיבה נאה ולא מפי"ע אפי' קוצו של יו"ד מעכב ע"כ והשתא כיון דקוצו של יו"ד מעכב בגט כל שכן הנהו חסרונות דלעיל כדכתב מהר"ם לעיל דלא גרע מקוצו של יו"ד אמנם כי דייקינן שפיר יכול לומר דדוקא לענין כתב שבתפילין פסלו הנהו חסרונות מטעם דמסיק מהר"ם דבעינא כתיבה תמה ושלימה ולא פסוקה ושבורה כדכתיב וכתבתם והא דכתב ולא גרע מקוצו של יו"ד ר"ל שאם תאמר כה"ג לא שבורה ופסוקה מיקרי לפי שאינו חסר אלא דבוק כל דהו אהא קאמר דלא גרע מקוצו של יו"ד דאינו נמי אלא חסרון כל דהו ואין זה דוחק מה שסירס מהר"ם את דבריו דכתב מתחילה שלא גרע מקוצו של יו"ד דאסוף דבריו קא סמיך אבל לעולם לענין גט דלא בעי כתיבה תמה כדאיתא בהדיא בתוספות באשירי ומרדכי פ"ב דגיטין דמהאי טעמא מכשירין בגט אינו מוקף גויל אע"פ שפסול הוא במזוזות ותפילין היינו משום דבעינן התם כתיבה תמה אבל גבי גט אפי' קלף ודיו לא בעינן דכותבים על עלה של זית אפילו לדברי הפוסל התם בגט שאינו מוקף גויל אינו מטעם דבעינן כתיבה תמה אלא מטעם דנפרש התם דלא מיקרי אות דלא ידעינן היכן הוא כלה ומ"מ שפיר כתב א"ז דקוצו של יו"ד מעכב בגט דהא כ"ע מודו דלא מיקרי אות בלתי הקוץ ותדע דיש חילוק ע"כ בין קוצו של יו"ד לאינו מוקף גויל דבפ' הקומץ רבה אמתניתין דתנן לגבי תפילין ומזוזות דאפי' כתב אחד מעכב פריך בתלמודא פשיטא ומשני לא נצרכה אלא לקוצו של יו"ד ופריך הא נמי פשיטא ומסיק לא נצרכה אלא להא דאמר רב יודא כל אות שאינה מוקף גויל מד' רוחות פסולה הא קמן דקוצו של יו"ד פשיט טפי לעכב מאינו מוקף גויל. תו י"ל דמה שכתב א"ז דקוצו של יו"ד מעכב בגט רוצה לומר אליבא דפרש"י דסבר דהיינו רגל ימיני ואע"ג דהתוס' דוחין בפשיטות פרש"י משום דהוי פשוט דמעכב דלא מיקרי אות בלא רגל ימיני א"ז לא סבר דנידחין דברי רש"י דהא מייתי נמי פירושו לפסק הלכה בהלכות תפילין ומזוזות ובכה"ג ודאי מעכב בגט משום דדמי ליו"ד שנכתב מעשי"ע וקצת משמע הכי מדבריו דהא אכתב מעשי"ע כתב דאפילו קוצו של יו"ד מעכב אבל לעולם קוצו של יו"ד לפי' ר"ת דהיינו הכפופה קטנה שבצד שמאל אע"ג דמעכב בתפילין בגט לא מעכב משום דהאות נראה וניכר שפיר לכל בלתי אותו קוץ מקוצו של יו"ד רוצה לומר קוץ דפירש ר"ת אבל קוץ דפירש רש"י פשיטא דראוי יותר לפסול מאותיות שאינם נוגעים אמנם מדברי אשירי סוף גיטין בסדר כתיבת הגט ונתינתו משמע דיש לפסול אותיות שאינם נוגעים כמו שאילתינו דלעיל שכתב וז"ל ויזהר שירחיק רגל הה"א דלמסך דלא לשמע למסך כי הוכא ובכל רגלי הה"א צריך להרחיק כדאיתא פ' הקומץ מאי טעמא תליא לכרעיה דה"א אלא בה"א דלמסך צריך ליזהר יותר פי' שירחיקנו היטב משמע דאם לא הרחיק כלל באר הסי"ן פסול דהא. איהו כתב בשם רמב"ם דאם לא הרחיק בה"א דלמסך פסול וכן לדעת רב האי ובעל העיטור אי אתי בעל ומערער וא"כ מי דחקו

דתקן לאפוקי לפרש שצריך להרחיק ה"א דלמשך טפי ניחא דהתלמודא נקטינן טפי משאר הס"א משום דבדידהו פסול אפילו בדיעבד אע"כ הכא דבשאר הס"א נמי אם לא הרחיק כלל פסול אלמא פוסל איירי אם הדביק מה שצריך להרחיק כמו בתפילין ה"ה אם לא הדביק מה שצריך להדביק דמ"מ ול"ע בתוס' פרק המגרש דכתבו שאם לא הרחיק כרעיה דה"א דלמשך יותר משאר ההויי"ן כשר בדיעבד ומ"מ נראה דאין להקל כלל ואעפ"כ כמדומה לי שלא נהגו בקוצו של יו"ד לפי פי' ר"ת בגט נ"ל הדיו"ט ממ"ש כההיא דלעיל סימן ר"ל ול"ע :

שאלה רלז מומר הבא לגרש את אשתו ע"י שליח למרחקים היאך מתקנין הדבר שלא יבא לידי מכשול :

תשובה יראה דיש דרכים ותקנות שבאותם פנים מתיישבים כמעט כל הספיקות והחששות ובתחלה אבאר את כל אשר נמצא אתי שהעתקתי מתשובות ודברים הגדולים הקדמונים והאחרונים שהיו בדורינו בדברים הללו ונדקדק בהן היטב ואח"כ נבאר המסקנא היאך לתקן החששות. חד מרבוותא העתיק התשובה הקדמוני ובאה לידי וז"ל אמר אביי נקיטינן שליח מתנה הרי כשליח הגט כו' משמע שאם אמר זכי בגט זה לאשתי דאינו יכול לחזור בו ומכאן דן המורה על מומר אחד שלא נתן גט לאשתו והיו יראים שמא יבטל השליחות ואוה שיאמר לשליח זכי בגט זה לאשתי ותו לא מידי הדר עכ"ל. עוד התשובה וז"ל מעשה היה בימי רש"י על מומר שנתרצה לתת גט לאשתו והורה רש"י ז"ל לאחר לקבל הגט שלא מדעתה עכ"ל. ואחד מהגדולים העתיק מספר האגודה וז"ל אשה שנשתמד בעלה מותר לכל אדם לקבל גיטה שלא מדעתה דאנן סהדי דזכות הוא לה לפי דברי הגאונים דפטרו אשה יבמה שנפלה לפני יבם המומר בלא חליצה משום דאדעתא דהכי לא נתקדשה לו משמע דאי הוי שייך ביה טן דו הוי צריכה חליצה כדמשמע סוף פ' הגוזל קמא אלא מעתה יבמה שנפלה לפני מוכה שחין כו' ומשני כדריש לקיש דאמר טב למיתב טן דו כו' משמע דווקא במקום ששייך זה צריכה חליצה אבל רש"י חולק על הגאונים וכתב שצריכה חליצה א"כ נ"ל שגם בזה נ"ל טן דו א"כ אסור לקבל לה גט דשמא אינו זכות הוא לה וכן נוהגין ע"כ. וגדול אחד העתיק הסה"ג שמצא במרדכי ישן שהיה בידו וז"ל אמר אביי נקיטינן שליח מתנה כשליח הגט למכ"מ להוליך לאו כזכי פי' אם אמר לשליח הולך גט זה לאשתי אם רצה לבטלו מבטלו מכלל דאם אמר זכי בגט זה אינו יכול לבטלו ומכאן דנתי על המומר שהדחוהו לשלוח גט לאשתו ודאגו פן יבטל השליחות ואמרתי להם שיאמר לשליח זכי בגט זה לאשתי וכיון שאמר זכי בגט זה לאשתי אינו יכול לבטלו עכ"ל. והנה הגדול ההוא רצה לסמוך על תשובה זו הלכה למעשה כשיאמר זכי בגט זה לאשתי שאינו יכול שוב לבטלו אמנם דקדק מלשון התשובה דדוקא דאינו יכול לבטלו אבל מ"מ אינה מגורשת עד שיגיע לידה מדלא קאמר הרי היא מגורשת. ואחד מהגדולים דלעיל כתב בתשובה לחד מרבוותא שהיה נראה לו לסמוך הלכה למעשה על תשובת רש"י וספר אגודה דלעיל כי לא ידע בתחלה תשובת מהר"ם דלעיל וכתב עוד, בתחלה דשמא טועה דרש"י וספר אגודה איירי שהמירו בלי שום אונס ועבדי להכעיס ופקר טובא דניכרים מחשבותיהם להרע אבל נשתמד מחמת שטות או מחמת שהאנוסים פיתוהו לכך והאי גוונא יש לצפות כשימצא מקום לברוח ישוב בתשובה כה"ג איכא למימר דזימנא דרחימא ואפילו לצפות אחריו אפי' כמה שנים וא"כ טוב הוא לה כההיא דיבם דמסיק ראבי"ה דרפיא בידיה ס"פ האשה שלום ע"כ דבריו הראשונים. אח"כ השיב שנית מצאתי תשובה דלאו כותי והביא תשובת מהר"ם דמסיק דהן נוהגין להחמיר ולא רצה לחלק דמהר"ם איירי במומר ע"י פיתוי וכה"ג כל אלו החששות והדברים העתיק לי חד מרבוותא דלעיל בחתימת ידו ושלחם לי וכתב לי נ"כ שדעתו היה נוטה להקל ולהתיר הלכה למעשה ולזכות הגט בכה"ג ע"י אחר ותתגרש מיד ע"י קבלה זו ונראה דצריך להתיישב בדבר היטב כמו שאבאר. איירי כתב בתשובה ראשונה לעיל דהוי דן מההיא דאביי דאמר שליח מתנה הרי הוא כשליח הגט מכ"מ להולך לאו כזכי משמע דאי אמר זכי בגט זה לאשתי אינו יכול לחזור בו והתוס' בריש השולח פליגי בהדיא אהך דיוקא ומפרשים דאביי לסימנא בעלמא נקטיה דבגט אפילו זכי לא מהני וכ"ת דהתוס' רוצים לומר דלסימנא בעלמא נקטיה לענין זה דלא מהני זכי בגט שתהא מגורשת מיד בזכייה זו כדרך שמהני במתנה אבל מ"מ אינו יכול לחזור בו ולבטלו כמו שדקדק גדול דלעיל בהגה"ה למרדכי ישן דאותה הגה"ה וכך תשובה חדא מילתא אינון אלא שנשתנה הלשון קצת ע"כ אין דעת התוס' הכי דפ"ק דגיטין מוכח בהדיא מן התוס' דלא ס"ל כלל לחלק בין שלא יוכל לחזור ובין שתהא מגורשת מיד בקבלה זו מהא דתנן האומר תן גט זה לאשתי ושטר שיחרור זה לעבדי לא יתנו לאחר מיתה ופירש"י דאפילו לרבנן דאית להו זכות לעבד חבין לאדם שלא בפניו הכי דלהכי זכי דלא מצי הדר איהו מיהו מודי דכל כמה דלא מטא לידיה אינו משוחרר וקאמרי התוס' ודבר תימה פי' כיון דזכות הוא לו פשיטא דזכה לאלתר כיון דאמרי' גבי תן כזכי דמי ובפרק המקבל משמע נמי כו' ורש"י בעצמו חזר בו לקמן ממשנה זו כו' הא קמן דאפילו לגבי תן כזכי אין נראה להם כלל לחלק ולמימר דהוי כזכי למהלה לחזרה ולא לגירושין כ"ש בזכי גופיה בהדיא דהשולח אין לחלק והתשובה דלעיל דמעשה אירע בימי רש"י שנתרצה המומר לתת גט והורה שיקבל אחר את הגט שלא מדעתה גם עליהם יש הירהור מתשובת מור"ם דלעיל דכתב בהדיא דלרש"י שייך נמי במומר טן דו וא"כ לאו זכות הוא לה והיאך יקבל אחר שלא מדעתה הא אין חבין לאדם שלא בפניו וא"כ אין לנו לסמוך בפשיטות אספר אגודה אלא אדרבה נסמוך אתשובת מהר"ם דמסיק וכן נוהגין לחומרא. אמנם נראה דבתשובת מור"ם נמי יש לגמגם דהא דמדמה גירושי אשה לזיקת יבמה לענין טן דו דמומר אליבא דרש"י דיש לחלק שפיר ונימא דודאי לא ניחא לה לאשה בטן דו ונוחה דמומר וזכות הוא לה מי שפוטרה הימנו אפי' לרש"י מ"מ אין הדבר שוה לה דשמא מקפדת כ"כ דנימא דבשביל זה אדעתא דהכי לא נתקדשה לבעלה תחילה דברצון נכנסה לספק כדי להתקדש לבעלה שהוא כשר שאפי' יהיה מעלה על דעת שיזיק למומר לא היתה נמנעת מלהתקדש בשביל כך משום דשייך קצת טן דו אף במומר דאולי יחזור בתשובה משא"כ גבי גירושי אשה דאין כאן ספק אלא בודאי היתה צריכה להיות טן דו בצוותא וחבור המומר אי לא תהא מגורשת הימנו הא ודאי לא ניחא לה וחילוק זה איתא בהדיא בתוס' פרק נערה גבי כתב לה כסות וכלים דאין אדם רוצה ליכנס בספק ואעפ"כ שאם יארע אותו דבר יהיה לו לקפידא גמורה נכנסה בספק וא"כ גבי יבמה נמי אע"ג דבדידה לחודא תליא מילתא ואיהי נכנסה בספק כדאיתא התם בתוס' היינו דווקא בספק קפידא גמורה כגון מוכה שחין אי לא הוי סברא דטן דו אבל כיון דאיכא סברא דטן דו וליכא קפידא גמורה לגבי מוכה שחין ולגבי מומר אליבא דרש"י אמרינן דנכנסה בספק אבל בודאי כגון לגבי גירוש אשת מומר זכות הוא לה להפטר ממנו. וקצת נראה להביא ראיה לחילוק זה דבפ' האשה שלום קבעיא תלמודא המזכה גט לאשתו במקום קטטה מהו זכות או חוב הוא לה ומסיק דחוב הוא לה משום דריש לקיש טב למיתב טן דו ומייתי עליו ראיה דטב למיתב טן דו מכמה מתלי דשומשמי גברא כו' קולסא גברא כו' ואילו פ' הגוזל קמא דלעיל קאמר תלמודא בפשיטות סברת טן דו ולא מייתי עליו מידי מהנהו מתלי ואע"ג דהיה צריך טפי לאתויי אמוכה שחין דאמרינן עלה טן דו ממאי דאמרינן במקום קטטה אע"כ התם בפ' האשה שלום דקאי אגירושין ודאי איכא קפידא צריכה להנהו מתלי אבל פ' הגוזל לגבי יבמה דאינו אלא ליכנס בספק ודאי אמרינן טן דו אפי' אמוכה שחין והכי פרש"י התם בהדיא דמשום דספק הוא ניחא לה משום טן דו לפי זה י"ל דבתשובת רש"י דלעיל דכתב רש"י הורה לקבל גט שלא מדעתה עיקר היא ולא קשה דידיה אדידיה אך מ"מ הואיל ואיתא בתשובת מהר"ם דנוהגין להחמיר קשה הדבר להקל ותו דאית לן למשדי נגרא. עוד להחמיר מהא דפ"ק דגיטין האומר [תן] גט זה לאשתי ושטר שחרור [זה] לעבדי רצה לחזור [בשניהם יחזור] וחכ"א בגיטי נשים אבל לא בשחרורי [עבדי'] פי' בגיטי נשים יכול לחזור משום דחוב לה ואין חבין לאדם שלא בפניו ואיתא התם בתוס' וז"ל בירושלמי הגע את עצמך היה עבדו של כהן הרי חוב הוא לעבד כיוצא אשת

של

על מוכה שאין הרי זכות הוא לה ליתא לך אלא כהדא אילו המוכר עבדו שלא מדעתו שמא אינו מכור המגרש את אשתו שלא מדעתה שמא מגורשת פירוש ע"י אחר העבד נמכר על כרחו ואין האשה מתגרשת ע"י אחר על כרחה עכ"ל לפי הפשט מירושלמי וכמו שמבארין אותו התוס' משמע דאפי' אי ידעינן דזכות הוא לה לאשה שתתגרש אינה מתגרשת ע"י אחר שלא מדעתה ואפי' לענין זה שלא יוכל לחזור אמנם אפשר לדחוק ולפרש הירושלמי והתוס' בענין אחר ואין להאריך בזה משום דבתלמוד דידן מוכח בלי גמגום בפ' האשה שלום דלעיל גבי מזכה גט במקום קטטה דהיכא דזכות הוא לאשה יכול לזכות לה גט ע"י אחר שלא מדעתה . ובא"ז כתב נמי דאשה האסורה על בעלה הבעל ימסור גט למי שירצה ויאמר זכי בגט זה לאשתי והרי היא מגורשת בקבלתו של זה מיד והיינו ע"כ מטעם דזכין לאדם שלא בפניו כדמשמע התם וגם מנהג הוא באושטרייך ואגפיה דמי שנשתמדה אשתו ורוצה לישא אשה אחרת מזכה לה גט ע"י אחר קודם שישא אחרת משום חשש חרם רבינו גרשון ז"ל ואם תחזור היא בתשובה לאחר זמן מגורשת היתה בקבלה זו ונראה לפי דעתי שכן הוא המנהג שלא להצריכה גט אחר מ"מ הואיל והתוס' מבארים הירושלמי ומפרשי ליה כ"ל דיש לחוש לה קצת ועל כן נראה דצריכים לדקדק ולפשפש אחר תקנה שלא בה כל חששות הטוב שיוכל וכן עשיתי מעשה במשומד אחד שהיה ממיר וכופר וגם בהכבר בהיותו ביהדות היה סופר לגיטין דהיה יודע הלכות הגט וחששתי לעשות שליח להולכה לבד פן יבטל הגט והשליחות וכן ראיתי כתוב על שם אחד מהגדולים שהיה חושש בכל הגיטין המומרי' להולכה וה"נ משמע בתשובות הקדמונים דלעיל לכך אמרתי אל המומר צריך אתה לתת הגט על שני דרכים הראשון עיקר והשני לרווחא דמילתא וככה תעשה תמסור הגט ליד פלוני שיקבלנו ויזכה בו לאשתך ותתגרש בו מיד בקבלתו של זה ואולי יש קצת גמגום בדבר אם תועיל קבלה זאת ולכך תחזור ותקח הגט ותמסרנו ליד השליח להולכה בשליחותו ובדרך זה מתוקנים כמעט כל הספיקות דממ"נ אם בקבלה יש די כמו שסוברים הרבה גאונים דלעיל תו לא צריכא למידי ואפילו אם אינו די מ"מ המומר אסח דעתא מלבטל השליחות כי יאמר שנסמוך על הקבלה לחודיה בשעת הדחק אבל מיהו למעבד איפכא שימסור להולכה בתחילה ואח"כ בקבלה ודאי לאו שפיר דמי שאם אין הקבלה כלום גם ההולכה לא היתה כלום בדרך זה שהרי בטל לפניו את השליחות במסירתו לקבלה וק"ל. עוד נראה אם אשת המומר בקשה מכמה בני אדם מי שיכול לפתות את המומר או לשחדו שיתן לה גט זה טובה לה טובה ולצון ואח"כ אירע שאחד מאותם ששמעו בקשת האשה נזדמן אל המומר ופתה אותו לתת גט לאשתו הכ"ג מצינו למסמך אהני גאונים דסבירי דדי בקבלה לחודיה דהא חזינן הכא דודאי זכות הוא לה להתגרש וכעין זה כתב אשירי בפ"ק דקידושין שאם גילה אדם דעתו לשדכן שהוא חפץ באשה פלונית ובקש השדכן לשדכה לו יכול השדכן לקדשה לו שלא מדעתו דכיון דגילה דעתו שהוא חפץ בה א"כ זכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו דזכייה מטעם שליחות איתרבי ול"ע בא"ז פ"ק דגיטין מתשובת רש"י לענין הגט ונראה דלדעת אשירי לאו דוקא שדכן אלא הוא הדין איניש אחרינא ששמע שגילה דעתו שהוא חפץ בה *) :

הגה"ה

*) וכ"כ להדי' בא"ז בתשובתו משם רבינו שמחה ומשם א"ז אביו דאפילו איניש דעלמא מהני ע"כ:

שאלה רלח שליח גט להולכה ואינו יודע ומכיר בזאת האשה היא אשת המגרש וגם עדים כשרים אין כאן שיעידו לו שהיא אשת המגרש אבל יש כאן קרובים או נשים המעידים על זה הני בזה או לאו :

תשובה יראה דהדעת נוטה להחמיר דלא הני בהכי ואע"ג דאמרינן פ' החולץ ולישתמודעינהו פליגי בה רב אחא ורבינא חד אומר בעדים וחד אומר אפילו קרוב ואפילו אשה והלכתא גילוי מילתא בעלמא הוא ואפילו קרוב ואפי' אשה ולענין חליצה נמי כתב במרדכי דהני בעדות קרוב או אשה בזאת האשה היתה אשת האיש היום ופ' גט פשוט כתב האשירי דאפי' לענין שטרות של ממון הני בקרוב או אשה שמעידים שזהו איש פלוני או אשה פלונית משום דגילוי מילתא בעלמא הוא ומייתי ראיה מפ' החולץ דלעיל ומכל הלין היה נראה דהכ"ד נמי ה"ה. אך דבספר התרומות לא משמע הכי וכן בשאר החבורים בקלאה וז"ל ספר התרומה הא דקאמר בפ"ב דגיטין דסומא פסול להיות שליח להולכה אמר רב ששת לפי שאין יודע ממי נוטלו ולמי נותנו מהכא משמע לכאורה דאדם שעשה שליח להוליך הגט לאשתו צריך שיכיר השליח את האשה קודם שנעשה השליח ולא הני במה שיאמרו לו עדים כשרים בשעת נתינת הגט זו היא אשתו של פלוני דהא סומא פסול לרב ששת הו' עד אמנם נראה דדוקא סומא שאינו יכול להכירה במראה כי אם בטביעת עין דקא פסול פן יטעוהו אבל אדם אחר מותר ע"י עדים שיאמרו לו בשעת נתינת הגט שהיא אשתו של פלוני ע"כ. הרי בתחילה הזכיר בהדיא עדים כשרים שלא יועילו ומסתמא בתר הכי דחזר ואמר שמועילים עדים ר"ל עדים כשרים דנקט הכא ובאשירי ובמרדכי וכן בסמ"ג נקטו בהתם שמועילים עדים שיאמרו לו בשעת נתינה ונראה דכל היכא דמזכיר בהתם עדים ר"ל עדים כשרים דקרובים ונשים לא חשיבי עדים ותדע דקאמר בהך דלעיל פ' החולץ חד אומר בעדים וחד אומר אפי' קרוב ואפילו אשה ולא אמר חד אמר בעדים כשרים וה"א כו' אלא משום דהתם עדים כשרים נמי במשמע נהי נמי דע"א כשר בכלל עדים כדאיתא באשירי ריש פ"ק דב"מ מ"מ קרוב או אשה לא אשכחן וא"ת מ"ש מכל הלין דלעיל הא ה"נ אינו אלא גילוי מילתא בעלמא י"ל דע"כ הכא איכא למיחש טפי פן יטעוהו ובעינן עדות גמורה דהא קמן סומא מסתמא בכל התורה כולה יכול הוא לסמוך על שני עדים אם יעידו לו זה איש פלוני או זהו דבר פלוני וגבי שליחות הגט חיישינן שמא יטעוהו וא"כ איכא למימר נמי אפי' גבי פקח בעינן עדות גמורה ולא הני בגילוי מילתא בעלמא אע"ג דבמילי אחריני הני בהכי בכה"ג :

דין עדות אשת איש ויחוד אשת איש

שאלה רלט יהודים לנו בפונדק אחד בכפר של נכרים והיו שם נכרים הרבה והשימו הנכרים על השולחן לאכול ולא ידעו שהיו יהודים עמהם בפונדק שמעו היהודים שנכרי אחד ספר לחביריו איך שהגיד לו נכרי אחד שסמוך לזה הכפר נהרג יהודי אחד והיה לו לאותו יהודי רק עין אחת רואה והשני עורית וסתומה ומאותו עין יצא לו פלע ובלקת עד סמוך לפה ובאו היהודים והעידו לפני החכם מה ששמעו דברי הנכרי שהם לפי תומו כי ראובן יצא מביתו כמו לפני חצי שנה ונאבד ולא נודע מה היה לו ואלו הסימנים שסיפר הנכרי היו בו . שריא אשתו לאינסובי ע"פ עדות זאת או לאו :

תשובה יראה דהך איתתא שרי כמו שמבאר בא"ז כתב וז"ל כשהגידו הנכרים שמצאו הרוג וקברנו אותו והגידו לפי תומם על פרצופו ופדחתו וחוטמו ושערו ועל חוטמו היה גבשושית וכן היה כמו שהגידו ביהודי שנאבד השיב אבא מורי ז"ל שהאשה מותרת דגבשושית על חוטמו סימן מובהק הוא וסמכינן עליה אפי' למ"ד סימנין דרבנן עכ"ל מכאן נראה ראיה לנ"ד דאיכא למסמך על דברי הנכרי שהיה מסיח לפי תומו דאותו יהודי שנהרג היה לו עין אחת סתומה ועורית ופלע ובלקת מאותו עין עד הפה וכן היה לאיש שנאבד דהני סימנים מובהקים טפי מגבשושית על החוטם ואע"ג דכתב א"ז במקום אחר וז"ל ועוד כתב רבינו שמחה ז"ל ורבינו נתן דאין מל"ת נאמן אלא כשאומר נהרג או מת משום דל"ל טביעות עין אבל מצאתי פלוני הרוג עם סימנים היכא דליכא למיחש דילמא אחר הוא וצריך טביעת עין וכל כ"ע צריך עיון וטביעת עין זה דמל"ת שאין דעתו להעיד אלא שאומר אותו ממילא לא סמכינן עלה דבשלמא ישראל שמתכוין להעיד איכא למימר נתן בו טביעות עין בכוונה עכ"ל. לכאורה משמע מכאן דנכרי מל"ת ע"י סימנים לא סמכינן עלה דהא ה"ק הנכרי שמצאו הרוג עם סימנים מסתמא ר"ל

ר"ל עם הסימנים מובהקים דאי סימנים שאין מובהקים מאי איריא נכרי אפי' שני עדים נמי למ"ד סימנים דרבנן אמנם כי דייקי שפיר יכול לומר לעולם עם סימנים שאינם מובהקים קאמר ורוצה לומר דע"י אותן סימנים הכירו בטביעות עין דהכה"ג גבי ישראל שמתכוין להעיד מהני והכי משמע הלשון דרוצה לומר טביעות עין עם הסימנים ועוד נראה דאפילו אם רוצה לומר סימנים מובהקים מ"מ אין ראיה משם לנ"ד דהלשון מוכיח דאיירי בענין זה שהנכרי הכיר אותו כבר בחייו ועכשיו כשנמצא הרוג נסתפק והכירו ע"י סימנים וטביעת העין ולכך לא מהני אפי' סימנים מובהקים משום דכיון דאינו מכוין להעיד אמר דילמא לא נתן עיניו לדקדק יפה אם אותם סימנים מובהקים ומכוונים ממש כמו שראה אותו באיש הזה בחייו ואפשר כשראה הדומה לאותו סימנים היה סבור בודאי שהוא האיש שהכיר בו בחייו בסימנים הדומים לאלו. אבל בנ"ד הנכרי לא היה מל"ת שהכיר היהודי אלא אמר שפלוני שהיו בו אלו הסימנים נהרג ודאי סמכינן עלה דאמאי נימא לא דקדק יפה באותם סימנים ואמר האותות באומדנא דדעתא הואיל ולא הכירו כבר ולא נסתכל בו להכירו וק"ל וכה"ג איירי נמי ההוא עובדא דלעיל גבשושית על החוטם. אמת אכתי יש לחלק בנ"ד דכיון דלא שמע שום ישראל מן הנכרי שהיה מל"ת בהריגת גופו ובסימנים מובהקים אלא שנכרי אחר מל"ת מפי אותו הנכרי ומאן לימא דמל"ת מפי מל"ת מהני. אכן נראה דכיון דאשכחן בשאר פסולין לעדות דמהני פסול מפי פסול לעדות אשה כגון אשה מפי עבד ועד ששומע מן האשה מעיד להתיר כאשת איש כדאיתא בהדיא בספר הרמב"ם. וה"נ איתא בכל הספרים שלנו במשנה דפרק בתרא והוחזקו להיות משיאין עד מפי עד ומפי אשה ואשה מפי אשה ומפי עבד ומפי שפחה ונראה דכיון דמהני מפי אשה אפי' שפחה כל שכן דמהני מסל"ת מפי מסל"ת דהא תנן בפרק בתרא ולא תהא כהנת כפונדקית כו' פירוש אם האמינו לפונדקית בת נכרי לא נאמין לכהנת בתמיה פירוש כהנת בת ישראל מיוחסת אמר להו לכשתהא כפונדקית נאמנת כלומר הפונדקית נמי לא מהימנא אלא מפני שהיתה מסיח לפי תומה אליבא דרבי עקיבא דלא מהני עדות אשה כהנת מהני נכרי מסיח לפי תומו. והכי נמי לדידן דמהני נמי עדות אשה מ"מ אין סברא דעדיפא מנכרי מסל"ת. ובתשובת מור"ם במיימון שמתחלת הזהרו על כל לידי לדדים כתב וכלל דבכל מאי דמהימן ישראל בעדות אשה מהימן נכרי במסיח לפי תומו ועד מפי עד ומפי נכרי מסל"ת אהני ה"ה נכרי מפי נכרי מסל"ת ואל תקשה לדברינו האלו מהא דכתבו התוספות וא"ז ואשירי בשם רבינו חננאל דאשה וע"א בספינה וטבע והכירוהו מת אח"כ לא מהימני וה"ה נכרי מסיח לפי תומו עכ"ל מדקאמר וכל שכן מסל"ת אלמא דגרע מאשה ולעיל הוכחנו אדרבה דנכרי מסל"ת עדיפא לא קשיא כלל דהתם איירי באשה שהוא אשת המת כדמוכח הסוגיא ואיהו ודאי עדיף מסברא מנכרי מסל"ת דר' עקיבא דלעיל לא פליג אלא אהימנותא דאשה ועבד אבל בעד אחד כשר מודה כדאיתא בהדיא במתניתין דפרק בתרא. ומ"מ קשיא אי הוה עובדא דידן כה"ג שהנכרי האחרון שממנו שמעו היהודים שהיה מספר שהנכרי חבירו הגיד השמועה בדרך מסל"ת כמו שהיו שניהם הולכים בדרך סמוך לאותו כפר והתחיל מעצמו לומר לו זאת השמועה כה"ג הוי מסל"ת מפי מסל"ת אבל אחרי שהנכרי האחרון לא פירש דבריו היאך שמע אותה שמועה מחבירו ניחוש דלמא הנכרי הראשון לא סיפר כמסיח לפי תומו אלא מחמת איזה אמתלא מפני רשע או בדרך התפארות או כה"ג ואנן לא סמכינן אדברי נכרי אלא במסל"ת. וי"ל דלא חיישינן להכי דתלמודא לא מפיק ממסיח לפי תומו אלא במתכוין להעיד או להתיר א"כ לא דייקינן השאר אמתלאות ואפילו לפי הירושלמי דמייתי המרדכי התם דרשב"ל אית ליה דכששואלין אותו והוא משיב לא חשיב מסל"ת ומשמע התם לפי הדקדוק דרבי יוחנן מודה לו בזה ובתלמוד דידן נמי משמע הכי דפריך והא איהו הבילנו קאמר וא"כ כ"ד דילמא ע"י שאלה ספר הנכרי הראשון מ"מ נראה דהיינו כששואלין אותו ישראלים הוא לא חשיב מסל"ת משום דמרגיש שיש להם נפקותא בדבר ומשקר אבל אם שואל אותו נכרי שלא בפני ישראל והוא משיב חשיב שפיר מסל"ת ותו נראה דכיון דנכרי האחרון לא ביאר דבריו אם הנכרי הראשון ספר דבריו מעצמו או ע"י שאלה לא אזלינן לחומרא ולומר ע"י שאלה ספר והכי איתא בתשובת מור"ם במיימון דאפילו אומר הנכרי אני הרגתי את פלוני מהני במסל"ת ולא אמרינן דלמירמא אימתא קא עביד אא"כ מוכח מדבריו ומסיק בה דה"ה לשאר אמתלאות כגון להתפארות או למצוא חן קמתכוין לא חיישינן דלא אזלינן להחמיר בכל הני אא"כ מוכח וא"כ ה"ה נמי לענין שאלה דידן. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה רמ ראובן הולך בספינה על המים שאל"ם ויצא הקול שהטביעוהו הנכרים שהלכו עמו בספינה כי לא בא אל העיר שרצה ללכת שמה וגם לא נודע להיכן בא ומה היה לו כי נאבד ונתכסה מן העין כמו לאחר חדש ימים בא נכרי א' לשוק בעיר שישב בה ראובן וכשראה הנכרי יהודים אמר להם היאך אתם סופדים אותו ראובן השיבו לו היהודים מה לנו לספדו לא ידענו מה היה לו ואמר הנכרי אני ידעתי מה היה לו ואני מתאונן שבא עבור חיותו חנם כי מקדם הכרתיהו שהיה יהודי הגון הייתי עמו בספינה והיו שאר נכרים גוררי יהודים עמנו די דר טרענקען איס ולא הייתי יכול להציל אותו בשום פנים והלכו היהודים והעידו לפני החכם מה ששמעו מפי הנכרי מי מהני הך עדות למשרי אשת ראובן להנשא או לא:

תשובה יראה דהך מילתא תליא טובא בפלוגתא דרבוותא כמו שאבאר התוספות פרק האשה שלום כתבו וז"ל פירש רבינו חננאל מ"מ אשה וע"א בספינה שטבעה והכירוהו מת לא מהני בלא סימנים וכל שכן בנכרי ואפילו מסל"ת תימא היאך משיאין נשי בני אדם שטבעו ע"י טביעת עין בלא שום הכרת סימן ושמא איירי הכא כשנשתנה צורת הפנים דאכלו כוורי ולא נשאר אלא מה ששנוי במשנה פרק בתרא וכן מפרש ר"ת לקמן גבי אין מעידין אלא עד שלשה ימים שכשנשתנה צורת הפנים איירי כמו שמפורש במשנה אבל אם צורת פנים שלימה שרי אפילו אחר כמה ימים עכ"ל התוספות. ובא"ז כתב ג"כ דברי ר"ח וכתב עוד מדברי רב אלפס דאפילו שני עדים באים במים שאין להם סוף צריכין לומר דאסקוהו לאלתר מן המים לפניהם ואישתמודע להו שפיר דאיהו הוי ואי לא הסהידו הכי לא סמכינן עלייהו ע"כ. ובאשירי כתב נמי דברי ר"ח ורב אלפס כדלעיל ומסיק עלה והגו האידנא להתיר נשי אנשים שטבעו ע"י הכרת טביעת עין בלא סימנים ונזקן טעם לחלק כמו התוספות בין גופו שלם לחסר ותו מסיק ולמאי דפרישית דיש חילוק בין אותו שראו הטביעה לאחרים ניחא ע"כ רוצה לומר דאותו שראו הטביעה אמרו טפי בדדמי ולכך אשה ועד לא מהימנא בלא סימנים משום דאמרינן לפי שראו אותו נופל וטבע במים שאין להם סוף בדבר מועט יאמרו שזה שנפל למים ומת שם אפי' אם לא יכירוהו יפה אומר הכי מכח מסתמא אבל מי שלא ראה הטביעה ומצאו שמת ואמר שהוא מכירו בטביעות עין נאמן ואין מדקדקין אחריו וכתב שכן פירש ר"י וכן פירש הר"ז הלוי ז"ל. והשתא לדעת ר"ח ורב אלפס לא מהני הך עדות מידי דאפי' אומר בהדיא הטביעוהו ולאיתוהו מת אח"כ לא מהני דאמר בדדמי וכן לדעת רמב"ם דכתב דבמים שאין להם סוף צריך שיאמר מת וקברתיו. אמנם משמע מן התוספות שמנהג הוא להתיר ע"י טביעת עין בלא סימנים היכא דנמצא גופו שלם והתנא כתבו משמע דאפי' באותו שראו הטביעה אך מסקנת האשירי משמע דלא שרי אפילו בגופו שלם אלא באותו שלא ראו הטביעה והכי מוכח בה' אשירי. ואפילו אם נפרש המנהג כמו שמשמע מדברי התוס' מ"מ בנ"ד צריך עיון שפיר דכיון דהנכרי לא הוה שראהו שמת אלא שאמר שבא עבור חיותו וגם אמר אוג זיא דער טרענקען איס נוכל לומר שלפי סברת והסכמת רוב העולם דבר כך כי כן הווה ורגיל מי שרואה אחר טובע בנהר גדול ונתכסה מעינו ואינו יודע כלל שעלה מן המים קורא עליו שמת וראיה גדולה על זה מהא דאמרינן בפרק בתרא דיבמות ההוא דאמר מאן איכא ביה חסא טבע חסא א"ר נחמן האלהים אכלו כוורי לחסא מדברי רב נחמן אזלה דביתהו דחסא ואינסבה לה ולא אמר לה ולא מידי אמר ר"א ש"מ מדרב נחמן הא דאמרי רבנן מים שאין להם

סוף אשתו אסורה מ"מ לכתחלה אבל אי איגסיבא שריא וכתב בתשובת מיימון מספר אביאסף ז"ל ואין לתמוה על רב נחמן דאיסתפק הכי כיון דאשתו אסורה אלמא מספקינן אי מיית אי לא י"ל דרובן אינם ניצולים ורב נחמן מישתבע דאפילו בדיני נפשות אזלינן בתר רובא אלא דבעריות החמירו ור"ל לא היה מתכוין להתיר אלא היה מתאונן כך ודבוריה אטעייה ואזלה ואינסיבת עכ"ל והשתא לקמן דרב נחמן היה אדם גדול ודיק וחסיד אשתבע על הרוב ועל דבר השוה ורגיל כה"ג הנכרים דבלאו הכי פיהם דבר שוא ולשונם עולה שסומכין על הרוב ודבר הרגיל לדבר ולטעותו כודאי וא"ת שפת הנכרי לשונות שהן כלולות השיחה לית לן למידק אבתריה באיזה ענין ידע מיתתו אלא אית לן למימר שראה שהטביעוהו וכבשו עליו מים והחזיקוהו בידים תחת המים עד שיצאה נשמתו כדי שלא ישוט ויצא. וכה"ג לא הוו צריכים לסימנים אפי' לפירוש ר"ת ורב אלפס וכה"ג איתא בתשובת מור"ם דאם העיד העד לאחר שלשה ימים לא אמרינן לא הסני עדותו כדתנן אין מעידין עליו לאחר שלשה ימים דכיון דמעיד בסתם שנהרג אמרינן דידע ודאי שנהרג כגון שראהו מיד והכירו או שהיה עם ההורגים וראה חבריו שהרגוהו ע"כ אלמא אזלינן בתר סתם ולא דייקינן אבתריה אלא תלינן דידע בודאי שמת באיזה ענין ומאורע שהוא וי"ל שאין לדמות כ"ד להא דמור"ם *דהתם כשמעיד סתם שנהרג איכו מסיח בדבר דרגילי עלמא למימר בהו בדדמי אלא שאנו באין לחוש שמא לאחר שלשה ימים ראהו כיון דהשתא לאחר שלשה ימים הוא מעיד ודאי כה"ג סמכינן אסתם דבריו דכיון שמעיד שנהרג תלינן דידע בודאי שנהרג ולא חיישינן למילתא אחריתי. אבל בכ"ד דבגוף העדות איכא למיחש שהרי היה דבריו מה שאמר שלא עבור חיותו היינו הטביעה שלהם והטביעה רגילי אינשי כי חזי ליה טובע בנהר גדול קורין עליו שם מיתה כדפרישית לעיל ולא סמכינן אסתם דבריו למימר דודאי ידע שמת אלא תלינן לחומרא שפה במאי דרגילי עלמא למימר. וא"ת כיון דאמר הנכרי בזה הלשון או זי דר טרענקטן אין ולא אמר השליכוהו אל המים משמע שרצה לומר שכבשוהו תוך המים עד שמת כדפרישית לעיל י"ל דמשום הא אין לדקדק הכי דאי אמר השליכוהו אל המים הוה משמע אפי' במקום שאין עמוקים שאפשר בקל לצאת משם ולצעורי בעלמא הוו בעי ולכך אמר או זי דר טרענקטן אין. שהשליכוהו במקום עמוקי ורדיפי ועמיקי מיא שאין רגילות להנצל משם. ונראה להביא ראיה על זה מספר אביאסף דלעיל דכתב ורב נחמן לא מתכוין להתיר אלא היה מתאונן כך ודבוריה אטעייה ומאי קאמר פשיטא דרב נחמן לא עשה להתיר דבר השנוי במשנה להדיא דנפל במים שאין להם סוף אשתו אסורה ותו מוכיח הכי מדקאמר בתר הכי ואזלא ואינסיבא ולא אמר לה ולא מידי ואי איהו נתכוין להתירה מאי הוי ליה למימר והא עבדה כמו שהתיר לה אלא על כרחיך דעת אביאסף לפרש לשון התלמוד דקאמר מדבוריה דרב נחמן אזלא ואינסבא דמשמע התירה ומפרש אביאסף דלא מתכוין להתירה אבל איטעותה וסברה דהתירה ולכך אזלא ואינסיבא משום דשמעה דאמר רב נחמן האלקים אכלי כוורי לחשא לא רצה לדקדק יותר מסתם דבריו וסברה דאינה צריכה עדות יותר ואעפ"כ היתה צריכה לחקור בר"נ היאך ידע דאכלי כוורי מ"מ לא היה זה טעות כ"כ דמסתמא ידעה היא דע"פ דההוא דאמר טבע חסא. אר"נ כך אכלי כוורי שהרי הוא לא ידע כבר כלום מטביעתו אבל מה שהיתה סבורה שנתכוין להתיר הוי טעות לגמרי דלמה היה צריך לישבע או לומר שאכלוהו כוורי אלא על כרחיך כה"ג היתה יותר טעותה שהיתה סומכת על סתם דבריו של ר"נ דכיון שהוגד לו שטבע בגילות הוא לומר שאכלו כוורי ואע"ג דלא ידע בודאי מדבר כדרך דברת בני אדם ולכך היה נשבע על כך לפי שסמך על הרוב והואיל ואפילו היכא דלא מוכח שדבר בדדמי לא סמכינן אסתם דבריו כל שכן היכא דמוכח ואע"פ שהוכחה קלישא היא זאת מ"מ נראה דראוי להורות כן כי הדברים הללו הדעת נוטה והלב מסכים להורות כן. ולפי זה נראה נ"כ אם ראובן טבע במים שאל"ם ואשתו רחוקה הימנו במלכות אחרת ויצא קול במקומה שבעלה טבע אח"כ כתב בחור אחד לחבירו דרך שמועה או דרך התאוננות על ראובן שהוא מת והזכיר עליו בכתיבה להדיא מיתה והטביעה לא הזכיר אין אומרים נתיר את אשתו דהא כתב בא"ז מלא כתוב בספר וידוע שכתבו ישראל ומי הוא הכותב אפילו כתוב בלשון נכרים פלוני מת מתירין את אשתו דהכא אמרינן דהא דכתב הבחור על ראובן שמת זהו מחמת הטביעה כמו שיצא הקול כבר ובעבור שלא שמע מעלייתו מן המים ואין ידוע אנה הוא בא החזיק אותו בודאי מת כדאישתבע רב נחמן בכי האי גוונא*) :

הגה"ה

עיין במרדכי סוף פרק יבמות ובמרדכי סוף פ' שני דכתובות בתשובות מור"ם. ע"כ :

שאלה רמא

חבורות אנשים ונשים והרבה נפשות הלכו מעיר לעיר לשמחת נישואין ועברו דרך עיר אחת של מושל רשע וכל משרתיו רשעים והעלילו עליהם לחייבם מיתה והריגה ותפשום כולם והלקום הטירונים בכל העיר בתפיסה כל איש וכל אשה לבד ויסרו אותם בתפיסות חמורות ובשאר יסורין וגם פתו בהן תמיד הכל כדי להמיר דתם ויהי אז פטורין גופם וממונם והיו בתוך התפיסה כמה זמן איש ואשתו ויהי כי ארכו להם לרב המירו מקצתם מן האנשים ומן הנשים יש עם בעליהן ויש בלא בעליהן ומקצתן נמלטו ביסודות מן התפיסה גם אותם שהמירו חזרו כולם לדת האמת אלא שמקצתם שהו לברוח והיו בהן נשים שכבר המירו פעם אחת וחזרו לדת האמת ונמסר הדבר והכירו בהן הנכרים הללו שתפשום והוסיפו עלילה על אותן נשים בשביל כך ורוב מן החבורה אנשים ונשים עמדו בנסיון ונהרגו על קה"ש ית' מה משפט הנשים הן כהנות הן נשי ישראל לבעליהן שנמלטו ביסודות או אותן שהמירו וחזרו :

תשובה יראה דצריך דקדוק יפה בדברים הללו דאיכא לפלוגי בהן טובא כמו שאבאר בפ"ב דכתובות תנן האשה שנחבשה בידי נכרים ע"י ממון מותרת לבעלה ע"י נפשות אסורה לבעלה ופירשו שם התוספות וכן באשירי ומרדכי שם דהא ע"י נפשות אסורה היינו אפילו לבעלה ישראל דחיישינן שמא נתרצית כדי למצוא חן שלא יהרגנה ומקשו התוספות א"כ לנוטה ליתסרי דקמסרי נפשייהו כדאמרינן בריש מכילתא ונראה דהכא חיישינן על כל אחת שמא היתה לנוטה ע"כ. ובסמ"ק כתב נמי דע"י נפשות אסורה אפי' לבעלה ישראל וכתב שם בהג"ה ונראה דדוקא ע"י נפשות כגון בגניבה אבל חבשה ע"י נפשות כגון קדושת השם מותרת לבעלה ישראל דודאי לא נתרצית ע"כ ובתשובת א"ז כתב ריבה שנאנסה בגזירת ורנקבור"ט והיא ארוס' והשיב א"א ז"ל דהיא אסורה דע"י נפשות אסור' לבעלה דשיערו חכמים דעתה של אשה ודאי נתרצית ואפילו בפה תובעתו עבור הצלת עצמה ועי"ל כיון שלא יוכלו להוציאה עד חדש ימים יש לחוש שנתרצית לאחד מהן דסברה מינסיב קנסיב לה כהן גלח ואין אומרים יוכיח סופה על תחילתה שלבה היה לשמים דהא בכן גלח לא אמרינן הכי אפי' שלבסוף יצאו הליך שיצאו הילכך אין להתירה אלא בעדות ברורה עכ"ל. ואחד מהגדולים העתיק מתשובה אחת וז"ל בתולה ארוסה שנאנסה בגזירה והארוס נשא אשה אחרת וכתב הר"ף ידוע לי שאחד מחשובי העיר רצה לישאנה ואמרה אני מאורסת לעברי והתה הרבה פעמים לברוח ולא יכלה עד עתה ונראה דהא דנחבשת נתרצית היינו דוקא שחבשה בדין אבל שלא בדין מותרת כהנהו נשי דגנבי והאי כיון שתפשו בה להמיר לא נגעי בה דדתם להמית המאנס את הבתולה וכן השיבו הר' משולם והרבי דוד דאפילו לכהן מותרת אשה שהמירה בגזירה וכאשר מצאה יד לברוח ברחה מיד מותרת לבעלה ולא הפסידה את כתובתה דעוברת על דת צריכה התראה וכתב רבינו שמחה כל מקום שסבורה להחזיר ע"י פדיון מותרת ע"כ. ובהגה"ה במיימון פ' י"ח דאיסורי ביאה כתב וז"ל נפלאתי בישראל שנשתמד הוא ואשתו וחזרו בהן הילך הוא מותר בה מכיון שהפקירה עצמה לעבור על כל מצות שבתורה ודאי זונה היא אישתמיט ההיא דפרק אלו הן הנשרפין דכי אתא רבין אמר בכ"ד של חשמונאים גזרו על הבא על נכרית משום נשג"ז ואידך כלומר רב דימי דלא חשיב זונה סבר נשייהו לא מפקרי אלמא רב דימי דלא חשיב זונה סבר הנכרי שומר אשתו ואפי' רבין לא קאמר אלא

מכח גזירת השמוגלאי וכיון דבעלי תשובה הן מסתמא לא עברו על כל התורה כיון שחזר ואין אשה נאסרת על בעלה אלא ע"י קנוי וסתירה ואע"ג שנשתמדה בלא בעלה מורינא לך שהיא אסורה לחזור לו דההוא ודאי כמו עדים דמיא אבל נשתמדו שניהם מותרים ושלום שמשון ברבי אברהם ז"ל ע"כ. הנה כתבתי מה שמצאתי בפסקי הגאונים ובתשובת הקדמונים השייך להך מילתא ותו ידעינן עובדא מגולה ומפורסמת בעו"ה בתפיסה ובגזירת אוסטריי"ך שהיתה ביום י' סיון שנת ק"ף לפרט עד קפ"א ע' היכן נמצאו נשים שהיו שבויות יחידות כמה ימים כי חלקום בבתים אנה אנה והפרידום בשביל שיהיו נוחים להתפתות ולסור מן הדרך יש מהן בעו"ה סרו מן הדרך עם בעליהן יש בלא בעליהן כלל או קודם בעליהן כמו חדש או יותר או פחות יש מהן שחזרו מיד לדת האמת כאשר מצאו יד לברוח יש ששהו בלא בעליהן כמו תקופה ויותר ויש שברחו בלא המרה ואתא ההוא עובדא לפני כל גדולי הדור שהיו בימים ההם והותרו כולם קרוב בעיני דהא דהותרו כולם ולא חלקו בין שהו לחזור בין לא שהו לא היה שהותרו ע"פ עיקרי הגדולים כמו נשי כהני שהמירו ידעינן בודאי שעיקרי הגדולים לא התירו ואעפ"כ אחד מהגדולים התירו ואפשר גם מקצת מורים הגדילו היתר כאשר יצא הדבר להתיר בסתם מפי עיקר הגדולים לא חלקו הן בדבר והוסיפו להן סברות מדעתם להקל. מעתה נבאר מה ראו הגדולים להתיר בכל אחת ואחת אותן שהיו שבויות ביחידי ויצאו בטהרה ע"י שברחו מתוך התפיסה לבעליהן ישראל ודאי מותר כדכתב סמ"ק לעיל דאין לך נתפש על קדושת השם גדול מזה עובדא שהיו מסיתים בהן יומם ולילה והרבה פעמים היו מייסרין אותם בייסורים כדי להסירם מן הדרך ונראה דמן התוספות נמי יש לדקדק דשרי כה"ג דמקשה צנועים ליתסרו ומתרץ משום דלא ידעינן הי צנועות היו כדלעיל משמע הא ידענו שרי וכאן איכא הוכחה גמורה דצנועה היתה מדמסרה נפשה על קדוש השם ועמדה בנסיון ואע"ג דמחויבים בהך דיהרג ואל יעבור אותה תורה כאן ומסקנא פ"ק דנדה דמקיים דברי חכמים לא מיקרי צנוע וכ"ש דמקיים ד"ת וי"ל דהיינו שמקיים שלא מתוך הדחק כה"ג לא מיקרי צנוע אבל העומד בנסיון ומוסר נפשו על קדושת השם קדוש איקרי וכ"ש צנוע ולפ"ז היה נראה דשרי אפי' לכהונה והא ליכא למיחש דשמא אנסוה דהא צנועה מסרה נפשה שלא יאנסוה כדמוכח בההוא דולדרום להו דאונס שרי ובסמ"ק דלעיל משמע דלא שרי אלא לבעלה ישראל דכתב בהדיא על ידי קידוש השם שרי לבעלה ישראל הא לבעלה כהן לא והוי דוחק לומר דפליג סמ"ק אדברי תוספות ומהיא דלעיל שהסכים מהר"ל מבולה ומהר"ל דוד דמותרת אפילו לכהן משום דכיון דתפשוה להמיר לא נגעו בה כי דתם להמית את כל המאנס את הבתולה כו' מכח אין טעמא להתיר לכהן הנתפשת על קדוש השם דהתם הטעם הוא כדמפרש משום דדתם להמית המאנס את הבתולה אבל הבעולה והנשואה לא אמרינן דדתם להמית. ותו דדוקא לאחר שהמירה ונכנסה לדתם איכא למימר שדתם להמית המאנס אותה אבל המאנס אחת העומדת בנסיון נגד דתם אפשר דניחא להו ולא פגעו ביה במידי ובאידך טעמא דכתב הר"ם והר"ד דמשום דנתפשה שלא כדין לא אסרינן לה ההוא טעמא נמי לא מהני אלא לבעלה ישראל כדמוכח מלשונם שכתבו דהא נתפשה והורכה נתרצית כו' משמע דדוקא לנתרצות לא חיישינן אבל לאונס י"ל דחיישינן וכן משמע הראייה דמייתי מנשי דגנבום גנבי והכנסו איירי דוקא באשת ישראל כדמוכח בסמ"ק וכל שכן אם המירה וחזרה אפילו מיד בלא שהות ואותו מורה שהתיר אפשר שחילק ולידד להתיר מהנהו טעמא דפריצא. אבל אין נראה כלל להתיר אם המירה אפי' חזרה מיד כשמצאה יד לברוח אבל אם עמדה בנסיון ולא המירה כלל נ"ע הטיב להתירה לכהן ואותם נשי ישראל שחזרו מיד שהתירו אותם הגדולים התרתם מבוארת כדלעיל בתשובת אשירי ותו דבהגה"ה במיימון דלעיל כתב כיון דבעלי תשובה הן מסתמא לא היו עוברים על כל התורה כולה כיון שחזרו בהן ואין אשה נאסרת על בעלה אלא ע"י קנוי וסתירה ואע"ג דמסיק התם דהיכא דנשתמדה לבדה אסורה דהוי כמו עדים איכא למימר דהכ"מ כשנשתמדה ברצון והפקירה עצמה לעבור על כל עבירות שבתורה אי לא דבעלה משמרתה הוי ודאי זנויי זנאי אבל זאת שנאנסה ע"י נפשות וכאשר מצאה יד לברוח נמלטה ודאי כה"ג לאו כעדים דמי. וא"ת דאין ראיה להתיר בכ"ד לא מתשובת אשירי ולא מהגה"ה במיימון דהכי גרע דאיכא נתפשת יחידי וגם המירה א"כ ונוכל לומר דההיא דאשירי איירי שלא היתה נתפשת כבר יחידי דמעטה שהויה ע"י נפשות אין לאוסרה וההיא דהגה"ה במיימון ודאי לא איירי כלל בנתפשה שהרי במזיד המירה וא"כ בכ"ד נהי נמי דאין לאוסרה משעת המרה ואילך דהוה תשובה לא היתה צריכה להתרצות כדי למצוא חן שלא יהרגוה שהרי הניחוה פטורה ע"י שהמירה אבל יש לאוסרה בשביל שהיתה נתפשה ע"י נפשות יחידית כמה ימים דהא דכתב סמ"ק דע"י קדוש השם שרי י"ל דהיינו כשעמדה בנסיון אמרינן דודאי לא נתרצית אבל זאת שלא עמדה בנסיון והמירה מדאגת מיתה או ייסורין איכא למימר דמתחילה נמי נתרצה כדי למצוא חן שלא יהרגוה וכ"ש שיש לחלק הכי על מה שדקדקנו לעיל מן התוספות פ"ב דכתובות מ"מ נראה דיש להתיר מההיא דכתב הרי"ף לעיל דנתפשה והורכנה לא אסרו חכמים ותנו שנתרצה אלא שנתפשה כדין אבל שלא כדין מותרת כהנהו נשי דגנבום גנבי. ובכ"ד ודאי שלא כדין הוא שלא באו עליהם אלא בעלילה ומחמת רשע תפשום ואפילו מקצת נשים שהמירו כבר וחזרו ונמסר להם לנכרים שאינו הם לא חשיבי נתפשו כדין משום דבתחילה לא בשביל כך תפשום שהרי תפשו ג"כ אחרות שאינו כך ולכך אינם מתרצות דבוטחים מה שאירע לאחרות יארע גם להם ולכך אין לאוסרה מטעם נתפשה ולא מטעם שהמירה לפי שע"י אונס המירה וכאשר מצאתה יד ברחה אמרינן מסתמא לא עברה כלום אלא כמה שהיתה אנוסה לכך ואע"ג דא"ז דלעיל אסר לה נראה דבשבוים יש לסמוך אגאונים דמקילי דהלכתא דוכתא בתלמוד אמרינן בשבויה הקילו וטובא הקילו בה רבנן כדאמרינן אם יש מחבואה אחת מצלת על כל הככרות ומסיק אשירי דלהקל היה להם לחכמים בדבר זה י"ל דהך איתתא נמי הואיל ובאונס המירה וברחה מיד שייך נמי מגוולת נפשה. הרי מצאנו להתיר לאותם שברחו תכף כאשר מצאו יד לברוח אפילו נשתמדו לבדהן בלא בעליהן ואותן שנשתמדו עם בעליהן או בעליהן קודם להן ולא שהו אחר בעליהן אז נמצא שמהן היתרם מפורש בהדיא בתשובת הרשב"א דלעיל אפילו נשתמדו במזיד כ"ש ע"י אונס משום דבעלה משמרתה ולא אשכחן גאון דפליג עליה בהדיא אהך סברא אמנם אותם ששהו שבועות וחדשים אף לאחר שהיה להם יד לברוח וגם היו בלא בעליהן לא ידענא להן הוראתא שפיר כיון דהיה לה יד לברוח ולא יצאתה מטומאתה לטהרתה הוי לה כמזידה ולא אשכחן גאון דשרי כה"ג אכן ידענא שהיו באותם נשים ששהו יותר מימי התקופה לאחר שברחו כמה וכמה נפשות שהיו כיוצא בהן ולפי הנראה היה להם יד לברוח גם בעליהן לא היו להן עמהן והיה דומה ששהו בשביל ממון ואעפ"כ הותרו על פי מורה הוראה אפשר נתנו הני נשי אמתלאות לדבריהם שלא היה להם יד לברוח מחמת הנכרים שהיו בשכונתם שהרגישו אחריהם יותר מאשר נכרים אחר נשים אחרות והאמת כך שאשה אחת פיקחת וזריזה יותר לבקש תחבולות להמלט יותר מחברתה אך אין נראה להקל כולי האי כלל ומהך עובדא דנפי אוסטריי"ך היאך הורה עליהן ואיך יצא משפטן וכמו שביארתי הדבר בטעמים וראיות וכאשר נשארתי במסקנא יתבארו משפטי שאלתינו יפה למבין:

שאלה רמב

אשה אחת אשת ישראל רגילה להתייחד בבתי נכרים לפעמים בלילה כמו ביום ע"י סרסרות ומשא ומתן שיש לה עם נכרים ודרכה ללכת לכפרים ולשהות הרבה פעמים יחידה בין הנכרים כמו ח' ימים ויותר ורגילה להקיף מן הנכרים מה שאין לה לפרוע ועי"כ באתה הרבה פעמים לידי תפיסה שנחבשה יחידית בין הנכרים ימים ושבועים שריא לבעלה או אסורה או נקראת לכל הפחות עוברת על דת או לאו:

תשובה ירא' דאין לאוסרה על בעלה בשביל כל המעשים הללו שהריעה לעשות דמשום דנתייחדה מרצונה

עם הנכרים גם לילה גם יום לא אסרינן מ"מ דכיון דאינה מסורה בידם כמו שנתבאר לא חיישינן אפי' לאונסין ושריא אפי' לכהן כמו שמחלקים התוס' פ"ב דע"ז וכן ספר התרומה בשם ר"י דאל"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו שהשירה לכהונה דאי אפשר שלא תתייחד עם הנכרים פעם א' וכ"ש לדעת אשירי דסבר דדיחוי דפ"ב דע"ז דשאני משום הפסד ממון לאו דיחוי הוא אלא קי"ל כשינוי דרבינא דכל דלא ע"י נפשות אפי' מסורה בידם בדיעבד מותרת והא דקתני ע"י ממון מותרת לאו דוקא אלא אפי' כשי דגנבוה גנבי דלא תפשוה כדי שיפדוה דליכא עליה ולא על בעלה תביעת ממון שרי בדיעבד ואפי' לכהן ולדעת רבינו אלחנן באשירי שם דמחלק בין נתייחד לזמן מועט ובין לזמן מרובה קיימי הדיחוי ודוקא היכא דחיישו להפסד ממונא שריא הא לאו הכי אסורה י"ל דהיינו דוקא כשנחבשה שמסורה בידם כדמסיק בהדיא התם ורבינו אלחנן מהדר על חילוק דר"י דאפילו מסורה בידם לפי שעה מועטת שריא אך במרדכי שלהי קידושין משמע בהדיא שהא דקאמר אין חוששין על הייחוד היינו דוקא ייחוד לפי שעה מועטת אבל לזמן מרובה אסורה ומש"ה נחבשה אפילו סתמא דלא ברירה אם ע"י ממון או נפשות אסורה אלמא אינו רוצה לחלק בין מסורה בידם לנתייחדה מרצונה אפילו עם ישראל כ"ש עם הנכרים שפרוצים בעריות . ובהגה"ה באשירי פ"ב דכתובות כתב דרא"ם פסק בספר יראים דאשת כהן שנתייחדה שעה אחת כדי ביאה עם הנכרי אסורה וראיה מריש פרק אין מעמידין ובע"ז פרש"י אפי' אשת ישראל וכן בסמ"ג בשם ה"ג שאם נסתרה עם הנכרי פסולה לכהונה מ"מ בנ"ד דבאשת ישראל אין להחמיר כלל דר"ם וסמ"ג לא איירי אלא באשת כהן דחיישינן דילמא תקיף יצרו דאיש ומאנס לה אבל למיחש שמא נתרצית לא חיישינן אפילו גבי נכרים כדאיתא בהדיא בגמר' פ"ב דכתובות דאשת ישראל סתמא מותרת ואינה אסורה אלא בנחבשה ודאי ע"י נפשות ומהכא דייק במרדכי שלהי קידושין כדלעיל כדאיתא התם ואע"ג דרש"י פי' אפי' באשת ישראל בסמ"ג כתב דר"י ור"ת וריצב"א כולהו מוקמו ההוא בבא באשת כהן דוקא וא"כ דיחוי דתלמודא דפרק אין מעמידין נמי לא קאי אלא אאשת כהן וכן התוס' ואשירי כתבו הא דקאמר אבל יד אומות העולם תקיפים על עצמם אפי' ע"י ממון אסורה לא איירי אלא באשת כהן דכיון דידהו תקיפא חיישינן שמא אנסוה. ולפי זה נ"ד אע"ג דנתפשת היתה יחידה בין הנכרים והאידנא ידם תקיפא על עצמם כיון דאשת ישראל היא שרי דדוקא ע"י נפשות חיישינן ע"י הצלת נפשה נתרצית כדי למצוא חן אבל ע"י ממון לא ונראה דאפי' באשת כהן נמי היכא דנתיחדה מרצונה אפילו זמן יום או יומים ויותר ע"י סרסרות או רפואות שיש לה אמתלא מפני מה היא מתייחד עם הנכרים כיון דאינה מסורה בידם מאן דשרי לה בדיעבד וסמיך לי על התוספות ועל ספר התרומה בשם ר"י ואשירי נמי מתיר בתרי גווני לא מחינן בידם אי אזל במילי דשבויה בתר המקיל דאשכחן דאקילו בה רבנן בכמה דוכתי . אפס נראה דהך איתתא דנ"ד הכי נמי דאינה נאסרת על בעל כדברירנא לעיל מ"מ עוברת על דת מיקרי הואיל ונתייחדה מרצונה כמה פעמים בין הנכרים דהא פריך תלמודא פ' המדיר הלכה בשוק וראשה פרוע דאורייתא היא דכתיב ופרע את ראש האשה כו' פרש"י אמאי קרית ליה דת יהודית דת משה היא ויחוד אשת איש נמי דאורייתא כדאיתא פ' אין מעמידין ואע"ג דרמב"ם כתב דאינו אלא מדברי קבלה הא איהו נמי כתב דפריעת ראש באשה אינו אלא זהירות מדרבנן כדמוכח מלשונו ומסתמא ס"ל הא דפריך תלמודא דאורייתא ר"ל רמז דאורייתא יש לה וא"כ ה"ה יחוד נמי וכן משמע פרש"י נמי פ' ארוסה במס' סוטה דפריך תלמודא מיפשא הוא דלא שויא הא קמייה מקניא לה מאי לאו להפסיד כתובתה אמר אביי לא לאוסרה עליו ופרש"י מאי לאו להפסיד כתובתה דזו היא העוברת על דת שנסתרה עם אנשים כלומר אע"פ שאינו אלא להפסיד כתובתה בעי קנוי והתראה ודחה אביי לא לאוסרה כלומר דוקא לאוסרה בעי קנוי והתראה אבל להפסיד כתובתה לא הא קמן דמתייחדת מרצונה מקרי עוברת על דת כ"ש שנסתרת עם הנכרים דשטופי זמה הם ואין זה צריך פנים דה"ל כ"כ ראייה אפי' אי לא הוי נסתרה ומתייחדת מרצונה אלא שנראה כמה פעמים ע"י הקפוחה ובלבולים שנחבשת בין הנכרים בלתי שומר ומעיד להחשיבה כמזיד להתייחד כדאמרינן פ' הבולת גבי הנהו דבי מכסי דהוי יזפי מנכרים ואתי וגרבי להו ומסיק כיון דרגילי בהכי כמו שמסרו את עצמם מרצונם ושמו ושלטו וא"כ הואיל וחשיב עוברת על דת מצוה לגרשה ואם אינו מוציאה נקרא רשע ופשיטא דבכה"ג לא תיקן הגאון כדאיתא בהגה"ה במיימון ובמרדכי פ' המדיר בשם מהר"ם אלא לענין להפסיד כתובתה בעינן התראה כדמסיק במס' סוטה פ' ארוסה דעוברת על דת צריכה התראה להפסיד כתובתה . אמנם היה נראה קצת דאיתתא דכה"ג דרגילה להתייחד בין הנכרים שטופי זמה בכמה גווני קעבדית כמה מילי חוצפות יתירא לא בעי התראה להפסיד כתובתה ונראה ראייה לזה מפ' ארוסה דלעיל דקפריך התם במסקנא מאשת מי שנתחרש או חבוש בבית האסורים דב"ד מקנין אותו לאשתו ולא להשקותה אלא לפוסלה מכתובתה אלמא בעי התראה ש"מ וקאמר תלמודא וכולהו מ"ט לא פשטא מהא דשאני התם דלית לה אימתא דבעל כלל ופרש"י דמש"ה לא חשיב פריצותא וא"כ התרה בה אבל איתתא דאית לה אימתא דבעל איכא למימר דבלא התראה איכא פריצותא מדלא אשגחה אבעלה הא קמן דטעם דהתראה משום פריצותא וחציפותא הוא וכי נמי דמסיק תלמודא ופשט מאשת שנתחרש ולא מפליג בין היכא דאיכא אימתא דבעלה ובין היכא דליכא אימתא נוכל לומר דהיינו משום דסבר דלא חשיב פריצותא כ"כ הא דלא אשגחה אבעלה אבל מ"מ סברו אמוראי קמאי דלא מדחינן לגמרי דבפריצותא חוצפה תליא מילתא ואימא כל היכא דאיכא פריצותא יתירתא נשאר כסברא דלא בעי התראה בכה"ג ומפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה :

שאלה רמג ראובן שגירש את אשתו ונשאה שמעון בעיר אחת קטנה שאין יהודים אחרים דרים שם רק אילו שניהם ובתיהם רחוקים זה מזה והרבה פעמים כשיש להם עסק ביחד נכנס ראובן לבית שמעון ושהה שם שעה אחת או שתים כפי רצונו שרי ליה למעבד הכי או לאו :

תשובה יראה דאין איסור בדבר במה שהם דרים בענין זה ולא מבעיא לדברי התוס' פ"ב דכתובות דסבירא להו דבאשת איש הקילו שפי מגרושה פנויה לבעלה כהן דאסור לדור עמה באותה מבוי ואין איסור באשת איש אלא באותה שכונה דהיינו ג' בתים דהכא הבתים רחוקים זה מזה הרבה יותר אלא אפי' לדברי אשירי דסבר איפכא דבאשת איש החמירו טפי ושכונה גדולה ממבוי מ"מ אם יש ר"ה מפסיק בין הבתים שרי והכי כתב בהגה"ה באשירי שם וא"ת הואיל ואין בעיר הזאת רק אילו השני יהודים א"כ הוה נידון ככפר קטן כדאמרינן התם כפר קטן נידון כשכונה ומפרשים התוס' התם הטעם משום דכפר קטן אין בני אדם מצויין ורגיל הוא אצלה ודוקא כפר קטן אבל בכפר בינוני לא עכ"ל התוס' וא"כ ה"נ נימא אע"ג דהרבה נכרים מצויים בעיר מ"מ לית ליה צוותא בהדייהו אלא בהדי ישראל חברים ונגרע מכפר קטן וי"ל דלא אמרינן הכי דאדרבה מוכח בתלמוד בכמה דוכתי שמא יבא ישראל הדר או המתעסק עם הנכרי רגיל הגלו וילמוד ממעשיו גבי עירוב וגבי ריבית וגבי למכור להם וכ"ש האידנא דכל מחייתם מהן בהלואה בריבית י"ל דבכה"ג עדיף מכפר בינוני ומה שרגיל ראובן ליכנס לביתו של שמעון בשביל עסקיו ושהה שם ב' או ג' שעות נראה דאין קפידא דלא אשכחן שאסרו חכמים אלא בדירה של קביעות או שהן מתעסקים ביחד האיש וגרושתו שדנין זה עם זה או באיזה עסק אבל בכה"ג בנ"ד לא וראייה מהא דאמרינן באגדות פ' ערבי פסחים ההוא גברא דגירש לדביתהו ואזלא ואינסיבא לחנוני כל יומא הוה אזיל התם ושתי חמרא וכו' עד ואפקתיה בזוגות ואיתזק הא קמן דשרי לכנס בביתה ולשתות שם בכוסיה דשתי כמה כוסות לשם דמסתמא לאו בעברייתא עסיקין דא"כ מאי מייתי תלמודא דאיתזק משום זוגות דשמא הוה עבירה גרמה ליה כדקאמר תלמודא לעיל מיניה דרבא לא חש למילתיה דאיתזק רב' בר ליואי בזוגות אמר משום דאופכה בפילקא הוה :

שאלה רמד הא דאמרינן בעלה בעיר אין חוששין לה משום יחוד אם קנא לה כבר מאותו האיש ונתייחדה עמו

כשבעלה בעיר מי חוששין ליחוד כה"ג או לאו :

תשובה יראה כיון דקנא לה כבר מאותו האיש חוששין לה משום ייחוד אפי' כשבעלה בעיר דהואיל וקנא לה ועברה על דעתו אליפותא מיקרי וחוששין לה טפי מבאשה אחרת וכן מצאתי בתוס' במס' סוטה לענין פתח פתוח לרה"ר דקאמר תלמודא דאין חוששין לה משום ייחוד ואי קנא לה כבר חוששין ונראה דה"ה לענין בעלה בעיר. הנראה לע"ד כתבתי :

דיני נדה וטבילה ומקוה

שאלה רמה אשה שלא שמשה עם בעלה תוך ז' ימים או שלא היה בעלה בעיר וראתה צריכה אעפ"כ להמתין שלא תתחיל לספור ז"נ כשיעור אשה ששמשה ביום ראייתה או יכולה היא להתחיל לספור מיד אחר שתפסוק מראייתה :

תשובה יראה דבתחלה צריכין לבאר מתוך דברי הגאונים ולפי המנהג כמה צריכה אשה להמתין ששמשה ביום ראייתה ואח"כ נבאר שאלתינו ברוב החבורים כתב דאשה ששמשה עם בעלה וראתה בו ביום לא תתחיל לספור ז' נקיים עד יום ה' לשמושה משום דהא שש עונות שלימות בעינן לפליטת ש"ז ושמעתי דיש להוסיף עוד יום אחד ולא תתחיל לספור עד יום ו' לשמושה כגון ממוצאי שבת עד יום ו' שאם תתיר לה שתתחיל ימי הספירה מיום ה' שכבר כלו ו' עונות שלימים ומה שתפלוט עוד אינו סותר איכא למיחש דזימנין תטעה בין כששמשה במוצאי שבת והיא הסבורה דעדיין יום הוא ונמצא יכולה להתחיל לספור ליום ד' שהוא חמישי לשימושה ואינו כן אלא לילה היה כששמשה ונמצא דעדיין פלגא בתחילת ליל ד' דו' עונות שלימים בעינן ולכך מחמירין עד יום ו' לשימושה ותו ליכא למיחש למידי. עוד שמעתי שהר"ח א"ז כתב שנוהגין נשים באושטרייך שלא להתחיל ז' נקיים רק שכלו כבר ז' ימים מתחילת ראייתה אפי' לא ראתה אלא יום אחד או מצאתה כתם ביום אחד ולא שמעתי שום טעם בדבר כי מטעם פליטת ש"ז אי אפשר נחוש לה טפי מה' ימים כדפרי' לעיל. אמנם אמת הוא ברוב נשים באושטרייך נוהגים הכי אך ראיתי ג"כ מקצת שלא חשו להצריך כ"כ ולשון הרמב"ם כך הוא וז"ל תמצא במקצת מקומות בהאשה שראתה דם יושבת ז' ימי נידה ואח"כ סופרת ז' ימים נקיים אפילו לא ראתה אלא פעם אחת וטעות הוא ממי שהורה כך ואין לפנות לדבר זה כלל אלא אם ראתה יום אחד סופרת ז' נקיים וטובלת ביום שמיני לראייתה עכ"ל ונראה דאפשר הוא דמנהג בנות אושטרייך בא מאותן מקומות מתלמידי אותם בעלי הוראה ולכך נהגו להמתין לעולם ז' ימים מתחלת ראייתה עד שיתחילו ז' ימים הנקיים ולא מטעם פליטת ש"ז ואי הוה הכי לא היה למחות ביד הנשים המקילות בדבר ומתחילים לספור מיום ו' לשימושה דלא אזלא לה חששא דפליטת ש"ז מאחר דרמב"ם כתב בפשיטות דטעות הוא ואין לפנות לדבר זה ושמעתי אבל לא בברור באחד מן הגדולים התיר פעם אחת לאשתו ספירה מתחלת יום ג' לראייתה לפי שלא שמש עמה כבר תוך ג' או ד' ימים וגם הדבר היה לעת הצורך כי היה רוצה ללכת לישיבת רבו ולא היה פנאי להמתין אך לבי מהסס על זה דמצאתי בא"ז גדול דהאידנא נשים שלנו צריכים לישב ז' ימים נקיים לבד מיום שראתה בו וטובלת בליל י' לראייתה ונותן הטעם משום פליטת ש"ז וכתב עליו דבין שמשה ובין לא שמשה סמוך לראייתה לא פלוג רבנן דגזרינן לא שמשה אטו ששמשה ביום ראייתה או יום אחד קודם ראייתה ע"כ אלמא דגזרינן לא שמשה אטו שמשה אע"ג דא"ז מתיר להתחיל ולספור מיום ג' ואילך ואנו לא קי"ל הכי נראה די"ל דסבר הלכתא כר' אלעזר בן עזריה דאית ליה פ' ר' עקיבא דפולטת ש"ז ביום ג' טהורה דלדידיה לא בעינן אלא ג' עונות שלימות כדפרש"י ותוס' התם ואיכא מ"ד דמוקי מתני' התם כוותיה אבל אנו קי"ל כהא דא"ר יוחנן זו דברי ר' ישמעאל ורבי עקיבא אבל חכמים אומרים ו' עונות שלימות בעינן מ"מ נקיטינן סברא מהא דא"ז דגזרינן לא שמשה אטו שמשה ולעולם לא תתחיל עד יום ה' לשמושה כמו שכתבו רוב החבורים. ונראה קצת דאפילו לפי מה ששמעתי שמוסיפין עוד יום אחד משום חששא דבין השמשות כדפרישית לעיל בהך חומרא נמי י"ל דאין לחלק בין שמשה ללא שמשה משום דחששא דבין השמשות חששא פשוטה וחשו בה רבנן טובא בכמה דוכתא במס' נידה ובפ"ב דשבת קרוב בסופו מייתי מתני' דמטילין עליו חומרת שני ימים ואין נראה לומר דאדרבה אין להחמיר כולי האי בחששא פליטת ש"ז משום דכתב אשירי פ' בנות כותים דר"ת והראב"ד סברי דלא סתר כלל בספירת הנקיים אשה לבעלה דהא מ"מ מסיק דנכון להחמיר כדברי ר"י וכן נוהגין באשכנ"ז ובצרפ"ת ונראה דודאי יש להחמיר כר"י דבעל תורה כלך אחר המחמיר וכ"ש באיסור כרת וחומרות יתירות נוהגין בו בנות ישראל בהלכות נידה :

שאלה רמו אשה המרגשת בעצמה שנפתח מקורה להוציא דם והלכה ובדקה את עצמה מיד ומצאתה על העד למראות לבן ולא לבן לגמרי אלא כמראית בגד לבן שנפל עליו אבק שהוכהה לבנונית יש לטהר האשה או לאו :

תשובה יראה דצריך להתיישב בדבר דסמ"ק כתב דבדורות הראשונים לא היו מטמאין רק חמשה דמים אבל בדורות האחרונים שנתמעטו הלבבות כמאן אף מראות אחרים ע"כ ובהלכות נידה כתב הספר מורה חמשה דמים טמאים באשה האדום והשחור כו' עד זה היה בימים קדמונים אבל בזמן הזה כל מיני דמים טמאים שאין אנו בקיאין בדמים ע"כ ובאשירי פ' כל היד כתב ובדורות הללו אין בקיאין בראות דם ליסמך על חכמתו ואין ליטהר שום דם הנוטה למראה אדמומית אם לא שיהא לבן וירוק כמראה כוכב ע"כ. ועתה צריך לדקדק בדברי סמ"ק והלכות נידה אם רוצה לומר אף מבחר מראות וכל מיני דמים דהיינו אפילו ירוק ולבן או רוצים לומר כמו האשירי שאר מראות ומיני דמים הנוטים לצד אדמומית אע"פ שאינם ממראה חמשה דמים הטמאים ורמב"ם נמי כתב דאף בזמן הזה אין להחמיר בלבן וירוק וכ"ת דבנ"ד הואיל ואינו לבן לגמרי יש לומר דנוטה לצד שחור שהוא מחמשה מראות הטמאים ובסמ"ג כתב בשם רבינו שמ"א דעמוק מכאן טמא דתנן השחור פי' שהוא לבן יותר משחרורית דמתניתין ודיהה מכאן טהור פי' שהוא שחור יותר מ"מ נראה דמראה כזה אינה כלל מצד שחרורית וטפי ראוי לחושבו ממראה לבן ואין שחרורית כזה בא ממראה אדמומית ותלמודא קאמר דהא דתנן דמראה שחור טמא דהיינו משום דהאי שחור אדום הוא אלא שלקה ואי לאו דדם נידה איסור כרת היא היה נראה הואיל ורמב"ם ואשירי כתבי בהדיא היתר בירוק ולבן וסמ"ק והלכות נידה לא פירשו דבריהם דאיירי גם בלבן וירוק נלמוד מן המפורש ולא מן הסתום*). וא"ת בנ"ד יש לטמאות מפני מטעם אחר שכתבו הרבנים ונראה דהאשה דהרגישה ובדקה אח"כ ולא מצאתה כלום יש לטמאה דודאי יצא טיפת דם כחרדל ונתקנח או נימוק דהרגשה סברא דאורייתא היא היכא דליכא למיתלי ההרגשה במידי אחריני כדמוכח בפרק הרואה כתם דפריך אמאי לאחר זמן פטורין מן הקרבן אי דארגישה אמאי פטורין אלמא דסברא דאורייתא היא מדחייב עלה קרבן וכיון דסברא דאורייתא היא הוי כלמ"ד וסתות דאורייתא דאפילו בדקה ומצאתה טהורה טמאה כדאיתא פ' כל היד מ"מ בנ"ד הואיל ומצאה ליחלוחית דלובן על העד אמרינן דההיא טיפת לובן היא דארגשה דלובן וירוק נמי מן המקור קאתי כדמוכח בפשיטות בכמה דוכתא פ' כל היד וכ"כ הרמב"ן וז"ל לא כל משקה החדר טמא אלא הדם בלבד לפיכך אם שתת מן הרחם לובן או ירוק אע"פ שהרגישה הרי היא טהורה ע"כ וכיון דיכול למיתלי ההרגשה במידי הלין כדאמרינן פ' הרואה כתם לימא הרגשת עד לימא הרגשת שמש כל שכן דפתיחת המקור גופא כך נראה לפי' התלמוד ומתוך ההלכה. אמנם ירא אני להקל אם נמצא על העד ליחלוחית דסמיך ויש בו משום קצת אע"ג דלובן הוא מפני הטועים שאינם יודעים להפליג בין דם לדם אבל

הגה"ה

*) קצת משמע בהלכות נידה דאין לחוש אלא למראה אדמומית דכתב גבי בדיקה שאשה בימי נקיים שצריכה לדקדק יפה בעד אם נראה בו שום אדמומית משמע אם נראה לובן או ירוק אין קפידא ע"כ.

אם אינו אלא מראה וכמו צבע בעלמא וגם לא הרגישה דלפעמים כה"ג בא מלכלוך זוהמות בית החיצון הואיל ומראה טהור בודאי כגוון לובן יש לטהר:

שאלה רמז אשה שרגילה לראות בענין זה שלעולם לא בפחות מי"ד ימים אחר טבילתה אבל לאחר ארבע עשרה ימים אין לה קבע לפעמים בט"ו או בט"ז או י"ז ולפעמים בכ"א בכ"ג בכ"ד לאחר טבילה אין לה קביעות לדלוגים הללו כלל אי חשיבי בכה"ג אשה שאין לה וסת להצריכה בדיקה לבעלה בכל תשמיש או לאו:

תשובה יראה דזו אינה צריכה בדיקה כלל לכל אשר תשמש קודם ארבע עשרה יום לטבילתה ואפי' לפי' ר"ח ור"ת דפסקו דאין לה וסת בעי בדיקה לבעלה. וכתב א"ז ואמירי בה להחמיר כדבריהם מ"מ נראה דהך אשה לאו אין לה וסת מיקרי קודם שארבע עשרה ימים ואע"ג דבפ"ק דנדה לא משמע תלמודא הכי דקאמר התם עברה עליה שלשה עונות וראתה ועוד עברה עליה ג' עונות וראתה ועוד עברה שלשה עונות וראתה מטמאה מעת לעת ולא שכיונה אלא שפיחתה והוסיפה ופירש רש"י פיחתה כגון שראתה בתחלה ליום תשעים ושלש ואח"כ לתשעים ושנים ואח"כ לתשעים ואחד ומפורש התם דבכה"ג הרי היא כאשה שאין לה וסת שמטמאה מעת לעת והיינו משום דחיישינן דילמא מאתמול ביום תשעים ראתה דם לבית החיצון ושהתה אמאי חיישינן להכי הא אשה זו לא ראתה כלל תוך תשעים יום ותיהוי כיש לה וסת לענין זה שלא תחוש לראיית דמים תוך תשעים יום ואמאי מטמאין מעת לעת אפי בפיחתה מכיונה דמסיק תלמודא דאם כיונה קבעה לה וסת ודיה שעתה כרבי דוסא אע"ג הואיל ואין אורח שלה בזמנה בא אע"פ שיש לו זמן שאינו מקדים כלל לבא בו לא חשבינן יש לה וסת. אמנם נראה דאין ראיה כלל דודאי לענין מעת לעת דעברות אמור רבנן טפי ובעינן שעה וסברא ברורה דלא אתי דם כגון שיש לה וסת מכוון דודאי אין אורח בא אלא בזמנו כה"ג דיה שעתה לרבי דוסא אבל לענין בדיקה לבעלה לא בעינן אלא סברא בעלמא דלאו לומר דלא קאתי דם ותדע דהא רבנן דר' דוסא מטמאין מעת לעת אפי' כאשה שיש לה וסת ובדיקה לבעלה תנן דכל הנשים בחזקת טהורה לבעליהן והיינו ע"כ ביש לה וסת לכל הפחות איירי וליכא מאן דפליג אהכא מתניתין אע"ג במעת לעת מחמירינן הכי וה"נ מוכח פ' בנות כותים דתנן התם כל אחד עשר יום בחזקת טהור הן וקאמרינן בגמרא למאי הלכתא אמר רב חסדא לא נצרכה אלא לרבי מאיר דאמר אשה שאין לה וסת אסורה לשמש כל"מ בימי נדה אבל בימי זיבה מותרת הלכתא שאפילו לרבי מאיר דמחמיר טפי באין לה וסת דאסורה לשמש אפילו ע"י בדיקה בימי זיבה לא חייש ולענין מעת לעת מייתי ברייתא התם תיובתא לרבנא דאפילו בימי זיבה מטמאה מעת לעת כל שכן דלרבי חנינא בן אנטיגנוס דמטהרה ע"י בדיקה דאית לן לחלק בין לבעלה למעת לעת. ונראה דטעם יפה לחלק דלענין מעת לעת הרי דם לפניך אלא דלא ידעינן אימת קאתי וכיון דאיכא ריעותא לפנינו מטמאין למפרע אבל בדיקה לבעלה אינה אלא משום שמא תראה בשעת תשמיש. והכא ליכא ריעותא לפנינו. והיכא דאיכא סברא בעלמא אמרינן דאינה צריכה בדיקה ואינו נגד הסברא לחלק ולהקל בדברי רמב"ם והרבה גאונים פסקו דלכל לבעלה לא בעי בדיקה ואפילו אי בעי לאחמורי לא שבקינן לה משום דלבו נוקפו ופורש ומהאי טעמא אין דוחק לחלק ולהקל אפילו לאינך גאונים שמחמירין ולענין לפרוש מאשה שדרכה לראות בענין זה עונה אחת סמוך לראייה מבואר בריש פ' האשה:

שאלה רמח הא דמפסקינן יום שפוסקת בו אינה עולה לספירת שבעה נקיים ובעינן שבעה שלמים שאינם חסרים אפילו מהו אם כבר התחילו הקהל להתפלל ערבית ועוד היום גדול יכולה להפסיק באותה שעה וגם אמרינן הואיל ועשו הקהל ליום זה לילה לענין ערבית יחשב נמי כיום של מחרת ולא הועיל לה הספירה ביום זה או דלמא הועיל דהא מ"מ לאו לילה הוא יועיל או לאו:

תשובה יראה דיש להחמיר דלא תפסיק בטהרה אלא קודם תפלת ערבית אבל לאחר תפלת ערבית הואיל והתפללו הצבור או אפי' אם היא לא התפללה אלא הקהל התפללו כבר עשו אותו מקצת היום לילה לענין תפלה הוא אין לעשותו יום לענין הפסק בטהרה שהרי לעולם צריכה להפסיק בטהרה קודם הלילה של יום תחלת הספירה שאם תמתין אפי' רגע אחד בלילה הוא אין היום עולה למנין ז' כדמוכח קצת בפירש"י בשמעתא דפ' המפלת ובכה"ג נמי חשבינן לאחר תפלת ערבית לילה ובענין זה כתב מהר"ם בהלכות שמחות גבי לענין אבילות דמי שהתפלל ערבית ועודו יום קודם צה"כ ושמע שמועה על מתו אינו מונה אלא מיום של מחרת ואותו יום אינו עולה לו הואיל וכבר התפלל ערבית תרי קולא לא עבדינן ע"כ. וכן ראיתי אחד מהגדולים שפסל גט שנתן לאחר שהתפללו הקהל ערבית אע"פ שהיה עודו יום ודאי וכן כתב לי אחד מן הגדולים בתשובה שגדול אחד רבו פסל גט שנתן לאחר ערבית והטעם משום דכתב בתשובת א"ז דאשה שקבלה גיטה בלילה אינה מגורשת ואע"ג דאחד מהגדולים שכתב לי בתשובה לא רצה לדמות ל"ד לדין אבילות וגט וחילק משום דאותו שעה דמתפלל ערבית עד הלילה אינו אלא כמו הניף ותוספת ליום שלאחריו ואינו שילומו של יום ולכך לענין אבילות וגט לא חשבינן ליה כיום דהא הניף הוא ותוספת ליום שלאחריו אבל לענין הספירה לא קפדינן אלא אשילומו של שבעה ימים ולא על התוספת ע"כ דעתו. ונראה דדוחק הוא לחלק הכי למיעבד שעת תפלת ערבית הניף ותוספת של יום שלאחריו ולא היכא משילומו של יום דהא כתיב ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה ומיניה ילפינן שלשה תפלות לכל יום ערבית ושחרית ומנחה ולדברי אחד מן הגדולים לא היינו מתפללין רק שתי תפלות בגוף היום והו בגט נימא נמי דלא פסלינן אלא כשנתן בשילומו של לילה והוא ניחא טפי לומר הכי משום דהניף ע"כ לאו לילה היא כמו שעינינו רואות והיכא בגט דפסול מגזירת הכתוב בלילה היינו דוקא לילה ממש אבל לגבי שבעה ימי הספירה איכא למימר דכל מאי דהניף להו קפיד עליה רחמנא דשלמים גמורים בעינן. עוד רצה אחד מהגדולים שכתב להביא ראיה מהא דאיתא בהגה"ה במיימון בהלכות מילה לענין הבן הנולד סמוך לחשיכה דלא אזלינן בתר תפלת ערבית בין להקל בין להחמיר אלא הכל תולה בצה"כ והתם נמי הטעם משום דלא בעינן אלא שילומו של יום. אמנם אחד מהגדולים דלעיל שראיתי ממנו שפסל את הגט חלק יפה דלענין מילה הספק נולד ובא מן השמים ואין בידי אדם לשנותו ואין שייך לומר כאן הואיל ועשהו לילה שוב אין לעשותו יום דתרי קולי לא עבדינן דאין אנו עושין אותו יום אלא מן השמים נולד משא"כ לגבי גט ואבלות והפסק בטהרה דכולן בידי אדם הן ימתינו עד למחר ליתן הגט או תפסיק למחר או יקדימו קודם תפלת ערבית והמגיד שמועות האבילות ג"כ בידו היה להקדים או לאחר עכ"ל.

ונראה דאין להפסיק בטהרה אלא קודם תפלת ערבית:

שאלה רמט הא דכתב [ס'] התרומה ומרדכי והגה"ה במיימון מייתי לה דשלשה ימים הראשונים של ספירת שבעה נקיים צריכין טהורים לגמרי ואם מצאה בהן כתם אע"פ שיכולה לתלות אותה במכה או בחבורה אינה עולה ואם מצאה פחות מכגריס יכול לתלות בדם מאכולת או לאו:

תשובה יראה דדוקא אמר ספר התרומה דאינו תולה בחבורה או בדם צפור והיינו כתם שהוא כגריס ועוד דפחות מכאן אינו צריך לתלותו בחבורה וכה"ג אלא תלינן אותו בדם מאכולת וא"כ סברא לומר דוקא כתם גדול דלא שכיחי כולי האי ואפשר ליזהר בו לא תלינן בשלשה ימים הראשונים אבל כתם פחות מכגריס ודאי תלינן ליה לעולם דאל"כ אין שום אשה יכולה לטהר והכי תניא פ' הרואה כתם אמר רשב"ג לדברי אין קץ דאין לך אשה שהיא טהורה לבעלה לעולם שאין כל מטה ומטה שאין עליה כמה וכמה טיפות דם מאכולת פי' לדברי שאני אומר דאם לא הרגה מאכולת אינה תולה בה אפילו פחות מכגריס ועוד שמא וא"כ אין לך אשה טהורה הא קמן דאין אדם יכול ליזהר ממאכולת וא"כ אי לא תלינן במאכולת בשלשה ימים הראשונים אין אשה יכולה לספור שבעה נקיים:

שאלה רנ בעונה שסמוך לווסתה צריך אדם לחבק ולנשק את את אשתו או לאו:

תשובה יראה דאסור ולא מבעיא לדעת הגאונים דסבירא להו דסמוך לווסתה דאורייתא מוזהרתה דדבר גמורה היא וא"כ ודאי אסור מכח דכתב הרמב"ם וסמ"ק המחבק ומנשק את הערוה דרך תאוה לוקה מן התורה וכיון דחיבוק ונישוק דאורייתא כן אסורין בסמוך לווסתה כמו תשמיש לא מבעיא למ"ד וסתות מדאורייתא דלא מחלקו בין לאו לאיסור כרת אלא אפילו למ"ד וסתות דרבנן ופסקו התוספות בפ"ק דנדה וכמה גאונים כוותיה וא"כ סמוך לווסתה נמי דרבנן כדמוכח בתוספות פ' הבא על יבמתו ובמרדכי פ"ק דנדה וא"כ היינו יכולין לומר דרבנן לא אחמור אלא בתשמיש דאיסור כרת אבל באיסור דלאו לא וכה"ג אמרינן פ' חרש נשא דאיסור קילא גזרו ביה רבנן ויו"ט דאיסור לאו לא גזרו ביה רבנן וכן בסמ"ק כתב דחמץ אינו במשהו עד הלילה משום דלאו הוא בכרת אבל מחצות ואילך קודם הלילה אע"ג שהוא בלאו אינו במשהו *). מ"מ י"ל דאין לסמוך על זה לחלק בין לאו דכרת דאין לדמות גזירות דרבנן זו לזו דלפעמים החמירו טפי באיסור חמור ולפעמים לא חלקו כדאיתא פ' בתרא דיבמות רישא דאיסור כרת חששו סיפא דאיסור לאו לא חששו א"ל רבא מכדי האי דאורייתא והאי דאורייתא מ"ל לאו ומ"ל כרת ואמרינן נמי ריש מס' ביצה שבת דחמירא להו לא אתי לזלזולי ביה ולכך לא גזרינן יו"ט דקיל אתי לזלזולי ביה ולכך גזרינן והיינו ממש איפכא מההיא דפ' חרש אמנם הכא דפ' בתרא דיבמות יש לדחות כדפרש"י התם בהדיא כיון דספיקא היא ולא הרחקה וגזירה מ"ל לאו ומ"ל כרת דהא תרווייהו דאורייתא אינון כי היכי דחשו שלא יכניס עצמו לספק כרת ה"נ יש לחוש שלא יכניס עצמו בספק לאו אבל לעולם מצי לומר דרבנן גזרו ומחמרי טפי בכרת מבלאו ול"ע על זה פ' הערל דלא משמע הכי כפרש"י דמשני נמי רבא התם דיש חילוק בין כרת ללאו לענין הטלאה באחד ומאה דלאו נמי אלא מדרבנן כמו משהו דחמץ ופריך תלמודא עלה דרבא והא רבא דאמר בדאורייתא לא שנא לאו ול"ש כרת ופרש"י דהיינו רבא דפ' בתרא דלעיל אלמא דסבר תלמודא דאין חילוק לרבא בין ספיקא לגזירה והוא דהגהות מיימוני איתא וז"ל כתב הרמב"ם הורו מקצת בעלי הוראה שאינה אסורה בסמוך לווסתה אלא בתשמיש אבל שאר פרישות לא החמירו עליו שאין כאן אלא חשש בדבריהם ע"כ נראה דר"ל שאר פרישות כגון שלא יגע בה או שלא יאכל עמה ומזיגת הכוס וכה"ג דהן הרחקות ופרישות לאפוקי חיבוק ונישוק דנהנין מהן כמו מתשמיש ולא מיקרי פרישות ובכלל תשמיש הן ומדלא שרי אלא לשאר פרישות משמע בהדיא דחיבוק ונישוק דאורייתא אינון אסירי:

הג"הה
עיין לעיל בתשובה ל"ז מה שכתבתי בגליון מפ' השוכר את הפועלים דהתם נמי מחלק בין איסור סקילה לאיסור לאו ע"כ:

שאלה רנא אשה נדה מהו שתשב עם בעלה על העגלה ללכת מעיר לעיר בדרך זה שלא יגע בה כלל כגון הוא לפנים והיא לאחור:

תשובה יראה דשרי וכמדומה לי קרוב לודאי שהתיר לי אחד מהגדולים. וכן ראיתי מועתק מספר אגודה דשריא ואע"ג דכתב מרדכי בפ"ק דשבת בשם ספר הפרדס משמו של רש"י שאסור לישב על ספסל אחד שאשתו נדה יושבת עליו וכן נמי דמי להאי נראה דאין לדמות להוראה זו אלא מילתא דדמיא לה לגמרי שאין בה סברא לחלק דבהלכות נדה כתב עליה דהוראה זו חומרא בעלמא היא וא"כ יוכל לחלק דדוקא ישיבה על הספסל ביחד נראה בדרך חיבה דרך אוהבים להתקבץ יחד ולהתוועד בכה"ג אבל ישיבה בעגלה שדרך בני אדם נכרים להתקבץ כמה פעמים לבא יחד ולהצטרף לשכור עגלה בין כולם ללכת בה מעיר לעיר לאו מילתא דחיבה היא כלל דאפילו אם עכשיו אין בעגלה אלא האיש ואשתו וגם עגלה שלהם היא מ"מ לאו דרך חיבה הוא וכן שמעתי שחלק אחד מהגדולים דלעיל והיה נוהג להתיר לישב יחד על הספסל כשהוא מחובר בכותלי הבית כמו שרגילים לעשות באיצטבאות בבית החורף ובבתי הקיץ והיה אומר דאין לאסור אלא כשהספסל תלוש אמנם ללכת בעגלה עם אשתו נדה דרך טיול לגנות ולכרמים וכה"ג לא צריכא להתיר:

שאלה רנב אשה שהיא חולה ורוצה בעלה ליגע בה כדי לשמשה כגון להקימה ולהשכיבה ולסומכה שרי או אסור:

תשובה יראה דאסור ליגע בה אפילו באצבע קטנה ואע"ג דכתב ביורה דיעה דראבי"ה כתב בתשובה דאם היא חולה ואין מי שישמשנו זולתה מותרת לשמשו ובלבד שתזהר ביותר מהרחצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה ע"כ מהכא היה משמע דשרי דהשתא קאמר דמותרת לשמשו אמנם יוכל לומר דר"ל שימוש בלא נגיעה כגון להושיט לו דבר מידה לידו וכן שאר שימושין שהן בנגיעה על ידי דבר אחר ואפי' אם ה"ל דר"ל כגון להקימו ולהשכיבו ולסומכו ומשום דלאו מילי דחיבה נינהו כהרחצת פניו והצעת המטה אלא מילי דעבדות נינהו מ"מ אין ללמוד היתר מהם לנ"ד די"ל דוקא כשהוא חולה והיא בריאה שרי כיון דהוא חולה ליכא למיחש להרגל עבירה דאין יצרו מתגבר עליו מפני שתשש כחו ואין האיש מתקשה אלא לרצונו ואין דרך להתאוות בחולי ולהרגל דידה לא חיישינן דאין אשה תובעת בפה ואף אם היתה תובעת אין בו כח להתאוות ולהתקשות אבל כשהיא חולה והוא בריא איכא למיחש להרגל עבירה שמא יצרו מתגבר עליו ויפייסנה ובחולי דידה אין קפידא כל כך דאפשר לשמש עמה בחולי' וכה"ג תנן פ"ק דשבת לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה ודייק התם במרדכי דדוקא הוא אסור לאכול ממה שאכלה היא אבל היא אינה אסורה ממה שאכל הוא אלמא דאין הרגל עבירה תולה אלא בו וכן הפסיק אחד מהגדולים בשם גדול דאשה חולה ובעלה רופא אסור למשש לה הדפק וא"כ כ"ש בנ"ד דמשום הדפק לאו דרך חיבה הוא כלל אלא דרך אומנות אע"ג דבפ"ק דכתובות משמע איפכא כאן בבתולות דידיה אסור כאן בבתולות דידה ופרש"י משום דבבתולות דידה אינה שומעת ומנחת לו אף אם תתגבר יצרו עליו שפיר יש לחלק בין נגיעה דבתולות ובין נגיעה דתשש כח הגוף ואין להאריך:

שאלה רנג בחור כנס בתולה והיתה טהורה בשעת החופה וכמה לילות אח"כ ומכל מקום לא בעל אותה עד שחזרה ופירסה נדה אסורים הן עוד להתייחד בלי שומר אצלם או לאו:

תשובה יראה דצריך להתיישב בדבר דבהוראה זו איכא פלוגתא דרבוותא אחד מן הגדולים הורה לאסור הואיל ולא בעל עדיין כדמשמע לישנא דתלמודא בשמעתא לא שנו אלא שלא בעל כו' וחד מרבוותא התיר ואמר דמה שאמר הספר דבלא בעל אסור להתייחד היינו דוקא היכא דלא הוות חזיא לבעול בתחילת החופה חיישינן דילמא תקיף עליו יצרו אבל בנדון דידן דחזינן דלא תקיף ליה יצריה כולא האי אפילו בשעת החופה ולא בא עליה מעולם וראויה היתה לו לא חיישינן לייחוד דידה דודאי לא יעבור דלא תקיף יצריה. והיה נראה לכאורה סעד לסברא זו מהא דשור שהועד חוזר לתמותו כדחזינן דראה שוורים ג' פעמים ולא נגח אע"ג דאיהו נמי תקיף יצריה ליגח כדאיתא פ' כיצד הרגל מ"מ כי חזינן דנח יצריה דיינינן ליה בתם ולא אמרינן דהשתא זימנין הוא דנח יצריה והיום או למחר הדר ליה יצריה ה"נ בנ"ד אע"ג דקים להו לרבנן דבסתם אדם תקיף ליה יצריה באשה שלא בא עליה מעולם היכא דחזינן דהאי גברא לא תקיף ליה יצריה דיינינן ליה כמי שנתייחד עם אשתו נדה שבא עליה כבר ומ"מ המחמיר תע"ב. הנראה לע"ד כתבתי:

דיני טבילה

שאלה רנד בהרבה עיירות ומקומות נוהגים הנשים לטבול בנהרות כל השנה ואין מוחים בידם ולמה לא ניחוש לדברי כמה גאונים דפסקו דחיישינן לרביית נוטפין על הזוחלין וא"כ לא עלתה לה טבילתה והרי היא עדיין בכרת:

תשובה יראה דמן הדין היה לנו לחוש בדבר דגאונים קמאי ובתראי סבירא להו לחומרא וקמאי הרמב"ם בשם

ר"ת בתראי מהר"ם ואחרי כולם פסקו כאבוה דשמואל וכאידך דשמואל דחיישינן לרביית נוטפים על הזוחלין ואין הנוטפים מטהרין בזוחלין אלא באשבורן והטובלת בנהר ביומי ניסן דשכיחי נוטפים לא עלתה לה טבילה ואע"ג דר"ת פסק כאידך דשמואל דנהרא מכיפיה מיברך ומייתי ראייה טובא לדבריו והתוספות פ' במה אשה כתבו דעל דבריו סומכין וטובלין בנהרות כל השנה כו' וכן סמ"ג וא"ז והסמ"ק מסקינן הכי מ"מ תימה דבאיסור כרת כזה לא ניחוש לדברי ר"ת שכל דבריו דברי קבלה הם ולדברי מהר"ם דבתראי ובר סמכא הוא ואיכא נמי מייתי ראייה טובא לדבריו כדאיתא באשירי הלכות מקואות. אמנם מצאתי בא"ז גדול שכתב לשון רשב"ם ז"ל ומיהו אנו בזמן הזה לא קי"ל כאבוה דשמואל דעביד לבנתיה מקואות ביומי ניסן משום שמא ירבו נוטפים על הזוחלים אלא טובלין בכל הנהרות משום דרביית נוטפין מילתא דלא שכיחא היא ע"כ מלשון זה משמע דבזמן הזה אפילו לאבוה דשמואל ליכא למיחש ואיכא דקעביד מקואות ביומי דניסן היינו בבבל או בארץ ישראל דהוי שכיחא רביית נוטפין ואידך דשמואל נמי דקאמר אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי קאי דווקא אכיוצא בו דפרת כגון שאר נהרות א"י ובבל דהוי שכיחא בהו רביית נוטפין. אפס תימה הוא שהרי עינינו רואות שרוב נהרות שלנו מתגדלות יותר מכפל כמה פעמים כשהגשמים מרובים וא"כ אינו אלא מימי גשמים או משום דמכיפיה מיברך וגם מאידך סברת ר"ת דאין טיפה יורדת מלמעלה שאין תהום עולה כנגדה מלמטה כדקאמר פ' קמא דתענית ואהכי סברות דר"ת פליגי הגאונים כדפרישית לעיל וא"כ גם בזמן הזה יש לחוש והיינו צריכים לומר בדוחק דסבר רשב"ם דקים לן בזמן הזה דנהרות שלנו אין דרכן להתגדל מן הנוטפין רק ממקורם. ותו דבמרדכי כתב בשם רמב"ן דצריך ליתן לב אם הנהר קטן כ"כ שאם היה כזה הנהר בא"י שאין הגשמים מצויין שם היה מכזב פעם אחת בשבוע יש לחוש בו לרביית נוטפים על הזוחלין ומשמע גם במרדכי דכך פיסקא אפילו לפירוש ר"ת קאמר לה והנה עינינו רואות שבשנה שחמה קלה שאין הגשמים מצויין רק כמו שהוא בא"י שכמה נהרות מכזבים אפילו בשנה אחת כה"ג לכן נראה מה שהקילו קדמונינו ולא מיחו בדבר משום דחשו לכמה עיירות ומקומות שנתפזרו בם היהודים לאחת ולשנים ולשלשה ואין ספק בידם לחפור להם מקואות והעיירות יושבין על הנהרות ואי הוי קאסרי להו לגבי לטבול בנהרות הוו צריכים בכל טבילה לטרוח וללכת לא"ז קהל אשר תיקנו להן מקואות ומתוך רוב טירחא זו אתי לזלזולי בטבילה לגמרי כמו שמצינו שבמקצת ארצות הרחוקים דלא שכיחי בהו נהרות מזלזלי טובא בטבילה מפני הטורח ואפשר נמי הואיל ואין טבילת נדה מפורשת בתורה אלא שהגאונים דקדקו לה מן הדרשות יש לחוש דאתי לזלזולי ביה טפי ובמשני מקשים מ"ם נוטפים דפסלין זוחלין ברבייתן ומפקי להו מתורת זוחלין ומים שאובין דפוסלין לגמרי המקוה ואפ"ה אם היה כבר מקוה שלם של מ' סאה ונפלו לתוכו אפילו אלף סאין שאובין בבת אחת לא יפסלוהו ואין לומר דהיינו טעמא דשאובים הואיל ולא חשיבי כלל לטהר הטמא בשום צד בטילות הם לגבי מקוה שלם דמ' סאה אפי' רבו עלייהו טובא אבל נוטפים בזוחלין דנוטפים נמי חשיבי לטהר כשהם באשבורן מ"מ לא בטילין לגבי זוחלין היכא דרבו עלייהו וכיון דלא בטילי נמצא הטובל בנהר זה דרוב המים נוטפין הן וקטביל בהו דרך זחילתן לא עלתה לו טבילה ע"כ הך טעמא ליתא דא"כ לפי זה מים שרבו עליהם שאובים עדיין יהא מטהר בזוחלין מפני השאובין דלא חשיב בטילי ביניהם ובאשירי מייתי מפ"ק דמקואות דתנן מעיין שרבו שאובין עליו שוה למקוה היה למעיין שוה למקוה שאינו מטהר אלא באשבורן שוה למעיין לטהר בכל שהו ומפרש התם הטעם מ"ש אשבורן מכל שהו ולכן נראה לתרץ בטעם יפה כמו שהבנתי הדברים מדברי אשירי בהלכות מקואות דמייתי כמה משניות להוכיח דמקוה של מ' סאה לא יפסלוהו אפילו אלף סאין שאובין וכתב לבסוף דא"צ ראיה כ"כ דהסברא נותנת דכיון דיש כאן כבר מקוה שלם כל השאובין שנפלו לתוכו נעשו כולו זרועין בתוכו והרי הם כמחוברים דכשרים לטבול בהן וכעין זה פרש"י פ' כל שעה דהא דמים טמאים נטהרים ע"י השקה במקוה משום דהיינו זריעתן כמו חיטין שנטמאו וזרען בקרקע ונשרשו נטהרו ומהשתא יתיישב שפיר מ"ש שאובין דלא פסלי מקוה ברבייתן ונוטפין פסלי זוחלין ברבייתן והיינו טעמא דפסול דשאובין הוא משום דהשאובין הן באים ע"י תפיסת בני אדם כדאיתא במרדכי בהלכות מקואות ומייתי לה מתורת כהנים ולהך פסול מהני זריעה דכשנפלו לתוך המקוה שלם יתחשבו כולם מחוברים אבל פסול דנוטפין שאינם מטהרים ע"י זחילה אינו מטעם זה כלל דנוטפים במקוה שלם חשובי שפיר מחוברין ואין בהן תפיסת ידי אדם שהרי נטפו כך להיות מקוה בידי שמים ואפ"ה אין מטהרין אלא באשבורן ולא ע"י זחילתן אע"כ טעם אחר הוא מה שהוא או גזירת הכתוב ולהך פסול לא מהני זריעה דזריעה לא מהני אלא לשווים לתלות מחובר*) :

*) הגה"ה
ולהנהו גאוני דסבירא להו רובא שאוב כשר מדאורייתא מתיישב שפיר דפסול נוטפין דאורייתא ולכך חמירי טפי. ע"כ

שאלה רנה יולדת שטבלה לאחר מ' של זכר או פ' של נקיבה או קודם זמנים הללו ורוצה לטבול בלילי שבת מפני שאז בקל לה למצוא רחיצה אבל מחמת נקיות היתה יכולה לטבול ליל ה' או ליל ו' ברייא בכה"ג שתטבול בשבת או לאו :

תשובה יראה דלפי משמעות התלמוד אין בזה קפידא בדבר דמסקינן פ"ב דביצה דאדם טמא מותר לטבול בשבת משום דנראה כמיקר ואפילו בימות הגשמים שרי התם וכן כתב הרמב"ם בהדיא אמנם שמעתי מהרבה רבים שמחזיקים איסור בדבר לטבול בשבת כה"ג וכתב מרדכי ממש בשילהי נדה דר"ת אסר לטבול בשבת משום דפסק דלא קי"ל טבילה בזמנה מצוה וכ"ד דאינה טבילה בזמנה א"כ לכ"ע אסור ויש לדחות דהא דאסר ר"ת לטבול בשבת היינו אין בעלה בעיר ואינה טובלת אלא משום טבילה בזמנה והא פסק דלא קי"ל דמצוה היא אבל בעלה בעיר מודה נמי דשרי משום מצות קיום עונה ואפילו שלא בשעת עונה חשיבין מצוה מה שהאיש משמח אשתו בתשמיש המטה כדאיתא בהדיא בפסחים בפ' אלו דברים ובשילהי מסכת יומא מוכח דאפי' אי לאו טבילה בזמנה מצוה מ"מ יכול לטבול ביום הכפורים כדי להתפלל בנקיות דהיינו נמי בשביל מצוה מ"מ בכ"ד הואיל ואפשר הוא מאתמול ולא איתרס אלא בשביל הרחיצה או בכה"ג לא שרי ואע"ג דמוכח פ"ב דביצה דהא דשרי אדם לטבול בשבת משום דנראה כמיקר היינו אפי' היכא דאפשר לטבול בחול מ"מ נראה דהאידנא בזמנינו דכ"ע זהירי שלא לרחוץ כלל בשבת אפי' להקר בין בנהר בין במקוה אע"ג דלא מצינו איסור מפורש על זה דאפי' במרדכי פ' כירה בשם התוספות דמחמיר לרחוץ בבריכה מ"מ מתיר בהדיא בנהר ואפשר דה"ה נמי במקואות שלנו דמעיינות נובעין הן ולא דמי כלל לכלי מ"מ המנהג הוא ליזהר ולמנוע וא"כ ליכא למימר דהאדם נראה כמיקר דהא נזהרים להקר ומוכח מילתא דליטבול מכוון ונראה כמתקן. ומטעם זה נראה דנהגו הנשים ליזהר שלא לטבול בשבת כלל אא"כ בעלה בעיר ולא היה אפשר קודם דבכה"ג הוי טבילה מצוה משום עונה לפי מאי דנהוג עלמא עתה איסור הרחיצה בנהרות או במקואות :

שאלה רנו יולדת שטובלת לאחר מ' יום של זכר או פ' של נקיבה או בתוך הזמנים האלו והוא בענין זה שהיתה יכולה לטבול קודם ז' או ח' ימים מצד הנקיות אלא שברצונה ממתנת לפי שאין לה כח הרבה עדיין יכולה לטבול כה"ג בשבת אע"פ שאפשר לה לטבול קודם או לאו :

תשובה יראה דלפי משמעות התלמוד אין בזה קפידא בדבר דמסקינן פ"ק דביצה דאדם טמא מותר לטבול בשבת משום דנראה כמיקר ואפי' בימות הגשמים שרי וכן כ' הרמב"ם בהדיא אך בא"ז ראיתי ומשמע שם דלא שרינן לטבול בשבת אלא משום דטבילה בזמנה מצוה וה"נ מוכח בהדיא במרדכי בשלהי מסכת נדה וכ"ד לאו טבילה בזמנה היא שהרי אפשר לה מאתמול אבל היכא דלא אפשר לה כבר או ע"י אונס י"ל דאפילו לר"ת דפסק דלא קי"ל דטבילה בזמנה מצוה מ"מ שרי דאפשר לטבול

משום מצות קיום עונה ואפילו שלא בשעת עונה חייבה משום שמחה משמח את אשתו בתשמיש כדאיתא בברייתא פ' אלו דברים במס' פסחים ומוכח בשילהי מסכת יומא דאפי' אי לא טבילה בזמנה מצוה יכול לטבול ביוה"כ כדי להתפלל בנקיות תפילת נעילה הא קמן דלצורך מצוה שרי סיכה דלא אסור כלל. ותו נראה דהא דקאמר תלמודא דאדם מותר לטבול בשבת משום דמיקר ליתא לדידן דהא מנהג פשוט בכל מקום דאסור לרחוץ כל גופו בשבת אפי' במקוואות מאיזה טעם שהוא ואע"ג דמשמע בכל דוכתא בתלמוד דשרי וצ"ע בתוס' דפ' כירה על זה וא"כ מוכח מילתא דלהם טבילה רחיצת במים ונראה כמתקן כמו שאסור לטבול כלים בשבת מהאי טעמא ולפי זה אין להתיר לטבול טבילה לאונס באחר הלילה בשבת :

הגהה

תשובה זו נ"ל כפולה :

שאלה רנז כלי מתכות הלקוח מן הנכרי צריך טבילה שרי לשולחו ע"י קטן לטבילה או לאו :

תשובה יראה דלא שרי למיעבד הכי כיון דטבילת כלים הלקוחים מן הנכרים דאורייתא היא לא מהימנינן עלה לקטן אע"ג דבידו הוא ומילתא דלית ביה טורח כדמוכח בתוס' פ"ק דפסחים הא דקאמר הימנוה רבנן בדרבנן דדוקא נשים ועבדים נקטו התוס' דנאמנים באיסור דאורייתא אבל לא קטנים אכן אין נראה לאסור מטעם דפסק בהגה"ה דאשירי פ"ב דחולין דאשה לבעלה אע"ג דבעלה חולין הוא בעי כוונה לטבילה כר' יוחנן לגבי רב וא"כ נימא דקטן לאו בר כוונה הוא לטבילה דהא ליתא שאני התם פ"ק דחולין הוכיחו דקטן בר כוונה הוא אם עומדין על גביו ומלמדין אותו אפי' לכתוב את הגט ונראה דלענין הך טבילה יכולין ללמדו ביותר לטהר אפי' אם לא יעמדו ע"ג ותו מאן לימא לן דהך טבילה דאינה מטומאה לטהרה ואינה אוסרת מה שבא לתוכה קודם הטבילה כדמסקין הגאונים אלא מגזרת הכתוב ומנלן דבעי כוונה. הנראה לע"ד כתבתי :

דיני מקוה

שאלה רנח מקוה בנקיונו בכלים שאינם מנוקבים וחזרו המים מן הכלים לתוך המקוה לאחר שנחסר מארבעים סאה יותר מג' לוגין בשיעור שפוסל את המקוה ורצו אח"כ לנקותו עד גמירא כדי להוציא אותן מים שאובים שנפלו לתוכו ולא היה אפשר להם כלל לנקותו כולו מפני רדיפת והגבירת הנביעה וקודם שבטלו השאובה מן המים חזרו אחרים במקומן מה תקנה יש בדבר :

תשובה יראה דבתחילה צריכין אנו לדקדק בעיקר הפסול בנ"ד אם ג' לוגין פסולים בכה"ג ודאי או לאו ואח"כ נדקדק בתקנתו. הא"ז כתב בשם רבינו שמחה דמקוה שהוא מעיין כמו כל המקוואות שלנו בארץ אשכנז שהן חפורין עד מוצאים מים אין ג' לוגין פוסלים בו כלל משום דמעיין מטהר בכל שהוא כמו מקוה במ' סאה ובמקוה במ' סאה קי"ל דיכול למלאותו בכתף אפי' אלף סאה שאובין ולא יפסל הואיל וכבר הוי ליה בה וטהרת מקוה כשר ה"ה מעיין כ"ש דאית ליה נמי בה וטהרת מקוה טהרה שאין כל השאובין יכולין לפוסלו וכ"ש אשירי בהדיא שאם המקוה מעיין אין לנקות את הכלי שמנקין אותו בהו שאפילו יחזרו מן הכלים לתוכו אין שאובין פוסלים במעיין וכ"כ במרדכי בשם תשובת מהר"ם אמנם מסיק התם במרדכי דפעם אחת היו מנקין מקוה שהיה מעיין ברעגנש"פורק בכלים שלא היו מנוקבים וחזרו מים מהן לתוכו ופסלו הר' משה בר חסדאי ותמיה התם למה פסלו אחרי שהיה מעיין אמנם המנהג הוא בכל המקומות שראיתי דקפדין אפילו במקום שהוא מעיין אם חזרו מן השאובין לתוכו. ונראה דמה"ט מחמרינן ולא סמכינן אדברי רוב הגאונים שהזכרתי לעיל דבמרדכי כתב מדברי השאלות דרגילין כשמנקין המקוה לפקק כל נקבי הנביעה לאחר שהוציאו כל המים וליבשו לגמרי שלא ישאר בו כלום מהמים הראשונים מפני שיש לחוש שמא חזרו מן הכלים שאבו בהן ג' לוגים לתוכו ושוב לא יטהר עד שיוציאם ע"כ ודקדק המרדכי מדברי השאלות מדקאמר פוקקין נקבי הנביעה אלמא במעיין איירי ואפ"ה פוסלין השאובין בו והיינו דלא כרבינו שמחה וא"ז ומהר"ם ומעתה כיון דדברי השאלות דברי קבלה הן וקדמון הוה אין לזוז מדבריהם והכי נקטינן התוס' ושאר המחברים בכמה מקומות דאין לזוז מדברי השאלות וא"ת לפ"ה טעמא מאי דמ"מ גבי מקוה דמ' סאה קי"ל דאפי' אלף סאין שאובים לא יפסלוהו וגבי מעין כ"ש נמי דלא יפסלוהו הא משניות שלימות הן דמעיין מטהר בכ"ש י"ל משום דבאשירי ומרדכי כתבו בשם ר"י דהא דמעיין מטהר בכ"ש היינו דווקא לטבילת כלים אבל לטבילת בני אדם לעולם בעינן מ' סאה מים בכל גופו עולה בהם ואפי' קטן דסגי בפחות לכל גופו מ"מ לא עלתה לו טבילה אלא במ"ס ולפ"ז אפי' מעיין כ"ז שאין בהן מ"ס אין ראוין לטבילת בני אדם בעולם ואין עליהם שם תורת מקוה טהרה לאדם ולכן השאובים פוסלים אותו לטבילת אדם כמו שיפסלו מים מכונסין כ"ז שאין בהן מ"ס לכל דבר אדם וכלים וכ"כ אשירי פ' מרובה ההיא מתניתין דמעיין שהעבירו ע"ג השוקת דפסול לטבול בשוקת ואף ע"ג דמחובר למעיין והמעיין מטהר בכ"ש משום דמעיין לא מטהר בכ"ש אלא דווקא לכלים ולא לאדם ולכן אין השוקת כשר לטבילת אדם אע"פ שמחובר למעיין כ"ש וה"ה כ"ד דמעיין כ"ש שילנו עליו השאובין או השאובין מחוברים לו חד טעמא הוא והורה אחת להו כדאיתא בהג"ה אשירי. והגאונים שמתירים דלעיל י"ל דס"ל דמ"מ לא דמי למי מקוה שאין בהם מ' סאה שמים שאובין פוסלין אותו דהתם אין עליו שם תורת מקוה כלל משא"כ במעיין כ"ש דאיכא עליו שם תורת טהרה לכל הפחות לענין כלים א"נ סבירא להו דמעיין כ"ש מטהר אפי' לאדם והכי סבר א"ז ורבינו שמחה כדאיתא במרדכי בהלכות מקוואות וכן כתב האשירי בשם הראב"ד ולענין הצלת שאילתינו כבר בא מעשה לידי כה"ג והוריתי הלכה למעשה לשפוך עפר על כל נקבי הנביעה בעובי ב' או ג' טפחים ונסתמו כל הנקבים ונתייבשו על פני קרקעית המקוה כמו יום ולילה עד שדחקו מי הנביעה ונקוו למעלה מן העפר שנשפכו ובזמן מועט אח"כ הוו המים על פני כל המקוה כשיעור העומק שהיה בתחילה ואמרתי בודאי כה"ג שפיר דמי חדא דלפי הנראה השאובין שבאלו במקום קודם ששפכו העפר לא חזרו ובלבלו ונקוו עד למעלה מן העפר שנשפכו אלא נבלעו בעפר ואת"ל דמי הנביעה העלו אותן עמהן מ"מ נמשכין דרך הקרקע ובודאי מי הנביעה רבו עליהן וקי"ל לכ"ע דשאובה מטהרת ברביה ובהמשכה ואין המשכה טובה יותר מזו שהמים נבלעים לגמרי בקרקע וחוזרים ומבעבעין ממנה דהך כתוב במרדכי שצריך להמשיך ע"ג קרקע דראוין המים לבלוע בה ואז בטל שם שאובים מהן אגב הקרקע אלמא דבבליעה תליא מילתא. ואם נפשך לומר וא"כ למה טורחים כ"כ לנקות המקוואות בכלים מנוקבין יעשו לכל מקוה בדרך זה י"ל דבכמה מקוואות יש שאין מי הנביעה רודפים כ"כ ואם היינו שופכים עפר על נקבי הנביעה היו נסתמים לגמרי ועוד דכמה זימנין הוא קל יותר ע"י כלים נקובים מבדרך זה אבל לעולם כשר גמור הוא :

דין נטילת ידים

שאלה רנט מי שלא נטל ידיו ונגע בידו במים כשרים לאותם המים כשרים הם לנטילת ידים או לאו :

תשובה יראה דלכאורה משמע בכל פסקי הגאונים דלא כשרין הם שהרי כתבו שאם נטל ידו אחת לא ישפשפנה בחבירתה מפני שהמים שעל יד הנטולה יטמאו מחמת היד שאינה נטולה ויחזרו ויטמאו את היד וכן אחד שלא נטל אם נגע ביד של חבירו שנטלו ועדיין הם מוכשרים במים וצריך לחזור וליטול. הא קמן דסתם ידים פוסלים המים שעל גבי יד הנטולה ולכאורה ה"ה שיפסלו המים שבכלים בנגיעתם לנטילת ידים ולפי זה הא דכתב הרמב"ם וסמ"ג ואשירי דאם נתן מים לחבירו בחפניו אין עולה לנטילת ידים מפני שלא נטל מן הכלי משמע דווקא מטעם זה אין עולה הא מטעם דנגע בהו חבירו לא קפדינן וכן הא

דכתבו

דהתנו מים שהנחתום מדיח בהן את ידיו כשרים כל הני נ"ל דאיירי בידים הנטולים. אמנם מצאתי אח"כ בתוס' דמס' סוטה וז"ל ושל מנהג העולם שזורקים מן הכלי לידו אחת ואח"כ משפשף בחבירתה שפיר דמי כיון דמתחילה נטל מן הכלי כדתניא בתוספתא דמס' ידים אבל הנותן מים לחבירו בחפניו ידיו טמאות שמתחילה לא נטל מן הכלי הא אם מתחילה נטל מן הכלי טהורות והא דתניא במס' ידים נטל ידו אחת ושפשף בחבירתה טמאה התם איירי שאין מתכוין אלא ליטול ידו אחת ולכך בשפשף בחבירתה טמאה עכ"ל מלשון התוס' הללו משמע דהשתא ידים אין פוסלין המים בנגיעתם כההיא דנותן המים בחפניו דלא בעי לאוקומי בידים שנטל אותם אמנם נראה דדוחק הוא קצת דהא שהן מחלקים בין מתכוין ליטול ידו אחת או שתים ואין לסמוך עליו לענין ששפשף ידה בחבירתה דהא כל הגאונים דלעיל כתבו בהדיא לאסור אבל אם נגעו התם ידים במים בכלי שהקיל להכשירו לנטילת ידים לא הפסיד דהכא דנחתום שהבאתי לעיל משמע דלא איירי בידים שנטלו ואפ"ה כשרים ושפיר יש לחלק בין פסול טומאת המים שעל הידים בשעת נטילה מבטומאת המים שבכלי לצורך נטילה דקל נמאו על הידים בשעת נטילה ולכך בשפשף בחבירתה טמאה:

שאלה רס מים ששתו מהן תרנגולין כשרים הן לנטילת ידים או לאו:

תשובה יראה דלכאורה היה נראה דפסולין משום הא דתנן במס' פרה ובפ' אלו טריפות מייתי לה כל העופות פוסלין בימי חטאת חוץ מן היונה מפני שהיא מוצצת. ופי' רש"י דג"א עופות אינם מוצצות אלא מגביהין פיהן לאחר שלקחו מן המים והמים נופלים מפיהם והרי הן נעשים המים שנעשה בהן מלאכה. וקי"ל במס' גיטין שהמלאכה פוסלתן ע"כ וכן פירש פ"ק דחולין אהא דאם יכולה חולדה לשתות הימנה או נחש לדברי ר"ג ולפי זה בהו תרנגולין מן המים פסולין גם כן לנט"י משום דנעשה בהן מלאכה והמלאכה פוסלת כדתנן במס' ידים ובפסקי הגאונים בענין נטילת הידים מייתי לה הדיח בהן את הכלי או שמיחה בהן את המדות פסולין לנט"י משום דנעשית בהן מלאכה אמנם התוספות בפ"ק דחולין פליגי אפרש"י בהך סברא. ומקשים דהא מלאכה שייכי בחטאת ופירשו ההיא דפסול דשתיית עופות ושרצים במי חטאת מטעם אחר. וכן נראה להוכיח מא"ז הגדול דכתב מפירוש רבינו חננאל דמים שלקק מהן כלב פסולין לנטילת ידים משמע הא שאר בהמות וחיות לא היו פסולין ואי שייכא פסול מלאכה בשתיית שאר בהמה וחיה נמי לפסלן לנט"י בשתייתה כי היכי דפסלי במי חטאת כדתנן במס' פרה ובסמ"ג מייתי לה מי חטאת ששתו מהן בהמה וחיה וכל העופות פסולין חוץ מן היונה. ותו נראה דאפילו לפירוש רש"י דווקא במי חטאת פסלי שאר עופות בשתיה משום דהמה שנפלו מפיהם אל המים הנשארים בכלי אין בטילין במיעוטן משום חומרא דמי חטאת אבל לענין נט"י בטילין ודאי במיעוטן. והכי מוכח דתנן נפל לתוכו דיו קומוס וקנקנתום אם נשתנו מראיהן פסולין הא לא נשתנו כשרים ואע"ג דודאי דיו וקומס פסולין לנט"י דלא מים מיקרי אלא משום דבטלין במיעוט וצריך עיון בסברא זו בגליון התוספות פ' המגרש. ובפירוש משניות דסדר טהרות שפירש רבינו יצחק מסימפונ"ט מצאתי דכתב במס' ידים טבל בהן את הספוג אם נשתנו מראיהן פסולין אבל לא נשתנו כשרין דהספוג חשוב כאלו שתה מהן יונה עכ"ל משמע דאי הספוג נחשב כשאר עופות הוה פסול ולא אמרינן בטילין במיעוטן. אמנם יש לומר דאיירי כגון דלא הוי בטלין במיעוטין והא דהלי ביונה לאו למימר דשאר עופות פסלי במים לנט"י אלא לסימנא בעלמא נקט ודוחק לומר דהספוג מוצץ כמו שהיונה מוצצת אבל אי הוה הספוג אינו מוצץ היה פסול לנט"י. הנלע"ד :

שאלה רסא כלי שניקב כמוציא משקה אבל לא ככונס משקה כשר לנטילת ידים או לאו:

תשובה יראה דצריך לדקדק יפה בדבר כמו שאבאר. בסמ"ג וסמ"ק כתב דאם ניקב ככונס משקה שהוא נקב גדול ממוציא משקה פסול לנטילה לגמרי משום דלאו כלי חשוב אבל אם ניקב כמוציא משקה אם מחזיק רביעית למטה מן הנקב הרי ליטול הימנו ודוקא כשופך מן הנקב על ידו אבל שופך מפי הכלי הואיל והמים עוברין למעלה מן הנקב פסול דמה שלמעלה מן הנקב לא חשיב כלי וכן כתב בהגה"ה במיימון. ומדברי הרמב"ם נמי משמע דסבר ניקב ככונס משקה פסול לגמרי שכתב וכלי שנשבר שבירה המטהרתו מידי טומאה פסולין לנטילת ידים בהכי הן כשברי כלים ע"כ ומטהרתן מידי טומאה בכלים העשויים למשקין היינו ככונס משקה כדאיתא בתוספות פ' המצניע קרוב לסופו אמנם אפשר התם איירי דניקב ככונס משקה בשוליו שאינה מחזקת רביעית למעלה מן הנקב וצריך עיון. ובמרדכי פ' אלו דברים במס' ברכות כתב ג"כ דברי סמ"ג וכתב עלה אבל התוס' פ' כל הבשר כתבו דבין ניקב ככונס משקה ובין ניקב כמוציא משקה אם שופך דרך הנקב נטילה טובה היא ובלבד שיחזיק רביעית למטה מן הנקב ע"כ. והנה בדקתי בכמה תוספות פ' כל הבשר ולא מצאתי פסק זה מכל וכל ובאשירי שם משמע כדכתב מרדכי פ' אלו דברים בשם התוס' דכתב מימרא דרבא דאמר התם כלי שניקב ככונס משקה אין נוטלין הימנו לידים וכתב עלה וכלי שניקב ומחזיק רביעית למטה מן הנקב מותר ליטול הימנו מן הנקב אבל לא דרך פיו דלמעלה מן הנקב לאו כלי הוא ע"כ משמע דקאי אניקב ככונס משקה דלעיל מיניה וכן כתב בטור אורח חיים בהדיא. והשתא נראה לדקדק דלדברי התוספות ואשירי אם ניקב רק כמוציא משקה כשר ליטול הימנו אפילו דרך פיו דהא ע"כ אפילו בכונס משקה אינו אסור אלא דרך פיו לדברי התוספות ואשירי והא דכתב מרדכי לדברי התוס' דבין כונס משקה ובין מוציא משקה אם נוטל דרך הנקב נטילה טובה היא משמע דאפילו במוציא משקה בעינן דרך הנקב י"ל דמשום כונס משקה נקט לה והכי קאמר כי היכא דמודה סמ"ג במוציא משקה דמהני דרך הנקב הכי נמי מהני לדברי התוספות בכונס משקה וכיון דאשכחן פלוגתא דרבוותא בהני חלוקים נראה דאזלי' בתר המקילין בנטילת ידים דהכי כתב הרמב"ם. וכן שנינו במשנה במס' ידים מים שנסתפק לו אם נעשה בהן מלאכה או לאו אם הן טמאים או טהורים אם יש בהן כשיעור או לאו ספק נטל ידיו ספק לא נטל ספיקו טהור שכל ספק שבטהרת ידים טהור ע"כ. ונראה דה"ה פלוגתא דרבוותא דהתם נמי ספק הוא כמאן קי"ל מדייל ותנא שכל ספק שבטהרת ידים טהור אך מאי דאשכחן בהדיא בפסקי הגאונים לאיסור ולא אשכחנא בפסקי גאון אחד בהדיא להתיר אלא דדייקין מינייהו בהוכחה דהכי סבר קשה לסתור בזה דברים המפורשים בהדיא. הנראה לע"ד כתבתי :

דיני פריה ורביה

שאלה רסב ראובן היו לו בן ובת נשואין ומתו והניח כל אחד בן קיים ראובן פריה ורביה או לאו :

תשובה יראה דצריך דקדוק יפה בדבר. בתלמוד פ' הבא על יבמתו משמע לכאורה דהכ"ג חשיב קיום פריה ורביה דקאמרינן התם אהא דתניא בני בנים הרי הן כבנים לענין פריה ורביה סבר אביי למימר ברא לברא וברתא לברתא וכל שכן ברא לברתא אבל ברתא לברא לא. אמר ליה רבא לשבת יצרה והאיכא וז"ל התוספות שם וכל שכן ברא לברתא ואע"ג דלעיל אין שני זכרים חשובין כבן ובת הכא שאני מכח מי שפוטרו מפריה ורביה פשיטא דקאי שפיר הבן במקום הבת עכ"ל. מדקאמר מכל שכן ברא לברתא וקאי אדלעיל דקאמרינן ברא לברא משמע דשני זכרים אחד מבן ואחד מבת חשיב קיום פריה ורביה אמנם יש לדחות דה"ק ברא לברא ברתא לברתא כלומר כל אחד צריכה לשוות כיוצא בו הבן יסו' לבן אבל הבת לחודיה לא מהני אפילו היה לאחותו הבת בן ובת לא מהני לזקן הואיל ולבנו אין לו בן. אבל ברא לברא וברתא לברתא מהני וכל שכן ברא לברתא כי איכא בת בעולם כגון מן הבן היה לבן בן ובת או מועיל מכל שכן ברא לברתא. מסת"כ איפכא כמו שבארתי לעיל אבל היכא דליכא בת בעולם אימא שני זכרים לא מהני. אך קשה אי מפרשינן הסוגיא הכי א"כ מאי מקשו התוספות מהא דאין שני זכרים חשובים כבן ובת שאני

התם

שהם דליכא בת כלל ודוחק היה ליישב. אך צריכין לדחוק וליישב משום דכתב הרמב"ם ז"ל נולדו לו ומתו והניחו בנים הרי זה קיים בני בנים הרי הן כבנים במה דברים אמורים כשהיו בני בנים זכר ונקיבה אע"פ שהזכר בן בתו והנקיבה בת בנו הואיל והן מבני בנים הרי זה קיים עכ"ל. הרי זה כתב בהדיא דבעינן זכר ונקיבה בבני בנים ושני זכרים לא מהני ומסתמא לא פליג אתלמוד ומפרש הספר כדפרישית ונוכל לומר דדעת הרמב"ם דאע"ג דלא אשכחן דפליג רבא אאביי בהדיא כל שכן אלא דאמר ליה דברתא לברא נמי מהני מ"מ כיון דתלי טעמא דהא איכא שבת. א"כ בעינן לעולם שבת וצריכין להיות זכר ונקבה והתוס' דלעיל מקשין לפי הכל שכן דסבר אביי ולפי המסקנא איכא למימר דבעינן זכר ונקבה :

שאלה רסג ראובן קיים כבר פריה ורביה ונתאלמן ורוצה לישא אשה וירא מקטטה שתהא בין האשה וילדיו ומתוך כך נשאה לבו לקחת אשה שהיא מוחזקת לכל שאינה בת מריבה כלל אבל אינה בת בנים כלל ואם לא ימצא אשה אפי' כזאת דעתו למנוע לישא אשה לגמרי מדאגתו על הקטטה יפה הוא עושה או לאו :

תשובה יראה דבצד אחד הוא עושה יפה ולא בצד השני כיצד אם נושא אשה שאינה בת מריבה כלל יפה הוא עושה. ואע"פ שאינה בת בנים כלל וקי"ל כרבי יהושע פ' הבא על יבמתו דאמר היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו משום שנאמר בבקר זרע זרעך וגומר. ודקדק אשירי שם דאיכא מאן דאמר אפילו למכור בית לישא אשה שיהיו לו בנים בזקנותו מיחייב מכל מקום הא כתב אשירי דאינו אלא דרבנן דמדאורייתא כיון דקיים פריה ורביה תו לא מיחייב ורב אלפס פסק דאינו מוכר ספר תורה כדי לישא אשה בת בנים אם קיים כבר פריה ורביה ואפילו אי הוה מצוה דאורייתא לכולי עלמא. מכל מקום יש לסברא ראיה דדחינן לה מקמיה דקטטה בתוך ביתו מהא דתניא בפ' החולץ וקראו לו זקני עירו ודברו אליו מלמד שנותנין לו עצה ההוגנת לו שאם הוא ילד והיא זקינה או הוא זקן והיא ילדה אומרים לו מה לך אצל זו בלך אצל כמותך ואל תכניס קטטה אל תוך ביתך אלמא דדחינן בשביל קטטה מיבום לחליצה ואע"ג דמן התורה חליצה במקום יבום לאו מצוה היא אפילו למידחי לא תעשה שיש בו כרת כדמוכח בשיטת עליה פ' קמא דיבמות. אמנם לצד השני דאם לא ימצא אשה שאינה בת מריבה ימנע מלישא אשה כלל בהא לא קאמינא דיפה עושה דדרשו חכמים דאסור לאדם שיהא שרוי בלא אשה שנאמר לא טוב היות האדם לבדו וגם אמרו כל השרוי בלא אשה שרוי בלא טובה ובלא ברכה ובלא שמחה ובלא שלום ותו איכא למיחש שמא שמתגבר יצרו עליו ובא לידי חטא כולי האי לא דחקינן מחמה דקטטה. כנראה לע"ד כתבתי :

דיני מילה

שאלה רסד קטן מלוהו ונכנס מילתו תחת העור שעל הגויה וכשאינו מתקשה אין מילתו נראית כלל ואף כשהוא מתקשה אינו נראה רק ראש המילה כמו עד שליש העטרה והרבה מילדי משפחתו בדרך זה בקטנן וכשיגדלו להיות בני מצוה נעשין כשאר בני אדם בין בהיותן מתקשין בין שאינן מתקשין. וחסרון זה איננו מצד המוהל שלא חתך העור כל צרכו יש קפידא לתקן המילה או לאו :

תשובה יראה דצריך לדקדק יפה בדבר זה הרמב"ם כתב וז"ל קטן שבשרו רך ומדולדל או שהיה בעל בשר או שיראה כאינו מהול רואין אותו בעת שמתקשה אם נראה שהוא מהול א"צ כלום וצריך לתקן הבשר מכאן ומכאן מפני מראית העין ואם בעת שמתקשה לא נראה שהוא מהול חוזרין וקוצצין מן הבשר המדולדל מכאן ומכאן עד שיראה העטרה גלויה בשעת קישוי ודבר זה מדברי סופרים. אבל מן התורה אע"פ שנראה כערל הואיל הוא נימול אין צריך למול פעם שנייה עכ"ל. נראה דמלשון זה משמע דבכה"ג נמי צריך לתקן מפני מראית העין בדרך זה שיש לעשות עם הקטן לדחוק העור לאחוריו ולקבוץ אותן שם סביב הגיד שלמעלה מן העטרה אם אפשר שתעמוד שם ולא תחזור למטה אבל אם א"א בדרך זה אין לחתוך ולקצץ כלום מן העור הואיל ונראה מהול כשמתקשה ואע"ג דאין נראה מן העטרה אלא בראשה כמו שליש אפילו כשמתקשה מ"מ נראה דסגי בהכי דדווקא גבי ציצין המעכבין את המילה בעינן גילוי רוב העטרה משום דעדיין לא מל כהלכתו ולא נחתך בשר הערלה שצריך לחותכו אבל בכה"ג שכבר מהול כהלכתו מן התורה אפילו לא היה נראה מהול כל עיקר אף כשמתקשה לא היה נקרא ערל רק מדרבנן והואיל ונראה מהול רק בראש העטרה ולמטה קצת נראה מהול קרין ביה. אמנם מלשון רש"י פרק רבי אליעזר דמילה במתני' לא משמע הכי כדכתבינן לעיל דבכה"ג אין צריך לקצץ מן העור דתנן ה"ז ואם היה בעל בשר מתקנין משום מראית העין ופרש"י בעל בשר שהיה שמן ונראה בשר שלמעלה מערלתו לאחר שנמלה ערלה הולה כאלו אותו בשר חוזר וחופה את הגיד מתקנו ומשפע באיזמל מאותו שולי מפני מראית העין שלא יהא נראה כערל עכ"ל הא קמן דכתב בהדיא דצריך לתקנו באיזמל מפני מראית העין. אך בתלמוד קאמר אהייא מתני' אמר שמואל קטן המסורבל בבשר רואין אם כשהוא מתקשה נראה שהוא מהול א"צ למול אם לאו צריך למול וכך מייתי מימרא זו בהוייתה בא"ז ובסמ"ק ובאשירי ולא כתבו מידי שצריך שום תיקון אם נראה מהול כשהוא מתקשה ואם הוה אמר דפרש"י במתניתין קאי אאינו נראה מהול כשמתקשה אתי שפיר אך הלשון לא משמע הכי דא"כ אמאי נקט במתני' צריך לתקן מפני מראית העין ושמואל נקט צריך למול ונראה דמהכא דייק הרמב"ם דהלקינהו לתרי גווני. אפס נראה דמתני' דקתני ואם היה בעל בשר כו' קאי אגדול שהוא כך ולענין אכילת תרומה תנן לעיל מיניה אינו אוכל בתרומה ולהכי בעי' הכי ולהכי לא מייתי לה המחברים אע"פ שנדחק לפרש הכי מ"מ הואיל והספרים דלעיל לא מייתו לפסק הלכה ההיא דמתקנו מפני מראית העין הזקקנו לפרש הכי דבקטן שנראה מהול כשמתקשה אע"פ שלא מתקשה אין נראה אין צריך כלום לחתוך מעורו יותר וכ"ש בכה"ג שידוע הוא מבני משפחתו כשיגדיל תראה מילתו כשאר כל אדם לא מצריכין לתנוק ולקצץ כלום מעורו דשמא יבא לידי סכנה :

שאלה רסה שמיני של מילה שאירע בשבת ואבי הבן יודע למול אבל לא מל כבר רק פ"א ויש כאן אומן אחר שמל כבר כמה פעמים שבקינן ליה לאב למול בשבת בכה"ג או לאו :

תשובה יראה דהוראה זו צריכה דקדוק גדול כתב בספר יורה דיעה בהלכות מילה וז"ל כתב הר"ר אליעזר הלוי אם האב יודע למול אין לו למול בשבת אם יש אחר שהוא יודע למול דהא מילה היא פסיק ליפיה לגביה שהוא מכוון לתקן את בנו אבל לגבי אחר לא מיקרי מתקן והוי ומיהו אם אין אחר שיודע לימול ימול עכ"ל ובמרדכי פרק כיסוי הדם כתב תשובת רבינו שמחה והרבי משולם ברבי דוד דאדם שלא מל מעולם פשיטא דלא ימול בשבת דחיישינן שמא יקלקל המילה ונמצא מחלל שבת כדאמרינן בהמ' ביצה מפני שצריך לבודקו ע"כ. ואני שמעתי בדרך שמועה שאחד מהגדולים הזהיר לאבי הבן שמל כבר כמה פעמים שלא ימול בשבת אם יש שום מוהל אחר ועל אדם שמל רק פעם אחת השיב בתשובה אחת שהוא מסופק אם יכול למול בשבת הואיל ולא איתחזיק בתלת זימני. ומהשתא נבאר שאילתינו ונראה דההוא פסק דיורה דיעה תמוה הוא כמו שאבאר לקמן ואין נראה להביא ראייה לדבריו מהא דאיתא פ' ר"א דמילה גבי מילה בצרעת אליבא דאביי דמוקי לכו' דקרא דבשר אליבא דר' יודא דאמר דבר שאינו מתכוין אסור להכי איצטריך בשר לרבות דאפילו היכא דאיכא בהרת ימול ופריך א"כ לר' שמעון דסבר דבר שאינו מתכוין שרי למה לי קרא שהרי אינו מתכוין אלא למול ולא לקוץ את הבהרת וכן פירכא דתלמודא קיימי מקמי דסבר אביי דמודה ר"ש בפסיק רישיה ומשני באומר לקוץ בהרת בנו קמכוין איצטריך קרא ומקשה עלה ולוי דליכא אחר דלא מכוין לקוץ הבהרת ימול ויקיימו שניהם

שמאה

כשהם והלאו כדר"ל ע"כ שיטת הגמ'. לפום ריהטא משמע מכאן ממש כדפסק ביו"ד דלעיל דהיכא דאיכא אחר לא בעינן ליה לאב לעבור בזה לאו משום מצות מילה אע"פ בחבורה בהיתרו היכא דליכא אחר. אמנם כי דייקינן בה אין ראייה כלל מכאן דהתם ודאי לגבי קציצת בהרת איכא למימר דהאב אע"פ דהוי אומר שאינו מכוין לקוץ בהרת בנו מ"מ אי אפשר הוא שלא יכוין לכך אבל אחר י"ל שפיר שאינו חושב כלום על קציצת בהרת ואינו מכוין רק למצות המילה אבל לענין חלול שבת אי נימא דאיצטרך קרא למישרי מילה בשבת דהיינו מעשה חובל ועושה חבורה ואע"ג דמקלקל הוא אשמועינן דמקלקל בחבורה חייב אם כן היאך נוכל לומר דהאב מכוין לתקן את בנו אבל אחר לא בין אב בין אחר תרווייהו ודאי מכוונים שיהא נימול דאל"כ אפי' אחר אמאי קאתי ותרווייהו לא מכוונים כלל שיתחלל השבת שהאב כמו אחר אלא דהחלול שבת פסיק רישיה הוא וחשו לאחר כמו לאב ומהך סברא נמי אין ראיה מהסיא דקציצת בהרת דהא מסיק התם דאביי גופיה סבר דמודה ר' שמעון בפסיק רישיה ול"ש אב ול"ש אחר ולגבי חילול שבת נמי אע"ג דבעינן מלאכת מחשבת ואפי' פסיק רישיה פטור מן התורה לר"ש במלאכת שבת משא"כ לגבי קציצת בהרת ושאר איסורים מ"מ כיון דמקלקל בחבורה חייב מתעסק נמי חייב אע"ג דליכא מלאכה מחשבת כדאיתא בתוס' פ"ק דכתובות מפרק ספק אכל. ותו דלשון פסק י"ד דלעיל לא משמע הכי דמשום האי טעמא שרי אחר טפי מן האב דהא כתב לגבי אב הוי פסיק רישיה משום דמתכוין לתקן את בנו משמע דלגבי אחר לא הוי פסיק רישיה והאי ליתא דפסיק רישיה הוא ודאי לענין חבורה. אמנם נראה דכך דעת ספר יורה דיעה ור"ל דסבירא לן כר' יודא דמקלקל בחבורה פטור והא דאיצטריך למישרי מילה היינו כדמשני רב אשי פ' האורג דמילה לא חשיב קלקול דמה לי לתקן גברא ומ"ל לתקן מנא ומוכח התם בתוס' לפרש"י דאין הטעם הוא דמילה חשוב תיקון משום קיום מצוה דא"כ מה היה צריך לפרש הא דקאמר נמי התם מה לי בישול פתילה כו' באינה מקלקל את האבר אלא מתקן וטורף ותיפוק ליה שהוא תיקון משום מצות מיתת ב"ד אע"כ סבר רש"י דמש"ה חשיבה מילה תיקון משום דע"י כך נעשה התינוק ישראל שלם והוי כמו כממעט ענבין על ההדס ולולב דחשיב תיקון מנא אע"ג שאין מיעוט זה מוליד ומעלה להדס אלא שע"י כך מתכשר ללולב ולפ"ז האב ודאי קמכוין לתקן את בנו כדי שיהא נקרא שלם ופסיק רישיה לגביה לענין תיקון גברא אע"ג דעיקר כוונה למצוה ומיהא אבל אחר דלא איכפת ליה בתיקון התינוק כהא דפ' הבונה דקאמר לא צריכא בארעא דחבריה אע"ג דפסיק רישיה הוא אינו חייב מדאורייתא ע"ש. אמנם התוס' פליגי בזה אפרש"י בהא דבישול פתילה להבערה דבת כהן וסוכיתו בגונתם במילה דמשום תיקון המצות דמיתת ב"ד חשיב תיקון ולא קלקול לר' יהודה וה"ה של מיתות ב"ד שאינו ע"י בישול פתילה כולהו חשיבי תיקון משום המצוה ולפי זה נראה דה"ה לענין חבורה דמילה לא חשיב מקלקל משום מצות מילה והכי איתא בהדיא התם בתוספות פ' האורג בהא שמעתא דלר' יוחנן אליבא דר' שמעון חשיבי קלקול חבורת מילה תיקון משום המצוה ע"ש וא"כ מ"ש אב ומ"ש אחר דלתרווייהו פסיק רישיה הוא לענין חבורה דהא ע"כ תרווייהו למצוה קמכווני ותו דאפילו לפי מה דפרישית לעיל דברי הרב ר"א ביו"ד היינו אי סבירא לן כר"י דמקלקל בחבורה פטור ומילה חשיב תיקון כפרש"י משום דהוא כמתקן מנא שהבן נקרא שלם עי"כ ולשון התוספות התם משמע דלא קי"ל כר"י דבתר הא דמשני רב אשי מ"ל מתקן מנא כו' דלאו משום דס"ל לר' אשי כר' יודא משני הכי אלא אליבא דר' יודא משני משמע דסבירא להו דלית הלכתא כר' יודא דא"כ מה הוי קשה לי רב אשי ס"ל כוותיה ובהגה"ה באשירי פ"ק דכתובות כתב בשם מהרי"ח בדרך ספיקא ואת"ל הלכה כר' שמעון במקלקל בחבורה אפס הרמב"ם פ"ח דהלכות שבת פסק בהדיא כר' יודא. ומהשתא יש לנו ליישב היטב על בני דרכים מה שנהגו העולם שלא ליזהר בזה שהאב מל את בנו אפי' היכא דאיכא אחר ואע"ג דבספר יו"ד לא פסק הכי י"ל דהכא פסק אליבא דרש"י וכר"י כדפרישית לעיל. והעולם נוהגים כדברי התוס' דלפי סברתם אב ואחר שוין כדפרישית לעיל א"נ דפסק יו"ד כרמב"ם דהלכה כר' יודא ואליביה חשיב דמילה משום תקוני גברא ויש לחלק בין אב לאחר אליבא דרש"י כדפרישית ומנהג העולם סובר אפילו אי סבירא לן בהא כרש"י מ"מ היינו דווקא אליבא דר' יודא ואנן קי"ל כר' שמעון דמקלקל בחבורה חייב ולדידיה אין חילוק בין אב בין אחר כדמבואר לעיל ומלשון התוספות משמע בפשיטות דס"ל דהלכה כר' שמעון ולא אשכחן כלל דרש"י פליג אהא. ואע"ג דפ' ר' אליעזר דמילה משמע קצת לפום ריהטא כדפסק יו"ד דקאמר התם רב אדא הוה ליה ההוא ינוקא דאתיליד מהול והיה יום ח' בשבת והוי מהדר ליה אתליסר מוהלי עד דעביד ליה כרות שפכה פירוש היה מהדר אי"ג אומנים ולא רצו למולו משום דהוו סבירא להו נולד מהול אין מחללין עליו את השבת עד לבסוף מל בעצמו ועשאו כרות שפכה ואמר רב אדא איתי לי דעבדית אדרב פירוש נענשתי על דעברתי על דברי רב דסבר התם נולד מהול א"צ להטיף ממנו דם ברית ע"כ שיטת הגמרא מהכא משמע קצת דרב אדא הוה מהדר אמוהל אחרינא. ואע"ג דאיהו נמי אומנא הוי דאי לא הוי מל מעולם א"כ היאך היה מל לבסוף הא אסור בכה"ג לימול כדכתיבנא לעיל מן המרדכי ותו במה הרגיש שהיה נענש דילמא משום דלא הוי אומן ויודע וא"כ למה היה מחזר אי"ג מוהלים ולא מל מיד בעצמו אע"כ משום דהיכא דאיכא אחר אין לאב לימול בשבת. אפס יש לדחות דמש"ה הוי מהדר אאחרינא דלא הוה ניחא ליה למיעבד בידים לעבורי אדרב א"נ משום דנולד כשהוא מהול צריך אומנות יתירה לכן היה מחזר אמוהלים בקיאים ואיהו הוי נמי מוהל אבל לא היה בקי בהפלגה כולי האי. והשתא דאיתברר לן דיש סעד וסמך יפה למה שנהגו שהאב מל בשבת א"כ נ"ד דלא מל האב רק פעם אחת אין קפידא דלא בעינן איתחזק בתלתא זימנין בהא דאין מוחזקין דבחזקה דבעינן ג' זימנין דמיירי התם לעילופי דהכי משמע לשון המרדכי דמיקרי מוחזק בפעם אחת דכתב אדם שלא מל מעולם משמע הא פעם אחת לא מיבעיא ליה לרבינו משולם. והכי משמע נמי מלשון התלמוד במס' ביצה פ' המביא דמינה מייתי רבינו שמחה ראיה דקאמר הכא ברעפים חדשים עסיקינן מפני שצריך לבודקן ומשמע דווקא חדשים לגמרי שלא הוצת בהן האור מעולם כההיא דפרק כל שעה חדש יוחן ישן יוקן דאיירי בחדש לגמרי שעל ידי היסק זה נגמר כדפרש"י התם אלא מפני שצריך לחוסמו ומשום דרעפים לא שייך אלא בחדשים לגמרי. ותו דאי בעינן הכא חזקה גמורה כמו גבי שחיטה א"כ אמאי לא מייתי רבינו שמחה מהתם דמילתא ממש לדהכא דחיישינן שמא יתבקע ממש מכח חרב בידא ויתקלקל אפי' למ"ד דלא חייש התם לעילופי איכא למימר דהיינו דווקא במכת חרב דבהמה ועוף אבל לאדם חיישינן ועוד דהתם א"ל שיתעלף ירגיש בדבר ויודע הקלקל וטוב אין תקלה ולא חיישינן שמא יתעלף כ"כ שלא ירגישו בקלקול אבל הכא אם יקלקל במילה נעשה תקלה שאין תקנה עוד אע"כ לא דמי להתם דהתם איכא למיחש לעילוף כל דהו וע"כ יפסול או ידרוס או יחליד ולכך בעינן מוחזק בתלתא זימנין אבל הכא אין חששא אלא משום דשמא לא יוכל לאמן את ידיו לחתוך ולפרוע כדחזינן בחד זימנא דמאמן את ידיו שפיר הני בהכי ולכך שרי לאב למול בשבת אע"ג דלא מל רק פעם אחת ואע"ג דאיכא אחר דמל זימנין טובא דהכי הני חומרי לא שייכי אהדדי לגמרי כלל והמחמיר יחמיר:

שאלה רסו: מילה שאירע בפורים אימתי מלין התינוק בבית הכנסת:

תשובה: יראה דמלין אותו לאחר קריאת המגילה וסיום התפלה כבשאר ימים דאע"ג דאחד מן הגדולים כתב שמלין בין קריאת התורה לקריאת מגילה כי היכא דכתב בא"ז בר"ה מלין בין קריאת התורה לתקיעת שופר אמנם נמצא כתוב בשם אחד מהגדולים אחרינא שחולק על זה ורוצה למול אחר קריאת המגילה וסיום התפלה כבשאר ימים ואמר דמההיא דתקיעת שופר אין ראיה דהתם הטעם הוא משום דכך הסדר ברית אברהם ועקידת יצחק והאי טעמא לא שייכי גבי קריאת מגילה. ונראה דכן עיקר מטעם אחריני דפ"ק דמגילה מוכח דמצות מילה נדחים

מפני קריאת מגילה דדחיא התם מילה ולאחותו הרי שהלך לשחוט את פסחו ולמול את בנו כו' עד אבל מטמא הוא למת מצוה אלמא מת מצוה עדיפא טפי ממילה ואפ"ה בעי בתר הכי אי קריאת מגילה עדיפא ממת מצוה או לאו וכן כתב הרמב"ם והסמ"ג שאין לך דבר שמקרא מגילה נדחה מפניו אלא מת מצוה בלבד שפוגע בו קוברו תחילה ואח"כ קורא מלשון זה משמע בהדיא דבשאר כל המצות קורא תחילה ואח"כ עושה אותו ואפילו אם באנו לדחוק ולומר דהאי נידחית מפני קריאת מגילה דקאמרי ר"ל היכא דאיכא ספיקא אם יש לו זמן לקיים שניהם או מקרא מגילה עדיפא מכל המצות שצריך לקרותו תחילה משום פרסומי ניסא ואם יכול לעשות שוב המצוה אחריו יעשנה אבל לעולם כל היכי שוודאי בידו לקיים שניהם יקדים במילה משום דתדיר הוא ופרסומי ניסא איכא לעולם במאוחר כמו במוקדם והכי משמע חילק באשירי פ' במה מדליקין גבי ספרים דר"ח ותוכה ע"ש. מ"מ נראה דמקרא מגילה נמי חביבא תדירה לגבי מילה הואיל וזמנה קבוע בכל שנה והכי איתא בפ"ק דיבמות בשיטת עליה דפריך התם מה לתמיד שכן תדיר ומקשין התוס' עלה דנילוף מעומר ושתי הלחם דאיכו נמי דמי שבת ומתרץ ר"י דכולהו חביבא תדיר הואיל וזמנה קבוע בכל שנה. אמנם פ' כל התדיר בזבחים קאמר הואיל את הפסח שאינו תדיר ולא אוליא את המילה שהיא תדירה ומסיק התם לחד לישנא דמילה חשובה תדירה לגבי פסח ופסח נמי זמנו קבוע הוא בכל שנה אמנם לאידך שינויא התם ליכא כדפרש"י לשם וכן בתוספות פ' אילו דברים בפסחים מוכח דמילה לא חביבא תדירה טפי מפסח והיינו כאידך לישנא וצ"ע בשיטה עליה דלעיל ובתוספות מס' ביצה ובפ' גולין והראייה מדברי הרמב"ם והסמ"ג דלעיל עיקר הוא:

דיני פדיון הבן ופדיון בכור

שאלה רסז בת כהן אחת פנויה שלא בכרה ונתעברה בזנות וילדה בן ואמרה מפלוני ישראל נתעברתי והוא מכחיש לה ואמר שמנכרי נתעברה ונותן הוכחות וראיות לדבריו שכן הוא שמנכרי נתעברה אבל אינם אומדנות ברורות ואדרבה הרבה בני אדם מאמינים לדבריה והבן נתגדל והיה לאיש. חייב לפדות את עצמו או לא:

תשובה יראה דאינו חייב לפדות את עצמו דבהדיא איתא פ' יש בכור ופ' הזרוע דכהנת או לויה שילדה בנה פטור מה' סלעים ואע"ג דמסיק עליה פ' יש בכור ובת כהן דמתעברה מנכרי הואיל ומחוללת מקדושתה הרי זו כזרה וחייב בנה ה' סלעים אבל בת לוי כה"ג פטור וא"כ ה"ד הואיל ואותו פלוני מכחישה ומוציא קול דמנכרי איעברה ונותן טעם ואמתלא לדבר נימא דהימנינן ליה דהא ע"כ מהימנינן ליה דלא שדינן ליה בתריה לענין ירושה ושיהא מצוה להתעסק בקבורתו ולענין חליצה וייבום והכי כתב אשירי פ"ק דכתובות גבי ארוס וארוסתו דאי קאמר ארוס לא מנאי קמעברה והיא אמרה מיניה מילתא דפשיטא היא דלא מהימנינן לה אלא משוינן להאי עובר ממזר אפי' לר"ג דקאמר היא נאמנת אפי' ברוב פסולים אלא הנ"מ בברי ושמא אבל בשהוא טוען ברי כנגדה לא ותו דקיי"ל כר"י שאם אמר על בן אחד בין הבנים דממזר הוא נאמן כ"ש על זה העובר ע"כ. ונראה דבנ"ד דלא היתה אשתו כלל פשיטא ופשיטא דלאו כל כמיניה לומר של פלוני הוא אי איתא קמן ומכחישה ולא שדינן ליה אבתריה בשום מילתא כלל אבל מ"מ אף לדידיה לא מהימנה אלא להך מילתא דלאו דידיה הוא אבל להאמין לכל דבריו ולומר מנכרי מעברה כדקאמר לה איהו ודאי לא אמרי' ומשום דר"י דנאמן על בן בין הבנים נמי לא מהימן דנראה דהתם הימנותא ליתא אלא בבן שנולד מאשתו בהסיא כאמינתו תולה שילדתו לאחרים הואיל ומאשתו ומארוסתו נולד ומסתמא דמילתא הוא דלשדייה בתריה וכשהוא אומר דלאו מיניה הוא וממזר הוא מהימן אבל בנ"ד דלית ליה לא נישואין ולא קידושין בהך איתתא היאך תיסק אדעתין דליהוי נהימן במידי על הבן שנולד ממנה הואיל והוא אמר דלאו מיניה הוא ואי משום דאיהי אמרה דמיניה הוא אי לדידה מהימנא א"כ לאו מנכרי קאתי וא"כ כיון דאיהו לא מהימן למר דמנכרי קאתי אדבורה דידה קא סמכינן דמכשר נתעברה דקי"ל כר"ג פ"ק דכתובות וכאבא שאול פ' בתרא דקידושין דנאמנים אפי' ברוב פסולים אלא ומכשירין בה ובבתה כר' יוחנן דקי"ל כוותיה וכתבו התוס' פ"ק דכתובות משום דאשה מזנה בודקת ומזנה ולכך מהימנינן לה אע"ג דלית לה מיגו כו' כדאיתא התם וא"ת שאני הכא דמתכחשה מהיא דקאמר מיניה הוא וגם בכך מ"מ בהא לא מתכחשה שאמרה שמכשר נתעברה ולא מנכרי כדבירנא לעיל דאיהו לא מהימן להכחישה אלא בהא דלאו מיניה אבל לא לפסול הבן וכ"ש לענין ה' סלעים דאית ליה להאי ברא חזקת ממונא דלא מחייבינן ליה לתת דמי פדיונו לכהן דמוקי ממונא בחזקתו ואמרינן מכשר נתעברה ופטור מפדיון. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה רסח בסעודת פדיון יש לברך בברכת המזון שהשמחה במעונו או לאו:

תשובה יראה דיש לדקדק בדבר דמלאתי הועתק מספר פרנס שכתב סדר פדיון הבן והיה שנוהגין לעשות סעודה לפרסומי מצוה והיא סעודת מצוה וצריכים לברך שהשמחה במעונו ע"כ וכן שמעתי מורים מורי הוראה בריינו"ס ולאייתן מהא דאמרינן פ"ק דכתובות רב חביבא איקלע לבי מוהלא בריך שהשמחה במעונו ולית הילכתא כוותיה משום דאיכא צערא לינוקא משמע אי לאו משום צערא לינוקא הוי מברכינן וא"כ בנ"ד דליכא צערא דינוקא מברכינן. אמנם אחד מהגדולים העתיק מתוספות ריב"א וז"ל אבל מותר לאכול בסעודת ברית מילה תוך שלשים ואפילו תוך ז' ובלבד שלא יצא מפתח ביתו וכן בפדיון הבן. משום דלפעמים איכא צערא לינוקא ע"כ. הנה שמעינן דאין לברך שהשמחה במעונו בסעודת פדיון הבן משום דלפעמים איכא צערא לינוקא דהא שרי לאבל לאכול בסעודת פדיון הבן מהאי טעמא וכ"ש דאין לברך שהשמחה [במעונו] מהאי טעמא ואע"ג דכתב אשירי פ' יש בכור דיש מפרשים דמש"ה לא מברכינן שהחיינו על המילה כמו שמברכים על פדיון הבן משום דבמילה איכא צערא לינוקא משמע אבל בפדיון הבן ליכא צערא לינוקא דשאני שהחיינו משהשמחה במעונו דלגבי שהחיינו לא קפדינן אצערא כל דהוא כמו לגבי שהשמחה והכי מחלק בהדיא בהגה"ה במיימון בהלכות מילה ע"ש. עוד דאיתי לומר דדוקא גבי מילה אי לא הוי צערא דינוקא הוי מברכין שהשמחה במעונו ומשום דגבי מילה כתיב שש אנכי על אמרתך אבל גבי פדיון הבן לא אשכחן לשון שמחה והכי מחלק במרדכי פ"ק דכתובות אפילו לענין סעודת אירוסין ואע"ג דאיהו נמי סעודת מצוה היא כדמוכח במתני' פ' אלו עוברין. וא"ת אי לא קרי שמחה סעודת פדיון הבן ולא אשכחן לשון שמחה בסעודת פדיון הבן א"כ אמאי איצטריכו התוס' ריב"א לעיל להתיר מטעם צערא דינוקא תיפוק ליה דלא מיקרי סעודת שמחה לא קשה מידי דסד"א לאסור מטעם סעודות מריעות הואיל וחבורת בני אדם לשם ואהא בעיקן טעמא משום דלפעמים איכא צערא לינוקא ואין שם שמחה לאבל וכל זה אינני בא לחלוק על מנהג דבני ריינו"ס שמברכין שהשמחה במעונו אלא ליישב מנהג דבני אוסטרייך שלא שמעתי כלל שנהגו לברך שהשמחה במעונו בסעודת פדיון הבן:

שאלה רסט יום ל"א של בן בכור שבאותו יום פודין אותו אם חל בשבת היאך יעשו. צריכים להמתין בפדיון עד אחר השבת או אם יש תקנה שיהא נפדה בשבת:

תשובה יראה דאין למצוא תקנה שיהא נפדה בשבת ואע"ג דיכול לפדות ובכלי כסף או בשאר שוה כסף ה' סלעים בדבר שמותר לטלטל בשבת דאין צריך לפדות דווקא במעות ואפי' אם היה בא לפדותו במעות היה תקנה בדבר כגון שיתן לכהן המעות בע"ש כדי שיהא פדוי הבן לאחר בשבת וכה"ג מהני שפיר והכי מסקינן בהדיא פרק יש בכור דבין לרב ובין לשמואל אם פדאו בתוך שלשים במעות כדי שיהא פדוי הבן לאחר שלשים ולא נתאכלו המעות בנו פדוי הבן. מכל מקום נראה דלאו שפיר למיעבד הכי הרי גווני דאי בא לפדות בכלי כסף או שוה

כסף בשבת גופיה דומה למקח וממכר ונראה הדברים דמפני איכא למיגזר בהכי ממאי דגזרו רבנן דאין מקדשין ואין מעריכין ביו"ט ואצ"ל בשבת משום גזירה דמקח וממכר כדאיתא בביצה פ' בתרא דביצה ואפי' מה שכתבו הגאונים סדר הפדיון דשואל הכהן מאי בעית טפי בנך בכורך או ה' סלעים כו' כה"ג דמיא טובא לקניין ומכירה . ובהכי נוגע נמי שיתן המעות לכהן בע"ש כדמבואר לעיל גם בזה יש גמגום דהיאך יעשה עם הברכות שצריך לברך וגם עם הסעודה שרגילין לעשות בשעת הפדיון כמו שמצאתי הועתק מספר פרס שנוהגים לעשות סעודה לפרסומי מלתא וכן מוכח מן התלמוד דאפי' בימיהם היו נוהגים לעשות סעודה לפדיון הבן כדאיתא פ' מרובה רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן ואמרי לה לבי ישוע הבן ופרש"י ישוע הבן משתה היו עושין לפדיון הבן וכתבו שם התוס' וכן פי' בערוך ישוע הבן פדיון הבן ואע"ג דמפרשי איכא בהם ר"ת דהיו רגילין לעשות סעודה כשנולד זכר על שנושע ונמלט ממעי אמו מ"מ בהא לא פליגי ארש"י בהיו רגילין לעשות סעודה לפדיון הבן ואחד מהגדולים הוכיח מהם דסעודת מצוה היא לרש"י כדאית ליה ולפר"ת כדאית לי' מדאיקלעו רב להתם דהא אמרינן פ' גיד הנשה דרב לא הוי מתהני מסעודת הרשות והיה רוג"ל דמה שאנו נוהגים עכשיו לאחר שנולד זכר נכנסין להם לעשות בלילי שבת הסמוך ללידה דהיא סעודת מצוה והיינו אותה סעודה דר"ת וקבעה בלילי שבת בשעה שהכל מצויין בבתיהם וכיון דסעודת מצוה הוא דפדיית הבן כמו שבארתי בנ"ד אימתי יעשנה אם בשעה שיתן לכהן הה' סלעים נראה דלא יתכן דהא אכתי אין בנו פדוי ולא מלאו לו שלשים יום ואע"ג דסבר רב דכיון דא"ל כדי שיהיה פדוי לאחר שלשים יום בנו פדוי אפילו אם יתאכלו המעות ופסק הרמב"ם וכן סמ"ג וסמ"ק כוותיה וכן פסק באשירי דהלכה כוותיה דרב באיסורי לגבי דשמואל התוס' פ' מרובה בסוגיא דהרשאה פסקו בפשיטות כשמואל דאם יתאכלו המעות אין בנו פדוי וכן פסק בא"ז וברוב ספרים התם פ' יש בכור גרסינן ואע"ג דקי"ל דכל היכא דפליגי רב ושמואל הלכה כרב באיסורי וכשמואל בדיני הכא הילכתא כשמואל. ונראה דהתוס' התם אית להו גירסא זו ואשירי ע"כ לא גריס לה ונ"ע דברים מס' נדה גבי וסתות דאורייתא או דרבנן כתב אשירי גופיה דקי"ל כרב באיסורי כדאיתא פ' יש בכור ולא אשכחן בשום דוכתא פ' יש בכור דפליגי רב ושמואל אלא בהא דלעיל ותוספות במס' נדה התם נמי מייתי מפ' יש בכור דקי"ל הלכה כרב באיסורי. אלמא גרסינן לה הא דלעיל וכיון דקי"ל כשמואל א"כ אכתי אינו פדוי דשמא יתאכלו המעות והאיך יעשו סעודה לפרסם המצוה בעוד שאין בנו פדוי ואם יעשו הסעודה בשבת שכבר פדוי הוא אם לא נתאכלו המעות מאן יימר לן דאיכא פרסומא כה"ג שאין רואין הפדיון בשעת הסעודה ותו דהיאך יעשה עם הברכות דברכת פדיון ושהחיינו אם יברך בע"ש בשעת נתינת המעות אכתי אין בנו פדוי לשמואל וגם לרב אכתי לא מחייב לפדותו והיאך יברך וציונו ובפלוגתא דרב ושמואל אינו אלא בדיעבד אי פדוי או לאו ובשבת אין לאוי לברך דלאו מידי קעביד השתא וממילא הבן פדוי בכניסת שבת שהוא יום ל"א כל כמה דלא נתאכלו המעות ולהכי עדיף טפי למיעכביה עד א' בשבת ואע"ג דבשילהי פ"ק דבכורות משמע דלאו שפיר דמי לאחר הפדיון מל"א יום ואילך מ"מ אשכחן דמאחרים המצוה כדי לעשות בתיקון ובהכשר ובהידור וכן שמעתי שנמצא בספר אחד שאין לעשות הפדיון כשחל ל"א בו ונראה לנהוג הכי ואע"ג דהוה ליישב כל הני גמגומים דלעיל בענין הסעודה והברכות כיון דאין לאחר הפדיון מל"א יום ואילך וכשחל בשבת אי אפשר בו ביום ולא קודם לכן יש לדמות לנר חנוכה בע"ש שמדליקים מבעוד יום ומברכין כו' ואע"ג דליכא השתא מצוה ודילמא הכא קודם הכנסת הלילה אלא התם דלא אפשר בענין אחר ועיין באותה תשובה דלעיל נר חנוכה שכבה בע"ש סי' רי"ח :

דיני בכור בהמה

שאלה רע ישראל היה לו פרה מעוברת ומבכרת ומסרה לנכרי לביתו כדי לפרנסה בימי החורף וכשקרבה ימי לידתה של הפרה רצה הישראל למכור הפרה לנכרי כדי לפוטרה מן הבכורה ואי אפשר לו להקנותה ע"י משיכת הפרה או ע"י מקומה שהיא עומדת עליו לפי שהיא רחוקה ממנו היאך יעשה שיצא ידי חובתו לדעת כל הגאונים דר"ת וכמה גאונים פסקו דמעות אין קונות בנכרי :

תשובה יראה דיש להקנה לדבר דנפק בה ידי כולי רבוותא והכי צריכן למיעבד כדכתב במרדכי פ' הזהב דמהר"ם הצריך לאקנויי בכסף ובמשיכה כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא דרש"י ודר"ת וכן המנהג ואע"ג דא"ז כתב דאפי' לר"ת מהני קניין כסף לעובר משום דר"ת גופיה פסק עובר לאו ירך אמו הוא וא"כ משיכת הבהמה לא מהני לעובר ועובר גופיה לא מצי למימשך וכיון דליכא מידי למימשך מהני קניין כסף כדמוכח תלמודא התם מ"מ נראה טעמו של מהר"ם דלא רצה לסמוך על זה היינו משום דלא קי"ל בהא כר"ת דהתוס' וכן האשירי פ' הפרה פסקו דקי"ל דעובר ירך אמו הוא בכל דוכתא חוץ מלגבי טריפה וכיון דבר משיכה הוא לא מהני ביה קניין כסף ותו באשירי במסכת בכורות כתב דלא מהני מכירת העובר משום דאין אדם מקנה דשלבל"ע וצריך להקנות הבהמה לעוברה כמו דקל לפירותיו ונראה דכה"ג יש כאן מה למימשך שהרי מוכר הפרה עצמה לעוברה וא"כ לא קנו מעות לפר"ת הואיל ואיכא מידי למימשך וא"ז דכתב דמהני מכירת העובר אפשר דסבר כרשב"ם וס"ל דמהני כדקאמר לכשתלד כדאיתא בהגה"ה דאשירי פ' מי שמת ואשירי סבר כר"י דפליג עליה התם ומהר"ם סבר נמי הכי ולהכי הולך כסף ומשיכה ואנו נמי בעינן למיעבד הכי ובנ"ד דאין הפרה לפנינו נראה דהך יעשה לצאת כל ידי דיעות יקח מנכרי אחד סכין או חגור דבר שהוא כלי ויקנה הבהמה לנכרי בחליפין דחליפין קונין את חלופיהן בכל מקום שהן ור"ת גופיה פסק דחליפין קונין בנכרי והיה נוהג הלכה למעשה לשלוח הרשאה ביד נכרי ע"י חליפין והביא ראייה כוותה מפ"ק דקידושין בברייתא ובמרדכי פרק מרובה ובתוס' ריש קידושין ולא אשכחן גאון דפליג אהא ואע"ג דרש"י פסק דכל קניינו של נכרי אינו אלא בכסף י"ל דהיינו לאפוקי משיכה אבל מודה הוא בחליפין דאשכחן נמי בקרקע דאינו נקנה אלא בכסף ובשטר ובחזקה והמטלטלים אינם נקנים אלא במשיכה וקניין חליפין מהני בכל ואפי' את"ל דלרש"י לא מהני חליפין בנכרי מ"מ יש לתקן כ"ד ע"י אותו כלי עצמו שיתן לו הנכרי הכלי בתחלה בדרך חליפין ויקנה הפרה ואומר ג"כ אם לא מהני לי הקניין זה של הכלי בדרך חליפין הנני נותן לך הכלי בדרך כסף דכל דבר הנקנה בכסף נקנה נמי בשוה כסף והכלי יותר משוה פרוטה ויצא קונה בתורת כסף דמהני לרש"י בנכרי :

שאלה רעא ישראל קנה פרה חולבת מן הנכרי וגם מעוברת היתה כמו ג' או ד' חדשים ולא שאלו לנכרי כלום אם כבר ילדה או לאו אך הנכרי אמר מעצמו היא מעוברת כאשר תראו ואני מזכיר אתכם שאל תקריבו אליה סמוך ללידתה כי דרכה לבעוט ברגלים מאד באותו זמן כי כן עשתה כבר ברבותי כשילדה יש לסמוך בכה"ג שבודאי אינה מבכרת היא או לאו :

תשובה יראה דסמכי' כה"ג לא הפסיד כלל כמו שאבאר. בבכורות פ' הלוקח בהמה כתב אשירי בשם ר"ת דחלב אינה פוטר ואע"ג דרוב בהמות אינם חולבות אא"כ יולדות מ"מ לחומרא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקת הבהמה שלא ילדה מעולם ועד עתה והוי ליה פלגא ופלגא וכן כתב במרדכי פ' בתרא דיבמות בשם ר"ת וכן פסק בא"ז . אמנם אשירי גופיה מסיק בבכורות וביבמות דלא כר"ת וכן התוס' ביבמות וגם הרמב"ם וסמ"ג משמע פסקו דחלב פוטר מ"מ נראה דאין להקל שכבר נהגו בכל אשכנז להחמיר וכן נמצא בשם מהר"ם דכתב המנהג הוא להחמיר . ואפס שאלתי ודרשתי מיהודים וארמאים נשים ואנשים רבים אם ראו מימיהם פרה חולבת שלא ילדה כבר ולא שמעתי אחד מהם שראה זה מעולם אך בעזים שמעתי ממקצתם שלפעמים הן חולבות ג' או ד' שבועות לפני הלידה וא"כ אפילו אי אשכחן פרה אחד מאלף הוי מיעוטא דלא שכיחא ומיעוטא דמיעוטא לא

אמרינן ביה סמוך כדאיתא בהדיא בתוס' ואשירי ומרדכי דלעיל ואע"ג דתלמוד לא חשיב הך דאין הולכת אא"כ יולדת אלא דווקא רובא ולא רובא דרובא כמו שהוא בבהמה שלנו י"ל דבהמות שלהם היו משונות מבהמות שלנו והכה"ג איתא בהדיא בתוס' ובאשירי פ' אלו טריפות דהא דאמרינן במס' בכורות פרה בת שנה וודאי לכהן משום דודאי לא ילדה קודם לכן וכתבו התוס' ואשירי דבהמות שלנו יולדות בתוך שנייה ומייתי ראיה מזה אמילתא אחריתי דבהמות שלנו יש לחלק מבהמות שלהם לענין עוניתא דוורדא וא"כ גם לכך מילתא אין דוחק אם נחלק בדבר אמנם אין נראה להתיר מהאי טעמא להודא כלל לסמוך על חקירותינו שהוא נגד קבלת התלמוד ולומר שנשתנה בזמנינו וגם הגאונים שכתבו לאיסור ולהיתר מזה היינו צריכים לומר שלא כתבו דבריהם לזמנינו ולארצות שאנו יושבים בהן ומוה"ר כתב דהמנהג הוא להחמיר מהמתא ר"ל מנהג ארצותינו אבל מ"מ בכה"ג דאיכא בלאו הכי אומדנא דדעתא דאין מבכרת היא מכח דברי הנכרי ומוכיח בהדיא באשירי פ' הלוקח בהמה דסיחא דנכרי מסיח לפי תומו שאין נראה להשביח מקחו סמכינן אדבריו ובכה"ג נמי נהי דאין לגמרי מסל"ת הוא דאיכא למימר שגילה בדרך רמז שכבר ילדה לפי שהבהמה שכבר ילדה חשובה יותר ממבכרת מפני שאין מסוכנת עוד בלידה וגם החלב טוב יותר מבהמה שילדה ב' או ג' פעמים מחלב שמבכרת ואפשר הנכרי לא רצה לומר בפירוש שילדה כדי שלא ירגישו שכוונתו להשביח מקחו מ"מ הדברים נראין שאין בדעת הנכרי להטעות כ"כ לדבר בחידות והני בהאי סברא נראה בהא דלעיל דאין בהמה שלנו הולכת אא"כ יולדת וכן כל כה"ג . הנראה לע"ד כתבתי :

דיני הקדש וחרמות ונדרים ותקנות

שאלה רעב לאה אשת ראובן היה לה נכסי מלוג והיה לה כעס עם בעלה והקדישה כל נכסי מלוג שלה מה יעשה ראובן בפירותיהן יוכל ליהנות מהן או אם תמות יורש את הנכסים הגוף וגם הפירות או לאו :

תשובה יראה דצריך להתיישב בדבר . התוספות פ' אע"פ מקשין מהא דאמר רבא בפ' אלמנה לכ"ג ההוא איצטלא דפרסא אמיתנא דקני מיתנא משום דהקדש מפקיע מידי שיעבוד דאשה בכתובתה ובפ' הטובל אמרינן דעבדי מלוג אין יוצאין בשן ועין לא לאיש ולא לאשה ואע"ג דשיחרור מפקיע כמו הקדש וא"כ לאשה אמאי אין יוצאין אע"כ משום דאלמוה רבנן לשיעבוד דבעל ולכך אין יוצאין וא"כ מיתנא נמי לא ליקנו משום שיעבוד דאשה דהא בכתובות בר"פ המדיר מדמה תלמודא שיעבוד דאשה לשיעבוד דבעל לענין דאלמוה להו רבנן ומחלקין בחד שינויא דרבא סבר כמ"ד פ' הטובל דעבדי מלוג יוצאין לאשה אי נמי לגבי נכסי מלוג ידו עדיפא מידה כיון דאכיל פירות בחייה ולכך אלים שיעבודיה . והשתא לפי תירוץ ראשון דסבר רבא דהאשה מפקיע בשיחרור נכסי מלוג שלה מיד בעלה ה"ה ע"י הקדש ואע"ג דע"י קונמו' ודאי לא מצי מפקעת חילק בתוספות פ' אע"פ ובפ' השולח וכן במרדכי פ' המדיר דדווקא בקונמות דאינה אוסרה אלא לבעלה לא מפקעה דאלמוה רבנן לשיעבודי' דאל"כ לעולם תיאסר עליו אבל בהקדש דאסור לכל העולם יש לה כח לאסור*) . הגה"ה

*) וכן בפרש"י ובתוס' פרק הטובל דקדושת דמים לא אלים להפקיע עוד שם בתוס' דמקשין הא דקאמרינן התם דפליגי תנאי אי אלמוה רבנן לשיעבודא דבעל ובקונמות ליכא מאן דפליג דאלמוה וכן בריש המדיר אמר דאלמוה רבנן לשיעבודא דאשה וכן ביבמות גבי איצטלא דמילתא לא אלמוה לשיעבודא דאיתתא. ותירצו דצ"ל דיש מקומות דצריך לאלם כח הבעל וכח האשה יותר מבמקו' אחר ונראה דזה טעם' לדעת אשירי פ' המדיר. ע"כ:

אמנם התוס' התם פ' השולח מסקי בשם ר"י וכן פרש"י דדווקא קדושת הגוף כגון שור תם למזבח וכן קניית המת וכן קונמות נמי חשיב קדושת הגוף שהואיל אי לאו דאלמוה רבנן לשיעבוד' אבל קדושת דמים לא אלים כח הקדש להפקיע הואיל ויש לו פדיון ולאידך שינויא דלגבי נכסי מלוג ידו עדיפא כהו מידה אין לה כח להפקיע אתי נמי שפיר דבעל מצי ליהנות אע"פ שהקדישה דלא חל ההקדש עליה . אמנם ודאי אם מת הוא תחילה חל ההקדש דמדינא היה חל מיד אלא דאלמוה לשיעבוד דבעל וכיון דמת פקע שיעבודא והכי מוכח בתוס' פרק אע"פ . אך קשה דא"כ בחיי הבעל נמי יחול ההקדש על טובת הנאה שלה שיכולה למכור אם תתאלמן או תתגרש והכי איתא באשירי פ' הפרה ובמרדכי פרק הספינה וכן מוכח בתוספות פ' אע"פ לגבי מקדיש שדהו הממושכנת או מושכר ביד אחרים דהכישור דמי המשכון או השכירות אינו יכול להקדיש אבל המותר קדוש והשוכר או בעל המשכון שותפין עם ההקדש והאי לענין נכסי מלוג הואיל וידו עדיפא מידה בחייו לא חל לגמרי ובאשירי פ' המדיר מחלק דלהכי לא אלמוה רבנן לשיעבוד דאיתתא באיצטלא דמילתא משום דלענין כתובה אין לה צורך כ"כ לכך לא אלמוה אבל בהמדיר קאי לענין מזונות בכן צריך לה יותר ולכך אלמוה לשיעבוד דידה בהו כשיעבוד דבעל . גם לפי חילוק זה צריך לתרץ מ"ש בעבדי מלוג דאין יוצאין לאשה משום דאלמוה רבנן לשיעבוד הבעל ואע"ג דאין לו צורך כל כך בנכסי מלוג כמו במעשה ידיה וגבי איצטלא קני מיתנא משום דלא אלמוה לפי שאין לה צורך כל כך וי"ל דלא דמי דהתם מילי מקילינן לגבי כתובה כדאמרינן מקולי כתובה שנו כאן ולעולם אלמוה רבנן לשיעבוד דבעל בנכסי מלוג לכל מילי :

שאלה רעג העולם נהגו ליהנות בכמה הנאות מן התיבה ומפות ומעילים של ספר תורה במקראי יש לך היתר בדבר או לא :

תשובה יראה דאם לא התנו עליהם בתחילה שיוכל ליהנות בהן תשמישו מילתא דפשיטא היא דאין צד היתר בדבר אפילו תשמיש עראי דאקראי כדמוכח פ' בני העיר ובהמה דוכתי דאסור ליהנות ולהשתמש בתשמישי קדושה בשום הנאה ותשמיש חול כל עיקר ואפילו תשמיש קדושה אחרת קלה ממנה אסור וא"כ אסור להניח שום ספרים על התיבה שמניחין עליו ס"ת או לכסות שאר ספרים במפות ומעילים של ספרי תורות אמנם על ידי התנאים שרי אפי' לתשמיש חול כדמייתי אשירי מירושלמי דאם התנה על ארון הקדש שרי לתת בו כלים ואנן דלא זהירין בכל הני אפי' בלא התנאה נראה ליישב בדוחק משום דהאידנא כמעט אי אפשר ליזהר לפי שיש לנו ספרי תורות רבות בבית הכנסת שיש לכן הרבה מעילים ומפות גם יש לנו ספרים רבים חומשים ומחזורים בבית הכנסת ומתפללין אך בשבתות וימים טובים בבית הכנסת בזמירות ובפיוטים מה שלא היה כן בימיהם ולכך קשה מאד ליזהר שלא יניחו ספרים על התיבה או שלא יכסו מעילים ומפות לכסות בהן ספרים או גם שלא ישענו עצמם על התיבה וישבו על המעילים ומפות ואמרינן בפ"ב דקידושין דאין מועלין בבגדי כהונה משום דלא ניתנה תורה למלאכי השרת דלאי אפשר ליזהר ואע"ג דתשמיש ההם מפרש"י דדווקא הנאה בשוגג שרי מהאי טעמא ולא מזיד מ"מ שמעינן מהתם דבכה"ג חשיב אי אפשר ליזהר וכיון דהכי הוא לב בית דין מתנה עליהם כי היכי דלא ליהוו בהו איסור לידי הקלה וכל מאן דיהיב כי הני מילי לב"ה אדעתא דחבר העיר וגדולי הציבור יהיב . ולכן מתנה שלא יחול קדושה עלייהו כלל . והכ"נ אמרינן בפ' קמא דשבועות דלב ב"ד מתנה עליהם התמידין שלא הוצרכו לצורכי צבור שלא יחול עליהם קדושת הגוף ופרש"י שם דאכל מידי דלצורך בית דין מתנין לב ולאו דוקא כי התם דגבי תמידין דידעו בית דין דודאי יותירו בכל שנה כדפרש"י התם אלא אפילו במידי דלאו ודאי אלא דרגיל להיות לב ב"ד מתנה עליהם כדמוכח התם דפריך עלה מפר ושעיר של יוה"כ שאבדו דלא אמרינן לב ב"ד מתנה עליהם ומשני דאבודים שאני משום דלא שכיחי משמע דאי הוה שכיחי אע"ג דלאו ודאי קאמרי היה לב ב"ד מתנה עליהם נמצאתי כדי ליישב קצת מה שאין העולם נזהרין :

שאלה רעד חכם אחד שונא מאד לבעל הבית שכינו ונכשל אותו בעל הבית במלתא דמחייב עליה נדוי כהלכה וקפץ עליו אותו חכם ונידה אותו כהלכה אבל הכל מכירין ומרגישין שלא נידה אותו רק מחמת השנאה כי היו אויבים

אחרים שנכשלו ג"כ באותו ענין ולא אשגח לנדות אותן יש ממש בנידוי כה"ג או לאו :

תשובה יראה דיש להביא ראייה דאין ממש בנידוי כה"ג מהא דאמר בירושלמי ומייתי לה בהגה"ה במיימון וביורה דיעה תלמיד חכם שנידה לצורך עצמו אפילו כהלכה אין נידויו נידוי וכתב ביו"ד בשם אבי העזרי ז"ל לא ידעינן מה היא לצורך עצמו. ושמא הכי פירושו שנידה כהלכה ומיהו לא נתכוין אלא לצורך עצמו כדי שיתהדר בהתרתו ולכך אין נידויו נידוי ע"כ. ונראה דה"ה להא דמיא דמה לי מכוון כדי להשתכר בהתרתו בממון ומ"ל אם מכוין כדי לנקום ממנו ולהכניע את שונאו גם זה שכרו לעשות נחת רוח ליצרו דנראה טעם הדבר שצריך המנדה שיתכוין לשם שמים כדי לעשות גדר לתורה ולכבוד לומדיה ולא יכוין כלל לעצמו לשום הנאה ותועלת ואל"כ אין ממש באותו נידוי. ואע"ג דהגה"ה במיימון מפרש ההיא דירושלמי בענין אחר אדברי ראבי"ה יש לסמוך דכן כתב עליו א"ז דבעל הוראה הוא וראוי לסמוך עליו :

שאלה רעו נדר להתענות שני וחמישי שנה תמימה ורוצה ללוות אחד מן הימים ולפרוע בשאר ימי השבוע שרי למיעבד הכי או לאו :

תשובה יראה דהא מילתא צריך דקדוק בדברי הגאונים אחד מן הגדולים העתיק מתשובת הרא"ש ז"ל מי שנדר להתענות שני וחמישי ואירע תשעה באב ביום שלישי ישאל על נדרו או ילוה תעניתו ויפרענו ע"כ. ובא"ז גדול במס' תענית כתב וז"ל בנימוקי רב שרירא גאון ז"ל כתוב פי' הגאונים יחיד שקיבל עליו תענית בשני וחמישי כל ימות השנה ואירע ערב תשעה באב בשני כיצד הוא עושה לסעוד שתי פעמים אי אפשר מפני נדרו אלא סועד פעם אחת ערב יבא השתא דקי"ל מתענין לשעות ומתפללין מנחה תפילת תענית וצריך להתפלל מנחה ואח"כ סועד והכי פירשו הגאונים עכ"ל ומההיא דלוה אדם ופורע כתב אשירי דפר"ח דווקא במצטער או ע"י אונס הא לאו הכי לא. אבל בא"ז כתב דאפילו בעבור שמחת מריעות יכול אדם ללוות תעניתו ולפרוע כל שכן בשביל סעודת מצוה ואפילו ביום זה ופי' דיום זה מפרש באשירי פ"ק דתענית וכן בהגה"ה באשירי בשם מהרי"ח פ"ק דשבת דהיינו יום קבוע לו כגון יום שמת בו אביו אבל אומר ביום פלוני אתענה לא חשיב יום זה אבל באשירי פ"ק דשבת לא משמע הכי לפי מאי דמייתי מן הירושלמי ואפילו ביום זה כה"ג יכול ללוותו ונראה מה דכתב א"ז דאפי' ביום זה יכול ללוותו רוצה לומר ביום זה כגון אתענה ביום פלוני אבל ביום קבוע מודה שאין יכולין ללות דמסתמא לא פליג אירושלמי. והשתא נראה לענין שאלתינו דהיכא דקבל עליו חמישי ושני כל השנה או אפי' שנה נוכל לומר דדמיין ימים הללו קצת ליום קבוע הואיל ובירר ימים הללו משאר ימי השבוע משום דיומי דרחמי אינון ולא מצי ללוותן וכן משמע בא"ז הגדול דלעיל מנימוקי רב שרירא דכתב לסעוד שני פעמים אי אפשר מפני נדרו ואם איתא דמצי ללוות אמאי אי אפשר ילוה ויפרע וכן משמע מדתניא פ"ק דתענית יחיד שקבל עליו להתענות בחמישי ושני כל השנה ופגעו בו יו"ט אם גזירתינו קודם לנדרו ידחה נדרו מפניהם ולא אמרינן דילוה נדרו ויפרע אפס יש לומר דכל זה איירי אם לא ירצה ללוות כההיא דתשובת אשירי דלעיל דכתב ישאל על נדרו או לוה תעניתו ויפרענו. ומ"מ הדעת נוטה בנ"ד דאין ללוות התענית אלא בשביל אונס או צער ממש או בשביל סעודת מצוה דשייך בגווייהו ואעפ"כ צריך להתענות מקצת היום זמן מועט יותר משהות רגיל. הנלע"ד כתבתי :

שאלה רעז ראובן חלה בנו ונדר שלא לשתות יין כל ימי החול עד שיהיה הבן בר מצוה כלומר בן י"ג שנים ועמד הבן מחולי זה והבריא שנה או שנתים ואח"כ נפטר מחולי אחר ולא מלאו לו עדיין י"א שנים שרי ראובן לשתות יין מיד אחר מיתת בנו שהרי מעתה לא יגיע הבן לעולם להיות בר מצוה או צריך להמתין עד שיגיעו השנים שהיה ראוי להיות בר מצוה או שמא יאסר לעולם :

תשובה יראה דהא אין הסברא לומר דיאסר לעולם שהרי לא יגיע הבן בקבר לעולם להיות בר מצוה דכיון שמת נעשה חפשי מן המצות ואפילו את"ל דהיה ר"ל עד שיהא בן י"ג שנים גם זה לא יהיה בקבר לעולם דמוכח בפ' א"ו נערות דאין בגרות בקבר וה"ה דאין שנות גדלות בקבר מ"מ מש"ה לא אמרינן כלל דיאסור לעולם דטענתו מוכיח שלא היה בדעתו רק לידור בשנים קצובות ובדעתו היה שבזכות הנדר זה יחזור הנער לבוריו ויזכה הוא לגדלו עד שיהיה בר מצוה ולכך קצב לו זמן זה אבל לא כיון כלל להצטער מן היין רק קצבת שנים הללו ולא לעולם כלל. והכי איתא פ' קונם יין בגמרא ובאשירי נמי מייתי לה התם גבי היו מסרבין בו לישא בת אחותו דדיינין לפי טענתו אפילו אם הוא כנגד הוצאת שפתיו אלא דהיכא לאיסתפוקי אי צריך להמתין עד כי יגיע י"ג שנה שהיו ראויין לנער ואע"ג דודאי לא יגיע לו שהרי מת ונדמהו להא דתנן פ' מי שאחזו מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד יב"ח ומת בתוך יב"ח הרי זה גט ומסתפק תלמודא התם אי לאלתר שרינהו דהא ודאי לא אתי שהרי מת או דווקא לאחר יב"ח שרינהו לכי מקיימא תנאה ולא איפשיטא וכתב אשירי דאזלינן לחומרא וצריך להמתין עד כלות זמן התנאי ואע"ג דמסתמא ידוע לכל שיתקיים התנאי וא"כ בנ"ד נמי דאע"ג דמת הנער ואין כאן תנאי עוד מ"מ צריך הוא להמתין עד כלות הזמן שקבע בתחילה ונראה דכ"ש הוא דהתם מעכשיו שמת תוך יב"ח הדבר ידוע שבודאי יתקיים דבריו ותנאו שיהא גט מעכשיו אם לא יבא והיה לנו לומר דמעתה הרי הוא גט מעכשיו כמו שהוא אומר והתנאי ודאי לא יתקיים ואפ"ה אנו מצריכין אותו להמתין עד כלות הזמן שקצב בנ"ד שאם התירנו לשתות יין מיד מיתת הנער לא יתקיימו דבריו שהרי נדר שלא ישתה עד כי יהיה לנער י"ג שנה והן לא היו לו עדיין והכי נמי דלעולם לא יהיה לו ועל מה ימתין הא גבי גט דלעיל לא אמרינן דעל מה ימתין היא מליגנא וכל שכן הכא. אך נראה דיש לחלק דהתוספות ואשירי כתבו התם גבי גט דהטעם הוא דמצריכין להמתין משום גזירה אטו לא מת וא"כ י"ל דדוקא התם שייך לגזור משום דנתן הגט על התנאי דמעכשיו ואשכחן בכמה גווני שהתנאי בטל והמעשה קיים איכא למיגזר דאי שרי ליה תוך י"ב חודש כשמת אתי נמי למישרי כשלא מת ונימא דהתנאי יבא בטל מטעם אחר אבל כאן מה יש לגזור אי לא מת הנער אין כאן מקום וגם שנוכל למטעי ולומר שלא יקיים את נדרו שנדר בו בלי שום תנאי וספק מ"מ צריך להתיישב בדבר אי שייך ה"נ למיגזר :

שאלה רעח המתענה ביום שני דר"ה תענית חלום צריך להתענות כל ימיו יום השני של ר"ה או גם יום ראשון או שמא כלל לא ואם צריך למיתב תענית לתעניתו בחול אהני תעניות דר"ה או לאו :

תשובה יראה דהני ספיקות אין לפשוט ולבאר אותן רק מתוך קבלת הקדמונים ולא מתוך הסברא. מצאתי תשובה אחת מאחד מהגדולים ששאל את רבו הני ספיקות ודקדק כהן מהא דכתוב בהגה"ה במיימון בשם רוקח שקבל מאביו וכן נהג מהר"ם דמי שמתענה פעם אחת תענית חלום בר"ה צריך להתענות כל ימיו בר"ה בשני הימים והסתפק הרבה אי דווקא ביום ראשון קאמר משום דאנו בקיאים בקבועי דירחא וידעינן דיום ראשון עיקר הוא והשני אינו אלא מנהג אבותינו הוא והרי הוא כשאר ימי השנה דלא דיינין ביה או דילמא כיון דנהגינן ביה כל קדושה דר"ה בכל מילי כמו בראשון ורצה הרב לדמותו להא דנמצא בנימוקי במוצאי יוה"כ דאין הדין והדינים מסתלקת עד שישלימו ישראל סדריהם ואע"ג דכבר פנה היום ותוספות יוה"כ אינה אלא עשה אלא חביבים ישראל לפני המקום דהקב"ה מנהיג ב"ד של מעלה אחר סדריהם ולפ"ז איכא למימר דצריך להתענות כל ימיו שני הימים כמו בראשון ועוד מסופק המתענה בכה"ג אי צריך למיתב תענית לתעניתו אפילו אי לא חל ר"ה בשבת מידי דהוה אמתענה בר"ח דעלמא ובחנוכה דבעי למיתב תענית לתעניתו ואי בעי ל"ע אי מהני תענית די' ימי תשובה או לא הואיל ומתענה בלאו הכי ע"כ. והשיב רבו שראה בנעוריו בני אדם שהתענו פעם אחת ביום שני דר"ה על ידי חלום והורו להם גדולים להתענות כל ימיהם יום שני דר"ה דווקא וגם ראה הרבה בני אדם שהיו מתענין.

מתענין ב' ימים של ר"ה על ידי שהתענו פעם אחת ביום ראשון בשביל חלום כאשר הורו להם הגדולים להתענות אפילו כשחל ר"ה בשבת וכל אילו לא יהבו תענית לתעניתא ונראה היה לו משום דאיכא כמה רבוותא דסבירא להו דמותר להתענות בכל ר"ה וא"כ אפילו להני דסברי דמצוה לאכול בכה"ג מודו דלית כאן דררא דביטול עונג שבת ויו"ט הואיל דמן השמים הראוהו דתעניתו חביבה בשמים בר"ה ע"כ דברי השאלה והתשובה בקצרה. ועתה אי לא דאיתפליגא לחדש דבריהם ועמא במילי דצריכי גמרא וקבלה הייתי אומר דמה שכתב בעל הרוקח ומהר"ם דמי שהתענה פעם אחת בר"ה צריך להתענות כל ימיו בר"ה בשני הימים היינו טעמא כמו שכתב במנהגים מתענה בשבת לא יתענה באחד בשבת בחנוכה אלא ימתין עד לאחר חנוכה אבל המתענה ביו"ט ראשון משום חלום יתענה ביו"ט שני עכ"ל והטעם לפי זה המתענה ביו"ט ראשון דר"ה צריך למיתב בשני תענית לתעניתו וכן צריך לעשות כל ימיו ולפ"ז המתענה ביו"ט שני של ר"ה לא יתענה כלל ביו"ט ראשון דלא שייך הכי טעמא מידי. אמנם אין נראה כלל לזה מטעם הראשונים וכדמבואר לעיל דהטעם הוא שצריך להתענות כל ימיו היינו משום דהראוהו בפעם ראשונה מן השמים שתעניתו חביבה בשמים בר"ה ולכך יתענה כל ימיו ומהאי טעמא המתענה בשני משום חלום אין צריך להתענות רק בשני ולא בראשון מדלא הראוהו לו בראשון ולכך אין לנהוג רק כדברי השאלה והתשובה כדמבואר לעיל:

שאלה רעט אשה שנדרה נדר שיש בו עינוי נפש ושמע בעלה וקיים לה אם יש תקנה עדיין להתיר אותו נדר או לאו:

תשובה יראה דהך מילתא תליא בפלוגתא דרבוותא במרדכי פרק השולח כתב בשם ר"י דנדרים שבינו לבינה שהבעל יכול להפר אם לא הפר הבעל אין החכם יכול להתיר ומייתי ראיה מספרי דבין נדרי עינוי נפש ובין נדרים שבינו לבינה אי לא הפירה בעל ביום שמעו לא מצי חכם להתיר. אמנם במרדכי פ' המדיר כתב והוכיח מן התלמוד דאפילו נדרי עינוי נפש דאמרינן בהן שהבעל מפירם לאו לגרוע כח החכם בא אלא לעולם כח החכם עדיף ויכול להתירם ע"כ. והיה נראה דההיא במרדכי פ' השולח עיקר הוא דהסוגיא דפ' המדיר דחוק הוא מאד ליישב למדקדק שם דמייתי ראיה מנדרים שנדרה קודם שנתקדשה לו ונכנסו ודאי עדיף כח החכם שהבעל לא מצי להפירם אפילו כשנשאה לו דאין הבעל מפיר בקודמים אלא יש ליישב בדוחק מההיא דרב פנחס דכל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת ומ"מ טורח רב ליישב אפילו בדוחק ולכך היה לסמוך טפי אההיא דמרדכי פ' השולח אלא דבפ"ב דיבמות תנן החכם שאסר את האשה בנדר לא ישאנה ופרש"י כגון בנדרה הנאה מבעלה ולא הפיר לה הבעל והלכה אצל החכם להתיר לה ולא מצא פתח להתירה לא ישאנה מפני החשד עכ"ל הא קמן דפירש בסוגיא דיכול החכם להתיר נדרים שהבעל יכול להפר והיינו דלא כמרדכי פ' השולח ונראה דמוכח התם לפרש כפרש"י ולא מצינו לפרש בכה"ג כגון שהפר לה הבעל והיה ספק אם הועיל הפרתו כמו שמצינו בנדרים פ' נערה ובפ' בתרא כמה חלוקים בהפרת נדרים והלכה אל החכם להורות לה אם מועלת ההפרה ואסר אותה והורה שאינו מועלת דאי הוה מפרשינן הכי לא דייק תלמודא מידי התם דאיירי בתלת משום דהא התיר ישאנה והיתר נדרים אינו אלא בשלשה דלפום מאי דמפרשינן השתא לא הלכה אל החכם אלא להורות לה ולא לשם התרה כלל וק"ל. וכיון דלפרש"י מצי החכם להפר וכן מוכח מן התלמוד התם כדפרשינן א"כ לית לן למסמך אההיא דמרדכי דפ' השולח ואמרינן דתלמוד דידן לית ליה דהא דספרי. ובפ' נערה במס' נדרים פי' רבי אליעזר ממי"ץ דמילתא דפשיטא הוא דאפילו קיים הבעל יכולה היא לשאל לחכם להתיר לה ולאידך פירוש דפירש התם בעיא היא בגמרא ופשיט תלמודא דנשאלין א"כ ליתא לההיא דמרדכי פ' השולח. אמנם להתיר לבעל הקמתו כדי שיוכל הוא להפר כדאמרינן פ' נערה דנשאלין על ההקם ההיא שאלה לא מהני אלא ביום שמעו שאז מתיר החכם הקמתו מה שאמר לה קיים ליכי ואותו הקיום עוקר ההפרה כאלו לא נעשה כלל ומ"מ עדיין היה כמו הפרים לה ולא קיים ולא הפיר דאין החכם מתיר ההקמה אלא הקיום שמוציא בשפתיו. אבל ההקמה אינו יכול להתיר ולכך צריך לשאול על הקיום דווקא ביום שמעו כדי שיוכל עדיין להפר אחר ההתרה כך נראה לדקדק מן פ' המדיר ואע"ג דקאמרי התוספות התם בהת"ל דיכול להיות נשאל אפילו אחר יום שמעו נראה דלרווחא דמילתא קאמרי הכי דבסמ"ג פסק בהדיא דאין נשאלין על ההקם אלא ביום שמעו ונהי דבירורה דיעה מסיק דנשאלין יש לחוש לדברי סמ"ק והתם ליכא דהתוספות. הנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה רפ תלמיד חכם והצבור גזרו תענית בשביל צבור אחד רחוקים מהן מהלך שני ימים שנתונים בצרה גדולה ותפיסה מגורה ולאחר שהתענו יותר מחצי היום באים להם שמועות בשורות שנפטרו מן התפיסה אתמול קודם שקבלו עליהם התענית צריכין מעתה להשלים או לאו:

תשובה יראה דמן הדין אין צריכין להשלים דאפי' היה נדר גמור ולא קבלת התענית כיון דאשתכח למפרע דבטעות הוא א"צ התרה וכה"ג איתא במס' נדרים פ' ר' אליעזר קונם שאיני נכנס לבית פלוני מפני שהכלב רע בביתו ואמרו לו כבר מת הכלב קודם שנדרת אין צריך התרה מפני שנדר בטעות הוא והא דתניא פ"ק דתענית הרי שהיה מתענה על החולה ונתרפא על הצרה ועברה הרי זה מתענה ומשלים וכתב במרדכי בשם ראבי"ה דדווקא שנתרפא לאחר הנץ החמה לרבי מאיר או לאחר חצות לרבי יודא או לאחר תשעה שעות לרבי יוסי דהכי פליגי לענין תענית גשמים אם ירדו להם גשמים ביום התענית ופסק שם הלכה כרבי יודא ובגמרי מקשה עלה מאי שנא מתענית גשמים דמשמע על החולה שיתרפא ועל הצרה שעברה לעולם מתענה ומשלים. וכתב בשם הראב"ד לתרץ דגשמים כשירדו כל צרכן שוב אין צריכין להן עוד אבל שאר צרה לעולם צריכין לרחמים שלא תחזור ואין נראה לאיירי חילוק זה וחלק הוא וכן כתב הרמב"ם דשאני יחיד מציבור דציבור צריכין להלל בכרם מגיאם שנתקבל תפלתם אבל היחיד לעולם משלים. מ"מ לא קשיא מידי לנ"ד דאפילו אי הוי יחיד דהתם הקבלה לא בטעות הוא ולכך בנ"ד דאיגלאי מלתא דשלא כדין התענו לעולם אפי' היחיד אין משלים והציבור ודאי אין צריכין להשלים כלל כדמבואר לעיל. וכן נראה נמי דהא דכתב א"ז ההיא דקודם חצות לא ישלימו שאם תלמיד חכם ורוב הציבור רוצים להשלים אין היחיד רשאי להפריש מהם בנ"ד לא שייך לתלמיד חכם ולרוב הציבור להחמיר על עצמם ולהשלים הואיל ומעיקרא בטעות ולא דמי להתם דהתחילו כדין לכך ראוי להחמיר ולהשלים אע"פ שאין צריכין וקל להבין. אמנם זכורני בימי חורפי הוי עובדא ממש כנ"ד והשמועות באו בערב סמוך ליכנס בבית הכנסת שנפטרו מן התפיסה קודם קבלת התענית ואעפ"כ תלמיד חכם אחד מן הגדולים והצבור סיימוהו היום בתענית וקראו בתורה והפטירו במנחה כבשאר תעניות ואפשר משום דהעריב היום כ"כ לא חשו למילתא. הנראה לע"ד כתבתי:

דיני תקנת הקהל

שאלה רפא הקהל עשו תקנה בחרם שלא יעשה אדם מיום המחרת ואילך שום חילוף במטבע אחת שיצא עליה עירעור דפסול ויהי ממחרת כשהכריזו התקנה בא ראובן ואומר שכחתי שיש לי מאותו מטבע שהחלפתי זהוב בעדה שריא ליה להחליפה הואיל והיתה בידו קודם שנעשה התקנה או לאו:

תשובה יראה לכאורה דשרי וכה"ג ממש נמצא כתוב על שם אחד מהגדולים שהורה פעם אחת עשו תקנה שלא למכור בשר ביוקר מן הערך שקבעו להם והיה לאחד בשר ששחט כדי למכור קודם התקנה והתיר לו למכור ביותר מן הערך הואיל והיה בידו קודם התקנה והביא ראיה מהא דאיתא פ"ק דחולין בעי רבי ירמיה אברי בשר נחירה שהכניסו בני ישראל לארץ מהו ופרש"י התם לענין דרוש וקבל שכר בעי לה וכתב אחרי שם דאין נראה לו דלענין זה בעי לה והביא ראיה דלאו אורחא דתלמודא למבעיא בענין זה ומפרש הוא דל"מ אף לדידן בבעיא זו שאם אסר אחד

את עצמו באחד מן המינין מזמן ידוע ואילך והגיע לו אותו זמן היה לו מאותו המין שהיה אוכל והולך עד שהגיע הזמן אם מותר לאכול מה שנותר בידו ע"כ והיינו כה"ג דמ"ל לענין אכילה ומ"ל לענין שאר משקה. אמנם נראה כיון דהויא בעיא סליק בתיקו וקי"ל כל תיקו דאורייתא לחומרא ולענין תיקו דנדרים פסק אשירי במסכת נדרים בכמה דוכתא לחומרא בתיקו ובנ"ד דתיקנו בחרם ובאלה וקבלו עליהם בשבועה א"כ הוי דאורייתא וכדהורה אחד מהגדולים דלעיל י"ל דתקנה בעלמא היא ולא בחרם ולא באלה אלא בקנסות בעלמא ואפי' הוה ליכא הירהור עלה דבסמ"ג במצות שבועה הוא כתב בשם הגאונים דהנשבע שלא יהנה לתקנת הקהל חשוב שבועה היא כמו הנשבע שלא לאכול מצה או שלא ליתב בסוכה אלמא דתקנת הקהל נמי דאורייתא היא ופסק האשירי נ"מ אף לדידן בנדר דרבנן כגון על דבר שאין בו ממש וכה"ג כמה נדרים אשכחן במסכת נדרים דאינם אלא בבל יחל מדרבנן וכה"ג הוי תיקו דרבנן לקולא. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה רפב הקהל עשו תקנה על איזה דבר והעמידו קנס עליה שכל מי שיעבור הן איש או אשה יקנס בכך וכך לצדקה ועברה על התקנה אשה שיש לה בעל ואין לה כלום חוץ מבעלה חייב בעלה לשלם בשבילה או לאו:

תשובה יראה דדבר זה צריך דקדוק קצת בפ' המקבל איתא דרבי יהודה היה דורש לשון הדיוט דתניא רבי יהודה אומר מביא אדם קרבן עשיר על אשתו וכן כל קרבנות שהיא חייבת ופרש"י כל הקרבנות שלא בנדר ונדבה כגון קרבן זיבתה וחטאת ואשם וכן מפרשים התוס' דקרבנות הובא כה"ג שבאין לחובת גופה חייב לשלם ומייתי ראיה מן הירושלמי דאם אכלה חלב או חללה שבת חייב להביא קרבן בשבילה ואפי' אם נתחייבה כהן קודם שנכנסה לו כך היא לדעת התוס' ומרדכי והגה"ה באשירי גם אבל לפרש"י ולגירסתו דווקא כשנתחייב בכן והיא תחתיו והיה נראה לדמות נ"ד לתשלומי קרבן דכיון שעברה על תקנת הקהל והיא עבירה גמורה כדאיתא לעיל בסמ"ג דהנשבע שלא ליהנה בתקנת הקהל הרי זה שבועה היא כמו הנשבע לבטל את המצוה וכאן נמי אע"פ שהעמידו קנסות מ"מ לא התירו בשביל זה לעבור וליתן הקנס אלא שאם יעבור אפילו בשכחה יתן הקנס שיהיו זהירים לקיים והקנס מ"מ בא לכפרה קצת על השוגג ודמי קצת למביא קרבן על חטאתו וצ"ע אי הנדון דומה לראיה. כנלע"ד:

דיני טומאת כהן ואבילות והשחתת זקן

שאלה רפג כהן שמת לו מת בשבת במקום היה לטמא לו שרי ליה לבכות עם המת באוהל בשבת או לאו:

תשובה יראה דצריך לדקדק בדבר דאשירי כתב בשם הרמב"ם דעד שיסתום הגולל מטמא הוא לקרובים בין לצורך ובין שלא לצורך וא"כ בנ"ד נמי אע"ג דבשבת הוי ואי אפשר לקוברו היום מ"מ צריך הוא לשומרו שלא יהא מוטל בבזיון והוי קצת כמו צורך קבורה והא קמן דאפילו שלא לצורך התירה תורה וכ"ה בסמ"ג אמנם בתוס' פ"ק דפסחים גבי שפחתו של מציק כתבו בפשיטות דכהן אסור לטמאות לקרוביו אם לא לצורך המת ותוספות שאנץ ביארו יותר וכתבו דלא שרי לטמאות רק לצורך קבורה או להביא לו ארון ותכריכים וא"כ נכון להחמיר:

שאלה רפד אחד מעבדי המושל הכניס סוסים לבית הקברות לרעותם שם בע"כ של הקהל מחוייבים להוציא שוחדים כדי למחות בידו או לאו:

תשובה יראה שאם יש בידם למחות ע"י שוחדים מועטים וגם שלא ילמדו לירא פיגרום להם עבד המושל רשע ותקלה במקום אחר בשביל התנגדות ודאי צריכים לטרוח כדי למחות בידו משום כבודן של מתים אבל אם מוספין הרבה לרשע ותקלה או שהיו צריכים להוציא הוצאות מרובות נראה דלא מחייבין בהכי הואיל וישראל גופייהו לאו מידי קעביד ונכרי נמי בע"כ דישראל קעבדי. ונראה להביא קצת ראיה על זה מהא דאיתא פ' בני העיר בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש אין מרעין בהן בהמה ואין מוליכים בהן אמת המים ואין מלקטין בהן עשבים ואם לקטו שורפין במקומן מפני כבודן של מתים וכתב שם במרדכי וז"ל אין מרעין בהן בהמה אור"י דמיירי בקרקעות שלהם כו' עד ואם ליקט שורפן במקומן והא דאמרינן פ' נגמר הדין קברי דרב הוו שקלו מיניה עפרא לאשתא בת יומא התם דלרפואה קעבדי אין זה קלות ראש והא דשורפן במקומן אין זה כבוד של מתים אלא קנסא או שלא יחשדוהו שמוליכו לבהמתו עכ"ל. מהכא יש לדקדק ראיה לדידן מדלא הקשה במרדכי ההיא דקברים דרב אריפא דקאמר אין מרעין ואין מלקטין ולא מקשה אלא אסיפא דקאמר ואם ליקט שורפן במקומן משמע דארישא לא קשה כלל דהייתי מתרץ בפשיטות דלצורך רפואה וה"ה שאר הנאת הגוף לא אסיר אבל מדקאמר ואם ליקט שורפן אלמא חמירא אסורא. וליכא למימר דשרי לצורך רפואה ומתרץ דאין קלות ראש בצורך רפואה דאדרבה מוכח דעפר זה מובחר משאר עפר הא קמן דאין כוחה מן התלמוד לאסור במקום הנאת הגוף וכה"ג אלא משום דקאמר תלמודא דשורפן במקומן והיא דבעינן במקומן מפרש במרדכי דמשום קנס הוא או משום חשד ואיכא למימר דגוף האיסור נמי מהאי טעמא דקנסא וחשד הוא ובנ"ד דאיכא למיחש לרשע ותקלה וכן להוציא יציאות גדולות הוא נמי דוחק לציבור והוי כהלכה לרפואה וקנסא לא שייך ביה דהנכרי באונסא דישראל קעבדי וחשדא נמי לא שייך הכא דכ"ע יודעין דלא ניחא להו ולכך לא מחייבי לטרוח ולמחות כדלעיל:

שאלה רפה כהן שוכב על מטתו ופשט כל בגדיו כדרך העולם ופתאום קראו לו ואמרו אחד מת באהל צריך הוא לקפוץ ערום ממש ולרוץ חוץ לאהל כדי שלא ישהה בטומאה או שרי משום כבוד הבריות לשהות באהל עד אשר ילבוש מקצת בגדים:

תשובה יראה דמשום כבוד הבריות לא נעשה שום איסור דאורייתא כדאיתא בהדיא בגמרא פ' מי שמתו ושיהוי בטומאה אבל המת לכהן איסור דאורייתא כדאיתא בהדיא בסמ"ג וכדמוכח נמי באשירי פ"ב דכתובות. אמנם אותם שקוראים לכהן לקום ולצאת יזהרו בתחילה שלא יגידו לו מיד שיש מת באהל אלא יקראו לו בסתם לקום ולצאת אליהם וכשילבוש יגידו לו ובדרך זה שרי משום כבוד הבריות ואע"פ שמניחים אותו שוהה בטומאה הואיל והוא לא ידע ושוגג הוא שרי. וכה"ג כתב ביורה דעה בשם אשירי וכן כתב אשירי גופיה בהלכות כלאים אע"ג דהמוצא כלאים דאורייתא בלבוש חבירו פושטו ממנו אפילו בשוק דכבוד הבריות לא דחי איסור דאורייתא מ"מ היינו דווקא אם הלובש יודע שהוא כלאים ואינו חושש בעבירה אבל אם הוא שוגג א"צ לפושטו ממנו משום כבוד הבריות והיינו ממש כנדון דידן. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה רפו פלוני הגידו לו שמת לו אח שהיה חביב לו ביותר וצעק אוי ואבוי ורצה לתלוש שערו ולשרוט בבשרו מותר הוא בכה"ג שאין המת לפניו בלא תשימו קרחה ובשרט לנפש או לאו:

תשובה יראה דמותר הוא בכה"ג דלא אשכחן חילוק בין שיש המת לפניו ובין שאינו לפניו ותו נראה ראיה דאין לחלק מדאיצטריך למידרש בפ' בתרא דמכות דשרט על ספינתו שטבעה ביה דפטור וסתמא דמילתא אותה קרחה על פי השמועה היא דבסתמא אינו עומד על שפת הים ורואה אותה טובעת אלמא כה"ג על המת חייב. ואין לדחוק ולומר דאיירי בעומד על שפת הים דא"כ כיון דנקט תלמודא כבר על ביתו שנשרף או שנפל דהכיא דלפניו הוא למה לי תו למינקט ספינה שטבעה דלא שכיחא הוא דקאי גם התם. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה רפז מת לו מת בערב שבת ואותו שבת ערב הרגל מותר לרחוץ בחמין בע"ש או לאו דא"ו כתב דרבים שבימיהם התירו כה"ג ואיהו כתב דאין לסמוך על הוראה זו מה אנו נוהגים בהוראה זו:

תשובה יראה דנוהגין אנו להחמיר דמהר"ם כתב בהלכות שמחות שלו דנהגו שאפילו לא נהג אפילו שעה אחת

לפני הרגל מותר ברחיצה בחמין סמוך לערב ולא כרבוותא דפסקי דווקא בכהג שלשה ימים לפני הרגל ויש שפסקו דווקא צונן שרי לרחוץ סמוך לערב ולא בחמין קבלתי דלא נהיגין הכי וא״כ נל״ד יש ללמוד היתר מהא דאמרינן בגמרא מודים חכמים לא״א שאול שאם חל שמיני שלו בשבת ערב הרגל שמותר לגלח ערב שבת ואע״ג דאי הוה שביעי שלו ערב הרגל סברי חכמים שאסור לגלח בו הה״נ בשמיני שלו ערב הרגל וסוף סוף אתי רגל ומבטל גזירת שלשים והתם בשבת אנוס הוא לגלח לכך שרי בערב שבת וה״נ נל״ד דאי הוי האי ערב שבת ערב הרגל הוי שרי לרחוץ כדכתיבנא לעיל דהכי נהיגין וא״כ כשהוא אנוס בערב הרגל מפני השבת נמי שרי וכן ראיתי אחר כך בא״ז גדול דהקשה לנפשיה מהיכא דמודים חכמים לאבא שאול כמו שכתבה לעיל ותירץ לו דהתם כשחל שמיני שלו ערב הרגל והוא חול מותר לגמרי לגלח ולכך כשהוא אנוס בשמיני מגלח בשביעי הואיל וסוף סוף יבטל גזירת שלשים אבל כשחל ערב הרגל בתוך שביעי דלא שרי ברחיצה בחמין כלל ערב הרגל רק בצונן הכי סבר א״ז בסדיא ולכך לא שרי לרחוץ כלל בערב שבת ושבת הוא ערב הרגל . וא״כ הכא דלא נהגינן הכי וקי״ל דמותר ברחיצה לגמרי ערב הרגל שרי בערב שבת ,כהיא דמודים חכמים לאבא שאול וק״ל . הנלעד״כ :

שאלה רפח מת לו מת בחול המועד צריך לקרוע או לאו :

תשובה יראה דיש חילוק בדבר וכן קבלתי מאחד מהגדולים שקבל הוא מרבו מאחד מהגדולים שקבל גם הוא מגדול אחד שנוהגין באשכנז לקרוע בחול המועד על אביו ואמו כרש״י דסבר הכי ועשה מעשה בחול המועד כדאיתא בסמ״ק וכן כתב הרמב״ם אבל בשאר מתים נהגינן כשאר הגאונים דסברי דאין קורעין בחול המועד ואלו הגאונים לא מפלגי בין אביו ואמו לשאר מתים אלא שבעולם נהגו לחלק ולמיעבד בהא כהני ובהא כהני וכמדומה לי שמצאתי בחיבור אחד נמי דיש לחלק הכי ובהנהו מתים דאינו קורע עליהם במועד צריך לקרוע אחר המועד כשמתחיל להתאבל ולא אמרינן דהוי כמו שלא קרע בשעת חמום דשוב אינו קורע והכי קאמרינן בגמרא כי נח נפשיה דרב ענו סבור מיניה מאי דהוה הוה ופי' בהלכות שמחות דמהר״ם דהכור מינה הוא הואיל ולא קרעו בשעת חימום לפי שטעו שהיו סבורין דלא היו צריכין לקרוע שוב לא יצטרכו אפילו תוך שביעי לקרוע וכן מסיק התם דדווקא תלמידי חכמים בכל זמן שמזכירין את שמועותיו הוי כשעת חימום ולכך מחייבין לקרוע אבל בהיכא דעלמא לא ונ״ל דלא דמי לזה דהתם הואיל וסברו שלא היו צריכין לקרוע אזלה לה שעת חימום אבל בקובר מתו ברגל שמניח לקרוע בשביל שמחת הרגל ויודע שיקרע לאחר הרגל לא אזלה ליה שעת חימום . וכן יש לדקדק מדברי הלכות גדולות שכתב אשירי עצמם דדווקא ביום קבורה קורעין במועד אבל לא ביום שמועה ואם שמע שמועה קרובה ברגל אינו קורע ברגל אלא לאחר הרגל ע״כ הא קמן דאע״ג דיום שמועה נמי שעת חימום הוא כדמוכח בכמה דוכתי מ״מ קורע עליהם לאחר הרגל ולא אמרינן אזלא ליה שעת חימום והיינו ממש כנ״ד . כנלע״ד כתבתי :

שאלה רפט אשה אחת משרתת אצל עשיר אחד בביתו ואירע בה אבל שרי ליה לבשל ולאפות ולעשות שאר צרכי הבית כה״ג או לאו :

תשובה יראה דשרי אפי' היא משרתת בחנם וכל שכן בשכר וכמדומה שכך נמצא שאחד מהגדולים הורה כך ונראה ראייה מהא דמייתי ביורה דיעה תניא כבוד הבית והדחת כוסות והצעת המיטה אין בהם משום מלאכה לאבל עכ״ל ונראה דנקט הני לרבותא אע״ג דאין בהן חיי נפש כל כך כל שכן אפייה ובישול ובהגה״ה במיימון כתב נמי דמותר לאפות פת מק״ו דיו״ט ומדיליף לה מיו״ט אלמא דשרי להאבל לעשותה אפילו לאחרים כמו ביו״ט . כנלע״ד כתבתי :

שאלה רץ אבל שרי לצאת מפתח ביתו בלילה לאחר שהלכה הרגל מן השוק או לאו :

תשובה יראה דהמיקל בכה״ג מפני הצורך לא הפסיד כולי האי דמוכח מהא דאמרינן לאחר ג' ימים הולך לבית האבל דהטעם הוא דאינו יוצא מפתח ביתו כדי שלא ישכח אבילתו כשילך אצל בני אדם והשתא מתבודד בביתו ואין עמו רק בני ביתו ניכר ונראה כמתאבל וא״כ כשיצא בלילה ואינו מתערב עם חבורות בני אדם אלא שהולך לישן בבית אחר והולך יחידי או אחד או שנים הולכים עמו אין כאן קפידא והא דהצריכו להתיר לאבל ללכת בליל השבת אבל לבית הכנסת תיפוק ליה דבכל לילות שרי שאני התם דהולך למקום חבורת בני אדם לכל הנכנסין לבהכ״נ ולכך אי לאו דהשתא בהכ״נ כמו בית האבל לכל הוא לא הוי שרי . כנלע״ד כתבתי :

שאלה רצא מנהג הוא שגם קרובי המת אותן שאין חייבין להתאבל עליו ממש מכל מקום מראים קצת סימני אבילות בכמה מראים והאיך נוהגין וכמה יהיו קרוביו וינהגו כך :

תשובה יראה דמנהג זה חלוק במדינות וגם בעלי הוראות היו חולקין בו ומעט נמצא גם על ספר בשמחות דמהר״ם כתב דנהגו דגם שאר קרובים משנים את מקומם משום כבוד המת עכ״ל . והגה היו גדולי דאוסטרייך שהורו שכל אותן שהיו פסולין לעדות למת צריכין לשנות את מקומם וגם לא יחליפו בגדיהם ואף לא לחוף ראשם ולרחוץ פניהם כי אם בפושרין גמורים מיום הקבורה עד מוצאי שבת דהשבוע הן סמוך הן מופלג והיו נוהגין כמו בשלשים של אבל אבל לא לגמרי וכל דין זה נוהג ביום שמועה תוך שלשים אבל לא לאחר שלשים והיו גדולים אחרים שם שהורו בכל דינים הללו אפילו לאותן שהן שלישי עם המת ועוד יותר מעט ונראין דברים הראשונים דכיון דכתב מהר״ם בסתם דגם בשאר קרובים משנין את מקומם משום כבוד המת ולא פי' איזה קרובים הסמוכים או מופלגים מסתמא סמך אהא דלא אשכחן בתלמודא דרגיל למיקרי קרוב סתם אלא הפסול לעדות כי הא דאמרינן נמצא אחד מהן קרוב או פסול וכן הא דקאמר שמסה עליו קרוב או פסול והה״נ טובא דכולהו לא איירי אלא בפסולין לעדות שאם אתה אומר דמהר״ם רוצה לומר אפילו שלישיים חשיבי קרובים א״כ נימא אפי' שביעיים ואפי' עשיריים ואין שיעור לדבר ובמדינות אחרות נוהגין עניני אבילות זה בסיגנון אחר לא ידענא לגמרי בטוב אותן מנהגים ומאין רגליהם :

שאלה רצב אחד מת לו אביו או אמו בראש חדש ניסן כשהגיע אחריו כ״ט אדר ונהג דין אבילות דשנים עשר חדש במקצת אותו היום כלו לו אבילות די״ב אותו יום או לאו :

תשובה ,יראה דלא כלו לו עדיין וצריך לנהוג כל דין, אבילות די״ב חדש עד שיכנס ראש חדש ניסן וכבר רציתי לומר וכן הורתי פעם אחד דכלו לו ביום שמשלם לו שנים עשר חדש דהיינו כ״ט אדר ואמר בהכות יומא מקצת היום ככולו מקל וחומר דיום שביעי ויום שלשים א״כ נתיישבתי לדבר דלא דמי ליום שביעי ושלשים דשביעי ושלשים התם הספירה היא לפי הימים וקי״ל בכמה מילין דמקצת היום ככולו אבל גבי אבילות די״ב חדש דלא הזכירו בשום מקום אלא שנים עשר חדש ולא שנ״ד ימים וכיון דהספירה היא לפי החדשים אי הוה אמרינן מקצתה ככולה הוי שרי בתחילת חדש די״ב והא ודאי ליתא . ולכך לא כלו עד שיכנס ר״ח ניסן והעולם נוהגין דאפילו בר״ח ניסן כל אותו היום אין מבטלין מהן דין אבילות די״ב ואפשר משום דאמרינן קדיש וברכו ומתענין דיום שמת בו אביו הוא לכך נוהגין ענין אבילות באותו היום אבל מן הדין אין צריכין אלא מיד כשנכנס היום שלאחר כלות יב״ח מותרים וגם כ״מ למי שמתענה ואומר קדיש וברכו ביום המיתה והוא מת היום ונקבר למחר דהאבילות לעולם מיום קבורה מנינן הנלע״ד כתבתי :

שאלה רצג רבים חלוקים בדבר הזה יש מתענין ואומרים קדיש וברכו ביום המיתה ויש ביום הקבורה איזה מהן עדיף טפי :

תשובה יראה דביום המיתה עדיף טפי וכן הורה אחד מהגדולים ותלמידים שהיו גם מהגדולים הורו כך וכמה גדולים ג״כ שהורו ביום הקבורה והיה נראה ראייה לדבריהם מהא דאמרינן

פ"ק דסוטה גבי קבורת יעקב אבינו דקאמר חושים בן דן קולפיה ומחוי לעשו עד שנפל רישיה מיניה וקאמר תלמודא כאן נתקיימה נבואתה של רבקה למה אשכל גם שניכם ביום אחד ואע"ג דמיתתה לאו ביום אחד הוה קבורתם מיהא ביום אחד הוה עכ"ל אלמא דיום הקבורה חשיב יום השכול ואיבות וצרת הלב כאב והאם על הבן וכן איפכא וכל מה שמתענין ביום שמת בו אביו ואמו אינו אלא לזכרון יום איבותו וצרתו. כדתניא בהדיא כיום שמת בו אביו כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם. אמנם הא אדרבה משמע דיום המיתה עיקר דבסתמא אמר כיום שמת בו אביו ואין בלשון הזה בסתם אלא מיתה ולא קבורה והיא דסוטה פי' מדקא אמרינן ואע"ג דמיתתה כו' משמע דלא נתקיימה לגמרי אלא מעין זה ולהכי קאמר התם קבורתם מיהא כו' וכן אני רגיל להורות ביום המיתה. הנלע"ד כתבתי :

שאלה רצד מי שנפטרו הוריו באדר בשנה פשוטה כשיגיעו שנות העיבור באיזה אדר יצום ויאמר קדיש וברכו בראשון או בשני :

תשובה יראה דיעשה בראשון ונקטינן האי טעמא משום דענין זה דומה למי שנדר יום קבוע בשנה בחדש פלוני. ובנדרים הנודר לעשות דבר פלוני באדר יעשה באדר הראשון דילפינן נדרים משטרות כדאיתא פ' קונם יין ומייתי התם דפליגי רבי מאיר ורבי יודא רבי מאיר סבר דכותבין בשטרות אדר הראשון אדר הראשון והשני כותבין אדר סתם דהיינו שהוא אדר מיקרי ורבי יודא סבר דכותבין אדר השני והראשון כותבין אדר סתם דהיינו סתם אדר מיקרי ופסק שם אשירי כרבי יודא. אמנם צריך עיון במיימון בהלכות נדרים משמע דסבר הלכתא כרבי מאיר. עוד נראה להביא ראייה מפ"ק דמגילה בשמעתא דאין בין פליגי רשב"ג ורבי אלעזר רשב"ג סבר כל מצות הנוהגין באדר אין נוהגין אלא בשני ור' אלעזר סבר אין נוהגין אלא בראשון. ופסק תלמודא הילכתא כרשב"ג ופריך עלה התם בשלמא רבי אלעזר מסתברא טעמא דאין מעבירין על המצות אלא רשב"ג מאי טעמא ומשני כדי לסמוך גאולה לגאולה פירוש גאולת שושן לגאולת מצרים וכל המצות הנוהגים באדר שקלים וזכור לגאולת שושן שייכי להקדים שקלי הקודם לשקלי המן ומחיית עמלק למחיית המן בנו ופרשת פרה והחודש לגאולת מצרים שייכי לחדש ניסן באחד בניסן הוקם המשכן שני לו נשרפה הפרה. אבל כל היכא דלא שייכי טעמא דלסמוך גאולה לגאולה לעולם אזלינן בתר טעמא דאין מעבירין על המצות ונ"ד לא שייך מידי לסמוך גאולה לגאולה לכך אזלינן בתר טעמא דאין מעבירין על המצות ויעשה בראשון וכל שכן אם נפטר בשנת העיבור בראשון שיעשה לעולם בראשון אמנם בכה"ג מודינא דאם נפטר בשנת העיבור בשני שיעשה לעולם בשני וק"ל וצ"ע בהגה"ה במיימון בהלכות מגילה ע"ש. אח"כ ראיתי הוראת תשובה מאחד מהגדולים שהורה כדברי וכראיותי דלעיל אלא שגיגה בהן קצת אבל כתב עוד ראייה מאחד שכתב ורשם כל הימים שמתענין בהן בכל חדש זכר לצרות שאירע בהן ורשם שביעי באדר שמת בו משה רבינו ע"ה באדר הראשון בשנת העיבור כדמוכח התם וגם הוכיח שמשה רבינו ע"ה בשנה פשוטה נפטר. הנראה לע"ד כתבתי :

שאלה רצה יש לידע אי אסור לגלח פאת הזקן במספרים או לאו :

תשובה יראה דיש מקום להחמיר אלא שאין העולם נזהרין בדבר. כתב בגליון בתוספות בריש מסכת שבועות וז"ל יש נזהרין כשמספרים במספריים שאין עושין בתחתון כלום אלא בעליון כי חוששין שמא יעשו כלום בתחתון שמא אירע שלא יחתוך זוג העליון אלא בתחתון והוא כמו תער עכ"ל והנה קשה מאד להיות נזהר בדבר זה אמנם נראה דהכון ליזהר שלא יספר פאת הזקן במספריים שהוא חדוד מאד דליכא למיחש שיחתוך התחתון ולא העליון אלא כשהוא חדוד מאד. אבל אם אינו חדוד אי אפשר לתחתון בלי דבוק העליון. הנראה לעניות דעתי כתבתי :

דיני כלאים וכלאי בהמה ודין סירוס

שאלה רצו מי שיש לו וומ"ש או יופ"ן עשוין מפשתן ורוצין לחבר בה בתי זרועות מבגד צמר על ידי קנופי"ל אצבעה או המשה סביב הזרוע יש בו משום כלאים או לאו :

תשובה יראה דיש לחלק שאם נעשו הקנופ"לן רפויים בתוך הנקבים שיוכל לפורקן באצבעותיו כה"ג לא מיקרי חיבור ואע"פ שהבתי זרועות אדוקים תמיד ביופ"ן ואינו מפרקן מהם לא בלבישה ולא בפשיטה ולא בעינן נמי דווקא תפירה לחבור אלא אפי' בקשר גמור נמי חשיב חיבור לענין שעטנז כמו שהוכיח ר"ת מהסיא דקשר העליון בציצית דאורייתא מדשרי רחמנא כלאים בציצית מ"מ כך חיבור שע"י קנופ"ל לאו חיבור כדמוכח פ' מצות חליצה דקאמר התם האי סנדל דידן אע"ג דאית ביה הומרתא קטרינא ביה מיתנא כי היכא דהיכוי חליצה מעלייתא וכתב שם אשירי דנוהגים לקשור המיקן ב' קשרים זה על זה אבל לא בעניבה משום דקי"ל עניבה לאו קשירה היא ע"כ הא קמן ע"כ דקנופ"ל לאו קשירה מיקרי דאל"כ אמאי לא יעשה עניבה נהי דלא קשירה מיקרי מ"מ כבר קשור הנעל על ידי הומרתא דהיינו קנופ"ל כדפירש אשירי בסדר חליצה ומנלן דלא הוי חליצה מעלייתא בעניבת מיתנא הואיל והוא קשור כבר אע"כ לא מיקרי קשור על ידי הקנופ"ל וה"נ לא מיקרי חליצה מעלייתא אלא א"כ קשור הוה ואע"ג דכתיב והבאת את הקרסים בלולאות וחברת את האהל וגו' אלמא מיקרי חיבור ע"י קרסים איכא למימר שהיו עשויין בענין זה שלא ישמטו כלל אם לא על ידי מעשה כגון שהיו כופפים ראשי הקרסים לגמרי לצידן השנית ומודינא נמי בנ"ד שאם לאחר שהכניס הקנופי"ל בנקב יתפור את הנקב שיהא קצרה עד שלא יוכל לצאת הקנופי"ל להתפרק ממנו אלא על ידי קריעה פשיטא דכה"ג הוי חיבור ודמיא ממש להא דאיתא באשירי בהלכות כלאים גבי בגד צמר שנפרק כרכו בחוט של פשתן והוי דווקא בענין זה שיוכל להוציא ראשי הקרעים בלי התרת קשר החוט דאל"ה אסור אלמא אע"ג דאינו קושר הצמר והפשתן יחד אלא שעל ידי קשירת החוט לבדו מתחברים יחד חשיב חיבור וה"ה בנ"ד אם ע"י תפירת הנקבים מתחברות יחד חיבור גמור חשיב צמר ופשתים יחדיו :

שאלה רצז מנהג ברוב בני אדם בפשיטות שמחברים עורות מחיות ובהמות תחת בגדי צמר שלהם ויש מועטים נמנעים משום אסור כלאי בגדים נכון הוא להחמיר או לא :

תשובה יראה דאין כאן מקום כולי האי להחמיר ואע"ג דכתב הרמב"ם ואסור לחבר צמר ופשתים על ידי העור המפסיק ביניהם וה"נ העורות שמחברים תחת הבגדים תפורים בחוטי פשתן ויתחברו אל בגד צמר על ידי חיבור העורות אין לחוש לזה דהא שאר הגאונים חולקים על הרמב"ם בזה ומתירין על ידי הפסק דבר אחר בנתיים הכי איתא בהדיא בא"ז הגדול ובאשירי. ואת"ל שיש לחוש שעל ידי ריבוי התפירות דאיתרמי שיתחברו חוטי הפשתן עצמן שבהן תפורות העורות אל הבגד ולא מיפסיק מידי בנתיים ומטעם זה החמיר אחד מהגדולים והצריך לחבר על העורות לוטוש אחרות תפורות הכל בקנבוס ולחבר אח"כ בתפירה אותה לוטש אל הבגד. אמנם מצאתי בא"ז הגדול דרבינו שמשון התיר דבר זה מטעם שהחוטין שבהן העורות תפורים לא חשיבי ובטילי הן לגבי העור הואיל ואין באים רק לחבר העורות ואין בהם משום כלאים והביא ראייה על זה מתוספתא דפרק במה אשה לפי פירוש הערוך והאריך מאד התם ובפירוש משניות דרבינו שמשון במסכת כלאים מצאתי וז"ל ופוק חזי מאי עמא דבר שלובשין סרבלין של צמר ותפורים תחתיהם עורות של טלאים או של שפנים שהן תפורים בפשתן ע"כ. והשתא כיון שרבינו שמשון שחיבר התוספות דמימיהם אנו שותין כתב כל כך בפשיטות להקיל וגם כתב בסמ"ג ובתשובת הר"ם א"ז דבגדים שלנו אינם שזורים ואין בהן כלאים מן התורה דבעינן נוז דהיינו שזור א"כ אין

להחמיר חומרת המנהג שנהגו העולם בדבר אמנם אח"כ מצאתי תשובת מהר"ם שכתב ג"כ דברי רבינו שמשון הללו ומסיק עלה דהוא היה מחמיר בדבר וכן הוגד לי משום הרב יחזקיהו שהיה מחמיר כמו כן בדבר שהורגל ביתרון שאר מיני חסידות ופרישות . הנראה לע"ד כתבתי :

שאלה רצח נכרי בעל חובו מוליך עגלה דכלאים בסוסים ובשוורים ופגע בו בדרך ורצה לדבר עמו בעסקי חובו ראוי לדבר עמו בקול רם או לאו :

תשובה יראה דאין לחוש בדבר ואע"ג דכתב בסמ"ק וז"ל והמנהיג בקול לוקה כר' יוחנן וכתב עלה בהגה"ה ומכאן נכון ליזהר ;שלא לפרוש שלום לנכרים המנהיגים בכלאים שלפעמים הבהמות ממהרות ללכת מחמת הקול עכ"ל . לפי זה היה לאסור כדון דידן מכל שכן שהרי מאריך יותר בדברים מבפריסת שלום ואיכא למיחש טפי אמנם נראה דיכול לומר דהגה"ה זו דסמ"ק ס"ל כהלכות דרב אחאי דסברי דלא קי"ל כדברי רבי שמעון בדבר שאינו מתכוין אלא רק באיסורי שבת אבל בכל שאר איסורים קי"ל כרבי יודא ולהכי אסור אע"פ שאינו מתכוין להנהיג הבהמות אבל לפר"י בתוס' דפ"ח שרצים וכן באשירי שם שכתבו בהוכחות גמורות דבכל איסורי שבתורה קי"ל כרבי שמעון אם כן היה הגה"ה דסמ"ק שרי שהרי ע"כ לא פסיק רישיה הוא דהא כתב שלפעמים הבהמות ממהרות ללכת מחמת הקול ולא כתב דרגילות הוא וכ"ש דלאו ודאי הוא וא"כ למה יאסר דאין נראה כלל שיש לחוש שיכוין להרים קולו כדי לחבב עצמו אל הנכרי שתלך הבהמה דמילתא דלא שכיחא' היא שתלך הבהמה מחמת קול הנכרי אלא שלא הורגל בו והכי איתא בהדיא פ' קמא דע"ז דשרי למכור אידיא דספסירי משום דלא ידעה לקליה ולא אזלא מחמתיה. אמנם נראה שיש ליזהר היכא שהמשא של ישראל והוא הולך עם העגלה ולפעמים כאשר הגלגלים נכבשים מלכת לא ילמדם היאך יעשו שילכו כאופנים דיש לחוש הואיל ועסוק הוא בתקון הליכה ושמא ישכח ויצעוק אל הבהמה שילכו . כדרך העגלים לעשות וכן בכל הדרך אשר הולך עם העגלה טוב שילך מרחוק משום האי חששא כי רגילות הוא שהעגלה נכבשת או מתעכבת באבן או בגומה שלא הלך . הנראה לע"ד כתבתי :

שאלה רצט נכרי הלוקח תרנגולים זכרים כדי לסרסן שרי לישראל למכור לו בסתם אע"פ שיודע שאינו קונה אותם אלא כדי לסרסם :

תשובה יראה דהך מילתא תליא בפלוגתא דרבוותא בסמ"ג פסק דקי"ל כרבי חידקא דסבר בני נח מוזהרים על הסירוס ולדידיה אסור למכור לו משום דקעבר ולפני עור לא תתן וגו' כדאיתא פ' קמא דע"ז בכמה דוכתא דאסור למכור לנכרי כל דבר שהנכרי קונה אותו כדי לעשות בו דבר שהישראל מוזהר על כך ואע"ג דאינו אומר בפירוש שקונה לשם כך אלא דאנו ידעינן דלהכי הוא מכוין וכן כתב בהדיא בתשובת ריצב"א דלמ"ד בן נח מצוה על הסירוס אסור למכור לו בהמה אם ידוע בודאי שיסרסנו אמנם כתב סתם דלא קי"ל כר' חידקא וכן פסק אשירי פ' הפועלים ולדידהו ודאי שרי למכור לנכרי תרנגולים זכרים אע"פ שיודע בודאי שיסרסם כיון דלא מוזהר עלה ואפילו לדברי סמ"ג יש לצדד קצת להתיר אם הנכרי הקונה אותו אינו מסרסו בעצמו אלא מוסרו לעבדו או לשפחתו לסרסן כדאיתא פ' קמא דע"ז גבי לבונה זכה דמוכרים להם חבילה משום דודאי לסחורה קא בעי ופריך וליחוש דילמא מזבין לאחריני ומשני אלפני דלפני לא מקפדינן וכ"ד נמי לפני דלפני היא דהנכרי הלוקח מישראל לא קעביד איסורא מידי אע"פ שמוסרו לשלוחו לסרס אין שליח לדבר עבירה אפשר ג"כ לגבי נכרי מנכרי ויכול לומר דכל שכן הוא דהא קי"ל בעלמא דאין שליחות לנכרי . אמנם יש לחלק דלא דמי לההיא דלבונה זכה :

דיני ריבית ושמיטה

שאלה ש ראובן השיא את בנו ונתן לו נדוניא וגם מצד הכלה נתן לו נדוניא והחתן והכלה עדיין יניקים ואינם יודעים עדיין לישא וליתן בשלהם יפה וקרובי הכלה רוצים ליקח הנדוניא לידיהם קרוב לשכר ורחוק להפסד כי אמר ראובן שלא יוכל כלל להתעסק בו מפני שיש לו שאר עסקים רבים לצרכי ביתו שרי לקרובי הכלה למיעבד כדלעיל או לאו :

תשובה יראה דאין למצוא היתר לדבר דרש"י פירש בהדיא אההיא דקאמר תלמודא פ' הרבית דשרי להלוות נכסי יתומים בקרוב לשכר ורחוק להפסד ואע"ג דאבק ריבית הוא ובדיקני אסור מ"מ אינו אלא מדרבנן וביתומים לא גזרו וא"כ בנ"ד לאו יתומים הם שהרי אביו קיים ורבנן נמי גזור והכי נמי דאינו יודע להתעסק בצרכו וכתב בסמ"ק דיתום אע"פ שהגדיל אם לא הגיע עדיין לכלל דעת שיוכל להתעסק בשלו כשאר אנשים מיקרי עדיין יתום וכאן נמי אבי החתן מסתלק מטרוח בנכסי בנו והוי לן למיחשביה כיתום אין לומר הכי דכיון דאביו קיים עדיין אין בית דין מצווין לפקח על נכסיו דאמור ילדם ואביהם; דיכא שדיה ולאו כל הימנו שיפקע את עצמו ויטיל הטורח על בי דינא ונראה להביא ראייה קצת על זה דמי שיש לו אב דאין אחרים מפקחים על צרכיו ואע"פ שאביו מסתלק הימנו והוא עצמו ג"כ אינו יודע להתעסק בצרכו מהא דאמר פ' קמא דב"מ רבי יוחנן דגדול וסומך על שולחן אביו מציאתו לאביו ופירשו שם התוספות דדווקא בנו הסומך על שולחן אביו מציאתו שלו משום איבה דדרך האב לזון את בנו תדיר ואם לא יפרנסו אביו לא יפרנסוהו אחרים אבל יתום דעלמא סמוך על שלחנו אין מציאתו שלו בשביל כך. הא קמן דמי שיש לו אב חשו חכמים אם יסתלק האב מלפרנסו גם אחרים לא יפרנסוהו אבל ביתום לא חשו שאם לא יפרנסנו זה יפרנסנו אחרים וא"כ בנ"ד נמי אם אין האב רוצה לטרוח בצורכי בנו ונכסיו למה יפקחו ב"ד על זה דנימא לא גזור רבנן עלה ונראה דדוקא משום האי טעמא אסור משום דרבנן גזור עליה כעל שאר דיקני אבל מהאי טעמא דכתב במרדכי פ' הריבית שדקדק הר"ר דוד הלוי דלא מלוינן מעות יתומים בקרוב לשכר ורחוק להפסד אלא ע"פ ב"ד דאלימי לאפקועי ממון של המקבל אצל היתומים וא"כ בנ"ד שאין ב"ד נזקקין לו מי יפקיע ממון המקבל דמשום הא לא איריא דאיכא למימר דהכי נמי דאין ב"ד נזקקים לפקח תמיד על צרכיו אבל מ"מ לפי שעה נזקקים למסור המעות ליד המקבל ולהתנות עמו בקרוב לשכר ורחוק להפסד אי לא הוי גזור רבנן בהכי וכה"ג אשכחן בפ' המפקיד גבי שבוי שנשבה והניח קמה לקצור דב"ד מעמידין לו אפוטרופוס לפי שעה ופריך התם ונוקי אפוטרופוס לעולם ומשני אפטרופס לדיקני לא מוקמינן ופרש"י דב"ד לא ימנאו אפטרופס לדיקני משום דליכא מצוה כמו ביתמי ואפ"ה לפי שעה ימנאו וכ"ש בנ"ד דב"ד גופייהו הוו מצי למסור המעות ליד המקבל להתנות עמו אי הוי שרי :

שאלה שא ראובן יש לו כתב חוב על הנכרי בעשרים זהובים ובריבית בכל יום ובא לשמעון ואמר לו קח ממני חצי החוב בי' זהובים ומעתה יעלה לך ריבית כל יום על חצי חלקך כמו לי ואם תדאג שהחוב אינו בטוח הנה ערב לך עבור הקרן י' זהובים שלך שלא תפסיד כלל חשיב כה"ג קרוב לשכר ורחוק להפסד או לאו :

תשובה יראה דיש להחמיר בדבר דנראה כה"ג חשיב קרוב לשכר ורחוק להפסד שהרי שמעון הוא בטוח בקרן שלו שלא יפסיד בו כלל ואפשר שיגיע לו ג"כ ריבית וריוח וא"ת דכה"ג לא אסיר הואיל והשכר והריבית אינו בא לידו מישראל חבירו אלא מן הנכרי ולא דמי לשאר קרוב לשכר ורחוק להפסד כמקבל עסקא מחבירו או כמושיב את חבירו חנוני למחצית שכר או מושיב תרנגולים וכן שמין עגלים וסייחים דהתם כולו השכר והריוח בא ליד הישראל מיד ישראל חבירו וע"י טורחו אבל כאן אין בא כלום מן הישראל אלא מן הנכרי וכה"ג איכא למימר דשרי דהא איתא פ' הריבית בתוס' בהדיא דיכול ישראל ללוות לנכרי בריבית וישראל חבירו ערב לו עבור קרן וריבית אם לא יפרע הנכרי יפרע הערב קרן וריבית משום דישראל המלוה לא בתר ערבא אזלא אלא בתר הלוה נכרי ואפי' לפי הגה"ה באשירי שם בשם ראבי"ה דכה"ג אסור ליקח הריבית מ"מ מודו בקרן דמועיל הערבות

וריבית נמי אי יהיב ליה נכרי שרי ליה למשקל ובריבית נמי איכא תקנה אפילו למשקל מישראל כגון שיתנה הערב עם המלוה שלא יתבע אא"כ אין ביד הנכרי מה לפרוע דהו ליכא בתר ערביה אזל והכי כתב אשירי בשם הראב"ד בהדיא דשרי כה"ג מ"מ נראה דאין להתיר בנ"ד מכל הני דהא דשרינן התם דמלוי ישראל למיהוי ערב לישראל חבירו עבור הנכרי בהלואה בריבית היינו דוקא היכא שהישראל מלוה מעותיו לנכרי עצמו וחבירו הישראל נעשה ערב בשביל הנכרי כה"ג לא מיחזי כלל כמלוה חבירו בריבית אבל בנ"ד דשמעון לא מלוה לנכרי וליתיה בהדיה אלא נותן מעותיו ליד ראובן על סמך הנכרי וכיון שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד שהרי בטוח הוא בקרן שלו מיד ראובן איכא למימר ודאי דמיחזי כריבית הואיל והמעות ניתנים מיד ישראל זה ליד ישראל חבירו וכה"ג איתא התם בתוס' דדוקא הניח על גב הקרקע ויפטר שרי אבל הנח לחבירך והפטר אסור ואע"פ שהנכרי המלוה מתנה בריבית עם הישראל השני וישראל השני נותן הריבית רק ליד הנכרי אפ"ה אסור משום דהמעות ניתנים מיד ישראל ליד ישראל השני ונראה כנותן ריבית וה"ה בנ"ד. וא"ת מניין לנו לדקדק ולחלק כולי האי לאסור י"ל דהכי מוכח בתרי דוכתי בדברי הגאונים דבנ"ד אסור דחשוב קרוב לשכר ורחוק להפסד חדא במרדכי פ' המפקיד קרוב לסופו גבי מותרים ישתמש בכן כתב שאם הלוה לנכרי על המשכון נוטל הנפקד כל הריבית ואם ירצה לתת מעצמו חלק למפקיד לא הוי ריבית ואין כאן שכר מעותיו הוא נוטל דהא לא בתורת הלואה ולא בתורת מקח בא לידו ולא מיקרי קרוב לשכר ורחוק להפסד שהוא רשע דאינו אלא היכא דמתני להיות קרוב לשכר ורחוק להפסד אבל כאן לא מתני מידי א"כ הרי מוכח בהדיא דאי הוה מתני התם הוי אסור משום קרוב לשכר ורחוק להפסד והתם הוא ממש כנ"ד שהוא משתמש במעות הפקדון וחייב באחריות בקרן ואם התנה עמו המפקיד שיתן לו מן הריבית שנוטל מן הנכרי היה אסור ואידך דוכתא הא דכתבו התוספות ואשירי ומרדכי פ' הגוזל קמא דשרי להלוות חבירו למחצית שכר בענין זה שיתנה שילוה רק על משכונות של כסף ויטמנם בקרקע ואז יהיו כל האחריות על הנותן אבל אם ישנה בהם להלוות על דברים אחרים אם פחתו פחתו למקבל ואם הותירו הותירו לאמצע וכה"ג לא מיקרי קרוב לשכר ורחוק להפסד הואיל ואם היה עושה כמו שהתנה היה קרוב לזה ולזה ע"כ דברי התוספות ואשירי ומרדכי. והשתא אי שרי בנ"ד הואיל והשכר והריוח אינו בא אלא מן הנכרי א"כ למאי צריכים כל הני תנאי יתן לו הנותן למקבל מעותיו שילוה לנכרי והאחריות דהקרן יהא עליו אם לא יפרע הנכרי והריוח יחלוקו אם יפול דהני תנאי נמי לא מהני רק לקרן כדמבואר למבין שהרי כתבו אם הותירו הותירו לאמצע אבל אם לא הותירו לא מחייב במידי ודוחק לומר דהנהו תנאים מועילים אפילו לשאר רווחים כגון בסחורה וחליפין שאינם באים ע"י ריבית דנכרי והכי ודאי לא שרי בנ"ד דלשון הגאונים דלעיל לא משמע כולי האי הכי:

שאלה שב ראובן בקש למסור מעותיו לשמעון שילוה אותם בריבית ורצה לקצץ עמו בסך מבורר ושיהיה לו ג"כ כמעט בטחון גמור בקרן שלא יהא נפסד לו כלל האיך יעשה בהיתר:

תשובה יראה למצוא תקנה וצדדים לעשות בהיתר אלא דמיסתפינא דשמא ע"י דקדוקי הללו ובקשות תחבולות להתיר מקח ומתן בריבית יהיה דברי תורה דומה לחוכא ואיטלולא שחוק והיתול. אמנם מ"מ אומרים וצדיקים ילכו בם. בגליון בתוס' פ' הריבית גבי הא דאמרינן מעות היתומים מותר להלוות קרוב לשכר כו' וז"ל ונראה דהיכא דכל האחריות על הנותן שרי אפילו לקצץ דאין כאן מלוה אלא פקדון ושכר מעותיו נוטל ובתוס' שרי להשכיר מעות לשולחני משום דמחזירים בעין וה"ה אפילו אם השכירם להוליכם דשרי דכיון דאחריות על הנותן כשהמקבל מוליכם. וכ"כ ר"ת בתשובתו עכ"ל והתוס' והסמ"ג מוקמי ההיא דרב חמא דאוגיר זוזי בפריטי שהיה רב חמא מקבל עליו אחריות אונסים ואפ"ה מסיק התם דאסור משום דזוזי לא מהדרי בעינייהו ומשום דהשכר שנותן מן המעות אינו אלא כדי להוליכה ולא בשביל שיהא נפחתים כמו כלי השכור בדמים שנפחתו ע"י המלאכה ובמרדכי בשם א"ז מוקי ההיא דמשכיר מעות לשולחני דווקא כשמניחים השולחני לפניו ואם אבדו או נגנבו חייב באחריותן אבל אם מוליך להרוויח בהם אסור משום ריבית והכי הוי מעשה דרב חמא דאוגר זוזי בפריטי ע"כ. והשתא מדברי הגליון דלעיל מבורר דכל היכא דאין הנותן נושא כלום על אחריות הקרן דשרי אפילו לקצץ והתוס' נמי דאוקמי ההיא דרב חמא שהיה מקבל עליו אחריות אונסים ואפ"ה אסור יש לומר וודאי דדוקא משום דלא הוי מקבל עליו רק אחריות אונסים ולא שאר אחריות כמו גניבה ואבידה אבל אם היה רב חמא מקבל עליו אחריות גניבה ואבידה הוי שרי והכי משמע להדיא בתשובת מהר"ם בההיא פרקא על אחד שקבע עם בחור לתת לו ההוצאה ושילמוד עם בנו וכן בא"ז דלעיל מוקי רב חמא שהשוכר קבל אחריות גניבה ואבידה משמע נמי דאל"ה שרי'. אמנם מסיפא דתשובת מהר"ם איכא למידק איפכא דכתב בסוף היתר שהבחור יתן המעות לבעה"ב במתנה ויהיה רשות ביד בעה"ב להחזירם או לאו משמע להדיא שאפי' אם קבל עליו הבחור אחריות גניבה ואבידה ואפי' פשיעה לא מהני אא"כ נתנם לו במתנה. אך י"ל דעדיף טפי לבחור ליתן במתנה שאז בעה"ב חסר בו טפי שלא יהא נגנב ואבוד וכ"ש על הפשיעה לפי שסומך כ"כ על אומנתו שנתן לו את שלו בהמתנה ע"מ להחזיר אבל אם לא יתן לו במתנה ויקבל עליו כל ההפסדות לא יהא חסר כל כך ולכך נקט האי תקנה. ומעתה יש תקנה לעשות כל המבואר לעיל בשאלה בהיתר בדרך זה שראובן הנותן יקבל עליו כל האחריות אפי' של גניבה ואבידה ויפריז על המידה לקבל עליו שאפי' אם יאבדו או יגנבו ויופסדו אפי' בפשיעה יהיה באחריותו אך אם שמעון המקבל פושע בממון כ"כ שדומה הוא כמזיק בידים יתחייב שמעון באחריותו וגם יקבל עליו שלא יהא נאמן אפי' בשבועה דאורייתא ואפי' ע"פ עדים אפי' בן ק' שלא פשע בכן פשיעה גדולה שהוא כמזיק בידים רק אם יעידו לו הרב והש"ץ וכה"ג אנשים יושבי אהלים בעיר שיש להם ידיעה כמו"מ שבעיר שהם יהיו נאמנים להעיד בראיה וידיעה גמורה. ובדרך זה יהיה בטוח בקרן שלו כהלכה לעולם שאם אבדו יטעון ראובן שהפסידו במזיד בידים ולא יוכל שמעון לאמת דבריו רק ע"פ הרב והש"ץ וקרוב דקרוב הוא לודאי שלא ידעו כל האחריות ושרי ליה לקצץ כדמבואר לעיל וכה"ג אשכחן קצת שדקדקו רבוותא למצוא היתר ע"י תנאי ואע"ג דבוודאי אין דעת שניהם שיתקיימו התנאים ואין מתנין אותו אלא כדי ליקח הריבית בהיתר כי הא דכתבו התוס' בפ' הגוזל קמא ושאר החבורים נמי מייתי לה שיתן מעות לחבירו למחצית שכר ויתנה עמו שלא ילוה אותו רק על משכונות כסף או זהב ויטמון אותם בקרקע ואז יהיה האחריות על הנותן אבל אם ישנו להלוות בע"א יתחייב המקבל באחריותו כדמסיק התם בכה"ג אין לאסור משום קרוב לשכר ורחוק להפסד ואע"ג דהכל יודעים שאין כלל בדעת הנותן והמקבל שיתקיים התנאי שילוה אותו רק על כסף או זהב ויטמין בקרקע אלא ילוה על חובות לגמרי בלא משכון או על משכונות שאינם של כסף וזהב ואם מכסף וזהב ודאי לא יטמן בקרקע אפ"ה שרי. אמנם אין ראיה מכאן שיש לחפש צדדים ודקדוקים רק להתיר הריבית דרבנן כגון הא דלעיל נותן למחצית שכר דאפי' אם היה המקבל מקבל עליו בהדיא בלי שום תנאי האחריות מ"מ לא הוי אלא איסור דרבנן הואיל ואינו קוצץ עמו כלום אלא שאם יהיה ריווח יפול לאמצע ולא הוי אלא קרוב לשכר ורחוק להפסד והכי מוכח התם מתוך הסוגיא להדיא דבהכי איירי בלא קציצה כלל. אבל נ"ד דקוצץ עמו להדיא ואם לא היה התנאים ביניהם הוי ריבית דאורייתא מאן לימא לן דשרי לחפש צדדים ותנאים כדי להתיר מה שאסרה תורה בכמה אזהרות ודיי לנו במה שדקדקו הגאונים הראשונים למצוא היתר ע"י נכרי וכה"ג ואע"ג דהני היתרות דומין קצת לחוכא ואיטלולא אינהו הוי כדי לסמוך עליהם ועל דקדוקיהם ולא אנו מ"מ כתיבנא כדי לאחויי מילי דאורייתא. הנלע"ד כתבתי:

שאלה שג ראובן זקף עם הנכרי לוה שלו י' ליטרא עבור ט"ו ליטרא מר"ח ניסן עד ר"ח שבט ובענין זה יגיע ג' פשיטי בכל שבוע על כל ליטרא וליטרא בר"ח סיון בא

אל שמעון שיפדה ממנו חצי החוב דהיינו ה' ליטראות תחלת הקרן ויעלה לו ג' פשיטי על כל ליטרא וליטרא כמו שעולה לו מן הנכרי כל זמן שלא יחזיר לו מעותיו קרן וריבית והרשות יהיה ביד ראובן להחזיר לו אחר חודש אחד או ב' חדשים איך יעשו הדבר בהיתר גמור:

תשובה יראה דבדרך תנאי ממש ככל המבואר לעיל אין למצוא תקנה לעשות בהיתר אבל בהבטחות ובמאמינו יש לעשות בהיתר. ואבאר תחלה החלוקים לאסור ולהתיר כאשר נמצא בפסקי הגאונים ומתוכן יתבאר שאלתינו. במרדכי פרק הריבית כתב מתשובת מור"ם על אודות הטיבכ"ע כו' דלישראל שזקף עם הנכרי קרן וריבית בכלל אחד עד זמן ידוע חשוב הכל כקרן שהרי אם היה בא הנכרי ליתן לו מעותיו שהלוה לו לא היה יכול לפטור בדיינים אא"כ היה נותן לו כל הריבית שנזקף עם הקרן ואע"ג דבסוף התשובה כתב בא"ל דדוקא ריבית הנזקף שכבר עלה ועבר זמנו חשיב כקרן אבל מה שלא עלה עדיין לא. נראה דלרווחא דמלתא כתב בא"ל שהרי כתב בפשיטות דחשיב כקרן ונראה נמי לפי הדקדוק באשירי בהאי דפ' הריבית נכרי שלוה מעות מישראל והקפו עליו במלוה אם עד שלא נתגייר כו' מוכח התם דסבר דאפי' ריבית שלא עלה עדיין חשיב אפ"ה כקרן הואיל ונזקף. וכתב עוד באשירי מן הירושלמי וכן בסמ"ג מייתי אותו ירושלמי יש דברים שהן כריבית והן מותרין כיצד לוקח אדם שטרו של חבירו והלוואות חבירו בפחות ואינו חושש משום ריבית. ומפרש שם בהגה"ה כגון ראובן שהיה חייב לשמעון מנה לפרוע לו בתשרי מותר ללוי ליתן לשמעון כ' בניסן וליקח המנה בתשרי שאין זה הלוואה אלא מכר גמור שהרי שמעון נסתלק לגמרי מחוב זה ולוי זכה בו במעמד שלשתן ואם יש לשמעון שטר יקנהו ללוי במסירה ובכתיבה כו' ובהאי פירקא כתב הא"ז והאשירי ומרדכי דאם יש לישראל משכון מן הנכרי בריבית מותר לישראל אחר לפדותו אלא בדרך זה שימכור הישראל ראשון לישראל שני המשכון כדי שיהיה הריבית שיעלה מכאן ואילך על המשכון שלו ואם לאחר זמן רוצה הישראל ראשון לחזור ולפדות המשכון אליו מותר לו ליתן לישראל השני הקרן שלו וגם הריבית שעלה על המשכון בזמן היותו בידו וישראל השני יחזור וימכור לישראל הראשון את המשכון שיהיה שלו כבתחילה. ובתלמוד פ' הריבית איתא מכר לו בית מכר לו שדה ואמר לו לכשיהיה לי מעות תחזירם לי אסור לכשיהיו לך מעות אחזירם לך מותר ודייקינן התם מ"ש רישא ומ"ש סיפא אמר רב פפא דאמר ליה מדעתיה ופירש"י כלומר אם ארצה אחזירם ולא שתתבעני בדין הילכך מותר דאי נמי חזר וקיבל מעותיו עד עכשיו שלו היתה וחזר ומוכרה אבל רישא שע"כ צריך להחזירם מעיקרא לאו מכר הוא עכ"ל. ובהגה"ה באשירי בשם א"ז שפי' בשם ר"ח פירש אחר אמדעתיה ע"ש. ומהשתא נבאר שאלתינו כבר מבואר לעיל דמור"ם והאשירי ס"ל דבתר זקיפה אזלינן אפילו בריבית שלא עלה עדיין חשוב הוא כקרן וא"כ אין תקנה להקנות כתב הנזקף עם הנכרי מישראל לחבירו שיעלה לו ריבית בכל שבוע מה שהוא רב או מעט דהואיל ונזקף החוב עם הנכרי כל דמי החוב קרן וזקיפה הכל חשוב ממונו של ישראל ואשתכח מאי דשקל בריבית כל שבוע לאו מיניה דנכרי קא שקיל אלא ממונו של ישראל בשכר המתנת מעותיו שמקדים ונותן לו עתה קודם הגעת הזמן הזקיפה ודאי אם היה רוצה לקנות עתה החוב לגמרי בפחות מדמי הסך שבחוב בכתב כגון שיחשבו כמה עולה הריבית עד זמן הזקיפה וכפי אותו ערך יתן לו עתה פחות כה"ג שרי לגמרי כדאיתא בהדיא בירושלמי לעיל דמייתי סמ"ג והאשירי וכדמפרש שם בהגה"ה היפה. ואפי' אם אינו רוצה ליקח כולו אלא מקצת החוב בדרך זה נראה דאין חילוק כלל בין למכור ולהיות כולו או מקצתו. אבל אם אין בדעתו של המוכר למוכרו לחלוטין אלא רוצה לחזור ולקנותו כשיהיה לו מעות צריכים לעשות בענין זה שלא יהיה בטוח לגמרי בתנאי גמור להחזיר לו אלא בטוח בחבירו שקונה ממנו שלא ישנה את דבורו יקנהו ממנו חבירו בקנין גמור ויבטיח אותו אח"כ בדברים אמתיים לכשיהיה לו מעות יחזור וימכור אותו לו בדרך זה פר"ת לעיל ופירש"י יאמר בתחילה אם ארצה ולא שתתבעני בדין אבל אחשב בדאי אם לא אעשה ואי גברא דמהימן הוא מסתמא לא ישנה בדבורו. והשתא לפי דוגמתינו ושאלתינו שזקף מניסן עד שבט י' ליטרא עבור חמשה ליטרא וריבית עולה בכל חדש חצי ליטרא לריבית אם יקנה ממנו החוב כולו או מקצתו בסיון נמצא שכבר עלה ליטרא לריבית וא"כ יכול ליתן לו י"א ליטרא והרי כולו שלו היא מאי ואם חציו יתן לו ה' ליטרא וחצי ואם רוצים בדרך המבואר בשאלה שיפדה רק כמו שהיה הקרן הראשון ובעל מנת שיתרצה לחזור ולמכרו לו וכדמבואר יעיל אם קנה ממנו בר"ח סיון ויחזור למוכרו לו בר"ח אב יחזור לו זה ויתן לו י"א ליטרא שהרי עולה ריבית ליטרא באלו שני חדשים. סיון ותמוז בזמן שהיה החוב קנה לו ואעפ"כ שמתרבה ממון שמעון מיד לראובן ואין יד נכרי באמצע כלל מ"מ הואיל ודרך מקח וממכר הוא שרי כהאי דכתיבנא לעיל בשם א"ז והאשירי במוכר משכון לחבירו וחוזר וקונהו מאתו אלא דהתם הריבית לא נעשה לקרן של הישראל כמו בנ"ד. לכך הוצרכתי לבאר כאן תקנתו להתיר. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה דש חוב שעברה עליו שמיטה אם יכול המלוה לכופו ללוה בערכאות של נכרים שיפרענו כיון שכתב בשטר בין בדיני ישראל ובין בדיני נכרים אי קא עבר על לא יגוש או לאו:

תשובה יראה אע"ג דכתב ר"י וכן מוכח מדברי ר"ת וכמה גאונים וכן מפי' רש"י פ"ק דע"ז דשמיטת כספים נוהגת בזמן הזה לא חזינן רבנן קשישי בדורותינו דהוו מורו לנהוג עתה שמיטת כספים. ואדרבה שמעתי שהיה אחד טוען שמיטת כספים לפטור מהלוואה היה נחשב כאחד מן המתמיהים גם אותו שהיה טוען שמיטה לא היה טוען טענה זו אא"כ היה לו בלא"ה אמתלאות אחרות שלא היה נרגא. והס"ג כתב ג"כ בטור חושן משפט מתשובת הרא"ש שבאותו מלכות שהיה בו הרא"ש לא רצו לדון בה ולנהוג שמיטת כספים וצוח הרא"ש ככרוכיא על ככה ולא אשגחו ביה. ואמרו לו דיש להם יפוי כח בשטרותיהן שכתבו בהן שיוכל המלוה לכוף הלוה בכל הדרכים בין שהם דתיהם ובין שאינם דתיהם. והיו רוצים לומר דעל ידי שופרא דשטרא היו יכולין לכוף הלוה שהרי מחל לכופו שלא כדת. וכתב הרא"ש על זה דלא מהני דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה ומ"מ מסיק שם דהוא היה נוהג שמיטה והיה דן כך ואעפ"כ לא היה הותר מנהגם ע"כ. ונראה למצוא קצת טעם וסברא אמאי לא נוהגים תורת שמיטת כספים עתה בדורותינו משום דקי"ל כרבי דשמיטת כספים בזמן הזה אינו אלא מדרבנן זכר לשביעית אבל מדאורייתא בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים. כך דרש לה רבי בתלמודא וא"כ נוכל לומר דלא תקינו זכר לשביעית אלא בארצות שקרובים לא"י כגון בבל ומצרים וכה"ג תירץ ר"י בהך שינויא דמה"ט לא נהגינן תרומות ומעשרות בארצינו דאשכנז דהוי נהיגי בהו האמוראים בבבל דלא גזרו בח"ל רק לארצות הקרובים לא"י ולא ברחוקים. ואע"ג דחלה נוהג בכל הארצות ומחלק בה משום דחלה דמיא טפי לחובת הגוף מלחובת קרקע משום דבעל העיסה חייב בה ולא בעל הקרקע. ול"ד לתרומות ומעשרות דחובתם רק על בעלי קרקע. ולפ"ז כל שכן שמיטת כספים שתנהג בכל הארצות לחובת הגוף ממש היא כדאיתא בהדיא פ"ק דקדושין קרוב לסופו. י"ל דמ"מ הואיל ואתקש שמיטת כספים לשמיטת קרקעות ושם שמיטה חדא הוא דתרווייהו בקדושת שביעית תלוי ובזמן הזה לא נתקן אלא זכר לשביעית דמיא טפי לחובת קרקע מחלה. וכן משמע התם פ"ק דקדושין דהא אי לא הוה קרא הוי דרשינן דאפי' בזמן השמטת קרקע לא תנהוג שמיטה בח"ל אלא בא"י. והשתא נמי דרביה קרא מ"מ דמיא נמי לחובת קרקע משום דשם שמיטה חדא היא כדפרישית. והא דכתבו המחברים דר"ת כתב פרוזבל בימיו וכן הא דלעיל דכתב אשירי דיש לנהוג תורת שמיטת כספים אפשר לא ס"ל כהך שינויא דר"י דיש לחלק בח"ל בין ארצות קרובות לרחוקות. וכן הוא האמת דר"ת תירץ הא דתרומות ומעשרות בע"א משינויא דר"י. אכן אין אשינויא דר"י סמכינן לענין שמיטה. וגדולה מזו אשכחן לגבי כלאים דנהוג עלמא כר' יאשיה דלאו חייב עד שיזרע חטים ושעורים במפולת יד. וכתב ר"י דאע"ג דליכא

כמה הספרים דלא כרבי יאשיה מ"מ בדורות אחרונות בימי ר"נ בר יצחק הקילו לנהוג כרבי יאשיה . הא קמן דאפילו באיסור דאורייתא סמוכים דרי בתראי אחר תנא נגד כמה סתמים כל שכן במאי דתקון רבנן רק לזכר שביעית . דנוכל לסמוך אחר שינויא דגאון אע"ג דגאוני קמאי לא בעי לסמוך עלה . אבל משום דכתב בשטר דיכול לכופו בין בדיני ישראל ובין בדיני נכרים והיה ר"ל שלשון זה משמע שהתנה עמו שלא ישמטנה ואמרינן בפ"ק דמכות המלוה את חבירו שלא תשמטנו שביעית משמטתו על מנת שלא ישמטנו שביעית אין שביעית משמטתו . ופירש"י שם הטעם דהמתנה שלא תשמיט שנת השמיטה אין זה תנאי דאין שנת השמיטה מסורה בידו ולהתנות עליה שלא תשמט אבל המתנה על עצמו שלא ישמיט הוא בשביעית כל תנאי שבממון תנאו קיים אין נראה שלשון זה כולל שמוחל תורת שמיטה דאין כותבין לשון זה בשטרות אלא לכך שופרא דמילתא שאם ידחה הלוה למלוה בדיני ישראל שיוכל זה לכופו בדיני הנכרים אבל לא קבל עליו כלל בלשון זה שאם יתרצה בדיני ישראל ולא ידחנו בכלום שיכריחנו בדיני האומות וא"כ אין כאן מחילת תורת שמיטה . והיא דלעיל מתשובת הרא"ש דאם כתב בשטר בין שהם דתיים ובין שאינם דתיים דהוה מתנה על מה שכתוב בתורה נראה דאינו ר"ל דמטעם שמיטה הוי מתנה על מה שכתוב בתורה דהא ברירנא לעיל דמצי להתנות על עצמו שלא ישמטנו אלא ר"ל דמה שמתנה לכוף בדרכים שאינם דתיים זה מתנה על מה שכתוב בתורה דהתורה ציותה שלא לעבור על דת והלכה רק ללכת בחוקי התורה ודתותיה . וא"ת דהכ"ג שרי אפילו בלא תנאי לכוף הלוה בשמיטה ע"י שלטוני האומות והכ"ג לא קרינן לא יגוש כדמשמע מתוך פירש"י פ' השולח אהא דקאמר ותליא ליה עד דקאמר הכי כלומר במתנה אני נותן לך . ופירש"י אם ירצה הלוה לחזור בו כשיאמר לו המלוה משמט אני אם גברה יד המלוה יתפוס על כן עד דאמר במתנה אני נותן לך ואין כאן לא יגוש דלאו בבית דין קתבע ליה ע"כ . הא קמן היכא שאין תופסו ע"י ב"ד לית בה משום לא יגוש . וערכאות של נכרים לאו ב"ד מיקרי כלל דהא דרשינן לפניהם ולא לפני הנכרים יש לומר דשתי תשובות בדבר חדא דאפי' שרי לכופו בזרוע ובגבורת יד אפ"ה על ידי נכרים אסור לעשויי דהכ"ג כתב מרדכי שלהי הגוזל קמא דאפי' במידי דדינו כל דאלים גבר אין לתקוף ולאלם אחד על חבירו על ידי נכרים כלל דמכוער הדבר לעשויי על ידי נכרים . ואידך דמשמע מתוך פירוש רש"י ומתוך הסוגיא התם דתליא ליה עד דאמר הכי . קאי דווקא היכי דכבר החזיר הלוה החוב למלוה ואמר לו מלוה משמט' אני כמו שצריך לומר . ואם אמר לו הלוה אעפ"כ במתנה אני נותן לך שרי לקבל . והכא קאמר ותליא ליה עד דאמר הכי . אבל לתוקפו בזרוע מעיקרא כדי לפרוע לא אשכחן כלל . ואע"ג דמקושיית אשירי דמקשה לפירוש רש"י דא"כ בטלת תורת שמיטה משמע דמעיקרא כפירת פרעון קאמר רש"י צורתא דשמעתא לא משמע הכי כלל למדקדק שם . ודברי אשירי אפשר ליישבו וגם אחרי דכתב שם אשירי דלא נהירא פירוש רש"י דהלה לומר תליא ליה שיכופו בזרוע אלא פירושו שתולה לו עיניו דרך חינון שיאמר לו אעפ"כ במתנה אני נותן לך וכן כתב סמ"ק וכן משמע בפשיטות בסמ"ג . וא"כ ליכא למיסמך אפירוש רש"י ולכוף ע"י נכרים כלל :

דיני תובע ונתבע . ודיני שטרות והרשאה ופקדון :

שאלה שה ראובן יושב בעיר שיש בה ב"ד או שעירו סמוכה לב"ד פלוני ויש לו ממון מופקד בבית לוי שיושב בעיר אחרת שיש בה ג"כ ב"ד או שהיא סמוכה לב"ד אחר ושמעון יש לו תביעות על ראובן ובא לעירו של לוי ותום בכח ב"ד שבעיר או הסמוכה לה לעכב לה הפקדון שביד לוי ורוצה שידון ראובן עמו באותו העיר שהפקדון שם בב"ד שלה וראובן משיב דבעי למהוי ליה בעיר שהוא דר שם בב"ד שלו הדין עם מי :

תשובה יראה בתחילה צריכין לבאר באיזה צד יכול לעכב הפקדון אף כשמניחם בב"ד א' ובעיר א' ובמרדכי סוף פ' המקבל כתב דיש תקנת חרם קדמונים שלא לעקל ולעכב פקדון והלוואה מחמת הלוואתו . אמנם מוכח התם דמקומות מקומות יש ונהרא נהרא ופשטיה שהרי כתב לעיל מיניה דיש מקומות שנוהגין דדוקא מלמדי תינוקות אין יכולין לעכב ספרים שבידם רק מחמת שכר לימודם משמע בהדיא דאדם אחר יכול לעכב אפילו שהשאלין לו מחמת תביעתו שיש לו על בעל הספר וכ"ש שאר חפצים . ותו מייתי התם במרדכי דאיכא גאון דסבר הכי להדיא דיכול לעכב פקדון שבידו מחמת הלוואתו אמנם מייתי נמי ראבי"ה תשובת ר"ת שהשיב לרבני צרפת והסכים להם דליתא לתקנות הטיקול . וכתב דהקדמונים עשאו כמאן דחובל אוכל נפש דבכל שעתא ושעתא קא עבר אי לא מהדר ה"נ מחוייב לאהדורי בכל שעתא אלא דמגו שלו לא הפסיד בשביל חזרתו והיא דכתב במרדכי פ"ק דב"מ בשם רבינו יואל ורבני רעגנש"בורג הלכה רווחת בישראל כל שבידו נאמן לטעון עד כדי דמיהם ל"ש מלוה ול"ש פקדון . י"ל דר"ל נמי התם לענין זה שלא הפסיד המגו שלו דבהכי איירי התם אבל איכא למימר דמודו כולהו דמחייב לאהדורי כר"ת . והשתא לפי' ר"ת ורבני צרפת שהסכימו לתקנות הטיקול היה נראה דכ"ש הוא שלא יוכל לעכב הפקדון שביד חבירו מחמת שום תביעה . וא"ת דאדרבה דוקא מה שבידו תקנו הקדמונים שלא לעקל משום דהוו לתיקון העולם שלא תהא דלת נעולה בפני המפקידין ומלווין כי חשו העולם שמא הנפקד או הלוה יתבע מלוה ויעיכב על הפקדון או על המלוה כדי שיעכבם בידו . אבל למה ניחוש שיבוא אחד לעקל מה שביד אחרים כיון דלית ליה ביה רווחא שהרי מוחזקים ביד אחרים והיא דבשמעתא קמייתא דב"מ דקאמר לחד שינויא דלא קיים ר"י אלא היכא דאית ליה פסידא לרמאי כי היכי דלודי אבל כי לית ליה פסידא סבר דלא יודה אע"ג דלית ליה נמי רווחא כיון דמונח עד שיבוא אליהו מ"מ חיישינן דלא יודה . ורבנן דפליגי אר' יוסי התם מסיק התם דהיא שינויא ליתא מ"מ אהך סברא דלא מודה אע"ג דלית ליה רווחא ליכא מאן דפליג אלא מטעם דלא קנסינן כי היכי דלודי אלא משום ודאי רמאי נדחה שינויא דלעיל כדמבואר שם . מ"מ נראה דלא דמי כלל לנ"ד דודאי סברא הוא שלא יודה רמאי האמת אע"ג דלית ליה רווחא הואיל ולית ליה פסידא אינו חוזר מדבריו הראשונים ולשויה נפשיה שקרן אבל מ"מ בתחילה אינו חושש לעקל ולעכב ממון שביד אחרים בשביל שיתפשרו עמו כרצונו דכולי האי ליכא למיחש דלא רגילי אינשי למיעבד הכי . אמנם אחר שכתב ר"ת שהקדמונים עשו לתקנות הטיקול כחובל אוכל נפש דכל שעתא ושעתא קא עבר בקום אהדר א"כ נראה קל"ו דאין לחלק בתקנת הטיקול אי מעקל מה שביד אחרים ע"פ ב"ד שהרי עיקר אזהרת חובל אוכל נפש ע"פ ב"ד נאמרה כדאיתא פ' המקבל מ"מ כמדומה בוודאי שמנהג פשוט באוסטרייך ואגפיה לעכב פקדונות והלוואות בין שבידו ובין שביד אחרים בכח ב"ד בשביל תביעות וטענות שיש לאחד על בעל הממון . ונראה דמנהג זה נשרש מתחילה מהא דכתב אשירי פ' קמא דב"ק דדין גמור הוא כדי להציל העשוק מיד עושקו משבא לב"ד ואמר יש לי תביעה על פלוני ומצאתי ממון שלו במקום ידוע . וירא אני שאם יבא הממון לידו שיבריח אותו ולא אוכל עוד להיות נפרע ממנו וכן מי שעדיין לא הגיע זמן שט"ח ובא לב"ד ואמר כך הכל לפי ראות עיני הדיינים יכולין ב"ד לעכב ממון הנתבע עד שיברר תביעתו או עד שיגיע זמן השטר ע"כ . וכ"ל דאיכא לאוקמי דברי האשירי הללו אפי' במקום דאיתא לתקנת הטיקול משום די"ל דלכי ה"ג לא תיקנו רבותינו הקדמונים ואפשר שע"י שהנהיגו ב"ד לעכב ולגוות בכה"ג נתרבה המנהג לפעמים ע"י הכרת פנים עד שנתפשט לעכב ולגוות אפי' היכא דליכא אמתלא יפה בדברי המעכב והמעקל בתשובת מוהר"ם ס"פ הכותב ופ' ג"פ בענין מלמד שהוא מעותיו בבית בעל ביתו והפסיד קצת משכנות כו' . משמע שמן הדין אין לעכב ממון חבירו קודם שיתבענו לדין משום דנכסי איניש אינון ערבאין ביה ותנן לא יתבע מן הערב תחילה כדאיתא פ' ג"פ . אמנם י"ל דהתם מיירי בענין זה שרוצה התובע שימסרו לידו נכסי הנתבע והכי משמע שם הלשון בהדיא וכן ההיא דמייתי מיניה ראיה

פ'

פ' ג"פ נכסין דאינש אינן כו' איירי בהדיא בהכי דהאי דייני דאחתיה למלוה בנכסי לוה והא ודאי לא עבדינן אבל לעכב ממון הנתבע ביד אחד עד שיברר התובע תביעתו לא שמעינן מהכא כלל. מהשתא נראה על שאלת שאלתינו דהך הדין אם עיני הדיינין רואים דראובן איום דלית דין הוא ואין לו כח להשמיע מתחת ידי ב"ד שבעירו או הסמוך לו ולא יכול לדחות אותו ולא להתעלם נגד שמעון בה"ג לא יכול שמעון לעכב הפקדון או הלוואות דראובן שבעירו של לוי כדי שיהיה ראובן ציית לו דינו באותו העיר אפילו לא נהג בו תקנת העיקל באותו העיר משום דנכסי איניש איתן ערבאין כו' ותנן לא יתבע מן הערב תחלה וכיון דמ"מ חלה השביעה מקודם על עצמו מעל הנכסים א"כ צריך התובע לצעוק תחלה בב"ד אשר הנתבע שם קודם שיעקל בב"ד שהנכסים שם כמו שנוהגים האידנא שהתובע הולך אחר הנתבע לב"ד שבעירו או הסמוך לו. וכן העתיק אחד מהגדולים מפסקי גדול שרבותינו האחרונים דנו שילכו לבית הדין הסמוך אבל אם עיני הדיינים רואות דליתנהו בראובן כל הני מילי דפירשינא לעיל ונראה להם דיש לחוש שאם יפטר ממון זה שבעיר לוי מתחת ידו לא יכול לשוב להשיג דין ומשפט מראובן בה"ג א"כ מחויבים בית דין לעכב הממון מיד בדין גמור כדכתב אשירי לעיל וכדפרישית נמי לעיל דנראה לומר אפילו במקום דנהגו תקנות העקול מיירי אשירי משום בה"ג לא תיקנו. וכיון דמדינא מעוקל הממון בעירו של שמעון ועל פי ב"ד שלו אם ירצה ראובן שיפטר ממנו צריך לדון עם שמעון בעירו ובב"ד שלו:

שאלה שו ראובן תובעין אותו בממון שהוא מוחזק בו ורצונו לחפש לדין ותואנות נגד התובעים להשמיע בהן בכל צדדי כדי שיתרצו לעשות עמו פשרה ויקחו ממנו איזה סך וימחלו לו על השאר שרי למעבד הכי או לאו:

תשובה יראה פשיטא ופשיטא דלא שרי כה"ג וחלילה לירא שמים שיצדד למצוא היתר לעשות כזה וכיוצא בזה. דתניא בפ' שבועת העדות מנין לשלשה שנושים באחד מנה שלא יהא אחד תובע ושנים מעידין ויחלקו ביניהם המנה ת"ל מדבר שקר תרחק והלא דברים ק"ו ומה התם דמן הדין נתחייב להם מנה אעפ"כ דנו חכמים והזהירו שלא לבקש תחבולות ומרמה כדי להוציא את שלהם מן הדין כ"ש וכ"ש שאין לחשוב מחשבות און ועקלקלות כדי להחזיק בשל חבירו שאין לו בו דין ומשפט וכל המבקש תואנות ופקפוקים ומשתמיט מן הדין אי אפשר לו לעשות כל אלו אם לא בדבר שקר ותחבולות וא"כ הרי הוא בכלל מדבר שקר תרחק. ותו דבפ' המקבל איתא דאפילו הדוחה חבירו בלך ושוב סבר חד מאן דאמר זהו עושק האמור בתורה ולא פי' ליה התם אלא משום דבעינן דומיא דפקדון דקא כופר ממנו. וה"ד הואיל וכוונתו לכופו לפשרה ולחסור ממון חבירו שמן הדין הוא שלו הוי שפיר דומיא דפקדון וא"כ איסור הוא בלאו דאורייתא ולא הייתי נזקק להביא שום ראיה לאסור דהוי פשיטא מסברא. אלא דמסתפינא הוילא דלמא טעו אינשי בהא דאיתא פ' שור שנגח ד' וה' ת"ל שאלו בחזקת תם ונמצא מועד בעלים משלמין חצי נזק ושואל משלם חצי נזק ופריך ונימא ליה תם שיילת ומועד לא שיילת דאמר ליה סוף סוף פלגא נזקא בעית לשלומי ולימא ליה אי הוה תם הוה מעריקנא ליה לאגמא. ומקשים שם התוספות ז"ל. תימא מאי טענה היא זאת א"כ היה טוען שלא כדין בשלמא לרבי ישמעאל דאמר בעלי חובות ניזכו נימא קאת דאיכא למימר הוה אבילנא ליה התם או הוה מזבינא ליה ולא הוין אלא כמזיק שעבודו של חבירו ופטור אבל לרבי עקיבא דאמר שותפין נינהו אי הוה מערק ליה היה גוזל שורו לניזק. ועוד דב"ד ינידוהו לשלם אם יש לו ונראה שר"ל מתוך דברים הללו שהייתי עושה היה הניזק מתפשר עמו בדבר מועט והיה מוחל לו כמלא שהפסדתי כל היתירות עכ"ל. מהכא משמע לכאורה דשרי לבקש צדדי ועקלקלות כדי שיכריח חבירו שיתפשר עמו וימחול לו על ממונו שהיה שלו מן הדין. אמנם כי דייקית שפיר בדברי התוס' יש לנו להוכיח אדרבה דלא למיעבד הכי דקאמרי התוס' בשלמא לר"י דאמר ב"ח ניזכו נימא קאת דאיכא למימר כו' עד ולא הוי אלא כמזיק שעבודו של חבירו ופטור והשתא אכתי אמאי פטור נהי נמי דפטור מדינא מ"מ כל גרמא בנזקין פטור אבל אסור הוא כדאיתא בהדיא פ' לא יחפור וכן גרמא דמזיק שעבודו פסק א"ז ואשירי פ' הכונס דלמאן דדאין דינא דגרמי חייב נמי בהא ועדיפא מגרם בנזקין אע"כ כך דעת התוס' לפרש הספר דסבר תלמודא דאף אם יטעון השואל שהיה רוצה לעשות מעשים שהם אסורים לעשות כדי לפטור מלשלם ממון נפטר בטענה זו מלשלם א"ל דמצי למימר תם שיילי וא"ת מכ"מ אפילו אי הוה תם סוף סוף הייתי צריך לשומרו בשביל א"כ י"ל דאי הוה תם לא הייתי צריך כלל לשומרו אם הייתי רוצה לעשות אסור הוה מעריקנא ליה וא"ת אסור לעשות כה"ג מאי איכפת לך בהא תדאג נשמתי על זה ולכך קאמרי התוספות לר"י נימא קאת אע"ג דאסור הוא גרמא בנזקין מ"מ פטור הוא אבל לר"ע לא נימא כלל משום דגזל גמור הוא אין נראה להם שיוכל לפטור את עצמו בטענה כזה. וקאמרי תו ועוד דבית דין ינידוהו כלומר אפי' את"ל דבגזל גמור נמי מצי למימר אין לך לדאוג על נשמתי מ"מ ב"ד ינידוהו לשלם וא"כ מה תועלת היה לו אי הוה מעריק ליה לאגמא. והשתא מתרצים התוספת דלר"ע יכול לפטור בטענה זו משום דמצי למימר מתוך דברים הללו שהייתי עושה היה מתפשר עמי והיה מוחל לי אע"פ שאסור לעשות כדלך זה מ"מ לאו גזל ממש הוא וגם ב"ד לא ינידוהו אותו לשלם ואם הייתי עושה איסור מאי איכפת לך בהא כדפרישית לעיל. ועוד נראה לפרש כוונת התוספת דהך רוצה לומר מתוך דברים שהייתי עושה כלומר מתוך שהניזק יודע שבידי לעשות דברים הללו מתפחד מזה כי לא יחזקני כבר וידאג אולי אעשה דברים הללו אע"פ שהן אסורים לעשות וע"י כך ימחול לי מעצמו ויעשה עמי פשרה וכזה הפסדתי בשביל שהוא מועד. וכה"ג אמרינן בפ' ערבי פסחים צוה ר"י בר יוסי את רבי דלא להוי דייני בהדי תלת שלא יהיו שנים עדים ואחד בעל דין ואע"ג דאייתי לעיל דאסור לעשות כן מ"מ חיישינן לה ה"נ הניזק יחוש לה וע"י כן מבקש מעצמו לעשות פשרה וימחול לי. הנראה נע"ד כתבתי:

שאלה שז ראובן היה ש"ץ בקהל אחד בא שמעון והוציא עליו שם רע של ניאוף וסלקוהו הקהל לראובן בשביל הוצאת שם רע של שמעון ושכרו ש"צ אחר. אח"כ נמצא ונתגלה שדברי שמעון שקר הם וכזב ומחמת שנאה הוציא שם רע על ראובן והקהל לא רצו להחזיר את ראובן לש"צ מפני שכבר שכרו אחר ולא יכולים לסלקו וע"י כך הפסיד ראובן מחייתו כי לא מצא להשתכר במקום אחר ותובע לשמעון דמי בושתו ודמי היזקו שקבל מהוצאת השם רע עליו חייב שמעון לשלם או לאו:

תשובה יראה דאע"ג דשמעון לא עשה טוב בעמיו וגדול עונו על אשר הוציא ש"ר על בר ישראל שהוא כשר ונקי בדבר וצריך כפרה גדולה ומנדין אותו עד שיפייס את ראובן כראוי כמו שאכתוב לקמן ואם ירצה ראובן שלא למחול לו כלל ולינטור לו איבה לעולם על כך אינו עובר על מה שהזהירו חז"ל שלא יהא המוחל אכזרי כדאיתא בסמ"ג בהלכות תשובה דאמר בירושלמי פ' החובל הכא דתימא דצריך למחול בשלא הוציא עליו ש"ר אבל הוציא עליו ש"ר אין לו מחילה עולמית ע"כ. אבל מ"מ מן הדין אין לחייב את שמעון לתת ממון לראובן בשביל כך והכי איתא פ' החובל במערבא אמרי משמיה דר"י ב"ח זאת אומרת ביישו בדברים פטור ונראה דלאו דוקא ביוש דברים בעלמא אלא אפילו הוציא ש"ר עליו נמי דינא הכי הוא מדכתב הם אשירי דר"ם גאון כתב דאף על בושת דברים מנדין אותו עד שיפייסנו כראוי לכבודו וכתב אשירי עליו דכן מסתבר דיותר יש בושת בדברים מחבלה דאין לך דבר גדול מהוצאת ש"ר ודבה על חבירו עכ"ל. אלמא דבהכי איירי תלמודא דביישו בדברים פטור ואין לחייבו לשמעון לשלם לראובן מה שהזיקו והפסיד שכרו שהרי מחמת הוצאת ש"ר שהוציא עליו סלקוהו מהיות ש"ץ והוא אינו מוצא עוד להשתכר. ונראה דהאי גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין פטור וא"ת ע"כ דינא דגרמי הוא וחייב כדתנן בפ' האומנין השוכר את האומנין והטעו זה"ז אין להם

וע"ז אלא תרעומות ומקשים שם התוס' בשם ר"י כיון דקי"ל כר"מ דדאין דינא דגרמי א"כ אמאי לא יתן להם כפועל בטל שהרי ע"י נתבטלו היום ותירץ דאיירי דעדיין היו יכולין להשתכר ע"י טורח משמע בהדיא דאי לא הוו יכולים להשתכר כל עיקר היה חייב לשלם להם ונ"ד נמי ע"י שמעון נתבטל ראובן וי"ל כיון דאינו חייב אלא מטעם דינא דגרמי מחלקי טובא בין דינא דגרמי שהוא חייב בין גרמא בניזקין שהוא פטור כמו שמבאר בקיצור. א"כ אנ"ד נמי איכא לחלק לפי ב' חלוקים דר"י הא' משום דלא מחייב משום דינא דגרמי אלא כשהוא עצמו עושה היזק לממון חבירו אבל בנ"ד שמעון לא הזיק כלום ממון של ראובן וגם הוא לא בטלו ממלאכתו אלא ע"י גרמות נסתלק ע"י אחרים וכה"ג הוי גרמא בנזקים ול"ד לההוא דשוכר האומנין דהתם הוא עצמו שכרו והבטיחו על שכרו כל משך זמן השכירות ועי"כ נתבטלו ממלאכתם כי לא יוכל עוד להשתכר. ולפי טעם חילוק הב' דאינו חייב אא"כ ההיזק נעשה מיד בשעת המעשה של הגורם כאן נמי ההיזק לא נעשה מיד שלא סלקוהו הקהל לראובן מיד כששמעו הש"ר מסתמא נתיעצו כבר מה לעשות עמו משא"כ בשוכר האומנין דהתם מיד כששכרן סילקו מכל שכירות אחרות באותו היום והבטיחו על שכרו לכך צריך לקיים לו. ואל תתמה שמחלק כל כך בחלוקים קלושים ודקים דר"י נמי ירד לחלק בדקות כדמבואר בתוס' פ' לא יחפור ובאשירי שם ובהגוזל קמא וכ"ש לפי' ריצב"א דמסיק דדינא דגרמי אינו אלא מדרבנן ובמילי דשכיחי תקנו לחייב ובמילי דלא שכיחי פטרו הגורם וא"כ איכא לפלוגי שפיר כפי דהתם בשוכר האומנין מילתא דשכיחי הוא שבעה"ב חוזר בפועלים וגורם להם שיתבטלו אבל בנ"ד גרמא דבטילה כה"ג לא שכיחי כלל שיוציא אחד ש"ר דשקר על חבירו ויחזיק דבריו בש"ר גדול כזה שע"י כך יסלקוהו הקהל ויאמינו לדבריו. אמנם נראה דאע"ג דמדינא לא יתחייב שמעון כמו שביארתי מ"מ אם רצו הב"ד וקנסו כדי לעשות גדר וסייג ולסכור פי דוברי שקר ומוציאי ש"ר הרשות בידם כפי מה שנראה להם צורך לפי הענין וכן משמע בתשובת הרא"ש וכן ראוי לעשות:

שאלה שח ראובן שלח עשרים זהובים ביד שמעון להוליכם ללוי לעיר אחרת שיקנה בהם איזה דבר לאחר זמן בא ראובן אצל לוי ותבע ממנו החפץ שבקשו לקנותו או להחזיר לו הזהובים שלו והשיב לוי במעמד שמעון שלא נתן לו כלום מכח ראובן ושמעון אומר שבודאי נתן לו כ' זהובים ולוי מכחישו האיך יתחלק דין זה לענין חיוב עסק שבועות שביניהם:

תשובה יראה דיש לברר חילוקים הללו בביאור יפה מן התלמוד ומפסקי הגאונים פ' האיש מקדש גרסינן א"ר אר"ל אמר לשנים צאו וקדשו לי אשה הן הן שלוחיו הן הן עדיו וכן בגירושין וכן בד"מ ומפ' התם דד"מ כגון שאמר לשנים תנו מנה זו לפלוני שאני חייב לו הן אומרים נתננו לו והוא אומר לא נטלתי נאמנים מגו דאי בעי אמרי אהדרינהו ללוה יכולין למימר מסרנו למלוה והשתא דתקינו רבנן שבועת היסת ואי הוה אמרי אהדרינהו ללוה בעי אשתבועי וא"כ נוגעין בעדות הן ולא מהימני אלא משתבע דלא קבל וחוזר וגובה חובו מן הלוה ע"כ שיטת התלמוד. והרמב"ם והסמ"ג כתבו פסק זה גבי שליח אחד בכה"ג שהשליח נשבע שנתן והידך נשבע שלא לקח וישלם הלוה לב"ח או לבעל פקדון וכתבו עוד בד"א שהשליח והב"ח לפניו ומכחישים זא"ז אבל אם מת א' מהם או הלך למד"ה אין הלוה יכול להשביע השני שהרי אין כאן שטוען להכחיש בודאי אלא מחרים סתם ע"כ. מהך סוגיא יש להוכיח אנ"ד דיכול ראובן להשביע את שמעון שנתן הזהובים ללוי כי הכא דמשביע את העדים דנתנו למלוה ואע"ג דשמא הוא דהא לא ידע אי יהיב ליה או לאו והשליח טוען ברי דיהיב ליה נראה דה"ט דכל היכי דידוע הוא דבא ממונו ליד חבירו וחבירו טוען שנאבד או נתקלקל או באיזה ענין שהוא נפסד מן הבעלים צריך לישבע שהוא כדבריו ואפי' אם חבירו שכנגדו א"י בודאי להכחישו והכי איתא בהדיא במרדכי פ' שבועת הדיינים בתשובת רבינו ברוך ורבינו שמחה ומייתי ראיה מהא דאמרינן פ' המפקיד דמשביעין אותו שבועה שאינו ברשותו דחיישינן שמא עיניו נתן בה וה"כ איתא בתשובת מור"ם בר"פ המפקיד אהא דמשביעין אותו שבועה שאינו ברשותו. ואי קשיא לן אסברותיו היא דרמב"ם וסמ"ג דכתבו אם מת האחד א"י להשביע את השני משמע אם מת הב"ח א"י להשביע את השליח אע"ג דצריך לפרוע שנית ליורשיו דאם אין היורשים תובעים אותו א"כ ודאי כבר נפרע אביהם ופשיטא דא"י להשביע השליח אלא ודאי היורשים תובעין אותו אפ"ה א"י להשביע השליח בטענת שמא י"ל דהתם השמא גרוע מאד דלמה יש לנו לומר דלא עשה שליחותו הואיל ואינו מכחישו לפניו והוא האמין לו להיות שליח אמנם אי בעית לאתויי ראיה מפ' האיש מקדש דלעיל דבנ"ד יכול ראובן להשביע את לוי שלא קבל הזהובים משמעון כמו שנשבע המלוה שלא קבל המעות וגובה חובו שאני התם דמליה בא להוציא אפי' יש שטר בידו מוחזק גוביינא הוא ואשכחן בכמה דוכתי בתלמוד דתקנו שבועה לנוטלין אבל בכה"ג לא הוי משביעין למוחזק והכי מחלק מור"ם בהדיא בתשובה במרדכי פ' הניזקין דשבועה דלא פקדנו אבא דאיהו נמי בטענת שמא היא באה ולכך לא חייבו חכמים אלא במקום שיתומים באו לגבות מאחרים בשטר של אביהם ולא במקום שהם נתבעים ובאים אחרים להוציא מהן ולא תקשה נמי הסיא דרמב"ם וסמ"ג דמשמע היכא דמת השליח אין הלוה יכול להשביע הב"ח ואע"פ שבא להוציא ממנו די"ל כדלעיל משום דשמא של הלוה גרוע יותר דאין יכול כלל לידע במידי שנתן השליח לב"ח המעות והמלוה טוען מלוה אית לי גבך מאי איכא לי גבי שליח לא האמנתיהו מידי כלל ולכך לא משביעינן להו אלא היכי דתרווייהו אתנהו קמן דמכחשי אהדדי צריכין שניהם לישבע כמו גבי חנוני על פנקסו אבל בנ"ד אע"ג דקיימי תרווייהו ומכחישים אהדדי אין ראובן יכול להשביע את לוי דמצי למימר מה יש לך עלי לית לך גבאי ולא מידי שהרי איך יודע אם שמעון נתן לי כלום משלך לא היה לי עסק בך בדבר הזה וא"ת דלעולם ישביע ראובן את לוי בטענת שמא מכח העדאת שמעון שמעיד שנתן לו הזהובים והכי נמי דפסול הוא לעדות משום דנוגע בדבר כדמייתינן לעיל מפ' האיש מקדש מ"מ תיסגי עדותו לענין שבועת היסת כדאיתא במרדכי פ' שבועת הדיינים בתשובה דלעיל דאפי' עד פסול זוקק לשבועת היסת בטענת שמא וי"ל דדוקא פסול מחמת קורבה זוקק לשבועת היסת דבהכי איירי התם משום דאותו פסול אינו אלא גזירת הכתוב דאפילו משה ואהרן היו פסולים לעדות כדאיתא שלהי פ' מי שמת ואיכא למימר שבועת היסת שהיא תקנתא דרבנן לא פסלו קרובים לגביה. אם הם נאמנים לתובע. אבל פסול דמכח דנוגע בדבר אין להאמינו כל עיקר דהתם הוא כבעל דין עצמו ואין לסמוך כלום על עדותו. אמנם נראה דודאי יכול שמעון להשביע את לוי שלא קבל ממנו הזהובים שהרי הוא טוען ברי כנגדו ולא מצי למימר ליה לאו בעל דברים דידי את שהרי אין הממון שלך הוא לא מבעיא קודם שנשבע שמעון לראובן דיכול להשביע את לוי דבעל דברים דידיה הוא כדי שיפטור משבועתו אם יודה ע"י השבועה אלא אפי' לאחר שנשבע שמעון ונפטר מראובן מ"מ יכול להשביע את לוי ודמיא ממש להא דאמרינן פ' הגוזל קמא נגנבה באונס והוכר הגנב כו' ומסיק רבא דאם שומר חנם הוא קודם שנשבע צריך לשלם לבעלים והוא יעשה דין עם הגנב ויוציא ממנו דמי הגניבה ואם נשבע כבר השומר רצה עומד בשבועתו והבעלים עושים דין עם הגנב רצה עושה הוא הדין עם הגנב ע"כ. אלמא אע"ג דכבר נשבע השומר ונפטר בשבועתו מן הבעלים אעפ"כ רצה עושה דין עם הגנב ולא מצי למימר לאו בדד"א שהרי נפטרת בשבועה כיון דמידו נגנב אע"פ שאין הממון שלו בעל דברים דידיה הוא ובנ"ד נמי הואיל וטוען שמעון שמידו נתן ללוי בעל דברים דידיה הוא ולא דמי להאי כלל דאיתא במרדכי פ' הגוזל קמא דפסק ראב"ן באחד ששלח זקוק לאשתו למזונות והלכה דאין נשבע לאשה אלא מדעת בעלה וכה"ג פסק שם ראבי"ה דהתם האשה אין לה שום טענה נגד השליח דלא אתי לידו מידה כלום אע"ג דהממון נשתלח להיות שלה מ"מ לא איקרא בעל דברים דשליח דהא לא מצית טוען דיהיב ליה מידי. אבל אין נראה ראייה להביא לנ"ד מהא דאמרינן פ' קמא דב"ק וכן דב"מ ראובן שמכר שדה לשמעון ובא ב"ח דראובן וטרף ליה

דינא הוא דאזיל ראובן ומשתעי דינא כו' עד היכא דאמרי אפילו שלא באחריות משום דלא ניחא ליה דליהוי לשמעון תרעומות עלי מ"מ מיקרי ראובן ב"ד דב"ח דאיכא למימר ודאי התם דב"ח דראובן אתי לאטרף משמעון ואם יטרפנה נמצא שמעון מפסיד מכח דראובן ונתאנה ממנו ומדין גמור היה לו לשמעון תרעומות עליו אבל בנ"ד הואיל ונשבע לו שמעון לראובן שעשה השליחות ונתן הזהובים שלו לגוי אם לוי מכחיש בדבר מאיזה דין יתרעם עליו. אמנם נראה דאם בא ראובן לכוף את שמעון קודם שנשבע שישביע הוא את לוי לא מצי לכופו אא"כ פוטר אותו מהשבועה לגמרי אע"ג דהתם גבי נכנס באונס והוכר הגנב דקודם שנשבע התם צריך הוא לשלם ויעשה דין עם הגנב וכ"ש הכא שצריך לעשות דין עם לוי קודם שנשבע דשאני התם שאין השומר נפסד כלום כדפרש"י התם שיכול הוא להוציא מן הגנב ואינו נפסד כלום רק הטורח וזה חייבוהו חכמים הואיל והיה שומר על הממון אבל הכא אם ישבע לוי לשמעון ושמעון יצטרך ג"כ אא"כ לראובן לישבע נמצא אחד מהם ודאי נשבע שבועת שוא וכה"ג ודאי מיקרי הפסד וקפידא ואין לכופו לכך:

שאלה שט ראובן נתן תגורה של כסף לצורף נכרי לתקנה והלך נכרי לאחר שתקנה ומשכנה לשמעון וכבר היו ג"כ משכונות של הצורף ההוא ביד שמעון ואמר הצורף לשמעון הוציא לי כל המשכונות שבידך ותחשוב קרן וריבית עליהם והלוה לי עוד במזומן עוד הך מעות ותגורה זאת תהיה ממושכנת לך בעד הכל כי היא טובה כ"כ וכן עשה שמעון לאח"ז ברח הצורף מחמת רוב חובים והשתא ראובן בא לחקור אחר תגורתו ונודע לו שהיא ממושכנת ביד שמעון בא ראובן לשמעון לתבוע תגורתו השיב שמעון אמת כי תגורה אחת ממושכנת לי מזה הצורף בכך וכך אבל לא ידעתי שהיא שלך תתן לי מה שאתה חייב לי לתת מן הדין והשיב לך הילך הדין נותן מה יתן ראובן לשמעון שיחזור לו תגורתו:

תשובה יראה דהא פשיטא דאין שמעון צריך להחזיר לו התגורה לראובן בחנם דקי"ל פ' הגוזל בתרא דמשכנתא אית בה משום תקנת השוק ונראה דה"ה עתה בזמנינו שעיקר מחייתינו בהלואה בריבית וצורך הוא לנו תקנת השוק במשכנתא טפי מבמכר וא"כ כל מה שהלוה שמעון לצורף על התגורה במזומן וגם הסך מהמשכונות שהוציא לצורף על סמך התגורה זאת כמו שחשב עמו קרן וריבית הכל צריך ראובן לתת לשמעון שיחזיר לו תגורתו. אמנם הריבית שעלה לשמעון מיום שהושכנה לו התגורה אין צריך ראובן לתת לו דלא עשו תקנת השוק אלא דוקא לגבי קרן ולא לגבי ריבית. כדאיתא בהדיא במרדכי פ' האשה שלום ובמרדכי ובהגהות אשירי פ' איזהו נשך מ"מ הריבית שעלה על המשכונות שהוציא שמעון לצורף ליכא למיחשיבנא לריוח ולימא דלית בהן משום תקנת השוק אע"ג דריוח הוא ולא קרן מ"מ אותו ריוח אינו בא ממשכון זה שהוא של ישראל שצריך להחזיר אלא כבר בא ריוח זה לידו ממקום אחר והוי כמו קרן דאטו אם הרויח עשרה זהובים בשוק והלוה על משכון שהוא של ישראל ואינו יודע ומכירו שלא יהא בכה"ג משום תקנת השוק הא פשיטא דליתא מטעם מאי אמרינן דלא עשו תקנת השוק בריוח משום דמדינא היה לו למלוה או ללוקח להחזיר החפץ לבעליו בחנם שהרי שלו הוא ונגנב או נגזל ממנו ולא נתייאש ממנו ועבדו רבנן תקנתא שיפדה בדמים משום תקנת השוק וכי עביד רבנן תקנתא בקרן אבל לא בריוח משום דלא יתבטל השוק בכך הואיל ובטוח הוא שלא יפסיד הקרן שהוא מוציא על חפץ זה ועל הריוח לא יחוש אם נכנס בספק על כך אבל אם היה צריך להפסיד גם הריוח שכבר אתי ליה מעלמא והוציא על זה החפץ יתבטל השוק דהרבה לוקחים ומלוין על החפצים מן הרווחים דאתו להו מעלמא וק"ל ולא היה צריך להאריך כ"כ מה שכתבתי לעיל דא"צ ראובן לתת לשמעון הריבית שעלה על התגורה אלא משום דהיה נראה דהיינו דוקא בענין זה שלא תיקן הצורף התגורה בשינוי הקונה כגון שלא חדש בה רק שחברה על הגלוסה וקבע בה מסמרים וכה"ג אבל אם שינה צורתו בענין זה דאית ליה למימר אומן קונה צריך להתיישב בדבר דפלוגתא דרבוותא היא רב אלפס פ' הגוזל קאמר דלא קי"ל כרב אסי דאומן קונה בשבח כלי ואשירי פ"ב דקדושין כתב בשם ר"ת דקי"ל כרב אסי וכן כתב פ' בתרא דע"ז בשם ה"ג וכ"כ במרדכי בשם ר"י פ' הגוזל וא"כ שמעון דמוחזק הוא בתגור מצי למימר קים לי כר"ת וחביריו דאומן קונה בשבח כלי ולדבריהם קנה הצורף התגורה דלגבי נכרי נמי אמרינן אומן קונה בש"כ כדמוכח מדברי הגאונים פ' בתרא דע"ז גבי טבילת כלי מתכת הלקוחין מן הנכרי וא"כ הצורף על שלו לוה ושלו השכין אלא שהוא גזלן לראובן והוא יתבענו כאשר ירצה והכי מוכח פ' הגוזל בתרא בכמה דוכתי דהכי הוא דינא לגבי גזילה ממש דקני ליה גזלן בשינוי. אמנם אף לפ"ז צריך לדקדק אם השביח הצורף התגורה כ"כ שיש בשבח כדי ריבית שלו דבמרדכי פ' בתרא דע"ז כתב שהשיב רבינו שמחה לרבינו ברוך דאין אומן קונה אלא כפי השבח ולא בגוף הכלי ואם היה אומן רוצה לעכבו לא היה רשאי וכן משמע לשון רש"י פ' הגוזל הכא דקאמר התם דמקודשת היא כשעשה לה שירים ונזמים ופרש"י דהי יהיב לה מקודשת בשבח דאית ליה לאומן בגווייהו וכן כתב אשירי בההוא פירקא הכא דאמר רב אסי אומן קונה בשבח כלי וכל השבח שלו עד שיתן לו שכרו משמע דדוקא השבח שלו ולא הגוף ונוכל לומר דאף הגאונים המצריכים טבילה לכלי שתיקנו אומן נכרי לישראל מטעם דאומן קבש"כ מודים דלא קונה אומן רק כנגד השבח ואפ"ה צריך טבילה משום ההוא שבאותה פליגי שאר גאונים וכתבו שא"צ טבילה שאין שם הנכרי עליו משום ההוא שבח דאי נימא דאומן קונה בשבח כלי לגמרי גופא ושבח א"כ אמאי אין שם הנכרי עליו וק"ל ועי"ש באשירי ומרדכי פ' בתרא דע"ז וא"ת אפי' נאמר דאומן קבש"כ גופא ושבח ואפ"ה היה צריך שמעון להחזיר לראובן התגורה מטעם דדינא דמלכותא דינא דהכי דייני עתה דצריך להחזיר לבעלים כ"ד הגנוב מרשות הבעלים או מה שהאומנים והשומרים מוכרים מרשות עצמן משל אחרים ואפי' לאחר יאוש ושינוי רשות דקני נמי כמו שינוי מעשה מ"מ אי בתר דינא דמלכותא ניזל צריך ראובן לתת לשמעון הריבית כמו הקרן דחוק קבוע הוא ליהודים מן המלכות באילו מדינות כשמלוין על דבר הגנוב ובאו הבעלים לפדות צריכין לפדות קרן וריבית ובכ"ד אע"ג דהישראל הוא צריך לפרוע הריבית לחבירו אין כאן איסור שהרי לא לוה כלום משמעון ואין זה ריבית הבא מיד לוה למלוה:

שאלה שי סוחרים נתאכסנו בביתו של ראובן והביאו סחורה למכור בזול ובא שמעון לקנותה ואמר ליה ראובן ביתי זכתה לי וכשהלך ראובן מן הבית קנה שמעון מן סוחרים הסחורה שיש בה ריוח עשרים זהובים ובא ראובן ועירער עליו והיו ג"כ סוחרים בביתו של שמעון וחזר ראובן אחריהם לקנותה מהן והתנה בו שמעון ג"כ לאמר ביתי זכתה לי וקדם ראובן וקנה מאותה סחורה סוסים שיש בהן ריוח עשרה זהובים ולא הספיק למשוך הסוסים לרשותו עד שבלאו הכי סגר שמעון את הארוות סוסים שלו שבו עמדו הסוסים וכששמע שקנה ראובן הסוסים לא רצה לפתוח לו לראובן להוציא הסוסים כי אמר ביתי זכתה לי וטוען עליו ראובן ממ"נ אם ביתך זכתה לך גם ביתי זכתה לי ותן לי ריוח מהכ' זהובים שקנית בביתי או הנח לי ריוח זה מן הסוסים ולא יזכה זכות הבית לא לי ולך. טענתיה טענה או לאו:

תשובה יראה דדין זה נחלק על שני דרכים כמו שאבאר. א"ז פ"ב ומרדכי פ"ק דב"מ כתבו דראב"ן וראבי"ה פליגי בהא אם ביתו של אדם זכתה לו בכה"ג ראב"ן פסק דביתו זכתה לו וראבי"ה חולק ופוסק דאינו זכתה לו בכה"ג והשתא אם בא ראובן לתבוע את שמעון בפעם אחת מתחילה מכח ממ"נ כדביארתי ודאי צריך שמעון לתת ממנה כפשך הריוח מועט שבאלו שתי הסחורות דממ"נ ריוח אחד שלו הוא. וכה"ג אמרינן פ"ב דבכורות מ"ט דרבי מאיר הואיל וכהן בא עליו משני צדדין אי בכור הוא כולו דידי הוא ואי לא הב לי מתנות מיניה ורבי יוסי נמי דפליג התם היינו מטעם דעשו שאינו זוכה כזוכה אבל אהך סברא דנוטל ממ"נ לא פליגי כדמוכח התם בהדיא אבל אם תבע ראובן את שמעון לדין לכתחילה על ריוח הסחורה שקנה בביתו וטען דביתו זכתה לו ופסק הדיין דשמעון יכול להחזיק הריוח דכיון דפלוגתא דרבוותא היא לא מפקינן מיניה וכן הדין לפסוק. ואע"ג דבאשירי פ"ק דב"מ

לא משמע הכי גבי זרק ארנקי בפתח זה כו' דלא איפשיטא אם זכה לו אויר הבית וכתב אשירי עלה דאפ"ה בארנקי שהפקירוהו בעלים זכה בעל הבית מכח הפקירא ומוציאין אותו מיד המחזיק בה ונותנין אותו לבעל הבית. *) והיינו ממש כנ"ד דה"נ אית לן למימר דראובן בעל הבית זכה תחלה בריוח הסחורה מכח ספק דשמא קים לן כראב"ן דיש לחלק דהתם גבי ארנקי מאחר שהוא הפקר א"כ כשעבר דרך אויר הבית נקנית מיד לבעל הבית הי איכא למימר שאין סופו לנוח כמונח דמי תו לא מיחסרא מידי אבל בנ"ד אפי' את"ל דביתו זכתה לו בסחורה שבא לבית מה שיש להרויח בה מ"מ אכתי מחוסר אותו ריוח קנין מן הסוחרים ולית לן למימר דזכה בה מכח ספיקא ונוציא הספק מיד זה שהחזיק באותו ריוח בקנין שקנאו והביא לידו' וצריך לדקדק בחלוק זה. ואם נאמר שנפסק דין זה קנה ראובן את הסוסים שהיו בבית שמעון ושמעון מחזיק באורוות שלו שהם סגורות הם מטעם דביתו זכתה לו וטוען אע"ג שהוחזקתי בתחלה בריוח בסחורה מטעם דאמינא לא קים לי כראב"ן דביתו זכתה בכה"ג השתא בהאי דינא בהאי ג"כ מוחזק בסוסים אמינא דקי"ל כראב"ן דביתי זכתה לי ואין ראובן יכול לבא עליו מפני לדדין דממ"נ אחד מן הרוחים שלי הוא דכיון שנפסק הדין על הריוח כראבן שוב אין לחזור עליו מכח ממ"נ וטענת דשמעון כה"ג טענה מעליא היא ודמיא ממש להא דאמרינן פ' החולץ ספק בני יבם שבאו לחלוק בנכסי יבם בתר דפליג יבם בהדי ספק נכסי מיתנא דקאתי ספיקא אמנתא דידיה בהדייהו דבני יבם ממ"נ דאי בר יבם הוא א"כ אית ליה מתנה בהדייהו אי בר מיתנא הוא א"כ ההוא פלגא דשקיל יבם כבר בנכסי מיתנא דיליה ספק הוא לו וליתבו ליה הפחות שבשני החלקים הללו מכח ממ"נ. וקאמרינן דפליגי בה רבא סבר קם דינא פירוש ההוא פלגא דשקל יבם כבר קם ליה ולא יוכל הספק לחזור עליו מכח ממ"נ מחמת תביעות ממון אחר ורבי ירמיה סבר הדר דינא פי' הדין הראשון שנתן כך שיחלוק היבם עם הספק חוזר הוא מכח ממ"נ וצריכין בני יבם לתת לספק אותו חלק או מתנה דיליה בהדייהו בנכסי יבם. וכתבו שם התוס' דהא דסבר רבי אבא קם דינא דוקא לבתר דפליג יבם כבר בנכסי מיתנא אבל אי לא פליגי אלא שהנכסים מונחין עדיין לפניהם לחלוק מודה דשקיל ספק ממ"נ. ופסקו רוב המחברים כרבי אבא. ונראה הטעם דודאי סברא היא לעולם דשקיל ספק ממ"נ אלא היכא דפליג כבר על פי הדין אסח דעתו ונתייאש מאותו חלק דשקל יבם ונעשה אותו חלק ליבם כאלו ממונו שוב לא יוכל לחזור עליו ממ"נ ולפ"ז נ"ד אם כבר באו ראובן ושמעון לדון על דבר ריוח הסחורה הראשונה ונפסק הדין לשמעון דזכה במה שבידו משום דפלוגתא דרבוותא לא מפקינן ממונא מספקא שעתה אסח ראובן דעתו ונתייאש מאותו ריוח ונעשה אותו ריוח לשמעון כאלו ממונו ולא יוכל ראובן לחזור עליו מכח ממ"נ אבל אם בפעם אחת באו לדון על אלו רווחים ודאי מצי ראובן לבא על שמעון מפני לדדין

הגה"ה וצריך לתת לו הפחות שבהן ממה נפשך*) :

ונראה הטעם דדמיא לתקפו כהן מוציאין אותו מידו משום דמתחלה תפיסתו בספק הוי והכי נמי תחלת תפיסתו דהכא בספק הוי ולא בהיתר גמור התם. מ"מ בנ"ד לא חשיב תפיסה האחרון באיסור הואיל וכספק התם דראובן נמי אכתי לא אתי לידיה ולא זכה בה עדיין אפי' לאותו ספיקא דיליה כדמבואר בפנים :

שאלה שיא

ראובן ושמעון היו מתקוטטים יחד לפני הקהל. אמר ראובן לשמעון אני נותן מה ממוני יותר שאתה נותן מממונך לפי הערך וכן אני נותן יותר מלוי לפי הערך והנני אני נותן נגדיכם תקיעת כף ובקנס מאה זהובים לצדקה שאחליף עמכם ואתן כל אשר לי מקרקעי ומטלטלי כסף ושוה כסף עבור כל אשר לכם ג"כ כל נכסים ושוה כסף. והשיב שמעון אני מרוצה וקרא ללוי ואמר ללוי עשה כמוני וכן תקעו כף ראובן עם שמעון ולוי וגם קבלו עליהם קנס לצדקה מפני הלדדין לקיים עליהם החילוף והתמורה כדלעיל וכמו לאחר יום או יומים בקש ראובן לחזור כי נתחרט והפציר על ידי ריעים ואהובים משמעון ולוי שימחלו גם הם לחזור ונתפייס שמעון אבל לוי לא רצה להתפייס ונותן טעמים ואמתלאות לדבריו מפני מה אין רצונו להתפייס ולחזור השיב ראובן אחר שנתרצה לי שמעון לחזור מעתה איני מקושר ללוי כלום שהרי לא קיימתי להחליף רק עם שניהם ושמעון כבר חזר וטוען עוד ראובן שאף אם יצטרך להחליף אין רצוני להחליף בדרך זה שטול אתה כל ממוני ואני אטול את כל ממונך. אלא אוציא כל אשר לי בשבועה וכן אתה וישומו בית דין ממון של מי שוה יותר ויתן המותר לחבירו שהרי אדעתא דהכי באו מתחלה לידי החילוף זה שכל אחד חושב שיש לחבירו יותר ממנו גם גבאי צדקה תובעים את כולם מחמת קנס שקבלו עליהם לצדקה ואף אם יתפייסו כולם ומחלו זה לזה על החילוף מ"מ לא יוצאין ידי חובת נדרם לצדקה. היאך יתנהגו אלו הדינים:

תשובה יראה דדבר פשוט שאין בתביעת הגבאים כלום אם יתפייסו כולם ואין אחד תובע את חבירו וכן מצאתי הועתק מתשובת גדול אחד מן הגדולים הראשונים איש ואשה שקבלו עליהם חרם לעשות גירושין והעמידו קנסות להקדש על ככה ונתפייסו אח"כ להיות ביחד ותובעין ההקדש הקנסות והשיב דפטורין משום דלא העמידו הקנסות אלא משום דלא יעכבו זה את זה וכיון שאין אחד תובע את חבירו מה להקדש עליהם שהרי נתקיימו דבריהם וראייה ממתני' פ' חמישי דנדרים קונם שאתה נהנה לי אם אתה נותן לבני כור חיטין כו' ע"כ. הך מתניתין מייתי לה בפ' מי שאחז והיא המשנה רבי מאיר אוסר וחכ"א יכול זה להתיר נדרו שלא ע"פ חכם ואמר הריני כאלו התקבלתי ופריך התם מהך מתניתין דדברי חכמים אמילתא דגיטין ודחי דלגבי גיטין לצערה קמכוין ולכך צריך להתקיים התנאי ממש כמו שהתנה אבל בכל מילי דמכוין בתנאי להרויח הואיל ונתפייס הרי הוא כאלו נתקיים לו התנאי ממש דמחילה כקבלה הוא כדפירש"י התם. ונ"ד נמי לא הוו מכוונים רק להרויח א"כ ה"ה והוא הסברא אבל אי הוה אמרינן דטעמא הוא משום דאי בעי מקבל הוא ממנו כור חיטים וחוזר ונותנו לו וכיון דמצי לאיעבד הכי אפוכי מטרתא למה לי דא"כ התינח בתנאי שהן בממון אבל כגון הא דלעיל שהעמידו קנסות לצדקה לעשות גירושין ואם היה הוא כהן ליכא למימר אי בעי יעשו גירושין ואח"כ יחזרו וינשאו דהכהן אסור בגרושה וכן אם העמידו קנסות לצדקה שישאו זה את זה ויתגרשו אח"כ שניהם לפטור זה את זה אין לנו לומר ג"כ דאי בעי יעשו נישואין ואח"כ יחזרו ויעשו גירושין דאם היו עושין כן נמצא הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו ודילמא לא ניחא להו כלל בזה אלא ודאי הטעם הוא משום דכל תנאים הן כה"ג אין הכונה רק שלא יעכב איש את חבירו נגד רצונו אבל כשנעשו רצונו או שהתנאים הוא לצורכו ולטובתו א"כ נתבטל התנאי. ומתוך כך נראה נמי דטענת ראובן דעניין הואיל ונתפייס שמעון תו לא מחייב ללוי מידי כיון דמתחלה לא קבל להחליף רק עם שניהם טענתיה טענה בהך סברא כיון דאמרינן דמתחלה לא קיימו עליהם רק שלא יעכב אחד את חבירו שלא מרצונו אבל כשיתרצה למחול בטל הקיום א"כ כשנתרצה שמעון נתבטל הקיום כנגדו ותו נתבטל גם נגד לוי שהרי לא קיים עליו להחליף רק עם שניהם אבל אי הוי טעמא משום דאי בעי מחלפין וחוזרין ונותנין זה לזה לכך הוי מחילה כקבלה א"כ אע"פ שנתרצה שמעון לא פקע כחו של לוי בשביל כך דליכא למימר אי בעי מחלפין וחוזרין שהרי לוי לא יתרצה להחזיר והיכא לא מצי למפקע ידי תקיעת כף והנדר לצדקה אלא מטעם דאי בעי הוי אמרי דטעמא הכי הוא. אמנם נראה אם קנו קנין סודר או באיזה קנין המועיל לקיים החילוף שנקנין הנכסים מזה לזה על ידו בדרך זה יתקיים הדין לגמרי ולא מבעיא כחו דלוי דלא פקע דאם נתרצה שמעון למחול על החילוף אלא אפי' כח דשמעון גופא לא פקע במחילתו כיון דהוזקק ראובן להרבות עליו ריעים לפייסו שימחול לו א"כ אגלאי מילתא דמעיקרא רצה לזכות בחילוף וכיון דזכה בה כבר אין בידו לזכותו לחבירו אלא בדרך מתנה כדאמר פ' השולח מקבל מתנה שאמר לאחר שבאתה מתנה לידו אי אפשי בה מבטל הוא לא אמר כלום ומוכח התם בתוספות בהדיא דלאו דוקא שבאתה מתנה לידו אלא אפילו קרקע נמי שלא החזיק בה נמי לא אמר כלום כיון דזכה כבר במתנתו ואע"ג דמפרש התם כמה לישני דמהני לבעל המתנה כולהו לא מהני אלא מטעם דהני לישני נמי משמע מעיקרא והודאת בע"ד כק' עדים דמי והרי הודה שלא רצה לזכות בה

מעיקרא משא"כ הכא כדפירשתי. אמנם מה שהשיב ראובן שאין רצונו להחליף עמו ממש אלא ע"י הערכת הנכסים ויתן איש לחבירו המותר צריך דקדוק יפה אי טענתיה טענה בהא אי לאו והיה נראה דכיון דידעו דכל כוונת תמורה לחילוף זה לא היתה מתחלה אלא מפני קנאת העושר שסבור האחד שיש לחבירו יותר ממנו ואינו נותן ממנו מה כ"כ ואע"פ שקבלו עליהם להחליף ג"כ בנכסים שאין מחויבין בהם ע"י קנאת שאר הנכסים המחוייבים בהם נתעורר לכלול כל הנכסים יחד וא"כ הואיל ולא כיוונו כלל להקנות ולא לחמוד איש את אשר לחבירו מחפצים או מקרקעות ולא כיוונו רק להשוואה. נראה לדמות לכה"ג דפ' מי שאחז דמייתי לעיל דמסיק התם דאפי' רבנן דרשב"ג מודו היכא דלא מכוונו אלא להשוואה הוה ליה קבלת הדמים כמו החפץ עצמו וה"ה גבי נ"ד. וא"ת הא אמרינן התם אהא דתניא הרי זה גיטיך ע"מ שתחזיר לי הנייר אימור דאמר רשב"ג היכא דליתא בעיניה אבל היכא דאיתא בעיניה מי אמר פי' אע"ג דסבר רשב"ג דהאומר לאשה הרי את מגורשת על מנת שתתן לי אצטלית ואבדה אצטליתא תתן לו את דמיה ואמרינן היינו משום דאבדה וליתא בעיניה אבל אי איתא בעיניה אינה מגורשת עד שתתן האצטלית הא קמן דאפי' לרשב"ג היכא דאיתא לחפץ בעיניה לא מקיים תנאו עליו בדמיו וה"ד נמי הא איתניהו כל הנכסים והחפצים שהותנו עלייהו בעינייהו לא תיהני אם יאמר אתן לך את דמיהם. ונראה דע"כ צריכין למימר דאין ראיה מהא דלעיל דהואיל ולא מכוונין רק להשוואה מ"ל הן מ"ל דמיהן דפ' בתרא דע"ז כתב אשירי ופסק שאם אמר אחד לפועל עשה עמי מלאכה זו ואתן לך חפץ פלוני אע"ג דשכר פעולה לא בעי קנין דמלאכה שעשה אצל בעל הבית קנה שכרו מ"מ לא מחייב לתת לו אותו החפץ אלא א"כ משך הפועל את החפץ או שישנו כבר ברשותו ע"כ. ודקדק אשירי פסק זה מסוגיא דהתם כתן לה ואח"כ בא עליה כו' והשתא כיון דהתם נמי אין כוונת הפועל רק להשוואה מאי איריא שכר פעולה כל מילי נמי ואמאי לא מייתי אשירי ראיה מפ' מי שאחז אע"כ כל היכא דאיתא לחפץ בעיניה צריך ליתן לו ולא דמיו אפי' היכא דלא מכוון רק להשוואה. ודוקא היכא דליתא שנאבד או נתקלקל מתקיים התנאי בדמיו רק בשכר פעולה אפילו באיתא בעיניה נותן לה דמיו והיינו טעמא משום דהפועל לא זכה בו בשום קנין אלא שמלאכתו קנה את שכרו ולכך לא קנה אלא הדמים ולא החפץ שהתנה עליו ואדרבה אין דין שכר פעולה אלא בזוזי כדאיתא בתוס' פ' הפרה ובמרדכי ריש פ' קמא בשם ר"ת ומש"ה היכא דמשך הפועל החפץ שזכה בו בקנין או שישנו ברשותו דקנה לו רשותו זכה בחפץ ולא מצי לסלקו בדמים אבל בעלמא דצריך לקיים התנאי מכח קנין או מכח תקיעת כף או נדר לצדקה היכא דהחפץ בעיניה צריך לתת לו ולא מצי לסלקו בדמים. אמנם נראה לחלק בנ"ד דודאי בעלמא כשהוא מתנה על החפץ והחפץ בעין אין אומרין שיתן את דמיו שהרי על החפץ התנה ולא על דמיו אם היה רוצה בדמיו היה אומר תן לי שוה כך וכך אע"כ דדוקא החפץ היה חביב עליו אפ"ה היכא דנאבד וליתא בעיניה אמרינן דעתיה שאין רצונו שבשביל כך יתבטל תנאו אלא יטול את דמיו. אבל בנ"ד דלא חיישו בדעתייהו מידי שהיו רוצים איש בחפציו של חבירו אלא כל עצמו לא באו רק לברר איזה מהן שיש לו נכסים מרובים והמעט ירויח בנכסי רב על ידי החילוף לעולם נימא אפילו היכא דאיתא בעיניה מצי לסלוקי בדמיו דמ"ל הן ומ"ל דמיהן והדבר שקול נוטה לכאן ולכאן הסוגיא ירושלמי דמייתי אשירי ס"פ נערה שנתפתתה דהיכא דאית לה לאיתתא שטר כתובה בעשרים דינרים ואין ליתומים קרקע לגבות הימנו אלא שוה עשרה דינרים ואמרה להו איתתא או הבו קרקע דחביבה לי או הבו דינרים ופליגי בה התם אמוראי. ומסיק באשירי דפסק כמ"ד דמצי יתמי למימר אין שיעבוד אלא כנגד עשרה דינרים הילך עשרה דינרים והקרקע לא ניתן לך ונראה דה"ה בעל חוב כה"ג דמ"ה ועי"ש מ"מ אין ענין זה דומה כולי האי לנ"ד וקל להבין:

שאלה שיב לאה אשת ראובן נפלו לה מעות מזומנים בירושה ושמעון מחזיק בהם. בא ראובן ותובע לשמעון לדין על דבר המעות שהן נכסי מלוג אשתו. השיב שמעון לאו בעל דברים דידי את עד שתביא הרשאה מאשתך והיא בכאן ואינה תובעת אותי וראובן השיב בעל דברים דידי את מחמת זכותי שיש לי בפירות נכסי מלוג של אשתי. הדין עם מי:

תשובה יראה דהדין עם ראובן אע"ג דגרסינן שילהי השולח אמר אביי נקיטינן בעל בנכסי אשתו צריך הרשאה. ולא אמרן אלא דלא נחית אפירי אבל נחית אפירי מגו דמיפתחי דידא אפירי מיפתחי נמי אגופא וכתב בטור ח"מ בשם רב האי גאון דלעולם צריך הרשאה עד שיהיו פירות כהוצאה קרקע עצמה ולא מהני טעמא דהפסד למכור וליקח מהן קרקע שיהא עושה פירות וכן משמע מדברי הרמב"ם וסמ"ג ע"ש. אמנם בטור חושן דלעיל לא כתב הכי משם תשובת הרא"ש ופירש"י פ' השולח דלעיל משמע נמי היכא דיש לו שום טענה בשביל זכות הפירות אין צריך הרשאה ונראה דבנ"ד כ"ע מודו דא"צ הרשאה כיון דהמעות מזומנים הן והגאונים דלעיל דכתבו דאיכא פירי באותו קרקע לא אתי לאפוקי אלא היכא דצריך למכור הנכסי מלוג וליקח במעות קרקע והוא אוכל פירות אבל מעות מזומנים חשיבי הן כמו קרקע שיש בה פירות משום דבכל שעה מצוי לו ליקח קרקע מהן שיאכל ממנה פירות והכי מחלקים התוס' משמאל"ץ פ' נגמר הדין אהא דפריך ממותר המת ליורשיו לאביי דאית ליה הזמנה מילתא ומקשים התוס' מאי פריך הא בשוויי לארוג אפי' אביי מודה דלאו מילתא היא וגביים המעות למת הוי נמי כמו שווי לארוג שהרי עדיין צריך ליקח תכריכים לצרכי המת ומתרצין כיון דהמעות מזומנים הן חשיבין כמו ארוג גופיה דהוי כאלו כבר קנוי כדאמרינן בעלמא זוזי דאיתא איניש עבדין ליה ספסירא וה"נ בנ"ד חשיבי כאלו כבר נלקח בהן קרקע שעושה פירות מיד כשהם קרקע דאיתנהו הכי. ותו נראה דאפי' אם נפלו לה שאר דברים שצריכין למכור ליקח מהן קרקע שעושה פירות והאשה כאן בפנינו ואינה רוצה לחלוק עם מחזיק באותן דברים ונכסים וגם איננה רוצה להרשות את בעלה לחלוק הה"נ יכול הבעל לדון בלא הרשאה דאין לך נחית אפירי גדול מזה שאם לא יוציא מיד המחזיק נמצא שחסר הוא את פירותיהן לעולם. ותלמודא דפסק דצריך הרשאה היכא דלא נחית לפירי רוצה לומר כדפירש"י התם דאין לדון עמו כלום בפירות שאין לו טענה עם האשה בפירות כלל עכ"ל משמע שאין לו שום זכות בטענת הפירות כגון אם בלאו הכי הפירות מכורים למחזיק הקרקע מן המורים הקרקע לאשה לג' או ד' שנים או בכה"ג שאין לו עתה שום נפקותא אם זה מחזיק בפירות אלא רוצה לדון עמו בגוף הקרקע בענין זה צריך הרשאה אבל היכא דמצי למטען שום נפקותא דאית ליה בהדי דמחזיק לעולם לא צריך הרשאה והדין והסברה נותנת דאל"כ איכא למיחש לעולם היכא דנפלו לה נכסים שצריכים למכור ליקח בהן קרקע שיאכל הבעל פירות יבא אחד מקרובים ויחזיק בהן ויעשה עמה קנוניא שלא תתן הרשאה לבעלה והיא ג"כ לא תתבענו ונמצא שיאבדו הנכסים בידו לעולם ומתבטל לו תקנת חכמים שתקנו לבעל פירות מן האשה ובכל מקום חיישינן לתיקון העולם ושלא לחשוב תרעומות ועולם לעקור תקנת חכמים:

שאלה שיג ראובן היו לו מעות מזומנים ביד נכרי בעיר אחרת ורוצה שמעון ללכת לאותה העיר. ואמר לראובן אבקשך שתרשה אותי ליקח המעות שהם ביד הנכרי ואתן לך את התמורה פה ואמר ראובן הן וקבל קנין סודר על זה ונתן סימן לשמעון אל הנכרי ליתן לו המעות והלך שמעון לאותו העיר ולקח המעות מיד הנכרי ובתוך כך נתחרט ראובן בדבר ומיהר גם הוא ללכת לאותה העיר ומצא המעות ביד שמעון ואמר החזיר לי מעותי כי צריכין הם לי מאד ונתחרטתי על הקנין ושמעון משיב איני חוזר בי והמעות לא אשיב לך הדין עם מי:

תשובה יראה דדבר פשוט הוא דהדין עם שמעון ואע"ג דאם היו המעות עדיין ביד הנכרי היה פשיטא שהיה ראובן יכול לחזור אע"פ שקבל קנין סודר דקי"ל אין מטבע נקנית בחליפין. אמנם אחרי שקבל שמעון כבר המעות נתקיימו הדברים וראיה במרדכי מהא דאמרינן פ' א"נ איתמר המוכר פירות דקל

לחבירו כו' עד ומודינא דאי שמיט בעל ואכיל לא מפקינן מיניה וכתב שם אשירי בשם ר"ת דפוסק מהא דה"ה המוכר שט"ח לחבירו במסירה לחוד בלא כתיבה והלך זה וקבל המעות מן הלוה ושוב רצה המוכר לחזור דאינו יכול לחזור אע"ג דאין אותיות נקנים אלא בכתיבה ובמסירה מ"מ כיון דשמיט וקבל כבר לרשותו לא מפקינן מיניה אלמא דאפי' מידי דאין הקנין תופס עליו אם זכה וקבל כבר אותו ענין תו לא הדר ולא מפקינן מיניה וה"ה ממש בקנין מטבע דלעיל בחליפין ואע"ג דאשירי מחלק בפסק ר"ת דדוקא כשידע המוכר כשגבה הלוקח את החוב מן הלוה אז זכה בו מטעם מחילה ואע"ג דבטעות הוא סבר רב נחמן דהוי מחילה בכה"ג אבל אי לא ידע המוכר מגביית חוב חוזר וגובה השט"ח משום דא"ל לא היה לך לתת חובי עד שהיית יודע שקנה ממנה כדין קניית השטר עכ"ל נראה דבנ"ד אין לחלק דחילוק דאשירי התם אינו אלא לגבי הלוה כדכתב להדיא חוזר וגובה מב"ח וכדמפרש הטעם אבל הלוקח ודאי זכה במה שבידו ולא מפקינן מיניה ובנ"ד לא דיינינן לגבי האי שמסר המעות לשמעון דאפי' אי לא הוי מהני מסירת הסימן מישראל לחבירו לא איכפת ליה מידי בהא ויכול הוא לפטור את עצמו מראובן ומשמעון נמי לא מפקינן כדפרישנא:

שאלה שיד ראובן מסר לשמעון עשרה זהובים ולוי מסר לו שש ובקשוהו שיוליכם ממקום למקום והיו גם לשמעון עצמו עשרים זהובים בכיסו ואמר להם הריני מניח זהובים שלכם עם זהובים שלי בכיסי ועל אחריות שלכם אוליכם ויצא לדרכו ובלכתו בדרך ע"י טלטולו נתקרע הכיס קצת ואבדו לו ד' זהובים ואין לידע מאיזה זהובים נאבדו והשאלה אלו באין לדין לאיזה מהן יגיע ההפסד או אם לכולן לפי חשבון היכא דיינינן לשא דינא:

תשובה יראה דיש לברר דין זה יפה מן התלמוד ומפסקי הגאונים ונראה דשמעון לא יפסיד כלום באבידה זאת דכיון שהוא מוחזק בכל הזהובים מצי למימר שלכם נפסדו והמע"ה והכי אמרינן פ"ב דבכורות ובאשירי פ' התקבל בגיטין מייתי לה הכל מודים באחד שהפקיד טלה אצל חבירו ומת טלה אחד ברשות חבירו דמצי למימר שלך מת והמע"ה וכן פרש"י פ' המקבל מסוגיא דגניבא דנפיק בקולר ואמר ד' מאות זוז לרבי אבינא מחמרא דנכר פקוד ומסיק דקאמר מחמרא כדי ליפות כחו ופרש"י שיהא כל היין באחריותו ואי לא אמר הא התחילו מקצת החביות והיורשים אומרים שלך התחילו וכותבין שם התוספות דאין ר"ל דיהא כל הפסד עליו דמן הדין לא יפסיד אלא לפי חשבון אלא להכי מהני ליפות כח שלא יפסיד כלל. ואשירי כתב שם בשם ריצב"א דנראה לו עיקר שהיה כל ההפסד עליו והביא ראיה מפ"ב דבכורות דלעיל וחלק אשירי בראיות ריצב"א מבכורות דשאני התם שהיה כבר חלקו של כל אחד מבורר ולכך אמרינן המע"ה ושלך מת אבל גבי חמרא דגניבא לא היה מבורר לעולם חלקו של ר' אבינא לא שייך למימר דשלו הכל נפסד אלא לפי חשבון ונראה דדעת התוספות נמי הכי לחלק דמסתמא לא פליגי אסוגיא דבכורות. וא"כ בנ"ד דהיה חלק של כל אחד מבורר כ"ע מודים דאומר לכן שלכם נפסד והמע"ה ואין לומר אדרבה הואיל ורוב הזהובים היו של שמעון נימא כל דפריש מרובא קפריש. וכה"ג משמע בהדיא בתשובת המיימון מתשובת ריצב"א וז"ל שאלת על ד' וה' כיסים אשר בתיבתך משלך ומשל אחרים ולקחה בתך דינר מהם ואין יודע מאיזה לקחה כך נראה בעיני כיון שלקחה מן הקבוע כמחצה על מחצה דמי ולא אזלינן בתר רובא כו' וכיון דהוי פלגא ופלגא דמי לאחד שהפקיד טלה דאמרינן המע"ה ע"כ משמע בהדיא דאי לא הוי פלגא הוי אזלינן בתר רובא ואמרינן דמה שנפרש מן הרוב נפרש ואפי' לכוליה ממון טלה מדקאמר וכיון דפלגא ופלגא הוא אמרינן המע"ה הא אי הוי רובא לא אמרינן המע"ה. וא"ת הא קי"ל כשמואל פ' המוכר דלא אזלינן בממון אחר הרוב צריך לחלק דהיינו רובא דליתא קמן כגון גבי המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן אבל רובא דאיתא קמן אזלינן בתריה אפי' נגד חזקת ממון ונ"ד נמי רובא דאיתא קמן הוא. אמנם מוכח מן המרדכי בשם ר"י בשילהי פ"ק דכתובות וה"נ איתא התם בגליון דאפי' ברובא דאיתא קמן סבר שמואל דאין הולכים אחריו בממון דמקשה עלה מההוא תינוק שנמצא בעיר שרובה ישראל דאמרינן ישראל הוא להחזיר לו אבידתו ופרש"י דרבותא הוא שמוציאין האבידה מיד מוצאה ונותנים אותה לזה ומקשין למ"ד דאין הולכין בממון אחר הרוב אמאי מוציאין ומהדרים דגבי אבידה מאי כדמבואר התם דלא שייכי חזקת ממון הואיל ולא מדעת בעל האבידה באתה לידו ולא דמי לחזקת ממון דגבי מוכר שור לחבירו ונמצא נגחן. משמע בהדיא דאי הוה חזקה גמורה לא אזלינן בתר רוב אפי' רובא דאיתא קמן כנגדה דההיא דרוב העיר ישראל רובא דאיתא קמן הוא בפשיטות ולפי זה ההפסד אין מגרע כלום לשמעון ואע"ג דרוב הזהובים שלו היו אבל לראובן דלדידיה הוי ליה רוב נגד לוי לכך ההפסד מן הד' זהובים מגיע לו הכל דכיון דראובן אינו מוחזק כמו לוי ודאי אזלינן בתר רוב ואמרינן כל דפריש מרובא קא פריש והיינו הזהובים של ראובן והכי איתא בהדיא בתוס' ס"פ ב' דב"ב במשנתין דניפול הנמצא דאזלינן בתר רובא אפי' גבי ממונא היכא דליכא חזקת ממונא כנגד הרוב*).

הגה"ת

אמנם בפרק המוכר פירות דהתם עיקר פלוגתא דרבותא דרב ושמואל בהולכים בממון אחר הרוב התם פירשב"ם ההא דבעי לאוקמי דשמואל נמי סבר כר' אחא דאזל בתר חזקה בממון משום דחזקה היא גופה מוחזקת וקאי אבל בתר רובא לא אזלינן פירשב"ם בהדיא בתר רובא דליתא קמן לא אזלינן משמע אבל רובא דאיתא קמן אזלינן בתריה דאל"כ לא סבר כר"א דאזל בתר חזקה דקמן קאי וכן מצאתי שם בהדיא בגליון בתוספות דשמואל מודה ברובא דאיתא קמן. ע"כ:

וא"ת כיון דשמעון מוחזק הוא בממון ראובן ולוי בזהובים שלהם בחזקת שניהם חשיב כאילו שניהם מוחזקים בעצמם והכי איתא בתוס' ריש ב"מ במתניתין דמה שהנפקד תופס במנה שלישי בחזקת שניהם הוי חשיב כאלו עצמם מוחזקים בו. וא"כ היכא נמי הכא חזקת ממון לראובן ובעי לוי לאפוקי מיניה מכח רוב וכה"ג איתא נמי בתוס' בההיא מתניתין דגבי טלית אע"פ ששניהם מוחזקים בשוה מ"מ אי הוי בעי חד מינייהו לזכות כנגד חבירו מכח מגו לא מצי דמגו להוציא לא אמרינן. אלמא דחשיב אפוקי ממונא כה"ג נראה דיש לחלק בההיא דנפקד תופס בחזקת שניהם. וי"ל דלא חשיב חזקת ממונא כה"ג רק לענין ההוא מילתא דקאמר עלה בתוספת דחשיב כמו שהן עצמם מוחזקים דלא נימא כל דאלים גבר דבלא"ה דינא דכל דאלים גבר דומים קצת לדינא דפרסאי והיכא דאיכא קצת טעמא דחיק ליה ואמרינן יחלוקו וכן לא אמרינן מגו בחזקה כל הך סוגיא דדחיק למיגו אבל לעולם לענין שתעמוד החזקה של ממון כנגד הרוב לדחותו בעינן חזקה גמורה שהוא עצמו מוחזק בממון. ותדע דיש לחלק דהא במרדכי בשם ר"י והגליון פ"ק דכתובות שהבאתי לעיל שפירשו דלגבי אבידה לא מהני חזקת ממון נגד הרוב הואיל ולא מדעת בעלים באתה האבידה לידו ולענין שניהם אוחזין בטלית חשבינן להו מוחזקים לענין דלא נימא כל דאלים גבר ואפי' לענין דלא אמרינן מגו משום דחשיבי חזקה אע"כ נגד הרוב לדחותו בעינן חזקה גמורה ואלימתא. ואין לומר דליכא למימר איזל בתר רובא בין ראובן ללוי. דע"כ נוכל לומר כל דפריש מרובא קפריש דהא הכא רוב הזהובים של שמעון היו וחזקת ממון דיליה דחה ליה לרובא א"כ לא ניזל בתריה כל עיקר די"ל הכי דלא אמרינן גבי שמעון זיל בתר רובא משום דלדידיה איכא חזקת ממון והמע"ה והוי ליה כמו אנן סהדי דלא נפסדו כלל מזהובים שלו ולא נשאר ההפסד הלא בין ראובן ללוי בדידהו לעולם ניזל בתר רובא ואע"ג דשפיר קאמר לוי אני ודאי המועט נגד שניכם ומדידי לא נפרשו אלא או משל ראובן או משל שמעון ואם אין בי כח להוציא בשביל כך משמעון מיהו מראובן לא צריכנא לאפוקי אין אני צריך להזכיר הזהובים של שמעון אתה צריך להזכירם שהיו מרובים משלך זיל ודון אתה בהדיה וק"ל. אבן כי דייקינן שפיר בנ"ד לפי טעם וסברת הלב והעמיד דבר על בוריו ימצא לנו דלא שייך הכא למימר המע"ה ושלכם יפסדו או כל דפריש מרובא קפריש לפי דברי אשירי דלעיל שחילק בראיות ריצב"א משום דגבי חמרא לא הוברר חלקו לא שייך לומר שלך התחילו משום דהם כולם על כל חבית וחבית ה"נ בנ"ד אע"ג דהיה לכל אחד כבר מבוררים הזהובים שלו מ"מ לאחר שעירבו מדעתו הם טיבעא חד הוא ואם לא היה נפסד כלום מהם ודאי היו נוטלים בלא קפידא מן הכיס והיה מחזיר לכל אחד לפי המנין שנתן לו ולא דמי

למפקיד שלה דיש קפידא בין שלה לחבירו וכל אחד מקפיד שיבא לידו את שלו משא"כ בזהובים שהן כולם שוי ותקולי לא קפדי איכפי כלל שיבא לידם את שלהם וא"כ הם כולם על כל זהוב וזהוב ולא שייך לומר בהן שלך נפסד וכל דפריש מרובא קפריש. ולד' וה' כיסים שבתיבה שבתשובת ריצב"א דלעיל דפשיטא דלא דמי דהתם היו כיסים חלוקים וידועים לכל אחד את שלו. ומ"מ כל משא ומתן דלעיל יש בו צורך אם היה כה"ג טבעות של זהב או מרגליות שדומים זו לזו שאין ניכר איזה מהן של מי כן דהוי כמו שלה וכיוצא בו:

שאלה שמו ראובן ושמעון חתנו היה להם ריב ביניהם וידע שמעון מחתרת שיש לבא מהם לחנותו של חמיו שיש לו בה הון עתיק והלך שמעון אל לוי שהיה ידוע ומוחזק לגנב מפורסם והראה לו המחתרת והעמידו להם והלך לו והגנב לוי בא במחתרת אל תוך החנות וגנב משם שוה ג' מאות זהובים וברח לו ונודע סיבת הדברים. ובא ראובן ותבע את שמעון חתנו עבור ההפסד שגרם לו ושנעשה על ידו חייב שמעון לשלם לו או לאו:

תשובה יראה דדין צריך דקדוק יפה בתוס' ובאשירי פ' לא יחפור וכן בפ' הגוזל קמא מבואר דר"י חלק על שני דרכים בין דינא דגרמי דקי"ל בהו כרבי מאיר דחייב לשלם ובין גרמא דנזקין דקי"ל דאסור אבל פטור מלשלם. החילוק האחד דכל היכא דהמזיק בעצמו עושה ההיזק לממון חבירו וברי היזקא כה"ג קרי דינא דגרמי וחייב אבל אי לא הכי קרי גרמא דנזקין ופטור והחילוק השני היכא דההיזק נעשה מיד בשעת מעשה כה"ג קרינן דינא דגרמי ואי לאו קרי גרמא בניזקין הוא. ומייתי התם כמה מילי דבתלמוד בכמה גווני דבחד חייב ובחד פטור ומבואר לפי שני החלוקים דלעיל אמאי חשיבי רבנן להך דינא דגרמי ולהך גרמא בנזקין אין צורך להאריך אכולהו אך תרי מינייהו דאינון דמיא לנ"ד בעינן לבאר חדא היינו אחוויי אחוויי דמוסר ממון חבירו ביד נכרים דחייבו רבנן משום דינא דגרמי ואידך שיסה בו את הכלב שיסה בו את הנחש פטרוהו רבנן משום דגרמא בניזקין הוא וחילק ר"י בלשון הראשון דאחוויי אחוויי ברי היזקא דאקפיה רחמנא לתוך מכמר ובודאי אין מרחמין עליו ועושה בעצמו ההיזק דהוי כמו שנותנו לתוך המכמר וכמו דקלייה דמי אבל שיסה בו הכלב או הנחש לא ברי היזקא הוא זה דשמא לא ישכו. ובלשון שני חילק אחוויי אחוויי ההיזק נעשה מיד דכמאן דחוויי לאגלר דמי אבל גבי כלב ונחש ההיזק לא נעשה עד לאחר השיסוי ובתוספות לא יחפור דוחין אלו החילוקים שניהם מההיא דעיסר את הטמאה ובעל הבית עצמו עירבו עם פירותיו דחייב דלא ברי היזקא ואינו עושה בעצמו ההיזק וגם ההיזק לא נעשה מיד ומתרצים בשם ריצב"א בענין אחר דדינא דגרמי קנסא אינון כדאיתא בירושלמי דכל דבר ההוה ורגיל בו קנסוהו רבנן וחשבוהו לדיני דגרמא וכדי שלא יהא כל אחד הולך ומזיק ממון לחבירו ומה שאינו הוה קרי ליה גרמא בניזקים ופטור וכן משמע בסמ"ג לחלק כדרך זה אך בתוס' פ' שבועת הפקדון משמע בפשיטות השורף שטרות של חבירו חייב מדאורייתא אף על גב דפרק הגוזל קרי ליה דינא דגרמי*).

והשתא נראה לפי כל החילוקים דשמעון פטור מלשלם ללישנא קמא דר"י דבעינן דליהוי ההיזק ברי בדבר ידוע ובנ"ד לא ברי היזקא טפי מהיסה בו את הכלב או את הנחש דפטור ולנ"ד למסור ממון ישראל לנכרי דהתם בודאי אין מרחמין דידהו תקיפא לשלוח יד בישראל בממונם ובגופם אבל גנב ישראל נהי נמי דמפורסם בגניבה מ"מ י"ל בכל שעה יהרהר בלבו לעשות תשובה כדאמר פ"ב דקידושין ע"מ שאני צדיק אפי' רשע גמור הרי זה מקודשת מטעם דשמא הרהר בלבו לעשות תשובה ואע"ג דאיכא למימר דהתם משום חומרא דאשת איש תלינן מספק להחמיר דשמא הרהר בלבו מ"מ הא שמעינן דאיכא צד כל דהו למימר הכי וא"כ לא ברי היזקא דהכא בעינן שיהא ברור לגמרי כדבעינן למימר לקמן ועוד דלא ברי היזקא משום דמרתת דילמא אתי בעל שמעון ויעמוד כנגדו ויתפשנו משא"כ באחוויי אחוויי דמסור וק"ל. ואין להקשות אסברא קמייתא דאמרינן שמא יהרהר בלבו לעשות תשובה מהא דתניא פ' הגוזל בתרא הרי שהיה טוען כדי יין וכדי שמן וראה אותן שהן משתברים לא יאמר הרי הן תרומה ומעשר ואם אמר לא אמר כלום ופריך עלה מהא דתניא מי שבא בדרך ובידו מעות והאנס בא כנגדו לא יאמר פירות שהן בביתי יהיו מחוללים על מעות הללו ואם אמר דבריו קיימים ומשני דהתם היכול להציל ע"י הדחק משמע דאי לא היה יכול להציל כלל לא אמר כלום דכאבודין דמיין ומדלא משני דאיירי באנס ישראל ע"מ דאפי' אנס ישראל דאיכא למימר שמא יהרהר לעשות תשובה חשוב הממון הבא לידו כאבוד ודאי וה"ה לגנב ישראל שרגיל ומפורסם בגנבות וי"ל דאנס גרע טפי מגנב אפי' הוא מפורסם בגניבה. ותו נהי נמי דכאבודים חשבינן להו לענין שלא לחלל עליו מעשר דהיינו טעמא משום דבכה"ג טעמא דמלתא אינשי אסוחי מסחי דעתייהו וכהפקר דמי ואע"ג דלא ברי לגמרי מכל וכל מ"מ אבודין הן אבל לגבי דינא דגרמא בעינן דליהוי לגמרי ברי מכל וכל. וא"ת לפי חילוק זה מאי תיובתא מייתי רבה בפ' הגוזל קמא מהא דתניא לגבי מעשר שאם נפל כיסו לים הגדול אין מחללין עליו מעשר שני והזורק מטבע של חבירו לים הגדול במים צלולים פטור מאי פריך נימא דלעולם כה"ג דכאבודין דמי משום דמייאשי מינייהו ולכך אין מחללים עליהן אבל מ"מ לענין תשלומי נזק בעינן ליהוי כאבודים לגמרי מכל וכל. וי"ל דלא קשה מידי דרש"י פי' התם וכן במרדכי בשם ר"י ואשירי בשם הראב"ד דלא מדינא דגרמי פטרינן לזורק מטבע לים דלאו גרמא הוא דבידים מאבד ממון חבירו אלא מטעם דמפרש התם הא מנח קמך אי בעית שקלי ומהא מייתי תיובתא ממעשר שני דהזיקן דכה"ג כאבודים דמי ומייאשי אינשי ומסחי דעתייהו מינייהו ואין שייך תו למימר הא מנח קמך אי בעית שקלי הואיל והם מונחים במקום דמייאשי מינייהו ליטלו משם. ונראה להביא ראיה דומה לנ"ד דלא מחייבינן לשלם בכה"ג מהא דאמרינן פ' הכונס המעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו חייב ומפרשים התוס' התם דלאו משום אש מחייבינן דליהוי כמי שהדליק בו את האש דא"כ בכ"ה נמי לחייב אלא משום שלוח בעירו מחייבינן ליה אע"ג דלאו דידיה הוא כיון דמעמיד לה התם חשיבי כדידיה הא קמן דבן דאורחיה הוא וילדים תקפים מכח הנאתו כדאיתא בתו' פ"ק דב"ק גבי הא דאמר לא ראי הקרן שאין הנאה להזיקו ואפ"ה לא חשיב מאי דמעמיד לה על הקמה כמו דקלייה בידים ע"ם כ"ש המעמיד גנב מפורסם על המחתרת דלא חשיב ברי היזקא ואע"ג דודאי יצרו תקפו לגזול ולגנוב ממון לא חשבינן ליה ברי היזקא ולאידך שינויא דר"י דבעינן שיעשה ההיזק מיד בשעת מעשה גבי נ"ד ודאי נמי מתאחר ההיזק יותר מגבי שיסה הכלב והנחש והנשיכה אחר שיסוי גם לשינויא דריצב"א הדעת נוטה בפשיטות דהיזק כה"ג לא הוי ורגיל הוא ואין כאן לקנוס וא"כ לפי כל הטעמים מיהו נראה דשמעון אע"ג דחטא והחטיא מ"מ פטור מלשלם:

שאלה שמז ראובן היה לו סוס בביתו ויצא לשוק ובא שמעון לביתו של ראובן ולקח הסוס לרכוב עליו מהר עבור חוב אחד שאם לא ירכוב עתה עבורו יהא בודאי נפסד והחוב הוא בערך מאה לטרין ושום סוס אחר לא נמצא לו אמרה אשת ראובן לשמעון אל תקח הסוס כלל כי בעלי ג"כ צריך לרכוב עליו מיד עבור עסק א' שיש לו עם נכרי א' ואם לא ילך היום יהא הכל נפסד בודאי אמר שמעון כמה הוא העסק י' ליטרין אני צריך לסוס הזה עבור ק' ליטרין אפרע מיד לראובן עשרה ליטרין העסק שלו אם יהא נפסד ולקח הסוס וכן לקח אותו ע"מ לפרוע ג"כ שכרו כי הסוס עומד להשכיר לכל ואנס בדרך חייב לשלם שמעון דמי הסוס לראובן או לאו:

תשובה יראה לפום ריהטא פשיטא הוא דחייב דכיון דאמרה לו אשת ראובן דבעלה צריך לו לעצמו ואין דעתו כלל להשכירו עכשיו א"כ הוי שמעון שכיר שלא מדעת ונקרא גזלן כמו שואל שלא מדעת דמ"מ כיון דהשתא ודאי לא ניחא ליה לראובן בשכירות וכ"ת טעמא מאי דלא ניחא ליה משום הפסד עסק שלו הא הבטיחו שמעון וקבל עליו לפרוע לו נראה דמ"מ נקרא גזלן כדגרסינן פ'

השוכר

הג"הה

*) אבל בתוס' פ' שור שנגח את הפרה בההיא דחמור ובור לרבי יהודה קשיא מסיק דשורף שטרותיו של חבירו וכל דיני דגרמי אינו אלא מדרבנן. ע"כ:

הכוהם מהו לאיתלופי שעורים דישראל בעדשים דפלשתים כדי להאכיל את בהמתו ומפרש התם באשירי דעדשים עדיפי משעורים טפי ומסיק התם דאסור משום חובל רשע גזילה ישלם אע"פ שישלם גזילה היא וה"ה נ"ד נמי דמ"ל אם נטל ממון חבירו שלא מדעתו ע"מ לשלם ומ"ל אם מקלקל ע"מ לשלם שהרי עסק של ראובן בודאי היה מקולקל ונפסד אם לא ירכב היום. אמנם כי דייקינן מצינו למימר דלא מיקרי גזלן הכא בלקיחת הסוס והרכבה ברשות ב"ד כהלה דתנינן פרק מרובה ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אמר תנאי ב"ד הוא שזה נסדקה לאחד חבית של דבש שופך את יינו של חבירו כדי להציל דובשו ונותן לו דמי יינו ומפרשים התוס' התם בשם ר"י וכן באשירי בפ' הגוזל בתרא דכופיהו לשפוך את יינו כדי להציל את הדבש וכיון דמצי למכפייה כל שכן דמצי למיעבדיה שלא מדעת וא"כ נ"ד נמי הואיל ואינו מקלקל את של חבירו אלא בשביל להציל את שלו שהוא מרובה טפי מסתמא דעל כה"ג נמי התנו ב"ד. וה"ה והיא הסברא דחובל רשע איירי שאינו עושה בשביל להציל את שלו דהכ"ג לא התנו ב"ד ואע"ג דרב אלפס והסמ"ג פסקו דלא כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן ב"ב באשירי דחי ראיות של רב אלפס ובטור חושן כתב בהדיא דאשירי פסק כר"י וכן כתב בא"ז דר"ת פסק כר"י וגם לאבי"ה דחה ראיות דרב אלפס אמנם בתוס' פ' מרובה כתבו דרבנן דמתני' דפ' הגוזל בתרא דפליגי בקוצץ את סוכו פליגי נמי בשופך את יינו דחד טעמא הוא. משמע מדבריהם דפליגי נמי אתנאי ב"ד ולא מדינא משום דזה נהנה לחוד כמו שרצה האשירי לומר פ' הגוזל בתרא ע"ש. ולפ"ז מסתמא הלכה כרבנן ומסתברא נ"ד לפי דברי הפוסקים כר"י א"כ ברשות לקח שמעון הסוס וה"ל שוכר שפטור באונסין אבל לרב אלפס חשיב שוכר שלא מדעת והוי גזלן וחייב:

שאלה שיז

שמעון אוכל עם חמיו ראובן הוא ואשתו ב' שנים יותר על קצבת הזמן שהגביל לתת להם המזונות לאחר החתונה ועתה בא ראובן ותבע מחתנו שיפרע לו המזונות עבורו ועבור אשתו של אותם שנים היתירות השיב שמעון לא תבעת ממני כלום כל אותם הימים גם לא אמרת מעולם שדעתך ליטול ממני דמים כי כבר נתת לחתנך הראשון מזונות לו ולאשתו ב' או ג' שנים יותר על השנים שקצבת להם ולא תבעת ולא נטלת מהן כלום וראובן השיב לא הפסדתי דיני בזה מה שנתתי כבר לחתני מה לך בזה לא רציתי למחול לך הדין עם מי:

תשובה

יראה דלפום ריהטא הסברא והדין נוטה לשמעון אבל כי דייקינן שפיר נראה טפי דהדין עם ראובן ואפי' אי ראובן איש עשיר הוא ואין דרכו להאכיל ב"א בשכר מ"מ דהוי לחצר דלא קיימא לאגרא דצריך הדר בו להעלות שכר אי גברא דעביד למיגר הוא הוי זה נהנה וזה חסר מעט כגון בבית חדש שחרוריתא דאשיתא שאז צריך לשלם לו כל הנאותיו כדאיתא פ' כיצד הרגל בגמ' ובפסקי הגאונים וכל שכן בנ"ד דזה נהנה וזה חסר ממש הוא שהרי ודאי ראובן היה צריך יותר יציאות לשולחנו בשביל שמעון ואשתו. ואע"ג דבכולהו ההיא שמעתא לא נקיט אלא הדר בחצר חבירו שלא מדעתו משמע הא מדעתו פטור והכי פרש"י הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת דמי התוס' התם כתבו בפשיטות אף בלא ראיה דלא כרש"י וי"ל דרש"י נמי לא מחלק בין מדעת לשלא מדעת אלא גבי זה נהנה וזה לא חסר דעלה קאמר התם דכיון דלא חסר והוי נמי מדעת ודאי פטור הנהנה אבל היכא דזה נהנה וזה חסר אפי' מדעת נמי אינו מוחל על חסרונו. ומצאתי שפסק מהרי"ח בשם רבינו אפרים מי שאמר לחבירו אכול עמי ואכל עמו חייב לשלם לו דמי מזונו משבור את כדי וקרע כסותי דחייב אע"פ שמותר לו לשבור ומייתי ראיה ה"נ אע"פ שאומר לו לאכול את שלו חייב לשלם ואע"ג דהוה לן לאוקמי ההיא בגברא דעביד להאכיל בשכר איירי וכן ההיא דחצר דלא קיימא לאגרא אינו ר"ל דאין הבעלים רגילים להשכיר אלא מחמת עושרם אלא איירי בכה"ג שאין שוכרים מצויין כלל אבל לעולם מצד הבעלים היה נשכר אבל בנ"ד שאין דרכו של ראובן להאכיל בשכר מחמת עושרו איכא למימר דודאי אומדנא דדעתא היא דודאי בחנם האכילו לחתנו ולבתו דאי הוי שקיל דמים הוי זילותא נראה דאין לחלק הכי מדעת הכרה ולא אומדנא דמוכח היא כלל דלית ליה שום זילותא אם אינו נותן את שלו בחנם. וקצת ראיה דאין לחלק מהא דאיתא פרק שני דייני גזירות מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו הניח מעותיו על קרן הצבי וכתב שם במרדכי מדברי מור"ם דבירושלמי איכא מאן דאמר דקסבר דוקא אחר אבל אב שפרנס את בתו חייב הבעל לשלם והכי נמי דודאי היינו טעמא משום דאחר מה לו לפרנס אשה נכרית כדי לדון עם הבעל בשביל פרעון מעותיו דלמא אם לא היה מפרנסה היתה מספקת בצמצום במעשה ידיה אבל האב ראוי היה לפרנס על סמך הבעל כי לא היה יכול לראות בעוני ובדוחק בתו שתצמצם במעשה ידיה מ"מ אית לן למימר נמי איפכא דרבותא נקט אחר ולא מבעיא אב דמסתמא למחילה יהיב לה ומיירי בעשירים משום דהו"ל זילותא שיטול דמים מפרנסת בתו אלא לאחר נמי הניח מעותיו על קרן הצבי. ומצינו לדקדק דדוקא אחר אבל לא האב דלמא נקט אחר לרבותא אע"כ לא אמרינן כלל דמשום זילותא הכ"ג מוחל על חסרון כיס שלו. אמנם מסיק התם מור"ם דל"ש אחר ול"ש אב לעולם הניח מעותיו על קרן הצבי. וגם כתב שם במרדכי בשם רבינו ברוך דלאו דוקא שהלך בעלה למדינת הים אלא אפילו אם הבעל כאן הניח מעותיו כו'. ולפ"ז בנ"ד אף אם נתחייב החתן לפרוע דמי מזונות שלו לא יתחייב לפרוע דמי מזונות אשתו. ואפשר יש לחלק לפי סברת ר"ת ורבינו חננאל דמוקמי הא דפורע חובו דוקא במזונות אשתו. כדאיתא באשירי פרק שני דייני גזירות ע"ש. אמנם נראה אם ראובן איניש אמוד הוא בנכסים ורגילות הוא בעשירים שבאותה מדינה שנותנים לחתנם ולבתם שנה או שנתיים יותר על הקצבה שמקבלין עליהם והדברים נראה שאם לא היה לו כעס ומריבה עם חתנו לא היה תובע ממנו כלום וא"כ אומדנא דמוכח היא שמחל לו כל המזונות עד שנולדה מריבה ביניהם הכ"ג ודאי פטור שמעון החתן לשלם דכיון דמחל פעם אחת שוב אינו יכול לחזור ולתבוע. אבל אי לאו בדרך זה חייב שמעון לפרוע לחמיו תשלום מזונות שנתן לו לפי ברכת הבית ולא מהני ליה למימר דהואיל ונתן כבר מזונות לחתנו הראשון בחנם יותר ממה שקבל עליו מסתמא גם לו בחנם נתן דמצינו שלימה פ' מציאת האשה הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו אמרו חכמים יכול הוא שיאמר לאחיך הייתי רוצה ליתן לך אי אפשי ליתן ותני עלה בגמ' אפי' הראשון עם האחרון והשני ח"ח וה"ה נמי בנ"ד למפרע וק"ל:

שאלה שיח

ראובן שכר את שמעון שיוליך לו קורות גדולות מן המים לעיר עם סוסו של שמעון כגון ארבעה או חמשה ימים כל מה שיוכל להוליך בדרך שכיר יום ונדר לו וגם שלו לשכירות בכל יום דינר וכאשר כלה שמעון פעולתו נודע שנתאנה ביותר מעלים בשכרו כפי מה שרגילין לתת הכ"ג לשכר האדם ולשכר בהמה ותובע אונאתו מראובן וראובן משיב כמו שהשכרתיך אתן ולא יותר. יש כאן דין אונאה או לאו:

תשובה

יראה דבתחילה צריכין לבאר באיזה שכירות יש דין אונאה ובאיזה אין דין אונאה ושוב תתברר שאלתינו פ' הזהב מסיק תלמודא דיש אונאה לשכירות משום דשכירות ליומיה ממכר הוא וכתבו שם התוספות דדוקא לגבי אונאה מרבין ליה מקרא דשכירות חשיב ממכר ליומי אבל בעלמא לא וראיה מכהן ששכר פרה מישראל שאסור להאכילה כרשיני תרומה וכתב הרמב"ם השוכר את הפועל לעשות עמו בין במטלטלי בין במקרקעי אין לו אונאה מפני שהוא כקונה אותו לזמן ועבדים אין בהם אונאה והשוכר כלים או בהמה יש כאן אונאה שהשכירות מכירה בה ביומו ויראה שהקבלן יש לו אונאה כגון שקבל עליו בגד לארוג בעשרים זוז כו' עכ"ל. ונראה לבאר דעת הרמב"ם דמחלק בין פועל לקבלן לענין אונאה משום דלגבי פועל אמר בפ' האומנין דיכול לחזור מהאי טעמא דכתיב כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים. וקבלן אינו יכול לחזור מהאי טעמא אלמא פועל דמי לעבד ולא לקבלן. והכי מדמה ליה במרדכי הם דין מלמד שכיר לדין עבד עברי דגופו קנוי כל כמה דלא הדר. ואמתי קשה

הכי נמי דמדמינן פועל לעבד עברי עבד כנעני לא אשכחן דמדמה ליה והא דממעטינהו עבדים מאונאה היינו עבדים כנענים דאיתקשו לקרקעות כדמפרש תלמודא בהדיא ועבד עברי לא איתקש ונראה דאשכחן נמי בעלמא דסבר תלמודא נמי דעבד עברי דין קרקע יש לו פ' קמא דקדושין גבי גילגול שבועה קאמר עד היכן גילגול שבועה אפילו אמר ליה השבע לי שלא נמכרת לי כעבד עברי. ופריך האי ממונא מעליא הוא ומשני עבד עברי גופו קנוי ופרש"י דמש"ה לא טענתו מטלטלין הוא ופריך א"ה היינו קרקע כו'. אלמא סבר תלמודא דעבד עברי דין קרקע אית ליה לענין שבועה ה"ה לענין אונאה והשתא לפ"ז לענין שאלתינו אי בתר שכירות שמעון עצמו ניזל אין כאן דין אונאה דפועל הוא. אי בתר שכירות הסוס ניזל בשכירות בהמה יש דין אונאה ונראה דלית לן למימר הואיל ושכירות שמעון עצמו ושכירות הסוס שלו נכללין בהך אחד נימא מיגו דליכא אונאה גבי דהאיך ליכא נמי גבי דהאיך או איפכא מגו דאיכא לגבי דהאיך איכא נמי לגבי דהאיך וניזל בתר רובא דאיזה צד הוא רוב מן ההך ניזל בתריה או ניזל בתר חזקת ממון דיד המוציא על התחתונה כמו שמפרשים התוספות אהא דאביי דאייתי לקמן דסבר לא פלגינן דיבוריה ומגו דלא קנה נכסים לא קנה את עצמו אבל איפכא מגו דקנה את עצמו קנה נכסים לא אמרינן דיד בעל השטר על התחתונה דהיינו המוציא ידו על התחתונה וה"נ נימא הכא הך סברא וליתא דקיי"ל כרבא לגבי דאביי בפ' קמא דגיטין בעבד שהביא את גיטו וכתב בו נכסי קנויין לך אמר אביי אמרינן מגו דלא קנה נכסים לא קנה את עצמו ורבא אמר עצמו קנה נכסים לא קנה דפלגינן דיבוריה ואין נראה לחלק בהאי סברא דהא מדמה התם מילי אהדדי להך מילתא בהך ובאשירי פ' קמא דמכות מייתי נמי דמדמה להא דהשטר כתוב לראובן ושמעון ועדים הם קרובים לראובן דפליגי בה רבי יוחנן וריש לקיש ומחלק שם רבינו יואל דאפילו לר"י דאמר פסול אפילו לשמעון מודה הוא דלרבא פלגינן דיבוריה. והתם היינו טעמא משום דאתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא הא לאו הכי היינו מדמינן לה כדמוכח התם מירושלמי. ואין סברא לומר כלל דהואיל ולא נפרע השכר כמה יגיע מן הדינר ליום לשמעון עצמו וכמה יגיע שכר הסוס לסוסו א"כ מצי ראובן למימר טול לשכר הסוס חמשה חלקים מן הדינר ולשכר עצמך טול שישית הדינר ונמצא בשכר הסוס לא אייתיך ובשכר עצמך אם נתאנית ביותר כפלי כפליים לא מתחייב בכך דמצינו למימר קים להו כהנהו גאונים דפסקו דאפילו יותר מפלגא אין אונאה בקרקעות ואפילו שוה מנה בפרוטה וכבר ברירא דדין שכירת פועל כדין קרקע לענין אונאה דודאי לא אמרינן הכי כדמוכח פ' האומנין דבשכירות פועלים חזינא היכא מתגרי פועלים בההוא מתא ואזלי' בתרה לפי מנהג דאתרא. והילכך אמדינן כמה שכר היה ראוי ליתן לשמעון עצמו וכמה שכר היה לתת בשביל הסוס ולפי חשבון זה חולקים הדינר ליום והך שיגיע לשכר הסוס אם ימצא שיש בו אונאה פחות משתות זו מחילה ואם שתות צריך לתת לו עדיין לתשלום שכרו וכ"ש ביותר משתות ואע"ג דבביטול מקח שניהם חוזרין כדקי"ל בהזהב דאפי' המאנה יכול לחזור. ומקצת הגאונים סברי דאפי' אי לא תבע אונאתו חוזר המאנה משום דטעות מעיקרא הוא לחד טעמא כדאיתא באשירי פ' הספינה מ"מ הכא אי אפשר בחזרה דאין יכול ראובן לומר דשמעון קח פעולתיך והחזר לי מעותי דהא יחזרו הקורות אל המים וצריך לטרוח עוד בהנה וק"ל. ולא דמי למקח וממכר בזה מחזיר לזה החפץ וזה מחזיר לו מעותיו:

שאלה שיט כובסת ארמאית קבלה בגדים מראובן ושמעון לכבסם. וכשהחזירה הבגדים נתנה לראובן מנין בגדיו משלם. ולאחר שעה דקדק בהן ומצא סדין אחד שאינו שלו ולשמעון החזירה ג"כ בגדיו ואמר לה שלא החזירה לו משלם כי נחסרו לו שני סדינין והכובסת אמרה שהחזירה לו משלם. ובא שמעון אצל ראובן ואמר הסדין שבידך שאינו שלך שלי הוא ונותן בו סימנים מובהקים. השיב ראובן הכובסת נתנה לי במקום שלי מי שיחזיר לי את שלי אתן לו הסדין ולא בענין אחר הדין עמו או לאו:

תשובה יראה דדבר פשוט הוא דלא מצי ראובן לעכב הסדין במקום שלו דכיון דיודע ומכיר שאינו שלו ושמעון יהיב בו סימנים הוברר הדבר שהכובסת גנבה לראובן סדין שלו ונתנה לו של שמעון במקומו בכוונה או על ידי טעות. וא"כ הו"ל כההיא דתנן פ' הגוזל בתרא נטלו ליסטים כסותו ונתנו לו כסות אחר הרי הוא שלו מפני שבעלים מתייאשים הימנה שמעת מינה דוקא משום יאוש בעלים אבל כל היכא דליכא יאוש בעלים כה"ג אם נתן לו הגנב או הגזלן של חבירו במקום שלו לא מצי לעכב את שלו. ותו תניא פ' חזקת הבתים נתחלפו לו כליו בבית האומן הרי ישתמש בהן ופריך מאי שנא רישא ומ"ש סיפא. ומשני משום דאדם עשוי לומר לאומן מכור לי טליתי. ופירש רש"י דתלינן דאומן מכר טלית אחד במלות בעל הבית וטעה ונתן ללוקח טליתו של זה שלא הוה לו למכור והשתא זה ותבע טליתו מן האומן ידע שטעה ונתן מדעתו לזה הטלית שהיה לו למכור שישתמש בו עד שיחזיר לו טליתו מן הלוקח אבל בבית האבל ובבית המשתה דבטעות בא לידו לא ישתמש בו ומסיק עלה התם לא שנו אלא שנתן לו אומן עצמו אבל נתנה לו אשתו ובניו מסתמא ע"י טעות עשה ולא ישתמש בו והאומן עצמו לא אמרן אלא כשאמר לו הילך טלית זו ולא אמר טליתך דאיכא למימר דלהכי לא אמר טליתך לפי שידע שאינו שלו ומדעת נתנו לו כדלעיל אבל אמר טליתך לא ישתמש בו עד כאן שיטת הגמרא. ופרשב"ם שמעינן מכל הני דכל היכא דע"י נתחלף בא לידו לא ישתמש בו. וכל שכן שלא יחזיק בשל חבירו וכיון דדינא הכי בטעות כל שכן ע"י גזלן אם נתחלף כה"ג דאפשר הכובסת הפסידה לראובן הסדין שלו וגזלה לשמעון את שלו ונתנה לראובן משום דקרבה נפשיה לגביה טפי או יראה מפניו. וכ"ת דאין ראיה מכאן דאיכא למימר דלעולם יכול להחזיק בחלופו עד כי יחזיר לו את שלו. ואפ"ה שפיר תנא לא ישתמש בהן משום דכיון דע"י טעות נתחלף צריך להמתין עד שיבא חבירו ויתן לו את שלו ויקח את שלו אבל תוך כך לא ישתמש בשל חבירו אין לומר הכי דאם איתא דמצי לעכובי בחלופו עד שיחזיר לו את שלו הו"ל למיתני ברישא הרי זה ישתמש בהן עד שיבא הלה ויחזיר לו את שלו. מדתני עד שיבא הלה ויטול את שלו משמע דלעולם נוטלו בין יחזיר בין לא יחזיר ובסיפא נמי הו"ל למיתני ה"ז לא ישתמש בהן עד שיבא הלה ולא יחזור לו את שלו ואף כי דין זה א"צ ראיה כל כך. ולא מיבעיא היכא דראובן ידע בודאי שאין הסדין שלו אלא אפי' אי הוה מספקא ליה ושמעון נותן סימנים מובהקים שהסדין שלו נתברר הדבר שנתחלף ע"י טעות או גזילה ולא מצי מעכב. ולפי שראיתי המון עם טועין בפשיטות בדין זה. כתבתי הנראה לע"ד:

שאלה שכ ראובן רצה לרכוב לכרך אחד לקנות שם מרגליות לבתו לחתונתה בא אליו שמעון ואמר לו מה אצטרך לרכוב למרחקים בשביל המרגליות תן לי המעות ואמכור לך מרגליות כחפצך היום או למחר אמר ראובן אולי תכזב בי ואני מעכב את דרכי המזומן ותן לי עתה השיב שמעון הריני מקבל קנין על ככה להגיע לידך היום או למחר כחפצך הלך שמעון להביא מרגליות מלוי כי לא היה לו לעצמו וסבור היה דודאי ימצא ביד לוי ולא מצא כי מכרם לוי מקרוב וטרח עוד שמעון במקום אחר עד שמצא ועתה רוצה שמעון לחזור לפי שסבור היה למצא ביד לוי בוודאי ולא מצא והולך לטרוח ביותר למצוא מרגליות ולכך רצה לחזור מצי לחזור או לאו:

תשובה יראה דלא מצי לחזור בכה"ג ואע"ג דנתברר הדבר שלא היו לו לשמעון שום מרגליות בידו בשעת קנין אלא שהיה סומך ובטוח לקנות מלוי וכה"ג י"ל דאין אדם מקנה דשלבל"ע והכי איתא בפ' המוכר הבית דגרסינן התם ארעא ודיקלא חזינן אי אית ליה דיקלי יהיב ליה פירי דיקלי ואי לא זבין ליה פירי דיקלי. וכתב שם אשירי זבין ליה פירי דיקלי כדי לעמוד בדיבורו ולא שיהא מחויב לקנות לו שני דיקלי דאין אדם מקנה דשלב"ל

דהלב"ל וכל דבר שאינו ברשותו מקרי דהלב"ל כמו מה שאירש מאבא מכור לך ע"כ וכן היא מסקנא דרב אלפס הכא דאינו מחויב לו מטעם דאין אדם מקנה דהלב"ל. וכן פירש רשב"ם שם דאין מחויב לקנות אלא כדי שלא יהא מחוסר אמנה ואע"ג דכתב במרדכי בשם רב נסים גאון דצריך להעמיד לו מקחו שקבל עליו וכן כתב ראבי"ה ומייתי ראיה מההיא דאמר פ' איזהו נשך האי מאן דיהיב זוזי לחבריה למיזבן ליה חמרא ופשע בו כו' אלמא דכל מידי דשכיחי למיזבן חייב להעמיד לחבירו מקחו וכאן דבידו הוא לא הוי אסמכתא וגם קני מידו עוד כתב שם משם הרמב"ם בכה"ג חייב להעמיד המקח כגון הפוסק על השער שבשוק אע"פ שאין בידו פירות באותו זמן חייב לקנות או לקבל מי שפרע מ"מ הא קי"ל שבפלוגתא דרבוותא לא מפקינן ממונא ואין לחייב את שמעון להעמיד המקח דמצי למימר קים לי כרב אלפס ורשב"ם ואשירי ול"ע בדברי רב אלפס כאן ובפ"ק דב"מ הא דפסק הלכתא כרב דאמר שדה זו לכשאקנה תהא קנויה לך כו' וכן במרדכי כאן ובפ"ק דב"מ בההיא דרב ובההיא דמה שאירש מאבא מכור לך. תו י"ל בנ"ד כ"ע מודו דא"צ להעמיד המקח משום דהוי אסמכתא דאין בידו הוא שהרי סמוך דעתו של שמעון לקנות מלוי והיה תולה בדעת אחרים וגם המרגליות לא שכיחי כולי האי למיזבן הוי ממש כההיא דאיזהו נשך האי מאן דיהיב לחבריה זוזי אחמרא כו' דמסיק רב אשי דלא קנה משמע משום דאסמכתא היא וכדמפרש שם בתוספות ובהגה"ה באשירי אפי' אם אין ידוע שלא היו המרגליות לשמעון עצמו בשעת הקנין אלא מפי עצמו שאמר שהולך לקנות מאחרים משמע בספר הרמב"ם בפרק כ"ב דהלכות מכירה דצריך להביא ראיה שהיו החפצים ברשות המקנה ובידו בשעת הקנין ובהגה"ה שם כתב דכל כה"ג דהמקנה דהלב"ל או שאינו ברשותו ורוצה שוב לחזור אי תפיס הקונה לא מפקינן מיניה ואפי' אי כתב ליה שטרא ומסר ליה שטרא כמאן דתפיס דמי. אמנם נראה כ"ד אע"ג דלא תפיס שמעון המרגליות מ"מ הואיל וחזר וטרח שמעון לקנות המרגליות במקום אחר מצא צריך להשלימו לראובן דודאי הכי טרח כי היכי דליקו בהימנותא ודמיא להא דאמרינן בפ' קמא דב"מ חזר גזלן ולקח מבעלים הראשונים אדעתיה דלוקמיה קמיה קבעי כי היכי דליקו בה בהימנותא דההוא טעמא עיקר ואפי' לגבי המקבל מתנה אמרינן הכי כדפסקו שם התוספות ואשירי ואין לומר דליקו בהימנותא משום דסבר היה שנמצא המרגליות ביד לוי ובשלא מצא אין זה מחוסר אמנה מ"מ הרי הבטיח לראובן להמציא לו וגם כי ראובן א"ל אולי תכזב בי והשיב שמעון להבטיחו בקנין כה"ג ודאי הוי מחוסר אמנה אם לא יתקיים לראובן וק"ל:

שאלה שבא ראובן נשא בת שמעון ופסק שמעון לראובן מאה זהובים לנדוניא ונתן לו שטר חוב על זמן בשבילם ומתה הבת קודם שפרע שמעון לראובן הנדוניא ולאחר מיתת הבת שאל ראובן מחמיו שמעון ספרים ללמוד בהן לאחר זמן תבע ראובן משמעון לפרוע לו שט"ח ממאה זהובים שיש לו עליו השיב לו שמעון השט"ח הוא מחמת נדונית בתי וכבר מתה אין אני חייב לפרוע אמר ראובן לא אתבע בך עוד אחזיק הספרים הלך שהשאלתני עד אשר תפרעני. הדין עם מי:

תשובה יראה דבתחילה צריכין אנו לבאר משפטי הנדוניא גבייתו מן האב לבעל וחזרתו מן הבעל לאב לפי דין התלמוד ולפי תקנות שתיקן ר"ת ואח"כ הקהלות וכפי מה שנהגו בהן הארצות. ומאז נתברר שאילתינו. בכתובות פרק נערה מוכח בתוספות ובפסקי הגאונים דלפי פרש"י היכא דנשא הבת אפי' מתה שעה אחת אחר הנשואין הבעל יורש נדונייתו אפילו עודנו ביד האב מוציאין ממנו ונותנין לבעל. וכן פסק הרמב"ם דאפי' מסר האב לשלוחי הבעל ומתה בדרך הבעל יורש נדונייתו אפי' הנדוניא בבית אביה ור"ת פסק מתוך ההלכה ודין התלמוד נדונית חתנים כל זמן שלא גבו אותם מן האב אם מתה הבת אין הבעל יורש כלום לעולם אפי' מתה כמה שנים אחר הנשואים ואפי' יש לו בנים ממנה משום דאמדינן לדעתו של אב שלא הקנה לו אלא על מנת שתכנס בתו מן הנדוניא*). והיא דתניא בת"כ ותם צריך כהנס שפסק לבתה הרבה ממון ומתה תוך ז' ימי המשתה הרי הפסיד בתו והפסיד מעותיו ההוא אתיא כר' נתן א"נ כרבנן ואיירי שהחתן מוחזק בו כזה הלשון איתא בתוס' ובמרדכי בלשון אחר תירץ ר"ת דמיירי כגון שהחתן מחזיק דאז לא מפקינן מיניה מאחר שהחזיק ולשון הגה"ה במיימון הכא שאני שכבר נתן וזכה הבעל ועוד תיקן ר"ת שלא מתוך ההלכה שאפי' הבעל מוחזק יחזיר אם מתה תוך שנה וחזר בו בסוף ימיו מאותה תקנה. כך כתבו התוס' על תקנת ר"ת ובהגה"ה במיימון כתב בשם ר"ת התם שלא פשטה תקנתו בכל ישראל וז"ל מרדכי מצאתי שכתב ר"ת והחרים על כל יושבי צרפת ונורמנדי"א והסכימו עמו גדולי נרבו"נא על כל הנושאי אשה ומתה תוך שנה בלא ולד של קיימא שיחזיר כל הנדוניא והתכשיטין ליורשים או לנותני' או יורשים כו' עד ומצאתי בתשובת רבינו ברוך ממגנ"ץ ובתשובת רבינו דוד ממיגלב"ורק שהקהלות עשו תקנה על זה ואם שעשו נישואין ויפטור אחד לעולמו תוך שנתיים שיחזרו חצי נדונייתה שנתן ליורשי המת ע"כ ובתשובה במיימון כתב מתשובת ר"י וז"ל בשנה ראשונה לית דין ולית דיין דאפילו הממון ביד הבעל שיש לו לחזור הכל לאב מתקנת ר"ג וסמך מן המקרא ותם צריך כו' והקהלות הוסיפו בתקנת אף בשנה שנייה והיא לא ברירא לן כולי האי ובלא תקנה כדון זה נראה דין תורה דכיון דלא בא ליד הבעל אלא ביד נאמן ע"מ שיתן לו אחר שנה מה שפסק ומתה הבת בלא זרע אפילו אחר כמה שנים לא זכה הבעל בדברים הללו כדמשמע פ' נערה לפר"ת ואע"ג דרש"י לא מפרש הכי בפלוגתא דרבוותא לא מפקינן ממונא בנדון זה ושמא קמייתא הו"ל בחזקת האב כי עדיין לא היה לבעל שום צד זכייה ותפיסת יד בכן ע"כ. עוד שם בתשובה במיימון וז"ל. והנה גדולי הקהילות וראשים כולם כאחד העידו שהתקנה פשטה והמנהג פשוט שתוך שנתיים מחזירים חצי מה שהכניס הזוג המת לאביו או לקרוביו. עוד מסיק באותה תשובה דל"ש אם האב נותן הנדוניא מכיסו ועודנו קיים ול"ש אם שאר קרוביו נתנוהו ובתשובה אחר שם שמחזירין הממון לאב ולא ליורשים ע"כ. אמנם במרדכי כתב דלפר"ת אם הנדוניא ביד השליש יחלוקו ובאשירי פ' נערה מסיק כפר"ת שפירש מתוך ההלכה אבל במרדכי שם כתב וז"ל מצאתי בשם ראבי"ה דר"י הלבן חולק וכתב דמן הנשואין גובה הכל כרש"י ורבינו שמואל בן רבי ברוך כתב דאם תפש החתן יכול לומר קים לי כרש"י דאיירי מן האירוסין אבל מן הנשואין גובה הכל אפי' אם לא גבה ע"כ. הנה כתבתי בקצרה משפטי הנדוניא כאשר מצאתי וביררתי בספרים מן התלמוד ומה שנתחדש בתקנת הגאונים והקהלות. וגם אכתוב מה שידוע לי מנהג הארצות בזמנינו באוסטריי"ך והסביבותיו אין ידוע לי כלל שום מנהג קבוע לא בשנה ראשונה ולא בשנה שנייה אך בכל פעם כשאירע כך היו מפקפקים בדבר ולא נתברר שום התפשטות מנהג כלל ובריינו"ס והסביבותיו נוהגים לעולם להתנות בשעה שמקיימין תנאים שהדוכין שקבלו הזוג עליהם תקנת הקהלה לא ידעינן אם עושים כדי להפטר מכל עירעורים ופקפוקים או אם נזקקים לכך מפני שלא נתברר גם אצלם התפשטות המנהג. וכמדומה שמקרוב חדשו הקהלות ע"פ מנהיגים תקנות דלא נהיגי לבני אוסטריי"ך ע"כ. ומהשתא נבאר שאלתינו לפי מנהג המקומות דלא נתפשטו התקנות ונראה מתוך ההלכה דלא זכה ראובן לעכב הספרים בשביל שט"ח שלו על חמיו מדבר הנדוניא דכיון דנדון גופא לא בא לידו מעולם הוינו פלוגתא דרש"י ור"ת כדמבואר לעיל ולא מפקינן ממונא מן האב וכיון דמדינא לא מפקינן משום ספיקא דדינא לא יכול ראובן לתפוש הספרים ולומר קים לי כרש"י כמו שכתב רבינו שמואל בן ר"ב דיכול לומר דאיירי כגון שתפש קודם שמתה הבת דהכתי לא נולד הספק אבל תפוש לאחר שנולד הספק כנ"ד לא מהני ונראה דאפי' אם שאל ראובן הספרים והביאו לרשותו קודם שמתה אשתו והחזיק בתורת שאלה בידו עד לאחר מיתת הבת ושוב אומר שרוצה לתפוש בהן בשביל חובת הנדוניא אפילו כה"ג מיקרי

תפיש

הגה"ה
כן כתב בהגה"ה במיימון בשם ר"ת דאפי' מתה לאחר כמה שנים ויש לו בנים ממנה. ע"כ:

תפיס לאחר שנולד הספק ותפיסה קמייתא בתורת שאלה היתה ובחזקת שמעון הוה בכל אחריה דהוי קיימי ואת"ל דרבינו שמואל ז"ל דאפי' אם יתפוש לאחר שמתה הבת כדמשמע הלשון מ"מ י"ל דאיהו סבר כיש מרבוותא. וכדמוכח נמי מרב אלפס כדאיתא באשירי פ' כיצד הרגל דס"ל נמי דתפיסה מהני בספיקא דדינא אפי' לאחר שנולד הספק כדמוכח התם ואנן קי"ל כשינויי התוספות פ"ק דב"מ ופ"ב דכתובות דלא מהני תפיסה לאחר שנולד הספק ומפקינן מיניה כההיא דתקפו כהן מוציאין אותו מידו וה"נ מסיק במרדכי פ' השואל ואפי' תפסה קודם שנולד הספק בספיקא דדינא משמע ליה שינויא בתוספות פ"ב דכתובות דלא מהני אלא מוקמינן לה בחזקת מריה קמא כההיא דאוקי תרי בהדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה ואין נאמנים לפסול השטר כדקאמר התם בברייתא ופירש"י דאיירי בתפסה המלוה ולכך מוקי ממון בחזקתו. ומקשים התוספות מ"ש מתקפו כהן מוציאין אותו מידו אלמא תפיסה לאחר ספק לאו כלום היא ומתרצינן בחד שינויא דתקפו כהן תופש עצמו אינו טוען אלא בספק אבל בההיא דאוקימנא תרי בהדי תרי התופש טוען ברי. ועוד יש לומר דהכא איירי כשתפש קודם שנולד הספק ותירוץ זה תלו נמי התוספות פ"ק דב"מ. ועוד תירצו בענין אחר. משמע קצת דלאידך שינויא אין נראה להם לחלק בין קודם שנולד הספק לאחר שנולד הספק בספיקא דליכא טענת ברי מדהוצרכו לתרץ בע"א אמנם יש לומר דכל חד שינוי' טעמא קאמר וכולהו משתכחא ולא פליגי אהדדי וכה"ג איתא באשירי פ' הפרה אהא דמזקקין לתובע תחילה. ותו דהכא איכא למימר דלעולם תפיסה דקודם הספק מהני לכולי עלמא אפי' בספיקא דדינא. והא דלא מחלקין הכי אידך שינויא יש לומר משום דאין נראה להם שפיר לאוקומי ההיא דתרי בהדי תרי שתפש מקודם. ולכך מתרצינן דאפי' תפיש לאחר הספק הואיל וטוען ברי מהני ולשון קושית התוספות משמע הכי דקאמרינן אלמא תפיסה לאחר הספק לאו כלום היא משמע הא דקודם מהני. אמנם באשירי פ"ק דב"מ כתב בהדיא בההיא שמעתא דתקפה כהן דכל התופש מספק שלא יכול לטעון ברי מפקינן מיניה ומוקמינן לה בחזקת מרא קמא ורוצה לומר על כרחך אפי' אם תפיש קודם שנולד הספק מדמייתי ראיה מחדש העיבור דלמשכיר הוא אליבא דרב נחמן. ואע"ג דהשוכר תפוש מקודם ובהיתר*). הגה"ה

וכהגה"ה באשירי פ' יש נוחלין בשם מהרי"ח כתב וז"ל. דתפיסה לא מהני בספיקא אא"כ תפיש בעוד היה הדבר ודאי קודם שנולד הספק או שטוען ברי שהוא חייב ליה. ע"כ:

וצריך להתיישב בהא דכתב אשירי סוף פ"ק דבכורות בשם הרמב"ן דכל היכא דתפש ברשות מהני תפיסה אפילו בדבר ספק כההיא דהם נדמה פדה בו פטר חמור ומתו לכהן וכן בפ' יש בכור אם מת הבן בתוך ל' אמר רבי עקיבא אם נתן לא יחזיר וההיא דפ' השוחט כור בל' שהם בסלע ראשון ראשון קנה וכן ההיא דפ' האומנים בספינה שטבעה במלוי הדרך אמרינן נמי אם נתן לא יחזיר וטעמא דכולה משום דמספקא לן בהו וכיון דתפש לא מפקינן מיניה הכי מפרש לה התם ויש לחלק דהנהו כולהו הבעלים הראשונים התפישו מדעתם לאותם שהן מוחזקין ותופשים עתה והתפישו להם אדעתא דהכי דיהא שלהם משא"כ לתופש דבר שבידו בתורת שאלה או פקדון או אפי' אם בא בידו מאליו הואיל ולא התפישו הבעלים אדעתא דיהא שלו אותה תפיסה לא מהני בספיקא דדינא כך נראה דעת הרמב"ם באשירי בבכורות ואין לדקדק מלשון מרדכי שהבאתי שכתב דר"ת תירץ ברייתא דת"כ כגון שהחתן מחזיק דאז לא מפקינן מיניה מאחר שהחזיק לשון זה משמע שאף לפר"ת אם מחזיק החתן לאחר מיתת אשתו לא מפקינן מיניה ע"כ הא ליתא דבמרדכי גופא כתב בשם הרבי שמואל בן רבינו ברוך דאם יתפוש החתן יכול לומר קים לן כרש"י משמע הא אליבא דר"ת לא היה זכה ולעיל קאמר דר"ת תירץ הברייתא במוחזק אע"כ דר"ת לא מודה אלא שהכר נכס ותו איכא אומדנא דדעתא שהשיא האב דעתו מן הממון וגמר והקנה לו ואינו חשיב שיהא לו עוד תפיסת יד והכי משמע בהדיא לשון הגה"ה במיימון שהבאתי לעיל ולשון התוספות שכתבו דאיירי שהחתן מוחזק ר"ל ה"נ שהוא מוחזק ע"י שהאב הגביהו ונתן לו. ואפשר ליישב גם לשון המרדכי דר"ל הכי וההיא דתשובת המיימון בשם ר"י דהיכא דהנדוניא ביד נאמן דלא זכה בו הבעל כלום ובמרדכי כתב היכא שהנדוניא ביד השליש יחלוקו נראה דהכא פליגי ר"י סבר דלפר"ת כל זמן שלא הגיע הנדוניא ליד הבעל לא גמר ומקני ליה מידי כי לא נתן אלא ע"מ שתכנס בתו ממנו וכל כמה דלא אתי לידי בעל אע"ג דמפקינן מרשותא ליד שליש מ"מ לא נכנסה בתו ממנו כך הוא לפר"ת וכיון דהוצא ביד נאמן כדי שיתנם לו לאחר שנה א"כ אותה שנה שהיה בחזקת האב כי לא היה לבעל שום תפיסת יד בו והשתא חזקה מוקמינן ולא מפקינן מיניה ומרדכי סבר כיון דאפקי האב הממון מידו ליד השליש הו אסח דעתיה מיניה ויש לבעל תפיסת יד בממון אע"ג שלא יתנו לו עד כלות שנה מ"מ קם ליה ברשותיה שהשליש מוחזק בממון מכחו כמו מכח האב ולכך חולקים ואפי' לפר"ת דעלה קאי מרדכי משום דלא ברירא לי חשוב נכס הבעל במה דאפקי' האב מידו ליד שליש ואסח דעתיה מיניה או לאו אך קשה קצת אם נאמר דבהכי פליגי דמרדכי סבר משום דלא ברירא גביה חולקין אף לפר"ת א"כ פליג הוא אסברת אשירי פ' מ"ש גבי ש"מ שהקדיש כל נכסיו או הפקיר או חילקן לעניים דסלקא בתיקו אי עמד חוזר או לאו וכתב אשירי עלה דכיון דהמתנה ודאי ומכח אומדנא אתינן לבטלה בעינן אומדנא ודאי וכיון דסלקא בתיקו לא אומדנא ודאי היא והוכיח אשירי האי סברא מן התלמוד התם וא"כ בנ"ד הואיל והאב כתב ונתן ודאי לחתנו ואפי' לפר"ת לא אתיא לבטל המתנה אלא מכח אומדנא כדמוכח התם פ' נערה בהדיא דלדעת מרדכי האומדנא בנ"ד ספיקא היא כדפרישית ואמאי חולקים החתן יזכה מכח מתנת ודאי שלו ולא יתבטל מכח ספק אומדנא ואפי' לא"ז דפסק התם גבי ש"מ הואיל וסלקא בתיקו לא מפקינן ממונא ואע"ג דהאומדנא ספיקא אפשר לומר דחזקת ממון עדיפא כל כך דאפי' ספק אומדנא מהני ליה. אבל נ"ד דהממון ביד שליש והו"ל לבעל תפיסת יד בו אפילו בשנה ראשונה כדפרישית אית לן למימר דספק אומדנא לא תבטל כלל מתנה ודאית וצ"ע. תו נראה לומר דנ"ד דאפילו לא הזכיר בשטר שנתן שמעון לראובן כלום מן הנדן אלא נכתב בשטר חוב והלואה לא מצי למימר הואיל ונזקף הנדן במלוה נפקא ליה מתורת נדוניא והוי כשאר מלוה וכה"ג אמרינן פ"ב דגיטין דכתובה שנזקפה נפקא ליה מתורת כתובה ומעשה ב"ד ונעשה כשאר מלוה אליבא דשמואל דקי"ל כוותיה דיש לחלק שפיר דשאני התם דטעמא דהשמטת כספים בהא תליא דוקא אי חיוב הממון מכח הלואה קאתי כדתנן במס' שביעית ובתוס' פ"ב דגיטין וכן באשירי פ' השולח מייתי לה דהקפת חנות ושכר שכיר אינו משמט ואע"ג דלאו מעשה ב"ד הן וכיון דלאו בטעמא תליא מלתא משזקפה ונפק על הממון שם הלואה משמט אבל בנ"ד דבטעמא תליא מלתא לפר"ת דלא זכה הבעל מכח אומדנא דדעתא דכל זמן דלא נכס אמרינן שלא הקנה לו האב אלא ע"מ שתכנס בתו ממנו אפילו היכא דזקפה במלוה נמי איתא להך טעמא ותדע מדלא תירץ ר"ת ההוא ברייתא דת"כ דלעיל שאבד מעותיו כגון שזקפה עליו במלוה והוי מתורץ שפיר טפי ממאי דמתרץ דאיירי כשהחתן מוחזק דלשון הברייתא דהפוסק לבתו לא משמע שכבר הגביהו אלא שפסק ועדיין לא נכס כמו הפוסק מעות לחתנו ופשט לו הרגל דפ' בתרא התם מסקנא דמלתא בנ"ד דראובן צריך להחזיר לשמעון חמיו את הספרים דתפיסה לאחר שנולד הספק בספיקא דדינא לא מהני כמו שביארנו לעיל אבל טעמא דתקנת העיקול לא שייך הכא אפי' במקום שנהגו שלא לעקל הספרים האולים עבור שום תביעה כדאיתא במרדכי שילהי המקבל דר"ת מפרש התם דתקנת העיקול ליתא אלא בהדר וקום עליה בדינא אבל אהדדי לא הפסיד מיגו שלו וא"כ לא הפסיד נמי מוחזקות שלו דאי אמרת הפסיד מוחזקות שלו הפסיד נמי המיגו דמגו להוציא לא אמרינן:

שאלה שכב ראובן אמר לשמעון יש לך למכור בשר לאן מאיל מסורס ואמר לו הן ומכר לו הבשר ונמצא מאיל שאינו מסורס דריחו נודף ואינו טוב לאכול כמסורס ורצה

דראובן

ראובן לגמרי לחזור במקח כי אמר דמקח טעות הוא ושמעון אומר לא תחזור לגמרי במקח אם אינו שוה הבשר כמכורה תן בו כשוויו הדין עם מי :

תשובה יראה דהדין עם שמעון ויש להביא ראיה במרדכי מן התלמוד לזה דפ"ק דביצה גרסינן ההוא דאמר ביעי דפחיא פי' של תרנגולים היה וג"א ביעי שמלאים לאחר שחיטה בתרנגולים דפחיא למאן ביעי דפחיא למאן יהבו ליה ביעי דשחוטה אתי לקמיה דר' אמי אמר ליה מקח טעות הוא הדר פריך פשיטא מהו דתימא הני לאכילה קבעי והאי דקאמר להו דפחיא משום דלריבו פי' מבושלים כל צרכן ונפקא מינה למתבי ליה דביני וביני קמ"ל ע"כ לשון הגמרא ופירש רש"י פשיטא דמקח טעות הוא דהא קאמר בהדיא דפחיא וכ"מ בין מאן דבעי ליה לאכילה ובין מאן דבעי ליה לאפרוחים למיתבו ליה דביני וביני אי בעי לאכילה אין מקח טעות דהא בני אכילה נינהו אלא שאלו יפין מהן ויחזור לו כפי מעלתן קמ"ל ר' אמי דהתם מאן דאמר לפחיא לאפרוחים קבעי ואין אנו שוין לו כלום ע"כ ומייתי נמי עובדא כהא כה"ג ממש. הא קמן דכל היכא דלאכילה קבעי לוקח אע"ג דקאמר בפירוש למוכר לשהי מילתא קביעתא אי יהיב ליה מוכר מלתא אחריתי מאותו המין דלא שוה לאכילה כי האיך דקבעי אין המקח טעות לגמרי בשביל כך אלא יהיב לה דביני וביני וכפי מעלתו יחזיר לו אמנם אם ידוע הוא דראובן כ"כ איסתנים דלא קאכיל כלל בשר איל שאינו מסורס מצינו למימר דמקח טעות לגמרי הוא דהא לא שוי ליה כלום לאכילה ואע"ג דלרוב העולם שוה לאכילה בתר דידיה אזלינן וכה"ג אמרינן פ' לא יחפור דאמר רב יוסף כיון דאנינא דעתי כקטורא וביה הכסא הוא דמי :

שאלה שכג ראובן שכר את שמעון עבור עשרה זהובים שילך לו למדינה פלוני אל לוי ומסר לו כתבים אליו לשדך לו אשה משם וילך לדרכו לאחר ג' ימים ויחזור לתוך ג' שבועות ולא יהא מעוכב יותר לשליחות זאת וקודם שילך שמעון לדרכו הלך ראובן ג"כ לצד אחר וכשהלך שמעון ללכת לדרך אמר לאחד או לשנים מבני העיר ראובן שכרני בכך וכך ובדעתי שיתן לי מקודם ההוצאה על דרך בהליכה ובחזרה ואינו עתה פה מ"מ לא אתעכב ואלך כאשר שכרני סובר אני שיחזיר לי ההוצאה מלבד השכר שקצב לי וחזר ועשה שליחותו ותובע מראובן ההוצאות השיב ראובן על ההוצאות לא היה דעתי ובשביל כך קצבתי לך י' זהובים לשכרך אלמלא כך לא היה ראוי לתת לך [רק] ז' זהובים ושמעון טוען מנהג כל השוכרים כה"ג שיתנו לעולם ההוצאות לבד השכירות ככה יעשה לי ג"כ הדין עם מי :

תשובה יראה דהדין עם ראובן מאותו טעם שהוא טוען דהדמים מודיעים ששכרו על ההוצאות שלו שהרי שמעון מודה לו שאין ראוי לתת לו שכר גדול כ"כ בשליחות כזאת ואע"פ שגם ראובן מודה לו שמנהג סתם השוכרים כה"ג שיתנו ההוצאות עם השכר מ"מ י"ל דהדמים מודיעים כמו שאבאר לקמן ואע"ג דלא קי"ל כרבי יודא דאית ליה דהדמים מודיעים לו פ' הספינה אלא קי"ל כרבנן דסברי גבי מכר את הצמד לא מכר את הבקר דאין הדמים ראייה הא מחלק באשירי פ' המוכר פירות וכן בהגה"ה באשירי ר"פ המניח בשם ר"ת דאפילו רבנן מודים דהדמים מודיעים היכא דאין מכחישין עיקר הלשון כמו גבי מוכר שור לחבירו ונמצא נגחן דפריך תלמודא עליה וליחזי אי דמי לדיא כו' והיינו משום דאין הדמים מכחישין עיקר הלשון כמו גבי צמד ובקר ענייני הבהמה וכ"ד נמי אין עיקר הלשון מוכחש כלל דשפיר יש בלשון השכירות שהשכיר יתן הוצאות ואע"פ שאין מנהג מ"מ הלשון אין מוכחש והתוס' פ' הפרה וכן בהגה"ה באשירי ר"פ המניח מחלקים בשם ריב"ם וכן איתא בתוס' פ' המוכר פירות דהא דסברי רבנן דאין הדמים ראייה היינו היכא דליכא רובא או חזקת ממונא דמסייע לדמים אבל אי איכא חזקה או רובא בהדי הודעת הדמים אמרינן שפיר הדמים מודיעים וכ"ד נמי איכא חזקת ממונא לראובן והדמים מודיעים לו ג"כ. ואפילו את"ל דמה שהוא מנהג המקום שהשוכרים הם נותנין ההוצאות כה"ג חשוב כמו רוב א"כ היה רובא כנגד החזקה מ"מ מהני הודעת הדמים עם החזקה דבהדיא אפילו לרבנן כדאיתא בהדיא בתוס' פ' המוכר פירות דלעיל וה"ה אם רובא מסייע להודעת הדמים אפילו אי איכא חזקה כנגדה אמרינן הדמים מודיעין כדמשמע בפשיטות בהגה"ה באשירי דלעיל. וא"ת תיפוק ליה דהדין עם ראובן דהא גם לדברי שמעון יש כאן אונאה שהרי מודה הוא לראובן שאם היה נותן לו ההוצאות לא היה לו ראוי לתת לו רק ז' זהובים לשכר והוא שכרו בי' וקי"ל דיש אונאה בשכירות וכ"ש בטול מקח הא ליתא דהרמב"ם כתב בהדיא דשכירות האדם אין בו אונאה א"כ היה קבלן וכ"ד שכירות דימים הוא שהרי קצבו ימים לגמור השליחות בהם*). ודברי הרמב"ם ביארתי יפה בתשובה אחת ומסכסו דברי הרמב"ם יש נמי להוכיח דלא אמרינן דלא שייכי הדמים מודיעים לגבי שכירות פועלים או שלוחים משום דלפעמים בעל בית זקוק הוא לשכור ואין קפיד אם מוותר לו בדמי השכירות או איפכא דלפעמים הפועל צריכין ליה זוזי ומתרצה בכל דהו והכי כתב בהגה"ה באשירי דלעיל דגבי שכירות בתים וקרקעות לא אמרינן הדמים מודיעים (לפי) בלפי שהדרך הוא לקנותם ביוקר וא"כ גם אונאה לא הוי שייכי ביה מהאי טעמא ולא הוי צריך להרמב"ם לפרש הטעם משום דהשוכר את האדם כאילו קונה אותו לזמן ואין אונאה בעבדים וגם נראה דלפי הטעם הזה אין לחלק בין היכא דאיכא בעל הבית לפועל ובין היכא דאיכא פועל לבעה"ב דכיון דלקניית עבדים מדמינן לה ל"ש הכי ול"ש הכי :

הגה"ה

והיכא דיש אונאה לשכירות מיירי כגון שכירות בהמה וכלים - ע"כ :

הגה"ה

נ"ע בפ' המוכר את הספינה דתניא השוכר את הפועלים היום כדינר ולגורן יפה סלע אסור ופריך תלמודא עלה ולזלזליה בשכירות מי אסור ופרשב"ם דכל מה שנותנים לו לשכר ריוח הוא לו ודרך פועל לשכור עצמו בכל דהו כשאין לו מה יאכל. ע"כ:

שאלה שכד ראובן המציא חוב בטוח לשמעון וקבל שכר ממנו על ככה לאחר זמן נפל קלקול בחוב שהוצרך טירחא עם שופטים ופקידים כדי לתקנו כדי שלא יהא ייאוש ורוצה שמעון שראובן יטרח אותה טירחא הואיל והוא המציא לו וקבל שכרו וראובן אמר לא נדרתי לך כלום בשביל החוב ובטוח היה כשהמצאתיהו לך ומה שקבלתי השכר בשכר סרסרות קבלתי ולא בשביל שיהיו אחריות החוב עלי ולכך אינני מחוייב כלום לטרוח עבורו הדין עם מי :

תשובה יראה דלפי הסברת הלב לא יתחייב ראובן כלל לטרוח כלום עבור החוב כמו שהוא טוען שלא נדר לו כלום ולמה יתחייב לתקן קלקול הנולד שלא בגרמתו מזלו דשמעון גרם שהרי בטוח היה החוב בתחילה אמנם אשכחן בתלמודא ממש כה"ג שחייבו חכמים למקבל שכר לטרוח בדרך זה בפ' הגוזל קמא קרוב לסופו גרסי' איתמר נגנבה באונס ואח"כ הוכר הגנב אביי אומר אם שומר חנם הוא רצה נשבע רצה עושה עמו דין ואם שומר שכר הוא עושה עמו דין ואין נשבע ומסיק דהלכתא נמי אם כבר נשבע קודם שהוכר הגנב שומר חנם רצה עומד בשבועתו ופרש"י אם עושה עמו דין כלומר השומר ישלם לבעלים והוא יעשה דין עם הגנב ואע"ג דגם שומר שכר פטור באונסים מ"מ הואיל ואינו מפסיד כלום כיון שהוכר הגנב עליו לטרוח להוציא מן הגנב אפי' לאחר שנשבע בשומר שכר ובשומר חנם קודם שנשבע אליבא דרבא הואיל ואינו מפסיד דמצוה לחזור אחר האבידה ע"כ הא קמן בשומר שכר אע"פ שכבר נפטר מן הבעלים בשבועתו ובאונס נגנבו ממנו כדפירש"י בליסטים מזויין מ"מ הואיל ונהנה בקבלת שכר צריך הוא לשלם ויטרח ויחזור על הגנב להוציא ממנו כיון שהוכר וליכא לי' פסידא ה"ה נמי בנ"ד שנהנה ראובן ג"כ בקבלת שכר ולא מטי ליה פסידא שהרי רוצה שמעון לתת כל הוצאה שיוצי' על החוב רק לפי שראובן יודע לטרוח יותר דמחויב ראובן לטרוח ולחזור שלא יהא ממון חבירו נאבד הואיל ומתחת ידו יצא הדבר כי התם דמסתברא טעמא הוא דכיון דמרשות השומר נגנב חייב לטרוח כדי להחזירו אבל אם לא קבל ממנו ראובן שכר בתחילה אין נראה לחייב לטרוח ולדמותו לשומר חנם אליבא דרבא דחייב לטרוח קודם שנשבע וניחא דטעמא הוא דפטור לאחר שנשבע משום דאטריחנא לבי דינא לישבע תו לא מטרחינן טפי אבל בנ"ד לא מטרחינן ככר

חייב לטרוח אפי' אם לא קבל שכר דלאו טעמא הכי אלא י"ל דהיינו טעמא דש"ח חייב קודם שנשבע משום דאכתי אגיד ביה במפקיד שצריך עדיין לישבע לו וכיון שהוכר הגנב קודם שנפטר השומר ולית ליה נמי פסידא חייב הוא לעשות דין עם הגנב אע"ג דש"ח הוא אבל בנ"ד דלית ליה לשמעון עליה דראובן מידי ולא אגיד ביה כלום אי לא קבל שכר אין לחייב כלל:

שאלה שכה ראובן תבע את שמעון בינו ובינו על סך מעות שנתחייב לו שיפרענו השיב שמעון אין לי מעות עתה תנה לי זמן עד יום פלוני ואפרע לך ונתן לו ראובן הזמן שבקש וכשהגיע הזמן לא פרע שמעון ובא אדרבה בטענה אחרת שלא לפרוע כל עיקר וירדו לד"י וחייבו ב"ד את שמעון לפרוע מי יהבינן ליה זמן שלשים יום לפרוע כדין שאר פירעון שע"פ ב"ד או נימא כיון שנתן וקצב לו ראובן כבר מעצמו זמן יותר משלשים ושמעון מודה בכל הדברים דלעיל. תו לא יהבינן ליה זמן טפי:

תשובה יראה דיהיבנא ליה זמן בית דין שלשים יום ועיקר דין זה איתא פ' הבית והעלייה אהא דתנן הכותל והעלייה שנפלו פטורין מלשלם נתנו לו זמן לקוץ ולסתור כו' וקאמר עלה בגמרא כמה זמן א"ר יוחנן זמן בית דין שלשים יום וכתבו התוס' שם דמהכא אנן למידים זמן בית דין לפרוע חובו ולכמה דברים דהוי שלשים יום ובמרדכי שם מתשובת מור"ם דקדק נמי מכאן דכל דבר שצריך יציאה יש לו זמן שלשים יום סתמא אלמא דבכל דבר קאמר ולאו דווקא לענין סתירה וקצוצה כותל ואילן וכתב דכן כתב ר"י פ' הפרה דזמן פירעון שלשים יום מדכללן התוספות ומור"ם כמה דברים וכל דבר הצריך (יצא) [יציאה] משמע קצת דלא מחלקינן בהווה ואע"ג דנמצא במרדכי כמדומה במרדכי דבני רינוס שהשיבו רבינו תם דבר שיש לו קצבה כגון מלוה לראש חדש ניסן לא יהבינן ליה זמן שלשים יום אלא פורע מיד מ"מ נראה בנ"ד שלא היתה הקצבה בתחילת המלוה יש לו זמן בית דין ואע"פ שכתב לו ראובן זמן כשתבעו לפרוע. וכן קבל עליו שמעון הזמן ההוא לפרוע בו איכא למימר אישתמוטי דקא משתמיט ליה ולא היה בדעתיה מעולם למטרח אזוזי ולפרוע. וראייה לדבר שבא אח"כ בטענה שלא לפרוע כל עיקר דבכל דבר דקטעין או מקבל עליו חוץ לבית דין לא דמי להפסיד כיון דמצי לכחש ולחזור בו ולא דמי למלוה בתחילה לזמן קצוב דהתם לא מצי לאישתמוטי דאיירי בשטר או בעדים. ומהכו דברי ר"י פ' הפרה גבי מתקין לתובע תחילה היה נראה להוכיח דלעולם יהבינן ליה זמן בית דין בר מדמי חבלות דאין נותנין זמן בית דין לחבלות מדלא מוקי לה ר"י ההיא מתקין לתובע בתחילה דאיירי בתובעו מלוה שהלוהו לזמן והגיע זמן. אמנם היה קשה נמי דלוקמי בשיש לו מטלטלין לגבות דכתב בהדיא במרדכי פ' הבית והעלייה דלא יהבינן ליה זמן בית דין לפירעון או לוקמי שהפקיד או השאיל דכתב נמי במרדכי שם בשם ר"י דלית ליה זמן בית דין אע"כ צריך טעמא בלאו הכי:

שאלה שכו ראובן היה במצוק ושמעון היה מתעסק בעבורו באותו ענין והוציא הוצאות על הדבר וראובן הבטיחו לפרוע לו. ואע"פ שחשדו ראובן לשמעון בלבו שלא עסק באמונה מ"מ עניינו היה מסר בידו והולך להבטיח כרצונו לפרוע לו כל אשר יחשוב לו ונתן כתב בחתימת ידו שהעיד עליו כמאה עדים וכתב בכתב ידו איך שהודה בהודאה גמורה שנשבע בשבועה חמורה לפרוע לו ולא יטעון נגדו שום טענת אונס או שאר אמתלא בעולם ותבע שמעון את ראובן לפרוע לו אחר שנפטר ממצוקתו השיב ראובן טענות ואמתלאות. טען שמעון הלא יש לי כתב בחתימת ידך שנשבעת בשבועה חמורה שלא תטעון כלום נגדי השיב ראובן לעולם לא נשבעתי כאשר ידעת בעצמך שלא נשבעתי אלא שלפי רצונך כתבתי וחתמתי כך כי הייתי נזקק לך טען שמעון יהא כן יש לי כתב בחתימת ידך שנשבעת עליך לקיים. מחוייב ראובן כה"ג ליזהר ולקיים שבועתו או לאו:

תשובה יראה דיש לחלק בדבר אם מודה שמעון לראובן שלא נשבע לו רק שכתב וחתם להבטחה לפי בקשתו בדרך זה אם יוכל ראובן לברר ולהסביר לבית דין שמן הדין הוא טוען ומבקש דברים ואמתלאות לפטור משמעון כגון שיתברר שלא הוציא שמעון ההוצאה לטובת ראובן והלך עמו ברמאות א"כ היו הדברים לא יתחייב ראובן ליזהר בשבועה זו ולא אמרינן הואיל והודה שנשבע שלא יטעון שום אמתלא שווי' לנפשיה חתיכה דאיסורא כההיא פ' שני דכתובות אמרה א"א אני וחזרה ואמרה פנויה אני אינה נאמנת משום דשויי' לנפשה חתיכה דאיסורא והכי נמי דמודה שמעון שלא נשבע לו מ"מ אפשר שנשבע שלא בפניו הואיל והודה ושוייה נפשיה חתיכה דאיסורא. נ"ל דלא אמרינן הכי דהא מסיק התם פ"ב דכתובות גבי אשה שאם נתנה אמתלא לדברים נאמנת ומייתי עלה דבעי שמואל מרב אמרה לבעלה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני מאי ופשט דגם בזו אם נתנה אמתלא לדברים נאמנת ובנ"ד נמי אמתלא טובה יש שהרי היה צריך ונזקק לשמעון לכתוב כרצונו והכי דלא אונס הוא מ"מ אמתלא איכא כל מאי דכתבינן היינו לענין אזהרת איסור שבועה דלא מחייבינן בית דין להזהיר את ראובן לקיים שבועתו בכה"ג אבל לענין דינא אם יטעון שמעון נשבעת לי כאשר הודית בחתימת ידך לפרוע לי בלי שום טענה והודאת בעל דין כמאה עדים דמי לענין ממון ואפילו טענת אונס לא תוכל לטעון בזה צריך לדקדק אם טענתיה טענה או לאו. תו נראה אם מפצירין באחד לעשות איזה דבר ואומר הריני נשבעתי שלא לעשות הדבר הזה אם ירצה אח"כ לעשותו ואמר שלא נשבע ונותן אמתלא לדבריו למה אמר כבר שנשבע לא שוייה נפשיה חתיכה דאיסורא:

שאלה שכז ראובן נתחייב שבועה לשמעון והפכה ראובן שישבע הוא ויטול וכאשר בא שמעון לישבע עמד ורצה לגלגל עליו תביעות אחרות שיכלול גם אותו בשבועתו וישבע על הכל. מחוייב שמעון לישבע על גלגול זה או לאו:

תשובה יראה דלכאורה ולפי הסברא אין מגלגלין כה"ג די"ל עלה תקנתא לתקנתא לא עבדינן דהפוך שבועה תקנתא היא וגלגול שבועה בשבועה דרבנן נמי תקנתא היא כיון דעיקר השבועה אינה אלא מדרבנן*).

ותו נראה דלמאי דמסקינן שילהי כל הנשבעין דלכל מגלגלין חוץ משכיר ופירש ריב"ן שם בתוספות דלאו דווקא שכיר אלא ה"ה לכל היכא דנשבעין ונוטלין דתקן בהדיא דשכיר משום דשבועה היא לטובתו שנשבעין ונוטלין אין מגלגלין בה ור"י פירש דדווקא שכיר דשבועתו שלא מן הדין דאינה אלא להפיס דעתו של בעל הבית. והשתא נראה לפי' ריב"ן אית לן למימר דה"ה בנ"ד דאין מגלגלין דאפילו התם דתיקנו וקבעו שבועה זו עליו הואיל שבשביל השבועה הוא נוטל אין מגלגלין בה כל שכן בשבועה שהתובע מהפכה עליו ואינה קבועה עליו וגם הוא נוטל בשבילה דאין מגלגלין בה. ולפירוש ר"י נמי נראה קצת דהפוך שבועה נמי חשיב שלא מן הדין משום דלפום דינא היה לו לישבע או לפרוע ומהאי טעמא פסקו רבוותא דשבועה דאורייתא לא מהפכינא ולא כרב האי גאון ורבינו גרשום מ"ה דפסקו דמהפכינא אפילו בדאורייתא ושמעתי אחד מרבוותא קבל מאחד מהגדולים דלא נהיגן כרב האי וכר"ג. ואע"ג דכתב בא"ז דהאידנא סמכינן אדרב האי ור"ג קבל אחד מהגדולים דלא נהיגן הכי לכך אין ראוי לגלגל בשבועה שנתהפכה. הנלע"ד כתבתי:

שאלה שכח חיל שונאים באים פתאום לפני העיר לשלול ולבזוז מלקוח כל הבהמות שבעדרי העיר ובני העיר מזרזים ומזיינים לצאת לקראת שונאים להציל העדרים ושאל ראובן משמעון שריון ושאר כלי זיין לרכוב גם הוא עם בני העיר לקראת השונאים ונפלו בני העיר ביד השונאים והפשיטו ולקחו את כל כליהם מהם ופשטו ולקחו גם מראובן כל כלי זיין והשריון שהיה לו. חייב לשלם לשמעון מה ששאל ממנו או לאו:

הגה"ה

*) הכי משמע במרדכי פרק שבועת הדיינים דהפוך שבועה תקנתא היא ולא עבדינן בה תקנתא אחרת אבל בסמ"ג במקום לדין כדין תובע ונשבע כתב בשם רשב"ם דהפוך שבועה כיון דברצון הנתבע היא לא חשיב בה תקנתא לתקנתא לא עבדינן ע"ש. ע"כ:

תשובה יראה דאין ראובן חייב לשלם ואע"ג דשואל חייב באונסין מ"מ כה"ג מיקרי מתה מחמת מלאכה ואע"ג דלא נתקלקל ונשבר מחמת המלאכה כיון דע"י אותה המלאכה ששאל בשבילה נפסד ונאבד חשיב כמתה מחמת מלאכה. וראייה מפ' השואל ההוא גברא דשאיל תורא מחבריה חביר עלה עכברי וקטלוה יתיב רב אחי וקאמר כה"ג מאי אמר ליה רב מרדכי הכי אמר אבימי הני גברי דנפי קטליה לית דין ולית דיין ומקשה שם התוספ' מאי קמבעיא ליה הא הוא ממש מתה מחמת מלאכה ומתרצים דקמבעיא ליה אם שינה והוליכה במקום שרוב עכברים מצויין שם אי חשיב כה"ג פשיעותא ע"כ. הא קמן דאי לאו משום פשיעה חשוב בפשיטות מתה מחמת מלאכה ואע"ג דלאו מחמת מלאכה ששאל עליה דהיינו שצוד העכברים ותאכלה מתה בענין איכא דאמרי דהתם והמדקדק שם בתוס' מוכח ליה דאלישנא קמא קאי ולא אאיכא דאמרי וכ"ד דמי ממש ללישנא קמא דהתם. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה שכט ראובן שכר את שמעון עבור ב' זהובים שיתקן ויעשה לו יין חדש בכפרים שלו בבציר הבא עשרה חביות וכן הלך שמעון ועשה ד' חביות בטוב וכשבא אל כפרי אחד לעשות עוד ב' חביות והתחיל הכפרי ההוא לבצור בא עבד השר אדונו וצוה לכפרי בעונש גוף וממון שלא לתת ליהודי שום יין הלך שמעון אל כפרי אחד לעשות ממנו ב' חביות וכשבא אליו אמר שכבר בצר כרמו ונסך היין ונתן אמתלא בערמה לדבריו הלך עוד אל כפרי אחר והוא בצר לו כשיעור ב' חביות ודרך אותו אבל לא גמר מלאכתו עד שנעשה רק שדרכו ונתנו אל הכובות ובתוך כך שלחה לו אשתו לשמעון שיבא מהר אליה כי חולה היא ובכן הניח את הכובות והלך לו והוליך ראובן לשכור את לוי בדמים יקרים לבצור את היין ולגמור מלאכתו וכשהלך שמעון מתחילה לעשות מלאכת ראובן בקש ממנו שיתן לאשתו זהב וחצי לצרכיה משכרו וכן עשה ראובן ועתה אחרי שבאו אלו העיכובים והסיכסוכים בעניינים באו לד"י מה משפטן בשביל ב' זהו' הללו לפי כל החילוקים הללו:

תשובה יראה אע"ג דרוב חילוקי דינים הללו נמצאים מבוארים בגמרא ובפסקי הגאונים מ"מ צריך לבארם ולסדרם יפה ומאי דנפיק מכלל דמילי דשכיחי איון ונראה מדברי ראובן ושמעון דרוצה ראובן דשמעון יחזיר לו מן הזהב וחצי שנתן לאשתו בשביל שכרו לפי הערך כי לא עשה רק ד' חביות ואין מגיע לשכרו רק ד' חומשי זהו' לחשבון שכר ב' זהובים לי' חביות והב' חביות שדרך ולא גמרן הרי הוצרך לשכור אחר לגומרו עבור ב' רביעי זהובים ואותו מותר תובע אדרבא הוא משמעון להחזיר לו ושמעון משיב דאותה ב' חביות שלא עשה כלל איהו לא פשע ואיהו לא עיכב ולכך דעתו שלא ינכה לו ראובן כלום בשבילה ואותה ב' חביות שלא גמר מלאכתן אונס אשתו עכב אותו ודעתו שבשביל זה לא גרע כח זכותו כך הם טענותיו. ומעתה נבאר דינם ונראה דאותה ד' חביות שלא עשה כלל אינה דינה שוה דהב' חביות מן הכפרי שגזר אדונו עליו אותו אונס לא היה אפשר לידע לראובן כמו לשמעון דמיקרי אונס הוא וא"כ הואיל ותרוייהו לא הוו להו לידע דמיא להא דאמרינן פ' האומנין האי מאן דאגיר אגיר לדוולא ופסק נהרא בפלגא דיומא אי לא רגיל למיפסק פסידא דפועלים ומפרשים התוס' ושאר המחברים התם דכל מלתא דלא ידיע לתרווייהו או דידע לתרווייהו פסידא דפועלים אי אתי ההוא אונס דהמוליא מחבירו עליו הראייה ואינהו הוי להו לאתנויי עם בעל הבית דאי מתיליד אונס שלא ירצו להפסיד שכרן אבל אי הוה נהרא רגיל למפסק ופועלים לא בני מתא אינון דבעה"ב הוי ליה לידע ופועלים לא הוו להו לידע פסידא דבעה"ב דאיהו הוי ליה לאתנויי דהא לא ידעי לאסוקי אדעתייהו וא"כ בנ"ד אם לא קבל שמעון כלום משכרו לא היה חייב ראובן לתת לו כלום על אותה ב' חביות שלא עשה מחמת צווי וגזירת אדונו של הכפרי משום דאיהו אונס לתרווייהו הוה בשוה דלא הוו להו לידע ודווקא בענין זה שבתחילה כששכר ראובן את שמעון הודיעו שאילו ואילו הכפריים יתנו לו היינות שהוא צריך לעשותן אבל אם שכרן בסתם לאיזה מקום במקום הזה הגבול שישלחנו נהי כה"ג לאו פסידא דפועלים היא ודמיא להא דאמרינן דאגירא אגירא לרפקא רפקא ואתא מיטרא דאמר רבא אי לא חיילו ארעא מאורתא פסידא דבעה"ב ופרש"י הטעם דכיון דלא הראה השדה מלי למימר ליה מי יאמר דאדעתא דהאי ארעא אוגרתן וה"נ אומר לשמעון מי יאמר דלעשות יין מכפרי זה שכרתני אבל אם הודיעו ליכא למימר הכי ולא מלי נמי למימר הב לי יינך ואנא אקיים תנאי כדאמרינן גבי ספינה התם ויין זה דאם לא נתן יתן וע"כ ה"נ אמרינן בכפרי זה כדפי' התוס' ומרדכי והגה"ה במיימון מדברי מור"ם מחלקים בזה ריב"ן דדווקא התם שבעל הספינה הפסיד ספינתו אמרינן האי סברא אבל גבי פועלים דלא הפסידו כלום אלא שמתבטלים משכרם כל היכא דבעה"ב אנוס פסידא דידהו היא ולא כרבינו יואל שפסק במלמד שמת התינוק כמו בספינה ויין כדאיתא במרדכי ובהגה"ה במיימון והיה נראה דאפילו בנ"ד שקבל שכרו א"כ היה לומר דפסידא דפועלים וצריך להחזיר כדפרישנא לעיל הטעם משום דהוה ליה לאתנויי הואיל והוא צריך להוציא וא"כ כיון דלא אתני בתחילה השכירות איהו דאפסיד אנפשיה מעיקרא ומחל על האונס כדאמרינן כה"ג גבי הא דאמר שואל לא שמיה מתה וקאמר תלמודא עלה אונס דשכיחא הוא ואיבעיא ליה לאתנויי ומדלא אתני מחל על האונס ה"נ כיון דשכירא לן דפועלים הוה ליה לאתנויי מדלא אתני נימא דמחלו על האונס. אמנם נראה דלא אמרינן הכי דהתוס' מפרשים הטעם דהא כתן לא יכול לפי' קמא דמחזיק בעל הספינה אפי' בשכר הדרך שלא הלך הואיל ומוחזק בשכרו ואמאי מועיל לו מוחזקות ליקח שכר ממה שלא עשה וכי בשביל שהוא מוחזק ירויח ותו דשכירות איהו משתלמת אלא לבסוף ומתרצים דכיון דנתן לו שכרו נתרצה לו שיהיה שלו אפילו יארע אונס רק שלא ישאר בו וא"כ ה"ה בנ"ד שלא ישאר בו ואיהו לא היה מעכב הואיל ונתן לו נתרצה שיהא שלו. אמנם באותן ב' חביות שאמר הכפרי שנסך יינו יש לחלק בדבר שאם אותו כפרי רגיל הוא קצת לשקר ולרמאות כמו שהוא נמצא לפעמים שמטעים הכפריים ליהודים ואינם עושים כה"ג לאו פסידא דשמעון הפועל היא דראובן הוה ידע טפי מידת הכפרי שלו משמעון ואיהו הוה ליה לאתנויי ודמיא לנהרא דרגיל הוא למפסק ופועלים לאו בני מתא דקאמר תלמודא דפסידא דבעה"ב היא ונותן לו כפועל בטל וכן לעיל אע"פ שמחזיק בשכרו לא שקל אלא כפועל בטל ואע"ג דבנ"ד קבלנות כמו שנבאר לקמן מ"מ לכל הני חילוקים שכתבנו מדמינן בהן קבלנות לשכירות והתוס' וכן במרדכי מדמין נמי קבלנות דספינה ויין לשכירות ולא כחד שינויי בהגה"ה במיימון דמחלק בין ספינה ובין יין ובין שכירות מטעם קבלנות ע"ש. ואותן ב' חביות שדרך שמעון ולא גמר מלאכתן מחמת אונס אשתו והוליך ראובן לשכור לוי בדמים יקרים ואם לא עשה כן היה הכל נפסד ורוצה לחשוב כל אותה תוספת שכר שמעון ושמעון טוען טענת אונס מחמת חולי אשתו נראה אע"ג דתלמודא לא חשיב אונס אלא שמע שמת לו מת או אחזתו לעצמו חמה מ"מ כה"ג נמי חשיב אונס כדמוכח פ' ארבע נדרים דתנן בנדרי אונסין הדירו חבירו שיאכל אצלו וחלה הוא או שחלה בנו או שעכבו נהר הו' הא קמן דחלה בנו חשיב אונס שצריך להיות עמו ואשתו דמיא עליה טפי דכגופו דמיא והשתא כ"ד אי לא הוי אונס לפועל ולא הוה נמי דבר האבוד לבעה"ב וחזר הפועל הוי חילוק בין שכירות לקבלנות לענין זה דשכיר החוזר שמין לו מה שעשה בין שהוקרה בין שהוזלה המלאכה אבל קבלן החוזר ידו על התחתונה כדמפרש תלמודא התם. ונראה דנ"ד קבלנות היא ואע"ג דימי הבציר קצתו ידוע ואינו משועבד רק זמן הזה מ"מ הואיל ואינו קוצב לו שכר לפי הימים או השבועות או החדשים דאיקלעי המלאכה חשוב קבלנות כמו קמה לקצור דימי הקציר נמי ידועים הם אבל לענין דבר האבוד כתב אשירי ומרדכי ויתר הגאונים דשכיר וקבלן שוין דשניהם אין יכולים לחזור אא"כ אניסי אינון ואם חוזרים שלא באונס שוכר עליהן או מטען ובשוכר עליהן כתב מרדכי בשם תשובת מור"ם דווקא עד כדי שכירות ואפילו קבל השכיר שכרו חייב להחזיר כדבר האבוד כך פסק שם במרדכי לעיל מיניה בשם הר"ח דצריך להחזיר אבל ביותר מכדי שכרו אינו שוכר עליו ואפילו יש ביד

בעה"ב משל השכיר כלים או בגדים או שאר ממון אינו שוכר עליו ודווקא כשבא הבילתו לידו כדפירש"י או כדפירש ר"ת ע"ש ובעה"ב שהוא עשיר שהשוכר משרת או משרתת ורוצים לחזור באמצע הזמן נראה דמיקרי כמי דבר האבוד כיון דדרכו ורגיל הוא לשכור משרתים ולא הורגלו לא הוא ולא אשתו לעשות מלאכתם ולרכיסה ע"י עצמן כמה דברים ועניינים יתקלקלו ויפסד להם אין לו משרתים ולכך יכול לשכור עליהם כדין כדפרישית לעיל ומ"מ דבר זה צ"ע וכתב בהג"ה דאפילו בשם מהרי"ח דבדבר האבוד אם על ידם נעשה דבר האבוד כגון שהיו פועלים מצויים לשכור ואילו נשכרו וחזרו חייבים לשלם לו כל ההפסד מדיני דגרמי אא"כ הוי ההפסד שאינו של ממון כגון פורפרים לכלה או חלולים למת ונראה ה"ה מלמד לתינוק לאו הפסד ממון הוא ונראה ג"כ הטעם משום דדיני דגרמי ליתנהו רק בממון. מסקנא ל"ד הואיל ואנוס שמעון על האביום הדרך ולא גמר מלאכתן לא מחייב בתוספת השכר שהוציא ראובן כלל אבל הא פשיטא שאין לו לקבל מהן שום שכר מלבד שכר הדריכה ואפי' אם קבלה יחזיר דכיון דלא גמר ועשה למה יקבל שכר על זה ואע"ג דאנוס הוא מ"מ הרי העיכוב נשאר בו ובעה"ב לא נתרצה אא"כ שלא ישאר בו כדלעיל מן התוס' גבי ספינה ויין. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה של ראובן מת בלא בנים ואין ידוע לו לא יורש ומוטל מן האב והניח אלמנה וטלה כל עזבונו ברשות בלי שבועה והגבאת ב"ד ולפי מה שאמדוהו הכל לא היה כל עזבונו כנגד רביעית כתובתה והאלמנה שהתה אחריו כמו ו' שנים ונפטרה ג"כ ובא אחד ממרחקים והביא עדיות שהוא קרובו ויורשו ורוצה לזכות בנכסים בשביל שלא נשבעה על כתובתה ויורשיה שלה באים על הנכסים מכח הירושה הדין עם מי:

תשובה יראה דדינים הללו נמצאו רובא דרובא מפוזרים בפסקי הגאונים והכי כותבם בדרך קצרה ואח"כ נבאר שאלתינו במרדכי פ' הכותב הארוך וכתב דהרי כמה גאונים חולקים איש על איש וכתב דרב יוסף ברבי יצחק ורבינו שלמה בר יצחק וה"ג פסקו דהאלמנה שלא נשבעה על כתובתה ומתה במתנה או מכרה נכסי בעל"ה ל"ש מקרקעי ל"ש מטלטלי אינו כלום ואפי' תפסה בחיי בעלה אתו יורשים מפקו לה דלא עדיפי מלוקחים או מקבלי מתנה מן היורשים דקי"ל אין אדם מוריש שבועה לבניו ובשם ראבי"ה ורבינו ברוך ורבינו שמחה כתב דמתנתו קיימת רבינו ברוך כתב טעמא משום דכבר תפסה האלמנה הנכסים וראבי"ה פירש טעמא משום דפסקינן פרק הנשבעים דהלכתא דעביד כרבי אליעזר עבד ולא אמרינן דאין אמש"ל ובשם רבינו יוסף ט"ע כתב דיחלוקו היורשים ומקבלי מתנה כרב נחמן דפ' כל הנשבעין דעבד עובדא דיחלוקו גבי שניהם חשידי דאיתא בהן כמי ההיא סברא וטעמא דאיתא בההיא דיתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה דעלה קאמר רב ושמואל דהם מת לוה בחיי מלוה אין אדם מש"ל ומסיק מרדכי בשם מהר"ם דכתב דאמש"ל דרבינו ברוך ורבינו שמחה ור"א פסקו דמתנה קיימת נראה לו עיקר דברי הגאון דמתנה אינה כלום דהנכסים בחזקת יתמי קיימי כל זמן שלא נשבעה ואפילו נשבעה אחר שנתנה המתנה דבשעת שנתנה לאו דידה הוו ע"כ ובפ' מי שמת תנן נפלה הבית עליו ועל אשתו יורשי הבעל אומרים היא מתה ברשונה קודם ויורשי האשה אומרים הוא מת תחלה ומחלקים התם הילך זכין אילו ואילו בין נכסי מלוג ובין מנה ומאתים ובין נכסי צאן ברזל. ומקשין הם התוספות היאך טוענים יורשי האשה על מנה ומאתים ואפי' על נ"ב אפילו מת הבעל תחלה לא ירשו הן כיון דלא נשבעה האשה על כתובתה דקי"ל אין אמש"ל ותרצו כמו שתרצו וכו' שמעון ייכבי"ל תירץ דמכת פתאום כה"ג נפל עליו בית גובה כתובתה בלא שבועה דלא חיישינן שמא צררי תפסה בכה"ג ותירוץ זה כתב ג"כ אשירי פ"ק דב"ב וכתב אשירי בתשובה דראה את מהר"ם שהיה דן הלכה למעשה וסמך על תירוץ זה והוציא מן היתומים במת פתאום וכתב טעמא לדבר משום דהאידנא התפסת צררי לא שכיחי בלא"ה לכך הוציא ממון אפי' בפלוגתא דרבוותא. בהג"ה באשירי פ' מי שמת בשם מהרי"ח כתב דבהסיא דנפל בית עליו ועל אשתו יורשי האשה אין גובין אלא בנכסי מלוג אבל במנה ומאתים לא משום דאין אמש"ל אבל בנכסי צאן ברזל לרבי יוחנן חשיבה האשה מוחזק ובכל דבר דחשיב מוחזק מורים שפיר לבניו ואע"ג דחייב עליו שבועה והתוס' פ' כל הנשבעים מדקדקים טובא בההיא דרב ושמואל ודרב אלעזר ורב נחמן דלעיל ודר' אבא ומסקנא דקי"ל כרב ושמואל וכר' אבא וכרב נחמן וכדאמר תלמודא דעבד כרבי אליעזר עבד ופירש אשירי דר"ל אם כבר פסק הדיין כר"א לא מהדרינן עובדא אבל לכתחילה יש לפסוק כרב ושמואל ומיישבין הם הכל שפיר ובמרדכי פ' חזקת הבתים כתב מתשובת מור"ם המתחלת מעשה בכלה בת אשר וכתב בסוף דאם האלמנה שלא נשבעה על כתובתה היתה מוחזקת בספרים ולאחר מותה החזיק בהן בנה ואמר שבעל אמו פטר אמו מן השבועה או שנתן לה ספרים הללו במתנה מלבד פירעון כתובתה אם יש עדים שהספרים הללו היה של בעל האלמנה וגם רואים את הספרים ביד בנה דלא מצי טוען בה להד"ם או החזרתי אין הבן נאמן עליהם לטעון שהיו של אמו דהוו להו כמו דברים העשויים להשאיל ולהשכיר דאין נאמן המוחזק בהן לטעון שהן לקוחים לו היכא דשוייה רגיל דאמרינן ע"י שאלה ושכירות באו לידו הואיל וידוע הוא שהיו של פלוני וה"נ האלמנה היתה שולטת בכל נכסי בעלה אחר מותו ותפסה אילו הספרים ובנה ג"כ תפסם לאחר מותה ולכך לא מהני תפיסה שלה נאמן בדבריו שהוא טוען אלא אם בא להחזיק בהן מחמת כתובת אמו מאי טעמא נמי לא זכי דקי"ל אין אמש"ל ואע"ג דאמר פ' כל הנשבעים דלב"ש דסברי דשטר העומד לגבות כגבוי דמי אמש"ל ויורשים גובים כתובתה משום דהאשה חשובה כמוחזקת וא"כ מדב"ש נשמע לב"ה כל היכא דאיכא חזקה ממש דאמש"ל הך חזקה בספרים לאו חזקה היא כיון דהן כמו דברים העשויין להשאיל ולהשכיר כדלעיל ע"כ היגון תשובה זו. וכן סברא דמב"ש נשמע לב"ה כתב רבינו שמחה דלעיל פ' הכותב ולראבי"ה דחה הראייה וכתב דעדיף כגבוי דמי מחמת השטר לב"ש מתפיסה ממש לב"ה משום דתפיסה בספק היא ע"ש ובהג"ה במיימון פ"ז דהלכות שלוחים ושותפין כתב דהא דאמר אין אמש"ל היינו משום דאין נזקקין בשביל כך לא לשבועה ולא לפירעון ואם באין לגבות אין גובין ואם באים להוציא מהן אין מוציאין והביא נמי ראיה מהא דב"ש דשטר העומד לגבות כו'. ובמרדכי פ' חזקת הבתים בתשובה אחרת דמור"ם המתחלת ראובן נשא את לאה וילד ממנה חנוך ודינה כתב דאם מת ראובן ולא נשבעה על כתובתה ונשאת לשמעון והכניסה לו ספרים ומתה ג"כ ועמד בנה חנוך וערער עם שמעון ואמר שהספרים שהכניסה לו לא היו של אביו ראובן ואמו לא נשבעה על כתובתה והדבר ידוע דלא הוו לאמו נכסי כלל אלא מה שבא לידה משל אביו ופסק מור"ם דשמעון הואיל דמוחזק זוכה ואפילו שבועה שלא פקדי לא בעי כיון דאלו היתה לאה קיימת היתה יכולה לעכב הספרים בכתובתה ובשבועה איהו מעכבה בלא שבועה דעדיף מינה לעניין זה ואע"ג דאיהו בא אלא מכחה משום דשבועה דידיה בטענת שמא היא באה עליו ואין נשבעים אותה אלא כשבא להוציא שטר של אביה אבל לא להחזיק מה שבידה כך פוסק מהר"ם כאן בהשוכר את הבית ובפ' הניזקין במרדכי כתב דכמה גדולים סבירא להו נמי הכי דאין נשבעין שבועה זו אלא להוציא וכתב עוד כאן במרדכי דווקא במטלטלי זוכה שמעון דשייך בהו תפיסה אבל במקרקעי לא משום דאוקמינן להו בחזקת מרא קמא ובחזקת יורשי ראובן קיימי אא"כ מכרם לאה מכן לאחר מיתת ראובן והחזיק אח"כ בהן ג' שנים הכ"ג חשיבא מוחזקת בהן ושמעון הבא מכחה זוכה בהו כמו במטלטלים שתפסם בהן ע"כ. ומהשתא נבאר שאילתינו ונראה דאם היו יורשי האשה מוחזקין בנכסים ולא שויינהו ראה או שאין יכולים יורשי הבעל לברר שאילו הנכסים היו של הבעל הדין עם יורשי האשה להחזיק כל מה שבידם כדמוכח שפיר בתרתי תשובות דמור"ם דלעיל דכל היכא דהאשה מוחזקת וגם יורשיה או הבאים מכחה במידי דשייך ביה תורת תפיסה לא אמרינן ביה אמש"ל וכדמשמע נמי מהג"ה במיימון דלעיל וכן בהג"ה באשירי פ' מי שמת כדלעיל והא דכתב מהר"ם פ' הכותב דלעיל דאין נראה לו דברי ר"ב ולש"מ ודא"ה

ורא"ש ורבינו שמחה כתב גם מטעם דלהחזיק לא אמרינן אין אמש"ל משמע דמור"ם לא סבר להאי סברא הא ליתא ע"כ דא"כ היו דבריו סותרים זה את זה אלא טעמא דמור"ם כדמסיק משום דבשעת המתנה לא היו שלה ולא היתה יכולה לתת במתנה דבר שאינה שלה דהא אפי' נשבע א"כ לא מהני וע"כ מהאי טעמא הוא אבל לעולם יורשים זוכים מכח מחמת ירושה אם מוחזקין הן הואיל והיא היתה יכולה להחזיק בשבועה ולא דמי ללקוחות או מקבלי מתנה שאין באין לזכות אלא מחמת המכירה או המתנה שעשתה קודם שנשבעה והא לאו כלום היא דלא הוו שלה באותו זמן ואי קשיא לן דהא פ' כל הנשבעים מקשה אדרב ושמואל דאמרי אין אמש"ל ממתניתין דהכותב נדר ושבועה אין לי עליך ועל יורשי כו' עד אבל יורשים משביעין את יורשיה אלמא דאמש"ל ומוקי לה תלמודא התם בגרושין ולדדין קתני ובאשירי פ' הכותב מפרש נמי הא מתניתין בהאי אוקימתא והשתא אמאי לא מוקי לה לעולם באלמנה וכגון שתפסה כדפירשתי לעיל. וא"ת א"כ אפילו שבועה לא בעי יורשים כדפסק מור"ם ומתניתין דקתני ומשביעין את יורשיה לוקמא כגון שתפסה היא בחייה אבל היורשין לא תפסי כשמתה והממון ביד ב"ד ואפילו כה"ג משמע לעיל בהגה"ה באשירי פ' מי שמת דאמש"ל בדבר שהוא חשוב מוחזק בו או הוכיח מדלא מוקי הכי דבכה"ג דאין היורשים מוחזקים אין אמש"ל וי"ל דלא מצי לאוקמי מתניתין כה"ג משום דבימי חכמי התלמוד לא היתה כתובה נגבית רק מן הקרקעות דמתקנת הגאונים היא דנגבית מן המטלטלים וא"כ במקרקעי לא שייך בהו תפיסה כדלעיל וכ"ת לוקמא כגון שמכרה מהן וא"כ החזיקה ג' שנים כדלעיל י"ל דבכה"ג שהיתה לה חזקה גמורה ומבוררת בהנהו קרקעות חשבינן להו כדידה לגמרי ובחזקת יורשים קיימי ולא הוו צריכין שבועה כלל אפילו אי לא תפסו בהו דבחזקתייהו קיימי חוזרני לנ"ד דהכא אין היורשים מפני לדידהו מוחזקין אלא הממון מונח ביד ב"ד לחזקת שניהם היה נראה דזכו יורשי האשה הואיל והיכא דצריכין להוציא דבחזקתייהו נמי מונח ואע"ג דלא מוחזקין נמי אינון מ"מ בטעם מועט דחיק דאין אמש"ל כדאמר התם הכי דלא לוסיף עלה אלא מאי דדמיא לה ממש וכאן יש לחלק. ותו דכתב לעיל מתשובת אשירי דמהר"ם הקיל בכה"ג משום דהאידנא בלאו הכי הספים לדרי לא שכיחי וכ"ש בנ"ד דלא הוה אמיד וגם הוה ליה יורש ידוע שיחזיק בנכסיו חוץ מאשתו ולכל הפחות היה נראה דחולקין אפס כמדומה לי דסוגיית דייני דעלמא לא אזלא הכי אלא סברי דכל אלמנה שלא נשבעה ומתה אין ליורשים כלום אין להם חילוק בין היתה מוחזקת או לאו. ואנא הנראה לע"ד לפום דינא ומתוך הלכה כתבתי:

שאלה שלא שטר של נכרים שכתב בו שהלוה הנכרי משעבד את עצמו לישראל הזה המלוה ולכל מי שתובע בכתב הזה כמו שרגילים לפעמים שכותבין כך בשטרי של נכרים יכול הישראל המלוה למוכרו לישראל חבירו בחליפין או במסירה בלא כתיבה או לאו:

תשובה יראה דודאי יש לחלק בין שטר כה"ג ובין שטר שאין נכתב רק בשם המלוה דבטור חושן איתא מתשובת הרא"ש שטר שכתב בו כל המוציאו יש לו רשות לתובעו א"צ הרשאה עליו מן המלוה ויכול המוציא לתבוע בו הלוה ומוכח התם שאפילו לא קבל עליו הלוה תנאי זה בפירוש אלא שעל ידי סופרא דמתא נכתב בו כך מהני מתוך ההלכה אלא שמנהג טוליטלא לא היה כך ונראה די"ל דכי היכי דמועיל זה הלשון שיוכל אדם לגבות בו אפי' בלא הרשאה משום דגם לשמו נכתב א"כ כשהוא מוכרו לחבירו קנאו מיד כשאר מטלטלין וק"ל. והכי מוכח בהדיא מן התוספות פ' הספינה דמקשה הא דבעי לאתויי ראייה דמילי מקניא מהא דתניא כיון שזכה זה בעדים נקנה השטר בכל מקום שהוא דהיכא מייתי ראייה דהכא לא חזיה דמקני אלא לענין שטר מכר הכתוב בשם המוכר ללוקח ובהא ודאי מהני מסירה בלא כתיבה לכ"ע עכ"ל התוספות הא קמן דשטר הנכתב לפלוני אע"פ שהוא צריך לקנותו יכול לקנותו במסירה לחודא וה"ה נ"ד שנכתב לכל מי שמוציאו דאין נראה דגרע משום דנכתב בכללות וכ"כ אשירי פ' הכותב בשם הראב"ד שאם כתב לוה למלוה משתעבדינא לך ולכל דאתי מחמתך ומכרו המלוה לשטר זה אינו יכול למחול אותו ואע"ג דמוכר שטר אחר יכול למחול היינו טעמא דמכירת שטר זה הוי כמו שאר מטלטלין דכיון שמכרו שוב אין לו כח בהן אע"ג דהתם נמי נכתב בכללות לכל מאן דאתי מחמתו ול"ע בה דמאד האריך. והשתא דנקנה השטר בכל מקום שהוא כתב אשירי פ"ק דב"מ דרב האי גאון מחלק משום דהשטר נכתב על אותה קרקע עצמו לכך נקנה השטר באגב אבל אי לאו הכי לא ואע"ג דנכתב בשם הלוקח לא מהני אי לא הוי על אותה קרקע עצמה אלמא לא הוי כשאר מטלטלין הנקנים באגב י"ל דלענין אגב לא דמי לשאר מטלטלין אבל לענין מסירה דמי והיה נראה להוכיח מדברי רב האי דקניין חליפין נמי לא מהני לקיים השטר בזה מדאגב לא מהני דהא אשכחן מטבע שאינה נקנית בחליפין ונקנית באגב והכי משמע קצת מן התוס' פ' הספינה אע"ג דסבירא להו דאותיות דשטר איקנו באגב כמסירה מ"מ בחליפין לא מיקני כבמסירה וכן כתב הרמב"ן בטור חושן וכיון דגרוע קניין חליפין לענין שטר י"ל דאפילו בשטר בנ"ד לא מהני ליה חליפין אך בתוס' פ"ק דב"מ כתבו דל"ע אם שטר נקנית בחליפין ול"ע ג"כ בזה במרדכי פרק הגוזל קמא וגם בהגה"ה במיימון פ"ו דהלכות מכירה כתב וז"ל כתב רב האי גאון שמצא תשובה אחת מהגאונים דשטר נקנית בחליפין ולא ברירא לי ורבינו ברוך כתב דאין נקנים בחליפין אלא אגב קרקע עכ"ל. ולפי זה מה שדקדקנו לעיל מדברי רב האי גופיה ליתא דהא רב האי גופיה כתב איפכא בשם תשובת הגאון ודקדק מן התוס' פ' הספינה נמי דחוי הוא מן התוס' פ"ק דב"ק ולכך נוטה הדבר דשטר כה"ג שנכתב לשם כל המוציאו נקנה הוא בחליפין כמו במסירה:

שאלה שלב רב היושב בישיבה קיים השטר ביחידי. מהני קיום שטרו או לאו:

תשובה יראה דלאו אתי בעל דין ומערער יכול להיות דלא מהני וכן שמעתי שאחד מהגדולים הביא ראייה דלא מהני מהא דאמר פרק שני דכתובות ואמר להו רבנא אשי ופירש רש"י שם בהך לישנא דרב אשי היה אחד מן המקיימים השטר וסתר אותו פי' מטעם המפורש שם אבל לא סתר מטעם זה דע"כ רב אשי לא הוי אחד מן המקיימים דא"כ מה היה צריך לאתויי בהדיה הא איהו הוה ראש הגולה אע"כ לעולם בעינן תלתא. אמנם מנהג פשוט הוא לתופסי ישיבה שחותמים ביחיד לקיים שטרות ואפשר דבכה"ג לימא מנהג מבטל הלכה בדבר שבממון. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה שלג ראובן הפקיד אצל שמעון מאתים זהובים מונחים בכד קטן לייר וחתם והלך שמעון והצניע בחדרו שהוא כיפת אבנים תחת מטתו דחוק מאד מפני המטה עד סמוך לכותל שבאחורי המטה שאין שם הילוך בני אדם לחפש במקום הזה אחר ממון כלל ויהי לימים א"כ נכנסה תרנגולת אחת של גוי לאותו החדר דרך החלון ובא גוי ובקש משמעון לפתוח לו כיפתו לחפש התרנגולת וכן עשה שמעון ופתח לו ועמד על הפתח וגוי נכנס וחפש התרנגולת בכל הזויות גם תחת המטה עד שמצא התרנגולת והלך לו. ושמעון לא שם אל לבו בפעם ההוא שהיה הכד שהזהובים בו תחת המטה ולזמן מועט אח"כ בא ראובן ותבע פקדונו והלך שמעון להביא מתחת המטה ולא מצאה ונבהל ונזכר מאז שהביא את גוי לחפש שם התרנגולת וספר לראובן כל המאורע ואומר לו הנחתים תחת המטה כדי לעשות שמירה מעולה מפני שאין לב הלוכים והגנבים לחפש שם אחר הממון אך האמת כשהכנסתי את גוי לחפש שם לא הכרתי בדבר לא ידעתי אם הוא לקחו או אם כבר היה נגנב או נאבד והשיב ראובן פשעת בשלי שלא הנחת פקדוני בתיבתך וגם במה שהכנסת את גוי לחפש במקום שהיה מונח שם פקדוני. הדין עם מי:

תשובה יראה דבתחילה יש לנו לבאר אם פשע שמעון במה שהניחו בכיפתו תחת המטה אי חשיב כה"ג שמירה כראוי לשומר חנם אם לאו בפ' המפקיד אמר כספים אין להן שמירה אלא בקרקע ומחלק הספר התם לפי הזמן דבזמן דשכיחי גשמיא או פרוצאי מעתיקים השמירה וכתבו הרמב"ם וסמ"ג

וסמ"ג וא"ז כל אלו הדינים ממש כדין הגמלא בתלמוד ולא חלקו כלום בין שהיה מנהג השמירה בימיהם ובין האידנא וכתבו עוד דאפילו אם נתנו במקום שנוהג לשמור את שלו אם אין המקום ראוי לשמירה לפי מה שהוא הפקדון חייב לשלם שאם ירצה לפשוע בשלו אין לו לפשוע בשל חבירו וכן כתב במרדכי בשם ראבי"ה דאינו מועיל לפטור דנתנו במקום שנוהג לשמור את שלו אא"כ התנה עמו לתתו במקום שיתן את שלו אבל כתב ראבי"ה דגם לענין כספים וכיוצא בהן הכל תלוי במנהג המקום והזמן היאך נוהגין לשמור כדאמרינן האידנא דשכיחי גשושאי והאידנא דשכיחי פרומאי אלמא דלפי הענין משתנה השמירה ולכך האידנא אם נתנה בכיפת האבנים דמגדלא מגולה ומגביהים אין צריך לטומנה בקרקע ופטור בכך. ובשם ר"ת וספר החכמה כתב במרדכי דדוקא בימיהם שהיו להם בתים רעועים בשדה בעינן שמירה בקרקע אבל לדידן שיש לנו בתים טובים בעיירות לא צריכים ובענין זה כתב אשירי בשם ר"י הברצלוני שכך קבלה מרבותיו דדוקא בימיהם דהוו שכיחי גנבים ורמאים שהיו מחפשים אבל בזמנינו אם נתנם במקום הראוי לשמירה במקום שנוהג לשמור את שלו די בכך ופטור והסכים אשירי לזה וכתב שראוי לסמוך על דא. ובהגה"ה באשירי בשם מהרי"ח הוסיף עוד טעם לפטור וכתב אם נתנו בחדר הסגור ובתיבה סגורה דפטור אדעתא דהכי קמפקיד עכ"ל. נראה דרוצה לומר דכיון דיודע המפקיד שאין הנפקד רגיל לשמור שום דבר כלל כי אם בענין זה מעיקרא אדעתא דהכי קמפקיד. ומסתמא נראה בנ"ד מה שהניח ממון הפקדון בכיפתו תחת המטה לא פשע מידי שהרי בארנו כמה דעות הגאונים דהאידנא אין צריכין כספים שמירה בקרקע ונראה דאפילו אם לא היתה כיפה אלא מקורה בעלים אין לחייבו אם אותו חדר מיוחד לנפקד לשמור בו כל חפציו היקרים לו ואינו מניח להשתמש בו אלא בני אדם הנאמנים לו כה"ג חשיב מקום הראוי לשמירה דהרבה בתים אין להם כיפת אבנים ומסתמא גם המפקיד ידע כך ואדעתא דהכי הפקיד כמו שכתב לעיל בשם מהרי"ח ומה שלא סגר הפקדון בתיבתו נראה דלא מיקרי פושע בהכי כלל דודאי טענתיה טענה דאומר לשמירה מעולה נתכוין שהניח במקום שאין האנשים ועבדי הבלטון וגנבים נותנין לב שיש שום ממון באותו מקום. ואשכחן בתלמוד פ' המפקיד כההיא סבלא גבי ההוא גברא דאפקידו גביה זוזי אותבינהו בצריפי דאורבני ופרש"י בית קטן עגול כמין כובע שעושין ליידי עופות למארב מהרבים ומסיים רש"י דאע"ג דלענין גנבים נטירותא הוא אפילו בלא קבורה שאין גנבים הולכים שם לגנוב שאין ממון מצוי שם הא קמן דאפי' בימיהם דהוו כספים צריכין שמירה בקרקע והוי שכיחי גשושאי ושפוחאי אם נתנו במקום שאין נותנין לב ומשגיחין שיש שם ממון חשיב שמירה כל שכן האידנא בזמנינו דלא שכיחי כל הני דמסכי. אפס מה שטען [ראובן שפשע] שמעון שהניח את לוי לחפש בחדרו נראה דטענתו בזה טענה היא ולא מבעיא אי לוי מוחזק לגנוב דהיה לו לחוש על גניבתו כהא דאמרינן פ' כל הנשבעין גבי ראובן שהטמין כליו תחת כנפיו ובעל הבית אומר גנובים ואותו שהכלי בידו אומר לקוחין נאמן משום דאחזוקי איניש בגנבי לא מחזקינן כתב רב אלפס עלה ובאשירי ובמרדכי מייתי לה דדוקא באיניש דלא מוחזק ומפורסם בגניבה אבל מוחזק ומפורסם לא וא"כ ה"נ היה לו לחוש לשמעון על גניבתו של לוי הואיל ומוחזק אלא אפי' אי לוי איניש בינוני הוא מ"מ נראה דחשיב פשיעה במה שהניח לחפש בחדר בכל הזויות כדרך מחפשין אחר התרנגולת שדרכה להיות בורחת ונשמטת תחת המטות והתיבות ואע"ג דאמר אחזוקי איניש בגנבי לא מחזקינן נראה דלא אמרינן הכי אלא לענין זה כדי שלא יהא שכנגדו נאמן לישבע וליטול אבל אינה חזקה גמורה כ"כ שאין לחוש לגניבה בשביל כך וה"נ מחלק מהר"ם במרדכי פ"ק דב"מ אהא דכתב רבינו שמחה דאין משביעין שבועת היסת אטענת גנבת לי משום דאחזוקי איניש בגנבי לא מחזקינן וכתב מהר"ם דלא דמי להיא שהטמין תחת כנפיו דהתם אמר הכא טעמא דאחזוקי איניש כו' כי היכי דלא יהא תובע נאמן בשבועה ונוטל אבל לעולם הנתבע צריך לישבע היסת אפי' על טענת גנובים אלמא דחשו לה רבנן ועבוד תקנתא ואע"ג דלחד לישנא לא עביד אלא היכא דאיכא דררא דממונא וא"כ ע"כ לאו חזקה היא דמחזקינן איניש כו' דאל"כ היקשה על התקנתא אדרבה חזקה איניש לאו גנבי נינהו כדמקשה בשבועת הדיינין אדרבה חזקה אין אדם מעיז ורבינו שמחה נמי מלי סבר דלאו חזקה גמורה היא אבל מ"מ מהני דלא חשוב דררא דממונא כלל משום דלא שכיח קלא הוא ולא עביד תקנתא עלה. אבל אין נראה להביא ראיה מהא דכתב אשירי פ' המפקיד גבי שומר שמסר לשומר שאפילו שומר השני מוחזק לאדם כשר דלא מלי למימר את מהימנת לי בשבועה ולא אידך משום דאין לו עליו להאמין בשבועה לאדם שאין לו עסק עמו אלמא אפי' לאדם כשר אין לסמוך עליו בשביל אחרים דשאני התם שהוא מוסר ממון ליד מי שלא האמינו לו הבעלים ודאי כה"ג מיקרי פשיעה אבל מה שאינו חושש ומשמר מפני אדם מוחזק בכשרות שלא יגנוב הממון כה"ג איכא למימר דלא פשיעה היא דיש חילוק בין בהיתירא אתי לידיה ובין באיסורא אתי לידיה דסברא הוא המוחזק בכשרות לא יחשוב לשלוח ידו בשל אחרים לגונבו אבל אי אתי לידו בהיתירא וצריך להחזיר או דפשע ובעי לשלומי יש לחושדו דילמא לא קאי בהימנותיה. ואם יטעון שמעון מאן לימא דבההיא שעתא דחפש לוי בחדרו היה הפקדון תחת המטה דלמא כבר נגנב היה ע"י אחר ובההיא גניבה לא מחייבינן כי שמרתי כדרך השומרים כמו שמבואר לעיל ויותר מחדש ימים קודם שחפש לוי שלא בדקתי תחת המטה לראות אם הפקדון שם וא"כ אפשר לומר שכבר היה נגנב. נראה דטענת שמעון בהא לאו טענה הוא והטעם דכיון דכל שומר צריך לישבע שלא פשע היאך יוכל שמעון כאן לישבע בוודאי שלא פשע דילמא היה הפקדון תחת המטה עדיין בשעה שחפש לוי ונמצא שפשע בשמירתו. וא"ת מנלן דחייב לישבע כה"ג שהוא ודאי שלא פשע דילמא כל היכא שנולד ספק שלא יוכל לידע אמרינן עלה אוקי ממונא בחזקת מריה וא"ל לישבע אלא שלא פשע בדבר שאפשר לו לידע הא ליתא כדאיתא בהדיא באשירי פ' השואל גבי מתה מחמת מלאכה היכא דמתה בדרך ולא הרגיש בה עייפות דמשום דאינו יכול לישבע שמתה מחמת מלאכה משום דספק הוא חייב לשלם ואע"ג דהתם נמי אינו יכול לידע הספק אפ"ה לא אמרינן אוקי ממונא בחזקת מריה ונימא דמתה מחמת מלאכה אלא משום דצריך לישבע דמתה מחמת מלאכה והם לא יוכל לידע בודאי מחייבינן ליה ה"נ לענין שבועה שלא פשע דאין נראה לחלק בינייהו ואי תקשה לן הא דאמרינן פ' האומנין החורשים בפרה ונשבר הקנקן פירוש יתד של מחרישה הוא הברזל התוקע בארץ ופליגי התם למאן דאמר חייב המנהיג את הפרה לכוין אותה לתלמים ולמאן דאמר חייב אותו האוחז על היתד להעמיקו בארץ ופסיק הילכתא כמ"ד האוחז על היתד חייב וקאמר עלה ואי ארעא דמחזקי בגרוגדי פי' קרקע שהוא מעלה אבנים וגומא וסלעים תרווייהו משלמי ופי' רש"י שם משום דהיה להם ליזהר מה' ובדבר מועט שיוות אף המנהיג נשבר והוי מוטל בספק ואיתא התם בתוספות וז"ל פירש בקונטרס דתרווייהו משלמי משום דהוי ספק מי עשה ואין נראה דלא קי"ל כסומכוס אלא כרבנן דאמרי המע"ה ואי הוי ספק הוי שניהם פטורין אלא צריך לומר שלא פשעו כו'. והשתא לפום סברותיה' נמי דספק הוא אם פשעו אם לאו מ"מ יתחייבו מטעם שהרי צריכין לישבע שלא פשעו ואינם יכולים משום דספק משלמי. וי"ל דה"ה גבי מנהיג ואוחז ביתד לידהו לא מספקי כלל דכל אחד טוען אני לא שניתי במלאכתי כלום ושמרתי ועשיתי כדרך פועלים במלאכה כזאת ומיקתבעלא אהא דלא שניתי מידי דהא דפירש רש"י דהוי מוטל בספק אינו רוצה לומר דהן טוענין בספק אלא ר"ל דלב"ד מספקא להו בארעא דגרוגדי דבהתם ארעא מוקים להו דהאוחז כלחוד פשע ובארעא דגרוגדי מספקא להו והא דקאמר התוספות דתרווייהו הוו פטורין משום דהוו שניהם נשבעין ונפטרין ואע"ג דחד מינייהו מישתבע בשיקרא לא קיימא לן כבן ננס אלא כרבנן דשניהם נשבעין ונוטלין וכל שכן דשניהם נשבעין ונפטרין אבל בנ"ד דשמעון אינו בא אלא בטענת ספק דלא מלי למימר כלל בודאי דשמרתי כדרך

השומרים ולא פשעתי שאם היה הפקדון עדיין תחת המטה כשתפש לוי לא שמר כדרך השומרים כדפרישית הילכך לא מלי לאשתבועי אבל אין נראה לחייב את שמעון שלא מטעם שבועה אלא משום דתלינן בדבר ההוה ומה שנראה יותר להיות וכאן נמי יש לנו לומר דלוי שתפש במקום הפקדון ובא אל הממון מסתמא הוא גנבו ולא תלינן שמא אחר הביא את עצמו להם וגנבו לפקדון דלא שכיחי. ונראה לומר דאע"ג דגניבת לוי נראה יותר מגניבת אחר כבר מ"מ מהאי טעמא לא מפקינן ממון מחזקתיה וראייה מפ' קמא דנידה גבי מדף שמא מוגה תחתיה פירשו התוספות שם הכפילה נראית יותר ממה שאדם טהור נכנס לשם ונוטלו ואפ"ה אזלינן בתר חזקת טהרה ותלינן באדם טהור מטעם חזקה ולא מטעם דלא מחזקינן טומאה ממקום למקום דלאו סברא דאורייתא נינהו כדמוכח התם וכיון דחזינן דחזקת טהרה מבטלת טעמא דנראים יותר מכל שכן חזקת ממון דעדיפא מיניה כדמבואר לקמן. והיה נראה עוד טעם לחייב את שמעון משום דנימא העמיד הפקדון על חזקתו ולא נטל ונגנב ממקומו עד שתפש לוי וכפ' כל הגט גבי הא דתנן המניח פירות להיות מפרים עליה משמע דבכה"ג מיקרי העמיד דבר על חזקתו וא"ת אדרבה העמיד ממון על חזקתו איכא נמי סברא דנראים יותר אך היה צריך דקדוק גדול בהני חילוקים בכמה מקומות בתלמוד בתוספות פ' השואל גבי מחליף פרה בחמור מוכח דחזקת ממון למוחזק בו עדיפא מחזקת מריה קמא וחזקת מריה קמא עדיפא מחזקת מעוברת שלא ילדה דהיינו חזקת הגוף וחזקה דידן דהעמיד פקדון אחזקתו דהשתא הוא דניטל לא ברירה אי איכא לדמויי הך חזקה לחזקת הגוף משום דבתרווייהו אין הגוף והענין משתנה אלא שיוצא מרשות זה ובחזקת הגוף מסקינן התם פ' המדיר דלא חשיב כלום נגד חזקת הגוף אפילו לרבי יהושע כל שכן לרבן גמליאל ולכך כללא דמילתא בענייני החזקות הי מינייהו עדיפא ובאיזה דוכתא אזלינן בתרה אי לאו סמוך אסמכתא דרבנן הגאונים בעלי התוספות ובעל רבותא לפי מה שנמצא בהדיא בדבריהם. המנה שאילתינו מתבארת כך דחייב שמעון לשלם הפקדון משום דלא שמרו כדרך השומרים שהניח את לוי לתפש במקום הפקדון ולא מהני ליה טענתא דהכא נגנב דכיון דמחוייב הוא לישבע והכא לא מלי לישבע וחייב כדפרישית אבל במה שהניח בחדר המיוחד לו תחת המטה ולא הגרה בתיבתו לא פשע ביה ושמר כדרך השומרים כדפרישית לעיל:

שאלה שלד ראובן תובע את שמעון שפשע בפקדון שלו והביא עד אחד שהוא כדבריו ושמעון משיב שלא פשע כלום בפקדון והביא גם הוא עד אחד כדבריו מי מחייב בכה"ג שבועה שלא פשע או לאו:

תשובה יראה דאפי' בכה"ג מהני העדאת העד לשמעון לפוטרו מן השבועה כפירוש רבינו תם והסכימו התוספות ומהר"ם ואשירי בריש בבא מציעא דעד אחד פוטר מן השבועה ואע"ג דבגליון פ"ק דב"ק לחד שיטה איתא דכלל של ר"ת לא קאי אשבועת שומרין כיון דודאי היה של חבירו בידו לא יוכל ליפטר מן השבועה אלא בפני עדים הך סברא ע"כ אשירי ומרדכי ריש ב"מ פליגי עליה דמקשי טובא אפירוש ר"ת משבועת שומרים ורוצים להוכיח מיניה דע"א אינו פוטר מן השבועה ונדחקין קצת לתרץ ולא בעי לפלוגי בין שבועת שומרים לשאר שבועות. והשתא בכ"ד אע"ג די"ל דמוקמינן חד לגבי חד והשארה עדיין שבועת שומרים במקומה ונימא דכלל של ר"ת אינו אלא היכא דליכא אלא חיוב שבועה כגון שבועת שומרים או מודה מקצת וכל העדאת ע"א כה"ג ע"א פוטרו דהי מוקמא נמי חד בהדי חד נמצא בזה נשאר כשאר כופר הכל שהוא לפטור. אבל כל היכא דאיכא כבר חיוב שבועה בלא העדאת העד כגון שבועת שומרין או מודה מקצת ואיכא העדאת עד אחד בהדיה כה"ג לא מלי עד אחד לפטור מאותה שבועה דאמרינן אוקי חד לגבי חד כדפרישית לעיל מ"מ נראה דאין לחלק והיינו משום דהי נמי מצטרפין העדאת העד המחייבו שבועה לשבועה דרמיא עליה כבר מ"מ אין עליו שום חיוב ממון אלא חיוב שבועה ועד אחד מלי לאיפטורי מכל חיוב שבועה רק שלא יהא שם חיוב ממון לפירוש ר"ת והכי כתב אשירי בהם מהר"ם דמייתי סייעתא לפי' ר"ת דלא מיעט קרא לעד אחד אלא לכל עון ולכל חטאת אבל קם הוא בין לחייב שבועה בין לפטור שבועה וא"כ נוכל ג"כ לדקדק מקרא דווקא לעון חטאת אינו קם אבל קם הוא לכל צד ולומר שבועה בין לחיוב בין לפטור. ועוד נראה דיש לדמות כ"ד לשנים שהן חולקין עבור טלית אחד ראובן ושמעון אייתי ראובן תרי סהדי דדידיה הוא ואייתי עוד תרי סהדי דמסהדי נמי דדידיה הוא אלא דמסהדי בסיגנון אחר קצת אבל אינם מכחישים קמאי כלל ושמעון נמי מייתי תרי סהדי דדידיה ה"א לא אמרינן אוקי תרי סהדי דשמעון לגבי תרי סהדי בתראי דראובן וישארו תרי סהדי קמאי דראובן במקומו אלא אמרינן תרי סהדי דשמעון הרי הן כמאה של ראובן משום דתרי סהדי קמאי דראובן היו מועילין לו לבדו כמו אותן שבאין לתוספת להו לכך כי אתו תרי ומכחישין להו בטלי עדות כולן ומוקי תרי לגבי הני כאלו הן תרי ותרי. וה"נ בכ"ד תוספת השבועה שבא מחמת העד לחייבו שבועה קמייתא אינה מועלת יותר כלום דהך היה מחוייב כבר בחומר שבועה וכי היכי דעד אחד היה פוטר ממנה ה"ה דפוטר ממנה גם אחר שנתוספה. ונראה להביא הוכחה לדברי ממה שמצאתי בתשובת המיימון מתשובת מור"ם לגבי היפוך שבועה דכתב הך כללא דאמור רבנן כל מקום ששנים מחייבין ממון עד אחד מחייבו שבועה אנן נמי אמרינן לפטור דכל מקום ששניהם פוטרים אותו ממון אחד פוטרו משבועה לפר"ת ונראה דילפינן מהך כללא דכל מקום ששנים כו' כדכתב אשירי פ' שבועת הדיינין דלמידין סימנו ה"נ למידין מכללא כל היכא דשנים פוטרין ממון כו' וא"כ ע"כ כ"ד עד אחד פוטרו מן השבועה דהא אי הוה בכה"ג מודה במקצת חמשים ובאידך חמשים אמר לא ידענא ואתא חד סהדא ואמר ג"כ ידענא ליה באידך הוי הלי גברא מחוייב ממון מטעם מתוך שאינו יכול לישבע משלם מתרי גווני חד מכח שבועת מודה מקצת וחד מכח שבועת העדאת העד אחד והך טעמא דמתוך דאורייתא היא כדמייתי ליה רבא מקרא בפ' כל הנשבעין ומסיק רב אלפס התם דהכי הילכתא ואפ"ה אי אתו תרי סהדי דבאידך חמשים דקאמר איני יודע דלא מחייב בהו פשיטא דהוו פטור מינייהו וכיון ששנים פוטרין אותו מממון בכה"ג הוא הדין עד אחד פוטרו מן השבועה בסיגנון זה כגון שלא טען באידך החמשים איני יודע אלא טוען ברי דלא מחייב בהן ואפ"ה דהוא מחוייב שבועה בתרי גווני כדלעיל וקא אתי עד אחד שמעיד ליה כדבריו באידך חמשים ופוטרו מן השבועה הואיל ושנים פוטרין אותו מממון בכה"ג אבל אין נראה לומר דאפילו היכא דקאמר איני יודע באידך חמשים הוי מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם ואפ"ה ליתי לעד ולפטרי' משום דכיון דפוטרו מן השבועה אין כאן מתוך הך סברא ליתא דמ"מ אי לא הוי העדאת העד בזה הוי מחוייב ממון ונמצא הוא פוטרו מן הממון. והכי מוכח בהדיא באשירי ריש ב"מ אההיא דמקשה משומר שמסר לשומר ומשני לה ע"ש:

שאלה שלה לוי נותן פקדון לראובן ושמעון אחיו תפלים של זהב ושל כסף וקבלו ממנו הפקדון בשותפות ולימים תבע לוי את פקדונו מהם והשיב ראובן כתבת לי להוציא לצורך הן זהובים ואחזיק פקדונך עד שתפרעני והשיב שמעון שכך כתב ושלח לו וכן עשו כל אחד בפני עצמו הוציא הסך זהובים שכתב להם ולוי אמר כתבתי לכם להוציא כך כמו שאתם אומרים אבל לא הוצאתם כמו שאתם אומרים ומכחש כנגד ראובן בעשרה זהובים וכנגד שמעון בשלש עשרה זהובים נאמנים ראובן ושמעון אחיו ליטען ולישבע על הפקדון עד כדי דמיו או לאו:

תשובה יראה דדין זה מתחלק לכמה גווני ותליא נמי בפלוגתא דרבוותא והכי אבאר. החילוק הראשון אם יש עדים שמסר לוי פקדון זה לראובן ושמעון אחיו וגם רואין אנו עדיין הפקדון בידם כל הגאונים פסקו פ' חזקת הבתים דכל היכא דאיכא עדים ושוויה ראה אפילו לאחר שאינו נאמן לא מסימן לומר ולטעון עליו כלום בר מר"ת דפסק התם דאפילו איכא עדים ורואה מסימן אא"כ שהוא אומן על אותו דבר שהוא טוען עליו וכתבו התוס' שם בשמעתא דאומן דפירוש ר"ת נראה לר"י מאוד דוחק ע"כ לא כתבוהו וכן כתוב בא"ז דלא נראה לריב"ם ולר"י פי' רבינו תם.

וכן במרדכי לא נהירא לר"י ולרבינו יואל דבריו . החילוק השני שאם יש עדים במסירת הפקדון אבל לא שוייה רמאה לרב אלפס ורמב"ם אינו נאמן הואיל ויש עדים שבא בתחלה בידו בתורת פקדון שוב לא מצי טוען לקוח או נתון או ממושכן הוא בידי אע"ג דאית ליה מיגו דהחזרתי . ולרשב"ם נאמן עליו לטעון במיגו דהחזרתיו הואיל ולא שוייה רמאה וכן היא דעת התוספות ואפילו בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר כדמוכח בהדיא בפירוש רשב"ם בשמעתא דאומן וכדאיתא בא"ז בפ' המקבל וגם מפרש מאי קרי שוייה רמאה ובאיזה לא אפשר לומר מגו דהחזרתי וכתב במרדכי בשמעתא דאומן שמצא בתשובת מהר"ם דפסיק כרשב"ם וכן כתב אשירי שהגאונים פסקו כך וכן א"ז לא אייתי אלא כדברי רשב"ם במרדכי פ' המקבל כתב דנראה לו כדברי רב אלפס . והחילוק השלישי שאם אין עדים על מסירת הפקדון אלא שהודה מפי עצמו אע"ג דשוייה רמאה השתא לפנינו אם החפץ מדברים שאין עשויין להשאיל ולהשכיר אע"ג דידוע הוא שזה החפץ היה כבר של התובע מ"מ מהימן אותו שבידו הוא לטעון עליו כמה שירצה עד כדי דמיו במגו דלקוח הוא בידי ובהא לא ידענא מאן פליג. ומהשתא נבאר נ"ד אי ליכא עדים על מסירת הפקדון לראובן ושמעון אחיו הואיל והתפלים של כסף וזהב הן שהמה דמילתא אין דרכן להשאיל ולהשכיר ולכך אפי' שוייה רמאה וגם ידוע שאלו התפלים של לוי הוו מ"מ מהימני ראובן ושמעון אחיו לטעון עלייהו עד כדי דמיהן במיגו דלקוחין הן בידינו ולא קבלנו ממך בתורת פקדון ולא מידי ואי איכא עידי מסירת הפקדון וגם שוייה רמאה ואע"ג שאין דברים העשויין להשאיל ולהשכיר הם מ"מ אחרי שיש עדות שבתורת הפקדון באו אלו התפלים לידם וגם לית להו מגו דהחזרתיו דהא שוייה רמאה לא מהימני ולא מצי למימר קים לן כרבינו תם דפירש דמהימני כה"ג הואיל וכל הגאונים חלקו את דבריו וכתבו שאין נראה והתוס' לא רצו לכתוב את פירושו לפי שנראה לר"י מאוד דחוק ואף כי רב אלפס פליג עליה פ' המפקיד ופ' המקבל וכתב במרדכי פ' נערה שהשיב מהר"ם שנוהגים לפסוק כרב אלפס בדבר שלא נחלקו עליו התוס' וכאן התוספות שוין לו לרב אלפס ויש לפסוק כמותו אפילו להוציא ממון כההיא דפ' נערה ואי איכא עדים על מסירת פקדון אבל לא שוייה רמאה דאית להו מגו דהחזרתי בהא פליגי רבוותא כדפרישנא לעיל רב אלפס ורמב"ם וכן רב עמרם במרדכי בפ' המקבל סברי דלא מהימני הואיל ויש עדים שבתורת פקדון אתי לידייהו ורשב"ם והתוס' סברי דמהימני במגו דהחזרתי וא"ז ואשירי ומהר"ם נראה מדבריהם דסברי נמי הכי ודאי מצי למימר קים לן כוותייהו ולא מפקינן ממונא ויכולין ראובן ושמעון לטעון על הפקדון ממושכן הוא לנו בכך וכך במגו דאי בעי הוו אמרין החזרנו לך טלו או מקלקן והשלכתי לנהר לפי שהתפלים רגילי ושכיחי בדיני ממונות . ואין לומר דהכא בנ"ד דהני נתבעין תרי נינהו אין להאמין בכל מיגו שהזכרנו לעיל דכיון דתרי נינהו אין אדם יודע מה שבלב של חבירו לטעון וכן איתא בתוס' פרק מרובה והכי תירץ ר"י בתוספות תרי זימני פ' האשה שנתארמלה אהא דעדים שאמרו פסולין היינו אנוסין היינו מחמת ממון דלא מהימנים להו במגו דאי בעי אמרו אנוסין היינו מחמת נפשות או פרוע הוא משום דבתרי לא שייך מגו דאי בעי הוו אמרו הכי והכי דאין אדם יודע מה שבלבו של חבירו אבל מגו דאי בעי הוי שתקי אמרינן אפי' בתרי הכי איתא התם וא"כ בנ"ד נמי היאך נאמין להם במגו דהחזרתי או במגו דלקוחין הן בידינו דאין אחד יודע מה שבלבו של חבירו ואי הוי חד טוען החזרתי דילמא אידך לא טוען הכי והוי מכחש ליה אבל בהך טענה שטוען כל א' מלוה על הפקדון בפני עצמו לא מצי אידך להכחישו ולאיתי לחלק דדווקא גבי עדים שייך הך סברא משום דשניהם באים להעיד ודברי זה בלא זה לא יועילו אית לן למימר דליכא למימר בהו מגו משום דאין אדם יודע מה שבלבו של חבירו ושמא יאמר בענין אחר ונמצא עדותן בטילה בין לחיוב בין לפטור אבל הכא שאין צריך כל אחד לדברי חבירו בנ"ד שראובן או שמעון אחיו כל אחד יכול לטעון לעצמו החזרתי או לקוחים הן בידי ואם אתי טוען כמותי או יכחישני מה לי בזה אינו נאמן עלי אפי' הוי עד אחד כשר להעיד עלי דהכי מסקי התוספות פ' חזקת הבתים גבי נסכא דרבי אבא דשפיר אמרינן מגו אפילו אם היה צריך להכחיש את העד ולישבע כנגדו באותה טענה ואפילו לפי דעת התוס' פ' שבועת העדות דסברי דלא אמרינן מיגו שהיה צריך לישבע כנגד העד באותה טענה מ"מ בנ"ד ליכא שבועה שהרי אחים הם ופסולין זה לזה לעדות. ותו י"ל דהא דלא אמרינן מגו כנגד העד היינו כי התם בנסכא דרבי אבא שהעד העיד לפנינו אבל נומר שכל אחד ירא לטעון מפני שאין יודע מה שבלבו של חבירו ושמא יכחישו ויצטרך לישבע בחזוק כולי האי לא דחיק המיגו . אמנם אח"כ מצאתי חילוק אחד בתוספות פ"ב דקידושין גבי הא דקאמר הן הן שלוחיו הן הן עדיו וכן בדיני ממונות ופריך הא נוגע בעדות הן דאי לא יעידו פירעון למלוה יאמר לוי פרעו ליה ומשני מגו דאי בעי אמרי דמהדרינן ללוה נאמנים לומר פרעון למלוה ומקשה התוספות לפי סברת ר"י בכתובות גבי אנוסין היינו דלא אמרינן מיגו בתרי דאין אדם יודע מה שבלבו של חבירו לטעון אמאי אמרינן הכי בתרי . ותירץ הר' יעקב קינו"ן דבהטענה שנפטרו בה שניהם ממון הכא טוענין זה על זה שיאמר דבר אחד . אבל גבי אנוסין היינו אין הדבר נוגע בעצמן אבל באחרים שהם מעידים אין אדם יודע מה בדעת חבירו והחילוק זה מתיישב נמי נ"ד ואפי' הוו הני תרי ראובן ושמעון כשרים זה לזה להעיד אמרינן בהו שפיר מיגו דבטוחים זה בזה שלא יכחישו אהדדי וסבר ר"י דלא נפקא בה מיניה אלא לגבי עדים המעידים לאחרים :

דיני מצרנות וחלוק בתים וחזקת קרקעות

שאלה שלו ראובן ושמעון שותפין בבית ותובע ראובן את שמעון לחלוק עמו הבית כי יש בו דין חלוקה באורך וברוחב ושמעון ממאן לחלוק באומרו שיתגרע הבית בחלקו ויפחתו דמיו הרבה כי עתה יש לו קופצים ניקח או לשכור וכשיתחלק לא ימצא בו לשום אחד מן הבתים . וראובן מודה ג"כ בזה אך שאומר שדעתו שלא להקפיד ומחיל מגרעון זה משום דלא ניחא ליה כלל בשותפות כופין את שמעון לחלוק או לאו :

תשובה ירא' דדין זה תולה בשיעור הגרעון ופחת הדמים שיהיה לבית לאחר חלוקה. מקודם החלוקה אם יפחתו הדמים הרבה לפי ערך הבית כה"ג אין כופין לחלוק דאין מפסידין ומקלקלין הפסד הניכר וגדול בשביל החלוקה ושעור גדול ההפסד אבאר לקמן . וראייה על זה מפ"ק דב"מ דפריך דלא"ה שנים אוחזין בטלית כו' ויחלוקו הא אפסדוה בתמיה אלמא אפי' התם דקמכחשי אהדדי ואיכא למימר או כולו דמר או כולו דמר והוי להו דהוו אוחזין הוו ב"ד מסלקין מינייהו וכל דאלים גבר אפ"ה קמתמה תלמודא דתיקנו ב"ד חלוקה דאתא לידי פסידא כ"ש בנ"ד דע"י טענת אמת הן באין דלא כייפינן לחלוק היכא דאתי לידי פסידא וכן מצאתי אח"כ בתשובה המיימון בשם מהר"ם על סתירת החומה בשביל החלוקה וכתב גם דאפי' מתרצה וניחא ליה אין כופין את השני לחלוק בכה"ג משום דאפסדוה והביא ראייה מפ"ק דב"מ כדפרישית לעיל . אמנם נראה דצריכין לבאר שיעור וערך לפסידא זו דאטו אם יפסידו דמי הבית בחלוקה עשירית וכה"ג . שמתבטל בשביל כך החלוקה וכ"ת אין ה"נ נראה להביא ראייה דלא אמרינן הכי דבשמעתא דפ"ק דב"מ דלעיל קאמר אהך מתני' דהיו שנים רוכבים על גבי בהמה ס"ל דפלגא לה הא אפסדוה בשלמא בהמה טהורה דחזי לבישרא כו' והשתא בהמה טהורה מי ניחא הא אמרינן פ' המוכר פירות דרובא דאינשי לרדיא זבין וא"כ התם בשוורים יקירי טפי לרדיא מלבישרא כדבעינן למימר לקמן ולאו דווקא שורים אלא ה"ה פרות דהוו רגילין נמי לחרוש בהן טובא כדאיתא באשירי פ"ק דע"ז בשם ר"ת והביא ראייה מכמה משניות על זה ותו דפרות לוולדות וחלב נמי עומדות א"כ בתרווייהו דשוורים ופרות מזבנינן טפי לרדיא מלשחיטה ולא אשכחן שום בהמה טהורה שראוי לרכוב עליה אפילו אחד וכ"ש שנים וע"כ איירי בשור או בפרה וא"כ תיקשה אבהמה טהורה נמי הא אפסדה דהכי מוכח בפ' המוכר פירות דהשתא דמילתא זיל טפי מדמי רדיא דפריך התם ולחזי אי דמי רדיא

יהיב אי בדמי בשרא יהיב ומשני לא צריכא דזל רדיא וקם בדמי בישרא וכ"ת דמ"מ קאמר שפיר בשלמא בהמה טהורה ומוקי לה נמי בכה"ג דזל רדיא או בבהמה של פטם דקיימא לשחיטה ולא לרדיא הדא דאין הלשון משמע כן מדקאמר בשלמא בהמה טהורה חזי לבישרא משמע דלאו לבישרא קיימא דאי איירי דקיימי לשחיטה בדזל רדיא הו"ל בשלמא בהמה טהורה דליכא פסידא דאטו לא ידעינן דרגילין לחלוק בשר לשחיטה ועוד דבתחילה דפריך מאוזין בטלית הא אפסדוה ומשני דחזי לקטנים גירסת התוספות ולא גרסי דחזי לתרווייהו והשתא לפ"ה אמאי לא מוקי בטלית דחזי לתרווייהו ותו לא הוו מצי להקשות מידי מטלית מוחשבת אע"כ משום דלא בעי לאוקמי מתני' אלא במידי דאורחיה סתמא דמילתא וכיון דהתם שורים ופרות מזבני טפי לרדיא ויקירא מלבישרא דהא ע"כ דבסתמא דמילתא לא זל רדיא וגם התם בהמות לאו של פטם היא אמאי קאמר בשלמא בהמה טהורה אע"כ אפי' אי קיימא לרדיא ניחא דחולקים משום דחזי לבישרא ואע"ג דפיחתו הדמים כמו שהוכחנו לעיל הואיל ואינו הפחת והפסד מרדיא לפי הערך לא מבטלינן החלוקה בשביל כך. והא נמי ליכא למימר דהא עדיפא רדיא משחיטה חלק מועט הוא לגמרי לכך לא מבטלינן החלוקה מכח רדיא דבתוספות ר"פ המניח גבי כד וחבית מקשין וליחזי אי דמי כדא אי דמי חביתא יהיב כדפריך פ' המוכר פירות וליחזי אי דמי נכסתא אי דמי רדיא ומתרצים התוס' דגבי כד וחבית לא שייך הודעת דמים דקרובים דמי כד לדמי חבית משמע בפשיטות דדמי רדיא ונכסתא רחוקים קצת. ורשב"ם פי' התם דדמי רדיא כמו עשרים דינרים ודמי נכסתא י' דינרים נראה דלאו דווקא מופלג כ"כ אלא מילתא דפסיקא נקט להפליגם בכפל משום דבעי לפרושי דהן מופלגים ביותר משתות כדמוכח התם מ"מ לפי פרשב"ם התם גם לפי קושיות התוס' דמקשים לוקמי כגון שאינו פחות משתות משמע ע"כ דהפלגת דמי רדיא מדמי נכסתא בסתמא דמילתא יותר משתות הוא וכן הדעת נוטה דאל"כ היאך שייך לומר הדמים מודיעים בפחות משתות דרגילי למיטעי בהכי דהא קי"ל דמחילה היא וא"כ השיעור הקרוב ליותר משתות הוא המועט וההפסד המועט איכא למימר דשפיר קאמר תלמודא בשלמא בהמה טהורה דחזי לבישרא דמשום הפסד מועט לא מבטלין החלוקה אבל אי מופלג כפרשב"ם איך יתכן דלא יקשה אפסדוה כיון דאיכא הפסד. ומעתה בכ"ד אם ימצא פסידא שפיחתה דמי הבית ביותר מהמועט לא מצי חד למיכף חבירו לחלוק אבל אם הוא רב כמועט וכ"ש פחות מהמועט כופה אותו לחלוק אע"פ שהוכחה רחוקה קצת ביארתי דבעי הפסד חשוב לבטל החלוקה מכח דפריך בשלמא בהמה טהורה כו' מ"מ הואיל ותלמודא פסיק סתמא דכל היכא דאיכא דין חלוקה חולקין ולא מפליג בין היכא דנפחתים הדמים ובין היכא דאין נפחתים אלא שאנו מדקדקים אהא דפריך תלמודא הא אפסדוה דאין דייקינן לסוף לחלק היכא דאיכא פסידא בחלוקה ולשון אפסדוה משמע קילקול והיזק הניכר ולא פחת וחיסרון מועט:

שאלה שלז ראובן ושמעון היה להם בית בשותפות וחלקו לשנים וכותל אחד של אבנים מפסיק ביניהם וחלקו כך שהכל של שניהם ובו הקורות משני הבתים מונחים בו אח"כ הוצרכו לסתור הכותל ההוא ולעשות מחיצה של קרשים פחתים ובאים לחלוק האבנים והיו בצד הכותל שכלפי ראובן אבני גזית יקרות יותר מבצד שכלפי שמעון ורוצה ראובן לזכות בהן טפי משמעון, לפי שבצד שלו היו. הדין עמו או לאו:

תשובה יראה דאין הדין עמו משום דמצי למימר ליה אע"ג דמקרבת לגבך צד היפה מ"מ מאי חזית דפלגת הכי לשוי הכותל פליג הכי לרוחבה או לאורכה ואז צד שלי ושלך שוין וכה"ג אמרינן פ"ק דב"מ גבי טלית מוחזקת לא צריכא דמקרבא דהכא לגבי חד מהו דתימא אמר ליה פלוג הכי קמ"ל דא"ל מאי חזית כו' וה"נ אמרינן פ' המקבל גבי אילן העומד על המצר לענין חלוקת פירותיו והיה נראה לחלק דלא דמי ליה לגמרי דשאני התם גבי טלית ואילן דאית לן למימר הואיל ושל שניהם הם סברא היא שיווי כל אחד כחבירו ואע"ג דמקרבא היפה לגבי דחד אמרינן איסלמויי איתרמי הכי מש"ה אמר ליה מאי חזית דפלגת כו' אבל בכ"ד לגבי כותל אית לן למימר דבאותו צד דכל אחד משתמש בו מסתמא זכו חלקו מ"מ נראה לסברא ראיה דחולקים הכל בשוה דתנן בפ' כל הצלמים מי שהיה ביתו סמוך לע"ז כו' עד ואם היה שלו ושל ע"ז ונפל עליו ואבניו מטמאים כשרץ ופרש"י שם עליו ואבניו של אותו הכותל אפילו חלקו מטמאים כשרץ לפי שאין ברירה עכ"ל משמע מוכח דכל אבני הכותל שבצד זו ושבצד זה של שניהם הם בשוה דאם"ד דכל צד שכנגדו הוא חלקו א"כ יש ברירה וא"ת דאיירי שנתערבו א"כ לא הוי ליה למימר דאין ברירה אלא משום דלא ידעינן ומכירים בהן מטמאים כולן ולא שייך לומר משום דאין ברירה וק"ל:

שאלה שלח ראובן קנה בית מלוי במצר שמעון מצד דרום הבית ובצד צפון הבית יש ביתו של נכרי ושמעון בא לחלוק על קניית הבית מחמת מצרנות השיב ראובן ליה לך דינא דבר מצרא הואיל והבית מצד אחת מיצר הנכרי הוא והשיב שמעון איני יודע שום חילוק בזה הדין עם מי:

תשובה יראה דאם הענין כך בקרוב לודאי הוא שאם היה יודע הנכרי שבדעת לוי למכור הבית היה מחזר אחריו לקנותו יש פנים לומר דלית כאן דינא דבר מצרא כמו שאבאר בשמעתא דמצרנות פ' המקבל אמרינן זבין מנכרי לית ביה משום דדב"מ משום דא"ל ארי אברחתי לך אמצרך ופרש"י שם משום דאין לך טוב ויפה ממה שטעיתי לך שהברחתי הארי ממצרך ע"כ אע"ג דמצי המצרן לומר ללוקח מי ביקשך להבריח הארי מעלי כיון דהנכרי רצה למכור היה בידי ג"כ להבריחו מעלי צריכנן לתרץ דמ"מ הלוקח משיבו מהרתי בדבר כי יראתי אולי על ידי ההשתהות ימלך הנכרי מלמכור ונמצא הארי בצידך וא"כ ה"ד נמי מצי ראובן לומר לשמעון אילו לא מהרתי לקנות שמא לא היה ממהר להשוות עם לוי במקח ומתוך כך היה נודע לנכרי והוי מבריח את לוי למכור לו דהתם נכרי אנס הוא ובדיניהם נמי נוהגים דדב"מ במקצת ונמצא הארי בא בצידך ואין נראה לחלק דהתם גבי זבין מנכרי הארי כבר הוא בצדו ולכך חשיב טוב ויפה בהברחתו אבל בכ"ד דעדיין הארי לא רבע אמצריה אלא חיישינן דילמא קאתי אמצריה בה"ג לא טוב ויפה הוא דכיון דקרוב לודאי הוא שהנכרי יחזור אחר המקח והתם נכרי אנס הוא א"כ חשיב כודאי כדאיתא פ"ק דפסחים דספק הרגיל מוציא מידי ודאי בשיעה דאין חוששין שמא גררה חולדה. ועוד היה נראה לדחות דינא דב"מ מטעם אחר בכ"ד משום דהמוכר קאמר ליה למצרן הואיל וביתי היה במצר הנכרי לא שכיחי קופצים עליו לקנותו ואם הייתי צריך לחזור על המצרנים עד הכי והכי שמא היה הלוקח נמלך מלקנותו וכה"ג אמרינן גבי המוכר כל שדותיו לית ביה דדב"מ ופירש שם אשירי אפילו אם המצרן רוצה ליקח את כולן לית ביה משום דדב"מ משום דלא שכיח למצוא קונים לכל שדותיו כאחד ולכך כשמזדמן לו קונה אינו צריך להודיע למצרן פן ימלך הלוקח בתוך כך. אמנם במיימון וכן בא"ז משמע דדוקא שאין המצרן רוצה ליקח רק אחת מן השדות אז לית ביה משום דדב"מ משום דלוקח לא יקנה את השאר בלתי זאת ונמצא פסידא למוכר אבל אם ירצה המצרן ליקח את כולן אית ביה משום דדב"מ וה"נ מוכח מפרש"י אמוכר כל שדותיו לאחד ואפילו לדעת אשירי נמי נוכל לומר בכ"ד דלא חשיב זביני דלא שכיח קופצים אלא משום משנא דהוא במצר הנכרי דכיון דאיכא נמי ישראל אחר באותה שכונה תרי ישראל שכיחי דדיירי בהדי נכרי כדאמרינן בעירובין פ' הדר דאפילו בחצר אחת שכיח דדייר ישראל בהדי נכרי כ"ש במבוי אחד ואפילו משום טעמא קמא נמי קשה הדבר לבדות טעמים וסברות מן הלב שאינם נמצאים בהדיא בגמרא ולא בפירושים ובפסקי הגאונים. אמנם אי הוי בלאו הכי צד בטול מצרנות מטעם אחר במכר בכ"ד נראה דמצינן לסמוך על אותו צד ולצרפו עם טעמי קמא שפירשתי לעיל שהבריח ארי ממצריה ולבטל דדב"מ מכח שני טעמים ואע"ג שאותו צד שאנו מצרפים אינו מועיל בפני עצמו כיון שהיה הלוקח רגיל להשתתף עם המוכר וגם עתה משותף עמו בחובות ואמרינן בגמרא דלשותפין לית ביה משום דדב"מ ורבו בו פתרונים וכתב אשירי בשם רב האי גאון וכן בהג"ה במיימון

משמו וכן כתב הרמב"ם שאם היה הלוקח שותף של המוכר בסחורה מבטל דדב"מ וחובות דידן היינו כסחורה דידהו ואע"ג דנראה דלא סמכינן אהך טעמא לחוד דרש"י ור"ת וכן פירש רבינו חננאל בא"ז לא פירשו הגמרא הכי אמנם נראה עם טעמא קמא דידן הני ביה כדפרשינן לעיל אבל אין נראה לצרף בהדיה הא דכתב רבינו תם דבכל הבתים לא נהוג דדב"מ דכולהו רבוותא דחו הכיא דר"ת לגמרי דלא נהגינן כוותיה בהא אפילו כתב דדברי ר"ת נכוחים אלא שלא נהגו הכי וכן כתב בתשובה במיימון משום מהר"ם . וכתב עוד שם בתשובה אחרת שכתב ראבי"ה דהקדמונים נהגו דדב"מ בבתים ואין לשנות המנהג והיא תשובה איירי במשכנתא בלא שתא . ואע"ג דהוי סברא לבטל דדב"מ בלא דעת ר"ת שהרי משכנתא דשתא דכ"ע לית בה משום דדב"מ כדפסק תלמודא בהדיא מאי משכנתא דסורא נכיס והולך באותה תשובה להביא כמה ראיות דאיירי תלמודא דווקא במשכנתא דשתא ואפ"ה לא יליף דעת ר"ת בהדיה דהוא טעמא לבטל מכח שייהם דדב"מ והיינו משום דהמנהג פשוט דלא כר"ת :

שאלה שמט מנהג ודת הוא במדינה אחת שכל ישראל שמחזיק במשפט קרקעות של הנכרי לוה שלו הרי הוא כממונו למכור למי שירצה אכן אם יבא הנכרי קודם שימכרו ויפרע לישראל המלוה כל חובו וכל הוצאות שהוציא הישראל על הבנת המשפט צריך הישראל להחזיר לנכרי כל שטרי החוב ושטרי המשפט רק הוא החוק והמנהג . ועתה יש להסתפק אם בא הישראל לאחר שהחזיק הנכסים במשפט למכור לישראל חבירו כל כחו וזכותו שיש לו באותן הנכסים אם יכולה האשה לעכב בהן המכירה מחמת שיעבוד כתובה כגון בשאר קרקעות של הבעל או לאו :

תשובה ירא"ה דאין יכולה לעכב כי אין דין מקרקעי לנכסים הללו הואיל ועדיין ביד הנכרי לפדות הנכסים ואין ביד הישראל לעכב וא"כ הרי אלו כשאר חובות והלוואות שיוכל לישא וליתן בהן בכל אשר ירצה ואין האשה יכולה לעכב בהו וקצת ראייה מהא דאיתא פ' איזהו נשך דמשני אמתני' דבכורות המקבל צאן ברזל מן הנכרי כו' דכיון דכי אתי נכרי ולא יהיב ליה ישראל זוזי תפיס לה לבהמה ואי לא משכח לבהמה תפיס ליה לולד דהוי לה יד נכרי באמצע ופטור מן הבכורה . ומקשים שם התוס' דמ"ש מבהמת ארנונא דמחייבת בבכורה לאיבעיא קמא דרב פ"ק דפסחים היכא דמצי ישראל לסלוקי לנכרי בזוזי ולא אמרינן אי לא יהיב זוזי תפיס לבהמה ומתרצין דהתם עיקר הבהמה של ישראל היא מתחילה אלא שמשועבד היא לארנונא וכיון דמצי לסלוקי ליה בזוזי לא יצאת מרשות הישראל אבל הכא דמתחילה הבהמה של נכרי היתה כל זמן שיש לנכרי כח בזה דאי לא יהיב ליה זוזי תפיס לבהמה לא יצאת מרשות הנכרי דמיקרי יד הנכרי באמצע ע"כ. מהכא שמעינן דכל היכא דגוף הדבר כבר היה של אחר ועדיין ידו עליו שתופסו אע"פ שיצא מרשותו בדין עדיין הוא ברשותו וידו באמצע ואע"ג דהתם לענין בכור יד נכרי באמצע כל דהו פוטר כדאיתא התם בתוס' מ"מ נקטינן סברא מהתם דבשביל שהגוף כבר הוא של הנכרי חשבינן לידו באמצע ע"י תרי דאי לא יהיב ליה זוזי ואי לא משכח לבהמה . ותו דבהמת ארנונא דאיכא עליה שיעבוד המלך דחשיב טפי מוחזק ממה שמוחזק במשפט כדמשמע בתשובת מהר"ם במרדכי פ' לא יחפור בדיני מסים ואפ"ה הואיל והגוף של הישראל הוה מצי לסלק ליה חשיב לגמרי לא יצאתה מרשותו דאי נפיק כל דהו הוי ליה יד נכרי באמצע ופטור אמנם נראה שאם החזיק הישראל כ"כ בקרקע הנכרי שהכניס בה פועלים לבנות ולנטוע לעבדה ולשמרה או שהכניס דיורים בבתים וכה"ג איזה זמן אע"פ שעדיין ביד הנכרי לפדות מ"מ חשיב הקרקע כגבוי לישראל כל זמן שלא פדאה הנכרי וכח שיעבוד כתובת האשה עליו וראייה מהא דפ' כל שעה אמר רבה בר אבוה יתומים שגבו קרקע בחובת אביהם בעל חוב חוזר וגובה אותה מהן ודייק מיניה התם דע"כ ב"ח למפרע הוא גובה והוי כאילו נגבה בחיי אביהן דאי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה אמאי גובה בעל חוב מהן הא הוו להו מטלטלי דיתמי דחוב כמטלטלי הוא ולא משתעבדי לב"ח והשתא נכי נמי למפרע הוא גובה אכתי אמאי גובה בע"ח מהן הא קי"ל הילכתא בפ' המפקיד דשומא הדרא לעולם וא"כ עדיין יד הלוה הראשון על הקרקע לפדותה ולמה תחשב כקרקע של אבי היתומים הואיל ויכולה לצאת מתחת ידו תחשב עדיין כחוב בעלמא דהוי כמטלטלים אע"כ כיון שגבה הקרקעות ונכנס בה לעבדה ולשמרה ולהשכירה אע"פ שעדיין ביד הראשון לפדותה מ"מ חשיבי מקרקעי דהני שהיה בידו . אע"ג דיש לדחות הא ראייה דלעיל דשומא הדרא לעולם והיכא לאוקמי הא דלמפרע הוא גובה כגון שהשביח או שנתייקרה דתו לא הדרא כדאיתא התם באשירי פ' המפקיד הימרא התם איתמר דמשמע אם גבו יתומים היום קרקע בעל חוב חוזר וגובה לאלתר :

שאלה שנ ראובן קנה בית במיצר שמעון ובא שמעון לסלקו משום דדב"מ הוא טען ראובן אין לי כבר בית דירה בעיר ואין כאן דדב"מ השיב שמעון למה לא קנית בית פלוני שאין בו מצרן שהיה חפץ לסלקך אמר ראובן הבית צר לי ולביתי כי קטן הוא קצת . יש כאן דינא דב"מ או לאו :

תשובה ירא"ה דבתחילה צריכין לבאר דין המצרן עם הלוקח שאין לו בית דירה כבר וגם אינו יכול למצוא שום בית אחר וא"כ נבאר שאלתינו . בא"ז כתב וז"ל ואמר אבא מרי ז"ל דלפי' לדברי הנוהגין דדב"מ בבתים ראובן שרוצה למכור ביתו לשמעון ולוי הוא מצרן של ראובן ומעכב ע"י שמעון דלא תיקנו רבנן דדב"מ היכא שהמצרן יש לו דירה ולוקח אין לו וכן אם הלוקח עני וצריך לו השדה לפרנסה נראה לו כרש"י ז"ל שאין המצרן יכול לעכב עליו מלקנות עכ"ל. ובא"ז הגדול האריך בטעמים וראיות על זה וכתב כיון דכל דדב"מ אינו אלא משום ועשית הישר והטוב וכה"ג אינו ישר וטוב שזה יקנה על השובע וזה יטלטל אנה ואנה והביא ראייה מפ"ק דב"ב רוניא זבין ארעא אמיצרא דרבינא סבר רבינא לסלוקי משום דדב"מ אמר ליה רב שמא בר ייבא לרבינא אמרי אינשי ארבע לגלא וארבע לגללא ופרש"י גלא דלען עני כו' עד וזה רוניא עני הוא וצריך השדה לפרנסה וכהם שאתה בא לסלקו משום דדב"מ שהוא משום ועשית הטוב והישר כך אומר אני ועשית הישר והטוב לעני זה ואל תסלקו ע"כ וכתב עוד א"ז דמה שהקשה ר"ת לפרש"י דאין מרחמין בדין לאו פירכא הוא משום דהכא תחילת הדין והתקנות דמצרנות משום מידות רחמנות ומסיק דהוה תמה על ר"ת גופיה אי עביד עובדא כדבריו ודעת א"ז דהך מילתא דאין ללוקח בית דירה דומיא לעובדא דרוניא שהוא צריך לבית כמו רוניא לשדה. ובהגה"ה במיימון כתב דאיכא מאן דפשיט מהא דאמרינן לאשה וליתמי ליה בה משום דדב"מ דהיכא דהמצרן לא בעי לה אלא לרווחא ולוקח דחיקא ליה שעתא ואילטריך ליה לית בה משום דדב"מ דאין כאן ועשית הישר והטוב עכ"ל השיעור ולא נהגו כן וכן מצאתי בשם רבינו ז"ל דהמצרן מוציא מיד הקונה ע"כ לכאורה פליגי אהך דא"ז דדמיא לעובדא דרוניא לפי פרש"י וכתב משם מהר"ם ושכן המנהג דהמצרן זוכה ואי לאו דכתב דלא נהגו לזכות הלוקח היה נראה לומר בפלוגתא דרבוותא זוכה הלוקח דאיהו מיקרי מוחזק שהרי מדין תורה זוכה הוא בקניינו והמצרן בעי לאפוקי מיניה מטעם תקנת חכמים עליו להביא ראייה דבהכי תיקנו חכמים כך כתב אשירי וכן כתב הרמב"ם דבספק אין הלוקח מסתלק אלא בראייה ברורה וצריך המצרן להביא ראייה להכחיש דברי הלוקח או ישבע הלוקח היסת אלמא דמיקרי מוחזק וא"כ ה"ה לפלוגתא דרבוותא אלא משום דכתב דלא נהגו כן איכא למימר דלא חיישינן להא דפליג א"ז כי היכי דלא חיישינן לדברי ר"ת דפסק דאין דדב"מ בבתים כיון דראבי"ה ומהר"ם ואשירי כתבו דלא נהגו כן ואע"ג דא"ז כתב דר"י הלבן היה דן הלכה למעשה כר"ת וכן השיב ה"ר יונתן מ"מ נהגינן לאפוקי מן הלוקח וסמכינן אמאי דכתבו רבוותא דמנהגא הוא דלא כר"ת . אמנם

נראה לחלק בין הך מילתא דלוקח דחיק ליה שעתא ובין הסיפא דא"ז דאין ללוקח בית דירה די"ל ודאי היכא דהלוקח אילטריך ליה משום דדחיקא ליה שעתא בהא לא נהגו לדחות בשביל כך דדב"מ משום מילתא דלא פסיקא וצריך בירור ואומד הדעת אי אילטריכא ליה טובא ואי דחיקא ליה שעתא ממש דמסתמא משום כל דהו לא דחיקא דינא דב"מ והרבה פעמים שאין לעמוד על העיקר אי אילטריך ליה ודחיקא ליה שעתא לגמרי והוי כדבר הניתן לשיעורין ולכך לא נהגו לבטל בו דדב"מ אבל לוקח שאין לו בית דירה מילתא דפסיקא היא ואין בו שום נידנוד דודאי כל אדם צריך לבית דירה אפי' מוצא לשכור אין ערב לאדם אלא בשלו ועוד דקשה לו לטלטל מבית לבית בכלות זמן שכירתו ומסתמא לא ימצא בית לשכור לדירתו כל השנים ולכך איכא למימר דשפיר נהגו בכה"ג לבטל דדב"מ ואע"ג דא"ז גופיה לא מייתי ראייה אלא דאין ללוקח בית דירה אלא מההיא עובדא דרבינא ורוניא והתם איירי בשדה משום דרוניא אילטריך ליה קאמר דלית ביה משום דד"מ בהגה"ה במיימון כתב אכה"ג דלא נהגינן וא"כ מודה הראייה דא"ז ומנלן תו לחלק מדעתו בין יש לו בית דירה לאין לו י"ל דס"ל דלא"ז דודאי בשדה לא נהגו לבטל דדב"מ כדאיתא בהגה"ה במיימון ואין הטעם שפירשתי דהאידנא לדידן הוי כדבר הניתן לשיעורין אבל עובדא דרבינא בימי חכמי התלמוד הוו ואינהו הוו ידעי שפיר לעמוד בכל פעם על העיקר דהוו בקיאין באומד כל דבר וכל ענין לכך מייתי שפיר ראייה מיניה אמילתא דפסיקא וידוע אף לדידן וק"ל.

הגה"ה אי קשה לך אמאי לא מייתי הגה"ה במיימון ראי' משדה מעובדא דרבינו ורוניא ממש כנ"ד ואמאי אילטריך ליה לדמות לאשה ויתמי י"ל משום דהתוס' מפרשין ההיא דרבינא ורוניא בע"א מפרש"י לא בעי למיהב נפשיה בפלוגתא. ע"כ:

אמנם אי קשה לן הא קשה לן דכיון דא"ז לא סמך פסק שלו אלא אפרש"י דפירש ההיא עובדא דרבינא ורוניא והתוס' מסקי התם בשם ר"ת דליתא לפרש"י ומפרש בשם ר"ת וה"ר אברהם בע"א ורב אלפס נמי לא מייתי ההוא עובדא בפסקיו כלל לא בפ"ק דב"ב ולא בשמעתא דמצרנות פ' המקבל ואשירי נמי לא הביאו וכתב מהר"ם בכמה דוכתי דדרכו דרב אלפס היא דכל מי שאינו תופס הלכה כן אינו מביאו בפסקיו וע"כ צריך טעם למה אינו תופס הלכה כן הא מימרא פשוטה דלית בה פלוגתא היא ונראה דל"ל דרב אלפס סובר כפרש"י ואין לפרש דסבר דרב סמא הכריחו לרבינא לנהוג מידות רחמניות משום למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמור כההיא ס"פ האומנין דא"כ הוי ליה לרב אלפס לאתויי הך עובדא בפסקיו כי היכי דמייתי ההוא עובדא בפסקיו בפ' האומנין אע"כ הא סבר דלא הכריחו אלא בדרך רחמניות ועצה טובה אמר ליה רב סמא לרבינא ולישנא דתלמודא משמע קצת הכי דקאמר ליה אמרי אינשי ארבע לגלא כו' משמע דלשון בני אדם בעלמא הוא והשתא נמי בפ' גיד הנשה אמרי אינשי כמ' דביעי בעלמא הוא ולא קאי התם הכי כדאיתא שם בפסקי הגאונים וכיון דהיינו אלא עצה טובה לא הביא רב אלפס בפסקיו אבל אי הוה סבר כאחד מפירושי התוס' לא היה לו לדלג דדין גמור הוה כדאיתא בהדיא התם וא"כ כיון דהתוספות לא סבירא להו פרש"י לגמרי ורב אלפס נמי סבר דאין דינא הכי וכתב מהר"ם בתשובה במרדכי פ' הערל דנוהגין לפסוק כרב אלפס בדבר שלא נחלקו עליו התוס' וא"כ היה לנו לדחות דברי א"ז אפס קשה מאד לסתור דברי הגאונים המפורסמים להדיא ולפסוק הלכה מדקדוקי דברי הגאונים אחרים ואין נראה כלל לדחות דברי א"ז לפי פשוטו. אמנם בנ"ד שהלוקח היה בידו לקנות בית אלא שאותו בית אינו כרצונו הכה"ג איכא למימר דמודה א"ז דהמצרן דוחה הלוקח דהכי נמי דאותו בית צר לו ואינו כרצונו מכל מקום די לו בשעת הדחק ואיכא למימר דבכה"ג ליכא משום ועשית הישר והטוב לגבי לוקח כדמפרש בא"ז הטעם והראייה לזה דאמרינן בקידושין בפ' האומר עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה מיקרי רשע ומפרש אשירי והתוס' ומרדכי בשם ר"ת דדוקא בשכירות ומכר מיקרי רשע אם הפך בה אחר משום דאפשר למצוא במקום אחר וכן חררה נמי לאו דהפקר איירי אלא שממציא העני את עצמו אצל בעל הבית לשרתו ולעבדו כדי שיתן לו חררה הכה"ג אפשר למצוא במקום אחר אבל בהפקר ומציאה דלא שכיח במקום אחר לא ומהאי טעמא תקינו חכמים דדב"מ במכר ולא במתנה ע"כ. הא קא חזינן התם דאע"ג דהפקר ומציאה לא מיקרי רשע מ"מ קפסיק וקאמר דכל שכירות ומכר מיקרי רשע ואע"ג דהרבה פעמים אינו מוצא שכירות או ממכר שהוא כרצונו ויפה בעיניו כזה אפ"ה לא חלקו חכמים הואיל ואפשר למצוא במקום אחר רק מעין זה הכא בנ"ד נמי י"ל דכיון דאי הוי ליה בית דירה או שהיה יכול למצוא לקנות בית דירה שהוא בריוח כרצונו הוי בהאי קיימא משום דדב"מ ה"ה דאין חילוק אם יוכל למצוא לקנות בית דירה אפילו שאינו בריוח וכרצונו. וא"ת הוא גופא מנלן אפילו היכא דיוכל למצוא לקנות בית דירה כבר לא הטריחוהו לחזור אחר הממכר שאין בעל המיצר חפץ בו אלא כל בית הנמצא לו ראשון קונהו הא ליתא דגבי מכר כל שדותיו לאחר מסיק א"ז כפרש"י וכן מהר"ם דאם המצרן רוצה בכולן אית בה משום דדב"מ ולא כאשירי דכתב הואיל והדבר שאינו מצוי הוא למוכר שימצא אחד שיקנה כל שדותיו כאחת לא הטריחו למוכר לחזור על המצרנות וא"ז ומהר"ם לא סבירא להו האי סברא דלא הטריחוהו אפי' לגבי מוכר דאין משום ועשית הישר והטוב כל שכן גבי לוקח דלא אמרינן האי סברא ואשירי נמי איכא למימר דגבי לוקח מודה דהטריחוהו:

דיני מסים ושאר גביות

שאלה שמא שר אחד יש לו שתי עיירות טבריא וציפורי ובכל אחת מהן יושבין צבור בני ברית וכל אחד נותנין מס קצוב לשר בכל שנה בכללות בפני עצמו וגם כי יעלה על לב השר לתבוע מס שאינה קצוב אין דרכו לתבוע משתי עיירות הללו בצירוף אלא מכל אחת בפני עצמה ויהי לימים עלה בדעת ראובן ושמעון ולוי ויהודה בני טבריא לקבוע דירתם לציפורי וכן עשו ונתיישבו יותר משנה ונתנו מס ונשאו בעול בכל דברים עם אנשי ציפורי ונתקראו מלחמה לשר ותבע מסים שאינם קצובים בשתי העיירות בכל צבור בפני עצמו ויענו אנשי טבריא לשר הכבד עלינו העול הזה ביותר כי ארבעה אנשים אמודים עקרו דירתם מעירינו לציפורי ויען השר מה שתבעתי מאנשי ציפורי יש ספק בידם לתת לי אותו הסך בלתי אותן ד' אנשים ואלו ארבעה אנשים יתנו עמכם השיבו בני טבריא לשר אדונינו לא יתכן זה כי שמענו כי בני ציפורי כבר פרעו הסך שהטלת עליהם לגזבר שלך ונתנו אותן ארבעה אנשים חלקם גם לזה כאשר הדין נותן שהרי עתה יושבין עמהן והיאך יתנו גם עמנו השיב איני חושש לזה בני ציפורי יתנו לי הסך שלהם בלתי ארבעה אנשים ואותן אנשים יתנו עמכם ונתן כתבים לבני טבריא לכוף הארבעה אנשים כמנהג שנוהגין לפרוע המסים על ידי כתבי המושל וכששמעו אותן ארבעה אנשים בדבר פעלו עם השר לפוטרם מבני טבריא ולא הועיל אך נתרצה להם ליתן כתבו שידונו בני טבריה עמהם בדין תורה ויקוב הדין ביניהם. וכן באו יחד לדין ישראל אם מועיל להם דין תורה בצירוף שצירף השר בתחלה אלו ארבעה אנשים לבני טבריא או לאו ושואלין מצד שיורה מה משפטן:

תשובה יראה דבתחלה צריכין לבאר בדקדוק יפה איזה כח ויכולת יש ביד המושל לפום ד"ת לכלול ולצרף או להוציא אחד או שנים או שלשה מן הכלל והצירוף ומדקדוקים הללו התבאר שאלתינו פ' הגוזל בתרא כתב מרדכי מתשובת מור"ם שהצריך הרבה מדברים הללו וכללות הקצרות היוצאים מדבריו אכתוב כתב מור"ם בתחלה ודחה דברי רבינו שמחה וראיותיו וסבר הוא דלאחר שנתפשרו עם השר בסכום ידוע והלך אחד מן הקהל ובקש מהשר לפוטרו מחלקו מה שהציל הציל לעצמו והכא פליג אשירי בפירקין דלעיל והסכים לראיות רבינו שמחה דהכה"ג מה שהציל הציל לאמצע ומסיק מור"ם בדבריו שאם קודם שנתפשרו עם השר בסכום ידוע הלך אחד ובקש ממנו לפוטרו ופטרו השר דחייב לתת מס עם האחרונים ואע"ג דאמר בהדיא שהוא מציל רק לעצמו משום דאומדנא דמוכחא היא דמה שהשר פוטר לו מכביד על האחרונים כי כן דרך השרים. אמנם אם השר אומר מעצמו

קודם הפשרה פלוני לא יתן עמהם אז הוא פטור אע"ג דהורגלו לתת מס ביחד ולאייה מההיא דמי כלילא דהוי בי קיסר אאבולי ואיסטעגני כו' בפ' מי שמת אלמא אע"ג דעד השתא אבולי הוו יהבי טובא מאיסטעגני כיון דאמר מלכא השתא ליתבו בהוה יהבי כדברי המלך ע"כ. ונראה לבאר טעמי הדברים הללו דמה שכתב דהיאך שנתפשרו כבר וביקש אחד מהם לפטור מחלקו דהציל לעצמו טעם יפה בדבר דכיון דלית להו פסידא לאחריני בפטור של זה כלל דכבר נתפשרו ונתחייב כל אחד בחלקו ולא יתרבה עליהם כלום מפני פטור של זה מאי איכא להו גבי דהאיך דמסתמא לא היה לאחד מהן או לכולן חן בעיני השר לענין זה שהיה פוטרו כמו זה וא"כ הרי הן כשותפין שאין יכולין להציל שאם אמר אחד מהן לעצמי אני מציל הציל לעצמו כדאיתא התם בהדיא בגמרא והכי נמי איירינן שאמר לעצמי אני מציל דומיא דסוף דברי מהר"ם כדמבואר שם ורבינו שמחה וכן א"ז ואשירי פליגי אהך סברא ומפורש בא"ז גדול מתשובת רבינו שמחה הטעם כיון דדרים יחד בציבור ונושאים תדיר יחד בכל מיני עולים לא שייך כאן לומר שותף חולק שלא לדעת חבירו שהרי עדיין השותפין קיימין לענין שאר עולים גם במס זה לא יכול לחלק. עוד מפרש התם טעם אחר דהא דאמרינן היכא דאין יכולין להציל ואומר אחד לעצמי אני מציל הציל לעצמו הנו דווקא אם שם נפשו בכפו ומשליך גופו מנגד להציל אבל בבקשה בעלמא לא ע"כ*) . הג"הה

*) ובענין זה כתב בהגה"ה באשירי פ' חזקת הבתים בשם מהרי"ח ז"ל אם המלך פוטר אחד מן הקהל מן המס לפי שבקש אותו אינו פטור ואם לא בקש אותו והמלך פוטר אותו מחמת שאוהב אותו פטור ואם הקהל אין מאמינים ואומרים לו בקשת המלך יקבל חרם ויפטר עד כאן לשונו ומסתמא איירי נמי אפילו קודם שנתפשרו. ע"כ:

ומהר"ם לא רצה לחלק כל כך בהני סברות ומה שכתב שוב מהר"ם דאם בקש קודם שנתפשרו בסכום ידוע דלא הועיל משום אומדנא דמוכח כדלעיל רצונו לומר בזה הואיל ודרך השרים רק להכביד על אחרים מה שהקיל לאחד וכיון שהוא נתחייב לשאת בעול כמו חביריו נמצא מה שגורם להכביד על אחרים בפטור שלו הוי גזילה ממש והוי כמו יכולין להציל וקדם אחד והציל משל חבירו דלא הועיל כלל ואע"ג דאם לא הציל רק חלקו הועיל היינו מטעם שותף חולק במקום פסידא שלא לדעת חבירו אם אמר לעצמי אני מציל כדפרש"י וא"ז ואשירי מ"מ אם מציל משל חבירו פשיטא דלא מועיל. ואשר פסק שוב מהר"ם שאם השר אומר מעצמו קודם הפשרה פלוני לא יתן עמהם שאז הוא פטור ומייתי ראייה מההיא עובדא דפרק מי שמת טעם הדבר דבכה"ג דינא דמלכותא דינא הוא דדרך המלכים והשרים להיות להם אוהבים ובני פלטין שמחבבין אותן יותר משאר בני המדינה בשביל שהם רגילין ותדיר אצלם לשרת ולהחניף להם ויש שהם עצלים ואינם משגיחין כל כך לכך מנהגם לפעמים בשביל כך להקל לזריזים ולהכביד לעצלים גם לפעמים שהכביד מקרוב על אחד רגילין להקל מעליו לפעם אחרת ומתוך שכן דרך המלכים ושרים דין הוא לכל אשר יעלה בלב המושל מעצמו להכביד לזה ולהקל מזה לזה כההיא דאבולי ואיסטעגני וכיוצא בזה אזלינן בתר ציווי המושל אפס אם כבר נתפשרו בסך ידוע בכללות וכבר נעשו שותפין גמורין בעול זה והאי שוב לא יועילו דברי המלך כדביארנא לעיל לדעת רבינו שמחה וכה"ג מודה מהר"ם הואיל וכבר נתפשרו יחד בשיתוף גמור אם רצה המושל לשנות הדין והמנהג הוי גזילה דמלכותא ואין שומעין לו ובתשובה במיימון בשם מהר"ם כתב דאם המלך אומר מעצמו קודם הפשרה פלוני לא יתן דמהני אבל אומר כך על ידי בקשת פלוני אפילו קודם הפשרה לאו כל כמיניה וכתב עליה דבכה"ג אין צריך ראייה מן התלמוד שאם יהא כח לכל אחד ליפטר בכה"ג הרבה פעמים יבא לידי תקלה וקילקול. עוד מסיק מהר"ם במרדכי בשינויא אחרינא לחלק בין ההוא עובדא פ' מי שמת דאבולי ואיסטעגני ובין שאר מסים הנתבעים בצבור דהתם לא שותפין ממש מקדם אלא כך היה דאיסטעגני סייעו מעצמו לשאר גביית כל מלות המלך ונודע למלך שכן היו עושין וכתב להם דהאי כלילא ליתבו תרווייהו ופי' דכתב המלך דרצונו היה שיתנו אלו מאלה ואלו מאלה. אבל כל היכא דשותפין גמורים הן לשאת יחד בעול כל אחד לפי ממונו יכול להיות שאפילו אמר המלך מעצמו פלוני לא יתן כלום אעפ"כ חייב ליתן דמה שמקיל הוא מכביד על אחרים. ועוד דאין שותף חולק שלא לדעת חבירו אפילו יהודי הנכנס תחילה לעיר לדעת כן להתפשר יחד לבדו לאו כל כמיניה להיות נחלק מן הציבור ודווקא למסים אבל לעלילות ולארנוניתא אינם שותפין בזה כו' ע"כ דברי מהר"ם בליקוטין בהאי שינויי בתרא חזר מהר"ם ומסכים לדעת רבינו שמחה דאפילו קודם שנתפשרו מיקרי שותפים ממש ולא מלי חד מינייהו לחלוק שלא מדעת חבירו. וגם אומדנא דדעתא הוא דאפילו קודם שנתפשרו בסך ידוע מ"מ מסתמא המושל קוצב לו כבר סך לעצמו כמה ירצה לגבות מן הצבור זה עתה ולא פחות וא"כ מה שמקיל לזה מכביד הוא לאחרים וטעם זה ג"כ כתב בשם רבינו שמחה בתשובה בא"ז גדול וכתב עוד באותה תשובה שדודו רבינו קלונימוס שפרנס היה נשוא פנים לפני ההגמון כמו אחד מבני פלטין שלו וכשהיו מתפשרים עם ההגמון חזר הוא לו ואמר אדוני אני עובדיך הרבה כגון בשלוחות וכמה עניינים ולולי שהפצרתי ותנכה לקהל חלקי כמו שליש ורביע כי דיני לתת עם הקהל ונתרצה לו ההגמון ואעפ"כ היה חוזר ונותן עם הקהל כאשר הסך סגור הייתי שמידת חסידות ורחמנות היה עושה עכשיו רואה אני שמדת הדין הי' עושה כי כל ישראל ערבין זה בזה לשאת בעול גלות ע"כ. הנה בארו דרך הגאונים בדרך קצרה וארוכה בכך דינא דשתוף המס ומעתה נבאר שאילתינו ונראה לומר שאפילו לדעת רבינו שמחה ומסכימיו ולפי' בתרא דמהר"ם דסבירא להו דאפילו קודם הפשרה אין כח ביד המלך לפטור אחד מלישא וליתן בעול עם הקהל מ"מ בכה"ג מודו כולהו דהיה כח ביד השר לצרף הארבעה אנשים לבני טבריא דכל מה שכתבו אלו הגאונים שאין כח ביד המלך לפטור פירשו הטעם משום דשותף אינו חולק שלא לדעת חבירו הואיל ועדיין שותפין שלהן קיימת לשאר גביות וגם מהאיך טעם דאינו יכול לחלק שלא מדעת חבירו אא"כ שם נפשו בכפו הני טעמא לא שייכי כלל בכה"ג דאדרבה בני טבריא מבקשין השתוף ואינם באים לחלוק שלא מדעת וקשה לי מאי איכא למימר דגזלה דמלכותא היא הואיל ובא לשנות הדין והמנהג במה שרוצה שישאו הארבעה אנשים עם אנשי טבריא בעול שלהם ואינהו לא שייכי בכרגא דידהו אלא בכרגא דבני ציפורי וכבר ביארנו מדברי רבינו שמחה ומפי' בתרא דמהר"ם דאין מועילין דברי המלך בכה"ג משום דמה שמקיל לזה מכביד אחרים והיינו גזילה כי כולם נתחייבו לשאת עול בשוה וי"ל נמי הוא הדין והיא הסברא מ"מ נראה לומר דודאי אם היה המלך עושה כך למס הקצוב בכל שנה הוי גזילה דמלכותא הואיל ואילו ד' אנשים נושאים ונותנים בעיר ציפורי ומקפחים ריוח שלהם איך יתכן שישאו בעול עם בני טבריא לתת מס כבני המקומות היה כל שכן גזילה דמלכותא אבל כה"ג למס שאינו קצוב שביד המלך לתבוע רב או מועט וכיון שאמר המלך שמס שתבע מבני ציפורי יש יכולת בידם לתת אותו סך לבדם ואילו ד' אנשים ישאו עם בני טבריא המקום אשר יצאו מהם ויתנו שם כבר מס אין זה גזילה דמלכותא דהא קמן אי הוה בעי הוה תבע טפי מבני ציפורי בשביל אילו שניתוספו עליהם. והשתא שתבע פורתא וצירף אילו הארבעה אנשים לבני טבריא היינו הך דודאי מנהג השרים כך הוא כשיש להם עיירות שנותנים להם מס בצירוף מס קצוב לכל שנה אם לעתיד יענו או יתעשרו יתרבו או יתמעטו בשביל כך אין משנין מס הקצוב שלהם משום דלאי אפשר שלא ישתנה הציבור בממון וגם בנפשות אבל מ"מ דרכם כך הוא שאם מרגישים שיעשרו הצבור מרבים להטיל מסים שאינם קצובים עליהם ואם להפוך פוחתים להם וכאן דהכי הוא אמאי לא יועילו דברי השר שצירפם אילו ד' אנשים לאנשי טבריא וכל שכן לפירוש קמא דמהר"ם דסבר דדברי המלך עבדינן אפילו במה שהוא נגד המנהג שהרי כתב שאע"פ שהורגלו לתת מס ביחד אם פטרו קודם הפשרה פטור הוא ה"ה אם הוא מצרף א' או ב' מציבור זה לציבור זה שמועיל אע"פ שלא כמנהג ודמיא ממש להאי דאבולי ואיסטעגני דמוכח מתוך פירוש בתרא דמהר"ם דכפי' קמא דילי' ר"ל דכך היה מנהג דאבולי הוי רבים טובא ואיסטעגני פורתא וע"פ צווי המלך הוצרכו עתה לתת שוה בשוה ורשב"ם פ' מי שמת פי' דאיסטעגני תרגום של גליבים

גליים דכתיב בכמה דוכתי בנביאים ומוכח התם דהיינו פקידי המלך וא"כ מסתמא הפקידים היו יותר אהובים ובני פלטין מאבולי והמלך חייבם עתה יותר מהראוי להם כפי מנהגם ומהכא שמעינן בין אם פוטר אהובים שלו בין אם מחייבם יותר ממנהגם ומקיל לאחרים בזה אין חילוק כל אשר יעלה על לב המושל בדרך זה דבריו קיימים ואף אם"ל שהדברים שקולים איכא לדמות נדון דידן להכא דאבולי ואיסטמרגי דמהני דברי המלך או לאו וגם יש להסתפק לפי חילוק והפרישות והדיעות מן הגאון נראה דאית לן למימר דכל הני מילי דרבים איקרו מוחזקין לגבי יחידים בכה"ג כמו שאפרש לקמן ובתחילה צריכין לבאר באיזה פנים ולענין מה מקרו רבים מוחזקים או לאו ומאי יתבאר נ"ד. בפ' לא יחפור גבי אם האילן קדם לעיר קוצץ ברישא ואח"כ נותן דמים ומפרש הספר הטעם משום קדרא דבי שותפי לא חמימי ולא קרירי וכתב במרדכי מתשובת מור"ם שיש כאן קצת סמך מכאן למה שנוהגים בכל הקהלות שכל היחיד המדיין עם קהלו עבור ענין מסים שהקהל גובים ממנו מס ואח"כ אם ילכו לדין ואם נטלו ממנו שלא כדין יחזרו לו ע"פ ב"ד והקהל רוצים להיות מוחזקין ותופסים נתבעין ולא תובעין דאל"כ לא יהא תקנה לרבים שכל אחד יעכב עולם ויאמר מי יתבעני לדין קדרה דבי שותפי לא חמימי ולא קרירי לכך יש להשיבם מוחזקין כדאשכחן בכמה דוכתא דחשו רבנן לפסידא דרבים כדאמרינן מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו ומסיק מור"ם כי מנהג של תורה הוא משום דאמרינן פ' איזהו נשך מוכרקייהו בטפסא דמלכא מנח מדקאמר בטפסא דמלכא מנח אלמא דהמלך חשיב כמוחזק במס של כל אחד ואחד והיכא דאיכא הוה ספיקא והוה טענות שאינם ברורים ליחיד לפטור מן המס אז אמרינן דינא דמלכותא דינא ומוכרקייהו בטפסא דמלכא מנח עד שיברר שהוא פטור ואם יש עסק שנוגע ביניהם הרשות ביד הקהל לישבע או להפכה על שכנגדם שכל שעה ידם על העליונה ע"כ. ואחד מהגדולים העתיק מתשובות רמ"א שחילק בדבר וכתב יחיד חייב ליתן משכון ודווקא כשרוצה לשנות ולהוציא את עצמו מן הקהל ואם רוצה לילך לדין קודם הגעת הזמן או שיש בידו להרחיב להם הזמן בכדי תביעתו אין להטריחו ע"כ. ובההיא שמעתא דלעיל פ' לא יחפור אסיפא דמתני' התם דתנן ספק אם האילן קודם או העיר קודם קוצץ ואינו נותן דמים ופריך גבי אילן הסמוך לבור של יחיד דתנן התם ספק איזה מהן קודם אינו קוצץ כלל והכא קוצץ ואינו נותן דמים ומשני גבי אילן הסמוך לעיר כיון דודאי למיקץ קיימא אפילו קודם האילן לעיר כדמפרש התם משום נוי העיר בספק אמרינן למיקץ ממ"נ ובשביל דמי זיל ומייתי ראייה ושקול אבל גבי בור דאם ודאי קדם האילן אינו קוצץ כלל מספק נמי לא יקוץ המע"ה ואיתא התם בגליון בתוס' דהוי מצי לשנויי דשאני דרבים מדיחיד והכי מחלק הספר התם ארישא דקתני גבי בור שאם הבור קודם קוצץ ונותן דמים ולגבי העיר קדם קצץ ואינו נותן דמים משום דגבי עיר היזקא דרבים אלא דבלאו הכי משני שפיר כדלעיל. ומהר"ם תירץ באותו גליון דפריך הכי מ"מ גבי בור דבספק לא יקוץ כלל משום המע"ה ה"נ גבי הספק לא יקוץ להו בלא דמים לימא להו אייתי ראייה דלא קדם האילן ואקוץ בלא דמים ור"ל מהר"ם דבכה"ג לא מהני דרבים נינהו. והשתא נראה לפי מאי דקאמר הגליון בתחילה דה"מ לשנויי דשאני דרבים מדיחיד כלומר כיון דהיכא ספק בדבר רבים מוחזקין אם כן יש ראייה גמורה מכאן דבכל דבר דאית להו לרבים דינא בהדיא יחיד אפילו אי לאו דברי מסים וגביות המושל איקרי לעולם מוחזקין כההיא דעיר ואילן אמנם מהר"ם ע"כ לית ליה האי סברא כדמוכח בהדיא בתירוץ שלו בגליון דלעיל. והו נוכל לומר דאפילו לתירוץ ראשון של הגליון אין ר"ל דסבירא לו דרבים מיקרי מוחזקין בכל דבר לגבי יחיד אלא קשיא לי מ"מ לא פריך הספר ממתניתין דקתני ספק קוצץ ואינו נותן דמים בלא רומיא דרישא אמאי יקוץ בלא דמים מספק לימא להו אייתי ראייה דעיר קודמת והמע"ה דין פשוט הוא בכל התלמוד אלא מאי אית לן למימר דלא פריך הכי משום דסבר ליה דילמא יתרץ ליה גבי היזק שאדם עושה לחבירו תמיד לא שייך לומר המע"ה לפי שהוא מזיקו והולך תמיד אם כן מרישא נמי לא קשיא מידי דליכא למימר היזקא דרבים שאני מדיחיד. וההיא דמרדכי דלעיל בשם מור"ם דכתב דמנהג הקהלות הוא דלעולם להיות מוחזקין וידם על העליונה ומסיק עלה דמנהג של תורה הוא נראה דלא איירי אלא בענייני מסים כדנקט בהדיא בראש התשובה והיינו טעמא דמוכרקייהו דאינשי בטפסא דמלכא מנח והוי כאילו מוחזק המלך במס שלו ונראה דה"ה לכל שאר גביות שהן לצורך מושל דאכולהו מנח האידנא מוכרקייהו בטפסא דמלכא ושייך לומר בהא דינא דמלכותא דינא כמו שאפרש לקמן אבל שאר צורכי ועניינים רבים כההיא דאילן הסמוך לעיר לא חשיבי רבים מוחזקין לגבי יחיד ואע"ג דהתם נמי שייך האי סמך וטעמא דכתב מור"ם בתחילת תשובה משום קדרא דבי שותפי כו' וכדי שתהא תקנה לרבים כדלעיל נוכל לומר דדוקא לענין להוציא ממנו משכון מועיל הוא טעמא כדי שיהא הוא התובע והרודף אחר הדין והו ליכא למיחש לפסידא דרבים אבל לענין זה שתהא יד רבים לעולם על העליונה למימר קים לי כהך גאון דמזכה לו כדין שאר מוחזקין ממש או לענין להפוך השבועה בהכי מילי לאו מיקרי רבים מוחזקין אלא בענייני מסים וגביית של המושל. ואין לתמוה דבשאר עניינים משוינן רבים מוחזקין לחצאים דאשכחן כה"ג בתקנת השיקול דצריך להוציא מס שבידו מ"מ לא הפסיד מינו שלו כדאיתא במרדכי ס"פ המקבל ונראה קצת להוכיח דבשאר ענייני דרבים לא מיקרי מוחזקין ממש מהא דכתב במרדכי בחזקת הבתים והגה"ה במיימון בה' עדות אההיא דבני העיר שנגנב להן ס"ת כדפריך תלמודא וליסלקו תרי מינייהו ולדיינו וכתבו התוס' שם אע"ג דבעינן תחילתו וסופו בכשרות יש חילוק בין פסול שהוא מחמת גופו ובין פסול שהוא מחמת ממונו ורבינו ברוך אינו רוצה לחלק הכי וכתב מור"ם דנראה לו דברי רבינו ברוך מדברי התוס' ואפילו היה נראה לו דברי התוס' כדברי ר"ב מ"מ בפלוגתא דרבוותא לא מפקינן ממונא ע"כ. והגה"ה במיימון דלעיל משמע בהדיא דקאי אההיא דבני העיר דאית להו עירעור ובעו תרי למינייהו לסלוקי נפשייהו ולהעיד וסבר מור"ם דלא מצרכינן להו להעיד לרבים משום דפלוגתא דרבוותא היא אלמא לא חשיבי רבים מוחזקים ממש לכל דברים אלא לענייני מסים כדפרישית לעיל*).

*) הגה"ה וכן מצאתי אח"כ בהדיא בתשובה דלא משוינן רבים מוחזקים לענין שתהא ידם על העליונה שצריך היחיד להיות כנגדם המע"ה אלא לענין גביית מסים לפרוע של המלך משום מוהרקייהו דהני כו' ע"כ:

ובהגה"ה במיימוני פ' קמא דב"מ דכתב בשם מהרי"ח שכתב בשם ר"ת שכל המסים שגובים המושלים אפילו שאינם קצובים כגון לצורך אכסניא למלחמה או לשאר צרכים גדולים כולם מיקרי דינא דמלכותא וא"כ נראה דרבים מיקרי בכולן מוחזקין וכן בשאר גביות לשולים קטנים אפשר דמכ"ש דינא דמלכותא דינא הוא להטיל אנגריא על בני מדינתו וכש"כ היהודים בזמנינו. ואע"ג דבתשובה במרדכי פ' הגוזל בתרא כ' מור"ם דכל המסים שלנו מיקרי גזילה דמלכותא מ"מ נראה הואיל וכתב בתשובה דפ' לא יחפור התם יחיד המדיין עבור ענייני מסים וכתב אותו פסק לדורותינו והתשובה פרק הגוזל בתרא כתב בהדיא האידנא הכל קרוי מסים אפילו שאינם קצובים וכל אשר יעלה על לב המושל לתבוע וכאן לא פירש מידי וכתב בהתם מסים דרבים מיקרי מוחזקין משמע דאין לחלק בין כל גביית לצורך המושל ואכולהו אמרינן האידנא מוכרקייהו דהני כו' ונראה קצת טעם לדבר משום דחזינן דכל המושלים רגילים בפשיטות בזה שהם תדירים לתבוע בקשות ולהטיל אנגריא אדעתא דהכי אנו קובעים דירה תחתיהם ומקבלים עלינו את עולם ומשאם והוו כולהו מעתה דינא דמלכותא דינא דהכי פרשב"ם פ' חזקת הבתים דדינא דמלכותא דינא היא משום דמקבלים בני מלכות עלייהו. ומעתה נחזור לנ"ד ונראה דלא מבעיא אי איתא להו להני ד' אנשים עדיין חובות ואשראי' בטבריא שיוכלו בני טבריא לתופסם כדי להיות מוחזקים כנגד התביעה שיש להם על אילו ד' אנשים שהרי כשתבע המלך המס מבני טבריא כל הממון שבטבריא בין במזומן בין שאינם במזומן שיש להסתפק שהוא חייב במס בטפסא דמלכא מנח עד שיברר הדבר שהוא פטור אלא אפילו אין להם שום ממון בטבריא מ"מ הואיל והן דרים תחת ממשלת זה המלך והמלך כלל וכייף אותם עם אנשי טבריא בתביעה זו מוכרקייהו

בטפסא דמלכא מנח ומיקרי בני חבריא מוחזקין לגבייהו מטעם מנהג של תורה כדכתיבנא לעיל בשם מהר"ם. אמנם אם הוא מחלוקת ותפול ספק בין קהל ויחיד ואותו יחיד רוצה לפטור משום דת"ח ותורתו אומנתו נראה דאפילו בענייני מסים לא חשבי רבים מוחזקין לגביה לא מכח דין תורה וגם לא מטעם מנהג הקהילות כמו שביארתי לעיל מדין תורה לא מטעמא מאי דמשווינן לקהל מוחזקים משום דמוהרקייהו מנח כו' דמוהרקא דצורבא מדרבנן לא מנח בטפסא דמלכא כדדרים בפ"ק דב"ב מדאורייתא נביאי וכתובין דרבנן לא צריכין נטירותא ולא רמינן כרגא עלייהו וכתב שם אשירי דכל מיני מסים וארנונות כולן מידי נטירותא איכן כי הם השומרים אותנו בין האומות ומכולהו פטירי ומטעם מנהג הקהילות נמי אין להכריח אפילו להוציא מכהן דטעמא מאי נהגו הקהילות כך שלא יחשוב כל אחד עולה כנגד רבים ויסמוך דקודרא דבי שותפי הוא ת"ח גמור לא חשדינן ליה כדאמר פ' שבועת הדיינים אי צורבא מרבנן הוא לא מזדקקין להו וכן בפ"ב דב"מ אמרינן דמהדרינן אבידה לצורבא מרבנן בטביעות עינא בלא סימן ולא מחזקינן ליה לרמאי ואע"ג דמסיק עלה דהיינו דוקא צורבא מרבנן דלא משני דיבוריה אלא בתלת מילי הא כתב התם דצריכא להביא ראייה עליו שהוא מאותם שמשנים בדיבורו אלמא בסתם לא חשדינן ליה וא"כ אם הוא מוחזק לאנשי דורו לת"ח גמור בתורותיו ובמדותיו ותיפול איזה ספק בינו ובין הציבור אפילו בענייני מסים אין לו דין יחיד נגד רבים כמו שהוא מבואר לעיל אע"ג דאפשר לומר שאין עתה בדורותינו שיש לו תורת ת"ח גמור וכן ראיתי מועתק בסימן זה מספר אגודה אמנם יכול לומר דהיינו לענין זה שיהיה רוצה למיעבד דינא לנפשיה או לקנוס המביישו אותו בליטרא זהב שהוא רוצה להוציא מאחרים וכה"ג ליכא בדורותינו דקים לן בגווה שיהיה לו תורת ת"ח לענין זה אבל למירמא כרגא עליה ולאפוקי מיניה אפשר לא דייקינן ביה כולי האי אם הוא מוחזק בדורו לת"ח וקצת משמע הכי מדברי אשירי דפ' קמא דב"מ כתב וביאר מידת ת"ח לענין שיהא פטור ממסים ולא האריך והחמיר בו כמו שהאריך בתשובה בטור חושן המשפט לענין לקנוס המביישו בליטרא זהב שהארכתי הרבה בתשובה זאת משום דהני מילי דשכיחי ורגילי בגבולינו :

שאלה שמג צבור הוטל עליהם מס והסכימו שיכתבו כל אחד ואחד כל אשר יש לו המחוייב במס וישבע על ככה שלא ברח מאומה ומבקש לדיין שיברר להם ע"פ הדין המחויב והפטור הן במוטלים שמה וכן בניתנים מהן מס והיאך מעריכים כל זה לפי דין תורה ולפי מנהג דנהגו כל הקהילות כבר :

תשובה יראה דהני מילי תלי טפי במנהג ממאי דתלי בדת תורה וכן מצאתי בתשובה הועתק מתשובת גדול הנקרא רמ"מ דכתב בהדיא דרוב ענייני. מסים תלויים במנהג וכן במרדכי פ"ק דב"ב כתב בשם הר"א כ"ץ על ענין המס דמנהג מבטל ההלכה ודין חכמי התלמוד אע"פ שמלאו לו סמך מן המקרא וכתב נמי דלאו דוקא מנהג חכמים אלא אפילו מנהג חמרים וספנים יש לסמוך עליהם כדאיתא בהדיא פ' הגוזל בתרא ונראה אע"ג דכתב ר"ת והוכיח ממש ממתניתין דב"ב ומריש פ' הפועלים דיש מנהגים של טעות שאין לסמוך עלייהו אפילו היכא דתנן התם הכל כמנהג המדינה ובא"ז כתב נמי דלא אמרינן מנהג מבטל הלכה אא"כ מפי חכמים ומרדכי ר"פ הפועלים הוסיף לפרש בשם א"ז דדוקא מנהג ותיקין מבטל ההלכה אבל מנהג שאין לו ראייה מן התורה אינו אלא טועה בשקול הדעת מ"מ נראה לומר דבענייני מסים וכה"ג כולהו מודו דאזלינן בתר מנהגא דבני העיר או בני המדינה שנהגו בו מקדם אפי' אי לא הוקבע ע"פ חכמים כדמייתי הר"א כ"ץ ראייה ברורה על זה ממסיא דחמרים וספנים פ' הגוזל בתרא ונראה דיפה יש לחלק בענייני מסים לבני העיר וכן צורכי חמרים וספנים למהלך שיירא שלהם וכל דבר שרבים מצורפים יחד צריכים למיזל בתר מנהגא דידהו וכפי הסדר שעושים לעצמן לפי צרכיהם לפי ענייניהם דאי מצרכתא להו למיזל בתר דין תורה בכל דבר לעולם תהא מריבה ביניהם מש"ה מעיקרא מתלו אהדדי לוותר על דין תורה וגמרי ומקני למיזל בתר סדר מנהג דידהו. וכעין זה כתב מהר"ם דשותפים קונים ומקנים ומתני בהדדי באמירה בעלמא בלא קניין משום דבההיא הנאה דצייתי אהדדי גמרי ומקני כדאיתא בהגה"ה במיימון וכן איתא בתשובה שהשיב שאין נותנין מס מקרקעות דבכל מידי דאית ליה רווחא להאי כמו להאי באמירה בעלמא וע"י דאי מקני אהדדי וה"ה לענין מנהג והיא דר"ת וא"ז דלעיל קאי על חילוק אגירות ובתים ובניין שלהם ואשכירות פועלים וכן בשירות בתים ואגירות וכל כה"ג דאין רבים מצרפים יחד ולא איצטריך מצטרפו למיהוי צייתי אהדדי לכך צריך מנהג שיהא לו עיקר ע"פ חכמים וראייה מן התורה משא"כ בענייני המסים וכיוצא בו דמנהג בעלמא מבטל בהן דין תורה. אמנם נראה דצריכים לידע דמנהג קבוע ופשוט הוא שנהגו כך בני העיר לכל הפחות תלתא זימנין והרבה פעמים לצבור טובים בהם מסכימא לפי הצורך ואין בדעתם לקבוע מנהג כלל מ"מ אע"פ שצריכים לברר קביעות המנהג בבירור גופיה אין מדקדקים כ"כ אלא מבררים על עד מפי עד וע"פ פסולי עדות וכה"ג כתב מהר"ם בתשובה במיימון דעל חזקת דיישוב מבררים הדבר כה"ג משום דבלאו הכי כולם פסולים לעדות ומאן ידע במילתיה כי אם בני מתא אכן נראה אע"ג דאייתינן לעיל דבענייני מסים המנהג מבטל ההלכה מ"מ ראוי ונכון לדקדק היטב אם יוכל להשוות כל המנהגים לדין תורה אף אם לא לגמרי מ"מ עדיף טפי שיהא לו סעד וסמך מדברי חכמים ולאוקמינהו בטעם וסברא. ועתה נבאר תחילה החיוב והפטור בנותנים בפ"ק דב"ב אמרינן דמאן דרמא כרגא אדרבנן קעבר אדאורייתא אנביאים וכתובים וכתב שם אשירי בשם הרב רבי יוסף הלוי דמעיינן מינה דכל המסים והארנונות בין קבועים בין שאינם קבועים ת"ח פטורים הן ודוקא שתורתו אומנתו אבל אין תורתו אומנתו לא ומסיק אשירי דאפי' אם יש לו אומנות ומשא ומתן להתפרנס כדי חייו ולא להתעשר וכל עת שהוא פנוי מעסקיו חוזר לתורתו הרי זה נקרא תורתו אומנתו וכתב בא"ז פ' לא יחפור דת"ח שאינו יודע להשתכר אלא לומד תדיר בני העיר מצווין לעשות מלאכתו ואם הוא עשיר התורה פוטרתו מליתן מס וכ"כ בטור חושן משפט בשם הרמ"ה דלא בשביל עניותו פוטרתו התורה אלא בשביל שתורתו אומנתו מכל הלין משמע שת"ח שתורתו אומנתו אפי' הוא עשיר פטור ממסים וארנונות ואע"ג דכתב בהגה"ה במיימון בהלכות קריאת התורה בשם ר"ח ורב אלפס דהאידנא לית לן מי שתורתו אומנתו כרב ששת דהרי ללמוד בשעת קריאת התורה נראה דדוקא קאמר דאין לנו כר"ש ואפשר משום דהוי סגי נהור כדאיתא בכמה דוכתי בתלמוד ולא היה עוסק כלל בשום מלאכה ובשום מו"מ אלא בת"ת ות"ח שרי כה"ג ללמוד בשעת קריאתו אבל אם היה עוסק בשום מלאכה ומו"מ אפי' רק לצורך מזונותיו כדפי' אשירי לעיל כה"ג לא שרי למגרס בשעת קריאת התורה כיון דמבטל הוא תורתו בשביל מזונותיו ה"ל צריך לבטל בשביל קריאת התורה בצבור כדסמכי רבנן אקראי בפ' ואלו נאמרים דצריכים לשתוק אפי' מדברי הלכה מש"ה ה"נ וכה"ג אשכחן פ"ק דשבת א"ר יוחנן לא שנו אלא כרשב"י וחביריו שהיתה תורתם אומנתם אבל אנו מפסיקים בין לק"ש ובין לתפילה ופירש"י אנו כיון דמפסיקין לאומנות כ"ש דמפסיקין לתפילה ובפ"ב דשבת משמע דרשב"י לא היה עוסק בשום אומנות כלל רק בת"ת דהכי איתא הוא ובנו מן המערה חזו איניש דכרבי וזרעי אמר מניחין ח"ע ועוסקים בחיי שעה ופירש"י משום דאפשר ע"י נכרים והקב"ה מספיק מזונות לעושי רצונו משמע שהיה סבר שלא יעסוק אדם בשום אומנות אפי' לצורך מזונותיו ולהכי קאמר כרשב"י וחביריו ר"ל שהן כמותן והא קאמר נמי בהגה"ה במיימון דלעיל דאין לנו עתה דמי שתורתו אומנתו כר"ש דר"ל דאין מבטל תורתו אפי' בשביל צרכי מזונותיו אבל תורתו אומנתו כדפי' האשירי איכא למימר דאשכחן להו אפי' האידנא וסברא הוא דלענין לפטור ת"ח מן המס לא בעינן תורתו אומנתו לגמרי שלא יעסוק באומנות כלל אפי' כדי חייו דהתלמודא סתמא קאמר דלא

רמינן כרגא אדרבנן ולא פי' דבעינן תורתו אומנתו אלא שהגאונים כתבו דבעינן א"כ אזלינן בתר טעמא וכיון דכתיב ראה חיים עם האשה ואמרו חכמים כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וא"כ תורה בענין זה אמאי לא תהוי נטירותא עילוויה דילטרך נטירותא אחריתי ועוד דהא דאמרינן בפ"ק דב"ב גבי הביא כלילא דאמרי לרבי ליתבי' רבנן בהדן ואמר להו לא וכן גבי ר' נחמן דרמי כרגא ארבנן אמר ליה ר"נ בר יצחק קעבר מר אדאורייתא אנביאים אכתובים מסתמא הנהו רבנן כולהו לא הוו כר' יוחנן וחביריו דאפילו ר' יוחנן הוה מן האמוראים הגדולים קאמר אנפקיה אבל כמו אנו מפסיקין ונראה נמי דלאו דוקא רב הנסמך לייתב בראש ולדון ולהורות דהוא פטור אלא כל ת"ח בדורו שיודע לישא וליתן בתורה כד"א ומבין מדעתו ברוב מקומות בתלמוד ובפרושיו ובפסקי הגאונים אם תורתו אומנתו כדפי' האשירי לעיל אפילו לא נסמך ליתב בראש לדון ולהורות פטור הוא מכל מיני מסים ותשחורת וראיה לדבר קצת דהאי קרא דאורייתא דמיניה יליף דת"ח פטור כתיב ביה אף חובב עמים כו' עד והם תוכו לרגלך ותני רב יוסף אלו ת"ח שמכתתים רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה כדי לישא וליתן בכבודו של מקום וכן הן התלמידים ההולכים מישיבה לישיבה דמי שהוא נסמך ליתב בראש לא רגילות הוא שיכתת רגליו מעיר לעיר. אמנם לעולם בעינן שיהיה יודע כמו שכתבתי לעיל דאל"ה לא מיקרי ת"ח אמנם ההמון עם אינם סוברים כלל לפטור שום ת"ח אא"כ יושב בראש ישיבה ואף זה דווקא באושטריי"ך ואגפיה והיה כמעט מנהג פשוט שלא לחייב כמה הרב היושב בישיבה בראש אפילו היה לו ממון הרבה אבל בגבול דבני ריינו"ס כמדומה לי שלא היו נוהגים לפטור ת"ח מן המסים אם לא לפעמים ברצונם אפשר משום דסבירא להו דהאידנא אין לנו מי שתורתו אומנתו אפי' כאותו דרך שביאר אשירי לעיל משום דצריך דקדוק יפה שיחזור תמיד לתלמודו כשיפנה מעסקיו ואין נזהרין יפה האידנא ואפשר דמהאי טעמא נמי רוצים ההמון עם באושטריי"ך לומר דאין לפטור רק היושב בראש ישיבה משום דלא ברירא לגמרי מי שהוא תורתו אומנתו ועבדו להו מילתא דפסיקא דמסתמא היושב בראש בישיבה קובע את עצמו לת"ת כדי שתהא אומנותו אמנם אם ניכר וידוע הוא שהנסמך ליתב בראש הישיבה תורתו עראי ומלאכתו קבע תדיר פשיטא דהכה"ג לא נהוג. ואם לחשך אדם לומר דהאידנא הכל מיקרי כדי חייו כל מה שעוסק תדיר להרוויח כמו שמפרש ר"ת בפ' איזהו נשך דמהאי טעמא שרי האידנא ריבית דנכרי ואפי' יותר מכדי פרנסתו אמור לו מעיקר דטעמא מאי דשרי ר"ת משום דאין קצבה למשא מלך ושרים וכיון דבעי האי ת"ח להיות פטור מכל מיני מסים ותשחורת לא אילטריך ליה להרוויח אלא כדי פרנסתו. ומן היתומים נהגו ליקח מס כפי ממונם אע"פ שכתב בתשובה בא"ז שראה כמה קהילות חשובות שלא היו נוטלים מס מן היתומים עד אשר יגדלו וינשאו וזה ד"ת ע"כ י"ל מתוך כובד עול משא מלך ושרים סמכי עלמא אאשירי שפסק פ"ק דב"ב דכל מיני מסים וארנונית מיקרי מידי דנטירותא כי הם שומרים אותנו בין האומות דמה תועלת היה להם לשמור אותנו ביניהם אם לא בשביל הנאתן ורמינן לה איתמי כדפסק תלמודא דכל מידי דנטירותא רמינן להו איתמי וכן נמי מוכח בהדיא לקמן מדברי מהרי"ח דמחייבין ליתומים האידנא משום דדעת המושל ליקח מכל אדם אע"פ שאין נושא ונותן ומרוויח ובתשובת מור"ם פ' הגוזל בתרא כתב שאם יש לאשה ממון שאין לבעלה רשות בה ואפילו מכרה בהם תכשיטים וכתב עוד שהיו נוהגים בכל מלכותו שאפי' מה שיש לבניו ולבנותיו שלא נשאו עדיין הכל חייבים לתת מס ממנו כי דיינין דעת המושל אמאי קאתי כי הא דאמרינן התם אי לאו אמיד הוא דאדעתא דכספא הוא קאתי ה"נ דעת המושל ליקח מכל ממון שנושאין ונותנין בו ומקצת בעלי בתים עשו להם קצת מנהג בחזקה לפטור להם מערכיהם אע"פ שיש להם ממון שמרוויחים בו הואיל ואוכלים משולחן בעלי בתים ואינו מנהג שיש ללכת אחריו אבל לא ראיתי בשום קהלה קבוע שיש שם בית החיים שחייבו מן הכנסת שלהם במס אפילו שהיה להם קצת ממון ומנהג ראוי הוא וכן נכון ומי שבא לעיר לגור שם אם דעתו להשתקע חייב לתת מס מיד אם נולד המס אחרי בואו כדכתב במרדכי פ"ק דב"ב בשם ה' החכמה והטעם כיון שמכר שם בית או חדר לדור בו הוי כקונה בית דירה דתנן דמחייבים אותו מיד דשכירות ליומא ממכר הוא ונראה דנוהגים הכי אע"ג דכתב שם במרדכי מתשובת הר"א כ"ץ דמדינא אינו חייב מ"מ הא איהו נמי כתב דהמנהג אינו חולק וכן מצאתי הועתק מתשובה דחייב מיד אע"ג דהמנהג בכל גבולינו כל היוצא מן העיר או מן המדינה לקבוע דירתו במדינה אחרת אם יתחדש שום מס תוך ל' יום ליציאתו על בני מקומו הראשון צריך לתת עמהם באותו עול בשוה ונותנים טעם לדבר משום דלעולם רגילות הוא שממוני המושל נותנים עיניהם ומעריכים בני הקהל כמה ראוים לתבוע מהן ועושים זה זמן מועט קודם התביעה והואיל וזה נמצא גם כ"כ קרוב לתביעה מסתמא שמו עיניהם גם עליו וקבלו העולם שיעור לדבר למ"ד יום דזמן זה מצוי ורגיל לקובעו זמן בכמה מקומות בתלמוד ולפ"ז ה"נ ה"ל למימר דמי שבא לעיר תוך ל' יום קודם התביעה שיפטור מאותה תביעה משום דעין ממוני המושל לא הוי עליו יש לומר דהאי טעמא דפריכא לאו דבר ברור בכל פעם שנותנים הממונים עיניהם קודם התביעה דכמה זמנים דתובעים בפתאום וכיון דדינא הוא דנכסים איקרי מוחזקים לגבי יחיד בכל ספק הנולד ביניהם בעניני מסים א"כ לזותם אמרי' מספק שמא הממונים נתנו עיניהם מקודם אבל לגרוע כחם לא אמרינן מספק. ותו נראה דאיכא נמי טעם אחר במה שנהגו לחייב היוצא מן העיר תוך ל' יום של התביעה דמור"ם כתב בתשובה במרדכי פ' לא יחפור דחשו חכמים לפסידא דרבים לעניני מסים וה"נ כיון דרגילות דלעולם זמן מועט קודם התביעה נשמעים רמזים קצת מן השררה שדעתם לתבוע המס ולכך איכא למיחש אי נפטריניהו להני דנפקי ממתא קודם הרבה יברחו כשישמעו רמזים וימתינו בחוץ כמו שנה ויחזרו שוב לעיר ונמצא פסידא לרבים וקבעו זמן ל' יום לחשבה זו כדפרישית לעיל ומאידך טעמא ומהך טעמא אין לפטור הבא לעיר תוך ל' יום של התביעה וק"ל. ומי שבא לעיר דרך אקראי עם בני ביתו או בורח לשם מחמת אונס ושוהה לשם כמו שנה או יותר במרדכי פ' לא יחפור כתב דחשו חכמים לתקנת כל אדם ואין בני העיר יכולים לעכב על ידו שירוויח קצת כפי שיעור הוצאותיו וכפי אותו ממון שירוויח בו ישא בעול עם הציבור וכ"כ בא"ז ונראה דהמדקדק שם מוכח לו דלא אתי לאשמעינן אלא שאין בני העיר יכולין לעכב עליו שירויח במקומם הואיל ואינו רוצה להיות לגמרי מבני הישוב וגם הם אין רוצים להתיר לו הישוב לגמרי אבל אם מתירים לו הישוב וישא בעול עמהן או ילך לדרכו נראה דצריך אומדנא אם נראים הדברים דאפשר לו להתפרנס בישוב שם רק שממתין על איזה תועלת יותר טובה יותר מזו לא ברירא כלל מפסק דבמרדכי דלעיל שיכול כה"ג להרוויח שם ולא ישא בעול אלא ממה שמרוויח בו דהיכא לומר דכה"ג אין לחוש לתקנתו דיש לו תקנה אחרת שיקבע שם לגמרי ויהיה כאחד מבני העיר ואדרבה לאידך גיסא הוא קלקול לרבים דכל אחד יעשה כן כדי שלא יצטרך לתת בעול מכל ממונו עד שימצא לו מקום קביעות לפי רצונו והיכנא דחיישינן לקלקול דרבים. אם רוצים להיות שם בלא רווחים ומו"מ לגמרי בכה"ג אמרינן בפ' חזקת הבתים פרדכת מסייע למתא והנ"מ דאלימתא בני מתא אבל אגדייסקי סייעתא דשמיא הוא ופי' רשב"ם שם פרדכת אדם בטל שאינו עוסק בישובו של עולם ואין לו מו"מ בעיר כלל חייב ליתן בעול עם הציבור והנ"מ דאלימתא בני מתא רגילות שהיה המלך תובע מס מעולם קצבה לכל שנה והיו באים עבדי המושל לישאל מס מכל איש ואיש כפי אומד דעתו עד שעלה לחשבון הקצוב ושאלו גם מזה הפרדכת והכבידו עליו ובני מתא פטרוהו והצילוהו עד שהקלו ממשאו כי אמרו עליו שאין לו ממון ומה שהוקל מעליו הוכבד עליהם ולכך צריך לסייע לבני מתא וכתב בא"ז משמע מתוך פי' ריב"ם שאינו נותן כשאר בני המקום אלא פחות משומת בני המקום אבל הגדייסקי פי' אם ממונים של המושל התובעים מס מכל בית ובית ומכל איש ואיש ושכחו לזה או לא רצו לתבוע כלום ממנו בשביל שהוא אדם בטל והיו סבורים שאין לו ממון אע"פ שהוכבד בשבילו על האחרים סייעתא

דשמיא הוא שמחלו ואינו חייב לשאת בעול ע"כ פרשב"ם. וכה"ג הוסיף או שנמצא עם בני אדם שאינם מבני העיר ואמרו לשלטון שזה עני הוא ונתרצה השלטון וכתב לו אנדייסקי שפטרו מן המס וכתב מהרי"ח ע"ז דהמסים שלנו שהמלך קוצב עם הקהל ואומר לגבות מכל מי שיש לו אינו חושש אם בעל הוא אם לאו א"כ חייבין ליתן וכן היתומים חייבים אע"פ שאינם מרויחים ע"כ. ומהשתא יתחלק דין זה על שלשה דרכים אם יש לצור שהן מיוחדים על נתינת המס כפ"ע אבל יש עלייהו סך קצוב למלאותו לשלטון הן יהיו רבים או מועטין לא יתחייב אדם בעל לשאת בעול ודווקא היכא דאיליתא בני מתא כדפרשינן לעיל מפרשב"ם וא"ז דכיון דהן הליטוהו והכבידו עלייהו ילטרך לסייע להם אבל אם הם מיוחדין בענין זה שכל א' נותן קצבתו ואין צריכים למלאות סך ידוע נראה דאפילו איליתו בני מתא אינו חייב כלום שהרי לא הוכבד בשבילו עלייהו ומלוה הן דקעבדי שהליטו ממון של ישראל מידי נכרים והכי משמע מבואר מפרשב"ם ואם רגילות לתת כולם ביחד והמושל תובע סך קצוב מכולם ואינו חושש האיך יגבו אותם אז חייב לתת עמהם אפי' לא איליתו כלל כדפסק מהרי"ח ומלשון רשב"ם נמי משמע הכי. ומ"מ נראה דהני דחייב לשאת עמהם אינו חייב כשאר בני העיר כדכתב לעיל הא"ז בשם פירוש ריב"ם ולא תימא דווקא התם דמדינא לא יתחייב אלא משום דאיליתא בני מתא ולכך מקילינן לגבי' אבל בכה"ג דמחייב מדינא לפי מנהגא דמלכא לא מקילינן לגבי' דנ"ל דהתם נמי הטעם הוא משום דבעל הוא אין דעת השלטון כלל שיתן כמו האחרים. וכה"ג כתב מהר"ם בתשובה בפ"ק דב"מ וז"ל דאם כל בני העיר עניים ואין להם מו"מ אלא קרקעות דאין השר תובע מהן כלום ע"כ הא קמן דעיקר תביעת השר מן המו"מ הוא. בא"ז בתשובה כתב ואם היתום בא מעלמא והרויח במקום אחר והשתא בא לדור ביניכן ואינו מלוה ברבית לשום נכרי א"ו שום אדם יחייב אותו במס ואפילו אדם שאינו יתום כה"ג פטור עכ"ל. לכאורה נראה דהך דא"ז פליגי אפסק מהרי"ח דלעיל דדוחק הוא לאוקמי בחד לד כדמבואר לעיל. אמנם נראה דלא פליגי כלל דהך דא"ז איירי בכה"ג שבא לדור שם באקראי בעלמא שאין לו בני בית דומיא דיתום שבא ללמוד שם או בדרך תלמוד או בדרך שכירות או שמשכיר את עצמו לבעל הבית לאכול עמו בכה"ג ודאי אין דעת השלטון לגבות ממנו והוא בו דמחשב ליה כאורחי ופרחי כי כן רגילות הוא שהיהודים הולכים ממקום למקום כדלוגם ולא דמיא למי שבא לשם בדרך קבע עם בני ביתו וכחילוק זה משמע מתשובה האחרת בההוא יתום שבא ללייפסיק כו'. מי שיש לו נכסים מועטין כתב גדול א' דהקנס הוא דאזקוק פטור ואם יש לו יותר יתן מן הכל עכ"ל נראה דזקוק ר"ל משקל זקוק כסף ולא זקוק מנין מטבע או גדולים כמו שקורין אותו במקצת מדינות והכי משמע בהדיא פ' הרבית דזקוק המוזכר שם הוא משקל הכסף ונראה דיש לנהוג ג"כ הכי במדינתינו ובקהלות שבגבולינו שכל מי שיש לו יותר מחמשה ליטרא מעות ווינע"ר נכסים שנותנים מהן מס יתחייב לתת מן הכל ואם לא יפטר והיינו נמי כשיעור משקל זקוק כסף וקטינן נמי הכי שיעורא מסברא משום דחוק היהודים הוא באלו המדינות שאם יש לנכרי תביעה על ישראל שאין לו עדות בדבר ורוצה להשביעו אם אין התביעה יותר מחמשה ליטרין ווינע"ר לא יוכל להשביע לישראל אלא נותן אמונתו במקום שבועה ונפטר אבל יתירא מה' ליטרין צריך לישבע וחוק זה מקויים מן המושלים מקדם הא חזינן דאין חשוב להן נכסים וממון אלא היותר מחמשה ליטרות הרי פרשנו מנהג ודין הנותנין. ועתה נפרש מנהג ודין הניתן ממנו ועניינו תולה יותר במנהג מתורת הנותנים כאשר יבאר הכלים ותכשיטים זהב או כסף או אבנים טובות ומרגליות הן אם תלושין הן אם מחוברים בבגדים ובחגורות ובצלצלות אם מעט אם הרבה אף אם מתוקנים לאשתו ולבניו ולבנותיו מכולם נוהגין באושטרייך ולגפיס לתת מס ואע"פ שמתוך תשובת מקצת הגאונים משמע דפטורין מן המס הואיל ואינן מרוויחין בהן מ"מ המנהג לחייבם ונראה הטעם למנהגינו משום דבכל כסף וזהב ואבן יקרה ומרגליות קופצים עלייהו זביני וחביבייהו חריפי הוא וא"כ אי פטרינן להו מן המס איכא למיחש לרמאי שיקנו הכלים ותכשיטין בזמן נתינת המס וקודם לכן וכשיעבור הזמן אי יתרמי להן הלוואה או סחורה שיצאו בהן ריוח יפה ימכרו הכלים לפי שעה ויוציאו דמיהן בריוח מ"מ הואיל ולפי דעת הגאונים מדינא לא יתחייבו נהגו באושטרייך להקל בנתינתם מהם וגם בהערכתם והיה המנהג שם להעריך כל זקוק כסף לבן או מוזהב מלאכת אומן או של הדיוט מזוקק או קלא היה רק שהכל מחזיקים אותו בכסף בינוני הכל שוה זקוק עבור ארבעה ליטרא ווינע"ר כך היה הכסף נמכר לפי דעתי באושטרייך קודם מ' שנה כסף שבור כי המטבע היה טובה באותו זמן וארבעה ליטרין היו נחלפים עבור שמה זקו' וא"כ כשנפחת המטבע מ"מ לא שינו המנהג והיה נערך לעולם עבור ארבעה ליטרין כמו בראשונה מטעם שפירשתי לעיל דמעיקרא נתחייבו הכלים במס משום דחיישינן למכירתם לפי שעה ומהאי טעמא נכון הוא להעריך הכלים כמו כסף שבור שהמוכר במהירות לפי שעה צריך לזלזל מאוד ממכרו ואפילו אם נמצא בידו שהוא שוה אפילו לפי השער הזול זקוק ה' או ששה ליטרא מ"מ לא חלקו בדבר וגם עתה שנתגרע המטבע ואפילו כסף שבור נמכר ה' ליט' לפחות מ"מ הואיל ומשמע דעת הגאונים שמדינא לא יתחייבו במס אין נראה לשנות בהן הערך מאשר קבלו הראשונים ותכשיטי זהב נהגו באושטרייך להעריך כל משקל זהב עבור חלי ליטרא ווינע"ר כל זהב בשוה מלאכת אומן או הדיוט מזוקק ביותר או גרוע מקצת רק שהוא זהב הגר"י או מדו"קט והטעם בזהב כמו בכסף כדפי' ואבנים יקרים אין להם קצבה ונראה להעריך כמו שיהיו שווים בריוח ובכל זמן בעיני כל רואיהן ובשער הזול לגמרי באותו מקום שהן שם. עוד נהגו באושטרייך להקל בהן שכל מי שנותן מס ממאה ליטר' פוטרין לו הכלים עבור עשרה ליטרין וכן מאלף מאה לעולם פוטרין לו המעשר מן הסכום והטעם נראה משום דמי שהוא אמיד כל כך לא שכיח כלל שימכרם אפי' בשביל ריוח אלא משאיר ברשותו ובידו כשיעור הזה לפי ממונו הכלים להשתמש ולהתקשט בהן ומבגדים ושימושי דערסא כמו וילון וכה"ג אפי' הן חשובים מאוד אין נותנין לתת כלום כיון דאין מרויחין בהם כלום וגם עומדים לבלות אם היינו מחייבים אותם במס נמצא הקרן כלה והכי איתא בתשובת רבינו אבי"ה במרדכי פ"ק דב"מ דחיישינן לבלוי הקרן כה"ג אף כי לית להו זביני חריפי שיוכל למוכרן לפי שעה אפילו מצלים פחות משויו והרבה פעמים לגמרי אין קונה וכה"כ מספרים שאין נותנין כלום מהן דכל הני טעמי אית בהו ועוד טעם אחר שאם יתחייב במס נמצא מבטלין לעתיד לבא שימנעו לשכור סופרים לכתוב ספרים ואיתא פרק מקום שנהגו אריב"ל עשרים וארבע תעניות ישבו אנשי כנסת הגדולה על כותבי ספרים תפילין ומזוזות שלא יתעשרו שאם יתעשרו לא יכתבו הא קמן דחיישינן טובא דלמא ממנעי ולא כתבי להו ומהאי טעמא נמי נראה שיש לנהוג דכל מי אשר יתנדב ומקצה מעות למלאכת שמים כגון תלמוד תורה להשיא יתומים ולהחזיק עניים וכה"ג אפילו אם מרוויחים בהם ברבית ומקיים הקרן ואינו מוציא רק הריוח מ"מ פטור מן המס מהאי טעמא שלא תהא מבטלין לעתיד שימנעו מלהתנדב או בכה"ג וכן משמע בהדיא מתשובה איירי דכה"ג פטור אכן נראה דוקא בכה"ג שרגיל להוציא הריוח כולה כשמזדמן לו מצוה או אפי' אם משייר מעט כדי שלא יצטרך ליגע בקרן בענין זה פטור אבל אם מפריש מעות או הפרישו אבותיו כדי להדליק מהן נר תמיד וכה"ג והסך מרובה והוא מרויח בהן בכפל כפליים ממה שמוציא בצרכי שמים ומחזיק מעות לצדקה בדרך זה שאם ירד מנכסיו הוא או זרעו יחזרו ויזכו בהן לצורך עצמן פשיטא דכה"ג אינו פטור וצריך לתת מהן כמשאר נכסיו וכן מי שרגיל לעשר רווחים שלו אם מתנהג בהם כדפירישית דינם נמי כדפרישית לעיל. מי שיש לו מעות שאינו מרויח בו כלל אלא לעולם הם טמונים ומונחים ביד נאמן כתב בתשובת הר"ח א"ז בפשיטות דחייב לתת מן הפקדונות דלא תליא מילתא אם דבר שאין עין השלטון שולט בהן אבל בפסקי גדול אחד כתוב אם הקהל רוצים שיתן העשיר מכל אשר לו יסבור מותר שיש לו מכדי צרכו ביד אנשי מעשה אם לא יאמינו לו בחרם שלא יגע בו אך עשיר המשופע בהם אוצרות

כסף לא יוטילו לו כה"ג עכ"ל משמע מדבריו שאם אינו משופע באולרות שעין השלטון אין עליו פטור מן המס ועתה על מי נסמוך בזה ונסמוך על מהרי"ח דלעיל שכתב שהמסים שלנו שהמלך קוצב עם הקהל והאומר לגבות מכל מי שיש לו חייבים אפי' מן היתומים אע"פ שאינם מרויחים וא"כ נראה דחייבים לתת מן הפקדונות דאין השלטון חושש אם מרויח אם לאו רק שיש לו ממון יתן ומהאי טעמא נמי נראה שכל מה שיש לאחד אפי' חוץ למדינה פקדון לתת מן הכל וכן כתב בפסקי גדול ח"ל צריך לתת ממעות שחוץ למדינה ואפי' לא בא לידו מעולם וגם שם צריך לתת מהם ורוב עמא דבר הכי עכ"ל ואע"ג דע"כ לדעת רב האי גאון לא מחייב אם הוא בפקדון ולא מרויח ביה הרי דקדקנו לעיל מדבריו דאפילו אם מונח בעירו בפקדון פטור אא"כ משופע באולרות כסף מ"מ איתיה ראיה מדבריו כיון דאין חילוק בין חוץ למדינה לתוך המדינה ולכן לדברי מהרי"ח סמכינן כדלעיל ומדכתב ההוא גדול אפי' לא בא לידו משמע לאורה דאף אם הממון לא ראה פני המדינה מעולם חייב לתת ממנו דהוי דוחק לאוקמי שהיה פעם אחת במדינה ויצא ממנו בעוד שלא בא לידו ותו דמנין לנו לחלק. ואין להביא ראיה מפ' חלק בסופו גבי עיר הנדחת דקאמרינן התם ל"ם דנכסי רשעים אבודים ואע"ג דאינם בתוכה אלא בנקבצים לתוכה אבל אין נקבצים לתוכה לא ופי' שם בקונטרס בלשון שני דנקבצים לתוכה ר"ל שהיו פעם אחת בעיר אבל עתה אינם בתוכה אפ"ה מיקרי שללה אבל אין נקבצים כלומר שלא היה בעיר מעולם אלא נפלו לו בירושה ממקום אחר לא מיקרי שללה ע"כ. ומהכא אתינא ג"כ לחלק לענין מסים ונימא דכל היכא שלא ראה הממון מעולם פני מדינה לא חשיב ממון מדינה זו ויפטר ממסים שנוהגים בני המדינה זו אין נראה ראיה מכאן דבקונטרס כתב התם אהך לישנא לא שמעתי ובלישנא קמא פירש נקבצים לתוכה ר"ל שאפשר לקבלם תוך העיר באותו יום שנעשה כליל ולא מדמינן דיני מסים לעיר הנדחת א"כ להאי לישנא אם יש לאחד ממון חוץ למדינה יותר מהלך יום אחד יפטר אותו ממון ובהא לא אשמעינן פולה פה לחלק בחוץ למדינה בין רחוק לקרוב. ועוד דמוכח התם מן הספר וכן בפ"ק דב"ב דמקשה ההיא דחמרת וגמלת שעוברת ממקום למקום ושהתה שם למ"ד יום והודאה עמהם דינה כאנשי עיר הנדחת ובפ"ק דב"ב תנן כמה יהא בעיר ויהיה כאנשי העיר י"ב חודש ומשני התם ביושבי העיר והכא באנשי העיר וכדאיתא התם וכדפירש"י דגבי עיר הנדחת כתיב יושבי העיר ובלמ"ד יום נקרא יושבי העיר אבל להיות נקרא מאנשי העיר בעינן י"ב חודש אלמא דמחלק תלמודא בין דין עיר הנדחת ובין חיוב הנגבייה מבני העיר לפי משמעות המקרא וא"כ לענין נקבצים לתוכה נמי נימא דווקא לגבי עיר הנדחת דקפיד קרא אשלל העיר כדכתיב כל שללה ולהכי מה שלא ראה מעולם פני העיר לא מיקרי שלל העיר אבל גבי מסים דבאנשי העיר תליא מילתא אין לחלק. וחובות במשכון או שלא במשכון שעלה עלייהו ריבית נוהגין שלא לתת מס מן הריבית ונראה דאין חילוק בין אם עלה רבית זמן רב או מעט וגם נראה הטעם שאין נוהגין לתת מס מן הרבית משום דכתב אשירי פ"ק דע"ז דכל מלוה שהיא ברבית כשמגיעה לידי פרעון מן הנכרים חשיבא כמציל מידם דכל כוונתם להפקיע הכל ואפי' יש עליה משכון וכיון דהכי הוא נראה דלא חשיב ממון ודאי אלא ספק אתי ספק לא אתי ואין סברא שיוציא הודאי על הספק ואע"ג דאשירי חשיב אפי' פרעון הבא כמציל מידם מ"מ לא נוכל כלל לפטור כל הבא בזה דא"כ עתה בזמנינו דרוב מחייתינו ע"י הלואה ברבית ממה יתן מס ואדרבה כל מה שהשלטון תובע אדעתא דרווחא דרבית קא תבע וכה"ג במלוה שיש עליה משכון של מטלטלי דלפי דברי א"ז פ' יש נוחלין ויתר תשובות חשיבא הוא מוחזק אפי' רבית דידיה לענין פי שנים דבכור אלא דהכא אשירי דלעיל דמ"מ חשוב כמציל מידם משום דשכיחי בהו איבוד והפסד ומהך טעמא יש לפוטרו מן המס וגם עוד מטעם אחר דאין מרויחים מידי ברבית שאין הנכרי נותן רבית על רבית כל זמן שלא נזקף ועוד דממון זה לא בא לידו מעולם ואע"ג דהני תלת טעמי דכל חד וחד באנפי נפשיה לא מהני כדמוכח שפיר מתשובה זו מ"מ יצטרפו כולהו לייתב המנהג שאין נותנים כלום מן הרבית ואין זה דוחק לצרף הטעמים שאינם מועילין בפ"ע משום דרוב ענייני מסים דיינינן לפי סברת בני אדם ומנהג במשאם ובמתנם בממונם ודרך בני אדם כך לשקול ולצרף הצדדין וק"ל. אמנם ריבית הנזקף עם הקרן נוהגים לתת מס מהכן ונראה דהיינו טעמא כדפי' מהר"ם בתשובה שעל אודות הטבג"ע במרדכי בפ' איזהו נשך דרבית הנזקף אפי' מה שלא עלה עדיין חשיב הכל כקרן וא"כ הוא ממון גמור אלא שעדיין לא הגיע זמנו לגבות ואע"ג דלא אתי לידיה מעולם וגם אינו מרויח בו כלום עד יום הזקיפה מ"מ הואיל והכל הכל ביחד קרן ורבית וגם עתיד להרויח בו ממילא כשיגיע יום הזקיפה יעלה רבית על רבית דין א' לקרן ולרבית ואף כי בטורח מצאנו לעיל לפטור אפי' רבית שאינו נזקף וראיתי בכתב תקנה שנתקן לצורך גביית המס גדול שנתנו יותר מה' חלקים מנכסיהם הקהל ניאושטט וכל קהלות ויושבים במדינות שטיי"ר ואותו הכתב תקנה תקנו ב' בעלי תורה ושאר לומדים עמהם היו בשנת קע"ו לפרט ובאותו תקנה הגבילו זמן כמו ב' תקופות לזמן הזקיפה אם פחות משיעור זה יתן מן הרבית הנזקף ואם יותר לא יתן ממנו ונראה להגביל זמן שנה תמימה ופחות מזה יתן ממנו משום דאין דרך כ"כ לעשות זקיפה יותר משנה אבל זקיפה שהיה יותר משנה היה נראה חוץ מן הסברא שאם זקף אחד על ב' או ג' שנה שיתן עכשיו ממנו אם יש לאחד חוב שאינו יאוש וגם אינו בטוח לגמרי או כה"ג כגון שהנכרי חייב לו י' לטרות ואיננו בטוח רק עבור ד' או ה' או ו' לטרות בכתב תקנה דלעיל תקנו שיעריכנו בחרם לפי דעתו ויתן רשות לכל א' מן הציבור אם ירצה לקחנו באותם דמים שהעריכו בו יקחנו. ונראה שצריך להתיישב יפה בדבר כמו שאפרש באושטריי"ך לא נהגו כן אלא הי' צריך בכה"ג לתת מס ממנו בשלם או לעשותו כמו יאוש והיה מנהג שכל חוב שהיה מחשיב ליאוש היה צריך מיד להוציאו מידו ולתתו לנאמן הציבור ואם היה נפרע מה שהוא הבעלים נוטלין שליש והציבור ב' חלקים ונראה דהמנהג זה או כה"ג יפה ובדין הוא ומפני כמה טעמים כמו שאבאר חדא דהדבר ידוע דכל דבר צריך שומא תולה בשיקול הדעת ואיך יתכן שיוכשר שום אדם להיות מעריך ודיין לעצמו הא קי"ל דאין אדם רואה חובה לעצמו ואף ע"פ החרם אין להכשירו בכך אף אם הוא צריך נאמן מהאי טעמא דאין אדם רואה חובה לעצמו ותו דאשכחן תקנות וגדרים עשו הקדמונים שלא יעשו בדמאות כשנותנים הוצאות ע"פ השבועה כל ציבור לפי מנהגו ובנ"ד נמי איכא למיחש שיעריכנו פחות מדמיו ואע"פ שנותן רשות לכל בני הציבור שיקחנו מי שירצה באותן דמים מה בכך בטוח הוא שאין אחד מוציא מעותיו המזומנים לקנות חוב שאין בטוח לגמרי אפי' שוה ד' אינו קונה ברצון בג'. וא"ת בכל דיני דגוד או איגוד איכא הך חששא שמא יעריכנו א' בפחות משויו משום דבוטח שחבירו אינו מוציא מעות מזומנים על שום חפץ אא"כ שוה בוודאי בלי שום ספק בכך זה ואפשר נמי שהוא שוה יותר ואמאי תקנו חכמים דינא דגוד או איגוד לפי דעת רוב הגאונים אפי' שוה ק' בר' או איפכא ולא שיימינן בב"ד ובחוב זה נמי הבעלים והציבור משותפין בו כי יתחייב ממנו חלק מה שהוא למס וא"כ יהא להם כח לבעלים לומר לציבור קחו חלקי בכך וכך דמים או אפרע בעד חלק שלכם כך וכך לא דמי כלל דהתם שקול הדבר ממש שאם זה שאומר גוד או איגוד יסמוך ע"ז שקשה הוא לחבירו להוציא מזומנים על חפץ אא"כ שוה הוא כך ברווח ובשפע אותו צד יש ג"כ לגבי דידיה שאם ישיב לו חבירו גוד אתה צריך הוא להוציא מזומנים על חלק חבירו משא"כ בנ"ד דבלא"ה הוי הציבור צריכין כל א' לפרוע מזומנים מכל נכסיו למס וא"כ יקשה לפרוע גם בשביל נכסיו של זה אא"כ היה שוה בכך ברווח ובשפע ואפילו אם יתרצה ב"ח שישומו החוב ג' מעיר אחרת או אפילו מאותו עיר אם יתרצה שלא יתנו לו מזומנים עבורו כמו שמעריכו אלא אם ירצה א' לקחנו באותם דמים יתן לו עבורו ג"כ חוב אחד או ב' שאינו יאוש ג"כ כמו זה ובדרך זה יהא כערך וודאי ביושר מ"מ נראה דאין לסמוך בדרכים אלו מנהג אושטריי"ך שכתבתי לעיל דאיכא למימר דמדינא הכי הוא דכיון דכל המסים עיקרם

נתבע בשביל ההלוואות שברבית ולפיכך י"ל בכל חוב שלא נתייאש לו לגמרי עדיין שמו עליו והעולם מעריכים הבעלים בשבילו משלם והציבור נערך בעושר בשבילו כמו מחמת שאר ממון וע"ז סמכו קדמוני אושטרייך לנהוג כך ומהשתא לא תקשה מהא דכתב במרדכי פ' החובל בשם מהר"ם שאם הזיק א' חוב של חבירו אינו משלם לו כסך החוב ממש אלא שמין אותו כפי שוויו למכור דודאי בעלמא אין שום ענין נישום ונערך אלא כשוויו לימכר אבל לגבי גביית המסים איכא טעמא אחרינא כדפירש' והא דכתב בתשובת א"ז וז"ל ראובן שהלוה לאחיו זקוק ואין לו מה לשלם אם בשעת פריעת המס יכול לקבל החרם שכבר נתייאש מאותו חוב לגמרי פטור ואם לא נתייאש ועדיין מובטח ומצפה לו תדיר חייב לפרוע מס מן הכל ואם ממקצת נתייאש וממקצת לא נתייאש ממה שלא נתייאש יתן עכ"ל הכא משמע לכאורה דחוב שהוא בטוח במקצת וקצת יש בו ספק אינו חייב ליתן ממנו מס אלא כפי מה שהוא בטוח אמנם י"ל דהלואה כהא לא היתה ברבית שהרי לאחיו הלוה א"כ הוי הוא כמי שהוא בידיו מעות מזומנים שנפסלו קצת ועמדו רק על חצי שוויים דודאי לא יתחייב ליתן מהם אלא כמו שהן שוים לימכר אבל לעולם הלואה שהוא ברבית מנכרים שהערכת העושר תלוי בהן כל זמן שלא נתייאש לגמרי נערך החוב משלם דמימר אמרי אם עכשיו אין בטוח הוא לגמרי לאחר שנה או שנתיים יתפרע כולו הקרן ורבית וריוח במה שלא היה נפרע כבר וענין זה אינו כהלואה שחייב לו ישראל חבירו וק"ל. ומסך מילתא דתשובה דא"ז נראה קצת להוכיח דיש חילוק בהערכת החוב לענין מסים מלענין נזק דהא קאמר אם לא נתייאש ועדיין הוא מובטח ומצפה לו תדירי חייב לפרוע מס מן הכל ע"כ וקא אדלעיל דכתב ואין לו מה לשלם וא"כ הכי נמי דמובטח ומצפה לו תדיר מ"מ אין לך אדם שקונה חוב שהיה חייב הישראל שהוא עני ואין לו לשלם ואפילו בפחות מרביע דמיו אע"פ שיש לבטוח בוודאי שיפרענו כגון שילוה במלאכה או בשמוש בכה"ג מ"מ הואיל ואינו מצפה בו לשם רבית וריוח למה יוציא מעותיו רחוק לשכר וקרוב להפסד אע"כ אין מעריכין החוב לענין מסים כמו לענין נזק וא"כ יפה חלקנו לעיל בין נדון דידן ובין ההוא דפסק מהר"ם בפ' החובל. אמנם אם יארעו מאורעות דלא שכיחא במדינה כגון שיתגבר חירות גדול או שהשנה מקולקלת ביותר שהדבר ידוע שאין בדעת האדם להעריך כמה וכמה חובות כלל בבטחון ודאי או ביאוש ודאי כי הענין תולה ועומד על הנולד ועתיד לבוא ואפשר יהיה או לא יהיה כה"ג הסברא נוהגת שלא לחשוב החובות ודאי בטוחים או בודאי יאושים אלא יש להעריכם ולמכור לציבור כדמבואר לעיל כה"ג זכורני באושטרייך שהיו למקצת עשירים חובות גדולות על שרים וכומרים גדולים ועמדו כמה שנים במבוכה ולא היה אפשר לידע סופו והיה נראה להם תוך מסברא שיתנו מהן מס ויוציאו הודאי על הספק ולעשותו יאוש גמור שיהיה ב' חלקים לציבור היה מכה"כ רחוק מן הדעת והסכימו שמתי שיהיו נפרעים יקחו חלק עשירי מהקרן ורבית והשאר הכל לבעלים ובתוך כך לא יותן מהם מס כלל ואם יש לאחד כתב בידו שהוא פרוע או שקר ומחזיקו בידו עד שמזדמן לו עת לתבוע כגון עד שימות הנכרי וכה"ג אינו חייב ליתן כלום ממנו וגם לא יצטרך להוציאו מידו שהרי אמרו חכמים כל אשראי ספק אתי ספק לא אתי כל שכן אשראי דקיטרא ואפשר דתהוי חייתא דקיטרא ולאו ממון מיקרי אע"פ שהוא מחשיבו לממון ואם היו נותנים לו איזה סך מעות עבורו לא היה מוכרו בכך מ"מ לא חשיב ממון לענין ליתן ממנו מס ודמי קצת למי שיש לו מורים במדינה אחרת במצפה ג"כ על ממונו מתי שימות ולא היה מוכר זכותו והורשתו באיזה סך מעות מ"מ פשיטא הוא שלא יתחייב ליתן כלום ממנו ותו דהיכא למילף מק"ו מן הרבית דנהגו שלא ליתן כלום ממנו כדפירשתי לעיל דהנהו טעמא איתנהו הכא מכש"כ וכן נראה דאפי' אם יש לאחד תביעות וערעורים על הנכרי שהוא בטוח להוציא ממנו ממון לא יתחייב ליתן ממנו כלום אע"פ שאינה תביעת שקר מ"מ הואיל ולא מתביעת הלואה היא כמה עלדקי והרפתקי נפלו בשאר תביעות שיתגלגל הדבר שיגיע לריק ולא יוציא שום ממון. ולתת מס מן הבתים והכרמים ושאר קרקעות דברים הללו פירשו הגאונים בתשובה בהדיא במרדכי פ"ק דב"ב כתב מתשובת מהר"ם שאין להטיל שום מסים על הקרקעות וכתב שכן היו נוהגים בכל המלכות שהיה דר בו וכתב עוד שכמה פעמים רצו בעלי כיסין לשנות ולא עלתה בידם והאריך א"כ בראיות שמן הדין אין לתת מס משום קרקע וכתב ג"כ תשובת רבינו יוסף ט"ע שאין להטיל מס על הכרמים ומסיים אותה תשובה שאין להכביד עליהם כשאר פרקמטיא. עוד מצאתי שהעתיק אחד מן הגדולים מתשובת מהר"ם וכמדומה לי שנמצא במרדכי דבני רינו"ס וז"ל בקצרה ולתת מס מן הבתים זה תלוי במנהג ואם אין המנהג קבוע אם המה צריך בענין החומות ומגדלות העיר לשמירת העיר יש להם מס מן הבתים וגם מן הממון כו' עד אבל שאר מסים שנותנים קלבה לכל שנה מחמת שמרויחים בעיר לא יתנו מן הבתים ואם יש לו ב' בתים או ג' יתן מהם דמ"מ מרויח אחר אבל מבית דירתו לא יתן כו'. ע"כ תשובה זו סותרת תשובה דלעיל בשם מהר"ם דהכא כתב דמותר בתים על בית דירתו וכ"ש הכרמים יתחייבו במס דמ"מ מרויח אחר ולעיל קפסיק וקאמר דאין להטיל מס על שום קרקע וכן מוכח מתוך הראיות שמביא ואפשר דהכא איירי כגון שקנה אותו מותר בתים או מחזיק אותו בשביל ריוח שכירות שלהן כגון שהוא במקום רוב עם דקפלי עלייהו שוכרים אבל מחזיק אותן בשביל שהן ירושת אבותיו וקשה עליו למוכרן או כדי שיקיימנו לבנו או בשביל להושיב בהן בניו או קרוביו לא"ז וכל כה"ג שאינו מחזיקם כדי להרויח בהן נראה שפטורים מן מס וכן זכורני באושטרייך שכמה פעמים רצו בעלי כיסים לתקן לתת מס ממותר בתים ולא עלתה בידם והדבר ידוע שרוב מותר הבתים שהחזיקו בני אותה מדינה לא החזיקו בשביל ריוח כלל אלא בשביל חד מהני אמתלאות דפרישנא לעיל. וכן הכרמים כמדומה לי בודאי שנהגו לתת מהם מס אך לא ידעתי אי מכל דמיהם או ממקצתן ובתשובת רבינו יוסף טוב עלם דלעיל משמע שאין להכביד עליהם כשאר פרקמטיא אבל מ"מ חייב לתת מס מהן אע"ג דבתשובת מהר"ם פסק וכתב דאין שום קרקע חייב במס וכתב על זה ותדע דאם היו כל בני העיר עניים ואין להם משא ומתן אין השר מוטל מהם כלום רק הטסקא המוטל על הקרקע עצמה אלמא שאין תובעים המסים אלא בשביל מו"מ מ"מ נראה באלו הארצות שרוב מחיית האומות עצמם רק מן הכרמים ומרוויחים עשרם מהם ותביעת המסים שאין קצובים מהם לפי שבח ממון של הכרמים שלהן אין לפוטרן כלל מן המס וגם אין לחייבם כשאר ממון כמו שכתב רבינו יוסף ט"ע דצריך אריס ואינו נשמר לו בביתו כשאר ממון ורוב חמה ורוב צינה מזיק ומקלקל בהן וכ"כ רש"י פ' הרבית גבי משכנתא בנכייתא דהנאת הכרם ואכילת פירותיו אינו ברור כלל לכך נראה דיש להעריך הכרמים בדמים בינונים ויתן מס מחצי דמיהן אמנם אם יארע שצריכים לתת מס גדול ומופלג כמו עד חצי או שליש נכסיהם אז לא יתכן כלל לפטור מותר בתים וחצי דמי הכרמים דאם היינו פוטרים אותו נמצא שזה שאין לו רק ממון במו"מ יוצא למס המובחר שבנכסיו וילך מעוטו וזה שיש לו בתים וכרמים אם ירצה ימכור קרקעותיו ויהיה עשיר להרויח במו"מ כבתחילה כי כן דרך בני אדם כשיורדים מנכסיהם שנושאים ונותנין בהם מוכרים קרקעותיהם כדי שימצאו בידם ממון להרויח בהן מחייתו לכך יש להעריכם כשער הזול באותה שעה ויתן מס מן הכל אמנם אם היו אותם קרקעות חוץ למדינה אע"ג דאית בהו נמי האי טעמא מ"מ נראה דתרי חומרי לא עבדינן בהו הואיל ואין ראוין לראות פני המדינה כל עיקר. ומי שיש בידו מעות משל אחרים שהוא מרויח בהן בא"ז פרק לא יחפור כתב שרש"י תיקן בצרפת שמי שיש בידו מעות משל אחרים בחצי ריוח יתן מן החצי ומשל נכרים אין נותנים ובמקום שאין תקנה הסביר ר"ת שמן הדין אין נותנים כלום משל אחרים ואם ירצו עתה לתקן ושמעון מעכב הדין עמו אך יש להן רשות לומר לשמעון שמעון יש בידו ממון אחרים ואין נותן כלום ויראו לו פנים וידים מוכיחים ובמרדכי פ"ק דב"ב כתב מתשובת מהר"ם וז"ל ועל אודות המס כל מה שמרויח בו הן

משלו הן משל אחרים חייב לתת ממנו מס ואם עד עתה נהגו מקילין שלא לתת ממנו עתה יכולין לומר ע"כ סבלנו מכאן ואילך לא נסבול ע"כ. ובארצותינו נוהגים כזאת שהטובים ומכריזין מי שבידו משל אחרים או אם ידוע ממון אחרים שמרויחים בו יגיד ע"פ חרם ונותנים ממנו מס כמשאר ממון אך לפעמים רגילים לעשות פשרה בדבר. כתב בתשובת הר"ח א"ז שמעשה בכל יום שמלמד או סופר אינו נותן משכר פעולתו שלא הגיע לידו עדיין אפי' בסוף הזמן כשנגמר כל מלאכתו ע"כ. ונראה דה"ה לכל שאר פעולות כה"ג ולאו דווקא מלמד או סופר דאין לחלק. כתוב בפסקי גדול א' ישראל שהקיף מן הנכרי בגד או תבואה לזמן אם בא השמש קודם הזמן צריך לתת עכ"ל מכאן משמע שאין מנכין לאדם מסכומו מה שהוא חייב לאחרים אם עדיין לא הגיע לו הזמן לפרוע ולא נהגו הכי בארצינו אלא מנכין לו מה שהוא חייב בין למולים בין לערלים אף אם לא הגיע הזמן עדיין לפרוע אמנם נראה אם א' חייב מה שהוא לקרובו או לאוהבו והדבר ידוע שלא יכריחהו לפרוע כלל עד אשר יפרע הוא כרצונו ודאי כה"ג אין לנכות לו מסכומו ואע"ג דסברא פשוטה היא זאת כתבתי משום דחזינן דנהגו קצת להיות מנכין חיובא כה"ג ונראה דאין ראוי לנהוג הכי כלל הנה כתבתי הנראה לע"ד תורת הנותן והניתן ממנו. אמנם רוב מה שכתבתי היינו לענין מסים הקצובים וגם שאינם קצובים או שאר תביעות מן השלטון רק שאינם מופלגים או כבדים ביותר ויותר אך אם הגבייה בדרך זה שהשלטון יקח ד' או ה' חלקים מממון הציבור וישאיר רק עוללות וכה"ג ישתנו הדינים בכמה מילין כדמבואר למבין מתוך הטעמים והראיות. הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה שמג ראובן ושמעון בעלי כיסין הן והוטל מס גדול על אנשי הקהל ועליהן בכללייהו והסכימו

אנשי הקהל שכל אחד יכתוב הודאתו וישבע על ככה כדי לברר מי הוא הרב או המעט בנכסים וראובן ושמעון ויתר בעלי הכיסין ממאנים בדבר ותפלים לעשות שומאות וערכים לכל א' וא' כמו שנהגו כמה שנים ועוד טוענים בעלי כיסים שאף אם יתחייבו לישבע עמהם אין רצונם לכתוב בהודאתם ולפרט כל דבר ודבר ואיכות ומהות כל ענייני ממונם כי דואגים לכמה מיני היזקות שראוים להולד להם בשביל כך אלא רוצים הם בעצמם לשער ולהעריך כל ממונם מפרטות וכללות ושוב ישבעו שכך הכום יש להן ולא יותר ושאר הקהל אינם מפלים בדרך הזה האיך הוא דין תורה על דברים הללו:

תשובה יראה דבני העיר ואנשי הקהל המצורפים יחד בנתינת המסים יש להן כל דין שותפין והכי מוכח במרדכי ובאשירי פ' הגוזל בתרא משום רבינו שמחה דמדמינן לדיני שותף ובענין השותפין תנן פ' כל הנשבעים ואלו נשבעים שלא בטענה השותפין והאריסין כו' ומפ' עלה בגמרא דנשבעים שלא בטענת ברי אלא אפי' בטענת שמא משום דמורו היתרא ופירש"י לפי שטרחו בנכסים מורו להיתר לעכב בידם משל חבריהם וא"כ בני העיר הואיל ושותפין הן בצירוף המסים יכול כל א' להשביע את חבירו בטענת שמא אולי יש לך ממון רב ואין אתה נותן כ"כ לפי הערך ומורה לך אתה היתרא משום דאתה טורח בצרכי הקהל לפקח על צרכיהם נגד המושלים וכה"ג לשקל המסים ולהרויח הזמנים ועוד יותר שאתה סובר שגם לאחרים יש ממון כמו לך וא"כ נתינתך שוה עמהם ועל ספק זה אתה מעכב מלתת לפי ממונך ואמרינן פ"ק דב"מ דמתוך ספק מלוה יפיקה אפים בשל חבירו דלא פלגי אינשי מספק ממונא כ"ש דמחזיק מה שבידו מספק וא"ת בלא טעמא דשותפין ניהו ע"כ דין תורה הוא לברר נתינת המסים ע"פ השבועה משום דבענין אחר אי אפשר לעמוד על העיקר ושיצא הדבר לאמיתו שאם תאמר ע"פ שומא והערכה כסדרם וכי בני אדם נביאים שיודע זה מה בכיסו של חבירו ולא דמי לכמה אומדנות דאשכחן בתלמודא אומדין כמה אדם רוצה ליתן או ליטול בשביל כך וכך ואשכחן נמי דאומדן דעתו של אדם כך הוא או היה כך כל הני אומדנות מעריכן לפי הרוב ורוב בני אדם האיך דרכם ודעתם ויש בנו כח להכיר ולידע מידה והרגל דרוב בני אדם אבל אומדנות דעניות ועשירות דלא תליא במידה והרגל יש מתעשר שאין כל אדם יודע ויש מתרושש והון רב הכל ברצון מי שהשופר שלו ועבידי אינשי דמטמרי נכסייהו שלא להשביע את עצמן מש"ה אי אפשר לכוין האמת באומדנא כלל ומוכח בכתובות פ' מציאת האשה דכל היכא דלא ברירא האומדנא לא עבדינן לה דתנן התם חכמים אומרים פעמים שאדם העשיר והעני עני והעשיר ומפ' בגמ' כגון כבר היה עשיר בדעתו וחזר להיות עני בדעתו וכן איפכא ולכך אין אומדין לפי דעתו ואפי' לר' יהודה דפליג התם וקאמר דאזלינן בתר אומדנא וקי"ל כוותיה כדפסק התם היינו משום דאומדנא ניכרת כלומר נתגלה ביניהם ומכירין אנו ותרגומו וקמלנו ולא חיישינן כדחיישי רבנן שנתחלפה דעתו כדמוכח התם אבל מודה הוא דכל היכא דלא ברירא האומדנא כלל כבנדון דידן לא עבדינן אומדנא וא"כ למאי איצטרך לומר טעמי דשותפי ניהו. וי"ל אי לאו טעמא דשותפי ניהו ה"א דעבדינן אומדנא הכי אע"ג דלא ברירא דעיקר הטלת המסים ושאר מיני המסורת הן מן האומות והמלכים מוטלים הן לפי מה שהן שמין ומעריכים משאם ומתנם ורווחים של הציבור בכללות ובפרטות נמי לפעמים והכי משמע בדברי הגאונים בכמה דוכתי בהטלת המסים דבענין זה הוא. ומעתה אית לן למימר סוף דינא כתחילת דינא אם הוטל המס ונתרבו בשביל שהעריכו האומות ממונם של ישראל איכא למימר דכה"ג דינא דמלכותא הוא דמלכותא אמר תיתוב כל חד לפום אומדנא דידיה או מאן דאתי בתרייהו והכי דאיבררי לשום ולהעריך כמו שלוחי דמלכא איכון ואפי' אי לא יכוונו האמת מ"מ דינא קעבדי וא"כ האיך יכוף אחד את חבירו לישבע לו מספק אבל מטעם דשותפין ניהו מזקיקו שפיר לישבע כדפירשתי. ונראה משמעתא דצריכין להתיישב אם אחד עוקר דירתו מן העיר ונשאר מקצת חיוב המס על הקהל שיצטרך הוא לשאת עמהם באותו עול הואיל ועדיין השותפות קיים ויכולים להזקיקו לישבע עמהם כי כן פסק מהר"ם בענין השותפות ופי' הא דתנן בפ' כל הנשבעין חילקו השותפין אינו יכול להשביעו בטענת שמא היינו דוקא שחילקו לגמרי אבל אם נשאר להם מעט פירות או מילתא דלא ידיעא חלוקתא שאין סכומו ידוע עדיין השותפות קיימת. ומה שטענו עוד בעלי הכיסין שאינם רוצים לפרט ולפרש חלק ממונם אלא לישבע כך וכך ממון יש להם בכללות נראה דלפי דין חכמי התלמוד שנתחייבו שבועה דרוב הגאונים פסקו והוכיחו מן הגמ' דהנשבע לחבירו שאינו חייב לו נשבע בסתם ואין צריך לפרש באיזה ענין אינו חייב לו או באיזה ענין פרעו וה"ה ה"נ כיון שנשבע שכך וכך ממון יש לו ורצונו לתת ממנו לפי הערך הרי זה נפטר ממנו ולא יצטרך לפרש ולבאר יותר אמנם בס' המצות כתב דאחר סיום התלמוד תקנו הגאונים שצריך לפרש בשבועתו האיך אינו חייב לו כדי שלא יוכל לבוא לשום טעות או רמאות וכתב בהגה"ה במיימוני שכך נהג מהר"ם לפסוק בסוף ימיו וכן משמע באשירי במתני' ברים ב"מ שיש לדיין לבאר ולסגור בפני כל צד רמאות שבהשבעת בעלי הדין וא"כ כ"ש בענייני מסים רגילים אינשי למעבד כמה טלדקי כדי ליפטר מהמס ומקילים לצדד ההיתרים ואם ישבע בכללות אפשר שיעשה כמה מיני טעות ורמאות לכך צריכין לפרט ולפרש בביאור יפה כל הנכסים איכותו ומהותו כדפרישית וכן נהגו בכל גבולינו מקדם:

שאלה שדמ לגוי שהוטל עליהם מס והסכימו כולם לברר ה' אנשים להעריך כל איש ואשה ולתת המס

לפי אותה שומא והערכה ויש ג' אחים עשירים תקיפים בציבור ותפלים שיתבררו ג' מן הה' שהן משלהן שיש להן שייכות אליהם ושאר הציבור אומרים אדרבה אין לברר אלא אנשים שאין להם שייכות כלל ובכך יצא הדבר לאמיתו. הדין עם העשירים או לאו:

תשובה יראה דמי שפוסק למיעבד כהפך העשירים שפיר קעביד בדרך זה שרוב מן המעריכים אין להם שום שייכות כלל דבדרך זה יצא הדבר לאמיתו יותר וראיה מהא דגרסינן בפ' זה בורר ומ"ט דעבדי הכי פי' שזה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושניהם בוררים עוד א' ולא אמרינן שבתחלה יבררו להם ב' בין שניהם אמרי במערבא משמיה דר"ז מתוך שזה בורר לו א' וזה בורר לו א' ושניהם בוררין לו עוד א' יצא הדין לאמיתו ופירש"י דלייתי בעלי דינים דסברי הרי אני בררתי האחד ואם היה יכול

להפך בזכותו היה מהפך והדיינים עמהם נוח להם להפך בזכות פניהם מפני שפניהם בידרוס עכ"ל וכתב אשירי עליה דיש חסידי דעת טועים בדברי רש"י ואומרים שיוכל הדיין להפך בזכות אותו שבידרו אפי' בדבר שאין לו בו זכות ואם יוכל להטעים דבריו לחבירו הדיין להטעותו שיהיה עמו בהתחבולותיו מלי למיעבד בדינא הואיל וזה בידרו ומתוך כך רגילים עלמא לבקש להם דיין בעל התחבולות שיודע לחפש אמתלות ודקדוקי און וכתב האשירי דחלילה וחס למעבד הכי דהוה בכלל מטה משפט אלא דעת רש"י הכי דלייתי בע"ד משום דאינון סברי אלו היה לי שום צד זכות לפי האמת והיושר לא היה נשאר נעלם כי הדיין שבררתי היה מדקדק אבל לדקדק אחר התחבולות ודאי כלל לא. והא דפירש"י והדייני' עמהם נוח להן להפך בזכות פניהם מפני שפניהם בידרוס אינו מבואר באשירי מה ר"ל רש"י בזה ונראה לבאר דהדיינים בעצמם נוח להם לכל אחד להפך אף בזכות אותו שלא בררו ולא מסתפי מבעל הדין השני משום דסומך ע"ז שהוא עצמו בידרו ומסתמא לא חשיד ליה שיחניף לחבירו נגד הדין ע"כ סוגיא הגמרא לפירש"י ודברי אשירי. והשתא נראה לדמות נ"ד להני סברות דהעשירים והתקיפים בוררים מעריכים גם מעלהם כדמבואר לעיל שמ"מ הרוב הן מאותן שאין להם שום שייכות כלל כה"ג לייתי העשירים טפי בלא יתבלבל הסדר ולא יבקשו עוד ערעורים בתקיפותם דהכי ודאי קים להו להני מעריכים שכך עולה להו כנגד הצבור שהרי מבוררים שלנו היו בדבר והיו מדקדקים אחר זכותינו אלו היו יודעים שאין ערכנו מגיע ועולה כך לא היו שותקים וגם אילו המעריכים שבררו העשירים נוח להפך לדקדק בזכות הצבור משום דלא מסתפו מן העשירים לפי שהם בידרוס לא חשידי להו וכ"ש כשבידרוס דאפי הקהל שייכו לעשירים ולתקיפים לברור גם מעלהם דבהכי לייתי לכל מיגדר מילתא והראשים עמהם נוח להם כדלעיל אבל בבינונים אין להקפיד בכל הני דבלא"ה לייתי ולא מסתפי מנייהו. אמנם דוקא בזמן שהעשירים רוצים לברור מעלהם אגבי אמת אבל אם מחזיקים להו ברמאים ובעלי התחבולות כלל וכלל לא:

שאלה שמה חבורת ישראל דרים בעיר אחת ויהי לימים יצא תגר וחירום על העיר וכל העיר יראים ודואגים פן תלכד העיר בחזקה או בשוקבא ומפקחים לבנות ולהחזיק בדקי העיר בחפירות ובבניינים וממנים שומרים ביום ובלילה לשמור וכן שלטוני העיר קראו ג"כ ליהודים שיעזרו ויסייעו גם הם לחזק בדקי העיר ושיעמידו ג"כ שומרים לפי ערכם ונפלה מחלוקת בזה בין בני חבורה העניים רוצים שכל ההוצאות לצרכי הללו יהיו נגבים לפי שבח ממון והעשירים רוצים שיהיו נגבים לפי הנפשות ויש מהן אומרים שיהא נגבית לפי הבתים. דינא דהני מילי היכא הוא:

תשובה יראה דדברים הללו אינם נידונים על בוריין בדין תורה לפי אשר נמצא בספרים לבד אלא גם צריכים נדונים לפי ראות עיני הדיין האיך הוא ענין המנהג והחירום ולפי אשר הוא הציווי מן השלטונים כמו שאבאר ובתחילה אבאר דין התלמוד ופסקי הגאונים אשר ידעתי ומצאתי ואח"כ נחלק בדבר לפי הענין. בפ"ק דב"ב תנן כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר רשב"ג אומר לא כל החצירות צריכים לבית שער כופין אותו לבנות לעיר חומה דלתיים ובריח רשב"ג אומר לא כל העיירות ראויות לחומה וקאמר עלה בגמ' בעי מיניה ר"א מר' יוחנן כשהן גובין לפי שבח ממון הן גובין או לפי נפשות הן גובין אמר ליה לפי שבח ממון הן גובין ואלעזר בני קבע בה מסמרות ומסיק עלה שם באשירי דכל מילתא דלית ביה סכנות נפשות לא אזלינן אלא בתר ממון וה"נ אמרינן פ' הגוזל בתרא שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד עליה גייס לטורפה מחשבין לפי ממון וכן כל מה שמחדשים אומ"ה גזרות ופורענות על ישראל אפי' אם מענים אותם ביסורים ובמניע' ממאכל וממשתה גובין הכל לפי ממון דעיקר כוונתם על הממון עכ"ל. והתוס' מקשים שם מהא דאמרינן בפ' בן סורר ומורה דהבא במחתרת נידון על שם סופו ומפרש הבא טעמא התם משום דחזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו כו' עד מ"מ אין מחשבין בו אלא לפי ממון כיון דהגייס ברצונו אינו בא על הנפשות דאם לא יעמדו כנגדם לא יזיק לגופם הלכך לא חשיב סכנות נפשות עכ"ל. תו מסקינן פ"ק דב"ב דגובים לפי קירוב בתים וכתבו התוס' עלה וז"ל פר"ת ומתנים עניים קרובים יותר מרחוקים וכן עשירים קרובים יותר מעשירים רחוקים אבל עשירים רחוקים נותנים יותר מעניים קרובים ולפי שבח ממון נמי הן גובין וכ"כ אשירי בשם הר' יוסף הלוי דשבח ממון הוא העיקר ומחלקין תחלה לפי הממון ואח"כ מחלקים לפי קרוב בתים ומסיק באשירי דדברים הללו היינו בזמן שיש שלום בעולם והיכא אימת מלכות ואין לחוש אלא לאותן שבאים דרך ליסטיות או בהקראי בעלמא אבל בזמן שיש מלחמה והמלכים מתגרים זע"ז מסתברא בכה"ג לא איכפת לן בקרוב בתים כלל דלגבי כרקום שכבשוה עיר קירוב בתים וריחוק בתים חדא מילתא היא הילכך אין גובין אלא לפי שבח ממון ואם באים על עסקי נפשות גובים אף לפי הנפשות ושבח ממון היינו דוקא ממון דמטלטלי דליכא למיחש על המקרקעי ואם יש לחוש לגזילות אילנות וקרקעות ושריפת בתים ותילתם גובין לפי כולן הואיל ועל כולן הן באים עכ"ל. ובמרדכי פ"ק דב"ב כתב מתשובת מור"ם ועל ענין שומרי העיר דמתחילה שומרים בעצמן בלילות ואח"כ נתפשרו הקהל לתת דבר קצוב לשנה נראה בעיני אע"פ שמתחילה היו שומרים לפי הגולגולת אם דל אם עשיר מ"מ אחר שכבר הושבה השמירה לדין תורה דאמרינן פ"ק דב"ב דמחשבין לפי ממון בתר השתא אזלינן ואם מתחילה כשהיו נכרים מושלים ומופקדים על השומרים שינו מידת יהודית להשוות דל ועשיר ועתה שהוטל עלינו הדרגא לדיננא ואין לנו לשנות מדין תורה דכל דבר התלוי בממון מחשבין לפי ממון דבשלמא כשהן שומרים לעצמן דין הוא דתהא השמירה לפי הגופים שהן בני השמירה וכן גוף העני יכול לשמור כמו גוף העשיר ואדרבה יותר אבל עתה שנותנין דבר קצוב אין לומר כיון דהממון שהן נותנין הוא תחת שמירת עצמן שהיו שומרים בתחלה והעשיר לא ירבה והדל לא ימעיט דהא אמרינן פ"ק דב"ב הכל לכריא דפתיא אפילו מרבנן כו' ומסיק מהר"ם דדבר פשוט הוא כמו שכתב ע"כ. ומסתברא נבאר שאילתינו דבר דיבור על אופניו ונראה דאם החירום והסגר מלך מושל ושר תקיף שאפשר לו להחזיק העיר לשם עובד אם ילכדה או דייקינן דאין הכרקום בא אלא על עסקי ממון דאין כוונתם להשחית העיר שאגבי הלכא בוזזים ושוללים ותופסים כל ממון המטלטל הנמצא ולכך אין מחשבין רק לפי שבח ממון וכה"ג אמרינן פ"ק דכתובות כאן בכרקום של אותו מלכות כאן בכרקום של מלכות אחרת ופי' רש"י דכרקום של אותו מלכות אין רצונם להשחית העיר כי כשתכבש העיר הסמוכה למלכות מחזיק לשם עובד ולכך אין פנאי לנסך וא"כ נראה דכה"ג דהיכא שאין כוונת הכרקום להשחית העיר ורוצה להחזיקה לשם עובד שאז אין הורגין וממיתין בה שום אדם מק"ו דאין מנסכין ואע"ג דהתוס' שם מפרשין בע"א האי דכאן בכרקום של אותו מלכות ויש פנאי לנסך ועל פירש"י מקשין טובא מ"מ בהך סברא דהיכא דכוונתם להחזיק העיר לשם עובד שאז אין מקלקלין וממיתין בה לא פליגי כלל דלבטול או לנסך אין בזה השחתת העיר וק"ל. והא דכתבינן לעיל שדרך הכרקום לשלול ולבוז כל ממון המטלטל א"כ היינו צריכין לחשוב לפי כל שבח המטלטלין ואפילו בגדים ותשמישי דערסא וספרים וכה"ג תפלים של כסף חשב יותר מעטרי תונות של נכרים ומ"מ קשה לדקדק כולי האי ולקמן בסוף תשובה זו נבאר יותר אבל מ"מ לפי הנפשות אין מחשבין. ואע"ג דהכי נמי דהיכא שבדעת הכרקום להחזיק העיר אין הורגין וממיתין בה כשילכדוה מ"מ רגילות הוא הרבה פעמים כשבני העיר עומדים כנגדם לזרוק בהן אבנים וחצים וממיתין וחובלין בהן א"כ אם ילכדו העיר הורגים וממיתים גם הם בבני העיר מתוך חרון אפם כדי לנקום נקמתם וא"כ הוי נמי סכנות נפשות ויגבו גם לפי הנפשות לא אמרינן הכי שהרי חילקו התוס' לעיל אהא דבן סורר ומורה דדוקא הבא במחתרת נידון על שם סופו אבל מה שמחשבין לצורך שמירת העיר וכן לעמוד כנגד הגייס לא דייקינן על שם סופו אלא כתחילתם שהם באין על עסקי ממון אין מחשבין רק לפי שבח ממון משום דהגייס ובני הכרקום אם לא יעמדו כנגדם לא יזיקו לגופם כלל א"כ השמירה אינו אלא בשביל הממון שאם יתרצו להפיקם מן הממון לא יצטרכו לדאג על הנפשות ולא דמי להבא במחתרת דהתורה

חשבה אותו לרודף שמותר להרגו ע"פ סופו דהאי התם דהתורה חסה על פקוח נפש של ישראל וכיון דאפשר והווה הוא שיהא בעל הממון נהרג חשוב אידך כרודף ואין לו דמים. ונראה ג"כ דאף אם הענין כך הוא בעיר המוקף הרקום וגייס בחף אם היו בני העיר מרוצים להתיאש מן הממון ולפתוח העיר לגייס שיתפסו העיר למס עובד אלא שאין כח ורשות בידם מפני בני חיל מושל העיר שהם שולטין עליהם ועי"כ הוא בא לסכנות נפשות מ"מ אין לחלק דהשתא קאמרי התוס' והיכא דבדעת ורצון הגייס והרקום על עסקי נפשות דמחשבין אף לפי הנפשות רוצה לומר אם בענין זה שהרקום היא מסורת לסטין רקים ופוחזים או כגון מלך או מושל המתרים בעיר הזאת לא בשביל להחזיק בהם עובד אלא רק כדי להשחית מדינתם של אותו מושל שהוא מתנגדו ושוסה בדרך גזלון ולהכותם כל כה"ג ודאי דאין גם על עסקי נפשות וגם הורסים נותצין ושורפין לפעמים הכל כדי לקלקל כה"ג גובין אף לפי הנפשות גם לפי מקרקעי אם יש לחוש עליהם. וכל מה שמחשבין לפי הנפשות נראה דאנשים ונשים וטף שוים בדבר דלכולהו איכא להו סכנת נפשות ואע"ג דאמרינן פרק אין מעמידין אשה כלי זיינה עליה ופי' האשירי שם משום דהאשה אומללה ושפלה ואינה בת מריבה אין מתקנאים בה ואין הורגין אותה רש"י לא פי' כן אלא פירש דכלי זיינה עליה לפי שמאנסין אותה לזנות ולכך בטוחה היא מן ההריגה ולפ"ז בתרי גווני היא בסכנה חדא משום ערוה וחדא משום סכנת נפשות דאיכא לנוטות דמסרי נפשייהו והכי נמי דסברת אשירי אמת היא דהא חזינן כמה עיירות שנלכדו בזרוע ונהרגו האנשים והנשים לא שלחו את ידם מ"מ גם סברת רש"י אמת שיש לחוש לאונס הזנות ואפי' אותן שאינן נוטות דלא מסרו נפשייהו מ"מ שמן לגו טובא היא לבן ובטף נמי הסכנה ברורה במה שיתפסום כדי להעבירם לדתם. ועל ענין השמירות בלילות נראה דבין אם הסגר והשמירה של עסקי נפשות או על עסקי ממון אם צוו השלטונים על היהודים שיעמידו בכל לילה שנים או ג' מהן לשמור כמו שהם שומרים בכל לילה לפי ערכם והנכרים רגילים לשמור לפי סדר הבתים ולפי האנשים אם דל אם עשיר וחוזרין חלילה גם היהודים צריכים לשמור בענין שהן שומרין וכאשר כן מצווים הכי משמע מתשובת מור"ם דלעיל דאם שינה מידת היהודים ודין תורה אזלינן בתרייהו ואע"ג דמצי לומר דהתם היו רוצים הנכרים שכל אחד מאנשי העיר ישמור בעצמו ולא ישכור אחד מן השוק במקומו וא"כ גוף השני טוב לשמירה כמו גוף העשיר והכי מסיק בתשובה אבל לעולם היכא דלא קפדי לשכור שכירים י"ל דהוי כמו שפטרו עבור הך מעות דהעשיר ספק בידו יותר לשכור מהעני מ"מ הואיל וצוו לשמור על הדרך שהן שומרים הוי כדינא דמלכותא ואזלינן בתרייהו אא"כ נתפשרו מהן בכסף ידוע דהו ליה לן גבייהו ולא מידי אלא אותו הכסף וא"כ צריכין לגבות אותו הכסף בינינו ובין עצמנו לפי דין תורה. אמנם נראה דבכל כה"ג בין בבנין בין בחפירה בין בשמירה וכה"א דכתבינן לעיל שגובין לפי כל הממון המטלטל דמחויבין אף הבגדים ושמושי דערסא וגם הספרים לגבות מהן וגם לפעמים מן הבתים והאילנות בכל עניינים הללו כמוטב הוא שיעשו פשרה ובצוע נכון נוטה לכל הקלות ביניהם ולא יתעקשו לומר דיש דינא דקשה מאוד לכוין דין תורה באמיתות בכל כה"ג ומי לנו גדול בדורו ממהר"ם דבתיוני דליבא הוי יתיב וכתב בתשובה על כה"ג דיעשו פשרה משום דאין לכוין יפה דין תורה וכ"ש אנן יתמי דיתמי:

שאלה שמו מנהג הוא בארץ הזאת כשהמושל בא לעיר אחת מעיירותיו שאין דירתו שם צריכין היהודים הדרים שם לתת כ' ליטרא ואלי וויגע"ר למרשל"ק שלו והוא מחלק קצת לעצמו קצת להדרכים קצת לשומרים הפתח ולנערים נושאי חרבו וגם לפעמים הרבה תובעים להשאיל לו מצעות ושמושי דערסא או ליתנם לו היאך גובין עולים הללו:

תשובה יראה דבכל כה"ג עיקר תליא במנהג המדינה ואף בארץ הזאת חלוקים העיירות בזה במקצת מקומות גובין אותם כ' ליטרא ואלי חלי לפי מנין בתים של ישראל שבעיר בתי עשירים ועניים כולם בשוה ואלי הבתי נוהגים לתת מן הקופה של צדקה כמו שהתיר ר"ת לתת מעות של צדקה לשומרי העיר משום דהציבור רשאין לשנותן לדבר הרשות וכן נוהגים בכל מקום בארץ הזאת לתת מן הקופה של צדקה לשלוחי המושל כשעוברין בדרך העיירות ובמקצת מקומות נהגו לתת עשרים ליטרא ואלי (הללו) הכל מן הקופה שגובין אחר עולין לפי שבח הממון. והמצעות ושימושי דערסא נוהגין ברוב מקומות להשאיל או ליתן לפי הבתים בית ובית בשוה אמנם דוקא בזמן שהמושל תובע המצעות לצורך עבדיו או משרתיו הגלויים אליו אבל לפעמים מצוה שיתנו או שישאילו מצעות לשר א' שעובד לו בחצירו או לבעל חצר שלו או לשאר שר יועץ שלו כה"ג לא ידעינן ביה מנהגא. גם נראה דכל המנהגים דלעיל לא ידענא למצוא שעד וסמך יפה להם דנראה לפי דין תורה כל אלו העולין אינו נגבין אלא לפי שבח ממון כדכתב אשירי פ"ק דב"ב אמנם שמעתי מבעלי בתים שבתחילה הוקבעו עולים הללו על יהודים מפני שדרך הוא כשהמושל בא לעיר מטיל על כל הבתים שבעיר לתת אכסניא ולהכניס בני חילו וכיון היהודים יראים פן יכנסו לבתיהם רקים ופוחזים ויותר מן הראוי ויקלקלו וירשיעו להם קבלו עליהם לפייס המרשל"ק כי הוא המראה ובורר האכסניא לבני חילו שלא יכניס לבתיהם כ"א כראוי וגם תביעות המצעות הוא בשביל זה שיפטרו מלהכניס בני חילו ויצטרכו להשאיל להם מצעות ושמושי דערסא והחדרים ושומרי הפתח קבלו עליהם ג"כ לפייסם כדי שיפתחו להם בבואם אל המושל לפקח על עסקיהם והנערים נושאי חרבו כדי שלא יחטפו המטרונים כדרכם. ולפ"ז קצת טעם לגבות אלו כ' ליטרות ואלי מקצתן לפי הבתים כדי שלא יתקלקלו בהכנסת בני חילו לאכסניא ומקצתן לפי שבח ממון מה שנותנים להדרכים ושומרי הפתח וזהו עיקר צורך לבעלי כיסים ועשירים והטילו על קופת הצדקה כדי שלא יתמסמס ויבא לידי תקלה שהרי רשות בידם לשנותם אפי' לאמתי כסו שיכרא כדלעיל והמצעות שגובין לפי הבתים היה ג"כ מתיישב בזה דלא קבלו עליהם קצבה זאת אלא כדי שיפטרו בעלי בתים מלתת אכסניא לבני חילא יותר מהראוי וגם כי אין המושל חפץ רק מצעות ואף אם יתרצו לפייסו בכסף ע"ז לא יקבל מפני שהוא צריך למצעות ולא ימצא לקנות כ"כ מהר ולכך לא היה נראה להם לגבות לפי שבח ממון. אמנם בזה יש לחלק דלפעמים יש בבית א' שנים או שלשה בעלי בתים ובית שני רק אחד למה יתן הא' כאותם שנים או שלשה הא מסקינן בפ"ק דב"ב אכסנאים לפי בני אדם מתחלקות ולא לפי בתים ופרש"י שם אכסנאות שנותנים לבני חיל המלך והיינו מעין נדון דידן. ותו דלפעמים אדם בינוני יש לו בית קטן ולעשיר בית גדול ראוי לקבל הרבה אכסנאי ואיך יתכן שיתנו או שישאלו המצעות ושמושי דערסא בשוה וצריך לומר דהראשונים שהנהיגו כך דלא תקנו אמנם בכל הדברים דלא ידיע לן מנהג בברור אית לן למיזל בתר בצוע ודרך פשרה קרובה ונוטה להדין והסברא והעשירים לא יצמצמו ביותר דלפום דינא הנמצא בספר אגודה הכל נחשב ונגבה לפי שבח ממון גם הבינונים והעניים אל ידקדקו ביותר דהכי נמי דאמת היא כמו שכתב האשירי דכל כוונת האומות בהטלת משא על היהודים הכל בשביל הממון מ"מ גם זה אמת אשר בזמנינו נתרבה רשעם עלינו ויקוצו מפנינו ואנחנו כקוצים בעיניהם כמה פעמים מרבים לתבוע תביעות ולהטיל עולים שהן כה"ג שאין מבקשין במזומן בשביל ריבוי הבעלי בתים וגודל דירותיהם אפי' שאינם כולם עשירים בממון. ולכך קשה מאוד היה להעמיד דברים הללו על דין תורה:

דין אפטרופוס ויתומים

שאלה שמז אפטרופוס של יתומים נתן ממון היתומים לזכותם ולטובתם לראובן במעמד שלשתן מי הוי קנייה או לאו:

תשובה יראה דלא מהני דלא תקנו מעמד שלשה בכה"ג וראיה מהא דכתב אשירי משם הרמב"ן פ"ק דגיטין דאם שלח הנותן שליח להקנות במעמד שלשה לא מהני משום דקנין מעמד שלשה מלתא בלא טעמא היא והבו דלא לוסיף עלה והכי ראייה

לזה מעובדא דאיסור גיורא פ' מי שמת שלא היה ירא רבא בישלא איסור שלוחו אליו ויקנה לרב מרי במע"ש משום דלא הוי קנה כה"ג. ומסיק דאם שלח המקבל שלוחו אל הנותן והנפקד דמהני דלא אמרינן הכי דלא נוסיף אלא לענין הפקעת ממון מיד הנותן ולא לענין זכיית המקבל ע"כ. והשתא נראה בנ"ד מכ"ש דלא מהני דמה התם דעשאו שליח מדעת וקי"ל בכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו אמרינן הכי דלא נוסיף גבי אפטרופוס דמפקיע ממון היתומים שלא מדעתן ק"ו דלא נוסיף עליה ואע"ג דכתב אשירי בשם ר"ח פ"ק דב"מ לענין תופס לב"ח במקום שחב לאחרים דאע"ג דשליח שעשאו מדעת לא קנה אם תפס למשלחו אפטרופוס תופס ליתומים אפי' במקום שחב לאחרים קנה משום דיד אפטרופוס עדיף משליח שעשאו מדעת י"ל דהיינו לזכות היתומים שוויה רבנן ידו כיד היתומים אבל לענין הפקעת ממון לעולם לא עדיף אפי' כשליח. וכעין זה אמרינן פ' הנזקין יתומים הרי הן כהקדש לטובה ולגריעותא אינם כהקדש ואע"ג דפי' רשב"ם פ' מי שמת דהך תקנה דמעמד שלשתן הכי דהלכתא בלא טעמא הוי היינו בלא טעם גמור אבל מ"מ קצת טעם היה לחכמים לדבר משום תקון העולם שמידה זו נוהגין בין התגרים שלא יצטרך לעדים ולקנין בכל פעם א"כ לפ"ז הוה לן למימר דמהני אף באפטרופוס של יתומים דאי תימא דלא מהני הוי רעה לדידהו דזימנין דאיצטרך האפטרופוס לתגר בנכסיהן ולא משכח מאן דשקיל וטרי בהדיה אי מצרכינן לעדים ולקנין בדידהו וכה"ג מסיק בהנזקין יהיב זוזי ליתמי אפירי ע"ש. מ"מ י"ל דודאי היכא דאיכא למימר דזימנין הוי רעה לדידהו מוקמינן להו אדינא ולא מחמרינן בהו חוץ מן הדין כיון דהך חומרא אתי לידי קולא אבל למסמך כולי האי אהך טעמא דזימנין הוי רעה לדידהו ובשביל כך לפקיע ממונא במילתא דלית ביה טעמא ודמדינא לא מהני הקנין לא עבדינן ושייך שפיר למימר הכא דלא נוסיף עליה:

שאלה שמח ראובן הוציא הוצאות על היתומים לצורך פרנסתם ומזונתם שלא ע"פ ב"ד מי אמרינן כה"ג הניח מעותיו על קרן הצבי או לאו:

תשובה יראה דאין לדמות נדון דידן להא דתנן בפרק בתרא דכתובות מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו דקי"ל התם דהניח מעותיו על קרן הצבי כמו שאפרש. ולא מבעיא לר"ח ור"ת התם באשירי דסברי דוקא במזונות אשתו משום דאפשר מצמצמת היתה במע"י להתפרנס ודמי למבריח ארי מנכסי חבירו דאין חייב חבירו לו כלום משום דאין מצילו רק מן הצער ולא מן ההפסד אבל אם פרע חובו עבורו חייב לשלם לו מה שפרע עבורו וא"כ נ"ד דברי הכל שהרי א"א ליתומים בלתי מזונות ופרנסה והם אינם בני מלאכה כלל להתפרנס במעשה ידיהם ולכך חייבים ודאי לשלם. אלא אפי' לפי' ריב"א ומהר"ם דמסיק התוס' פ' הכותב במרדכי דאפילו פורע חובו נמי הניח מעותיו על קה"צ מ"מ לדידהו נמי אין הטעם אלא משום דהא נמי חשיב מבריח ארי דאינו מצילו מן ההפסד אפי' אם הב"ח דוחק ונתן ר"י על שני טעמים דלא חשיב מציל מן ההפסד פורע חובו כיון שמן הדין הוא חייב לו. ונראה לבאר טעם זה דכיון דמן הדין הוא חייב לפרוע לו מה לו לזה להוציא מעותיו במקומו הואיל ולא בקש ממנו ול"ד למבריח ארי היכא דברי ההפסד דנוכל לומר דעתו של זה היה להציל ממון חבירו שלא יהא נפסד ומקולקל וע"מ לחזור וליטול מחבירו מה שהכניס. ולפי טעם זה נ"ד נמי נוכל לומר דלא היה יכול לראות בעוני וחוסר כל היתומים והוציא עליהם ע"מ לחזור וליטול מהן. ולפי טעם ב' שחלק ר"י דלהכי פורע חובו מבריח ארי אפי' בב"ח דוחק משום דמצי למימר הייתי מוצא הרבה אוהבים שהיו מרחמים עלי והיו פורעים עבורי ע"מ שלא לשלם ומסיק מהר"ם דטעם זה אינו אלא בחוב הבא מחוייב מן הדין אבל חוב הבא עליו בגזל ובאנפרות לא אמרינן שהיה מוצא אוהבים שהיו מרחמים עליו שהיו פורעים עבורו. ולפי טעם זה נמי נ"ד לא אמרינן שהיה מוצאין הרבה אוהבים שהיו מפרנסים אותם בחנם דכיון דיש לעולם די למה יפרנסם אחר מנכסיו הא איתא פ' מציאת האשה דלרבנן דר"י יש לו ואין רוצה להתפרנס אין מזקקין לו ואפי' לר"י דסבר מזקקין היינו ע"מ לפרוע ממנו לאחר מיתה ומחיים לא דדילמא תו לא שקיל כדמפרש התם והכא לא שייך האי טעמא לכך נפרעין מהן מחיים. וא"ת מה"ט הניח מעותיו עק"צ בנ"ד משום דהי"ל להודיע לב"ד שהן אבי יתומים נראה דמה"ט אין להפסידו אפי' אי היה ב"ד סמוכין לו וראיה מהא דתנן מי שהלך למדה"י ועמד אחד ופרנס את אשתו כו' וכתב שם במרדכי בשם ר"ב דלאו דוקא למדה"י אלא דבר ההוה נקט והשתא אמאי לא נימא דלרבותא נקט ולא מבעיא אי הוה הבעל כאן דאבד מעותיו דה"ל לו להודיע לבעל שרוצה לפרנסה אלא אפי' הלך למדה"י נמי אבד מעותיו א"כ אין לחלק בשביל שה"ל להודיע. וכ"ת מילי דיתמי שאני דאין לעשות שום מעשה הנוגע בנכסיהם רק ע"פ ב"ד כדאיתא באשירי פ' אלמנה ניזונית אהא דהוה מגלא דיתמי דהוי בידי דרבינא זוטא וכו' דשאני התם דהלוה להם לצרכם ולחיי נפשם והכי מסיק אשירי פ"ב דכתובות דקטן שלוה מאחרים לצורך פרנסתו חייב לפרוע לכשיגדיל כמו שהוכיח ר"מ הלוי התם ואפי' לדברי הר"ר יונה התם דכתב שא"צ לפרוע משום דחיישינן שמא ילוה יותר מצרכו ויבזבז ממונו וטעם זה לא שייך באחרים שהוציא הוצאות על היתומים דמסתמא לא יוציא דרך בזבוז רק לצורך שהרי בני דעת הן ומ"מ צריכין הן לברר שהוציא הוצאות לצורך ולא לבזבז דהכי מסיק אשירי אקטן שלוה מאחרים שאם לוה כדי לבזבז אינו חייב לפרוע לכשיגדיל וכ"ש בנ"ד. ונראה נמי כיון דכתב אשירי דקטן שלוה לצורך חייב לפרוע והטעם הואיל ומקחו מקח וממכרו ממכר במטלטלים ה"ה הלואתו הלואה וא"כ אם יש לקטן אפטרופוס אין הלואתו הלואה כמו שאין לו מו"מ אם יש לו אפטרופס כדמסיק תלמודא פ' מציאת האשה ובנ"ד שהוציא עליהם לצרכם נוכל לומר דאפילו אם יש להן אפטרופס חייבים לשלם אם יוכל לברר שלצורך הוציא כיון דברירנא לעיל דלא הוי כמבריח ארי משום דהציל אותו מן ההפסד שהרי היו חסרים לחם ושמלה ומה בכך אם יש להן אפטרופס לאפטרופס גופא אם היה א' מצילו מן ההפסד בלא ידיעתו היה חייב לשלם ואם היו אלו היתומים סמוכים לאותו שהוציא יציאות עליהן ואין להם אפטרופא נראה דמילתא דפשיטא הוא דלא הניח מעותיו על קה"צ דמשנה שלימה בפ' הנזקין דיתומים שסמכו אצל בעה"ב יש לו כל דין אפטרופס [עליהן]:

שאלה שמט ראובן ואשתו לאה נהרגו ביום הרג רב והיו להם ילדים בני חמש ושש ושבע ולקחום הנכרים והטבילום על דתם ונתפזרו בין הנכרים ונטמעו אין ידוע אם הם בחיים או בחילוף ואלו הילדים ידועים לנו ע"פ עדים אבל אינו ידוע אם היה להם עוד ילדים קטנים כמו בן שנה או שתים ובשנה השביעית לאחר שנת הרג רב נפטר גד אביה של לאה אשת ראובן שהיה דר במדינה אחרת ולא הניח זרע ליורשו ובא אשר אחיו לירד לנחלה ועמד שמעון אחי ראובן כנגדו וטען הירושה נפלה לפני ילדי אחי ראובן שהן בין הנכרים כי הם זרעו של גד ואני הוא הקרוב להם להיות אפטרופא על נכסיהם וגם אולי ידוע לנו היכן הם ואם ימותו לאח"ז אני יורש שלהם השיב אשר אחי גד ילדי ראובן נטמעו בין הנכרים אולי כבר מתו כולם ואפי' היו עדיין בחיים הרי הגדילו בין הנכרים קודם שנפטר אחי גד וכיון דלא חזרו לדת האמת הרי הן כמשומדים גמורים שאין להם תורת ירושה. טען שמעון אחי ראובן אני אומר עדיין בחיים הן ויש להם תורת ירושה ועוד אני טוען אולי היה לאחי ולאשתו עוד ילדים קטנים שלא הגדילו עדיין בין הנכרים ובמקום אותם ילדים אני בא השיב אשר אני אומר שלא היה להם רק אותם ידועים ע"פ עדים. הדין עם מי בכל אלו הטענות ותשובות:

תשובה יראה דדברי שמעון ואשר שניהם נכוחים הן וכל א' טוען ומשיב דברים הראוין לטעון ולהשיב ואנו צריכין לבאר מן התלמוד ופסקי הגאונים מסקנא דמילתא על כל טענה ותשובה ולמי תמצא הדין נותן. טענת אשר הראשונה שהשיב מתו ילדי ראובן קודם שנפטר גד אבי אמם לאו טענה היא זאת דאוקמינהו בחזקת קיימא כ"ז שלא נתברר שמתו ומשנה שלימה היא בפ' כל הגט המביא גט ממדה"י והניחו זקן או חולה נותנו

נס בחזקת שהוא קיים וכן בת ישראל לכהן אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים וכן השולח חטאתו ממדה"י מקריבין אותו בחזקת שהוא קיים אלמא סמכינן אחזקה כי הך אפילו לגבי זקן וחולה כ"ש לגבי ילדים ובריאים ואין נראה לחלק דדוקא זמן מועט כשיעור מהלך ממדה"י מוקמינן אחזקת חיות אבל זמן מרובה ה' או ט' שנים לא מוקמינן כולי האי אחזקת חיות ע"כ אין לחלק הכי דהא כל מוקמי אחזקה מנגע ילפינן לה בפ"ק דחולין וכן פירש"י בהדיא בפ' כל הנגע אמתני' דלעיל דמנגע ילפינן לה וחזקה דנגע אינו אלא לשעה מועטת כדאיתא התם פ"ק דחולין ודילמא אדנפק בציר ליה שיעורא כו' וא"כ מנ"ל למגמר מיניה אפי' כדי להלך ממדה"י שהוא מופלג יותר הרבה משעורא דחזקת נגע וה"ה דגמרינן מה שמופלגים אפי' שלשים שנים מזמן מהלך ממדה"י ואין צריך להאריך בזה ואע"ג דאיתא פ' המפקיד אמר אביי היכי נעביד נוקמי לנכסי בידי דברא דילמא שכיבא סיבתא ואין מורידין כו' ומקשים שם התוס' וא"ת הא תנן בפ' כל הגט המביא גט ממדה"י והניחו זקן או חולה נותנים לה בחזקת שהוא קיים וי"ל דלגבי גט דוקא אמרינן בחזקת שהוא קיים משום עיגונ"ה וכן בשביל אכילת תרומה וקרבן אבל הכא אדרבה החמירו בנכסי יתומים להחזיק הסיבתא וברתא כמתים כדאמרינן לעיל דאפי' עביד עיטדא לא מחתינן אע"ג דאית ליה קלא א"כ הכא שנשבו חיישינן טפי דילמא מתו לפי שעשו להם יסורים ע"כ . והשתא לכאורה משמע בשיטה קמא דלא מוקמינן בחזקת שהוא קיים אלא משום עיגונא וכה"ג אבל לגבי ממונא לא אמרה כי דייקינן שפיר לאו הכי דעת התוס' אלא סברי דכל היכא דליכא סברא לא להקל ולא להחמיר ודאי מוקמינן לה אחזקת קיים אלא דקשה להו אמאי החמירו הכא טפי מלגבי גט ותרומה וקרבן ומתרצים דהתם דוקא דהוי להקל משום עיגונא וכן משום אכילת תרומה וקרבן דמאום ניכהו אבל גבי יתומים אדרבה החמירו ולכך נקטו התוס' לשון אדרבה כדי לחזק התירוץ דהתם דוקא דהוי להקל משום עגונה והכא אדרבה דהוי להחמיר אבל אינו ר"ל כלל דלא אזלינן בתר חזקה אלא במקום שהוי להקל. ותדע דהתוספות פ' כל הגט מקשים נמי הכיא קושיא דמקשין פ' המפקיד ומתרצים דלגבי יתומים החמירו טפי ולא הזכירו מידי דמשום עיגונא הקילו אלמא דס"ל דאפילו היכא דליכא טעמא להקל מוקמינן אחזקתיה וכאן לא רצו להאריך כדי לחזק התירוץ כיון דהאמת הוא דבכחד לא מהדרינן שפיר וק"ל . וע"כ נ"ל דלא סליק אדעתייהו דתוספות דלא מוקמינן אחזקתא אפילו מדאורייתא ודוקא גבי גט ותרומה וקרבן הקילו חכמים דתקשה לן בשלמא גבי גט יש כח ביד חכמים להקל מדברי תורה משום דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש אלא תרומה וקרבן מ"ט אלא כיון דמדאורייתא ודאי מוקמינן לעולם אחזקת חיים לגבי ממון הירושה לא שייך לא קולא ולא חומרא היכא דלא תפיס חד מינייהו . ומה שהשיב עוד אמר דכיון דהילדים הללו כבר הגדילו בין הנכרים ולא חזרו קודם שנפטר אחיו גד המוריש ולכך הוחזקו משומדים גמורים להם שאין יורשים את מורישיהם ענין זה צריך ביאור יפה אימתי ובאיזה ענין לא ירשו המשומדים את מורישיהם ולמי נתנה ירושתם ואם חוזרת להם אם יחזרו אח"כ לדת האמת או אם אינה חוזרת להם . הרמב"ם כתב וז"ל ישראל שנשתמד יורש את קרוביו הישראלים ואם ראו ב"ד לאבד ממונו ולקונסו שלא יירש כדי שלא לחזק ידי הרשעים הרשות בידם ואם יש לו בנים בישראל תנתן ירושת אביהם המשומד להם וכן המנהג תמיד במערב עכ"ל וכ"כ סמ"ג בלשון הזה ואשירי פ"ק דקדושין כתב וז"ל מכאן פוסקים דישראל משומד יורש את אביו וכן מסתברא דאע"פ שחטא ישראל הוא לקדש האשה ולגרשה מ"מ אם אפשר טוב לתת ביד ב"ד דלא יסבינן ליה דאזיל ואכיל בגיותא כדאמר לענין קנס בכתובות ואם ישוב תנתן לו ירושתו ע"כ . ובטור ח"מ כתב וז"ל שאלה לא"א ז"ל שאלת משומד שהיה נותן ירושתו שהיה לו לירש מאביו לאמו ומת אביו ותבעה אמו הנכסים ויורשי המשומד תבעו ג"כ הנכסים . תשובה . רבינו יודא כתב בספר הדינים תשובה אחת לרבינו משולם שמשומד אינו יורש את אביו והביא ראיה מן הפסוק ונ"ל דאסמכתא בעלמא היא דהא ע"פ שחטא ישראל הוא ובנו הוא לכל דבר אלא קנס הוא שקנסו חכמים ואסמכוה אקרא וכיון שאין יורשו מיד כשמת אבי המשומד זכתה בת המשומד בנכסי אבי אביה ולא היה למשומד זכיה מעולם בהן ומתנתו לא הוי מתנה כלל דכיון שהפקיעו חכמים ירושתו עמדה הבת במקומו וזכתה בנכסי אבי אביה וכל עלילות דמלים למעבד ביה ביהדות ובגיות להעמיד הנחלה בחזקתה אין טוענם בדבר עכ"ל . ומרדכי פ"ק דקדושין כתב בשם ר"ל גאון ופר"ת דמשומד אינו יורש מן התורה אבל ראבי"ה כתב דיורש דבר תורה אע"פ שחטא ישראל הוא אבל יש כח ביד חכמים להפקיע ממונו דהפקר ב"ד הפקר כדאיתא פ"ק דכתובות יסבינן לה קנס דאזיל ואכיל בגיותא ונראה לראבי"ה דאפילו לדברי הגאונים שלא יורש את בנו המשומד דאמאי נקנסיה . וכן הבעל יורש את אשתו שנשתמדה ואפי' מת מורישה לאחר שנשתמדה זכה בירושתה דלא קנסינן לבעל כו' עד וכן פסק ראבי"ה הלכה למעשה ע"כ דברי הגאונים . ומעתה נבאר שאלים הדין סיואלה מדבריהם . הרמב"ם כתב ואם ראו ב"ד לאבד ממונו הרשות בידם משמע מדבריו דצריך הענין דריסת ב"ד אם משומד זה ראוי לקונסו ולאבד ממונו ולאו מילתא דפסיקא היא בכל המשומדים דפקע ירושתם . ומדברי אשירי משמע יותר הכי שהרי כתב דטוב לתת ביד ב"ד שאם ישוב תנתן לו ירושתו ואע"ג דכתב בתשובתו בטור ח"מ דלעיל דכיון דאינו יורשו מיד כשמת אבי המשומד זכתה בת המשומד בנכסי אבי אביה ולא היה למשומד זכיה מעולם בהן משמע מדבריו הללו שאפי' שעה אחת אין לו צד ירושה ומעיקרא פקע כח ירושתו וי"ל דהתם עובדא הוה בענין זה דאותו משומד לא הוי ביה צד הרהור תשובה ואביק מיבק במינות עוד בחיי אביו שהיה פשיטא דראוי לקונסו להפקיע כח ירושתו מיד שלא יהא לו בה צד זכיה כלל אבל כל היכי דיש בענין ספיקא שמא יחזור בתשובה היום או למחר או ליומא אחרינא לעולם אין מפקיעין ירושתו מידו אא"כ מפקיען ב"ד על הדבר כדמשמע לשון הרמב"ם ואשירי דלעיל . והא דאיתא במרדכי פ"ק דקדושין מתשובת רש"י דהספקא מן המשומד שהלה יד לזכות בחיי המשומד זכה בו דמשומד לע"ז מין הוא וגופו וממונו מופקר וא"כ כ"ש מה דנפל ליה למשומד בירושה דהכי לא אתי לידו נ"ל דהתם נמי איירי במשומד דאביק מביק בע"ז ולא חזינן ביה צד הרהור תשובה . ואי קשה לן בהאי דתשובת רש"י דכתב דכל הקודם בממונו זכה א"כ אמאי כתבו הרמב"ם ואשירי דבניו יורשים מה שהיה ראוי הוא לירש ועוד"כ איירי במשומד שהוא ראוי לקונסו מיד כדמבואר לעיל א"כ כיון הואיל ומן הדין ירושה לקמים דמשומד נפלה אלא דקנסינן ליה א"כ יהא ממונו מופקר וכל הקודם בה זכה בה לק"מ דודאי ממון משומד בחייו הפקירו חכמים לכל דאין סברא כלל לומר דלא יהא הפקר רק ליורשים דלא מצינו יורשים מחיים אבל ממון של מורישו המשומד שהן כבריה לא הפקירו אלא שקנסו המשומד וסלקוהו מאותה ירושה כאילו אינו ראוי לירש וממילא יירשו שאר הקרובים וק"ל . ולפי מה דהסקינן לעיל דצריך דריסת ב"ד ופיקוח במשומדים אם ראויים הן להפקיע כח ירושתם מיד א"כ בכה"ג שילדי ראובן הידועים היו נאנסים בקוטן כה"ג ודאי יש ספק אולי יתעורר רוחם כשיהיו בני הבנה יפה לחזור לדת האמת ושפיר קטעין שממון אחי ראובן שהוא יהיה אפטרופ' על ירושת גד זקנם של הילדים עד יתראה לב"ד אם יש תקוה עוד על חזרתם ומ"מ אם יתברר שמתו אח"כ יירש הוא אותם כי הוא יורש שלהם והירושה קמים נפלה ולא נסתלקה ממנו כשמת המוריש . אמנם נראה דא"ל הכי די"ל דהרמב"ם ואשירי נמי ס"ל דמדינא יש לקנוס כל המשומדים מיד כשעומדים ברשעתם אפי' שעה אחת ולא חזרו מיד לדת האמת הואיל ואינו דומה שימות פתאום ברשעו אלא שמתו לנעילת דלת בפני בעל תשובה ולכך לא הפקיעו ירושתם מיד . וכה"ג אמרינן פ"ק דקדושין דגר יורש את אביו הנכרי מדרבנן כדי שלא יחזור לסורו ואע"ג דמדינא לא ירית כדאיתא התם וכיון דטעמא הכי הוא א"כ כל מה שב"ד מפקחים וחוקרים אם ראוי המשומד הזה לקונסו אם לאו ואם יש לשמור ולהחזיק בירושתו אם יחזור בתשובה אין זה כלל בשביל שאם ימות הוא אח"כ שתפול הירושה בפני יורשיו דאין בזה משום נעילת דלת כל עיקר אלא דעת ב"ד אינו כ"א לפתוח לזה המשומד כדי שיחזור בתשובה ויירש ממון ירושתו

דממון נפשו של אדם חומדתו וג"כ בשביל שלא ימרה לבו ולא יקשה רוחו מלשוב משום דהפקיעו ירושתו ממנו אבל אירושת יורשים ודאי לא קפיד ותו דאפשר י"ל דתוכיח סופו על תחילתו דכיון שמת ברשעתו הוכיח דמעיקרא נמי כשמת מורישו לא היה בו לב להרהר תשובה וא"כ מעיקרא היה מסולק מירושה זו כאילו מת א"כ יורשי המוריש הן הן היורשים כדמבואר לעיל ואע"ג דבפ"ב דחולין פליגי בה רשב"ג ורבנן אי אמרינן הוכיח סופו על תחילתו גבי משומד לע"ז ואיתא התם דמעשה היה בקסרי ולא אמרו בה לא איסור ולא היתר ובתשובה בא"ז נמי כתב בההיא עובדא דריבה אחת שנאנסה בגזירה ברנק"בורג ולא אמרינן הוכיח סופו על תחילתו בכה"ג אא"כ מוכח איכא למימר הכא דאיכא ריעותא קמן דעומד ברשעתו לעבור על כל עבירות שבתורה ולא חזינן ביה שום מידת תשובה במידי אמרינן לכ"ע הוכיח סופו על תחילתו וה"נ מחלק תלמודא התם פ"ק דחולין דלמא באי התם דאמר כתנו . אפס צריך להתיישב לפום סברותיו דלעיל דחכמים סלקו את המומר מן הירושה כאילו אינו וממילא ירשו אז יורשי המוריש ולא יורשי המשומד א"כ מ"ט דראבי"ה דפסק בעל יורש את אשתו המשומדת אפי' מת מורישה לאחר שנשתמדה ואמאי הא הבעל לא בא אלא מכח אשתו המשומדת וכיון דהמשומדת ראוי' לקנוס מסלקינן לה מן הירושה דהוי כמאן דליתא וממילא יורשי מורישה ירשו הנכסים אע"כ סבר ראבי"ה כיון דמדאורייתא ירית המשומד אלא משום דקנס חכמים שקנוס מיניה מ"מ כ"כ לא שקלוה מיניה ואית ליה זכיה עדיין שקרוב ליורש לדידיה הבו ליה רבנן בירושה ולא לקרובו של מוריש הנכסים . ונראה לחלק שפיר דל"ד כלל ירושת הבעל בנכסי אשתו שנפלו לה נכסים מגוריה' לשאר ירושת הקרובים דבעל בנכסי אשתו אפילו בחיים זכייה טובה אית ליה בגוויה כדמסיק פ' החולץ ובפ' הכותב דלאביי ידו כידה ולרבא ידו עדיפא מידה א"כ מיד כשמת מורישה של המשומדת נפלה ירושה לקמיה דבעל טפי מלקמה דידו עדיפה מידה לרבא דקי"ל כוותיה . ומה"ט ירתי לה יורשי היבם כדאיתא פ' החולץ ה"נ הכא הבעל במקומה קאי משא"כ באח או בשאר קרוב שאין לו לד זכייה בנכסי אחיו או קרובו בחייו וק"ל . ומה שרוצה שמעון לזכות עוד מטעם אחר משום דמסתמא אשת ראובן אחיו ילדה לו עוד ילדים קטנים שלא הגיעו לכלל גדלות בשעת פטירת המוריש גד זקינה כמו שבארנו בשאלה נראה דהך טענה נמי טענה רעויה היא וצריך נמי להתיישב בה אמנם יש להשיב כמו שאבאר פ' בתרא דיבמות מוכח דרוב נשים מתעברות ויולדות אפי' בדליתא לאשה ובעלה לקמן אמרינן מסתמא נתעברה וילדה ומוכח התם נמי דרוב גמור הוא מדאורייתא וא"כ אמאי לא ניזול בתר רובא ואע"ג דקי"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב גבי מוכר שור לחבירו ונמצא נגחן הא הוכיחו התוס' פ' לא יחפור בשמעתא דניפול דדוקא היכי דאיכא חזקת ממון נגד הרוב לא אזלינן בתר רובא אבל בנ"ד דאין א' מהן מוחזק שהירושה מונח ביד ב"ד ניזל בתר רובא ולא שייך נמי כאן כספיקא דירושה דכאן נמי שמעון אחי ראובן אינו טוען לירש עכשיו מכח בני אחיו אלא טוען דהירושה לא תנתן לאחר אחי גד ותהא מונחת בידו בחזקת בני אחיו שהן בני בתו של גד המוריש והן הן חזקת השבט של גד המוריש דמזרעו הן והיינו שמעון לא בעי אלא למהוי אפטרופא על הנכסים שאם ילדו בני אחיו מן הנכרים שהם מטומעים שם יטלו ירושתם ואם ישבו בטומאה גם הם עד שיגדלו מאן יטול הוא את ירושתם כי הוא היורש שלהם בלי ספק וכשנפלה הירושה היו אנוסים ממש ונתבלבל הם לכל דבריהם כי קטנים הוו ופתוי קטן וקטנה אונס הוא והוא יורשם בודאי . אמנם נראה להשיב שפיר ונראה דהא דקי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב היכא דאיכא חזקת ממון נגד הרוב אע"ג דבשאר דוכתא אמרינן רובא וחזקה רובא עדיף דשאני חזקת ממון דאית בה טעמא המוציא מחבירו עליו הראיה ורובא לא מיקרי ראיה וא"כ נראה דדמיא נ"ד ממש להאיה דפ' החולץ ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי מיתנא יבם אמר את ברא דידי והיבום היה כדין וזכיתי בנכסי מיתנא אחי כי קאתי על שמו לנחלה וספק אמר אני בר מיתנא ולאו יורשו והיבום שלא כדין היה דהיה לו זרע דמסיק התם דחולקים ומקשה שם האביי אמאי חולק הספק כלל דל תורת יבום מהכא לגמרי לימא ליה יבם לספק אני אחיו של מיתנא ואני יורשו בודאי דהנכסים הם בחזקת השבט ואת ספק אם אתה יורשו כלל שאתה בני אחה ולא בני אין לך שום תורת ירושה בחיי ולא תוכל להוציא הנחלה מחזקתה מספק ומתרץ שם אביי דאיירי דעדיין הסבא אבא דמיתנא קיים והוא קודם לכל יוצאי יריכו וא"כ לא יוכל היבם לזכות רק מתורת ייבום וכדמפרש התם . הא קמן אי לא הוי הסבא קיים היה היבם דוחה הספק משום דהנכסים היו בחזקתו שהרי הוא ודאי אחיו של מיתנא אע"ג דאם היה הספק בנו של מיתנא הוא קרוב טפי מיבם מ"מ חשבינן להו לנכסים בחזקת היבם מפני שהוא ודאי גבי נ"ד נמי אמר אחי גד ודאי הוא לפנינו לירש את אחיו ואין ידוע שום קרוב לירש יותר ממנו וא"כ אי לא משום רובא דלעיל הא הנכסים בחזקתו ואין כח ברוב להוציא ממון מחזקתו כדלעיל (ואפירי קרי') [ואמר קדים] ליה כה"ג ויוציא נחלה מחזקתה לעיל גבי ספק ויבם:

דין מתנת שכיב מרע

שאלה שנ ראובן צוה מחמת מיתה שיתן מנכסיו לבת בנו עשרים ליטרא ותקנה בהן חגורה אחת יפה ונפטר ראובן . אח"כ כמו חודש ימים נפטרה גם האשה בת בנו קודם שהגיע המעות לידה והניחה בן קטן והיה חי אחר פטירתה כמו שנה ונפטר גם הוא והנה בעל האשה תובע הכ' ליטרא מחמיו בן ראובן כי עדיין לא הוציאם מידו השיב לו בן ראובן אבי לא צוה אלא שתקנה בתי חגורה עבור אותה כ' ליטרא והלא נפטרה בזמן מועט אחר פטירתו וע"כ נתבטל מחשבתו וצוואתו והבעל טוען לא נתבטל בשביל כך . הדין עם מי :

תשובה יראה הדבר צריך דקדוק כמו שאבאר . ונראה דודאי דאי לא הוי שום זרע לאשה זאת לא הוי מידי משפא בתביעת הבעל משום דכה"ג לא בא ממון זה ליד אשתו מעולם וממוסר גובייתא חשיב ראוי ואין הבעל יורש את אשתו בראוי וגרע טפי ממלוה בשטר דאית לה לאיתתא בנכסי מלוג שלה דלא ירית לה בעל משום דחשיב ראוי אע"ג דההוא ממון אתא לידה כבר אבל כיון דהוי להאי איתתא בן והניחה אותו חי אחר מותה אותו בן יורש כל כח וזכות שהיה לה בעולם בראוי כבמוחזק וכשנפטר אח"כ הבן יורש אביו כל זכותו וכחו נ"כ אלא שבן ראובן טוען דהצוואה לא היתה אלא אדעתא דתקנה בהני מעות חגורה יפה וכוונתו היא כבר נתבטלה קודם שהוציא מעות מידו נראה לכאורה דשפיר קטעין וכה"ג איתא במרדכי פ' אע"פ באחד שנדר והקנה מעות לצדקה יתומה להשיאה בהן ונפטרה היתומה קודם שהשיאה ופסק רבינו חיים כ"ץ דלא זכו יורשי היתומה באותה מעות כל עיקר דמשום דאמדינן לדעתיה שלא הקנה אותו אלא ע"מ לכונסה ור"י וא"ז פסקו התם כמותו וכתב דאומדנא גדולה היא שלא הקנה אלא ע"מ לעשות בהן מצוה ואע"ג דראבי"ה פליג עלייהו התם וכתב לא כל האומדנות שוות וכיון דהוקדש המעות לעניים נעשה כנדר וזכתה היתומה בהן מיד וזכו היורשים מכחה וא"כ בנ"ד נמי דכיון דקי"ל דדברי ש"מ ככתובים וכמסורים דמי מיד זכתה האשה בהני כ' ליטרא ואתי יורשיה וזכו מינה מ"מ מה בכך אכתי פלוגתא דרבוותא היא ולא מפקינן ממונא . אמנם נראה דבנ"ד ליכא אומדנא דמוכח כלל כי התם דאיכא אומדנא גדולה שלא כיון לעשות זה במעות הללו אלא חפצי שמים ולא לתנם במתנה לאינשי מעלמא משא"כ בנ"ד דאמרינן בפ' י"נ ובפ' מי שמת דעתו של אדם קרובה אצל בנו וה"ה מסתמא אצל בת בנו ונוכל לומר דגמיר ודאי להקנות לה הכ' ליטרא מנכסיו בלי תנאי ומה שצוה שתקנה בהן חגורה יפה כדי להראות לה חבה יתירה שהוא זוכרה על קישוטים בשעת פטירתו וא"כ איכא למימר דבענין זה כ"ע מודו דאמרינן עלה לא כל האומדנות שוות . עוד היה נראה לזכות הבעל מטעם אחר דגרסינן בפ"ב דבילה ההוא גברא דאמר הבו ד' מאות זוזי לפלוני ולינסיב ברתא אר"פ ד' מאות זוזי שקיל ברתא אי בעי נסיב ואי בעי לא נסיב טעמא דאמר הבו לו ד"מ זוזי ולנסוב ברתא אבל אמר לינסוב ברתא

והבו ליה ד"מ זוזי אי נסיב שקיל אי לא נסיב לא שקיל ומוכח התם מפירש"י ומהתוס' שהטעם הוא משום דאמרינן תפיס לשון ראשון ומיד כשאמר הבו ד"מ זו לפלוני זכה בהן משום דכתובים וכמסורים דמי ומאי דקאמר אח"כ ולינסיב ברתא אי בעי עביד ואי בעי לא עביד וה"ה בנ"ד מה שאמר שיתן מנכסיו לבת בנו כ' ליטרא אותה צוואה מיד ככתובים וכמסורים דמי ומה שאמר אח"כ שתקנה בהן הגורה תפיס ל' ראשון והגורה אי בעי קניא ואי בעי לא קניא. אמנם כל ימי תמהתי אהך פיסקא דתלמודא דבשלמא הכא דקאמר לעיל מיניה שאומר הרי עלי עולה ולא בו ידי חגיגה איכא למימר ביה תפוס ל' ראשון משום דהואיל ויצא מפיו הרי עלי תו לא מצי למהדר אבל שכ"מ מצי למהדר לגמרי אי בעי וכ"ש דמצי אח"כ לפחות כמה שירצה היאך נוכל לומר תפוס ל' ראשון ע"כ נראה דצריך לדקדק יפה אי איכא לדמויים להא מלתא אחריתי:

הגה"ה אמנם בסמ"ג במקום מו"מ מפרש טעמא דהאי מימרא משום דהיכא דקאמר הבו ליה ד"מ זוזי ולינסיב ברתא ר"ל שתי מלות דליהבו ליה ד"מ זוזי וליהבו ליה נמי ברתא לכך אי בעי נמי לקבל רק מלה קמייתא ולא בתרייתא מצי למיעבד אבל כי קאמר לינסיב ברתא וליהבו ליה ד"מ זוזי אמרי דחד מלה הוא והנאי היא דקאמר ליה אי נסיב שקיל ואי לא לא. ולפ"ז נ"ד ע"כ חד מלה היא ולא אזלינן בתר תפוס לשון ראשון ורב אלפס מייתי האי עובדא ופיסקא דר"פ בפ' מ"ש ומפרש נמי כמו בסמ"ג דלעיל ונראה דהכרח לדחוק קצת יתיישב לו דלרש"י והתוס' ס"ל נמי לפרש הכי:

שאלה שנא ראובן ושמעון הוציאו דייתיקי על לוי איך שאביו צוה במתנת ש"מ לתת לכל א' מנה מנכסיו ולוי מערער נגדם ומכחיש להם כמה דברים בענין הצוואה שאם היו אותן הדברים אמת לא היתה בצוואה ממשות כלל והמה מכחישין לו באותן הדברים ואומרים שהוא משקר כדי לפסול הצוואה אח"כ נתפשר לוי עם ראובן ופייסו בדמים כפי חלקו או קרוב לחלקו ושמעון פושט את הרגל ועומד בטענותיו הראשונים. ושמעון משיבו אם כדבריך למה נתת חלק לראובן השיבו לוי מה לך עלי אם הייתי נותן לראובן כל אשר לי בחנם. הדין עם מי:

תשובה יראה דיפה משיב לוי בזה דלא מצי שמעון להוכיח לו דמשקר בטענותיו לפסול הצוואה מדנתן לראובן חלקו כמו שאכתוב. ולא מבעיא אי ראובן פקח בטענותיו דמצי למימר טריחא לי מלתא לפלוג בהדיה אלא אפי' אי ראובן נוח יותר משמעון מ"מ מצי למימר מקרבא נפשאי טפי לגבי ראובן לוותר כנגדו ולא רציתי לחלוק עמו אע"פ שידעתי שהדין עמי ודמיא להא דתנן בפ' מציאת האשה הפוסק מעות לחתנו ומת אמרו חכמים יכול לומר אל היכם לאחיך הייתי רוצה ליתן אבל לך אין רצוני ליתן ותנא עלה בגמרא ואפי' בראשון ע"ה ובשני ת"ח וכתב שם אשירי בשם גאון דדוקא פסק לחתנו אבל פסק לבתו שנפלה בו לזה צריך לתת לאחיו שהרי לבתו פסק ועדיין היא קיימת. אלמא כל היכא דמצי למטען ולומר מה שנדרתי או עשיתי בשביל פלוני זה מאהבתי אותו נדרתי לו או עשיתי ואי אפשי לעשות כן לאחיו או לחבריו טענה טענה ואי ק"ל דאמרינן פ' הכותב דן רב כר"מ שאם כתב לראשון ולא חתמו לו לשני וחתמו לו איבדה כתובתה ובפ' מי שהיה נשוי מסיק רב אשי נמי הכי דבב' לקוחות אבדה כתובתה מטעם דאם איתא דנ"ר עשתה לבעלה הו"ל למעבד בראשון ואמאי לא טענה מקרבא נפשי' לגבי ב' וחתמתי לו בשביל אהבתו כדי לקיים לו המקח כפי שעה אבל לא' שנאתי ובטלתי לו המקח ולא חשתי על נ"ר של בעלי לק"מ דהתם בלא"ה דברים שבלב הם שהרי חתמה לב' אלא דקים להו לרבנן דרגילין נשים למעבד נ"ר לבעליהן. ומש"ה כי טענה הכי טענתה טענה והיכא דאית לן גילוי מלתא דהך איתתא לאו רגילה למעבד נ"ר לבעלה לא שבקינן לה למטען אע"ג דלית לן הוכחה גמורה. ותו דל"ד נ"ר להתם דהתם מתוך אהבה ושנאה תבטל נ"ר של בעלה והא לא אמרינן ועוד דהייתי צריכין לומר דמתוך אהבתו של שני חתמה לו לקיים המקח לפי שעה ולא לעולם וזה דוחק וכל זה ליתא בנ"ד. ואין להקשות אנ"ד מהא דאמרינן בח"ה ואי דל"ל לגא דפירי לאלתר הוי חזקה ופירש שם ר"ח דאי לאו דקרקע דלוקח הוי לא היה המערער מקבל ממנו דורון מאותו קרקע ופסק מיניה מהר"ם במרדכי שם דאם אחד מבקש חבירו להתיר לו הישוב פנה אחת הורה והוכח בזה שאין לו חלק בישוב דאל"כ לא היה מבקש ממנו להתיר לו פנה ויחזיק בזה טענותיו של כנגדו על הישוב לעולם ע"כ ולפי סברא זו בנ"ד נמי נימא אי לאו דידע שיש ממש באותו דייתיקי לא היה מתפשר עם ראובן ויחזיק בזה טענותיו של שמעון דהא קמן התם אמרינן האי סברא אע"ג דלצורך עצמו היה מבקש התרת הישוב יש לחלק דודאי לגבי מערער גופיה לא קעביד מלתא שיחזיקו בו טענותיו אבל לגבי אחריני אפי' לגבי אחיו דמצי לתלויי שפיר דמשום דמקרבא נפשיה לגביה קעביד הכי ואינו חושש כי סבור שלא יתחזקו טענותיו שלכנגדו בזה:

שאלה שנב פלוני א' שתוקי ולא היה לו זרע והיה לו בית ונטה למות וצוה במתנת ש"מ לתת הבית לאחיו וכשמת בא ראובן והחזיק בבית כדין המחזיק בנכסי הגר. כחו של מי יפה של ראובן מחמת חזקה שהחזיק או של האח מחמת הצוואה של שכ"מ:

תשובה יראה דחולקים הבית שוה בשוה כמו שאכתוב ונראה דהאי שתוקי דין גר ממש יש לו. ולא מיבעיא היכא דבדקינן לאמו ולא ידעינן ממאן נתעברה דודאי אינו נוטל ומנחיל דלא ידע אבוה מאן הוא אלא אפי' אמרה אמו מפלוני נתעברתי מוכח בסוגיא פ"ק דכתובות דאע"ג דקי"ל כר"ג וכאבא שאול פ' בתרא דקדושין דהיה קורא לשתוקי בדוקי והיכא דקאמר' לכשר נבעלתי נאמנת על הוולד אפי' ברוב פסולין אלמא היינו מטעם דאשה מזנה בודקת ומזנה ולכך מהימנינן לה אפי' על הוולד אע"ג דל"ל חזקת כשרות אבל לענין ירושה להאמינה מפלוני נתעברתי וירש אותו פלוני או משפחתו יירש אותו דהתם לא שייך טעמא דאשה בודקת ומזנה ודאי לא מהימנינן לה אא"כ מודה שממנו נתעברה דפריך התם אילימא דמשתקין אותו מנכסי אביו פשיטא מי ידעינן אבוה מנו וקאי נמי הך פירכא אברייתא דתני התם בה בד"א בעדות אשה בגופה אבל בעדות אשה בבתה ד"ה הולד שתוקי ומדתני עדות אשה בבתה וקבעי לאוקמי לענין ירושה והיינו ע"כ שהאשה מעידה שמפלוני נתעברה ואפ"ה פריך פשיטא דמשתקין אותו ואף כי הדין הזה א"צ ראיה דפשיטא דאין האשה נאמנת מפלוני עביד נתעברתי ואפי' אי תפסה מפקינן מינה ואע"ג דכתב הרמב"ם גבי א"ב דפנויה שאמרה מפלוני נתעברתי א"ל דבן פלוני הוא וכ"ל דחוששין לדבריה ואסור בקרובת פלוני עכ"ל. הא קמן דלדעת הרמב"ם חוששין לדבריה מ"מ י"ל היינו דוקא לענין חומר עריות אבל לענין ירושה פשיטא דלא מהימנה כל עיקר ואע"ג דמסיים נמי התם שאם אמרה בני זה ממזר הוא הוי ספק ממזר היינו משום דאפי' לא נבדקה האם ספק ממזר הוא כדפריש התם וכן מוכח בפ' אלמנה לכ"ג באשירי דמייתי הני ג' גווני דפ' י' יוחסין דמפ' פלוגתא דרב ושמואל בארוסה שבא עליה ארוס וגוונא מציעא מפרש דשתוקי דקאמר שמואל היינו לענין ירושה ומשמע התם מדברי האשירי דאפי' אי בדקינן לאמו ואמרה דמארוס נתעברה משתקין אותו מנכסיו ואפי' אי תפס מפקינן מיניה כיון דלא מהימנא שיירש הוא את פלוני ואת משפחתו ה"ה איפכא נמי דמ"ש וא"כ א"א שיהא יורש ונוטל והרי הוא כגר גמור ובגר פליגי רבוותא אי מהני צוואת שכ"מ דידיה או לאו דהאלפס פ' מי שמת בשם ר"ה גאון והרמב"ם והסמ"ג ס"ל דלא דאמר התם בעובדא דא"ג מתנת שכ"מ כירושה שוויה רבנן וגר דליתיה בירושה ליתא נמי במתנת שכ"מ לא קאי אלא היכא שהגר נותן במתנת ש"מ למי שראוי הוא ליורשו כגון איסור לרב מרי שהיה בנו רק שלא היתה הורתו בקדושה אבל גר שנתן במתנת ש"מ לאיניש דעלמא מהני ביה מתנת ש"מ ופי' הרמב"ם והסמ"ג הטעם משום דלשון ירושה ומתנת ש"מ לגבי יורש אחד הם ואם אתה אומר יקנה כמלא זה כאילו יורש את אביו ע"כ. ורב אלפס כתב הטעם דכיון דהוי ראוי ליורש מתנת ש"מ כירושה שוויה רבנן כלומר רבנן דיינינן ליה דלא כיון לשם מתנה אלא לשם ירושה וכיון דליתא בירושה ליתא נמי במתנת ש"מ. ואשירי פ' מ"ש תמוה טובא על חילוק זה דבין נותן למי שראוי ליורשו ובין שנתן לאיניש דעלמא דכיון דאידך נמי אינו יורשו כאיניש דעלמא מ"מ אם ראוי ליורשו ורוצה הוא לפרש דמתנת ש"מ כירושה שויוה רבנן שכל מי שאינו יכול להוריש אינו יכול לתת מתנת ש"מ וכ"כ בתשובה דדברי רב אלפס תמוהים הם וכל הגדולים נחלקו עליו וכתב בעה"מ דהראב"ד ג"כ השיג על הרמב"ם במה שחילק במתנת ש"מ וגר בין נתנו למי

שהיה ראוי ליורשו ובין נתנו לאינש דעלמא והשתא לדעת רב אלפס וחביריו זכתה האם במתנת שכ"מ וזכיית ראובן לאו כלום דמיד כשמת השתוקי קם הבית בחזקת אמו ולא בא לכלל ספק לעולם ולדעת אשירי וראב"ד לא קנתה האם כלום במתנה שכ"מ ובמיתת השתוקי נעשה הבית הפקר וזכה בו ראובן ובפלוגתא דרבוותא כה"ג דלא תפיס חד מנייהו דינא הוא דחולקין כמו שאבאר לקמן וא"ת דבכה"ג אפי' רב אלפס וחביריו מודים דלא מהני מתנת ש"מ דאיקרי נמי ראוי ליורשו האם את בנה היכא דליכא יורש מן האב והכי ס"ל לר"י משום ר"ש בן יהודה פ' י"נ מהדרים מטום להכי היכא דליכא קורבת האב כגון גר האם יורשת הבן כך מפרשים התוס' בשם ר"י ור"ת*. ואע"ג דהלכה לא קי"ל הכי אלא כהנהו מתני' דפליג עליה התם וכן מוכח בהדיא בתוס' פ"ק דכתובות גבי גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד דמפרשין התם הכא דריש פ' בן סורר ומורה דאין קרובי האם יורשים אפי' היכא דליכא קרובי האב מה בכך מ"מ מיקרי טפי ראוי היה ליורשו מהורתו שלא בקדושה דליכא מ"ד דירית ליה לאבא וי"ל דיש לחלק דהורתו שלא בקדושה אע"ג דמדין תורה פקע ירושתו מ"מ בנו הוא ואשכחן בכל דוכתא הבא מורישו לבנו ושייך ביה טעם הרמב"ם והמ"ג שאם אמר יקנה נמצא זה כאילו יורש את אביו אבל האם את בנה דבשום דוכתא לא אשכחן ירושה מצד האם אין זה נראה כאלו יורש את בנה והכל יודעים שבמתנת ש"מ היה נוטלת ומס"ט נמי לא דייניקן שכוון במתנתו לצד ירושה הואיל וראוי ליורשו כדפי' האלפס דהיינו ה"ט דלא מהני מתנת ש"מ בראוי לירשו כדלעיל דהיא סברא שייכא דוקא לגבי אבא בברא דאשכחן בכל דוכתא דמוריש ליה אבל גבי אם ובנה דשכיחי טובא דקרובי האב מרחוק יורשין כל הממון והאם וקרוביה מסתלקין והולכין להם ולכך לא טעו ביה אינשי והוי כגר הנותן לאינש דעלמא דפליגי בה רבוותא דלעיל וכיון דלא ידעינן כמאן הלכתא דינא דחולקין דהכי פסק רב אלפס ור"ת פ' המפקיד דתיק"ו דממון חולקין ואע"ג דאשירי וכן וא"ז פליגי התם וכתבו דלא קי"ל כסומכוס אלא כרבנן והמע"ה ורשב"ם פ' גט פשוט פסק נמי דכל תיקו בתלמוד לא חולקין אלא המע"ה אע"ג דאיהו פסק כסומכוס היינו משום דלא תפיס חד מנייהו אבל היכא דלא תפסי לא זה ולא זה כל"ד שהבית עומד בחזקת זה כמו בחזקת זה מודו דחולקין והכי פירש"י בהדיא פ' החולץ בההיא דספק ובני יבם דמשום דלא מוחזק כל חד מנייהו חולקין וכתבו התוספות שם דהיא חולקין אפי' לרבנן דסומכוס משום דליכא המוציא מחבירו וכן פ' חזקת הבתים גבי ההיא ארבא פריך תלמודא עלה ממחליף פרה בחמור ומקשים התוספות שם מאי פריך מההיא מתני' דאתיא שלא כהלכתא דכסומכוס אתיא ולא כרבנן. ומתרצים דהיכא דלא תפסי לא זה ולא זה אפי' רבנן מודו ולאיתי לומר דכל הני דחולקין היינו משום דספקא ממש נינהו אבל ספקא דפלוגתא דרבוותא אי לא תפסי לא זה ולא זה אית לן למימר כל דאלים גבר והכי אמרינן בהדיא פ' הנזקין גבי נסרא עילאי ותתאי והשתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר כל דאלים גבר וכן פסק מור"ם פ"ק דב"ב בהא דרצו השותפין להכריח את ראובן ליקח את חלקו במערב ומסיק כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא רש"י ור"ת כל דאלים גבר וה"נ משמע במרדכי פ' המוכר את הבית אם כן צריכין לחלק בין ספיקא דדינא שהוא משום פלוגתא דרבוותא ובין ספיקא דדינא משום דקאי בתיקו דהתם כתבו רבוותא דחולקין. אמנם מן הטעם שפירש רשב"ם פ' חזקת הבתים ההיא ארבא דמשני תלמודא כיון דאיכא למיקם עלה דמלתא לכן פסקינן כל דאלים גבר דשמא יבואו עדים ויעידו של מי הוא ונמצא דברי ב"ד שבורים ונסתרים כמה שפסקו כבר חלוקה או שודא לכך אין ב"ד נכנסין בדבר ולכך כל דאלים גבר עכ"ל. ומשמע אי לאו ה"ט הוי חלוקה עדיפא או שודא. ובכה"ג בפלוגתא דרבוותא לא שייך ה"ט דמי יעיד לנו שהלכה כדבר פלוני או כדבר פלוני לכך בעינן למעבד חלוקה דשודא לא עבדינן אלא כה"ג בדורו וגם דוקא בדוכתא דפסק תלמודא בהדיא שודא והכי פסק במרדכי פ' מי שהיה נשוי מתשובת מור"ם וא"כ צריכין ליישב הסוגיא דפ' הניזקין דפסק תלמודא כל דאלים גבר משום דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר משום דהתם לא הוי חלוקה שייכי דאי הוי שתי עילאי פלגא דיומא או פלגא דארעא וכן תתאי נמי פלגא כה"ג עדיין הוי קפידא דמאן ליתחל. והא דדלמא בכה"ג הוי ודאי פסידא לתרוייהו. ובהכי מתיישב הסוגיא דתשובת מור"ם דפ"ק דב"ב משום דהחלוקה לא היה אפשר התם ע"ש. עוד יש ליישב הסוגיא דפ' הניזקין דאפשר כך היתה תקנת חכמים לפסוק כל דאלים גבר. ואע"ג דליכא טעמא בדבר והכי כתב אשירי פ' המוכר את הבית דלפעמים תקנו חכמים חלוקה אע"ג דלאו מדינא חולקין ויש מקומות שהיה נראה להם לתקן כך וכן כתב שם במרדכי דלפעמים ראו חכמים לתקן חלוקה ולפעמים כל דאלים גבר ומייתי ההיא דפ' הנזקין אמנם ההיא דתשובת מור"ם פ"ק דב"ב לא מתיישב הכי דאין סברא לומר דמור"ם ראה לתקן בההיא דינא כל דאלים גבר דוקא אסברת התלמוד שייך למימר הכי וק"ל. והארכתי בדברים הללו משום דכללות גדולות הן בדיני ממונות:

הגה"ה
ואמנם בפסקי מהרי"ח פ' י"נ כתב דל"ע כמאן הילכת' כר"ש ב"י או כמתניתין ע"כ.

דיני עדות

שאלה שנג לאה ורחל חולקין בשביל מקומות בבהכ"נ של נשים והביאה לאה שתי נשים שהמקומות שלה הן ורחל הביאה איש א' מעיד שהמקומות שלה הן. איזה עדות עדיפא טפי דשתי נשים או של איש אחד:

תשובה יראה דהאי דינא בחזקת המקומות תליא מילתא כמו שאבאר אם מוחזקת לאה בהני מקומות ורחל אתיא לאפוקי מינה אין לאה צריכה אפילו שבועה להכחיש העד של רחל ואע"ג דרוב גאונים פסקו דנשבעים שבועה דרבנן אפי' על קרקעות הכא הואיל ואית לה ללאה שתי נשים מעידות כדבריה פטורה ואע"ג דבעלמא אין עדות אשה כלום בכדון זה דאינהו רגילי למידק טפי מאנשים מהימנינן להו שפיר וכן מצאתי הועתק מפסקי גדול דנאמנות הנשים להעיד לאלמנה אלו הבגדים לבשה כהן בחיי הבעל משום דאין האנשים רגילין להסתכל בבגדי הנשים והביא ראיה מהא דאמרי' ג' נאמנים על הבכור חיה לאלתר. הא קמן דבמילי דלא רגילי האנשים למידע מהמנינן לנשים אפי' לאפוקי ממונא כי התם בבגדי אלמנה. ונראה דבמקומות בהכ"נ של הנשים נמי אין האנשים רגילים לידע איזה מקומה של אשה זו ואיזו של זו. ונראה להביא ראיה עלה דמהמנינן לנשים כה"ג מהא דאמרינן בפ"ק דב"ק סיפא אילטריכא ליה בני חורין למעוטי עבדים בני ברית למעוטי נכרים שפסולים לעדות על הניזקין וקאמר התם וצריכא דאי אשמעינן עבדים משום דאין להם חייס ואי אשמעינן נכרים משום דלא שייכי במצות וכתב רמב"ם בה' נזקין פ"ח וז"ל אין הניזקין משתלמת אלא בעדות ברורה שלא תאמר הואיל ואין מצוין בחצרות סוסים וברפתות הבקר אלא העבדים והרועים יהיו נאמנים אם אם יעידו שבהמה זו הזיקה את זו וכן אם יעידו קטנים או נשים שאדם זה חבל בזה או בשאר נזיקין נאמן להו עכ"ל. דנראים דברין של רמב"ם שרוצה לתת טעם למה הוצרכו לגבי נזיקין להוציא עבדים ונכרים מכלל עדות טפי מכל התורה כולה דמילתא דפשיטא היא דפסולין לעדות והא יהיב טעמא דס"ד דנהימנינהו משום דאין מצוין שם אלא הן ועדיין ה"א דוקא הני משום דלית להו חייס או לאו בני מצות נינהו אבל נשים וקטנים דאית בהו הני תרי נכבור להו דהרבה פעמים נמי אין עדים כשרים מצוין גבי חבלות נזיקין קמ"ל רמב"ם דבעינן עדות ברורה כך נראה לפרש דעת הרמב"ם ואע"ג דאשירי מפרש התם תרי טעמי אחריני אמאי צריך לפרש התנא גבי נזיקין טפי לעבדים ונכרים פסולי לעדות מ"מ אית לן למימר דלא פליגי אטעמא דרמב"ם דמר אמר טעמא ומר אמר טעמא כדכתב איהו גופא בפ' הפרה אהני פרושים דפרשו הגאונים אהא דקאמרינן נזקין לתובע תחלה. והשתא כיון דשמעינן מן התנא דסברא לומר דכל היכי דהפסולים שכיחי טפי מן הכשרים יש להכשיר הפסולים אע"ג דמסיק התנא דלא נכשרינהו אית למימר ה"מ גבי נזיקין משום דאי הימנינהו א"כ לא שביק חיי לכל בריה דכל חשוד גזלן ישכיר עבדים או נכרים או יפתה נשים

או קטנים שהעידו לו שחבירו או בהמת חבירו הזיקו בק' מנה בכל יום אבל לעולם נימא במילי אקראי כגון בגדי אלמנות או מקומות בבהכ"נ של נשים יש לנו לתפוש סברת התנא דיש להכשיר הפסולים ולכך אין לאה צריכה ליטבע כלל נגד העד שהרי יש לה עדות כנגדה ואפילו אם היתה רחל מוחזקת במקומות ולא היה לה שום עד המסייע לה היתה לאה מוציאה מידה בעדות שתי נשים כדפרישית אמנם אם היתה רחל מוחזקת וגם העד מסייע לה מקיימין המקומות בידה . ואע"ג דאית ללאה שתי נשים מ"מ הוי כפלגא ופלגא וראיה מפ' האשה שלום דמסיק כלישנא בתרא דר' נחמיה בעדות אשה שמת בעלה דשתי נשים וע"א פלגא ופלגא הוא אע"ג דהתם נמי נשים כאנשים להעיד מ"מ לא אזלינן בתר רוב דיעות הואיל וע"א כשר מעיד כנגדה ופוסק התם כלישנא בתרא והכי סוגיא מן הירושלמי כדאיתא התם ונראה דה"ה נ"ד . ואין נראה לחלק דשאני התם דהנשים אינן כשרים מן הדין אלא משום דבעדות אשה הקילו כדמפרש התם טעמא אבל בנ"ד דראוי הוא להאמין לנשים נימא דאזלינן בתר רוב דיעות אפי' נגד עד אחד כשר הכא קמן שתי נשים מפקי' מן המוחזק על פיהן כדליכא עדות כנגדן משא"כ בע"א . מ"מ י"ל דכיון דהעד כשר מעיד שהוא יודע בודאי שהאי מקומות של רחל הן ואנו נמי לא הכשרנו הנשים לנ"ד אלא משום דקלא לא אפשר בע"א ולכך מקילין בעדות זו ולא מטעם דמהני טפי אם כן דמיא לעדות אשה והוי פלגא ופלגא כי התם דהתם נמי לא אתא אשה אחת ואמרה מת ואתא עד כשר ואמר לא מת אין דבריה בטלים ע"פ הע"א וע"פ שתי נשים דבריה בטלים אלמא אשכחן נמי דעדיפא אפ"ה הוי פלגא ופלגא :

שאלה דשן ראובן ושמעון דנין יחד עבור ירושה אחת בא ראובן אל לוי לבקשו שיהא טוען שלו ונתרצה לוי ואמר לראובן אין רצוני לקוץ לי שום שכר ממך אם תזכה יעמוד כך אם תרצה לתת לי איזה דבר תן . וע"פ הדברים האלה התחיל לוי לטעון עם שמעון ונפל חילוק א' ביניהם שבו היה תלוי זכות וחובה ובא לוי להעיד זכות באותו חילוק ושמעון מיחה בו להעיד באמרו שהוא נוגע בעדות מכח הדברים דלעיל . דינא היכי הוא כשר הוא להעיד או לאו :

תשובה יראה לכאורה דפסול הוא להעיד דהכי כתב רמב"ם בהלכות עדות וז"ל והדברים האלו אינם תלויין אלא בדעת הדיינים ושלם כוונתו שיבין בעיקר המשפט וידע דבר הגורם לדבר אחר ויעמיק לראות אם ימצא שיש לזה העד צד הנייה בעולם בעדות זו אפילו בדרך רחוקה ונפלאה ה"ז לא יעיד עכ"ל . מלשון זה משמע שיש לפסול את לוי להעיד שהרי לפנינו צד הנ"ה שאינו בדרך רחוקה ונפלאה שאפשר לבא ללוי אם יזכה ראובן בדין זה . אמנם פ' חזקת הבתים לא משמע הכי דפריך התם אי דלית ליה ארעא מאי נ"מ . פירוש ואמאי חשיב נוגע בעדות ומקשים עלה התוס' נימא דנ"מ דאם יתעשר יפטר ומתרצין דשמא בשביל כך אין לפסלו כיון דהשתא לא מרויח מידי . ובא"ז גדול כתב האי שינויא בשם רשב"ם וריב"א בפשיטות ולא בלשון שמא וה"נ מייתי בהגה"ה באשירי מא"ז פח"ה . הא קמן דכל היכא דאין ההנייה מזומנת לו עכשיו אלא שיש לבטוח על העתיד לבא בספק לא מפסל ובנ"ד נמי אינו אלא ספק העתיד שאפי' אם זכה ראובן עדיין ספק הוא אם יתן לו כלום או שמא ירצה לתת לו דבר מועט שלא יקבל ממנו שהרי בדעתו תולה אין לפסלו . ומה שכתב הרמב"ם שאם יש לעד צד הנייה בעולם אפי' בדרך רחוקה ונפלאה אפשר ר"ל נמי שאותו צד הוא מזומן עכשיו לבא ובלי ספק ובדרך רחוקה היינו כהני מילי דפ' ח"ה כגון שמעיד שקרקע זו של ראובן היה כדי שיבא שמעון מלוה דראובן ויגבה אותו ויבא לוי מלוה דשמעון ויחזור ויגבה אותו משמעון והעד הזה שמעיד הוא ערב של לוי ליהודה ואין ללוי מה לפרוע והיה יהודה תובע מן הערב וזו היא הנייה מזומנת בדרך רחוקה אבל לעולם בשביל הנייה תלויה על הספק לעתיד לא מפסלי גם אין לפוסלו מפני שהוא טוען ואנטלר של ראובן דכתב במרדכי פ' זה בורר בשם ריב"א דאפוטרופא שמינוהו לטעון בפני ב"ד וידע עדות באותו ענין כשר להעיד . ונראה בנ"ד שיש לדון ע"ד כמו שכתב הרמב"ם שהדברים תלוים בעולם בינת הדיין ואם נראה לדיינים שאם יזכה ראובן קרוב הדבר שיתן ללוי דבר חשוב לדעתו אז יש לפסול את לוי דחשיב הנייה מזומנת כה"ג . אבל אם יש ספק הראוי להסתפק בראובן אם יתן ללוי לפי רצונו ודעתו אין נראה לפסלו :

תם ונשלם ספר תרומת הדשן בעז"ה

דברי המדפיס הראשון משנת רע"ט לפ"ק

שבח והודיה לאדון הפליאות . אשר אמץ זרועותינו והגיענו להשלמת זה החבור הנאה הנודע בישראל וביהודה שמו תרומת הדשן . כי מספר תשובותיו דש"ן . והם דשנים ורעננים . בנוים על שורש התלמוד ויסוד הפלפול . סיני ועוקר הרים . כל בר שכל ימצא שם חנינה כי נצח ישראל לא ישקר וכל דבריו נערכים ומסוללים שקולים בכף הצדק ובמאזני המשפט איש אלהים נורא הוא מהר"ר **איסרלין** זלה"ה . ומכתיבת ידו יוכר ויודע טבע מהלכו ובו ימצא כל איש לעדן את נפשו . ונתפלל לאל יתברך שמו ויתרומם לעד ולנצח נצחים . כי כאשר זכינו להשלמת זה הספר הנכבד כן נזכה להדפיס עוד כהנה וכהנה והיתה השלמת החיבור הלזה יום ו' י"ד אייר עט"ר לפ"ק מאלף החמשי ואני שפל המליץ בעמוס התלאות קטן שבתלמידים שמתי עיני על המלאכה לעשותה כהוגן ולהסיר מכשול וטעיות כפי האפשרי כאשר תשיג קוצר שכלי ומיעוט השגתי . אלה הם דברי בן דוד חיא מאיר המדפיס במצות ובבית דניאל בומבירג"י פה ווניציאה :

ספר

תרומת הדשן

הִיברו ויסדו

חד מרבוואתא קמאי דפקיעי שמייהו. הגאון הנורא

רבינו ישראל זלה"ה

אשר שמו נודע בשערים ומכונה בין האשכנזים בשם רבי איסרלאן.
תלמיד רבינו עוזר משלעזיא תלמיד תלמידו של מהר"מ מרוטנבורק ז"ל.

רבינו הבית יוסף בתשובותיו לאה"ע סי' ט' הפליג לעשות יקר וכבוד לרבינו מהרי"א ז"ל בעל תה"ד וכתב שהרא"ם תופס דבריו כמרגליות עיי"ש. ורבינו מהרשד"ם בתשובותיו לאה"ע סי' קנ"ה וקנ"ז ובחו"מ סי' קכ"ג כתב שמורו הגדול רבינו יוסף טאיטאצק ז"ל היה מחשיב דברי מהרי"א כדברי הרא"ש ז"ל. עכ"ל.

ז"ל הגאון מו' מלאכי הכהן בספרו הבהיר יד מלאכי הרב בעל תה"ד הוא עצמו סידר שאלותיו ולא ששאלוהו אחרים כן כתבו הש"ך ביו"ד סי' קנ"ו והט"ז שם סי' שכ"ח והרב בתי כהונה עיי"ש. וז"ל הגאון חיד"א ז"ל הרב מהרי"א חיבר שו"ת תרומת הדשן ואינם הלכה למעשה רק הרב עצמו עלה ונסתפ"ק ופתח בתשובה כ"כ הש"ך ביו"ד סי' קצ"ו והבית שמואל באה"ע סי' ק"ל ובעל שער אפרים בתשובותיו סי' מ"ב וכו'. עוד כתב וז"ל וידענו מפי השמועה מהרב החסיד בנו של הרב שער אפרים שהיה לו להרב תרומת הדשן קבלה מעשיות ובעת צרה וצוקה הפליא לעשות והציל לישראל בחכמתו עכ"ל. זי"ע.

חלק שני

פסקים וכתבים

נדפס ראשונה בוויניציאה שנת [רע"ט] לפ"ק ושנית ג"כ שם שנת [ש"ז] לפ"ק ושלישית בפיורדא שנת [תקל"ח] לפ"ק ורביעית בסדילקאוו שנת [תקצ"ה] לפ"ק. ואף מפני דפוסים האחרונים אשר לא נאמרו בהם כלל כי טוב נעדרו ג"כ מליאותם ואין להבינם כלל ורבים מתאווים ומשתוקקים להנות מזיו אורו. ע"כ נדפס כעת מחדש ביתר שאת מהראשונים אות באות מעותק מנדפסו שנת (רע"ט) ושנת (ש"ז) אשר מה שחסר זה גילה זה: ועוד בתקונים רבים ובהסרת השיבושים אשר עלו בכל הדפסות עד היום והכל בעיני פקיחא מאוד

ע"י הר"ר אהרן וואלדען נ"י.

ווארשא

שנת הרימו **את הדשן, וטובה לכם-קחו** לפ"ק
בדפוס הרבני מו"ה **נתן שריפטגיסער** נ"י

СЕФЕРЪ ТЕРУМАТЪ ГАДЕШЕНЪ

Т. Е.

хороненіе праха

ВАРШАВА 1882

א מי שמתה אשתו אם צריך להמתין שלשה רגלים או שני רגלים :
ב דין אי ר"ה ויו"כ איקרו רגלים לענין שלשה רגלים אחר מיתת
אשתו : ג מי שאין לו מי שישמשנו :
ד דין מת ביו"ט א' ולא אשתהי : ה דין טהרת המת ביו"ט :
ו דין היכא דשניהם נקראין יעקב בעיר אחת וכנויים יעקל איך
לכתוב בגט ובכלל זה תמצא דין שני יוסף בן שמעון :
ז אם לא נכתב בגט כהן או לוי :
ח דין כל שום והניכה באיזה מקום ומדינה כותבין אותו :
ט דין הניכה ממקום עמידה : י דין לכתוב סימן בגט :
יא דין גט שדילג בו מאתים בזמן הגט ובכלל זה תמצא דין שאר
מוקדמין ומאוחרים : יב דין כינוי אשה בגט : יג דין גט מוקדם :
יד דין חלוק לכתוב גרשון גרשם ואותן חלוקים :
טו דין טופס הרשאה על שליח הגט :
טז דין לכתוב כינויים בהרשאה על הגט כווין של איש ואשה :
יז דין כינויין של הרשאה לשליח של גט :
יח דין לכתוב שם בגט ירחמיאל או היאך מחזיק את עצמו ובכלל
זה תמצא שמות הכתובים בקרא ושנויין שאינן כתובים :
יט כ כא דין גט שדילג בו מאתים ונשאת כבר האשה קודם שנודע :
כב דין כהנים שאינם רוצים לעלות לדוכן מתי חוזרין לבהכ"נ :
כג דין מגילה שפרשיותיה פתוחות :
כד דין שלא לצאת בפתח או בשער שרוצים לישא את המת דרך
אותו פתח או שער : כה דין שאלת שלום כשיש מת בעיר :
כו דין שיעורי טופחת נגררת ביצה כזית :
כז דין מכירת ספרי פסולים לכומרים :
כח דין לומר שמו מפארים בר"ה כשחל בשבת :
כט דין הבא על אחות אשתו והיא אשת איש ואח"כ מתה אשתו
ומת בעל אחות אשתו אם מותר לישאנה :
ל דין אם ניטלה המרה באוזא : לא דין היפוך שבועה דאורייתא :
לב דין שבועה דרבנן כשמספקין ליה אי יכול התובע לומר אין
רצוני רק שתשבע לי שבועה קלה וגם אני איני רוצה לישבע רק
שבועה קלה : לג דין כלה קטנה שנשאת שלא במקום שאביה שם :
לד דין נשים שנמלטו מהגזירה ובעליהן נשארו בהגזירה על איזה
עדות יש לסמוך להתיר הנשים לינשא לאחרים :
לה דין היפך שבועה דאורייתא :
לו דין היאך נוהגים להשביע מי שחייב שבועה דאורייתא :
לז דין אשה שאמרה בני זה ממזר הוא :
לח דין אמירת הרב לבעל לצוות לסופר ולעדים :
לט דין כינוי מענדי"ל ודין שמריה שמריהו אליה אליהו :
מ טעם קריאת הגט אחר הנתינה :
מא טעם שנהגו לחתום עדים על הגט :
מב דין נתינת גט מומר על ידי שליח להולכה היאך עושין :
מג דין גט לקבלה מאת המשומד : מד דין נתינת גט לאשתו המשומדת :
מה דין צורת האותיות שבגט :
מו דין נתינת גט לארוסה קטנה על ידי אביה היאך כותבין אותו
נוכח או נסתר :
מז דין אשה שמצאה דם ואינה יודעת אם בא מן המקור או מכה
אחרת : מח דין שיעור פדיון הבן :
מט דין גילוי מילתא באמירת האב לבתו קטנה קבלי קדושייך :
נ דין אם צריך האב עדים כשאומר לבתו צאי וקבלי קדושייך :
נא דין מה שנהגו לישא אשה תוך שלשה רגלים אחר מיתת אשתו :
נב דין ישובים שחלקו ביניהם אתרוג אחד וכל ישוב מברך בפני
עצמו על החיכות של אתרוג : נג דין אסמכתא על הלוקות :
נד היאך מלוים עפה זהוב בזהוב :
נה דין מי שמחלל שבת והלך חוץ לתחום :
נו דין אם מרחיצים התינוק ביום שבת שהוא יום שני למילתו :
נז דין חולה להתפלל בשכיבה שאינו יכול לעמוד מחמת חליו :
נח דין מי שנשבע בנקיטת חפץ שלא לגרש את אשתו :
נט דין אם יש לומר אשרי וקדיש כשעבר זמן המנחה ולא התפלל
מנחה ורוצים להתפלל ערבית :
ס דין מי שחלל שבת בשעת הדליקה וגם ברכיבה חוץ לתחום :

סא דין איזה טוב יותר להתענות ארבעים ימים או שני ימים
ולילות רצופים :
סב קטן שקלל את אביו בקטנותו ובגדלותו רצה לקבל תשובה וגם
העיד עדות שקר בקטנותו ורוצה לקבל תשובה בגדלותו :
סג דין חלוק בתי דינין שבדיינו"ה :
סד דין לילך התובע אחר הנתבע ולעכב ממון הנתבע במקום שהוא
שם : סה דין מי שהם שייכים לקהלה תוך ב"ד שלהם :
סו דין בשר שנמלח ולא הודח ונמלח שנית :
סז דין קידושי אשה כשיש לאיש כתב כומרים עליה :
סח דין אשה שאינה בת בנים ונודרת ואינה מקיימת :
סט דין קניית ספרים שהובאו מן הגזירה מברי"סלאו :
ע דין ספר תורה שנמצא טעות בשעת קריאתה אם לוציא אחרת :
עא דין ספר תורה שרגלי הקו"ף וההי"ן נוגעים :
עב אם מותר לתקן ההי"ן שבשם של ד' אותיות :
עג פסק של מהר"ם ומהר"ר יהושע על דבר הקשר שנתקשר מהר"ם :
עד דין הבטחות אי שייך ביה קידושין או באיזה פנים שייך :
עה דין גביית כתובה מנכסים מועטים שנתרבו אחר מיתת האב :
עו דין לצלות כבד בתנור עם תבשיל אחר :
עז דין בשר ששהה שלשה ימים ולא נתנקר :
עח דין בדיקת אשה בז' נקיים עד מקום שהשמש דש :
עט דין תפילת ערבית יותר מעט ורביעית קודם הלילה :
פ דין אם י"ל תחינה ביום ו' כשהחתן בבהכ"נ :
פא דין על המילה שאינה בבהכ"נ אם יש לומר פיוטי' בשבת בבהכ"נ :
פב דין כ"ד חדשים לתינוק אי בעינן מלאים :
פג כשהשופט אמר יהודי פלוני לוה לי לתפוס אותך והיהודי כופר :
פד דין מי שיש בידו ממון שנפל לראובן מיעקב אביו ואמר
הנפקד אביך יעקב חייב לי ואעכב את הממון לי :
פה דין שכר שדכנות מתי חייבים ליתן לשדכן :
פו דין צוואת שכיב מרע ואשתו הודית לו שכן הוא והממון של
בניו ואחר כך באת לגבות כתובתה מאותו ממון ובאותה
תשובה תמצא כמה חילוקים צוואת שכיב מרע בין בניו ובין האלמנה :
פז דין מי שמבקש לדחות את חבירו ולומר לטעון למרחקים בדבר
קטן : פח דין עליית לעיר הקדש ירושלים :
פט דין אשה שבאתה לגבות כתובתה ונכתב בכתובתה יותר ממנה
המדינה ואחד מהעדים על הכתובה פסול לעדות מחמת קורבה ג
צ דין אשה שהיא אלמנה וגרושה איך כותבים הכתובה :
צא דין לב כשנמצא בתוך דבוק כשהוא שלם :
צב דין אשה שנתפסה על נפשה מחמת גניבה אי מותרת לבעלה :
צג דין ס"ת שנכתבו ג' אותיות חוץ לדף וכן נמצא בכמה מקומות :
צד דין חתן הבא בשבת של עניה סוערה מה מפטירים :
צה דין מצורע שנכנס לבית הכנסת מה דינו :
צו דין אם מותר לדרוש במכשפים :
צז דין ירקות מבושלות בקדירה חולבת והגיסו בה בכף בשר :
צח דין חלב הכבד שלא ניטל הקרום ונתבשל עם שאר בשר :
צט דין צוואת שכיב מרע אפטרופוס של היתומים אי מהימן ובכלל
זה התשובה תמצא דין חוזר ומגיד ודין עד נגד עד :
ק אם יש להזכיר השם במודים דרבנן :
קא כשיש חתונה יחיד המוזר הסדרה איזה הפטרה יחזור :
קב אשת אליהו הנביא או אשת ריב"ל אי מותר לינשא לאחר :
קג מחבת של חלב תחת הקדירה של בשר כמה שיעור הרחקה :
קד דין לייס"טוג על ישראל : קה אם מותר למרוט נוצו' מאווזות חיות :
קו לחם שלם ובו דבוק פרוסה אם צריך להפרידו לגמרי :
קז אם רשאי לדבר בחוה"מ בין תפילין לתפילין :
קח לפי טעם הסמ"ג מכח ב' עדים מי שמתו אחיו מחמת מילה
אם יניח תפילין בשבת :
קט מי שסיים ברכתו בשעה שהקהל עונים אמן אחר ברכת ש"ץ
אם יש לו ג"כ לענות עמהם :
קי החזן כשמחזיר התפלה אם אומר שומע תפלה :
קיא אי הלכה כרבינא לקולא :

אם

קיב אם מותר ליתן לכומרים וולעד"ר ווי"ש :
קיג פשט של ובכולו בעי דלודי ליה :
קיד פשט למאי איצטריך לכתוב וימת ער ואונן וכן וימת נדב ואביהוא : קטו מי שקדש על מים וסבור שהוא יין :
קטז יו"ט שני של גליות אמאי לא חשיב תפלה לבטלה כיון דאנו בקיאין : קיז בר"ה מתי אומרים מלבד עולת החודש :
קיח סדר של על חטאים שאנו אומרים ביוה"כ :
קיט כשקורין אותו לס"ת לאיזה פתח עולה מפתח המגדל :
קכ מי שפשט תפלין ודעתו להחזירם מיד אם צריך לברך :
קכא מי שהזיד או שגג ולא בירך על טלית ותפילין ביום עד אחר תפלת ערבית ועדיין יום אם יש לו לברך :
קכב פשט באלפס תוך הלכות שמחות משנתייאשו לגזל ולא מגנב שכל הגונב כאלו שופך דמים ועובד ע"ז ומגלה עריות :
קכג המשכים ללמוד היאך נוהג עם הברכה :
קכה ראובן שנתן לשמעון מקצת חוב ואח"כ פטרו השולל :
קכו קכז קכח דין רב שדר בעיר ואח"כ בא רב אחר לדור שם מה דינו עם המלאה הטובה מהר"א ומורי הגאון מוהר"י ומהרנ"א :
קכט קל דין בכור ספק עם המלאה שאלה ותשובה :
קלא דין ברכת שהחיינו על ספירות קירש"ן ואמריל"ן :
קלב דין נשים בשעת נדתן בכניסתן לביהכ"נ :
קלג דין שיעור גערה : קלד דין אם יכנס לבהכ"נ בסליחות ביום א' :
קלה דין מי שאמר לחבירו הכזב כמו ממזר על שנברר :
קלו דין עשן תדיר אי מצי חבירו לעכב :
קלח דין מי שמגרש וקרא עצמו בן דן ונמצא בכתובה נכתב שם אחר :
קלט דין אשה ספק מגורשת ואח"כ נאבד בעלה והתירה רב אחד :
קמ דין ברכת נשואין בלא עשרה :
קמא היאך לשער ריחוק צומת הגידין מהגוף :
קמב דין כתיבת גט ברוטנבורג ושם נהרות ואיזה נהרות כותבים בגט ושם מקום האשה ועמידה :
קמג דין אי כותבין הרי את מותרת לכל אדם בשיטה אחת :
קמד דין מסים מי שאין לו אלא חובות ואינו יכול להוציא מהם :
קמה דין טלה כפולה : קמו דין בלירת חיטין למצות :
קמז דין כביסת שקין לקמח של מצות :
קמח דין הליכת קמח מן הרחיים :
קמט דין דביקת הקרמים סמוך לפסח : קנ דין הגעלה :
קנא דין הגעלת כלים גישמעלצ"ט : קנב דין הגעלת מדוכה :
קנג דין מי ששהה בע"ש ולא התפלל מנחה עד שקבלו הצבור שבת :
קנד דין הקשות באצבעות בשבת לשתק התינוק :
קנה דין טיחה בטלה בשבת : קנו דין נכרים שצרו על עיירות בשבת :
קנז דין פתילה שלא הובהבה :
קנח דין טיכא דכנו הכרות בסוכה בשבת :
קנט דין אתרוג ולולב שאול :
קס דין חובת אכילה בסוכה לילה ראשונה ושנייה :
קסא דין אשה שנאבד בעלה :
קסב דין פשרה אפטרופסים בין יתומים קטנים :
קסג דין לגזור ולהחרים לקיים הפשרה :
קסד דין חטה שנמצאת בתרנגולת בפסח אם צריך לשורפה . ודין חמץ נוקשה בנתנו טעם לפגם : קסה דין שכר של אשכנז :
קסו דין ספק בכור בהמה שנולד מבהמה חולבת :
קסז דין בכור מבהמה חולבת :
קסח דין אי כייפינן לכהן לקבל בכור בהמה :
קסט דין ספק בכור שנצרה אזנו :
קע דין להשלים פרשיות של יו"ט שמו"ת :
קעא דין אם מותר למחוק שמות שנכתבים בהלוריס וכן נרשמין שני יודי"ן וי"ו על גביהן :
קעב קשיא בדברי הסמ"ג בדיני ציות :
קעג דין איש ואשה שהעמידו קנסות לצדקה שיעשו גירושין אם חייב מי שמעכב :
קעד כתב מחאת קהלה הרב על פרנס אחד שהכניסו לחיוב השם והלוואות העירונים :

קעה דין להגיד עדות שלא בפני בעל דין כשהוא אייס אלמא :
קעו דין עדות שלא בפני האלה :
קעז דין רב והקהל שהסכימו לחזור השוחטים ונמלכו ולא עמו :
קעח דין על מינקת חבירו אם צריכה להמתין אפי' בשנה פשוטה יכ"א כ"ד מותר על חדשי הלבנה :
קעט דין צורת דל"ת של קשר תפילין אי ברצועות או בקשר :
קפ דין המתענה ג' ימים ולילות רצופים מתי יתפלל עננו :
קפא דין כשאין אדם בבית הכנסת שיודע לקרות בס"ת בדקדוק מה יעשו עם הקריאה :
קפב דין עלה שנשבר וחזר ונתרפא אי בעינן שיתרפא לגמרי אי לא :
קפג דין שיעור צומת הגידין :
קפד דין מי שמשנה שם אביו והניח לכתוב גט באותו שינוי השם :
קפה אמאי כותבין הגט דמיתקריא בא' בסוף :
קפו דין תבשיל שנמצא בתוכו ב' קארטן תוך הפסח :
קפז דין יין שנתבשל בכלי חמץ איך לנהוג עם שתייתו בפסח וגם אם ליקח יין מבושל לד' כוסות :
קפח שם ידידים איך לכתוב אותו בגט תיבה אחת או שתי תיבות :
קפט דין חומץ שמלאו אותו בקנקן חמץ קודם הפסח אם מותר להסתפק ממנו :
קצ דין יבמה שהיתה חולה ואינה יכולה לעמוד וחלצה מיושבת :
קצא דין אם יש לשהות בשר אחוריים או שאר בשר ג' ימים בלי ניקור ואח"כ לנקרו ולאוכלו צלוי :
קצב דין מי שנשבע אם יעשה דבר פלוני או לאו רצה להתיר אם מתירים לו :
קצג דין אם הונח דבר מוקצה על איזה חפץ קודם מ' ימים או יותר אם מותר להסירו :
קצד מי שהתענה ג' ימים ולילות ומתחיל במוצ"ש איך יעשה עם ההבדלה :
קצה מי ששכח עירובי תבשילין אם יכול לערב ביומא קמא על תנאי :
קצו דין אם נשבר חבית של יין בשבת אם מותר לשאוב יותר מצורך היום : קצז דין גט מומר ששינה שם אביו :
קצח תשובה על קושיא במרדכי פ"ק דב"ב :
קצט תשובה על קושיא במרדכי פרק מי שמת :
ר תשובה על קושיא במרדכי פרק השואל :
רא דין מי שכתב ידו ותחת חתימתי מעיד עלי כק' עדים :
רב תשובה על קושיא מהשירי פ"ק דסנהדרין דמשמע דסתרי אהדדי :
רג על הנכרים שאלו להשביע יהודי בשם בגלוי הראש אם יש כאן שום איסור :
רד ש"ץ שבירך בבית הכנסת בורא מיני בשמים אם יכול לחזור ולברך לבני ביתו :
רה אם יש להאמין לשוחט על שמועת קנה :
רו על הספר שכתוב בו וכל הא דלעיל עשינו בקנין גמור ולא כתוב בו במנא דכשר : רז דין לא קביעא זמנא ביומי דניסן :
רח דין הנחבל מחבירו אי מהימן בשבועה :
רט דין התובע חבירו בעד מסירה ויש לו עד אחד :
רי המזיק חבירו ודחפו בשעה שמסבבים הבימה בהושענא רבא :
ריא דין מי שנתן גט לאשתו ואח"כ קרא ערער ואמרה שלא הניח לכתוב שם המובהק שלו וכוונתו היה לרמות את אשתו :
ריב דין ראובן שהוציא ש"ט על שמעון ונמצא שקר :
ריג דין מרגליות אין בו אונאה :
ריד דין מי שנמצא שקרן בשבועה דאורייתא אי יכולים להושיבו עם טובי ראשי הקהל לגלות לו עסקי הקהל :
רטו דין אשה עיתים תלויה לקבל גטה :
רטז דין שני ושלישי אם יש חשש איסור לחלוק לפניהם :
ריז דין מי שתבע חבירו מחמת אחר אם יכול להעמיד ערב על הרשאה בשאין הרשאה בידו כלל :
ריח ריט רכ דין אשה שנאבד בעלה ועדותיה :
רכא דין אשה שנאבד בעלה והעיד עליו אחד מן הריקים .
רכב דין אשת כהן שיצא עליה שם ביש :
רכג רכד דין אשה שנתעלם בעלה :

דין

מפתחות לחלק שני

רכה דין אי שרי לשנות הכלונסות שבארון הקודש לפנים בס"ת :
רכו דין מי שנתן למשודכת שלו קוירי"ן או שאר דבר אי חשיב קידושין :
רכז קושיא על פרש"י גבי נתינים : רכח דיקדוקי הגט :
רכט דין השבעת נשים על כתובתן כשאין עדי קיום על הכתובה :
רל דין מי שטרח בשטר חוב חבירו והביאו לגמר ונדר לו חבירו חלק מן החוב אי קני אי לא קני :
רלא דין אשה שמסרה מודעא שלא תרצה לצאת עם בעלה ממקום אביה :
רלב דין השבעת נשים שלא נתקיימה הכתובה :
רלג דין פדיון הבן שאירע בשבת :
רלד דין שאירע אם נתן המעות לכהן בע"ש והחזירם הכהן :
רלה דין אם נתן הבן לכהן אם יצא ידי פדיון בזה :
רלו דין מי שנשבע לשנים אי יכולים לפוטרו משבועה מכאן ואילך :
רלז דין מה שרגילים לומר פלוני תלמידי בשביל שלמד בישיבתו ואפשר שהרב שמע חידושים ממנו יותר ממה שהוא שמע מן הרב :
רלח דין אם תלמיד רשאי לחלוק על רבו כשיש לו ראיות ברורות נגד דעת הרב :
רלט קושיא במרדכי פרק הדר ופ"ק דעירובין אהדדי :
רם צורת מנעל של חליצה :
רמא אם יש כח ביד הרבנים להקל בדבר שהחמירו גאונים כשיש ראיה להיפך :
רמב דין אם כותבין כנוי האשה שבלשון ביה"ס כגון ורייד"ל ווערל"א :
רמג דין אם יכולים בני הישוב לכוף חבריהם כל ימות השנה שישכרו ד' או ה' למלאות מנין :
רמד דין בכור שנחתך זכרו עד כמה חשיב מום קבוע :
רמה דין אם יצא באכילת מרור בקלח אחד עם העלין אי חשיב בריה :
רמו דין אם יכול לחזור להתפלל היכא דאיכא פלוגתא דרבוותא ומאי לחזור משום הלואי שיתפלל אדם כל היום :
רמז איזה טוב יותר לכתוב בגט אנא פלוני בן פלוני העומד היום כאן וכל שום וחניכה או אנא פלוני בן פלוני וכל שום וחניכה העומד כו' :
רמח דין אם משגיחין ליורש שלא פקדוהו בטענות שמא :
רמט דין בשר שקבל טעם מחלב ואסר ושוב נגע הבשר בבשר אחר :
רן דין קרוב ונתרחק אי חוששין לכתחילה לדברי יודא לענין גיטין וקידושין. ודין אי מיקרי דיעבד היכא שנשאת ועדיין לא נבעלה :
רנא דין עיר הנקראת בלשון אשכנז ובלשון בעמ"י נשתנה קצת היאך כותבין בגט :
רנב דין מקצת מדינה שעשו תקנות ואחרים אינם רוצים לקבל עליהם :
רנג דין הרב שגזר על התלמיד לקיים תקנותיו והתלמיד אמר אי אפשר לי לקיימם :
רנד דין המורשה שקבל בחרם למקום פלוני לדין והמשלח טוען דסכנה הוא לו :
רנה דין הרב שרוצה לעשות דינא לנפשיה :
רנו דין איש שיש לו אשה מומרת ורוצה לישא אחרת :
רנז דין מי שקורא לחבירו כמו ממזר :
רנח שאלה לפסול שום ב"ד לסדור ב"ד :
רנט דין הדס שוטה אי נפקין ביה בלולב :
רס רסא דין אשה הכופרת בפקדון אחר מיתת בעלה :
רסב דין יבם ויבמה שבאו לחלוק בנכסים :
רסג דין אב שתפס בנכסי המת בנו ואינו רוצה ליתנם וטוען שהוא קודם ליוצאי ירכו :
רסד דין חלוקת שאר האחין עם החולץ :
רסה דין התובע עלבונו על אשר חשדו במסירה :
רסו דין מי שנשתנה שמו מחמת חולי איך כותבין בגט :
רסז דין נכסים המותרים על הכתובה אם יש לאחי היבם גם כן חלק בהם :

השמטת המפתחות מחלק ראשון

שמה כשיש חירום על העיר והוטל על הקהל להעמיד שומרים להחזיק בדקי העיר אם גובין לפי ממון או לפי נפשות :
שמו מנהג כשבא מושל חוץ העיר שצריכין היהודים להשאיל לו מצעות ושימושי דערכה וגם צריכין ליתן לו מעט מעות האיך גובין אותן העולים :

דיני אפטרופוס ויתומים

שמז אם מועיל מעמד שנעשה בממון יתומים ע"י האפטרופוס לטובת היתומים :
שמח מי שהוציא הוצאות על יתומים קטנים לצורך פרנסתם שלא בצוואת ב"ד אם חייבים הם לפרוע או לא :
שמט ראובן ואשתו היו להם בנים קטנים ובעת הגזירה נטמעו לבין הנכרים ומת ראובן ואשתו ואח"כ מת אבי האשה ובאו יורשיו ליטול הירושה ואחי ראובן בא ואמר כי הוא רוצה להיות אפטרופוס היתומין בני אחיו כי הירושה להם היא ואולי ישובו לדת האמת הדין עם מי :

דיני מתנת שכיב מרע

שן ראובן צוה מחמת מיתה שיתנו מנכסיו לבת בנו כ' ליטרא לקנות חגורה יפה ומת ואח"כ מתה גם בת בנו קודם שנתנו לה המעות והניחה בן קטן ומת גם הוא ובעלה בא לזכות ולגבות מחמיו אותן כ' ליטרין אם יש לו זכות בהן :
שנא שנים שהוציאו דייתקי על לוי שאביו צוה מחמת מיתה שיתנו להם סך ממון מנכסי אביו ולוי מסרב וטוען שאין ממשות בצוואתו ואח"כ נתפשר עם האחד והב' אינו רוצה לקח כלום וזה טוען אם אין ממשות בצוואה מדוע נתת לזה ולוי טוען אם נתתי לו הרבה מה נפקא לך בזה הדין עם מי :
שנב שתוקי א' מת בלי ז"ק צוה שיתנו בית שלו לאמו ובא אחר וזכה בבית כדין זוכה בנכסי הגר אם מחויב להוציאו מידו ולתת לאמו :

דיני עדות

שנג נשים מריבות על מקומות בבה"כ שלהם ואחת הביאה ב' נשים שהמקומות שלה והאחרת הביאה עד א' שהמקומות שלה איזה עדות עדיף :
שנד אחד בקש את חבירו להיות מורשה שלו ונתרצה לו באופן שאם יזכה בדין יתן לו דבר מה שירצה. ושוב רוצה המורשה להעיד בדבר שתלה בו זכות לזה אם חשיב כנוגע בעדות :

סימן א שלומך ישגא לחדא אהובי האלוף מהר"ר משה יצ"ו אשר דרשתני היאך יש לנהוג במי שמתה אשתו אי שרי לישא אחרת אחר שני רגלים כרבי יודא או כרבנן לאחר שלשה כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא כמאן קי"ל. דע לך נראה דקי"ל כרבנן דפסק הרמב"ם וסמ"ג וכן בתשובת ריצב"א ממש בתוך תשובה המיימון שהשיב לרבינו שמשון אחיו באריכות מאד בדבר זה. ומתשובה שנייה מוכח להדיא דאי ס"ל דטעמא הוא כדי שישכח אהבת הראשונה כדכתב אשירי א"כ אינו מטעם אבילות וליכא למימר הכא הלכה כדברי המיקל באבל ולפ"ז ודאי הלכה כרבים וכתב שם ריצב"א מטעם זה פי' ר"ת ועיקר. וכתב נמי דכן פסק רבינו חננאל ורב אלפס דהלכה כרבנן ורב אלפס מייתי ירושלמי דפ' החולץ דקאמר כרבנן ואם כן לא שבקינן כל הני ואזלינן בתר סתם תוס' ואשירי ותו דאיכא למימר דהנהו סתם תוס' לאו תוס' דר"י אינון דהוי בתרייהו ודברי האשירי סתורים מיניה וביה דאיהו סבר הטעם כדפי' ר"ת לעיל ואפ"ה פוסק כר"י. וסברא רחבה היא כדמוכח בתשובות לעיל דכיון דאין הטעם משום אבילות ליכא למימר הלכה כדברי המיקל באבל:

סימן ב ולפי זה נראה נמי דלא אמר ר"ה ויו"כ כרגלים הואיל ואין הטעם משום אבילות אלא משום שמחה אין סברא כלל לאשוויי ר"ה ויוה"כ כרגלים דזמנן קרובים ותו דימים הנוראים הם ולא נהגו לשמחה כמו רגלים ואיכא למימר הא דפסקו שעולים לרגלים היינו משום דע"כ ס"ל דהטעם משום אבילות מדפסקו כר"י וכבר כתבתי דאין נראה דקי"ל הכי וסמ"ק המסופק אם עולה אם לאו דמספקא ליה טעמא מאי היא:

סימן ג ובהאי דאין לו מי שישמשנו כתבו תשובות דלעיל להדיא דאפי' אם הוא עשיר ויש לו משרתים די מ"מ אם אין בתו או כלתו אתו שישמשוהו בחפיפת הראש ובכיבוס בגדים שאין ראוי לו להשתמש באחרות כה"ג או שרי. והרבה חילוקים כתבו באותן תשובות ע"ש אם בידך מיימון עם כל התשובות:

סימן ד מת ביו"ט ראשון ולא אשתהי נראה דיש לנהוג כדברי הרמב"ם וסמ"ג ומהר"ם ואשירי ומרדכי דקוברין אותו ע"י עממין כדפירש המרדכי בפ' תולין וכן המנהג:

סימן ה אמנם מה שפירשו התוס' דמעברין על ידי נכרים מצאתי פה תשובה נכריות דמעברין ע"י ישראל וכן השיב פה מהר"ר שלום ונראה דכן יש לנהוג לעבור על גבי נהר ובקש שאין לחוש לסחיטה. ונראה דהוי כבוד המת בכה"ג טפי מע"י נכרי כדאיתא במרדכי פ' תולין דאפי' בהוצאת המת אין כבודו ע"י נכרים כל שכן אם יעברוהו הנכרים. הקטן והצעיר שבישראל:

סימן ו למשיב מלחמה שערה ומרבה המשרה שלום אין קץ אהובי עמיתי מהר"ר מאיר יצ"ו על דבר הגט שהבעל נקרא ברוך בן יעקב הלוי וכנויו של רבי יעקב יעק"ל ויש עוד איש אחר בעיר ושמו ברוך בן יעקב הכהן ושמו של אותו יעקב לא נתכנה יעק"ל ומסתפקא לכו אי צריך לכתוב ברוך בן יעקב המכונה יעק"ל. נ"ל דיעקב ליעק"ל לא כנוי הוא ואינו אלא קצור השם ועדיף מיצחק אקי"ן בנימין בונמ"י שכתב המרדכי וסמ"ק שאין כותבין אותו ואע"ג דכתב אשירי דנוהגין באשכנז לכתוב וכל שום וחניכה מפני חניכת הנכרים שמכנין בהן ישראל קרובין ללשון עברי משמע קצת דסבירא בחניכה הקרובה להכך דלעיל שרגילו לכלול אותו בנוסח וכל שום וחניכה ומעתה במקום דלא כתבו משמע דצריכה לכתוב בהדיא. י"ל דלעולם לא פליג אהנך חניכות דלעיל כגון יצחק אקי"ן אלא יש לומר דאיירי כגון יחזקאל קסיס"ל פתחיה לחד"ייס מרדכי מערה"ל חיים קא"הריים אלו הכנויים קרובים ג"כ ללשון עברי אבל מ"מ אינם ממש קצור לשון כגון יעקב יעק"ל יצחק אקי"ן דחד מוצא אינון ומזה אין להאריך יותר דאפי' הנכרים רגילין לקרות בשם המובהק יעקב ומכנין עצמן יעק"ל ואין כאן שום טעות כלל אך כמדומה דעיקר ספיקא שלכם משום דיש עוד אחד בעיר ששמו ברוך בן יעקב והיה בדעתכם לכתוב כינוי זה להפריש נראה לי ודאי אי לאו אחד כהן או לוי שפיר קאמריתון אבל כיון דהמגרש לוי והשני כהן יש לנו הפרש די בזה דבכ"ד מקומות נקראים הכהנים לויים ולא בגיטין ושטרות ולשון בני אדם. ובהדיא איתא בפ' גט פשוט בשני יוסף בן שמעון כיצד יעשו ישלשו ואם היו משולשים יכתבו סימן אם היו מסומנים יכתבו כהן אלמא יש הפרש די בכהן וה"ה בלוי. וא"ת דמשמעות התנא משמע דסימנין עדיף להפריש מלוי או כהן מדנקט תחילה אלא משום דסימנים דהיינו גוץ וארוך ושחור ועב וכה"ג אפשר הם בכל בני אדם וכהן לא אפשר אלא בזרע אהרן ואפילו את"ל עדיף סימנים מ"מ נוכל לומר היינו בימיהם שלא היו רגילים לכתוב הכהן אם לא להפריש מדקאמר יכתבו ולא קאמר אם כאחד כהן יש כאן היכר אבל אנו רגילין לכתוב לעולם כהן וכן הלוי וא"כ אפילו היה כתב המכונה יעק"ל מ"מ צריך לכתוב הלוי ותרתי ל"ל. וכן ראיתי באגרת תשובה שהשיב מה"ר אברהם קלויזנע"ר והוכיח ממתניתין דלעיל דבימי התנאים לא היו רגילין לכתוב הכהן רק להפריש וה"ד נ"ל די הוא בהפרש הלוי וא"צ לכתוב המכונה יעק"ל וכן הסכימו לדעתי מהר"ם ומהר"י ברונא ויתר יודעי דת יצ"ו ושלום. נאם הקטן והצעיר שבישראל. ועוד אומר הגאון אם המגרש ישראל והשני כהן או לוי א"צ לכתוב שום הפרש אע"פ שמתוך הגט לא ניכר שום הפרש:

סימן ז ועוד אומר דבזמן הזה אם לא נכתב הכהן בגט אומר לו מהר"ר אליעזר בן מהר"ל שאומר מהר"ר יעק"ל מולי"ן שיש לו לפוסלו אפילו בימי האמוראים כדאיתא פרק שני דכתובות אין מעלין משטרות ליוחסין משמע שכתבו בשטרות הכהן:

סימן ח אומר מורי הגאון ז"ל פה בנוישט"ט נהג הסופר לכתוב כל שום וחניכה וכן הגדולים שלפניו נהגו כן והוא אחריהם אבל בשטייר"ן ובמערהר"ן ובפול"ן ובהנג"ר לא נהגו לכתוב וכן מקדם באוסטרייך לא נהגו לכותבו:

סימן ט ועוד שאין צריך לכתוב שום וחניכה ממקום העמידה כיון שאין כותבין מקום הלידה או מקום הדירה אלא בגליל שעליון לכך אין כותבין שום וחניכה אחר שם המקום:

סימן י במתניתין פרק גט פשוט משמע דבימי התנאים לא כתבו כהן ומשמע דסימן עדיף לכתוב יותר מכהן ומיהו לדידן דכתבינן כהן בלאו הכי אין צריך לכתוב בהן סימן וכן משמע בתוספות פרק כל הגט:

סימן יא תכתב ותחתם בשם טובה אתה וכל חברך יצ"ו אהובי גברא רבא מהר"ר משה יצ"ו על שאלתך אשר שאלתני מדבר הגט שסדרת אתה במעמד ועל פי חבירך ונשלח הגט ממקומו למדינת מרק"א ונתן הגט שם לאשה על פי אדם חשוב ואחר הנתינה כמה ימים נמצא בגט ההוא שנכתב קיומו בטעות וכן כתוב שנת חמשת אלפים ושבע מאות לבריאת עולם ודלג ומאתים והאשה עדיין לא נשאת וכתבת ובקשתני לדקדק בכל היכולת אם יש להתיר ולהכשיר גט זה. וכתבת כמה ראיות להתיר לכל ספקות אחרי שכבר נתן הגט ויצאה שם גרושה על האשה דע אהובי אף כי עתה ימים נוראים ימי תעניות מכל מקום פניתי לבי וחזרתי על כל צדי צדדים ואלי אפרין דאיתחזקו לן מידמן להחמיר ולא להקל כמו שאבאר בדרך קצרה ואהובי אל תכבד לבך ואל תחוש אם תהיה לעגינה בפה המון עם כי כל אשר בו מעט דעת ובינה לא יחשוב לך לשום פחיתות דלאו מלתא דתליא בטעות הדעת אלא שנזדקר שום שטן לפניכם שסתמו עיניכם גם עיני ההוא אדם חשוב שסדר נתינת הגט וקרא אותו פעמים ואפילו דבר שתלוי בקבלה ולא בסברא אמרינן בפ"ק דגיטין אטו כל מאן דלא ידע הא דרבי יצחק לאו גברא רבא הוא אין להאריך יותר שהרי אפילו אם היינו מתירין לך מ"מ לא תוכל להמלט מרננה דעלמא שלא דקדקתם כראוי. עיקר ראייתך אשר

כתבת מתשובת הרא"ש שבטור אה"ע נ"ל דאין ראייה משם דהתם הוי דברי הגט סותרים אלו את אלו כדמסיים שם להדיא בתשובה ולכך הואיל ומוכח טעות סופר מיניה וביה מוקמינן הטעות שטועה בעיבור החדש אבל כל היכא שאין שום הוכחה מתוך הגט עצמו לא תלינן בטעות סופר הואיל ומה שכתוב לפנינו אין בו שום טעות ואי משום דידוע לנו מבחוץ לפי רוב השנים דע"כ דילוג טעות יש כאן נראה דלא דמי למוכח מיניה וביה. ותו נראה דאדרבה גרע מה"ט דטעמא דאין כותבין הכינויין בגיטין ושם הנקבות וכל שום וחניכה הכל להודיע שזה האיש ולא אחר גירש האשה הזאת והגט הזה של זאת האשה וגם ר"ת הנהיג שלא לכתוב וכל שום וחניכה משום דאיכא למיחש דלמא אית ליה שום חניכה ויסברו העולם שהוא איש אחר שגירש א"כ בנ"ד נמי יש לפסול מטעם שיסברו העולם גט זה נכתב קודם מאתים שנה ובא ליד האשה הזאת ולקחתו כדי להתגרש בו והוא חשב ליתא כלל בההוא כדון דתשובות אשירי בלא טעות ברביעי והיא דאם דילג לבריאת עולם או אם לא כתב כלל האלפים או גם המאות לא כתב ליתא להא חששא משום דרגילות הוא למשבק כלל ולכתוב פרטא כדאמר בהדיא בגמרא וליכא למטעי אבל כה"ג אין רגילות למכתב כלל אלפים ולדלג מאות ולחזור ולכתוב פרטא יסברו בודאי קודם מאתים נכתב והיא דדילג לבריאת עולם מוכח הטעות מיניה וביה. ותו נראה מדכתב אשירי בהא ר"י שאם דילג לבריאת עולם כשר משום דתלינן בדילוג הסופרים דמסתמא לא שינה וכתב א"כ ואי לא כתב כלל רק הפרט נמי כשר ונייתי ראיה אמריתי ע"ז מתלמודא ולמאי אצטריך הראייה אמאי לא אמרינן בפשיטותא דתלינן בטעות סופר דמסתמא לא נכתב שטר זה לפני כמה אלפים לפי סברתך אלא ע"כ כל היכא שכתוב זמן לפנינו כהלכתו אלא יודעים מבחוץ שאינו מכוון לא תלינן בטעות הסופר א"כ רגילות הוא למשבק כללי ולכתוב פרטי כדמייתי ראייה מתלמודא. ותו דבמרדכי [דגבי] ריימו"ס דע"ז כתב על שדילג הרבע ולא כתב אלא אלפים ומסתמא ג"כ פרט המאות והשנים והכשירו א"ז בדיעבד וכתב דאע"ג דהיה לומר מיעוט אלפים שנים וא"כ היתה מוקדמת מ"מ מדלא כתב אלפיים בשני יודין אין לפרשו אלפיים הא קמן דאי הוו יכולין לפרש אלפיים לא הוה מכשיר אע"ג דע"כ ידעינן מבחוץ דלא לפני אלפיים נכתב וע"כ היינו טעמא דכל היכא דהזמן כתוב לפנינו כהלכתו לא תלינן בטעות כדלעיל. אשר כתבת מהגהות מיימוני לשון ספר התרומה הוא וראיתי בסה"ת ומבואר שם יפה דר"ל שלא כתב השטה מאות ולא האלפים כלל רק שנה שנים ואין לדקדק כלל מדשינה מלשון האשירי לאו גבי הדדי שנו וכתבו. וגם אשר כתבת להקל בגיטין משום עיגונא עפי מבשטרות חלילה לא אקילו רבנן אלא בעדים ושלוחים והיינו כדי שתוכל למצא בקל להתגרש דלא תתעגן אם ילך בעלה למדינת הים אבל בשאר פסולין ומקלקלות חלילה להקל שהרי כתב האשירי ממש בסוף הלכות גיטין שרבו הדקדוקים בגיטין ובקל לטעות אלמא מחמירינן ביה טובא. ואשר כתבת להקל בזמן הגט שאידנא בזמן הזה לרבי יוחנן משום דהתוס' מייתבין אותו בשנוי דחיקי תמיהני דחשבת הלא שנוי דתוספתא דחיקי ותו לדידך מאי פריך תלמודא ר"ל מ"ט לא אמר כרבי יוחנן נימא משום דבעי לשנויי גם בזמן הזה כדמשמע בברייתא אי הוה דוחק לר' יוחנן אין צריך להאריך מזה דחלילה לן יתמי דיתמי לשווי דברי התוס' דחוקים. בא"ז דסנהדרין מייתי דר"ת ועוד שני גאונים עמו פסלו שטר שנכתב בו בכ"ד והיה בכ"ג כההיא דתשובות אשירי מזה לא הבאת לאסור יש לך א"ז גדול פ"ש מעט הדברים ואין בידי אותו ספר:

סימן יב אשר כתבת מספרליי"ן פשיטא לי דהיינו כמו ילחק חקי"ן ומה בכך אם ישתכח שם שרה רגילות הוא שהכינויין כאלו ישתכחו שם המובהק בנשים שאין קורין אותן לקרות בתורה. ומוקי מתניתין דשלשה גיטין פסולין כרבי מאיר ולא אמרינן בהו כל המשנה דאיכא חד מנייהו אין בו זמן:

סימן יג והיא דתשובת אשירי דכתב האשה שנתגרשה בגט מוקדם כגון מה"ע לג"ע אין קודשין מאחר תופסין בה באבן העזר כתב נמי להיא תשובה וכן כתבתי למה"ר אליה יל"ן מאותה תשובה כאשר הראה בהעתקה שאני שולח לכה ואין נראה דהרמב"ם נמי מודה במוקדם כה"ג שהקדים יום הכתיבה דסתמא כתב מוקדם ומאוחר אינו אלא פסול וטעמא דאשירי נראה דסבר כדברי התוספות פ' איזהו נשך דבשטרי מוקדם לא גבי אפילו מבני חורין משמע דכמו חספא בעלמא הוא מ"מ לא קשיא מיניה לנדון דידן שהרי כמה חילוקים יש דלא מקרי מוקדם כה"ג. ואותו חילוק שכתבת לי דאי חשבינן למפרע לשנה שקודם מאתים שנה לא נתכוון הימים בחדש ליום השבוע אף אנו חלקנו בו בזמן שהשבתי למהר"ש אבל הלא לא סלקא לן אליבא דהילכתא דליהוי משום הכי מוכח מתוכו דרובא דרובא לא ידעינן חושבנא:

סימן יד ובשם גרשום שכתב גרשון נראה דאם היה ידוע שמו גרשום וכתב גרשון לא הוי גט כלל ולא דמי כלל לילחק חקי"ן כי גרשום וגרשון שני שמות הן אבל חקי"ן הכינויי לילחק אבל גרשון אין שייך כלל לטעות אותו כינויי לגרשם כיון דהאי שם כתוב והאי נמי שם כתוב כי גרשון בן לוי נכתב בכל התורה כולה גרשון וגרשם בן משה גרשם. אמנם נכתב לי מנורנבור"ג שאותה אשה עדיין לא נשאת א"כ ודאי לכתחלה לא תנשא אפילו לא אפשר אא"כ ע"י עדות ששמו גרשון אבל אם תתברר ששמו גרשם היה נראה אפילו אם נשאת תצא וכל הדרכים האלו בה דבעינן שמו ושמה אפילו חכמים מודו וכן כתב הרמב"ם דאינו גט כלל. ומה שחלקת משום דמאי הוה לה למיעבד עתה בזמנינו הלא ידעת דפסק רב אלפס וכן מייתי אשירי דמסקנא דלא אמר מאי ה"ל למעבד אפילו נשאת ע"פ שנים עדים דאנוסה גמורה היא וכל הדרכים האלו בה:

סימן טו ומה שתמהת עלי בטופס ההרשאה שאני כותב ממש לשון סמ"ק דלא כתב והשיגני גם זה לידה וכתבת דאפשר הסופר דלנו בסמ"ק והבאת ראייה מתשובות אשירי שכתב בו אותו נוסח יותר ממה שתמהת עלי הפלא ופלא לי עליך לומר דכל סמ"ק שנתפשטו בכל נפוצות הגולה נתדלג בהן ולא הונח באחד מהן מיד שום למדן בעולם ועוד אמאי לא דייקת באבן העזר דכתב טופס ההרשאה משום תשובת הרא"ש ממש כסמ"ק והיא תשובה שכתבת ממנה לא הטור הרא"ש היא אלא שהשיב לאחר שכתבה ובאותה הרשאה כתב גם כן שהקנה לשליח ארבע אמות קרקע בחלקו וכי נכתוב גם אנו הכי הא ודאי מימינו לא שמענו כך. ודע לך כי זה עתה שלשים שנה בתחלת קביעותי לשבת במרפור"ק שלח מהר"א ז"ל מאויספור"ק למדינת קערנט"ן וכתב להר"י לרפתי שישב שם באותו זמן לסדר נתינתו וכתב לו שכל הגט וההרשאות היו מסודרים כמו שקבל מהרב הגדול מוהר"י מולי"ן ז"ל והר"י הנ"ל נטל רשות ממני לסדר נתינת הגט וכתבתי לו שישלח לי הגט וההרשאה כדי לידע סידור הרב הגדול וכן עשה ומצאתי נוסח ההרשאה כסמ"ק וכאשר אנכי כותב ועל דא אני סומך עפי מעל מנהגכם וסדורכם ונראה טעם וסברא דכל מה שנוכל למעט ההרשאה עפי עדיף משום דאיכא למיחש שמא יארע קלקול מרוב הכתיבה ומתבטל השליחות והכי אמרינן בריש גיטין אתי למגזייה ומה בכך אי גזייה ומתבטל השליחות אלא משום עיגונא חשו להכי:

סימן טז ומה שכתבת למה לא כתבתי הכנויים ממש בהרשאה כמו שכתבתי בגט וגם כינויין לשליח תמיהה גדולה הלא כתבתי הכינויין כולן להבעל ולהאשה ושתי העתקות בידי עדיין פה מעידות כזה:

סימן יז והכינויין לשליח מדעת לא כתבתי דאין צריך כלל דאפי' אם היו לפנינו שני יוסף בן שמעון מה בכך אם זהו השליח או חבירו רוב ישראלים כשרים הם לשליחות מה שאין כן בכינויי בעל ואשה דאם אחר הוא לא יוכל לגרש את זאת האשה שאינה אשתו וק"ל:

סימן יח ובשם ירחמיאל דע כי שאלתיהו פעמים אם שמו כך

ידעתי שלא ימלא בכתיבה רק ירחמאל ואומרים להדיא שמו ירחמיאל ודחק בלשונו החיריק וכן העידו עליו מיודעיו ששמעו שעלה לקרות בתורה בשם ירחמיאל וכתב אשירי פ' השולח דהכא תליא מילתא דאין לנו אלא שם שמחזיק בו לפנינו ומה בכך אם לא נמצא בכתובים רק בלא יוד אשכחן נמי איפכא שם נחמני ימצא בכתובים אבל נחמן לא נמצא כלל ואפ"ה אשכחן כמה אמוראים נקראו נחמן ואפשר על ידי שינוי שם בחולי נקרא כך אחד מאבותיו ירחמיאל לסימן טוב לאמר ירחם אותי אל וכן נחמן ר"ל מנחם לכל וק"ל. נאם הקטן והצעיר שבישראל :

סימן יט

שלומך ישגא לחדא אהובי עמיתי האלוף מהר"ר אליה יצ"ו על דבר הגט שכתוב בו האלפים ודילג המאות וחזר וכתב פרט השנים כבר אירע מעשה כה"ג למה"ר משה מהר"א ודרשני על ככה והשבתי לו כאשר תראה העתק אות באות למעלה גם על האי עובדא דקמן כדרשתי כבר לפני ה' שבועות ממהר"ע וממהר"ד ולאה"ק ומהר"י איינשט"ט ותשובתי אליהם על ככה גם כן מועתקת לך אות באות ומה תראה שלא הזקקתי רק גט אחד כשר ותשב או תחת בעלה השני וכתבתי ראיות על ככה וגם אחר כך מצאתי במיימוני שכל כה"ג אינו אלא פסול אבל לא כתב עליו שאינו גט תורתו כך היא שצריכה גם אחר כשר ותשב תחת בעלה ע"ש . והנה דקדקתי בדבריך ובשקלא וטריא דידך וכמעט רובה יתיישבו מתוך תשובתי למהר"ם מסל"א כאשר מובן בקל לאיש נבון ומיודע כמוך . אמנם מקצת דברים הדשת שצריך להשיב עליהם מה שכתבת דלמוקדם זה ליכא למיחש לא לחפוי ולא לפירי לפי רוב השנים המוקדמים שהן הרבה והרבה יותר משנת האשה והאיש הגט עצמך אם כן מוקדם בשמ"ת נמי כה"ג אמאי יפסול למאי חיישת שמא ינכה מקודם אלף שנים והאיך יטרוף בשטר זה ממשעבדי הלא המלוה והלוה לא היו עדיין בעולם לא הן ולא אבות אבותיהן וכ"ת אין הכי נמי דכשר אם כן אמאי אצטריך רבי יצחק להביא ראייה דהא לא כתב אלא אפרט קטן לבריאת עולם דכשר משום דתלינן דספרא שביק לכללי וכתב פרטי כדאיתא בספר התרומה ובאשירי ובהגהות מיימוני תיפוק ליה דאין לפוסלו דע"כ לא מלי למיטרף מזמן הכתוב שהוא קודם לבנות מלוה ולוה כמו אלפים שנה אלא ע"כ לא פליג רבנן במוקדמין דהוי כי חוכא ואיטלולא שאם הקדים י' שנים פסול והקדים אלף שנים כשר . ואשר כתבת דאין להאמין לעדים שחתמו הגט מזה הגט שנתן לזאת האשה תמיהני טובא דאפילו הוי איסור קל דרבנן כמו יין נסך וכי אין אנו צריכין להאמין לשני עדים לאסור לא אשכחן דמלי למימר היכי מאמינך אלא בעד אחד אבל שנים אם יביאוהו לידי מיתה חמורה לא יאסרו את אשתו ולי משום דלימא הואיל וחתמו על גט זה אין נאמנים שוב עליו לפוסלו דלא משוו נפשייהו רשעים ופסולים שחתמו על גט מוקדם אין לומר הכי כלל דלאו רשעים ופסולים בו שמוטעין היו בודאי שהרי הרב והסופר ע"כ טעו גם כן וכל היכא דאיכא למימר טועים הם לאו פסולים הם כדאיתא באשירי פ' איזהו נשך אשטרי חוב המוקדמין דאמר דטעו בשנות המלך . גם שם כתוב בשם התוספות דסברי דשטרי המוקדמין פסולין לגמרי אפילו לגבות בו מבני חורין דליכא למיחש למידי אלמא חספא בעלמא הוא . וכן נמצא בתשובה מאשירי ובאבן העזר איתא נמי להדיא תשובה באשה אחת שקבלה גט בזמן ס"ע לפרט וכותב הסופר ל"ע לפרט וקבלה אותה אשה קידושין ע"י גט זה וכתב אשירי דא"צ גט משני לפי שלא תפסו בה קידושין לפי שהגט מהראשון לא היה גט כל עיקר ואע"ג דאומר הוא דהרמב"ם הקיל וכתב דאינו פסול אלא מדרבנן בחומרא דעריות רגילינן למיזל בתר המחמיר . ואשר כתבת משום דליכא עדי מסירה משום הכי ליכא למיחש למידי דאינהו אפקי לקלא כדאיתא באשירי פ"ק דגיטין וצריכין לעולם לאתויי ראייה בין לענין זנות בין לענין פירי אימת מטא גיטא לידה כמבואר באשירי ובפרש"י ע"כ לא קי"ל כי האיך שינויי דא"כ אין מוקדם פסול בגט כלל לדידן דס"ל דעידי מסירה כרתי דלעולם צריכין לעידי מסירה ותו דהך מוקדם לא מלי למימר דעידי מסירה אפקא לקלא דלא נתן ביום הכתיבה דהא ע"כ טעו דלא ידעו זמן הכתיבה דבודאי אלו ידעו לא היו עדים על מסירה גט זה שנכתב בטעות והאיך יפקו קלא וק"ל ואע"ג שמכשרינן כתב שיכול לזייף על ידי עידי מסירה אפילו אחר כמה שנים לרבי יוחנן דקי"ל כוותיה היינו משום דתנאי מדכר דכירי אינשי וידעו עדים שנזדייף ולכך לא חיישינן דלמא תנאי הוה ביה ואייפתיה אבל בכ"ד דהזיוף והשקר מזומן לפנינו לא מכשרינן כלל על ידי עידי מסירה דא"כ שינה שמו ושמה נמי מכשרינן על ידי מסירה משום דאינהו ידעי דזאת האשה נתגרשה מזה האיש ולא שמענו שום פה להתיר זה . נאם הקטן והצעיר שבישראל :

סימן כ

ריחו ניחוחים . משיב דברים נכוחים . הלא הוא עמיתי מחותני מה"ר יונה יצ"ו . על דבריך בענין הגט שדילג בו ומאתים אני אשיבך והלך בקלרס אשר השבת לי דמאי דאייתית ראייה דלא אמרינן בכגון דידן תלא וכל הדרכים האלו בה אלמא דפסול בדיעבד דהיה נכתב במזרח והיה במערב איכא מרבותא דסבירא להו דלא תלא וכן דלא קראוהו לפי שינויי דרבי יצחק הבנתי דלא רציתי לומר דקי"ל בהכי דרבותא ובשינויא קמא אלא דעתי היה לאתויי ראייה דלא קימא דלא יתכן לומר כלל דפסול בדיעבד לא תלא לשוק . ומעתה נוכל לומר דבכ"ד דחומרא יתירתא היא קלא כ"ע מודו דלא תלא אמת הוא כי כך היא דעתי ויותר הארכתי למהר"י יצ"ו מזה כי הוא האריך ג"כ יותר מסתמא יראה לך . ואשר כתבת דנראה לך חומרא גמורה מתוך הראייה שהבאת מן הכתובה שדילג בה ארבעה ולא כתב רק אלפים יפה כתבת שלפי הפשט הוכחה רווחה היא . אמנם אי בעינן לדוק קצת יש לדחות ונימא דהכא בכ"ד איכא למימר דהאי ספרא דיוקנא הוא ולא רצה לכתוב אלא פרטא ולא כללא ורצה לכתוב שנת שש עשרה לבריאת עולם והיה נראה לו דמחזי לגמרי כשקרא דבשנת שש עשרה לבריאת עולם לא היה שום תורה בעולם דלא הוה אפשר כלל דתנן גט באותו פרק לכך כתב לכל הפחות האלפים דלא ליהוי למחזי לגמרי כשקרא ואע"ג דאנן לא סבירא לן הכי דהא כתב רבי יצחק דאפילו לא כתב אלא הפרט הקטן דהיינו השנים הפחותים ממאה כשר ואפילו אם היה כתב גם המאות בלא אלפים אכתי לא הוי תורה בעולם מ"מ נוכל לומר דהאי ספרא הוה דייק הכי כדאיתא בהגה"ה פ"ק דע"ז דקאמרינן ספרא דוקנא הוה וכתב משנה שמלכו בעולם ואע"ג דאנו לא סבירא לן למכתב הכי ותו דבכ"ד היה לצדד קצת להקל משום דלאחד שינויא באשירי פרק שני וכן איתא קצת בתוספות לשם דכל גיטין שאין נמסרין ביום הכתיבה אית להו קלא והוו כמו גיטין הבאין ממדינת הים דלא פסול בהו מוקדם ואע"פ שדחיתי יפה לד קולא כמו שתמצא בהעתק תשובתי שהשבתי למה"ר אליה יצ"ו מ"מ אין הדחיות ברורות לגמרי ואפשר חד לד קולא להיות הצד לצרף לדדין להתירה וגם נמי דלא נסמוך עליה להתיר בלא גט שני אבל למימר תלא וכל הדרכים האלו תלי האי לא מהדרינן . וכדי לאשקל ולאטרי במילי דאורייתא אשיבך גם על מה שכתבת דע"כ הרמב"ם לא סובר כשינויא קמא דלא תלא מדכתב דאם לא קראוהו קודם הנתינה ונטלתו וזרקתו לאור דספק מגורשת היא וא"כ מספק תלא והבנים ספק ממזרים נראה דאין להוכיח כלל דסובר הרמב"ם דלא כשנויא קמא דהכי ידעינן דהרמב"ם כתב כל פסקיו רק מסוגיית התלמוד לפי פשוטו ולא מתוך הדקדוקים כמו התוספות ושאר גאונים ולכך דקדק בלשונו לכתוב שאם נטלתו וזרקתו לאור דספק מגורשת היא דווקא כה"ג דאינו יודע כלל אם נתן לה גט מעולה הרי זה ספק מגורשת דהבעל עצמו אע"ג דקאמר גט כשר הוא אינו לא מסימן כלל דאין דבר שבערוה פחות משנים אבל היכא דלא קראוהו לא קודם נתינה ולא אחר נתינה ולאחר כן נמצא גם כהלכתו ביד האשה לא תלא כלל ואע"ג דלא צריך גט אחר אפילו בדיעבד והיינו דפרק האשה רבה הכי דייקינן כדדייק באשירי ובתוספות לפי שנויא קמא דוקא נמצא כשר ביד האשה אבל נמצא גם לאחר זמן בידה לא תלא ולא דייקינן כדדייק במרדכי ובהגה"ה במיימוני בשם ספר התרומה דטעמא דנמצא שטר ביד האשה הא נטלתו וזרקתו לא אלא דכה"ג סבר הרמב"ם תלא . וליכא לאקשויי אמאי לא דייקינן

הכי כיון דלא בעינן לאוקמי דעיילי לבי תרי ואיכא למימר דהלפי י"ל בלא דיוקא הוי הכי למימר דלכך נקט התנא נמצא שוכר ביד השליח לאשמועינן הא נמצא לאחר זמן גט ביד השליח אפילו לא קראוהו כלל לא תלא ואע"ג דאפילו בדיעבד לא תנא מדאיצטריך לאשמועינן דלא תלא אבל אי תנא זרקתו לאור ליכא למידק כולי האי וק"ל. ואל תשיג עלי מדקדוקי התוספות והס"כ בגמרא כי כבר כתיבנא דהרמב"ם אינו כותב פסקיו אלא מן פשטא דאם יקשה עליו דקדוקים מן התלמוד הוא מיישבם ועשה חילוקים כרצונו.
נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן כא

שלום רב לאוהב תורה בוצינא דנהורא אהובי עמיתי מהר"ר ישראל. על דבריך בענין הגט אשיבך אחד אחד פעמים באורכה ופעמים בקצרה ואחל בזה שכתבתי דאין נראה להחמיר בגט זה שדילג בו מאתים דמשום הכי תלא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה והבאתי מהיה במזרח וכתב במערב ומצא קראו את הגט דפ' שני. דע לך דלא היה רצוני לומר כלל דההגהו שלהם גיטין קי"ל הכי כי איך יתכן לי להכריע בימי פלוגתא דרבוותא כמאן קי"ל לא מייתינן להו אלא לראייה זו דלא נימא דלא אשכחן פסול בדיעבד דלא אמרינן תלא וכל הדרכים האלו בה דהא אשכחן הכא למאן דאית ליה אם כן חומרא דבנ"ד י"ל דכ"ע מודו בה דלא תלא משום דאיכא כמה דקדוקים להקל כמו שכתב לי מה"ר משה יצ"ו ואם דחיתי אותו היינו להחמיר ולתת גט אבל להחמיר כולי האי דנימא תלא לא ברירא לן דחיותו כל כך. ואשר כתבת לי דיש לה בנים ומתוך כך רצית לומר דאין להצריכה גט שני שלא להוציא לעז אין נראה כלל דלא אשכחן דחיישינן ללעז בנים אלא היכא דאמרינן תלא כההיא דפ' שני דיבמות ופ' בתרא דגיטין זמנין אמרי רבנן לא תלא כו' אבל אי מצריכא גט שני ליכא לעז דאמרי רבנן לרווחא דמילתא החמירו אבל להוציא מתחת בעלה ודאי איכא למיחש ללעז דהאי לאו דס"ל לרבנן חששא גמורה לא הוו אמרי רבנן תלא דנראה דשלהם גיטין ודאי אפי' נשאו ויש לה בנים ואפשר לתקן ע"י גט אחר מזקיקנא לגט אחר דהא קתני רב דפסולים הן ורבה נמי הו"ל לאשמועינן דה"ל גט אחר אם יש לה בנים וכ"ש שלא תלא. ותו הגט עצמך דמאי חזית דתיחוש ללעז בנים הילודים כבר ולא נצריכנה גט שני אדרבה ניחוש ללעז בנים שילדו אחר כך בשביל גט ראשון שנמצא בו פסול אפילו בדיעבד היכא דליכא בנים ומסברא זו לא דמיא נמי כלל לההיא דפ' בתרא דקדושין דאין מלקין אשת איש על ייחוד שלא להוציא לעז על בניה משום דהתם לא מתקנינן ולא מכשרינן מידי במלקיות כי הכא דמכשרינן לגמרי מכאן ולהבא וק"ל. אמנם בזה שכתבת היכא דלא אפשר גט שני אי אמרינן הלא נראה דלא תלא הואיל והחומרא בנדון דידן לא ברירא לן לגמרי דהא אפי' בפסול גמור כתב הרמב"ם בהה"ג דלא אפשר לתקן דלא תלא בעל כרחו ואם יש לה בנים אפילו מדעתו שהוא שותק אל יוציא ואע"ג דכתב בפרק שביעי דהיכא דלא אומר בפני נכתב ובפני נחתם ואבד הגט הרי זו ספק מגורשת ובכל מקום שכתב ספק מגורשת ס"ל דתלא ההוא פסול דלא בפני נכתב ובפני נחתם גרע משום דאיכא למימר לזיופא כדמחלק באשירי פ' בתרא אדברי רב הוי ורב אשי והתוס' דפ"ק ס"ל נמי חילוק זה לפי האי נמי דפירש דכילד יעשה שאם נשאת לא תלא ואפילו לפירוש ר"ת דפסק כרבי מאיר דכל המשנה הוולד ממזר נראה דר' מאיר גופיה לאו בכל הפסולים סבר הכי דהא לא כן תקשי לשנויא קמא דפרק שני דסבר דהיכא דלא קראוהו פסול בדיעבד ואפ"ה לא תלא אם כן מתניתין דהזורק דמוקמינן לה כרבי מאיר דקאמר עלה פרק האשה רבה דאיבעיא ליה לקרויי גיטא א"כ ע"כ איירי בדלא קראוהו מאי איריא בדמצא שוכר ביד השליח אפילו הגט נמי הוא כמצא בו פסול ולרבי מאיר כל המשנה כו' ובתוספות פרק בתרא דגיטין בשם תשובת רש"י. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן כב

ועוד השיב מורי הגאון למהר"ש ס"ל הא דמשהין הכהנים חוץ לבית הכנסת כשאר כהנים עולים לדוכן עד אחר שירדו הכהנים מדוכן ולא נהגו כמו שכתב רבינו שמשון במרדכי שלו בשם הרב ר' יעקב משפיי"ר שיחזרו לאחר שקרא החזן כהנים וגם במרדכי דידן מייתי הכא לשון דהר"ר יעקב משפיר"א אבל לא היה שיחזרו לאחר שקרא החזן כהנים וגם באשירי מייתי גם בפרק בתרא דמגילה הכא דירושלמי דרבי אליעזר נפק לברא ופי' באשירי הטעם דנפק לברא כדי שלא יהיה בבית הכנסת בשעה שהחזן קורא כהנים שאז היה עובר בעשה כשלא יעלה כשקורא כהנים משמע שלאחר כשקרא כהנים אין לו קפידא אם הוא בבית הכנסת והטעם דאין נכנסין עד אחר ברכת כהנים משום דאמרינן בפרק אלו נאמרין אמר ריב"ל כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בג' עשה רב אומר אף חוטפין שמא בן גרושה ובן חלוצה ולא פליגי כאן שעולה לפרקים כו' ונראה דאע"ג דמפרש תלמודא דרב איירי כגון שאינו עולה אפילו לפרקים מ"מ כיון דחייש תלמודא לפגם כהונה משום הכי נוהגים הכהנים הלסול בעצמן שלא ליכנס כל שעה שהכהנים מברכים כדי שלא יחשבו עליהן שהן פגומים ע"כ השיב מורי למהר"ם מינ"ץ:

סימן כג

ואשר כתבת ממגילה שיש בה פרשיות פתוחות אי כשרה לדעת מהר"ם בשם רבינו תם דכתב דיש למגילה כל דין ספר תורה וספר תורה פסול אם עשה הסתומה פתוחה ורצית לחלק דשמא מהר"ם ורבינו תם לא רצו לומר רק לכתחילה יעשה כל פרשיותיהן סתומות משום דנקרא אגרת תמיהני עליך מנין לך לבדות טעמי הלכות מלבך ולפרש דברי הגאונים חוץ ממשמעות דאינהו כיילי שיש לה כל דין ספר תורה חוץ מדבר אחד וכיילי נמי הך דפרשיותיהן סתומות בהדייהו משמע בפשיטות דהך מילתא נמי אית לה דין ספר תורה אפילו בדיעבד והתם מפרש דלאו דוקא הוא ולא קאמר אלא לכתחילה משום דנקראת אגרת וכך סברא לא מתרצית היא כלל דסתומה נמי פרשה נקראת בכולה תלמודא ולטעמא דידך היה לעשות המגילה לכתחילה בלי שום פרשה והפסק כדי שתהא כמו אגרת כדאיתא בהגה"ה במיימון דיש נוהגים שלא להפסיק בקריאתה בין פסוק לפסוק משום דנקראת אגרת אמנם יש מקילין דסמכי אמאי דכתב בהגה"ה במיימון דאין כל דין ספר תורה למגילה מההיא דאותיות מטושטשות ומקורעות אמנם המסדרים ומדקדקים במצות יש להם לקיים דברי רבינו תם ומהר"ם ושלום. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן כד

שלומך ישגא לחדא אהובי מה"ר אהרן יצ"ו אשר דרשתי על אשר מחמירין הכהנים שלא לצאת בשערי החצירות והעיר ושער בית הקברות עד שעבר המת חוצה לאותן שערים ופתחים משום דסוף טומאה לצאת כדתנן בפ' קמא דאהלות המת בבית כו' ובפ' קמא ובפרק בתרא דביצה ובפרק הדר מייתי לה אהא דיש בירה לב"ה ולב"ש אין בירה וכתבת דמקרוב בא מנהג הזה דע כי לא מקרוב בא כי זה הוא קרוב לארבעים שנה שהיה יום המועד בארפור"ט והיו שם ה' זקנים מה"ר אייכל מה"ר ליפמ"ן מה"ר נת"ן מה"ר יחזקי"ה מה"ר אברה"ם כ"ץ ז"ל וגם נתחדשו אלו הדברים כך הגיד לי באגר"א וגם נמצא פה אלינו בנימוקי שנתחדשו לפני שאירי מה"ר שלום שכתב שמה"ר מאיר ס"ל אסר לכהנים בווי"נא שיצאו דרך שער העיר שסוף המת לצאת שם עד לאחר שעבר המת חוצה אבל כתב ג"כ שמה"ר שלום ז"ל לא חשש לאסור זה וכן נראה נמי דלא נהגו ליזהר בגבולינו בזה ונראה הטעם כיון דרש"י פירש בפ' הדר דמה שטמא הפתח בסוף הטומאה לצאת שם אף ע"פ שאינו תחת האהל של מת הלכה למשה מסיני הוא ואין טעם בדבר כולל לומר כיון דמילתא בלא טעמא הוא הבו דלא לוסיף עלה ונימא דכך היא הלכה דוקא באותו פתח שמוציאין אותו תחילה מתוך האהל אל תוך האויר הואיל ובאותו יציאה נעקר האהל יאמרו האהל הלכה שאותו פתח יטמא ולא מכאן ואילך ואין לתמוה על חילוק זה. וכעין זה תניא בתוספתא על אותו משנה פתח גדול ופתח קטן חשב להוציאו בפתח קטן טהור את הגדול ויש לי פירוש על המשניות דסדר טהרות. ופירוש בנא זו כגון שיש שער גדול ובו פתח קטן והשער אין פותחין רק לסוסים ולגמלים אבל בני אדם הנכנסים והיוצאים אין פותחים להם אלא פתח

קטן ואם חשב להוציאו אותו בפתח קטן טהור השער הא קטן דאע"ג דהמת עובר דרך תקרת השער הגדול אעפ"כ טהור היינו כעין שחלקתי ומה"ר שלום ז"ל חלק בענין אחר אין לי פנאי להאריך. ותו דמאן לימא לן דהך טומאה דסופו לצאת הוי טומאה שהנזיר מגלח עליה ובסמ"ק מסיק דהיא תוספתא מפורשת היא דעל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין הכהן מוזהר עליה ודלא כמו שכתבו התוספות פ"ק דכתובות בשם ר"ת דשבשתא היא אמנם עיין באשירי בהלכות טומאה משמע דהכהן מוזהר כה"ג ע"ש דאפשר יש לחלק מ"מ הואיל ורבנן קפידי חששו לאיסור זה חלילה להפליג דבריהם והמחמירין כמותם לשום מכשול המקיל נמי לאו שפיר דמי. אמנם להחמיר בבית של לדוק הדין נראה דיפה כתבת דאין להחמיר בו כלל דאדרבה אותו פתח בא לטמאות את האהל ואמרינן אין דנין ק"ו מהלכה ואע"ג דרש"י פרק קמא דביצה פי' דגזירה דרבנן היא וכן בפי' המשניות פרק שלישי דאהלות נמי פי' דגזירה דרבנן על הפתחים פרק בתרא פי' להדיא דהלכה למשה מסיני הוא וכן מוכח שם בגמ' להדיא ומ"מ אפי' אי גזירה דרבנן נראה דמכל שכן יש לחלק דלא גזרו חכמים אלא בפתח הראשון שבו מוציא המת לאויר העולם ועיין באשירי בהלכות טומאה ותמצא מפורש קצת דין זה:

סימן כה אשר כתבת משאילת שלום בבית הקברות. בספר חסידים נמצא דאין שואלין בשלום כשיש שם מת בעיר עד לאחר הקבורה ובתוס' דאלפס פרק ואלו מגלחין קרוב לסופו כתב דאין שואלין בשלום בבית הקברות כשיש שם מת ובשאין שם מת שואלין ברחוק ארבע אמות מן הקברות. ולא ידעתי מה רצונך לומר בהא דנדון דידן ככפר קטן מה ענין כפר קטן לכאן:

סימן כו בישולי גרוגרות התוספות פ' חלון כתבו בפשיטות דמוכח פ' המלביש דגרוגרת יותר גדול מכזית ולפי הקושיא שמקשין שם התוספות לא היתה גרוגרת אלא כמו שליש ביצה והביצה היא שני זיתים כדמוכח מפ' בתרא דיומא ומפרק אמרו לו כל זה מצאתי בפ' חלון לפי מסקנת התוס' התם גרוגרת גדול מכזית והיא דכתב המיימוני דכותבת מעט פחות מכביצה ובגמ' פ' אמרו לו איתא דכותבת היא שני זיתים דהיינו כביצה איתא התם להדיא לדברי רב זביד כמו המיימוני ולחד שינויא כי הדדי נינהו כותבת נמי וביצה. נאם הקטן הצעיר שבישראל:

סימן כח נראה כהנה שאל בשבת מורי דודי זקיני רוב פעמים לא היה אומר שמו מפארים ביום ראשון ואיני זוכר רק פעם אחת שהיה. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן כט שלומך ישגא לחדא אהובי עמיתי האלוף מה"ר אליה יצ"ו. אשר שאלתני על אחד שבא על א"א והיא אחות אשתו ומתה אשתו גם אח"כ בעל האשה מת אי אסורה מטעם שנאסרה לבועלה היכא דבלא"ה אסורה לו יפה דקדקת. אמנם דלגבי נכרי דעלה קאי אשירי היה לחלק שפיר דנכרי ודאי חייב בלאו הכי אסור ולא שייכא לו כלל דהא אינו בתורת קדושין לגמרי והכי מחלק בכמה דוכתין בין עריות דיש להן קדושין בדוכתא אחריתא ובין נכרי דלית ליה קדושין בדוכתא אחריתי כלל. אמנם דקדקתי במסכת סוטה בסוגיא דמייתי אשירי ממקנין ע"י נכרי דאשאר עריות נמי קאמר הכי מקנין ע"י כל עריות שבתורה ופריך נמי פשיטא ומשני כמו גבי נכרי דמהו דתימא לא נאסרה לבעלה משום דלא שייכי בו וקמ"ל לבועל כיון דבלאו הכי אסורה לו אלמא לפי דעת האשירי דדייק מהתם דהוי לנכרי הבועל הוא הדין דאיכא למידק מהתם נמי דהיא לאחד מן העריות הבועל. אך תימא הוא שהתוס' פרק קמא דכתובות בדבור ולדרוש דכתבו בשם ריב"ם דאסורה לנכרי הבועל וכי לא ידעי הגמ' דמסכת סוטה כל עיקר וגם הגליון לשם דמתיר מטעם דנכרי שנתגייר כקטן שנולד דמי מה נחסר לו בראיית האשירי ע"כ הו"ק היה להם בדבר אין לי פנאי להאריך. אמנם נראה לחלק בין אחות אשה לנכרי שנתגייר דלגבי אחות אשה שייך שפיר שנאסרה לבועל באם תמות אשתו אבל גבי נכרי לא שייך לומר באם יתגייר דכשנתגייר גופא אחריתא הוא ולהכי מהני סברת הנכרי דכקטן שנולד דמי. והא דקאמר התם בסוטה דעריות לא נאסרה לבועל משום דבלאו הכי אסורה לו לא קאי אאחות אשה (לבועל) אלא אשאר עריות שאין להם היתר ואין זה דוחק כמבואר למבין אבל מה שחלקת דמיתה חשיבה ממילא בלא מעשה לא משמע הכי כלל פרק שני דקדושין הרי את מקודשת לי אחר שאתגייר לאחר שתמות אחותך דחשיב אחות אשה מחוסר מעשה וגם הלא המקשה דלאו (בידו) [נ"י מחוסר] חשוב. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן ל שלומך ישגא לחדא אהובי עמיתי מהר"ר יודא אשר דרשתני אם נפלה המרה באווזא אי נהגינן להטריף או לאו. דע דנראה לנהוג איסור כדברי התוס' ורמב"ם ומהר"ם בהגה"ה במיימוני ואשירי וכתב אשירי אע"ג דיש עופות שאין להן מרה דתולדותם כך היא אין ללמוד מהם לעופות אחרים אמנם יש ללחוך הכבוד אם יש בה טעם מרה כדכתב ראבי"ה נראה דאפילו לדידן יש לסמוך על כזה. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן לא ירחיב ה' לך מכל דוחק ויטריפך לחם חוקך אהובי עמיתי הר"ר פנחס אשר דרשתני אי נהגינן להפך שבועה דאורייתא דע לך כי שאלתי מפי מהר"ר אנשיל מרפורק שקבל ממהר"ר שלום דלא נהגינן להפך שבועה דאורייתא ונראה דקבלה זו ישרה והמנהג היה שהרי התוס' פ' שבועת הדיינים ופ' זה בורר משמע מדבריהם דס"ל דלית הילכתא כמר בר רב אשי ומייתי נמי ה"ג דס"ל הכי וכל דבריהם דברי קבלה הם וכן ר"ח פסק דלא כמר בר רב אשי במס' שבועות במיפך שבועה ומורי מהנח בכו סי' כלו ספק לכן אלמא דווקני הוא בהא וכן בהגה"ה במיימון פרק ראשון דטוען ונטען מייתי כמה גאונים דפסקו דלא כמר בר רב אשי במיפך שבועה ומסיק דכן נהגו מהר"ם דלא מפכינן בדאורייתא:

סימן לב ואכתי יש להסתפק בשבועה דרבנן חוץ משבועת היסת דבעי אנקוטי חפצא ומהפכינן נמי לכ"ע אי מצי התובע לומר לא בעינא מינך באנקוטי חפצא כדי שלא יחשבו עליו שבועה חמורה. אמנם נראה דודאי מצי למימר הכי ומ"ט לא יהא רשאי למחול על דינו הא איתא פרק זה בורר היה חייב שבועה לחבירו ואומר לו דור לי בחיי ראשך רבי מאיר אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו אלמא רשאי להקל משבועתו. ונראה דאפילו לאחר שהפכו עליו מצי למימר השבע אתה שבועה קלה או אני אשבע אותה שבועה קלה דמ"ט לא הא אכתי הברירה ביד הנשבע ולא יפסיד כלום מבראשונה ולא דמי להא דמייתי אשירי בסוף שבועות דאם יתחייב שבועה ורואה שמגלגלין עליו וחזר ואמר הריני משלם דחייב לשלם כל מה שרוצים לגלגל או ישבע ויגלגלו עליו דהתם היה התובע נפסד בשאר התביעות אם ישלם לו תביעה לאמונה ולא ישבע ונראין הדברים שבשביל כך רוצה לשלם כדי שלא יהא צריך לישבע על שאר התביעות אבל בנ"ד דהנשבע לא מפסיד לגרע במידי דעדיין הברירה בידו דודאי מצי לחזור בהפיכו לכ"ע דאדעתא דשבועה חמורה אפיך ולא אדעתא דשבועה קלה א"כ מה טעם היה שלא יהא רשאי. ואשר כתבת מרבותיו של רמב"ם דסברי דנשבע ונוטל מצי למימר השבע אתה ותיפטר אשירי פרק הכותב גבי הא דקאמר אי פיקח הוא מייתי לידי שבועה דאורייתא לא כתב וסבר הכי ומוכח התם דאפי' אי טוען ברי כשאר תובע שמשביעין היסת אפי' הכי אין יכול להפך על חבירו דא"כ לא כן אכתי הוא נפקותא לענין זה בין שבועה דאורייתא דהתם לא מצי לאפוכי שבועה במידי אבל דרבנן מהפכינן בכה"ג והתוס' פרק שבועת הדיינין נמי חלקו בזה הגאונים בכה"ג ע"ש. ובלאו הכי אין הנדון דומה לראיה למדקדק דהכא איכא למימר דלא שני משום מסתפי דמשבועה חמורה שנתהפכה עליו ולכך חוזר ורוצה בשבועה קלה אבל התם למה לא יהא רשאי להאמין לחבירו יותר ממנו לא הבנתי אריכתך בפסק מהר"ם על שבועת היסת בטענה דגניבה דמהר"ם וודאי מצי סובר דלא בעינן נקיטת חפץ בשבועת היסת והא דלא קאמר איכא בינייהו הא יש לומר כדכתב אשירי פ' שבועת הדיינים דלא ר"ל איכא בינייהו בגוף השבועה אלא בדינים היוצאים ממנו ע"ש. עוד הארכת דאנקוטי חפצא שייכי

נמי בשאר שבועות דרבנן לא ידענא מאי קאמרת דמשכחינא נמי שבועה דרבנן כגון פוגם שטרו ועד אחד מעידו שהוא פרוע ע"י גניבה וגזילה:

סימן לג מה ששולחין הכלות קטנות חוץ לעיר לאופתן והאב אינו הולך עמהם וגם אינו אומר להדיא לבתו זילי וקבלי קדושיך נראה דודאי הוא שפיר טפי לעשות כהלכתו להדיא אכן יש לומר דאין קפידא כולי האי דלחומרא דרא"ש אין לחוש כל כך דרוב הגאונים בעלי התוס' לא סברי כוותיה וכן מצאתי תשובה ישנה דמהר"ם כתב שעשה בעצמו מעשה בבתו הקטנה ואומר לה זילי וקבלי קדושיך. ואי משום דלא קאמרי להדיא נראה הואיל ואיכא עדים טובא בדבר ששולחה לאופתה כדי להתקדש אע"ג דלא אומר כמאן דאמר דמי בקידושין וראיה מהא דאדלייה אדלי קמיה ושתק וכן היה מדבר עמה על עסקי קידושין וייהיב לה בשתיקה:

סימן לד על אודות הנשים ידענא כי נשים הקדושים מאושטרייך זקל"ל הותרו על פי נכרים ועל פי האנוסות לא שמעתי כל כך מפקפקין בדבר דודאי יפה כתבת דדוקא ששמע מקומטריסין גופייהו אין משיאין את אשתו משום דאינהו דהעלילו ודנו עבידי לאחזוקי שקרייהו שהרגו כדין כדפירש רש"י אבל שאר נכרים לא וכפי' הרמב"ם דאם לא כן אמאי נקט התנא הכי שמע מקומטריסי"ן של אוש"ע ליתני שמע מן הנכרים איש פלוני מת איש פלוני נהרג בקומטריסי"ן של אוש"ע. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן לה תכתב ותחתם לשנה טובה אהובי הר"ר אברהם מגדל יצ"ו אשר דקדקת להתיר השר במיפך שבועה דאורייתא לפי שכתב במרדכי דעמא דבר הרב גרשם אל תתמה על זה כמה פעמים אשכחן דכתבו החיבורים דנהיגי הכי ואנן לא נהגינן כן במרדכי פ' אלו טריפות דנהגין מין במינו לא בטל כרש"י ואנן לא נהגינן הכי אלא כדכתב בסמ"ג דנהגינן כר"ת ובא"ז כתב דנהגו באשכנז ביום ראשון של סליחות להתפלל תפלת תענית ורוב הציבור מתענין ואין נוהגין הכי ואני שאלתי ממנהג מהר"ש וחלקת וראית בקש דהוא עצמו נוהג כן אבל לא כתב דהמנהג כן גם אנכי לא קבלתי שאומר השר דמנהג בכל מקום כן אלא שהוא נוהג כן מפי רבותיו ועל דא יש לסמוך דכל דבריו היו מדוקדקים בקבלה מרבותיו ואתה תביא לי ראיה מסוגיות הנהו דשו תלמידים אלו ואין להאריך יותר מזה:

סימן לו בשבועה דאורייתא אנו נוהגין בגבולינו לישבע על ההודאות למהיה שהיא שבועה כעין דאורייתא שבועת השותפין שנשבע ויניח ידו על ספר תורה כשהיא מונחת לפניו אבל אינו נוטלו בזרועו כמו שכתב ופסק מהר"א פעם אחת לאחרין בשבועה כנגד העד שיטול הנשבע ספר תורה בזרועו אין אנו נוהגין אלא כדלעיל אפילו בשבועה דאורייתא ובשאר שבועות כגון אלה שנשבע אינו משים ידו על הספר תורה רק על ספר אחר:

סימן לז קלני מזרועי קלני מראשי ולא אוכל להאריך בחדשי לאיש אשר כנפשי מאוהבי אלופי מה"ר יונה יצ"ו אהך פלוגתא דפלג ועדה שלחת לי ע"י ליוו"א לכתוב ולבאר דעתי אההוא עובדא בישא דע לך כי עד היום יום ב' פרשת ויחי לא ראיתי ולא קריתי אפילו אחד ממכתבך לעתים ל"ע חולי ועתה אבא בקצרה ואומר אני דמלתא דפשיטא היא דאין האשה נאמנת על בנה שהוא מאיש אחר וממזר הוא כלל וכלל כי כן כתב הרמב"ם להדיא בפרק ט"ו דאיסורי ביאה דלא האמינה תורה אלא לאב וכן נראה להוכיח יפה מן התלמוד דאמרינן בפ' עשרה יוחסין ג' נאמנים על הבכור אביו ואמו ומיה חיה לאלתר ואמו כל שבעה ואביו לעולם שנא' יכירנו לאחרים מכאן א"ר יודא בפשיטות דהאם אינה נאמנת לאחר שבעה למידי דאפי' א"ל דדוקא לבכורה קאי מה בכך הא פירשו התוס' פ' החולץ דלא ילפינן לרבי יודא דנאמן על בנו שהוא ממזר אלא מכח הא דהאמינה לו תורה על הבכורה ע"ש בשינוי בתרא דתוס' והיא דכתב רמב"ם בההוא פירקא ר"ל בחוששין לדבריה ויצא הבן אסור בקרובות אותה פלונים ואם אומרת שהוא בן ממזר אינה נאמנת להיות ודאי ממזר אלא ספק ממזר לא קאי מידי דהוא פסקא הוא על תלמוד בפ' עשרה יוחסין דפסק רבא הלכתא כאבא שאול שהיה קורא לשתוקי בדוקי ומפרש תלמודא שבודקים את אמו אם אמרה לכשר נבעלתי נאמנת והכא כתב רמב"ם דס"ל דחוששין לדבריה הואיל ואמרו חכמים בודקים את אמו אלמא תליא מילתא בדיבורה והטעם הוא כיון דשתוקי לא ידעינן אבוה מאן ניהו בודקין את אמו כיון דאיכא ריעותא ושור שחוט לפנינו אבל אשת איש שילדה ובעלה עמה במדינה דליכא ריעותא ושור שחוט לפנינו פשיטא דדברי האם לאו מילתא נינהו לגמרי ע"ש במיימוני תמלא בודאי דקאי אשתוקי ומעתה אין אנו צריכין לתרץ כה"ג בפסקים ובשאלות. ומה שהקשה מהר"א טורי"א ורוצה להוכיח מהא דתנן פרק עשרה יוחסין רבי יודא אומר נאמנים מדקתני נאמנים בלשון רבים משמע ליה דתרווייהו כל אחד בפני עצמו נאמנים לאו דוקא הוא כדמשמע לכאורה מפי' רש"י דפירש במתני' דרבי יודא ארישא נמי פליג כדיליף בגמ' עכ"ל משמע דפשיטות דר"ל שלא תאמר תרווייהו בעינן אלא ברוב נמי נמי הכי כדתניא בריתא וז"ל פירש רש"י מהכא מ"מ ליכא לדיוקא דטפי מהא אשכחן פ' מצות חליצה דאמר רבא גר דן את חבירו דבר תורה ואם היתה אמו מישראל דן אפי' ישראל ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל ורבא נקט להדיא אביו ואמו ע"כ צריכין לפרש דנקט אמו לומר דבאמו לחודיה לא סגי כלומר צריך אביו ואמו ה"נ ר"ל נאמנים צריכין שניהם להעיד אביו ואמו אבל אמו לחודיה לא סגי וק"ל. מכל הלין נראה דלית דין ולית דיין דנאמנת להעיד על בנה שהוא מאיש אחר הואיל ולא הלך בעלה למדינת הים אעפ"י שהיו שם מרננים אחריה לא חיישינן לה כדכתב הרמב"ם להדיא. אמנם תמיהני על מהר"ר ישראל שכתב שאפילו פרוצה ביותר אין חוששין לבניה משום ממזרות רק לכהונה דלא מוכח הכי כל עיקר במיימוני דמשמע בפשיטות התם דאפסול ממזרות קאי ואף כי בעיא מפורשת היא במס' סוטה פ' ארוסה ופי' רש"י שם בהדיא דלישראל קאי וע"ש דנשארה הבעיא בתיקו ומיניה כתב רמב"ם פסק שלו. ומה שכתבת מן המרדכי דכתב פ' אלמנה לכה"ג דמי שנתפס עם האשה ואומרת שקדשה בביאה צריכה גט ואם אינו מודה לה ישבע שבועת התורה שלא הוחזק לה מעולם ואינה צריכה גט דע לך דבמרדכי בני אושטרייך ליתא להאי פיסקא בשום מקום ואי לא דמסתפינא מחבריי הייתי אומר דפוסק תמוה הוא בכמה אפי חדא אמאי צריכה גט כל עיקר הא ע"כ איירי דלא ראו עדים ביאה מדנשבע שלא הוחזק לה והמקדש בלא עדים אפילו שניהם מודים אין חוששין לקדושין ואי משום דראו עדים יחוד הא קי"ל בפ' הזורק דלא אמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה אלא בהתגרשה מן הנישואין שלבו גס בה ואפילו נתגרשה מן האירוסין לא כל שכן פנויה דעלמא ותו כיון דשויה נפשה חתיכה דאיסורא היאך מצי להתירה בשבועתו. ועוד שבועה זו לא ידענא מה טיבה הא אמרינן פ' האומר בקדושין עד אחד בהכחשה מי מהימן לענין קידושין לפירוש רש"י דאפי' היא עצמה מכחשת העד מהימן דאין עד אחד קם אלא לשבועה והכא לא בעיא שבועה אתביעת קידושין. וכ"ת מדרבנן הא אמרינן בפ"ק דב"מ דלא מתקני רבנן שבועה אלא כעין דאורייתא ואנ"ד נמי ליתא בפשיטות דלא משביעין כלל לפלג דכתב במרדכי דב"מ בשם רבינו שמחה דלא נתקנה שבועת היסת אמילתא דאיסורא כגון נגעת לי ואפי' למהר"ם דסבר דנתקנה שבועת היסת אאיסורא י"ל דדוקא איסורא דעיקר ממון נגעת וכה"ג אבל איסורא דנפקא מיניה ממונא איכא למימר דבהא כ"ע מודו דלא נתקנה עלה ותו דמאן לימא לן דתק"ח לזון בניו כשהן קטני קטנים וממזרים ומאן שויה להעמידה אפטרופוס לקטן על מזונותיו ולפי ענין התשובה שכתבתי דלא תק"ח לזון הממזרים יתיישבו דברי הגאון מהר"י ס"ל דהתם פנויה היתה כדמוכח בסוף דברי מהר"ם וק"ל. ומעתה אני אומר שכל המרגיל לשונו ומפיק שום לעז על האיש פלג מחוייב הוא שיכנו נחש וראוי למתחו על העמוד וייסרהו אילי גבור שוטים וגמלי התמים. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן לח מורי הגאון היה מדקדק לומר עד שהוא כשר לדעתו בין בכתיבה בין בחתימה שאם יאמר בכתיבה למודיה אולי יהיה שום ספק בחתימה ואז עשה הסופר שליחותו כדאיתא בתוס'

בתוס' פ' המקבל גבי כותבין וחותמין אפילו ק' פעמים וכן באשירי ע"ש ומסתמא ה"ה לעדים ג"כ ואולי אחר שיחתמו יראו שום נדוד בכתיבה מה שלא ראו קודם חתימה:

סימן לט

ועוד אומר מורי הגאון דיש לכתוב מנחם המכונה מענדיל שנקרא לגמרי בשם אחר דאביו של מהר"ר מנחם מענדל קראו אותו מנוח אכן אמר מהר"י ברונ"א דמהר"ר טעבי"ל לא הניח לכתוב המכונה ואמר דקבלה בידו כן ממהר"א. דין שני יב"ם תמצא בפ' ג"פ ובפ' המגרש. ועוד אומר מורי דיש לכתוב שמריה ולא שמריהו. ועוד אומר דאם לא נודע אם כמו אליה או אליהו שיש לכתוב אליהו כי ברוב מקומות נכתב אליהו לבד בה' מקומות נכתב אליה:

סימן מ

מה שנהגו לקרוע הגט שמעתי ממורי הגאון בשם מהרי"ל הטעם שלא יבא ליד האשה ותבא לגבות כתובתה אבל מורי אומר דשמא זה הטעם הוא כדאיתא פ' המקבל דבשעת הגזירה הוצרכו לקרוע אע"ג דהאידנא הגזירה בטל מ"מ נהגו לקרוע כבתחלה וכן מצינו בתקיעת שופר שנהגו לתקוע אחר הקריאה משום גזירה ואע"ג דהגזירה בטל המנהג לא בטל:

סימן מא

מה שנהגו עתה לחתום עדים בגט אע"ג דהלכה כר"א דאומר דעידי מסירה כרתי ואין העדים חותמין על הגט אלא מפני תקה"ע ועתה אין הגט עומד לראייה שהרי קורעין הגט מיד אחר הנתינה נראה למורי הגאון הטעם משום דמוקמינן כמה סתמי משניות וברייתות כר"מ יש לנו לצאת ידי ספק ולתקנו ג"כ לדברי ר"מ וכעין זה מצינו בהמגרש דאתקנו בגטא מן יומא דנן וכו' לאפוקי מר"י ואע"ג דהלכה כר"י יש לנו להכשיר הגט גם אליבא דחכמים וכן פירש"י אע"ג דהלכה כר"י בעינן לאפוקי מפלוגתא שיהא הגט כשר ואל יצא שום פסול במשפחת ישראל:

סימן מב

שמעתי בשם מהרי"ל ז"ל דאסור לעשות גט להולכה כשהמגרש מומר משום דודאי מבטל שליח כשישמע דצריך לקבל שלא לבטל אפי' לפי אותן דיעות דל"ל הרשאה לגמרי הכ"מ בישראל דמקיים מילי דרבנן דרב מגיד אמאן דמבטל כו' וכן אומר שכן נוהג מהרי"ל ז"ל. אמנם מורי הגאון ז"ל עשה שליח להולכה והיה משביע את המומר בקללות הארורות בתורה שיבא על ראשו אם יבטל הגט וקודם שעשה השליח להולכה היה מזכה לה לאשה אותו גט ע"י אותו שליח ואומר המומר לשליח זכה בגט זה לאשתי פלונית ואח"כ עשה אותו שליח להולכה ודוקא שליח לקבלה קודם אבל אלו עשה השליח להולכה קודם ואח"כ לקבלה נמצא שהיה מבטל כח השליחות וכ"כ מורי בחדושיו:

סימן מג

ועוד אומר מורי שאם בלחה האשה ובקשה בני אדם לפתות המומר ליתן לה גט ופגע בו אחר ובקש אותו עד שפיתהו ליתן בהא ודאי יש די בקבלה לחודיה הואיל וגלתה דעתה וכעין זה כתב האשירי פ"ב דגיטין שאם גילה דעתו שדרכן כו' וכ"כ להדיא בא"ז בתשובה משום ר"ש ומשום א"ז אביו דלאו דוקא שדרכן אלא אפילו איניש דעלמא:

סימן מד

מי שנתנו גט לאשתו מומרת כשרוצה ליקח אשה אחרת כמנהג אושטרייך ואגפיה וכדכתב בא"ז לפי דעתי המנהג שאינה צריכין גט אחר אם חוזרת לדת יהודית. מורי הגאון כתב בספרו זה הדין:

סימן מה

ה"ן ווי"ן שבגט ויו"ד שבלד"י ושאר האל"ף אם אינם נוגעים אבל כתובות כל כך בקירוב הסמוכים שהתינוק קורא האות יפה בלי גמגום יש קפידא או לא. יראה להאורה מוכח מתוך דברי הגאונים דיש קפידא בכה"ג אפי' לעכב שהרי כתב בא"ז וז"ל וצריך לכתוב כתיבה תמה ולא משי"ע ואפי' קוצו של יו"ד מעכב בגט עכ"ל ובהגה"ה הגדולה במיימון בהל"ת כתב וז"ל והנה מורי רבינו שי' פסל לי תפילין כו' עד ותדע שעל מקצתו שאינו תמות ומחוברת תמהו חכמים והוצרכו לדרשן ע"כ הגה"ה במיימון הרי כתבו בהדיא בכ"ד לא גרע מקוצו של יו"ד וקוצו של יו"ד פסל א"ז בגט וא"ל אדרבה מדלא פסל ליה מהר"ם אלא משום דכתיב וכתבתם בכתיבה תמה ולא שגורה ופסוקה וגבי גט לא בעי' כתיבה תמה כדאיתא פ"ב דגיטין בתוס' אשירי ומרדכי ומהאי טעמא מכשרינן בגט שאינו מוקף גויל ואע"ג דתפילין ומזוזות פסולין ואפי' לדברי סה"ת דפסל אינו מוקף גויל בגט לא פסל ליה משום דבעינן כתיבה תמה אלא משום דלא מקרי אות דלא ידעינן היכן האות כלה כדמפרש התם בהדיא משא"כ בכ"ד דניכרת האות אפי' לתינוק כדפרישית ר"ל דמהר"ם תרי טעמי קאמר וכך ר"ל חדא דלא גרע מקוצו של יו"ד ובעינן לכתוב האותיות כמו שניתנו לנו מסיני שיהיו כל האותיות מחוברים גוף אחד חוץ מן הה"א והקו"ף דלדרשא אתיא וכדאיתא פ' הקומץ רבה ופ' הבונה ועוד אפי' אי הוה קוצו ש"י לא מעכב הכא מעכב בתפילין משום דבעינן כתיבה תמה ולא שגורה ולפ"ז בגט נהי דמשום כתיבה תמה לא מפסיל מ"מ פסול מטעם ראשון דבעינן לכתוב האותיות כמו שנמסרו לנו מסיני וה"נ באשירי דכתב בסוף גיטין בסדר כתיבת הגט וז"ל ויזהר שירחיק רגל הה"א דלמטה דלא לשתמע כי חוכא וכל רגל הה"א צריך להרחיק כדאיתא פ' הקומץ מ"ע תלי כו' אלא הה"א דלמטה צריך יותר ע"כ נראה דר"ל דצריך ליזהר שירחיקנו יותר. והשתא נראה דע"כ סובר אשירי דפסול בדיעבד אם הדביק רגל דשאר הה"ן דאי לא"ה מה צריך לפרש דצריך להרחיק יותר בה"א דלמטה נימא דלעולם דא"ל אלא כשאר ה"א ואפ"ה שפיר מזהיר תלמודא מפני עליה משום דפסול אפי' בדיעבד אי אתא בעל ומערער אפי' לדברי רב האי ובעל העיטור כדאיתא באשירי אלא ע"כ אצטריך לומר דאפי' בשאר הה"ן פסול בדיעבד אם הדביק הנפרדים ה"ה נמי אם היה מפריד אותן שדינם להיות נדבקים. אכן בתוס' פ' המגרש משמע איפכא דכתבו שם וז"ל ולורכי וי"ו כו' שמא א"ל להאריך אלא כלומר שלא יעשה קצרה שתהא נראת יו"ד וכן רגל הה"א דלמטה שמא א"ל להרחיק אלא שלא יתחבר בגגה ושמא צריך להאריך הוא"ו ולהרחיק רגל הה"א שלא יטעו העולם. בזה ונהגו להאריך ולהרחיק ומיהו ודאי אין הגט פסול אם לא האריך והרחיק יותר מדאי עכ"ל. והשתא לפי מאי דקאמרי מעיקרא ר"ל דתלמודא בה"א דלמטה רק שלא יתחבר מאי איריא הך ה"א כולהו נמי בעינן הכי אי ה"ל הדביק הנפרדים פסול אלא ע"כ אין קפידא לכה"פ לעכב וגם כמדומה שלא נהגו לפסול בקוצו של יו"ד אם חסרים הם מעט בגט ואע"ג דכתב בא"ז בהדיא דמעכב אפשר דר"ל קוצו של יו"ד לפירש"י פ' הקומץ דהוא רגל ימיני וה"נ מייתי א"ז בהל' תפלין פירש"י ג"כ לפסק הלכה כמו אידך פירושים ועוד האריך וסוף דבריו הואיל ונמצא ראיות לכאן ולכאן נכון להחמיר ולהזהיר דאפי' דיעבד לגבי נוקפי משום דטעות בגט מביא לידי ממזרות ואף כי אשירי כתב בהל' ס"ת שאם לא הדביק אלו יודי"ן באותיותיהן נשתנין צורתן אלמא דפסול משום שינוי אות ולא מטעם כתיבה תמה א"כ בגט נמי יש קפידא ע"כ כתב מורי הגאון ז"ל:

סימן מו

מודעת זאת לכל על דבר הגט שסדר מהר"ר משה מהל"א יצ"ו לגדליה בן שלמה לגרש בו ארוסתו דבורה בת גדליה שעדיין קטנה ונתגרשה בו ע"י אביה ונכתב הגט כנוסח שאר גיטין בדרך נוכח כלפי המתגרשת כגון ופטרית ותרוכית יתיכי ליכי אנת ארוסתי כו' כמו בשאר גט הניתן לשליח לקבלה ודרשני מהר"ם הנ"ל על ככה עתה לאחר שנתן הגט וכתב לי שהיה מסופק קודם כתיבתו ונתיישב אם לכותבו כך ושפטו הוא וחביריו בני הסמכה בכל מקום בתלמוד ובפסקי הגאונים ונמצא לו ולחביריו לפי כל הדקדוקים שאין לכותבו אלא כנוסח הגט שנתן ע"י שליח האשה לקבלה דכ"ע מודו דכותבין אותו בלשון נוכח כלפי האשה ועמד מאן דהוא וערער וקרא תגר על הגט ואומר דדילא לכתוב בלשון נוכח כלפי האב הואיל ולידו נתן הגט. וצריך לכתוב ותרוכית ארוסתי בתך פלונית וכן בכל מקום הגט שכתוב נוכח האשה צריך לשנות נוכח האב ול"ד לשליח האשה דהתם האשה היא עיקר והשליח אינו אלא מכחה אבל האב בבתו הוא עיקר אפילו בנערה וכ"ש בקטנה דלדעת מקצת רבוותא ד"ה אביה ולא היא. ועתה את אשר עמדי על ענין גט זה אני כותב ונראה לפי הדת והלכה דיפה כיון מהר"ם הנ"ל וחביריו שסדרו והניחו לכתוב הגט בלשון הזה בדרך נוכח כלפי האשה כמו בשאר הגט הניתן ע"י שליח האשה לקבלה ואין לשנות גבי האב ולאייתו מפרק התקבל דקאמר התם במאי קמיפלגי רבנן סברי יד יתומה רבי ליה רחמנא ור"י סבר דידה במקום אביה לאו כלום היא

הוגה

והנה נראה דבין לפירש"י ופסק רב אלפס שם דסברי דכ"ע מודו בקטנה דאביה ולא היא בין לאידך פירש"י דיש יד קטנה אליבא דרבנן הני הפירושין מפרשי הגמ' כמבואר שם באשירי ומוכח בלשון התלמוד לכל הפירושים דיד אביה דידה היא דקאמר יד יתירה רבי ליה רחמנא הא קמן דלדידה זכה הכתוב וכן מפורש באשירי בהדיא וז"ל כשהיתה קטנה לא היה לה כ"א יד האב וכשנעשית נערה ניתוסף לה יד עצמה עם יד אביה וכ"כ באידך פירושים וז"ל יד יתירה זכה ליה רחמנא היינו שהוסיף לה יד האב ע"י עצמה וכיון דמוכח דיד אביה דידה הוא א"כ ודאי שפיר דמי למיכתב בלשון נוכח כלפי הבת המתגרשת שהרי מה שנותן הגט ליד אביה כאלו נתנו לידה דידו לדידה זכי ליה רחמנא והוי כיד אפטרופא לגבי יתומים דידו יד יתומים היה לענין לתופס לב"ח כדכתב אשירי בפ"ק דב"מ הכא נמי אע"ג דיד יתומים לגבי אפטרופים לאו כלום הוא מ"מ ידו אינו אלא לידהו. עוד נראה לדקדק קצת מדקאמר תלמודא יד יתירה זכי לה רחמנא ולא קאמר עוד יד אחרת זכי לה רחמנא דהוי משמע דנתרוקנה יד אביה אם תרצה זכתה היא בידה לגמרי בלי כח יד אביה ומדלא קאמר הכי ע"כ לא נתרוקנה יד אביה ואלא ידה עדיין בכח יד אביה וכמו שלא תוכל לעכב עליה כדמסיק בפ' האיש מקדש והשתא מר נימא דכשהוא נותן הגט ליד אביה צריך לכתוב נוכח כלפי דידה וא"כ נתרוקנה כח יד האב וא"ת דה"א בענין אחר הואיל וזכתה לה רחמנא בידה של עצמה מ"מ לר"י לא הוי צריך למימר תלמודא דבמקום יד אביה דידה לאו כלום היא נימא לעולם דאיתא כלום אבל לא היתה כ"כ נתרוקן יד אביה ולכך אה"נ ביד עצמה אע"פ כשנותנו ליד אביה אינו כותב נ"כ אלא כלפי דידה וא"כ לא היתה נתרוקנה במידי אלא דיש לה זכותה לקבל ולכך צ"ל לר"י דאפי' לזכות בעלמא ליתא. ואם נאמר דעת המערער דהואיל והשתא גבי שטר קדושין בהך מקודשת לי בהך מאורסת לי ה"ה גבי גט משום דאיתקש יציאה להוויה לאו מלתא היא דהתלמוד מפורש הוא בפ' האיש מקדש דסובר ר"י מחלוקת לענין גירושין אבל לענין קידושין ד"ה אביה ולא היא ומפורש התם טעמא דר"י בתרי גווני ובאשירי פ' המקבל מפורש נמי טעמא לר"י ומסיק בפ' הא"מ דלוות ר"ל בבי מדרשא כברוכי' ויצאה והיתה ולית דאשגח ביה אלא כל תבורתה כולה כר"י ומהכי טעמא דר"י נראה לחלק שפיר נ"כ בנ"ד בין קדושין לגירושין. מכל הלין נראה דשפיר עבדו מהר"ס וחביריו שכתבו גט זה בלשון נוכח כלפי הבת המתגרשת וכשר הדבר ותעשה כן לכתחלה ולמעורר מזכיר גזירת הקדמונים ר"ת והרבה גדולים שהיו בימיו שהחרימו חרם חמור שלא להוציא שום לעז על הגט לאחר שניתן ואומר אני כי פורץ גדר זה ישכנו נחש ויהא מוחזק לי למוחרם גמור מאן דהוא ואיך שהוא שמו המוציא ומחזיק וכל בית ישראל יהיו נקיים. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן מז

תכתב ותחתם לשנה טובה אהובי הר"ר יהושע יצ"ו.

דע לך על דבר עטרת אשתך נתתי לבי וקראתי אלי עמיתי מהר"ר יוזמ"ן כ"ץ ומהר"ר אייזיק לוי ושקלנו וטרינו בדבר ומה שעלתה בידינו אכתוב לך. אשר כתבת שיש לך הוכחה שיש לה עטרה אך שאין ידוע אם מוצאת דם ודאי חד עד לחוד לא מהני דבהדיא כתב במרדכי דבעינן דיודעת שהמכה מוציאה דם אז תולה במכה אבל אי לא ידעה לא אע"פ שהיא אומרת שבוודאי יש לה מכה. אמנם בעובדא דידן מצאנו ב' צדדין להתיר ולאסור חדא כמו שכתבת שהר"ז שהיא בודקת בכל החורים והסדקים אינה מוציאה אותן כתמים ושערות דקות בזה המקום נראה דר"ל במקום אחד מצאה לעולם א"כ אם אותו מקום בצדדין קצת יש סברא לאסור דמוכח דמן הצדדין מן המכה בא דלכאורה פתח החדר לפרוזדור באמצע פרוזדור הוא ובבדיקה שפופרת אומר תנא דברייתא אם נמצא דם בראשה של מכחול בידוע שהוא מן המקור ואם לא בידוע שהוא מן הצדדים משמע שאם ידוע שנמצא בצדדים טהורה וא"כ בנ"ד שבשום פעם אינה מוציאה רק במקום אחד מן הצד דיש הוכחה דלאו מן החדר בא אלא מן המכה שבצדדין וכ"ש אם מרגשת בשעת בדיקה כשהיא נוגעת בצד מקום ההוא שהוא כואב לה קצת ובשאר חורין וסדקין אינה מרגשת כאב כלל שיש הוכחה שמן המכה בא. עוד כתב במרדכי היא בריית' הרואה דם מחמת תשמיש דתנו בה ואם יש לה וסת תולה בוסת פי' ואם יש לה וסת זמן קבוע שהיא רואה נדה תולה בוסתה שיכולה לומר שהדם שהיא רואה עכשיו הוא דעדיין לא הגיע וסתה ותולה במכתה כו' אלמא דה"ל דאין אורח בא אלא בזמנו מהני דתולין במכה מה שאין תולין בלא זה והנה אתה כתבת שלאשתך יש לה וסת כהגון וכדרך הנשים א"כ מועיל נ"כ להתיר ולאסור אע"ג דרש"י פי' הברייתא בע"א מ"מ יוכל לצרף דיעות במרדכי נ"כ לשאר צדדין לכן כו' אי איתנהו לכל הני צדדין דלעיל אשר הזכרת לעיל תוכל לסמוך עלייהו להחזיקה לך טהורה ועל המישוך קשה לסמוך חדא כי מה טעם המה שלא בא בדרך שערות ועוד דלא נראה כלל דתועיל אם לא נימוחו כולן. גם אשר כתבת דנ"ל דספיקא דרבנן היא הואיל ותמיד רואה היא בלא הרגשה אין סברא לעולם לומר הרגשת עד הוא אין נראה דרואה מחמת תשמיש נמי אין מרגשת דאי מרגשת דנפתח החדר פשיטא דטמאה אלא אמרינן הרגשת שמש הוא אע"ג דבכל פעם בלא תשמיש אינה רואה כלום בלא הרגשה וחשיב ליה ספיקא דאורייתא. אשר כתבת דסמכינן אספק ספיקא אפי' היכא דאפשר לברר ע"י בדיקה נראה דודאי סמכינן כדמוכח בהא דהתיר ר"ת בזאב שנכנס לעדר מכח ס"ס ור"י נמי היה מתיר מכח ס"ס אלא דסבר כיון דספק הראשון הוא דאורייתא וגם הוא דבר שבמנין לא בטל הא לאו הכי משום הא דאפשר לבדוק לא היה אוסר והתוס' פסקו אפי' הוי דרוסה יש לה בדיקה:

סימן מח

ושיעור פדיון הבן במעות שמהר"י מול"א ז"ל שיער בערך שני זהובים ריינ"ש. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן מט

אהובי מהר"ז אשר שאלתני אי מהני לכתחלה גלוי מלתא בהא דאומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קדושיך והבאת ראיה מהנהו תרי דהוו שתו חמרא תותי ציפי דבדיעבד מהני גלוי מלתא להא א"כ נימא דלכתחלה נמי לא מהוורי לן דבריך דא"כ מאי מספקא דלא תיבעי ג"מ הא מסקינן התם להדיא דמהני לגבי המקדש דפריך ודילמא אטלויי אטליי קמיה ושתיק כדפירש אשירי יע"ש אלא משום דאיכא למימר דאדרבא מדמינן להאי דהאב לבתו לג"מ בגיטין דקי"ל כאביי דלאו מלתא היא ובמקדש איכא טעמא דזכין לאדם שלא בפניו וזכייה מטעם שליחות אתרבי וא"כ מאי ראיה הבאת מהיא דתותי ציפי דמהני כשנתרצה האב א"כ דילמא התם נתרצה להדיא ובפירוש ולכך מהני דאמרינן תולה הקדושין אדעתא דהכי נתנו שאם יתרצה האב תהא מקודשת אבל לעולם גילוי דעתא ל"מ כמו בגיטין אמנם נראה אחרי דאשירי כתב בתחלת דבריו בפ"ק בהא דאומר אדם לבתו קטנה כו' ותירץ מה קמ"ל דה"ל פשיטא במוקדמים ומסיק דקמ"ל דאותו כח וזכות שזכתה לו תורה שיכול לקדש את בתו אותו כח וזכות יכול לתת לבתו קטנה שתקדש אדעתה וא"כ דאיכא למימר דאותו נתינת כח וזכות צריך להיות להדיא ולא בגילוי דעתא כמו שוויה שליחות דחל בקל יותר ממסירת כחו וזכותו כדמוכח בדיני הרשאה ואע"ג דאשירי מסיים בדבריו דהבת מתקדשת בשליחות האב הא כתב נמי כך בתחלה וצריכא לקיים שניהם לכל הפחות לכתחלה:

סימן נ

ואשר שאלת אם צריך עדים בהאומר האב לבתו שתצא ותקבל קדושין לא ידענא מאי תבעי לך הא פוסק מהר"ם בהדיא שצריך עדים בשליח קבלת קדושין כמו בגרושין שנאמנים שליח ובסמ"ק מחמיר טובא בשליח לקבלה א"כ אמאי תיסק אדעתך להקל בקטנה מכ"ש בגדולה דמחמירין בה הרמב"ם ומשום חומרת א"א אין מכניסין ראש בפלוגתא דרבוותא:

סימן נא

והיא דנהגו העולם היתר לישא אשה תוך ג' רגלים בתשובה במיימון ממש בסוף התשובות שאלה תשובת ריצב"א שהשיב לאחיו וצדד טובא להתיר וע"ש. ומ"מ בפשיטות דהלכה כר"י דהוי בג' רגלים לא ס"ל הכי דהרמב"ם וסמ"ק וכן בתשובת ריצב"א דלעיל מייתי דר"ת ורב אלפס פסקו כרבנן ונראה דסומכין העולם אאותם צדדין שצדד ריצב"א להתיר. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן נב שלומך רבה מן שמיא לבחירתא דאתכליא. עינא דמיא חייא. גברא דגבורא מעליא. אהובי עמיתי מהר"ר ישראל יצ"ו ע"ש כל הגלויה אליך שלו"ט. אשר שאלתני על עובדא תמיהא דאיתעביד מקרוב בסמוך לך שהיו כמה ישובים שלא היה להם רק אתרוג א' למצות בחג והיתה להם שעת הדחק שלא היו יכולים להוציא להם יותר והיו רוצים כל הישובים לצאת י"ח ועמדו וחתכו האתרוג הזאת לכמה חתיכות ושלחו לכל ישוב חתיכה אחת וקודם שהגיע מקצת חתיכות ליש ישובים כבר נצטמקו ונשתנו לפחות מכביצה ואף עפ"כ ברכו עליהם ביום ראשון ודרשתני אי שפיר דמי למיעבד הכי הלכה למעשה ולפ"ד לא כשר הדבר ולא תעשה כן וגם לא שמעת כה"ג עד כה. דע לך עמיתי כי גם בעיני הדבר תמוה היה ולא שפירא באנפאי ואבאר לך סברתי וטעמי על ככה בדרך קצרה ונראה דאע"ג דראבי"ה וא"ז במרדכי פסקו דחסר ושאר פסולין בשעת הדחק מברכין עליהם אפי' ביום הראשון נראה דליכא למיגמר כל"ד מהתם מתרי טעמי חדא דהא דשרינן בשעת הדחק חסר ושאר פסולין איכא למימר שהיינו דווקא חסרון ופסול הנעשה מאליו נוטלין ומברכים עליו בשעת הדחק ולא חיישינן דתיפוק מיניה תורבא לשמא אחרינא דאיכא רווחא דאתי נמי למיפק בחסר או בפסול משום דודאי לא שביק כשר ושלם ויטול חסר או פסול כדאיתא באשירי האי טעמא דברי הראב"ד היכא וגם ונראה טעם הדבר דלא שביק משום דמסבר אנפשיה שלא הותרו אלא מפני הדחק ודמי קצת לדיעבד ואע"ג דשרינן ליה לברך עליו לכתחלה אבל אי שרינן ליה לכתחילה לחסר ולחתוך אותו אתרוג כדי לברך על אותה חתיכה איכא למיחש לתורבה דסבר אי לאו דאין פסול כלל באתרוג חסר לא שרו רבנן כ"כ לכתחלה גמור. וכ"ת מנא תימרא דיש חילוק בין האי לכתחלה לאידך לכתחילה נראה ראיה דומה לנ"ד מהא דאיתא בשמעתא קמייתא דגטין דקאמר אי מנסיה ה"א דיעבד קמ"ל מהנה יתירה דאפילו לכתחלה ומקשים התוספות והא א"ל משמע לכתחלה כהדיא דאין השומר צריך כו'. ומתרצים דתלמודא ה"ל דיעבד כגון שלא ראה כתיבת הגט וחתימתו כדי שיכול לומר בפ"נ ובפ"נ קמ"ל דל"צ. ונראה דהתם נמי משום ה"ט הוא דס"ד דצריך לראות דאי לא מצרכתא ליה אתי למימר דודאי א"צ כ"כ לומר בפ"נ אפי' במד"ה מהדרינן כולי האי בא"י אפילו לכתחלה גמור אי לא ה"ט הקשה לן מאי איצטריך לאשמעינן מהנה יתירה דא"ל אפי' לראות אמאי ניחוש אדעתין כיון דהכא דנתינו לו לכתחלה וא"צ לומר בפ"נ אלמא קים להו לרבנן דגמירי ושכיחא וא"כ אמאי איצטריך לראות כדי לומר אע"כ משום ה"ט דלכתחלה גמור הוא והוי נמי דמסיק התם דא"ל כלל איכא למימר דהכא בנ"ד חיישינן טפי לתורבא וק"ל. ועוד נראה לחלק דל"ד כנ"ד לחסר דר"ת דשרינן ביו"ט שני ובשעת הדחק דהתם בחסר איירי שנחתך ממנו או שחתך ממנו אפי' לכתחלה כדי לאוכלו ולטבול בו ומניח השאר כדי לצאת בו י"ח כה"ג כשר משום דשירי מצוה הוא כדאשכחן נמי כה"ג דלכה"פ כשר בדיעבד גרדומי תכלת וגרדומי אזוב משום דנשאר מן הכשר ונראה קצת הוכחה דדוקא משום ה"ט הוא דאל"כ מאי טעמייהו דא"ז ואשירי דפסלי כל הפסולים ביו"ט שני חוץ מחסר ואע"ג דדייקינן לה מתלמודא קשה תלמודא גופיה מאי טעמא הא נראה ומוסבר לכל שאין מום גדול באתרוג ממה שהוא חסר ומחוסר אע"כ היינו טעמא משום דשירי מצוה הוא ובא מן הכשר אבל מי שבא לחתוך מן האתרוג חתיכה אחת ורוצה לברך על אותה הויא לאו שירי מצוה מיקרי אלא חתיכת אתרוג מיקרי וה"ה כשבאין מתחלה לחתכה לחתיכות ולחלק ביניהם כולן חתיכות אתרוג מקריין ולא אשכחן מצוה דכה"ג כשר וק"ל. ואף את"ל דאין הראיות ברורות לגמרי מ"מ הדבר תמוה זאת להתיר וכתוב בהגה"ה במיימון בה' ת"ת שאסור להתיר דבר התמוה לרבים וכ"ש אם נצטמקו החתיכות לפחות מכשיעור דהויא ודאי אסור דכל פחות מכשיעור כאלו אינו הוא וא"צ ראיה לזה. הא דכתבת דר"י חולק וסובר דאין להכשיר אתרוג הפסול אפילו בשעת הדחק נראה שאינו חולק אלא שדחה אותה ראיה אבל מ"מ סבר דיש לדקדק להכשיר מהא דקאמרי רבנן אין שעת הדחק ראיה כדמסיים באשירי שם ונראה דדברי התוס' הוא אותו סיומא עד וכ"כ ה"ר ישעיה דכשר אם יש. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן נג שלומך ישגא לחדא אהובי מהר"ר משה יצ"ו אשר שאלתני על מי שנדר לצדקה בהסכמתא כגון שאומר אם לא אעשה או אם אעשה דבר פלוני אתן כך וכך לצדקה ושאלת אי אזלינן בתר דעת מהר"ם שפוסק בתשובה פ' שור שנגח ד' וה' ופ' בני העיר במרדכי דמהני אסמכתא לצדקה או אי אזלינן בתר דעת מהרי"ח דפסק בהגה"ה באשירי פ' ז"ב ופסק דלא מהני והן הן דברי התוס' הן הן דברי מהרי"ח מ"מ נראה דסוגיא דעלמא בתר מהר"ם אזיל בכהאי מילתא ובפשיטות דרך ומנהג הוא שהגבאים תובעים על מי שמעמיד על עצמו בכה"ג קנסות לצדקה וכן יש בידי תשובת ה"ר יעקב כ"ץ מנורע"הויין על אחד שהוא ואשתו העמידו ע"ע קנסות לצדקה אם לא יעשו גירושין ונתפייסו וכתב עלה ופטר אותו מתביעת הגבאין מטעם אחר משמע בפשיטות דאי לא הוי ה"ט היה מחייבם. ואף כי הרמב"ם ואף תשובת הגאון סברי כמהר"ם כדאיתא במרדכי פ' ד' וה' דלעיל אבל מטעם זה אין חייב משום דניזיל לחומרא בפלוגתא דרבוותא במידי לצדקה דבפ' מי שמת בעי תלמודא הקדיש נכסיו הפקיר נכסיו חלק נכסיו לעניים מהו תיק"ו ופסק בא"ז הכא דאוקי ממונא בחזקת מריה ולא זכו עניים והקדש כיון דסלקו בתיק"ו וכ"ש בפלוגתא דרבוותא ואשירי דפסק התם דזכו עניים היינו מטעם אחר כדמוכח התם:

סימן נד ואשר שאלת על מה שרגילין העולם ללוות זהב בזהב אע"ג דהגאונים פסקו דזהב הוא כפרי וא"כ הוי סאה בסאה כבר לפני זמן רב נדרשתי ג"כ על ככה והשבתי דהדא דהתוס' לא סברי הכי עוד יש לחלק דכיון דבזמנינו רוב ב"א יש להן מטלטלין ברשותם דשוה זהב ואם היו רוצים למכרם בזול אי לא מזדבן בהאי מתא מזדבן במתא אחריתי וא"כ הוה כמו מי שלוה סאה בסאה ויש לו מעות מזומנים דשרי משום דמ"ל הן מ"ל דמיהן כדאיתא בתוס' ובהגה"ה ובאשירי פ' איזהו נשך משום דיוכל ליקח מיד חיטין עבור הדמים ה"נ יוכל למכור מיד המטלטלין עבור הזהב ואם יש לו רק זהב אחד יוכל ללוות עליו כמה זהובים כמו סאה בסאה כדאיתא נמי התם ע"ש אבל גבי סאה בסאה לא מהני מטלטלין רק מזומנים דאין דרך לקנות פירות רק עבור מזומנים אבל דרך הוא למכור מטלטלין עבור זהובים. עוד טעם אחר לחלק יפה דאשירי פ' הזהב כתב דהשתא דכספא טיבעא הוי לגבי זהב משום דאיהו חריף וגם חשיב אבל נחשת אע"ג דחריף הוא מ"מ הואיל ולא חשיב דהשתא הוי טיבעא לגביה וא"כ עכשיו בזמנינו שכל מטבעות כסף שהמה ברוב ארץ אשכנז פיהם ופול"ן רובם דנחושת הן ומעט כסף בהן ולא חשיבי כלל לגבי דהבא דליהוו איהון טיבעא ודהבא פירי אבל בימי הגאונים ואפי' בימי התוספות ואפי' רק קודם מאה שנים היו המטבעות כסף טובות מאד ורובן מכסף ומעט תערובת נחשת ואפשר בזמנים ההם נהגו איסור בדבר. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן נה שלומך ישגא לחדא אהובי הנגיד מהר"ר יצחק אולצ"בורג יצ"ו על דבר ר' שמואל הנרפה למטה במכתבך אשר שאלת עליו אם על אשר חלל את השבת כמבואר למטה הנה הציע דברים רבים לפני וכלל דבריו שבשביל סכנת נפשות נזקק לברוח מעטע"דיל ואומר שבידו לבאר בעדות גמורה שכן הוא גם הראה לי עדות ע"א ושמו הלל בן מהר"ר משה ז"ל אינו מקויימת לי גם כתב בלשון אינו מכוון יפה אך מובן ונראה מתוך כתבו שבאותו הפרק שברח ר"ש מעטע"דיל היתה שם סכנה לברוח איש על נפשו ולפי הנ"ל כן היה הענין נהי נמי שלא היתה סכנה מבוררת מ"מ פחד סכנה היה ולפ"ז אין להענישו כל כך כי דימוי היה שבת אצל סכנת נפשות אע"פ שאין סכנה מזומנת לפניו אלא שיש לחוש שיבא לידי סכנה מותר לחלל שבת לכתחלה כדכתב בא"ז במס' שבת ובעירובין דמותר לכבות את הדליקה בזה"ז בשבת ומדמה לה לעיר הסמוכה לספר ע"ש מוכח דאין סכנה מזומנת כלל אלא פחד סכנה ומ"מ כי היכי דלא אתי לזלזולי בחלול שבת דחמיר טובא מחייבינן

להקיקו

להזקיקו לכפרה. והנה יש בידינו העתק מפסקי רמ"מ ז"ל על אשה אחת שהלכה חוץ לתחום בשבת וכתב שהיתה נרדפת והיתה קצת אנוסה ושם שתתענה מ' יום אינם רצופים אלא ה' ב' בכל שבוע עד שישלימו מ' יום וכתב עוד שם שאפי' חללה שבת כה"ג אפי' בשעברה דהוי איסור דאורייתא די היה בכך כ"ש בנ"ד דאפי' למאן דסובר תחומין די"ב מילין דאורייתא הן מ"מ אין כאן כרת ומיתת ב"ד כמו בשעברה דהא קי"ל לחלק יציאה ואע"פ שהלך במקלו ובתרמילו והוציא והכניס והעביר כמה אמות ברה"ר מ"מ אין כאן רק חילול דרבנן לדידן דל"ל ר"ה דאורייתא כל עיקר. אמנם לדעתי כל אלו גם את אשר זלזל באיסורי שבת לקבול לשלטונים לגוות שיעשה לו דין נגע בחזרת ממלוא הפליך ודבר דבר שקלתי כל הני לאחד נגד רוב מלאכה ושמתי עליו כופר להתענות מ' יום כמבואר לעיל. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן נו

שלומך ישגא לחדא אהובי ה"ר מנשה יצ"ו אשר שאלת אם מרחיצין קטן ביום השבת שהוא יום שני למילתו או נימא דוקא בשלישי מרחיצין כדמשמע קצת לשון החיבורים דלא נקטו רק יום א' ויום ג' אמנם י"ל דנקטו יום א' דה"נ איתא בגמ' בשינוי' דרבא ובברייתא דתניא כותיה משום דתני להדיא לפני המילה והיא ודאי איירי ביום ראשון ואחרי שרש"י פי' להדיא פר"א וז"ל אלא א"א ת"ק נמי קאמר מרחיצין בשני סימנים ולא פליג ר"א אלא בשלישי ולשון שלך אינו בפירש"י שלנו. ולא תקשה לך מכחום היום דמאי לא הוציא תנא מגרתיקה בשני דא"כ תקשה לך לשון נמי דלכ"ע מרחיצין וכן גבי שכם למה לא באו עליהן להרוג בראשון אע"כ צריכין טעם אחר ליישבו. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן נז

יושב בשמי רומה ישלח במהרה רפואה שלמה לאהובי מהר"ר יוחנן יצ"ו דמספקא למר בחולה שאינו יכול לעמוד אם יתפלל בשכיבה או בישיבה וכתבת דרש"י לא היה מתפלל בחליו רק ק"ש קרא והרמב"ם כתב דהחולה מתפלל בשכיבה על צידו וסבירא לך דפליגי דרש"י סבר דאין מתפללין רק מעומד אין נראה כלל דליכא מאן דפליג דהתם מצי להתפלל מיושב כדמוכח פ' תפלת השחר במתניתין בגמרא היה יושב בספינה ובעובדא דלוי ואבוה דשמואל ע"ש ונראה דרש"י (איירי דהי') חולה כ"כ שלא היה יכול לכוין בתפלתו ובקריאת שמע שאין צריך לכוין רק בפסוק ראשון קרא והרמב"ם איירי שאינו חולה כל כך וכן מוכח התם:

סימן נח

מי שנשבע בנקיטת חפץ שלא לגרש את אשתו אי שרי להתיר לו נראה דהא הוא גע מצוה כגון משום דבר ערוה או אי אמרה מאיס עלי וכה"ג אין להחמיר דאפילו במסכת נדרים מייתי נמי תשובת רב האי גאון כמו דמייתי לה במרדכי וכתב עלה נמי דחומרא בעלמא הוא שהחמירו הגאונים ומסיק שבאילו הארצות ראה שהיו פרוצות ביותר בשבועות ואם לא יתירו להם לא יבקשו שוב התרה הנהיג להתיר כל השבועות ועל זה יש לסמוך לצורך מצוה או לשאר צורך גדול. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן נט

תכתב ותחתם לשנה טובה אהובי הר"ר מצליח"א הנה אהובי מה שעריתני בשאלות שאיך צריך לשולחה כל כך למרחוק והלא ידעת כי ידי עצלות למכתב. אך בקצרה אשיבך שאלתך הראשונה פשיטא שאין צריכין לומר אמרי וקדיש הואיל וכבר עבר זמן המנחה אם כן היום כלה והולך לו שלא אמרו אמרי שלשה פעמים ולא מצינו שיש תשלומין לזה וכיון שלא אמרו אמרי על מה יאמרו קדיש ואפילו אם מקצתם כבר התפללו בטונתו אין צריך לומר קדיש בשבילם כיון שנתחדש יום אחר שמפסיקו להתפלל. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן ס

אריה בן אריה שמו לעולם יחיה ושמש יזון אהובי עמיתי האלוף הר"ר אברהם. אשר שאלת על דבר הדליקה גם אודות הרכיבה בשבת שאלתי את פי א"א הגאון וציוה לי להשיבך משמו הנה מחמת הדליקה אשר יצאה בשבת בעירכם והפרצה גומות והשויתה גומות ועתה אבנים ועפר יחד כמו בנין נראה לא"א יצ"ו שאיסור גמור הוא זאת מכמה טעמים דהא על עסקי ממון הוא ולא דמי להא דכתב א"ז פ' מי שהוציא דבזמן הזה שאנו דרים בין הנכרים מותר לכבות הדליקה דדמי לעיר הסמוכה לספר כאשר שמה שוללים וחוטפים היינו דוקא לכבות הדליקה משום דעיקר החטיפה והשללה אשר בא בעבורה סכנת נפשות אותה חטיפה באה מחמת הדליקה וכשנכבה הדליקה אינם יכולים לחטוף עוד אבל אותם שלא כבו הדליקה וחפרו והשוו הגומות לא תקנו בזה שום דבר והסכנה במקומה עומדת ואדרבא הרבו הסכנה בדבר זה בשלא ימצאו הממון במזומן להם ולא נתן לדחות בדבר זה. ותו דאיכא למימר דדוקא דליקה התיר הא"ז שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה וקי"ל כר' שמעון כמו שפסקו התוס' וכמה גאונים אבל חפירה ובנין דהוו מלאכה דאורייתא איכא למימר דלא הותרה בשביל חשש סכנה כזה ע"כ נראה לא"א יצ"ו אותם בני עונשין אשר חללו שבת בחפירה ובשווי גומות ובשטחה שהוא כמו בנין יצטרכו להתענות ארבעים יום תוך זמן כמו מי' מאייר עד ר"ה ושלא לאכול בשר ולשתות יין כמו שכתוב בתשובת מהר"ם ז"ל גבי בא על נדה בשוגג. גם לתת לצדקה כל איש אשר חלל שיעור חטאת בדנקא ושיערו מור"ם ז"ל שהוא י"ח פשיטין ואם ירצה אדם לפחות מקצת התעניות יתן עבור כל יום י"ב פשיטין כאשר כתב מור"ם ג"כ בתשובה דלעיל ואע"ג דאיכא דיעות הם דמחמירי טובא עכשיו דהדורות תש כח יש להקל כדברי המיקל. גם כתב רא"ם וז"ל ואף איסור שבערה לאיסור דאורייתא די בארבעים יום שלא רצופין דבכנדף הקילו. ואשר נסתפקת אם יש לדחות התעניות עד ימי החורף נראה לאדוני אבי פשיטא דהיתר הוא לדחות דאפי' אם היה נדור ובא להתענות היה יכול לדחות. ואשר כתבת מחמת הרכיבה חוץ לתחום נראה לאדוני אבי אם היה סכ"נ בדבר אינם צריכין שום כפרה אבל אם אין סכ"נ כלל אז יצטרכו לעשות ג"כ כמו שכתבתי לעיל על הדליקה כי כן כתב רא"ם על אשה שיצאה חוץ לתחום וז"ל אשה שיצאה חוץ לתחום תחומין דרבנן ותתענה ארבעים יום אך לא רצופין רק ה"ב בכל שבוע עד שישלימו ארבעים יום וזה השיעור עלה ממש לזמן אשר כתב מהר"ם מעשרה דאייר עד ר"ה. נאם פתחיה בן הגדול שבישראל:

סימן סא

מהר"ר יוזמ"ן כ"ץ אמר ששמע ממורי הגאון ז"ל שתי ימים ושתי לילות היה נראה לו להשוותם נגד אלו הארבעים יום. ועוד אמר מהר"י כ"ץ ששמע ממורי ז"ל שטוב יותר לרכוב מחוץ לתחום מלהלוך ברגל דשמוש בעל חיים לכ"ע דרבנן והקשיתי לו מאותם שליוו המת וכעס עליהם רבינו תם אף הולכי ברגל משמע דהולכי רגל קיל טפי מדקאמר אף כו':

סימן סב

שלומך ישגא לחדא אהובי הה"ר מענדל יצ"ו אשר שאלתני על הקטן שקלל את אביו בינקותו בהיותו בן י"א שנה עוד עבר עבירה אחרת באותו פרק שהעיד עדות שקר על איש כשר שגנב ורוצה לקבל תשובה על הכל. נראה דלקטן אפילו כשהגיע לחינוך לאו בר עונש והזהרה היא כלל ועיקר אפילו שעה אחת קודם שהביא שתי שערות כדמוכח להדיא פ' ארבעה אחין דקאמר דאייתי שתי שערות בשבת ע"ש ובפ' חרש נמי מוכח דאפילו עונש כל דהוא ליכא עליה מדאמר קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו ואי הוי עליו עונש ב"ד אמאי לא מחייבינן להפרישו מן העונש והקטן שהגיע לחינוך איירי התם כדמוכח להדיא בתוס' שכ"ן בפרק בתרא דיומא דמקשה חד חינוך קטנים דהתם אההיא דפ' חרש. והא דאייתי קרא דאסרה תורה דלא ליספו ליה בידים יש לומר הטעם דקפיד רחמנא שלא ירגיל אותו לעבור עבירות וכשיגדל יבקש לימודו וכפ' החובל נמי משמע להדיא באשירי דקטן שחבל או הזיק פטור אפילו לכשיהיה גדול משום דלאו בר עונשין וילפינן התם מי שאינו במצות וחקים אמנם בה"ג שם כתב דחייב לשלם לכשיגדל. ונראה נמי אי דייקי תלמודא בכמה דוכתין דסימן רעה הוא לקטן שנעשו מכשולות מתחת ידו לכך נראה טוב הוא שיקבל איזה כפרה אני איני רגיל כל כך להעריך כפרה ותשובה במשקל וכדי הוא מה"ר ווייבש שעל פיו יעשה. וכן אותו שעובר על שבועתו שנשבע שלא לשחוק יקבל תשובה על פיו. ושאלת על האחין והאחיות איני משיב דבר ביען נוגע הוא בדיני ממונות וכן נהגו אבותינו ז"ל לבלתי השיב אפילו דרך תשובה ושאלה בעלמא. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

(במקום אחר השיב לאוהבו ולא לאחר):

סימן סג

ביען אשר לאותי מועתק אלי הסכמת הזקן המופלג מה"ר מאיר ס"ל אשר תולדותיו מארץ רינו"ס וידע כל שרשי דתים ומנהגים והסכימו על ידו הרב הגדול מהר"א קלויזנע"ר מווינ"א ומה"ר פסח מקרימז"א ונכרים לי דברים אמת שהחתימות ישרות ובפרט חתימות מה"ר פסח אינו מלוי כלל בהסוא גלוי וידוע לי בבירור שחתימתי כן והסכים הוא זקן הנ"ל וכתב שכן שמע וקבל מן הקדמונים שלא להכריח כלל בני גליל התחתון אשר מעולם היו אנשי שם מלוי בתוכם תמיד קבוצות תלמידי חכמים אנשי אמת שונאי בצע מ"מ כיון שהיה גם שם בגליל התחתון ב"ד לא הוה שום כח גם לקהילות שו"ם ובתי דינים שלהם להכריחם לדון על פיהם ובבית דינם. משמע קצת מתוך דבר הזקן הנ"ל דאפי' גערה ונזיפה לא יטילו עליהם כל שכן ק"ו עתה בזמן הזה שיש שם ב"ד מומחה לרבים וקבוצות ת"ח וכן ירבה שאין להכריחם כלל וכלל ואומר אני שהעובר על זה פורץ גדר והורס גבול שגבלו הראשונים ואין לשמוע אליו כלל וכלל הן אם יחיד הגוזר והמעניש הן אף אם רבים יסכימו על ככה לא יחול שום עונש כזה ולא שום גזירה או חומרא ובטלין ומבוטלין הן מעיקרן הגוזר או המעניש הרי הוא בכלל המנדה את חבירו שלא כדין ואלמלא מלאתי יסוד מיסודי ארץ שהיו גאוני הדור לא מלאני לבי לכתוב ולסתור כל כך בענין זה וכל שכן עתה אני נמנע לכתוב בדרך נדוי וגזירה אף בסמוך לי כל שכן כ"כ למרחקים אמנם מצד החיוב אשר נצטויתי לצאת בעקבי הצאן ולרעות על משכנות הרועים אומר לי לבי ככל הכתוב למעלה. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן סד

שלומך ישגא לחדא גברא רבא דלבוש מדיא אהובי עמיתי מהר"ר אליה אשר כתבת דהלכתא רווחא בישראל שהתובע צריך לילך אחר הנתבע דנכסי דאיניש אינון ערבאין ביה מתוך כך ליים לומר דשלא כדין עיכב לך את שלך שבמקום אחר אלא היה לו לילך אחריך לא כן הוא כי אשירי פ"ק דב"ק כתב בהדיא דדין גמור הוא אם אחד בא לב"ד ואומר פלוני חייב לי ויש לו ממון במקום ידוע וירא אני שאם יבא לידו יבריח אותם ממנו שלא אוכל מאז להיות נפרע ממנו יכולין בית דין לעכב ולצוות הממון אם נראה בעיניהם שיש לחוש לדברי התובע וכ"ש הדבר כמי ידוע שאם הי' צריך לילך אחריך לפראג אשר אתה שם רב ומנהיג ואב"ד שהיה קשה וקשה להביאך לדין אח"כ לדעתך ולצוך. והביא דתשובת מהר"ם על המלמד כו' ליכא למילף מיניה לב"ד דהתם איירי דרוצה ראובן להוציא מעות המלמד מיד הנפקד לידו ועל כה"ג ודאי אמרינן נכסי דאיניש אינון ערבאין ולא יתבע אלא הלוה תחילה דאמרינן כמי בגמרא התם פ' ג"פ הכא דייקא דנחית לנכסי דלוי אבל לצוות הממון במקומו ולעכבו עד אשר יעשה דין עבדינן אם עיני הדיינין רואות שיש צורך כדכתב אשירי לעיל. וכיון דנתעכבה ממון כדין במקומו שהוא מונח א"כ צריכים לדון עליו במקומו דהרי ממון הנתבע מאז ק"ל ראיתי בכתבך שחששת באולי עוד לי פיוטמא בלבי עליך על אשר כתבת איזה דברים לסיוע למאירי מהר"ם כאשר הנה עלי בענין השוחט אע"פ שכבר נכתב לך משמי שמחלתי על ככה לגמרי אשם תוכו היה לך חלילה ותם לי אחרי שאמרתי סלחתי לנקוט בלבי כעס וחימה לך דאגת ולא ידעת מה כי רבות תלונות ותרעומות נכתבו עליך אחרי ההורס אשר בלאותי אותם עמדתי מרעיד והודי נהפך עלי למשחית ועתה הנני פורש ותופס אליך אדברה אתך משפטים עליה. הראשון אשר כתב כנגדך הרב לורי"א שבתחלה כתבת ונזרת על אשת אביך ז"ל שתוציא כל אשר בידה מעזבון אביך לחוץ ולא פנתה לגזירתך כאשר החזיק ידה הרב הנ"ל. אח"כ הוספת לגזור וכתבת שכל מי אשר לא יפנה אל גזירתך ולעוכבך לאוך למסור אותו בעצמך למלכות כך כתב לי עתה הרב לורי"א. הפלא ופלא אם ימלא כן עליך עוד אחרת מהר"י ברונ"א יצ"ו כתב לי יותר מפ"א כקובל לא עליך איך נהגת אותו שלא כדת וכשורה ובפרט על אשר שמת לבבך ונזרת אחר ההרשאה מאחרים כדי לצוות ולעכב ספריו בכח מלכות. השלישי קל מהשנים אשר מה"ר משה מסל"א יצ"ו כתב לי מקרוב שגזרת לעירו חרמות לתת לך ל' זהובים שנדרו לפדיון בת מה"ר פלטיאל ז"ל ולא הולכו לכך כי אחד פדאה מכיסו ושלחת ידך לתפוס הל' זהובים לעצמך מלה חדה ושמתא דידך דהיינו כמו דלנקט לכובסא עד דשקל לגלימא ועל ג' הראשונים אני אומר א"כ הוא ממאן גמרת או סברת לנהוג שררות הרבנות של תורה בכח שלטוני האומות וכי עדיפת מגאוני א"י דהוו רק מחוקק ולא שבט ולא היו רודים את העם במקל כדאיתא בתוס' ובאשירי פ' ז"ב בשם ר"ת ואם הטעוך באחד מתשובת הרא"ש שכתב גם שגזר על אחד לקיים דברי הפס"ד בקנס אלף זהובים למלכות הוא הסיוך בזה דהתם לאו לצורך עצמו גזר כי אם לקיים פס"ד לאחרים ועוד דלא רצה לשמוע לד"ת כל עיקר אבל בד"ז שהנגזר רוצה לציית דינא אלא שאינו רוצה לשמוע לבע"ד עצמו מי יעלה ע"ד אפי' לגזם לו ולמסרו למלכות ח"ו אם כן יהיה דרכיך תדע כי לא תוכל לעמוד תהא נמסר ביד מבקשי נפשך. גם תטריחני להזקיק אותי לכתוב ולסתור ולשבור את דבריך אשר אין דעתי נוח בזה כלל לכן תיקר דברי בעיניך והרפה ידך מכיוצא בזה ועשית לך שם בישיבה ובחכמה ויהי בהלה תהילתיך ולא בתקיפות ומוחזקות כי יסודות לשוטות הנה ואחריתן כיום מר. ובענין החמר הרע לטוב ויגון לשמחה לנו יומר. ושלום כנפש אוהבך הקטן והצעיר שבישראל:

סימן סה

כשבקשו קהלות קדש דאולמא ובראשם מהר"ר ברוך יצ"ו. דיינא קאמרי דכיון דיש להם בית דין נסמך בעירם אול"ה שקבלו עליהם אינו דת ודין כל עיקר לכוף שום אדם מן הקהילה להוציאו מבית דינם לב"ד אחר ואפי' היה ב"ד אחד שמוחזק להם לב"ד חשוב גדול יותר מבית דינם כדמוכח במרדכי פ' זה בורר בהסיא דרב הונא ורב חסדא דאמר ליה מאי ערקנא כו'. גם מה שכתבו קהלה קדישא ומנהגם הנז' שכל הבינותיהם השייכים לבית החיים שלהם יהיה דינם ותורתם כמותם לענין ב"ד דלהון גם בזה שפיר קאמרי וכן הוא מנהג בתי דינין כמדומה לי בכל מקום. וכן קבלתי ממורי דודי הקדוש מהר"ר אהרן זצ"ל הלכה למעשה שכן הוא מנהג בתי דינים. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן סו

על הבשר שנמלח ולא הודח ונמלח שנית לא ידענא למאי ניחוש לה אי ניחוש שהמלח השני יבליע בתיכה לחלוחית דם שעליה עיין אשירי פ' כל הבשר בדיבור הלוך שמפורש דין מליחות בשר על גב בשר כתב שם דאין דרך המלח להבליע הדם אלא להפליטו ולמוצצו אליו ותו מטעם הציר כמו שכתבת ע"ש יתבאר לדין להתיר. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן סז

שלום להם ר' מרדכי ור' משלם ב"ר משה. קבלתי כתבכם מצדכם ובקראה אשיבכם כי א"ל להאריך בדבר זה כי דקדקתי בכל הכתבים ובכל העדיות עדיות הכשרים להעיד ושאינן כשרים להעיד ולא מצאתי שום לשון קדושין לפי דת משה וישראל מה שנמצא במקצת כתבים ועדיות שרבי משה דבר והניח לכתוב בלשון אשכנז ד"ש ע"ר הו"ט גישור"ט מי"ט מר' לימלן אין לשון זה בלשון קידושין אפי' בלשון אשכנז כי מתי שמקבלין קנין ומשימין קנס על השידוכין זה קורין בלשון אשכנז הייר"ט אבל הקידושין קורין הנכרים גמעהיל"ט ואם בשר לשוויגו לך קורין גהייר"ט זה חיתון בלה"ק א"כ היה צריך נישואין ולא קידושין לבד כמו שהוכיח ר"ם בפ' נערה בפסק דנדוניים חתנים דלשון איחתוני הוא נישואין אבל קדושין קרי ליה אקדושי דעתא. לא מצאתי יותר מזה:

סימן סח

אשר שאלתי על אשה שיושבת תחת בעלה ואינה בת בנים ונודרת ואינה מקיימת ובעלה רוצה לגרשה בלא כתובה דהיא מן היוצאים בלא כתובה ומשמע מדברי מהר"ם דגם בזמנינו נוהג דין זה אלא שהיא טוענת דהואיל ואינה בת בנים לא הפסידה כתובתה דטעמא דנודרת משום כלוי בנים והרי היא אינה בת בנים או דילמא מצי למימר שמא תיעבר היא בשאר פורענות וילקה גם הוא עמה. לכאורה בצד הראשון יפה חלקת דהכי דייק מהר"ם במרדכי אהיכא דעובר הוא על החרם. אמנם נראה דיש לחלק ואיכא למימר דהיכא דאינה בת בנים מצי טעין אנו לא פשעת ונדרת ולא קיימת הוי מתרחיש לי ניסא כמו שנעשה לאמנו שרה ע"ה והכי אשכחן ממש בתלמודא דהיכא דמצי למימר ליה דהוה לך למעבד מאי דמחייבת ולדידי הוי מתרחיש ניסא מצי טעין כדאמרינן

דאמרינן פ' המקבל הכא דקאמר שאול לא מנו אלא שורעה ואכלה חגב אבל לא זרעה כלל מאי למימר הוה מתרחש ליה ניסא לא יבושו בעת רעה כו' ופריך עלה מרועה שכיח עדרו כו' ומאי ניסא נמי אי הוה השתא מתקיים בי גם את הדוב גם את הארי כו' גם שאירע לדוד המלך ומשני כדאיתא התם אלמא דמאי למימר הוה מתרחיש ליה ניסא הכי נמי מאי ענין הוה מתקיים בי היפלא מה' דבר וגו'. אמנם לא ברירא לי לחלק מש"ה אלא דהאידנא בלאו הכי אנשים ונשים פרוצים בנדרים צריך דקדוק היטב להוציא אשה בלא כתובה משום נדרים אמנם דכתבת דמאי למיטען שמא תיענש היא בשאר פורעניות אין נראה כלל ושגגה היא בידך דאשירי כתב דאפי' אם אכלה דבר איסור חלב ודם אינה יוצאה בלא כתובה ואע"ג דודאי איתנהו עונשין מרובין על חלב ודם אין להאריך יותר מזה. דע לך שהוגד לי בנסתר איך קלקלת השורה נגדי בכתבך ואומרך דברים בענין ההנגדות דמהר"ם אני לא קבלתי עליך ליבא אמנם אם היית עושה חבת ופשעת על דת נגדי ושקילנא למטרפסאי על אשר אשמתי אזי משמוע דיבה עליך מכמה מבקשי רעתך רבנים ותלמידים ובעלי בתים מ"מ אמרו חז"ל הנעלבים ואינם עולבים עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן סט שלומך ישגא לחדא אהובי עמיתי הר"ר יהושע יצ"ו ע"ד הספרים מברעסלא"ו כבר כתבתי לך דקשה עלי לחתוך הדין דקמאי לא עבדו ביה עובדא ולא ידעו לדקדק ולגלות להמגיען ביד הקונים אותם מן הנכרים אע"פ שכמה פעמים הוו מפקפקים בדבר וכמדומה לי שכבר כתבתי לך שהרב הגדול מהר"י מולין ז"ל לא רצה כלל לפסוק שיוכלו הקונים הספרים מאושטרייך לכוף אותם מן היורשים אמנם לשאלתך אשיב לך על דבריך בדרך קצרה מה שרצית לדמות לדיני סיקריקון נראה דלא דמי דהתם הסיקריקון היה בא לענות אותו קודם שנוטל ממנו הקרקע וכיון דמחמת אונסו גמר ומקנה נמצא בהיתר באו לידי הנכרים אבל בעובדא דידך וכן באושטריי"ך היה כן נקחו הספרים דרך אנפריא וגזל כשאר ממון שלקחו מהם בגזל גם לא הזכירו הספרים שימחלו עליהם לפדיון נפשם היה ממש כבא מחמת חוב ומחמת אנפריא שצריך להחזיר לרש"י בחנם ולר"י נראה כפסק רבינו גרשם כדאיתא באשירי ובהגה"ה שם פ' הכונס ע"ש איני יודע בטוב היאך הפדיון דבני ברעסלא"ו אבל לפי ששמעתי לא הוזכר להם מעולם שימחלו על ממונם שלקחו מהם כדי שיניחום פטורין וא"כ היאך שייך לומר אגב אונסיה גמר ומקני. והא דכתבת ושאלת אם אין ממון לבעלים עכשיו אלא לבנו או לקרובו אם יש כאן תקנה כבר כתבתי הך מילתא לא דמיא לתקנתא דסיקריקון ולא ילפינן עלה מסיקריקון. ואשר כתבת כיון דיודעין היורשים ולא פדו הספרים אמרינן מסתמא אחולי מחלי עליה מאן לימא לן דמחולי אחלי דילמא המתינו וצפו עד שימכרו להן בזול יותר וכדי שיראו הנכרים שלא יוכלו למכור ביוקר כל כך לא ירגילו הרבה לשלוח יד לגזול ספרים של יהודים וכעין זה תקנו חכמים פ' הגוזל. סוף דבר איני אומר בענין זה לא חיוב ולא פטור בכללות אך אם היה נדרש בפרטות בענין זה איש נגד חבירו בטענה ותשובה אשים הדברים אל לבי לדון כהלכה כאשר יורוני מן השמים:

סימן ע ובני רבי קעהר"ל עדיין לא בא הנה לתלמוד הזמן הזה וראיתי מכתבך אשר כתבת לו משאלתך ואשיבך עליהם ראיתי את דודי מורי הקדוש מהר"ר אהרן זצ"ל שהורה הלכה למעשה בהסיא דהשובה בא"ו שאין לקרות בספר תורה אחרת אם נמצא טעות בקריאת התורה וכן אנו נוהגים אחריו:

סימן עא וס"ת דכרעיה דה"א וקו"ף נוגעים פסולה היא אפי' בדיעבד עד שיתקן כי כן כתב אשירי בהדיא בהלכות ס"ת כרעיה על דה"א וכתב עליה ג"כ דין קו"ף וע"ש:

סימן עב ואם מותר לתקן השי"ן שבשמות הקודש כבר נדרשתי ג"כ על כזה מאחרים. אמנם השבתי בספיקא דנראה דשרי מההיא דכתב בהגה"ה קטנה במיימוני בספר המדע פ' ששי דאם נפל דיו על השם מותר למוחקו דאינו מתכוין רק לתקן וראיתי לדמותו לזה גם כ"ד אך לא ברירא לי דאפשר דהתם איירי שנתפשט האות לגמרי אבל כאן אינו מחוסר רק דקדוק אחד או נימא איפכא דהכא א"צ למחוק רק הרגל שהיא נכתב בטעות ובגוף האות שנכתב האות כדין א"צ ליגע ואם בהרבה השי"ן בשמות שהן נדבקין אין נראה טוב לתקן אותם. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן עג שלום ושלום אחרית ותקוה אהבה ואחוה לאהובי האלוף מהר"ר משה יצ"ו ועמיתי הר"ר יהושע ובכללם עמיתי הר"ר פנחס יצ"ו מה מאד השתוממתם עלי והשתרגתם עלי דבריכם הגדלתם והפרזתם מאמרות טענות ותשובות שלש על שלש שלשה על שלשה אשר הטורח רב עלי עד מאד אמנם את אשר כתבתי לכם כבר מקרוב שלא יכבד עלי מלבאר לכם דעתי יפה בקן והכרא כאשר תכתבו אלי פנים אל פנים דברי אלה אקיים לכם. והנה בתחלה באריכה בתקון היסוד וא"כ בעשיית הבנין דרך קצרה. היסוד הוא שטר קשר הקטן מה הוא ומה יהיה לפי הדת ודין. והבנין הוא היאך יהיה הקשר מכאן ולהבא בתשובת הפשרה ורואה אני וכן דעת הכל מכרעת שאם דת ודין שהשטר קטן והשטר ראוי להיות באוצרו ובקיומו א"כ ראוי ונכון הוא לי מאד לערב הפשרה בדרך נוטה יותר לחפץ הר"י הנזכר למעלה מלהחפץ מהר"ם הנזכר למעלה ואם יגעו דת ודין שהשטר הנזכר למעלה ראוי להתבטל ואין בו ממש מאז תערב הפשרה נוטה יותר לחפץ מהר"ם הנזכר למעלה מלחפץ הר"י הנ"ל. והנה דקדקתי וראיתי בדברי מהר"ם הנזכר למעלה שלפי דעתו השטר הנזכר למעלה בטל הוא ואין בו ממש בשביל ארבע פנים האחד רוצה לומר שבתחלה ע"י אונס חתמו והשני רוצה לומר במוכיח מתוכו שלא נתקשר זולתי לפייס להר"ם חמיו של הר"ר יהושע ולהר"ר יהושע עצמו וכיון שנפטר הר"ם בטל הקשר והשלישי רוצה לומר שמוכיח מתוך השטר שהוא מוטעה ותשובה מיניה וביה לכך אין בו ממש הרביעי ר"ל שהדבר ניכר וידוע שלא שעבד וקשר את עצמו בחרם אלא בשביל הר"ם ואומדנא דמוכח היא לפי דעתו דלא נשתעבד ונתקשר אלא כל זמן שהר"ם קיים. מעתה אבאר דעתי עכ"פ ופנים על ראשון שפנים הראשון דר"ל דתחילת הקשר באונס הוה לפי שהיה צריך לברוח מפייזר"ד ולא מצא לו מקום מנוחה זולתי בפוזנ"א והצריך להסביר פנים דמתוך אונס זה נזקק להתקשר ודעתו דמש"ה לא חל החרם מעיקרא ורמז ראיה לדבר דאפי' בשביל קבלת טובה מליגו שנקרא שבועת אונס והר"י השיב על כל זה ג"כ באריכות מה שהשיב נראה דפנים הללו לא מחוורין לי כלל דבשביל כה"ג יחשב חרם או שבועה או נדר אונסין שהרי אף לפי דבריו לא הוה אונס נפשות שהרי היה יכול לקבוע דירתו בקלי"ש או בעיר אחרת אלא אפשר אותן מקומות לא היו נכונים וראוין לישיבתו ולמחייתו ולמחיית בניו מ"מ לאו אונס נפשות הוא ולא דמי כלל הא דכתב מהר"ם בתשובתו שבמיימון השייכים לספר הפלאה ובמרדכי ג"כ נמצא מקצתן בפ"ג דשבועות ומקצתן פ' הניזקין דר"י פירש אמאי לא חשיב שבועה שקבלו עליהם בערבות מואב שבועה משום דשבועת אונס הוה שהיו יראים פן לא יכניסם לארץ ישראל שהיו באים ליכנס לאלתר דהתם טעמא הוא כדמסיק ושמא יניעם במדבר שהיו גולים בה וכמה פעמים צעקו והיו מליגים מחמת רעב ופשיטא דכה"ג חשיב אונס נפשות ולצרה דגופא מוכח וראיה לדבר דהנביאים הבטיחו מאת הקב"ה שיזכור להם אותו חסד כדכתיב זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה ותדע ע"כ דכן הוא שהרי פירש ר"ת הסוגיא דפ' השולח דמתירין הנדר שלא בפני היתומים הכא דקאמר בפ' ר"א בנדרים דאין מתירין הנדר אלא בפניו ויליף ממשה שנשבע ליתרו ומצדקיהו שנשבע לנבוכדנצר דהתם עשו להם טובה יתרו נתן בתו למשה בשביל השבועה ונבוכדנצר הניח לצדקיה פטור בשביל השבועה כי היה מסור בידו להורגו והשתא אם בשביל קבלת טובה כה"ג חשיב שבועת אונס א"כ אמאי חלה שבועה כל עיקר הלא היה נוטה מחמת מרדין ויתרו הושיבו אצלו ונתן לו בתו והוה ליה

למחשבים טפי לשבועת אונס ואם תיבעי תקשה לטעמיה אמאי חלה שבועה דצדקיה הלא התם ודאי אונס גמור דהוי סכנת נפש הוה אלא ע"כ טעמא אחרינא הוא לא קשה מידי דאדרבה משום דהוה אונס מבורר בלי ספק להריגת נפש חלה השבועה משום דאגב אונסיה גמר ומקני כהאי דסיקריקון כדאיתא בתשובה דלעיל ולא הקשה אמאי לא מקשה מהר"ם לנפשיה מגזירה מציעתא דסיקריקון דלא הוה אונס מבורר כל כך ולהכי מתרץ נמי התם בענין אחר. אבל גבי צדקיה דהוי האונס מבורר לגמרי להריגה פשיטא דמתורץ הוה בכך טעמא וק"ל. והפנים השניים שר"ל מהר"ם דמשום דנכתב בשטר אחרי שיאמרו אלא שיעקור דירתו כו' לא יהיה קשר אלא א"כ יאמרו שניהם והכי הכר"ם מה ונראה דלאו מילתא היא טענה זאת ונראה דודאי אם מצינו למימר דלא נתקשר אא"כ יאמרו שניהם כדבעי לפרש לקמן ובלשון הזה באת לידי כבר העתקה אבל כיון דכתב הכר"ם או תתנו הרל"י אע"ג דכייליהו בתר הכי בדבור אחד לא סתרינן משום הכי מה דכתב לעיל דהכא קראי אשכחן כה"ג ואיש או אשה כי יהיה בעור בשרם וכו' וע"כ ר"ל התם בעור של כל אחד ואחד וכן איש ואשה כי יעשו וגומר בכולהו אתפרש כל אחד ואחד אע"ג דכתב כלל אחר פרט כה"ג אבל אי כתב בתחילה בלא או וכייליהו בדבור אחד כמו שבארתי לעיל שפיר הוי דייקינן דדוקא עד שיאמרו שניהם ולא הוי דמי כלל לפלוגתא דרבי יאשיה ור"י דפליגי באביו ואמו קלל ובפ' אותו ואת בנו מדמינן לפלוגתייהו שור ושה לא תשחטו ובפ' השואל מדמינן לה וכי ישאל ונשבר או מת ופ"ג דשבועות ולהרע ולהטיב דהני כולהו לא כייליהו בדבור אחד דלא תשחטו על השוחטים קאי ולא אשור ושה ומה"ט פליגי דדמו ללא תחרוש בשור וחמור אבל כל היכא דכייליהו בדבור אחד כה"ג ודאי דייקינן עד שיעשו שניהם והכי מוכח בפ' בן סורר ומורה דתנן היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה אמו ולא אביו אינו נעשה בן סורר ומורה היה אביו חגר או גדם או אלם או חרש כו' ודייק עלה בגמרא לימא דברים ככתבם כו' אבל לא דייק מידי אריפא דבעינן אביו ואמו לימא דלא כרבי יונתן אע"כ היינו משום דהתם כייליהו לאביו ואמו בדבור אחד ותפשו בו והוציאו ואמרו. וכן פ' מי שמת דתניא רבי אומר מחלה לאהרן ומחלה לבניו משום דכתיב והיתה לאהרן ולבניו ואכלוהו ויליף מינה התם לגוואות ולשטרות וליכא מאן דמסיק אדעתיה שיתפרש לאהרן או לבניו ואפילו לרבי יונתן ויפיסו כהן גדול ואנשי משמר דלכאורה הלכה כר' יונתן דרבא סבר כוותיה פ' השואל ואביי כר' יאשיה אלא היינו טעמא משום דכייליהו בדבור ואכלוהו במקום קדוש מ"מ יליף מיניה התם לגוואות ולשטרות משום דבדידה ולא שייך למימר או לזה או לזה ולא יליף מינה אלא דאמרינן מחלה לזה ומחלה לזה בהוה קאמר. פנים השלישי של"ל מהר"ם דהשטר מוכח מיניה וביה והתם דבריו נ"ל דר"ל משום דכל השטרות נכתבין בלשון עדים שמעידין בחתימתו שכך נתקשרו פלוני ופלוני וכך קבלו עליהם בחרם והחתימות הן של עצמן שמזכרים בקשרים וקבלה והיה לכל הפחות צריך לכתוב בסוף וכל הדברים דלעיל קבלנו עלינו בחרם כמו שכתוב בשטר קשר גדול וכה"ג הוה קיימי החתימות שפיר כראה דהאי גברא הוי למעדי בהאי תגרא ויש לומר דאתרע שטרא בהכי דהא כתיבה וחתימה סתרי אהדדי דבכתיבה משמע כאלו אחרים מעידים עליהם שכך נתקשרו וקבלו עליהם ובחתימה הן עצמן חותמין כאלו מעידין על עצמן. ואין להביא ראיה דלא איתרע בכה"ג מהא דתנן במס' שבועות הא בפרוזבול ובפ' השולח מייתי לה הדיינים חותמים למטה או העדים ומפרש תלמודא דהכי קאמר לא שנא כתוב בלשון דיינים וחתמו עדים לא שנא כתוב בלשון עדים וחתמו בלשון דיינים כשר ופי' רש"י כתוב בלשון דיינים כגון דכתבי במותב בי דינא הוינא וחתימי עדים אנא פלוני עד כתוב בלשון עדים דכתבו דוכרן סהדותא דהוי באנפנא וחתמי דיינים אנא פלוני דיין דהתם נמי כתיבה וחתימה מכחשי אהדדי ואפ"ה כשר. לא דמי כלל דהתם מ"מ בגוף המעשה לא מכחשי אהדדי דבין כך ובין כך מעידים שפלוני זה מסר שטרותיו לאלו הדיינים אלא שהלשון משני משא"כ בכה"ג דבגוף המעשה מכחשי אהדדי דהא כתוב כאלו מעידים כדפרישית לעיל וכה"ג לפי' התוס' דמפרשי בענין אחר כתוב בלשון דיינים וחתימי עדים שהדיינים מוזכרים בשטר או אין מוזכרין בשטר דהתם לא סתרי אהדדי במידי כמבואר התם ואדרבה קצת ראיה משם דבכה"ג לא איתכשר מדלא מפרשי כתוב בלשון עדים דכתבו בי דינא הוי יתבא ואתא פלוני ומסר להם שטרותיו וחתימי דיינים דכמו שמפרשים קצת מילתא דפשיטא הוא כדמבואר שם אע"כ כה"ג לא הוי כשר. ומה שהשיב הרל"י דכל שטרא מסייעא מ"מ מהר"ם בעצמו יודע שקבל לאו תשובה חדא שמהר"ם מכחיש בזה ואומר שלא קבל רק מה שחתם ואפי' אם ידוע לו שקבל מ"מ אית ליה מיגו על כל טענותיו שהוא טוען שגדלו לו להחזיר אחר שנתים או שנאנס לקבל עליו או להתקשר מאיזה טעם שהוא נאמן במגו דאי בעי אימא לא קבלתי עלי כלום רק מה שחתמתי וידעתי שבטעות נכתב ולכך חתמתי להטעותם. ומה שהשיב עוד הרל"י שבעל הבית כתבו לשטר לאו תשובה היא כלל שאין קיום השטר אלא בחותמיו והחתימות לאו מבעלי בתים הם. הפנים רביעית שמהר"ם רוצה לומר שלא קבל ונשתעבד אלא בשביל הכר"ם ואומדנא דמוכח הוא שלא היה בדעתו מעולם להתקשר אלא כל זמן שהוא קיים רואה אנכי את דבריו בזה ולשון השטר משמע נמי הכי שכתב ראשים הדבר שנתרצה הכר"ם הנ"ל שידור מה"ר משה פה פוז"א אע"ג דכתב לבסוף כי בתנאי זה נתרצו אלא י"ל דלא סתר בהכי לישנא קמא דצריך היה לכתוב נתרצו לפי שכבר כתב שיש כח ביד שניהם אחד ואחד לומר לו לעקור דירתו ולכך נופל שפיר לשון רבים אבל לעולם מצינו למימר דלא נתקשר אלא כל זמן שהכר"ם קיים הן אם יהיה בעיר הן אם יהיה חוץ לעיר מ"מ היה בידו להטיב ולהרע וכיון דמשמע מתוך הלשון דאדעתא דהכר"ם נתקשר יש לדמותו להא דאיתא במס' נדרים פ' ר"א אמר ר"מ יש דברים שהם כנולד ואינם כנולד וחכמים מודים לו קונם אשה שאני נושא מפני שאביה רע ואמרו לו מת או עשה תשובה א"ל התרה ומפרש התם דהוי כמפורש להדיא כל זמן שאביה רע ומסיק אדידי שם דהכי הילכתא דר' יוחנן איתותב וכן פסק הרמב"ם וביאר יותר באותו פ"ח דהלכות נדרים שאפי' לא פירש כלום בשביל מה נודר אלא שמוכיח הדבר על איזה דעת נדר ומצא טעות בעל הנדר הוא הדין נמי אם מוכיח יפה על מנת מאי נדר או נשבע דהוי כמפורש והכי נמי מוכח בתשובת מהר"ם במיימוני הסמוכה לתשובה דלעיל דמקשה אהא דפ' מי שמת שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו נסו אם עמד חוזר או לאו אמאי לא אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט והאיך יכול לחזור ותירץ כיון דאומדנא הוא שלא הקדיש אלא על מנת שאם יעמוד יחזור הוי כאלו פירש בתחילת הקדישו כך ואע"ג דאיתא התם בגמרא דאומדנא דשכיב מרע לאו מוכח הוא לגמרי. ומעתה נראה ק"ו לנדר וחרם דהא לקמן לב"ש אפי' הקדש טעות הקדש ואנו בנדר ושבועה לא אשכחן דפליגי ולב"ה דין אחד להקדש ולנדרים כדאיתא פ' יש נוחלין ומבעיא דלעיל הקדיש כל נכסיו מהו שמעינן נמי דלא אמרינן בהקדש ונדרים היכא דאיכא למימר הכי או הכי ניזיל לחומרא דאדרבה נימא אוקי ממונא בחזקת מריה כדפסק א"ז וכן מוכח נמי באשירי שם ולא כרמב"ן דפסק במרדכי דספק איסורא לחומרא ונראה דה"ה לענין בעל השטר על החתומים דאיהו צריך ראיה להוציא מה לי ממון מה לי שעבוד וקשר וק"ל. והנה באמרתי מכל הלין בתרי אפי בתרייתא שהדין עמם שהשטר קשר בטל הוא ולא יתקיים עוד כלל אמנם מפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה ובעבור זה באתי לערב הספרים עם הדין והנני מבאר לכם היאך יהיה כתב הקשר שיתחדש וכן תכתב ואות באות בלי דיחוי כלל כאשר תראוהו רשום לפניכם בחתימתי. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן עד

שלומך ישגא אהובי עמיתי ה"ר פנחס יל"ו הגעתני בשאלתך ולולי רוב הפצרתך לא פניתי להשיב לך על כולן אמנם אבוא קצת בקצרה על כל דבר ודבר על השאלות אני משיב לך כבר שמעת ממני שצדדתי להקל ולהתיר בהבלעות משום

דהוכחתי דסבלונות אינו אלא חששא בעלמא ולא חזקה גמורה ולכך ניתן לצדד להקל וכיון דמסיק תלמודא דבאתרא דמסבלי והדר מקדשי לא חיישינן ובדורות שלנו אין רגילות כלל וכלל לקדש רק בשעת נישואין והחופה ולאחר נשואין לא שייך שלוח סבלונות א"כ ברור לן דבכל המדינות ומקומות שלנו הן אתרי דמסבלי והדר מקדשי מ"מ לא ראיתי בפוסקים לסמוך ע"ז להתיר אלא א"כ איכא נמי צד אחר להתיר וכאן נראה נמי צד להתיר לפי דברי העד האחד שלא רצה לקבל מכח החתן אלא מכח האב או מכח השליח הוי הוכחה שלא קבלה לשם קדושין וגם שלא נתקדשה כבר אע"ג דכתבתי בתשובתי שעל הסבלונות דאיכא למיחש שמא מתחת כופא עבדה דלא קבלה בשמה היינו היכא דשתקה והניחה לקבל אותם או אשה אחרת אבל כאן דהזקיקה לומר בפירוש שלא תקבל מכח החתן אלא מכח אחר כולי האי לא תלינן בכסופא אלא שבדעתה היה ליזהר מקידושין אלא כך תהא הבתולה נשאלת אם היא אומרת כעד הזה ומכחשת דברי העד השני שהעיד שקבלה הקרענצ"ל בעלמא בסתם מסימנא היא כדאיתא פרק האומר והסברא ע"א מי מהימן אפי' בקידושין גמורין כ"ש בחשש סבלונות :

סימן עה ועל דבר גביית הכתובה מנכסים מועטים שנתרבו כבר ידעת אותה תשובת רבינו שמשון במרדכי פ' מ"ש באשה שהניח לה בעלה רק ע' סאין חיטין וראה היאך מסיק התם אע"פ שיש לי קצת לחלק לפי מנהג ממון בנכסי יתומים ע"פ ב"ד מ"מ לא אכתוב גמר דעתי כלל לפסק הלכה בדיני ממונות אלא א"כ נשאלה אלי בדרך טענה ותשובה :

סימן עו ואשר שאלת אי שרי להתחיל לצלות כבד בתנור עם תבשיל למ"ד ריחא מילתא היא נראה דאין כאן בית מיחוש דכל דם כחוש הוא כדמוכח בשילהי דבי דוגי שמטגנין בדם שלו למעלה ואומר כל דבר כחוש לאו מילתא בריחיה דיליה כדאיתא להדיא פ' כ"ל דאפילו בשר כחישה דאין טומנין עם נבילה היינו משום דאזיל הכי ומפטם הכי ומהדר הכי ומפטם לאידך והאי חששא ליתא גבי דם הנבלע בכבד והוא דבר קלוש לא שייך ביה למימר תבשיל יפטם אותו ותו דהגלייה דרכה להוציא דם ולירד למטה מיד ואיך יתכן דנחוש לריחיה בשעה שנוטף על הגחלים והריח העולה מן הגחלים עשן הוא מקרי ולא ריח ובעוד שנבלע אינו מוציא ריח אין להאריך יותר מזה ויפה הבאת ראיה מכבדא תותי בשרא :

סימן עז והא דמרדכי בשם רבינו יואל הלוי דבשר ששהה ג' ימים שלא ניקר דע כי קבלתי ממורי הקדוש ז"ל דלא נהיגי כר"י בהא דלא חיישינן לה ואח"כ מצאתי בתשובת אשירי דכתב דאין לחוש כלום על החלב מאחר שהוא אינו נבלע בבשר וה"נ איתא בתוס' פ"ק דחולין גבי הא דלא לכתף כשלי ע"ג בשרא והכא סמכינן וכתבתי בשערים שלי לפסק הלכה :

סימן עח הא דבדיקת אמה בז' נקיים עד מקום שהשמש דש כבר שמעתי מדקדקין בזה אך בשאר חיבורים לא כתבו רק בדיקה יפה לחורין ולסדקין וכיון דא"א לנשים כולי האי אין להחמיר עליה ביותר והנח להם לישראל כו' :

סימן עט והא דתפלת ערבית שעה ורביעית קודם הלילה דהיינו פלג המנחה כבר הארכתי בזה התשובה בתחילת ספרי וישבתי קצת להאריך פלג המנחה לפי אורך היומים וגם הבאתי ראיה מאשירי בתחילת ברכות כתב ר"ה גאון לא היה יכול לעכב הצבור שלא יתפללו תפ"ע וק"ש קודם זמנה והתוס' כתבו נמי הם דבתפלה הקילו למעבד תרי קולי דסתרי אהדדי גם ידעתי כמה גדולים שהקילו בענין זה ואין למחות בצבור בענין זה ואפי' ת"ח המתפלל עמהם אם איננו פורש בשאר מילי דשמיא לא יפרוש מן הצבור :

סימן פ ואם י"ל תחינה ביום ו' בשחרית כשהחתן בבהכ"נ נראה דאין לומר תחנה הואיל ובאותו יום נכנס לחופה כולי יומא חדא מלתא היא ומועד דידיה הוא וראיה מע"פ דא"א למנצח משום שחיטת פסחים אע"ג דאין פסחים אלא לאחר חצות גם אומר לי עמיתי מה"ר אייזק שנוהגין בריי"נוס אפי' ביום ה' רגילין החתנים לצאת מבהכ"נ קודם ר"ה כדי שיוכלו לומר והוא רחום ותחינה :

סימן פא על המילה שאינה בבהכ"נ אלא בבית אחר אי אמרינן פיוטים בבהכ"נ דע כי ידעתי שהזקן מה"ר מאיר מבולד"א ה"ל כשהב בוויל"א אמר תחינה בבהכ"נ ביום המילה אבל לא הלך לבהכ"נ של הקהל אל המילה דודי מורי הקדוש ז"ל היה רגיל לילך לבהכ"נ של הקהל אל המילה ולא אמר תחינה. מדברי שניהם נראה ללמוד היכא דאין התינוק נימול באותו בהכ"נ לא עבדינן ולא שבקינן מידי בשביל המילה ואין סברא לומר דתפילת הציבור תהא נגררת אחר המילה שבבית אחר וכ"ש פיוטים שבברכות דק"ש שבטורח התירו הגאונים לומר פיוטים להפסיק בברכות ובטעם מועט דחיין לה :

סימן פב הא דחדשים מלאים לכ"ד חדשים של תינוק דכתב במרדכי בשם מהר"ם דבעינן מלאים מצאתי אותה תשובת מהר"ם בתשובות מדוייקות של מהר"ם וכתב בתחילה וז"ל כבר עשוהו קמאי דקמאי רבותינו וקבעו בה מסמרות ויסד שלא תמוט דמניקה שמת בעלה דקי"ל דצריך להמתין כ"ד חודש חדשי הלבנה כסדרן א' מלא וא' חסר כו' אמת כתב בסוף התשובה אי לא מסתפינא מחבריי לחלוק על רבותינו נמי כמה דעבדו בה עובדא הייתי אומר כד"ח מלאים בעינן להחמיר כו'. ואנו אדרבנן קמאי סמכינן אפי' בשנה פשוטה נראה דכן המנהג כ"ש בשנה מעוברת דאין כאן מקום כלל להחמיר. נאם הקטן והצעיר שבישראל :

סימן פג עליכם החיים והשלום אהובי עמיתי ה"ר מנחם שיחי' והח"ר טעבל שי' ושאר מחותנים וגיסי ק"ק דקרומ"לאי ובכללם ר' מטע"של ור' יוסף אד"ל. קבלתי הטענות ועדיות וזכיות ולא ראיתי בשום עדות שום אומדנא דמוכח כלל שהחבר הלל נתן המשפט על ר"י הנ"ל אך מה שיצאו מפי השופט ומלשון כתבו וראיתו בעדים שאומר השופט להדיא שטעב"ל נתן לו בעצמו המשפט ביום השבת על יוז"פא וכבר כתבתי שנראה ומבורר לעינים שהודה שקר שהרי ביום השבת היה כשנתפס בתחלה ומסתמא לא חדש אח"כ עלילה אחרת ומדברי ר' יודא נמי מוכח שכך היה דבר השופט שנתן המשפט ביום השבת ואין לחשוד אפי' רק שברקים בכך ומדהא ליתא הא נמי ליתא כמ"ש כבר וכן בתשובת המיימוני בשם ריב"ם אם עני תובע עשיר ויש כאן הפלגת עושר אל עני שאין להעלות על הדעת שאין להשביע העשיר שבועת היסת כ"ש שאין להצריך לעשות נקיות ע"פ העכו"ם אשר פיהם דבר שוא ובדבר הנרא' שאין להעלות על הדעת ואף כי מוכח מילתא קצת במה שהביא ר"י החזן וע"א עמו לפני השופט להגיד לו על מה תובע ממנו הזהב וי"ב גדולים מתוך אותם שאלות והתשובות של השופט ויוסף ניכר שכך נתרצה יוסף לתת הקנס לשופט ע"מ להגיד לו מה שהגיד ואל תתמהו שאנכי דן הדין כי האי כי כמה וכמה זימנין אתא לקדמנא ממש בענין זה הרבה פעמים העידו השופטים לפני. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן פד שלומך ישגא לעדא אהובי מה"ר יודא יצ"ו השאלה הנה לדרכה ע"כ אקצר על שאלתך. שבין ראובן ושמעון שבא ראובן מחמת ירושת יעקב מורישו ושמעון משיב שתופס ממון זה בשביל יצחק אבי יעקב שהיה חייב לו והממון בא ליעקב מאביו יצחק ומספקא לך אי אמרינן מגו דנראה דשפיר אמרינן מגו כה"ג דלא עדיף ראובן ממורישו יעקב דאלו הוה יעקב קיים ותובע משמעון היה שמעון נאמן לומר אני תופס ממון זה שאנכי חייב לך במקום אחר שחייב לי אביך שירשת אותו דכיון דקי"ל דשעבודא דאורייתא ומלוה ע"פ גובה מן היורשים מן הדין היכא דאיכא עדים שלא פרע א"כ אפי' היכא דליכא עדים שחייב או שלא פרע אי אית ליה מגו במקום עדים קאי. ואע"ג דבמרדכי פ"ק דב"מ כתב בתחלה דלא מצי למתפס חפץ אחד במקום מלוה ישנה יש לו עליו ומייתי ראייה על זה מירושלמי ומכמה דוכתי הא כתב לבסוף בשם רבינו יואל ובשם רבני רעגנשבורק דהלכה רווחת בישראל דיכול לתפוס כה"ג ל"ש מלוה ל"ש פקדון וכן מסיק במרדכי פ' המקבל וא"ת דכה"ג אין המגו טוב דמה לו לומר אביך היה חייב לי דבטענה זו אין חבירו מכיר בשקרו ואלו טוען לסד"מ או פרעתי היה מכיר בשקרו. ר"י

מוכיח מפ"ב דכתובות בהא דקאמר שדה זו של אביך היתה ולקחתי (ממך) [הימנו] דאמרינן כה"ג מגו כדאיתא במרדכי בתשובת מור"ם פרק ח"ה בתשובה אשר על המגורה ובית נפש :

סימן פה ועל דבר השדכות נראה לפום ריהטא דאין לך זכות לתבוע. ומה שראית בא"ז דמתי שנתפייס נגמר השדכן פעולתו הא"ז איירי להדיא היכא דאתנייה בפירוש בע"מ שיתפייס לכונס וכיון שנתפייס נגמר פעולתו אבל בסתמא אין נוהגין בגבולינו לגבות שום שכר שדכות אלא א"כ יגמרו הנשואין. בגליל העליון נוהגין לגבות מיד אחר שכותבים הקנס משא"כ בגבולינו. נאם הקטן והצעיר שבישראל :

סימן פו עליכם החיים והשלום עמיתי רבני מרפרו"ק יצ"ו והאלמנה מרת רעכל"ן. ע"ד ה' ליטרא מטבע הפלים של כסף שביד מרת קיל"א ואומרת מרת קיל"א שהה"ר משה ז"ל כשנתן הממון לידה אמר בפירוש שהוא של שתי ילדיו שישנן לו מאשתו בת מ' רחל ובירושה נפל לה הממון מזקנה דבר פשוט הוא שהממון הזה רק של היתומים הנ"ל הואיל ומ' קיל"א הודתה לכך השליש נאמן אפי' בלא שבועה ל"ש השליש אשה ל"ש איש כדמוכח להדיא פ' ז"ב בההיא איתתא דנפק שטרא מתותי ידה ואותו החוב על האופה שמו מייסטע"ל י"ד זהובים שאמר הה"ר משה הנ"ל שהם של שתי ילדיו שישנן מאשתו הראשונה ואשתו מ' רעכל"ן נתרצה והודה לזה כך העידו עידי השוואה נראה דגם ממון זה ודאי ליתומים הנ"ל ואין למ' רעכל"ן בכתובתה כלום בהן דכיון שאומר שהחוב הזה הוא של שתי ילדיו ולא אומר שהוא נתן להם במתנת ש"מ אלא שהודה שהוא שלהם וגם היא הודית לדבריו א"כ ודאי אינה גובה כתובתה מהן שהרי הודית לבעלה שאינו שלו אלא של ילדיו דאין האשה גובה אלא מנכסי בעלה וכל הצדדין דאמר להקל במתנת ש"מ לא שייכא הכא דכאן הודה ומסר דבריו שהחוב זה של ילדיו אמרינן מנכסים שנפלו לבן מאם אמה נתקבלו וגלא הה"ר משה ואשתו ע"ז החוב כאשר הודו שנייהם בעת השוואה וא"כ אפי' אם ימצא שאין החשבון מכוון י"ד זהובים שיש פחות או יותר זהב או ב' אין קפידא בכך דאולי לא דקדק יפה אף שהזכיר הנכרי בסימנים ידועים וניכרים. אף מה שטוענת מ' רעכל"ן שרצתה לברר שהיא הלוותה המעות לנכרי מידה מנדן שלה מה בכך הואיל והודית שהוא של הילדים אמרינן דילמא אח"כ נתנו לילדים אותו חוב ונטלו ממון אחר במקומם דהודאת בע"ד כק' עדים דמו דהודאת ש"מ לאו כמתנה והוא גופיה במקום דלא קניא מתנה קניא הודאה היכא דמכוין לזכותו של אותו פלוני שמודה שהממון שלו וכגון היכא דלא שייך לומר שהודה כדי להשביע א"ע כגון בכ"ד דכל הני לדין איתנהו ביה ומ' רעכלן הודת לבעלה כמו שהודה א"כ אבדה זכות כתובתה בממון זה. אמנם מה שנתן לבנו ולבתו במתנה ש"מ דהיינו לגלול קטן וכל האחר בלוואה ומסיים בלשון הזה ובלשו מתנות לא היתה מערבת אשתו בדבר עכ"ל זה אינו מבואר יפה אם שאלוה בדבר ואמרה אינה מערבת או ר"ל לא שאלוה אלא ששמעה ושתקה ולא אמרה לא כן ולא לאו ונראה אם כה"ג הוא ששמעה ושתקה לא אבדה כתובה מהן דמור"ם פוסק להדיא במרדכי פ' י"נ דכתובה ותנאי כתובה נגבין ממתנת ש"מ ואף בפניה חלקה ושתקה לא הפסידה כלום בשתיקה ואע"ג דתשובת רמב"ן פ' מ"ש מוכח איפכא דכתב דהיכא דלא מיחתה כששמעה הלוואה אבדה כתובתה יכול לומר דבכ"ד כ"ע מודו דשתיקה לאו כמחילה דמיא מדמתרצתה בדברים כדאמרינן להדיא וכאן שתקה ולא אמרה להדיא שנתרצית אלמא שתיקתה לאו כנתרצה היא ולאו משום דס"ר שמואל בן ס"ר ברוך פסק דמתנת ש"מ מפקיע מידי כתובתה. ונראה כיון דפסק ר"י דאינו מפקיע וכ"פ מהר"ם בכמה תשובות פ' מ"ש ופי"נ ובפ' נערה דאינו מפקיע לא חיישינן להא דרבינו שמואל. ותו דאיכא למימר דהא דהר"ש לא איירי אלא במתנת ש"מ לאחרים אבל מתנת ש"מ שהוא לבניו ולבנותיו שהן יורשין גמורין אינו אלא כירושה וירושה ודאי אינו מפקיע כדכתב מור"ם בפ' נערה וי"ל דהר"ש מודה לו בכה"ג אע"ג דקצת משמע מדבריו דל"ל חילוק זה מ"מ למדקדק יש לו ליישב דמודה הוא במתנה לבניו ולפ"ז כל אשר לווה במתנת ש"מ ומחמת מיתה ביום שני קודם מיתתו כל אותה לוואה אינו מפקיע כלום מידי כתובתה שהרי נכנסה ויוצאה היתה אפשר שלא שמעה מה אומר וציוה ועל כל מה שהעידו הגבים אין אני דן עליהם דלאו בתורת עדות ניתנו אמנם מה שהעיד הרב ר"ש על המקום שבבהכ"נ של האנשים שהיה של מ' רחל תמיהני אם לא נמצא עוד עד עמו מתושבי הקהל שיעיד ג"כ של מי הוא המקום ונראה שאם יעידו ב' עדים שהמקום הוא של מ' רחל לא היה להח"ר משה ז"ל חזקה בו דפשיטא דדרכה של חמותו להשאיל לחתנו מקום בבהכ"נ של האנשים ולא שייך לומר כאן כלל מדלא מיחתה יש לו חזקה וק"ל. וא"כ המקום לבני מרת רחל ועל אותה רחל ועל אותו כתב שצוה הח"ר משה שילכו בניו ויקיימו אותו כתב נראה אחרי שאין הכתב לפנינו ואין אנו יודעין אם נתקן כהלכתא אין לסמוך עליו כלל. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן פז שלומך ישגא להדא אהובי עמיתי הח"ר יהושע יצ"ו. מה שכתבת שיש שמבקשין הרבה פעמים דמיותא לעניי הדין כאשר הם נתבעין עבור דבר מועט משיבין לאמר נטעון למרתקים עבור זה ונמצא שהיה מוציא מאתים על מנה. אומר דמילתא דפשיטא דאין להניח להם לדחות ולענות הדין ע"י טענות הללו וכל כה"ג אין לדיין אלא מה שעיניו רואות וכה"ג אמרינן פ' ז"ב מי שמוחה בחבירו יוציא מנה על מנה:

סימן פח ומה שכתבת לי עוד מעלייתך לארץ לבי ולעיר הקדש שיבנה במהרה בימינו אי מלוה הוא עתה אפי' ת"ח הואיל ואין לנו בשורות קבוץ בחורים ות"ח לשם. דע לך דבודאי שבח גדול ומעלה יש לו לאדם הדר בא"י וכ"ש בעיר הקדש לתועלת לעה"ב וגם לעה"ז אמנם שמענו כמה פעמים שיש לשם בני ברית מערביים נחשבים לרשעים גמורים מוסרים מפורסמים והם טורדים ומבלבלים האשכנזים שהם שומרי תורה וגם כי המזונות דחוקים ומצומצמים לשם מאד והרווחים קשים מי יוכל לעמוד בכל זה מלבד גודל רשעת הישמעאלים אשר לשם לכן כל איש ישער בעצמו בהשגת גופו וממונו באיזה דרך יוכל לעמוד ביראת השם ובשמור מצותיו כי זה כל האדם :

סימן פט מכן דבשמיא יהא בסעדכון ויתן ארכא לשניכון אהובי עמיתי ה"ר אברהם מעגל יצ"ו וה"ר יהושע יצ"ו אשר דרשתי על דבר האשה שבאת לגבות כתובתה ושטר כתובה בידיה וכתוב בו ג' מאות זו"ק והנה כל כתובה שבמדינה אין כותבין בהו רק ר' זו"ק ואין על הכתובה הזאת רק ע"א כשר והשני פסול מחמת קורבה אבל התנאים שבין האשה לבעלה עדיין הם קיימין בשטר שאין בו קניין וכתוב בתנאים שקבל עליו בקנס גדול לכתוב לאשה הזאת ג' מאות זו"ק בכתובתה. מכל הלין נראה לכם קלא למיזל בתר אומדנות להגבות לה כל הג' מאות זו"ק אין נ"ל כלל דהאי כתובה חספא בעלמא הוא דמזוייף מתוכו הוא ואפילו מסר לה ניהלה באנפי סהדי כשרים כדאיתא בהדיא בשילהי במס' מכות וכדמייתי ראיה מהתלמודא להדיא דפ' ז"ב וא"כ במאי תגבה האשה הזאת ק' דוק"ע הנותרים ובמה קנתה אותן במעשה ב"ד לכן כיון דאינה מן הכתובה או מן המיוחסת אלא שבאקראי לפי עושרה פסק לה לכתוב בכתובתה יותר מן המנהג בגבולה אין זה לא תנאי ולא מעשה ב"ד כלל ואע"פ שיש אומדנות רבות שבדעתו היה עכ"פ לכתוב לה שלש מאות מ"מ לא קנתה האשה כלל ולא זכתה במה שהבטיחה לקיים לה לעשות ולא עשה בהכשר ואפי' אם היו עדים לפנינו מעידים שאמר הבעל סמוך למיתתו והודה בפניהם שנדר וקיים לאשתו לכתוב לה ג' מאות בכתובתה מ"מ לא קנתה וזכתה האשה בזה הואיל ולא הודה לה שכתב לה כאשר הבטיח דבדברים בעלמא לא קונין ולא מקנין. ול"ד כלל לההיא דמעיד בגדלו מה שראה בקטנו שיצאתה בהינומא דהתם מהני עדות גרועים בהדי הרוב דאורייתא אע"ג דאיפרע רובא קלא משום דאמרינן גילוי מילתא דבתולה נשאת ויש לה קלא ומעשה ב"ד דהוי כמו שטר כשר אבל כאן בב"ד התנאי וע"א הכשר החתום בכתובה כולהו לא מוכיחים אלא שהאמת כן שהכתובה נכתבה ונחתמה בקנין ובלווי הבעל והא לא מהני מידי דודאי בפני אותם עדים החתומים קבל ג"כ קנין והאי קנין והתימה לאו כלום

היא דקנין כזה ודאי להתיבה עומד ודוקא אדעתא דהכי מקנו קנין כדי לחתום והחתימה לאו מילתא היא. והא דקנין לא בעי עדים היינו בקנין מן המוכר לזוכה אבל קנין כה"ג שאינו אלא לחתום בשטר הכתובה כדי לגבות בו פשיטא דלאו מילתא היא אלא א"כ בעדים כשרים וק"ל. בלא"ה הרבה יש לחלק בהכי אומדנות דליכא למיסמך כולי האי עלייהו להפוקי ממון מחזקת יורשין :

סימן צ

ואתה אהובי הרר"א אשר שאלת על האלמנה שנשאת לשני ונתגרשה אם כותבין לה כתובה שליפית ארמלתא ומתרכתא או מתרכתא לחודא, פשיטא דכותבין מתרכתא לחודא דצורך הוא יותר מפני תקנת הבנים וארמלתא למאי אתיא ומתוך כן היה נראה קצת אפי' אי הוה גרושה מן הראשון ומן השני אלמנה אין כותבין רק מתרכתא :

סימן צא

ואשר כתבת שמצאת בדרשות מהר"י מולי"ן על גב עוף שאין לומר כן שיש בסוף כנגדו ה' א"כ העוף שלם כולו ראשו ורגלו כבר שמעתי חילוק זה ג"כ אבל לא בשם הגדול ז"ל ולא חששתי להחמיר דמסתמא הגאונים לא שיערו בגמלום כולי האי. וגם הבאתי ראיה מהא דמסירין הראש כאשר כתבתי ואע"פ שאינו ראיה גמורה זכר לדבר מיהא איכא. נאם הקטן והצעיר שבישראל. ושתמהת מאין לי ראיה שאין הקנין מועיל משום דלהתיבה עומד עיין בתוס' ריש אע"פ בדיבור מתנת שכיב מרע שכתוב בו קנין בדברי הריצב"א על פי רשב"ם ימצא לך ממש כסברא דידי דאמרינן שאין דעתו שיגמור הקנין אלא בכתיבת השטר ומסירתו והדבר ידוע שכל המקבל קנין על הכתיבה אין דעתו להקנות אלא בכתיבת הכתובה ובמסירתה והאשה לא סמכה דעתה אלא בהכי. ומה שכתבת משום דכתובה דאירכסא היא או לא סברא היא דכיון דקבל קנין על שנייה מחלה כח כתובתה הראשונה דמסתמא לא בא לכתוב שתי כתובות מ"מ כבר כתבתי שאם היא מוחזקת בנכסים אימי מגרע כח כתובה כלל. זה השיב לפעם שני ועוד הצריך :

סימן צב

שפתי כהן ישמרו דעת אהובי מה"ר שמעון כ"ץ אשר דרשתני על אשה אחת שנתפסה על נפשה מחמת גניבה שגנבה והודית ע"י עינוי שגנבה ובכן היתה הסכמת הכל שדנה להמית ומ"מ ע"י פעולת הקהל הוציאו יציאות רבות שנפדת ושאלת אם מותרת היא לבעלה ישראל וכתבת דבסמ"ק כתב דע"י נפשות כגון ע"י גניבה בנ"ד אסורה אפי' לבעלה ישראל. יפה כתבת דכן כתב סמ"ק וכן כתבו התוס' פ' שני דכתובות וכן פי' רש"י שם דחיישינן שמא נתרצית מחמת הצלה וא"כ אסורה אפילו לבעלה ישראל וכ"כ סמ"ג בשם ר"י וכ"כ אשירי ומרדכי וכן הר"י דאורלינ"ש מדיוקא דמתני' דהיא בבא ע"י נפשות אסורה אפי' לבעלה ישראל לא ידענא שום גאון דכתב בענין אחר זולתי הרמב"ם ואיך יתכן למשבק כל הני ולמיסמך אדרמב"ם לחודיה. ואין נראה להתיר מטעם דעדיין לא היה נגמר דינה להריגה אע"פ שהסכמת הכל היתה אחת דנה להמית מ"מ לא נגמר ונפסק הדין בפליליהם ופסק אשירי כדמוקים לגבי דר' יוחנן דבעינן נגמר דינה להריגה דנראה דהיא קאי דוקא אגבי גנבי ורוצחים דמחמת פשע בעליהן מפקידין נשיהם כדפי' רש"י להדיא שם ונראה דמש"ה בעי חזקי' נגמר דינה להריגה דמקמי הכי לא מפקרי נשותיהם אבל היכא שהאשה נתפסת ע"י נפשות מחמת פשע דידה י"ל דלא בעינן נגמר דינה. אמנם מפי' רש"י במתניתין משמע קצת דאפי' משום פשע דידה בעינן נגמר דינה דפי' ע"י נפשות אסורה דכיון דנידונת למות אך נוכל לומר דרש"י אפירושא דגמרא קאי דמוקי אגבי רוצחים ור"ל נידונת משום בעליהן. עוד היה נצד קצת להיתר מתשובת רבינו שמחה שבידי דכתב בכ"מ שהיא סבורה לחזור ע"י פדיון מותרת וכן נמי אחרי שהקהל פעלו להצילה וכן עלתה בידה נימא דאיכא בטח על ככה ולא המציאה נפשה להתרצות לזנות בשביל הצלת נפשה דסבורה היא לינצל ע"י פדיון ושחדים ואמת הוא שהנכרים באשכנז אפי' בפליליהם חסים על הנשים אפי' ישראלים ומתפסים זנות בשביל שחדים להציל ממות מ"מ לא מלאני לבי להתיר מלדדין שכן נראין כמו סברת הכרס ע"כ באתי נא לרבותי' הקרובים אל הכלל שהם יורו בנדון זה וכאשר יבארו דעתם אם חפץ אתה מאז להודיע בשלמות דבריהם אשיב לך ג"כ מסקנתי דכל כה"ג ניחא לכולן דלימטייה לכל שיבא מכבודה :

סימן צג

ואשר שאלת על ס"ת שנמצא בה בכמה מקומות שכותבין חוץ לדף שלש אותיות מתיבה גדולה בת שבעה או בת שמנה וגם לפעמים מתיבה בת חמש אי שרי לקרות בה. נראה דאין להקפיד בדיעבד שכבר נכתבה הס"ת אפי' בתיבה בת חמש דלכ"ע לא יכתוב דהגמ' וכל החיבורים כתבו בלשון לא יכתוב ולא קאמר לא יהיו כתובים משמע דדוקא אסופר קאי שלכתחילה לא יכתוב כך וכ"כ באשירי להדיא לא יכתוב לכתחילה ואם היינו מונעין לקרות בה אפי' כשיש אחרת כשירה היינו פוגמים את זאת והוי כמו דיעבד כדאיתא ביומא פרק בא לו דפריך ונייתי ס"ת אחריני א"ר הונא משום פגמו של ראשון וה"נ אם לא יקרא בה כלל הוי פגם. ואע"ג דכתב אשירי בשם ר"ת אותיות השם צריכין שיהיו שלם בתוך השיטה מדנקט צריכין משמע אפי' בדיעבד מזה לא קשה מידי. נאם הקטן והצעיר שבישראל :

סימן צד

שלומך ישגא לחדא אהובי עמיתי האלוף הר"ר שעי"ל יצ"ו אשר דרשתני על חתן הבא בשבת של ענייה סוערה מה מפטירין. דע לך דכמדומה לי כי מרדכי שלנו חלוק בלשון מהלכה בספק זה לשון מרדכי שלנו כך הוא וחתן שבא בשבת של רני עקרה יפטיר שוש אשיש ובשבת של ענייה סוערה יתחילו רני עקרה ואם בא חתן בשבת של ענייה סוערה יפטירו שוש אשיש שכבר אומר ענייה סוערה בהפטרה דרני עקרה עכ"ל. הלשון דשכבר מגומגם מ"מ שמעינן מינה דלעולם דוחין הפטרות אלו מפני הפטרה דחתן מפני שיש להם תשלומין כל אחד בשבת של חברתה. אמנם תמוה לי קצת על חתן הבא בשבת דרני עקרה שבשביל כך יתחילו שתי שבתות מקודם שלא כסדר ולא חיישינן להא דליכא כתובה דלא רמו ביה תגרא ודילמא הדרי בהו ונמצא הפטירו שלא כדין אבל איפכא שפיר דמי וק"ל. וכן נראה בודאי שלא נהגו באצלינו להתחיל רני עקרה בשבת דענייה סוערה בשביל שיבא חתן ברני עקרה אבל איפכא נהגו כמדומה לי ובלאו הכי הי' המנהג בכל אושטרייך שהיה בא חתן אפי' בארבע פרשיות או בר"ח שהיו מפטירין עם ההפטרה הראויה לאותו שבת הפטרה דשוש אשיש מקצתה עד ישיש עליך אלהיך והיו מדלגין מנביא לנביא. ושמעתי שהקדמונים אמרו הא דאין מדלגין מנביא לנביא היינו דוקא בימיהם שכל הפטרות היו כותבים בגליון ולא רצו להצריך בגלילה משום כבוד ציבור אבל האידנא דהפטרות שלנו כתובין בקונטרסים ואפשר לסיימן שימצא מהר מה שירצה וא"צ להפסיק בכדי שיפסיק המתורגמן שפיר דמי. ונראה דטעם זה אינו מספיק רק לדברי ראבי"ה דפי' הטעם שאין מדלגין משום כבוד צבור שלא יעמדו בשתיקה כדאיתא במרדכי אבל לפי' רש"י דטעמא משום טירוף הדעת אין ליישב הכי גם פה בנויישטט לא רצו מנהיגין הראשונים לנהוג כמו באושטרייך אלא כשהיו בשני נביאים לא הפטירו רק באותו הפטרה הראויה לשבת לבדה ונראה כשהן בנביא אחד כגון אלו הפטרות דרני וסוערה והפטרה דשוש אשיש וגם הדילוג הוא מתחילתו לסופו דהפטרה דשוש אשיש בתר תרווייהו הוא בנביא אע"פ שהוא יותר מכדי שיפסיק המתורגמן יש לסמוך אחילוק הקדמוני אושטרייך ויש להפטיר שתיהן רני עקרה או ענייה סוערה קודם ואח"כ שוש אשיש כוליה. נאם הקטן והצעיר שבישראל :

סימן צה

שלומך רב לאהובי באירי מה"ר יעקב שי'. אשר שאלתני במה שראית בסמ"ג דמצורע כשנכנס לבהכ"נ עושה לו מחיצה גבוה ברוחב ד' אמות ונכנס ראשון ויוצא אחרון והבנת אלו דברים דמשום קדושת תפלה הן צריכין ולא משום טומאה כלל דאל"כ מנ"מ ביוצא אחרון ונכנס ראשון לא הבנת כשורה פי' משנה זו. אמנם דע כי יש לי פי' ר"י מסימפונ"ט מכל סדר טהרות ובדקתי במסכת נגעים פי"ג ומצאתי פי' משנה זו דאינה אלא משום טומאה ומוכח התם במשנה הסמוכה לה דחלוקה טומאה דמצורע מטומאת מת מכמה גוונים במוקף צמיד פתיל ובכלים שבתוך בור ודות שבתוך הבית ולענין אהל דמצורע אם הכלי או האדם ברשות אחד מן המצורע וכמו מחיצה מפסיק ביניהם אע"ג דבאהל אחד ותקרת הבית מאהלת על שניהם

טהורים האדם והכלים וכן לענין ישיבת המצורע נמי חלוקים הם דלגבי מת לא בעינן שישב האוהל כמו באבן המנוגע. ומעתה אפרש לך משנתך דעושין לו מחילה גבוה עשרה כדי שמפסיק בינו לבין העם שלא יטמאו לפי שהן ברשות אחד אע"ג דהתקרה מאהלת על כולן אין קפידא כדבארתי לעיל ומה שצריך רוחב ארבע היינו כשיעור גופו של אדם כשהוא יושב ומתפשט כדאיתא בעירובין. ונכנס ראשון ויוצא אחרון היינו משום דאין המחילה מגעת עד הפתח ונמצא כשהיה הולך מן הפתח עד המחילה לא היה דבר מפסיק בינו ובין העם ויטמאו ולכך נכנס ראשון ועדיין אין אדם שם עד הגיעו תוך המחילה ויוצא אחרון נמי מהאי טעמא כל זה דקדקתי מפי' ר"י מסימפונ"ט :

סימן צו ואשר שאלת אם חולה מותר לדרוש במכשפים ובקסמים דע כי לא מצינו איסור מפורש בדבר דשואל אוב וידעוני דהזהירה תורה עליהם נראה דוקא אוב וידעוני דאיתן חמירי טפי ואין שאר מכשפים בכללם לחומרא והכי מוכח בשמעתא קמייתא דיבמות דבעינן לחייב המכשף סקילה ולא ילפינן לה מכלל אוב וידעוני ולא אשכחן דהזהירה תורה לשואל שאינו עושה מעשה בעצמו כי אם בענין אוב וידעוני. וא"ת הרי עובר לפני עור כו' אפי' שואל לנכרי לדברי ר' ישמעאל פ' ארבע מיתות דבני נח מוזהרין על הכשוף נראה דלא קי"ל כר' ישמעאל דכולי תלמודא אמר דשבע מצות נצטוו בני נח וטפי לא עיין פ' ארבע מיתות וריב"א ואשירי נמי פסקו דלא כחזקיה דסבר בני נח מצווין על הסירוס וא"כ אין כאן רק איסור עשה דתמים תהיה כדכתב רמב"ם ע"ש נראה מדבריו דאין איסור ממש קאמר. נאם הקטן והצעיר שבישראל :

סימן צז הכתב לשנה טובה שארי מה"ר יודא על דבר הירקות המבושלות בקדירה חולבת בת יומא והגיסו בה בכף של בשר בת יומא ושניהם מקונחות יפה מספקא לך אי אסרינן כדברי השערים אי שרינן כדברי אשירי. דע שאני מורה ובא לאיסור כדברי השערים וכ"כ בספר התרומה וכן כתבו התוספות פרק כל הבשר והחמירו אדרבה יותר מהשערים וא"צ להאריך בזה :

סימן צח ואשר שאלת על חלב הכבד שלא ניטל הקרום ונתבשל עם שאר הבשר מי אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה וכתבת שהעידו לך שאנכי נוהג להקל בזה. דע כי המעידים טעו ושגו ותלו בי בוקי סריקי אדרבה כמה פעמים הוריתי הלכה למעשה לאיסור ולא ראיתי כלל לסמוך אהפסקת הקרום כי"א [דשארי] (דשערי) דבסמ"ק כתב דהני תרי שמיי דכוליא בחלבא הוה וגדי כחוט תרווייהו ליתנהו אלא כילכית באילפס היה וא"כ אזלא לה טעמא דקרום מפסיק גם איכא למימר דצריך בדיקה אי מפתים הקרום כדאמרינן פ"ק דחולין איידי דמשמש ידא דטבחא מפתים וכיון דקימא דאפי' במליחה אין לפסוק על הפסקת הקרום א"כ כ"ש בבישול דלא נסמוך אפי' לכי האי גוונא לשווייה אותה שדבוק בה רחוקה מבליעה כמו שאמרת. נאם הקטן והצעיר שבישראל :

סימן צט כאשר באו לפני לדין מורשה של ה"ר יוסף בן הר"ר קונבלו"ך ורבי בירך אפטרופס של היתומה יילה בת אחיו ר' יחזקאל ז"ל ואנטלר של האפטרופס עמו ודנו על דבר הצוואה שצוה הר"ר קונבלו"ך מענין נכסי היתומה בצוואת שכיב מרע דמנו אפטר בראשונה דנו כי האפטרופא רצה שלא נאמין לדבר הר"ר קונבלו"ך שהיתומה חייבת לו כמו שאמר ולזה ונתן לזה כמה טעמים והעיקר בשביל כשגילה הר"ר קונבלו"ך לשמאים נכסי היתומה כמו שתי שנים קודם פטירתו לא זכר כלום מחובתה שחייבה לו היתומה. עוד על דבר הצוואה שצוה הר"ר קונבלו"ך ואמר אל בנו אבקשך שאם יזדמן השם ליתומה זו זיווג נאה ויפה שתניח לה כל החובה שהיא חייבת לך כי אם הייתי זוכה שהייתי משיאה הייתי נותן לה עוד יותר ורצה מורשה של ר' יוסף שאינה צוואת שכיב מרע אלא בקשה בעלמא והאפוטרופא רוצה שהיא צוואה מעליא. עוד דנו על דבר תשלומי מזונות שאכלה היתומה עם הר"ר קונבלו"ך כמה שנים והביא ה"ר יוסף עדות שלוה אביו שישלם אותו מנכסי היתומה והאפוטרופא גם הוא הביא עדות שאדרבה ניכה אותן תשלומין בשכר המרחץ כמבואר בעדיות. הנה פסקתי ביניהם כפי הנראה בעיני ודמל"י. הראשון נראה דצריכין להאמין לכל דבר קונבלו"ך בנכסי היתומה שהיו מסורין בידו בתורת אפטרופא שמינהו אבי היתומים ומה שנצטרף אליו ר' בירך על פי מעשה בדרך ריצוי ופשרה ולא נסתלקה בכך מינוי אבי היתומה וקיי"ל אפיטרופא שמינהו אבי יתומים לא בעי שבועה ואפי' אי בעי שבועה כמו אינש דעלמא דנאמן בשבועה על מה שבידו מ"מ בנו כה"ג לא בעי אשתבועי שבועה לא פקדני אבא דהא אית ליה סהדי דפקדינן שהיא חייבת לך ואין אדם מוריש שבועת ממון שחייב עליו שבועה לבניו לא שייך כאן כדמבואר[illegible] בפסקי הגאונים. ואין להוכיח שאינה חייבת לו מדלא גילה לשמאים החובה כמו שטען האפטרופא כיון דאיכא למימר כיון שהיה בדעתו שאם יזכה להשיאה היה רוצה למחול לה גם להוסיף לה מדיליה כמו שאמר בשעת צוואתו א"כ לא אבה לעשות בשומא לחשוב חובה שאינה ברורה לפחות בשביל השבח בלאו הכי לא ברירה כלל שחובה שאינה עומדת ליתבע מהו שפוחתין בשבילה השבח מזה אין להאריך. ואשר נסתפקת אם הבקשה צוואה או לאו נראה הדעת נוטה דצוואה גמורה היא ומה שאמר בלשון בקשה כדי לזרז ולקיים הדבר שיעשה בענין יפה ולא ע"י מריבה כאשר לבנו חפץ לגמרי בדבר ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר הכתוב אומר קח נא את בנך את יחידך וגו' ודרשו רבותינו אין נא אלא בקשה שאמר הקב"ה עמוד לי בזה שלא יאמרו הראשונות לא היה בהן ממש אע"ג דמצוה גמורה היתה וכן יליף מיניה פ"ק דפסחים דזריזים מקדימין למצות מקרא דוישכם אברהם דכתיב גבי עקידה כדאיתא התם בתוס'. ותו דבמתנת שכיב מרע לא מצריכינן לא לשון צוואה ולא לשון מתנה אלא אמירה בעלמא כדאמרינן פ' השולח פלונית שפחתי עשתה לי קורת רוח כופין את היורשין לשחררה. מ"מ לא ברירא לי הני ראיות לאפוקי עלייהו ממון מחזקתיה אמינא אי בדידי הוי כי הך עובדא לא הייתי מחזיק בממון כזה כלל כי הייתי חושש לגזל יתומים שהרי הן כהקדש בכמה מילי ואי לדידי ציית הר"ר יוסף לא יבטל כלל מצות אביו הכבוד שאמר בשעת פטירתו אלא יעשה ממש כמו שאמר מתי שיזדמן זיווג יפה ליתומה שהוא מקובל לרוב חכמי הקהל יתן לה כדמי החובה בענין יפה. וע"ד תשלומי מזונות כדי שלא יהא כיתי עדים מכחישין זו את זו אמינא דהה"ר מושי"ל וכה"ר ערוטפי"ל שמעו מפי הר"ר קונבלו"ך מודת הצוואה שנית כאשר הוא מבואר בעדות כה"ר ערוטפי"ל וכשחזר הצוואה נמלך הוא ושב גם תשלומי מזונות לנכות נגד שכר המרחץ שאין אכילת תינוקות הזאת מעלה ומוריד כ"כ בבית שהיו תמיד בה אוכלוסין מרובים וא"כ בתר בתרא אזלינן בש"מ כדקי"ל דייתיקי מבטל דייתיקי. וכאשר צוה הר"ר קונבלו"ך שכל החובות כתובות בליני"ל נראה דמה שהוא ניכר כתיבת ר' משה בורבי"ז או כתיבת אנשים אחרים שלא היו בנויישט"ע מזמן פטירת הר"ר קונבלו"ך עד היום צריכה היתומה להאמין לר' יוסף בלתי שום שבועה ואם נמצא עוד כתיבת יד אנשים אחרים שהם בנויישט"ע צריך ר' יוסף לקבל בחרם שלא ישתנה כתב זה בידיעתו אא"כ יש לו עדים מעידים שנכתב בימי אביו ואז פטור אף מן החרם. הנראה לע"ד כתבתי. נאם הקטן והצעיר שבישראל :

(אתחיל לכתוב כ"ד תשובות שהשיב מורי להר"ר בנימין כ"ץ:)

סימן ק במודים דרבנן אם יש הזכרת השם משום ה' זוקף כפופים נראה דיש בו הזכרת השם כמו שהוא כתוב בגמרא ובחבורים ובתפלות ואין להקפיד על זוקף כפופים ונראה דלא הקפידו חכמים על זה אלא בסוף ברכה ותדע דכתב בהגה"ה במיימוני וביתר חיבורים דנוהגין בר"ה ויו"כ לומר בכריעה זכרינו ומי כמוך ובכן ובכן ובכן והמדקדקים זוקפים בסוף ברכה אלמא דלא קפדינן אלא אסוף ברכה שהרי כמה שמות יש כאן ובבכן ובתמלוך ואמר נמי בתלמוד המלך משהוא כורע בתחילת י"ח שוב אינו זוקף עד גמר י"ח :

סימן קא

כשיש חתונה יחיד המחזר הסדרא איזה הפטרה הוא מחזיר ביום ההוא שוש אשיש או הפטרה דשבוע אע"פ שאין חובה לחזור הפטרה מ"מ מנהג יש. נראה דיש לו להפטיר הפטרה דשבוע דמה שנוהגין לחזור הפטרה היינו טעם כדי שיודע בכל השנה מה שמפטירין כמו שיודעים מה שקורין בתורה ע"י שחוזרין שמו"ת ואם היו חוזרין שוש א"כ אם יארעו הרבה חתונות בשנה שבת אחר שבת וכי יחזרו בכל שבת שוש אשיש תורה זו למה א"ל להאריך מזה יותר:

סימן קב

אשת אליהו הכהן ז"ל או אשת ריב"ל אם יכולים לינשא לאיש אחר כ"מ לדורות ג"כ אם יזכה אחד כמו הם. ומסתמא עובדא דקאי אליהו בבית הקברות כו' משמע קצת לאיסור תמיהני טובא למה טרחת לשאול שאלה כזאת הלא ידעת דאיתא בפרק תינוקות די"ב דברים ששאלו אנשי אלכסנדריא את ר' יהושע בן חנניא ובהן שלשה דברים כגון אשתו של לוט מהו שתטמא בן השונמית מהו שיטמא מתים לעתיד לבא כו' ופשטא להן מת מטמא ואין גליב שלח מטמא מת מטמא ואין החיים מטמאין אע"פ שודאי אשתו של לוט מתה אלא שנהפכה לגוף אחר ובן השונמית היה מת אלא חזר ויחי אעפ"כ אמר שאין מטמאין ה"נ י"ל אשת רעהו אסורה ולא אשת מלאך שהולך רוחני ולא גופני. ומה שהבאת ראיה ממה שעמד בבית הקברות דפשיטא דאליהו ז"ל שמר כל התורה כולה כדאיתא בהדיא פ' מי שהוציאוהו דאפי' תחומין דרבנן מנטר להו:

סימן קג

מחבת של חלב תחת הקדירה של בשר שכתב הרא"ש הזיעה עולה ואוסר כמה שיעור הרחקה וכן מה שכתב המרדכי פ' גיד הנשה שאסור לשפוך שומן כשר לנר הדולק ויש בו שומן טריפה אי איירי דווקא על ידי נצוק ומשום חיבור או בכל ענין וכמה שיעור הרחקה הסוא דכתב הרא"ש במחבת של חלב נראה השיעור שאם אין היד סולדת בו בקדירה של בשר מחמת הזיעה אפי' אם היה הזיעה עולה אפי' שעה אחת אפי' שתים אין איסור בדבר אם לא שהקדירה רותחת בפני עצמה ותדע שכן מנהג פשוט שתולים בשר לייבש למעלה מן הכירה שמבשלין עליה חלב תדיר אע"פ שהזיעה עולה מן התבשיל של חלב הואיל ואין היד סולדת בבשר מחמת חום אותה זיעה אינה אוסרת כמו שראיתי בהגה"ה בשם איסור והיתר שהזיעה אוסרת ומייתי ראיה ממחבת מכפירין והשיבה זו איננה באשירי ולא ביורה דיעה. והיא דמרדכי דכתבת דאסור לשפוך לנר של חלב במרדכי שלנו ליתא ומלאתו בתשובת הגה"ה מהר"י מולי"ן ז"ל בהשיב למהר"ר אליעזר בן מה"ר נתן ז"ל שכתב שבים מרדכי נמצא פסק זה פ' כל הבשר וכתב הגאון הנ"ל באותה תשובה דנראה לו שאין שייך נצוק בשאר איסורים אלא לגבי יין נסך והאריך בראיות וטעמים גם נראה לומר דלא שייך נצוק אלא לגבי יי"נ ולענין טומאה וטהרה ומשום דהני מילי תלוין בנגיעה ולא בנתינת טעם יי"נ אסור במגע וטמא נמי במגע וטהרה אשכחן נמי ע"י מגע כגון בהשקה וע"י עירוב מקוואות בקליפת השום אבל שאר איסורין דלא תלו אלא בנתינת טעם אין נצוק חבור בהן וגדולה מזו אמרינן גבי כלי מתכת דחם מקצתו חם כולו ואעפ"כ פסקו רבותינו דלא אמר מוליך בליעתו בכולו קבלה ממורי דודי הקדוש מהר"ר אהרן ז"ל דהכי נהיגי והשתא ק"ו אפי' כלי מתכות דחבור גמור הוא יותר מן הקילוח דמשקין אפ"ה אינו מוליך בליעה מצד זה לצד זה וכ"ש האי ופסק המרדכי דלעיל אינו לפני שהייתי יכול לדקדק בו מה טעמו אבל אינו משום נצוק כל כך כתב הגאון הנ"ל בתשובה גם כן:

סימן קד

ראובן נעשה ערב לשמעון מחמת הנכרי בקרן וריבית שבכל עת שיתבע את שמעון יאכל עם סוס שקורין לייסט"ן ועתה אומר ראובן הקרן אפרעך והריבית לא אתן לך ושמעון משיב איני תובע שום דבר רק אכילת הסוס כמו שנתקשרת נגדי מתחת חותם נכרי אי הוה נקיט בטובים כו' אין מעשה לפנינו רק הדין אני חפץ לדעת. לא ידענא מאי קא מבעיא לך בהא כיון דאסור ליקח ממנו ריבית גם הלייסטונגא אסור לקבל ממנו מכל מקום מאכילת הסוס דהריוח לעצמו היינו הך ומרבים ואפילו אם הנאה וריוח לנכרי אחר מ"מ אסור בהדיא שפסקו התוס' ויתר חבורים דאסור לומר לחבירו אלווך לך מנה כדי שתתן ד' דינרים לבנך:

סימן קה

אם למרוט נוצות לאווזות חיים אי דומה לגיזת כבשים או אי הוי צער בעלי חיים גם לחתוך לשון העוף כדי שידבר ואזנים וזנב מכלב כדי ליפותו נראין הדברים דאין אסור משום צער בעלי חיים אם הוא עושה לצורכיו ולתשמישיו דלא נבראו כל הבריות רק לשמש את האדם כדאיתא פרק בתרא דקידושין ותדע דבפ' ב' דב"מ חשיב פריקה צער בעלי חיים וא"כ היאך מותר לתת משא כבד על בהמתו להוליכו ממקום למקום הא איכא צער בעלי חיים וכ"ת אין הכי נמי הא אמרינן התם דרבנן דר"י הגלילי סברו דאפילו תחת משאו שאין יכול לעמוד בו חייב לפרוק וכי ברשיעי עסיקינן ואמרינן נמי פ' שמונה שרצים דאמר ר' יוסי הרוצה שיתקשר תרנגולתו יטול לכרבלתו והשתא תיפוק ליה דאסור משום צער בעלי חיים ואמרינן נמי פ' אין דורשין אמרו ליה לבן זומא מהו לסרוסי כלבא משמע שלבון דלכתחילה קנסו והשתא תוכל לומר דמשום צער בעלי חיים מותר. ואל תשיבני מהא דאמרינן פ"ק דחולין מהא דר' פנחס בן יאיר עקרינא להו איכא צער בעלי חיים דהתם לא קעבד לתשמישו וליפותו אלא כדי שלא יזיקו והיא היזיקא לא שכיחא כ"כ דמסתמא רבינו הקדוש לא הוה מגדל מזיק בתוך ביתו כדתניא שילהי פ"ק דב"ק מנין שלא יגדל אדם כלב כו' ת"ל לא תשים דמים בביתך אלא דרבי פנחס בן יאיר מתוך רוב חסידותו הוה קפיד. ומתוך הלין ראיות הוה נראה קצת דליכא איסור בהא אלא שהעולם נזהרים ומנעים ואפשר הטעם לפי שאינו רוצה העולם [לנהוג] מדות אכזריות נגד הבריות שיראים דילמא יקבלו עונש על ככה כדאשכחן פ' הפועלים גבי רבינו הקדוש בההוא עגלא דתלא רישיה בכנפיה דרבי אמר זיל לכך נוצרת ואע"ג דהיתר גמור הוא לשחוט העגל לאכילתו אפ"ה נענש וקבל יסורין על ככה. אח"כ הגידו לי שנמצא כן בפסקי ר"י בפ"ק ועוד דליכא איסור צער בעלי חיים הא"כ דאין לו ריוח והיינו דלעיל:

סימן קו

נהם שלם ובו דבוק פרוסה איך לעשות לברכת המוציא אם טוב יותר לבציע בו מחובר שיהא הפת גדול או טוב לפרוס הפרוסה מן השלם כדי שיהא הככר שלם לברכת המוציא. לא בארת יפה דעתך אם הוא בענין זה כהני גלוסקאות הדבוקין יחד באפות ונדבקו בתנור כך ונחתך מן האחת והשנייה נשארה שלימה כה"ג ודאי טוב יותר להפריד החתיכה מן השלימה כדי שתהא נראה שלימה ממה שיניחנה דבוק בה כדי שתהא נראה גדולה דקי"ל שלימה קטנה עדיפא לענין ברכה מפתיתין גדולים:

סימן קז

תפילין בחוה"מ לסמ"ק שכתב וטוב להניח בלא ברכה אותן הנוהגין כן אם מדברים בין תפילין לתפילין נראה דאפי' שאין מברכין אסור להן לדבר ולהסיח בין תפילין לתפילין דאמרינן במס' סוטה סח בין תפילין לתפילין עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה ואין הטעם דוקא משום דמביא עצמו לברכה שאינה צריכה לו אלא בלא זה יש עבירה להסיח כדמוכח באשירי פ' בתרא דראש השנה בתשובה המתחלת שאנו מקמים רבא ריש מתיבתא וכן באשירי בהלכות דהא דמייתי ירושלמי דמפרש טעמא אמאי חוזר עליה מעורכי המלחמה אהאי עבירה עפי מאחריני ע"ש. עיין פ' כיסוי הדם בתוס' ושם מוכח דאסור לדבר אפי' בלא טעם דמרבה בברכה וכן באשירי פ' כיסוי הדם משמע קצת כמו בתוספות:

סימן קח

לפי טעם הסמ"ג מכח שני עדים מי שמתו אחיו מחמת מילה יניח תפילין בשבת נראה דאין לחלק כלל בשביל טעם זה דמפרש הסמ"ג דרך אגדה בעלמא ולא מחלקינן משום אותו טעם כי הא דאמרינן פ' המפלת אמרה תורה מילה לשמנה פרש"י אבל לא לשבעה ומפרש הטעם שלא יהיו הכל שמחים ואביו ואמו עצבים פי' שהן אסורין בתשמיש המטה ולפי זה אם ילדה בזוב שצריכה ז' נקיים לאחר שבעת ימי לידה וכי ס"ד שיהא הבן נימול לארבע עשר וכאלה רבות בתלמוד:

סימן קט

מי שמתפלל בלחש בעת שליח ציבור חוזר ובעת שסיים שליח ציבור ברכה שיש לענות אחריה אמן באותו פעם לא סיים היחיד תפלתו שהיה לו לענות אמן אך טרם שסיימו הקהל לומר אמן סיים תפלתו אם יכול לענות ג"כ אמן. נראה דאם סיים תפלתו קודם שכלתה עניית אמן מפי רוב הציבור יכול לענות אמן עמהם דעניית אמן נמי מן הברכה היא כדאיתא פ' שלשה שאכלו דקאמר תלמודא מ"מ מפי רוב העונין משום דאכתי לא כלתה ברכה ופרש"י דעניית אמן נמי מן הברכה היא וכן שמעתי מפי מורי הקדוש מה"ר אהרן ז"ל שהקפיד על הכהנים שהיו עוקרים רגליהם קודם שסיימו הציבור לענות אמן אחר ברכת שים שלום משום דאמרינן פ' אלו נאמרין שאין הכהנים רשאין לעקור רגליהן עד שסיים שליח ציבור ברכת שים שלום והיה סובר דקודם אמן לא נסתיים הברכה כדלעיל:

סימן קי

החזן כשמחזיר י"ח בקול רם קודם שהתחיל אם אומר שומע תפלה נראה ה' שפתי תפתח יש לו לש"צ להחזיר ולומר משום דאמרינן פ"ק דברכות כיון דתקינו רבנן בתפלה אריכתא דמי אבל שומע תפלה הואיל וכבר אמר קודם תפלתו אין צריך לחזור ולומר אפילו במנחה ובמוסף מסתמא הוא הדין שחרית וערבית שלא אמרו בתחילה קודם תפלת עצמו דלא מפלגינן:

סימן קיא

אשירי פ' גיד הנשה אומצי ביעי ומזרקי פליגי רב אחא ורבינא בכל התורה רב אחא לחומרא ורבינא לקולא והלכתא כרבינא לקולא בר מהני תלת דרב אחא לקולא ורבינא לחומרא והלכתא כרב אחא לקולא ולמה לא אמר בקיצור הלכה כדברי המקיל. לא ידענא מאי קשה לך אשירי לישנא דתלמודא נקט כדאיתא להדיא התם בגמרא ותלמודא גופיה לא קשה כלל אמאי לא נקט בקיצור דיש לומר דמש"ה מפרש דכל דוכתא דרב אחא לחומרא ורבינא לקולא נ"מ למירמי דידיה אדידיה כההיא דשילהי מס' שבת דפליגי במוקצה מחמת מיאוס דרב אחא אוסר ורבינא שרי אי אשכחן שום דוכתא דכותה דסבר לחד מינייהו איפכא כדאשכחן כמה אמוראי דאיירו בענייני דמוקצה קשיא דידיה אדידיה:

סימן קיג

כשהייתי קטן שמעתי מדודי מהרז"ך שהגיד לבחורים לפי הנראה משם מה"ר זוסל"ן עשה נויס לרב אחד ול"ל הפורע מחבירו ועשה גם כן תפרוע ממני תא אגמרך מה צריך רבה לומר ובכולי בעי דלכפריה והלא כבר אמר אין אדם מעיז דאשמועינן דחזקה גמורה היא וסמכינן עלה מדאורייתא כמו חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה דסמכינן עלה להתיר אשת איש לעלמא וא"כ אמר רבה ובכולי בעי דלכפרי' והא דלא כפר ליה משום דאין אדם מעיז כו' אלא דהוה סברא בעלמא דאין אדם מעיז כו' מ"מ דחינו המנו משום אותו סברא דאמרינן אין אדם טוען ברצון כההיא דחזקת הבתים בעובדא דרבה בר שרשום דאמר לקוחה היא בידי לא מלית אמרת כו' כדמפרשי התוס' וכן באשירי ובמרדכי:

סימן קיד

בני יהודה ער ואונן וימת ער ואונן לשתוק לגמרי מער ואונן כמו כן אלה שמות בני אהרן כו' וימת נדב ואביהוא למה הוזכרו מה נפקותא יש בזה. שאלה זו אינה צריכה אפי' בבית המלון דאם באנו ליישב כל הפסוקים שבתורה שהם כה"ג ומעין זה לא תספיק לנו מגלת ספר. אמנם כך יש ליישב שפיר דמשום חיבת זרע יהודה לפני המקום ב"ה שמהם יצא כתר מלכות וכן משום חיבת זרע אהרן שמהם יצא כתר כהונה כתוב בתורה לידתו ומיתתו של אותו זרע שאפילו שלא לצורך וכה"ג פרש"י בפרשת תולדות יצחק דיפה שיחת עבדי אבותינו לפני המקום ברוך הוא מתורתן של בנים ע"ש:

סימן קטו

קידש על המים וסבר שהוא יין אם יקדש על היין שנית או די לו בברכת בפה"ג אחרי שקידוש על היין הוי דווקא דרבנן. כבר נעשה מעשה כה"ג ונשאלתי על ככה ואמרתי בפשיטות דיחזור ויקדש שנית על היין דמה בכך אם קידוש על היין דרבנן הוא כמה מצות דרבנן הן ואנו מברכין עליהן ומחייבין בהו בלאו דלא תסור כו' ואטו אם תקע בראש השנה בעשות גמור בתקיעות שמעומד שאין צריך לחזור ולתקוע בדין הואיל וכבר יצא ידי חובתו מן התורה בתקיעת שמיושב והני אינן אלא מדרבנן הא ודאי ליכא מאן דקאמר הכי:

סימן קטז

יום טוב של גליות שהוא חול ואינו אלא מכח מנהג התפלה שאנו עושין למה לא מיחזי כשקרא להזכירו בלשון ימים טובים וזמנים לא ידעינן מאי קאמר בהא דכיון שלא לשנות מנהג אבותינו אם כן מדרבנן קריין ימים טובים מאי מיחזי כשקרא איכא הכא דיש כח ביד חכמים לעשות יו"ט חול או חול יו"ט מאשר תקראו אותם קרי ביה תקראו אתם:

סימן קיז

בראש השנה מלבד עולת החודש כו' באיזה מקום יש לאומרו קודם ומנחתה או אח"כ כי כמדומה שאין במקומינו כמו המנהג שכתוב במנהגי קלויזנ"ר וכל הנוסח מקודם ועד אחריו חפץ אני לידע כך שמעתי ממורי דודי הקדוש מהר"א ז"ל מתפלל במוסף בר"ה וכן אני נוהג מפי כבודך כאמור כו' עד ועשיתם עולה כו' ומנחתם ונסכיהם כו' עד ושני שעירים לכפר ושני תמידין כהלכתן מלבד עולת החודש כו' אע"ג דבמנהגים וא"ז כתוב עולת החדש קודם ומנחתה נראה דלא אתי לאשמועינן אלא הזכרת הפסוקים שמזכירין במוסף בראש השנה ולא לאשמועינן את סדרן. ומתוך כך נראה דסדר דלעיל שפיר טפי לומר מלבד אחר ומנחתה דאי הוי אומר מלבד קודם תו היה צריך לדלג ומנחתה ושני תמידין כהלכתן משום דכבר הזכיר שני תמידין בפסוק מלבד דכתוב ביה עולת התמיד ונסכיהם ומנחתם ונסכיהם כמשפטם שבו כלול שני תמידין והלכתן אבל כשאומר ומנחתה קודם אינו צריך לדלג בפסוק ומלבד עולת התמיד ומנחת' הואיל וכבר הזכיר ושני תמידין כהלכתן דקרא דכתיב הוא מזכיר מה שאין לומר כן בנוסח דמנחתה. ומצאתי אח"כ דין זה בפירוש מן המחזור:

סימן קיח

וכן חפץ אני לידע נוסח מן על חטאים כו' כך אני נוהג על חטאים שאנו חייבין עליהן עולה וע"ח שאנו חייבין עליהן חטאת וע"ח שאנו חייבין עליהן קרבן עולה ויורד וע"ח שאנו חייבין עליהם אשם ודאי ותלוי אלו רובם באין לכפר על השוגג וכך הוא מסודר בפרשת ויקרא. ושוב אומר השוגגין על המזיד וזה סדרן מכת מרדות מלקות ארבעים מיתה בידי שמים כרת ועירירות ארבע מיתות בית דין החמור חמור אחרון דליכא טפי לפרש בתחילה חטא הקל מחטאים החמורים דאמרינן חליף עלי איזים דמפרש חטאים:

סימן קיט

בעלייה לספר תורה על המגדל אם יש לעלות בפתח העומד במזרח או במערב וכן לירד מן המגדל. כך אני נוהג לעלות על המגדל בפתח שהוא לי בדרך קצרה במקומי בבית הכנסת ויורד אני מן המגדל בפתח אחר שהוא בדרך ארוכה לי עד מקומי כדאמרינן הנכנס לעזרה נכנס בקצרה ויוצא בארוכה:

סימן קכ

מי שפושט תפילין על מנת להחזירם מיד אם צריך לברך שנית בהחזרתו להניחם דלא גרע ממשמוש או לא כיון דליכא היסח הדעת דבמשמוש עצמו איכא מצוה כמו גבי ציץ. נראה דאין צריך לברך הואיל ורוצה לחזור ולהניחם מיד בלי שום היסח הדעת וראיה מהא דכתב אשירי בהלכות ציצית דמי שפשט טלית זו וחוזר ומתעטף טלית אחר צריך לברך וכתב הטעם משום דחייב לעשות ציצית בכל בגדיו משמע הא חוזר ומתעטף באותו טלית אינו חוזר ומברך ודין טלית כדין תפילין דמייתי התם ראיה מברכת תפילין אברכת ציצית. וההיא דכל אימת דממשמשי בהן מברכין יש לומר דמיירי בהיסח הדעת תדע שהרי פירש אשירי בהלכות תפילין דאיירי שנשמטו ממקומן ורוצה להחזירן למקומן וע"כ הסיח דעתו שהרי צריך לממשמש בהו שלא יזוזו ממקומו:

סימן קכא

מי שהסיח או שגג ולא בירך טלית או תפילין ביום עד אחר תפלת ערבית אם יניחם בלא ברכה או בברכה או לגמרי לא. היכא דעדיין הוא יום נראה דאינו מברך כלל לא אציצית ולא אתפילין אע"פ שעדיין יום וציצית דליכא קפידא אם מתעטף בלא ברכה מתעטף אפילו הוא לילה גמורה אבל תפילין שאסרו חכמים להניחם בלילה אסור ג"כ להניחם אחר תפלת ערבית הואיל ועשה לאותה שעה לילה בתפלתו תרי קולי לא עבדינן והכי פסק מהר"ש לענין אבילות ב"מ שאין מונין לאחר תפלת

ערבית למחרת היום הואיל וכבר התפללו תפילה של לילה ע"ש :

סימן קכב באלפס סוף הלכות שמחות אין מונעין מהן כל דבר מאימתי מתחילין להו למנות משנתייאשו לשאול אבל לא מגנב שכל הגונב כאלו שופך דמים ועובד ע"ז ומגלה עריות כך הוא במרדכי איך הפשט. נראה לפרש מלבי דה"פ דאימתי מונין להו שבעה ושלשים משנתייאשו לשאול כלומר לאחר שנתייאשו מלבקש למלכות שיניחוהו לקבורה מונין אבל לא מלגנוב כך כתב הלשון באשירי גדול ובאשירי קטן מלגנוב ולא מגנב ור"ל שהם נתייאשו מלשאול אבל עדיין רוצים לחזר ולצדד אם יוכלו לגנוב אותו ולקוברו אין ממתינים למנות על זה כדמסיק באלפס כל הגונב כאלו שופך דמים ר"ל הרי גנב שבא במחתרת חשביה ליה תורה כאלו שופך דמים ובע"ז כתיב ארור האיש אשר יעשה פסל ושם בסתר שגונב ומחביא פסלו וגילוי עריות הכל דרך גניבה הוא במסתרים וכדכתיב מים גנובים ימתקו דדרשינן אאשת איש פי' דאין מונעין מהן ומאימתי מונין להן תמצא בפי' באלפס קצת סותרים שם הדברים זה את זה :

סימן קכג המשכים ללמוד אם נוהג כמו האורח חיים משם הרא"ש או כמו שכתב הר"מ סוף פ' קמא דברכות במרדכי דשל אתמול פוטר עד של שחרית אחרת והילך מר נוהג. מורי דודי הקדוש מהר"ר אהרן הגיד לנו בישיבה שהוא היה נוהג לברך כשהיה משכים קודם אור היום וכן אני נוהג אחריו :

סימן קכד שלומך ישגא לעדא אהובי הר"ר בנימין כ"ץ שאילתך הגיעני ונעתרתי לך להשיבך ואף היה עלי לטורח כי זה יותר מירח ימים שחשתי בעיני ל"ע וקשה לי לראות ולדקדק בגמרא ופירש"י ותוספות ובחיבורים כי אם מעט ורוב אשר השבתי לך מבחוץ והייתי קורא אל הסופר אשר לפני והוא כתב מפי ובו תדקדק מעצמך וגם תדרוש מפי אחרים בכל דברי אלה אם ימצאו נכונים וישרים וסדרתי אותם פרשיות פרשיות ונתתי ריוח בין פרשה לפרשה על כל לשון שאילתיך על כל אחת תשובתי תחתיה כאשר תראה הכתוב למעלה. נאם הקטן והצעיר שבישראל :

סימן קכה מכתב לשנה טובה אהובי עמיתי הה"ר יוזמ"ן כ"ץ שלום אשר שאלתני שנסתפקת בדבר מתוך שתי התשובות דבפרק בתרא דב"ק במרדכי נראה דאין ענין אותן תשובות לנ"ד דאינהו מיירי בשותף חולק שלא לדעת חבירו וכשנוטל את חבירו ולא שייכי לכך מילתא ונראה דנ"ד בהא תליא אם בתחילה כשנתן ראובן לשמעון העשר זהובים א"ל בפירוש קבל אלו העשר זהובים לפרעון הקרן שלך שהיה בתחילה ועוד ישארו לך העשרה זהובים בחוב הזקיפה א"כ אחרי שיש אומדנא דמוכח שהמלך פטר הזקיפה ולא הקרן הפסיד שמעון שהרי בירר לו לראובן חלקו והנה חלקו נפסד עם חלקו בזקיפה אבל אם פרע לו בסתם העשר זהובים וחלקו מחצי החלקים שהיה לו בחוב שיאמר לו עוד חלק שלישי מחמשה עשרה שלו אחרי שפסק מהר"ם בפרק הריבית שאפילו זקיפה שעדיין לא הגיע זמן תשיב קרן יכול שמעון לומר העשר זהובים קבלתי בקרן וזקיפה בענין זה שיהא לי עוד חלק בחוב דהיינו חמשה זהובים מתוך שלשים ואם אירע לנו הפסד אקבל לפי חשבון ואפילו אם בהדיא פטר המלך את הזקיפה אני אומר כי אלו חמשה זהובים שלי עדיין מקרן שלי הראשון והזקיפה כבר קבלתי ואידך אומר איפכא וחולקין לפי חשבון וכלל הכל יחד ותו לא מידי. נאם הקטן והצעיר שבישראל :

סימן קכו שלומך ישגא לעדא אהובי ק"ק רעגנשפור"ק ותלמידים חבורא קדישא מסודעא לטיבותייכו זה כמה ימים כתב לי מחותני פעים החזק מהר"ר ישראל ברונ"א וקבל קדמנא שמהר"ר אנשיל נקט בלבו לזלזולי ביה באומרו שהוא לבדו ימלוך בהשתמשו בכל מיני דרבנות בגיטין ובחליצה בכולהום וכי האי גוונא והעלה על לבו לדחות מהר"י יצ"ו תמיד היה תשובתי אליו שיהא כמחריש ויהא מן הנעלבים כי קויתי למרפא ע"י אנשי אמת רודפי צדק ותוחלתי נכזבה כי כי לא נשתנה הדבר למעליותא רק לגריעותא וכיון דחזינן דהכי הוא לא מצינו למיחזי בבושתיה ובזילותיה של מהר"י ברונ"א דמסתפינא מטעם דאיתא פ' השוכר את הפועלים בעובדא דרב אליעזר בר שמעון ובשביל האמת והדין והשלום שלא ירבו המחלוקת אכתוב דעתי כיון דהקהל לא בררו להם מהר"י ברונ"א ולא מהר"א ותרווייהו צריכים ליתן מסים ועולים כמו אחד מן הבעלי בתים אין לאחד מהם שום חזקה יותר מזה ואע"פ שמהר"א יצ"ו היה ברעגנשפור"ק קודם דירתו של מהר"י יצ"ו בזה לא יפה כח חזקתו כיון שהקהל לא מינו אותו עליהם לא לראש ולא לקצין הרי הוא כאחד מן הבעלי בתים שדר בעיר ובא בעל בית אחר לגור אצלו באותה העיר לא יוכל בעל הבית הראשון לומר כבר החזקתי כיון דבזמן הזה אין חרם ישוב נוהג כדאיתא פ' לא יחפור ואי שייך בכרגא דהכא לא מצי מעכב ביה אם רוצה להיות שייך בכרגא דהכא כדאיתא במרדכי. וגדול מזה כתב האור זרוע וזה לשונו אם הוא תלמיד חכם וצריכין בני אדם לתורתו אפילו אם בא ממדינה אחרת שאינן נותנין מס למושל העיר הזאת לא מצי מעכב עליהם ודאי חזקה כה"ג לא הסכים ר"ג מאור הגולה לאסור שום ישוב לת"ח ואפי' אם יש ת"ח אחר בעיר כי קנאת סופרים תרבה חכמה ואם אינו יודע להשתכר אלא לומד תמיד בני העיר מצויים לעשות מלאכתו ואם הוא עשיר התורה פוטרתו ממס עכ"ל. הרי כתב בהדיא אפי' אם יש ת"ח אחד בעיר ולא חילק בין אם בני העיר קבלו עליהם ת"ח הראשון לראש ולקצין בין אם לא קבלו עליהם אלא בכל ענין לא מצי מעכבי ואם הוא עשיר התורה פוטרתו כו' אלמא שיש לת"ח השני חזקה כמו לת"ח הראשון וכן ראינו בכמה מקומות שהיו שני רבנים דרים בעיר אחת ולא שמענו שהיה לזה חזקה יותר מזה בווינ"א היה מהר"ם הלוי ז"ל ומהר"י קלויזנע"ר ז"ל בקרימז"א היה מהר"ר יוספא אינגר"א ומה"ר נחליפא בנורנבער"ק היה מה"ר ישראל ומה"ר קופילמן במגנ"ץ היה מהר"ז רונקי"ל ומה"ר הודרוס ואני למדתי בישיבה של מהר"ז רונקי"ל ולי התיר מהר"י מולי"ן להושיב ישיבה לבד בנורנבע"רק אע"פ שהיה מהר"ז כ"ץ ז"ל כמה ימים ושנים קודם שבאתי לשם אבל לא רציתי לקבל עלי. מהני טעמי שכתבתי נראה לי שיש חזקה למהר"י ברונ"א כמו למהר"א בכל דבר ויכול מהר"י ברונ"א לנהוג נשיאותו ברמיה הן לקבוע ישיבה לעצמו הן ליתן גיטין וחליצות ולהורות הוראות ולברך ברכת אירוסין ונשואין ושום אדם לא ימחה בידו ואשר יפנה לבבו לבלתי שמוע אלי הן בצנעא הן בפרהסיא אנכי אדרוש מעמו ואפקירא למילתא מראם מאורים ואתם תלמידי הזהרו בעצמכם שלא תעברו על דברי אלה וגם תהיו זהירין בכבודי והתבוננו על נתיבות עולם חלקי איני מתיר כל מה שתלמיד מחוייב לעשות ולקבל מרבו תעשו ותמיהני שאתם רואים ושותקים היה לכם למשקל ולמטרח ולמיעבד שלמא בינייהו דלא ליפוק חורבא מיניה ח"ו וכבר ראינו קהילות שנחרבו מתוך מחלוקות רדפו צדק בקשו שלום ושר שלום ישיב עליכם שלום כנפש אהובכם הקטן יעקב ווייל"א :

סימן קכז שלום בלי דופי לכלילת יופי אהובי קהלות קדש רעגנש"פורק שי' לעד. נא מכבודכם שתעמדו מנגד דלא ליפוק חורבא ח"ו ותעשו שלום בין ראשי ישראל כאשר תראו עתה הדין עם האלוף ה"ר ישראל ברונא שיחי' לנהוג הילות בכ"ד כמו מהר"א האלוף שיחי' כמ"ש לכון גאונינו מהר"י ווייל"א שיחי' והביא ראיות ברורות ע"ז ומעתה מי יכנים ראשו ביניהם אם יהיו מחולקים ואף שאיני כדי להכניס ראשי מ"מ לזילותא דרבנן לא מצינו למיחזי וגם חששי לכבוד אדוני מהר"י ווייל"א דהוי ליה נ"כ זילותא בכך דהא הסכים למהר"י ברונ"א שי' ולכן היו חסרין לנהוג כבוד למהו' ישראל ברונ"א שי' שלא ימחה ולא יסייע להמנגדו המכוונים לזלזלו אע"פ שמהר"י מוחל על כבודו אפי' לר' יוסף דס"ל הכי לזלזולי ביה מודה דאינו יכול כדמוכח מהסוגיא עבדא דאתפקר כרב טובא כו' עד אמר אביי היכי ליעביד כו' ליעשי ליה ט' לא הוי מצי א"כ בהא אתפיים כדאיתא התם וכ"ש לאביי כך כתב רבינו שמחה ואמת ושלום שפטו בשעריכם ויסגא שלומכם כנפש משרתכם הצעיר הקטן דוד שפרי"ן :

סימן קכח שלומכון יסגא לעדא עדה יקרה אם בישראל קהלא קדישא דרעגנש"פורק אלייתא תרבא ומשכא אורך ימים תשבעו. בהעתקות דלעיל מצורף לאשר נכתב לו בר מן דין ראיתי —

ראיתי שעלתה חולדה עזה בין סיסים מהו' אנשיל ובין עמיתי מהו' ישראל יצ"ו כהכלתי והשתוממתי מהא דחזינא דאסיק מהר"א יצ"ו הנ"ל אדעתיה וקעביד מעשה להשפיל ולהוריד את מהו' ישראל יצ"ו הנ"ל ולצוויה כאחד מן התלמידים למחות בידו לישב בישיבה לדון ולהורות איכה יעלה על לב ככה הלא נמשח בשמן זך דסיסים מהרז"ך . ובשמן רענן יפה פרי תואר מה"ר יעקב . ובשמן מודשן דמה"ר דוד הי"ד . גם משמני ילקתי על ראשו כאשר ידעתיהו כדאי ראוי לכך בגמרא והכרא ולמה יגרשו כתו ושמו ואי מטעם הסגת גבול מסודענא לכון הקבלה שיש בידי שמעתי מפי הה"ר יונה במה"ר שלום היהים קרובי שאמר בשם אביו אמי ואבותי ישבנו בישיבה לדון להורות בנויא"שטט אם היה בא אחר אללי להיות מנהיג כמוני לא הייתי מעכב ע"י והיה תמיה מאין הרגלים שטועים המנהיגים הסגת גבול בכה"ג והשפרתי הדברים הללו למה"ר אנשי"ל מר"פורק אמר לי הזקן מה"ר מאיר הנ"ל אמר כה"ג מי נתן או הורים לי הגבול שלא ישיגו אחר עכ"ל הגדולים ז"ל . ונראה נמי דהמדקדק בתוס' פרק לא יחפור ימצא מבמעוות טובא דאין כח ביד ת"ח זה למחות בחבירו שיקבע דירתו אצלו ולקחת תורה חבר עיר וכן הוריתי למהר"י יצ"ו הנ"ל בהיותו אללי בנוי"שטט כאשר מה"ר גד"על מהורל"בורק רצה לקבוע דירתו אליו לברונ"א . וכ"ש דכל מה דאסרו חכמים שלא ירד איש לאומנות בידו להסיג גבולו ולהרחיק מזיקו הייתו דווקא בכל מידי דאית ביה פיקוח פרנסה ומיעוט רווחין והוסר מחייתו אבל כה"ג דחד עביד הרבותא דמתא ואידך קאתי למיעבד נמי הרבותא דמתא כוותיה ואין בזה חסרון כיס מאן לימא לן דאסור בכה"ג דכל חד וחד בעי למזכי בשכר פרנסי ישראל שהוא שכר שאין לו שיעור ולא דמי למי שהחזיק במקום כמה שנים דמשמע מלבון מהר"ם במרדכי פ' חז"ה דאית ליה בה חזקה שלא יוכל אחר לדחותו בכלום ממנהג דבלאי התם דרגילין לקנות חזקה כה"ג מן הצבור וליגנות לדקות והקדישות על ככה להניח להם וליורשיהם לחזקה אבל כתר תורה ובהכתה דידה הרי היא מונחת ומופקרת לכל מי שרוצה לזכות בה ואי משום דיש פיקוח פרנסה בדבר מחמת הפרס שתפול לכיס המנהיגים מגיטין וחליצה והשבעת נשים ושכר ברכת אירוסין ונשואין וכה"ג כמה צלדקי על קיבול פרס זה אנו בושים ובטורח למלאת היתר לרובן והאיך נחזיק אותו כולי האי להשגיבו פרנסה ומחיה לבלתי ישיג אחר בהם . אין פנאי להאריך יותר ובקוצר אנוה להשכים בכל פוקף אשר כתב מופת הדור מהרל"י ופי כפיהו ידי כידו בענין אשר כתב ממש נאין בין ואתם אנשי חיל יראי אלהים אהבלייא עם עלייה הרדופו הצדק והשלום חפשיתו ידיכם לבלוע לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם . גדול השלום שהוא כלי המחזיק את הכל וגם אני כותב למהר"י יצ"ו הנ"ל שיתוש לכבוד הזקן בכל מאי דאפשר ליה לסבולי והיה זה שלום על דייני ישראל . נאם הקטן והצעיר שבישראל :

סימן קכט

לדולה מים מבארות עמוקים כל רז לא אנס ליה ועמו נמוקים הוא מ"ה ר"ג הגאון מהר"י יצ"ו .

נא אדוני יורני נא מר על ספק ג' שעירים שנולדו מב' עזים אחת ילדה וולד אחד ואחת ילדה שתי וולדות ולא נודע איזה נולד ראשון מן השנים והעזים הם של ה"ר מייסטר"ל לוי הוא בקשני לכתוב לך תוכן הענין ותמציתו והנה עתה מקרוב כשהלך למרפור"ק בזמן החורף שעבר נתן העזים לנכרי ב"ח שלו לגדלם ולטפל בהם זמן הקיץ ובשעה שנתן לנכרי אמר הנכרי בפירוש אין אני מטפל בהם כ"א בשכר שיהיו הוולדות שלי בשכרי וא"ל ר' מייסטר"ל אין אני מניח לך הוולדות אך אתן לך דמיהן ואז אמר עוד הנכרי שלא רצה כלל כ"א בשכר הוולדות והכי הלך ר' מייסטר"ל לדרכו והניח העזים ביד הנכרי ואמר ר' מייסטר"ל שכוונתו היה להכריח הנכרי ליקח המעות ולהחזיר לו הוולדות ולא היה לו ספק בזה כי בודאי וברור לו שיכוף אותו לכך עבור שהוא ב"ח שלו ולכך ליוה לחמיו בשעת הליכתו למכור הוולדות לנכרי כדי להפקיעם מבכורה וחמיו היה מתרשל ולא מכרם עד שיולדו הוולדות והעזים לא ילדו מקודם ברשותו אך היו חולבים כשלקחם והשונד לי הדבר ליותי

לר' מייסטר"ל שיחקור בנכרי שקנה מהם עד שיגידו לפ"ת אם ילדו קודם וכן עשה והגידו לו הנכרים שילדו מקודם וגם אמרו לו שם הנכרים אשר מכרו להם הגדיים ההם . ונלא אמ"ץ ככר יש לי פסק מכ"ת שיש לסמוך על דברי הגאונים שמתירים פרה חולבת היכא דנכרי מסל"ם וניכר מתוך דבריו כן שלא להשביח מקחו נתכוון או הס"ג ותו העיקר דדרש ושאל מר אחר דבר זה אנשים ונשים הבקיאין בדבר זה ואמרו שמעולם לא שמעו שום פרה שחלבה זמן ארוך קודם לידה הרבה חלב כמו בעד ב' או ג' פשימין וא"כ בהמות שלנו הלוקות הם מצלהם בענין זה עכ"ל אך קצרתי . ונא אדוני גם אלו הנכרים הסל"ם כדבארתי למר ואין לומר שכיוונו להשביח מקחם שהרי לא השביחו בשעת המקח ומסתמא לא שייך למימר דלהשביח מקחו קמכוון אם לא מה שמשביח בשעת המקח ועוד ניכר קצת שהאמת אתם שהרי הגידו לו שמות הנכרים אשר מכרו לו הגדיים לכך אין דרך שמשקרין בדבר שאפשר קצת לברר דאם היה מכיר הנכרים היה שואל את פיהם . אך לפי הנראה שמעתי ממר על פה שמשמע שהוא קצת דרך העזים להיות חולבות קודם שילדום לכן מסתפיקנא אם יתיר מר מכח טעמים והכרות אלו אך יבאר לי מר אם יש להתיר מטעם זה מאחר שהנכרי עומד בדבורו מתחילה ועד סוף שלא רצה ליתן לו הוולדות ואפי' עתה כשחזר רבי מייסטר"ל אמר שברור לו שיוכל לסלקו בזוזי מ"מ כל כמה דלא מסלק ליה שיעבוד דנכרי על הוולדות הוא ודומה קצת לבהמות ארנונא דפטור מן הבכורה אע"ג דמצי מסלק כו' . ועוד יש להביא קצת ראייה מן היונ"ד שכתב משם הרמב"ם ז"ל המקבל צאן ברזל מן הנכרי בדמים קצובים ופוסק עמו שיהיה השכר ביניהם ואם פחתו פחתו לישראל כו' עד יראה הר"ל שאין לנכרי חלק כלל בוולדות אלא שנותן לו חלק הריוח בדמים אפ"ה מה שילדו הוולדות פטורין ומה שילדו ולדי וולדות חייבין עכ"ל וכל זה נמצא במשנה בבכורות . הרי שכתב אע"פ שאין לנכרי חלק בוולדות ולא במה שילדו הוולדות מ"מ ולדי ולדות פטורין מטעם דפירש התם הואיל ואם לא ימצא הנכרי מעות לגבות ממנו יגבה מן הוולדות והוי יד נכרי באמצע א"כ ה"ס בנ"ד איפכא שנתן ישראל לנכרי אם לא ימצא הנכרי מעות לגבות שכר טיפולו שיגבה מן הוולדות שהם ברשותו . וא"ל דשאני הכא משום דהוא ב"ח שלו וא"כ ככר יש בידו של הנכרי מעות לגבות מהם דר' מייסטר"ל אמר לי דידוע לו דלא הוי מצי לסלקו מן הוולדות רק במעות מזומנים כי אותם המיוחס שיש לו על הנכרי אינו שלו בלבד אך ק"ל במה זכה הנכרי באיתו שיעבוד הרי ר' מייסטר"ל לא נתכוון להקנות לנכרי אלא הוולדות או דמי הוולדות והוולדות לא היו בעולם וכ"כ הגאונים אם יקנה לנכרי אוזן העובר אין הקנין חל לפי שאין העובר בעולם ובפרט לרש"י דפי' דמעות קונות בנכרי לא מועיל כלום שהרי לא נתן לו הנכרי מעות אם לא שנאמר דהוצאת טיפולו הוא במקום מעות . ועוד יבאר לי מר אם יש להתיר הב' בכורות מעז האחת מטעם ס"ס שמא זה לא יצא ראשון אם תמ"ל דיצא ראשון שמא הלכה כמ"ד חלב פוטר וכבר שמעתי ס"ס כהאי והביא ראייה מן המרדכי פכ"ש . אך קצת נ"ל דוחק כזו דמ"ע דמ"ד דחלב פוטר משום דרוב בהמות אינם חולבות אא"כ יולדות וא"כ הכל שם חד ספיקא הוא שמא כבר בכרה וחס לא יצא ראשון או שמא י"ל הואיל דספיקא אתא מכח רוב ומיעוט מקרי שפיר ב' ספיקות וכ"ש הלא ר"י נ"ל ס"ס היכא דספק ראשון דאורייתא בפ"ק דביצה ובסמ"ק במקום שלא לאכול טריפה ובסמ"ג במקום שלא תבשל ובא"ז ובהגה"ס באשירי ס"פ ג"ה ובשערי דורא . הא ליתא דדוקא דספק הראשון עומד פ"א בפ"ע דאלו הוי בוודאות כרת הוי ספיקא אחת תלוי ולהכי לא מועיל מה שנתערב א"כ דומיא דביצה והכי משמע לשון סמ"ג ולשון א"ז והגה"ס דאשירי אבל כה"ג דמעולם לא נתברר חד ספיקא זולת השנייה איכא ס"ס ובאשירי פג"ה איכא דדיעות גורמות הדבר בין לאיסור בין להיתר בסמ"ק לא חשיבא ליה ס"ס כה"ג כיון דב' הספיקות מענין א' במקום שלא לאכול בשר בחלב ע"ש ובפג"ה איכא דבכה"ג איכא ס"ס מפרק השוכבת ע"ש . מיהו נראה אפי' ס"ל לר"י דלא הוי ס"ס מ"מ איכא לצדד להיתרא

להיתירא כיון שהיתה חולבת ואע"ג דמהר"ם פסק כר"ת דחלב אינה פוטר היכא דאיכא עוד ספיקא אחת מודה ר"ת שהרי טעמא דר"ת משום דחיישינן למיעוט לחומרא לר"ת כיון שהחזקה מסמיך למיעוט ומיהו למיעוט דמיעוט לכ"ע לא חיישי והכא מכח ספיקא איכא אייתיר המועיט והו"ל רובא דרובא והרי רובא עדיף מרובא וחזקה דחשיב ליה רבא ס"ס פ' בתרא דיבמות וכה"ג בסמ"ג מוכח דס"ס עדיף מרוב דבס"ס אפי' דבר שבמנין ובריא בעי להתיר :

סימן קל מרב השלום ויפיה לך שלמא אהובי עמיתי הה"ר יוזמ"ן כ"ץ יצ"ו. ע"ד ספיקי בכורות אשיבך כלשון כאשר כתבת וקבלת ממני שיש להקל בפרה חולבת שילדה אח"כ להוציא הולד מספיקא דבכור לפום אשר אתידע לי מפומא דאינשי טובא דפרות שלנו לאו אורחייהו כל עיקר להיות חולבת אא"כ יולדות ואפ"ה לא הוי סמכינן אהך טעמא לחודא אלא היכא דאיכא בהדה נכרי מסל"ת ונראה דלא אכוון להשיבה מקמו כן הדבר שכך אני מורה ובא. אמנם מעיזים דרשתי כבר דרגילות הוא קצת שהן חולבות קודם שילדו לא הוי סמכינן אבריותא דלעיל ויפה אתה זכר מה שקבלת ממני בזה ע"כ לא ברירא לי כלל להתיר הני ספיקי בכורות דעזים מס"ע דחולבות הן ואטעמא דנכרי מסל"ת לא מלאה לבי לסמוך עלה לחודיה ואע"ג דמשמע שפיר באשירי פ"ג דבכורות דהא דלא מהמנינן נכרי מסל"ת ה"ט משום דתלינן דלהשביח מקחו קמכוין הא איכא דמוכח מלתא דלא איכוון לכך מסיימן מ"מ ביו"ד כתוב התם מסל"ת לא סמכינן עליה ותו דאמר פ' הגוזל בתרא דאין מסל"ת כשר במילי דאורייתא אלא בעדות אשה בלבד ול"ע בדבר. ואשר כתבת אי יש להתיר מטעם דנכרי התנה ועמד בדיבוריה ע"ז דאינו מטפל בהו אלא ע"מ שיהיו הולדות עצמן שלו ולא דמיכן זהו הכל הטוב שבדבר הזה כמו שאכתב אח"כ. אבל ה"מ שאף אם היה נשאר ברצונו של מייסטר"ל שיתן לו דמיכן אפ"ה כל כמה דלא מסלק ליה שיעבודא דנכרי שלויה וידו באמצע ודמיא אותו לבהמות ארנונא דפסק רב אלפס כאיכא דאמרי ופטורה אפי' מצי מסלק ליה לא דמי דהתם הארנונא מוטל רק על הולדות עצמן אלא שכך הוא דבר המלך ודמו שכל מי שירצה לתת דמיכן יקבל במקום הולדות ולכך סבר דכל כמה דלא סילק ליה ידו שייכא בגויה אבל בנ"ד דלפי תומו של מייסטר"ל לא הו"ל לנכרי מעולם שותפות בולדות כלל רק שצריך לתת לו דמיכן איכא למימר דכה"ג לא מקרי יד נכרי באמצע. ואשר הבאת ראיה ממקבל צ"ב מן הנכרי דכתב יו"ד דמוכח מדברי רמב"ם ואפילו אין לנכרי חלק בוולדות רק בשכר וריוח מן הדמים ואפ"ה פטורין הוה מתניתין דבכורות מייתי לה תלמודא פ' א"נ ומסיק רבא התם דטעמא הוא דמשום דאי לא יהיב ליה ישראל זוזי אתי נכרי ותפיס לה לבהמה ואי לא אשכח בהמה תפיס לה לוולד כו' ומקשין עלה התום' שם דמ"ש מבהמת ארנונא דפ"ק דפסחים לל"ק דרבא דהיכא דמצי מסלק ליה חייבת בבכורה ולא פטרינן לה מס"ע ומתרצין דהתם שאני לפי שגוף הבהמה של ישראל היא אבל הכא גוף הבהמה של הנכרי היתה כל כמה דאית ליה לנכרי יד זכייה באת"ל בגזל פטור בבכורה ע"ש כי קצרתי וחלוק זה איתא נמי בנ"ד וק"ל. ואע"ג דכתב ביו"ד בקיצור או נכרי שקבלה מישראל משמע דאין מחלק הכי אין בידינו פה מיימוני מס' קדשים לדקדק בו ובעירך מצויין הרבה תדקדק שם. ומ"מ להתיר בוולדות מטעם ס"ס והבאת ראיה מן המרדכי כל שנה כמו ששמעת כבר ממני. עיין בזה בכמה גווני חדא דלא הייתי צורך כלום לראיה הזה דמרדכי דאפי' אי ליכא מאן דסבר דקי"ל חלב פוטר מ"מ ליכא דפליג דספיקא הוא שמא ילדה בכר וא"כ איכא ס"ס שמא ילדה בכר ואלו גדיים שניהם פשוטים הם ואת"ל לא בכרה כבר איכא למימר אבל אחד אינו זה הבכור. ומ"מ דהם חד ספיקא הוא ליתא דודאי אם ילדה העז זכר ונקיבה והוי מספקא לן איזה נפק תחילה כהאי טובא אירע מקרוב קודם זה בערווי"א ושאלני מה"ר משה על הדבר ורוצה לומר גם הוא דהם חד ספיקא הוא והבאתי לו ראיות דחשיב שפיר ס"ס אפי' כה"ג ואף לפי דבריו לא דמי לס"ס דידך דהתם הספק שאחרון אינו מוסיף ומתיר כלום יותר מן הראשון וכן הראשון יותר מן האחרון דספיקא שמא ילדה בכר ונפטר בכר לחמה קודם שילדה עכשיו הני תאומים וספק האחרון נמי היינו מעין זה דשמא הנקיבה ילדה תחלה ונפטר הרחם קודם לידת הזכר דנקיבה גופא אין נפקותא אבל נ"ד דהספק הראשון מתיר טפי מן האחרון דאם ילדה בכר א"כ אלו התאומות שניהם פשוטות וכה"ג חשיב שפיר ס"ס דב' הספיקות אינם מענין אחד. אמנם נראה דודאי לא מהני ס"ס כה"ג כלל כדאיתא בהדיא בשע"ד אהא דבא זאב בתוך העדר ודלה בהמה אחת דכתב ר"י דאין להתיר מכח ס"ס שמא בגן דרס ואת"ל ביד דרס שמא אינה זאת כיון דספק הראשון דאורייתא אינו בטל אפי' ברוב כ"ש חד בתר ע"ש. אמנם נראה אחרי שהנכרי עמד בדיבורו ובתנאו לטפל דוקא בשביל ולדות עצמן ומייסטר"ל הניח לו העזים על דבריו נהי נמי דמייסטר"ל היה בטוח להכריחו שיתנם לו אפ"ה מן הדין היו של נכרי אלא שהכא זה ליטול ממנו ע"י אונס ובחזקה והיה כאן מעיכה ומשום דכיון דברשות הנכרי הוו בשעת התנאי כמו שנראה מלשון מכתבך וקנה לו רצונו במקום מעיכה ומשום נמי כאן במה שקבל עליו להאכילם ליטפל בהם כמו שכתבתי מאי לך למימר דבר שלב"ל הוא יש להביא ראיה ע"ז מפרק המפקיד בתחילתו דפריך מהא דקאמר דכפילא דשומר הוא והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ומשני נעשה כאומר לו לכשתגנוב כו' עד הרי פרה קנויה לך מעכשיו וכ"ש נ"ד דהכא היו העזים מעוברת ומלתא דעבידא דאתא הוא דאמרו נעשה כאומר לו קנה בהמה לוולדותיה דמהני כעובדא דרב מרי בבכורות וקרא מוכח הכי גבי יעקב אבינו ולבן שקנה הולדות כמו שהתנה עמו בשכר טיפולו וטרחו. ואחרי דכמה גאונים פסקו דחלב פוטר ואית לן נמי הני לצדדין להתיר המקיל לא הפסיד מ"מ הדקדקו בעצמיכם בעירכם עם כל יודעי דת ודין כי היכי דנימטייה לכל חד וחד שיבא מכבודא. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן קלא שלומך רב לאהובי עמיתי הה"ר יוזמ"ן כ"ץ אשר דרשתי אם מברכין שהחיינו תרי זימני אקידש"ן ואמטע"לן וכה"ג מלאתי בדרשות שכתב בשם השר דלא אמרינן דמברכין. כבר הראו לי ג"כ בדרשות ולא אשכחנא בהו הכא מילתא משום דדומה לי קצת דודאי שמעתי איפכא מהה"ר יוסף בן השר בשם אביו ותו דאספר חסידים קסמכינן וידעתי שהשר נהג מאד אחר אותו הספר והולך אתרמי מילתא דפסק כנגדו וגם הה"ר אברהם מעגלי"ל כשלמד פה אצלינו היו לו חדושים מועתקים ממוהר"י מולי"ן והיה כתוב בהו צריך לברך תרי זימני וכהא סלקינן דכן קבעתי בחדושים שלי:

סימן קלב ועל הנשים בשעת נדותן אמת הורתי להם בימים הנוראים וכה"ג שרבות מתאספות לבהכ"נ לשמוע תפלה וקריאה שילכו לבהכ"נ וסמכתי אדש"י שמתיר בה' נדה משום נחת רוח לנשים כי היו להן לעצבון רוח ולמחלת לב שהכל מתאספין להיות בצבור והם יעמדו חוץ ואשכחן נמי דשרינן להו סמיכה בזוקפן ידייהו אע"ג דנראה כמו עבודה וחלול בקדשים משום נ"ר שלהן כדאייתי רבותינו מיניה ראיה על תקיעת שופר בר"ה במס' ר"ה ע"ש. ועיין גם בה' נדה של מורי דודי הקדוש מהר"א ז"ל תמצא שהגיה מא"ז גדול בשם הגאונים דמשמע דאיסור גמור הוא ובא"ז קטן כתב רק דיש נשים שנמנעות ויפה הן עושין הא קמן דאין להבין אלא זריזות ופרישות בעלמא הוא. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן קלג שלמא יסגא לחדא לאהובי עמיתי הה"ר יוזמן כ"ץ אשר כתבת לי מן הקובץ שהעתיק מספר אגודה דשיעור נערה נתנו ב' חדשים וכן הורה מה"ר יעקב ס"ל ומה"ר נתן ס"ל ומי יבא אחר המלכים לסתור דבריהם אמנם מלשון מהר"י ז"ל שהורה למהר"ז ז"ל משמע קצת שלא היה לבו נוטה כך אלא שהיה משיב לשואלים כס' אגודה וכ"כ מהר"מ אגסיל בפסח שלבו היה נוטה להדבר אלא שהיה משיב לשואלו פלוגתא דרבוותא היא:

סימן קלד על דבר האבל תוך ז' אי שרי ליה ללכת לבהכ"נ ביום ראשון דסליחות. שאילי הה"ר יודא כתב לי ג"כ מזה ואמת כי כבר התרתי כך בזכור ברית ונראה שהוא צורך

שעה הרבה יותר מבתחלת הסליחות שהוא יום תענית לכל וכתבו החיבורים שמשום אורך שעה התירו בליל יום כפורים לומר פיוטים לאור הנר אבל היכא דליכא אורך שעה הניכר משמע קצת דאסור וכה"ג אבל בליל ט' באב הורגלו החיבורים להתיר ללכת לבהכ"נ משום דבלאו הכי כולם אבלים הם משמע אי לאו מהאי טעמא הוי אסור אף בלילה שהרי הזכירו בפירוש לילה ויום והתם נמי אורך שעה קצת הוא לשמוע קריאת איכה בלילה ואי שרינן בכל לילה משום אורך קצת לא היה לכתוב אלא שהאבל מותר לילך לבהכ"נ אפילו ביום ונראה הטעם כיון דהולך הוא בתוך חבורת בני אדם לא מקרי מתבודד והוי לילה כמו היום שאמרו חכמים לצאת מפתח ביתו כדי לישב בדד. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן קכה

המקום יהיה בעזרך אהובי עמיתי הה"ר יוחנן כ"ץ ראיתי וידעתי מכתבך ומה תעשה כבר ידעת כי גם לכבודי ולכבודך לא נזקקתי להלאה בעיניך בשוטים רק במילי ואף כי ידעתי כי בדברים לא יוסר עבד מ"מ הראיתי טובי על פניך ואני כותב כאשר הראה. ואשר קרא לך כמו ממזר עד אשר תברר אין נראה לי לדון עליו שיצא כמו שהיה קורא לך ממזר כאשר חלקה בעלמך דאף לפי כל ראויותו אין להאמים אלא אם אמר אתה עושה כמו ממזר או מתנהג כמו ממזר אבל בדרך תנאי ותשובה זה יש לתרץ דבריו וליישב רוצה לומר שאתה לא תברר אתה כמו ממזר שרגיל להיות חצוף והקרן וכה"ג אבל אם תברר כבר אתה וק"ל מזה אין להאריך יותר:

סימן קכו

ואשר שאלתני מההוא יתום שתובע בעל אמו אין נראה כלל לחייב היורשים אלא שבועת יורשין שלא פקדנו ולא מבעיא היכא דהודה אביהם שלא בפני ב"ד דלאו הודאה היא אלא אפי' הודה בפני ב"ד וחייבוהו ב"ד שבועה יורשין נשבעים שבועת יורשים ונפטרין דמאי הו"ל למורים למיעבד דאונס הוא עכבו דלא הוי מצי לאשתבועי וכתבו התוס' ריש פ' הפרה דכל היכא דלא הוה מצי למיעבד לא אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם ויורשין נמי מש"ע פטורין מן התורה כדתני אמי שבועת ה' תהי' בין שניהם ולא בין היורשים ואע"ג דקי"ל דאין אדם מוריש ממון שחייב עליו שבועה לבניו היינו דוקא לגזילה כדאיתא התם אבל להחזיק פשיטא דלא. כתבתי בנחיצה נראה דדינא קמייתא. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן קכז

תיכתב לשנה טובה אהובי עמיתי הה"ר יוזמן כ"ץ י"ץ אשר כתבת לי מההיא דעשן תדיר שפסקתי שאפי' לכתחילה לא מצי מעכב בעשן שאינו תדיר ומצוי מההיא עובדא דירושלמי ועתה דחקתי ליישב הירושלמי דאיירי דוקא לענין דים חזקה לעשן שאינו תדיר אבל לעולם לכתחילה מצי מעכב כאשר כתב בהדיא הרמב"ן בטור חו"מ. דע לך כי לא על לשון הירושלמי לחודיה סמכתי דהיה אפשר שקיצר בלשונו כמו שהוא רגיל אלא גם מלשון המרדכי בשם תשובת רב מתתיה גאון אהכיא דראובן בקש פורני כו' מוכיח בהדיא ובפשיטות דעשן שאינו תדיר ומצוי לא מצי מעכב אפי' לכתחילה שהרי כתב שבקש לעשות פורני חביריו מעכבים עליו משום דהזיקא רב ומצוי משמע הא לאו הכי לא מצי מעכב והיא תשובה מייתי נמי בהגה"ה במיימוני פ"א בהלכות שכנים. ועוד מוכח מיניה דאיירי לכתחילה דכתב שכיניו יכולין לעכב מפני שהזיקו מרובה ומצוי מחמת העשן ועל המזיק להרחיק את עצמו אפי' לר' יוסי כו' והך דר' יוסי לא איירי אלא לכתחילה ואפ"ה לא חייב להרחיק אלא משום דהזיקא מצוי ומרובה ואע"ג דמסיים בתר הכי ופורני זה הזיקו מרובה ומצוי ואין לו חזקה אין לדקדק דאיירי לענין חזקה ז ואף זו קאמר משום דבעו לאתויי על ההיא דקוטרי דאיירי לענין חזקה נקט הכי. עוד דקדקתי עכשיו בהגה"ה באשירי משם מהרי"ח דע"כ עשן שאינו תדיר אפי' לכתחילה לא מצי לעכב דכתב אהא דתנן חנות שבחצר יכול לעכב כו' עד אבל עושה כלים ומוכרן בשוק ואין יכול לומר כו' וכתב עלה נראה דאפי' אם רוצה להחזיק באומנות אלו מחדש לא מצי לעכב דהא דאמר רב אין מחזיקין לנזיקין מוקי לה רב זביד בקוטרא ובית הכסא אבל שאר נזיקין לא ע"כ הא קמן דמייתי ראייה אמילתא דלכתחילה מההוא דקוטרא ובהכ"ס וא"כ מוכח בהדיא דכל מילי דלאו כקוטרא ובהכ"ס אינן אפילו לכתחילה לא מצי מעכב ועשן שאינו תדיר כתב אשירי והתוס' ומרדכי דאינן בכלל קוטרא דקאמר תלמודא אבל הוא מורה בהדיא דלא כהרמ"ה בטור חו"מ וסמכינן עלייהו טפי מאדידיה ואף כי בפלוגתא דרבוותא על הניזק להביא ראייה וכ"ש הכא דהירושלמי משמע הכי בפשיטות מ"מ אינני קורא עליכם טועים בפסק שלכם הואיל ומצאתם כדבריכם בהדיא בפסקי הגאונים וכבר ידעתם כי אינני רגיל לדקדק בטוב כאשר ימצאו לי הדינין מפורשין בפסקי הגאונים המצויין יותר. דע כי נפשי בהלה מאד ברוב המדון תגר ומלחמה אשר בקהלכם ועיקר ע"י חירוף וגידוף המה קרוב הדבר שאסתלק בקרוב מלהתעסק כלום בדברים הללו ג"כ בעסקים אשר בשאר מדינות אי"ה י"ו אסתלק ע"י כי רואה אני שאין בי כח לסלק המסילות ולהרים המכשלות אני שלום כי אדבר המה למלחמה א"כ עידא דרבות ולאו מצוה היא ולמה היא לי. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן קכח

הכתב ותחתם לשנה טובה אהובי שאירי מהר"ר מייסטר"ל יצ"ו ועמיתי מהר"ר יוזמ"ן כ"ץ יצ"ו ועמיתי הר' אייזק סג"ל יצ"ו. אהוביי מדוע הוגעתם שאתם הואת לכתת רגלים הנה גם אותי הטרחתם ללא עת וליכנס במלחמה של תורה כאשר אין כלי מלחמה בידי כי כל ספרי גיסי מנדי"ל עדיין המה בנרע"ן והספרים שלי שהם בידי פה אינם לפי חאי צורכי ואף כי המה לקטנים מכמה בעלי בתים מ"מ אשיב לכם דעתי בדרך קצרה. אשר כתבת אתה שאירי שיש לצדד להתיר כי היכא דלא אתי לידי תקלה ובכך פי' ביאר יותר והביא ראיה ממאי דכייפינן אותם עליה כדי שלא תצאנה בנות ישראל לתקלה נראה דאי משום הא לא איריא וראיה ממה שמצאתי לפני כמה שנים בקובץ שהיה לה"ר מנדי"ל אבי מה"ר משה שי' שהוכיח מהא דאמר בהגדה פ' המוצא שאמר רבינו הקדוש בעת פטירתו בדרך נבואה דר' אהא בר אושעיה שמתינהו להנהו דאקפו פירי בכוורא וחללו שבת ולאשתמוד משום דשמתינהו וקשה מאי אשמועינן תלמודא בהך מילתא ורבינו הקדוש גופיה למאי הילכתא ניבא דבר זה אלא לאשמועינן דאפי' אם נראה לחכמים שמפני שהן מנדין ומחרימין מאן דהוא ובשביל כך יצא לתרבות רעה לא ימנעו בעבור זה מלדון ולעשות כהלכה כמדומה לי שכתבת מקרוב הראיה ג"כ הכה בקובץ בטרווי"ז שהיה ביד הה"ר שמשון ז"ל והשתא קו"ה הדברים ומה התם שבאין לדון ולהוכיח על מה שעבר כבר אין מבטלין ההלכה כ"ש שלא לעבור על הדת והלכה לכתחילה וכפינן דמאיס עלי כמדומה לי דהרמב"ם פי' טעם יפה שאין אנו עוברים דברי תורה באונס כפייה כיון דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני דאנן סהדי דגמר בדעתו לגרש ברצון כדי לשמוע דברי חכמים ע"ש וכה"ג סמכינן אאותו טעם שלא תצאן בנות ישראל כו' הואיל והיתר נגמר. ואשר כתבת אתה עמיתי כ"ץ דיש להתיר מההיא דכתב אשירי באין לנו אלא שם שהוא מחזיק לעצמו בפניו אפילו אם כמלא א"כ שאין שמו כך וכתבת דזה נמי החזיק שמו בפריישפור"ק יותר משלשים יום קודם נתינת הגט אליה בן קן. דע כי הביאו ראיה ז מהר"י ומהר"א מארץ הגר והשבתי להם מנפשאי הכ"מ בשם של עצמו אבל שם של אביו לא ידעתי מה שכתב א"ש בשם תשובת אביו שכתב ג"כ כהם אמנם בעובדא דידן וכפי מה שכתב מהר"ר טעבי"ל י"ץ היאך הוא שם אב ותיבתו יש לחלק מעט כדבעינן למימר לקמן. ואשר באת לצדד להתיר מטעם דמעיקרא קידושי טעות הוו משום שהעידו עליו שהיה מומר שתי פעמים ולא עשה תשובה כהוגן כלל כאותן הריקים הסובבים שהמירו ופעמים חוזרים ומחזיקים עצמם כיהודים ופעמים כנכרים לפי תומתם וי"ל דמש"ה כתב עדיין מומר גמור ולדעתא דהכי ודאי לא נתקדשה לו והבאת ראיה מדברי מור"ם שהביא ראיה לדברי הגאונים דיבמה שנפלה לפני מומר לצאת בלא חליצה ומתשובת מור"ם במרדכי סוף יבמות דחשיב ריקים כאלו כמו מומר גמור וכתבת עוד דמוכיח סופו על תחילתו שלא היתה בו לחלוטין תשובה לפי שברח מיד כששמע שבאו מכיריו נראה דכל דבריך הללו אינם כלל דברים של טעם אלא המוסין לאבין דמה

צריך

שייך לדמות מי שהוא שב ונכנס ללכת לדת האמת לכל הפחות בפרהסיא ואפילו אם בדרך רמיה ועקיבה למלאות תאותו אלא הרי הוא משמר שבתות ושאר מצות בשוק ואיך נדמהו למומר שעומד בדתו בפרהסיא ואינו מכניס עצמו לא בכלל ישראל ולא בכלל דיניהם ודאי בדידי' אמרינן דאדעתא דהכי לא נתקדשה כמו שכתב מהר"ם להדיא דאנן סהדי דלא ניחא ליה להתייבם לו כי יעבירנה על דת לבוא בגיות והא לא שייך כלל במי שנכנס לדת האמת אפי' רק בפרהסיא דודאי לא יביאנה בגיות וקשה לי דאי כמאמר דידך מאי הוי צריך מהר"ם למימר לבוא לגיות ניחא דודאי לא ניחא לה להיות אשת מומר מה צריך טעמא דיעבירנה על דת ותשובת מהר"ם דכפ' בתרא דיבמות נמי מוכח מדברי מהר"ם דריקים החוזרים כה"ג לאו תורת משומדים הם אלא הרי הם כרשעים ישראלי' שהן פסולין לעדות מן התורה דהך הוא לשון מהר"ם דכיון דהשתמד וכפר בעיקר פסול לעדות משום דטובל במים לא הוכשר לעדות ומייתי ראיה מפרק זה בורר ההוא טבחא כו' וכל הנהו דמייתי התם אלא רשעי ישראל ופסולין לעדות ומאי טעמא לא דייקתו מילי כבר כתבתי למוהרר"א ז"ל וז"ל דמהר"ם סבר דאינו אלא פסול מדרבנן כה"ג מדהוצרך לומר בסוף התשובה דאזלינן בתר רוב דיעות בפסולי עדות ואי מומר גמור חשיב מאי צריכא לרוב פשיטא דאינו נאמן לאיסור ולא להיתר ואפי' אין שם שום עדות כנגדו והבאתי ג"כ ראיה מהא דעל מנת שאני צדיק ואמרינן שמא הרהר תשובה כו'. האמת נחלק עלי וכתב דפסול לעדות מדאורייתא והיא דעל מנת הכין דמשום חומרא דאשת איש אמרינן דספק מקודשת היא אבל לא נחלק עלי כלל לומר דעדיין מומר גמור הוא כה"ג ושום חילוק בין רשע למשומד גם מה שכתבת דאגלאי מילתא למפרע דלא שב כלל מעולם מדברח וערק לו תמיה רבה אדרבה איפכא מסתברא דבושת פנים הוי לו ומשום כיסופא הוא דברח מפני מכיריו וראיה ששהה ברעגנשפור"ק יותר משלשים יום בתורת יהודים ואי היתה כוונתו גרועה ורשעה מי הזקיקו בפריספור"ק לסדר לו גט אין להאריך מזה יותר דהיה נראה קולא רבתא ונפיש טובא להפקיע קידושין מטעם זה ואפי' להעד בעלמא דהדברים נראין אשה פותה כזאת ענייה ומטופלת היתה בארבעה בנים ואין לה גואלים וקרובים אפי' היתה יודעת שהמיר כבר פעמים אפשר היתה מתרצה להתקדש לו אם נכנס לדת האמת דהיתה חושבת ע"י אהבה וחבורה עמו ישוב בתשובה גמורה ויהיה לשעתו. ואשר כתבת עמיתי הנ"ל לדון להתיר משום דבשם האב א"ל בגט ולכך גם השינוי אינו פוסלהו והבאת כמה ראיות שבשם האב לא פסל בגט אשיב לך שני חילוקים ברורים האחד משום דהעד ניכר בלא שמו בכתב ידו וכן היו חותמין כמו שהתקין רבן גמליאל רק אני עד בלי שם כלל והיו מקיימין מתוך כתב ידו עד שתיקן רבן גמליאל שיפרשו שמותיהן כדתנן פ' השולח ולכך די בשמו לבד משא"כ בשם הבעל השנית אם ישנו בעד שאחר הוא ששמו כשמו מה בכך כולי האי רובא דעלמא כשרים הם לעדות אבל אם ישנו בבעל שהוא אחר ששמו כשמו נמצא שהוא פסול לגמרי דכ"ע פסלי להאי גיטא חוץ מבעל. ואשר כתבת שהמשנה משמע כך דדין שם בבעל ושם העדים שוין בזה מדמיירי בכל הבבא בעדים ותנא אח"כ הניכתו והניכתה דאיירי בשם הבעל ושם האשה משמע לך דשוין הן תימה הוא ופלא כיון דע"כ רישא לא איירי אלא בעדים ולא בבעל דתנא בהדיא איש פלוני עד וסיפא לא איירי כלל אלא בבעל ואשה מדתנן הניכתה ומשום דערבינהו חשבת היקשות ודמיות מלבך ולפסוק ולהורות מהם אף מה שינוי כל כך יש בהא דערבינהו כיון דתרווייהו איירו בדין הזכרת השמות. ותו אייתית ראיה מדאמר תלמודא בפ' גט פשוט שם האיש הוא הדין שם האשה ואולי שם אביו לא קאמר אמשנה אמאי נקיטא ברייתא הוי לך לאיתויי ממתניתין דר"פ כל הגט שמי כשמך ושם אשתך כשם אשתי ובסיפא תנא מקום האיש והאשה ומקום הזמן ובפ' הזורק שינה שמו ושמה ושם עירו ושם עירה בכולהון לא מדכר שם אביו אלא ודאי צריך לומר שם האיש כמו שכותבין אותו בדינו וכן הקשית לנפשך מאי פריך תלמודא לשני יוסף בן שמעון ודמיא בקנה רוצה לומר סימנא בעלמא הוא ופירושו בעלי שתי רגל וכן הויא דלקמיה וליחוש דילמא שני יוסף בן שמעון פירשת הכי תמוה לרבים אין הדעת סובלת דחקים הללו בכמה דוכתין בפ' גט פשוט תלת זימני ובפ"ק דבבא מציעא ובפ' כל הגט והוא שהוחזקו שני יוסף בן שמעון בכל הני דוכתין לסימנא בעלמא ובפרט בהך דקאמר רב שני יוסף בן שמעון אין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה אי כפירושך דרוצה לומר שני יוסף בן שמעון ושני לאה אמאי קאמר נשותיהן אין עושין גירושין אלא אלו בפני אלו מבעי ליה. ומה שבאת להוכיח מהא דכל שהוחזק בעיר ל' יום ודקרי ליה לאו הוכחה כלל דמסיק לאבוה שמא אתריכא דהוא אליפוהא טובא אלא אשם עצמו תנו ודלמא אסיק לשמיה יוסף בן שמעון איוסף קאי ולא אשמעון ור"ל היכא דיוסף בן שמעון וראובן בן שמעון בעיר אחת דילמא אזול דראובן ומסיק שמיה כו'. ואשר כתבת כיון דאין עדות ברורה דאין שמו דן תמיהני וכי אין עדות די כמו שכתב מה"ר טעבי"ל דודך פירוש לו שהיה שמו דן נתגלה והניכתו דעליו. והיא ועדים בלא חתן עיין פ"ב דכתובות במרדכי היאך מפרשין עדים בלא חתן כמדומה לי שגם התוס' פ' נערה מפרשים כמו במרדכי אין להאריך יותר מזה. אמנם חזרתי לגדר מעט מזער ראיה וחילוק להתיר ואומר אני שנראין הדברים שאותו המגרש שם המובהק של אביו היה שכוח ונעלם ממנו אפשר לפי רוב השנים שנפרד ממנו אבל הניכתו דענזליי"ן זכורה לו וכל שכן דינו לכתוב דענזיי"ל כמו זנדי"ל ומנדי"ל שאנו רגילין לכתוב כן בעלמא וזה הרווק היה רוצה ליחס לו עכ"פ שם אב כשאר בני ישראל ובדה מלבו בתחלה כשכתב הכתובה נתן שהוא הקרוב לדענזליי"ן כמו נתגלה אלא ששם נתגלה לא שכיח כולי האי כמו נתן אח"כ כשרצה לסדר גט רמא אנפשיה עפי משום דהך מילתא אפי' ריקים ועמי הארץ יודעין דיש נפקותא גדול בגיטין בשמות הבעל והאשה ולכך דקדק מתוך הספק ששם אביו דן היה שהוא קרוב יותר להניכה דענזליי"ן וכה"ג החזיק את שם אביו דן וי"ל דמעתה דכיון דמתוך הספק דקדק בסברא מן הניכה ולהחזיק שם אביו כך והוא על כרחך הולך לבדות שם מלבו הואיל ולא ידע האמת יכול לומר דכה"ג יכול להחזיק שם לאביו אע"פ שאינו כן. ולא דמי לתשובת הרא"ש דלעיל דהתם היה יכול לכתוב שם אביו המומר אלא שלא רצה ולרואה נמי ליכא למיחש כדחיים איירי בתשובתו דהכא דהרואה שכתב דין יוכל להבין ג"כ מדעתו שע"י הספק נזקק מתוך הניכה ולא יאמר אחר הוא מה שאין כן בעובדא דאיירי או נימא הכי דאותו רווק הואיל ומסופק היה לצורך הגט רמא אנפשה ולא רצה לכתוב שם אביו מספק והחזיק את עצמו בשם אביו ושמא היה לפי האמת שמו דן ולא הוה ליה שום כינוי ולכך זכר שמו ואי הוה כה"ג שפיר דמי כמו שהבאתי ראיה כבר מן המקראות לבן בן נחור ומפיבושת בן שאול וליכא למיחש דנדרוש מהרר"ע שיחי' אי ידע ליה לשמיה דאבי אביו בכה"ג יש לו עדים בלא חתן כמו שמפרש לעיל במרדכי. מסקנת דעתי אינני כותב להתיר אפי' עם אחרים אפי' דילמטייה ליה שיבא מכבודא אבל אם דעתכם נוטה להתיר אינני קורא תגר ומערער ואפי' להיות כותבין לא אהיה ואם דעתכם להטיל על מהר"ם כ"ץ באוב"ן תולנו בודאי לכתוב לו משמי שלא אהיה קורא תגר ומערער ומתמיה כלל ועיקר. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן קלט

על דבר האשה מרת קסטו"ן שהיתה בשכבר אשת יצחק מזלצפור"ק שנפל בה ספיקא אי שריא היא לאינסובי לעלמא והתירה מחותני הישיש מוהר"ר טעבי"ל לאינסובי לעלמא מטעם תרתי בריותא הדא מחמת שנתגרשה ממנו ע"י גט לפני השמפט באוב"ן כאשר מבואר אותה הגבה ומתוקה בכתב מוהר"ר טעבי"ל ומתוך העדיות הכתובים בכתבו והאריך הרב הנזכר למעלה בראיות וטעמים להתיר מחמת אותו גט כמבואר בכתבו. ואידך בריותא מחמת העדות שנתקבל מן הנכרי שהגיד על מיתתו של ר' יצחק הנזכר למעלה בראשו מת והרוג כמבואר אותו העדות בשולי האגרת כזאת הועתק אות באות מן העתק שבא לידי מהר"ר טעבי"ל וכתוב מתחת לעדים הועתק אות באות מגוף העדות ואידך בריותא נמי האריך הרב הנזכר למעלה בכתבו בראיות ובטעמים כמבואר שם. והנה אבריותא קמא מחמת הגט

קשה

קצרה רוחי לישא וליתן בהנהו לדין כי כמה מיני תיובתא קא חזינא בהו ואם היינו באים לצדד בכולן להתיר לפעמים היינו צריכין למיעל פילא בקופא דמחטא ואעפ"כ קצת לא היה מספיק ושמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות על כן לא קאמינא אלא אשריותא תניינא הגדת הנכרי ממיתתו דלית בה אלא חד תיובתא שהגיד ע"י שאלה בר מן דין לכאורה נראה דהיה עדות מספקת לענין התרת אשה מטעם עיגונא ואהא תיובתא דשאלה חלק הרב הנזכר למעלה בכתבו דבכך עובדא דידן כ"ע מודו הבבלי כמו הירושלמי דמיחזי מסיח לפי תומו משום שהיה הנכרי מראה פנים לדבריו יותר מפונדקית לפי שהגיד כמה מאורעות וסימנים שאירעו בגופו בהריגה ההיא אבל פונדקית לא ראתה רק מקלו ותרמילו ומשמע בתוס' שילהי יבמות דלא הוי הוכחה גמורה לא מחוור לי חילוק זה כלל וכלל דאדרבה הפונדקית היתה מראה פנים לדבריה יותר מעובדא דידן דהתם אנו רואים ומכירים שיש אמת בדבריה שהרי הוציאה להם מקלו ותרמילו אלו היה חי והלך לדרכו לא הי' מניחו כאן וגם קבר הראתה להם ורמז בו קצת הוכחה ממש משום דבהתה אבל נדון דידן שהישראל שאל העדות מן הנכרי לא ראה שום הוכחה על המיתה ועל ההריגה רק לפי דברי הנכרי כיון דלא הכשירו חכמים עדות של נכרי מסיח לפי תומו רק בלא שאלה א"כ הדרינן לכלל דאורייתא דחשבינן כל עכו"ם פיהם שוא ועיקבא ורמיה כל דבריהן ואמרינן דכל ההוכחה והסימנים מענין ההריגה בדה מלבו כדי להטעות או מחמת שחדים או כמה צדדי ואיכא למימר דאפי' לר' אחא בירושלמי מודה בהא דלא מיקרי מסל"ת. והו כמו דשאלה דידן גרוע משאלה דאיה מבירנו דהתם לא הזכירו המיתה כלל אלא שאלוה היכן הוא והיא השיבה המיתה לפי תומה אבל כאן שאל השואל בהדיא אחר מיתה וק"ל. אמנם נראה אחרי שהעיד מהר"ר טעבי"ל התיר זאת האשה קשטו"ן ונשאת על פיו והרב הזה מורה הוראה היה כמה וכמה שנים ונסמך להוראה מן הגדולים הראשונים מהר"י אגר"א ומורי דודי מהרל"א ז"ל אומר אני דהך איתתא שרי למיתב תותי גברא דנסבה דהכי מסיק תלמודא פרק בתרא דיבמות דהא אמרינן נפל למים שאין להן סוף אשתו אסורה הני מילי לכתחלה אבל בדיעבד שפיר דמי וכתב בתשובת המיימוני הועתק מספר אביאסף דכל היכא דאין האשה מזידה לעבור על דברי חכמים שריא ולא מגרשין כמו לא להדה ולא לבעלה דנסבה כי ההוא עובדא דחסא דהתם לא התירה שום חכם אלא שטעתה בדיבורא דר"נ ואפ"ה שרי כ"ש כ"ד שהותרה על פי חכם כבר זמן מרובה קודם שבא מהר"ר פרן ואסרה דהכ"ג לא מקרי כלל מזידה. וא"ת שאני עובדא דחסא דהתם הוי מסל"ת דהתם דנפל למים שאין להן סוף ומפרשים התוס' והחבורים דרובן אין נמלטין אלא חשו חכמים למיעוטא משום חומרא דאשת איש ובמרדכי בשילהי יבמות כתב דאפי' מיעוט שאינו מצוי הוא ואיכא למימר דמש"ה אמרי רבנן דדיעבד שפיר דמי כיון דמדאורייתא שריא אזלינן בתר רובא הכ"נ אבל נדון דידן אי לא חשבינן הך סהדותא דהא נכרי עדותו כשירה בעדות אשה א"כ מוקמינן איתתא אחזקת אשת איש ואסור מדאורייתא ואפי' בדיעבד תצא מ"מ דהכי נמי איכא להתיר כיון דנפיק קלא דלא פסיק שרבי יצחק הנזכר למעלה מת ונהרג או טבעוהו ובעל אם היה ויש לו קרובים הרבה בכמה מדינות וזה כמה שנים שנפסקה שמו ואבד זכרו ושמועותיו הרבים עכשיו בגלותינו אנו מפוזרים ומפורדים מעט בכל מקום ואלו היה חי ברחוק מאתים או שלש מאות פרסה היה נודע ונשמע לנו. והכ"נ מיקרי רובא דשכיחי עובדא אע"פ שאינו בא אלא מכח סתמא הוי כמו התם סופרי דדייני מגמר גמירי ורוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן דאינהו נמי מכח סתמא קאתי. ובמרדכי שילהי יבמות שהבאתי לעיל מדמי להו להדדי מים שאין סוף והני רובים והכ"נ קאמר תלמודא צורבא מדרבנן קלא אית ליה אם איתא דהוה סליק סו' ומוכח מהתם בתשובה במרדכי פ' בתרא דאזלינן בתר אומדנא דדעתיה ואע"ג דמסיק תלמודא לא שנא צורבא מרבנן ול"ש איניש דעלמא היינו לכתחלה כדמסיק דיעבד אין לכתחלה לא משום דלכתחילה אין לנו לחלק בגזירות חכמים כדמסיק נמי בתשובה דלעיל דאין לבדות חלוקים מלבנו אבל דיעבד שפיר דמי למיזל בתר אומדנא דמוכח טובא כי הך. ונראין הדברים בזמנינו אפי' אדם בינוני אם איתא דחי הוא עדיין הוה ליה קלא זה כמה שנים ועפי מקלא צורבא מדרבנן בזמן חכמי התלמוד שהיו ישראל עם רב בכמה וכמה מקומות ותו דאיכא למימר דמים שאין להן סוף ליכא חזקה דאשה דייקא ומנסבא כדפסיק רבינו חננאל ועד אחד לא מהימני דהתם משום דאמרי בדדמי וכל היכא דאמרי בדדמי לא דייקא ומנסבא כדאיתא להדיא בתלמודא אבל בנ"ד דייקא ומנסבא והך מרע לחזקת אשת איש ושרינן לה למיכל אפי' בתרומה דאורייתא מהאי טעמא כדאיתא פרק האשה שלום. ועוד דהא הדבר קצת לגרועי האי סהדותא דנכרי מטעם שאלוהו ממים שאין להם סוף ורבי אחא בירושלמי לא קפיד אשאלה ומ"מ בתלמוד דידן מתיר אפילו מתכוין להעיד ובמים שאין להם סוף ליכא מאן דשרי מכל הלין נראה דכיון דאינסיבא הך איתתא קשטו"ן על פי חכם לא תצא ושריא למיתב תותי גברא:

סימן קמ

ומה שנעשו ברכותיו בלא עשרה ולכאורה הוה כלה בלא ברכה ואסורה לבעלה כנדה. אמנם מצאתי בתשובת הרשב"א ובתשובת המיימוני דאינו מעכב בדיעבד כלל וק"ל. ועוד דמסתברא דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה היינו בלא חופה אלא דנקט בלא ברכה לפי שעושין ברכה בשעת נישואין ובפ"ק אמר רב יודא אף בבית האירוסין מברכין אותה לפי שמיחדין אותו קודם כניסה לחופה וביחודא שנו כדקאמר התם ועיקר הדבר בחופה תלוי דכל ביאת אירוסין כביאת זנות הוא כל זמן שלא נכנסה לחופה אבל משנכנסה לחופה הרי היא כאשתו לכל דבר ליורשה ולטמאה לה ולהפר נדריה ואפילו בלא ברכה כדמוכח בכתובות פ' נערה התם חגר דידה לנישואין ובשום מקום ברכות אין מעכבות את המצות וכי ס"ד אם אין במדינה עשרה שלא תנשא אשה משום דברכת חתנים בעשרה ועוד אמר בהניזקין מעשה באדם וארוסתו שנשבו לבין הנכרים והשיאום זה לזה אמרה ליה לא תגע בי שאין לי כתובה ממך אבל משום כלה בלא ברכה לא נמנעה ותו לא מידי שמעון ב"ר אברהם ז"ל ה"ה עכ"ל. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן קמא

יברכך הש"י ברכת אבין הכהן הראש אהובי עמיתי הה"ר יוז"מן כ"ץ. כאשר כתבת לי מגומגם הגידין דשוף אמת הגיד לך עמיתי אליעזר שאני רגיל לשער כפי ראות העין כי סובר אני אחרי שיש חילוק בין שור הגדול ובהמה דקה גדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו אם כן ה"ה בעוף לפי קטנו ואם מהרי"ל ז"ל שיער ברוחב אצבע באולי משום דבשיעור מבורר לעוף עביד ליה מילתא דפסיקא. הנלעד"כ. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן קמב

שלומך ישגא לחדא אהובי מהר' יעקב אנפע"ט. אשר שלחת אלי ודרשתני היאך כותבין גיטין במקום מושבך רוטנ"בורק ונסתפקת בשמות האיש והאשה ובשם העיר והנהר ואיזה נהרות כותבין או לא וכתבת שדרשת וחקרת בכל הסביבותיך האיך נהגו שם המנהיגים הראשונים ולא מצאת בקשתיך זולתי זקן אחד המעיד לך גם ממעל"ן שלח לך הרב הכהן טופס אחד מועתק מטופס גט ישן שנכתב על שם רוטנבור"ק וכתוב על הטופס הזה שהוא מסודר מפי מור"ם מרי דאתרא הדיין ומאותו טופס עלו לך ספיקות במקצת דברים הנ"ל גם נפשטו לך מקצת ספיקות בדברים הנ"ל ועתה הנני משיבך על הסדר ובלשון קצר כי הליך נחוץ לדרכו. אשר נסתפקת אי צריכין לכתוב שם הלידה באיש ובאשה כאשר מצאת בטופס הנ"ל שכך כתב מור"ם מרוטנבור"ק נראה דמש"ה לא כתבינן כלל דבספר שלום קטן כתב דנמנעו לכתוב מקום הלידה מפני הטועים לכן נמנעו משמע בפשיטות דנהגו כבר לכתוב ואח"כ נמנעו מפני מיעוט ידיעות הדור ושכלו ומהור"ם אין להביא ראיה שהיה מופלג ובקי לא היה בדורו כמותו ואף כי בהגה"ה במיימוני כתב להדיא שאין לכותבו מפני הטעות וכתב שאם נצריך לכותבו יותר יצא הטעות מן התיקון מפני הטועים ע"ש. גדולה מזאת מקום הלידה שנהגו לכתוב כל

הקדמונים אפי' אותם שלא הנהיגו לכתוב מקום הלידה כדאיתא להדיא במרדכי אע"פ כן אנו בכל גבולינו ובדורותינו אין נוהגין כך לכותבו כדכתיב בהגה"ה במיימוני לעיל בשם ספר המקצעות שאם אין ברור לו לא יכתוב כלום והאידנא אנו גולין ומטולטלין ומקום דירתינו מרופה בידינו ולכך אין כותבין אותו . ואשר נסתפקת אם יש לכתוב ברוטנבור"ק וכל שום וחניכה וכו' כאשר מצאת בטופס הנ"ל או נימא ניזול בתר מנהג מדינת ורנק"ן דהאי אתתא יתבא ביה זו אינה צריכה לפנים כ"כ דפשיטא דבהך מילתא סמכינן על הטופס דכתב בהגהות המיימון הרי זימני דנוהגין באשכנז לכתוב וכל שום וחניכה וכן כתב באשירי פ' השולח ונתן טעם יפה לדבר מפני שהנכרים קורין ליהודים כינויים קרובין לשם עברי שאין ראוי לכתוב עליהם דמתקרי ולכך כותבין וכל שום וחניכה על פי הקדמונים שבזה נכלל הכל ואף כי באתרין פה נוישטא"ט אנו נוהגין לכתוב וכל שום וחניכה על פי הגדולים הקדמונים פה אע"פ שבכל אושטרייך ובכל ארץ הגר לא היו כותבים כל שכן ברוטנבור"ק דגזירת רינו"ס היא וכל מדינת וכ"ש דיש לנהוג אחריהם גם זה כמה שנים ששלח מהר"י וויי"ל ז"ל לגבולי שסדרו באויספור"ק וכתב בו וכל שום וחניכה ואע"ג דאויספור"ק סמוכה לורנק"ן יותר מלרינו"ס . ואשר נסתפקת אם יש לכתוב רוטנבור"ק באחד נון בין ט' לבי"ת זו אינה צריכה אפילו לפרוזדור דהא כולי עלמא קרי ליה הכי ואי משום דבטופס כתוב רוטנבור"ק דוק מרישא איפכא וממה נפשך חד טעות סופר הוא ולא ידעינן הי מינייהו ומעתה זיל בתר לישנא דכ"ע וע"כ סיפא טעות הוא . גם אשר נסתפקת אם יש לכתוב רוטנבור"ג בגימ"ל משום דבכתב גלחות שבחותם העיר כתוב כך בגימ"ל נראה דאין להסתפק גם בזה דיגידו עליהם ריעיהם ווירצפור"ג אויספור"ג שטרוספור"ג שכתובה בטופס וכן נורנבער"ג רעגנשפור"ג מרפור"ג כל הני קורין ומזכירין בסוף השם בגימ"ל וקרוב בעיני שגם בכתב גלחות נכתבין בגימ"ל ואעפ"כ אנו כותבין לפי דעתי כולן בקוף לפי שמוצא הלשון שנון ולא הוא יותר כך היא מבגימ"ל ובמדינות שמזכירין לשון אשכנז צח ושנון מדברים כך ואחר שנון לשון אשכנז אנו כותבין בגיטין כדבעינן למימר קמן . וגם הנהר שכתבת אתה לכתוב טויב"ר ובטופס כתב טובר"א נראה דהטופס מדוקדק בזה כמו שהעיד ג"כ הזקן דנראה דבכל המדינות שמדברים לשון אשכנז צח ושנון אין שם הנהר זה אלא טובר"א ולא בפתח או בקמץ תחת הבי"ת רק אותם שאין מדברים בשנון וקורעין את פיהם לדבר כן טוב"ר על דרך בית נקרא בלשון אשכנז הוי"ז בכמה מדינות והמדברים בשנון לא יאמרו רק הו"א וכן נוכל לומר בחילוף פתח או קמץ בחטף שמתוך קריעת הפה נקרא בחטף כמו בפתח אבל בדבר שנון אינו נקרא אלא בחטף וכיון דהוא בחטף יתכן לכתוב אל"ף בסוף שכך רגילין לכתוב בשמות הקצרים של העיירות הנהר"א בזל"א שכתוב בטופס ולפי דעתי ג"כ אולמ"א וכן עיר וויל"א כותבין כך . ועל שלשה נהרות הקטנים שכתבת לי מנהן בזה יש לדקדק יפה והנה אשיבך את הנראה בעיני בתשובת המיימוני השייכים לספר נשים כתב רבינו שמשון בעל התוספות שנדרש על הנהר שהולך חוץ לעיבורו של עיר ותוך התחום אם יש לכותבו על שם העיר והשיב שמן הדין אין צריך להזכיר כלל שם הנהר בגט אלא שנהגו לסימנא בעלמא לאפוקי מפני שוורים והביא ראיה על זה והכי נמי איתא במרדכי פ' השולח ופרק המגרש ושוב כתב רשב"א דהנהר אפילו הוא חוץ לעיבורה של עיר הואיל והוא בתוך התחום של עיר ובני העיר מסתפקין ממנו לכל תשמישין למברה ולכביסה ולטחון בריחים נחשב הוא עם העיר והביא ראיה על זה והוסיף שאפילו הוא חוץ לתחום אם היה נראה עם העיר נחשב כעיר ולא חשב הש"ג שינוי שם העיר אם כותבין דיתבא על נהר פלוני וסיום דבריו שהראיות שהביא לא הביאן לראייה גמורה רק דמיון בעלמא אלא הסברא היתה נראה לו כך ע"כ דבריו . והשתא הא קמן דהא צריך ראיה שלא יהא שינוי שם העיר כשכותבים הנהר שהוא חוץ לעיבורה אע"ג שהוא בתוך התחום שמעינן ודייקי' מדבריו ש"מ לנו ללדד ולדקדק לכותבו כל עיקר ולפי משמעות כתבך כל אלו שלשה הנהרות חוץ לעיבורה של עיר הם וכתבת שיש גם זולתם נהר גדול ששם העיר נקרא על שמו . ועתה אבאר לך בקצרה הנהר וארב"ך דלא מספקי ממנו כל עיקר ודאי אין לכותבו כדמוכח מתשובת רשב"א דלעיל והנהר שטייכל"ן הואיל והוא רחוק יותר ואפשר חוץ לתחום מכ"ש דאין לכתבו דמה שמסתפקין ממנו לצורך כרמים לא מיקרי מש"ה תשמיש העיר דאין בני העיר יוצאים לשם בשביל הנהר אלא בשביל הכרמים ואם אגב זה שותים ממנו לא מקרי בשביל כך תשמיש העיר דלא דמי לטחינה וכביסה ומברה שבני העיר הולכין אל הנהר בשביל תשמישין הללו וק"ל . והנהר טובר"א אע"פ שיש בו ריחים אחת י"ל אין לכותבו ונסמוך על הטופס ומשמעות דברי הזקן ומכ"ש תשובת רשב"א דלעיל דמשמע בפשיטות דסבר דכל שהוא חוץ לעיבורה של עיר בעינן כל תשמיש העיר ממנו ותו דכיון דעיר הזאת רוטנבור"ק נקרא בפי רובא דעלמא שסביבותיה רחוק ממש עשר או חמש עשר פרסאות רוטנבור"ק מנהר טויב"ר כדי להפריד מן רוטנבור"ק מן נעק"ר מוכח מילתא דליכא שום רוטנבור"ק בנהר טויב"ר זה כי אם הוא דאל"כ לא תימא הכי מה היה מועיל ההפרש דמרגלא בפומא מאינשי וכיון דכתבו הגאונים דאין כותבין הנהר רק לסימן א"כ די לנו הכא להזכיר בסימן אחד ולא בעינן להזכיר שתי נהרות :

סימן קמג

הרב הכהן הנזכר כתב יש קפידא שאין נכתב והרי את מותרת לכל אדם בשיטה אחת . מקפידא זאת לא שמעתי מימי ואפילו ריח קפידא לא ידענא בהו והדבר תימא הוא שבכל הטופסים של הגאונים שקדמו לרבינו תם לא נכתב כלל והרי את מותרת כו' ועתה שהנהיג רבינו תם לכותבו נחמיר בו יותר מבכל עיקר הגט ואי משום דתנן בפרק בתרא דגופו של גט הוא נעביד ביה זהירות יתירא א"כ מאי ראייה הביא דהתם אתמיה קאי דתורף הגט נמי עיקר הוא כמו חתימת העדים . הנה כתבתי לך את הנראה בעיני אמנם אין ראוי לך למיעבד עובדא אא"כ תדרוש כבר את רבותיך שהעמידוך אם תסדר והיאך תסדר . נאם הקטן והצעיר שבישראל :

סימן קמד

אליכם החיים והשלום אלופי ק"ק דפוזנ"ן מצד אחד והכ"ר אברהם בהנר"ם מצד השני . בקצרה אשיבכם על טענותיכם ועל תשובתכם בראשונה מה שרוצה הנר"א הנ"ל להיות מותר לו שיפטר את עצמו יחיד על ידי בקשתו או באיזה צדדי שהוא מפני שיש לו פסידות מוכיחות בענין השתוף וביתר טעמים שנתן שדעתו בשביל כך יכול לחלוק שלא לדעת חבירו כדאמרינן בגמרא פ' הגוזל בתרא דבמקום פסידא חולק שלא לדעת חבירו ונראה דלא מהני כלל כל הני טעמי בנ"ד דהא דהתם שותף חולק שלא לדעת חבירו כתב רש"י וא"ז ואיירי דאיירי לגבי חלקו לענין זה יכול לחלוק אבל לענין לקחת משל חבירו כגון דידן שבאותו שמוטל עליו שפוטר את עצמו ממנו מטיל הוא על אחרים נמצא הם נגזלים מכחו כה"ג פשיטא דלא מצי לחלוק אפי' אית ליה פסידא טובא או אף צד אונס אין לו בשביל זה להזיק לאחרים אף בא"ז פ' הגוזל בתרא כתב בתשובת רבינו שמחה האריך הרבה טעמים שאי אפשר להוציא את עצמו מן הכלל בשום צד להיות נחלק מהשיתופים וכן בתירוץ שני דמהר"מ במרדכי פ' הגוזל בתרא ובתשובת המיימוני ג"כ בתשובת מור"ם דאין לבקש צד ועילא להיות נחלק ונבדל מן הציבור במשא עול גלות מזה אין להאריך יותר . אמנם על עיקר דברי הריב אשר ביניכם היינו שאתם ק"ק רוצים שהנר"א יתן מכל תבואתיו כאחד מכל ממונו כאשר הוא הדת והמנהג בכל ישראל שנותנין מן הקרן כמו משאר ממון והחובות שאינם בטוחים צריכין הבעלים ליתנם לציבור בתורת יאוש ויהא חלקו מאז בו כמנהג הקהל אליו או שליש או רביע לפי דעתי כך בקשתם והנר"א רוצה וסובר שחובות כאלו שיש לו אינו מחוייב ליתן מהן מה שכולן בספק יאוש הם ואי אפשר לעמוד על עיקרם מה שיהיה בהם אפשר יאבדו לגמרי ואפשר יפול מהן הון עתק ולכך לא יתכן לו כל עיקר לעשות כולם יאושים ולמוסרם לקהל גם לעשותם בטוחים וליתן מהם כמו משאר ממון אי אפשר לו בעבור שאין לו לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות ושום דבר שחייב בהם שיוכל להוציא ממנו מזומנים רק מעט ספרים והבית וכלי בית שאין כל אלו מחוייבים בהם ולכך אי אפשר לו לפרוע שום מס כי אין לו רק אלו החובות ולא שום דבר אחר ע"כ

דבריו בקצרה. והנה לא ידעתי שאף רבנן קמאי כתבו דאי אפשר לכוין דין תורה ממש בעניני מסים אלא צריכין אנו לפסוק כדין דומה קצת לגילוי. ולכך נראה לפסוק לכם דודאי הכר"א הנ"ל חייב ליתן מס וכל העולים מסחורות אלו שיש לו איזה מהן שירצה לשום יאושים יתנם לציבור ויפה פורעם כמנהג הקהל שם וכל אותם שלא ירצו לשום יאושים יחזור הקרן בלא רבית משולם והסך שיעלה מהן יתן ממנו מס לפי הערך שעל שאר הקהל אמנם אחרי שהכר"א אומר בחומר שאין לו לפרוע כלום במזומנים וגם אין בידו לא כסף ולא שוה כסף כמבואר לעיל שיוכל למוכרן עבור מזומנים לבד העניינים המבוארים שאינם מחוייבים במס על זה צריך לישבע אותה שבועה כמו שרגילין הקהל לישבע בשבועות הודאות שאין לו לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות ולא מזומנים ולא שאר עניינים המחוייבים במס שיוכל למוכרם עבור המזומנים ובאותה שבועה יפרט ויפרש כל חובותיו שם כל אחד ואחד והסך כל אחד ואחד ואז מה שיעלה לו לפירעון לפי השומא יפרע להם אותו הסך מן חובותיו כגון אם יעלה לו לפרוע חמשים זוק"ק יתן להם חוב אחד עם זכיותיו שהקרן עולה לכל הפחות לאותו הסך ויהיה להקהל ברירה בכל חובותיו ליקח איזה מהן שירצו ואם יעלה אותם הסך הרבה ממה שיעלה לו לפירעון המס אז יהא אותו החוב מונח ביד נאמן בחזקת שניהם ואז ישתדלו שיצא אותו החוב נפרע מן הנכרי עצמו או אם יוכל למצוא מי שקונה אותו ואז יבררו שניהם מהקהל שהם נאמנים והם יקבלו עליהם בחרם שלא יזלזלו בקבלת הפרעון מן הנכרי עצמו או בדמי מכירת החוב אלא יעשו כאלו היה של עצמם ואם יקחו חוב שעלה עליו רבית זמן רב והם מבקשים לקבל רק הקרן ולא יחוש אם יופסד הריבית כולו או רובו לא יהא כח בידם לעשות זה כפי רצונם ואפלו רק יעשו כן על פי החרם כאלו היה של עצמן. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

(אתחיל ליקוטי מהר"ם ודעת מורי ע' זה):

סימן קמה

מהר"ם ז"ל נהג לאסור מצה שנכפלה בתנור באפייתה ונראה הטעם דהלא אין בולע בין הכפולים כל כך מהרה ואדרבה מחמיץ. וכה"ג אמרינן בפ' כל שעה לא נחלטו אינש כו' עד ולא סליק דיקולא דמיא מד' רוחותיו הכי נמי דילמא לא שליט חום בכפילות ועיין בסמ"ק כענין דלאפות תחת הטרפא דמשמע שם שהאפייה שולטת בין הכפילות בשיעור מיל. ונראה לע"ד דלא נתנו שיעור מיל לבצק הנתון בחום התנור וכן כתב להדיא במרדכי פ' אלו עוברין בשם ספר יראים דכתב וז"ל ושיעור זה בבית שאין בו אש ושאר חימום אבל לפי יתרון חימומות ממהר להחמיץ ע"ש. אמנם בערב פסח נוהג שאם הכפל מועט כל כך שיש ה' במצה כנגד הכפל פורסין מקום הדבק ומשליך והשאר מותר אבל בפסח שחמץ במשהו אסור כל המצה לעולם ע"כ:

סימן קמו

בסמ"ק כתוב בהלכות פסח במצות לאכול מצה שנוהגין בהרבה מקומות לברור החטין מאותן הנשוכין מעכברים וכתב בהלכות שלא לאכול חמץ שאם נמצא חטין בתוך הכרי שצמחו מלחלוחית הארץ שקורין גיירמ"א שאין בטלים אפי' אם נטחן קודם הפסח כיון שהוא יבש יהיב טעמא בשעת אפייה בערב פסח כו' ובפסח במשהו וא"ז כתב דשפיר מתבטל קודם הפסח ולא חשיב מבטל איסור לכתחילה כיון שאין מכוין לבטלו עכ"ל. ובכל גבולינו לא נהגו לברור חטין כלל בדיוק רק מרקדין אותו היטיב ובוררין אותם בשוני בעלמא ולפע"ד נראה אע"ג דאין מרקדין בדיוק רב כל כך מנהג של טעם שסמכין אסמ"ג דכתב בלאוין בסימן קל"ח במצות חלב דקמח בקמח מתערב יפה ומקרי עירוב לח בלח כמו שהוכיח בהוכחות גמורות ממסכת מנחות ומנהג פשוט הוא להתיר לח בלח שנתבטל קודם הפסח שאינו חוזר וניעור בפסח ואעפ"כ צריך לברור ולראות שאין בו כל כך הרבה יותר מס' וגם הברירה מוכחת שאינה מכוין לבטלה ובהיתר גמור מתבטל אפילו אם ישאר שלא נמצאו בברירה הוא אינו חוזר וניעור בפסח ואעפ"כ צריך לברור ולראות שאין בו כל כך הרבה ועיין במרדכי פ' כל שעה בפסוק דאבי"ה על תבואה שירד עליה דלף דמשמע התם קצת הוכחה לזה דכתיבנא אבל לפי הדקדוק יתיישב שפיר:

סימן קמז

מהר"ם הנהיג להתיר תפירות השקין לסכנים בהן קמח לפסח והביא ראיה מפרק בתרא דע"ז דקאמר ודכיתנא מייתינן ולי אית בהו קיטרי תרו להו אלמא מה שבתוך הקשרים אינו מתיישן ומתנגב ה"ה שאין מתכבס תוך התפירה. ונראה לע"ד דראיה זו היא לדחות כדדחי ליה במרדכי פ' כל שעה שאין ראיה משם שלא יפלוט ע"י הגעלה מה שתחת הקשרים משום דיין נסך נבלע הוא אותו שבקיטרי:

סימן קמח

בע"ד הוריתי לאסור שלא להוליך השקין שבהן הקמח על גב סוס אא"כ שיש עליו עור תחת השק מפני שהקמח מתחמם בגוף הבהמה ומתחמץ:

סימן קמט

מרגלא בפומא דאינשי ליזהר שלא לדבק נייר קרמי החלונות בבצק סמוך לפסח תוך שלשים יום אבל קודם ל' יום אמרינן דכבר הוקשה הבצק ונעשה מאוסה ואינה חייבת לבערה. ודודי מהר"ר אהרן זק"ל הסירו והרב כן ברכים והביא ראיה מן הרמב"ם שכתב בגדים שכבסו בחלב חטים וכן ניירות שדבקו בחמץ מותר לקיימן בפסח לפי שאין צורת חמץ עומדת. ואשירי ומרדכי הביאו דבריו לפסק הלכה ולא חלקו כלום בדבקום סמוך לפסח או מופלג כדפליג ספר התרומה ומרדכי בנותן עיסה בשולי התבים לדבק הנסרים שאם נתן תוך שני החדשים סמוך לפסח אמרינן שעדיין העיסה רכה ונותנת טעם ביין ואסור מן היין תוך הפסח והסמ"ג במצות שלא לאכול חמץ כתב שאם נתן תוך שלשים יום סמוך לפסח יש לחוש ומהם נראה לע"ד קצת לדקדק בכל עיסה שטוחין אותו כל כך דק כמו בשולי התבים ובקרמי החלונות אין חובה לבער דאל"כ מאי איריא משום דנותן טעם העיסה ביין תיפוק ליה דחייב לבער כיון דתוך שלשים יום היה לפי הסמ"ג יש לדחות דהתם פחות מכזית במקום אחד כיון דעשוי לחזק בטל במיעוט לענין ביעור אבל בקרמי החלונות לפעמים הוא יותר מכזית כל הנדבק זה בזה לאורך הדבק. ועוד י"ל דהתם איירי בטיח ואפ"ה אסור בנתינת הטעם ביין מה שתחת הטיח לכך נראה לע"ד דצריך ליזהר לעשות בלילה רכה מאד ולהבליעו לגמרי בין הדבקים שלא יבלבן כלום וכה"ג אמר הרמב"ם שאין צורת החמץ עומד והמחמיר לטוח פניו בטיח תע"ב:

סימן קנ

בסמ"ק במצות בשר בחלב כתב דהגעלה צריכה מים רותחין שמעלין רתיחה ולא מהני אם היד סולדת בו. והמרדכי כתב פ' כל שעה שאין מגעילין כלים הרבה בבת אחת אלא בזה אחר זה והזהיר הרב מהר"ם כשמכניס אח"כ כלי צריך להמתין קצת עד שיחזרו להעלות רתיחה יפה ובמרדכי בע"ז כתב דיורה מרותחת שהעבירו מן האש אע"ג שפסק רתיחתה חשיב כלי ראשון לענין הגעלה ואפילו אם שואבין בכלי אחר מן היורה בעוד שהיא על האש דרותחת חשיב מה שבתוכו כלי ככלי ראשון לענין הגעלה וכן כתב האשירי פ' אין מעמידין בדק ר"י להגעיל ע"י כלי ששואבין בו מן הרתיחה. מ"מ נראה לע"ד דהיא הגעלה דמרדכי ואשירי קאי דוקא אמילתא דסגי הגעלתה ע"י עירוי שמערין מן הרותחין על הכלי כמו לגבי יין נסך דלייו לגו להתיר ולהצריך לערות עליו מן הרותחין אבל כלים שנשתמשו בהן איסורי חמין שצריכין כלי ראשון להגעילן איכא למימר דכ"ע מודו דבעינן שמעלה רתיחה בשעת הגעלה ותדע דאשירי גופא כתב פ' כל שעה שצריך ליזהר המגעיל כלים שלא ינוחו מים מרתיחתן ונראה כמו שחלקתי דהיא איירי במגעיל כלים שנשתמשו בו חמים בכלי ראשון וה"נ מחלק באשירי בשם מהר"א פ' כירה לענין הגעלה בכלי ראשון לענין עירוי:

סימן קנא

מהר"ר אייזיק מקרימ"א דרש ואסר להגעיל לצורך פסח כלים של כסף המצויירים שקורין בארצינו געשמעלצ"ט ובארצות אחרים לועזים גפלאכמאל"ט וקבלתי הטעם לפי שידוע הוא ע"פ האומנים שאין לעשות ציור זה כלל כי אם ע"י זכוכית. וכתב בסמ"ג דנהג שלא להשתמש בשום כלי זכוכית ישן בפסח דתלמודא מדמי ליה לכלי חרס דאינו יוצא מידי דפיו לעולם וכן כתב במרדכי פ' אין מעמידין בשם רבינו יחיאל אע"ג דתשמיש צונן מ"מ לפעמים שורין בהן פתיתים ומכבשין בתוכה והוי כמבושל וא"כ הציור שנעשה מזכוכית כל מה שנכנס בתוכה ע"י כבושה

אינו פולט ע"י הגעלה כדין כלי חרס והכי נהגו כמה גדולים מאוסטרייך וגם מהר"ן מאגר"א נהג כן לאיסור. אמנם נראה לע"ד דאם הציור מבחוץ רק על הכיסוי או על הבית יד דכולי האי לא אסרינן כיון דליכא למיחש כה"ג דשרו שם פתיתין ואע"ג דראבי"ה במרדכי פ' כל שעה מצריך הגעלה לכלי כסף משום דלפעמים מרתיחין בו יין ובשמים ולפי טעם זה אין חילוק בין מבפנים ומבחוץ על הכסוי דאם כסו הכלי בשעת הרתיחה עולה ונבלע בכלי מ"מ נראה לע"ד דהאידנא לא שכיחא כלל נהרביה אלא ההם בכלי כסף החשובים כל כך שנעשו בציורים וכל כה"ג נסמוך אדברי ראבי"ה דפ' אין מעמידין דמתיר אפילו כלי זכוכית עצמו בעירוי משום דשיע ולא בלע כל שכן ציור זה שנעשה רק מחיתוך כלי זכוכית ונתערב בעניינים אחרים שאין לחוש לאקראי דלא שכיח לומר נהי דלא שכיח כולי האי שמרתיחין אלא בהם כה"ג מ"מ יש לחוש שמא הרתיחו יין ובשמים בכלי אחר שאצל ההם ועירו מאותו כלי היין ובשמים אל כלי הכסף כזה וקי"ל דעירוי ככלי ראשון לחומרא ולפי זה יש לחוש גם בבית יד או בכל מקום מבחוץ דאימא כה"ג נמי מן החמין הולך בליעתו בכולו אפילו במקום דלא נגע בחמץ דבסמ"ג במצות חמץ פסק בכל איסורין שבתורה חוץ מקדשים אם בשל במקצת אין צריך הגעלה אלא במקום בליעתו והגה"ה כתב בשערי דורא דאע"ג דקאמר כלי מתכת חם מקצתו חם כולו לא אמרינן דהולך בליעתו בכולו. וכן בסמ"ג במצות בשר בחלב והכי נהיגינן ולא כא"ז והגה"ה בסמ"ק דסברי דכלי מתכת חם מקצתו חם כולו ומגעילין כנגד כל הכף אפי' לא נתחב כי אם מקצתו הראיה דסמ"ג יש לדחות דמה שאין טעון הגעלה אלא מקום בליעת הטעם משום דאמרינן כבולעו כך פולטו והך טעמא לא מהני הכא בכלי המצוייר דאם בלע הציור תו לא פליט כדין כלי חרס וע"כ צריכא למימר דהטעם הכי הוא דאל"כ תקשה לא"ז והגה"ה בסמ"ג מהסיפא דאם לא בלע במקצת כלי דאין טעון הגעלה בכל הכלי דהכי איתא בהדיא בגמרא בזבחים והכלי נחשת קאי התם וא"כ אמאי לא נימא דחם מקצתו חם כולו וע"י כך הולך בליעתו בכולו אלא ע"כ מטעם כבולעו כך פולטו. ומ"מ משערי דורא וסמ"ג מצות בשר בחלב יש ראיה מבוררת בהדיא באשירי פ' בתרא דע"ז:

סימן קנב רבותינו הגאונים פליגי במדוכה להכשיר מחמץ לפסח יש מתירין אותו ע"י הגעלה משום דלא גרע מבית חרוסת ומכלי שמשתמשו ברותחין ויש אוסרין והראו הלכה למעשה באגן אחד כו' כדאיתא במרדכי פ' כ"ש והמנהג לאסור מדוכה בהגעלה לצורך פסח אבל מדוכה של נכרים אע"ג דאיסורא בלע לא בדילא לע"ד מה נהגו ביה דבמרדכי פ' כ"ש כתב דר"ת לא נהג לאסור המדוכה בהגעלה רק לצורך פסח הואיל ונפק מפומיה דרש"י ואינו רק זמן מועט וחמץ חמור ולא רוב הגאונים מתירין אותו בהגעלה אע"ג דנראה מעשה לעיניים באגן נלע"ד דגאונים המתירים מייתבין אותו דאינו מחמת נ"ט אלא מחמת כח וחוזק כמו שמפרשים התוספות פ' ג"ה ההיא מתניתין דפ' כל הבשר המעמיד בעור הקיבה אם יש בנ"ט אסור וקאמר פ' ג"ה דאסור אם יש בו בנ"ט כי יש בו להחמיץ מאי הוי אלמא דאפשר להעמיד מקצה ולהחמיץ אע"ג דלא יהיב טעמא דהיינו מחמת כח וחיזק הקיבה או השאור כדאיתא התם בהדיא בתוספות וכן בסה"ת בהל' קיבת נכרי של בהמה נבילה. וה"נ איכא למימר דלא פלט שום טעם לאחר הגעלה אלא כח וחוזק ומנהג העולם להכשיר המדוכה לפסח ע"י מילוי גומרי לוחשות ומפיח בהן עד שירתיח כ"כ שישרוף מוט הנדבק בדופני המדוכה מבחוץ וגם מורי דודי הקדוש מהר"ח הי"ד היה מורה להחמיר והיה אומר דכה"ג היינו אותו הכשר דכתב בסמ"ק במצות יו"ט גבי ליבון טרפא דכתב דרגילין העולם לנסות ע"י קש ומשמע שם דלא גרע מהגעלה אותו ליבון אבל למיחשב ליבון לא. ועוד דאיכא למיחוש דלמא חיים עליה דלמא פקע ולא מכשירין שפיר כי רגילות הוא דפקעי ע"י מילוי גומרי כהסיקה הכשר ע"י קש דהא קמן מילוי גומרי הוי מהני אפי' בכלי חרס דהעידה עליו תורה דאינו יוצא מידי דפיו לעולם אי לא הוי חיישינן דלמא קיים עליה כדמוכח באשירי פ' כ"ש גבי כוביה

וא"כ ע"כ עדיף הוא מהגעלה ומסתמא לא הוו מלבנין הכלי לגמרי ע"י מילוי גומרי אלא שהיו עושין כמו היסק בתנור כדמוכח התם והיינו כמו שנהגו לעשות במדוכה שמפיחין בגחלים הלוחשות כעין היסק ואפי' ע"י הפחה מדוכה אינה ניסוק בשעה מועטת:

נלע"ד דאיטר יד ימינו מיסב בשמאל של כל אדם והיינו טעם משום דרשב"ם ור"י פירשו שמא יקדים קנה לוושט ויבא לידי סכנה בהסיבת ימין אע"ג דפי' ג"כ טעם אחר דצריך לאכול בימין א"כ איטר הוי צריך להסב על ימין מ"מ הטעם הראשון הוא עיקר כדכתב הרא"ש משום דחמירא סכנתא מאיסורא כדמסיק פ"ק דחולין הרמב"ם וסמ"ג כתבו אימתי צריך הסיבה בשעת אכילת כזית מצה ואשירי ומרדכי והגה"מ מצריך הסיבה כשאוכל בתחילה כזית מצה וכן כזית אפיקומן נלע"ד מדברי כולם משמע דכזית ראשון של המוציא לא בעי הסיבה:

סימן קנג מהר"ש הורה ואמר שכך מצא בתשובות ישנות מי ששהה להתפלל מנחה בע"ש עד שענו הקהל ברכו ועדיין לא עברה זמן המנחה שאל יתפלל מנחה באותה בהכ"נ שכן הקהל וש"ץ מתפללין אחרי שהקהל קדשו היום לא יעשהו חול אצלם אלא ילך לחוץ אותו בהכ"נ ויתפלל מנחה של חול וכן הורו תלמידיו אחריו דודי מהר"א ז"ל ומהר"י ז"ל. ונלע"ד דצריך להתיישב בההיא דכתב מרדכי פ"ב דשבת אם שהה להתפלל מנחה וכבר ענה עם הקהל ברכו הואיל ועשהו קודש לא יעשהו חול אלא יתפלל ב' של שבת וי"ל דלא פליג דיפה דקדק בלשונו דכתב וכבר ענה עם הקהל ברכו דדוקא כה"ג דהוא עצמו עשהו קודש בעניית ברכו הו ל"ל תקנתא אבל אם לא ענה עמהם כגון שלא היה בבהכ"נ סמוך לברכו לא ימתין מלהתפלל עד לאחר ברכו בשביל עניית ברכו דכיון דשעה עוברת לתפלת מנחה כדפי' אין להקפיד אם לא יענה ברכו והכי איתא בהדיא בסמ"ק במצות תפלה. נלע"ד אין להקפיד אמאי דמתפלל תפלת חול אצל הצבור שכבר ענו ברכו וקדשו היום הואיל והתחיל בהיתר וכה"ג אשכחן טובא נחלק ודוקא בשלא ידע שלא יוכל לגמור קודם ברכו כגון שסבור שאחד מן הקהל יובינו החזן מעט מ"מ אם היה יודע שלא יוכל לגמור א"כ התחיל באיסור כדאיתא בהגה"ה במרדכי:

סימן קנד נראה לע"ד דבשבת שרי להקיש באגודל באצבעו לשחק בו את התינוק אע"ג דתנן בפ"ב דביצה אין מספקין ואין מטפחין בשבת וביו"ט מ"מ כה"ג שרי והאיה מדתנן פ"ק דיומא בקש להתנמנם פרחי כהונה מקישין לפניו באצבע צרדה כדי להפיג שינתו דהיינו כה"ג כדמקשין התם ולא מידק עלה משום דאין שבות במקדש התירו כדמסיק במצריך גחלת בפרק א"ל הממונה דהא אפילו במדינה שרי אע"ג דרש"י לא גרים ליה בפ' א"ל הממונה הא משום דאין שבות במקדש התירוהו תוס' ואשירי גרסי ליה התם:

סימן קנה כתבו התוס' פרק אלו קשרים וכ"כ אשירי שם דאסור להרבות בשיחה בטילה בשבת כדמוכח בירושלמי בטובדא דאימיה דרשב"י ואפילו שאילת שלום התירו בדוחק ומכאן יש תשובה שנוהגין אדרבה בשבת טפי מבחול להתאסף ולספר שמועות מענייני מלכים ושרים ואלקותיהם דהיינו שיחה בטילה אם היו כולם מתענגים בספור השמועות לא הוי קפידא כדמוכח בסמ"ק דמתיר לפסוע פסיעה גסה לבחורים המתענגים במרוצתם ונלע"ד הטעם דכיון דמתענגים בכך חשיב דבר מצוה וחפצי שמים כדבר מצוה דמותר לרוץ בב"ה ולהרבות שיחה דעלמא קאי הסמ"ק ולדבר מצוה שני'. ול"ד לשאילת שלום אע"ג דנמי מצוה הוא מ"מ לא התירו אלא בדוחק כיון דלית ליה עונג לשואל והנשאל נמי לא קפיד כיון דמניחו בשביל כבוד שבת בדוחק התירו אבל מקצתם אינם מתענגים בספור השמועות אלא שעושין לרצון חבריהם איסורא קעבדי ואף רוב העולם אינם נזהרין בכך:

סימן קנו מהר"ש פסק על הא דאמרינן נכרים שצרו על עיירות בזמן שבאו על עסקי נפשות מחללין עליו את השבת אבל על עסקי ממון לא ובזה"ז אפי' על עסקי ממון מחללים דידוע הוא דבאו על ע"מ אם לא יניח הישראל לשול ולבוז ממנו יהרגנו והוי עסקי נפשות ומטעם זה היתר גמור הוא כדליקה

בגולה

שנפלה בשבת אפי' בבית נכרי לישראל לילך ולכבות דסאידנא כשיש דליקה הנכרים הולכים והורגים ח"ו הישראל אם לא יכבו כמותם והכ"נ הוא ואפי' במקום שאינם הורגים מ"מ שוללין ובוזזין והוי סכנת ממון דשרינן אף בבאו על עסקי ממון כדפי'. וזה דרש מה"ר אהרן הקדוש בפני רבים בפני קהל ועדה והודיע שיש לישראל לכבות הדליקה אפי' בשבת דלא אתי לאימנועי ח"ו והוי הכ"נ ואמר דאדרבה מצוה הוא דהוי הצלת נפשות והנשאל הרי זה מגונה כלומר שלא הודיע כבר ואף כי יש מגמגמים ומערערים לומר דוקא בנפל הדליקה בביתו של ישראל תחילה דאז איכא סכנת נפשות דדרכם להשליך היהודי לתוך הדליקה במי שיצאת בביתו אבל בנפל בבית נכרי לא מחלקינן דליכא סכנה כלל וראייה מכמה עיירות שהודלקו ולא נשמע כדנוד סכנה מ"מ מפה אין ראייה מהנהו דטובא אשכחן דיש סכנה אפילו נפל לבית נכרי תחילה ופשיטא דמחללין. אמנם הכל לפי ראות עינים והזמן לפי מה שיתקרב לביתו של ישראל ותן לחכם ויחכם עוד :

סימן קנז

פתילה שלא הובהבה דכתב במרדכי שאם הדליקה בשבת ויו"ט באחד בשבת אסור להדליקה ביו"ט דאין שבת מכין ליו"ט וראבי"ה פסק דאסור לטלטלה מכאן פסק מורי הגאון מהר"י דאסור להדליקה אפי' באידך ניסא דאי מותרת א"כ אמאי אסורה לטלטל ודוחק לומר דראבי"ה איירי דכבר הודלקה משני לדין וגם אמר מורי דאפי' אם הפתילה בפי הנר וצריך לנר דאסור לפנותו כיון דפסק ראבי"ה דאסור לטלטל :

סימן קנח

והיכא דכבו הנרות בסוכה בשבת נראה דיכול לילך לביתו ולאכול סעודתו שם וראיה מהא דאמרינן פ' ע"פ רב הונא קדים ובעי למטעם אתעקר שרגא עיילו לבי מאני כו' ע"ש דדרך הוא לילך מדירה לדירה היכא דכבו וכתב מרדכי פ' הישן מי שאינו בקי ישער הצער אם היה יוצא מביתו בשביל צער כזה וא"כ מ"מ דצער מקרי וה"ה לכבוי נרות דאיכא נמי צער והוי כמצטער ופטור משמע נמי התם דאין דרך ורגילות בשבת לאכול בלא נר דקאמר התם טעמא מתעקר לכו שרגא כו' וכתבו התוס' התם ואשירי דמה שלא אמר כן שהקפיד על הקידוש ועל הסעודה כיון דיוכלו למחר לאכול ג' סעודות ולצאת י"ח בשבת בסעודתא לכך לא הקפיד וא"כ נ"ל דאין רגילות ודרך לאכול בלא נר דאל"כ למה לא יאכלו ויעשו קידוש בלא נר דלגבי קידוש לא צריך נר כדאיתא באשירי דיכול לקדש אלא ודאי נ"ל דאין הסעודה בלא נר וא"כ מותר לילך לביתו כדי שיאכל סעודתו בנר וכ"נ מתוך פרשב"ם. ואע"ג דכתב המרדכי דהקפיד על הקידוש ולא על הסעודה כלל משום דיכול לאכול סעודתו בלא נר ומשמע דלא צריך נר לסעודה מ"מ כדי לקרב הדיעות יכול לומר דהיה לומר המרדכי כלומר לצאת י"ח בג' סעודות בלא נר יכול לצאת דלא מצינו בשום מקום מצטער לא יצא י"ח שבת אבל הקידוש לא תיקנו אלא בנר ועל"כ לאו מצטער הוא דאפי' לאכילה לא בעינן נר כ"ש לשתייה לכן נראה קצת להתיר דאפי' חבירו אצלו בסוכה בשולחן א' דאינו חייב לילך אצלו דניחא לו לאדם בשלו ולא בשל חבירו מידי דהוה לצאת מביתו לדירה אחרת דהוי צער לפי שנוח לו לאדם להיות בשלו ומיהו דחק דהתם לעקור מביתו לדירה הוי דירתא אבל הכא לפי שעה עד עבור הסעודה לא דמי כלל :

סימן קנט

בסמ"ק וא"ז כתבו דבשאר הימים אינו יוצא בגזול נראה דאפי' לפי הירושלמי יכול אדם לברך אלולב דחבירו בשאר ימים בלי ידיעתו ואע"ג דאמרינן דשואל שלא דעתו הוי כגזילה אפ"ה בהא שפיר דמי כיון דלא מחסר ממונו מידי ניחא ליה לאיניש דליעבד מצוה בממוניה והא דאמרינן דלא ניחא ליה היינו כשמחסר ממון אבל בלא מחסר לא וראייה מעלית דאדם מברך בה שלא דעתיה דחבריה ואם היתה מקופלת יחזור ויקפלנו ואע"ג דאמרינן בפ' אלו מציאות מצא ספרים לא יקרא בהן ספרים שאני דמטשטשי ועשויין להתקלקל וחסיר ממונא ובא"ז נמי מחלק הכא דלא ניחא ליה כו' דוקא בגזל אבל בחבר ניחא ליה דילמוד בהוכה אלמא דלא ניחא ליה אינה כללא דלישתמש לגמרי לא ניחא ליה :

סימן קס

פסק בסמ"ג ובאשירי דלילה ראשונה של סוכות חובה הוא לאכול בסוכה אפי' ירדו גשמים דילפינן ט"ו מט"ו דמצות כו' מה התם לילה ראשונה חובה מכאן ואילך רשות אף כאן לילה ראשונה חובה מכו"א רשות כו' אלמא ר"ל אפילו ירדו גשמים דאי לא ירדו גשמים היכי קאמר מכאן ואילך רשות הא אינו כן דבלא ירדו גשמים צריך ביו"ט למטעם פת משום כבוד יו"ט וממילא יתחייב בסוכה אלא ודאי צ"ל אפי' בירדו גשמים. וכתב רב אלפס פי' בע"א דר"ל דהיכא דירדו גשמים והלך ואכל בביתו ופסקו דחוזר ואוכל כזית בסוכה וכה"ג אמרינן מכו"א רשות ונראה דאין לומר דסמ"ג ואשירי ר"ל בענין זה דירדו גשמים בעת שרוצה לאכול סעודת יו"ט ופסקו אח"כ אבל לעולם בשעת ירידת הגשם אינו חייב לאכול בסוכה אפי' ירדו גשמים כל הלילה דמדמסיק בסמ"ג עוד טעם אחר משום דומיא דמצה ומצה א"א ליפטר כלל א"כ משמע אפילו ירדו גשמים כל הלילה חייב לאכול כזית בסוכה ובסמ"ק ובא"ז מוכיחים אדרבה מכאן מדקאמר מכו"א רשות ש"מ דאין חובה ביו"ט לאכול פת אלמא דלא ס"ל דבלילה ראשונה חייב בירדו גשמים דאל"כ מנ"ל להוכיח דלא מחייב ביו"ט לאכול פת מוקי הא דקאמר מכאן ואילך רשות בירדו גשמים. ומתוך כך נראה דאם ירדו גשמים לילה ב' דלא מחמרינן לאכול כזית בסוכה וסמכינן אסמ"ק וא"ז וכ"ש אם ירדו כל הלילה דסמכינן אשינויא דמשני בשם ר"י בתוס' רב אלפס כיון דבקיאי בקביעא דירחא בירדו גשמים דאינו חייב לאכול כזית דהוי מדרבנן כיון דבקיעי בקביעא דירחא ולא כאשירי דכתב דלדידן יום ב' כיום א' ודמו להא דמביא בסמ"ג דחיטי הנמצאות במעי תרנגולת בפסח דמותר ביו"ט השני כיון דיו"ט השני מדרבנן מותר וה"נ מדרבנן ואינו חייב לאכול בסוכה או דמי לפסולי אתרוג ולולב דיוצא ביו"ט שני ע"כ מצאתי נמוקי הגאון מהר"י. אמנם שמעתי שדרש בבהכ"נ דבליל א' וב' צריך לאכול כזית בסוכה אפי' ירדו גשמים :

סימן קסא

שלומך ישגא לתדא אהובי עמיתי מה"ר טעבי"ל יצ"ו ואהובי מה"ר דוד ורנ"ק ומה"ר זלמן סג"ל יצ"ו. על דבר העדיות של האשה מ' גנלי"ן בתה של מ' פעסלן שהיתה אשת ר' זוסל מעכוו"א שבאתה לידי דקדקתי בהם אני וחבריי הי' קריתי אותם שניתי ושלשתי ונמצא לדעתי במקצת העדיות נוטה יפה לשריותא דהאי איתתא והעיקר בעדות ר' יונה בר אלחנן שהעיד וז"ל איך ששמע מעירון פה שאמר בפה מלא אל תאמינו שהיהודי תפוס אך הוא נהרג ותמלא כו' עד וזה אמר כמה פעמים כאשר היהודים רוצים לילך ולדרוש ולחקור אחר היהודי אם הוא תפוס או נהרג ובכל פעם אמר אותו העירון כי הוא נהרג אך לא הודה בפני השרים כי לא אהיה שום מסור וכל זה אמר בקרוב אחר שנאבד עכ"ל. עדות זה מספקת לדעתי יותר מכל העדיות מכמה טעמים חדא שהנכרי הנ"ל שח דבריו בקרוב אחר שנאבד בעוד שהיו מסופקים בו אם עודנו חי ותפוס וליכא למימר ע"ים דקאמר בדדמי כמו באיכן עדיות שכל מה שמתו הנכרים היינו לאחר שיצא קלא דל"פ דנהרג דאיכא למיחש שמתו בדדמי כדמשמע במרדכי פ' בתרא דיבמות דאיכא למיחש בנכרי מסל"ת דנהרג דשמא אמר בדדמי. ועוד דעירון זה מיושבי עכוו"א הוא ומסתמא ידע והכיר אחר איזה יהודי חוקרים היהודים שם שהרי אביו ואמו ואשתו של הנאבד מיושבי העיר שמה ועל אותו יודי אמר שנהרג משא"כ בשאר עדיות שלא העידו אלא שמתו הנכרים היהודי הנאבד הוא יהודי מעכוו"א ולא הזכירו כלל יהודי פלוני והיינו צריכין לדקדק היטב מתשובת מור"ם מתשובה שבס' המיימון תשובה שמתחלת חזרנו על כל צדדין וצדי צדדין כו' שכתב אהכ"נ שצריכין לבדוק שלא נחסר שום איש באותו מקום שיצא ולא חזר או שיש הוכחה מבוררת מתוך דברי הנכרי שזהו שהגידו ושח עליו כדאיתא התם. וא"ל דאדרבה עדות זה של ר' יונה משום הא דהעיד דכמה פעמים כשחקרו ודרשו אחר היהודי אמר בכל פעם שהוא הרוג משמע לפום ריהטא דע"י שאלה ודרישה אמר מה שאמר נראה דלשון העדות לא משמע שדרשו וחקרו היהודים באותו עירו"ן אלא משמע כשמשמע הקיל

בטיל

בעיר שדרשו וחקרו אמר או מעצמו מה שאמר וכה"ג מיקרי שפיר מסל"ת הואיל ולא שאלו כלום מאותו נכרי המסל"ת אע"ג דנפק קול דשאלה כדאיתא בהדיא בתשובת מהר"ם דלעיל וא"כ כיון שאמר אותו עירון בפה מלא שהוא הרוג לא דייקינן בתריה היאך ידע שהוא הרוג אלא אמרינן ששמע בגבול מהורגיו או מאותם שהיו עם הורגיו שהרגו . והכי כתב מהר"ם בתשובה דלעיל והביא ראיה מהא דאמרינן בגמ' מאן איכא בי חסא כו' ומהא דאמרינן ווי לפרש' כו' דלא הוי דייקי בתרייהו ה"נ בנ"ד ותו דמשמע מתוך דברי הנכרי דלא הוה משקר מדקאמר ותמצאו אותו אצל כפר פלוני ואי הוי משקר הוי מוכחש כשיבדקו שם ולא ימצאו כדבריו וכעין זה כתב מהר"ם בתשובתו דלעיל דכה"ג מסימן טפי משאמר סתם נהרג . ועוד נראה קצת דע"כ מוכח מתוך דברי העירון שדברים ברורים ידע מדקאמר אבל לא אגיד לפני השרים כי לא אהיה שום מסור משמע אלו היה רוצה להיות מסור היה בידו למסור הרוצח וא"כ ע"כ דבר ברור ידע דאי לא"ה אין דרך נכרי למסור נכרי חבירו בדדמי בעלמא . עוד העיד ר' יוסף הנ"ל וכן העיד ר' יחיאל כמותו איך ששמעו מנכרית אחת שמסל"ת ואמרה וויר ליגן אלסיא אין אייגס גילייט די הבן איין יודן דר מורט נון הוט מן אין דרייבוק גילובט דס זי זולן וויזן וואו ער איז דר מורט ווארדן עכ"ל . גם עדות זה מספקת די השרי אמרה איין יוד פון מכוואה איזט דר מורד ווארדן אע"פ שלא הזכירה שמו יבדקו שלא יצא מעכוו"א שום יהודי שהלך שם שלא חזר כ"א זה והכי כתב מהר"ם בתשובתו דלעיל ממש כה"ג . עוד היה לנו לדקדק היתר מעדיות אחרים אך היינו צריכין לדקדק ולפשפש יותר מבאלו העדיות אמנם בעדות חנוך בר' מנחם שהעיד מה ששמע בווינזבי"ק מפי הרב עירון הם אין נראה לסמוך עליו משום דאותו רב עירון שהעיד והך ע"י שאלה שאלו חנוך ואמר אם אמת הוא שהודה בעיני שהרג יהודי אע"פ שאמר נכרים כמו אמרו לפני שמספר שהודה שהרג יהודי ואותם לא שמו ע"י שאלה מ"מ זה הרב עירון לסיחתו דוקא מועלת לפי שהוא אמר שהודה על יהודי אצל עכוו"א והוא ע"י שאלה הם וכעין זה כתב מהר"ם בתשובתו דלעיל אפי' לקולא לא מקרי שאלה אא"כ נשאל אותו הנכרי עצמו שהוא הם אע"פ שיצא הקול בכל המקומות ומסתמא כמה נכרים נשאלו אעפ"כ לא נפק מידי מסל"ת הואיל ואותו הנכרי עצמו לא הוי ומסתמא ה"ה איפכא לחומרא וק"ל . ומה שהעידו על הפניים שפנים מהם באמצע שורה של לחי העליון היו גדולים מאשר השניים שבשני צידיהם נראה דהאי לאו סימנא כלל ולא מיבעיא דלאו סימן מובהק הוא אפי' למ"ד סימנים דאורייתא לא הוה מהכי משום דבדקינן בהרבה ב"א ומצינו דרובם שני פניים האמצעיים בשורה העליונה גדולות יותר מהנהו שבשני צידיהם ואף אם היו אלו השניים מופלגים קצת בגדלות מ"מ אחרי שרגילות הוא שהם גדולים לא מהני אם היו מופלגים קצת ודמיא להא דקאמר תלמודא בפ' בתרא דיבמות ובפ"ב דב"מ סימנים דגופא דארוך וגוץ דלא חשיב סימני' כלל אפי' למ"ד סימנים דאורייתא ונראה דמסתמא לא איירי דארוך ברוחב אצבע מאשר ב"א בינוני דפשיטא דהאי לא הוי סימנא כלל ולא איצטריך לאשמעינן אלא ודאי איירי שמופלג קצת באריכות ואפ"ה לא מהני והיינו טעמא כיון דרגילות הוא בהרבה ב"א שהם ארוכין וגוצין מבינוני ולכך אפי' אם הוא קצת בהפלגה לא מהני וכל העדיות שהעידו על סימני כלים לא דקדקתי כלל בהם לצדד בהם שריותא אפי' לצרפן לסעד ולסיוע לשאר אומדנות כדמשמע בדברי הדל מה"ר אליה יל"ו שכתב וז"ל וישאלו אם יש סימנים בבגדי ואו כתונת שמלאו והמה כתונת נשא עמו א' או שנים או אם הכירו הכתונת בט"ע עכ"ל . נראה דודאי לא היה דעתו דנסמוך על סימני כלים לחודיה דתלמוד ערוך הוא בפ"ב דב"מ ופ' בתרא דיבמות דחיישינן לשאלה רק טבעת כיס וארנקי ואוכף כדמפרש בהו תלמודא טעמא אמאי לא חיישינן בהו לשאלה אבל שאר כלים דלא מפרש תלמודא מסתמא אין לנו לבדות סברא מלבנו ולומר דאף בהו ל"ח לשאלה אלא מסתמא דעתו היה לצרפן סימני כלים לשאר אומדנות וכן שמעתי כבר לפני כמה שנים שמורי הישיש המופלג מהר"ר נתן הנקבר באדמת קודש ז"ל מצא בס' אחד ושמו נתי"ם דמצרפי סימני כליו לשאר אומדנות . אמנם לבי מהסס מאד על שריותא דא דנראה דמוכח מתלמודא דהך חששא דשאלה דכלים חששה גמורה היא ולא מהני אפי' לצרף מדפריך תלמודא פ' בתרא דיבמות ובפ"ב דב"מ ומי חיישינן לשאלה כיס וארנקי וטבעת היכי מהדרינן פי' היאך מהדרינן על ידם ואי אמרינן הא דחיישינן לשאלה לאו חששא גמורה . ואי אית לן עוד אומדנות אחריתי לא חיישינן לה א"כ מאי פריך מנגע דמהדרי' ליה לשליח שאבד הגט ול"ח לשאלה נימא דהתם ה"ט משום דאיכא אומדנא אחרת שזה הגט של זה השליח הוא כיון שזה האיש שואל הגט ויודע שאבד הגט ואין אנו מכירין אחר ואין לחוש שמא יש אחר ונפל סימנו כמו כן כאן אבל גבי עדות אשה שמת בעלה ואין אנו יודעין אם זהו בעלה שנמצא מת אין שם שום אומדנא שהוא הוא ולא אחר והכי מחלקין התוס' להדיא לפי שינוייא בתרא פ"ק דב"מ ובפ' כל הגט איכא דאביי דחיים לתרי יצחק אפי' לא הוחזקו ומתני' קאמר גבי גט דיחזיר ול"ח לתרי יב"ם . נראה דקשה לקבוע הלכה לדורות להתיר א"א ע"י צרוף כלים לאומדנות אחרות דכל חד וחד באפי נפשיה לא מהני ולא מועיל אע"ג דמשום עיגונא מקילין טובא בעדות אשה הא אמרינן פ' יש בכור כי אקיל רבנן ה"מ בסופו אבל בתחילתו לא אקיל ופרש"י בסופו לאחר שיוגו יפה שזהו הקילו חכמים בסוף עדות להחזיקו אפי' בשפחה ועבד אבל תחילת העדות דהיינו לאשיה שמת לא אקיל עד שיברר יפה עכ"ל ונראה דכל הסימנים שהוא הוא בעלה של אשה זאת בכלל תחילת עדות נינהו ולא אקיל ביה רבנן וכן מוכח בהדיא במיימון פי"ג דגירושין וכן במרדכי פ' בתרא דיבמות דחשיב כה"ג תחילת עדות דאייתי ראיה מהא כי הוכי דלדידך אתרחיש ניסא כו' אימא אינים אחרינא אתי לאגלוי כו' . סוגיא דמילתא דנראה וכן הסכימו חבריי לדעתי דהאי איתתא מ' נעליין דהיינו אשת ר' זוסל מעכוו"א שריא לאנסובי לעלמא לכל גבר די תיצביין ואתם אהובי חבירינו שלחתם אלו הנזכרים לעיל תעיינו בדברי בראיותי ובסברותי אם מקובלים לכם וגם תשלחו ותכתבו לעמיתי מה"ר אלי' יל"ו אשר התלל בגבול ביה דינו אם נראים ג"כ דברי התירוס כפירכוס ואם לאו דעתי מבוטלת לכם . נאם הקטן והצעיר שבישראל . וכן עשו והסכימו כולם להתיר :

סימן קסב

שלומכם ישגא לחדא אהובי האלוף מה"ר ליב"א יל"ו והח"ר אברהם שפן והר"ר לז"ן והר"ר שמואל יל"ו . על דברי בילוע ופשרה שהטלתם בין יורשי עמז"ל מעריל"ע והפרדתם בפיוס ובפשרה איש מעל אחיו לתועלת כולם כאשר כתבתם יישר כחכם ויפה עשיתם אף אם הפרזתם במקצת מצד זה לצד זה בשביל השקט הריב . והכי משמע פ"ב דב"ק דשרי לב"ד לוותר בממון היתומים הון מן הדין כדי להשקיט מריבות וקטטות מהא דאמר ר"נ להנהו דבנו אפדנא אקיקלי דיתמי זילו פייסו ליתמי ולא אשגחו ביה ואגבי רב נחמן לאפדנא מינייהו ופי' שם אפילו דמן הדין היו חייבים ליתומים לפרוע כל הנאתם לפי שהשרו אותם מטע ואפ"ה אמר בתחילה שיפייסו היתומים במאי דיפייסו ולא גבה מהן לפי הדין לגמרי במקום היתומים עד שסירבו לפייסם :

סימן קסג

גם מה שהסכמתם לגזור ולהחרים שתתקיים הפשרה ושלא יוכלו היתומים לחלוק ולמחות לכשיגדלו דינא הכי הוא דיש כח ביד ב"ד על היתומים כל זה דקי"ל כר' נחמן דאית ליה דה"ב מה כח ב"ד יפה . ומה שבקשתם להסכים על ידכם אין לי מיאון בזה אך שלבי מגמגם קצת שלא ראיתי ליורשי ר' מנחם איש עומד במקומם כמו לפני הצדדין האחרים ותופש אני שמא יצא לי מזה תרעומת מקרובי יורשי ר' מנחם . ושלום מאת הסובו הק' והצעיר שבישראל :

סימן קסד

שלומך ישגא לחדא לאהובי עמיתי שאירי מהר"ר יודא יל"ו אשר דרשתני הטה שנמצאת בתרנגולת בפסח אם צריך לשורפה או ישליכה במקום הפקר . דע כי מנהג הוא לשורפה כדכתב מרדכי פ' קמא דפסחים בשם ר"י דחטה בתרנגולת צריך שפיית כלי כדי לשורפה בתוס"מ ואין נראה דאחטה גופא קאי דפחות מכזית א"צ ביטול כדאיתא פ' אלו עוברין ור"י מייתי ראייה משום דקי"ל אין ביטול חמץ אלא שריפה ע"ש . מה

שהוגד

שכונך לך ממי שסתרתי חמץ נוקשה בנותן טעם לפגם אפילו במקום שנוהגין איסור לא ידענא מהאי מילתא כלל אע"פ שנראה שיש לחלק משום דלא מחמירינן בלא פלוג כמו בגוף הגזירה דמשהו והא קמן דאפי' בחמץ גמור רוב הפוסקים הסכימו להתיר נט"ל דלא תלינן נותן טעם לפגם בטעם משהו מ"מ אני זוכר דאתיא הכי עובדא לקמן ולא הוריתי בה לא איסור ולא היתר :

סימן קסה

שכר שעושין באשכנז הוא חמץ גמור וכן ספר מצות גדול במצות חמץ וכן תוספות שכ"ן בריש פסחים. נאם הקטן והצעיר שבישראל :

סימן קסו

שלום לאהובי גברא רבא הה"ר חיים יצ"ו איני כדי שאלתם וגם קשה לי להשיב על ענין זה כי כבר כתבו חיים ומתים בדבר זה המחלוקת בבכור וכמה דיואות משתפכין וקולמסין משתברין והקיפוה הלכות כתנור של עכנאי גם אני זנב שועלים כתבתי אז עניות דעתי על אותו בכור ועוד הוספתי שלא יתקיימו דברי כי כן נעשה לי בשכבר ג"כ בענין בכור אחר במדינה ההיא דאתרוותא דעמי הארץ היא וקלים בדעת וינכסו כמו שכתבת בעצמך ולאהבתך לא אשיב פניך ריקם אך בקוצר. עגל הראשון אינו פוטר אף כי כרוך אחריה דכל הני כרוך דפ"ג דבכורות פרש"י מינקת וקי"ל דחלב אינו פוטר כר"ת לחומרא אף כי יש חולקים עליו ועל כן עגל השני ספק בכור הוא ומניקתו והא ודאי ישראל יכול לקיים ספק בכור לעצמו דקי"ל תקפו כהן מוציאין מידו כדמסיק בריש ב"מ גבי מסותא אבל הכהן כשמוציאים לו הבכור אינו רשאי להחזירו דנראה דמבזה מתנות כהונה כ"כ הר"ם ואפי' בספק החמיר מהר"ם על הכהן בזה שרצה לזלזל. ואי כתב לא כייפינן ליה אפשר דלא פליג עלייהו וסבר לא כייפינן ליה לקבלו מיהו מודה דאיסורא עביד ואת"ל פליג הני במאי ניכהו. ומה שכתב א"ז במס' יום טוב דשמע מפי' רש"י דכייפינן ליה ישבתיו כבר דלא קשה דידיה אדידיה דהכא איירי כשרוצה לקבלו לאחר זמן כדמוכח לשונו וכי היכי דהקפיד מהר"ם על הכהן שאינו מקבלו ה"נ הקפיד על המכוין להקניט כהן או שלחו לו כדי לנקום ממנו דכתב דכמה עבירות עשה כמבואר בתשובתו להר' מאיר הכהן ונדון דידן בספק בכור הוי כדלעיל והנכרי אינו נאמן במסיח לפי תומו שכבר ילדה והסימנים דקרנים לא סמכינן אע"ג דמהר"ם החמיר שלא יזלזל בו הכהן מ"מ הואיל וגם בע"ה אלו ידע שיכול לעכבו לעצמו לא הוה משלחו לשום כהן בעולם א"כ בטעות שלחו ויכול לחזור בו דקי"ל תקפו כהן מוציאין מידו כדלעיל וכה"ג בנדרים לא חשיב קיום ביום שמעו כי לא ידע שבעל יכול להפר וגם הכהן לא קבלו עד שיחקור כמו שכתבתי נראה לע"ד כל היכא דאית ביה ספק בחזקת דישראל בעל הפרה קאי וכן פסק מהר"ם על השולח מעות לחבירו ליתנם לנכרי ושכחו הסדרי זוזי למרייהו דאדעתא דהכי לא שלח וראייתו מרב ספרא אדעתא דמרא אפקדיה פ' הגוזל בתרא ומייתי לה במרדכי פרק אלמנה ניזונת וכן כל קנין בטעות ומחילה בטעות חוזר ה"ל כ"ם הני רבוותא דפסקי דחלב פוטר קמאי ובתראי אע"ג דלענין איסור מחמירינן כר"ת כל כה"ג כדי לסמוך עלייהו ויצא בחזקת בעלים הראשונים משרתך הק' הלוי. העתק מפסק מה"ר זעליקמן אנדריך :

סימן קסז

שואל ומשיב כענין. כמשפט טופס השאלה ובנין אהובי מהר"ר משה ס"ל מינ"ץ נ"ע חולה אני עתה את ידי בפודגר"א ע"כ אבוא בקצרה. אשר דרשתני על אחד שנולד לו ולד זכר מפרה שהיתה חולבת כבר אבל איני יודע אם בכרה אם לאו ומכר הוולד לנכרי בעודו במעי אמו בכסף ולא במשיכה אם יש לחושבו כספק בכור אם לאו. דע לך כי לא מלאני לבי להתיר מטעם חולבת אע"ג דרמב"ם ואשירי פ' בתרא דיבמות פסקו דקי"ל דחלב פוטר מ"מ הואיל ומהר"ם פסק וכתב דנהגו כר"ת דחלב אין פוטר וכן פסק בא"ז אין לנו להקל אע"ג שכתבתי כבר באחת מתשובתי לדין להקל עתה בזמנינו ובגלותינו לפי שדרשתי וחקרתי מיודעים וארמאים נשים ואנשים רבים אם ראו מימיהם פרה חולבת שלא ילדה כבר ולא שמעתי אחד מהם שראה דבר זה מעולם אך בעזים שמעתי ממקצת שלפעמים הם חולבות ד' או ה' שבועות לפני הלידה וא"כ אפי' אי אשכחן פרה אחת מני אלף הוי מיעוט דלא שכיח ומיעוט כה"ג לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה אפי' לר"מ כדאיתא בתוס' ובאשירי ובמרדכי פ' בתרא דיבמות אע"ג דתלמודא פ"ג דבכורות לא חשיב הך מיעוטא דחולבת אלא לחד מיעוטא ולא מיעוטא דמיעוטא י"ל דבהמות שלנו משונים הם מבהמות שלהם וכה"ג איתא להדיא בתוס' ובאשירי פ' אלו טריפות לענין פרה בת שלש ודאי לכהן ולענין עימוניתא דוורדי עינינו רואות דבהמות שלנו משונים הם משלהן. כל זה לדידי להקל אך מ"מ לא מלאני לבי לסמוך על דרישתי וחקירתי נגד מה שפסק מהר"ם דמסתמא לארצותינו ולדורותינו פסק כן אא"כ היו לו אומדנות הוכחות אחרות מלבד החליבה שבכרה כבר הייתי מצרפן לטעמא דלעיל להתיר אבל בנ"ד אין נראה לי לצרף קנין הכסף לטעם דחולבת ולהתיר מביניהו דשניהם לא שייכי אהדדי כלל דטעמא דחולבת מתיר משום דמוכח מילתא דכבר בכרה וקנין אדרבה מתיר מטעם דלא בכרה אלא משום שותפות הנכרי. ותו נראה דכמה גרנא אית למפרי בקנין כסף דנ"ד חדא דרוב הגאונים פסקו דקנין לא מהני אלא דוקא במשיכה כדמסיק באשירי פ"ג דבכורות. ומה שכתבת לדברי הא"ז מהני קנין כשמקנין העובר אפי' לפר"ת כבר כתבתי בתשובתי דהא לא חש מהר"ם לדברי הא"ז ומצריך משיכה והכסף נ"ל טעמא משום דכל עצמו של א"ז אינו מתיר אלא משום דהוי אפשר למשוך הוולד ומשיכת האם לא מהני להוולד משום דר"ת פסק דעובר לאו ירך אמו הוא כדאיתא במרדכי פ' הזהב והכא התוס' פ' שור שנגח את הפרה מסקי דקי"ל בכל דוכתא עובר ירך אמו הוא לבד לענין טריפה כיון דעובר ירך אמו הוא יש כאן מה למשוך ותו אין קנין כסף קונה לר' יוחנן. ועוד נראה דבנ"ד לפי דעתי כמו שכתבת שהקנה הוולד משמע דלא הקנה הבהמה לעוברה וא"כ אין הקנין כלום ואין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כה"ג לפי' ר"י כדאיתא בהגה"ה באשירי פ' מי שמת אע"ג דלפי' רשב"ם מהני מ"מ מי יכניס ראשו בפלוגתא דרבוותא כ"ש דרבו האוסרין :

סימן קסח

ומה שכתבת אי כייפינן ליה לכהן כה"ג לקבליה הואיל ואית ביה כמה ספיקות. דע לך כי כבר נדרשתי על כה"ג לא ידעתי בפעם ההוא מתשובת אשירי שכתב שמהר"ם הקפיד על כהן שלא רצה לקבל אפי' ספק בכור וחשיב ליה מזלזל במתנות כהונה לפי שאם היה ישראל רוצה שלא לתתו לכהן הרשות בידו הואיל וספק בכור הוא כדקי"ל דאפי' תקפו כהן מוציאין אותו מידו ואיך יתכן שיהא כח ביד הישראל לכוף הכהן לדעתו מתי שירצה אם רוצה לקיימו מקיימו אם רוצה שיקבלו יכוף אותו לקבלו אדרבה כה"ג איכא זלזול כהונה אלא שלא באתי לחלוק על דברי מהר"ם מ"מ הבו דלא לוסיף עלה ונימא דמהר"ם לא איירי בספק דלא תלי בפלוגתא דרבוותא אלא בספק שנולד מעצמו כדאשכחן כמה ספיקות במס' בכורות אבל כה"ג דאיכא כמה ספיקות דפלוגתא דרבוותא אם אנו הולכין להחמיר משום איסור כרת כדי לצאת ידי כולן לא ניזיל כולי האי להחמיר בשביל זלזול מתנות כהונה וק"ל. ואשר דרשתני אם שרי להשכיר בכור לנכרי כדי לגדלו נראה דמשמע בפשיטות בא"ז בתשובה דשרי שכתב וז"ל בכור שמסרו ישראל לשומר נכרי כו' וכתב עלה פסק שאף אם הטיל בו השומר מום דשרי כמבואר התם ע"ש. משמע בפשיטות דשרי למוסרו לשומר נכרי דמסתמא לאו בעבריינא כתב דבריו ותו אי הוה אסור למסרו לשומר נכרי וזה הישראל עבר ומסרו. לו לא הוי שרי ליה במומו שהטיל בו הנכרי כמו שיש לדקדק קצת מדברי א"ז גדול בההוא עובדא וגם נראה כן קצת לדקדק מדברי א"ז קטן ע"ש. בתשובת הגאון מהר"י מולי"ן דקדקתי וצ"ע היטב בהא דכתב בסתמא נכרי מסל"ת אינו כשר לעדות בכור משמע קצת מדבריו דאפילו אי לא מצינו למימר דלהשביח מקחו קאתי לא מהימן וצ"ע ע"ז באשירי פ"ג דבכורות. גם מ"ש דעגל הראשון אינו פוטר משום דכרוך היינו מניקתו וקי"ל דחלב אינו פוטר לפי קוצר לשונו משמע דכרוך ומניקתו היינו מטעם דחלב פוטר והא ליתא כדאיתא להדיא לפירש"י בגמרא פ"ג דבכורות דטעמו משום דאין מרחמו אא"כ ילדו ונ"ל דתרי מילי קאמר וקצר מאד בלשונו במטותא מינך הדרוש

ותבקש לדרוש בכל גבולך יהודים וארמאים אם ימצא שום איש או אשה שראו מימיהם שום פרה שהיתה חולבת קודם שילדה ומה שתעלה בדעתך הודיעני ע"מ. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן קסט

שלומך ישגא לחדא אהובי מה"ר משה ס"ל יצ"ו אשר דרשתני ע"ד הבכור שכתבתי לך עליו כבר ידעתי באשר מבואר הוא בידך. והנה עתה נתחדש שנראה אזנו דהכוא בוכרא ובעיקא לפרושי לך הכיא מילתא לקמן אמנה שלחת עתה הנה העתק מפסק מהר"ז כילנג"א יצ"ו קאזינא ביה דברים תמוהים. חדא מ"ש דמנהג וסוגיא דעלמא הוא להקנות העובר רק בכסף כדברי רש"י ורשב"ם דלא מצרכי רק קנין כסף משום דנכרי כל קניינו בכסף מנהג והדך כפושה הוא לא שמיע לי כלומר לא הוי לי אדרבה ראיתי כל רבותינו הגדולים שהיו מורים הלכה למעשה והיו מצריכין קנין כסף ומשיכה לרשות נכרי או לסמטא וכה"ג מהני משיכה אפי' בבהמה גסה ע"י שכירות מקום כדכתב באשירי שזהו המובחר שבכולן וכ"כ הטור"ד משום דלית ביה חילוקים כמו בקנין כסף ומשיכה. ופליאה גדולה לעשות מנהג וסוגיא דעלמא נגד דעת רבוותא קמאי רבוותא בתראי בעל הלכות ורב האי גאון מסקי דמשיכה בנכרי קונה ולא מעות כדאיתא באשירי פ"ג דבכורות וכן הוא מסקנת התוס' שם וכן מהר"ם דבתראה הוה כתב במרדכי משמו שהיה מחמיר ומצריך משיכה וכסף כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא ולא ידענא מה דקדק מדברי מהר"ם דלא רצה לומר כ"א חומרא בעלמא לכתחלה דבכמה דוכתי בתלמוד אשכחן דכתב דבאותו לשון להחמיר ולשון לחומרא ר"ל דאפילו בדיעבד כדמוכח התם וכן האשירי דבתראה הוה מסיק בבכורות ובב"מ ובע"ז דהלכה כר"י דמעות אינן קונות ואיך יסכן לעשות מנהג להקל נגד כל הגאונים הללו באיסור דאורייתא שיש בו כרת. ומ"ש בלדי לדידיה נגד דעת מהר"ם דעדיין עדיף קנין כסף לבד מקנין כסף ומשיכה משום דאיכא למיחש שמא דעת הנכרי אמשיכה ולא אקנין ובדה לו בענין זה וגזירה זו מדעתו והביא כמה ראיות לדבריו וגזירתו דברים תמוהים הן דכמה וכמה פירכי איתנהו על ראיותיו ועל דבריו קצת פירכי לא ראי זה כראי זה וחד פירכא מצד השוה בכולהו אין לי פנאי לבאר אשר מובנים הם למדקדק בראיותיו ודבריו. והיה דא"ז כתב להתיר אפי' בקנין כסף לחוד אפילו לר"ת וחביריו דפסקו כר' יוחנן משום דאין כאן למשוך והבר עובר לאו ירך אמו הוא. כבר כתבתי לך נראה דהא אסוגיא שריותא מן התוס' פ' הפרה דפסקו להדיא דקי"ל בכל התלמוד עובר ירך אמו הוא לבד מטריפה ומזה אין להאריך יותר. מעתה נעשה מזה פרישה ונחזור על הדרישה על דרש אוזן הבכור הלזה שכתבת שהנכרים הסיחו דעתם לפ"ת שיודו אחד ליום לאמה שתעשה לדימוס באוזן הבכור ויותר בשביל כך לשמוע ובכן אותם הנכרים לוותה לבתה לעשות לדימוס וכן עשתה בתה א"כ הוא לית דין ולית דיין להתיר אפילו בבכור שיש בו ספיקות דבעיית מום הס"ג אין שום צד וספק להתיר לשמוע עליו דהוי כאלו לדעתו ממש דמעשה שלימה היא בפ' כל הפסולים זה הכלל כל שדעתו אסור שלא לדעתו מותר ופרש"י שלדעתו של המטיל בו מום מתכוין להתירו אסור ובגמרא מפרש דזה הכלל שלא לדעתו מותר מרבה מסל"ת להנכרי משמע להדיא מפרש"י שם כשמלוין לנכרי להדיא דאסור וכן מוכח שם בגמרא להדיא ואין חילוק אם הבעלים מלוין או ישראלים אחרים דאסור ואין זו צריך פנים ודאי אם נראה לך ספק בדבר הואיל ואין איסור זה אלא קנס דרבנן אפשר בבכור כה"ג דאית בהו בלא"ה ספיקות אם הוא קדוש בבכורה כל עיקר אם מחמירינן באיסור דאורייתא שיש בו כרת לא נחמיר באיסור דקנס דרבנן כולי האי:

סימן קע

אשר שאלת אם חייב אדם להשלים פרשה של יו"ט שנים מקרא ואחד תרגום כבר דקדקתי ג"כ ונראה דלא נהגו רבותי להשלים והבאתי קצת ראיה מדברי רבינו שמחה בהגה"ה במיימוני שכתב וז"ל אע"פ דעיקר מצוה כל פרשה ופרשה בשבת עם הציבור אם לא עשה כן ישלים כולם בשמיני עצרת שבו גומרין הציבור ובלבד שלא יאחר ולא יקדים יום אחד מן הציבור עכ"ל. מכאן היה נראה דקבע היום שמשלימין בו הציבור ה' חומשי תורה בכל שנה ושנה משמע דעיקר חיוב דאצרכו רבנן להשלים עם הציבור היינו שכל יחיד ויחיד יקרא לעצמו כל התורה מראש ועד סוף בכל השנה כיון דטעמא הכי הוא לא צריך אלא שישלים פרשיות של כל התורה רק פעם אחת בשנה וא"כ פרשיות של יו"ט אין צריך להשלים שכבר השלימו כל אחת בשבתו אע"ג דלפי פי' ר"ח דפליג אר' שמחה ומעט משמע מפי' רש"י בפ"ק דברכות דפי' ישלים אדם פרשיותיו של כל שבת ושבת ואלו יו"ט לא הזכיר דהסגה"ה דכתבת לי ממנה קשה לי מאד להבין דרש"י פי' בהמ' מגילה היא דמאחרין לבא וממהרין לצאת בתרי גווני בפנים אחרים ואף הכי דמייתי מרב דלא מוקים אמורא עליה מיומא טבא לחבריה ומפרש בגמרא דלאחר אכילה קאמר דמטעמא משום שכרות ולא קאמר אשבות בבהכ"נ כלל ע"ש:

סימן קעא

ואשר שאלת אם מותר למחוק ההכתבים בסדורים ותפילות הנרשמים בשני יודין וי"ו על גביהן נראה הטעם דנכתבין הכי היינו משום דעולים מניינם כ"ו כשם המיוחד וגם שני היודין שם לבד כזה יי' וגם יש שעושין שני ווי"ן כזה וי"ו ונסתפקת שמא יש בו קדושה או שמא עושין הווי"ן למעלה ושכוגה כדי שלא יהא בו קדושה נראה דמטעם גימטריא אין לאסור דא"כ הודאי נמי לא יהיה נמחק שהוא בגימטריא שם המיוחד ומטעם שהוא רמז לשם ונכתב כדי להורות לשם אין נראה לאסור בשביל כך שהרי אמרינן בפ' שבועת העדות דכל שלמה דשיר השירים קודש ונכתב ג"כ להורות על השם אפ"ה כתבו התוס' דנמחק הוא אך בהא מסתפקנא כיון דזה השם יו"ד בתחלה דהיינו התחלת שם המיוחד כתיבתו והוי כמו ראש התיבה. והתוספות פ' שבועת העדות כתבו בשם רבינו חננאל דא"ד מאדנ"י אינו נמחק דהוא השם בקריאתו ואע"ג דש"ד משדי נמחק וצ"ב מצבאות נמחק הכא בא"ד משום דמשם המיוחד הוא יש להחמיר יותר כל זה איתא בתוס' אע"ג דא"ד הם שתי אותיות מהשם וגם דלא כתב אחריהם מידי משא"כ בכה"ג דאין כאן אלא התחלת אות אחת ועו דכתב אחריו אותיות וסימנים שאינן מן השם מ"מ אולי י"ל דהואיל והוא מן השם המיוחד בכתיבתו יש להחמיר יותר ואם אין צורך גדול בדבר למה נתיר למוחקו:

סימן קעב

ומה שהקשית בדברי הספר מצות גדול בשניות באשת אחי האם בין מן האב או מן האם. דע לך כי בדקתי כמו ה' ספרי סמ"ג ובכלי ועוד באחד היה כתוב בכן כמו בלשון המיימוני בלי גמגום אבל ברובם מצאתי כמו שלך דאשת אחי האם מן האב בלבד אשת אחי האם מן האם אין לה הפסק ולא ידענא עליה פירוקא כלל ואין חסרון בפשט הסמ"ג אפשר דסבר משום דאחי האם מן האם כיון דודאי משני לדין היא יש להחמיר בה יותר. והכי עביד רבותא פרק הבע"י אלא דהא קשה דהוא בספק מסברת התלמוד לגמרי דהא אשת אחי האם מן האב תניא בהדיא בברייתא לאסורא ואשת אחי האם מן האם מבעיא ליה לתלמודא אי אסורה אי לאו משום דליכא צד אב והכי דפשט ליה לאיסורא מ"מ איך יתכן דתיהוי גריע טפי מהיכא דאיכא צד אב ואפילו אי בדורות האחרונות גזרו כדאיתא בתוס' מ"מ קשה אמאי לא גזרו מכ"ש היכא דאיכא צד האב דלא יהא לה הפסק ותו דע"כ אי אפשר לומר דאשת אחי האם מן האם אין לה הפסק דא"כ אשת אחי אם אמו אסור ואמימר מכשיר אשת אחי אבי אביו אע"ג דאיתא בהדיא דלא ערוה דאורייתא. ונראה דסמ"ג סבר להלכה כאמימר מדלא מייתי ומונה שניות דידיה ומהאי טעמא נמי נראה להוכיח דאפילו אי הוי הסמ"ג כתב אשת אחי אמו מן האב ומן האם משני לדין שאין להם הפסק אפ"ה א"א להעמידו דא"כ אשת אחי אם אמו שהוא מן האב ומן האם משני לדין היהם אסורה ולא אמימר מכשיר באשת אחי אבי אביו אע"פ שהוא ג"כ מן האב ומן האם משני לדין ואע"ג דאיתא בהדיא דידיה ערוה דאורייתא דאין לומר דאמימר וכ"ע מודין כיון דהאמות משני לדין אסירא דא"כ מאי מקשה לאמימר פ' החולץ היכי מוקים לה לוקי באחי אבי אביו מן האב ומן האם משני לדין דאסירא לכ"ע. ותו דאיך יתכן דאחות אם אמו דלמטה דידיה ערוה דאורייתא שריא לאמימר כדמוכח בתוס' פ' כיצד דהיינו אחות אבי אביו ואשת אחי אם אמו דע"י קידושין באה תיהוי אסורה לדברי סמ"ג

דכתב דאשת אחי האם מן האם אין לה הפסק מכל הלין נראה דלית נגר ובר נגר דפרקיניה ואור ישראל יאיר עיניו בתורתו. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן קעג

שלומך ישגא לחדא אהובי מהר"ר שמואל יצ"ו אשר שאלתני על דבר קנין סודר שנעשה בין איש לאשתו שיעשו גירושין וגם העמידו קנסות על ככה מי שיעבור שיתחייב כך וכך והארכת הרבה בדיני אסמכתא. דע כי אינני רגיל להשיב בדיני ממונות אמנם כהיוצא בעלמא אני משיב ודע דאשירי כתב במסכת נדרים דסוף פרק השותפין דכל קנין דמקני ביה לאחר זמן צ"ל בהדיא מעכשיו ואי לאו הכי לא קנה משום דכבר חזר סודר למריה והיכא דמקנה סתמא ולא פירש לאחר זמן נראה דהוי ממילא מעכשיו דמסתמא לא הקנה מילי דכדי הכי משמע כמדומה בתוס' ובאשירי ומרדכי פרק איזהו נשך. תו נראה לפקפק אהאי קנין סודר שהקנה הבעל לאשתו שיגרשנה ואהסיה אין שום קנין חל כלל כדאיתא במיימון להדיא פרק ה' דמכירה דאין שום קנין נתפס על זה א"כ י"ל דאף על הקנס אינו חל כיון דבקנין אחד נעשה הוי כמו קנה את ומכר כדמספקא ליה פרק מי שמת ע"ש. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן קעד

הנה זעקת מה"ר דוד יצ"ו גדלה עליך עד מאד איך שלחת ידך בו בענייני מסירות בכמה גוונא קלא יצאו מפיך וקלא מפי אחרים שהלשנת על ענייני מסים בתחילת ביאתו לפה גם אח"כ ואף בענין הלוואות השירונים גמרת לו שהולך להוציא הון רב הוא ואחרים בשבילו לכבות דליקתו בפרט האידנא שנתגרש ונעדר מביתו ע"ד הסגמון ואומדנא דמוכח הוא שהוא הכל בנכלך ובעצתך הרע ועל ידך בגרמתך נעשה הכל כי הדבר ידוע שאין לו שונא בנורנב"ערק ובכל פרווסה כי אם אותך והמצורפים לך גם קנצלי"ר העיר מייסטרמטי"ן אמר בברור איך שהסגמון אמר לו שיודי עשיר מנורנבער"ק הסיתו על דבר זה לרדוף מהר"ד הנ"ל מוסף על כל זה עתה בעת הליכתו משם ואתה לא ידעת שהלך הסכמת לדברי עירון שאפן ואמר שהוא מן הראוי שיתפסו אותו השירונים ושיקשרו אותו שלא ירדוף השרונים וכל המיושבים שם כי גברא מבולבל הוא וחסר דיעה הוא ואם יהיה נמלט יבלבל כל העיר. כל הדברים הללו הגיע לפני והדבר מפורסם כי מוחזק הוא לאיש תם וישר לא נמצא בפיו עולה ושקר ותרמית וכשמעי את דבריו נהפך לבי בקרבי לראות כי יבולע לצדיק על לא חמס בכפו ולא היה לו לעזר ולמשען ואמרתי אמרו רבנן ת"ח עביד דינא לנפשיה לענוש ולנדות אפי' לכבודו אם ביזוהו כל שכן אם ירדפוהו ומעלילים אותו על גופו ועל ממונו והיה בדעתי להשיאו שיתחיל הוא לנקום נקמתו בשלא דלא מבע דמא ובחיויא דרבנן ואבא למלאות דבריו כדת וכדין אך מפני לזות שפתים מהמון העם אמרתי לו שיתפש אחר זכיותיו על מקצת דברים הנ"ל שיתבררו מתוכן אומדנות מוכחות מאז ישלח ידו בך ויפסס בך נח"ש ושרף והיה מאז ידי עמו בכל תוקף וגזירה עד אשר תתקן עוותך כתורה וכהלכה שיסתלקו מעליו חורבות והזיקות. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן קעה

שלומכם ישגא לחדא אהובי נכבדי ופרנסי נורנבער"ק הנה אהובי זעקת מהר"ד יצ"ו גדלה על ההוא גברא סדר עמכם וקלא ניכרים דברי אמת והנה ידוע שאימת אותו גברא מוטלת עליכם לכן הנני גוזר עליכם בתוקף גזרתי בואם לא יגיד שכל אחד מכם יגיד לו ולהבא מכחו כל אשר ידוע לכם מזכותו ותכתבו לו עדותכם ביחידי כל אחד בפני עצמו מה שידוע לו. ואל תתמה על שאני מזקיק אתכם להעיד שלא בפני בעל דין כי ראב"ן כתב מדקבלת עדות כשר לכתחילה שלא בפני בעל דין מחמת אונס ש"מ דבדיעבד כשר בלא אונס וגם כתב דאם אין שום לסמכין עליו מקבלין אלמא מקילין בדבר היכא דאיכא צד וטעם ובנ"ד נמי כיון דידעינן שיתעכב קבלת העדות ע"י כחות ואלמות אם יודע לו מקבלין שלא בפניו ואף כי עקרן אינו אלא לברר אמיתת הדברים לפי אומדנות מוכחות. ושלום מאת אוהבכם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן קעו

עתה הנני אשיבך על אשר כתבת למהרד"ו דרך משא ומתן ושלחת לידי כדי לראות שהוא לפי הדומה בעיניך לצדק ויושר לפי דעתי לא ימצא כן. כתבת שתלמוד ערוך הוא בפינו בפ' המפקיד דאין מקבלין עדות אפילו על האלם שלא בפניו מדבריך נראה שהבנת הגמרא דהוו עדים דחלי רק להעיד בפניו אבל שלא בפניו לא הוו דחלי. והאי מלתא לא בהוכחה ולא ברמיזה לא בגמרא ולא בפירש"י ולא בתוס' אדרבה בגמרא משמע להדיא שהרי אמר לר"ח בפני מרי דאית ליה הסדי דדחלי מיניה ורש"י פי' אותן עדים שבאו משם ומכירין בו מי הוא הא קמן דס"ל למרי להרגים מי הן העדים שיעידו ואפי' אם היו מעידין שלא בפניו היה אזיל ומזיק להם. אבל לעולם היכא דלא דחלי אלא להעיד בפניו דלא כל האלמים הוין איכא למימר דגובין שלא בפניו מטעם דהכי דיינינן לך ולכל אלמי דחבריך ואפי' אם לא הוה ליה להרגים הוי דחלי דילמא אתיידע ליה לבתר הכי כי בודאי ידע מרי דר"ח לא יחייבנו לפלוג עם הלא מתוך הנבואה אלא מחמת ידיעה על פי עדות אבל אי לאו הכי דהוו דחלי פשיטא דהוי נימא ליה לר"ח להכשיר עדות שלא בפניו על מרי מאחר הזקיקו לאתויי אינו ראיה דילפינן נמי מקרא פ' הפרה דהממע"ה ואיזו פסול בעדות מצינו שהקילו בו חכמים טפי מקבלה שלא בפניו דהיכא דהוא חולה או עדים חולים או מבקשים לילך למדינת הים וקיום שטרות שלא בפניו קי"ל כרבנא דפסק הילכתא דהוי שלא בפניו ופרש"י וכן באשירי דקיום שטרות דרבנן הוא ואלו בפ"ק דכתובות ואלו נאמנין בגודלן מה שראו בקוטנן שפטורים יצאת בהינומא ומפרש בגמרא משום דרוב נשים בתולות נשאות גילוי מילתא בעלמא בעינן ולעיל מיניה מתרץ נמי הכי משום דקיום שטרות דרבנן סימנו רבנן בדרבנן. והשתא אי הוו חמיר להו לרבנן לקבל עדות שלא בפניו אפי' היכא דידעינן דאלמא הוא ודחלי מיניה להעיד כמו שאתה סובר א"כ גבי הינומא אמאי הזקיקו לשום עדות כיון דעדות דרבנן היא ואפי' פחות מדרבנן כדפרש"י התם ה"ל לאידך לאיתויי ראיה דלאו בתולה נשאת שהרי הכירו עדות שלא בפניו בקיום שטרות משום דמדרבנן אע"ג דחמיר כל שכן להזקיק למוחזק לאיתויי ראיה במילתא דמדרבנן הוא אין צריך להאריך יותר בזה והסיה ראייה דפ' כהן גדול מעיקרא לאו מילתא היא דהתם דיני נפשות דמחמירין בהו בכל מילי חומרא ועבד כנעני שהורגו מי שאינו רבו חייב עליו כבן חורין. ומ"מ הואיל וגופו קנוי לאדון הוא מקרי בעליו ולא הוא עצמו ואם יש כח ביד חכמים מכח הפקר ב"ד הפקר לקנוס את האלם להזקיקו לאיש או לקבל עדות שלא בפניו לגבי ממון וכי מה"ש יפקיעו איתתא של זה והתורה אמרה והלילו הטדם מ"מ כשתקנו שלא לדונו ולהעידו גם לגבי ממון תקנו ולא חלקו. ומה שדקדקת אמאי לא תקנו לקבל עדות שלא בפניו כמה דקדוק מהובם הוא זה דכי ה"ד דהוי חמיר להו להעיד שלא בפניו מאלא להעיד ולא לדונו כלל. ותו דאירע תקלה מחמת שדנוהו והעידוהו כל שכן אם דנוהו על פי קבלת עדות שלא בפניו שיארע תקלה מפני יראתו שהרי בהך עובדא לא היו העדים בפניו כל עיקר רק הדיינים כבשו פניהם ואיך יתכן מאז שתקנו שלא לדונו כלל שיתקנו טוב לקבל עדות עליו שלא בפניו. ותו דהיכא אשכחן דמעידין על מלכות בית דוד בפניהם או שלא בפניהם דרב יוסף לא קאמר אלא דדנין מלכות בית דוד כדיליף מקרא אבל במעידין אותו לא איירי מידי ותלמודא דפריך אסהדותא דכהן גדול למלך והא דתנן מלך אין דנין כו' אדנין אותו פריך כדפרש"י להדיא. ואשר כתבת מדלא מוגה אלא בפ' הגוזל בתרא גבי הנהו דהיה הוא חולה כו' לאו מילתא היא דלאו ברשיעי עסיקינן ובקנסא לא קמיירי דאינו מן הדין אלא משום דהכי דיינינן לאלימא וגם דבר הניתן לשיעורין הוא דאיכא אלם דדחלי אפי' שלא בפניו אין צורך להאריך יותר כל אשר כתבתי לא באתי רק לסתור דבריך ושלא תסמוך דכל דבריך כשולחן ערוך הוא אבל לצרכי ולסייע לדברי לא הייתי צריך לכל זה כי לא ימצא בכפייתי לא רמז מהאי טעמא דהכי דיינינן ליה לאלם ולכל דכוותיה ופשיטא דאית ליה ראיה מעובדא דמרי בר איסק כמו שמחלקין בתוספות והא"ז אינו אלא פירוש לדבריהם. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן קעז

פרי צדיק הלולים. תנא וחסדא מלולים. אהובי עמיתי הר' אלעזר יצ"ו. אשר דרשתני על ענין

התקנה אשר תקנת אשתקד בכנופיא ובהסכמת המנהיג ז"ל שיחזרו השוחטים השחיטות וגם השוחטים קבלו עליהם ולא נתקיים הדבר הזה. דע לך שאם כן הוא מה מכוער הדבר ויש עונש בדבר שרבים נמנים ומסכימים לדבר מצוה ולעשות גדר וסייג למצות השם י"ת וחוזרים ומבטלים ע"י הסבה ושלום או ע"י תגר וקנאת איש מרעהו האמנם נראה לע"ד דאין לאסור בשביל כך שחיטת אותם הטבחים אפילו לכתחילה אפילו להך רבותא דכתבו דלכתחילה אין סומכין ארוב מצויין אצל שחיטה מומחים הן הנ"מ היכא דלא שחטו לפנינו מעולם אי בעינא למיבדקיה אבל היכא דאתמחא כבר ע"פ המנהיג או על פי טבח מומחה לית לן למיחש דילמא לא טבח כדין כה"ג נוקמינן ליה אחזקתיה דעדיין מומחה הוא ודמיא להא דתניא פ' אין מעמידין חבר שמוכרין בו תכלת הרי הוא בחזקתו עד שיפסל ואע"ג דתכלת נמי אינו ניקחת אלא מן המומחה ושייך בקיאות בדבר כדאיתא פ' התכלת. ולא דמי לציבור שהטילו חרם שלא לשחוט זולתי הטבח כו' כדאיתא בתשובת הרא"ש דהתם נפרש הטעם בהדיא דמשום מיגדר מילתא יש כח בידם לאסור המותר ובנדון דידן כיון שלא רצו הקהל לעמוד בתקנתא ומרפין ידיהם ממנה א"כ ליכא משום מגדר מילתא דמה לי בטלוה בסוף ומה לי לא קבלוה מעיקרא וכה"ג כתב ראבי"ה בתשובה במרדכי פ' קמא דב"ב ע"ש:

סימן קעח

ועל אשר דרשתני מה עמדי ממינקת חבירו אם צריכין להמתין אפילו בשנה פשוטה יכ"ח כ"ד מותר על חדשי הלבנה לא שמעתי מחמיר בזה כלל. וגם מתוך הסברא והראיה נראה לע"ד דלא צריכא דאפילו אי דייקין לשון המרדכי דכתב דכ"ד חדשים מלאים בעינן לא אתי לומר אלא דלא נחשוב אחד מלא ואחד חסר אלא כולם מלאים של שלשים יום אבל לחשוב אחר חדשי החמה היא לאו מלאים הוי קרי ליה ומלאים גופייהו נראה לע"ד דלא נהגינן להחמיר דבתשובת מהר"ם ייהב וחירץ אמאי חשבינן חדש העיבור לתינוק כיון דנקט התנא עשרים וארבעה חדשים הוה לן למידק דדוקא עשרים וארבעה חדשים בעינן וטפי לא. ותירץ דמשום דתנן פ' מי שאחזו כמה היא מניקתו שתי שנים ר' יודא אומר י"ח חדש ופרש"י דת"ק ור' יודא לטעמייהו דפליגי באע"פ כמה היא זמן הנקת התינוק ר"מ סבר כ"ד חדשים וכיון דהדא פלוגתא היא ונקט התנא בכתובות כ"ד חדש ה"א אפילו נתעברה השנה לא בעינן טפי להכי נקט שתי שנים. ואי הוה נקט שתי שנים ה"א למנין שנות העולם ומכי אתי ר"ה של שנה שניה הוי שריא להכי נקט כ"ד ע"כ. ומהכא נראה לדקדק דלא בעינן להוסיף יכ"ח כ"ד דע"כ בלשון שנה ליתא אלא מיום ליום כמו בי' בניסן עד י' בניסן דהכי תני בהדיא בנדרים פרק קונם המודר הנאה מחבירו לשנה מונה י"ב חודש מיום ליום וע"כ בכלל כ"ד חדש נמי ליתא דא"כ אמאי לא תירץ מהר"ם דלהכי תני כ"ד חודש לאשמועינן דבעינן להוסיף יכ"ח כ"ד או שצריכין כולם מלאים אלא ודאי דה"א דחושבים לפי שנות העולם כיון דלא נקט התנא שנה זאת כדמחלק התם בנדרים ע"ש. ואין לי להאריך מזה עתה כי צריך דקדוק יותר לייתב ג"כ הגה"ה דמיימון דכתב דלא בעינן חדש העיבור:

סימן קעט

וההיא דקשר של תפילין. נראה לע"ד דיפה דקדקת דאין צורת הדל"ת כלל ברצועות התלויות דהא בעי למימר פרק הקומץ רצועות כשרים אפי' לא יצא מהן אלא מעט חוץ לקשר משמע דאין צורת הדלת בהן וצורת הדלת הוא בקשר לכ"ע וליכא דטעי בהא. וגם איתא התם דברי הכל לתפור הרצועות שחוץ לקשר ע"ש. וגם כתב אשירי בשם שמושא רבה בהדיא דצורת הדל"ת בקשר עצמו ע"ש וכן משמע מפרש"י. ונראה לע"ד דצריך שיהא ניכר כמין ד' לאותו העומד מאחוריו שיראה דל"ת בכתיבתו כזה ד'. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן קפ

תזכה לראות בביאת גואל עם כל אחינו בית ישראל אהובי הותיק הר"ר זוסקינ"ט יל"ו. אשר שאלתני מקרוב המתענה ג' ימים ולילות רצופים אם יתפלל בכל יום עננו או דוקא ביום השלישי. נראה דיתפלל בכל יום במנחה עננו דהא קמן דהאי לא חיישינן לבולמוס היה צריך להתפלל בכל התפלות עננו. וה"נ אפילו אי כיומא אריכתא חשבינן להני ימים מ"מ מתחייב בתפלת תענית בכל תפלותיו ומשום שמא יאחזנו בולמוס אינו מתפלל בכל יום אלא במנחה. וא"ת שמא יאחזנו בולמוס ביום ב' או ביום ג' ונמצא שקרן בתפלתו בימים הראשונים משום דכיומא אריכתא אינון הא ע"כ ליתא כדמוכח פ"ק דתענית דכתב אהא דאמרינן דאמר ר"ה יחיד שקבל עליו שני ימים בזה אחר זה אע"פ שאוכל ושותה בלילה בנתיים למחר מתפלל תפלת תענית ומפרש שם במרדכי ובתוס' דאלפס דרבותא נקט דלא תימא הואיל וקבל עליו שני ימים בזה אחר זה והתחיל בתענית יום אחד ואח"כ אוכל ושותה בלילה בינתיים הוה כדפסיק בתענית וכאלו אכל בתוך היום קמ"ל דמסתמא אדעתו היה לאכול בלילה בנתיים עכ"ל. והשתא אי ס"ד דר"ה דס"ל דמה שקבל עליו שני ימים היינו גם עם הלילה שבנתיים א"כ מאי האי דקאמר קמ"ל דלמחר מתפלל תפלת תענית אפילו ביום הראשון הוה צריך לאשמועינן דשפיר מתפלל תפלת תענית אע"פ שאכל בנתיים אינו שקרן בתפלתו משום דמסתמא דעתו בתחילה הוה כך אבל אי לא הוה דעתו בתחילה כך שלא להתענות גם הלילה א"כ הני ימים כיומא אריכתא אינון ואין ראוי להתפלל בהן תפלת תענית אפילו ביום ראשון אם יודע שיפסיק בו באכילה כמו המפסיק בחצי היום אלא ע"כ לא אמרינן כיומא אריכתא הן אלא לענין זה שאינו מתפלל תפלת תענית כיון שלמחר הפסיק האכילה אבל ביום שקודם הפסקת האכילה הואיל ואותו היום התענה כדין שפיר התפלל עננו ביום תעניתו אפילו קבל ב' או ג' רצופות. ומעתה ק"ו הוא אפילו בודאי אכל בנתים לא חשבינן ליה שקרן למפרע כמו שהוכחתי כל שכן משום חשש בולמוס דאין לחוש:

סימן קפא

ואשר שאלתני בישוב שיש שם מנין ואין מי שיודע לקרות בתורה כהלכה בדקדוק ובטעמים או יש כאן היודע אבל לא למד וחזר לידע לקרות. נראה דאפ"ה יקראו בתורה כמו שקורין בצבור בברכה כהלכתה ומפטירין בנביא ואע"פ שכתב הרמב"ם שאם טעה הקורא בדקדוק אחד מחזירין אותו משמע קצת דאפילו בדיעבד לא יצא הא כתב בטור א"ח דראבי"ה פליג אהא וכתב דאין להכלימו ולהחזירו על כך מייתי ראיה ממדרש דאם קרא לאהרן חרן יצא ואותו מדרש מייתי נמי בהגה"ה באשירי בשם מהרי"ח פרק במה אשה משמע בפשיטות דבשעת הדחק קורין לכתחילה בדרך זה וכן ראיתי כמה פעמים לפני רבותי ושאר גדולים שטעו הקוראים בדקדוקי טעמים וגם בפת"ח וקמ"ץ סגו"ל וצר"י אע"פ שגערו בו קצת מ"מ לא החזיר מהן. אמנם אם יש שם יודע לקרות בדקדוק ואינן מקפידין להשיאו כדי שילמוד לקרות כה"ג לא יקראו בלא דקדוק כדאיתא בהגה"ה באשירי דלעיל דהנ"מ דלית רבה למגמר עיין שם:

סימן קפב

וההיא דנשבר העצם למעלה מן הארכובה וחזר ונתרפא דמספקא לך אי בעינן שיתרפא לגמרי כמו לא נשבר כבראשונה לגמרי נראה דל"ל והכי מוכח בא"ז פ' בהמה המקשה דכתב מעשה שבא לפני ר"י באווז שנשבר העצם וחזר ונקשר ואמר שאם אין קילקול בבשר כלל כו'. ואח"כ כתב במעשה שבא לפני רבינו קלונימוס שנשבר העצם וחזר והבריא כאלו לא היה נשבר מעולם כו' משמע דנקשר העצם דכתב לעיל מיירי לא איירי אלא שנקשר היטב אפי' אם רואים בטוב שהיה נשבר אין קפידא רק שלא יראה קלקול בבשר והיינו משום חשש דצומת הגידין דלא טרפינהו בעצם כלל אבל למטה מצומת הגידין דטרפיות משום שבירת העצם ויציאתו לחוץ אם חזר ונקשר היטב הני וק"ל:

סימן קפג

ההיא דשיעור צומת הגידין לא ידענא מאי קבעי לך רש"י פסק בהדיא דקי"ל כמחמיר שבכולן ומתחילין מעילוי ערקומ' וכלו ממקום שמתפשטין ומתפצלין והיינו בסוף הגדול ושיעורו לרש"י ד' אצבעות ולרמב"ם י"ו אצבעות ובבהמה דקה יהיב תלמודא סימנא בליטי הוו צומת הגידין בלוטי

לא הוו ג"ה ואהא קאי מרדכי דפירש עד מקום שנבלעים בבשר ורש"י דפירש דקאי אבהמה גסה ופירש בהעלם ערום היינו לחד מ"ד בגמ' וע"ש בגמרא ולא מקשי לך מידי :

סימן קפד

שלום רב לאהובי הר"ר אברהם יצ"ו לא אוכל להתאפק מלכתוב לך קנטורים ע"ד הגט כי הקפתי בתשובה חילוק שאין בהן ממש ובמילי דכדי דברי הבאי ופוק קראי קראך לברא. מה הבאת ראיה משמות הכתובים בתורה שכתבת שהכל מהשם ית' עליהם השכיל ובנבואה וברוה"ק לשם דרשה וללמוד מהם ענינים של תורה ואתה תבא לדרוש ג"כ שם של אותו רווק דהאסיק שמיה בן הקדוש נתן משום דנתן הקב"ה בלבו לשוב אשתבשת מיניה וביה וכי לא קראוהו לתורה אליה בן הקדוש ר' נתן ומאי דרשה ברבי וכ"ת דר"ל לשון ריבוי וגדולה אין רבוי אחר ריבוי אלא למעט ואף כי הגעת את עצמך לחלק בין שמות הכתובים בתורה אמנם חרה לי שכתבת אם אדחוק לומר כך וכי זו היא פרצה דחוקה לך א"כ לא מרווח לך אפילו ברחבה מני ים. ואשר ירדת לחלוק דשלמה ע"ה כתבו לעצמו לשמו לא חילק ולא בילק בזה דאף מה שכתב על עצמו ברוה"ק וללמוד ממנו כתבו. ואשר הארכת מרוב סברות הכרס ומסממות גרועות ומסתמא ברירא וקיימא שכתת דאיך יתכן שאומר שחזר בתשובה מחליף השם מיראה כדי שלא יכירוהו שיחליף שם אביו ושם עצמו לא יחליף וכי ירא הוא מן החזנים הקוראים אותו לתורה או מן הטותבים הכתובה ולא ירא מן הריקים ופוחזים ומומרים וערלים שיכירוהו בשם עצמו. ואשר כתבת דבאוב"ן חדש ה"ר אהרן חזן ידע בשני השמות מחמת הכתובה שהיתה מונחת בקופסא כבר כתבתי לכם שלא ראיתי ומצאתי בכל דבריכם הראשונים שבאוב"ן חדש לא ידעו אלא משם דן ובאוב"ן ישן לא ידעו אלא משם נתן הרי אהרן חזן לפניכם תדרשהו אם ידע ושם על לב כלום מה שכתוב היה בכתובה. ואשר הבאת ראיה קצת מאה"ע תשובת הרא"ש קצת משמעות ראיה יש לך בזה אמנם לפי הדקדוק אפי' מעט אין כאן אפילו זכר לדבר דהרא"ש מורה הפסול נקט דמ"מ שינה שם אביו פסול משום הטעות ואשמעינן דלא דמי לשינוי מקום הלידה דמכשיר ר"י משום דהתם ליכא טעות משום דא"צ לכתוב אבל כאן שצריך לכתוב אתי למטעי ועוד יוכל לומר דההוא עובדא דיוסף שמואל לא היה בא להחליף שם אביו אלא אבי אביו או אבי אמו היה נקרא שמואל וכתב עצמו בן להם דבני בנים הרי הם כבנים ואפ"ה פסול מפני הטעות. מסקנא דמילתא כבר כתבתי ג"כ למהר"ר יודא כך אלו התרתם והכשרתם הגט בלתי ידיעתי לא הייתי קורא תגר כל כך מפני שלבי אומר לי דאותו רווק שיקר במזיד להטעות לו שם אב מהקידושין ועי"כ החליף השם ולעולם דן היה שמו אמנם מאתי לא תצא הוראה להתיר כלל :

סימן קפה

ואשר כתבת לי על דאוקריא אוב"ן באל"ף ופקפקת בדבר. תמיהני על בעל הלשון כמותך לפקפק בזה שלא ידעת דעיר לשון נקבה היא כמו העיר הזאת קרובה היא והיא מצער וכ"ה בגיטין לשון נקבה מתא דיתבנא ולא דיתיב ולנקבה כותבין דמתקריא באל"ף כדאיתא בהדיא בסמ"ק. עתה על הדרך כשהלכתי הנה מצאתיהו בסמ"ק ולא ידעתי כבר שהיה כתוב שם אלא שאסברתיה כבר לקרובי מהר"ר יודי"ל ז"ל מדעתי כשספר לי שהיה מסתפק בגט של נקדי"מות אם לכתוב דמתקריא בי"ל אמרתי לו אם הייתי כותב הייתי צריך לכתוב בלשון נקבה דמתקריא או דמתקרים. נאם הקטן והצעיר שבישראל :

סימן קפו

שלומך ישגא לחדא אהובי עמיתי מה"ר ישראל יצ"ו על הדברים שנתבשלו ונמצאו בהן בתוך הקדירה שעל האש ב' קארטע"ן מנייר כפול נדבק ע"י בצק וכתבת דיש רוצים לומר דחמץ נוקשה ואינו במשהו אפי' תוך הפסח וכתבת ג"כ דמצאת במרדכי ריש פסחים דישנו בזה במרדכי דילן לית מזה לא רמז ולא רמיזה וכן בתוספת אלפס ליתא אמנם נ"ל נהי נמי דלהשהותו הרי כמ"ש הרמב"ם בהדיא דניירות שדבקום בחמץ דמותר להשהותו ואשירי ומרדכי מייתו דבריו להפסק וכן הרב מורי דודי הקדוש מה"ר אהרן ז"ל ברבים והתיר לדבק סמוך לפסח בבצק הקלפים שבפני החלונות. ואע"פ שזכורני בלי ספק שנמנעו מקצת ב"א בארץ מולדתי לשחוק עם הקרטי"ן בפסח וכמ"ש לי משם דרשות הגדול מהרר"י ס"ל קרוב בעיני שמאותו הארץ קבל הוראה זו. י"ל דהטעם הוא משום דמשחקים בהן על השלחן שאוכלין עליו ודילמא מקלף אקלופי ונתרי פירורי חמץ מינייהו ואתו לאיערובי תוך המאכל דנראה ודאי דאסור לאכול כמ"ש הרמב"ם על כטריא"ק אע"פ שאין מאכל האדם שאסור לאוכלו אפי' אין בו מן החמץ אלא משהו וה"ה דאפילו נוקשה במשהו הוא דאשירי כתב פ' בתרא דע"ז הטעם שהחמירו חכמים לאסור חמץ במשהו טפי משאר איסורין משום דלא בדילי אינשי מיניה ולפי טעם זה חמץ גמור ונוקשה שוין כדמוכח בדיבור קמא דמס' פסחים דדוקא לפי טעם האחרון צ"ל דהחמירו בנוקשה משום דלא פלוג אבל לטעמא דלא בדילי לא צריכא דלא פלוג לגבי נוקשה וחמץ גמור ע"י תערובת. ואם תשיבני דמשמע בפירש"י פ' כ"ש גבי חמץ בזמנו בין במינו כו' דבכרת ולא בדילי תליא מילתא מ"מ משמע נמי דטעמא דלא בדילי עיקר הוא כמ"ש אשירי וא"כ יוכל לומר לא פלוג אנוקשה ול"ד לחמץ קודם זמנו דנמי לא בדילי ואפ"ה בנ"ט די"ל דכיון דזמן הביעור והשבתה הוא בע"פ לא החמירו דחשיב קצת בדילי מטעם דהוא עצמו מהדר עליו לשורפה. עוד מצאתי בהגה"ה הגדולה שבמיימון בסוף ה' חמץ ומצה וז"ל מעשה שהגעילו יורה וכששפכו המים מתומצין ירדו לבאר ואסרו לשאוב המים בפסח שחמץ במשהו עכ"ל הא קמן דהמים המחומצים אינם אלא חמץ ע"י תערובת דודאי אין בהן כזית בכדי אכילת פרס ואפ"ה קאמר דאסורין במשהו וה"ה נוקשה בעיניה. ומאן דמייתי ראיה מבצק שבשולי החבית דלא יהיב טעמא כיון דנוקשה כבר אינה ראיה כל עיקר דהתם החמץ עומד בקופיו כל ימי הפסח ולכך לא יהיב טעמא אבל אלו הקרט"ן שנתבשלו ע"י הבישול שנתרככו ונתרכך החמץ שבהם בודאי שהיה ראוי למלח אותו ותו יהיב טעמא שפיר ויפה כתבת דעינינו רואות דלאו כמו עפרא בעלמא הוא :

סימן קפז

על היין שבשלוהו בכלי חמץ קדירות וכפות הך נוהגין הם ע"פ מה"ר גרשום ז"ל ומה"ר מרדכי ז"ל שאין שותין ממנו בפסח רק ביו"ט האחרון דאינו אלא מדרבנן וכן אני נוהג אחריהם ואלו היה לי יין מבושל בכלים מיוחדים לפסח לא הייתי נמנע מליטלו לד' כוסות. ואע"ג דרש"י וכמה גאונים קמאי כתבו דאין מברכין עליו בפה"ג התוס' פ' המוכר פירות ופ' כ"מ וההגה"ה במיימון בשם ראבי"ה ומהר"ם בהל' ברכות שלו ואשירי ומרדכי כולהו סברי דמברכין עליו בפה"ג והביאו ראיה מפורשת מירושלמי דפסחים ושקלים דיוצאין ידי כוסות והני גאונים בתראי אינון וסוגיא דעלמא בתר דידהו אזלא :

סימן קפח

ושם ידידיה אם כותבין אותו תיבה אחת או שתים והבאת ראיה מטופס דהרז"ך ז"ל שכתב פדה לוי עמי כדב הכ"ג תיבה אחת לא דמי דאותן שמות לא משכחן דמחלקין להו בתרי שיטין כמו ידידיה כדאיתא בפ' ע"פ אליבא דרב דנחלק לשנים ידיד חול יה קדש ומסקנא ס"ל דומיא דהללויה דבתהלים דר' חייא דהוה כתבינן בתרי שיטין כדפירש רשב"ם שם. אמנם היה נראה דכיון דקאמר תלמודא ופליג ריב"ל בהללויה ומצינו למימר דה"ה פליג ריב"ל אידידיה וכדריב"ל קי"ל אפי' כנגד ר' יוחנן כמו שהוכיח ר"ת מסוגיא דמגילה בהכ"נ ובבס"מ ור"י הלכתא כוותיה כנגד רב ושמואל כדאיתא פ"ק די"ט אך לגבי ר"ת לא ברירא כלל אי קי"ל כריב"ל. ומ"מ יוכל לומר דהא דקאמר רב ידידיה נחלק לשנים ר"ל אם ירצה אבל ה"ה אם יכתוב תיבה אחת שפיר ולאיה בבת היענה בדקתי בתיקון ס"ת ובס"ת עצמה דכותבין כחד שיטה ואע"ג דבפ' א"ע מסיק בהדיא דבתרי שיטין כתבינן אלא ע"כ ר"ל אם ירצה ולכך נראה דכותבין ידידיה וכה"ג תיבה אחת בגט לא הפסיד :

סימן קפט

הבחור הזקן שהגיד חדוש בשם הגאון מהר"י ס"ל ז"ל על החומץ שמלאהו בכלי חמץ ואסרו ליהנות ממנו בפסח. דע כי כך היה מנהג פשוט בארץ מולדתי שכל יין שמלאוהו בכלי חמץ תוך שלשים יום קודם פסח היו נזהרין לשתות ממנו בפסח כמדומה שלא היו נוהגין לאסור באיסור גמור אבל נזהרין היו ובמדינה זו לא מחמירין ואינהי מעכב על ידם

דדמי לן חומרא וחירות יתירא דפתו ביין אבל דבקל מפליג ובולע סברא ליאסר טפי:

סימן קצ וחליצה דחולה שלא היה לה כח לעמוד וחלצה מיושבת פשיטא דכשירה לכתחלה וראיה מפורשת הלכה מההיא דבימי עמודים כו' לאחד פירש"י והו כיון דאינו אלא למצוה ולא לעכב כדתניא להדיא בין עומד בין יושב וכל דבר שאין לו תקנה מעכב דיעבד כדפי' ר"י אההיא דקדירות של פסח פ' כל שעה ע"ש. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן קצא ועל דרך המנקר דקדקת מן המתמיהין על מה שמניחין בשר בלא ניקור עד לאחר שלשה ימים פשיטא דשפיר דאפילו שאר בשר שאין בו חלב אין נוהגין כלל לכתחלה להניחו בלי ניקור עד לאחר שלשה ימים משום דהו אין ראוי לבשל רק לצלות וחיישינן דילמא משתלי. אבל משאל לבני קהלך אם החזיקו איסור בדיעבד אפילו בהמורייס ששהה לאחר שלשה ימים אף לצליה ואם החזיקו בכך לאסור למה נתיר להם:

סימן קצב ועל דבר אותו שאמר ע"ר ז"ל ז"ך טויפי"ן אוי"ב זיי"ן שוויגי"ר ז"ל אי"ן זיי"ן הוי"ז גי"ן דע לך דפסק זה שכתבת דמי שאמר אם נשאל על נדרי אינו יהודי אין מתירין לו אינו במרדכי שלנו כל עיקר ומרדכי דבני ריינו"ס אין לנו פה אך מרדכי קצר וגם מצאתי פסק זה ולא כתב כלום מדבר הנידור והנה נראה דבטוי כה"ג שאומר אפי' בפירוש אם יעשה דבר פלוני יכפור בהשם י"ז אין זו לא שבועה ולא כנוי ולא יד הואיל ואינו מוציא שום רמז שבועה או נדר או איסור מפיו ולא דמי אפילו למי שאמר אם יעשה דבר פלוני תבא עליו קללה זו דהתם נמי אשכחן בתלמוד דארור בו נדוי בו קללה בו שבועה אבל שבועה כזו לא מצינו וא"כ נוכל לומר דצריך התרה לגמרי. וא"ת מכל מקום יאסר לעשות המעשה שקבל עליו משום טעמא דלעיל פן יכפור י"ל דלא חיישינן להכי אלא דוקא היכא דקאמר הכי שלא ישאל על נדרו דחכמים גזרו שלא להתיר שום נדר שיוכל לבא שום מכשול ותקלה מן ההתרה ודמיא להא דכתבו החבורים מן הירושלמי דאין מתירין נדר של שחוק אע"פ שאין ב"ד מוחין ומזהירין כלום על השחוק וכמה אנשים ותיקים רגילים בשחוק אלא ע"כ אין מתירין שום נדר שיוכל לבא שום נדנוד תקלה. ומן הדברים שבלב שכתבת פשיטא דאינן דברים אלא גם אונס כדאיתא להדיא באיירי בההיא דנודרים להרגין ולחרמין ולאנסין כולי איפשר הטוב היה שהיה חמותו נכנסת לבית בלי רשותו אפילו אם ימחה בה דלגבי דידה ליכא איסורא. נאם הקטן שבישראל:

סימן קצג שלומך ישגא לחדא אהובי עמיתי שאירי הר"ר יודא י"ץ. אשר שאלתני אם הונח דבר מוקצה על איזה חפץ לפני שבת או יותר כמו שרגילים להניח תפלים זה על זה בתיבה אי שרי לנער המוקצה מן החפץ הואיל ולא הניחו עליו במתכוין לא נעשה בסיס ודקדקת הכי מפ' נוטל בפרש"י לשוק משמע דלא נעשה שום דבר בסיס אא"כ הניח על דבר מוקצה בשביל שיהא מתיישב עליו בטוב אבל מה שמניחין בדרך אקראי כמו שרגילין להניח בתיבה תפלים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לפנות לכל חפץ מקום בשולי התיבה לעצמו כה"ג לא חשיב מניח אלא שוכח. נראה דאם שוכח המוקצה בדרך זה בין השמשות בע"ש אין לך ראיה מפי' רש"י להתיר דאיכא למימר דוקא בשוכח שלא מדעת כשכבר היה נח עליו לא נעשה בסיס אבל במניח בע"ש אפי' באקראי הואיל ויודע שהמוקצה יהא נח על החפץ בשבת גם החפץ נעשה מוקצה מפני שהקצה דעתו ממנו. אמנם בנדון דידן שהיה נח המוקצה על החפץ לפני זמן מרובה נראה אפילו הניחו בתחילה בכוונה ולא בדרך אקראי שרי משום דבע"ש נעשה שוכח וכן משמע פירש"י דפירש כששכח האבן עליה בין השמשות וכן כתב המיימון פ' כ"ה בהדיא אבל הניח מעות על הנר בע"ש אסור משמע דמקמי הכי שרי. ולא ידענא כלל מה דקדקת מן המרדכי פ' במה טומנין אף לפי הה"ג דהתם איירי שהניחו מדעת בע"ש כמו כל הטמנה שהיא בכוונה בע"ש:

סימן קצד מי שהתענה שלשה ימים ושלשה לילות ראיתי למורי הקדוש זקני ז"ל שהיה קורא תגר על המבדילין בכניסת ליל ד' ומסתמא לא היה ס"ל ההוא דרמב"ם. ואני הארכתי בזה מאחת מתשובתי ודקדקתי הרבה מן האשירי בפה ס"ג בסוף תענית ע"ש וכתבתי דיש לתקן על שלשה דרכים היאך יצא ידי הבדלה והמחוור שבכולן שישמע במוצ"ש ההבדלה מאחרים ויצא ידי חובתו עמהם וכן הוריתי פה לשני בחורים שהתענו בימי התשובה שלשה ימים ושלשה לילות:

סימן קצה מה שכתבת אם נוהגין כרמב"ם שכתב דהאידנא דבקיאי בקביעא דירחא אין מערבין על התנאי. נראה דיש לעשות כדברי אשירי דמייתי הך פיסקא לפסק הלכה ופירש האיך יתנה ואי לאו הוה נפקותא לדידן לא הוה מאריך ביה ואפשר דלשון האלפס כתב ובעל סופרים הלך אחר המקיל:

סימן קצו שלום לך אהובי עמיתי הה"ר אליעזר אשר שאלתני מי שנשברה לו חבית של יין ונשפך היין לארץ אם מותר לשאוב יותר מצורך היום ובעית לאוקמי ההיא דחבית שנשברה דאסור דוקא מחצר לחצר אבל בתוך חצר שרי כמו נתפזרו לו פירות בחצר ורצית לדמות ההיא הלכה להלכה דדליקה ולהתיר בחד אוירא ובבית המקורה כמו שחלק בספר התרומה ודקדקת מן הגמרא דטעמא דהך איסורא משום שמא יביא כלי דרך רה"ר. אמת כי הרמב"ם כתב להדיא הכי פרק כ"ב דהיינו טעמא דגזירה זו ולכך יש לחלק להתיר דלית לן רה"ר דאורייתא וגם בחצר המעורבת כמו שמחלק בספר התרומה. ותו דהגה"ה במיימון שם כתב בשם ר"ת דוקא נשברה אבל נסדקה דעביד טיף טיף שרי דלאו בהול כל כך ולפי זה היכא דנשפך לגמרי בארץ במאי יהא בהול וא"ת דבהול הוא שלא יבלע בקרקע מאן לימא לן דהך בהול הוא כמו נשברה דילמא כמו נסדקה הוא. ומאי דמדמית ליה לנתפזרו לו פירות נראה דאין לדמות לאיסורא דהתם איירי בפירות יבשים דלא מתקלקלי אגב דקרקע אבל הכא במקום פסידא כל היכא דליכא בהול דאיכא למיחש דאתי מתוך הבהילות לאיסור דאורייתא שרי ואם שואב ושופך בכוסות קטנות שקורין של"ף ובתוך עריבות כה"ג לאו עובדא דחול הוא ובודאי שרי וכן משמע במיימון דהיכא דמשני מעובדא דחול לא חיישינן דאתי לידי מלאכה דאורייתא:

סימן קצז שלמא רב לאהובי שארי מה"ר מייסטר"ל י"ץ על דבר הגט הניתן בלוב"ן הלא ידעת שכבר נדרשתי על ככה מהח"ר הירץ וכמדומה לי שדבר ההלכה היתה שאשה נשאת כבר באותו הגט וע"כ כתבתי להתיר בדיעבד אם נשאת הבורני שאם הייתי נדרש בלא נשאת לא מחמירין לאסור כל שכן בענין זה שיש טורח גדול להמציא אחר מן המומר כמדומה לי שבתוס' פ"ק דעירובין גבי ספק דבריהם להקל כתבו דכל דבר שיש בו טורח לתקן חשיב כמו דיעבד. אמנם תמיהני עליך אמאי קפשיט לך להתיר כולי האי משום תשובת ר"י פרק בתרא ובפ' השולח דמתיר היכא דשינה מקום הלידה מטעמא דכיון דאם לא נכתב כשר אם שינה נמי כשר הרי מחלוקת שנויה בצדו במרדכי שם פ' השולח דראבי"ה בשם אביו רבינו יואל פוסלו וע"כ אינו פוסלו משום דאפי' אם לא נכתב נמי פסול דלא אשכחן בכולי תלמודא שהוא מטבע חכמים וכמה גאונים וכן אנו לא נהגינן ביה אלא דסבירא ליה דשינה גרע משאם לא כתב כלל וכן בתחילת הסוגיא בשינה שמו ושמה פי' במרדכי דאם דלג שם כשר ואם שינה פסול. ותו דעובדא יש לחלק בין כ"ד דשינה העד שם אביו ובין שינה שם העיר או מקום הלידה דשם העיר ומקום הלידה אינם לא מעלין ולא מורידין כלום לפי מטבע חכמי התלמוד שטבעו מטבעות הגטין אבל שם אב של העד הצריכו חכמי המשנה היכא דלא כתב עד כדתנן בהדיא פ' המגרש ע"ש ולהרבה רגילין היו לחתום כך בימי חכמי המשנה פלוני בן פלוני כדתנן וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לפירוש קמא שבתוס' התם וכן מוכח במתניתין שם דמפרש חתימת עברי ויוני ופרש"י לשם שהיו חלוקין בחתימתן ע"י שמות האבות אלמא דהוו רגילין בהכי. והכי נמי היכא דכתב עד דלא בעינן שם האב דנימא איפכא היכא דכתב שם האב לא בעינן עד או לא בעינן שם העד עצמו דכן עצמו עד נמי כשר כדתנן התם וא"כ אין ברירה והכל מטבע

חכמים הוא משא"כ בשם הנכר ומקום הלידה כדפרש"י ואע"פ דאי נמי כתבתי דאיה זו לאוב"ן מפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה לכתחילה. ואפשר היה לדמות קצת לשלשה עדים הנמצאים חתומים בגט ואחד מהן קרוב או פסול שמקיים העדות באחר כדאיתא בהדיא התם ותו דהכא לא מיקרי שינוי כולי האי הואיל והרגיל כך ועולה כך בתורה דהא פשיטא דיכול כל אחד לכנות שם לעצמו כמו שירצה דאפילו גר שהיכה שמו לשם נכרי מקרי שם וגרם בו כשר היינו הוא דוקא ולא שם אביו אכן כמדומה לי שנמצא בתשובת האשירי דאפי' מכני אביו מכנין ע"ש כ"ש כה"ג דאשכחן דאיני מכיר ידך מחוקקים ודרשינן מיניה פ' הבא על יבמתו דבני אבות כבנים:

סימן קצח

שלומך ישגא להדא אסובי האלוף מה"ר מפה יל"ו מאי דקשה לך בתשובה במרדכי פ"ק דבבא בתרא דמשמע התם דכתובה נגבית משבח פעולה ובמרדכי פ' יש נוחלין איתא איפכא אין זו קושיא כל כך דבתשובה דפ"ק דב"ב לא אתי לאורויי לן דין זה אלא דפריעות כגון זמנים ונקט האלמנה ולא נקט היורשים דאפשר הוא עובדא הוי דהוו שם גם כן נכסים אחרים שהיתה יכולה לגבות מהן ובאתה היא לטובת היורשין לגבות מכאן ולפטור האחרים ואם כן הרי היא באה בכח היורשים ואפשר בנייהו קטנים היו והיתה כמו אפטרופוס להם שסמכו אלה. ותדע שבסוף התשובה איתא אלמנה ויורשים אלמא דלא אתי לדקדק בהאי דינא היאך כתובה נגבית מלינו שנעשה לנו אוקימתא כמו שנוכל ואית לן נמי לאוקמי כגון שיחד לו כלי לשכר פעולתו ונוטלו וחזר והפקידו אצלו דכה"ג חשיב מוחזק כדאיתא פ' הזהב גבי עושק שכר שכיר ומשומת יד ע"ש:

סימן קצט

מה שקשה לך אמרדכי פ' מי שמת שהיא למעמד שלשה בנכרי כו' שנית ולא דקדקת יפה דבהדיא כתבו התוס' ומרדכי ואשירי פ"ק דגיטין היכא דהנפקד או הלוה נכרי והנותן והמקבל ישראל לא מהני מעמד שלשתן משום דנכרי לאו בר זכייה הוא והיינו ממש כמרדכי פ' מי שמת:

סימן ר

ומאי דקשיא לך מתשובת פרק השואל אשר השיב שאלה בבעלים השאיליני ואשאילך דהא רש"י פירש דהא דפריך פרק האומנים אמאי שמירה בבעלים היא לא קאי אלא אשמור לי ואשמור לך ולא אהשאיליני ואשאילך והיא לא מיקרי שמירה בבעלים מאן לימא לן דמרדכי סבר ליה כרש"י דאי הוי תשובת מהר"ם הוה קשה ודאי דמהר"ם כתב בתשובה בפרק המפקיד על ראובן ושמעון שהשאילו זה לזה סדר קדשים וסדר מועד דסבר כרש"י דמייתי הגמרא וכתב כרש"י ומהם יש לדקדק קצת דלא פשיטא הוא מילתא דרש"י מדהוצרך לבארו בתשובה דלא נעשה דלא כרש"י וא"כ אפשר דמרדכי פרק השואל סבר כמשמעות הגמרא דאכולה מילתא פריך תלמודא אמאי שמירה בבעלים היא. והא דנקט שמירה ולא נקט שאלה י"ל דמילתא דרישא נקט שמור לי ואשמור לך ומכל מקום מדלא פריך תלמודא בקושייתו הכי שמור לי ואשמור לך שמירה בבעלים הוא משמע דמקשה נמי אאחריני וחדא מינייהו נקט. ואפילו אליבא דרש"י יש ליישב התשובה בקלא ויש לומר דכיון דהשאילה אשת ראובן לאשת שמעון העיגולים הטובים שאין שלה זקוקים ואע"פ שהיא היתה ג"כ צריכה לעיגולים שהרי שלה ממנה גם כן עיגולים פחותים נראין הדברים שהיתה כפופה לה ומשועבדת דלא גרע מאתקיין מיא וכה"ג מיקרי שאלה בבעלים:

סימן רא

מה שרצית לחלק בכתב ידו אם כתב חתימתי הלא מעידה עלי כמאה עדים לא מצי למימר פרעתי לכל הדיעות. אין נראה לחלק דאשירי פ' שני דכתובות פי' טעמא דרב אלפס וחביריו דנאמן לומר פרעתי ומשום דדילמא המלוה זייף ליה לשטרא והלוה לא חשש לתובעו משום דאין עליו עדים או שמא איכפי משום דלית ליה קלא והני טעמי שייכי נמי בשטר שכתוב בו והכא מעידה עלי כו' דבין כך ובין כך אינו אלא חתימת ידו ולא של עדים. וא"ת למה כתב הכי י"ל דשופרא לשטרא להודיעם בחתימתו דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי ולא מצי למימר להשוות נתכוונתי. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רב

שלום לך אסובי הה"ר פנחס יל"ו אשר הקשית לי דברי אשירי דפ"ק דסנהדרין אהדדי דבתחילה כתב למ"ד אין עירוב פרשיות כתיב כאן יחיד שהוא מומחה דן מן התורה אלא שחכמים תקנו שלא לדון בפחות מג' ובדיעבד דינא דיחיד דינא אפי' מדרבנן אבל לכתחלה לא ידון ואח"כ מקשה אליביה דשמואל דאמר שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראו ב"ד חציף והיינו אותו מ"ד דסבר אין עירוב כו' דהיכי דמי אי בדלא קבלוהו אמאי דיניהם דין הא אפי' שמואל מודה דבעינן ג' או יחיד מומחה כדפי' לעיל וקשה לך הא פי' אשירי לעיל דבדיעבד דיניהם דין. נראה דלק"מ דע"כ שמואל לאו בדיעבד איירי מדקאמר אלא שנקראו ב"ד חצוף משמע ותו לא והא תקנו חכמים שלא לדון בפחות מג' ומאן דקא עבר אתקנתא דרבנן חצוף הוא דמקרי עבריינא לא מיקרי רשעים והכי פריך תלמודא פ"ק דנדה מאן דקא עבר אדרבנן נגוע הוא דלא מיקרי רשע נמי לא מיקרי רשעים אלא ע"כ שמואל רוצה לומר דלא קא עבר אתקנתא דרבנן והאי פריך ה"ד והא דנקט לשון דיעבד ב' שדנו משום דקרו להו חצופין נקט הכי. ומתרץ אשירי דאיירי בכה"ג דלכתחילה יכולין למידן אלא שנקראו ב"ד חצוף ותו לא עיין היטב האמת כך:

סימן רג

ואשר כתבת על ההוא גזירה שחדשו השלטונים בבריסלא"ו שהיהודים המחוייבים שבועה יצטרכו לישבע בשם המיוחד בקריאתו להדיא ובגילוי הראש וה"ל לדמות זה לשמדא דשנוי ערקתא דמסאנא. לא פירשת דבריך יפה אם כיוונו הנכרים בהזכרת השם להדיא ובגילוי הראש משום דהגוים הם שבדרך זה השבועה חמורה יותר על הישראל ולא ישקר בה א"כ אין כוונתם להעביר על דת אלא להנאתם וכתבו מיימון ואשירי דבכל עבירות שבתורה אפי' בפרהסיא חוץ מג' עבירות יעבור ואל יהרג. האמת בסמ"ק החמיר בדבר. אבל אם כוונתם כדי לחלל כו' בכבוד שם המיוחד פשיטא דיהרג ואל יעבור אם בפרהסיא ואיני יודע כ"כ איסור מפורש שלא להזכיר השם להדיא ובגלוי הראש לצורך שבועות שמחוייב בה דהא לאו הזכרה לבטלה הוא שצורך הוא להעמיד החוק שלא להאמין על שבועתם ובגלוי הראש לא אשכחן קפידא להדיא לאיסור:

סימן רד

ואשר הקשית על המנהג שהש"ץ מברך בבהכ"נ על הבשמים וחוזר ומברך לבני ביתו דמ"ש ממי שאינו מריח דכתב ר' אפרים דאינו מוציא ב"ב. לא דקדקת כלום לפניך בקושיא זאת דהש"ץ אע"פ שבירך על הבשמים בבהכ"נ יכול לברך לעצמו עוד בביתו דברכת הנהנין הוא ומי יעכב על ידו אם ירצה לברך על הבשמים אפי' בחול ולכך יכול להוציא ג"כ אחרים משא"כ במי שאינו מריח דאינו רשאי לברך בשביל עצמו כל עיקר שהרי אינו נהנה ואפ"ה אם היתה ברכה זו לבני ביתו מצוה וחובה כמו קידוש והבדלה יכול להוציא לב"ב ולפטור אותם י"ח ולכך מקשה שפיר במרדכי מקידוש והבדלה דמברך ברכות שהן על המצות ולא של נהנין להוציא אחרים אע"פ שכבר יצא הוא ואין רשאי עוד לברך בשביל עצמו וק"ל. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רה

הארז בלבנון אסובי הר"ר חיים י"ץ מאי דמספקא לך אם יש להאמין לשוחט על שמועת הקנה והביא מר לשון המרדכי כללו של דבר שהוא איסורא דאורייתא אפי' גדול לא מהימן עכ"ל. בטופס שלנו אין כתוב כך אלא כן הוא הלשון כל דבר שהוא בחזקת איסור מן התורה אין קטן ואשה נאמן ולא גדול דלא מהימן כבי תרי ר"ל מהימן כבי תרי דאינו מן הריקים ופוחזים כדמוכח בקונטרס מרישא דמילתא וכ"ש שוחט וטבח המומחה לרבים דיש להאמין וכ"ש לפר"ם דכל דבר שהיה בידו אע"ג דאין עכשיו בידו מהימן ע"א אע"ג דאתחזק איסורא וכן היא מסקנת שיטת התוס' בריש גטין בדיבור ע"א נאמן באיסורין וע"ש. ואין לחלק דדוקא בהתם שהיה מהימן ע"א דליכא ריעותא אבל בנדון זה דאיכא ריעותא לא. הא ליתא דהא טבל ועלה ונמצא דבר חוצץ עליו דמדמה ליה לחזקת איסור דשחיטה

פ"ק דחולין דהתם נמי איכא ריעותא כדאיתא התם ואפ"ה כי אמר ברי לי שלא היה עליו מקודש לכן היה נאמן כדאיתא התם . ואין לחלק דכ"ד מיקרי לא היה בידו מעולם דהא היה שמוטה קודם שחיטה א"כ לא היה בידו לתקן בשום ענין דאין ה"נ מ"מ האי חזקת איסור לא הו"ל אדרבה הו"ל חזקת היתר להאי מילתא דרוב בהמות אינן שמוטות רק חזקת איסור אבר מן החי דהו"ל והאי איסור הוה בידו לתקנו :

סימן רו ועל השטר שכתב בו רק וכל הדברים דלעיל עשינו בקנין גמור ואין בו במנא דכשר כו' והביא מר ראיה מן התוס' דאע"פ דהתם קנין שבתלמוד הוא קנין חליפין . אמת הוא כך דהכי איתא בתוס' בדיבור כתבו וחתמו אמנם בדיבור מתנת ש"מ שכתוב בו קנין בהא שמעתא חילק ריצב"א וכתב דקנה מידו משמע דוקא חליפין אבל קנה מיניה משמע שפיר קנין חזקה כ"ש כי האי לישנא ועוד מאן לימא לן דמדמינן לישנא דסופרים ללישנא דגמ' ואדרבה מוכח דהאי קנין לאו קנין חליפין איירי מדלא כתב במנא דכשר כו' שהוא לשון שגור בפי כל וכתב קנין גמור ר"ל קנין המועיל . אמנם לענ"ד דאין להוציא ממון בשטר זה דיד בעל השטר על התחתונה וראיה מתשובת רבינו שמחה ורבינו ברוך פ' מי שמת על שטר שלא נכתב בו קנין פירות כראוי כי לא הקנה לו קרקע לפירותיהם כו' מוכח שם דוקא משום שהיה כתוב בשטר כאומר כל שטרי פירות השוין כתיקון וממלא שהעדים העידו שנעשה כתק"ח ומה"ה הוכשר השטר אבל בשביל שנכתב בשטר שנתנו לו הפירות של הקרקע בקנין גמור לא היה מועיל כדאיתא התם ע"ש בתוך התשובה כי לע"ד מבואר שם היטב :

סימן רז והיא דלא קבעינן זימנא בניסן ותשרי . וכתב מר דרבים נוהגין אם התחילו לדון קודם ניסן דקבעינן בניסן מנהג זה לא בריר לי ואף לפי הטעם שפירש"י לפי שהם ימי קציר ובציר ה"ע לא שייך כולי האי לגבי דידן דאין אנו עוסקין במלאכת שדה עתה . אמנם במרדכי משמע דאיכא נפקותא אף לדידן שכתב וז"ל וכן נהגו קדמונים שאין קובלין בבהכ"נ בניסן ובימי הנוראים כו' ואפשר הטעם הוא דבניסן טרודין בחג המצות ובימים הנוראים בטירדת ר"ה ויוה"כ וסוכות ואם ראה מר מנהג כמו שכתבת סמך יש לו קצת מסייע דפ"ק דשבת דאין יושבין לדין מן המנחה ולמעלה ואם התחילו אין מפסיקין ושוב אשכחן הס"ג בתלמוד דהתחלת דין ביום ונגמר בלילה וה"ה בנדון זה . אסובך הקטן והצעיר שבישראל :

סימן רח יגדל לעד הוד כסאך אחוני שארי עמיתי מה"ר יודי"ל יצ"ו מה באת לדרשני שלא ידעת כי נער ובער אני מ"מ הנלע"ד לא אכחד מכ"ת מ"מ אי יש להאמין לנחבל בשבועה כשראו שנכנס שלם תחת ידו ויצא חבול אין להאמין לנחבל דכל הס"ג לא תקון רבנן להאמינו דהכי הוא לשון המשנה הנחבל כיצד היו מעידין כו' וכ"כ הלשון כל המחברים וכ"כ הרמב"ם מ"מ יש עסק עדות ביניהם אבל אי ליכא עדות כלל ודאי לא מהימן וכה"ג לא תקון וכן הביא המרדכי לשון הרמב"ם אדינא דגזל פ' כל הנשבעין וז"ל וכן הטוען את חבירו את כלי גזלת והוא אומר לקחתיו דרך משכון בחוב שיש לי אצלך ובעה"ב אומר אין לך בידי כלום אע"פ שהודה כו' עד פה שאסר הוא פה שהתיר ונחבל ונגזל דין אחד להם ובהדי הדדי מתניא והכא שהוא התחיל בו דמיא לההיא דרך משכון לקחתיו . ומ"ש א"כ מה הועילו חכמים בתקנתן הועילו והועילו היכא דאיכא עדים דאל"כ תקשה לך אדרך משכון נמי מה הועילו אלא שאדרך כו' לא תקון רבנן מידי ולא יכולתי לעמוד על דעתך במה שהרת ממנו מטעם מודה בקנס פטור שלא הדבר ידע בלילה ואין עדים עמהם ולמה יצא ומה קנס איכא הכא אע"ג דמשמע קצת מדברי הרמב"ם פ' החובל בנזק ולעד קנס אינו וכן הסמ"ג הביא דבריו בעניותי לא יכולתי לעמוד על הענין דבהדיא מוכח בשמעתא קמייתא דב"ק דכולהו ה' דברים ממונא אינון גבי אונס ומפתה דממונא הוא ליתני וכן בכמה מקומות בתלמוד . ואי נפשך לומר דגמירי ליה למימר נמי דגמיר דהר"ן מקשה על הראב"ד דבעינן מומחין וב"ד ולא מודה בקנס בפניהם פטור ואין מומחין עתה כדאיתא באשירי פ"ק דב"ק . וגם מה שכתבת ודחית שחבל בו ודאי אם הגיד באותו פעם שחבל בו בלי פשע ובלי התחלתו אי איכא עדות כך תו לא מהימן לומר הוא התחיל וליכא מגו אבל אם הגיד בתחלה בכל פעם איכא למימר הפה שאסר הוא הפה שהתיר ולא מפקינן ממונא בהוכחה אלא כההיא דגמל האוחר בין הגמלים דליכא לאשתמוטי וכן ההיא דעלתה לו נשיכה בגבו אבל הכא דליכא הוכחה גמורה אפי' שהיה שואלו אפי' גיזה לו שלא כתבת דעביד איניש כו' ואשכחן פ' המניח שור שהיה רודף אחר שור אחר זה אומר שורך הזיק וזה אומר בסלע לקה קי"ל המע"ה ולא כסומכוס דאמר חולקין ואע"ג דאיכא הוכחה גדולה וא"כ ה"נ איכא למימר שלא הפקיעו ממון החובל ע"י שבועה כ"א ע"י עדות . אמנם נראה קצת לע"ד דאף לפ"ד הנחבל החובל היה להתחייב כמ"ש שהודה בעצמו שהרגיש שהכהו רק ברוחב הסכין א"כ הו"ל לידע שלא כיון להזיקו ולחסרו אבר א"כ מי התיר לו לקטוע ידו הו"ל להשמיט ממנו דרך נחת כדאמרינן פ' המניח הו"ל לשומטו והכי פסקו רבוותא שם דאם דחפו לחבירו כשמכה לו זה יש לעשות לו דין וכן איתא בתשובת מהר"ם סוף ב"ק דווקא היכא שא"א להציל א"ע אא"כ חבל בו אז מותר לחבול בו מטעם הבא להורגך השכם להורגו אבל בכה"ג שהרגיש שלא בא עליו דרך אכזריות לא הו"ל להציל א"ע במכה רשע לחסרו אבר כהי נמי דלא כיון הא קי"ל אדם מועד לעולם ודמיא קצת להא דדרשו רבותינו ז"ל אם זרחה השמש עליו דמים לו אם ברור לך הדבר כשמש כגון האב על בנו שרחמי האב על בנו ואינו בא אלא על עסקי ממון לא התירה התורה את דמו וראוי לקונסו במלקות ובמילי הרדפות וגם בתשלומי רפוי ושבת שכתב ראבי"ה פ' החובל ורוב הגאונים מגובין אותו בבבל ועבדינן שליחותייהו . אמנם נזק וצער ובושת ר"ם חולק על האלפס פ' החובל וכתב דלינקטיה לטוביה כו' וכן הרא"ש פ"ק דב"ק :

סימן רט ומה שתובע ראובן עוד את שמעון ע"ד המסירה הנה ידידי בתשובת מהר"ם פ' החובל איתא כמעט כהאי גוונא דשאלתך וז"ל ראובן שתובע את שמעון שמסר אותו ויש לו ע"א וגם הנכרים מעידין עליו ישבע להכחיש כו' והתשובה מתחלת והנני משיב בקצרה . אמנם מה שחלקת בין הנכריים יפה חלקת אמנם מאן קים ליה בגוים האידנא להוציא ממון מחזקתו באומד דעתו ובהערכת לבו כמו שכתב הרמב"ם פרק כ"ד מה' שופטים וע"ש כל הפרק לע"ד לפי דבריו דמיא הא קצת לדין מרומה שאסור לדיין לחתכו אלא יסתלק ממנו אמנם אם לב הדיין אומר לו שראובן אמר המסירה והרעה הזאת הא קי"ל ב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין . ואמרינן פ' בתרא דקידושין מלקין על לא טובה השמועה . כאה הקטן והצעיר שבישראל :

סימן רי כאשר באו לפני לדין ר' אליעזר בר שלום ור' גרשום בר שלום וצעק ר' אליעזר על ר"ג על אשר נגחו ודחפו בעת סיבוב הושענות בחג הסוכות וכיון להזיקו כאשר היה שוכב לו כבר זה ימים ושנים ונדחף כ"כ עד שנשבר עצמי כתפו ונזקק לרופא לרפואתם ור"ג השיב שסבב כמנהג העולם שרגילין בדחיפות בעת ההיא ואם נדחף ממנו בלא כונתו להזיקו אירע לו ועוד האריכו דברי ריבותם לפני וגם ראיתי כל עדיותם ודקדקתי בהם ולא ראיתי שום עדות מבוררת שנדחף ר"א מכחו של ר"ג רק אומדנות והוכחות הכרתי מתוך העדיות אף ע"א מעיד שא"ל ר"ג בלילה שלפני יום הדחיפה שדעתו לדחוף למחרת ר"א וכן א"ל בצאתו מבהכ"נ למה לא סייעת לבעה"ב שלך כשנדחף עדות זה מבוררת יותר מאלו כל העדיות . ומ"מ אם היינו יורדין לעומק דין של תורה לא היתה מספקת עדות זאת דמה שא"ל ר"ג להעד בלילה כדלעיל אית לן למימר דעביד איניש דגזים ולא עביד כדאיתא בהדיא בפה"ס בההיא דאזיל ואיגזור דיקולא דפלניא . וגם מה שאמר אחר צאתו מבהכ"נ כדלעיל ההוא הודאה חוץ לב"ד הוא ומפי עצמו וגם שלא כנגד הבע"ד ולא מהני מידי כמבואר בח"מ ריש ב"מ ומטעם אומדנות והוכחות אין להפנים ולחייב את ר"ג דקי"ל כת"ק דר' אחא פ' המוכר פירות וההיא דשור שהיה רועה על גב הנהר ונמצא שור הרוג בצדו אע"פ שזה מועד ליגח

וזה

הם ממנה אין אומרים זה נגחו הכי פסק רב אלפס פ' הפרה וכ"ה בנדון זה שצריך אומדנות מפי שכיון להזיקו דאם לא כיון להזיקו אע"ג דודאי נתזק מכחו היה פטור מכלום כיון שבשעת מעשה של מצוה הזיק כדאיתא בא"ז ובאשירי בשם התוס' בסוף מס' סוכה. אמנם רואה אני וגם לבי אומר לי שענין כזה צריך גדר וסייג גדול שאם ח"ו יארוב איש לרעהו במקום כזה תיבטל מצות הסבוב מפני יראת ההיזק איש מפני שונאו ואף אם יזיק איש לחבירו בגופו בעת מצוה עונו גדול יותר משאם יעשה כזה במקום אחר ובשעה אחרת שאחד מחלל בקדושת בהכ"נ והשני שעושה מצות ה"ו בעבירה מוסף ע"ז בשעת שהס"ת עומדת על הבימה שכתוב בה לא יוסיף פן יוסיף ודרשו רבותינו משום שאפי' יש אדם רשע מישראל שמכה אותו עובר בלאו כיון שקבל עונשו ואין לכבוש המלכה עם המלך בבית. ואחרי שהדברים כאלו ומוכיחין שר"ג כיון להכות ולצער ר"א בגופו ועל כל הס"נ ב"ד עונשים אפי' אם היה שלא מן הדין וע"כ הנני מטיל על ר"ג שיעשה חרטה ומחילה וככה יעשה ילך ביום קה"ת בעוד שהס"ת על הבימה ממקומו למקום ר"א דרך פני אה"ק וילכו שמה טובי הקהל ויאמר לר"א אליעזר חטאתי לאלהי ישראל ואח"כ לך כי זלזלתי בקדושת בהכ"נ ובמצות ה"ו וגם עברתי על מה שהזהירה תורה שלא להכות ולצער איש את חבירו בגופו וע"ז אני מבקש סליחה וכפרה מאלהי ישראל ואח"כ מחילה מאתך כי נתחרטתי על אשר עשיתי. ושכר הרופא שיערתי במדה בינונית ויתן ר"ג לר"א ב' זהובים ואותן ב' זהובים יתן ר"א בידיעת ב' אנשים נאמנים לכבוד ב"ה בנרע"ן לאיזה מצוה שירצה כי אינם באים לו אלא מטעם קנס כדי לחזק הגדר כאשר ביארתי לעיל ומש"ה לא חייבתי כלום על השבת כיון שאיננו מבואר כשכר הרופא שהוא ידוע שיצטרך ר"א להוציא ממון על ככה. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן ריא

שלומך ישגא לחדא אהובי מה"ר ליבא יצ"ו על דבר הגט שנתן אחד מתלמידך על פיך ואחר וקורא עליו ערער ומפקפק דלא נכתב בגט רק שם אחד שיש לו והוא אומר שנשתנה שמו כבר מחמת חולי והוא שם השני לא נכתב בגט כלל. ידיע להוי לך דידענא כבר בהאי עובדא וידענא נמי מאן ניהו ובריה דמה"ר זימל"ן ז"ל שהיה נשוי לבת הגל"ז מערים"ע הוא הקדים וכתב לי המאורע והאריך לי הספור כתב בהדיא שכיון ובעת נתן הגט ומתגלגל הוא כי היה מוכרח לכך מפני שהאשה בגדה בו חטפה וגזלה כל אשר לו והפקא עליה שום ביש ומשב מזימה להשיב לה גמולה בראשה וכתב ג"כ שקודם נתינת הגט הגיד ללאז"ן מוג"ל שרוצה לרמותה בגט מוטעה ע"י שמיה אוהרנא יוסף דאית ליה ואחר כתיבת הגט אמר עוד ללאז"ן הגט פסול ולא עלה כלל על לבי לגרשה בגט כשר. כתב עוד שאמת הדבר שאמרת לו כמדומה לי שיש לך ב' שמות ואמר לך לא כי לא רצה להודיעך כלל אבל לא כתב כלל שהשבעת אותו והנשבע על ככה. עוד בדבר אחר כתב הספק מגרליך שכתבת שעיינת בשטר כתובת אשתו וכל שטרותיו ולא מצאת לו שם אחר והוא כתב שבשטר חליצה של אשתו וכן בשטר חליצה שנתן לאשת אחיו מה"ר משה י"ן כתב בשניהן יוסף יקותיאל ועל כל זה בקשני מאד לבלתי אכניס ראשי בענין דבר זה ושלא אסכים עמך להתיר אם תכתוב לי. והנה אם היה כדבריו שלא נשבע שאין לו שם אחר אע"ג דאפ"ה היה מכוער הדבר וחלילה למיעבד הדבר להכשיל התורה ולעשות רמאות בפסק גיטין דחשו בה רבנן טובא להסר מכשולת לעז עליהם ולגרום שום גמגום ופסול מ"מ אפשר הויתי דניה כמאן דאנסיה יצריה ולנקום נקמתו ממנה ולהשיב גזילו ולשלם גמולה בראשה כאשר כתב בהתגוללותו אלי. ואפשר הייתי נמנע בשביל כך מלהכנס בדבר משום כבוד אבותיו והייתי חושב באולי האמת עמו שעשתה לו הכל בעקב ורמייה בנזק ובושת ויפק זממו כדרך זה דהפקול מערפסא אך כאשר כתבת שהשבעת אותו בשבועת ספר תורה וכן נשבע שאין לו שם אחר וגם בשאר דברים מכחיש אתה אותו נאמן אתה לי יותר ממנו חלילה וחס ליחשב בשוא ובשקר כדי לשלם להשיב גמול שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא אין לחוש עליו בדרך זה לכן אהובי דע לך דנראה הגט זה כשר גמור הוא אחרי שכל העולם מכירים ויודעים אותו בשם הזה יקותיאל ובכנויו קויפמ"ן ובמקום שכתיבה וחתימה ובכל הגבול ההוא איננו מוחזק כלל רק בשם הזה ובכנויו לא גרע מחניכתו לבד דמכשיר אשירי בכה"ג כשהוא ידוע וניכר לכל אע"פ שהוא עולה לתורה לקרות בשם המובהק והרי אפי' לכתחילה וכן לפום מה שנוייא בתוס' שם. כ"ש בנדון זה שכתבת שמיום בואו לארץ ההיא לא עלה לקרות בתורה רק בשם יקותיאל ואפי' לאידך שנוייא דתוס' דבעינן הניכר קרובה לשם המובהק היינו דוקא לכתחילה אבל בדיעבד ודאי כשר כה"ג דעדיף טפי מגר שהיה שמו לשם גיות וגירש בשם גיות דכשר ונראה ודאי דשם של יהדות נגד שם של גיות עיקר טפי משם השני שע"י חולי עיקר הוא נגד שם הראשון ואין להאריך יותר כי אין צורך כל כך אך אין עליך שום הרהור ותרעומת שיצא גט זה מתחת ידך כי עשית כל צורכך שהרי השבעת אותו בשבועת התורה מאי הוי לך למיעבד טפי ואשר כתבת שיש לו מסייעים להוצאת הלעז הזה אמנם אי יודעי ספר הם מדוע לא יחושו עצמן מגזירת ר"ת ומסכימיו. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן ריב

כפרים עם נרדים הוא אהובי ידידי הה"ר זיינוו"ל כ"ן אשר דרשתני על הרי ספיקי דדינא לפום ריהטא אשיב לך ולא בהסכמת דעתי כלל כי אם כנראה לך מקום הראשון שהוציא ראובן שם רע על שמעון ואשתכח שיקרא. נראה לע"ד דאינו חייב כלל לפייסו בממון דהכי פסקינן בהדיא פ' החובל בייש בדברים פטור ומוכח מן האשירי דשם דהוצאת דבה ושם רע בכלל בייש בדברים אע"ג שכתבת דירד לחייו שהורע חזקתו גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין פטור ולא דמי כלל למסור דבדבורים מקלא קלי וק"ל. אמנם באשירי כתב פ' החובל דמנדין אותו עד שיפייסנו כראוי. ונראה לע"ד שאין בזה מדה קבועה לבעלי הוראה היאך מעריכין הפיוס אלא לפי ראות עיניהם לפי הענין ולפי הזמן ולפי המבייש והמתבייש ואם ירצה שמעון שלא להתפייס כלל ולנטור לו איבה אין איסור בזה כדאיתא בסמ"ג במצות תשובה דמייתי ירושלמי אסא שלא יהא המוחל אכזרי הא דתימא שלא הוציא עליו שם רע אבל הוציא עליו ש"ר אין לו מחילה עולמית. וטעמא רב אית ביה לע"ד דדילמא איכא שמע באפוקי קלא בישא ולא שמע בפיוסו ולא נפיק לכא הוי גברא מידי חשדא:

סימן ריג

על דבר אבן טוב שהשאיל שמעון לאשת ראובן כאשר לא היה ראובן בעיר ונגנב (וראובן) [ושמעון] מעריך האבן בדמים יקרים משום דמרגלית אין לו אונאה. הא כותבתא דהא דמרגלית אין לה אונאה דברי רבי יודא היא ופליגי רבנן עליה וקי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים ובר מן דין טענה של הבל היא דהא קרקעות נמי אין להן אונאה ואע"פ כן שמין אותה בגזילות דהכי פסקו רוב הגאונים וכן מהר"ם ואפי' כאידנא לא מחייבינן אשה אפי' בגזילה ופקדון אלא כותבין פסק דין עליה שאם תתאלמן או תתגרש תשלם מה שנתחייבה אבל בעודה תחת בעלה לא אפי' יש לה נכסי מלוג כדאיתא מבואר במרדכי פ' החובל אבל אין לפוטרה כלל משום דאבדה ג"כ את שלה דמה בכך אין זה גדול מאונס גמור ושואל חייב באונסין. והיא דירושלמי דנתן במקום שנהג לתת את שלו פטור שהביאו אשירי ומרדכי פ' המפקיד היינו דוקא לשומר חנם וקמ"ל דלא מיקרי פשיעה בהכי אבל לגבי שואל דמחייב באונסין פשיטא דלא מהני מה שטוען שמעון שיתחייב ראובן שוהיה כרפואות אשתו יפה השיב ראובן דאם נתחייב ברפואה מ"מ לא היה לשמעון להשאיל לאשה שדעתה קלה דבר הצריך שמירה וה"ל לאותביה שומר עליה דהיכי דאי הוי ראובן בעצמו בעיר הוה מנטר ליה שפיר. ועוד דלא עדיף כלל ממי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו דקי"ל בפרק נערה דכתובות שהניח מעותיו על קרן הצבי אע"ג דבעלה חייב במזונות וכ"ש הכא דאין החיוב מבורר כל כך כי הכא. הנראה לע"ד כתבתי ואם נוגע לך הדבר לא באיזה מן הגדרין אל תסמוך עלי כי לא כתבתי בהסכמת דעתי כלל.

נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן ריד

שלמא ישגא לחדא אהוביי נאמנים ק"ק רגנשבור"ק הלא המה הר"ר בנימין והה"ר אברלן והה"ר משה שאולמן והר' מאיר הלוי יצ"ו. אשר דרשתוני על עסק חד גברא

דאשכחון יהיה נשבע לשקר על הודאו והולך לתת קנס לעירונים ולדוכוס ולשופטים עבור זה ומצד קהלכם נתפשרתם עמו כאשר ראיתי בכתב אשכנז שנתקיים ביניכם ששלחתם לידי העתקה ממנו. ועתה נסתפקתם אם יש לכם רשות להושיבו עם טובי הקהל כאשר הם יושבים לתקן צרכי רבים ובמגדר מילתא ונפקא על עסקי רבים יחידים אחרי אשר ידעתם אותו בבירור שנשבע לשקר ולא קבל תשובה וכפרת פני שמים על ככה ואם תמניעו אותו מלישב בקהל כדמבואר אם טעמו בזה נגד קיום הכתב שבלשון אשכנז שנעשה ביניהם אם לאו ע"כ תורף שאילתכם. אינני כדיי שאלתם אלי אמנם כך דעתי נוטה שאין אתם רשאין להושיבו בקהל כדמבואר אא"כ יעשה כבר תשובה ע"פ אחד מרבותינו בעלי הוראות דכיון דברי לכון שנשבע לשקר בשביל חימוד ממון גרע מגנב וגזלן דתרתי עבדי ותלמוד ערוך פ' שבועת העדות מניין לדיין שיודע בחבירו שהוא גנב או גזלן שלא יצטרף עמו ת"ל מדבר שקר תרחק וטובי הקהל כשיושבין לפקח על עסקי רבים ויחידים במקום ב"ד קיימי כדמוכח בהדיא במרדכי פ"ק דב"ב דמדמי להו לגזירותיהם להא דכל אשר לא יבא לעצת הזקנים והשרים ולהא דבי נשיאה גזור תעניתא וכיון דהכי הוא אפילו אי הוי מפורש בהדיא בכתב קיום שביניכם שמחלתם לו לגמרי על כל דבר פשע ההוצאה לשמים ולבריות חלקכם יהא לכם להתיר חלק מזבח מי יתיר מקרא מלא הוא אם יחטא איש לאחיו ופללו אלהים אם לה' י"ו יחטא מי יתפלל לו ואמרו רז"ל שבעבירות שבין אדם לחבירו אם יביא כל אילי נביות אין מוחלין לו עד שיפייס את חבירו כל שכן איפכא דחלילה שלא יהא כח הקדש ככח הדיוט ק"ו בן בנו של ק"ו דעדיף טפי ואע"פ שנתקיים הכתב בחרם ובשבועה ביניכם הרי הוכחנו דאיסורא מן התורה היא שלא להושיבו בקהל ואין החרמות והשבועות חלין אלא על דבר הרשות כל שכן שאין קנין סודר נתפס עליו. ואף כי דקדקתי בלשון הכתב וכל הלשון משמע שנתפשרתם והשלמתם ומחל לגמרי מה שיש בין כתה לחבירתה ר"ל כל דבר הנוגע בעצמיכם שהרי בתחילת ההסכמה כתוב בלשון אשכנז וז"ל או"ג ו"ר ריכ"ט זיי"ן גגלייכ"ן מי"ט אגדר"ן ובסוף כתב ג"כ ממש גיכ"ן מעלד"ן או"ך הב"ן זמל"ן או"ך וואל"ן גיג"ן איינגד"ר. כל אלו הלשונות אינם תופסים אלא מה שנוגע ביניכם אבל מה שנוגע לשמים אין הלשון תופס. וזכר לדבר הא דתנן בכתובת נדר ושבועה אין לי עליך ועל יורשייך ולא על הבאים מכחך הוא אין יכול להשביעה אבל יורשים משביעין אותה אלמא אפי' התם דיורשין מכחו קאתו אפ"ה מפלגינן דבריו ואמר דלשונו אין תופס רק להפוטרה ממנו וכל שכן וק"ו בנו של קל וחומר לגבוה אע"ג דפסקינן התם כאבא שאול בן אימא מרים דבין נקי נדר בין בלי נדר מדינא אין יורשים משביעין אותה אפשר התם הטעם משום דיורשין מכחו קאתו כדפירשתי ואף כי אשירי כתב התם לדעת רב אלפס דבנדר ושבועה אין לי עליך מודה אבא שאול כסתם מתני' ולא קאמר אלא בלא נדר ונקי נדר וכ"ד כאין לי עליך דמיא כדפירשתי הואיל וכתב גיג"ן איינדי"ר. כתבתי לכם בדרך השואה על שאלתכם לא בפס"ד ביען כי לא שמעתי דברי שכנגדיכם. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

רטו שלומך ישגא לחדא אהובי מה"ר ישראל יצ"ו. ע"ד האשה כלתו של ליברמ"ן אשר השבתיך כבר עלי ועתה כתבת לי שנית לדקדק יותר ולצדד להתיר כי קשה עליה להמתין עד סיון הבע"ל תמיהני קצת הלא איננו זמן גדול ואף כי אינני יודע לחדש מאחר שכתבתי כבר אכן יפה כתבת דכיון דאינו רק גזרה דרבנן שאין להחמיר בה כ"כ לכן הדבר תלוי בידיעתך ולאות עייך אם הדברים נראין לך דליכא למיחש בהאי דוכתא דאתי לידי תקלה שלפ"ד תעמוד היא באלמנותה אם יצא הדבר מת"י להיתר יצא אין מערער עליך ואם ח"ו יקרא עליך ערער תגלה שאהיה בעזרך מזה אין להאריך יותר. ואשר שאלתני על ההוצאה שבאת לידך דנמצאו כמו שתי מרות ולפי מה שציירת נראה שבמקום דבוקים בכבד כמו רוחב אצבע היו כאחת ולאח"כ נתחלקו לב' כיסין ולפי דעתך היה לאסור אפי' אי הוו שפכי להדדי משום דלא שרינן בהכי אלא בחדא דמתחזי כתרתי וגם נראה לך להחמיר בב' מרות כאשירי ומיימוני ומהר"ם דפליגי ארב אלפס ור"י מדורא וחביריהם. דע כי גם דעתי מסכמת להחמיר בב' מרות כגאונים המטריפים דגם התוס' דמימיהם אנו שותים סברי דנעלם המרה טריפה כדאיתא ריש פ' א"ע וא"כ ה"ה אי משתכחי תרתי דכל יתר כנטול דמי לר"ע ומהר"ם ואשירי דבתראי הוו אין לבטל דבריהם מדברי ר"י מדורא ובשל תורה הלך אחר המחמיר ואי נהגינן כר"י מדורא במילי דאיסורא להתיר במילי דטרפות לא קים לן הדקדק במ"ש בענין בהמה שנחתכו רגליה ובענין הסמפון דאינקב לחבירו תמלא שכתב נגד הגמ' מ"מ אינני כמשי' את ארי. אמנם מה שבדעתך דאפי' אי שפכי להדדי לא מהני לא ידענא מנ"ל דכה"ג לא מקרי מתחזי כתרתי הואיל ובמקום דיבוקן בכבד נראין כאחת. ותו נראה דכה"ג אפי' אי לא שפכי להדדי לא חשיב יתירות הואיל וברוחב אצבע במקום דבוקן ושרשו אחת הן יש לדמותו להא דאמרינן פא"ע גבי שני בני מעיים היוצאים במקום אחד בסמוך זה בזה דאיכא למימר אפי' אם הם מחולקים כל אורכן רק שבסוף כלים באצבע דחזרו ונעשו כשירה ונראה דה"ה אי ערבי בתחלתן כאצבע ואח"כ מתחלקין דחשיבי חדא אפי' למ"ד דסבר דבעינן הדדי וערבי בסמוך אצבע ונהי דאין מדמין בטריפות מ"מ נקטינן סברא מסתם דהא קמן החבורים נקטו נמי האי סברא דבעינן ליה אי שפכי להדדי במרה מתרי כועי:

רטז ומה שכתבת על שני ושלישי אי איכא שום חשש איסור אם תמלין לפניו. נראה דאין כאן בית מיחוש וכן עשיתי מעשה עם קרובי מהר"ר יודיל בן מהר"ר שלום ז"ל שהיה עמו שני ושלישי וישבנו יחד בתחלה האמת אמרתי לו בפעם ההיא דיש לחוש לדר"א דפסל שני ושלישי כדאיתא פ' ז"ב ונהי דלא קי"ל כוותיה מ"מ הא במרדכי בסוף פירקא מוכח דהנשואין שני בנות אחין או בנות אחיות כשרים ואעפ"כ צריך ליזהר שלא יעידו לכתחלה דיש לחוש לב"ד טועין הא קמן דאפי' לגבי ממון חיישינן כ"ש לענין איסורא י"ל דשאני התם משום דתלמודא קאמר סתמא בעל כאשתו ולא מפליג בנתרחק קצת יש לחוש לב"ד טועין אבל כאן יש גאונים דפסקו דאפי' ראשון ושלישי כשר כ"ש דלא טעו אינשי בשני ושלישי. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

ריז ואשר דרשתי על מה שנתפשט המנהג שאחד תובע את חבירו בשביל אחר ואין הרשאה בידו רק שאומר שרוצה להתערב הרשאה וכופין את הנתבע לדון ע"י כך ותמיה אתה בדבר כיון דכתב הרמב"ם דאפי' הבא בהרשאה גמורה אין כופין את הנתבע אלא שתק"ח כדי לאיים על הנתבע א"כ כ"ש מי שאין לו הרשאה שאין כופין עכ"ל שאלתך. נראה דאין לתמוה על מנהג זה דבמרדכי פ' מרובה בשם רבינו יואל וכן באשירי פ' הגוזל קמא מוכח בפשיטות דל"ל הכיא דרמב"ם דכתב אהא דקאמר תלמודא כל אדרכתא דלא כתבו בה זיל דון וזכי ואפיק לנפשך לית בה ממשא דמצי למימר לאו בעל דברים דידי את. ומקשה אמאי לית ביה ממשא הואיל ושלוחו של אדם כמותו למה יתנו ב"ד יד לזה לעכב ממון חבירו שלא כדין. ומתרץ דהא דאמרינן דלא מהני הרשאה לסוף את זה לדון היינו היכא דמית ונפלו נכסי קמי יתמי ואשירי מתרץ דחיישינן שמא ביטל זה ההרשאה ומילא הנתבע מפסיד משמע דכל היכא דליכא למיחש לפסידא דנתבע כופין אותו לדון דשלוחו ש"א כמותו ולפ"ז יש ליישב המנהג שפיר דכיון דקי"ל דזכייה מטעם שליחות אתרבאי א"כ דזכין לאדם שלא בפניו ה"נ נעשה שלוחו שלא בפניו לטובתו וזמנין טובא דאתרמי דהתובע אינו בעיר והנתבע רוצה לילך למרחקים ושוב לא יוכל לאשכוחיה לדין או כגון אם אחד מחזיק בשל חבירו שלא בפניו שאין מוחין בידו אם יש לו אוהב או קרוב שרוצה להתערב הרשאה שלא יפסיד הנתבע כמו שהוא דן עמו נראה דמנהג יפה הוא לב"ד לתת יד לתובע להכריח הנתבע ודין תורה הוא להציל העשוק מיד עושקו וכעין זה כתב נמי אשירי פ' מרובה בשם בעל העטור ותשובת רב אלפס דעבוד רבנן תקנתא בהרשאה כי היכי דלא ליפסדו איניש ממונייהו. אמנם הכ"מ דרואין ב"ד שהוא טובה וזכות לבע"ד שהוא אינו כאן אבל אם הוא בענין זה שזה הרוצה להתערב הרשאה כוונתו מחמת מריבה ומחמת קנאה הנתבע או כדי להבהילו לתת לו ממון פשיטא בדרך זה לית

ממשא

משמא בהביעתו ואכל כה"ג נאמר אין לדיין אלא מה שעיניו רואות נאום הקטן והצעיר שבישראל. כן השיב למה"ר אליה:

סימן ריח במותב תלתא כי דיינא הוינא ואתא לקדמנא ר' גרשון ב"ר שלמה והעיד בת"ע עפ"ה בולה לא יגיד איך שדבר עם הה"ר מיכל שרא"ן ואמר הרבה דברים הולכות במדינות על אביך ואמך שהרגתם הה"ר דוד בר' יעקב בעלה של מרת אסתר ב"ר אברהם. והשיב איך שהה"ר מן מבער"ן נדר לו שו"ק שיביא לו כתב עדות מאביו או מאמו והוא אומר שרוצה להביא עדות מהם מתי שיוכל לחקור והדברים האלה נדברו ביום השבת ולמחרת הלכתי עם הה"ר מיכל הנ"ל וב' אנשים יהודים עמו חוץ לעיר לדרכינו ואמרתי לר"מ הנ"ל מתמהא ודאי שמעת כבר בהיותך אצל אמך איך נתגלגל הענין עם אותו ר"ד הנ"ל כהספד תגיד לי והשיב לי ונשבע שבועות גדולות ששאל את אמו כמה פעמים ואמרה לו איך שהקולות בכל המדינה רק עליה ועל בעלה שהם חייבים באבידתו שלא נודע להיכן בא. והשיב לי ר' מיכל הנ"ל שלא שמע מאמו רק שאמרה לו איך שאותו ר"ד רכב על סוס והיא ובעלה זכוי"ל שרא"ן והנה הקטן ובתה הקטנה הלכו עמו מעיר מיי"א הויז"ן לילך לפרא"ג והנה הקטן הנהיג אותו הסוס שרכב עליו אותו דוד הנ"ל במתג והיא ובעלה הלכו מאחוריו דרך קלר ואותו דוד הנ"ל נפל מן הסוס לארץ והיא ובעלה ממהרין לילך ולסייע לו ולהגביהו על הסוס והיו סבורים שתשש כחו מחמת חלשות והיו מדברים עמו ולא אותו השיב מה:

סימן ריט יהא שלמא רבא לגברא רבא מאלוה רבא מה"ר אליה יצ"ו ידיע להוי לכבוד מר ששמעתי מר' מיכל שרא"ן איך שאמו אמרה לו המעשה של הה"ר דוד קונטע"ל ז"ל כך אמרה לו אני ואישי ובני יצחק ובתי הלכנו עמו מק"ק בודוויי"א והה"ר דוד רכב על הסוס ובקש בני יצחק לנהוג את הסוס ברסן וכן עשה ועוד יותר דברים ספר לנו כשבאנו אל היער שבין בודוויי"א לנויי"א הויז"ן אז בני נהג הסוס ברסן ואני ואישי הלכנו אחריו כמטחוי קשת או יותר ובין כך הסוס כשל והוא נפל מעליו וכשבאנו אצלו וראינו ששכב על הארץ אזי חרדה אחזתנו ואמרנו לבננו ודאי חלשות אחז אותו והוא אמר לא אלא הסוס כשל ונפל לארץ ואח"כ רצינו להגביהו מן הארץ וראינו בו שמת מזה אין להאריך כי יותר לא שמעתי וג"כ לא שמעתי מהאשה עצמה אלא מבנה שמעתי שאמרה לו כך. ושלום מאת הכותב יוסף בר' יצחק ז"ל:

סימן רכ נגה מלא פלפלין על כל קוץ תילי תילים אהובי האלוף מה"ר אליה יצ"ו. ע"ד שנוהג מרת אסתר אשת ר' דוד ראיתי כתב שהעתיק הגאון מה"ר יעקב יצ"ו שדעתו נוטה להחמיר ותולה שריותא בדעתי העבודה מה ידעתי אשר הוא לא ידע רבי ל"ש ר' חייא מנ"ל. אמנם מפני תקנות עגונות אעשה חלקי והנלענ"ד אכתוב כאשר כתב הרב יצ"ו ודקדק מדברי הרמב"ם דהקטן אינו נאמן אלא כשמעיד לאלתר מדנקט רמב"ם עכשיו באנו מהספד פלוני יפה דקדק דאין ליישב ברווחא מאי נקט מעכשיו אי ס"ל דלאחר זמן נמי הוו נאמנים. והא דכתבת דדפשך לומר דנקט עכשיו אנו באים לרבותא דאפי' אי אמרו עכשיו נ"ל כך היה מעשה אבל לעולם אפי' בלא עכשיו נמי מהימני אין נראה כלל דנקט עכשיו דוקא משום לאשמועינן רבותא ולא משום גופא דא"כ גבי נכרי מסל"ת אמאי לא נקט נמי עכשיו וישמיענו רבותא דאפילו קאמר עכשיו צריך להיות מסל"ת ולא לשם עדות ולשון המשנה נמי משמע הכי פרק בתרא דיבמות דתנן אפי' שמע מן התינוקות הרי אנו הולכין לספוד וכן בתלמוד התם מפרש הרי אנו באין מהספד פלוני משמע דלאלתר קאמרי ורמב"ם לשון התנאים והאמוראים נקט ואזיל ואין לומר דלאו דווקא נקט בלשון לאלתר וה"ה לאחר זמן הא כתב מרדכי פ' ה"ע גבי נפלה לאור וכמרו בני מעיה דכ"מ דהוכל לומר דלשון התנא דוקא לא משוין ליה לאו דווקא. ומאי דכתבת דלפום ריהטא קשה מילי אהדדי דבתחלה קאמר דאין מעידים מפיהם ולבסוף קאמרינן מעידין תמיהני טובא עלך דלא ידענא מאי קשיא כלל דהא דקאמר מתחלה אין מעידין מפיהם היינו כשאין נותנין טעם ומשל לדבריהם אלא אומרים מת בפשט ואפי' קאמרו לאלתר מת לא מהני אבל כשנותנין טעם ומשל לדבריהם כמו שמסל"ת כגון הרי אנו באין מהספד פלוני או מעליה וטעמים כיוצא באלו וקאמרו נמי עכשיו מהני והכי פריך תלמודא ודלמא קאמרה בעלמא שהיה להו ומשני דאמרי כך וכך הספדי הוו אלמא דבעינן אמתלא ומתני' נמי הכי דייקא דתנן אפי' שמע מן הנשים איש פלוני מת דיו רי"א אפי' שמע מן התינוקות הרי אנו הולכין כו' ר"י מוסיף את"ק דת"ק נקט דוקא נשים דבני דעת נינהו ואתי ר"י למימר אפי' תינוקות שאינן בני דעת אבל מ"מ צריכין לאמתלא וטעם לדבריהם והיינו כמסל"ת אבל אי לא"ה אין מעידין והיינו דמסיים רמב"ם ע"פ הדברים האלו וכיוצא בהם ר"ל דלאו דוקא במסיחין מן ההספד אלא אף מסיחין מאורעות אחריני כה"ג מועיל ג"כ ומהימני כל כמה דלא אמרי ניק מת סתם ותו לא. ומה שבאת לדקדק מדלא נקט רבותא דאפי' הן עצמן בלא עד מפיהם אין מעידין ש"מ דס"ל דדוקא כעד מפיהם לא מהימני אבל איהו גופייהו מהימני לעולם נראה דלאו דיוקא הוא כלל כה"ג למגמר מיניה פסק או הוראה דהרמב"ם אגב סיפא נקט הכי משום דבעי לאסוקי עלה הרי שמעו מן התינוקות שהם אומרים כו' עד ה"ז מעיד מפיהן ע"פ הדברים האלו וכיוצא בהן ומשיאין את אשתו עכ"ל. דרבותא טובא היא דאפי' עד מפי התינוקות מעיד להכי נקט נמי ברישא דמילתא בעד מפי עד ולא כמו שדקדקת מדכתב והרי שמעו לשון רבים דאדרבה דוק מסיפא לסיפך דנקט תרי זימנין לשון יחיד ה"ז מעיד ולא נקט הרי אלו מעידים ובטופס ישן מצאתי כך ה"ז מעיד וכן בספר טופסים שבידי. ותו נראה דלאו רבותא ודאית הוא למנקט שהן עצמם מעידים דאשכחן אדרבה קולא טפי במעיד מפי אחרים מבמעיד הוא עצמו כמ"ש רמב"ם בתר הכי דמעיד מפי אשה או עבד הני במה שאמר ששמע מכן שמת וא"ל יותר וכשמעיד אני בעצמי ראיתיו מת שואלין אותו היאך ראית וא"מ דהתם אי אפשר למעיד מפי אחרים לשואלו היאך היה שהרי הוא לא ראה המעשה מ"מ הואיל ואשכחן חומר במעיד מפי עצמו דליתא במעיד מפי אחרים ולא אמרינן כיון דבמעיד מפי אחרים הני בלי דרישה ושאלה וכ"ש דליהוי כמעיד מפי עצמו דלא נצריך שאלה ודרישה מדלא אמר הכי א"כ ליכא לאקשויי דישמיענו רבותא כדלעיל דלא רבותא ודאית היא וק"ל. לאסבכך האריכתי לך בזה אע"ג דודאי לא דייקי בהני דיוקי ובהני שינויי דפסקינן הוראות ובמאי דבעית למימר דלאלתר דנקטו הגאונים ר"ל שהקטן יעיד שראה המת לאלתר ואז יכול להעיד אפי' לאחר זמן. אגב חורפך לא עיינת דהדא דכבר כתבת דלשון המשנה והגמרא משמע להו להני גאונים מדקאמר הרי אנו באים דאל"כ מנ"ל לחלק מדעתו בין לאלתר ולאח"ז ולשון המשנה והגמ' לא קאי אלא אהגדת לאלתר ולא אראייה לאלתר. ותו דכי דייקת בא"ז מוכח דלאו בהכי איירי דכתב בשם ראב"ן דקטן מסל"ת לאלתר כשר לעדות אשה וראבי"ה כתב דאפי' לאח"ז סמכינן אקטן בעדות אשה ובמסל"ת אבל במתכוון להעיד לא סמכינן עליה אפי' להעיד בגודלו מה שראה בקוטנו משא"כ בשאר מילי דרבנן דבעודן קטנים סמכו רבנן אפי' להעיד עכ"ל. מלשון זה נראה להוכיח דלאלתר דקאמר בתחלה ר"ל שמעיד לאלתר אחר ראייתו ואין ר"ל שראה המת לאלתר אחר מיתתו כמו שאתה רוצה לפרש מדקאמר דראבי"ה מתיר אפי' לאח"ז ודוקא במסל"ת אבל במתכוון להעיד אינו נאמן אפי' להעיד בגודלו אי אמרת בשלמא לאח"ז דקאמר ר"ל להעיד לאח"ז הראייה שפיר מסיים עלה אבל במתכוון להעיד אינו נאמן לאח"ז להעיד אפי' בגודלו כלומר לא מיבעיא דאינו מעיד לאח"ז בקטנותו אלא אפי' אם יעיד לאח"ז בגדלותו אינו נאמן אלא אי אמרת דלאח"ז ר"ל כמו שפירשת שראה המת שני ימים אחר מיתתו וקאמר עלה דאם מתכוון להעיד אינו נאמן על כך מאי האי דמסיים עלה אפי' להעיד בגודלו הא לא אמר מידי במה שהוא מעיד לאח"ז ומה שייך חדוש דמעיד בגודלו לכך מלתא דלא ראה המת מיד אחר מיתתו. ותו מאי האי דמסיים נמי עלה משא"כ בשאר מילי דרבנן ולפי פירושך מה שייך כן חששא דלאח"ז בשאר מילי דרבנן דדוקא גבי עדות אשה דמת בעלה מצינו לחלק בין ראה אותו מיד אחר מותו ובין ראוהו אח"כ אבל בשאר מילי דרבנן כגון בדיקת חמץ ותחומין איך יתכן התם לחלק וק"ל. ומה שהבאת ראיה מפ' הגוזל מדלא פריך אקטן

והא אפי' במהל"ת לא מסיים אלא לאחר תשובתך, בצדך כההיא דא"ז דלעיל דדוקא בעדות אשה מהמרינן ובעינן לאחר למאן דאית ליה ולא בשאר מילי דרבנן כמו שמחלק ראבי"ה לענין מקטון להעיד ה"נ מחלק ראבי"ה לענין לאחר ובלא"ה לאו דוקא הוא כולי האי דלכך לא מקשה הספר מלאחר משום דמצינו לתרץ בלאחר ואע"ג דסתמא קתני דהא בדוכתין טובא וסגיאין טובא משני תלמודא הב"ע הכי והכי אע"ג דסתמא קתני. ומההיא דפ"ק דב"מ אין ראיה דהא דפריך תלמודא התם מדלא מפליג ע"כ איירי לזמן מרובה דהיינו משום דאשכחן תנא דמתני' דגטין דמפליג בהדיא ותנא לאחר ולהכי דייקינן מדהאי תנא לא פירש ולא מפליג ע"כ סבר אפי' לזמן מרובה אבל כל היכא דלא אשכחן תנא בעלמא דמפליג בין לאחר בין לזמן מרובה ליכא למידק מידי ובההוא דנחיל של דבורים לא אשכחן תנא דמפלג בה ותו לא הוה מצי לאפלוגי בה דאי הוה תני לאחר ה"א דהוה נמי בעי לאחר והא ליתא. ומה שדקדקת מדנקט אשה וקטן יחד משמע דדין אחד להן במהל"ת אפי' אי מודינא לך אהך דיוקא מ"מ הא כתיבנא לעיל מההיא דא"ז דבשאר מילי דרבנן לא בעינן לאחר בקטן מהל"ת מכל הלין נראה כמ"ש מה"ר יעקב שי' דאין לסמוך על עדות הילדה כיון דלאו לאחר כסימה דבריה ואע"ג דראבי"ה מכשיר אפי' לאח"ז מ"מ בשל תורה הלך אחר המחמיר והכי פסק מהר"ם בתשובתו ג"כ אעדות דבתרי ליכא דאזלינן לחומרא אמנם מ"מ דאין לסמוך על העד שהעיד מפי אמו הואיל וכבר יצא מן הכלל וכפר בעיקר וא"כ עבר על כל עבירות, בהתורה ופסול לעדות מדאורייתא וכיון דפסול לעדות מדאורייתא א"כ פסול הוא לעדות אשה אע"ג דחזר לדתינו מ"מ לא חזר בתשובה שלימה וכ"כ מהר"ם בתשובת המיימוני עכ"ל. דברים הללו לא מחוורן לי לגמרי דמ"מ דכיון דלא חזר בתשובה שלימה פסול הוא לעדות אשה נראה להוכיח מאותה תשובת מהר"ם דמהר"ם לא סבר הכי דאותה תשובה איתא במרדכי שלנו פ' האשה בתרא ממש כמו בתשובת המיימוני ז"ל בסוף התשובה וכ"ש התועב הזה ויוצא בו שטובלים ופרק בידם והדבר ידוע שאין מחזיקין עצמן יהודים אלא כדי שיתנו לו לאכול ושיוכלו לגנוב ולעשות כל התועבות דודאי פסול לעדות הוא והא כל אפין שוין דכיון דאידי ואידי פסול לעדות ניכנו דאזלינן בתר רוב דיעות ושריא איתתא לאינסובי ע"פ שלשה הכשרים המהל"ת ואין דבריו של ע"א פסול במקום שנים ואפי' לזוג שפחים ליכא עכ"ל מהר"ם מדכפל ושלש מהר"ם לתת טעם אמאי לא מהימן ע"א הפסול שמעינן דע"כ ס"ל דאע"ג דאותו התועב ויוצא בו פסולים ממש אין פסולים מן התורה וכשר הוא לעדות אשה להתירה דאי ס"ד דרשע הוא מן התורה ופסול הוא לעדות אשה להתירה א"כ מכיון דהוכיח מהר"ם דלא מקרי בעל תשובה שלימה עד דהזיק מיניה דעביד תשובה מעליתא כהנך דמייתי ממלוה ברבית ומשחקי קוביא ויוצא בהן מה צריך תו לומר דהכא כל אפין שוין דאזלינן בתר רוב דיעות ואין דבריו של ע"א פסול במקום שנים פשיטא ופשיטא דהך עד פסול אפי' במקום חד ליתא דכיון דרשע דאורייתא הוא הכ"נ ופסול לעדות אשה אף להתיר בלא הכחשה היאך נעמידנו אפי' כנגד אחד מהל"ת דאיהו כשר לעדות אשה בלא הכחשה ומאי לזוג שפחים הוי צריך הכא כיון דאינו נאמן אפי' להתיר בלא הכחשה ודאי הוא נאמן לאסור דע"כ לא פליגי ר"מ ור"י ור"ש פ' האשה בתרא אלא בצרה דסבר ר"מ דנאמנת ואסורה אע"ג דאינה נאמנת להתיר והיינו טעמא משום דנוכח מלתא דקושטא קאמרה שהרי אוסרתה אבל בחמותה ובת בעלה ושאר נשים דאינן נאמנות להתיר לא אשכחן שום תנא בעולם דסבר דנאמנות לאוסרה כיון דאין נאמנות להתירה ואפי' בצרה פסק הרמב"ם ואבידי דקי"ל דאינן נאמנות לאוסרה אלא ע"כ מדהולך מהר"ם להתיר משום רוב דיעות ע"כ סבר משום דעד פסול הכ"נ לאו רשע דאורייתא מקרי וכשר לעדות אשה להתירה כיון דחזר לדתינו אמרינן דהרהר בלבו לעשות תשובה גמורה ומכיון שהרהר בתשובה חשיב צדיק כדאמרינן פ"ב דקדושין ע"מ שאני צדיק אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר בלבו לעשות תשובה אלא מדרבנן פסול עד שיעשה תשובה מעלייתא. והא דכתב מהר"ם באותה תשובה וז"ל ולעולם הוא בפסולו עד שיתברר הדבר שעשה תשובה שלימה כדאמרינן פ' ז"ב אין להוכיח מדקאמר לעולם הוא בפסולו כלומר שלא יוכשר לעדות אלא עודנו פסול ומדרבנן וכיון דאינו פסול אלא מדרבנן הולך מהר"ם להאריך ולומר לנו דאין דבריו במקום שלשה כשרים אע"ג דאיהו פסולין לשאר עדות מן התורה דמ"מ הואיל ועד פסול הוא אזלינן בתר רוב דיעות בעדות אשה. וגם היה לדקדק בעדותו של יוסף ב"ר יצחק שמא לך הכתב אם שמע שמועתו ממיכל שרל"ן שסיפר אותו מיכל הדברים ומהל"ת ואם היה כך הוי עדות כשירה ואפי' אי מטוין ליה פסול מדאורייתא כמו שפסק הרמב"ם בהדיא דלא גרע מגמהל"ת ואם ימצא שלא היה מהל"ת מ"מ נהוג דתשובת מהר"ם היה נראה דהאי איתתא שריא לאינסובי ע"פ עדות של מיכל שרל"ן אע"ג דלא חזר בתשובה שלימה אלא דלבי נוקף להתיר מטעם זה דלהאורה משמע דהכ"נ פסול מדאורייתא ולכך לא מלאני לבי להתיר על דעתי לחודיה ובעינן מינך אהובי שאם יזדמן שליחות להכא אשלי לרבנא מהרי"ו י"ן. שתעתיק לו דברי אלו אם יסכים עמנו להתיר תו לא צריכא למידי ואם עוד יסתלק מהוראה זו אזי לאהובי הואיל והתחלת במצוה גמור אותה ופלא דבריו עוד לשני תופסי ישיבה שהן מוחזקים לבעלי הוראה בדור הזה אם יסכימו להתיר הכי נמנה עמהם להתיר ומפייס לכל חד מינך שיבא מכשורא. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רכא

שלומך ישגא לחדא. גברא דלבוטים מדא אהובי עמיתי מה"ר ישראל יצ"ו. מ"ש לי מההוא עובדא מאיתתא חדא דאסהיד לה מיכל שרל"ן דמת בעלה דדייניך עלה מהרי"ו ואני ובאת להוכיח דפסול דאורייתא דעביד תשובה אבל לא תשובה מעלייתא דעדיין פסול הוא מדאורייתא ופסול לעדות אשה מההיא מתני' פ"ק דר"ה דתנן אלו הן הפסולים משחק בקוביא כו' ומוקמת לה דהתנא ר"ל באלו הן הפסולין אפי' אי עבדי תשובה דלאו מעלייתא כדמפרש פ' ז"ב ומתוך כך באת לדקדק הא דדייקינן מההיא מתני' דגזלן דדבריהם כשר לעדות הא דאורייתא פסול איירי נמי בכה"ג דעבד תשובה דלא מעלייתא טובא ועפי אית לן לתמוה עלך שתכתוב דקדוקים אלו למרחקים דמעיילת פילא בקופא דמחטא כדי לסתור הדין היכי דמורה במידי בלשון התנא דאיירי שעשו תשובה כל עיקר הא תנא דמתני' פ' ז"ב נמי לא מפרש מידי באלו הן הפסולין דתנא התם דאיירי בדעבד תשובה כל עיקר אלא תנא דברייתא מפרש להו התם וכדמוקמינן נמי מתני' דר"ה בדלא עבד תשובה כל עיקר אפ"ה אשמעינן חידוש טובא דהנהו לא פסילי אלא משום דחשידי אממונא ואמאי נחשדינהו שיעידו שקר בקידוש החודש ויכול לומר דלעולם קים ליה לתנא דהיכא דעבד תשובה אע"ג דלא מעלייתא כשר לעדות אשה כמו שרציתי להוכיח מלשון תשובת מהר"ם ולכך איירי דוקא בדלא עבד תשובה כלל משום דרוצה להשמיענו זה הכלל כל עדות שהאשה כו' דגזלן דדבריהם כשר לעדות אשה הא דאורייתא פסול דמדאצטריך לאשמעינן דהני דדבריהם כשרים מכלל דמדאורייתא פסולין ודלא כחד מ"ד פ"ב דיבמות ואי הוו איירי בשעשה תשובה קצת הוי הך דיוקא טעות וק"ל וכמו שסתרת את עצמך נמי דפשוט אפי' לתינוקות הוא. ואע"פ שחזרת להחזיר הוכחתך ממאי דפריך תלמודא פ"ב דיבמות ממתני' דסתם ארב מנשיא ולא מוקי מתני' בשעבד קצת תשובה ורב מנשיא בדלא עבד תשובה כלל לא יכולתי לעמוד על דעתך היאך הבאת הקרסים מיבמות בטלאות דר"ה להכריח להיות אחד דלפי דעתי ביבמות לחודיה תקשה דע"כ צריך אני לומר בלתי הוכחתך מר"ה דר"מ איירי בדלא עבד תשובה כלל כל עיקר דאל"כ גזלן דאורייתא נמי וא"כ מה פריך עליה ממתני' לוקי מתני' בדעבד קצת ותו תקשה לך לאמאי לא מוקי מתני' בדעבד תשובה גמורה וכ"ת א"כ מאי למימרא דלאו לדיוקא ממתני' התם דלגופיה איצטריך דלא ישתכח אלא ע"כ משמע ליה לתלמודא מתני' בסתמא דלא עשה תשובה כלל ה"נ לגבי רשע במזיד ברציחה הכ"נ בעינן תחלתו וסופו בכשרות והאי מעיד מאי דחזא בעת שהיה רשע גמור אין להאריך יותר מזה. גם מאי דאייתית מפ"ק

דחולין מההיא דרב ענן לא ידענא מאי קאמרת דאוקימתוה לי והותר אשכחן בר מדידן כגון מומר לע"ז בשביל יראה או אהבה או לא ע"ז בדבר שחייבין כרת ומיתת ב"ד ומה שבאת לראיה ממומר שמפקיר ביתו דליכא התם אלא אומדנא בעלמא אבל מי שחוזר לדת האמת ע"י טבילה ותעניות ומלקיות וכופר בע"ז בפה מלא ואמרו רבנן כל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה אלא דחיישינן שמא אין לבו שלם בתשובה וכוונתו לאיערומי כדי שיוכל למלאת תאותו כמ"ש מהר"ם בתשובתו אכה"נ ראיה לומר דחששא זו מדרבנן הוא ושכתבת דמ"מ מומר לתיאבון הוא או חשוד על העריות הוא אם פסלת כל הריקים ופוחזים שבמדינה זו והכא לא דיינינן אך כל מו"מ דידן לא הוי אלא תשובה דלאו מעלייתא פוסל מדאורייתא או מדרבנן. ואשר השגת עלי במאי דכתיבנא דכיון דהוא פסול להתיר משום דעדיין רשע דאורייתא הוא א"כ כ"ש דפסול לאסור וחלקת משום דלהתיר איכא חזקה א"א כנגדו והבאת ראיה מן התוס' פ' האשה שלום לא מיבעיא דלית לך ראיה מהתם אלא אדרבה יש משם ראיה לדידי ואתה חתכת הדבור לפניו ושלחת לי חלק האחרון ואני אכתבנו לך כולו ואפרשנו באמת ויושר וז"ל בת ישראל לכהן תאכל בתרומה מספקא ליה לרבינו יצחק אי דוקא בתרומה דרבנן א"נ בתרומה דאורייתא דמוקמינן אחזקתה דדייקא ומנסבא ועל זרעה אין להאמינה דמוקמינן אחזקת א"א מידי דהוה אמני שבילין כו' ע"כ הרי הכי הוא הפשט אי איירי בתרומה דאורייתא א"כ שבקינן להו למיעבד תרי קולי אדאורייתא דסתרי אהדדי דנישאת לאחר בחזקת שהוא מת ואידך' אוכלת בתרומה בחזקת שהוא חי ומתרצינן לתרווייהו אית להו חזקה הך נישאת משום חזקה דדייקא ומנסבא והך משום חזקת א"א מידי דהוה אמני שבילין דמטהרין לתרווייהו מטעם חזק' דכל חד וחד הא קמן דאיכא חזקה להתיר כמו לאסור ואפ"ה דמ"מ יש לחוש לחומרא טפי מקולא בההיא דס"ד דאזלינן בתר רוב דיעות דאייתיא לראיה מ"מ בכ"ד אי הוה רשע דאורייתא פשיטא דאין שומעין עדותו דהתורה אמרה אל תשת רשע עד ולהתיר איכא מ"ד דמכשר ליה. ומה שחלקת משום דלהתיר חיישי' דלמא שקיל ארבעה זוזין ואסהיד שקרא אבל לאסור מאי איכפת ליה תימא לרתה או מתותה שבדוהו או איהו גופיה סני לה ולקרוביה או כמה אמתלאות שמצינו בדבר ושפיר דייקינן הכא דפליגי ר"מ ור"י ור"ש בצרה אי נאמנת לאסור ולא פליגי בכל הנשים שאין נאמנות להתיר אי נאמנות לאסור וע"כ דהיינו טעמא דפשיטא שאין נאמנות ודוקא צרה משום שאסרה על נפשה נמי מהימנינן לה טפי. ומה שהשגת דברי מהתם תימה דלא מצי' לדקדק מלשון הגמ' משום דנקט כל היכא דאתא עד כשר מעיקרא דמשמע כשר לגמרי יפה כוונת. ונימא נמי דייקינן הכי להשיג עליו אך מה שסתרת אותו מפ' סדר דקרא ר"נ לצדוקי תועב אע"ג דאינו לגמרי לא דקדקת יפה בדבריו דאיהו לא כתב אלא משום דאי חשיב ב"ת מדאורייתא לא הוי קרא ליה תועב משום אזהרה לא תונו כדאיתא פ' הזהב והך לא שייך גבי צדוקי דלאו ב"ת הוא וקרינן ליה ודאי תועב משום דפוקר בכמה מצות ומ"מ לא היה כל כך ראיה דכיון דלא יצא י"ח בתשובה מדרבנן א"כ אינו מקיים דברי חכמים וכל שאינו מקיים דברי חכמים נקרא רשע כדמוכח פ"ק דנדה גבי עד שליפי דלמוטות לא דקדקת בדבריו בהא דכתב מהר"ם באותו התועב היה נ"כ מהל"ת ונראה דדחיק טובא מנפשיה בהא דלרתה דכולה תשובה לא משמע הכי ותו הא דקאמרינן התם דיכול הוא לחזור קודם שנחקרה עדותו בב"ד ומייתי ראיה מתוספת דסנהדרין ואי הוי כבר מהל"ת איך שומעין לחזרתו במתכוין לחזור ולהעיד. אך מ"מ דאין לי ראיה ממ"ש מהר"ם בתשובה משום דאיכא למימר דמספק ועביד הכא לחומרא והכא לחומרא יפה כוונת בזה וכך אמרתי לאחד מחבריי כשקריתי עמו תשובת מהרי"ו דבריו האחרונים כששלחת לי מהר"א דפראג היה נראה לנו דדחיק ואוקי לנפשיה אמר לי למה כתבת דלכך תקפך להתיר הלא ראייתך ברורה לפי דעתי אמרתי לו מהאי טעמא דילמא מהר"ם מספק הוא כדלעיל מינה ספק דאורייתא אית לן ביה אי כשר אי פסול הוא השיב לי א"כ אין לך ראיה כלל אמרתי לו לכך כתב דאייתי מדהולך מהר"ם לכפול ולשלש דבריו בתחלה כתב דתרווייהו פסולי עדות נינהו ואזלינן בתר רוב דיעות וכפל ואין דבריו של אחד פסול במקום שנים או שלשה ואפי' לזה שפתים ליכא אי הוה הוא פסול דאורייתא אפי' בספיקא לא הוה צריך להטעים לנו כ"כ דבריו שנאמן לנכרים מהל"ת טפי מיניה ומ"מ אדיוקא דהכ"ג לא רציתי לסמוך למעבד עובדא להתירא וגם איסור לא רציתי לומר בה משום דלב כולנו יודע דמת אותו האיש וכאשר בא אלי אחי האשה שהוא בגבולינו והביא מה"ר זימלן עמו להפצירני מאוד לחוס על עיגון אחותו לא היה יכול להוציא מפי לא היתר ולא איסור כלל אז בקשני שאתן לו העתקות מן העדיות והעתקות מכתב מהר"א הראשון ומכתבי ומכתב מהר"א מפרא"ג ובקש מהר"א הנ"ל להוליכה עמו לארץ לועז אולי ימצאו לו שם בעלי הוראה מתירין ונתרציתי לו בזה וכן עשה מהר"א הוליכה עמו והמציא לה מתירין מהר"ר משה דעטרוי"ז ומה"ר יעקב דפדואה ומהר"ז הנ"ל ובא אלי אחי האשה והראה לי כתבי המתירין ואני אמרתי כבתחילה לא איסור ולא היתר מפי יצא. נאם הקטן והצעיר שבישראל.

ואותה האשה לקחה בעל סמוך למרפור"ק ע"פ המתירין:

סימן רכב

שלומך ישגא לחדא. גברא דלבוש מדא. אהובי עמיתי מה"ר ישראל. אשר דרשתני על עובדא חדא דאשת כהן אחת היתה מושכרת לגברא חד איניש מעלי ומהימן וגדלה בניו קטנים והמה שכבו עמה בחדרה וגם בתולה אחת שכבה עמהן בחדר והיה ג"כ לגברא ההוא משרת פנוי בביתו והבתולה ראתה שהמשרת נכנס בחדר הזה וספרה הדברים לקרוביה עד שהגיעו הדברים לההוא גברא בעה"ב טוב עמד הבעה"ב בלילה באשמורת שלישית והלך לחדר שהיה המשרת שוכב שם וקרא ולא ענהו והיה עם בעה"ב ג"כ נער אחד וכעלות השחר יצאה המשרתת מחדרה ואמרה לנער מי צועק בחדרי ובכן הלך בעה"ב לדרכו ובבקר קרא למשרת וא"ל מה עשית בחדר המשרתת וגלגל עמו בדברים עד שהוציא מפיו שהודה לו שזינה עמה ובקש תשובה על ככה אז קרא בעה"ב ג"כ למשרתת והוכיח אותה בדברים בתחלה אמרה להד"מ וא"ל בתי הרי הוא הודה לי שזניתם אז חזרה ואמרה לבעה"ב אמת היה אצלי אב"ר ע"ר הו"ט ני"ט רעכ"ט ביי"א מי"ר גלעג"ן ולא פירשה דברים יותר כל זה הגיד לך בעה"ב בלי תורת עדות רק בינו לבינך. אח"כ יצא הקול ויבא הכהן בעל האשה להושיב העומדים ועמד ואמר בפני רבים והרבנים שאינו מאמין על אשתו שום דבר רע כי לא מצא בה עול מעולם גם האשה צעקה במר נפש ואמרה שהכל שקר וכזב ובקשו היא ואביה שיכריזו לה חרם עבור עדות וכן עשו והכריזו חרם ושאלו את הנערה אשר שכבה אתה בחדר שנה ממנה יצא הקול והעידה ע"פ החרם שפעם אחת היתה שוכבת על מטה אחת באותו החדר ולא על מטה המשרתת והיה נר דלוק באותו חדר ונכנס המשרת באותו חדר ונפל בבגדיו על רגלי המטה והיא היתה שוכבת במטה ועמדה המשרתת ויצאה ושום דבר אחר לא ראתה יותר ואז נפלה קטטה בין מקבלי העדות ולא מצאה האשה וקרוביה שהועד יותר ע"כ היגנון הך עובדא דשאלת לן עלה. ועתה תמיהני עליך כי דקדקת בהעתקת כתב מהר"א בי' ששלחת לי שהניח לכתוב הך עובדא בדבר אחר דאיהו כתב בהך עובדא שהאשה הודיתה שזינתה עמו וכתב ופסק עלה ממשנה האחרונה דנדרים ובצורה דלעיל כתבת לי שלא הודית מעולם להדיא שזינתה אלא אמרה ע"ר הו"ט ני"ט רעכ"ט ביי"א מי"ר גלעג"ן ונוכל לפרש דברים שפיר ולומר שבא עליה דרך איברים או גיפפה ונשתגע עמו ושכב עליה והנשימו המנאפים אבל גוף המעשה לא עשו כההיא בתשובת המיימוני דמינה מייתי מהר"א ראיה ובלא זה עיקרא דהך דינא תליא אמנם אחרי דמהר"א הי' וכן אתון דייניתון אהך עובדא כאלו אמרה טמאה אני לך גם אני אדון הכה"ג ואבא בתחלה לדקדק בדברי התוס' פרק ב' דיבמות וכתובות פ' קמא ופרק אע"פ דסתרי אהדדי כמו שכתב ומתוך דקדוק זה תצא לנו הוראה אגדון זה כמו שאבאר. התוס' פ"ב דיבמות בשם ר"י מוקמי ההוא עובדא דאילפי דנדרים באומרת טמאה אני לך משום דאם איתא דעביד איסורא אירכסי הוה מירכס כיון דשוייה נפשה חד"א ומוקמי לה דאיפתא שריא ר"ל לבועל והתוס' פ"ק דכתובות דף י"ג ובפ' אע"פ דף ס"ג משמע נמי מדבריהם דלא ה"ל לאוקמי

הכי

הנהו עובדי באומרת טמאה אני לך והשתא התוס' פ"ב דיבמות ופ' אע"פ נמי דלית להו וכ"כ דפרקינהו אהדדי בחד אפי דהא פליגי בהדיא כשלחן ערוך לפנינו ונראה דההיא דיבמות היינו דעת ר"י כמו שהזכירוהו להדיא ודאע"פ היינו מסקנת רשב"א שחבר התוס' כדכתב וכ"ג כו' ולשון זה בכ"מ בתוס' דעת רשב"א משנ"ץ שחבר התוס' הוא ופליגי בהני סברות דר"י אין נראה לו לאוקמי הנהו עובדי בבועל משום דלשון איתתא שריא לא משמע הכי אלא לגבי בעל שאמה בההיא זימנא ולרשב"א אין נראה לאוקמי בטמאה אני לך דאין סברא כלל להתיר כה"ג הואיל ושויה אנפשה חד"א ואין לומר דרוב נשים משקרות בכה"ג כיון דאיכא נמי רגלים לדבר כמו שאבאר הא קמן דהתוס' דיבמות נמי הוצרכו ליישב שאין לתמוה אמאי שרינן כה"ג. ומאי דקשה לך מ"ש ממשנה אחרונה דלא חיישינן התם למאי דשויתה לנפשה חד"א פשיטא דמתרץ הוא יפה כמ"ש בלשון דהיכא דאיכא רגלים לדבר נמי בלא"ה ולאומרת נמי טמאה אני כה"ג אין להתיר ותדע דהכי הוא דהא התוס' דיבמות הוצרכו ליישב אליבא דר"י אמאי שרין הכות עובדא הא שויא אנפשה חד"א וכן אפילו התם כתב הכי ליישב אליבא דר"י ומאי קשה להו משנה שלימה היא בנדרים דלא חיישינן לה אע"כ לא קשה להו אלא היכא דאיכא נמי רגלים לדבר וק"ל והתוס' פ"ק דכתובות מי נימא דס"ל כמסקנת התוס' דפ' אע"פ דלגבי בועל איירי ולא באומרת טמאה אני לך.

י"ל ברוחא דמקשה אהא דקאמר תלמודא מלקין על היחוד ואין אוסרין על היחוד ומפרש התם דמלקין קאי אפנויה ולא על א"א משום דהתם מוציא לעז על בניה וא"כ ע"כ אין אוסרין על היחוד אפי' לבועל שאם תאסור לו אתה מוציא לעז כדאיתא פרק שני דיבמות הא ביש לה בנים כו' להנהו גאונים דמפרשים השיטה הלא מבעלה ותו דאין אוסרין על היחוד משמע כלל אין אוסרין לא לבעל ולא לבועל מדלא פליגי באוסרין גופיה ובולי בא"א ולא בפנויה וא"כ תקשה היא דשלהי נדרים ומתרץ דמוקף שאני דאפילו אי נימא דס"ל לתוס' דפ"ק כר"י דפ"ב דיבמות איכא נמי ליישב מכך סברא מדלא מפליג כולה בא"א בין אוסרין לאוסרין משמע להו דאין אוסרין כלל משום יחוד וא"כ תקשה ההיא דנדרים דמשמע התם אי לאו טעמא דנימא ליה דלימות כו' אסורה והיינו ע"כ מטעם יחוד דאי לאו יחוד הא משנה שלימה היא דאפי' אומרת טמאה אני צריכה להביא ראיה לדבריה וא"כ הנ"ל לפלוגי בין אוסרין לאוסרין וכ"ע כוליה ביחוד לחוד קמפלגי ולא ביחוד בהדי טמאה אני ודאי אי הוי מלקין נמי בא"א הוי שפיר לפלוגי הכי דאע"ג דמלקין איחוד לחוד אפ"ה אין אוסרין עלה אבל כיון דאפי' מלקות בא"א ליכא הוה ניחא טפי לפלוגי בא"א כוליה ונימא הכי דאע"ג דיחוד בהדי טמאה אני אוסרין עלה ביחוד לחוד לא אסרינן וק"ל והוצרכו לפרש דמוקף שאני אע"ג דאיירי באומרת טמאה אני לא הוי הני כדפירשתי שהארכתי קצת לגלות צורך דאין כאן דוחק כלל אי סברי התוס' פ"ק כמו בפ"ה אלא לצורך מלתא אצריכי נפיקנא להאריך. ומהשתא נראה דאפי' לדברי התוס' דפ' אע"פ שמחמירין טובא ואפי' אי הוה תוס' דיבמות וכל הגאונים סברי כוותייהו אפ"ה נ"ד שריא דהא כתבו התוס' פ' אע"פ בהדיא [דהא] דאין להתיר באומרת טמאה אני דוקא משום דשויה נפשה חד"א אבל משום דנראין הדברים אמת לא הוי אסרינן אלא הואיל ויש רגלים לדבר כדפי' לעיל ואיהו נמי מודה לא אמר כה"ג דהנשים משקרות להאכילה דבר האסור לה וכיון דהכי הוא א"כ נ"ד שהבעה"ב אף ע"ג דגברא מעלי ומהימן הוא ולב הבעל סומך לדבריו מיהו לא חזי שום קלקול אלא ששמע הודאתה שאמרה טמאה אני וא"כ אף אם יאמין לו בודאי שכך הודית לו מ"מ לא הוה אסירא ליה אלא מטעם דשויה אנפשה חד"א ולא משום שאנו סוברים שהדבר אמת כדפרישית לגבי דידה לא שייך כלל לאוסרה משום דגברא דמהימן שיש לו לב לסמוך עליו קמסהיד דהא איהו ידעה אי קלקלה אי לאו ומה שייך שיסמוך לבה ע"ד של זה ולגבי דבעל אין כאן דבריו לאיסור דלגבי דידיה ודאי אמרינן נתנה עיניה באחר ולכך אמרה טמאה אני ולפיכך ממ"נ שריא ק"ל כי לפ"ד אמת ויציב חלוק זה. ומ"מ דמשום דאשת כהן היא נחמיר בה טפי ואע"ג דאית לן לדון להתיר כדאמרינן פרק האשה רבה איסור כהונה שאני נראה דאין כאן בית מיחוש דלאו בכל מילי אמרינן איסור כהונה טפי חמיר מדלא משני הכי פ"ב דכתובות אהא דפריך אבולשת העיר שכבשה כרכום אלא דוקא בהא שנישאת לאחד מעדיה כמו שמחלק מהר"א הי' אי משום דתרי ותרי איכא לזות שפתים טפי דאפי' חד לגבי חד איכא לזות שפתים כדאיתא פ"ב דכתובות ותו נראה לומר דדוקא אאיסורי כהונה דלגבי ישראל שרי כדפרישת התם דאיירי כה"ג שאתו תרי ואמרו לא מת בעלה שם שנשאה זה ואח"כ מת ונמצא אסורה לו משום זונה כה"ג אמרינן איסור כהונה שאני דכיון דלישראל שרי ודוקא לכהן קדשתו תורה לאסור לו הקפידה תורה לקדשו כדי לגדר קדושתו ולהחמיר על המקום שאלמנו לו יותר מישראל אבל מילתא דלישראל נמי הוי איסור לא שייך התם וקדשתו ולכך קאמר איסור כהונה שאני ולא קאמר לכהן שאני משמע דוקא איסור דליתיה אלא בכהונה.

ומ"ש שמרננים לומר דלא אמרינן כגון דידך נתנה עיניה באחר דקלוהה ואמרה אוהבת את בעלה ומכחשת כל האומרים דהודית דטמאה היא אין מוכח מילתא דלא נתנה עיניה באחר הכ"מ מדפסק אגרא ודקארי לה מאי קארי לה דע"כ אשה זאת אם אמת הוא שהודית כבר שהיא נטמאת א"כ אח"כ נשתנה דעתה אי מחמת עלמה אי מחמת אביה וקרוביה דאלפוה שתכחש בידים וברגלים ולא תודה מידי שנטמאת מגודל הבושה ופגם משפחה ולפ"ז נוכל לומר נמי דלעולם בשאמרה טמאה אני נתנה עיניה באחר וא"כ זכרה היא בעלמה אי הזכירוה ואלפוה מרוב בושת ופגם שיאמרו לה ולמשפחתה נתחזקה נגד יצרה ולבה והעלימה עיניה מאחר שנתנה בו תחלה והפכה דבריה ק"ל מזה אין להאריך. ואי ס"ל לדקדק בגוון זה כך הוה לן לדקדק דכיון דהעיד הבעה"ב שבתחלה כפרה ואמרה להד"ם עד לבסוף שאמר לה שהחשוד הודה הודתה גם היא מוכח מילתא דלא נתנה עיניה באחר דאל"כ מעיקרא ה"ל להודות וכסברא זו אמרינן בכמה דוכתין בתלמוד דשתק מעיקרא ולבסוף צוח ובעי תלמודא בכל דוכתין טעמא ואת"ל אמאי שתיק מעיקרא דאי לאו הכי אמרינן מדשתק מעיקרא אע"ג דצוח לבסוף לאו כלום היא אמנם הא נמי לאו מילתא היא דהתם נמי טעמא דאמרינן מיסדר קסדר אמאי דשתק מעיקרא ובכ"ד אי נמי דמסדר קסדר אפ"ה שפיר דמי דבתחלה לא היה בדעתה לומר שקר ולקבל בושת ופגם בשביל אחר שנתנה בו עיניה א"כ מכבשה יצרה לתת עין באחר ואמרה טמאה אני אע"פ שאינה טמאה. ותו דמוכח בתשובה במיימון בסיום אותה תשובה דאייתי לה מהר"א יצ"ו באחד ששמע מאחורי הכותל כו' דחיישינן שתערים היא ותעשה דברים מכוערים כדי שתיאסר לבעלה משום שנתנה עיניה באחר וא"כ כ"ד נמי נימא הכי והא דמיימון פע"ו דהיו העם מרננים אחריה דחיישינן לה משום זונה לק"מ דהתם מיירי דזונה היא מהרבה ב"א כדמוכח בסופה פ' ארוסה דמהתם פסק הרמב"ם את דבריו אלו ולא דמי לאיתתא דאיתרע בה חד עובדא דמרננים עלה בתרה ותו דהכא איירי לענין שאם ירצה כהן לישאנה והוי קלא דקמי נישואין אבל קלא דבתר נישואין לא חיישינן ליה לא ידענא אם שנתן ג"כ לזה והא דאוקימתא לה בפנויה אפס אי קשה ליה הא ק"ל דאם החשוד עודנו מודה שזינה עמה אע"ג דלגבי דידיה לא מהימן דאין אדם משים עצמו רשע לגבי חבריה מהימן כמו פלוני רבעני לרצוני במצרף עם אחר להורגו אליבא דרבא והבעה"ב נמי מעיד שהיא הודית שנטמאת והוי כהודאה אחר הלואה שמצטרפין ואנו לא אמרינן שנתנה עיניה באחר ה"ל עדות גמורה ע"י צירוף דנטמאת ומאן לימא לן דאפי' כה"ג מהני טעמא דנתנה עיניה באחר אימה אחרי שכתבת שהבעל בית והחשוד קרובים הם בפסולי וכתב בתשובה במיימון בתשובת מהר"ם ג"כ דאשה שעשתה דברים מכוערים דהעידו ר' שאלתיאל ובניו וכתב מהר"ם דלא חשיבי אלא כע"א ואין לאוסרה ע"ש דטובא מקיל מהר"ם שלא לאסור אשה לבעלה ואע"ג דרגיל הוא בכ"מ למעבד הכא לחומרא והכא לחומרא א"כ אין לנו אלא ללכת בעקבותיו דבתראה הוא וגדול היה ויודע דעת כל הקדמונים. מ"מ אל תסמוך על דברי להורות כלל אא"כ מהר"א מורה ג"כ להתיר להדיא הכא

דעתי ג"כ מסכמת עמו להתיר והסכים גם אתה עמו והשתדל אתה ג"כ יסכימו עוד בעלי הוראות בהדך כי היכי דנימטייה לכל חד שיבא מכשורא אבל אם מהר"א לא יורה להדיא להתיר יהיו דברי דלעיל דלהתירא ג"כ בטלים אע"ג דאית לן ראיות ברורות להתיר מכל מקום כיון דלעלמא דלא גמירי דינא איתחזקא באיסורא וחיישינן דלימא לן יה"ר דביומיכון אשרו תרבא. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רכג

על דבר האשה מיי"ל אשת לעמ"ל מהודענא לך כי זה קרוב לשנתים שלחו אלי הנה לדקדק אטריפתא דילה ולהתירה וכמעט בגול וגם ודאי לי שלא שלחו לי בפעם ההיא העדיות מן הנכרים שאחד שמו יעק"ל והשני פיט"ר טנעק"ל רק העדות השומר ראיתי ולא היה מספקא לי גם לא ראיתי לדקדק כלל בתר טריפתא משום דסמוך לאותו הפרק התרתי אותה כההיא מפ"לן שלחת אלי להתיר וגם ההיא מפרא"ג שהיא עתה באיי"גר כתבתי לדדין להתירה באותו הפרק והוה מסתפינא דליקרו לן בי דינא דטריפתא אמנם אלו ראיתי בפעם ההיא אלו העדיות מן הגוים כמו שהם כתובים ותמוהים לפני קרובים לדבר שלא הייתי דוחה הדבר כך בשתי ידים ע"כ אהובי עמיתי צריכת לעמוד על העיקר אם נתקבלו העדיות בלי תיובתא ואם נמצאו אמת ונכון חזרתי על כל צדי צדדין ונ"ל דהאי איתתא שריא לאנסובי והואיל ונכנסת לעבודה הזאת גמור אותה להתירה והנני מבאר לך דעתי על כל צד וצד ואלע אשר באת להחמיר מכאן. התחלת להחמיר משום דאיכא למימר דהנכרי הראשון מכוין כדי לאיים או כדי להתפאר שיש לו מעות דע כי בתשובת המיימוני השייכים לספר נשים אותה התשובה דמור"ם ארוכה מתחלת חזרנו על כל צדי צדדין ומבואר שם באורך יותר הרבה בהוכחות וראיות מן הלשון שכתב מהרז"ק מן המרדכי הארוך וכתב ושנה ושלש דלא תלינן דלמירמא איתתא או בשום אמתלא להחמיר אא"כ מוכח מילתא טובא מתוך דבריו דמשקר ע"ש תמצא באר היטב. ומה שחלקת דהיינו דוקא פשיטא כששמע הישראל מן הרוצח עצמו אבל לא נכרי מפי נכרי כבר השבתיך זה קרוב לעשר שנים דאין נראה לחלק כמו שמבאר דבתשובה שהזכרתיה לעיל בתחילתה כתב מהר"ם ז"ל ולית דין ולית דיין דהאי איתתא שריא לאנסובי דאין לך עדות גדול מנכרי המסיח לפ"ת כי למה לא יחשוב מסל"ת אי משום דקאמר למה אינכם קוברין אותו יודי שנהרג כי הוא שוכב באותו מקום כו' מדקאמר אין לך עדות גדול מנכרי משמע דעדיפא מעדות שאר פסולים כמו אשה ועבד ובאשה ועבד מהני שלמה היא דמשיאים אשה מפי עבד ומפי שפחה. עוד ראיתי תשובה וז"ל ובכל מאי דמהימן ישראל בעדות אשה להתיר מהימן נכרי מסל"ת משמע בפשיטות דאפי' בעד מפי עד מהני נכרי מסיח לפי תומו כמו בישראל ותו דבמתניתין פרק בתרא תנן אמרה לכן לבמתיה הפונדקית נאמנת ופרש"י כשהביאה ראיה שהפונדקית נאמנת להעיד אלא מפני מה האמינוה לפי שמסיח לפ"ת היתה אבל ההכנה שמכוונת להעיד אינה נאמנת לדברי ר"ע הא קמן דלר"ע גרועה אשה כשרה מנכרית מסיחה לפי תומה ולדידך להוי איפכא דאשה מפי אשה נאמנת ולא נכרי מפי נכרי והרמב"ם כתב וז"ל העד שאמר שמעתי שמת פלוני אפי' שמע מאשה ששמעה מעבד כשר לעדות אשה ומשיאין על פיו אבל אם אמר העד או האשה או העבד מת פלוני אני ראיתיו שואלים אותו היאך אתה יודע והרי מוכח מדבריו דהיכא דאמר ע"פ השמועה והואיל ואי אפשר לבודקו ולדורשו מספקא לנו עדותו בהכי לא דייקא העד הראשון אלא כיון דקאמר שמעתי שמת די בזה וה"ה בעדות נכרי מסיח לפי תומו דמ"מ אין להצריך יותר מזה. ומה שכתבת דרמב"ם מצריך מת וקברתיו כמו שכתב בתרי דוכתי בספרו אדוכתא קמייתא יפה השיב לך מהרז"ק דהתם לא איירי אלא כגון טבע במים וכה"ג דרגילין למימרא בהו בדדמי ואפילו אם נפשך לומר דהכי נמי לאו מגוייד ואיכא למימר ביה בדדמי מ"מ יש לחלק דרמב"ם איירי באותן שראו הטביעה דאמרי עפי בדדמי כמו שמחלק באשירי פ' האשה בתרא ועובדא דידן לא ראהו הנפח בשעת הריגה אלא לאח"כ. אמנם אדוכתא תנייתא דכתב וז"ל יצאו ישראל ונכרי מעמנו למקום אחד ובא הנכרי והסיח לפי תומו ואמר איש פלוני שיצא עמי מכאן מת משיאין את אשתו אפי' שאין הנכרי יודע אותו האיש והוא שיאמר וקברתיו עכ"ל מהכא מוכח בפשיטות כדבריך דאפי' במת סתם בעינן וקברתיו ובע"א לא אכן דקדקתי בדבריו מהא דכתב אע"פ שאין הנכרי יודע אותו האיש ומהיכן דקדק זה דאותן פסקים שכתב הרמב"ם בההוא עניינא כולם מפורשים בתלמודא בעדותו דהכא יודן ולא מוכח התם דמיירי דאתא לאשמועינן דאפי' אין הנכרי יודע אותו האיש אפ"ה קשה הוי להרמב"ם אמאי בעינן וקברתיו כדאיתא התם בתלמוד בכל הני עובדא דמייתי דמזכיר דאמרו וקברנוהו ולא ניחא כלל למימר בכולהו דקבלה בידם היתה דעובדא כך הוה אלא ס"ל לרמב"ם דלהכי בעינן וקברתיו משום דלא ידעו הנכרים אותם האנשים אלא שאמרו אותן שיצאו מכאן ולכאן ולכך בעינן וקברתיו אע"ג דמסיק תלמודא דלא בעינן וקברתיו אלא ברעבון ועובדא דידן שידע הנכרי את לעמ"ל לפי הנראה מתוך דבריו א"כ לא בעינן וקברתיו. וכן מוכח בתשובת מור"ם דלעיל שהתיר ע"פ נכרי מסיח לפי תומו אפי' בלא קברתיו שהרי אמר הנכרי אתם למה אינכם קוברים היהודי השוכב באותו מקום משמע בהדיא דהוא לא קברו ומהר"ם בתראה הוא וידע דעת כולם והסמכא הוא וההוא תשובה דבמרדכי כתב מאן לימא דבנכרי מסל"ת לא בעינן וקברתיו לאו תשובת מור"ם היא שהוזכרו בה גאונים אחרים ובתר אותה תשובה מיד כתב תשובת מור"ם כו' משמע דקמייתא לאו דיליה היא ואף כי רב אלפס סבר דאפי' בטבע במים לא בעינן וקברתיו וכתב מור"ם פרק נערה דנוהגין לפסוק כרב אלפס בדבר שלא נחלקו עליו התוס' מסקנא דמילתא שלא נהגו העולם כלל לומר וקברתיו. ומה שכתבת דאיכא למיחש שמא ראהו לאחר שלשה ימים ובפנים נחבלות גם זה תמצא בתשובה דלעיל באר היטב דלא חיישינן להכי בהא סליקא ובהא נחיתנא דשפיר תעביד דתשתרי להאי איתתא לעלמא לאחר שנחקר לך קבלת העדות. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רכד

יודע רזי הרפי תמורות ישיש וזקן שהגיע לגבורות והלל ית' אשר הנחיל אגרות עטורות יכלכל שבחו בשפים מעוטרות ה"ה היקים והמופלג מהר"ר דוד בן הח"ר משה ז"ל. אהובי על אשר דרשתני על דבר אשה אחת לפורה שמה שיושבת עגונה זה י"ב שנים כי לא ידעה מה היה לו לבעלה שברחיק ממנה נדוד ועתה מקרוב בא אחד ושמו ר' טוביה ב"ר אברהם ז"ל והעיד בפני ב"ד איך שהיה בארץ ליט"וא בקהלת גרדי"נא ונתאכסן שם בבית אחד שמו דוד ש"ל לשם ושמע ר' טוביה מר' דוד הנ"ל פעם אחת בדרך שמועה לפי תומו שכמו לפני שלש שנים נתאכסן ג"כ אשכנזי אחד והיה שמו משה והיה אדם בינוני לא ארוך ולא גוץ ביותר ושערותיו היו שחורות ומסולסלות וחוטמו היה קצת עקום שקורין מורע"כט והיה בביתו כמעט שנה ומת שם והגיד ר' דוד הנ"ל סיבה ממיתתו וגם שאר בני הקהל לשם ידעו מזה כל זאת העיד ר' טוביה והעיד ג"כ שהכיר אותו משה מנעוריו אבל לא ידע באותו פעם שהיה לו אשה עד שבא והגיד לו איש אחד שהיה לו אשה ושמה מרת לפורה והיא יושבת עגונה י"ב שנים בשביל בעלה אך אמר ר' טוביה הנ"ל יודע אני באיזה קהלה הוא מת והעיד דברים לעיל בפני ב"ד עד כאן תוקף הדברים. ועתה אהובי מר תמיהני מדוע טרחת כל כך לשלוח כ"כ דרך רחוקה אלי כאשר יש לכם בקרוב מלומדי מלחמה חגורי חרב יושבי על כסאות ההוראה מ"מ לא אחזיר ליכם ריקם ואכתוב למר את הנראה בעיני וכאשר יורוני מן השמים וקצת אשיב על דבריך. דהא דבאת להתיר משום סימנים בקומה ותואר ושיעור וטעתך לומר דוקא בסימן ארוך וגוץ לחודיה לא שרינן אבל היכא דאיכא בהדיה ג"כ סימנים מתואר ושיעור סמכינן עלייהו לא משמע הכי כלל מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב שהעיד אחד שמת ישראל במקום פלוני וכך היתה צורתו וכך סימנים היו בו אין אומרים מאומד דעתינו מסתמא איתו האיש הוא עד שיכיר כו'

מדכתב כך וכך היתה צורתו וכך סימנים היו בו משמע בהדיא שהעיד על כמה סימנים ועל כמה צורות אך שאינן מובהקין ואעפ"כ כתב דלא מהני אלמא דלא מצרפינן תרי ותלת סימנים להועיל הואיל וכל חד לא מהני וכן מצאתי בתשובת האשירי עובדא הדא כמעט ממש כהדין עובדא שהעיד אחד ג"כ שמת ראובן בן יעקב והיה אדם בינוני לא ארוך ולא גוץ והיו פניו אדומים ועיניו שחורות ובאת אשה אחת ואמרה שבעלה היה נקרא כך וכך וכך סימנים היו בו וגם שאר בני אדם ידעו כך שאמת אמרה אבל העד שהעיד לא ידע כלום ממנה שהיא היתה אשתו של זה וכתב אשירי עלה דאין להתירה כלל מחמת הסימנים לפי שאינן מובהקין כלל כי כמה בני אדם נמצאים שהן בינונים בקומה וגם שפניהם אדומים ועיניהם שחורות. ונראה בנ"ד אלו העיד שהיה חוטמו שקוע הרבה כמו חרום דקרא דמפרשי רבנן שהוא כוחל שתי עיניו כאחת היה סימן מובהק דבא"ז כתב להתיר ולסמוך על סימן שהיה חוטמו כעין גבשושית וחשיב ליה סימן מובהק דמדאורייתא הוא לכ"ע וסמכינן עליה אפי' לענין איסורא ונראה דחרום כל כך כמו שפי' הוי סימן טפי מגבשושית שעל החוטם. אך דקדקתי בדברי העד ולא העיד אלא שהיתה קצת עמוקה וזה מצוי בכמה בני אדם וכ"ש שערות שחורות מסולסלות דשכיחי טפי אמנם אשירי התיר עובדא דידיה משום טעם אחר דכיון שהעיד שמת ראובן בן יעקב ולא הוחזקו ראובן בן יעקב אחר חוץ מבעל אשה, זאת סמכינן עלה דרב אלפס פסק דלענין למישרי אתתא לעלמא סגיא בחד לטיבותא לא הוחזקו אע"ג דשכיחי שירתא ואע"ג דלענין גט אשה בעינן תרתי לטיבותא לא הוחזקו ולא שכיחי חלק אשירי משום דהתם אפשר בגט אחר לכך אזלינן לחומרא אבל לענין אשה שנתכסה בעלה מעיניה ומעיני כל אדם צריכה להיות עגונה כל ימיה ולכך מקילין. ועוד האריך ובאר יפה בתשובתו דאיתתא שריא משום דקי"ל כרבא דלא חיישינן לתרי יצחק ריש גלותא ולא צריכין לבדוק כלום אי איכא תרי ולא הוחזקו לפנינו מדקאמר רבא פ' האשה שלום א"כ תבדק כל העולם כולו כלומר וכי היכי דלא בדקינן כל העולם כולו ה"נ לא בדקינן כלל אלא משום כבודו דאבוה דשמואל אמרו דתבדק בנהרדעי כו' והביא ראיה מדברי הרמב"ם כל מה שכתב מיצחק בן מיכאל ויתר ראיות מדבריו אין צורך לכותבו. והשתא בנ"ד נמי אי לא הוחזקו שני משה בן יוחנן שנתכסו מן העין אתתא שריא ואפילו אם נמצאו משה בן יוחנן טובא וכן לפנינו בחיים עודנו מה בכך אין להסתפק בהן אלא בעינן שני משה בן יוחנן שנתכסו מן העין וק"ל ונראה דכ"ד אי לא הוחזקו שני משה בן יוחנן איכא תרתי לטיבותא לא הוחזקו ולא שכיח שיירתא דכיון שהעיד שאשכנזי היה שמת הדבר ידוע דלא שכיחי מאנשי בני ברית מאשכנז לארץ ליע"ז דאשירי כתב ג"כ בתשובתו דלא מיקרי שכיחי שיירתא רק בשווקים גדולים ובבי דינא דר"ה דשכיחי רבים טובא משום הכי נראה אם לא הוחזקו לשם שני משה בן יוחנן שנתכסו מן העין דהך אתתא מרת צפורה שריא לעלמא ויוכל מר להתיר לכל גבר דיתיצביין לך בתנאי זה אם ידוע למר שהעד העדות בלי רמיה כי אינני מכיר את העד אם הוא מן הריקים הפוחזים דלא חיישינן במידי לאסהודי שיקרא וכל שכן דהכ"ג דסבורין הן שבוודאי לא יבאו לידי הכחשה מחמת ריחוק הדרך כי יש לתמוה קצת על אשר כתבת שישבה עגונה י"ב שנים וזה שמת אינו כי אם שלש שנים נמצאו שבט' שנים לא ידעה מה היה לו לכך אם נראה למר שיש שום שיקול וכל ויצוקבא בהודעת עדות זאת כגון אם חשדוהו להעיד וכה"ג איני נמנה להתיר כלל שלא להחזיק ידי רשעים הבאים לפרוץ גדר וגזירות חכמים אבל אם העדות כמות שהוא וביותר שאין ניכר בה שום עולה מספקת הוא להתיר האשה הזאת לעלמא. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רכה אהובי ה"ר חיים מאייגר"א אשר דרשתי אי שרי לשנות הכלונסות לפתים שמשמשים בו הס"ת לקריאה לחובת היום נראה לע"ד דאע"ג דהא כלונס תשמיש דתשמיש הוא והוי כדמוכח פ' בני העיר דפרוכת גופיה לפ"ד אי לא דעייפינן בו לפעמים ס"ת הוי תשמיש דתשמיש וכל שכן האי כלונס דאינו אלא תשמיש לפרוכת ואין לחלק דכיון דהאי כלונס מעמיד הפרוכת איכא למימר דהוי כמו פרוכת גופיה דאשכחן בעלמא הכל הולך אחר המעמיד אין לומר כן דלא עדיף מדרגא לכורסיה דלית ביה נמי קדושת כורסיא כדמוכח התם אע"ג דמעמיד. מ"מ נראה דהני דהכי מילי לית בהו כמו קדושת ארון אבל יש בהן כמו קדושת בהכ"נ דלא גריעי מספסלים וקתדרים דאיתא בירושלמי דאית בהן קדושת ב"ה כדאיתא באשירי ומרדכי פ' בני העיר וא"כ נראה דחשיב הורדה קצת לעשות פתים מן הכלונס ומ"מ תשמיש דתשמיש הוא ומכ"ש בפתים שאינו אלא לסימנים בעלמא לצורך בני אדם שלא יטעו ולא כל כך לגוף ס"ת ולא למלבוש ולא לנויים. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רכו גברא דמשתמע מיליה. כל רז לא אנס ליה. אהובי עמיתי מהר"ר חיים יל"ו ע"ש תורתו וכל הנלוים אליך שלי"ט. טרחא טרחת מר ללא לצורך הלא כדי היתה לסמוך על עצמך אפי' במילתא דאיכא רבים כל שכן כהא מילתא דאין נראה לע"ד שום בית מיחוש לפי העדות אשר ראיתי דאתכתים הוא גברא בעדים דלא נתן לאבי הנערה הקדושין והצעיף כי אם דרך שליחות ופקדון מ"מ אי לאו דאיסכמום אחזרתו לא סמכינן כיון דכבר הוי ליה חזקה דאיסורא לאסור בקרובותיה אמנם אשר כתב מר דרגלים לדבר הוא דמה שאמר כן בתחילה היתה כוונתו כדי ליפטר מן הקנס אי אומדנא מוכחא הוא איכא למיסמך עלה וכן מצאתי להדיא בתשובת הרא"ש היכא דאיכא אומדנא דמוכח שכוונתו לשקר לא משגיחין לדבריו אבל בנדון זה אפי' אי אתכחש לא מהימנינן ליה לאוסרה כמו שכתב מר היכא דהיא טופרת לאו כל כמיניה והכי איתא בהדיא באשירי פ' המגרש שמעשה בא לפני רבינו תם באחד שאמר קדשתי אחות אשתי קודם שקדשתי את אשתי והאחות אשה היתה נשואה כבר ואמר שהיו עדים בדבר והם במדינת הים ופסק רבינו תם כל זמן שלא באו עדים ליכא למיחש למידי דלא נאמן לאסור כו'. וכן מצאתי בהדיא בתשובת הרא"ש דלא חשבינן קלא בכהוא על פיו וא"כ אפילו אי איהו עביד ואפיק קלא לאו מלתא היא ובהדיא איתא פ' המגרש לא שישמעו קול הברה אלא נרות דולקות ומטות מוצעות כו' או לאידך מימרא כדי שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוני כו' ובהאי עובדא ליתא כל הני. עוד כמו שכתבת מה שנתקדשה כבר קודם הקול לר' אייזק ובהדיא פסקינן פ' המגרש דאפילו לקלא דבתר אירוסין לא חיישינן ואף דמהר"ם פסק דמבטלין קלא היכא דאשתכח שיקרא הכ"נ. ועוד בר מן דין נראה לע"ד דליכא למיחש למידי כהי דחיישינן לודאי סבלונות או לקלא דקדושין גמורים אבל לקלא דקדושין דסבלונות לא אשכחן דתרי חששות ניכסו כל שכן בגבולינו שהם דמנהג פשוט הוא דרובא מסבלי וסדר מקדשי אפי' לפירוש ר"ח ליכא אלא חומרא יתירא דחיישינן למיעוט וגם מהר"ם לא רצה ליכנס בספק וכל זה היכא דידעינן בודאי בשליחות הסבלנות אבל קלא דסבלנות פשיטא דלא מחמרינן ביה כולי האי. הנראה לעניות דעתי כתבתי ואין לסמוך עלי. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רכז שפתים ישק משיב דברים נכוחים מאזין ומבחין מרגיש ומקשיב אהובי עמיתי האלוף מה"ר חיים יל"ו. מאי דקשיא למר פירש"י מנחות דפי' דוד גזר עליהם יפה כתבת דברים אלו נערות יש דבור גדול זה דהם פרש"י ג"כ דדוד גזר עליהם והקשה רבינו תם עליו ופירש הוא משום לאו דלא תתחתן בם, ודוד לא גזר עליהם אלא עבדות ויש שם גליון וז"ל ומה שפי' בקונטרס דגזר חתנות ר"ל שגזר עליהם עבדות כדי שלא יתחתנו בהם כו' והיינו כפירוש ר"ת וה"נ מוכח לע"ד פ' הערל גבי פצוע מוהל בנתינים דבנתינים איכא לאו דלא תתחתן וע"ש אי איכא למר ספרים מיבמות יתברר לו בהדיא דהכי איתא אבל עדיין קושיא דמר לא איתרץ אמאי שינה פ' המגרש לפרש בהדיא משום דלא תתחתן ונראה לע"ד ליישב דבפ' המגרש לא בעי לפרש משום דהוה גזר עליהם דאיכא למיטעי ממה נפשך אי היינו מבינים רש"י דר"ל דגזר עליהם חתנות הוא טעות מכח הגמרא דפ' הערל כדלעיל דמוכח שם בהדיא דמדאורייתא אסירי להתחתן מכמה

הוכחות דמייתי רבינו תם ואי הוינו מבינים כגליון דלעיל דר"ל ולא עבדות דאיכא למיטעי דעבדות ממש גזר עליהם ואיכא לאו דלא יהיה קדש וא"כ הוי מתניתין טעות לגמרי דאין עליו קדושין כדאיתא בריש להדיא לאחיך לעבד ולנכרי כו' אבל באלו נערות ובהניזקין ליכא למיטעי אפילו אי אמרינן דעבדות ממש גזר עליהם מתיישב הסוגיא וק"ל אע"ג דבתוספות באלו נערות מקשה נמי אי עבדות ממש גזר עליהם אמאי יש להם קנס דהא על השפחה אין לה קנס הא איכא למדחי כדדחו התוספות משום דאגערו נפשה טפי משפחה ואע"ג דהתוספות סברו סברא זו מן הירושלמי איכא למימר דהכא לא חש רש"י:

סימן רכח

והיא דטופס הגט דקדק מר בלשון רש"י תמיהני אמאי לא דקדקת ג"כ דבתחילה לא כתב כי אם אחד ופטורין וא"כ תרתי פטורין שבוקין וא"כ תלתא ונראה לע"ד דכל גאון תפס לו שופרא דשטרא לפי דעתו ואין קפידא בדבר. ומה שיש בידי למלא מעט אבאר למר לע"ד נראה דרש"י מוסיף והולך בתחילה כתב ופטרינן דהאי לישנא איתא בלשון שמתרגם אונקלוס ושלחה מביתו אשר שלחה כו' מתרגמינן ויפטרה וא"כ כתב ופירש ומוסיף ושבקית תרגומו של ועזבתני והאי לישנא נמי אשכחן גבי אישות על כן יעזוב איש כו' ודבק באשתו ור"ל דהאי גברא עזב את אשתו וא"כ מוסיף לישנא דתירוכין דהיינו עיקר הלשון הנופל בגט דגרושה מתרגמינן מתרכתא והא דלא אקדמיה קודם גם פטורין מאחר דעיקר הלשון הוא או לכתבינן לגמרי לבסוף י"ל דגט פטורין כתיבה ממש בהאי לישנא כתרגומו על ספר כריתות אבל ספר תרוכין לא אשכחן כלל במילי דגט דבלשון הקודש קרי ספר כריתות ובתרגום גט פטורין וא"ת א"כ לא לכתביה כלל א"כ ה"א דחזר בו בבישה אתרוכה מהאי לישנא משום דכתבינן לעיל והאי טעמא דיליה דלעולם צריכין להוסיף לאשמועינן דלא חזר וא"ת לכתוב רק חד לישנא ולא יוסיף הא לא קשיא מידי דשפיר דמי למכתב כמה לישנא לשופרא דגטא ולהש"ב ולמנהגינו דכתבינן שפ"ת ופמ"ת ותמ"פ נראה לע"ד דהאי סברא אית לן דכל לישנא משמע כריתות טפי מחבריה שבקית תרגום של עזיבה הוא שפחות ופטורין הוא תרגום של שלוח משמע טפי דשלוח טפי מעזיבה הוא ותירוכין תרגומו של גירושין טפי משלוח וכל זה ק"ל וא"כ שפיר כתב ושפ"ת כמ"ש לעיל דמוסיף והולך הוא ובסוף על כרחינו אנו צריכין להפך דספר ואגרת לשון הקדש הוא וגם לשון חכמים ותרגום הוא ואין סברא הוא להקדימו ללשון הקדש ואין לומר נמי אמאי לא כתבינן בסוף ספר שבוקין ואגרת פטורין הא לק"מ מכמה טעמים חדא דמתני' נקט הכי בהדיא דזהו גופו של גט כהכי לישני ספר תירוכין ואגרת שבוקין ואין אנו רשאין לשנותו ועוד דבתרגום איתא בהדיא גט פטורין ולא אשכחן לן כלום אי הוי כתבי ספר שבוקין דאכתי לא הוי זו ואף זו לגמרי מכח תירוכין ופטורין ואנן לגמרי מוסיף והולך בעינן כדלעיל וכיון דבסיפא בע"כ צריכין להפך גם המלעתא צריכין להפך ולאקדומי זמנא חדא ופטרים דלא לימר האי לישנא לא מעלי הוא ואינו לגמרי לשון הבדלה בין איש לאשתו ונפיק מיניה חורבה היכא דאמר פטרוהו וק"ל והאשירי דכתב שפ"ת תרי זימני אפשר דלא חש אהא לספק המלעתא משום שעושה דכתבינא וכתב גם המילעתא כמוסיף והולך לבד בסיפא מודה משום לישנא דקרא קודם לשון תרגום כדלעיל. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רכט

שנה טובה ומתוקה הוא לך נכתבת ונחקקת מרעות מלכא דכולי ארעא אהובי מה"ר פרן יל"ו

אשר דרשתני בענין השבעת נשים אלמנות על כתובתן שאין להם עדות קיום. דע כי מהר"ם דהל"א הוה ליה ולאנשי קהלו ליר מיוחד וכן עתה בקרוב בחדש תמוז שעבר מחמת דברי ריב אשר בשער' ואגב זה שאלני על נשים אלמנות שאין שטר כתובתם בידיהם אם מגבין להו לפי ההרגל אשר במדינה שכותבים רבים לנשיהם אמנם אין מנהג קבוע להן כמו לבתולות כי הרבה אנשים משנין זה בכה וזה בכה והשבתי לו בפשיטות דכיון דאין מנהג קבוע להן אפי' אי איפסקא דרוב אנשי המדינה כותבין בכך אחד הואיל ואשתכחי נמי טובא דכתבי מאי דבעי קי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב והא דפריך פ' שני דכתובות הלך אחר רוב נשים לרב פריך כדאיתא התם והתוס' והגליון דמפרשי דלשמואל נמי פריך מטעם חזקת הגוף ההוא טעמא לא שייך הכא אבל במדינתינו אושטרייך ואנשים מנהג קבוע לאלמנה מאתים ליטר"א ווינע"ר כמו לבתולה ארבע מאות ליטרי"ן אין רגילין כלל לשנות כ"א ע"י שינוי הזיווג כגון זקן עשיר הנושא ענייה כדי לשמשו בכה"ג רגילין לפעמים שכותב לה הך מועט ל' או ס' ליטרא וכדרך בבתולה כן אלמנה וע"כ מנהג פשוט במדינתינו להגבות לאלמנות כמו לבתולות אע"פ שאין שטר כתובתן בידיהן לכל אחת כמנהג המדינה הך הנ"ל כדכתב מרדכי ס"פ הנושא בשם מהר"ם הלכה למעשה ובשם כל גדולי אשכנז מהר"י ב"ר מנוח בשם כל גדולי צרפת ולאקראי בעלמא מלתא דלא שכיח כלל לא חיישינן דמיעוט דמיעוטא הוא ואכה"ג אזלינן בתר רובא דרובא בממונא והבאתי ראיות לזה עכ"ל. אמנם בסגנון זה אשר כתבת שכתובתה בידה אלא שאינה מקויימת מזה לא דברו ועתה ראיתי שבכדבר זה חלקת והיה נראה לך אע"ג דאין כתובתה בידה לא מגבינן לה אלא מנה כיון דאין להן במדינתכם מנהג קבוע אע"ג דהכא דכתובתה בידה אינה צריכה לקיימה דלא חיישינן לה לזיופא ונחלק עליך מהר"א יל"ו ולע"ד נראה לי דבריו מדבריך ואף כי אינני כדי להכריע ביניהם. ועתה אבאר אשר באת להוכיח דלא טענינן מזוייף אכתובה מדלא כתבינן עליה הנפק אין ראיה כלל דרגילות דהנפק הוא לאחר חתימת השטר זמן רב כשדואגים שימותו עדי החתימה או ילכו להם ואשה היושבת תחת בעלה אף אם תדאג שמא ימותו או ילכו עדי החתימה יראה היא לחזר אחר קיום משום איבה פן יאמר לה בעלה עיניך נתת במיתתי ובגירושין כדאמרינן פ' חזקת הבתים אלימא למעוטי שטר י"ל דס"ל איבה דאמר לה נתת עיניך במיתה ובגירושין ומשום הך חששא שבקא לשעבודא להקנות ללוקח כ"ש בשב אל תעשה וא"ת תצניע הקיום מבעלה לאו מילתא היא דכל בי תלתא אית להו קלא כדאמרינן בבתולה. ואשר חלקת מדעתך דלא חיישינן לזיופא משום דירא לזייף משום דאית ליה קלא ויתר טעמא ורצית להוכיח סברות אלו מן התוספות במסכת דריש גיטין מדנקטו שטר מכר או מתנה ולא נקטו כתובה דקיימו בה נראה דראיה קלושה היא זאת להוכיח דין וכלל גדול כזה מפני דאין כאן ראיה כולי האי מידי התוספות מוכיחים התם מסברת העולם ולא מתוך התלמוד ואי הא קאמרי לא שבקת חיי ה"א דשבקת שפיר משום דרוב נשים לא יחושו לזייף משום דמספק לא קעקרי נפשייהו דשמא לא תבא לידי גבייה דלא תתגרש והיא תמות תחלה ש"מ מיהא אחרי שהוכחנו דטענינן מזוייף וא"ת תחוש לזייף אחר מיתת בעלה י"ל תקנה שיאמרו לה היורשים מיד הוציאי כתובתך לראות מה כתוב בה ולא יהא לה פנאי לזייף וכה"ג. ותו דחקת ואוקמת אנפשך טובא דלא נטען ליתומים לגבי אשה במיגו דאי הוי אבוהון קיים הוי טעין מזוייף וכתב דלגבי לא אשכחן אימון ומה בכך הא נאמנו נמי לא שכיחא ואפ"ה טענינן לה במגו וחלקת דנאמנו טענה טובה היא דנאמן אבוהון בה בלא מגו הך פרוע דאין נאמן אבוהון אלא מכח מיגו דאי לאו אמרינן ליה שטרך בידי מאי בעי וטענינן להו וצריכת למימר דהאי פרוע דשכיח הוא וכל זה דוחק ופרכת חד לך ותו דלגבי באלמנה שכיחי כדאיתא בהדיא בתוספות והאשירי ומרדכי פ"ק דב"ב משום דבתנאי ב"ד קאתי וכתב אשירי שם דשכיח הוא להתפיס לגבי דוקא סמוך למיתתו וא"כ נטען לכל היתומים דלגבי אתפסה סמוך למיתתו במגו דמזוייף ומסתמא אין לך ראיה כלום מר' יוסי דלא חייש לגבי דהתם איירי בבריא הטוען עם אשתו בכתובתה דלגבי לא שכיחי והוכחת מר' יוסי אליבא דר' פפא ואליבא דרבינא בין לרבנן בין לר"י. אמנם שרא לן מר נראה בעיני שהגנת קלת בראיה זו דאין לך ראיה דלגבי גריע מפירעון אלא אליבא דר"י ואליבא דרבינא ועיין ותמצא ותו נראה דלגבי מת אפי' פתאום דליכא למיחש לגבי כדכתב אשירי פ"ק דב"ב נראה דטענינן ליתמי מזוייף אכתובה דאי ס"ד דלא טענינן לה מהך טעמא דכתבת א"כ אליבא דרבינא דלעיל דמשני דטעמי דרבנן משום דחיישינן לשתי כתובות ולכך לא יחזיר ופרש"י ותוציא על יורשים שטר אחר שטר והשתא מה תיקן הבעל דאין מחזירין לה הכתובה דחוששין דתגבה

ב'

ב' פעמים אם תזייף כתובה אחרת תבא בכתובה זאת הנמלאת ותגבה בה בכואת כיון דלא טענינן ליורשין מזוייף אכתובה ולגבי זיוף זה אפי' להו כולי טעמא דידך דאינה יראה מקלא דמשונה היא בראשונה ואין הבעל נמי יוכל לתקן הדבר וכיון דכתבו התוס' דלא שבקת היי משום זיופא אלמא קרוב וקל הדבר לעשות וא"כ מה תיקן שלא להחזיר מהאי דהקשה לך מהר"א דאין הקנס בספק נמי דאיכא למיחש למיתת הדיינים לא מחוור לי דבריו דמ"מ הכא ראיה מדזהירי עלמא למיעבד קיום אשטרות ולא אכתובה אלמא לא חיישינן בה לזיופא ויפה כתבת כמה לדדין כמועיל בה הספק ועוד לצד אחר דהחזיקו עדי החתימה עושין הספק מיעוטים מה שהקשה לך ממכר דאית ליה נמי קלא לא ניהרו לי דבריו גם בזה דע"כ צריכא לחלק בין קלא דהכא לקלא דהי תלתא כדאיתא בהדיא בתוספות פ' השולח. עוד כתבת שלא להצריך קיום מטעם אומדנא כגון שאין הכתובה גדולה משיעור לפי מה שהוא והיא לא נראה דלאפוקי ממון בעינן אומדנא דמוכחא וכיון דהרבה פעמים גורעים ופוחתים בלאו טעמא ואמתלא ידוע אין כאן אומדנא מוכחא כלל:

סימן רל

והוא דטרח אחר בעל חוב של חבירו עד שהביאו לידי פרעון ונודר לו מן הבעלים רביעית ונתקבל קנין ע"ז וכתב דהורה אחד מדייני דאפילו דלא קנה השכיר משום דאין אותיות נקנות אלא בכתיבה ומסירה. נראה דמשום הא אין מזניחין להוא דייקא ודאי לאו שפיר עביד למיגמר טענתא לאינשי דשווים נפשייהו הדיינין אבל מ"מ לא ברירא כל כך דזכה השכיר ברביעית שלו וליכא למימר דכיון דשכר פעולה לאו בעי קנין א"כ קנה בפעולתו בכל אשר הטיב ופסקו עמו והוי כאלו כתב ומסר לו לכאורה לא משמע הכי מפרק בתרא דע"ז דאמרינן התם לא קשיא הא דקאמר הבעלי לי בעלה זו הא דקאמר הבעלי לי בעלה סתם ופריך עלה עלה זו נמי הא לא משך כו' ומקשה שם אשירי מכ"מ שלא משך הא שכר פעולה לא בעי קנין וביאה דבר שנותנין עליה שכר הוא בפעולתן קנה שכרו ומסיק דיש לדקדק משם דהשוכר הפועל בחפץ פלוני אינו חייב לתת לו החפץ אלא נותן לו דמיו אם ירצה אלא א"כ במשך החפץ או שהיה החפץ ברשות השכיר עכ"ל משמע מוכח דאינו קונה בפעולתו ממש דמה שהותנה לו אלא שכרו בדמים א"כ נ"ד נמי לא קנה בגוף הכתב שהרי לא נכתב ונמסר לו כי היכי דהשכיר לא קנה בגוף החפץ כיון דלא משך ונמצא דלא קנה אלא שכרו בדמים כפי מה שהיה שוה רביעית הכתב כשהתחיל לטרוח בו אבל מה שנפרע ממנו אח"כ מהיכן יזכה בו דבר שלא היה בעולם הוא כיון דלא זכה בגוף הכתב. ומה שדמיתו לאריס ולשם בהמה מתבילו כדי לחלקו בוולדות שנוטלים בדשלב"ל ולא לסלקינהו בזוזי לא דמי כלל דהאריס זכה בגוף הקרקע ע"י חזקה שמשביח בה על תנאי זה וכן הכא בהמה מתחילת משיכתו זכה בה על תנאים הללו כמו השוכר בית לדור בו וקי"ל דשכירות קרקע נקנה בכסף ושטר וחזקה אע"ג דדירה דבר שאינו נקנה כדאיתא פ' מ"ה ידור פלוני בבית זה לא אמר כלום משום דליתא בבריה אפי' נקנה בכסף שטר חזקה אלא א"כ השוכר זכה בבית כדי לדור בו ולא לענין אחר כלל ה"נ האריס זכה בחזקה בשדה כדי ליטול ממנו מחצה שליש ורביע ואשכחן נמי קנין לחצאין כזה בריש המפקיד דקנה בהמה לכפילה ולא לענין אחר כלל ודוקא ע"י משיכה דמעיקרא כדמוכח התם מדקאמר איכא בינייהו דקיימא באגם אבל נ"ד אין כאן קנין בכלום דלמא זכה בו בשע"ת זה. ומאי דמוכחת דאם איתא דהאריס קנה בגוף הקרקע א"כ ליפלוג ביה ר"י ור"ל לא מוכחת מידי דבלא"ה קעביד צריכתא התם פ' השולח דאי איתמר בהא ה"א משום דאדעתא דארעא נחית אבל הא דאדעתא דפירי נחית כו' וא"כ אריס דלאו אדעתא דמכירה נחית כלל אלא כדי שיטול לו התנאי כ"ע מודו דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי. ומאי דקשה לך גבי שם בהמה מתב"ו האחריות על המקבל הא ליתא דאין לשון קנין כן אלא כדי לחול לו התנאי כמו השוכר בית וקונה שכירתו בכסף שטר חזקה דודאי אינו חייב כלום באונסי הבית וק"ל אמנם נראה דיש לחלק בההיא דאשירי פ' בתרא דע"ז דהתם כיון שלפועל צריך לתת לו החפץ הרי נתקיים לשכיר תנאו כדאיתא פ' מי שאחזו היכא דליכא לצעורי קמכוין אמרינן מ"ל אגלים מ"ל דמים א"כ כ"ד אי לא יקנה בגוף הכתב א"כ לא נתקיים לו תנאו והשוכר שיעבד א"ע לתת לו שכרו כך וכך ואע"פ כתבו בתוס' בשם רבי' אליהו דיכול אדם לשעבד א"ע על דבר שלב"ל והכי דחקינן למצא טעם וראיה כדי לקיים מנהג הפשוט גם בארצינו שטורחין עבור חובות למחצה שליש ורביע אין פוצה פה לחזור בדבר. ומה שכתבת שקבלו קנין סודר שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואלקה כיון דע"ה הוא דלא בקיאי בדיני ועבדי כולי מילי בקנין לא מחוור לי חלוק זה דא"כ פלוגתא דרב ושמואל איירי דוקא בת"ח וכן כמה כללות שמסרו לנו חכמים בתלמוד כדרך זה פ' המדיר בכתובות לר"מ אין אדם מוציא דבריו לבטלה דאדם יודע דאין מקדיש דשלב"ל וכעסה כאומר יקדשו ידי לעושיהם וכהנה רבות נ"ל דכולהו איירי בת"ח אלא נ"ל לחלק דהתם גבי מתנת שכ"מ דלאפוקי ממונא מיניה קאתי אמרינן שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה ונמצא נשאר לו הממון אבל בכ"ד נראה דהדברים דהשכיר בקש לקבל קנין ולא בעל הכתב דלדידיה למה ליה קנין וכיון דקנין זה לעיולי ליה ממון קאתי לא אמרינן שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ובכל מאי דנקנה לו ניחא ליה אי בשטר אי בקנין וכה"ג מחלק פ"ב דקדושין גבי מהיום ולאחר מיתה לענין גירושין וקדושין דאי איתמר בגירושין ה"א משום דלרחוקי קאתי ולכך מספקינן אי תנאי אי חזרה אבל קדושין דלקרובי קאתי ודאי תנאי הוא ולא חזרה:

סימן רלא

ההיא דאשה שמסרה מודעה שלא מחלה על זכותה שלא יוציא הבעל ממקום אביה שנשאת שם פשיטא דמהני דאפי' גילוי דעת בעלמא הוי מועיל ואין צריכין ראיה ע"ז.

נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רלב

על כתובות האלמנה יפה כתב מהר"ש מסלי"א וכן אני נוהג במדינה זו כיון שנוהגין להרבות לאחת ולמעט לאחת ואין כתובות האלמנות שוות לא הוו כמעשה ב"ד מש"ה נ"ל דצריכים קיום בעדים. ומה שכתבת במדינת ריינו"ס ובגליל התחתון אין כתובות הבתולות שוות ואין להן קצבה ואפ"ה מגבינן להו בלא קיום אמינא כדהוה מר במדינתינו טריד הוי מר בנידה' ולא עיין מר שפיר במנהג המדינה במדינת ריינו"ס עד לקובלינ"צא ובכל מדינת ורנק"ן פייטר"ן שוב"ן לבד רעגנשפור"ק בכל אותן המקומות נוהגין לכתוב לבתולות ק' זקוקים כסף ונותנין בכתובה ק' ליטרין דכסף דהיינו ק' זקוקין ולאלמנה כותבין נ' ליטרין דכסף דהיינו נ' זקוקים ומש"ה הוי כמו מעשה ב"ד כיון דכולה שוות וכ"כ האשירי פ"ק דכתובות אה' משפחות הכהנים כותבין לבתולה ד' מאות זוז וכתב האשירי דהוי כתנאי ב"ד אבל במדינה זו כיון דכתובות האלמנות אינן שוות פשיטא דלא הוי כתנאי ב"ד וק"ל. מגליל התחתון דהיינו מקובלינצ"א ולמטה כתובת בתולה ק' זהובים ואלמנה נ'. ברעגנשפור"ק לבתולה מאה לטרין במשקל הברזל דהיינו מאתים זקוקים כסף לאלמנה נ' ליטרא דהוי ק' זקוקים כסף בכל אותן המקומות הוי כתנאי ב"ד כיון דכולם שוות ובכל אותן המדינות נוהגין שהחתן חותם הכתובה ובשולאין שמכירין חתימת החתן הני וכשאינם מכירים חתימת החתן או צריכין להביא ראיה באותה מדינה נשאת וגם צריכה להביא עדים שבתולה נשאת וכשאין לה עדים על זה או צריכה להביא עידי קיום וכן הייתי נוהג כשהייתי באותן המדינות אבל כשהייתי במדינה זו כיון שהחתנים אינם נוהגים לחתום הכתובה אינו משביע שום אלמנה אלא א"כ יש לה עדי קיום. וא"ת אמאי אין כותבין הנפק על הכתובות כמו על השטרות ומה אמה מביא ראיה דלא טענינן מזויף אכתובות מה ראיה היא זו מה תקנתא יש בהנפק אי חיישינן למיתת העדים חיישינן נמי למיתת הדיינים וגם אשטרות לא אתבריר לן מה מועיל בהנפק ובמה זמנין שקלי וטרחי קמי מורינו מהר"י מול"ן ז"ל מה תקנתא יש בזה"ז בהנפק ולא שמעתי ממנו שום טעם ברור רק סיועא דחיקא. וא"ת דכתובות יש לה קול ומש"ה מספי לזיופא אבל הלואה מאן דזייף בלעגא יזיף בנטין במתני' בדבור אם יש עוררין כתבו התוס' ומביאין ראיה דטענינן מזוייף ליתומים דאל"כ כל אדם יכתוב שטר

מכר ומתנה על חבירו ויוציא על היתומים ומכר נמי יש לו קול כדאמרינן בפ' ח"ה מאן דזבין בפרהסיא זבין מהאי טעמא מפקינן מלקוחות אפי' במוכר בעדים בלא שטר ולטעמא דידך כיון דמכר יש לו קול אמאי לא אמרינן לא חליף לזיופי ולאידך גיסא נמי מייתי התוס' ראיה מינה דטענינן ליתומים מזויף ואמר שאני שטר מכר כיון דמכר יש לו קול והאי ל"ל קול מוכח מילתא דמזויף הוא אבל בדוכתא אחריתי לא טענינן מזוייף אלא ודאי התוס' מביאין ראיה כיון דאשכחן דטענינן מזוייף ליתומים לא חלקו חכמים ואיכא נמי למימר איפכא מסתברא גבי מכר טענינן מזוייף ליתומים אע"ג דאיכא למימר חזקה א"א תובע אלא א"כ יש לו ואיכא למימר לא חליף איניש לזיופי אפ"ה חיישינן לזיופא כ"ש לגבי כתובה דאשה מעיזה לזיופא דהכל יודעין שיש לה כתובה ודאי מעיזה ומעיזה וכה"ג אמרינן פ"ב דכתובות אבל הכא כיון דאיכא עדים דקמסייעו לה מעיזה ומעיזה ואם האלמנה תפסה הנכסים ויש לה מגו כגון שיכולה לטעון אין בידי כלום אפשר דנאמנת בלא עידי קיום כיון דאית לה מגו אבל הדבר צריך דיקדוק גדול דבמלתא כל דהו אין לה מגו עכ"ל תשובת מהר"י ווי"ל . ילמדינו רבינו בענין השבעות נשים אלמנות נשואות על כתובתה מאי דינא אית בהו כי מהרא"ם מהא"ל תמה עלי שהשבעתי אותה וכתב שמהר"ם כתב בתשובה שאין להשביע אשה על כתובתה בלא עידי קיום רק לבתולות הנשואות שיש להן קצבה כמנהג המדינה וכן [הורה] (היה) מהר"א כ"ץ ז"ל . והשבתי לו שאין המנהג כן כו' כך היתה שאילת מה"ר פרץ למהר"י ווי"ל והאריך בראיות לא רציתי לכתוב הי תמצא כן תוך תשובתו של מה"ר איסרל"ן ותוך תשובה של מהרי"ו ועיין לעיל :

סימן רלג שלומך ישגא לחדא אהובי עמיתי מה"ר יודא יצ"ו על אשר שאלתני על פדיון הבן שאירע בשבת היאך יעשו הפדיון וגם אם אירע כך כשאין האב דמי הפדיון בע"ש כמו שרגילין מקצת הכהנים עשירים להחזיר . דע כבר נשאלתי ונתתי בדבר זה הרבה טורח עלי לכתוב השאלה והמתן מסקנתי היה להמתין עד יום א' אחר השבת כי הוכחתי מפרש"י בפ"ק דביצה דמתנות כה"ג שהן חולין גמורין אין קפידא בשהייתן וכן מצוה שלמה בערכין דהא משהה אינו עובר אלא דאין להחמיץ שום מצוה והיכא דמשהה כדי לקיימה מן המובחר שפיר דמי וכמדומה שכן הוא המנהג גם מה"ר שמשון ז"ל ספר לי בהיותו פה שמצא כך בספר חבור אחד מן המחברים דלא שכיחי :

סימן רלד ואם אירע כך שנתן המעות בע"ש והחזיר הכהן אם יש לחוש לדברי א"ז נראה דודאי לא היה לנו לחוש לדברי יחיד נגד רוב כל הפוסקים אך דהתוס' פרק מרובה בשמעתין דהלכה פסקו בפשיטות כשמואל דאין פדוי אם נתאכלו המעות וא"כ ה"ה אם החזירן ואפשר דכ"ש הוא אם החזירן ודברי התוס' עיקר הם בכ"מ . וא"ת אין כאן לומר ניזיל לחומרא משום דהפדיון אינו אלא ממון כהן הא ליתא דאשירי פסק כרב לגבי שמואל דבנו פדוי היינו מטעם דקי"ל כרב באיסורי אלמא חשיב ליה איסור אם אינו פודהו כהלכתו ולכך היכא דאפשר לפדות פעם שנית כדי לקיים דברי התוס' וא"ז שפיר דמי טפי . ומו דקורא אני תגר על הברכה שמברך אבי הבן בע"ש דהכתי לא מטא זמנא דפדיון ואפשר יש לדמותו לברכה דנר חנוכה בע"ש דמברך שעה גדולה קודם הלילה והתם נמי לא מטא זמנא דנ"ח דאינו אלא משתשקע החמה אלא כיון דלא אפשר בענין אחר אין קפידא ויש לחלק דהכא אפשר להמתין כדלעיל אין לי פנאי להאריך יותר :

סימן רלה אך מה שכתבת דאם היה נותן הבן לכהן היה יוצא בכך כמו בפטר חמור בדותא היא דלא דפטר חמור גופיה לא ידענא מהיכן דייקת דיוצא אם נותן הבכור לכהן דילמא לעולם צריך לפדות או לערוף והא דילפינן מהקדש היינו לא"ל דוקא שה אלא פודהו בשאר דברים כשויו אבל מ"מ פדייה בעי ואפי' אי מהני התם היינו משום דהחמור קדוש גופו בבכורה ואפי' בהנאה קודם פדייתו משא"כ בן בכור דיליף בהדיא מקרא דחולין גמור הוא למאי מבעיא ליה לכהן אי לעבד אין בן חורין נעשה עבד אי לבן הא לאו זרעיה הוא :

סימן רלו מה ששאלת הא מה דכתב במרדכי בסנהדרין דמי שנשבע לשנים דפסול לשבועה אין דין זה נוהג בינינו לא ידענא חילוק מנהג בפסק זה בין דורות הראשונים לדורותינו אך מה שחלקת בין להחזיק ממון דפסול . ובין נשבע היכא דנספק עליו השבועה ונשבע ליטול דכשר אדרבה איפכא ה"ה דנשבע להחזיק אין פסול לדעת האלפס פ' כל הנשבעין נמי דכי כופר במלוה כשר אפילו נשבע דדלמא אשתמוטי הוא וכ"כ במרדכי בסנהדרין וה"ה להחזיק ממון שאינו של פקדון אמרינן דלמא אשתמוטי הוא אבל נשבע ליטול הוי כנשבע על הפקדון :

סימן רלז מה שכתבת מאי זה טעם רגילין העולם לומר זה רבו של זה בשביל שלמד ממנו זמן אחד תוספת או פירוש ואפשר הרב שמע מן התלמיד יותר חידושים ממה ששמע הוא ממנו . אין לדקדק כ"כ אחר זה המנהג כי מנהג אבותינו תורה היא וקצת ראיה יש לי לזה מתוספות דברכות אין לי פנאי להאריך :

סימן רלח אמנם מה שכתבת אם אין לתלמיד רשות לחלוק על רבו באיזה פסק והוראה אם יש לו ראיות מן הספר ופסקי גאונים הספק מדעת הרב נראה ודאי אם הוראות ברורות קצת וראיה דשמעתא משמע כדברי התלמיד למה לא יחלוק כך היתה דרכה של תורה מימי התנאים רבינו הקדוש חלק בכמה מקומות על אביו ועל רבו רשב"ג באמוראים רבא היה חולק בכמה דוכתי על רבה שהיה רבו כדאיתא במרדכי פ' כיצד . הרגל בגאונים אחרי חולק בכמה דוכתין אמהר"ם שהיה רבו מובהק . אין לי לבאר יותר מזה כי דברים אלו צריכין תלמוד מפה אל פה נאם הקטן והצעיר שבישראל :

סימן רלט שלומך ישגא לחדא אהובי עמיתי מה"ר מאיר יצ"ו הנני טרוד ברוב עסקים ואין לי פנאי להאריך אמנם אשר הקשה מתשובת מור"ה דבפ"ק דעירובין ופ' סדר דסתרי אהדדי דבפ"ק דקדק מדהשמיט רב אלפס אפי' מילתא דליכא מאן דפליג עלה שמע מינה דסבר ליה דלא דהלכתא היא ובפ' סדר כתב איפכא האי מילתא הוה קשה לי לפני כמה שנים לא מצינו למיקם ביה אטעמא שפיר . אפס נראה קצת ליישב דהכא דפרק סדר יכול לומר שהיה בדעת רב אלפס שלא הוצרך לאיתויי משום דליכא מאן דפליג עלה הואיל ולא חזינא מיניה דאלפס דאייתי . מסתברא דינא אבל הכא דצורת הפתח דפ"ק מזיגא מידי דאלפס דאייתי שאר מילי דצורת הפתח מאי דפסיק ביה תלמודא בלא פלוגתא והשמיט הך ש"מ דסבר דלאו הלכתא היא ובהכי מתיישב לשונו של מור"ה שפיר הכא והכא :

סימן רמ ומצורת מנעל החליצה . אין נוהגין בגבולינו לחלוץ במנעל שאינו תפור בלבו ולא מאחוריו כל עיקר וכן קבלנו בשם השר מנוישטא"ט ז"ל וקושרין הרצועות על בשר השוק מבחוץ ולא על אזני המנעל כלל וכן תמצא בסמ"ג בשם ה"ר יקר שראה המעשה מה"ר שמואל מאייבר"א והרצועות לבנות בו לגמרי אך אם הושחרו קצת מחמת הזוקן לא קפדינו ואיכא פתוח לרוב לפניו רק אין אזניו נוגעות זו לזו כי היכי דלא ליהוי מעל . דמעל וזכורני לפני כמה שנים בעוד היתה מדינת אוסטרייי"ך על מנהגם שלח מה"ר יעקב ס"ל לגבי השר שישלחו לו אחד ממנעלי אביהם וכן עשו :

סימן רמא ואשר כתבת אם יש כח ביד הרבנים עכשיו להקל בדבר מטעמא מה שכתבו עליו החיבורים שהוא אסור . פשיטא שאין להם כח ואיך יתכן שימלא לאיש לבבו לחלוק על החיבורים שנתפשטו ברוב ישראל אם לא שהוא מקובל מרבותיו הגדולים דלא נהגו הכי כאשר הוא בידינו במקצת מקומות אבל מסברת עצמו לא :

סימן רמב ואם כותבין כימי השבוע שבלשון פיה"ס כגון ורייד"א וועטלי"ן כיון דעיקר הלשון במדינה

היא פיסמ"ש והנכרים קורין אותה כך בלשון פסמי"ש. דע כי באשירי פ' השולח משמע קצת דאזלינן בתר קריאת הנכרים דכתב שנוהגין באשכנז הש"ג לכתוב כל שם וכינוי מפני קריאת הגוים ע"ש אמנם אחרי שפירשו התוס' והחיבורים דאפי' בשם המובהק לא צריכין לכתוב שני השמות אלא כגון ביהודה וגליל ולא במקום אחר וכל שכן בכינויים דכשר בדיעבד לכ"ע אפי' אי לא כתב שום כינוי דאין לדקדק כולי האי וכל שכן אם כותב כל שום וחניכה דהני בהכי ויש לכתוב הכנוי שקורין בו היהודים דלעולם עיקר טפי. אמנם בעיירות ובכרכות שמשתנין שמותיהן בין יהודים לנכרים הפהמיי"ס בזה צריך לדקדק אם לכתוב שניהם ושמעתי שבפרא"ג כותבין השיר בלשון פיסמ"ים לא ידעתי האמת. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רמג

שלום ושלוה אחרית ותקוה אהובי מוער הישים והמופלג מה"ר שלום יצ"ו הנה אהובי כאשר כתבת לי אם יש כח בבני הישוב שאין להם רק ה' או ו' לכוף זה את זה שישכרו מנין ויתפללו בעשרה תמיד מה טוב ומה נעים היה הדבר מן הטעמים שכתבת. אמנם בתשובת מור"ם במרדכי פ"ק דב"ב ובהגה"ה במיימון משמע דלא כייפינן רק בימי הנוראים וכגון שאין להם חסרים רק ב' או ג' וכן דומה לי שאין המנהג בשאר הפנה לכוף אא"כ יש מנין להם מיושב בעיר כופין לשכור שליח צבור או כגון ג' או ד' עשירים ויש להם תמיד משרתים ומלמדים למלאות המנין בהכ"נ כופין ולא בעיר שיש בה רק ד' או ה' בני ברית וכן משמע במיימון בהלכות תפלה. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רמד

תזכה לשם ולתהלה וקרנך תרום מעלה מעלה אהובי עמיתי האלוף מה"ר אליה יצ"ו. אשר שאלתני שיעור המום בזנב שנחתך או נפסק מקצתו יפה כתבת אמתניתין דפרק כל הפסולין מהניא עובדא שקשרו התינוקות זנבות הטלאים כו' מוכח דהוי מום והשיעור מוכח מפ' אלו מומין דתנן התם זנב שנפגם מן העצם ולא מן הפרק ופרש"י לפי דחוליות יש בזנב כמו שאנו רואים והן קרויין פרקים ואם נפגם במקום חיבור לא הדרא בריא מהם אני לומד דכ"ש אם נפסק לגמרי ממקום שמתחילין החוליות ולמעלה דהוי מום אבל מן החוליות ולמטה לצד שיער הזנב ודאי לא הוי מום. והניא דנפגם אזנו מן החסום נראה דהחסום הוא קשה כמשמעו הוא ויש לו גובה קצת מבפנים בתוך האוזן ובאוזני האדם נמי ניכר כך דכל בשר שהוא קצת קשה וקצת רך ואנו קורין אותו קרושפי"ל זהו נקרא חסום כמו דאמרי כנפים והחסומין בפ' כילד צולין במסכת פ"ס. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רמה

גם אכילת מרור אם אדם יכול לצאת ידי חובתו בקלח אחד עם העלין שלם כמו שהוא אע"פ שאין בו כזית. מטעם דבריה חשיבה ולא בעינן כזית כההיא דירושלמי שהביאו הרא"ש בפ' כילד מברכין אפי' לא אכל אלא פרידה אחת של ענב או של רימון צריך לברך אחריו. ולע"ד הוי דברים ק"ו דאפי' ברכה דכתיב ביה אכילה בהדיא באורייתא אפי' הכי חשבינן בריה פחות מכזית כ"ש מרור דלא כתוב ביה אכילה כלל דיאכלוהו אפסח קאי וכ"כ הרא"ש בערבי פסחים להדיא טעמא דבעינן כזית במרור משום דמברכינן על אכילת מרור ואין אכילה פחות מכזית ולא יצא לשון ברכה כמאי דכתיבא באורייתא. ורציתי לחלק בע"ד דלא מהני הכא טעמא דבריה משום דאין כל הבריה ראוי למצוה דהא אין יוצאין בשרשים לדברי ר"ת אבל לגבי ברכה אחרונה אפי' אם אין אוכל כל הבריה כגון שמשמר הגרעיני צריך לברך אחריה משום דאכל כל מה שראוי לאכול ואי בעי נמי אכיל כוליה אבל הכא השרשים לא שייכי למצוה והרי הבריה חסירה בע"כ:

סימן רמו

ועוד מסופק אני היכא דאיכא פלוגתא דרבוותא בתפלה אי חוזר אי לא חוזר כגון בזכרינו ומי כמוך מי בעינן למיהדר מהאי טעמא דהלואי שאדם יתפלל כל היום כולו והא מפרשי רבנן היינו דוקא בספק התפלל והרא"ש מסיק שם דאין לך חידוש גדול ממה שספק לו אם התפלל ופלוגתא דרבוותא נמי ספק הוא אם התפלל דלדעת ר"י דצריך לחזור הוי כאלו לא התפלל כלל. ולא דמי לשאר ברכות דקי"ל היכא דאיכא ספיקא לא מברכינן דגבי ברכות לא אמרינן הלואי ויברך אדם כל היום כולו וכ"ש דהס"ג מחדש בתפלתו וראיתי רז"ל שהורו שלא לחזור ודרשו כך ברבים:

סימן רמז

ועוד מסופק אני אשר ראיתי בטופס הגט שסדר מורי לאברהם לוק"ל וכתב בו אנא פב"פ העומד היום במקום פלוני וכל שום וחניכה וכו' ובטופס שלנו אינו כך אלא אנא פב"פ וכל שום וחניכה העומד היום. לפום משמעות טופס שלנו מכוון קצת יותר דמה לנו להפסיק בין שם המובהק ובין וכל שום וחניכה ואע"ג דבטופס ראבי"ה דמייתי לה במרדכי כתב ג"כ העומד היום קודם וכל שום נראה לע"ד דהיינו משום דהזכיר ג"כ מקום הדירה ושפיר דמי למכתב הכי כי היכי דליקו נמי וכל שום על מקומו ועל מקום אבותיו אבל מר לא כתב כי אם העמידה ונראה לע"ד דלא שייך למקרי מקום העמידה מקומו אלא מקום הלידה או מקום הדירה וכן אנו אין רגילין לכתוב מקומות אילו ומקום אבותיו כלל כי אין אנו כותבין כי אם מקום העמידה. בדרך שקלא וטריא כתיבנא דא ולא כקורא תגר כלל:

סימן רמח

עוד מסופק אני אם משביעין יורשין שבועה שלא פקדנו בטענת שמא דבפרק הניזקין כתב מרדכי בשם מהר"ם דלא משביעינן להו ודלא כרשב"ם. וא"ו כתב ג"כ כרשב"ם גבי שטר כיס פ' המוכר את הבית כמדומה לי שראיתי רבותיי שחייבו לישבע ואע"ג דבעלמא קי"ל בפלוגתא דרבוותא לא מחייבינן למחזיק אפשר שאני הכא דגבי שבועת היסת נמי פסק ר"ת כלישנא דמיקל ולא איחייב אלא היכא דאיכא דררא דממונא וכתב בהגה"ה במיימון דהשתא כל בתי דינין הורגלו להשביע וגם ר"ת בעצמו חזר בו. ואפשר דורות האחרונים הנהיגו כך מפני הרמאים כדאשכחן במיימוני ובסמ"ג בהלכות שבועות וחרמות שהנהיגו דורות האחרונים מפני הרמאים. וגם רש"י חולק קצת על סברת מהר"ם דפי' פ"ק דכתובות דהלה אומר איני יודע צריך לישבע שאינו יודע והאי נמי טענת שמא הוא דאין יכול לידע אם הוא יודע אם לאו ויש לחלק בין הא ובין שטר כיס משום דאיכא טענה חשובה בתרווייהו ולאו להסתפק אבל מאן דטעין ביתמי מילתא דאית ליה על אבוהון בלי צד הוכחה ועסק שבועה אמאי נחייבינהו לישבע:

סימן רמט

ועוד מסופק אני בשר שקבל טעם מחלב ולא היה בו שיעור לבטלו ונאסר ושוב נגע כשהוא חם בבשר אחר וכתב מרדכי בשם ר"י כן בספר התרומה דאינו אוסרו בלא רוטב בשמעתין בטיפת חלב והוכיחו סברא זאת מההיא דניער וכסה דכתב אטיפת חלב שנפל על חתיכת בשר וקשה לע"ד דמאי שנא מהא דכתב בספר התרומה דבשר בחלב שאני משאר איסורים לגבי דחתיכה הראויה להתכבד לא בטילה דוקא כשהוא גופו של איסור ולא שנאסרה ע"י בליעת איסור וגבי בשר שנאסרה מחלב לא אמרינן הכי ואינה בטילה ואף כי משנה שלימה היא בע"ז דחתיכה הראויה של בשר בחלב אינה בטילה. הנך חמשה שאלות דלעיל שאל מורי הגאון מהרר"י ווי"ל ותשובתו לא ראיתי:

סימן רנ

שלומך ישגא לחדא אהובי עמיתי מהר"ר דוד ורכ"ק יצ"ו אשר דרשתני בדין קרוב ונתרחק ויש לו עדיין בנים ממנה דפליגי בה ר' יודא ורבנן אם חוששין לר' יודא לכתחלה לענין גיטין וקידושין שלא להכשירו לעדות כמו ששמעת אמרו דכל היכא דיש פלוגתא דרבוותא דתלאי חד אסר וחד שרי אע"ג דקי"לן שרי מ"מ אני מצריך לכתחילה כדי לצאת ידי כולם וראיה מפ' המגרש מהא דאתקין מן יומא דנן ולעלם בגטין לאפוקי מדר"י וכפרש"י שם אמת שמעת ממני שהבאתי ראיה אכה"ג מהתם אך סיימת דבכך בכתבך דמסתמא הטעם הוי שלא להוציא לעז על משפחות ישראל וטעם פרש"י להדיא באותו מימרא סמוך ובאותו דבור ממש וכתבת הראייה ממשמעות קצת מדעתך ותמיהה שמעת וראיה מקצת ולא כולה. אמנם מה שאמרתי ופסקתי כבר הכא אמרתי שנשאלתי מפני מה טורחין כולי האי לפעמים טורח רב להמליא

להמציא עדי חתימה בגיטין והאידנא בזמנינו שאין האשה מוציאה הגט כלל לגבות בו וכל הגיטין קורעין מיד המכניסים ונותנין אותן א"כ טורח זו למה כיון דקי"ל הלכות רווחות בישראל דעדי מסירה כרתי וא"צ עדי חתימה אפילו לכתחילה ותילתי משום דאשכחן סתמי משניות דאזילא דר"מ גט שאין עדים חתומים בו חספא בעלמא הוא מפקינן נפשין מפלוגתא דר"מ והבאתי ראיה מפרק המגרש ומפרש"י כדלעיל. ונראה קצת דלאו בכל פלוגתא דתנאי מפקינן נפשי' מפלוגתא אע"ג דהלכה רווחא היא דלא קי"ל כמאן דאמר הכי אחר המחמיר אלא היכא דהוה מן הסברא והגון דהלכה כמאן דאסור כהיא דר"מ דסתמי משניות סברי הכי וכן כהיא דרבנן דר' יוסי דסתם משנה דהא לא באתי כוותייהו סברי ותו דיחיד ורבים הלכה כרבים ברוב מקומות אבל הך דר' יודא בתלמודא מוכח בעובדא דמר עוקבא ובני חמוה דלא קי"ל כר' יהודה וכן פסקו להדיא הרמב"ם וסמ"ג ואשירי דלא כר' יהודא. ומה שכתבת שהרשב"ם לא פסק להדיא כר' יהודה אלא דמשמע הכי מדמוקי כר' יהודה וי"ל קצת דלרווחא מילתא פירש הכי כדרכו לאוקמי ככ"ע משום דמתיב הכא מההיא ברייתא תיובתא לכמה אמוראי בעי לאוקמי דאין לו בנים ויצא ככ"ע ולא קימא כיון דתנא ומהא נמי משמע דכל היכא דסתם נמי בכל ענין כשר הוא ותו דבנדון דידן הפסול מעיקרו אינו אלא מדרבנן כדפסק הרמב"ם להדיא דפסול קרובי האשה ופסולי איהון אינו מן התורה אלא מדרבנן והסמ"ג לא פליגי אלא אפסול קרובי האשה כדמייתי קרא אבל אפסולי איהון לא פליג. ואשר חלקת היכא דהבנים פסולים לעדות לקרובי אשתו שמתה ובין דאינן פסולים. גם אין נראה לחלק דנראה הטעם דהוא עצמו עדיין אגיד בהו ומחייב להו לקרוב כהראשונה מחמת חיבת בנן וכן משמע מעובדא דמר עוקבא דקאמר אטו בקירא אדבקיא בהו משמע איהו גופיה. ומה שכתבת אי מקרי דיעבד אחרי שנשאת קודם שתיבעל פשיטא דדיעבד מקרי דלפוליא מבעלה או אפילו להצריכה קודשין וחופה וניסואין אחרים הוי דיעבד וכפ' שני דיבמות מחלק יש לה בנים לא תצא אין לה בנים תצא ובכל שאר דוכתין כל היכא דקאמר אם נשאת לא תצא הוינו אפי' אין לה בנים. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רנא

שלומך ישגא לחדא אהובי עמיתי מה"ר אליעזר יצ"ו. אשר דרשתני אם יש לכתוב רעדי"ם בעיי"ן נראה דפשיטא שכך כותבין כמו נעכ"ל רעד"ל שעכ"ל שכל העולם כך כותבין בעיי"ן. ומאי דמספקא לך שכותבין את הטיל בלשון ביהמי"ם הרעדי"ם נראה דא"ל דרעדי"ם שקורין בו האשכנזים אינו אלא לשון קיצור מלשון הביהמ"י דכך דרכן של הבהמיי"ם להאריך המלה בלשונם בי"י או בה"א והה"א בתחילת התיבה ג"כ מתוספת ואריכות לשונם וכה"ג הוי ממש כחניכתו דקרובה ושוה לשם דאפי' לכתחילה כשר בחניכה לבדו כמות כדאיתא פרק השולח. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רנב

מרן דבשמיא יהיב חייכון וישגא יומכון ויאריך שלומכון אהובי היקרים קהילות הקדש וחבורות הקדושות קלוניי"א וגעלנ"ן ונוויי"ך והראשיהם האלוף מה"ר ווייב"ש והחונים עליו הגביר הר"ר ליפמן והיקיר הר"ר קושמן יצ"ו. כתבכם הגיעני ועתה אבאר תוקף ועיקר דבריכם הלא הוא אשר לא הורגלו כל עיקר לקבל עליכם התקנות והגזירות שתקנו וגזרו עתה מקרוב מה"ר זעליקמן ומה"ר מאן והסכימיהם שנאספו עליהם בבינ"ג ותתנו טעמים ונמוקים לדבריכם בעבור כי שלא מדעתיכם נתקן ונעשה כי גם מקצת דברים אשר נתקנו אין רוב ציבוריכם יכולים לעמוד בהם ופרעתם אחת מהן אשר נתקן ונגזר שאם תולד ספיקא בלשון כתב התקנות בשאר מדינות דהיינו בכלל זה געלנ"ן ונוויי"ך יפרש להם מהר"ז בינ"ג ותקנה זו יצא להבים ולגויים לבני שרי המדינות אלו מתרי טעמי חדא מפני ריחוק והכנת הדרכים ואורך שיסתלקו מבית דינם מהר"ז הנזכר אשר להם מנהיג ודבר בכל צרכיהם. גם מהר"ז הנ' כתב איך הודיע כבר למהר"ז ומהר"ש שרצונו וחפצו לידע תחילה בבירור ולא ברמיזה בפרטות ולא בכללות מה ירצו לתקן ובאיזה ענין ובדק המה יוצאים ובענין אחר לא יתרצה עוד הודיע להם דחיות ותנאים אשר מובן להם בלשונו שאין בדעתו ליכנס אא"כ ירצה תחילה מהות ואיכות התקנות ומהר"ז לא רצה להודיעו בביאור ובברור וכתב לו כי עוד לעצמו לא יודע מה יהיה ומה יעשה ומהר"ש השיב לו בלשון המספיק וזה לשונו שאין לבו שיהא ממש ביום הוועד כהוא לגמור התקנות וגם שאין בדעתו לחתום ולמסור אף את יושבים בדבר רק בהשתמטות והמלכה ואשר שלא מהר"ז את בנו שמה ליום הוועד ע"ז כתב שלא עשה זה רק לכבודו של מהר"ז למלאות בקשתו ולא לחתום. ומה שחתם בנו אביו כתב שמחמת ילדותו וגיזום ואיום דמהר"ז נזקק לכך והר"ר ליפמן הנזכר כתב איך הודיע למהר"ם רבו גם להר"ר זעליקמן שאין רצונו כלל ועיקר לקבל עליו שום תקנות וגזירות בגזירות עונשין וחרמות זולתי בקנסות ונותן טעם לדבריו טעמים נכונים מיראת סכנת לו בדבר וגם הסביר להם דלא בדיא דעתיה כלל בתקנות הללו גם מקצתם אשר המה מתלמידי מהר"ז יראים פן יאמר להכריחם בגזירתו לקבל עליהם בע"כ ומכל הני טעמי הסכמתם כולם לעמוד על משמרתם זאת בכל. כתבם לבלתי ליכנס בתקנות וגזירות הללו כהוייתם לקבל עליכם כלל ועיקר ובקשתם מאתי ומחברי שאירי מהר"ם ועמיתי מהר"י בא"ח להסכים עמכם ולהורות לכם את אשר הלאו ידי מוכחתכם והנני משיב על ראשון ראשון כאשר יורוני מן השמים. ונראה דהולכם ג' המדינות הנ"ל אשר על התום וכל הנלוים אליכם אין עליכם חיוב והכרח כלום ליכנס בגזרות ותקנות הללו ולקבלם עליכם ואין זה צריך ראיה כל כך כי איך יתכן להסיע על קילתכם שלא מדעתיכם כ"ש כאשר כתבתי שאין רוב ציבורכם יכולים לעמוד באלו התקנות וכן כתבתי כבר למהר"ר זעליקמן שאין נראה כלל שיש לו כח ויד להכריח אפילו הסמוכים אליו אלא בגליל העליון דבריינ"ם והוא"ל ומהר"ר נתן ומה"ר משה מיל"ן ויתר לומדים ובעלי בתים ממאנים לקבל עליהם התקנות ואחר שנעשו שלא מדעתם כתבתי לו ראיות מספיקות לדעתי הבור הייתי שהיתה ידו הולכת בפושרים כי כתבתי לו בדרך נועם ומכוסה קצת וגליתי לו ברמיזה הוכחות ודיוקים גמורים שאם יעמדו כנגדו לומר אדרבה על גזירתיהם ועונשין שלהם יועיל ויאסור ושלו יותר ויבטל. ועתה על דילכון הנני מבאר דעתי ואמר אני שאם כדבריכם כאשר כתבתם כן הוא לא חלו מעולם התקנות והגזירות עליכם כלום ואם חס ושלום יצא מהר"ז ומהר"ם והסכימיהם כולם או מקצתם להחזיק עוד עליכם ולהטיל עליכם עונשין וחרמות בשביל ככה על כולכם או על מקצתכם גם על אחד מכם יש כח ואומן בידכם לעמוד כנגדם ולומר אדרבה בפה מלא ויחול ויתקיים את שלכם ולא שלהם הרום ובטל גם כח זה יהיה גם ליחיד מכם. ועל חתימת בנו של מהר"ז הנני דן שהם יתברכו הדברים כאשר הזכרתי לעיל שמהר"ק היה מגזם ומאיים על בנו דמהר"ז הנ"ל עד שהם אומר אני דבכה"ג לא חלה קבלתו דחשיב קבלה באונס ואע"ג דאין האונס מזומן לפניו אלא יראת דבר ולאגתו חשיב אונס וכה"ג איתא במרדכי פ"ג דשבועות בשם ר"י דשבועה והחרים שקבלו אבותינו בערבות מואב ה"ל מודעא רבה עלה כבעל כרחא דהר סיני שכפה עליהם כגיגית משום דבערבות מואב נמי הוו יראים פן יענשו כמדבר עוד ולא יכניסם לארץ ויליף מיניה התם מהר"ם דכ"ש יראת איום בשר ודם ואפי' אם בלאו גמור חתם בנו דמהר"ז מ"מ הואיל ומוכח קצת מתוך הכתבים שלא מהר"ז כבר למהר"ז ומהר"ם והכתב שהשיב לו מהר"ם דלא אסיק מהר"ז אדעתיה שיחתום כל כך מהר לפי זה נראה דלא מסימן בנו כנגדו לומר מדעתו וברצונו ובשליחתו חתמתי אפי' אם יאמר בנו שאביו צוהו לחתום אא"כ שהיה בידו כתב סימנו שיהא פיהו כפיו וידו כידו בענין אלו התקנות ולא אמרינן מסתמא לא חליף איניש למיחתם מכח אבוה אלא א"כ צוהו כדאמר פ' המגרש ופ' גט פשוט דלא חליף איניש לשוויה שמיה דאבוה סימן בחתימתו דהרבה יש לחלק דודאי מצוי שאדם עובר על מצות אביו אבל אינו רגיל שמקיל ומזלזל כבוד אביו דוגמא לדבר רוב העולם עוברים על מצות המקום ב"ה אבינו שבשמים בכל יום אבל

אין רגילין שמקילין ומזלזלין כלפי מעלה וכיון דאיהו לא חסה אלא מכה אביו ולא מכה עצמו ולגבי דאבא בטלה בטלה מחילתו נמי לגבי דידיה וק"ל. וכל התלמידים אני דן דכיון דכתבו דהני תקנות וגזירות איך יכולין לעמוד בהם כה"ג אין מחוייבין לקבל גזירות הרב והכי מוכח מהגהה דכתב ה"ר ליפמן דגזרו הראשונים ולא קבלו מינייהו כו' שלא ביאר כל הצורך ואני אבאר בפ"ק דשבת אמר שמאי והלל גזור ולא קבלו מינייהו ואתו תלמידייהו וגזור וקבלו מנייהו ואין ר"ל דהא דלא קבלו מנייהו דשמאי והלל שלא כדין עשו שלא קבלו דהא כה"ג אמרינן פ"ק דחולין דר"מ ור"נ ובית דינו גזרו על הכותיים ולא קבלו מינייהו ורב אמי ורב אסי גזרו וקבלו מינייהו ופירש"י התם דלא מפני שהיו רב אמי ורב אסי גדולים מר"מ ור"נ ובית דינו אלא שבימים הראשונים לא היו יכולים לפרוש מן הכותיים לכך לא קבלו מפני שלא היו יכולין לעמוד בה ובימים האחרונים היו יכולים לעמוד בה וכה"ג איירי ההיא דשמאי והלל ותלמידים והשתא הלל הוא נשיא ושמאי הוא אב ב"ד כדאיתא בחגיגה ואפ"ה לא קבלו מנייהו משום דלא היו יכולים לעמוד בה בימיהם כ"ש גזירת הרב לתלמיד בכה"ג דא"ל לקבל דעדיף ואלים כח הנשיא על כל ישראל ליזהר בכבודו ומורא מכח הרב על התלמיד כדמוכח בחלוקי מצות דקימה והידור מכל הני נראה כמו שבארתי למעלה ותו לא מידי. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רנג

מהלכיה רבה שלמה לאמרכלא רבא דליואי שר התורה מהרר"ז יל"ו הנ"ל מהודענך לך אשר האלוף מה"ר כהן ומה"ר מיכ"ן הגבי לוים יל"ו שלחו אליו על התקנות גדולות והקבוצות אשר נקבצו וסדרו עתה מקרוב אפומי דמר ואפומי דהאלוף מה"ר מאן ויוסף לומדים יל"ו גזרתם גזירות ועונשין לקבלן ולקיימן וכתבו שכל אותן התקנות גזרות ועונשין נעשו שלא מדעתם ובלתי רצונם גם רוב אנשי גבולכם אצילי ותקיפי הארץ כוורמ"ש אופנ"הם מגנ"ץ ורנקבור"ט לא רצו ליכנס בהן כל עיקר עומדים וצווחים דלא ניחא ליה בהן וכן ראיתי בכתב מהר"י הכהן לורי"ו שכתב הרי זמנין דרוב אצילי ארץ לא ניחא להו כלל ליכנס בתקנתכם גם מהר"י וויב"ש יל"ו כתב שכל אנשי גדולי ארצו מיאנו מלקבלם וא"כ פלא נשגב איך יעלה לדעת להתנות ולתקן עליהם בע"כ שלא מדעתם והלא ידעת אשר כתב במרדכי פ"ק דב"ב בשם ר"ת דלהסיע על קיצתם אכבר התנו מדעת כולן קאי ואף אם נפרש לומר דגדול אתה מהן ומה"ם יתחייבו למילת לך מ"מ הא מסיק התם במרדכי דדוקא בגדול שאין בדורו כמותו אלים כחו ולא קאמר גדול שאין בעירו או בגבולו כמותו אלא בעינן שאין בכל הדור כמותו ונהי דראבי"ה פליג התם בהגהה עניינא במרדכי על ר"ת ומסיק דהרוב יש לו לכוף המיעוט לקבל גזרות בעל כרחם י"ל דווקא רוב לגבי מיעוט משום דקי"ל בכל התורה מיעוט לגבי רוב כמאן דליתא וכדיליף בפ"ק דחולין מקרא דרובו ככלו או כגון בי נשיא דהוה ממונה לקדושי הדור אבל בגדול בעירו או בגבולו לא אשכחן מאן דפליג וסבר דאלים כחו להתנות ולתקן שלא מדעת כלל וכ"ש דהני שכנגדם נמי לא קטלי קני באגמא אינון ויצא להם שם בגדולתם לכן אמר לי לבי להשיאכם עצה ותושיה לבלתי תפנו דעתכם לגזור ולענוש בנדוי וחרמות על כל אותן שכנגדיכם הן גדול או קטן רבים או יחידים הן יקומו כולם או מקצתם או אפי' יחיד מהם ויכריז אדרבה מהאי דינא לקים ומלא דברי האסורים מותרים ודברי המותרים אסורים ויתחלל בה שמים ויאמרו ההמון זגות מפרכסות כו' ועל כל הנעשה עד היום לא תלו גזרות ועונשין כלום כמבואר לעיל ומה טוב ומה נעים שכן הסמוכים אליכם אנשי חכמים יודעים פשר דבר לעשות ובמלאו עצתם ליכנס בדברים הללו ולעשות ביניכם ולמה תריבו הלא נכתב לי מקרוב ממגנ"ץ שהאבן פינה מן החומה המקפת כל בני ברית אשר בגבולכם משלטוני האומות הגמון ממגנ"ץ פרץ פרצה בד' מקומות ונזדעזע כל החומה וחלילה לעמוד בלב חלק.

נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רנד

כה יתן כה יוסיף אהובי ה"ה מה"ר יוחנן יל"ו אשר כתבת לי על דבר ר' חנינא כבר ידעתי שאהיה נערך באותו מחלוקת כי כבר שלחו שכנגדו גם כן ליד מיוחד הנה כמו ח' ימים שבא עתה מהנגד של ר' חנינא וקבל עליו הרבה איך שדוחהו ומעכב את דינו ובדעתו להסוג אחור מה שקבל, מורשה שלו בחרם פה שיבא הוא עצמו לבריסלא"ו ובכנה שלוות רבות ונעתרתי והפצירו בי עד בוש שכתבתי לר' חנינא כתב אזהרה ובדרך עלה שלא יסוג אחור מאשר נתקבל בחרם ואל יטיל תלאים ואמתלאות בדבר וכה"ג ועתה בבא אליכם רבי טוביה והראה לי כתבך וגם העדיות דאפיך מיפך כולי מלתא גמרתי בלבי לבל אתעסק בהם לכתוב אפי' שורה אחת עוד בענין הזה מהשעה הזאת ואילך אך אם ישתלחו טענותיו הנה אלי ברצון שניהם כאשר קיימו עליהם בחרם אפסוק להם הדין כאשר יורוני מן השמים ועל דבריך אשיב לך אשר כתבתה שהדבר מפורסם שהסכנה היא לר' חנינא שיבא בעצמו לבריסלא"ו ומתוך כך דעתך שהוא פטור מן החרם והבאת ראיה מהא דפטרינן נשבע להרע לו ולאחרים לא יכולתי לכוין יפה ראיה זו אם דעתך שהשבועה המורשה אינה חלה משום שנשבע להרע לגבי חנינא נראה דאין זה דעת אחרים אלא הרעת עצמו ששלוחו של אדם כמותו וקי"ל דמורשה שליח שוויה ותו דהתם לא איירי אלא לענין פטור קרבן כדמוכח בכמה מילי אבל לענין אסור שבועה דלא בעינן הרעה דומיא דהטבה. אמנם נראה וודאי אי אתייליד אונסא כה"ג שאנשים כשרים ונאמנים יעידו שיש סכנה לרבי חנינא לבא בעצמו לבריסלא"ו לאו דוקא סכנת הדרכים אלא אפילו תפיסה או גזילה מאנסים והריגה כה"ג פטור הוא מקבלת החרם דנדרי אונסים ושבועות אונסים התירו חכמים כדאיתא בהדיא פ"ד דנדרים וא"ת ישכור פיורים בעד מאה מנה וילך ויבוא לבהם כאי נמי חייב אונסא כדאיתא פ' כל הגט אטו ארקבא דדינרים בעי למיתב לה הא כמ"ד יש אונס בגטין ע"ש ואמרינן פ"ד דשבועות מסתכן ליפרי ליה מר אלא מצטער מהו מדמוקי לה במצטער ולא נקט במסתכן וכגון שאין הסכנה גמורה בודאי משמע דבכל צד סכנה שרי. ונראה דאפילו אם לא נתחדש אונס וסכנה אלא דידוע וברור לאנשים כשרים ונאמנים שבשעת קבלת חרם היה באונס וסכנה לר' חנינא לבא בעצמו לבריסלא"ו אמרינן אנן סהדי דלהכי לא שוייה למורשה שליח להקים עליו ולאסור איסר על נפשו בחרם שיכנס בסכנה ובלאו הכי בתורה יש לנו ראיה מן התלמוד שיוכל השליח להקים איסר בשבועה על המשלח שיתקשר המשלח באותה שבועה ע"י השליח והוא לא ציוהו בפירוש לאסור איסר בשבועה אע"פ שנתן לו הרשאה שיהא ידו כידו ופיהו כפיו לכל דבר דמצינו למימר דאמר אי קם באיסור שבועה על ידו אלא שכבר דקדקתי כך הבנה מפ' השולח גבי דמייתי ר' יודא ראיה מהא דנשבעו להן נשיאי העדה דאיהו נמי הוו אפוטרופא ושלוחים של הציבור ע"ש הנה השבתי לך דעתי אבל לא בדרך פסק כלל. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רנה

שכתב ותחתם לשנה טובה ומתוקה אהובי ה"ה מהר"ר יוחנן יל"ו כאשר בקשתני על דבר אותו רעכי"ל דע אהובי כי לא מלאני לבי להסכים לדבריך עתה בעבור דמילתא דתמיהה היא בעיני ההמון עם ואף בלב מורה הוראה דלידון איניש לנפשיה והכל לבעל דין לחלוק ובהדבר אינו לי כיוצא בזה ע"י הר"י מברונ"א שנידה ג"כ אחד לצרכו ונטיתי לו בהסכמה ושכנגדו ברח והלך לו לבתי דיינין מהר"ז ז"ל ומהר"א שי' וכתבו מנגד אמנם כתבו שלא ידעו מהסכמתינו מ"מ זאת היתה הגרמה שנסתנגדו דס"ל מילתא דתמיהה דלידון איניש לנפשיה. ואמת גם לדידי קשה להרגיל מפני תקנת הדור מחמת דיינים מקולקלים כי הנסמכים רבים אבל היודעים מועטים וכ"ש כאשר ראיתי שמהר"ף נוטה מלחמתו אלו הייתי מחדש על ידך דבר היו בושים להתגלח ויהיו מחזרים בכל המקומות להמציא להם עוזרים ונמצא ש"ש מתחלל ואף כי אין איש מלחמה אנכי ע"כ אמרתי טוב לכתוב למהר"ף מדוע יכנס בקשרי מלחמה עם אותו רעכ"ל ואזקיקו להשמיעני תשובתו וכן אכתוב לו עתה ע"י ציר מיוחד דבני בריסלא"ו אשר עמדי גם הצריך לי על ידו מעניינים רבים וכפי דעתי לא יהיה

מלהשיב לי תשובה ברורה מאז ידעתי מה לכתוב כי בקל לי יותר ועל דבר מהר"ם מה אעשה לך לפי דעתי לא מפלת לדון עמו בבריסלא"ו או בשווידני"ץ כבי דינא דמהר"ף אם תחפוץ בזה אכתוב לו יפה ואם לאו אזקיקו לך אין בידי להכריחו כלל יותר כבר ייחדתי להם דיינים נאמנים לא אבו ליכנס בזה. ועל דבר צוואת שכ"מ יפה טוענת דכיון דאנשים מועטים בישוב אי אפשר קלת להסתלק והוי כמו ש"ת על גטין דאברה רוסי' מה אעשה אם יטענו הגאים לא מידי היא זאת לבד אני כתבתי את אשר עם לבבי כאשר הורוני מן השמים:

סימן רנו הבעל שיש לו אשה מומרת ורוצה ליקח אחרת באוסטריי"ך ובכל אגפיה נוהגים להצריכה לגרשה כשירצה ליקח ומזכה לה גט ע"י אחר דזכות הוא לה דבודאי מזנה היא בין הנכרים ומוטב לה תזנה פנויה ולא תזנה אשת איש ואיש אחר נעשה לה שליח לקבלה אבל בריינו"ס לא קפדי ומשיאין אשה אחרת בלי גירושין דס"ל דאהכי לא תיקן הגאון. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רנז על צוארי דדהבא מיניכא ריכא בר ריכא. שלמא רברבא מה"ר רפאל יצ"ו. יודע למר כי הגיעני הריב בין הה"ר ברוך ובין הה"ר יעקב מצד ניסן אסוני מהר' חיים יצ"ו וכן מצד שכנגדו הה"ר ליווא הה"ר ברוך וראיתי דבריך ודברי מסכימך וכן דברי בעלי הוראה שכנגדך הלא המה מהר"ז לוי ומהר"ז ייגע"א יצ"ו ואינני כדי להכניס ראשי בין הרים גדולים וכ"ש אשר ראיתי שפסק גזירות מורי הישיש מהרל"א דלית ליה פירכא מקמיה ודברים ברורים כתב בספר אגודה דכל הקורא לחבירו כממזר דינו כקוראו ממזר. ובעניות דעתי ראיתי ג"כ לחדש ראיה לדבר מהא דגרסינן פ"ק דכתובות לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן מאי קרא כסדום היינו מאי אהדר להו שמעו דבר ה' קציני סדום וכלל לא חשיד קודשא בריך הוא למיעבד מילתא בלא דינא אע"כ דא ודא אחת היא מ"מ אומר אני לפי דעתי דלא סיימוה קמי מר הישיש מהרל"א יצ"ו דינא דהאי גברא הה"ר ברוך יען כי ראיתי כתוב לי שהיה מעולה מרוצה לדון בלשון ראובן ושמעון לב"ד השוה לחייב או לזכות ונפסק עליו הדין עד שלא נשמעו דבריו וידוע למר שבשינוי מועט מתחלקים הטעמים בדיני ממונות שהם כמעיין הנובע ואף כי א"ז כתב בתשובה בסוף ספרו שדנים על כה"ג לפי הקנטורים שקנטרו והכעיסו עד שאמר לו גידופים וכ"ש לאפוקי ממונא דחמיר טפי משמתא כדמוכח בהימנותא בשליחותא דבי דינא פ' הגוזל בתרא וא"כ הוא הכא לע"ד שיצא ידי חובתו כאשר יתרצה למילת דינא ע"י טענות בלשון ראובן ושמעון ולקיים באיסור אשר יצא נפסק עליהם אמנם אם יעמוד מורי מהרל"א בדבריו אחרי אשר יראו לו דברי יהיו דברי אלו בטלין אצלו. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רנח ויש מנהג במדינתינו שלא לפסול שום ב"ד לסדר הב"ד וכן המנהג עד היום בגבולינו ובעבור זה ההוא גברא דשמיה ווייד"ל כשנחלק עם זעליקמן טריס"ט היה בידי להכריחו לניאושטא"ט עבור כי היה בצרות שלנו אלא אמרתי אע"פ שמהר"ז טרוי"ז פסול לעדות אין בידי להכריחו מב"ד הסמוך לו ושם יסודר להם ב"ד כמנהגינו ולכך נצטרך ללכת לכבוד תורתו ואע"ג דיש להכיר אחר המנהג ידע מר דגדולי עולם ישבו בארץ מי ישנה את המנהג:

סימן רנט כדי ליפטר ממורי מתוך דברי תורה על שמחה קא בעינא מיניה דמר אי איכא לו שום צד היתר או טעם שאין רוב העולם מקפידים על הדס שוטה בברכת לולב כי בעניותי דקדקתי בכל הספרים ולא מצאתי שום צד דנפקינא ביה אפי' דיעבד בהכי דלא קיימי אלא בחד קינא שמעתי ממהר"ר יעקב ה"ל אמר טעם למנהג בשם רבו השר ז"ל אמנם הטעם עצמו לא נאמר לי. במרדכי פ' אלו דברים בברכות כתב בשם רבינו אפרים ז"ל ואיני מברך על הדס שוטה יבש ואין בו לחלוחית משמע קצת דגם בימיו נהגו לברך עליו בלולב דאל"כ למה היו מברכים עליו לבשמים אלא מטעם דאתעביד ביה מצוה כדמפרש בטור א"ח ומשמע דוקא קאמר רבינו אפרים דקרי ליה הדס שוטה ולא בבדיחותא בעלמא. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רס אין שואלין בשלום אשה כלל כ"ש אשה כמותך אינה שרויה בשלום את מרת הנעלה אלמנת הר' פלטיאל כ"ץ ז"ל קול ענות אנכי שומע עליך זוממת את עקלקלות און ומזמה מחשבי לגזול ולכחש הון עתק של מ"ח מהר"ר יוחנן יצ"ו חפים פניך כחלמיש לכפור דברים הידועים ומפורסמים לרבים ובפרט לקרובך דודך וגואלך ודוד בעליך ה"ה המוחזק לאיש מהימן והלך מישרים הר' יחיאל כ"ץ ואף כתב יד של בעלך החכם והנבון ז"ל מעיד ומוכיח על שקרך מלבד שאר עדיות שיתבררו על הדבר שבעליך ז"ל הודה והבטיח סמוך לפטירתו שהכוס מחייתו מועטת היתה מעט מעט מאשר נמצא הכוס נכסיו ואף כי לפי הנראה והמשמע לא הוי אמיד אפי' לאחד משכיניו שהיה לו מאלו כ"כ הכוס הנמצא ברשותו אחרי פטירתו ובכל זאת לא תתני לבך והעיז פניך והשמעי לנצח רשעים ללכת בדרך חטאים ופושעים לגזול ולכחש ולכזוב לספר ברים ואלמלא שלא שמעתי ג"כ תשובתיך היה הדין נותן לי לפסוק עליך כדין תורה קרוב בעיני שהייתי מחייבך מהאי טעמא משום דבעליך לאו אמיד הוא כדאשכחן פרק הכותב גבי ר' מיישא דקאמר תלמודא הדא דידעינא ביה בר' מיישא דלא אמיד ועוד הא קיהיב סימנים ופי' שם רשב"א בתוס' ובמרדכי איכא נמי להכא פירושא דטעמא דלא אמיד לחוד הוי מספיק דאמרינן דלאו דר' מיישא הוא ולא איצטריך ועוד דקיהיב סימנים אלא דלא נימא דילמא דאיניש אחרינא הוא. ובנדון זה דאת תובעת את כתובתך ממה נפשך אי לאו דשל בעליך הוא לית ליך עליה ולא מידי ולאידך פירושא נמי דמצריכין שני הטעמים דלא אמיד ודקיהיב סימנים להוציא מחזקת היתומים איכא דכל הני עדיות ואומדנות דלעיל אפי' אי לא נתכוונו לעדות כשר להוציא ממון מ"מ מכלל אומדנא והוכחה למלתא לא נפקי וי"ל דעדיפי מסימנא להצטרף לטעמא דלא אמיד. ואם נפשך לומר שמ"מ כתובתך קודמת לבעלי החוב גם על זה יש תשובות ישרות נכוחות מפורשות בפסקי הגאונים אין צריך עתה לבא לבארם כי ביען אשר לא שמעתי תשובתך לא רמזתי מכל דבר רק ראשי פרקים אכן דואג אנכי על הקלת אחרת מ"ו למהר"י יצ"ו הנה פן תמרדי בלבבך ותשליך רוסך לעשות נדר מחילה לשקרך ושותפך ותבא לאחד מבעלי זרוע או למליך ואנס ותמסור לו ממונך לנדן או בלאוס זכות שיהא לו בו כדי שילך באלמותו ובחוזק ידו ונמלא בדרך זה בעלי דיניך לקוי בכפלים בהרחקת שעבודו ותביעותו מגורש לאשר יקשה לו מאז להוציא את שלו בדין. ע"כ ראיתי לגזור בגזירה חמורה וכתובה בח"ם על כל בני ברית הן מיושבי מדינתיך הן מיושבי מדינה וארצות אחרות שלא יעלה על לב איש לישאך ולקחת מנכסייך אפי' דבר מועט לא לנדן ולא לתורת נכסי מלוג ולא בשום זכייה עד אשר תבררי לי תשובתך על כל אשר שרמזתי לך מהן הרבי יחיאל כ"ץ דודך יפרש לך יפה כל צדדי זכיות ובירורי עדיותיו של מהר"י בעבור כי בחוקא דליבא דהך עניינא קא יתיב ותשיבי עליהן מה שתרצי והיה אם תראה בדבריך תשובות שראוין להסתפק בהן לפי דין תורה לא אכריחך שתבררו לדיין ביניכם אך אקבע לכם ב"ד השוה לשניכם אבל אם ימצאו דבריך דברי עקלקלות ותואנה אדע מאז מה לעשות ואם תתני כתף סוררת ולא תשמעי לי ולא תעני דבר תשובה או התגלות תוך שני חדשים אחרי ראותך כתבי זה מ"מ תהא גזירתי קיימת על הבאים לישא אותך כמבואר לעיל. ונראה לי ראיה דמן דינא הכי הוא לן למגזר דתנן בסוף ב"ק אין לוקחין מן הרועים עזים כו' ואין לוקחין מן השומרים פירות ועצים כו' ומפרש התם הטעם משום דסתמא גזולים הם כ"ש רוב נכסיך דאיכא אומדנות טובא דבגזילה קאתית להחזיק בהו ואע"ג דקי"ל כשמואל דאמר גזלן אפי' בשבא מיעוט משלו לוקחים הימנו היינו טעמא דתלינן דמאותו מיעוט שהוא שלו קמזבן אבל נדון דידן מה שהיתה מוסרת ונותנת לאיש מוכח מילתא הוי דממון הגוזל הוא כדי להרחיקו מבעל דינך. עוד מכיר אנכי בכל רואי כתבי זה ושומעי קריאתו שאם ישנה אנשי און ומרמה יסיתוך ויפתוך לעשות עושר

בלא

שלא משפט ולתפוש ולהחזיק בשל אחרים ויאלפוך למיעבד שקרא ולהשיב דברי ערמה הרי הן בכלל מחזיקי ידי רשעים ומסייעים לעוברי עבירה ונותנים יד לפושעים וראויין לקללה קללה נמרצת. ואמר אני כי מהר"ם לא ידע כשהשביעך על כתובתך שהיה דעתך לעקלקלות ולעוות ,לשקר דאל"כ היה הרבה לתמוה עליו למה נתן לך יד לקלקל. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רסא

מנשים באהל תבורך מרת הגדלי"ן קבלתי כתבך וראיתי בו שמאוד היא לך לתמוה על אשר שאמרתי עליך לכתוב בשביל מהר"א ואשר גזרתי עלייך שלא תנשאי עד אשר תרדי עמו לד"י צר לך על הדבר עוד יותר לא תפליא לא אתה ולא כל השומעים אלי כי סמכתי על דברי ההוא גברא דמסיימן כה"ר כ"ץ דודך שכתב לי בהוכחות ואומדנות דמוכחות שדעתך ללכת עקלקלות ולעשוק את מהרי"ו יצ"ו מלבד מה שראיתי עוד בכפל כתבים אחרים נכתבו מידי גברי דמהימני אשמען טובא נוטין לזכות דמהרי"ו יצ"ו. ואי לא דהוי מספיקא ח"ו פן הייתי מבריחך להוציא ממון שלא כדין הייתי כותב עלייך מרורות יותר לפי אומדנא דדעת' אך לא הורגלתי בכך שבא לאל להוציא ממון זולתי ע"פ עדות וראיה וכד"י. לכן עוד הזהרתי לגזירתי הראשונה שלא תנשא וגם לא יתעסק לך שום אדם לזווגך לאיש עד אשר תרדי עם מהרי"ו לד"י בב"ד דבריסלא"ו ע"פ מהרש"ע ושאר הלומדים שם ולומדי סווידל"ץ כאשר יורו אתכם לטעון לב"ד חשוב ב"ד השוה לשניכם לשם תשלמו דבריכם וכאשר יצא נפסק ביניכם כן יתקיים מצד שניכם ותעשי זאת תוך ב' חדשים אחרי ראותכם כתבי ואם את מעכבת או תעשי שום דחייה אזי גזירתי קיימת עלייך כדלעיל. ואם ח"ו שמהרי"ו יעשה דחיות נגדך תפטור מגזרתי דלעיל ויתברר זה מי הוא הדוחה ומעכב ביניכם ע"פ הרב והלומדים הנ"ל ואני כותב עתה למהרי"ו ע"י שלוחו שיהא מזומן לך לד"י ויקבל עמך דיינים בלי דחייה גם אזהירך בתוקף שתלך עמו בדרך אמת ומישרים יאהבוך כי אדע שלא אניחנו כלל ביד עושקיו אבל ג"כ חלילה לי להכיר פנים לו ולהדרו בריבו כלל. נאם הקטן והצעיר שבישראל:

סימן רסב

שלומך ישגא לחדא אהובי האלוף מהר"ר יוחנן יצ"ו אשר נסתפקת על דברי היבם ויבמה בכמה גווני ספיקא לפום דינא דגמרא ולפום תקנות הקהלות. דע כי תקנות הקהלות לא ברירא לן ולא בקיאין בהו והסבורים אנחנו דלא ברירא לשום אדם בדורנו כל חילוקי עניינים הלא כתב מהר"ם בתשובתו דלא ידע דתקנו הקהילות אלא הא ידע שיחלקו כל הממון אחר החליצה וכ"ש אנו יתמי דיתמי דלא ידעו טפי מיניה. ומה שנסתפקת לנו נוסח התקנה אמרינן לאו מר בריה דרבינא חתום עליה והלשון מוכיח דלא דווקא והכי מבארים לע"ד כפום דדייקינא מן הגמרא ומפרש"י והתוס' וחבורי גאונים נראה דתחלת תקנת הקהלות היתה משום חשש פלוגתא דרבוותא דר"ח ור"ת וספר התרומה ומהר"ם כולם פסקו דקי"ל כאבא שאול דמצות חליצה קודמת ואם היה כונס שלא לשם שמים היה פוגע בערוה ומשום הכי הרגילו יבמים להרחיק היבום ולידבק בחליצה והכי איתא בתשובה במרדכי פ"ב דיבמות המתחלת אלכה לי כו' מ"מ פסק ר"ת וחביריו דאי ידעינן שיהיו מתכוונים לשם מצוה שבקינן ליה ליבם כדמבואר בהדיא בדבריהם ומתוך כך חשו הקהלות דילמא אתי בזמנין טובא דלא ליכוון למצוה ובשביל הממון יעשה עצמו כמכוין למצוה ויתן אמתלא וטעם לדבריו ושוב לא יהא כח בידינו לעכב על ידו עמדו ותקנו שיחלק בממון אחר החליצה כדי לפייסו בחצי הממון וה"נ אשכחן בתלמודא דהוו רגילים לפייס היבם לחלוק בממון חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתים זוז. כך נראה לנו עיקר טעם התקנה:

סימן רסג

ומספתא נראה לן חילוקי ספיקתך ומה שרוצה האב לתפוס מה שבידו משום דהאב קודם לכל יוצאי ירכו לית ממשא בטענותיה דכיון דאין כאן מותר על כתובתה ממה נפשך איסתלק איהו אי יבומי מתייבמי הכונס יבמתו זכה בכל נכסי אחיו דלא קי"ל כר"י אלא כרבנן ואי מחלץ חלוצי האשה תגבה כתובתה והיא קודמת אפי' נגד האח כ"ש נגד אביו והכתובה נגבית ומסלקת כל היורשים ואם תקנו הקהלות שיתפוס היבם מחצה כדי שיחלוץ לחלוק מאי אית ליה לאב לגבי הך מלתא ואפילו את"ל דהיבם זוכה מן הדין הואיל ואי בעי מייבם מ"מ האב לא שייך ליה מידי דהאי זכותא. ומה שנסתפקת היכא שהנכסים מרובים יותר מכדי כתובתה אי חולקת היבמה עם היבם שוה בשוה לפום הסברא הך מלתא לא צריכא ראיה דלית ליה טעמא כי האי דהא יניח המת עשרת אלפים וכתובתה ד' מאות תיטול היא ה' אלפים מלתא כי הך הוה מרפסא איגרא ואת"ל דתקנה קבועה תקנו לפי שרוב פעמים אין חצי הנכסים מגיעים לכתובתה וא"כ צריכים למימר דהשוו מדותיהן שלעולם יחלקו הממון שהניח המת שוה בשוה כשני אחים לא מוכיח הכי מדברי מהר"ם כלל שכתב ז"ל מאותן ה' ליטרין הלי"ים לא יגבו לה מחלקה והשתא אי הוו מתקני שלעולם יחלקו שוה בשוה א"כ לא אתיא לה החלוקה מכח כתובה דהא גביא טפי מכתובתה ומה בכך אי כתובה נגבית ממתנת שכ"מ ואת"ל דלא הוה הכא שיעור כתובה מה בכך הרי אמרנו שהשוו מדותיהם. ולשון דסמ"ק אל יטעך דשפיר מקרייא עשירה אותה שיש לה שיעור כתובה עתה בדורותינו שכותבין כתובות גדולות. עוד נסתפקת אם האשה נוטלת כדוגייתה בראש וחולקת במותר מנה מאתים ותוספות נראה לי דלשון מהר"ם משמע דחולקים הכל בשוה דכתב ואם תרצה לחלוץ חולצין לה ונותן לה כל חצי ממון כתקנו' הקהלות הרי כתב בהדיא כל חצי ממון לא פרט מידי ומדכתב אח"כ שיגבה לה מה שבזבזה והיא ע"כ קאי נמי אנכסי צאן ברזל כדין כל אלמנה מוקמי כולי מלתא אחד עניינא דאפי' אמורא ה"ל לפרש כ"ש גאון. עוד נסתפקת אם שאר האחים חולקין עם גדול האחין במה שיטול מן החליצה או אם גדול אחין נוטל כל הנכסים אפילו אם הם מרובים יותר מן הכתובה הואיל ומתרצה לייבם והא דתנן הרי הוא כשאר אחין בעינן לאוקמי היכא דלא בעי ליבומי משום הכי קנסינן ליה ודייקא הכי כי היכי דלא להוי סברת הס"ד והאמת הפוכים פירוש דחוק ורחוק הוא זה ועיין בפרש"י פירש בהדיא בתחלת הקושיא דפריך פשיטא פירש דס"ד דלא להוי גרע משאר אחין והדר פריך מהו דתימא דלהוי עדיף הא קמ"ל ע"כ דליתא לדיוקך. ותו דוק מסיפא דמתני' הכונס יבמתו זוכה בנכסי' ופריך הגמרא עלה מאי טעמא ומשני יקום על שם אחיו כתיב והרי קם משמע כל כמה דלא קם אינו זוכה בנכסים אע"ג דבעי למיקם ותו ראיה מפ' החולץ שנפלו דאמרינן התם ההוא גברא דנפלה יבמה כו' עד מאי דעתך משום נכסי פליגנא לך ופרש"י שם בהדיא מאי דעתך קשה עליך שאזכה בנכסי אחיך כדתנן הכונס יבמתו זוכה בנכסי אחיו פליגנא לך כאלו היתה חולץ לה והתם לבי הוי ליבומי וזה היה בא לפוסלו ממנו בגט שלא היה יוכל לייבם מטעם גזירה דרבנן דגט אינו פוסל בדאורייתא כדאיתא בהדיא פ' ר"ג דהכי קי"ל כרבנן דלא פסיל גט ומאמר אלא מדרבנן ואפ"ה אי הוי חולץ לה בהכ"ג לא היה אלא כשאר אחין ה"ה בדורותינו שהסכימו חכמי הדורות להרחיק יבום מטעם חשש דרבא דערוה שהיא איסור כרת אליבא דאבא שאול כדפרישנא לעיל וה"ה והוא הסברא וכ"ש דגט ואפילו חליצה לא פסלה למיקם עלה בלאו. והיא דא"ז מתקנת ר"ג ע"כ צריכא לסלק דהתם אין הרחקת היבום מצד היבם דא"ז כתב בהדיא אפילו לר"ת אי הוו מיבמום לא מפרידין אותם אלא שהוא אונס מצד תקנת ר"ג דלא שייכי מידי לייבום אבל כל היכי דאיכא דררא דאיסורא בצד ייבום גופיה מדמינן לההיא דהאשה שנפלה וה"ה היכא דאיהו לא בעי להתייבם לא כפינן לה דהתם ודאי לא הוו מכוונים לשם מצוה:

סימן רסד

ומהידך ספיקא נמי אי חלקי אחין במאי דנפל לה מחליצה נ"ל דאין זה מתקנות הקהילות כיון דפרשינן טעם התקנה משום כדי לפייס היבם שלא יחזור אחר היבום ואנן קי"ל דמצוה בגדול ופליגי אמוראי בגמרא בחליצת גדול ויבום קטן איזה מהן עדיף ופסק סימני אשר"י דיבום קטן עדיפי ור"ת מוקי לה התם בתוספות דאיירי באותם שמתכוונים לשם מצוה וידעי אנן בהו כך כדמפרש התם. אבל בדורותינו פרישנא

לעיל שחשו הקשיות לתקלה בזה דילמא יאמר שמתכוין ובלבו אין מתכוין אלא לממון איכא למימר דודאי חליצת גדול עדיף ולא שבקינן לקטן לייבם כלל וא"כ לא צריכא לפייס רק גדול אחין וק"ל. ואשר נסתפקת אם היבמה אינה רוצה לחלוץ כלל כל דבר זה מפורש בדברי מהר"ם ובהגה"ה באשירי פ' אע"פ כולהו כתבו דדינא דמורדת אית לה ובמורדת פסקו להדיא דלא מפקינן נדונייתא מתחת ידה ומ"ש הרמב"ם שאין שומעין לה אפשר ר"ל נמי דכתבינן עליה אגרת מרד ונ"מ שמפסיד כתובתה וכה"ג אמנם בתשובת מהר"ם בדינא דמורדת פ' אע"פ כתב בהדיא היכא דאימרדא מחמת ממון או מחמת קרובים כו' יהבינן כוליה לדידיה כו' כדאיתא התם וה"נ לענין יבמה כיון דדיינינן לה דינא דמורדת ידעינן שאין כוונתה רק כדי להחזיק הממון ולא משום שנאה דקשה לה להיות שפלה ונכנעת מפניו ולחלוץ לו מנעלו או משום שמתביישת בכך א"כ לא שייכא הכא תקנת רבנן סבוראי דתצא לתרבות רעה ויהבינן ליה כוליה כדלעיל כך נ"ל אבל לא ברורה כולי האי. ועל כל הדברים הללו טוב בעינינו שתכתוב ספקות הללו למהרי"ו שנולד ונתגדל בהגבול שנתקנו תקנות הללו פשיטא דאיהו בקי וידע בענין טפי מינן אם תרצה לכתוב לו דברינו טוב הדבר :

סימן רסה ההוא שתבע עלבונו מחבירו על אשר חשדו במסירה והזקיקו לישבע בפני השלטון נ"ל דלא מחייב מידי דבושת לא מחייב עד שיתכוין לבייש וזה כיון לתועלתו ולהוציא זכותו לאור ומה הוה ליה למיעבד. ובפ' יש נוחלין גרסינן גנבת אתה מכרתו לי לך השבע וטול כו' ואי אמרת הכ"נ צריך לפייסו לפי שחשדו בגניבה אמאי נקט הספר תביעה כזו דלא אצטריך למידי לענין אותו הדין שבא לאשמעינן ע"ש :

סימן רסו ואדם שנשתנה שמו מחמת חולי היאך כותבין ראובן שמעון או ראובן דמתקרי שמעון. דע כי זה קרוב לשתי שנים ומחלה חזלנו גם להוליכו לגלג"הוט והיה עמנו פה מהרר"י בהלכ"א ט' והסכמנו כולנו לכתוב משה דמתקרי יהודה והכי משמע במרדכי פ' השולח דכותבין מרים דמתקרי שרה ולא כתבינן מרים שרה דמרים היא עיקר שמה כמו בנ"ד דשם השני עיקר כדאיתא בסמ"ק. מ"מ הכותב ראובן שמעון לא פסלינן ליה כלל והעדים ודאי חותמין ראובן שמעון וטעם יפה לחלק בדבר.

נאם הקטן והצעיר שבישראל :

סימן רסז בתוגלא דליכא יתיב ושקיל וטרי ומותיב. אהובי ה"ר יעקב יצ"ו. מה באת לתהות בקנקני ושמא אפי' חדש אין בו ואף כי אין וסתי להשיב בדיני ממונות אם לא שהוכרחתי לפסוק הדין מרצון בעלי הדין או דייניהם וכ"ש בענין זה אשר לפי דעתי מילי דעקיפי קחזינן הכא כי הה"ר נתן וה"ר משה גר"עא כתבו לי האי עובדא גופא וכתבו שהוכרחו מפני בעלי דינים ברצונם לכתוב לי ביען כי קרובים המה ואין רצונם לחלוק ע"י ב"ד וטענות וציר הלזה אשר הביאני מכתבך יחדו הכ"ר יוזפא בע"ד אבי החתן. כ בודאי יש דברים בגו ואלמלא דמסתפינא דהדיוטי לנחות רוחא לא השבתי לשום אחד מהם דבר בשביל עסק זה או ספק זה. ועתה הנלע"ד אכתוב לשניהם בלשון אחד בריהטא בעלמא ולא דמעיינא לעומקא דדינא כי היכא דלא לסמוך עליו הר"ן הנ"ל הוא הוסיף לכתוב גופא דעובדא דהשטר על בעלי המתנות היה ביד החתן או ביד אביו והיה כתוב בו שכל שמחזיק השטר יפרעו לו המעות וכן עשו בעלי המתנות ופרעו להחתן ואף כי קרובי אבי המומרת מיאנו בדבר לא השגיח כי החתן קבל עליו לפוטרו מהיזקות שיקבל על ככה. עוד כתב שהותנה בתחלה שלא יוציאו בעלי המתנות המעות מתחת ידם תוך שנה ואם המירה תוך חצי שנה ולא הוציאו המעות מיד אחר כך. עוד כתב שהחתן טען כבר קודם שהמירה פתח פתוח וא"כ היה מקח טעות מעיקרא אבל מזה לא כתבת דבר לא ידענא איזה מילי דקושטא אינון ומספיקא קבעינן לכתוב עליהן. אשר כתבת דלא דמי האי עובדא לפלוגתא דרש"י ור"ת בההיא דכתב לה כסות וכלים כו' משום דהאי אונסא דלא שכיח הוא דמי לאכלו ארי. יפה חלקת אהובי וכן יש בידי תשובות הרא"ש דכתב וז"ל לראובן שנשרפה אשתו בשעת הגזירה אע"פ שלא היתה עמו שנה זכה בירושתה ולא דמי לנדוניית חתנים דהכא ליכא אומדנא דדעתא דלא עלו על דעתו גזירות הללו וגם לא לתקנת ר"ת דדוקא בנדוניא משום עגמת נפש תיקן אבל לא בירושתה שנפלה לה והכי דלא נוסיף עלה ע"כ הא קמן דאפי' במיתה דלא שכיח לא דיינינן ההיא אומדנא דלא כתב לה אלא ע"מ שתהנה בתו ממנו ור"ל באונס כה"ג לא אסיק אדעתיה כלל וה"נ מייתי פ' מי שאחזו תרי עובדא דהוה קביל עליה כל אונסא דאתיליד ואירע אונסא דלא שכיח ומסקינן התם אונסא דלא שכיח הוא לו ואסיק אדעתיה ומהאי טעמא נמי לא מהני מאי דהתנה בפירוש שאם תמות תוך שנה שיוחזר הנדן ליורשיה המה כאשר כתב לי הר"ן הנ"ל דדוקא אמיתה אתי דשכיחא ולא אאונס דלא שכיחא אע"ג דהתנו בפירוש כההיא דמי שאחזו אבל מאי דלא אתני בתנאי כפול נלע"ד דלא גרע כחו בשביל כך כדפירשו התוס' פ' האיש מקדש ג' חלוקים היכא דאיכא הוכחה גמורה אפי' גילוי דעתא לא בעינן והיכא דאיכא קצת הוכחה בעינן גילוי דעתא ולא תנאי כפול והיכא דליכא הוכחה כלל בעינן תנאי כפול והשתא גם נדוניית דחתנים לר"ת איכא הוכחה גמורה ואפי' גילוי דעת לא בעינן כמו שפסק דלא זכה הבעל. ואפי' לרש"י דמפרש הכא שמעתא מן האירוסין משמע אבל מן הנשואין גובה הכל מ"מ איכא קצת הוכחה דלא כתב לה אלא ע"מ כו' והכי בגילוי דעת בלא תנאי כפול דלא מפלגינן סברת רש"י כ"כ מסברת ר"ת ותו דהא חשיב קללה ותם צריך כחכם וא"כ ודאי איכא הוכחה קצת ומהאי טעמא נמי כיון דאתני בפירוש לא מהני מה שנתנו ביד שליש אפי' אי בעינן תנאי כפול לפי פסק ר"ת דמה שכתבו התוס' פ' נערה דמוקי ההיא ותם צריך כו' שהחתן מוחזק נלע"ד דאין הטעם משום דכיון דמוחזק הוא לא מפקינן מיניה דא"כ ה"ה ספק לרבנן דפליגי עליה דר"נ ואין סברא לומר כך כלל אלא היינו טעמא כיון דאפקינן לנדוניא מרשותיה גמר ומקני ואסח דעתא מיניה והאי גברא כיון דאתני בפירוש ע"כ כי לא אסח דעתא מיניה ולא גמר ומקני וא"כ לא היו כל הטעמים מספיקים לזכות החתן אלא משום טעם דלא שכיח הוא כדלעיל. ואף מטעם זה יש לחלק דלא נתפשט בארץ תקנת ר"ת שתיקן שלא מתוך ההלכה להחזיר הנדוניא תוך שנה ראשונה א"כ היה צריך החתן להחזיר אפילו באונסא דלא שכיח כדלעיל מוכח מתשובות הרא"ש שדחה סברא דאומדנא ומטעם דלא שכיח ותקנת ר"ת נזקק לסברא אחרת ואין לומר נמי מילתא דלא שכיח לא תקנו ביה רבנן דע"כ אין לומר הכי אלא כיון דתקון רבנן בחד אונס ה"ה בכולהו אי שייך בהו חד טעמא דהא התוס' בכתובות דפירשו דשלשה עניני אונסין הן ואונס דלא שכיח כלל בההיא אינו גט משום דלנועות לא מסקי אדעתייהו וכן לפרוצות נמי ליכא למיחש משמע דוקא משום דלא שייך ביה הטעם מש"ה אינו גט ולא משום מלתא דלא שכיחא לא תקנו ביה רבנן משום לנועות ומשום פרוצות. ומ"מ בנ"ד יש לחלק קצת ונימא כיון דר"ת משום עגמת נפש תיקן כה"ג שנשתמדה הבת חיישינן לעגמת נפש דאב כדאמרינן פ"ד מיתות כמאן קרינן האידנא כו' וקצת כעין זה פי' ר"י פ' מי שמת גבי בני רוכל שלא דקדקו חכמים בדבריהם ולא הוזכרו בבית המדרש ה"נ נוכל לומר דלא הזכירו כלל ר"ת בתקנתא וכה"ג ובחילוק כל דהו אמרינן הכי דלא נוסיף עלה אבל אין לומר משום דלא אתני בפירוש א"כ מחיל אתקנת ר"ת הא ליתא דעביד איניש דזבין דיניה כדאמרינן פ' ח"ה. ומה שטען החתן פתח פתוח מצאתי וא"כ לפי דבריו נכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה דמסקינן פ"ק מכתובות דמקח טעות לגמרי הוא ולפ"ז לא היתה אשתו ואיך יזכה בנדונייתה נלע"ד אפי' אם טען פתח פתוח וטענת דמים ואפילו קבל בפני ב"ד לר"י וריב"ם שפסקו דלא קי"ל כר"ג דמהימנן משום חזקה דאין אדם טורח כו' אלא כר' אמי דאמר הני כל שלא מושמש וא"כ חתן שאינו מעמיד שושבינים למשמשו ידע דלא מהימנינן ליה אי טעי וסביר וקביל אפילו אישתכחא בעולה ומתוך כעס ושנאה קאמר בתר הכי. ותו אי האי חתן בחור הוא והכא הואת בוגרת א"כ בפתח פתוח לא מהימן כדמסיק רב

אחא

אמה כאן בבחור כאן בכשוי וליכא למימר דלפי דבריו לאו אשתו היתה דאיכא למימר דטעה ואינו בקי וטענה דמים כמי ליתנהו בבוגרת לפר"ח בפ"ק דכתובות וכיון דהאשה החזיק כבדויא לפי שהיה הפער בידו והיה כתוב בו לפרוע לכל המחזיק בו להנהו רבוותא דפסקן דמהני תפיסה אפילו בספיקא דדינא אף לאחר מיתה דהכ"ג דבחזקת אשתו היתה והבעל יורש את אשתו דבר הורס לרוב הדיעות מספק אל הוציאו מרשותו ולומר דלאו אשתו היתה . ואמר כתבת שאם יטעון הטוען שיתן הבדויא ביד ב"ד שאם שטוב שיתן לה אמת היא כי הרא"ש כתב הכי בפ"ק דקדושין על ירושת המומר אמנם יתר הגאונים לא משמע הכי מדבריהם כלל ואף לדברי הרא"ש איכא דוקא בנכסי של המומר כגון שהיו של עצמו או שנפלו לו בירושה אבל הנהו נכסי דאין ברזל שהן באחריות הבעל ואין לו כח לתובעו אלא לאחר מיתתו או לאחר גירושין אמאי מפקינן . להוציא את שלו מידו דלמורדת לא דמיא כלל דמורדת לא הרס מאחרי אלהיו כלל ועבדינן לה תקנתא דלא תלאנה בנות ישראל לתרבות רעה והאי איפכא כבר נפקא לברא ואמאי נעביד לה תקנתא . לאהבתך כתבתי בדרך שקלא וטריותא ולא בתורת פסק הלכה למיסמך עלה כלל . נאם הקטן והצעיר שבישראל :

תם ונשלם
ספר הפסקים והכתבים

התשובות והפסקים האלה נשמטו ממקומן

שאלה קצה בכמה עיירות נוהגים היהודים לשלוח דורונות לכומרים ולשלטונים ביום שמיני לניתל כשמתחדשין להם השנה יש חשש זהירות בדבר או לאו :

תשובה יראה דיש ליזהר בזה שלא ישלחו ממש באותו יום אלא יום קודם או אחריו וכן העתיק אחד מן הגדולים מדרשות הר"ם א"ז שיש ליזהר בזה בקלנ"ד ופנקי"ם שלהם שלא ישלחו ממש באותו יום אמנם כמדומה לי שעכשיו מקפידין הם ביום שלאחריו דעיקר כוונתם מה שמחלים בדורונותם ביום שמיני דקלנ"ד היינו משום דסמנין להו מלתא לכל השנה כולה כמו שאנו מסמנין כמה מילי לסימן טוב ויפה בר"ה שלנו ולהבדיל בין הטמא ובין הטהור ולכך ביום שלאחרי כן מאי דהוי הוי אבל ביום שלפניו כשמעריב היום קלא מתקבל להם ולכך נראה מי שרגיל לשלוח ביום שלפניו ואירע חל בשבת שלא יוכל לשלוח בו נראה דא"צ ליזהר מלשלוח ביום עצמו דאי יאחר תהוי ליה איבה הואיל והרגיל כבר ואשכחן פ"ק דע"ז דר' יהודה לא הוה לאזיל ומודה משום איבה וכ"ש בזמן הזה דלא שכיחי כולי האי דאזלי ומודו . ואף דכתבינן לעיל דעיקר כוונתם למסימין מילתא ולא בשביל יראתם ביום הזה ואפילו אי לא הוי להו יום איד כל עיקר הוה מסמנא להו מילתא משום התחלת שנתם :

שאלה קצו כומר תקיף או שר שיש לו צלם או שתי וערב קבוע בבגדו או בכובע ובא יהודי כנגדו לכבדו להשתחות לו ולהסיר מצנפתו מפניו שרי או אסור :

תשובה יראה דטוב ליזהר ולמנוע בכל היכולת מלהשתחות נגדו בכה"ג דהשתחויה היא מן העבודה שחייב עליה כרת ומיתות ב"ד לכל ע"ז שבעולם אפי' אינה עבודתה בכך וכן זכורני בימי חורפי שהכומר מפרלוסי"ן שהיה בוויל"א ממונה על כל הכנסיות שהיו שם בפרלוסי"ן וכל אותן הכומרים שתי וערב קבוע להם בסרבלים כשהיו היהודים באים אצלו בשביל עסקיהם ידע שלא יכבדוהו בעבור התועבה שכנגדו בפניו היה רגיל לכפול הסרבל ולכסותה כדי שיוכלו לכבדו . אמנם מצאתי ממש כנדון זה העתקה מתשובת מהר"ר יצחק מאופנהיים ז"ל על אודות הכומרים שיש להם צלם קבוע לפניהם בבגדיהם אם מותר לקום בפניהם ולהסיר הכובע . נראה לי שמותר להשתחות להם ולקום מפניהם ולהסיר הכובע נגדיהם מאחר שאין עושין אותן ע"ז ואינם נעבדים אלא מפני גדולתן שהם שרים לא מפני שתי וערב שלהם וראי' מפ' ד' מיתות דקאמר להם אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה לאדם כמותך יכולי אדם נעבד כהמן ת"ל לא תעבדם אלמא מותר להשתחות למי שאינו נעבד . אבל מ"מ יעצים עיניו בכל היכולת או יקום טרם בואם עכ"ל. והיינו ממש כמו שאלותינו ואעפ"י שנראה לחלק בראייתם ואיכא למימר דודאי שרי להשתחות לאדם שאינו נעבד ובלבד שאין לו צלם בפניו שלא יהא נראה כמשתחוה לצלם והכי איתא בתוס' פ' כלל גדול לחד שינויא דלהכי לא השתחוה מרדכי להמן אליבא דרבא דפטר עובדי ע"ז מיראה אלא משום דהוי צלמים היה לו להמן על לבו . ובא"ז בהל' ק"ש כתב דאסור להשתחות במודים בתפלתו כשהגלחי בא כנגדו עם שתי וערב. וכה"ג אמרינן פ"ק דע"ז נתפזרו לו מעותיו לפני ע"ז לא ישחה ויטלם דנראה כמשתחוה לע"ז ואם אינו נראה מותר ומעין המושך מים לפני ע"ז לא ישחה וישתה מפני שנראה כמשתחוה לע"ז ואם אינו נראה מותר ופירש"י אינו נראה מותר כגון שפונה לאחוריו או לצדדין או כה"ג ואע"פ דשותה ומלקט מעות שנתפזרו לו שפיר יש לו לתלות שהוא שוחה ומשתחוה בשביל צרכיו ולא בשביל הע"ז אעפ"כ אסור אא"כ שיהא אינו נראה כגוף השתחויה וה"ה בצלם בבגדו דאע"ג דיש לתלות דבשביל הגדולה משתחוה ולא בשביל הצלם לא שרי . ושמא י"ל דכשנתפזרו לו מעות ובשותה הואיל ולא שכיחי כולי האי לשתות ולהשתחות בענין זה ומאן דחזי ליה שוחה ומשתחוה לא מסיק אדעתיה דבשביל המעות או כדי לשתות שוחה אלא סבור ודאי שלע"ז היא משתחוה דשכיח טפי מן האומות לכך בעינן אינו נראה כגוף ההשתחויה . אבל בכה"ג דרגילות הוא טובא להשתחוות לשרים ולשלטונים שפיר אינו נראה . ול"ע גבי הא דכתב לעיל משתי וערב הקבוע בבגדי השרים מפרלוסי"ן היה נראה להתיר בהן טפי מהא דכתב במרדכי ר"פ כל הצלמים בשם ראבי"ה דשתי וערב שנושאים לזכרון לא מחמירינן בהו וכן אלו השרים אין להם שתי וערב אלא להודיע שהם מאותה המדינה . אמנם ההיא דמרדכי בשם ראבי"ה לא קאי אלא דאין לאסור אותו שתי וערב כדאסרינן צלמים שנעבדו אבל לענין נראה כמשתחוה להם אפשר אין לחלק . הנראה לענ"ד כתבתי :

שאלה קצח מומר שיצא מן הכלל וחזר לדת האמת צריך להתכפר בסיגופים גדולים כפי מה שעבר על כל מצות שבתורה או לא צריך כולי האי :

תשובה יראה דאין להוסיף ולהרבות עליו יותר מדי מפני שהוא רע יותר מבעל שאר עבירות לפי שהורגל בין הנכרים בכל שרירות לבו ואיכא למיחש פן יבעט בתשובתו . וכן מצאתי בספר המצות (קול' באורך שנקרא ס"מ מאורך דאין) [קולי באורך שנקרא סמ"ג דאין מאורך] להכביד עליו סיגופים כפי מה שהי' ראוי מטעם אחר לפי שאין לך סיגופים גדולים ורעים מאשר סובל בכל יום שמסתלק מכל הטובות והנאות שהנכרים שרויים בהן והוא היה ג"כ כבר שרוי בהן עמהם ומקבל עליו תמיד פחדים ובהלות ורעשות וצרות שהאומות מצירים לישראל וקודם שבא לא היה לו דאגה בכל זאת ונמצא תשובתו גורמת לו כל סיגופים הללו ולא דמי לשב מן העבירות או רציחות דברשעו נמי היה בכל צרות הללו ותשובתו לא גורמת לו צרות הללו וקל להבין. הנראה לע"ד כתבתי :

שאלה קצט כל העבירות שאמרו בהן יעבור ואל יהרג כגון בשאר עבירות בר מע"ז וג"ע וש"ד אם ירצה אחד ליהרג כדי שלא יעבור ובא לשאול היאך מורין לו :

תשובה יראה דהאי מילתא תליא בפלוגתא דרבוותא הרמב"ם כתב על כה"ג שאם ימסור עצמו ליהרג הרי זה מתחייב בנפשו . ובהגה"ה באשירי פ"ק דכתובות בשם מהרי"ח מסתפק בה אי שרי אי אסור ובאשירי ובהגה"ה באשירי בשם ר' יצחק בע"ז כתב דשרי ואינו מתחייב בנפשו ובס' מצות קטן כתב דמידת חסידות הוא ליהרג ולא יעבור כה"ג *) והיה נראה הואיל דפלוגתא דרבוותא אזלינן לקולא באיסור בסכנת נפשות כדפסק תלמודא בפ' מפנין בפלוגתא דאמוראי דספק נפשות להקל וכן פסק אשירי במס' יומא בפלוגתא דרבוותא. אמנם י"ל הכא דלענין קידוש השם שלא הקפידה תורה על אבוד נפשות מישראל ואמרה מסור עצמך על קידוש השם לא ילפינן לה משאר ספיקא דליכא בהו משום קידוש השם ונראה דלפי הענין ושרואין אנו כוונתו מורין לו :

הגה"ה

בתוס' שילהי פ' סורר ומור' משמע דאסור להיות נהרג אם נאמר בו יעבור ואל יהרג כגון האי דקטיל אספסתא ושדי לחיותא בשבת וע"ש . עד כאן :

שאלה רעו חכם נידה אחד בשביל שהלך עם חבירו בערכאות של נכרים ולא רצה לדון עמו בדיני יהודים כי סמך על תקיפתו עם הערכאות שיזכה בודאי לפניהם וכאשר נידה החכם על ככה נרה עם השררה שגזרו בקנס חמור שכל מי שיחזיק נידוי על זה פלוני ילקה בגופו ומומר מחוייבין הציבור ליכנס בספק סכנה של עונש השררה שיחזיקו הנידוי ואולי יענשו או אין צריכין :

תשובה יראה דלא מחוייבים ליכנס בסכנת עונש השררה בכה"ג וכן ראיתי מעשה בימי חורפי שאפי' התלמידים לא החזיקו בנידוי וחרם שהטיל הרב שהיה במלכות אחר כי המושל שהיה באותו מלכות של התלמידים צוה וגזר בעונש גוף וממון על כל המחזיקים בחרם ובפרט ההוא חד מרבוותא הביא ראייה לדבר מההיא דכתב אשירי פ' ואלו מגלחין דמנודה התם אין אוכלין ושותין עמו ואין יושבין בד' אמות שלו חוץ מבניו ובני ביתו ואשתו שמותרים עמו ע"כ . הא קמן דבני ביתו הואיל וצריכין לו ומזולתו לא היה להם פרנסה ומש"ה שרי אלמא דלא מחייבינן לקפח פרנסתינו בשביל הנדוי ולב ב"ד מתנה על כה"ג כש"כ בגזירת המושל בקנס ועונש דכתוא ממכר הוא דיש ליראה שיענש כ"כ שיצטרך כל ימיו להיות חסר פרנסה ומזונות . אמנם נראה דדוקא בכה"ג שנתנדה בדברים שבינו ולבין חבירו עבור עניני ממון וכה"ג שמוכרין השררה שלהם הכח והממשלה לשפוט ולדון ולגזור ולצוות כרצונם

השמטות

כרצונם ואין כאן פריקת עול הדת והתורה אם הולך בתוקף ובאלמות עם חבירו אבל אם החרימוהו ונדוהו בשביל שעבר עבירות בפרהסיא בדברים שבינו ולבין המקום ב"ה כה"ג מחייבינן נפשינו ליכנס בספק עונש כדי להחזיק דתינו ותורתינו ומשום קדושת השם כדאשכחן פ' מי שמתו דרב אדא בר אהבה חזא לההיא גברא דהוי לבוש מלבוש כלאים סבר דישראל הוא קרעינהו מיניה בשוקא וחשיב כהא דמסר נפשו על קדושת השם דמסתמא היה לו לירא מן הגוים ולא חש ומסר נפשיה וצריך לתת לב לפי הענין . כנראה לעניות דעתי כתבתי :

מפסקים וכתבים

סימן כז שלומך ישגא לחדא אהובי עמיתי מה"ר יודא יצ"ו על מכירת הספרים פסולים לכומרים איני יודע היתר אם ידוע שאותן ספרים ספר יראתם שמהן מזמרים ועובדים לע"ז כדאיתא להדיא בגמרא פ"ק דע"ז . אמנם אם אין ידוע מה היה הספר יש להתיר דתלינן ברוב ספרים דרוב ספריהם מספרי משפטים ספרי רפואות וספרי חכמות תכונה ותשבורת ומוזיקא ואפילו אם הוא ידוע שספר יראתם אם אינו מוכר לכומר אלא לנכרי אחר אפשר יש להתיר משום דאלפני דלפני לא פקדינן גבי נכרי כדאיתא פ"ק דע"ז :

סימן קיב ומה שכתב הא"ז שרבי אליעזר ממי"ץ אוסר למכור לכומרים קלפים ודיו מהו ליתן להם יעים הנקראים וולעד"ר ווי"ש לפקלים הנקראים שולע"ר הלומדים כתיבה שלהם שמא עדיף הגולם מקלף ודיו דלא נשתייר שום דבר מהקולמוס על הקלף כמו האלפא וגם המרדכי פ' גט פשוט גבי גט שמכח זה כתב הקולמוס משל אחרים או מכל מקום הוי מסייעו . לא יכולני לבאר לך שאלה זו יפה כי אין א"ז גדול לפני פה מויספ"ם ע"ז . אמנם בקרוב בהותי במרפור"ק שם א"ז גדול מכל סדר נזיקין ויתר מסכתות וראיתי בו אותו פסק לה"ר אליעזר ממי"ץ אלא שבסוף הסכים לי משום חומרא בעלמא כך נראה לדקדק שם . והנה ידעתי שיש בעירך א"ז גדול מן החבור כולו ע"ש :

ULB Düsseldorf

ULB Düsseldorf

+1114 882 01